ΧΡΙΣΤΟΦΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ

ΑΠΟΜΥΘΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΣΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 129 ΧΡΟΝΙΑ

1878-2007

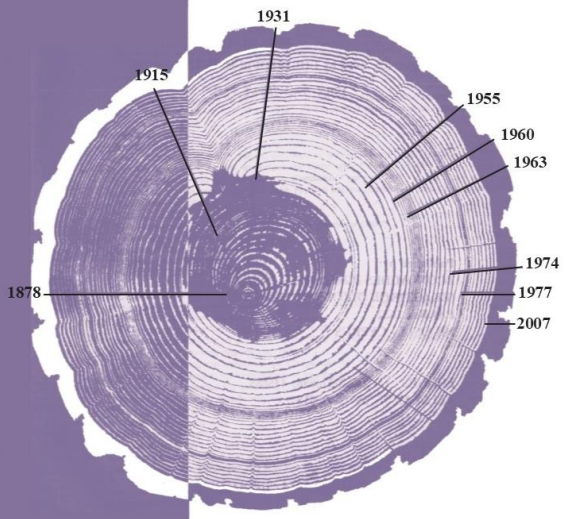

ΤΟΜΟΣ Α'

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ 2008

ΧΡΙΣΤΟΦΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ

ΑΠΟΜΥΘΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΣΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 129 ΧΡΟΝΙΑ (1878-2007)

ΤΟΜΟΣ Α'
ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ
ΕΚΔΟΣΗ 2008

ΛΕΥΚΩΣΙΑ 2008

Ο Χριστοφής Οικονομίδης με την οικογένεια του το 1950

Αφιερώνω αυτό το βιβλίο στη σύζυγό μου και στα παιδιά μου, για την ανοχή και κατανόηση που μου έδειξαν σ' όλα αυτά τα χρόνια, για το ότι διέθετα τις πιο πολλές ώρες που ήμουνα στο σπίτι για να διαβάζω και να γράφω αντί να τις περνώ μαζί τους.

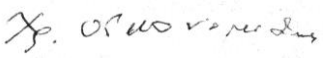

ΤΟΜΟΣ Α'

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Α' ΕΚΔΟΣΗΣ 1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ 4
ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΑΠΟ ΤΟ 1878-1993 4
Πώς κατέλαβαν οι Άγγλοι την Κύπρο - Η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και το «Ανατολικό ζήτημα» 4
Η Διώρυγα του Σουέζ 5
Ο Ρώσσο-Τουρκικός πόλεμος του 1877-'78 7
Το αγγλικό τελεσίγραφο προς τον Σουλτάνο 7
Η Άγγλο-Τουρκική Συνθήκη για την Κύπρο (4.6.1878) 9
Το συνέδριο του Βερολίνου 10
Η δυσαρέσκεια της Γαλλίας 11
Επιστολή του Άγγλου Υπουργού Εξωτερικών στο Γάλλο ομόλογο του 12
Δεύτερη σκέψη του Σουλτάνου για τη Συνθήκη και υπογραφή παραρτήματος (1.7.1878) 12
Το τελικό αγγλικό τελεσίγραφο προς τον Σουλτάνο και το φιρμάνι για παράδοση της Κύπρου στην Αγγλία 13
Συμπληρωματικό άρθρο της Συνθήκης (14.8.1878) 14
Η κατάληψη της Κύπρου από τον βρετανικό στόλο 14
Το πρώτο Σύνταγμα 15
Παρατηρήσεις 16
Πώς υποδέχθηκαν οι Κύπριοι Έλληνες την αγγλική κατοχή 17
Η προκήρυξη του πρώτου Άγγλου Αρμοστή 17
Η προσφώνηση του Μητροπολίτη Κυπριανού 18
Υποδοχή του Γούσλυ στη Λευκωσία 19
Η προσφώνηση του Αρχιεπισκόπου Σωφρονίου 19
Ο μύθος πως ο Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος ή ο Μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανός εξέφρασαν στον πρώτο Άγγλο Αρμοστή την ελπίδα πως «Η Αγγλία θα δώσει την Κύπρο στην Μητέρα Ελλάδα» 21
Τα πιο πάνω ιστορικά λόγια ειπώθηκαν από «Αντιπροσωπεία Ελλήνων της Λεμεσού» 22
Παρατηρήσεις 23
Το Κυπριακό από το 1878 ώς το 1914 25
Το Κυπριακό από το 1914 ώς το 1920 - Προσφορά της Κύπρου στην Ελλάδα το 1915 26
Λάθος του Βενιζέλου που δε ζήτησε την Κύπρο όταν η Ελλάδα μπήκε στον πόλεμο το 1917 26
Το Κυπριακό από το 1920 ώς το 1925 27
Το Κυπριακό από το 1925 ώς το 1931 28
Αποτελεσματική συνεργασία με τους Τούρκους βουλευτές για οικονομικά ζητήματα 28
«Το ζήτημα της Ενώσεως έκλεισε οριστικά». (Απάντηση Βρετανών Υπουργών Αποικιών, 1926 και 1929) 28
Η εξέγερση του 1931 29
Δικτατορικό καθεστώς από το 1931 ώς το 1959 30
Το θέμα της Ενώσεως όταν η Κύπρος κινδύνευε να καταληφθεί από τους Γερμανούς το 1941 31
Τελειωτική άρνηση των Άγγλων να δώσουν την Κύπρο στην Ελλάδα το 1945 34

Τα συμπεράσματα από την «Ιστορία του Κυπριακού» πριν το 1945 35
Οι διάφορες φάσεις του Κυπριακού μετά το 1946 και συμπεράσματα από τους χειρισμούς του 37
Η Διασκεπτική του 1947-'48 37
Ο αγώνας της ΕΟΚΑ και οι προτάσεις Χάρτινγκ 38
Πώς καταλήξαμε στις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου (1959) 40
Οι απαιτήσεις της Τουρκίας το 1955 40
Ο κίνδυνος ελληνοτουρκικού πολέμου 40
Η συμβιβαστική συμφωνία της Ζυρίχης 41
Οι συνθήκες Εγγυήσεως και Συμμαχίας 42
Η στάση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου έναντι των Συμφωνιών 42
Η εκλογή του Μακαρίου ως Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας 43
Ο Μακάριος διόριζε και καθοδηγούσε τους Έλληνες Υπουργούς και Βουλευτές 44
Ο Μακάριος ήταν «Χαρισματικός Αρχηγός» 44
Ο Μακάριος είχε όμως «Διχασμένη Προσωπικότητα» 45
Ο Μακάριος θα μπορούσε να κάμει την Κύπρο «Ένα δεύτερο ακμάζον Ελληνικό Κέντρο» 45
Η πρόοδος της Κυπριακής Δημοκρατίας 1960-63 45
Η Κύπρος έγινε μέλος του κινήματος των αδεσμεύτων αντί του ΝΑΤΟ 46
Η απόφαση του Μακαρίου να τροποποιήσει το σύνταγμα 46
Η ευθύνη των συνεργατών του Μακαρίου 47
Ο Μακάριος αγνόησε τις προειδοποιήσεις της Άγκυρας και των Αθηνών 48
Τα σχέδια «Ακρίτα» και «Μακαρίου» 48
Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις 49
Τα δύο σχέδια Άτσεσον 49
Η κάθοδος και η φυγή της ελληνικής μεραρχίας 50
Ευκαιρίες για ειρηνική λύση που χάθηκαν (1971-'72) 50
Προειδοποιήσεις του συγγραφέα στον Μακάριο τις οποίες αγνόησε 51
Η Αμερική εμπόδισε την Τουρκία να εισβάλει τον Ιούνιο 1964 52
Προειδοποιήσεις το 1973 ότι η Αμερική δε θα εμπόδιζε την τουρκική εισβολή 53
Το πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου (15.7.1974) 54
Η επίσκεψη του Ετζεβίτ στο Λονδίνο 54
Η ομιλία του Μακαρίου στο Σ.Α. (19.7.1974) και η πιθανή εξήγηση της 55
«Η Τουρκική Κυβέρνηση ζήτησε από τον Μακάριο να μην επιτεθεί εναντίον της στην ομιλία του στο Σ.Α». 56
Η πρώτη τουρκική εισβολή (Αττίλας Α') και το ψήφισμα του Σ.Α. 57
Η παραίτηση του Σαμψών στην Κύπρο και η πτώση της χούντας στην Ελλάδα 58
Η πρώτη διάσκεψη της Γενεύης (25-30 Ιουλίου 1974) 58
Η δεύτερη διάσκεψη της Γενεύης και οι τουρκικές προτάσεις για ομοσπονδία (10-14 Αυγούστου 1974) 59
Το σκληρό δίλημμα του Κληρίδη 60
Η Σοβιετική Ένωση αρνείται να βοηθήσει 60
Οι Τούρκοι αρνούνται να δεχθούν αναβολή 36 ωρών 60
Ο Αττίλας Β' 61
Τα ψηφίσματα του Σ.Α. και της Γενικής Συνέλευσης 61
Ο Μακάριος αντί να παραδεχθεί την τραγική αποτυχία της πολιτικής του και να παραιτηθεί, επέστρεψε για να συνεχίσει τον αντιφατικό του ρόλο ως εθνάρχη και ως πολιτικού 62
Οι διακοινοτικές συνομιλίες 63

Η Συμφωνία Βρυξελλών Μπίτσιου-Τσαγκλαγιαγκίλ 63
Οι οδηγίες του Εθνικού Συμβουλίου στον Κληρίδη και το δίλημμα του Κληρίδη 64
Η παραίτηση του Κληρίδη από τη θέση του συνομιλητή 64
Σύσταση μου στον Μακάριο: «Να μην παρασύρεστε από την αλαζονική ιδέα πως, ό,τι κόψει το σοφό σας το κεφάλι είναι το πιο σωστό» 65
Η τελευταία συνάντηση μου με τον Μακάριο 66
«Μακροχρόνιος αγώνας» 66
«Διζωνική ομοσπονδία» 67
Ποιος θα ανοίξει την πόρτα του παζαρέματος 67
Η συνάντηση Μακαρίου-Ντενκτάς (12.2.1977) 68
Ο Μακάριος υποστηρίζει διζωνική ομοσπονδία και υποβολή χάρτη 68
Οι απόψεις των μελών του Εθνικού και του Υπουργικού Συμβουλίου. 69
Η υποβολή διχοτομικού χάρτη από τον Μακάριο 70
Ο Μακάριος ήταν Μεγάλος Αρχηγός, τα ράσα όμως τον εμπόδισαν να γίνει Μεγάλος Πολιτικός 70
Η προεδρία του Σπύρου Κυπριανού 71
Ευκαιρίες για λύση του Κυπριακού που έχασε ο Πρόεδρος Κυπριανού 72
Απόρριψη του ΑΒΚ Σχεδίου 72
Η συνάντηση Κυπριανού-Ντενκτάς (19.5.1979) 72
Η απόρριψη από τον Κυπριανού των «Δεικτών» του Γ.Γ. 73
Η απόρριψη από τον Κυπριανού του σχεδίου λύσης του Γ.Γ. 17.1.1985 73
Αποδοχή από τον Κυπριανού του σχεδίου του Γ.Γ. του Απριλίου 1985 74
Ουσιαστική απόρριψη από τον Κυπριανού του σχεδίου του Γ.Γ. του Μαρτίου 1986 75
Ο Πρόεδρος Γιώργος Βασιλείου και τα δυο σοβαρά λάθη του 76
Το πρώτο σοβαρό λάθος του Βασιλείου 76
Προειδοποιήσεις του συγγραφέα στον Βασιλείου 76
Τα επιχειρήματα του Τουρκμέν υπέρ του σχεδίου του Γ.Γ. του Μαρτίου 1986 77
Ο παραμερισμός του σχεδίου του Μαρτίου 1986, χαροποίησε τον Ντενκτάς 77
Στόχος για λύση του Κυπριακού μέχρι την 1ην Ιουνίου 1989 77
Πρόνοιες του σχεδίου του Μαρτίου 1986 που είχε δεχτεί ο Ντενκτάς 78
Το δεύτερο, πιο σοβαρό, λάθος του Βασιλείου 79
Η αντίδραση της τουρκικής στρατιωτικής ηγεσίας στις δηλώσεις Βασιλείου χειροτέρεψε τη θέση μας 81
Πάγωμα του εξοπλιστικού προγράμματος 82
Τεράστια αύξηση του δημόσιου χρέους 83
Σοβαρές κατηγορίες για υπερτιμολογήσεις και προμήθειες για τα όπλα 84
Οι τελευταίες προσπάθειες του Γ.Γ. Μπούτρος Γκάλι και του Σ.Α. για λύση του Κυπριακού 84
Η απάντηση του Ντενκτάς 85
Η απάντηση του Βασιλείου και οι «ρητορικές» επιφυλάξεις του 85
Αναβολή των συζητήσεων μετά τις προεδρικές εκλογές 86
Εισηγήσεις για «μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης» 86
Εξελίξεις επί προεδρίας Γλαύκου Κληρίδη 86
Συμφωνία για τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης 86
Η επιστροφή των Βαρωσίων και το άνοιγμα του αεροδρομίου Λευκωσίας 87
Υπαναχώρηση του Ντενκτάς μετά το θάνατο του Οζάλ 88
Τροποποιήσεις των μέτρων για να αρθούν οι ενστάσεις του Ντενκτάς 88
Υπόσχεση Ντενκτάς ενώπιον των Μονίμων Μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας 89
Ο Ντενκτάς δεν τήρησε τις υποσχέσεις του 89

Η στάση του Σ.Α. και της Αμερικής 90
Τί γράφει ο Γ.Γ. για το πακέτο Βαρωσίων/Αεροδρομίου στην έκθεση του 15.9.1993 90
Προειδοποίηση του Γ.Γ. 91
Το Σ.Α. επικύρωσε την έκθεση του Γ.Γ. της 15.9.1993 92
Η έκθεση του Γ.Γ. στη Γενική Συνέλευση 1993 92
Τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης δεν υποκαθιστούν τη Δέσμη Ιδεών του Γ.Γ. 93
Η προοπτική ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα 93
Οι προοπτικές για λύση του Κυπριακού 94
Καθορισμός προγράμματος στρατηγικής και τακτικής του αγώνα για λύση του Κυπριακού 96
Σύγκληση Πανεθνικής Διάσκεψης; 96
Ο Πρόεδρος Κληρίδης μπορεί και πρέπει να ετοιμάσει το πρόγραμμα στρατηγικής και τακτικής 97
Διεύρυνση του Εθνικού Συμβουλίου 97
Πώς μπορεί να σπάσει η τουρκική αδιαλλαξία 98
Μετάθεση της ελληνοτουρκοκυπριακής διαμάχης από το πολεμικό πεδίο στο πεδίο της ειρηνικής άμιλλας 99
ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ
ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, ΤΟ 1945 101
Ο Χάρτης του Ατλαντικού 101
Ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών 101
Οι συνταγματικές προτάσεις για την Κύπρο το 1946 102
Το υπόμνημα για αυτοκυβέρνηση 103
Τί σύνταγμα θέλουμε και γιατί το θέλουμε (28.11.1947) 104
Οι εξελίξεις και τα παρασκήνια της Διασκεπτικής 118
Η τελευταία συζήτηση στη Διασκεπτική και η ψηφοφορία (21.5.1948) 122
Η έκθεση του Κυβερνήτη στο Υπουργείο Αποικιών (23.5.1948) 127
Γιατί χάθηκε εκείνη η ευκαιρία 132
Οι διαπραγματεύσεις Μακαρίου-Χάρτινγκ (1955-'56) 134
Τα παρασκήνια των προτάσεων Χάρτινγκ 141
Συνέχεια των διαπραγματεύσεων Μακαρίου-Χάρτινγκ 145
Ο Μακάριος είχε αποφασίσει να δεχτεί τις βρετανικές προτάσεις 147
Η κρημνοβατική στρατηγική του Μακαρίου 154
Ο αγώνας της ΕΟΚΑ και τα πλεονεκτήματα αν ο Μακάριος δεχόταν τις Βρετανικές προτάσεις στις 29.2.1956 156
Με την ίδια «κρημνοβατική» στρατηγική του ο Μακάριος παρολίγο να ματαιώσει την υπογραφή των Συνθηκών Ζυρίχης και Λονδίνου 157
Το Σύνταγμα Ράντκλιφ (1956) 160
Χωριστό δικαίωμα αυτοδιάθεσης για τους Τ/Κ 160
Σύγκριση Σχεδίων Συντάγματος συγγραφέα και Ράντκλιφ 161
Η προσφυγή στη Γενική Συνέλευση των Η.Ε. 163
Το Σχέδιο Μακμίλλαν 164
Οι απαιτήσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας από τη Μεγάλη Βρετανία (13.5.1959) 166
Η ιστορία του «Υποτελικού Φόρου» (1878-1927) 170
Επιστολή στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο (21.5.1959) 183
Τα δικαιώματα των Βρετανών στις βάσεις τους στην Κύπρο (3.6.1959) 185
Να τεθούν στη Μικτή Επιτροπή του Λονδίνου όλες οι απαιτήσεις της Κύπρου (28.8.1959) 188
Απάντηση του Προέδρου Μακαρίου (2.10.1959) 192

Ανακεφαλαίωση των απαιτήσεων μας από τη Βρετανία - Επιστολή στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο (31.10.1959) 193
Υπόμνημα για επιστροφή του Υποτελικού Φόρου 194
Υπόμνημα για £10 εκατομμύρια το χρόνο για τις βάσεις 195
Η Βρετανία δεν πρέπει να έχει δικαίωμα να «κάμνει ό,τι θέλει» στις βάσεις - Επιστολή στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο (18.12.1959) 197
Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο (1.1.1960) 201
Τα θέματα που θα συζητηθούν στην προσεχή Διάσκεψη Λονδίνου - Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο (12.1.1960) 203
Απάντηση του Προέδρου Μακαρίου (25.2.1960) 205
Επιστολή στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο (18.3.1960) - «Να επιφυλαχθεί το δικαίωμα της Δημοκρατίας να απαιτήσει επιστροφή του Υποτελικού Φόρου» 206
Οι συζητήσεις στη Μικτή Επιτροπή του Λονδίνου και η τελική συμφωνία 207
Οι οικονομικές απαιτήσεις μας από τη Βρετανία 207
Οικονομική συμφωνία - Δήλωση ελληνοκυπριακής αντιπροσωπείας (11.1.1960) 207
Η Βρετανική αντιπρόταση (19.1.1960) 209
Ο Μακάριος υποβιβάζει τις απαιτήσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας 210
Υπόμνημα Μακαρίου και Κιουτσιούκ για τις οικονομικές απαιτήσεις της Κύπρου από τη Βρετανία (24.1.1960) 211
Το τελικό ποσό της οικονομικής βοήθειας 213
Ο Μακάριος έδωσε «Συγχωροχάρτι» στους Βρετανούς για τις άλλες απαιτήσεις μας 213
Αόριστη υπόσχεση για συνέχιση της οικονομικής βοήθειας μετά την πρώτη πενταετία 214
Τί έγινε μετά την πρώτη πενταετία 214
Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων των Βρετανών στις βάσεις 215
Το μέλλον των βάσεων 216
Οι φορολογικοί νόμοι - Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο (2.7.1960) 218
Μας συμφέρει να παραμείνουμε στη Βρετανική Κοινοπολιτεία - Η οικονομική πλευρά του ζητήματος 224
Η πολιτική πλευρά 225
Εμπορική συμφωνία με τη Μ. Βρετανία 226
Μια δοκιμαστική περίοδος παραμονής στην κοινοπολιτεία για πέντε χρόνια 227
Απάντηση του Γλαύκου Κληρίδη (6.2.1961) 229
Απάντηση εκ μέρους του Προέδρου Μακαρίου (2.3.1961) 230
Η απόφαση της Βουλής για ένταξη της Κύπρου στην Κοινοπολιτεία (16.2.1961) 231
Η επίσκεψη του Μακαρίου στην Άγκυρα (Νοέμβριος 1962) 232
Το πρόβλημα των χωριστών ελληνικών και τουρκικών δήμων - Ιδιόχειρο υπόμνημα στον Πρόεδρο Μακάριο (11.6.1963) 232
Η διχοτόμηση ή ομοσπονδοποίηση του μικρού νησιού μας είναι ιστορικά και πρακτικά παράλογη και αδύνατη (15.2.1964) 236
Πώς ήρθαν οι Τούρκοι στην Κύπρο 237
Υπόμνημα στο μεσολαβητή του Ο.Η.Ε. (24.4.1964) 243
Επιστολή στο Sakari Tuomioja και απάντηση του (24.4.1964) 255
Επιστολή στο Δρα Galo Plaza και απάντηση του (15.3.1965) 258
Εισήγηση για καταγγελία της Συνθήκης Εγγυήσεως - Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο (20.8.1964) 262
Απάντηση του Μακαρίου (2.9.1964) 267
Τα «Σχέδια 'Ατσεσον» (1964) 268

Η ελληνική μεραρχία στην Κύπρο και η φρούδα ελπίδα για 'Ενωσιν (1964-‘67) 274
Διαφέρει το πρόβλημα της Κύπρου απ' εκείνο της Τριέστης - Επιστολή στους TIMES (10.6.1966) 275
Εισήγηση στον Πρόεδρο Μακάριο για βοήθεια στους σεισμόπληκτους της Τουρκίας (24.8.1966) 277
Μυστικό Συνέδριο στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου για το Κυπριακό με συμμετοχή του συγγραφέα και Τουρκοκυπρίων (17.10.1966) 278
Επιστολές στον Πρόεδρο Μακάριο για το συνέδριο Λονδίνου (12.11.1966 και 7.1.1967) και απάντηση εκ μέρους του (11.1.1967) 284
Σοβαρός κίνδυνος διχοτόμησης αν οι Κύπριοι δε λύσουν μόνοι τους το πρόβλημα τους (22.6.1968) - Μελέτη που στάληκε στον Πρόεδρο Μακάριο και σε άλλους παράγοντες πριν δημοσιευτεί 288
Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο μαζί με την πιο πάνω μελέτη (24.6.1968) 295
Απάντηση του Σπύρου Κυπριανού (24.7.1968) 296
Επιστολή στον Ραούφ Ντενκτάς (3.7.1968) και απάντηση εκ μέρους του (11.7.1968) 297
Ρεαλιστική εθνική λύση του Κυπριακού προβλήματος προτού είναι αργά (26.4.1971) - Μελέτη που στάληκε στις κυβερνήσεις Κύπρου και Ελλάδας και σε 300 σημαίνοντες 'Ελληνες της Κύπρου και του εξωτερικού 300
Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο (27.4.1971) και απάντηση του (6.5.1971) 312
Επιστολή στον Κ. Καραμανλή (30.6.1971) και απάντηση του 315
Απάντηση του Πρέσβη της Ελλάδας (17.6.1971) 317
'Αλλες απαντήσεις που πήρα και πόσες δεν πήρα 318
Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο (14.12.1972) - «Να υπογράψετε τη διεθνή σύμβαση προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας» 321
Απάντηση εκ μέρους του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου (18.12.1972) 323
Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο (12.2.1973): - «Να υπογράψετε την καλύτερη εφικτή λύση με την οποία η ένοπλη ελληνοτουρκοκυπριακή διαμάχη θα δώσει τη θέση της στην ειρηνική άμιλλα» 324
Απάντηση του Προέδρου Μακαρίου (31.3.1973) 325
Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο για συμβιβαστική λύση του Κυπριακού (9.4.1973) 326
Απάντηση του Μακαρίου (23.4.1973) 332
Συνάντηση του Συγγραφέα με τον Πρόεδρο Μακάριο (8.6.1973) 333
Γιατί ο Μακάριος δεν έλυσε το Κυπριακό από το 1968 ώς το 1974 335
Ο Μακάριος άλλαξε το 1968 και το 1973 τον όρκο του συντάγματος 340
Ο Μακάριος πίστευε ότι οι Τ/Κ θα κατέρρεαν 341
Ο Μακάριος δεν πίστευε πως η Τουρκία θα εισέβαλλε 341
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ 344
Συνάντηση του συγγραφέα με τον Πρόεδρο Μακάριο στο Λονδίνο (5.9.1974) 344
Γιατί ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος πρέπει να παραιτηθεί από την προεδρία (7.10.1974) 346
Επιστολή στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος (7.10.1974) 348
Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο (10.10.1974) 348
Επιστολή στον Προεδρεύοντα Γλαύκο Κληρίδη (7.10.1974) 350
Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο (25.11.1974) - Πώς θα ματαιώσουμε την ενσωμάτωση κυπριακού εδάφους στην Τουρκία 352
Να επιβληθούν από το Συμβούλιο Ασφαλείας κυρώσεις κατά της Τουρκίας - Επιστολή στους Financial Times (21.2.1975) 360

Η κτηματική ιδιοκτησία των Τουρκοκυπρίων - Επιστολή στους Financial Times (14.8.1975) 361
Με διπλομέτρημα ο Ντενκτάς εξογκώνει την κτηματική ιδιοκτησία των Τ/Κ στο 32,8% 363
Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο (24.8.1975) - Εφικτή λύση του Κυπριακού που θα ματαιώσει τον επικρεμάμενο κίνδυνο τουρκοποίησης της Κύπρου 365
Επιστολές προς και από Ευάγγελο Αβέρωφ (21.11.1975) 372
Απάντηση του Προέδρου Μακαρίου (23.9.1975) 375
Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο από την Οξφόρδη (6.3.1976) - «Να δεχτούμε τη διζωνική λύση υπό όρους» 376
Απάντηση του Προέδρου Μακαρίου (22.4.1976) 378
Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο από τη Λευκωσία (13.9.1976) - «Να μην περιορίζεστε στο στενό κύκλο των `yes-men' που σας περιστοιχίζει και να μην παρασύρεστε από την αλαζονική ιδέα ότι εκείνο που θα κόψει το σοφό σας το κεφάλι είναι το πιο σωστό» 379
Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο (6.11.1976), που συνοψίζει τις απόψεις που του ανέπτυξε ο συγγραφέας για «Το Κυπριακό Πρόβλημα στη σημερινή του φάση», στις 27.10.1976 381
Απάντηση του Ευάγγελου Αβέρωφ (30.12.1976) 394
Ευχετήριο τηλεγράφημα στον Πρόεδρο Μακάριο (19.1.1977) 396
Τηλεγράφημα στον Πρόεδρο Μακάριο για γρήγορη ανάρρωση (5.4.1977) 396
Επιστολή και ευχές στον Πρόεδρο Μακάριο (9.5.1977) 396
Απάντηση εκ μέρους του Προέδρου Μακαρίου (13.7.1977) 397
Σημειώσεις του συγγραφέα για το θάνατο του Μακαρίου 398
Ενοποίηση της κυπριακής οικονομίας - Επιστολή στους Financial Times (16.2.1978) 399
Συγχαρητήρια και ευχές του Συγγραφέα στο νεοεκλεγέντα Πρόεδρο Σπύρο Κυπριανού (28.2.1978) 402
Λύση του Κυπριακού με διαιτησία του Συμβουλίου Ασφαλείας - Επιστολή στους Financial Times (4.5.1978) 403
Επιστολή στους TIMES Λονδίνου (10.6.1980) 405
Να μην απορριφθεί η πρόταση του Ντενκτάς για επιστροφή 35.000 Βαρωσιωτών - Τηλεγράφημα στον Πρόεδρο Κυπριανού (25.7.1978) 407
Το Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικό Σχέδιο για λύση του κυπριακού (10.11.1978) 410
Ο Πρόεδρος Κυπριανού οφείλει να ολοκληρώσει και όχι να παραμερίσει τη συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς. Υπόμνημα στον Πρόεδρο Κυπριανού (12.5.1979) 425
Τα έξοδα της τουρκικής εισβολής - Επιστολή στους TIMES του Λονδίνου (7.2.1980) 431
Επανεισαγωγή της κυπριακής λίρας στην Τ/Κ κοινότητα με αντάλλαγμα την επιστροφή των Βαρωσίων - Επιστολή στους Times του Λονδίνου (20.12.1980) 432
Να δώσουμε στους Τουρκοκύπριους κυπριακές λίρες με αντάλλαγμα τα Βαρώσια (28.2.1982) - Άρθρο που στάληκε και στον Πρόεδρο Κυπριανού 433
Η φορολογία της Εκκλησίας 438
Να διοριστεί Επιτροπή Καλών Υπηρεσιών του ΟΗΕ για την Κύπρο - Επιστολή στους Financial Times (25.6.1981) 443
'Εστω κι αργά να φτιάξουμε Κυπριακό 'Υμνο (14.12.1981) 445
Η διαφορά μεταξύ κράτους και έθνους (7.1.1982) 446
Γιατί το κυπριακό κράτος πρέπει να έχει τον δικό του επίσημο ύμνο (15.2.1982) 448

Αποκαλύψεις του Δημήτρη Μπίτσιου για τον Μακάριο, τον Κληρίδη και τη βρετανική και αμερικανική προειδοποίηση για την εισβολή (13.1.1983) 452
Ο Γ.Γ. να ετοιμάσει και υποβάλει στις δυο πλευρές ολοκληρωμένο σχέδιο λύσης του Κυπριακού - Επιστολή στους Financial Times (21.2.1983) 457
Αναμφισβήτητες αποδείξεις για την εγκατάσταση ώς το 1978, 29.000 ανατολιτών εποίκων στη Βόρεια Κύπρο (8.7.1983) 459
Γιατί πρέπει ν' αποδεχθεί η Κυπριακή Κυβέρνηση τους «Δείκτες» του Γ.Γ. (26.8.1983) 465
Κυπριανού: «Ούτε απέρριψα και ούτε αποδέκτηκα» τους Δείκτες του Γ.Γ. 470
Ανακήρυξη του παράνομου Τ/Κ κράτους 471
Πώς μπορεί να σπάσει το σημερινό αδιέξοδο στο Κυπριακό - Επιστολή στους Financial Times (25.1.1984) 472
Η πολιτική που εισηγείται ο κ. Λυσσαρίδης τείνει να διαιωνίσει το αδιέξοδο και τη διχοτόμηση της Κύπρου (11.7.1984) 473
Στις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις να συμμετέχουν και εκπρόσωποι της Κυπριακής Βουλής (10.10.1984) 479
Στη συνάντηση κορυφής της 17ης Ιανουαρίου 1985 - Να διδαχθούμε από τα λάθη του παρελθόντος και να μην αφήσουμε κι αυτή την ευκαιρία να χαθεί (30.12.1984) 482
Προοπτική λύσης του Κυπριακού - Επιστολή στους Financial Times (21.12.1985) 486
Το δίλημμα που αντιμετωπίζει σήμερα ο Κυπριακός Ελληνισμός (2.3.1986) 487
Για τα δεινά της Κύπρου δε φταίει η Συμφωνία Ζυρίχης αλλά η απόπειρα ανατροπής της (20.3.1986) 495
Φαίνεται ότι ο Πρωθυπουργός κ. Παπανδρέου δε διάβασε το έγγραφο του Γ.Γ. της 29ης Μαρτίου 1986 (16.5.1986) 497
Γιατί πρέπει να δεχτούμε όπως έχει το έγγραφο του Γ.Γ. του ΟΗΕ της 29ης Μαρτίου 1986 (13.11.1986) 503
Πώς θ' αποδείξουν έμπρακτα οι Κύπριοι υποψήφιοι Πρόεδροι ότι είναι δημοκράτες (12.7.1987) 514
Πού μας οδηγεί η «απορριπτική» πολιτική για το Κυπριακό (11.11.1987) 517
Η πολιτική του Προέδρου Κυπριανού για το Κυπριακό στην τελευταία δεκαετία και οι προοπτικές για το μέλλον (5.2.1988) 525
Ο Ετζεβίτ είχε υποσχεθεί στον Πρόεδρο Κάρτερ ότι οι Τ/Κ θα αποδέχονταν τις ΑΒΚ προτάσεις 531
Η συνάντηση Κυπριανού-Ντενκτάς 17.1.1985 532
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ 539
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 543
ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ 553

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Α' ΕΚΔΟΣΗΣ

ΑΝΑΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΩΝ ΜΥΘΩΝ

Τα περισσότερα ιστορικά βιβλία σ' όλες τις χώρες επιδιώκουν, συνειδητά ή υποσυνείδητα, να συντηρήσουν και να τονώσουν τους κατεστημένους εθνικούς τους μύθους, διαστρεβλώνοντας τα ιστορικά γεγονότα. Παρόλο που, όπως έλεγε ο Αριστοτέλης, *«ούτε οι Θεοί δεν μπορούν ν' αλλάξουν την ιστορία»*, οι νεώτεροι ιστορικοί καταφέρνουν να κάμουν αυτό που οι αρχαίοι θεοί, κατά τον Αριστοτέλη, δεν μπορούσαν να κάμουν.

Αυτό δυστυχώς ισχύει και για την ιστορία του κυπριακού προβλήματος. 'Ολα σχεδόν τα βιβλία και οι μελέτες που γράφτηκαν ώς τώρα γι' αυτό το θέμα, διαστρεβλώνουν τα ιστορικά γεγονότα και δημιουργούν μύθους με τους οποίους τρέφουν και αποκοιμίζουν, ιδιαίτερα τους νέους, και τους κρατούν σε πολιτική ανωριμότητα, πείθοντας τους πως για τα δεινοπαθήματα της Κύπρου στις τελευταίες δεκαετίες φταίνε αποκλειστικά οι ξένοι και πως οι πολιτικοί αρχηγοί μας, οι οποίοι είναι οι κυριώτεροι υπεύθυνοι γι' αυτά, είναι εθνικοί ήρωες.

Αντίθετα, επιδίωξη του βιβλίου μου - όπως άλλωστε υποδηλώνει και ο τίτλος του - είναι ν' ανατρέψει και ανασκευάσει τους μύθους γύρω από το Κυπριακό πρόβλημα και να θέσει ενώπιον του κοινού, και ιδιαίτερα των νέων, **τα πραγματικά γεγονότα**, έστω κι αν αυτά αποτελούν πικρές αλήθειες και γκρεμίζουν λατρευτά είδωλα.

Επιπρόσθετη επιδίωξη του βιβλίου μου είναι **η αναζήτηση και ανάλυση των αιτίων των γεγονότων**. Γιατί, όπως εδίδαξε ο μεγάλος 'Ελληνας ιστορικός Θουκυδίδης, η ιστορία δεν πρέπει να περιορίζεται στην εξιστόρηση των γεγονότων, αλλά πρέπει ν' αναζητά και ν' αναλύει τα αίτια τους. 'Ετσι, η **εξιστόρηση και ανάλυση των αιτίων των πραγματικών γεγονότων γύρω από το Κυπριακό πρόβλημα, θα συντείνει, πιστεύω, στη βελτίωση της πολιτικής σκέψης και της κριτικής ικανότητας του Κυπριακού λαού και ιδιαίτερα των νέων, και θα τους βοηθήσει να χρησιμοποιούν το μυαλό τους παρά το συναίσθημα, στην εκλογή των πολιτικών τους αρχηγών**. Ταυτόχρονα, θα βοηθήσει, πιστεύω, τους καινούργιους και τους μελλοντικούς πολιτικούς αρχηγούς να διδαχθούν από τα λάθη των προκατόχων τους και να μην τα επαναλάβουν.

'Οσο για τους αμετανόητους παλαιούς πολιτικούς οι οποίοι είναι σήμερα αρχηγοί του «*απορριπτικού μετώπου*», ελπίζω το βιβλίο μου να τους βοηθήσει να συνειδητοποιήσουν τα λάθη που διέπραξαν, και τα οποία, άμεσα ή έμμεσα, οδήγησαν στη σημερινή τραγωδία της Κύπρου, και, όπως τους έγραψα στις 12.5.1992 (Δες Τόμο Β΄, σελ. 153-4) «*να προσπαθήσουν να επανορθώσουν, ώς ένα βαθμό, το κακό που συνέτειναν να γίνει σ' αυτόν τον τόπο, συμβάλλοντας στη λύση του Κυπριακού παρά στη μη λύση του, την οποία τώρα υποστηρίζουν, και η οποία θα ολοκληρώσει την τραγωδία της νήσου μας».*

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Το βιβλίο αυτό καλύπτει περίπου τα τελευταία 63 χρόνια του συγγραφικού μου βίου, στη διάρκεια των οποίων δημοσίευα και κυκλοφορούσα στην Κύπρο και την Ελλάδα και κάποτε και στην Αγγλία, επιστολές, άρθρα και μελέτες πάνω στα εκάστοτε θέματα του Κυπριακού προβλήματος. Μια επιλογή αυτών των κειμένων αναδημοσιεύεται εδώ, συμπληρωμένη με τα πιο κάτω:

α. Ιστορικά σημειώματα μου τα οποία περιέχουν πολλές εκσυγχρονισμένες συμπληρωματικές πληροφορίες και σχόλια πάνω στα διάφορα θέματα.

β. Αντίγραφα και φωτοτυπίες επιστολών που αντάλλασσα πάνω σε τρέχοντα πολιτικά και άλλα συναφή θέματα με τον Πρόεδρο Μακάριο και τους διαδόχους του, Σπύρο Κυπριανού και Γιώργο Βασιλείου, που περιέχουν τις εκάστοτε απόψεις και εισηγήσεις μου. Στο τέλος έχω προσθέσει και την επιστολή μου της 15ης Φεβρουαρίου 1993 στον νεοεκλεγέντα Πρόεδρο Γλαύκο Κληρίδη με τα συγχαρητήρια, τις εισηγήσεις και τις ευχές μου.

γ. 'Αγνωστες ώς τώρα πληροφορίες για το Κυπριακό, παρμένες από τα μυστικά Βρετανικά αρχεία, που βρίσκονται στη διάθεση των ερευνητών στο γραφείο του Δημόσιου Αρχείου του Λονδίνου, άμα περάσουν 30 χρόνια από την ημέρα που γράφτηκαν - όσα γράφτηκαν πριν το 1963.

Με το πιο πάνω υλικό, οι αναγνώστες μπορούν, πιστεύω, να σχηματίσουν μια ορθή εικόνα της ιστορίας του Κυπριακού.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΑ ΣΥΝΕΧΗΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑ, ΑΛΛΑ ΑΝΤΙΣΤΑΘΜΙΖΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΥ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΣ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Ωστόσο παραδέχομαι ότι το βιβλίο αυτό έχει δυο μειονεκτήματα:

1. Δεν αποτελεί μια χρονολογικά συνεχή και πλήρη ιστορία του Κυπριακού. Επειδή, βάση του βιβλίου είναι τα άρθρα και οι μελέτες μου, αυτά μπήκαν με τη χρονολογική σειρά που γράφτηκαν, η οποία διαφέρει από τη χρονολογική σειρά που έγιναν τα γεγονότα που σχολίαζα.

Το μειονέκτημα όμως αυτό αντισταθμίζεται, πιστεύω, πρώτο, με τη σύντομη ανασκόπηση, με χρονολογική σειρά, των εξελίξεων του Κυπριακού στα περασμένα 129 χρόνια, που περιέχεται στην εισαγωγή, και δεύτερο, με το πολύ λεπτομερές ευρετήριο με αλφαβητική σειρά, στο τέλος του βιβλίου, που αποτελεί μια πρωτοτυπία για ελληνικό βιβλίο. Κοιτάζοντας το ευρετήριο, ο αναγνώστης θα μπορεί εύκολα να βρει τα θέματα που τον ενδιαφέρουν και να τα διαβάσει στις σχετικές σελίδες με όποια σειρά θέλει. Επίσης, όσοι αναγνώστες δε διαθέτουν τον απαιτούμενο χρόνο να διαβάσουν όλες τις 1100 τόσες σελίδες του που αποτελούν τους δύο τόμους, θα μπορούν, αφού διαθέσουν μόνο μια ώρα, να διαβάσουν τα περιεχόμενα και το ευρετήριο, οπότε θα πάρουν μια σχεδόν πλήρη γενική εικόνα του περιεχομένου και των δύο βιβλίων και, αφού σημειώσουν τις

σελίδες των κεφαλαίων που τους ενδιαφέρουν, θα μπορούν να τα διαβάσουν όταν θα έχουν καιρό.

Η ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ

2. Επειδή οι μελέτες και τα άρθρα ήσαν αυτοτελή και δημοσιεύτηκαν σε διάφορες ημερομηνίες, ήμουνα υποχρεωμένος να επαναλαμβάνω και να τονίζω σε πολλά απ' αυτά, τα ίδια βασικά επιχειρήματα που είχα γράψει προηγουμένως. Τώρα όμως που αναδημοσιεύονται όλα μαζί εδώ, γίνεται πιο εμφανής η επανάληψη - παρόλο που προσπάθησα σε αρκετές περιπτώσεις να την αποφύγω - πράγμα που μπορεί να θεωρηθεί μειονέκτημα του βιβλίου. Από την άλλη όμως μεριά, αυτή η επανάληψη πολλών βασικών επιχειρημάτων, ελπίζω να έχει το καλό αποτέλεσμα να πείσει τους αναγνώστες για την ορθότητα τους.

ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Μ' αυτήν την ευκαιρία θα 'θελα να εκφράσω και δημόσια την ευγνωμοσύνη μου στη σύζυγο μου και τα παιδιά μου, στους οποίους αφιερώνω το βιβλίο, για την ανοχή και κατανόηση που μου έδειξαν για το ότι διέθετα τις πιο πολλές ώρες που ήμουνα στο σπίτι σ' όλα τα 64 χρόνια της συζυγικής μου ζωής, για να διαβάζω και να γράφω, αντί να τις περνώ μαζί τους.

ΤΥΧΟΝ ΛΑΘΗ

Παρόλο που προσπάθησα ν' αποφευχθούν λάθη, αν τυχόν μου έχουν διαφύγει, θα ευχαριστηθώ αν μου τα υποδείξουν οι αναγνώστες με επιστολή ή με τηλεφώνημα τους.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΑΠΟ ΤΟ 1878-1993

Για να αντιληφθούν οι αναγνώστες ορθά το Κυπριακό Πρόβλημα στη σημερινή του φάση, και να το δουν με την αναγκαία ιστορική προοπτική, θεωρώ σκόπιμο να κάνω μια σύντομη ανασκόπηση των εξελίξεων του από το 1878-1993.

Το *«Κυπριακό»* δεν είναι ένα καινούργιο πρόβλημα. Στη μακραίωνα ιστορία της η Κύπρος υπέφερε από πολλών μορφών *«Κυπριακό Πρόβλημα»* με την έννοια του ***«τι θα γίνει με την Κύπρο;»***

ΠΩΣ ΚΑΤΕΛΑΒΑΝ ΟΙ ΑΓΓΛΟΙ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ «ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ»

Η Κύπρος κατακτήθηκε από τους Τούρκους το 1571. Εκείνη την εποχή η Οθωμανική Αυτοκρατορία βρισκόταν στις δόξες της, και εκτεινόταν από την Ουγγαρία ώς την Κρήτη, από την Αλγερία ώς τη Μέκκα και από την Κριμαία ώς τον Περσικό Κόλπο.

Από το 18ον αιώνα όμως η Οθωμανική Αυτοκρατορία άρχισε να παρακμάζει,[1] και οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής - Ρωσία, Αγγλία, Γαλλία και Αυστρία - ανταγωνίζονταν για το μοίρασμα των εδαφών του Σουλτάνου. Εξάλλου, οι υπόδουλοι λαοί και κυρίως στα Βαλκάνια, με πρωτοπόρους τους Σέρβους και τους Έλληνες, άρχισαν στο 19ο αιώνα να επαναστατούν. Το ζήτημα της τύχης των εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και ειδικότερα των εδαφών της στη νοτιο-ανατολική Ευρώπη, ονομαζόταν «ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ». Δεδομένου πως η Κύπρος υπαγόταν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, το «Πρόβλημα της Κύπρου» αποτελούσε κι αυτό μέρος του Ανατολικού Ζητήματος.

Στο 19ον αιώνα, η Αγγλία,[2] παρόλο που ήθελε να καταλάβει πολλά εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, απέφευγε να το κάμει γιατί φοβόταν πως θα

[1] Η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μπορεί να λεχθεί πως άρχισε για τα καλά μετά τη συντριπτική ήττα του στρατού της από τους Ρώσους το 1774 οπότε αναγκάστηκε να υπογράψει την ταπεινωτική Συνθήκη του «*Kutchuk-Kaynarja*» (Chambers's Encyclopaedia, IV, p.743-4)

[2] Χρησιμοποιούμε κάποτε την ονομασία «*Αγγλία*» ή «*Μεγάλη Βρετανία*» ή απλώς «*Βρετανία*» (που περιλαμβάνει την Αγγλία, τη Σκωτία και την Ουαλλία) αντί της ορθής ονομασίας «*Ηνωμένο Βασίλειο*» (που περιλαμβάνει τη Μεγάλη Βρετανία και τη Βόρεια Ιρλανδία), γιατί κι αυτή η ίδια η Κυβέρνηση της χρησιμοποιεί ακόμα και σε επίσημα έγγραφα μια από τις τρεις ονομασίες. Π.χ. ο επίσημος τίτλος της Συνθήκης για την Κύπρο είναι «*Συνθήκη μεταξύ **Μεγάλης Βρετανίας** και Τουρκίας*» («*Convention between Great Britain and Turkey*»), στο κείμενο της αναφέρεται ότι η Συνθήκη συνάπτεται μεταξύ της «*Αυτής Μεγαλειότητας της*

ακολουθούσαν το παράδειγμα της κι οι άλλες Δυνάμεις, οπότε, και η Ρωσία, που θεωρούσε τον εαυτό της σαν τον «κυριότερο κληρονόμο της, θα καταλάμβανε την Κωνσταντινούπολη και τα Δαρδανέλια και θα πραγματοποιούσε το όνειρο της να κατεβεί στη Μεσόγειο, πράγμα που η Αγγλία προσπαθούσε να εμποδίσει. Η Αγγλία επίσης φοβόταν πως στο μοίρασμα των εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας πιθανόν να συγκρουόταν με τη Γαλλία, οπότε υπήρχε κίνδυνος, γι' αυτήν και για το Σουλτάνο, να συμμαχούσε η Γαλλία με τη Ρωσία. Γι' αυτό, η Αγγλία προτιμούσε να βρει τρόπο να καταλάβει Οθωμανικά εδάφη ειρηνικά.[3]

Μετά το 1875, ο Σουλτάνος κήρυξε πτώχευση, γιατί δε μπορούσε να πληρώσει τους τόκους και τα χρεολύσια των τεράστιων δανείων που χρεωστούσε κυρίως στους Άγγλους τραπεζίτες. Εκείνην την εποχή η Αγγλική Κυβέρνηση βρήκε την ευκαιρία και βολιδοσκόπησε το Σουλτάνο κατά πόσο θα δεχόταν να της παραχωρήσει κάποια εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας - έχοντας προφανώς υπόψη και την Κύπρο - με αντάλλαγμα μεγάλη οικονομική βοήθεια. Η απάντηση όμως του Σουλτάνου ήταν αρνητική, γιατί όπως εξήγησε, φοβόταν πως αν έκαμνε τέτοια αρχή θα έπεφταν πάνω του κι άλλες χώρες για παρόμοιες παραχωρήσεις.[4]

Η ΔΙΩΡΥΓΑ ΤΟΥ ΣΟΥΕΖ

Το 1869 άνοιξε η διώρυγα του Σουέζ που είχε κατασκευαστεί με Γαλλικά κεφάλαια και οι Γάλλοι κεφαλαιούχοι πήραν το 52% των μετοχών της εταιρείας της Διώρυγας του Σουέζ και ο Αντιβασιλέας της Αιγύπτου πήρε το 44%. Η Αγγλία, παρόλο που στην αρχή, από αντιζηλία προς τους Γάλλους, έδειξε μάλλον εχθρική στάση προς την ιδέα της κατασκευής της διώρυγας, επωφελήθηκε του ανοίγματος της, γιατί συντόμευε τα θαλάσσια ταξίδια από την Αγγλία προς τη μεγαλύτερη αποικία της, τις Ινδίες. Γι' αυτό, προσπαθούσε, πρώτο, ν' αγοράσει ένα μεγάλο μέρος των μετοχών της εταιρείας της Διώρυγας, και δεύτερο, να πάρει κάπου κοντά μια στρατιωτική βάση για να ελέγχει τη Διώρυγα. Το πρώτο το κατόρθωσε το 1875 ο διάσημος Πρωθυπουργός της Αγγλίας, Μπένζιαμιν Ντισραέλι (BENJAMIN DISRAELI), αγοράζοντας για λογαριασμό της κυβέρνησης του τις μετοχές του Αιγύπτιου Αντιβασιλέα, ο οποίος είχε ανάγκη από λεφτά.[5] Για το δεύτερο σκοπό, ο Ντισραέλι είχε στο μάτι την Κύπρο από το 1847, προτού ακόμα γίνει Πρωθυπουργός, όταν έγραφε σ' ένα βιβλίο του τα εξής: **«Οι Άγγλοι δε θα εξυπηρετήσουν ξανά τους Τούρκους δωρεάν, αλλά θα ζητήσουν την Κύπρο σαν αποζημίωση».**[6]

---

*Βασίλισσας του **Ηνωμένου Βασιλείου** της Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας»* κλπ., αλλά συμφωνείται πως «*η νήσος Κύπρος θα κατέχεται και θα διοικείται από την **Αγγλία»***.

[3] Chambers's IV, p. 744.

[4] Dwight Lee, *«Great Britain and the Cyprus Convention Policy of 1878»*, p. 61.

[5] Encyclopaedia Britannica (1988) XIII, p.130.

[6] Tancred, Book IV, Ch.I.

Εκείνο που εννοούσε ο Ντισραέλι όταν έγραφε για «δωρεάν εξυπηρέτηση» προς τους Τούρκους, ήταν η βοήθεια που έδωσαν οι Αγγλικές ένοπλες δυνάμεις προς το Σουλτάνο το 1840, διώχνοντας από τη Συρία τα Αιγυπτιακά στρατεύματα που την είχαν καταλάβει, και αποκαθιστώντας την εξουσία του εκεί.[7]

Ταυτόχρονα όμως είχε βλέψεις πάνω στην Κύπρο και η Γαλλία. Το ενδιαφέρον της Γαλλίας για την Κύπρο χρονολογείτο από την εποχή του Ναπολεόντα Α', ο οποίος είχε κατακτήσει την Αίγυπτο και είχε βλέψεις και πάνω σ' άλλα Οθωμανικά εδάφη της Ανατολικής Μεσογείου. Το 1807 ο Ναπολέων συζήτησε με τον Τσάρο Αλέξανδρο Α' στην Τυφλίδα δυο σχέδια για διαμοίρασμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το ένα προνοούσε για παραχώρηση της Κύπρου στη Γαλλία.[8]

Ο Ναπολέων Γ', Αυτοκράτορας της Γαλλίας από το 1852 ώς το 1870, είχε στο μάτι την Κύπρο ως βάση για τον έλεγχο κυρίως της Συρίας, συμπεριλαμβανομένου και του Λιβάνου, και της Αιγύπτου, στις οποίες η Γαλλία είχε ιδιαίτερα συμφέροντα και πριν ακόμα κατασκευαστεί η διώρυγα του Σουέζ. Για το σκοπό αυτό είχε στείλει στην Κύπρο αρκετούς επιστήμονες, αρχαιολόγους και ιστορικούς, μεταξύ των οποίων ήταν ο Μας Λατρί (Mas Latrie), ο οποίος έγραψε την ιστορία της Κύπρου της εποχής των Φράγκων, και ο γεωλόγος Αλπέρ Γκωτρύ (Albert Gaudry). Το 1860 υπήρχαν πληροφορίες πως ο Ναπολέων σχεδίαζε να καταλάβει την Κύπρο σαν μέρος της εκστρατείας διάσωσης των Μαρωνιτών από τις σφαγές των Δρούσων.[9]

[7] Headlam-Morley FO 371/9897 para. 20. Ο Sir James Headlam-Morley ήταν ιστορικός σύμβουλος του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών και με τη συνεργασία του W.J. Childs ετοίμασε το 1924 ένα σύντομο εμπιστευτικό υπόμνημα στο οποίο περιγράφει την ιστορία της κατάληψης της Κύπρου από την Αγγλία και της κατοχής της ώς το 1924, με βάση τα επίσημα Βρετανικά αρχεία. Το υπόμνημα αυτό στο οποίο δημοσιεύονται πολλές μυστικές πληροφορίες για το θέμα της Κύπρου, βρίσκεται στο Φάκελο του Υπουργείου Εξωτερικών (Foreign Office) FO 371/9897 στο Βρετανικό Δημόσιο Αρχείο (Public Record Office) του Λονδίνου, και αναδημοσιεύτηκε το 1972 από τον Δρα Γεώργιο Γεωργαλλίδη στην επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών V, 1971-2, (G.Georgallides, 1972) σ. 189-240. Στο Βρετανικό Δημόσιο Αρχείο κατατίθενται όλα τα μυστικά Βρετανικά έγγραφα (εκτός ολίγων εξαιρέσεων) μετά 30 χρόνια από την ημέρα που γράφτηκαν.

[8] Doros Alastos: Cyprus in History, p. 282.

[9] Sir George Hill, History of Cyprus, IV pp. 192-3, R. Lang's *«Cyprus, its History, its Present Resources and Future Prospect»*, pp.192-3 και Φίλιου Ζαννέτου Ιστορία Κύπρου Β', σελ.4-5.

Ο ΡΩΣΟ-ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1877-'78

Το 1875 και 1876 άρχισαν επαναστάσεις εναντίον του Σουλτάνου στη Σερβία, Βουλγαρία, και άλλες επαρχίες των Βαλκανίων, τις οποίες ο τουρκικός στρατός έπνιξε στο αίμα. Στη Βουλγαρία, σε μια μόνο πόλη (στη Φιλιππούπολη) οι Τούρκοι σφαγίασαν 15.000 άτομα και κατέστρεψαν όλα τα σπίτια της. Το ίδιο έγινε και σε πολλά άλλα χωριά της Βουλγαρίας όπως και της Σερβίας.[10]

Για υπεράσπιση των επαναστατών που ήταν Σλάβοι, η Ρωσία κήρυξε τον Απρίλιο 1877, πόλεμο εναντίον της Τουρκίας, και μέχρι τον Ιανουάριο 1878, που συμφωνήθηκε ανακωχή, οι ρωσικές δυνάμεις κατατρόπωσαν τις τουρκικές και έφτασαν στο προάστιο της Κωνσταντινούπολης, στον Άγιο Στέφανο. Στις 3 Μαρτίου 1878 υπογράφηκε μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (San Stefano). Με τη συνθήκη αυτή δημιουργόταν, στα πλαίσια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μια αυτόνομη **«Μεγάλη Βουλγαρία»** με εκλεγμένο Πρίγκιπα, που εκτεινόταν από το Δούναβη και τη Μαύρη Θάλασσα μέχρι το Αιγαίο και περιλάμβανε το μεγαλύτερο μέρος της Μακεδονίας, εκτός από τη Θεσσαλονίκη και τη Χαλκιδική που έμεναν στην κυριαρχία του Σουλτάνου. Έτσι η Ρωσία, ως προστάτιδα της Βουλγαρίας, κατέβαινε στη Μεσόγειο μέσω της Καβάλλας που έγινε βουλγαρική και, από τη μια, πραγματοποιούσε το όνειρο της να έχει έξοδο προς το Αιγαίο και τη Μεσόγειο, και από την άλλη, πλησίαζε ακόμα περισσότερο στην Κωνσταντινούπολη και το Βόσπορο από τα νοτιανατολικά σύνορα της Βουλγαρίας. Με τη Συνθήκη αυτή η Ρωσία πήρε επίσης από την Τουρκία το λιμάνι της Μαύρης Θάλασσας, Βατούμ, τα φρούρια Καρς και Αρνταχάν, καθώς και άλλα εδάφη της Αρμενίας και του Κουρδιστάν, από τα οποία θα μπορούσε να προχωρήσει μέσω της Μεσοποταμίας και να φθάσει στον Περσικό Κόλπο.[11]

ΤΟ ΑΓΓΛΙΚΟ ΤΕΛΕΣΙΓΡΑΦΟ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΟΥΛΤΑΝΟ

Η Αγγλία ανησύχησε από τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου και άρχισε αμέσως προσπάθειες, από τη μια, να πείσει τις άλλες Μεγάλες Δυνάμεις ότι έπρεπε να αναθεωρηθεί η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, και, από την άλλη, να εκμεταλλευτεί τη δύσκολη θέση του Σουλτάνου για να πάρει την Κύπρο, η οποία, όπως την περιέγραψε ο Ντισραέλι στη Βασίλισσα Βικτώρια στις 5 Μαΐου 1878, ήταν «το κλειδί της Δυτικής Ασίας».[12]

Στις 23 Μαΐου 1878, ο Βρετανός Υπουργός Εξωτερικών, Λόρδος Σώλσμπερυ (Salisbury) έδωσε τηλεγραφικώς στο Βρετανό Πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη Λέυγιαρντ (Layard) εντολή να επιδώσει στο Σουλτάνο Απτούλ Χαμίντ (Abdul Hamid) τελεσίγραφο με προθεσμία 48 ωρών με τις πιο κάτω οδηγίες:

[10] Lee p. 28, Britannica II, p. 620.
[11] M.S. Anderson «*The Eastern Question 1774-1923*», pp. 203-4, Britannica X, pp. 400-1.
[12] Headlam-Morley, p. 4.

«Να προτείνετε στο Σουλτάνο, με μεγάλη μυστικότητα, την παρακάτω συμμαχία για εξασφάλιση στο μέλλον των εδαφών του στην Ασία:

Εάν οποτεδήποτε στο μέλλον η Ρωσία αποπειραθεί να καταλάβει οποιοδήποτε μέρος των ασιατικών εδαφών του Σουλτάνου, όπως καθορίστηκαν στην οριστική Συνθήκη Ειρήνης, η Αγγλία αναλαμβάνει να συνεργαστεί με το Σουλτάνο στην υπεράσπιση τους με τη δύναμη των όπλων. Σ' αντάλλαγμα, ο Σουλτάνος υπόσχεται στην Αγγλία να εισαγάγει τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις (που θα συμφωνηθούν αργότερα μεταξύ των δύο Δυνάμεων) στη διακυβέρνηση των Χριστιανών υπηκόων της Υψηλής Πύλης (Οθωμανικής Αυτοκρατορίας) στην Αρμενία. Και για να μπορέσει η Αγγλία να κάμει την αναγκαία πρόβλεψη για εκτέλεση της υποχρέωσης της, ο Σουλτάνος, περαιτέρω συγκατατίθεται στο να παραχωρήσει τη νήσο της Κύπρου να κατέχεται και κυβερνάται από την Αγγλία.

Είναι αδύνατο να μπορέσει η Αγγλία να εξασφαλίσει την αναγκαία επίβλεψη στη Συρία και τη Μ. Ασία, και να συγκεντρώσει, όταν χρειαστεί, στρατεύματα και πολεμικό υλικό για την απόκρουση εισβολής ή απόπειρας εξέγερσης, εκτός εάν η Αγγλία κατέχει ένα οχυρό κοντά στις ακτές. Η παρουσία των Άγγλων στην Κύπρο θα τους δώσει την ικανότητα να ενισχύσουν την εξουσία του Σουλτάνου στη Συρία και Μεσοποταμία, όπου, ύστερα από τα τελευταία γεγονότα, πιθανόν να κλονιστεί πολύ. Επειδή η Αγγλία δεν επιθυμεί να συντείνει στην πτώχευση της Υψηλής Πύλης, θα της πληρώνει κάθε χρόνο το ποσό που είναι το σημερινό περίσσευμα των προσόδων πέραν των εξόδων του Σουλτάνου στη νήσο. Αυτή η συμμαχία γίνεται με την προϋπόθεση ότι η Ρωσία θα συνεχίσει να κρατά το Καρς και τις άλλες περιοχές που κατέκτησε στην Αρμενία. Εάν η Ρωσία τις εγκαταλείψει, η Κύπρος θα εκκενωθεί και η παρούσα Συνθήκη θα τερματιστεί.

Σας παρακαλούμε να πιέσετε με όλη τη δύναμη των εξουσιών που έχετε για να γίνουν αποδεκτοί αυτοί οι όροι, αμέσως. Παρακαλούμε να υποδείξετε ότι αυτή η διευθέτηση εξασφαλίζει την ασιατική Τουρκία που είναι ο χώρος από τον οποίον ο Σουλτάνος στρατολογεί άντρες για το στρατό του, και ότι πρέπει να γίνουν αποδεκτοί οι όροι αμέσως εάν ο Σουλτάνος επιθυμεί να διατηρήσει την καλή θέληση της Αγγλίας. Εάν αυτή η ευκαιρία χαθεί, δεν θα επαναληφθεί ποτέ. Βρισκόμαστε στο σημείο μιας διευθέτησης, με την οποία ο ρωσικός στρατός θα αποσυρθεί από την Κωνσταντινούπολη και το αυτόνομο Βουλγαρικό πριγκιπάτο είτε θα περιοριστεί στο βόρειο μέρος των Βαλκανίων, είτε θα εξαφανιστεί τελείως. Εάν όμως ο Σουλτάνος δε συμφωνήσει στην πιο πάνω διευθέτηση, αυτές οι διαπραγματεύσεις θα διακοπούν αμέσως και το άμεσο αποτέλεσμα θα είναι η κατάληψη της Κωνσταντινούπολης και ο διαμελισμός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Μόνον η φιλία της Αγγλίας έσωσε το Σουλτάνο απ' αυτήν την καταστροφή την οποία, όχι μόνον η Ρωσία αλλά και άλλες δυνάμεις επιθυμούσαν. Η Αγγλία όμως θα πάψει να εμποδίζει αυτές τις προσπάθειες των άλλων χωρών εκτός εάν ο Σουλτάνος συμφωνήσει να της επιτρέψει να προστατεύσει την ασιατική Αυτοκρατορία του με μια συμμαχία με τους πιο πάνω όρους.

Προσπαθήστε να κάμετε το Σουλτάνο ν' αντιληφθεί ότι πρέπει να αναλάβει μια γραπτή δέσμευση για τα πιο πάνω όχι αργότερα από το βράδυ της Κυριακής (26 Μαΐου 1878), και ότι πρέπει να τηρηθεί η πιο απόλυτη μυστικότητα γι' αυτήν τη συμφωνία ».[13]

Όταν ο Λέυγιαρτ, επισκέφθηκε το Σουλτάνο Απτούλ Χαμήντ (Abdul Hamid), στις 25 Μαΐου, τον βρήκε σε κατάσταση νευρικού κλονισμού εξαιτίας τού ότι πριν από λίγες μέρες είχε ανακαλυφθεί συνωμοσία για εκθρονισμό του και τώρα φοβόταν πως ο Λέυγιαρντ πήγε να τον δολοφονήσει ή να τον απαγάγει σε πλοίο του αγγλικού στόλου που βρισκόταν έξω από την Κωνσταντινούπολη. Μόλις άρχισε ο Λέυγιαρντ να του μιλά, ο Σουλτάνος σηκώθηκε, είπε πως ήταν άρρωστος κι έπρεπε ν' αποσυρθεί, και ανέθεσε στον Πρωθυπουργό του, Σατίκ Πασά (Sadyk Pasha), και τον Υπουργό Εξωτερικών του Σαφβέτ Πασά (Safvet Pasha) να συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις και ν' αποδεχτούν τις αγγλικές προτάσεις. Οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν σε φιλική ατμόσφαιρα, και ο Λέυγιαρντ δεν χρειάστηκε να τους επιδώσει το τελεσίγραφο αλλά τους μίλησε για «τα αγγλικά κεφάλαια που θα εισέρρεαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία για ανάπτυξη των μεγάλων φυσικών πλουτοπαραγωγικών πόρων της» μετά την υπογραφή της Συνθήκης που τους πρότεινε. Ώς το βράδυ της 26ης Μαΐου μονογραφήθηκε η Συνθήκη η οποία υπογράφηκε επισήμως στην Κωνσταντινούπολη στις 4 Ιουνίου 1878.[14]

Η Αγγλία κράτησε την υπογραφή της Συνθήκης μυστική παραπάνω από ένα μήνα, - πιθανό για να μην αντιδράσει έγκαιρα η Γαλλία - και την ανακοίνωσε ο Άγγλος Υπουργός Εξωτερικών Λόρδος Σώλσμπερυ στο Γάλλο ομόλογο του την τελευταία εβδομάδα του Συνεδρίου του Βερολίνου, (στο οποίο θα αναφερθούμε πιο κάτω), στις 7 Ιουλίου 1878.[15]

Η ΑΓΓΛΟ-ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ (4.6.1878)

Τα κυριότερα σημεία της «Συνθήκης της Κύπρου» (CYPRUS CONVENTION)[16] που υπογράφηκε στις 4 Ιουνίου 1878 ήταν τα παρακάτω:

[13] Headlam-Morley, para. 9.

[14] Lee, pp. 83-5, citing Layard's Memoirs

[15] Βλέπε πιο κάτω την επιστολή του Βρετανού Υπουργού Εξωτερικών στο Γάλλο ομόλογο του.

[16] Η Συμφωνία αυτή ονομάστηκε CONVENTION (ΣΥΜΒΑΣΗ) που είναι λιγότερο επίσημη από την TREATY (ΣΥΝΘΗΚΗ). Επειδή όμως έμεινε γνωστή ως *«Αγγλο-Τουρκική ΣΥΝΘΗΚΗ»* χρησιμοποιούμε εδώ αυτόν τον όρο.

«Εάν η Ρωσία κατακρατήσει το Βατούμ, Αρνταχάν και Καρς, ή οποιοδήποτε απ' αυτά», (που είχαν κατακτηθεί από τη Ρωσία τον προηγούμενο χρόνο) «ή εάν αποπειραθεί οποτεδήποτε στο μέλλον να καταλάβει οποιαδήποτε άλλα εδάφη του Σουλτάνου στην Ασία, όπως καθορίστηκαν στην Οριστική Συνθήκη Ειρήνης, η Αγγλία αναλαμβάνει υποχρέωση να συμπράξει με τον Σουλτάνο για την υπεράσπιση τους με τη δύναμη των όπλων.

Σ' αντάλλαγμα, ο Σουλτάνος υπόσχεται στην Αγγλία να εισαγάγει στην κυβέρνηση του τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις, που θα συμφωνηθούν αργότερα μεταξύ των δυο Δυνάμεων, και για προστασία των Χριστιανών και άλλων υπηκόων της Υψηλής Πύλης σ' εκείνα τα εδάφη.

Και για να διευκολύνει την Αγγλία να πάρει τα αναγκαία μέτρα για την εκτέλεση των υποχρεώσεων της, ο Σουλτάνος επίσης συγκατατίθεται να εκχωρήσει τη νήσο Κύπρο για να κατέχεται και διοικείται από την Αγγλία».[17]

Παρόλο που ο κύριος σκοπός της πιο πάνω Συνθήκης ήταν να πάρει η Αγγλία την Κύπρο, αυτό παρουσιάζεται στη Συνθήκη ως δευτερεύον ζήτημα και ως δήθεν αναγκαίο για να μπορέσει η Αγγλία να εκτελέσει τις υποχρεώσεις που ανέλαβε, αν χρειαστεί, να υπερασπίσει το Σουλτάνο.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

Οι κατακτήσεις της Ρωσίας σε βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σύμφωνα με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανησύχησαν τις άλλες Μεγάλες Δυνάμεις - Αγγλία, Αυστρο-Ουγγαρία, Γερμανία και Γαλλία. Γι' αυτό, με πρωτοβουλία του Βίσμαρκ (Otto von BISMARCK), Καγκελλάριου της Γερμανίας, συγκλήθηκε το Συνέδριο (Κογκρέσο) του Βερολίνου για να μελετήσει την όλη κατάσταση στα Βαλκάνια και να αναθεωρήσει τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου.

Το Συνέδριο άρχισε τις εργασίες του στις 13 Ιουνίου. Σ' αυτό πήραν μέρος η Γερμανία, η Αυστρο-Ουγγαρία, η Αγγλία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ρωσία και η Τουρκία. Η Ελλάδα έγινε αποδεκτή στο Συνέδριο αλλά της τονίστηκε προκαταβολικά ότι, οι Μεγάλες Δυνάμεις θα θεωρούσαν ως δευτερεύουσας σημασίας τις επιθυμίες και τα παράπονα της.[18]

[17] Parliamentary Paper, C. 2057 (1878) pp. 3-4. Τα *«Parliamentary Papers»* (Κοινοβουλευτικά Έγγραφα), τα οποία είναι γνωστά και ως *«Command Papers»*, είναι επίσημα Βρετανικά έγγραφα τα οποία κατατίθενται, κατόπιν εντολής (command) της Αυτού Μεγαλειότητας (Α.Μ.) του Βασιλέα ή της Βασίλισσας, από τα διάφορα Υπουργεία, στις δυο Βουλές (Κοινοτήτων και Λόρδων) για πληροφορία τους. Στην αρίθμηση των εγγράφων τούτων, στα πρώτα χρόνια έμπαινε το πρόθεμα C. Αργότερα, για ν' αποφευχθούν μεγάλοι αριθμοί, το πρόθεμα έγινε Cd, ύστερα Cmd και τελικά Cmnd.

[18] Chambers's II, p.270.

Το Συνέδριο τέλειωσε στις 13 Ιουλίου και πήρε κυρίως τις παρακάτω αποφάσεις:

Αναθεωρήθηκε η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου.

Περιορίστηκε η έκταση και η ανεξαρτησία της Βουλγαρίας. Δόθηκε πίσω στην Τουρκία η Μακεδονία και όλα τα εδάφη νοτίως της βαλκανικής οροσειράς, και η Βουλγαρία αναγνωρίστηκε ως αυτόνομο πριγκιπάτο υποτελές στο Σουλτάνο.

Η Ρωσία κράτησε τα φρούρια Καρς και Αρνταχάν. Κράτησε επίσης και το Βατούμ υπό τον όρο αυτό να γίνει ελεύθερο λιμάνι.

Αναγνωρίστηκε η ανεξαρτησία της Σερβίας, Ρουμανίας και Μαυροβουνίου (MONTENEGRO).

Παραχωρήθηκαν στην Αυστρία η Βοσνία και Ερζεγοβίνη και εγκρίθηκε η Αγγλο-Τουρκική Συνθήκη για την Κύπρο.[19]

Η μόνη χώρα που έφυγε από το Συνέδριο με άδεια χέρια ήταν η Ελλάδα, η οποία είχε ζητήσει την Κρήτη, τη Θεσσαλία και την Ήπειρο. Την Κύπρο δεν την περιέλαβε η Ελλάδα στις αξιώσεις της, ίσως γιατί ήξερε πως την Κύπρο την ήθελαν, τόσο η Αγγλία, όσο και η Γαλλία. Τις αξιώσεις της Ελλάδας τις υποστήριξε μόνο η Γαλλία, ενώ ο Βίσμαρκ, που ήταν Πρόεδρος του Συνεδρίου, παρόλο που τις ευνοούσε, παρεμποδίστηκε από την Αγγλία να τις υποστηρίξει.[20]

Η ΔΥΣΑΡΕΣΚΕΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Η Γαλλία, η οποία είχε και αυτή βλέψεις πάνω στην Κύπρο για να προστατεύσει τα συμφέροντα της στη Συρία και την Αίγυπτο, δυσαρεστήθηκε εξαιρετικά όταν έγινε γνωστό ότι η Αγγλία συμφώνησε μυστικά με τον Σουλτάνο από τις 4 Ιουνίου να πάρει την Κύπρο. Πολλοί Γάλλοι ζητούσαν από την Κυβέρνηση τους να καταλάβει κι αυτή, τη Χίο, τη Ρόδο ή την Κρήτη ως αντιστάθμισμα, και οι γαλλικές εφημερίδες προέτρεπαν τον Γάλλο Υπουργό Εξωτερικών, που έπαιρνε μέρος στο Συνέδριο του Βερολίνου, να μην εγκρίνει τη Συνθήκη για την Κύπρο.[21] Η κατακραυγή των Γάλλων ήταν τόσο μεγάλη, ώστε, όπως εδήλωσε ο Γάλλος Υπουργός Εξωτερικών στο Βρετανό Πρέσβη, **«αν η Γαλλική Βουλή συνεδρίαζε όταν εγνώσθη η υπογραφή της μυστικής Συνθήκης για την Κύπρο, νομίζω θα προκαλείτο πόλεμος ή κάτι παρόμοιο με πόλεμο, μεταξύ Γαλλίας και Αγγλίας».[22]**

[19] Anderson, p. 212-216, Chambers's II, p. 270.
[20] Anderson, p. 210, Lee, p. 98, Robert Stephens, *«Cyprus a place of arms»*, p. 74.
[21] Lee, pp. 106, 109.
[22] Lee, p. 107.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΣΤΟ ΓΑΛΛΟ ΟΜΟΛΟΓΟ ΤΟΥ

Στις 7 Ιουλίου 1878, κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου του Βερολίνου, ο Άγγλος Υπουργός Εξωτερικών, Λόρδος Σώλσμπερυ, σκέφτηκε πως ήταν καιρός να ενημερώσει, έστω καθυστερημένα, το Γάλλο ομόλογο του, Waddington, για την υπογραφή της Αγγλο-τουρκικής Συνθήκης της 4ης Ιουνίου, παραδίνοντας του αντίγραφα της Συνθήκης και του Παραρτήματος της 1ης Ιουλίου.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΚΑΙ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ (1.7.1878)

Το Μεγάλο Συμβούλιο της Τουρκίας, το οποίο επρόκειτο να επικυρώσει τη μυστική Συνθήκη για την Κύπρο, μόλις έμαθε ότι συγκλήθηκε το Συνέδριο του Βερολίνου για αναθεώρηση της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου, ανέβαλε την επικύρωση της ωσότου δει τ' αποτελέσματα του Συνεδρίου.[23]

Ταυτόχρονα, ο Σουλτάνος και οι Σύμβουλοι του ξανασκέφτηκαν πιο ψύχραιμα το κείμενο της Συνθήκης που υπέγραψαν με την Αγγλία, και είδαν πως δε γινόταν πρόνοια για τρία σχετικά θέματα που τα θεωρούσαν σοβαρά.

Πρώτο, για το θέμα της ετήσιας αποζημίωσης που θα έδινε στο Σουλτάνο η Αγγλία όσο καιρό θα κρατούσε την Κύπρο, όπως είχε υποσχεθεί ο Λόρδος Σώλσμπερυ.

Δεύτερο, εφόσον η Συνθήκη βασιζόταν πάνω στην προϋπόθεση ότι η Ρωσία θα κατακρατούσε το Καρς και τα άλλα εδάφη, αυτή έπρεπε ν' ακυρωθεί και η Κύπρος να επιστραφεί στο Σουλτάνο αν η Ρωσία επιστρέψει τα εδάφη αυτά στο Σουλτάνο, πράγμα που δεν αποκλειόταν να γίνει εφόσον το Συνέδριο του Βερολίνου επρόκειτο να αναθεωρήσει τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου.

Τρίτο, έπρεπε να γίνει κάποια πρόνοια στη Συνθήκη, για θρησκευτικά θέματα των Μουσουλμάνων κατοίκων της Κύπρου.

Έτσι, εφόσον η Συνθήκη δεν είχε επικυρωθεί από το Μεγάλο Συμβούλιο της Τουρκίας, η Τουρκία ζήτησε από την Αγγλία να υπογράψουν, πράγμα που έγινε την 1ην Ιουλίου 1878, ένα Παράρτημα της Συνθήκης που περιλάμβανε τα παρακάτω:

Σε 4 παραγράφους του Παραρτήματος γινόταν πρόνοια για θρησκευτικά θέματα και για τα κτήματα του Σουλτάνου στη νήσο.

Οι άλλες δυο παράγραφοι προνοούσαν τα εξής:

«Γίνεται αντιληπτό μεταξύ των δυο συμβαλλομένων μερών ότι η Αγγλία συμφωνά στους πιο κάτω όρους σχετικά με την κατοχή και διοίκηση της Κύπρου:

III. Ότι η Αγγλία θα πληρώνει στον Σουλτάνο όποιο (ποσό) είναι το παρόν πλεόνασμα των προσόδων πέραν των εξόδων στη νήσο. Αυτό το

[23] Στο ίδιο, σ. 98.

πλεόνασμα θα υπολογιστεί και θα καθοριστεί με βάση τον μέσον όρο των τελευταίων 5 ετών, που λέγεται ότι είναι 22.936 πουγγιά (=11.468.000 γρόσια)[24] και το οποίο θα επαληθευτεί όπως πρέπει, προσεχώς, αφού εξαιρεθεί το προϊόν των κτημάτων του κράτους και του στέμματος, που ενοικιάστηκαν ή πουλήθηκαν αυτήν την περίοδο.

VI. Ότι, εάν η Ρωσία δώσει πίσω στην Τουρκία το Καρς και τα άλλα εδάφη που κατέλαβε στην Αρμενία κατά τη διάρκεια του τελευταίου πολέμου, η Κύπρος θα εκκενωθεί από την Αγγλία και η Συνθήκη της 4ης Ιουνίου 1878 θα τερματιστεί».[25]

ΤΟ ΤΕΛΙΚΟ ΑΓΓΛΙΚΟ ΤΕΛΕΣΙΓΡΑΦΟ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΟΥΛΤΑΝΟ ΚΑΙ ΤΟ ΦΙΡΜΑΝΙ ΓΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ

Και ύστερα ακόμα από την υπογραφή του παραπάνω Παραρτήματος της Συνθήκης την 1ην Ιουλίου, ο Σουλτάνος καθυστερούσε την έκδοση του Φιρμανιού για παράδοση της Κύπρου στην Αγγλία, γιατί το Μεγάλο Συμβούλιο της Τουρκίας, ανέβαλλε την επικύρωση της Συνθήκης έως ότου γνωστούν οι αποφάσεις του Συνεδρίου του Βερολίνου. Αυτό εξόργισε τον Σώλσμπερυ, ο οποίος διαμαρτυρήθηκε έντονα, και για να πιέσει τον Σουλτάνο, τηλεγράφησε στον Λέυγιαρντ στις 4 Ιουλίου να προειδοποιήσει τον Σουλτάνο ότι, εάν δεν εξέδιδε αμέσως το Φιρμάνι, η Αγγλία θα έπαυε ν' αντιτίθεται στην πρόταση που είχε κάμει στο Συνέδριο του Βερολίνου ο Βίσμαρκ για παραχώρηση στην Ελλάδα της Θεσσαλίας, της Ηπείρου και της Κρήτης, οι οποίες ήταν υπόδουλες στον Σουλτάνο.[26]

Έτσι, ο Σουλτάνος αναγκάστηκε να εκδώσει στις 7 Ιουλίου το Φιρμάνι, στο οποίο έβαλε ημερομηνία 1η Ιουλίου.[27] Το Φιρμάνι διέτασσε το Διοικητή του Αρχιπελάγους (στον οποίον υπαγόταν η Κύπρος), τον Τούρκο Διοικητή και τον Υποδιοικητή της Νήσου, το Δικαστή και το Μουφτή, να παραδώσουν τη διοίκηση της Κύπρου «*προσωρινά*» στους υπαλλήλους της βρετανικής κυβέρνησης, σύμφωνα με τη Συνθήκη που υπογράφηκε μεταξύ του Σουλτάνου και της Αγγλίας.[28]

[24] Ένα «*πουγγί*» ισούταν με 500 τουρκικά γρόσια ή με 5 χρυσές τουρκικές λίρες. Άρα τα 22.936 πουγγιά ισούνταν με 114.680 χρυσές τουρκικές λίρες ή 103.212 χρυσές αγγλικές λίρες, γιατί κάθε τουρκική λίρα ισούταν με 18 αγγλικά σελίνια δηλ. 18/20 της αγγλικής λίρας, ή £0,90.

[25] C.2057 (1878), p. 5.

[26] Lee, p. 98.

[27] Lee, p. 100, Hill VI, p. 288

[28] C. Orr: Cyprus under the British rule, pp. 41-3 και Ζαννέτου Β', σ. 969-70.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ ΑΡΘΡΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ (14.8.1878)

Όταν άρχισε η διοίκηση της Κύπρου από τους Άγγλους, φάνηκε ότι η Συνθήκη της 4ης Ιουνίου 1878 δεν έλεγε καθαρά ότι η Αγγλία θα είχε πλήρη δικαιώματα να θεσπίζει νόμους και να συνάπτει συμβάσεις σχετικά με την Κύπρο χωρίς να ερωτηθεί ο Σουλτάνος. Γι' αυτό, κατόπιν απαίτησης της Βρετανικής Κυβέρνησης, υπογράφηκε στις 14 Αυγούστου 1878 ένα Συμπληρωματικό Άρθρο της αρχικής Συνθήκης, το οποίο προνοούσε τα παρακάτω:

«Γίνεται αντιληπτό μεταξύ των Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών (Αγγλίας και Σουλτάνου), χωρίς επηρεασμό των ρητών προνοιών των άρθρων I, II και IV του Παραρτήματος της 1ης Ιουλίου, 1878, ότι με τη μεταβίβαση στην Αγγλία του δικαιώματος να κατέχει και να διοικά την Κύπρο, ο Σουλτάνος έχει μεταβιβάσει σ' αυτήν, κατά τη διάρκεια της κατοχής της Κύπρου και όχι για περισσότερο χρόνο, πλήρη δικαιώματα να κάνει Νόμους και Συμβάσεις για τη διακυβέρνηση της νήσου και για τη ρύθμιση των εμπορικών και προξενικών σχέσεων και υποθέσεων της, χωρίς κανένα έλεγχο από μέρους του Σουλτάνου».[29]

Η ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟ ΣΤΟΛΟ

Από την 1ην Ιουλίου 1878[30], και προτού ακόμα υπογράψει ο Σουλτάνος το Φιρμάνι για την παράδοση της Κύπρου στην Αγγλία, ο βρετανικός στόλος της Ανατολικής Μεσογείου, υπό τις διαταγές του Αντιναύαρχου Λόρδου Τζων Χαίη (Lord John Hay) πήρε διαταγή, προφανώς για προληπτικούς λόγους μήπως αντιδράσει δυναμικά η Γαλλία, να πλεύσει προς τον κόλπο της Λάρνακας. Ώς τις 5 Ιουλίου είχαν συγκεντρωθεί μεταξύ των ακρωτηρίων Κιτίου και Πύλας 9 πολεμικά πλοία, από τα οποία, ένα στάληκε στις ακτές της Κερύνειας με εντολή να κλείσει το λιμάνι της και να φρουρεί τη βόρεια ακτή ώς τον Απόστολο Ανδρέα. Ένα δεύτερο στάληκε να περιπολεί μεταξύ του Ακρωτηρίου του Κιτίου και της Πάφου και να κρατεί περικυκλωμένη όλη τη νότια παραλία. Ένα τρίτο στάληκε στα δυτικά με εντολή να περιπολεί μεταξύ Πάφου και Κερύνειας. Και ένα τέταρτο έμεινε κάπως μακριά από τη νήσο για να φυλάει τις προσβάσεις από δυσμάς και βορρά. Η εντολή που είχαν αυτά τα πλοία ήταν να φρουρούν τις ακτές, να προειδοποιούν τα σκάφη που τυχόν θα επιχειρούσαν να παρεισδύσουν στα λιμάνια και να τα βυθίζουν, αν, παρά την προειδοποίηση, επιχειρούσαν να

[29] C.2229 (1879), p. 2.

[30] Όλες οι ημερομηνίες που αναφέρονται στο βιβλίο είναι με βάση το *«νέο»* (Γρηγοριανό) ημερολόγιο, το οποίο στο 19ον αιώνα ήταν 12 μέρες (και στον 20όν αιώνα 13 μέρες), μπροστά από το «*Παλαιό»* (Ιουλιανό) ημερολόγιο το οποίο ίσχυε στην Ελλάδα και την Κύπρο ώς τις 16.2.1923, οπότε υιοθετήθηκε το νέο ημερολόγιο και η ημέρα εκείνη λογίστηκε ως 1.3.1923 (Δες Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό Ελευθερουδάκη Τόμος Ε,' σ. 342).

αποβιβάσουν δυνάμεις στην ξηρά. Μ' αυτόν τον τρόπο, ώς τα χαράματα της 8ης Ιουλίου, η Κύπρος ήταν περικυκλωμένη από το βρετανικό πολεμικό ναυτικό.[31]

Στις 10 Ιουλίου έφτασε στη Λάρνακα με αγγλικό πολεμικό ο απεσταλμένος του Σουλτάνου, Σαμή Πασάς (Sami Pasha), κομίζοντας το Φιρμάνι.[32] Την επόμενη μέρα έγινε στη Λάρνακα μπροστά στο Λόρδο Χαίη και το Σαμή Πασά και πλήθος κόσμου, κυρίως Ελλήνων κατοίκων Λάρνακας, η τελετή της καταβίβασης της τουρκικής σημαίας και της ανύψωσης της αγγλικής. Στην τελετή παρευρέθηκε και ο Μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανός Οικονομίδης[33] ο οποίος προσφώνησε τον αντιναύαρχο Λόρδο Χαίη (σύμφωνα με τον ιστορικό Φίλιο Ζαννέτο) «διά των μάλλον φιλοφρονητικών εκφράσεων». Οι Τούρκοι κάτοικοι φαίνονταν μάλλον απαθείς.[34]

Στις 12 Ιουλίου ο Λόρδος Χαίη και ο Σαμή Πασάς έφτασαν στη Λευκωσία και συνάντησαν στο Σεράγιο τον Τούρκο Κυβερνήτη της Νήσου Μπεσίμ Πασά (Bessim Pasha) προς τον οποίον ο Σαμή Πασάς διάβασε και παρέδωσε το Φιρμάνι. Έτσι, μεταβιβάστηκε η διοίκηση της Κύπρου στο Λόρδο Χαίη εκ μέρους της Βασίλισσας Βικτώριας, προσωρινά μέχρι την άφιξη του Ύπατου Αρμοστή, Σερ Γκάρνετ Γούλσλυ (Sir Garnet Wolseley). Στη συνάντηση εκείνη παρευρέθηκαν και ο Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος μαζί με δυο Έλληνες «κοτζαπάσιηδες»[35], ύστερα από επίσημη πρόσκληση του Χαίη.[36]

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Στις 14 Σεπτεμβρίου 1878 εκδόθηκε βασιλικό διάταγμα (Order in Council) που καθόριζε τον τρόπο διακυβέρνησης της νήσου. Ανώτατος Άρχων οριζόταν ο Άγγλος Αρμοστής, τον οποίο θα βοηθούσε, υπό συμβουλευτικήν ιδιότητα, το «Εκτελεστικό Συμβούλιο», το οποίο αποτελείτο από τέσσερις Άγγλους υπαλλήλους. Επίσης συστάθηκε ένα διορισμένο Νομοθετικό Συμβούλιο το οποίο αποτελείτο από τον Αρμοστή, ο οποίος προήδρευε, από 3 επίσημα μέλη (Άγγλοι

[31] H. Dixon: British Cyprus, pp. 49-56, Hill IV, p. 294. Όπως γράφει ο Dixon στο βιβλίο του (σ. 349) ο ίδιος ήταν αξιωματικός στη Ναυαρχίδα του Λόρδου Χαίη.

[32] Dixon, p. 62, Hill IV, p. 295.

[33] Ο Μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανός Οικονομίδης καταγόταν από το Λευκόνοικο και ήταν αδελφός του προπάππου του συγγραφέα του παρόντος βιβλίου.

[34] Ζαννέτου, Τόμος Β', σ. 43.

[35] Οι «*κοτζαπάσιηδες»* ή «*δημογέροντες»* ήσαν εκλεγμένα μέλη του «*Κεντρικού Διοικητικού Συμβουλίου»* το οποίο, υπό την προεδρία του Τούρκου Κυβερνήτη, ασχολείτο με διοικητικές και δημοσιονομικές υποθέσεις της νήσου. Μέλη του (το 1878) ήταν ο Αρχιεπίσκοπος, ο Μουφτής (θρησκευτικός αρχηγός των Μουσουλμάνων), 2 Χριστιανοί Κοτζαπάσιηδες, 3 Μωαμεθανοί Κοτζαπάσιηδες, ο Καδής (Αρχιδικαστής), ο Διευθυντής του Εφκάφ (που διαχειριζόταν τα αφιερωμένα στα μωαμεθανικά τεμένη, κτήματα) και ο Γενικός Ταμίας της νήσου (R. Lang «*Cyprus, its History, its present resources and future prospects»* p. 269, Hill IV p.206, Ζαννέτου, Τόμος Α', σ. 1186).

[36] Hill, IV p. 296, Κ. Κωνσταντινίδη, «Αγγλική κατοχή της Κύπρου του 1878», σ. 84.

υπάλληλοι) και από τρία ανεπίσημα μέλη που διορίζονταν από τον Αρμοστή. Τα πρώτα ανεπίσημα μέλη ήταν ένας μωαμεθανός, ο Μουσταφά Φουάτ, και δύο μη-μωαμεθανοί, ο Γεώργιος Γλυκύς και ο Ριχάρδος Ματτέη, Ιταλός κάτοικος από πολλά χρόνια, στη Λάρνακα.[37] Σε περίπτωση ισοψηφίας, ο Αρμοστής είχε νικώσαν ψήφο, και εν πάση περιπτώσει τα νομοσχέδια που ψηφίζονταν από το Νομοθετικό Συμβούλιο δεν εγίνονταν Νόμοι προτού επικυρωθούν από τον Αρμοστή εκ μέρους της Βασίλισσας.[38]

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Όπως είδαμε, η κατάληψη της Κύπρου από την Αγγλία **ουσιαστικά έγινε πραξικοπηματικά**: Με τελεσίγραφο προς τον Σουλτάνο και απειλή πως θ' άφηνε τη Ρωσία να καταλάβει την Κωνσταντινούπολη, σε στιγμές που ο Σουλτάνος βρισκόταν σε απελπιστική κατάσταση. Και με δεύτερο τελεσίγραφο προς τον Σουλτάνο και με απειλή πως η Αγγλία θα υποστήριζε στο Συνέδριο του Βερολίνου την απελευθέρωση από τον Οθωμανικό ζυγό των ελληνικών εδαφών της Κρήτης, Θεσσαλίας και Ηπείρου, αν ο Σουλτάνος δεν υπέγραφε αμέσως το φιρμάνι για παράδοση της Κύπρου. Και τελικά, με κινητοποίηση του Βρετανικού στόλου και περικύκλωση της Κύπρου, προφανώς για να προλάβει τυχόν άρνηση του Σουλτάνου να παραδώσει την Κύπρο στην Αγγλία, και τυχόν απόπειρα της Γαλλίας να επέμβει. Όπως είδαμε, η αγγλο-τουρκική Συνθήκη για την Κύπρο υπογράφηκε μυστικά και εν αγνοία της Γαλλίας, η οποία ενδιαφερόταν κι αυτή για την Κύπρο, και όταν εγνώσθη, η γαλλική κοινή γνώμη ζητούσε από τη γαλλική Κυβέρνηση να αντιδράσει δυναμικά στην κατάληψη της Κύπρου από την Αγγλία, πράγμα όμως που ήταν αμφίβολο να μπορούσε να κάμει η Γαλλία, ύστερα από την ήττα της από τη Γερμανία το 1870.

Η απειλή που συνόδευε το δεύτερο αγγλικό τελεσίγραφο προς τον Σουλτάνο έδειχνε πόσο καιροσκοπική ήταν η στάση της Αγγλίας έναντι του αιτήματος της Ελλάδας για απελευθέρωση της Κρήτης, Θεσσαλίας και Ηπείρου. Η Αγγλία εμπόδιζε τον Βίσμαρκ, που προήδρευε του Συνεδρίου του Βερολίνου, να υποστηρίξει το δίκαιο αίτημα της Ελλάδας, όχι γιατί δε θεωρούσε το αίτημα αυτό δίκαιο, αλλά γιατί δεν ήθελε να δυσαρεστήσει τον Σουλτάνο που της παραχωρούσε την Κύπρο, νοουμένου ότι ο Σουλτάνος θα τηρούσε τη Συμφωνία γι' αυτήν την παραχώρηση.

Στο φιρμάνι, που διέτασσε την παράδοση της Κύπρου στους εκπροσώπους της Αγγλικής Κυβέρνησης, ο Σουλτάνος τόνιζε και επανέλαβε 4 φορές πως η παραχώρηση θα ήταν «**προσωρινή**». Και σ' αυτήν όμως την περίπτωση, όπως και σε πολλές άλλες, το «**προσωρινό**» αποδείχθηκε το «**πιο μόνιμο**».

[37] Τον επόμενο χρόνο διορίσθηκαν στη θέση τους ο Θεόδωρος Περιστιάνης και ο Χρ. Π. Οικονομίδης (Ζαννέτου, Τόμος Β,' σ. 278-9).
[38] C.2229 (1879), pp. 2-6.

Οι επιστολές του Άγγλου Υπουργού Εξωτερικών προς τον Γάλλο ομόλογο του στις 7 Ιουλίου και 7 Αυγούστου 1878 αποτελούν υπόδειγμα διπλωματικής υποκρισίας της «Δόλιας Αλβιώνος» (perfidious Albion) όπως αποκαλείτο η Αγγλία. Αυτό φάνηκε και από το γεγονός πως, ενώ στην επιστολή του στις 7 Αυγούστου ο Λόρδος Σώλσμπερυ διαβεβαίωνε τον Γάλλο ομόλογο του ότι η Αγγλία δεν επιθυμεί εδαφική κατάκτηση της Αιγύπτου ή επέμβαση με κανένα τρόπο στη «Δυναστεία του Αντιβασιλέα», μετά 4 χρόνια, το 1882, αυτή κατέλαβε την Αίγυπτο.

Η Αγγλία κατέλαβε την Κύπρο για να τη χρησιμοποιήσει ως ναυτική βάση για προστασία της διώρυγας του Σουέζ. Για το σκοπό αυτό εγίνονταν σχέδια για ανάπτυξη της Κύπρου και μετατροπή του λιμανιού της Αμμοχώστου σε ναύσταθμο.[39] Τα σχέδια όμως αυτά ματαιώθηκαν όταν η Αγγλία κατέλαβε την Αίγυπτο το 1882.[40] Έτσι, η Κύπρος παραμελήθηκε, και, όπως θα δούμε παρακάτω, η Αγγλία αντί να ξοδέψει, όπως λογάριαζε, μεγάλα ποσά για ανάπτυξη της Κύπρου, την απομυζούσε με το λεγόμενο «Υποτελικό Φόρο». Το γεγονός ότι στο χαρτί η Αγγλία κρατούσε την Κύπρο ώς το 1914 «προσωρινά», για λογαριασμό του Σουλτάνου, αποτελούσε πρόφαση της αγγλικής κυβέρνησης για να μην ενδιαφέρεται για την ανάπτυξη της νήσου.[41]

Παρόλ' αυτά, πρέπει ν' αναγνωρίσουμε πως η βρετανική διακυβέρνηση της νήσου απήλλαξε τους Κυπρίους από την τυραννία του τουρκικού ζυγού και τους εξασφάλισε ασφάλεια ζωής και περιουσίας, έννομη τάξη, ελευθερία λόγου και κατά το πλείστον αδιάφθορη διοίκηση.

ΠΩΣ ΥΠΟΔΕΧΘΗΚΑΝ ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Η ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΑΡΜΟΣΤΗ

Στις 22 Ιουλίου 1878 έφτασε στη Λάρνακα ο πρώτος Άγγλος Ύπατος Αρμοστής (High Commissioner) της Κύπρου, Σερ Γκάρνετ Γούλσλυ (Sir Garnet Wolseley). Όταν αποβιβάστηκε, του έγινε μεγάλη υποδοχή από τους Έλληνες κατοίκους, οι οποίοι αναφωνούσαν «*ΖΗΤΩ*». Αφού διαβάστηκε το βασιλικό διάταγμα, με το οποίο διοριζόταν ο Γούλσλυ ως Ύπατος Αρμοστής της Κύπρου, ο ίδιος έδωσε το νενομισμένο όρκο. Στη συνέχεια, διαβάστηκε πρώτα στα αγγλικά, και ύστερα σε μετάφραση στα ελληνικά και τουρκικά, προκήρυξη του προς το λαό της Κύπρου[42] που έλεγε κυρίως τα παρακάτω:

«**Η Α.Μ. η Βασίλισσα μου έδωσε εντολή να διαβεβαιώσω τους κατοίκους της Κύπρου για το θερμό ενδιαφέρον που αισθάνεται η ίδια για**

[39] Lee, p. 77, Hill IV, pp. 272-3.
[40] Headlam-Morley, pp. 9-10, Hill IV, p. 614.
[41] Robert Stephens: Cyprus, a Place of Arms, p. 72.
[42] Times, 7.8.1878, p. 10.

την ευημερία τους και για την πρόθεση της να διατάξει να ληφθούν μέτρα που θα σκοπεύουν στην προαγωγή και ανάπτυξη του εμπορίου και της γεωργίας στη χώρα και θα παράσχουν στο λαό τις ευλογίες της ελευθερίας, δικαιοσύνης και ασφάλειας.

Σύμφωνα με την επιθυμία της Α.Μ. της Βασίλισσας, η Κύπρος θα διοικείται χωρίς διάκριση φυλής ή θρησκείας, θα αποδίδεται δικαιοσύνη εξίσου σε όλους, όλοι θ' απολαμβάνουν εξίσου ίσην και αμερόληπτη προστασία του Νόμου, και δε θα αμεληθούν μέτρα που σκοπεύουν στην προαγωγή της ηθικής προόδου και υλικής ευημερίας του λαού.

Και είναι ρητή επιθυμία της Βασίλισσας όπως, κατά τη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων, λαμβάνονται υπόψη οι λογικές επιθυμίες των κατοίκων όσον αφορά την τήρηση των παλαιών θεσμών, ηθών και εθίμων, νοουμένου ότι αυτά θα συνάδουν προς τη δίκαιη και καλή διακυβέρνηση και προς εκείνες τις αρχές του πολιτισμού και ελευθερίας που πρέπει πάντα και παντού να τηρούνται απ' εκείνους που κυβερνούν εν ονόματι της Α.Μ. ».[43]

Όταν τέλεψε η ανάγνωση της προκήρυξης, οι παρευρισκόμενοι Έλληνες αναφωνούσαν «ΖΗΤΩ» και (όπως γράφει ο ανταποκριτής των Τάιμς) «ύψωναν τα χέρια στον αέρα με ενθουσιασμό, ενώ οι Τούρκοι παρακολουθούσαν σιωπηλοί».

Η ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ

Στη συνέχεια, ο Μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανός Οικονομίδης προσφώνησε τον Ύπατο Αρμοστή. Να τι έγραψε σχετικά ο ανταποκριτής των Τάιμς από τη Λάρνακα στις 27 Ιουλίου 1878:

«Μετά την ανάγνωση της προκήρυξης του Ύπατου Αρμοστή και των μεταφράσεων της, πήρε το λόγο ο Έλληνας Επίσκοπος της Λάρνακας ο οποίος, εκ μέρους του ελληνικού πληθυσμού της νήσου, διάβασε μια αγγλική μετάφραση της ελληνικής προσφώνησης του προς την Αυτού Εξοχότητα. Η προσφώνηση τόνιζε τα πιο κάτω: "Οι Έλληνες καλωσορίζουν το νέο τους Κυβερνήτη με απεριόριστη χαρά και αγαλλίαση" - "μετ' απείρου χαράς και αγαλλιάσεως" - είναι οι λέξεις του ελληνικού πρωτότυπου το οποίο είδα και τις αντιγράφω εδώ όπως ήταν γραμμένες στα αρχαία ελληνικά γιατί πιστεύω ότι θα γίνουν αντιληπτές από τους αναγνώστες των Τάιμς.» Και συνέχισε: **«Οι Κύπριοι καλωσορίζουν επίσης την καινούργια τους μοίρα, με την οποία, είμαστε εκ των προτέρων βέβαιοι, ανοίγεται μια καινούργια σελίδα στη νεώτερη μας ιστορία** (**δι' ης ανοίγεται, εσμέν εκ των προτέρων βέβαιοι, λαμπρά σελίς της νεωτέρας ημών ιστορίας**). Πιστεύουμε ότι ο κυπριακός λαός θα

[43] Orr, pp. 40-1, Ζαννέτου,Τόμος Β', σ. 43-44.

ευημερήσει διοικούμενος από την ίδια κυβέρνηση που κυβερνά το μεγάλο Αγγλικόν Έθνος που είναι πολιτιστικά και συνταγματικά το πιο αναπτυγμένο από τα Έθνη της Ευρώπης **(ευημερήσωμεν διοικούμενοι υπό της αυτής Κυβερνήσεως αφ' ης και το πλέον προηγμένον εν τω πολιτισμώ και συνταγματικώτερον των της Ευρώπης Εθνών μέγα Αγγλικόν Έθνος).** Κάτω από τις καινούργιες μας συνθήκες τρέφουμε τις καλύτερες ελπίδες για το μέλλον της νήσου μας. Ζήτω η Βασίλισσα της Μεγάλης Βρετανίας, Ζήτω το αγγλικό έθνος, Ζήτω η Υμετέρα Εξοχότητα. **(Πλήρεις φαιδροτάτων ελπίδων περί του μέλλοντος της ημετέρας νήσου, Ζήτω η Αυτής Μεγαλειότης, η Άνασσα της Μεγάλης Βρετανίας, Ζήτω το Αγγλικόν Έθνος, Ζήτω η Υμετέρα Εξοχότης)».**

ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΟΥ ΓΟΥΛΣΛΥ ΣΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Προτού έλθει στη Λευκωσία, ο Γούλσλυ επισκέφτηκε την Αμμόχωστο και τη Λεμεσό. Στη Λευκωσία έφτασε στις 30 Ιουλίου, όπου του έγινε μεγάλη υποδοχή. Να πώς περιγράφει την υποδοχή ο δημοσιογράφος Κ. Α. Κωνσταντινίδης στο βιβλίο του «Η αγγλική κατοχή της Κύπρου του 1878» (σ. 88):

«Στην υποδοχή πήραν μέρος και τα Σχολεία, το ελληνικό και τα δημοτικά, με τους μαθητές και τις μαθήτριες τους.

Πλήθος λαού είχε βγει ώς την Αγλαντζιά. Ο Αρχιεπίσκοπος πήγε κι αυτός ώς το ύψωμα που λέγεται "Ανεφανή".[44]

Ύστερα από δικαιολογημένη αγωνιώδη αναμονή φάνηκε ερχόμενος έφιππος με κάθε μεγαλοπρέπεια ο Sir Garnet Wolseley με τη στολή Στρατηγού.

Περιστοιχιζόταν από υπασπιστές με χρυσοκέντητες στολές. Ακολουθούσαν επίσης 20 έφιπποι Τούρκοι αξιωματικοί. Στη θέα της στρατιωτικής αυτής πομπής ο λαός, έξαλλος από χαρά για την αναμφισβήτητη πια και οριστική απαλλαγή του από τον τουρκικό ζυγό ξέσπασε σε ουρανομήκεις ζητωκραυγές: "Ζήτω η Αγγλία, Ζήτω η Βικτώρια!". Τόσος ήταν ο ενθουσιασμός και τόσο ζωηρές ήταν οι ζητωκραυγές, που ένας Τούρκος αξιωματικός δε συγκρατήθηκε και, παρόλο που η στιγμή ήταν επίσημη, ακούστηκε να λέει με προφανή δυσφορίαν "Πακ, πακ Χριστιγιανλαρά νάσιλ τσιαγιρλίορλαρ", (=Κοίταξε! Κοίταξε! πώς οι Χριστιανοί κραυγάζουν!)».

Η ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ

Την παραμονή της άφιξης του Άγγλου Αρμοστή, ο Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος σε σύσκεψη με τους κοτζαμπάσηδες και άλλους προύχοντες της πόλης,

[44] *«Ανεφανή»* είναι το ψηλότερο σημείο έξω της πόλης που ήταν ο λόφος της Αγίας Παρασκευής, κοντά στο σημερινό Χίλτον.

προετοίμασαν την υποδοχή που θα του έκαμναν, κι εσύνταξαν το κείμενο της προσφώνησης του Αρχιεπισκόπου προς αυτόν, το οποίο ήταν γραμμένο βέβαια σε βαθιά καθαρεύουσα, και αποδομένο στη νεοελληνική έχει ως εξής:

«Εξοχότατε,

Η ξαφνική είδηση, ότι η Κύπρος κατασχέθηκε από τους Άγγλους, διαδόθηκε σαν αστραπή, και, όπως ήταν επόμενο, προκάλεσε βαθιά εντύπωση σ' όλους. Ύστερα από λίγο όμως έγινε γνωστό πως υπογράφηκε σύμβαση μεταξύ των κυβερνήσεων της Αγγλίας και της Τουρκίας, και πως ύστερα απ' αυτήν η αγγλική κυβέρνηση έστειλε την Εξοχότητα σας να διοικήσει τον τόπο.

Γι' αυτό κι εμείς θεωρούμε υποχρέωση μας να σας προσφωνήσουμε με το "καλώς ορίσατε".

Η Κύπρος, Εξοχότατε, παρόλο που βρίσκεται σαν μεταίχμιο στο άκρο της Μεσογείου, έχει μεγάλη αξία για την αγγλική κυβέρνηση για πολλούς λόγους· και γιατί κατοικείται από λαό που είναι φιλήσυχος και ευάγωγος, ο οποίος, χωρίς ν' αρνηθεί την καταγωγή και τους πόθους του, θα αφοσιωθεί στη νέα πατρική του Κυβέρνηση.

Αλλά, για κακή μας τύχη, από τα αρχαία χρόνια, πολλά και διάφορα περιστατικά, φυσικά και πολιτικά, για πολλά χρόνια συνετέλεσαν ώστε να βρίσκεται ο τόπος σε μια κατάσταση καθόλου ευχάριστη από πνευματική και οικονομική άποψη, αφού κάθε είδος τέχνης και μάθησης βρίσκεται, ας πούμε, στα σπάργανα. Ίσως θέλησε τώρα η Θεία Πρόνοια να απολαύσει και η πολύπαθη Κύπρος τα αγαθά της καλής διοίκησης και του αληθινού πολιτισμού.

Και πράγματι, ένα έθνος μεγάλο κι ευγενικό, που έχει μεγαλουργήσει, όπως το αγγλικό, με κυβέρνηση φωτισμένη, φιλάνθρωπη και πατρική, όπως η αγγλική, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι κυβερνά τους λαούς που βρίσκονται κάτω από τη δυνατή της αιγίδα, με θεσμούς φιλελεύθερους και αρμόδιους, ώστε σταδιακά να προοδεύουν και να ευδαιμονούν.

Ελπίζουμε λοιπόν ότι, από τώρα αρχίζει μια νέα ζωή για τους κατοίκους της Κύπρου, νέα ένδοξη περίοδος που θ' αφήσει εποχή στην ιστορία του τόπου. Ελπίζουμε να διδαχτούμε όλοι, ανεξάρτητα από φυλή και θρησκεία, ότι 'ο νόμος είναι βασιλιάς όλων', ότι όλοι απέναντι στο νόμο θα έχουμε ίσα δικαιώματα ν' ασκούμε, και ίσα καθήκοντα να εκτελούμε, διότι η ισότητα των δικαιωμάτων συνεπάγεται και ισότητα των καθηκόντων. Επομένως, έτσι θα συνηθίσουμε τον ίσιο δρόμο, το δρόμο δηλαδή της αλήθειας, του καθήκοντος και της ελευθερίας.

Και αλήθεια, όταν στα δικαστήρια βασιλεύει η δικαιοσύνη, όταν στη διοίκηση επικρατεί η ευσυνειδησία, η τάξη, η ικανότητα, η ειλικρίνεια, και η φιλανθρωπία, τότε όλα τ' άλλα ακολουθούν και οι λαοί ευημερούν. Υλικό κατάλληλο για κτίσιμο υπάρχει στην Κύπρο. Γη ικανή να καρποφορήσει

υπάρχει· χρειάζονται μόνο χέρια επιδέξια για τη διευθέτηση και διεξαγωγή του έργου· και τέτοια πιστεύουμε ότι θα είναι τα δικά σας Εξοχότατε.

Αν ακόμα, οι πιο ικανοί από τους κατοίκους, και όσοι έχουν πείρα των τοπικών υποθέσεων, προσκαλούνται να συμβουλεύουν και να συμπράττουν με την Εξοχότητα σας με ειλικρίνεια όσον αφορά τις ανάγκες του τόπου, τη γλώσσα, τα ήθη και έθιμα, το είδος του πολιτεύματος ή της νομοθεσίας και τα παρόμοια, τότε έχουμε καλές ελπίδες ότι σε λίγο θα δούμε όλα αυτά να πραγματοποιούνται, για το καλό τόσο αυτών που διοικούν όσο κι αυτών που διοικούνται. Γένοιτο! ».[45]

Ο ΜΥΘΟΣ ΠΩΣ Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ Ή Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΙΤΙΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΕΞΕΦΡΑΣΑΝ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟ ΑΓΓΛΟ ΑΡΜΟΣΤΗ ΤΗΝ ΕΛΠΙΔΑ ΠΩΣ «Η ΑΓΓΛΙΑ ΘΑ ΔΩΣΕΙ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ ΕΛΛΑΔΑ»

Η παράδοση λέει - πράγμα που επαναλαμβάνεται σε μερικές παλαιότερες Ιστορίες της Κύπρου – πως, όταν ο Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος προσφώνησε τον πρώτο Άγγλο Αρμοστή, Σερ Γκάρνετ Γούλσλυ, του είπε και τα πιο κάτω λόγια:

«Αποδεχόμαστε μ' ευχαρίστηση την αλλαγή της κυβέρνησης, προπάντων γιατί πιστεύουμε πως η Μ. Βρετανία θα βοηθήσει την Κύπρο, όπως εβοήθησε τις Ιονίους Νήσους (τα Επτάνησα), να ενωθεί με τη Μητέρα Ελλάδα, με την οποία συνδέεται εθνικά».

Αυτό, αναφέρθηκε για πρώτη φορά σ' ένα υπόμνημα των Ελλήνων βουλευτών προς τον Υπουργό Αποικιών στις 12.2.1903.[46]

Επίσης, στη βάση της προτομής του Αρχιεπισκόπου Σωφρονίου που βρίσκεται στο προαύλιο του παλαιού Αρχιεπισκοπικού Μεγάρου στη Λευκωσία υπάρχει η ακόλουθη επιγραφή, που γράφτηκε από τον ποιητή Ιωάννη Περδίο:

«Βρετανοί, στέργομεν τώρα την των Άγγλων κατοχήν, αναμένοντες την ώρα μ' ανυπόμονον ψυχήν, που θα λάμψη λευκοφόρα η θεά μας λευτεριά, στου λαμπρού μας Ευαγόρα την αφρόλουστη στεριά! »

Για το θέμα αυτό υπάρχουν οι παρακάτω πληροφορίες:

Ο Θεόδωρος Παπαδόπουλος, πρώην διευθυντής του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, δίδει την πληροφορία πως, σύμφωνα με προφορική

[45] Ζαννέτου Β', σ. 46-47. Αυτό και άλλα ελληνικά κείμενα που αναδημοσιεύονται εδώ, ήταν γραμμένα στην **καθαρεύουσα**, χάριν όμως των νέων, τα μετατρέπουμε στη **Νεοελληνική.**

[46] Ζαννέτου Γ', σ. 521. Το κείμενο στην καθαρεύουσα έχει ως εξής: *«Στέργομεν εις την κυβερνητικήν μεταβολήν, τοσούτω μάλλον, καθόσον πιστεύομεν ότι η Μεγάλη Βρετανία θα βοηθήσει την Κύπρον, ως έπραξε διά τας Ιονίους Νήσους, να ενωθή μετά της Μητρός Ελλάδος, μεθ'ής εθνικώς συνδέεται»*. Ο Χιλλ κατά λάθος μετέφρασε την προτελευταία λέξη, *«εθνικώς»*, σε *"naturally"* (φυσικώς) και πολλοί άλλοι Ιστορικοί αντέγραψαν από τον Χιλλ το ίδιο λάθος.

μαρτυρία που του μετέδωσε ο πατέρας του (ο δάσκαλος Χαράλαμπος Παπαδόπουλος), στη σύσκεψη που έγινε στην Αρχιεπισκοπή την παραμονή της άφιξης του Γούλσλυ στη Λευκωσία, έγινε εισήγηση να προστεθεί στην ομιλία του Αρχιεπισκόπου και η ευχή για την Ένωσιν[47] τελικά όμως η άποψη αυτή δεν έγινε αποδεκτή. Αποφασίστηκε να γίνει αναφορά μόνο στην ***«καταγωγή και τους πόθους του κυπριακού λαού»***.[48]

Ο Άγγλος ιστορικός Σερ Τζωρτζ Χιλλ (Sir George Hill) εξετάζοντας το θέμα αυτό, γράφει πως η ευχή για την Ένωσιν δε φαίνεται να ελέχθη από τον Σωφρόνιο, ο οποίος δεν παρευρισκόταν όταν ο Γούλσλυ αποβιβάστηκε στη Λάρνακα, αλλά μάλλον από τον Μητροπολίτη Κυπριανό ο οποίος πράγματι προσφώνησε τον Γούλσλυ μόλις αυτός αποβιβάστηκε, και ο οποίος ήταν πιο μαχητικός από τον Σωφρόνιο και μάλιστα, όπως αποδείχτηκε αργότερα, ήταν «*αγκάθι στη σάρκα της Κυβέρνησης*».[49]

Την εκδοχή αυτή, ότι δηλαδή τα ιστορικά αυτά λόγια ειπώθηκαν από τον Μητροπολίτη Κυπριανό, την αποδέχτηκαν και την επαναλαμβάνουν οι περισσότεροι νεότεροι ιστορικοί.[50]

ΤΑ ΠΙΟ ΠΑΝΩ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΛΟΓΙΑ ΕΙΠΩΘΗΚΑΝ ΑΠΟ «ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΛΕΜΕΣΟΥ»

Στην έκδοση της καθημερινής εφημερίδας του Λονδίνου **«*Ντέιλυ Νιους*» (Daily News)** στις 27 Ιουλίου 1878, δημοσιεύτηκε η πιο κάτω τηλεγραφική ανταπόκριση, που στάληκε από τη Λάρνακα την προηγούμενη μέρα:

«Χθες (25 Ιουλίου), ο Σερ Γκάρνετ Γούλσλυ επισκέφτηκε τη Λεμεσό. Μια μεγάλη αναλογία του πληθυσμού είναι Έλληνες. Μια αντιπροσωπεία Ελλήνων τον υποδέχτηκε και εξέφρασε την ελπίδα ότι η Αγγλία θα επαναλάβει για την Κύπρο τη χειρονομία που έκαμε για τις Ιονίους Νήσους».[51]

Δεδομένου ότι η πιο πάνω ανταπόκριση στάληκε τηλεγραφικώς, ήταν φυσικό ο ανταποκριτής να περιγράψει πολύ σύντομα το κύριο νόημα της προσφώνησης, το οποίο όμως ταιριάζει απόλυτα με τη φράση που αποδόθηκε στο Σωφρόνιο ή τον Κυπριανό.

Το συμπέρασμα που βγαίνειν τόσο από την πιο πάνω ανταπόκριση της Daily News, όσο και από τις παρακάτω πληροφορίες είναι ότι, τα ιστορικά αυτά λόγια

[47] Χρησιμοποιούμε τη λέξη «*Ένωσις*» («*Ενώσεως*», «*Ένωσιν*») στην καθαρεύουσα, γιατί αυτή μπήκε στο διεθνές λεξιλόγιο ως «*ENOSIS*», η οποία, σύμφωνα με το Concise Oxford Dictionary (Eighth Edition), p. 389, σημαίνει «*πολιτικήν Ένωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα*».

[48] Κυπριακαί Σπουδαί ΛΕ', 1971, σ. 109

[49] Hill IV, pp. 297, 298, 421

[50] Π.χ. G.S. Georghallides: *A Political and Administrative History of Cyprus 1918-1926* (1979), p. 39, C. Kyrris: *History of Cyprus* (1985), p. 302, S. Panteli: *History of Cyprus* (1984), p. 54.

[51] Daily News, 27.7.1878, p. 5

για την Ένωσιν, που αποδίδονται στο Σωφρόνιο, ή από άλλους στον Κυπριανό, ειπώθηκαν στην πραγματικότητα από τον εκπρόσωπο της Λεμεσού που υποδέχτηκε τον Γούλσλυ, και που, κατά πάσαν πιθανότητα θα ήταν ο Πρόεδρος του Ελληνικού Συλλόγου «*Ισότης*», Αριστοτέλης Παλαιολόγος, υποδιευθυντής της Ελληνικής Σχολής Λεμεσού.[52]

Όπως έγραψε η εφημερίδα *«Νέον Κίτιον»* στις 9 Ιουλίου 1879,[53] ο Ελληνικός Σύλλογος *«Ισότης»,* είχεν ιδρυθεί *«πριν 5 χρόνια»*, δηλαδή το 1874, από *«φιλόμουσους και φιλεκπαιδευτικούς»* κατοίκους της πόλης, οι περισσότεροι από τους οποίους ανήκαν στην τάξη των εμπόρων. Οι σύλλογοι της Λευκωσίας «*Κυπριακός*» και της Λάρνακας *«Ζήνων ο Κιτιεύς»* φαίνεται ότι ιδρύθηκαν μετά την αγγλική κατοχή, και όπως γράφει ο Ζαννέτος, ο Μητροπολίτης Κυπριανός μαζί με άλλους εξέχοντες πολίτες ίδρυσαν τους Συλλόγους *«Κυπριακός»* της Λευκωσίας, *«Ζήνων ο Κιτιεύς»* της Λάρνακας και *«η Ισότης»* της Λεμεσού.[54]

Το 1879 ο Άγγλος διοικητής της Λεμεσού κατηγόρησε την «*Ισότητα*» ότι αποτελείτο από *«πρόσωπα που συμπαθούσαν την Ελληνική Εθνική Κίνηση»*, και πως αυτοί που τη διεύθυναν, ο Αριστοτέλης Παλαιολόγος και ο Ανδρέας Θεμιστοκλέους, (υποδιευθυντής και διευθυντής, αντιστοίχως, της Ελληνικής Σχολής Λεμεσού), με επικεφαλής τον Έλληνα Πρόξενο *«ετοίμαζαν εκδηλώσεις υπέρ της Ενώσεως με την Ελλάδα».*[55]

Ο Σερ Σάμουελ Μπέικερ (Sir Samuel Baker), Εταίρος της Βασιλικής Γεωγραφικής Εταιρείας, και συγγραφέας του βιβλίου *«Η Κύπρος όπως την είδα το 1879»* (είχε παραμείνει στην Κύπρο για 8 περίπου μήνες), γράφει:

«Πριν κλείσει ο πρώτος χρόνος της βρετανικής κατοχής της Κύπρου, διάφοροι λόγοι δυσαρέσκειας από τη βρετανική διοίκηση, ξύπνησαν φιλελληνικές φιλοδοξίες. Στη Λεμεσό οργανώθηκε, με το όνομα "Κυπριακή Αδελφότη", ένα πολιτικό κέντρο από το οποίο θα σταλούν αντιπρόσωποι για να ιδρύσουν σωματεία σε διάφορες επαρχίες με σκοπό να εμπνεύσουν στον πληθυσμό την ευγενική επιθυμία του να προστεθεί η Κύπρος στο ελληνικό βασίλειο. Η Κέρκυρα δόθηκε ήδη πίσω στην Ελλάδα. Γιατί να μην προστεθεί στο στέμμα της και η Κύπρος;».[56]

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ύστερα από 307 χρόνια τουρκικό ζυγό, ήταν φυσικό να υποδεχτούν οι Έλληνες της Κύπρου τους Άγγλους με ενθουσιασμό και ζητωκραυγές. Ο

[52] Ο Αριστοτέλης Παλαιολόγος ήταν επίσης ιδρυτής και συντάκτης της αρχαιότερης εφημερίδας της Λεμεσού «*Αλήθεια»* (1880-97) και εξελέγη μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου για δυο περιόδους (1890-1 και 1891-6) (Δες Κουδουνάρη, σ. 71).

[53] «*Νέον Κίτιον*», 9 Ιουλίου 1879.

[54] Ζαννέτου Β', σ. 92.

[55] Στο ίδιο, σ. 113.

[56] Samuel Baker, *Cyprus as I saw it in 1879,* p. 405.

Αρχιεπίσκοπος και οι άλλοι Ιεράρχες ως αρχηγοί του ελληνικού λαού της Κύπρου, είχαν καθήκον να καλωσορίσουν τον καινούργιο αυθέντη και **να εκφράσουν τη χαρά τους για την αλλαγή και την ελπίδα τους ότι, κάτω από την αγγλική διοίκηση ο κυπριακός λαός θ' απολαύσει τα αγαθά μιας πολιτισμένης διακυβέρνησης και θα βοηθηθεί ν' αναπτυχθεί και να ευημερήσει**. Αυτό ακριβώς έκαμε, τόσο ο Μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανός ο οποίος υποδέχτηκε πρώτος τον Άγγλο Αρμοστή στη Λάρνακα, όσο και ο Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος, ο οποίος τον υποδέχτηκε αργότερα στη Λευκωσία. Φαίνεται όμως πως προτού τον υποδεχθούν, προβληματίστηκαν αν έπρεπε να κάνουν μνεία στην προσφώνηση τους και για τον πόθο του ελληνικού κυπριακού λαού να ενωθεί με τη Μητέρα του την Ελλάδα. Τελικά, κι οι δυο προτίμησαν να παρασιωπήσουν αυτό το θέμα. Ο πιθανός λόγος αυτής της παρασιώπησης, ο οποίος διαφαίνεται από το πρώτο υπόμνημα που οι Ιεράρχες έστειλαν τον επόμενο χρόνο στον Αρμοστή φαίνεται ότι ήταν η επιθυμία τους να συνεχίσει η Εκκλησία της Κύπρου να έχει, και κάτω από το αγγλικό καθεστώς, τις στενές σχέσεις που είχε με τις Αρχές μέσα στο Οθωμανικό καθεστώς, και να διατηρήσει, όσο ήταν δυνατό, τα προνόμια που απολάμβανε προηγουμένως.

Ο Μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανός, ο οποίος είχε τη δεύτερη έδρα του στη Λεμεσό, και όπως είδαμε ήταν ο ιδρυτής του Ελληνικού Συλλόγου «*Ισότης»*, που προωθούσε την Ελληνική Εθνική Κίνηση, φαίνεται πως θεώρησε σκοπιμότερο, αντί να εκφράσει ο ίδιος τον πόθο για Ένωσιν με την Ελλάδα, να συμβουλεύσει τον πρόεδρο της «*Ισότητας»* να το κάμει αυτός, πράγμα που έκαμε όταν ο Γούλσλυ επισκέφτηκε τη Λεμεσό στις 25 Ιουλίου 1878.

Στην προσφώνηση του πρώτου Άγγλου Αρμοστή, η οποία, προφανώς, ετοιμάστηκε από τους Συμβούλους του, ο Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος φάνηκε αρκετά ρεαλιστής, τονίζοντας, την ανάγκη **«να προσκαλούνταν οι πιο ικανοί από τους κατοίκους και όσοι έχουν πείρα των τοπικών υποθέσεων, να συμβουλεύουν και να συμπράττουν με την κυβέρνηση, με ειλικρίνεια, όσον αφορά τις ανάγκες του τόπου, τη γλώσσα, τα ήθη και έθιμα, το είδος του πολιτεύματος ή της νομοθεσίας και τα παρόμοια».**

Η τάξη των μορφωμένων Ελλήνων κατοίκων της νήσου είχε βλέψεις προς την Ένωσιν και πριν από το 1878, πράγμα όμως που ήταν πολύ δύσκολο να πραγματοποιηθεί, είτε με επανάσταση είτε άλλως πως, όσον καιρό η Κύπρος ανήκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Παρόλο που ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός έγινε μέλος της Φιλικής Εταιρείας το 1818, εν τούτοις υπέδειξε στους αρχηγούς της πως, «*η Κύπρος είναι πολύ μακριά από την Ελλάδα και πολύ κοντά στα Οθωμανικά εδάφη της Μ. Ασίας, της Συρίας και της Αιγύπτου και πως αν έπαιρνε ενεργό μέρος στο κίνημα θα κατέληγε σε ανελέητη σφαγή»*. Αυτό εγκρίθηκε από τη Φιλική Εταιρεία και η συνεισφορά της Κύπρου στον αγώνα περιορίστηκε σε οικονομική βοήθεια.[57]

[57] Hill IV, p. 124 and John Koumoulides, *Cyprus and War of Greek of Independence 1821-29*,

Ύστερα από 165 χρόνια (στις 29.3.1983), ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας, Ανδρέας Παπανδρέου, έκαμε μια παρόμοια διαπίστωση. Είπε: «*Η Τουρκία έχει τη στρατιωτική ικανότητα να επεκτείνει μέσα σε 40 ή 72 ώρες τη στρατιωτική της μηχανή σε ολόκληρη την Κύπρο, ανά πάσα στιγμή, γιατί όπως ξέρετε το νησί είναι πολύ κοντά στην Ασία και απέχει πολύ από την Ελλάδα»* (Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, Μοντρεάλ, Καναδά, 29.3.1983).

Όσο καιρό η Κύπρος ήταν κάτω από τον τουρκικό ζυγό, οι Κύπριοι δεν μπορούσαν να ελπίζουν ότι η Τουρκία θα πιεζόταν ποτέ από τις Μεγάλες Δυνάμεις να παραχωρήσει την Κύπρο στην Ελλάδα. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι η Κυβέρνηση της Ελλάδας δεν περιέλαβε την Κύπρο στον κατάλογο των Επαρχιών που διεκδικούσε, τον οποίον παρουσίασε στο Συνέδριο του Βερολίνου.

Όταν όμως καταλήφθηκε η Κύπρος από τους Άγγλους, οι ελπίδες των Ελλήνων Κυπρίων πως μια μέρα η Αγγλία θα παραχωρούσε την Κύπρο στην Ελλάδα αυξήθηκαν, έχοντας υπόψη το προηγούμενο των Ιονίων Νήσων.

Η προκήρυξη του Γούλσλυ έδωσε αρκετές υποσχέσεις στον κυπριακό λαό. Απ' αυτές, είναι γεγονός πως εφαρμόστηκαν οι υποσχέσεις για *«δικαιοσύνη που θα αποδίδεται εξ ίσου σε όλους»* και για *«ίση και αμερόληπτη προστασία του Νόμου»*. **Δυστυχώς όμως οι άλλες υποσχέσεις για «μέτρα που θα σκοπεύουν στην προαγωγή και ανάπτυξη του εμπορίου και της γεωργίας» και «για προαγωγή της υλικής ευημερίας του λαού», δεν τηρήθηκαν**.

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΠΟ ΤΟ 1878 ΩΣ ΤΟ 1914

Το 1882 παραχωρήθηκε στους Κυπρίους ένα Σύνταγμα με Νομοθετικό Συμβούλιο που αποτελείτο από 9 εκλεγμένα ελληνικά, 3 εκλεγμένα τουρκικά και 6 διοριζόμενα μέλη, τα οποία ήσαν 'Αγγλοι κυβερνητικοί υπάλληλοι. Οι 'Αγγλοι χρησιμοποιώντας τη μέθοδο του *«διαίρει και βασίλευε»*, καλοκρατούσαν τους Τούρκους βουλευτές και αυτοί ψήφιζαν συνήθως μαζί με τα αγγλικά μέλη, και με τη *«νικώσα ψήφο»* του 'Αγγλου Αρμοστή, ο οποίος προήδρευε των συνεδριών του Νομοθετικού Συμβουλίου, είχαν την πλειοψηφία έναντι των 9 Ελλήνων βουλευτών.

Από καιρού εις καιρόν οι 'Ελληνες βουλευτές υπέβαλλαν στη Βουλή ψήφισμα για 'Ενωσιν, το οποίον όμως απορριπτόταν με την πιο πάνω πλειοψηφία. Η μόνη εξαίρεση ήταν στις 7 Μαΐου 1903 όταν έλειπε ένας Τούρκος βουλευτής και οι 'Ελληνες βουλευτές επωφελήθηκαν της ευκαιρίας και πέρασαν ένα ψήφισμα με το οποίο ζητούσαν **«μεγαλύτερη συμμετοχή των εκπροσώπων του Κυπριακού λαού στη διοίκηση της νήσου, μέχρις ότου ικανοποιηθεί η εθνική του αποκατάσταση με την 'Ενωσιν με τη Μητέρα Ελλάδα».**

p. 70-1.

Σ' αντίδραση, η Τούρκοι βουλευτές με προτροπή της Κυβέρνησης, πρότειναν στις 18 Ιουνίου 1903, άλλο ψήφισμα το οποίο εγκρίθηκε με την πιο πάνω πλειοψηφία, και το οποίο έλεγε ότι *«εάν ποτέ η Βρετανία εγκαταλείψει την Κύπρο, αυτή πρέπει να επιστραφεί στην Τουρκία»* (δες Πρακτικά του Νομοθετικού Συμβουλίου).

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΠΟ ΤΟ 1914 ΩΣ ΤΟ 1920

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 1915

Η επόμενη φάση του Κυπριακού προβλήματος άρχισε το Νοέμβριο 1914 όταν η Τουρκία μπήκε στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας, και η Αγγλική Κυβέρνηση κατήγγειλε την Αγγλο-Τουρκική Συνθήκη του 1878 και προσάρτησε την Κύπρο στη Βρετανική Αυτοκρατορία. Ευθύς αμέσως οι 'Ελληνες βουλευτές και ο Αρχιεπίσκοπος υπέβαλαν υπόμνημα στο Βρετανό Υπουργό Αποικιών στο οποίο έλεγαν ότι, τώρα που ακυρώθηκε η Αγγλο-Τουρκική Συνθήκη του 1878, η Αγγλία έπρεπε να ικανοποιήσει το μόνιμο αίτημα τους για 'Ενωσιν με την Ελλάδα.

Η μοναδική και ανεπανάληπτη ευκαιρία για 'Ενωσιν παρουσιάστηκε τον Οκτώβριο 1915 όταν η Αγγλία πρόσφερε την Κύπρο στην Ελλάδα υπό τον όρο να μπει η Ελλάδα στον πόλεμο, στο πλευρό της Αγγλίας και των Συμμάχων της. Επειδή όμως ο Βασιλιάς της Ελλάδας Κωνσταντίνος, ο οποίος ήταν γαμβρός του Γερμανού Αυτοκράτορα Κάιζερ, πίστευε πως τον πόλεμο θα τον κέρδιζε η Γερμανία, η Κυβέρνηση του Κωνσταντίνου απέρριψε την προσφορά της Ενώσεως και προτίμησε να παραμείνει η Ελλάδα ουδέτερη. Μετά την απόρριψη της πρότασης της, η Αγγλία δήλωσε πως *«η προσφορά έπαυσε να ισχύει»*.

ΛΑΘΟΣ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΠΟΥ ΔΕ ΖΗΤΗΣΕ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΟΤΑΝ Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΠΗΚΕ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟ 1917

Το 1917 ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο οποίος ηγήθηκε πραξικοπήματος που έδιωξε τον Κωνσταντίνο και οδήγησε την Ελλάδα στον πόλεμο στο πλευρό των 'Αγγλων και των συμμάχων της, έκαμε το μεγάλο λάθος να μη ζητήσει από τους 'Αγγλους να δώσουν την Κύπρο στην Ελλάδα, αμέσως, ή έστω να αναλάβουν υποχρέωση να τη δώσουν μεταπολεμικά. Μετά το τέλος όμως του πολέμου, παρόλο που ο Πρωθυπουργός Λόυδ Τζωρτζ υποστήριξε το αίτημα της Ελλάδας για την 'Ενωσιν, τελικά επικράτησε η άποψη του Ναυτικού και του Γενικού Επιτελείου των βρετανικών δυνάμεων, πως την Κύπρο τη χρειαζόταν η Βρετανία για την υπεράσπιση των συμφερόντων της στη Μέση Ανατολή και ότι *«δε μπορεί να αγνοηθεί ο κίνδυνος, αν αυτή δοθεί στην Ελλάδα, να πέσει κάποτε στα χέρια, μιας πιο ισχυρής δύναμης».*[58]

[58] Lloyd, George: *The truth about the Peace Treaties*, Vol. II, p. 1238.

Βέβαια η Ελλάδα μετά τον πόλεμο, αποζημιώθηκε από τους Συμμάχους με την παραχώρηση σ' αυτή, με τη Συνθήκη των Σεβρών (10.8.1920), μεταξύ άλλων, ολόκληρης της Θράκης (Ανατολικής και Δυτικής), της χερσονήσου της Καλλίπολης και της Σμύρνης με την ενδοχώρα της. 'Ολα αυτά όμως, εκτός της Δυτικής Θράκης, τα έχασε η Ελλάδα ύστερα από την εκλογική ήττα του Βενιζέλου στις 14 Νοεμβρίου 1920, την επιστροφή του Βασιλέα Κωνσταντίνου, την εκστρατεία στα βάθη της Μικράς Ασίας και τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922.

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΠΟ ΤΟ 1920 ΩΣ ΤΟ 1925

Η επόμενη φάση του Κυπριακού Προβλήματος άρχισε με την παραίτηση στις 9 Δεκεμβρίου 1920 των 9 Ελλήνων Βουλευτών, σ' ένδειξη διαμαρτυρίας για την άρνηση της Βρετανικής Κυβέρνησης να δώσει την Κύπρο στην Ελλάδα. Στις επαναληπτικές εκλογές εξελέγησαν οι ίδιοι, οι οποίοι και πάλιν παραιτήθηκαν και υπέβαλαν στην Κυβέρνηση υπόμνημα με το οποίο ζητούσαν εφαρμογή του δικαιώματος αυτοδιάθεσης με τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος.

Η απάντηση της Κυβέρνησης ήταν αρνητική, και στις επόμενες επαναληπτικές εκλογές το *«Εθνικό Συμβούλιο»* το οποίο είχε ιδρυθεί, αποφάσισε ν' ακολουθήσει πολιτική *«αποχής»* από τις βουλευτικές εκλογές. Παρόλο που κανένας 'Ελληνας δεν έβαλε υποψηφιότητα, επειδή σύμφωνα με το Σύνταγμα της εποχής εκείνης οι υποψήφιοι και οι εκλογείς χωρίζονταν σε *«μωαμεθανούς»* και *«μη-μωαμεθανούς»*, υπέβαλαν υποψηφιότητα δυο (Καθολικοί) Μαρωνίτες, οι οποίοι και εξελέγησαν στις 3 Νοεμβρίου 1921.

Επειδή τον επόμενο χρόνο επακολούθησε η Μικρασιατική καταστροφή, το Εθνικό Συμβούλιο αποφάσισε ν' αλλάξει πολιτική και υπέβαλε στην Κυβέρνηση στις 19 Δεκεμβρίου 1922 υπόμνημα το οποίο έλεγε ότι «*χωρίς να εγκαταλείπεται το αίτημα της Ενώσεως, ζητείται στο μεταξύ, μέχρις ότου πραγματοποιηθεί η 'Ενωσις, να παραχωρηθεί αυτοκυβέρνηση ή αυξημένες συνταγματικές εξουσίες».*

Στην απάντηση του στις 6 Φεβρουαρίου 1923, ο Υπουργός Αποικιών έλεγε ότι «*δε νομίζει ότι η Κύπρος έφθασε ήδη σε τέτοιο βαθμό πολιτικής ανάπτυξης που, προς το παρόν, θα δικαιολογούσε την παραχώρηση αυξημένων συνταγματικών εξουσιών»*.

Στο μεταξύ, η πολιτική της *«αποχής»* είχε αποτύχει γιατί, στις επαναληπτικές εκλογές στις 28 Δεκεμβρίου 1922 για συμπλήρωση των 7 μη-μωαμεθανικών εδρών της Βουλής, υποβλήθηκαν υποψηφιότητες από 14 'Ελληνες Κυπρίους.

'Υστερα από την υπογραφή το 1923 της Συνθήκης της Λωζάνης, η οποία επικύρωσε την προσάρτηση της Κύπρου στη Βρετανική Αυτοκρατορία, η Κύπρος ανακηρύχθηκε *«Αποικία του Στέμματος»* αλλά το Σύνταγμα της έμεινε σχεδόν το ίδιο, όπως ήταν το 1882, με μόνη διαφορά τον αριθμό των μελών του Νομοθετικού Συμβουλίου που αυξήθηκε και προσαρμόστηκε στην καινούργια αναλογία πληθυσμού ως εξής: 'Ελληνες 12, Τούρκοι 3 και 'Αγγλοι 9. 'Ετσι

συνεχίστηκε η πλειοψηφία στη Βουλή, των Τούρκων και 'Αγγλων, μαζί με τη νικώσα ψήφο του Αρμοστή, ο οποίος τώρα πήρε τον τίτλο του Κυβερνήτη.

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΠΟ ΤΟ 1925 ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1931

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ ΓΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Μετά την αποτυχία της *«αποχής»* που εφάρμοσαν χωρίς επιτυχία οι παλαιοί πολιτευτές, βγήκαν στο προσκήνιο και πέτυχαν στις βουλευτικές εκλογές του 1925 νεότεροι πολιτικοί οι οποίοι στο πρόγραμμα τους διακήρυτταν ότι «*χωρίς να εγκαταλείπεται το αίτημα της Ενώσεως»* θα επιδίωκαν να συνεργαστούν με τους Τούρκους βουλευτές για να επιτύχουν, μεταξύ άλλων, τα πιο κάτω:

1. κατάργηση του Υποτελικού Φόρου. *(δες κεφ. «Οι Άγγλοι θυμήθηκαν το Κριμαϊκό δάνειο», σελ.173).*
2. κατάργηση της δεκατίας, δηλαδή του φόρου σε είδος του ενός δεκάτου των δημητριακών που παρήγαγαν οι γεωργοί, χωρίς ν' αφαιρεθούν ούτε καν ο σπόρος και τα άλλα έξοδα παραγωγής,
3. επιστροφή των ποσών που παράνομα αφαιρέθηκαν από τον προϋπολογισμό της Κύπρου ως Υποτελικός Φόρος, και
4. παραχώρηση ενός φιλελεύθερου συντάγματος.

Το πρώτο, το πέτυχαν με τη συνεργασία των Τούρκων Βουλευτών, καταψηφίζοντας το Νοέμβριο 1926 τον Προϋπολογισμό του 1927 και αναγκάζοντας την Κυβέρνηση να τον επιβάλει με Βασιλικό Διάταγμα.

Με την ίδια συνεργασία πέτυχαν επίσης το 1926 την κατάργηση της *«δεκατίας»* που ήταν ένα χρόνιο αίτημα από τα πρώτα χρόνια της αγγλικής κατοχής.

Το τρίτο όμως δεν το πέτυχαν, παρόλο που υποστηριζόταν και από τους Τούρκους βουλευτές.

«ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΚΛΕΙΣΕ ΟΡΙΣΤΙΚΑ»

(Απάντηση Βρετανών Υπουργών Αποικιών, 1926 και 1929)

Για το τέταρτο αίτημα, οι 'Ελληνες βουλευτές υπέβαλαν στην Κυβέρνηση σχετικό υπόμνημα στις 15 Νοεμβρίου 1925. Με την υποκίνηση όμως του 'Αγγλου Κυβερνήτη οι Τούρκοι βουλευτές υπέβαλαν ένα δικό τους υπόμνημα στο οποίο έγραφαν τα εξής:

«Είμαστε αντίθετοι στα αιτήματα των Ελλήνων βουλευτών τόσο για 'Ενωσιν όσο και για Αυτονομία κάτω από το Βρετανικό Στέμμα. Με το αίτημα για αυτονομία, οι 'Ελληνες επιθυμούν να διώξουν από την Αποικία όλους τους Βρετανούς κυβερνητικούς υπαλλήλους εκτός 5-6 στις ανώτερες θέσεις, και να πάρουν αυτοί την εξουσία δίνοντας στα μουσουλμανικά στοιχεία μερικά ψίχουλα».

Ο Υπουργός απάντησε στους 'Ελληνες Βουλευτές στις 23 Φεβρουαρίου 1926 ότι: «*Το ζήτημα της Ενώσεως με την Ελλάδα έκλεισε οριστικά και δεν μπορεί να ξανανοίξει, και όσον αφορά το αίτημα για αυτοκυβέρνηση, ο Υπουργός δε νομίζει ότι η Κύπρος έφθασε σε τέτοιο στάδιο πολιτικής ανάπτυξης ώστε να δικαιολογεί, προς το παρόν, την παραχώρηση πλατύτερων συνταγματικών εξουσιών».*

'Οταν τον Ιούνιο 1929 πήρε την εξουσία στη Βρετανία η Εργατική Κυβέρνηση, και πιστευόταν πως αυτή θ' ακολουθούσε πιο φιλελεύθερη πολιτική για την Κύπρο, οι 'Ελληνες θυμήθηκαν τη δήλωση του Αρχηγού του Εργατικού Κόμματος Ramsay Macdonald στη Διεθνή Σοσιαλιστική Διάσκεψη στη Βέρνη της Ελβετίας, το Φεβρουάριο 1918, ότι «*το Εργατικό Κόμμα θα εφαρμόσει την αυτοδιάθεση στην Κύπρο όταν ανέλθει στην εξουσία*».

Γι' αυτό, οι 'Ελληνες βουλευτές ετοίμασαν ένα μακρό υπόμνημα, το οποίο επέδωσε αντιπροσωπεία τους στον Εργατικό Υπουργό Αποικιών, Λόρδο Passfield, ο οποίος έχαιρε φήμης ως φιλελεύθερος Σοσιαλιστής. Τελικά απογοητεύτηκαν γιατί κι αυτός τους έδωσε το Νοέμβριο 1929 την ίδια απάντηση όπως ο προκάτοχος του.

Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ 1931

Τον Οκτώβριο 1930 κέρδισαν τις βουλευτικές εκλογές οι εθνικόφρονες με πρόγραμμα να επιδιώξουν πιο ενεργά την 'Ενωσιν. Στα χρόνια 1930 και 1931 το αντικυβερνητικό αίσθημα των Κυπρίων μεγάλωσε εξαιτίας των παρακάτω γεγονότων:

1. Η βαθιά διεθνής οικονομική κρίση επηρέασε σοβαρά την κυπριακή οικονομία.

2. Στις 8 Ιουλίου 1931, ο Βρετανός Υπουργός Οικονομικών δήλωσε στη Βρετανική Βουλή ότι «*τα περισσεύματα»* από τον Υποτελικό Φόρο που ανέρχονταν σε £570.000 και τα οποία απαιτούσαν οι Κύπριοι να τους επιστραφούν για να ιδρυθεί Γεωργική Τράπεζα, χρησιμοποιήθηκαν για αποπληρωμή μέρους του κεφαλαίου του «*Κριμαϊκού»* Δανείου που χρεωστούσε η Τουρκία και του οποίου οι τόκοι πληρώνονταν από τον Υποτελικό Φόρο. *(δες κεφ. «Οι Άγγλοι θυμήθηκαν το Κριμαϊκό δάνειο», σ.173).*

3. Επειδή ελαττώθηκαν τα κυβερνητικά έσοδα ένεκα της οικονομικής κρίσης, η Κυβέρνηση παρουσίασε στη Βουλή νομοσχέδιο για αύξηση της φορολογίας. Οι 'Ελληνες βουλευτές και ένας Τούρκος βουλευτής το απέρριψαν, και στις 9 Σεπτεμβρίου 1931, η Κυβέρνηση επέβαλε την αύξηση της φορολογίας με βασιλικό διάταγμα.

Η αύξηση της φορολογίας αποτέλεσε το έναυσμα της εξέγερσης του ελληνικού κυπριακού λαού. Στις 19 Οκτωβρίου 1931 ο Βουλευτής Μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς υπέβαλε την παραίτηση του και εξέδωσε διάγγελμα στον κυπριακό λαό στο οποίο έλεγε, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Πενήντα τρία χρόνια αγγλικής κατοχής έπεισαν όλους ότι –

α. οι δούλοι λαοί δεν ελευθερώνονται με τις ικεσίες, παρακλήσεις και εκκλήσεις προς τα αισθήματα των τυράννων,

β. η απάντηση των τελευταίων είναι η περιφρόνηση προς τους ικετεύοντες ευτελείς δούλους, και

γ. η μόνη σωτηρία μας από κάθε άποψη είναι η εθνική απολύτρωση.

Γι' αυτό, ένα δρόμο έχουμε και μόνο. Να βαδίσουμε το δρόμο που είναι στενός αλλά οδηγεί στη σωτηρία. Να υψώσουμε τη σημαία της Ενώσεως και με πάσα θυσία και με παν μέσον να επιδιώξωμεν την εθνικήν μας λύτρωσιν διά της Ενώσεως μας μετά της Μητρός Ελλάδος. Θα αντιτάξωμεν ανυπακοήν προς τους ανόμους νόμους και τα προστάγματα των Ξένων Δυναστών».

Την παραίτηση του Νικόδημου ακολούθησαν και οι άλλοι 'Ελληνες βουλευτές.

Το βράδυ της 21ης Οκτωβρίου έγινε μια συγκέντρωση στη Λευκωσία στην οποία μίλησαν μερικοί από τους παραιτηθέντες 'Ελληνες βουλευτές. Στη συνέχεια έγινε μαζική διαδήλωση που κατευθύνθηκε στο Κυβερνείο. Εκεί, παρόλες τις προσπάθειες των βουλευτών να το συγκρατήσουν, το πλήθος έβαλε φωτιά στο κτίριο όπου βρισκόταν ο Κυβερνήτης Σερ Ρόλαντ Στορρς, ο οποίος κατόρθωσε να διαφύγει. Από τις συγκρούσεις με την αστυνομία σκοτώθηκε ένας νέος και πληγώθηκαν αρκετοί.

Την επομένη οργανώθηκαν σ' όλες τις πόλεις και χωριά επιθέσεις εναντίον κυβερνητικών κτιρίων, πολλά από τα οποία καταστράφηκαν. Σκοτώθηκαν 6 άτομα, αρκετά άλλα πληγώθηκαν και συνελήφθηκαν και καταδικάστηκαν σε φυλάκιση ή πρόστιμο περίπου £3.000.

Η κυβέρνηση κήρυξε «*Κατάσταση 'Εκτακτης Ανάγκης»*, επέβαλε κατ' οίκον περιορισμό και άλλα περιοριστικά μέτρα και ζήτησε και πήρε ενισχύσεις από την Αίγυπτο και από το Βρετανικό πολεμικό ναυτικό της Ανατολικής Μεσογείου και σε λίγες μέρες κατέστειλε την εξέγερση.

ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΑΠΟ ΤΟ 1931 ΩΣ ΤΟ 1959

Στις επόμενες μέρες μετά την 21ην Οκτωβρίου, η Βρετανική Κυβέρνηση κατήργησε το Σύνταγμα της Κύπρου και ανέθεσε όλες τις νομοθετικές και εκτελεστικές εξουσίες στον 'Αγγλο Κυβερνήτη. Καταργήθηκε το Νομοθετικό Συμβούλιο και αντικαταστάθηκαν όλα τα εκλεγμένα Δημοτικά και Χωριτικά Συμβούλια με διορισμένα. Επιβλήθηκε λογοκρισία στις εφημερίδες και στην αλληλογραφία με το εξωτερικό. Απαγορεύθηκαν η ύψωση ελληνικών σημαιών, η ανάκρουση του Ελληνικού Εθνικού 'Υμνου, η κρούση των κωδώνων των εκκλησιών, εκτός από τις συνηθισμένες λειτουργίες, οι συγκεντρώσεις πέραν των 5 ατόμων και άλλα. Διαλύθηκαν τα πολιτικά κόμματα και οι εργατικές συντεχνίες, και οι ηγεσίες τους φυλακίστηκαν. Επίσης επιβλήθηκαν ομαδικά πρόστιμα και ειδική φορολογία για κάλυψη των ζημιών στα κυβερνητικά κτίρια.

Η Βρετανική Κυβέρνηση ζήτησε από την ελληνική να αποσύρει από την Κύπρο τον Πρόξενο της Αλέξη Κύρου, τον οποίο θεώρησε ως υποκινητή της εξέγερσης.

Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας, Ελευθέριος Βενιζέλος, δήλωσε ότι «*το κυπριακό είναι πρόβλημα μεταξύ της Βρετανικής Κυβέρνησης και του λαού της Κύπρου και ότι η Ελλάδα εξακολουθούσε να έχει φιλικές σχέσεις με τη Βρετανία»,* ταυτόχρονα όμως επέκρινε το κίνημα, λέγοντας ότι *«το Κυπριακό δεν μπορεί να λυθεί με χρήση βίας»*.

Το δικτατορικό καθεστώς συνεχίστηκε ώς το 1959 όταν υπογράφτηκαν οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου, αν και, στο μεταξύ, πολλά από τα δικτατορικά μέτρα είχαν καταργηθεί προηγουμένως, όπως π.χ. η απαγόρευση συγκεντρώσεων, η λογοκρισία κ.λ.π. Επίσης επιτράπηκαν, το 1936 η ίδρυση εργατικών συντεχνιών, το 1941 η ίδρυση πολιτικών κομμάτων, το 1943 η εκλογή Δημοτικών Συμβουλίων και το 1946 η επιστροφή των εξορίστων του 1931 αν και μερικοί απ' αυτούς είχαν, στο μεταξύ, πεθάνει, άλλοι προτίμησαν να μείνουν στην Ελλάδα και μόνο ένας (ο Γεώργιος Χατζηπαύλου) επέστρεψε.

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΟΤΑΝ Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΙΝΔΥΝΕΥΕ ΝΑ ΚΑΤΑΛΗΦΘΕΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ ΤΟ 1941

'Οταν καταλήφθηκε τελειωτικά η Κρήτη από τους Γερμανούς στις 24 Μαΐου 1941, οι 'Αγγλοι φοβόντουσαν ότι οι Γερμανοί θα καταλάμβαναν και την Κύπρο. 'Οπως αποκαλύπτεται από τα μυστικά βρετανικά αρχεία, στις 31 Μαΐου ο τότε Βρετανός Υπουργός Εξωτερικών, 'Αντωνυ 'Ηντεν, υπέβαλε στο Πολεμικό Συμβούλιο ένα υπόμνημα, στο οποίο έλεγε, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«*Εάν οι Γερμανοί καταλάβουν την Κύπρο, μια πιθανή ενέργεια τους θα είναι να παρουσιαστούν σαν ελευθερωτές της Κύπρου και να παραχωρήσουν τη νήσο στην Ελλάδα, ή μάλλον στην Κυβέρνηση "Κουίσλιγκ" που εγκαθίδρυσαν στην Αθήνα. Γι' αυτό θα 'ταν φρόνιμο να σκεφτούμε ποια πρέπει να είναι η στάση μας σε τέτοια περίπτωση ώστε να μην καταληφθούμε εξ απροόπτου.*

Το πρόβλημα πρέπει να εξεταστεί υπό το φως του γεγονότος, ανεξάρτητα από τις ανάγκες τις παρούσας κρίσης, ότι υπάρχει εκ πρώτης όψεως υπόθεση για παραχώρηση της Κύπρου στην Ελλάδα, υπό την επιφύλαξη των εξασφαλίσεων μετά τον πόλεμο.

'Οταν όμως ήμουνα τελευταία στην Αθήνα, ρωτήθηκα κατά πόσον η Βρετανική Κυβέρνηση θα ήταν έτοιμη να ανακοινώσει τώρα την απόφαση της να παραχωρήσει την Κύπρο στην Ελλάδα, και απάντησα πως δεν ήταν τώρα καιρός να συζητηθεί το ζήτημα τούτο κάτω από τις επικρατούσες συνθήκες. Γι' αυτό θα φαινόταν ασυνεπές αν κάναμε τώρα μια οριστική προσφορά. Ανεξάρτητα όμως απ' αυτό, αν στην παρούσα στιγμή, και κάτω από τις σημερινές περιστάσεις προσφέραμε την Κύπρο στην Ελλάδα, θα φαινόταν γενικά στον κόσμο σαν πράξη πανικού.

Πιστεύω ότι, το φρονιμότερο θα είναι να πλησιάσουμε εμπιστευτικά την Ελληνική Κυβέρνηση και να προσπαθήσουμε να την πείσουμε ότι αν οι Γερμανοί καταλάβουν την Κύπρο και την προσφέρουν στην Κυβέρνηση "Κουίσλιγκ" της Αθήνας και αυτή τη δεχτεί, η Ελληνική Κυβέρνηση θα έπρεπε να αποκηρύξει την αποδοχή της τέτοιας προσφοράς από την Κυβέρνηση "Κουίσλιγκ" και να δηλώσει ότι αρνείται να εξετάσει οποιοδήποτε σχέδιο που θα συνεπαγόταν παραλαβή της Κύπρου από τα χέρια της Γερμανίας.

Εάν η Ελληνική Κυβέρνηση συμφωνήσει στην πρόταση μας, θα πρέπει να είμαστε έτοιμοι να της επιτρέψουμε να δηλώσει δημόσια ότι προτίθεται να συζητήσει το μέλλον του Κυπριακού προβλήματος με τη Βρετανική Κυβέρνηση εν καιρώ τω δέοντι.

Επίσης, εάν πιεστούμε από την Ελληνική Κυβέρνηση, πρέπει να είμαστε έτοιμοι να συμφωνήσουμε να εκδώσουμε κοινή δήλωση που να λέει ότι οι δυο κυβερνήσεις συμφώνησαν ήδη να συζητήσουν τις συνθήκες, κάτω από τις οποίες θα ᾽πρεπε η κυριαρχία επί της νήσου μετά τον πόλεμο να μεταβιβαστεί από τη Μ. Βρετανία στην Ελλάδα».[59]

Το υπόμνημα τούτο διαβιβάστηκε στον Πρωθυπουργό Ουΐνστων Τσιέρτσιλ και στο Πολεμικό Συμβούλιο. Ο Τσιέρτσιλ απάντησε στον 'Ηντεν στις 2.6.1941 τα εξής:

«Είναι πολύ καλύτερα ν' αφήσουμε όλα τα ζητήματα εδαφικών αναπροσαρμογών να διευθετηθούν μετά τον πόλεμο. Άπαξ και απομακρυνθούμε απ' αυτήν την αρχή, μπορούν να εγερθούν πολλές άλλες δύσκολες υποθέσεις.

Δεν έπεται ότι η Κύπρος θα καταληφθεί αμέσως. Αν καταληφθεί, οι Γερμανοί μπορούν, αν θέλουν, να τη δώσουν τυπικά στην Κυβέρνηση "Κουίσλιγκ", ενώ θα τη χρησιμοποιούν οι ίδιοι για στρατιωτικούς σκοπούς. Αυτό δε θα κάμει καμιά διαφορά για το τι θα συμβεί αργότερα.

Παρακολούθησα από πολύ κοντά όλα όσα έγιναν στην Κύπρο από τον καιρό που την επισκέφτηκα το 1907 και έγραψα ένα Υπόμνημα για τον Υποτελικό Φόρο. Υποθέτω θα ξέρετε ότι, υπάρχει στην Κύπρο ένας σημαντικός μουσουλμανικός πληθυσμός, ο οποίος υπήρξε πολύ πιστός σε μας και ο οποίος θα δυσαρεστείτο πολύ αν παραδινόταν στους Έλληνες».[60]

Εξάλλου, το Πολεμικό Συμβούλιο την ίδια μέρα εξέδωσε την πιο κάτω απόφαση:

«Ο Υπουργός Εξωτερικών δεν πρέπει σ' αυτό το στάδιο ν' αρχίσει συζητήσεις με την Ελληνική Κυβέρνηση για το μέλλον της Κύπρου. Εάν όμως το θέμα εγερθεί, θα μπορούσε να απαντήσει ότι είμαστε έτοιμοι να συζητήσουμε το μέλλον της Κύπρου μαζί της, μετά τον πόλεμο, σαν μέρος της γενικής διευθέτησης της ειρήνης».[61]

[59] FO 371/29846, WP (41)118, 31.5.41.
[60] Στο ίδιο, R5841, 2.6.1941.
[61] Στο ίδιο, R5841, 56(41), 2.6.1941.

Πρωτύτερα, ο Βασιλέας της Ελλάδας Γεώργιος Β' και η Κυβέρνηση Τσουδερού, όταν καταλήφθηκε η Ηπειρωτική Ελλάδα από τους Γερμανούς, εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη. 'Οταν όμως άρχισαν οι βομβαρδισμοί της Κρήτης, φάνηκε πως έπρεπε να εγκαταλείψουν την Κρήτη. Γι' αυτό ζήτησαν να εγκατασταθούν στην Κύπρο, όπως είχε υποσχεθεί ο Τσιέρτσιλ σ' ένα τηλεγράφημα του προς τον 'Ελληνα Βασιλέα στις 13 Απριλίου 1941, στο οποίο τον συνεχάρη για την άρνηση του να εγκαταλείψει την Ελλάδα μετά τη Γερμανική εισβολή, και του υποσχόταν ότι «*αν αυτός ή ένα τμήμα του Ελληνικού στρατού αναγκαστούν να εγκαταλείψουν την Ελλάδα μετά τη Γερμανική εισβολή, θα τους δινόταν κάθε βοήθεια για να μεταφερθούν στην Κύπρο».*

Στις 3 Μαΐου 1941, ο 'Αγγλος πρέσβης στα Χανιά της Κρήτης τηλεγράφησε στο Υπουργείο Εξωτερικών τα εξής:

«Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας μου έστειλε μια προσωπική επιστολή στην οποία εισηγείτο, για ενθάρρυνση των Ελλήνων στην παρούσα συμφορά τους, να δοθεί η Κύπρος στον 'Ελληνα Βασιλέα "σαν προσωπικό δώρο" (όπως δόθηκαν οι Ιόνιοι Νήσοι το 1864 στον πάππον του Βασιλέα Γεώργιο Α'). Κατά τη διάρκεια του πολέμου η Βρετανική Κυβέρνηση θα κυβερνά τη νήσο μέσω των υφισταμένων Βρετανικών Αρχών. Μετά τον πόλεμο θα κυβερνάται από 'Ελληνες κρατικούς υπαλλήλους. 'Ετσι, αν ο Βασιλέας αναγκαστεί να εγκαταλείψει την Κρήτη θα μεταφέρει την έδρα του σε έδαφος κάτω από την κυριαρχία του. Είπα στο Βασιλέα και στον Πρωθυπουργό ότι η πρόταση τους δε μου φαινόταν πραγματοποιήσιμη και ότι, εν πάση περιπτώσει, έχει οριστικά αποφασιστεί ότι η Κύπρος δε θα είναι καθόλου πιο ασφαλής από την Κρήτη. Ο Βασιλιάς συμφώνησε μαζί μου για το ότι η ιδέα δεν ήταν πραγματοποιήσιμη και εγώ τους είπα ότι θα προτιμούσα να μην τη διαβιβάσω στη Βρετανική Κυβέρνηση, ο Πρωθυπουργός όμως με παρακάλεσε να τη διαβιβάσω σαν προσωπική του εισήγηση».[62]

Στις 6 Μαΐου, ο Υπουργός Εξωτερικών 'Αντωνυ 'Ηντεν απάντησε στον 'Αγγλο πρέσβη στα Χανιά ως εξής:

«Συμφωνώ πλήρως με την απάντηση που δώσατε στο Βασιλέα και στον Πρωθυπουργό. Εκτός από το γεγονός που υποδείξατε ότι η Κύπρος δεν είναι καθόλου πιο ασφαλής από την Κρήτη, η παρούσα στιγμή που η Κύπρος πιθανόν να υποστεί επίθεση, προφανώς είναι τελείως ακατάλληλη για εξέταση της πιθανότητας να παραχωρηθεί η νήσος στην Ελλάδα».[63]

Τελικά, ο Βασιλέας και η Ελληνική Κυβέρνηση εγκατέλειψαν την Κρήτη στις 24 Μαΐου 1941 και κατέφυγαν στην Αίγυπτο.

Είναι φανερό από όλα αυτά ότι οι αποικιοκράτες 'Αγγλοι και όταν ακόμα βρίσκονταν στις πιο κρίσιμες στιγμές της ιστορίας τους, όπως βρίσκονταν μετά την ήττα τους στην Κρήτη, η οποία ακολούθησε την πριν ένα χρόνο συντριπτική

[62] Φάκελος FO371/29884, R4843, No. 25, 3.5.1941.
[63] Στο ίδιο, R4843/G, No. 950, 6.5.1941.

ήττα τους στην Ηπειρωτική Ευρώπη και την άτακτη φυγή τους από τη Δουγκέρκη, δεν ήταν διατεθειμένοι να υποσχεθούν στην Ελλάδα, η οποία είχε θυσιαστεί γι' αυτούς, ότι θα της έδιναν μεταπολεμικά τη δημογραφικά, από τα αρχαία χρόνια, ελληνική Κύπρο.

ΤΕΛΕΙΩΤΙΚΗ ΑΡΝΗΣΗ ΤΩΝ ΑΓΓΛΩΝ ΝΑ ΔΩΣΟΥΝ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 1945

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ηγέρθη και πάλιν το θέμα της παραχώρησης της Κύπρου στην Ελλάδα. Ο Υπουργός Εξωτερικών της Εργατικής Κυβέρνησης, Ernest Bevin, έκλινε υπέρ της παραχώρησης, το Γενικό Επιτελείο των Βρετανικών Δυνάμεων όμως αντιτίθετο - όπως είχε κάμει και μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο - για τους εξής λόγους:

«α. Αν η Κύπρος έπεφτε στα χέρια μιας εχθρικής δύναμης, θα ήταν μια πολύ σοβαρή αναποδιά για μας.

β. Σε καιρό πολέμου η νήσος βρίσκεται σε στρατηγική θέση που βοηθά στην υπεράσπιση των συμφερόντων μας στη Μέση Ανατολή.

γ. Σε καιρό ειρήνης μπορούμε να έχουμε εκεί εναλλακτικές αεροπορικές βάσεις και ναυτικές ευκολίες για έλεγχο της ασφάλειας της Ανατολικής Μεσογείου.

δ. Η Κύπρος είναι το μόνο έδαφος στη Μέση Ανατολή όπου μπορούμε να πάρουμε όποια μέτρα θεωρούμε αναγκαία για την άμυνα, χωρίς περιορισμούς από Συνθήκες».[64]

Στα πιο πάνω επιχειρήματα, το Υπουργείο Αποικιών πρόσθεσε και το εξής:

«Υπενθυμίζουμε ότι στην ομιλία του στο Δημαρχείο του Λονδίνου, το Νοέμβριο 1942, ο Συντηρητικός Πρωθυπουργός Churchill, είχε δηλώσει ότι, πρόθεση της Βρετανικής Κυβέρνησης ήταν να διατηρήσει πλήρως την ακεραιότητα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Επίσης στις 8 Νοεμβρίου 1944 και στις 17 Ιανουαρίου 1945 ο Εργατικός Πρωθυπουργός Attlee, απαντώντας σε ερωτήσεις στη Βρετανική Βουλή δήλωσε ότι κανένα μέρος της Βρετανικής Αυτοκρατορίας ή της Κοινοπολιτείας δεν εξαιρείται από την πιο πάνω δήλωση του Churchill».[65]

Αργότερα (στις 15.1.1946) ο Υπουργός Αποικιών σ' επιστολή του προς τον Υπουργό Εξωτερικών Ernest Bevin, για να τον πείσει ότι δεν πρέπει να παραχωρηθεί η Κύπρος στην Ελλάδα, πρόσθεσε και το εξής επιχείρημα:

«Εκτός από τα στρατηγικά και αμυντικά συμφέροντα μας πρέπει να θυμόμαστε πως η παραχώρηση της Κύπρου στην Ελλάδα, θα σημαίνει εγκατάλειψη των πιστών φίλων μας της Μουσουλμανικής Κοινότητας».[66]

---

[64] CO 67\227\16, No 29, 12.9.45.

[65] Στο ίδιο.

[66] Επιστολή Υπουργού Αποικιών στον Ernest Bevin, 15.1.46 CO67/227/16, No. 58.

ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ» ΠΡΙΝ ΤΟ 1945

Από τα πιο πάνω θα μπορούσαν να βγουν τα παρακάτω συμπεράσματα:

1. Μια και κατάφερε η Αγγλία να πάρει την Κύπρο το 1878, δεν ήταν διατεθειμένη να την εγκαταλείψει. 'Οπως είπε κάποτε ο Ελευθέριος Βενιζέλος «*Οι 'Αγγλοι στρατιωτικοί θα μπορούσαν ακόμη να ισχυριστούν ότι τα στρατηγικά και αμυντικά συμφέροντα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας απαιτούσαν να καταλάβουν κι αυτόν ακόμα τον πλανήτη 'Αρη».*[67]

2. Η μόνη εξαίρεση, η οποία επιβεβαιώνει τον κανόνα, ήταν η προσφορά της Κύπρου στην Ελλάδα το 1915 για να βγει στον πόλεμο μαζί της, πράγμα που εξυπηρετούσε τα στρατηγικά της συμφέροντα. Δυστυχώς αυτή η ανεπανάληπτη ευκαιρία χάθηκε για τους λόγους που αναφέραμε πιο πάνω.

3. Γι' αυτό, οι συνεχείς εκκλήσεις των Κυπρίων Αρχηγών προς τα «*φιλελεύθερα»* αισθήματα των εκάστοτε 'Αγγλων Πρωθυπουργών για την 'Ενωσιν προσέκρουαν πάντα στην άκαμπτη στάση του Βρετανικού Γενικού Επιτελείου, το οποίο είχε και τον τελευταίο λόγο. Η περίπτωση της παραχώρησης από την Αγγλία στην Ελλάδα των Ιονίων Νήσων το 1864, την οποία επικαλούνταν οι Κύπριοι αρχηγοί, ήταν και πάλιν μια πράξη παζαρέματος:

Οι Ιόνιοι Νήσοι δόθηκαν στην Ελλάδα σ' αντάλλαγμα της αποδοχής από την Ελληνική Εθνοσυνέλευση ως Βασιλέα της Ελλάδας τον Γεώργιο Α' της βασιλικής οικογένειας της Δανίας, η οποία συγγένευε και επηρεαζόταν από τη βασιλική οικογένεια της Αγγλίας. Επίσης, μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας, οι Ιόνιοι Νήσοι έχασαν τη στρατηγική αξία που είχαν για την Αγγλία, όταν η Ελλάδα ανήκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

4. Η αυθαίρετη επιβολή από τη Βρετανική Κυβέρνηση του τεράστιου *«Υποτελικού Φόρου»* πάνω στους ώμους του κυπριακού λαού για 50 ολόκληρα χρόνια (1878-1927) κράτησε το λαό σε κατάσταση συνεχούς φτώχειας. 'Οπως έγραψε στη μυστική έκθεση του το 1907 ο τότε Υφυπουργός Αποικιών και αργότερα Πρωθυπουργός της Βρετανίας Ουίνστων Τσιέρτσιλ «*η ετήσια αυτή αφαίμαξη, που κατά μέσον όρον ισούτο μεταξύ 20 και 30% των κυβερνητικών προσόδων, μαζί με τη δαπανηρή βρετανική διοίκηση, παρεμπόδιζε την ανάρρωση της Κύπρου από την κακή διοίκηση της τουρκοκρατίας»*. *(δες κεφ. «Ο Τσέρτσιλ ουσιαστικά συμφωνεί ότι πρόκειται για κλοπή», σ. 176).*

5. Η Αγγλία χρησιμοποίησε την προσφιλή της πολιτική του «*διαίρει και βασίλευε»* και παρουσίαζε την αντίθεση της τουρκικής κοινότητας στο αίτημα των Ελληνοκυπρίων για 'Ενωσιν, σαν δικαιολογία για να μην το ικανοποιήσει.

6. Η έστω προσωρινή συνεργασία των Ελλήνων και Τούρκων βουλευτών το 1925-'27 πάνω σε οικονομικά ζητήματα, έδειξε το δρόμο της επωφελούς συνεργασίας των δύο κοινοτήτων που έπρεπε να ακολουθήσουν οι αρχηγοί των

[67] FO371/15235, 8435, 13.11.31, p. 72.

Ελλήνων. Ο δρόμος όμως αυτός προσέκρουε στο πατροπαράδοτο αίτημα της Ενώσεως, στο οποίο οι Τούρκοι αντιδρούσαν φανατικά.

7. Η Αγγλική Κυβέρνηση δεν ικανοποιούσε ούτε και το αίτημα για μεγαλύτερη συμμετοχή των αντιπροσώπων του κυπριακού λαού στη διαχείριση των εσωτερικών προβλημάτων της νήσου, γιατί φοβόταν πως οι Ελληνοκύπριοι θα χρησιμοποιούσαν τα δικαιώματα που θα έπαιρναν, για προώθηση του Ενωτικού κινήματος.

8. Η αυθόρμητη και ανοργάνωτη εξέγερση του 1931 έδωσε την ευκαιρία στην Αγγλική Κυβέρνηση να εγκαθιδρύσει μια ωμή δικτατορία, η οποία συνεχιζόταν και μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου το 1945.

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΜΕΤΑ ΤΟ 1946 ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΧΕΙΡΙΣΜΟΥΣ ΤΟΥ

Η ΔΙΑΣΚΕΠΤΙΚΗ ΤΟΥ 1947-'48

Το Νοέμβριο του 1947 κλήθηκε από τον Κυβερνήτη η «*Διασκεπτική Διάσκεψη»* για να μελετήσει «*την υποβολή προτάσεων για συνταγματική μεταρρύθμιση»*.

Η Εθναρχία και τα δεξιά κόμματα μποϋκόταραν τη Διασκεπτική γιατί ζητούσαν «*'Ενωσιν και μόνον 'Ενωσιν»*. Αυτό αδυνάτισε τον αγώνα για μεγαλύτερες πολιτικές ελευθερίες. Το αίτημα των κεντροαριστερών ελληνικών μελών της Διασκεπτικής για Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης ήταν πλήρως δικαιολογημένο και, όπως φάνηκε από τα μυστικά βρετανικά αρχεία που έγιναν στο μεταξύ γνωστά, αυτό υποστηρίχτηκε από τον ίδιο τον Εργατικό Πρωθυπουργό Attlee. Τελικά όμως επικράτησε η άποψη της δεξιάς πτέρυγας του Υπουργικού Συμβουλίου, η οποία υποστήριζε πως έπρεπε να συνεχίσουν να κρατούν στα χέρια τους όλες τις εξουσίες της διακυβέρνησης της Κύπρου, εφόσον *«η πολιτική και στρατηγική σημασία της αυξήθηκε πολύ ύστερα από την αποχώρηση των Βρετανικών δυνάμεων από την Παλαιστίνη και την Αίγυπτο».*[68] Αξιοπρόσεκτο είναι και το μέρος της απόφασης του Υπουργικού Συμβουλίου στις 23.5.1948 που έλεγε πως «*απ' αυτήν την άποψη, το ναυάγιο της Διασκεπτικής θα μπορούσε να θεωρηθεί ως πλεονέκτημα» (δες κεφ. «Η διάλυση της Διασκεπτικής», σ. 128).*

'Οπως ανέφερε ο Κυβερνήτης στην έκθεση του στο Υπουργείο μετά το ναυάγιο της Διασκεπτικής, παρόλο που οι αρχηγοί της ελληνικής κοινότητας απέρριπταν το προταθέν Σύνταγμα, είχε πληροφορίες ότι αν η κυβέρνηση το επέβαλλε και προκήρυττε εκλογές, θα έπαιρναν μέρος σ' αυτές τόσο η Δεξιά παράταξη όσο και η Αριστερά «*ενώ θα αποκήρυτταν και θα έβριζαν το Σύνταγμα» (δες κεφ. «Η έκθεση του Κυβερνήτη στο Υπουργείο Αποικιών», σ.127).*

Το λάθος της ηγεσίας της κεντροαριστεράς παράταξης ήταν ότι, όταν αντιλήφθηκε πως η Βρετανική Κυβέρνηση ήταν ανένδοτη στην απόρριψη του δίκαιου αιτήματος της για αυτοκυβέρνηση, δεν είχε το θάρρος και την πολιτική ευελιξία να δεχτεί έστω υπό διαμαρτυρία το προταθέν Σύνταγμα. Τόσο στην περίπτωση αυτή όσο και σε άλλες ευκαιρίες, που, όπως θα δούμε παρακάτω παρουσιάστηκαν για προώθηση λύσης του κυπριακού, **το βασικό λάθος της ηγεσίας μας έγκειτο στο ότι απέρριπτε κάτι που της προσφερόταν, ζητώντας κάτι παραπάνω που το θεωρούσε «*ορθό και δίκαιο*», χωρίς να εξετάζει αν ήταν εφικτό αυτό που ζητούσε**.

[68] Σε επόμενα κεφάλαια του βιβλίου εξετάζεται το σχετικό θέμα πιο αναλυτικά.

Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΗΣ ΕΟΚΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΧΑΡΝΤΙΝΓΚ

Τον Απρίλιο του 1955 άρχισε ένας καλά οργανωμένος από το στρατηγό Γεώργιο Γρίβα - Διγενή, και ανεπίσημα και μυστικά υποστηριζόμενο από την ελληνική Κυβέρνηση, ένοπλος αγώνας για απελευθέρωση της Κύπρου από το βρετανικό ζυγό. Συζητιέται από πολλούς κατά πόσο ήταν δικαιολογημένος αυτός ο αγώνας. Αν λάβουμε υπόψη την προϊστορία του Κυπριακού που αναλύσαμε πιο πάνω, το «ΠΟΤΕ» του Χόπκινσον τον Ιούλιο 1954 και το γεγονός ότι και άλλες αποικίες, όπως π.χ. η Κένυα με τους Μάο-Μάο, η Μαλαισία, κ.λ.π., πήραν τα όπλα για απελευθέρωση τους από την αποικιοκρατία, θα δούμε πως αυτός ο αγώνας ήταν δικαιολογημένος. Αυτό υποστήριξε ακόμα και ένας Βρετανός Εργατικός Βουλευτής και πρώην υπουργός - ο Richard Crossman - ο οποίος επισκέφτηκε την Κύπρο 3 μήνες πριν αρχίσει ο αγώνας, και υπέδειξε δημόσια στους Κυπρίους και πιθανόν και ιδιαίτερα στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, τον οποίο συνάντησε, πως έπρεπε να μιμηθούν άλλους αποικιακούς λαούς που αγωνίστηκαν ή αγωνίζονταν με τα όπλα παρά με υπομνήματα. Να τι έγραψε ο Κυβερνήτης σ' ένα μυστικό τηλεγράφημα του στο Υπουργείο Αποικιών στις 18 Ιανουαρίου 1955:

«Ο βουλευτής Richard Crossman, που βρίσκεται στην Κύπρο, σε διάφορες ευκαιρίες είπε πως οι λαοί των Ινδιών, της Αιγύπτου, του Ισραήλ και άλλων υπόδουλων χωρών απαλλάχτηκαν από τους Βρετανούς μόνο με τη χρήση βίας, και υπέβαλε το ερώτημα γιατί οι Κύπριοι δεν έκαμαν το ίδιο».[69]

Και ως γεγονός η Βρετανική Κυβέρνηση άρχισε να σκέφτεται να δώσει Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης και να υποσχεθεί κάποια αβέβαιη εφαρμογή στο μέλλον, του δικαιώματος αυτοδιάθεσης, μόνο ύστερα από την έναρξη του ένοπλου αγώνα της ΕΟΚΑ.

Ο Μακάριος προσπάθησε και πέτυχε κάποιες βελτιώσεις στις προτάσεις Χάρντινγκ που έγιναν μεταξύ Νοεμβρίου 1955 και Φεβρουαρίου 1956 και τελικά είχε αποφασίσει, με τη συγκατάθεση της μεγάλης πλειοψηφίας του λαού, καθώς και του Στρατηγού Γρίβα, να τις δεχτεί. **Ο Μακάριος όμως, παρόλο που είχε αρκετά προτερήματα, είχε και ένα σοβαρό ελάττωμα που τελικά υπερνικούσε τα προτερήματα του: Πίστευε πως είχε την ικανότητα πάντα να κερδίζει άμα επέμενε ανυποχώρητα, και ακολουθούσε την τακτική της «*Κρημνοβασίας*» και του «*τεντώματος του σχοινιού*» στις διαπραγματεύσεις ώς εκεί που υπολόγιζε πως δε θα κοπεί, με κίνδυνο όμως να κάμει λάθος στον υπολογισμό του και να παρατραβήξει το σχοινί και να κοπεί, όπως συνέβηκε με τις διαπραγματεύσεις με τον Χάρτινγκ και τον Λέννοξ-Μπόυντ στις 29 Φεβρουαρίου 1956, με αποτέλεσμα να διακοπούν οι διαπραγματεύσεις και να εξοριστεί**.

[69] PREM 11/135, Secret No 39, 18.1.55.

'Ετσι δεν αξιοποιήθηκε ο αγώνας της ΕΟΚΑ, ενώ αν ο Μακάριος έκλειε τη συμφωνία στις 29 Φεβρουαρίου 1956, η Κύπρος θα έπαιρνε ένα Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης και θα ακολουθούσε το δρόμο των άλλων αποικιών προς την ανεξαρτησία, χωρίς τα μειονεκτήματα της Συμφωνίας της Ζυρίχης και χωρίς τις θυσίες και τις εκτελέσεις των αγωνιστών της ΕΟΚΑ (γιατί ώς τότε τα θύματα ήσαν μόνο 7 νεκροί) και χωρίς τις αιματηρές διακοινοτικές συγκρούσεις των ετών 1957-'58 και τον ανεπανόρθωτο τραυματισμό των σχέσεων των δύο κοινοτήτων, από τον οποίο υποφέρουμε ακόμα *(δες κεφ. «Ο αγώνας της ΕΟΚΑ και τα πλεονεκτήματα...», σ. 156)*.

ΠΩΣ ΚΑΤΑΛΗΞΑΜΕ ΣΤΙΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΖΥΡΙΧΗΣ ΚΑΙ ΛΟΝΔΙΝΟΥ (1959)

ΟΙ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΤΟ 1955

Η Τουρκία, με την προτροπή της Βρετανίας άρχισε να ενδιαφέρεται ενεργά για την τύχη της Κύπρου, από το Σεπτέμβριο 1955, όταν συγκροτήθηκε η «*Τριμερής Διάσκεψη»* του Λονδίνου «*για να συζητήσουν οι τρεις σύμμαχες χώρες του ΝΑΤΟ (Βρετανία, Ελλάδα και Τουρκία) τα πολιτικά και αμυντικά προβλήματα της Ανατολικής Μεσογείου, συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου».*

Σ' αυτήν, η Ελλάδα ζήτησε την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης για την Κύπρο. Ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Φατίν Ζορλού υποστήριξε ότι, η αρχή της αυτοδιάθεσης δεν εφαρμόζεται παντού και πάντοτε χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ιστορικοί, γεωγραφικοί και στρατηγικοί παράγοντες της κάθε υπόθεσης, και στην περίπτωση της Κύπρου οι δύο πρώτοι παράγοντες συνηγορούσαν υπέρ της επιστροφής της στην Τουρκία, από την οποία την πήρε η Βρετανία το 1878 «*προσωρινά»* με υπόσχεση να της την επιστρέψει κάτω από ορισμένους όρους. Το στρατηγικό επιχείρημα της Τουρκίας ήταν ότι τα ελληνικά νησιά την έχουν ήδη περικυκλωμένη από δυσμάς και αν η Κύπρος γίνει ελληνική, η περικύκλωση της θα ολοκληρωθεί, πράγμα που ποτέ δε θα το επιτρέψει. Και για να αποδείξει η τουρκική Κυβέρνηση ότι εννοούσε αυτά που δήλωνε ο Ζορλού, οργάνωσε το βράδυ της 6ης Σεπτεμβρίου 1955, με σύνθημα «*Η Κύπρος είναι τουρκική»*, άγριους βανδαλισμούς εις βάρος των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης και της Σμύρνης, κατά τους οποίους πυρπολήθηκαν 2.475 σπίτια, καταστήματα και εκκλησίες, με συνολική ζημιά ενάμιση δισεκατομμύρια δολάρια *(δες κεφ. «Η Τριμερής Διάσκεψη του Λονδίνου και οι τουρκικές απόψεις», σ. 134 και «Πώς φθάσαμε στα πρόθυρα οριστικής μισο-τουρκοποίησης της Κύπρου», Τόμος Β΄, σ. 75-88).*

Αργότερα η Τουρκία υποβίβασε το αίτημα της σε «*Διχοτόμηση»* της Κύπρου, προφανώς ξέροντας ότι, άμα καταλάβει τη μισή Κύπρο, η κατάληψη της υπόλοιπης μισής θα είναι ζήτημα χρόνου.

Ο ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Οι ελληνο-τουρκικές διαφωνίες για την Κύπρο κινδύνευαν να εξελιχθούν σε πόλεμο. Από την άλλη μεριά η Βρετανία απειλούσε ότι αν δεν εξευρισκόταν συμφωνία για την Κύπρο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας θα απέσυρνε τις δυνάμεις της και την αστυνομία στις βρετανικές βάσεις και θα άφηνε τις δυο πλευρές να λύσουν τις διαφορές τους με τα όπλα, όπως είχε ήδη κάμει το 1947-‘48 στην Παλαιστίνη, που άφησε Εβραίους και 'Αραβες να τη μοιράσουν με τα όπλα, πράγμα που οδήγησε στη διχοτόμηση της με τραγικές συνέπειες που συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Σε τέτοια περίπτωση η Κύπρος, όχι μόνο θα διχοτομείτο αλλά υπήρχε κίνδυνος να καταληφθεί από τους Τούρκους ολόκληρη.

Η ΣΥΜΒΙΒΑΣΤΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΖΥΡΙΧΗΣ

Κάτω απ' εκείνες τις περιστάσεις και με την εκατέρωθεν πίεση του ΝΑΤΟ και των Ηνωμένων Εθνών, στα οποία είχε προσφύγει η Ελλάδα για το ζήτημα της Κύπρου, πραγματοποιήθηκε, ύστερα από σκληρό παζάρεμα[70] ο συμβιβασμός της Ζυρίχης και η εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας με αποκλεισμό τόσο της Ενώσεως όσο και της Διχοτόμησης. Ο συμβιβασμός εκείνος εσύμφερε στην ελληνική πλευρά για τους εξής λόγους:

1. Η Κύπρος απελευθερώθηκε από τον αποικιακό ζυγό και έγινε ανεξάρτητη χώρα, πλήρες μέλος των Ηνωμένων Εθνών και των άλλων διεθνών οργανισμών.

2. Η διακυβέρνηση της Κύπρου βρισκόταν ουσιαστικά στα χέρια των Ελλήνων κατοίκων της, έστω κι αν, για αντιστάθμισμα, δόθηκαν στους Τουρκοκύπριους ορισμένα συνταγματικά προνόμια, τα οποία, όπως θα δούμε παρακάτω, δεν παρέβλαπταν τα δικαιώματα των Ελλήνων και δεν εμπόδιζαν την ομαλή λειτουργία και πρόοδο της Δημοκρατίας. Τα κυριότερα προνόμια ήσαν 30% αναλογία στη δημόσια υπηρεσία και στο Υπουργικό Συμβούλιο, δικαίωμα βέτο του Τούρκου Αντιπροέδρου στις εξωτερικές υποθέσεις και την ασφάλεια, και διορισμοί με κοινή συγκατάθεση Προέδρου και Αντιπροέδρου ορισμένων αξιωματούχων της Δημοκρατίας. Επίσης, για τη θέσπιση φορολογικών νόμων και την τροποποίηση των βασικών άρθρων του Συντάγματος χρειαζόταν έγκριση από χωριστές πλειοψηφίες των Ελλήνων και των Τούρκων βουλευτών.

Εξάλλου η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι (Τ/Κ) ήταν και αυτοί ευχαριστημένοι από το συμβιβασμό γιατί:

α. απεφεύγετο ο ελληνο-τουρκικός πόλεμος και άρχιζε μια ειρηνική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών, προς αμοιβαίο όφελος,

β. με τις συμφωνίες και τις Συνθήκες Εγγυήσεως και Συμμαχίας εξασφαλιζόταν πως δε θα γινόταν 'Ενωσις της Κύπρου με την Ελλάδα, με την οποία, όπως είδαμε, φοβόντουσαν πως θα περικυκλωνόταν η Τουρκία από όλες τις πλευρές από ελληνικά νησιά, και

γ. οι Τ/Κ έπαιρναν τα πιο πάνω προνόμια στη διακυβέρνηση της νήσου, και θα βελτιωνόταν το βιοτικό τους επίπεδο.

[70] Δες Πεσμαζόγλου, *Το χρονικό της ζωής μου*, σ. 463-71.

ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ

Τα δυο δικαιώματα που δόθηκαν στην Τουρκία, ως αντιστάθμισμα των πλεονεκτημάτων που έπαιρναν οι Ελληνοκύπριοι με τη Συμφωνία της Ζυρίχης, ήταν οι Συνθήκες Εγγυήσεως και Συμμαχίας. Επειδή η Τουρκία φοβόταν πως όταν θα έπαιρναν την εξουσία της Κυπριακής Δημοκρατίας οι 'Ελληνες θα έκαμναν κάποτε απόπειρα να ανατρέψουν τις Συμφωνίες και να πραγματοποιήσουν 'Ενωσιν, επέμενε, στις αρχές, να έχει στην Κύπρο μια ισχυρή στρατιωτική βάση,[71] πράγμα που η ελληνική Κυβέρνηση και ο Μακάριος απέρριπταν. Τελικά συμφωνήθηκε με τη Συνθήκη Συμμαχίας, να σταθμεύουν στην Κύπρο ένα ελληνικό απόσπασμα (ΕΛΔΥΚ) από 950 άνδρες και ένα τουρκικό απόσπασμα (ΤΟΥΡΔΥΚ) από 650 άνδρες.

Επίσης, υπογράφτηκε η Συνθήκη Εγγυήσεως η οποία προνοούσε τα πιο κάτω:

«Η Ελλάδα, η Τουρκία και η Βρετανία αναγνωρίζουν και εγγυώνται την ανεξαρτησία, εδαφική ακεραιότητα και ασφάλεια της Κυπριακής Δημοκρατίας και το καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε με τα βασικά άρθρα του Συντάγματος... Σε περίπτωση παραβίασης των διατάξεων της παρούσας Συνθήκης, οι Εγγυήτριες Δυνάμεις αναλαμβάνουν να συνεννοούνται για τα μέτρα που είναι ανάγκη να πάρουν για τήρηση των διατάξεων. Στο βαθμό όμως που θα φανεί αδύνατο να αναληφθεί κοινή δράση, κάθε μια απ' αυτές επιφυλάσσει το δικαίωμα να ενεργήσει με αποκλειστικό σκοπό την αποκατάσταση της κατάστασης πραγμάτων που δημιουργήθηκε με την παρούσα Συνθήκη».

Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ

Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας Κωνσταντίνος Καραμανλής και ο Υπουργός Εξωτερικών Ευάγγελος Αβέρωφ κρατούσαν ενήμερο τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο για τις διαπραγματεύσεις και την τελική μορφή της Συμφωνίας της Ζυρίχης, και την επομένη της υπογραφής της δημοσιεύτηκε στις αθηναϊκές εφημερίδες στις 12 Φεβρουαρίου 1959 δήλωση του Μακαρίου με την οποία εξέφραζε την ικανοποίηση του και συνεχάρη τον Καραμανλή για την επίτευξη της Συμφωνίας της Ζυρίχης. *(δες κεφ. «Με την ίδια κρημνοβατική στρατηγική …των Συνθηκών Ζυρίχης και Λονδίνου», σ. 157).*

Μετά λίγες μέρες (στις 18 Φεβρουαρίου) συνεκλήθη η Διάσκεψη του Λονδίνου για την επίσημη υπογραφή της Συμφωνίας της Ζυρίχης από τις κυβερνήσεις Ελλάδας, Τουρκίας και Βρετανίας και τους αρχηγούς των δύο κοινοτήτων Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και Δρα Κιουτσιούκ.

Ο Μακάριος, παρόλο που ήξερε πως «*όλα ήταν συμφωνημένα»,* και στο Λονδίνο «*απλώς θα υπογραφόταν»* η Συμφωνία της Ζυρίχης, εντούτοις, χρησιμοποιώντας την προσφιλή του τακτική της «*κρημνοβασίας»,* παρολίγο να

[71] Δες Πεσμαζόγλου, *Το χρονικό της ζωής μου*, σ. 464.

ματαιώσει την υπογραφή της, ζητώντας την τροποποίηση «*ορισμένων σημείων*» της Συμφωνίας. Τελικά την υπέγραψε, άφησε όμως την εντύπωση πως την υπέγραψε ύστερα από πίεση και όχι με ελεύθερη βούληση. 'Οπως φάνηκε εκ των υστέρων, σκοπός του ήταν να δικαιολογηθεί έναντι εκείνων που τον κατηγορούσαν ότι με την υπογραφή του παρέβηκε τον όρκο που είχε δώσει ότι «*θ' αγωνιζόταν εφ' όρου ζωής για την 'Ενωσιν*» και να θεωρεί τον εαυτό του ελεύθερο να ζητήσει την τροποποίηση της αργότερα.

Στην πρώτη του δημόσια ομιλία όταν επέστρεψε στην Κύπρο την 1.3.1959, ο Μακάριος αναφώνησε το «ΝΕΝΙΚΗΚΑΜΕΝ».

Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΩΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Στις 13 Δεκεμβρίου 1959, προτού ακόμα εγκαθιδρυθεί η Κυπριακή Δημοκρατία (που έγινε στις 16 Αυγούστου 1960), προκηρύχθηκαν από τον αποχωρούντα 'Αγγλο Κυβερνήτη, Sir Hugh Foot, προεδρικές εκλογές. Υποψήφιοι ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και ο Ιωάννης Κληρίδης, ο οποίος είχε ηγηθεί των κεντροαριστερών που πήραν μέρος στη Διασκεπτική το 1947. Τον Ιωάννη Κληρίδη τον υποστήριξαν όσοι τάχθηκαν εναντίον των Συμφωνιών και αυτοί ήταν το ΑΚΕΛ και η φιλο-Γριβική ακροδεξιά παράταξη. Ο Γλαύκος Κληρίδης, γιος του Ιωάννη Κληρίδη υποστήριξε τον Μακάριο με το επιχείρημα «*πατρός τε και μητρός, τιμιώτερον εστίν η πατρίς*».

Ο Ιωάννης Κληρίδης παρόλο που υποστήριζε πως οι Συμφωνίες είχαν πολλά μειονεκτήματα δήλωσε πως, εφόσον τις υπογράψαμε, είχαμε υποχρέωση να τις εφαρμόσουμε. Το αποτέλεσμα των εκλογών ήταν 66,8% υπέρ του Μακαρίου.

Σύμφωνα με το Σύνταγμα, η θητεία του Προέδρου ήταν 5-ετής, ένεκα όμως των γεγονότων του 1963 που συνεχίστηκαν στα επόμενα χρόνια, η θητεία του Μακαρίου παρατάθηκε από τη Βουλή ώς το 1968.

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΔΙΟΡΙΖΕ ΚΑΙ ΟΔΗΓΟΥΣΕ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥΣ ΚΑΙ ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ

Ο Μακάριος διόρισε τα ελληνικά μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου (7 από τα 10, από τα οποία τα 3 διορίζονταν από τον Τούρκο Αντιπρόεδρο) από τον κύκλο των αγωνιστών της ΕΟΚΑ που τον υποστήριζε και από μερικούς άλλους ευνοούμενους του. Δοκίμασε να διορίσει ως Υπουργό Εξωτερικών τον ανεξάρτητο αλλά φίλαγγλο δικηγόρο Γεώργιο Χρυσαφίνη, μερικοί όμως αγωνιστές της ΕΟΚΑ τον απείλησαν και τον ανάγκασαν να αρνηθεί διορισμό.

Οι βουλευτικές εκλογές έγιναν στις 31 Ιουλίου 1960 και τους 30 υποψήφιους οι οποίοι και εξελέγησαν, τους υπέδειξε ο Μακάριος από το κόμμα που ίδρυσε - το «*Πατριωτικό Μέτωπο*» - και τις υπόλοιπες 5 έδρες τις παραχώρησε στο ΑΚΕΛ -, το οποίο συμφώνησε να υποστηρίξει την πολιτική του (ενώ στη μυστική «*Συμφωνία Κυρίων*» στη Ζυρίχη είχε συμφωνηθεί να τεθεί το ΑΚΕΛ εκτός νόμου). Πρόεδρος της Βουλής εξελέγη ο Γλαύκος Κληρίδης. Τόσον ο Πρόεδρος της Βουλής όσον και οι 29 βουλευτές του Πατριωτικού Μετώπου, έπαιρναν οδηγίες για τα διάφορα θέματα που θα συζητούσαν στη Βουλή από τον ίδιο τον Μακάριο. Αυτό το ομολόγησε ο Γλαύκος Κληρίδης σε μια συνέντευξη στο Ραδιοφωνικό 'Ιδρυμα Κύπρου (ΡΙΚ) που δημοσιεύτηκε στις 13 Μαρτίου 1990, στην οποία δήλωσε τα εξής:

«Η δύναμη, του τότε Προέδρου Μακαρίου, ήταν τόση, ώστε τα πρώτα κόμματα όταν άρχισαν να δημιουργούνται βρίσκονταν υπό τη σκιά του ίδιου του Προέδρου, σε βαθμό μάλιστα που όταν είχαμε το Πατριωτικό Μέτωπο περνούσαν από την Αρχιεπισκοπή για να τους πει ο Πρόεδρος τι ήθελε να ψηφίσουν» (Σημερινή 13.3.1990).

Παρόλο που, σύμφωνα με το Σύνταγμα, η θητεία της Βουλής ήταν 5-ετής, ένεκα της έκρυθμης κατάστασης μετά το 1963, η ίδια παρέτεινε τη θητεία της μέχρι τον Ιούλιο 1970.

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΗΤΑΝ «ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ»

Ο Μακάριος είχε το εξαιρετικό προτέρημα του ***«Χαρισματικού Αρχηγού»***. Ως Αρχιεπίσκοπος και κατά παράδοση Εθνάρχης και ταυτόχρονα ως Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, με σχεδόν απολυταρχικά δικαιώματα και με ικανότητες ρήτορα, κατάφερε, όπως αποδείχτηκε αργότερα, να πείθει τη μεγάλη μάζα του ελληνικού κυπριακού λαού να τον ακολουθεί σχεδόν τυφλά στα διάφορα αντιφατικά του συνθήματα (1) (1954-58) ***«'Ενωσιν και μόνον 'Ενωσιν»*** (2) 1959, ***«Νενικήκαμεν»*** με τη Συμφωνία Ζυρίχης (3) (1963) ***«Η Συμφωνία της Ζυρίχης πρέπει να τροποποιηθεί»*** για να μην αποκλείει την 'Ενωσιν, (4) (1958) ***«Το εφικτό (Ανεξαρτησία) και όχι το ευκταίο ('Ενωσιν)»*** (5) (1974-6) ***«Μακροχρόνιος Αγώνας»*** και (6) (1977) ***«Δικοινοτική Ομοσπονδία».***

'Ολα αυτά όμως έδειχναν όχι μόνο τις ικανότητες του Μακαρίου αλλά και την ανωριμότητα του κυπριακού λαού.

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΕΙΧΕ ΟΜΩΣ «ΔΙΧΑΣΜΕΝΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ»

Ταυτόχρονα όμως ο Μακάριος είχε το σοβαρό μειονέκτημα της «*Διχασμένης Προσωπικότητας»*.[72]

Από τη μια, ήταν ο Θρησκευτικός Αρχηγός και ο Εθνάρχης που είχε παράδοση να αγωνίζεται για την «*'Ενωσιν*», την οποία (παράδοση) ο ίδιος επικύρωσε με τον «*όρκο της Φανερωμένης»*, και από την άλλη, ήταν ο πολιτικός, ο οποίος, ως Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, έδωσε «*επίσημη διαβεβαίωση»* (που σύμφωνα με τον κυπριακό ποινικό κώδικα ισοδυναμεί με όρκο) για «*πίστη και σεβασμό»* στο Σύνταγμα, το οποίο απαγόρευε την 'Ενωσιν (όπως και τη Διχοτόμηση).

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΚΑΜΕΙ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ «ΕΝΑ ΔΕΥΤΕΡΟ ΑΚΜΑΖΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ»

Εφόσον όμως ο κυπριακός λαός τον εξέλεξε Πρόεδρο της Δημοκρατίας με εντολή, την οποία δέχτηκε, να εφαρμόσει το Σύνταγμα, ο Μακάριος όφειλε κατά το παράδειγμα του Ελευθέριου Βενιζέλου να «*προσαρμοστεί στις μεταβληθείσες περιστάσεις»*, να ξεχάσει τους όρκους που είχε δώσει κάτω από διαφορετικές περιστάσεις και να αξιοποιήσει τη χαρισματική του ικανότητα για την εφαρμογή του Συντάγματος και την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της Κύπρου, οπότε αυτή θα γινόταν ένα «*δεύτερο ακμάζον ελληνικό κέντρο»* όπως ήταν κάποτε η φιλοδοξία του Βασιλέα της Σαλαμίνας, Ευαγόρα Α'.[73]

Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ 1960-63

Το 1960 η Κυπριακή Δημοκρατία έγινε δεκτή ως ισότιμο μέλος των Ηνωμένων Εθνών και της Βρετανικής Κοινοπολιτείας, και ώς το τέλος της πρώτης τριετίας της ομαλής ζωής της Κυπριακής Δημοκρατίας (1963), η Κύπρος αύξησε το κατά κεφαλήν Εθνικό της Εισόδημα (ΑΕΠ), σε σταθερές τιμές του 1985, σε $1650, σε σύγκριση με $1400 της Ελλάδας και $850 της Τουρκίας. Επίσης τα κατά κεφαλήν καθαρά συναλλαγματικά εξωτερικά αποθέματα της Κύπρου στο τέλος του 1963 ήσαν $144, σε σύγκριση με μόνο $40 της Ελλάδας και $4 της Τουρκίας. Στα επόμενα χρόνια, παρά την ανώμαλη κατάσταση που δημιουργήθηκε με τις διακοινοτικές συγκρούσεις του 1963, η Κύπρος συνέχισε ν' αναπτύσσεται και το 1973 το κατά κεφαλήν εθνικό εισόδημα της, σε σταθερές τιμές του 1985, ανέβηκε στα $3.000, σε σύγκριση με $2.770 της Ελλάδας και $850 της Τουρκίας.

[72] Αυτό το διαπίστωσε και ο στενός συνεργάτης του Μακαρίου, Νίκος Κρανιδιώτης, στο βιβλίο του *Δύσκολα Χρόνια*, σ. 50.

[73] Δες Cambridge, Ancient History (1933), Vol. VI, p. 147.

Επίσης τα κατά κεφαλήν καθαρά εξωτερικά συναλλαγματικά αποθέματα της Κύπρου το 1973 αυξήθηκαν σε $424, σε σύγκριση με $85 της Ελλάδας και $26 της Τουρκίας.[74]

Τα οικονομικά όμως επιτεύγματα της 10-ετίας 1963-73, κτίζονταν πάνω στην άμμο, εφόσον έμενε εκκρεμές το Κυπριακό πρόβλημα. Και τελικά, με την τουρκική εισβολή του 1974 όλα σχεδόν χάθηκαν και αναγκάσθηκε ο Κυπριακός Ελληνικός λαός ν' αρχίσει και πάλιν, ώσπερ Σίσυφος, από την αρχή.

'Οπως επιβεβαιώνει ο Γλαύκος Κληρίδης, ο οποίος ήταν Πρόεδρος της Βουλής και Αναπληρωτής Πρόεδρος της Δημοκρατίας και ήξερε καλύτερα από κάθε άλλον τι γινόταν στη Δημοκρατία: «*Κάθε ισχυρισμός ότι το επείγον της ανάγκης υποχρέωσε τον Μακάριο να επιδιώξει συνταγματικές αναθεωρήσεις, είναι αστήρικτος... Τα νομοθετικά όργανα, η Βουλή και οι κοινοτικές συνελεύσεις είχαν εκλεγεί και λειτουργούσαν, οι εκτελεστικές και νομοθετικές αποφάσεις επικυρώνονταν και δεν είχε γίνει από τον Τούρκο Αντιπρόεδρο καμιά χρήση των εξουσιών ΒΕΤΟ που να εμπόδιζε τις αποφάσεις της ελληνοκυπριακής πλειονότητας*».

Η ΚΥΠΡΟΣ ΕΓΙΝΕ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΔΕΣΜΕΥΤΩΝ ΑΝΤΙ ΤΟΥ ΝΑΤΟ

Στη μυστική «*Συμφωνία Κυρίων*» που υπογράφτηκε μαζί με τη Συμφωνία Ζυρίχης, συμφωνήθηκε πως η Ελλάδα και η Τουρκία θα υποστήριζαν την είσοδο της Κυπριακής Δημοκρατίας στο ΝΑΤΟ. Αντίθετα, ο Μακάριος ενέταξε την Κύπρο στο Κίνημα των Αδεσμεύτων, αγνοώντας την αντίθεση του Αντιπροέδρου Κιουτσιούκ, ο οποίος, σύμφωνα με το Σύνταγμα είχε δικαίωμα ΒΕΤΟ για τις εξωτερικές υποθέσεις της Δημοκρατίας. Επιπρόσθετα, ενώ εκείνη την εποχή ήταν σε έξαρση ο ψυχρός πόλεμος των Δυτικών χωρών με τη Σοβιετική Ένωση, ο Μακάριος πήρε στενές σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση, πράγμα που προκάλεσε την οργή του State Department της Αμερικής, που θεωρούσε τον Μακάριο «*Κάστρο της Μεσογείου*».

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΝΑ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

'Οπως επιβεβαιώνει ο στενός συνεργάτης του Νίκος Κρανιδιώτης, ο Μακάριος ήθελε να τροποποιήσει το Σύνταγμα για να εξιλεωθεί από την κατηγορία ότι ήταν «*επίορκος*». Να τι γράφει ο Κρανιδιώτης: «*Ο Μακάριος είχε τρομερή ευθιξία απέναντι στο εθνικό ζήτημα. Οι κατηγορίες που εκτοξεύονταν εναντίον του ότι καταπάτησε τους όρκους του και πρόδωσε τον αγώνα του κυπριακού λαού, τον έθιγαν και το στενοχωρούσαν ιδιαίτερα. 'Ετσι άρχισε από το 1962 να σκέφτεται την καταγγελία των Συμφωνιών και την τροποποίηση του Συντάγματος, ώστε η ανεξαρτησία της Κύπρου να απαλλαγεί από τις δεσμευτικές*

[74] Δες Annual IFS, IMF, 1992.

διατάξεις της και να αποβεί πραγματική ανεξαρτησία με συνεπακόλουθο το δικαίωμα αυτοδιάθεσης του Κυπριακού λαού».

Η Κύπρος όμως δεν ήταν η μόνη χώρα που είχε «*δεσμευμένη ανεξαρτησία»*. Το ίδιο είχε και η Αυστρία, της οποίας το Σύνταγμα απαγόρευε την ένωση της (ANSCHLUSS) με τη Γερμανία. Εκτός τούτου, ο Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών όχι μόνο προνοούσε (στο άρθρο 1(2)) για το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών αλλά και επέβαλλε (στον Πρόλογο) και «*σεβασμό προς τις υποχρεώσεις που εγείρονται από Συνθήκες»* και τέτοιες Συνθήκες ήταν και οι Συνθήκες Εγγυήσεως και Συμμαχίας, οι οποίες είχαν κατατεθεί στα Η.Ε. μαζί με την αίτηση της Δημοκρατίας να γίνει μέλος τους.

Κατά συνέπειαν, η Κυπριακή Δημοκρατία δεν εδικαιούτο, σύμφωνα με το Διεθνή Νόμο, να τροποποιήσει μονομερώς τις Συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου, με το επιχείρημα πως αυτές περιόριζαν την ανεξαρτησία της.

Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ

Για την τροποποίηση του Συντάγματος πίεζαν τον Μακάριον και οι στενοί συνεργάτες του. Να τι επιβεβαιώνει ο Γλαύκος Κληρίδης στο βιβλίο του:

«Ήξερα ότι ορισμένα "γεράκια" θα ... επέμεναν να σπρώχνουν τον Μακάριον προς την άποψη ότι το Σύνταγμα δεν ήταν λειτουργικό και ότι η μη λειτουργικότητα του έπρεπε να αποδειχθεί έστω κι αν κόστιζε μια συνταγματική κρίση. Ακόμα να αποδειχτεί ότι, μια συνταγματική αναθεώρηση με στόχο τον περιορισμό των υπερβολικών τουρκικών δικαιωμάτων, ήταν επιτακτική και έπρεπε να προχωρήσει χωρίς καθυστέρηση».

Λίγη αμφιβολία υπάρχει πως τα «*γεράκια»* που υπονοεί ο Κληρίδης ήταν ο αργότερα δολοφονηθείς Πολύκαρπος Γιωρκάτζης και οι σημερινοί «*απορριπτικοί»* αρχηγοί, Βάσος Λυσσαρίδης και Τάσσος Παπαδόπουλος, οι οποίοι πρέπει να θεωρηθούν συνυπεύθυνοι για την ανατροπή του συμβιβασμού της Ζυρίχης. Ο έτερος «*απορριπτικός»* αρχηγός Σπύρος Κυπριανού, παρόλο που δεν μπορούσε να περιγραφεί σαν «*γεράκι»,* εντούτοις πρέπει να θεωρηθεί και αυτός συνυπεύθυνος, γιατί ήταν πειθήνιο όργανο και εκτελεστής των εκάστοτε αποφάσεων του Μακαρίου.

Ο Γλαύκος Κληρίδης ευθύνεται κι αυτός, γιατί, ενώ, όπως γράφει στο βιβλίο του («Η Κατάθεση μου», Τόμος Α', σ. 167-8) διαφωνούσε με τη μονομερή τροποποίηση από τον Μακάριο του Συντάγματος, όχι μόνο δεν εξέφρασε δημόσια τη διαφωνία του, αλλά όπως γράφει («Η Κατάθεση μου», Τόμος Α', σ. 178) ετοίμασε ο ίδιος, κατ' εντολήν του Μακαρίου, το προσχέδιο για τη μονομερή τροποποίηση, η οποία υπήρξε το έναυσμα για τις διακοινοτικές συγκρούσεις του Δεκεμβρίου 1963.

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΓΝΟΗΣΕ ΤΙΣ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΚΥΡΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Κατά την επίσημη επίσκεψη του Μακαρίου στην 'Αγκυρα το Σεπτέμβριο 1962, ο Τούρκος Πρωθυπουργός Ινονού, ο οποίος φαίνεται ότι είχε πληροφορίες ότι ο Μακάριος σκόπευε να τροποποιήσει μονομερώς το Σύνταγμα, τον προειδοποίησε ότι η Τουρκία θα επενέβαινε αν γινόταν απόπειρα μονομερούς τροποποίησης του Συντάγματος. Ο Μακάριος όμως τον διαβεβαίωσε πως δεν είχε τέτοια πρόθεση.

Επίσης ο Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας, Ευάγγελος Αβέρωφ, όταν πληροφορήθηκε ότι ο Μακάριος σκεφτόταν να τροποποιήσει μονομερώς το Σύνταγμα, του έστειλε στις 19 Απριλίου 1963 μια αυστηρή προειδοποιητική επιστολή με την οποία του έλεγε πως «*η Ελληνική Κυβέρνηση θα διαχωρίσει και δημόσια τη θέση της, αν ο ίδιος επιδιώξει μονομερή τροποποίηση των Συνθηκών*» και του υπέδειξε πως «*τα πολιτισμένα κράτη τιμούν την υπογραφή τους και δε δικαιούται ένας συμβαλλόμενος να καταγγέλλει μονομερώς ενοχλητικές γι' αυτόν διατάξεις τις οποίες ανέλαβε να σεβαστεί» (δες κεφ. «Για τα δεινά της Κύπρου δε φταίει η Συμφωνία της Ζυρίχης», σ. 495).*

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ «ΑΚΡΙΤΑ» ΚΑΙ «ΜΑΚΑΡΙΟΥ»

Ο Μακάριος, αγνοώντας τις πιο πάνω προειδοποιήσεις ετοίμασε σχέδιο για μονομερή τροποποίηση του Συντάγματος, για καταγγελία της Συνθήκης Εγγυήσεως και στη συνέχεια, για 'Ενωσιν με την Ελλάδα. Το αρχικό σχέδιο που αποκαλύφθηκε και δημοσιεύτηκε αργότερα (Κληρίδη, Τόμος Α', σ. 227-35) έγινε γνωστό ως «*Σχέδιο Ακρίτα*» και υποτίθεται πως ετοιμάστηκε από τον Υπουργό Εσωτερικών Πολύκαρπο Γιωρκάτζη που ήταν το δεξί χέρι του Μακαρίου. Η τελευταία του εκδοχή όμως που περιέχεται σε «*άκρως απόρρητο*» έγγραφο του Γενικού Επιτελείου Εθνικής 'Αμυνας της Ελλάδας, με ημερομηνία 7 Δεκεμβρίου 1963 έφερε τον τίτλο «*Σχέδιο Μακαρίου*» το οποίο, όπως έγραφε, ετέθη εις εφαρμογήν στις 30 Νοεμβρίου 1963 με την πρόταση για τροποποίηση των 13 σημείων. Το σχέδιο προνοούσε τα εξής στάδια δράσης:

Στάδιο 1: Προβολή των αρνητικών σημείων του Συντάγματος.

Στάδιο 2: Καταγγελία της Συνθήκης Εγγυήσεως.

Στάδιο 3: Αυτοδιάθεση.

Στάδιο 4: 'Ενωσις με την Ελλάδα.

Μετά το Στάδιο 1, ο Μακάριος δοκίμασε την 1ην Ιανουαρίου 1964 να καταγγείλει τη Συμφωνία Εγγυήσεως στέλλοντας στις κυβερνήσεις όλων των χωρών σχετικό τηλεγράφημα, τελικά όμως αναγκάστηκε να το αποσύρει ύστερα από παρέμβαση του Βρετανού Υπουργού Αποικιών, ο οποίος τον προειδοποίησε πως η Τουρκία θα εισέβαλλε.

ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Παρόλο που είχε ετοιμαστεί η ελληνική παραστρατιωτική οργάνωση για αντιμετώπιση της προβλεπόμενης αντίδρασης των Τούρκων, τελικά φάνηκε πως οι Τούρκοι ήσαν καλύτερα εξοπλισμένοι, και με τη βοήθεια της ΤΟΥΡΔΥΚ, κατάφεραν να καταλάβουν και να περιχαρακωθούν στη μισή Λευκωσία, στα βόρεια προάστια της, στην περιοχή γύρω από το δρόμο Λευκωσίας-Κερύνειας και σε αρκετούς θυλάκους σε διάφορα μέρη της νήσου. 'Ετσι δημιουργήθηκε η πρώτη μίνι-διχοτόμηση της Κύπρου με την οποίαν οι τουρκικές δυνάμεις παράνομα κρατούσαν στην εξουσία τους πάνω σε λιγότερο από 5% του κυπριακού εδάφους, στο οποίο οι κυβερνητικές δυνάμεις και υπηρεσίες δε νμπορούσαν να επέμβουν γιατί στο μεταξύ, στάληκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας από το Μάρτιο 1964 η ΟΥΝΦΙΚΥΠ, με εντολή να σταματήσει τις διακοινοτικές συγκρούσεις. Παρόλο που η Κυβέρνηση της 'Αγκυρας και η ηγεσία των Τουρκοκυπρίων (Τ/Κ) επίσημα ήθελαν να εφαρμοστούν οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου και το Σύνταγμα, και το μόνο παράπονο τους ήταν ότι η Κυβέρνηση Μακαρίου δεν τις εφάρμοζε πλήρως, εντούτοις ανεπίσημα φρόντισαν να είναι καλά εξοπλισμένες οι Τ/Κ παρακρατικές οργανώσεις, και έτοιμες, αν τους δινόταν η ευκαιρία, να διχοτομήσουν τη νήσο. Και δυστυχώς ο Μακάριος τους έδωσε αυτήν την ευκαιρία.

Το ότι προετοιμάζονταν φάνηκε ενωρίς, όταν συνελήφθη στις 18 Οκτωβρίου 1959 το τουρκικό πλοιάριο «*Ντενίζ*» που μετέφερε μυστικά, όπλα και πυρομαχικά από την Τουρκία στους Τουρκοκύπριους (Κρανιδιώτη, «*Δύσκολα Χρόνια*», σ. 435).

ΤΑ ΔΥΟ ΣΧΕΔΙΑ ΑΤΣΕΣΟΝ

Στην προσπάθεια της να προωθήσει μια λύση που θα ικανοποιούσε τις συγκρουόμενες επιδιώξεις των δυο ΝΑΤΟΪΚΩΝ συμμάχων της στην Κύπρο, Ελλάδας και Τουρκίας, η αμερικανική κυβέρνηση έστειλε το καλοκαίρι του 1964 στη Γενεύη, τον πρώην Υπουργό Εξωτερικών της DEAN ACHESON, ο οποίος αρχικά παρουσίασε στις δυο πλευρές ένα σχέδιο με το οποίον η Κύπρος θα ενωνόταν με την Ελλάδα υπό τους πιο κάτω όρους:

α. θα παραχωρείτο στην απόλυτη κυριαρχία της Τουρκίας η Καρπασία για να τη χρησιμοποιήσει ως μόνιμη στρατιωτική, ναυτική και αεροπορική βάση, και

β. θα δινόταν αυτοδιοίκηση στις περιοχές της Κύπρου όπου οι Τ/Κ αποτελούσαν πλειοψηφία, και αυτές, μαζί με τους Τ/Κ τομείς των πόλεων, θα υπάγονταν στην εξουσία μιας Κεντρικής Τ/Κ Διοίκησης.

Τόσο η ελληνική κυβέρνηση όσο και ο Μακάριος απέρριψαν το πρώτο τούτο Σχέδιο 'Ατσεσον.

Στη συνέχεια ο Άτσεσον ετοίμασε το Δεύτερο Σχέδιο του με το οποίο η Καρπασία θα ενοικιαζόταν στην Τουρκία για 50 χρόνια για να τη χρησιμοποιεί ως στρατιωτική βάση. Το Σχέδιο αυτό αρχικά το δέχτηκε ο Πρωθυπουργός της

Ελλάδας, Γεώργιος Παπανδρέου, αλλά το απέρριψε ο Μακάριος, κι έτσι αναγκάστηκε και ο Παπανδρέου να το απορρίψει. Τελικά η Τουρκία δήλωσε στον 'Ατσεσον ότι δεν ικανοποιείται με την ενοικίαση και επέμενε στην παραχώρηση της Καρπασίας στην απόλυτη κυριαρχία της. 'Ετσι έληξε άδοξα αυτή η αμερικανική μεσολάβηση.

Τα πιο πάνω δείχνουν πως τα Σχέδια 'Ατσεσον δεν αποτελούσαν «*χαμένη ευκαιρία*», όπως ισχυρίζονται μερικοί, γιατί το πρώτο Σχέδιο αποτελούσε διχοτόμηση της Κύπρου και το δεύτερο ήταν θνησιγενές, εφόσον η Τουρκία δεν το δεχόταν.

Η πιο πάνω περίπτωση αποδεικνύει πως **η Τουρκία ουδέποτε θα δεχόταν 'Ενωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα, εκτός αν έπαιρνε τέτοιο αντάλλαγμα που θα της επέτρεπε αργότερα, με το πλεονέκτημα της μικρής απόστασης της από την Κύπρο, να την καταλάβει ολόκληρη**.

Η ΚΑΘΟΔΟΣ ΚΑΙ Η ΦΥΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ

Με σκοπό να πραγματοποιηθεί η Ένωσις της Κύπρου με την Ελλάδα, στάληκε μυστικά και σταδιακά από το 1964, μια μεραρχία ελληνικού στρατού που η ελληνική κυβέρνηση επίσημα τη δικαιολογούσε στο ΝΑΤΟ και μέσω του στην Τουρκία, πως αποσκοπούσε στην παρεμπόδιση την κομμουνιστικοποίησης της Κύπρου.

Το ότι η μεραρχία αυτή δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει την τουρκική αεροπορία, η οποία, σε περίπτωση σύγκρουσης θα επικρατούσε, φάνηκε από τον Αύγουστο 1964, όταν η τουρκική αεροπορία βομβάρδισε την Τηλλυρία και η ελληνική κυβέρνηση δήλωσε πως αν στέλλονταν στην Κύπρο μαχητικά «*αυτά δε θα είχαν παραπάνω από δυο λεπτά πτήση πάνω στην Κύπρο».* Για τον ίδιο λόγο, όταν, ύστερα από κάποιες συγκρούσεις της Εθνικής Φρουράς με τους Τούρκους στο χωριό Κοφίνου, η Τουρκία έδωσε τελεσίγραφο στην Ελλάδα ότι θα της κήρυττε πόλεμο αν δεν αποσυρόταν αμέσως ο ελληνικός στρατός από την Κύπρο, η Ελλάδα, βλέποντας την αδυναμία της να διεξάγει επιτυχή πόλεμο με την Τουρκία ταυτόχρονα στην Κύπρο, τον Έβρο και το Αιγαίο, απέσυρε άδοξα τη μεραρχία το Νοέμβριο 1967.

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΕΙΡΗΝΙΚΗ ΛΥΣΗ ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΑΝ (1971-2)

Μετά την αποχώρηση της ελληνικής μεραρχίας άρχισαν από τον Ιούνιο 1968 διακοινοτικές διαπραγματεύσεις μεταξύ Γλαύκου Κληρίδη και Ραούφ Ντενκτάς για εξεύρεση μιας συμβιβαστικής λύσης. Το 1971 ο δικτάτορας της Ελλάδας Γεώργιος Παπαδόπουλος και ο Τούρκος Πρωθυπουργός Νιχάτ Ερίμ (ο οποίος ήταν μέλος της Επιτροπής που το 1959-'60 είχε συντάξει το Σύνταγμα της Κύπρου), ήθελαν να εξομαλύνουν τις ελληνο-τουρκικές σχέσεις λύοντας το Κυπριακό με αμοιβαίο συμβιβασμό. Τον Ιούνιο 1971 ο Παπαδόπουλος έστειλε στην Κύπρο τον πρέσβη Άγγελο Χωραφά, με πρόταση στον Μακάριο να δεχτεί

μια λύση με αποδοχή εκ μέρους των Τ/Κ όλων των 13 Σημείων που ζήτησε ο Μακάριος να τροποποιηθούν το 1963, και σ' αντάλλαγμα να παραχωρηθεί στους Τ/Κ τοπική αυτοδιοίκηση. Ο Μακάριος απέρριψε ασυζητητί την πρόταση αυτή.

Επίσης το Σεπτέμβριο 1972 οι συνομιλητές Κληρίδης και Ντενκτάς κατέληξαν σε συμφωνία παρόμοια μ' εκείνη που πρότεινε ο Παπαδόπουλος τον Ιούνιο 1971, αλλά και πάλιν ο Μακάριος την απέρριψε. Να τι γράφει ο Κληρίδης σχετικά:

«Ο Μακάριος επέμενε στην αδιάλλακτη στάση του, παρόλο που οι Τ/Κ είχαν αποδεχθεί και τα 13 σημεία που είχε προτείνει ο ίδιος το 1963. Αν είχα κατορθώσει να πείσω τον Μακάριο να δεχθεί την άποψη μου, τα πράγματα θα έπαιρναν εντελώς διαφορετική τροπή. Το πραξικόπημα θα είχε αποφευχθεί, η εισβολή δε θα γινόταν και η Κύπρος θα είχε γλιτώσει από ένα πλήθος καταστροφές, από τους χιλιάδες νεκρούς και τραυματίες, τους πρόσφυγες, τους εκατοντάδες αγνοούμενους και από την παράλυση της οικονομίας της».

Πρέπει όμως να τονιστεί και το λάθος του Κληρίδη, ο οποίος, αντί να εκδηλώσει τότε δημόσια τη διαφωνία του, συνέχισε να είναι συνομιλητής κάτω από τις διαταγές του Μακαρίου. Το λάθος αυτό το αναγνώρισε ο ίδιος εκ των υστέρων στο βιβλίο του («Η Κατάθεση Μου», Τόμος Γ', σ. 206).

Οι βασικοί λόγοι γιατί ο Μακάριος απέρριψε εκείνες τις προτάσεις με τις τραγικές συνέπειες που περιγράφει ο Κληρίδης, ήταν οι πιο κάτω:

α. 'Ενας όρος της λύσης θα ήταν να επαναληφθεί το άρθρο 185 του Συντάγματος που απέκλειε την 'Ενωσιν και τη Διχοτόμηση, πράγμα που ο Μακάριος δεν ήθελε, φοβούμενος ότι θα ξανακατηγορείτο για «*επιορκία*».

β. Ο Μακάριος πίστευε πως αργά ή γρήγορα οι εγκλωβισμένοι Τ/Κ θα παραδίδονταν. Αυτό το ανέφερε ο Μακάριος στη «*Συνεδρία του Στέμματος*» στην Ελλάδα στις 6 Φεβρουαρίου 1967 και το επιβεβαίωσε ο Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος σε μια συνέντευξη του που δημοσιεύτηκε μετά την εισβολή.

ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΣΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΑΓΝΟΗΣΕ[75]

Από τον Ιούνιο 1968 ώς τον Ιούνιο 1973 έστειλα στον Μακάριο αρκετές επιστολές και μελέτες μου (Δες Ευρετήριο: «*Μακαρίου και Συγγραφέα αλληλογραφία*») στις οποίες προειδοποιούσα για το «*σοβαρό κίνδυνο διχοτόμησης αν οι Κύπριοι δε λύσουν μόνοι τους το πρόβλημα τους» (δες «Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο (24.6.1968)», σ. 295)* και τον επακόλουθο κίνδυνο «*Διπλής Ενώσεως*» «*που θα σημαίνει ότι τουλάχιστον το ένα πέμπτο του Κυπριακού εδάφους, το πιο εύφορο - πιθανόν οι περιοχές Καρπασίας, Τρικώμου, Λευκονοίκου, Κυθραίας, Κερύνειας και Μόρφου - θα γίνει τουρκική*

[75] Τον Αρχιεπίσκοπο και Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας τον αναφέρω με το απλό όνομα ΜΑΚΑΡΙΟΣ γιατί έτσι έμεινε γνωστός στην Ιστορία - Δες π.χ. Βρετανική Εγκυκλοπαίδεια (1988), VII, σ. 716.

επαρχία και οι κάτοικοι τους, που ξεπερνούν τις 80.000 θα έχουν να διαλέξουν μεταξύ της υποταγής τους και πάλιν στον τουρκικό ζυγό ή της εγκατάλειψης των σπιτιών και περιουσιών τους ... και να μετατραπούν σε πρόσφυγες όπως λ.χ. οι Παλαιστίνιοι πρόσφυγες που για 25 τώρα χρόνια μετά τη διχοτόμηση της χώρας τους μάταια αγωνίζονται με βόμβες, ρουκέτες και πολυβόλα να ξαναγυρίσουν στη γη των πατέρων τους» (δες «Ρεαλιστική Εθνική Λύση του Κυπριακού προβλήματος προτού είναι αργά» (26.4.1971)», σ. 300). Εκ των υστέρων φάνηκε ότι είχα υποτιμήσει την έκταση του εδάφους που κατέλαβαν οι Τούρκοι σε «*τουλάχιστον ένα πέμπτο*» αντί άνω από ένα τρίτο, και τον αριθμό των προσφύγων σε «*τουλάχιστον 80.000*» αντί άνω από 160.000. Επίσης δεν πρόβλεψα πως οι Τούρκοι θα καταλάμβαναν και το Βαρώσι. Τη μελέτη εκείνη την έστειλα και στον πρώην Υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας Ευάγγελο Αβέρωφ, ο οποίος, μετά την εισβολή μου απάντησε ως εξής: «*Εκείνο το υπόμνημα σας ήταν άριστο και προφητικό. Αυτόχρημα προφητικό και σε λεπτομέρειες ακόμη. Αν όσα γράφατε τότε τα είχαν προσέξει, θα απεφεύγοντο πολλές συμφορές*» (21.11.1975).

Η τελευταία προειδοποίηση μου προς τον Μακάριον ήταν, όταν τον συνάντησα στις 8 Ιουνίου 1973 (13 περίπου μήνες πριν την εισβολή) οπότε του εισηγήθηκα τα εξής:

«Το εθνικό συμφέρον απαιτεί να αποδεχτείτε σύντομα με μια "γενναία χειρονομία καλής θέλησης" τις απαιτήσεις των Τουρκοκυπρίων για τοπική αυτοδιοίκηση, που είναι το πρόσκομμα στην υπογραφή συμφωνίας για τη διευθέτηση του σχεδόν από 10ετίας άλυτου Κυπριακού Προβλήματος». Και του εξήγησα γιατί. Αξιοσημείωτη ήταν η πιο κάτω απάντηση του Μακαρίου:

«'Οταν υπέγραψα τις Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου δικαιολογήθηκα ότι το έπραξα κάτω από περιστάσεις αδήριτης ανάγκης. Τώρα δεν ευσταθεί μια τέτοια δικαιολογία». Δεν υπάρχει αμφιβολία πως εκείνο που υπονοούσε ο Μακάριος ήταν ότι, τότε (1973) δεν υπήρχε «*αδήριτη ανάγκη*» να υπογράψει μια νέα συμφωνία με την οποία θα αποκήρυττε την 'Ενωσιν όπως έκανε το 1959. (Αυτό το υπονοούμενο επιβεβαιώθηκε από το στενό συνεργάτη του Μακαρίου, Νίκο Κρανιδιώτη).

Μετά την τουρκική εισβολή, ο Μακάριος, εις απάντησιν μιας καινούργιας μελέτης που του έστειλα, μου έγραψε στις 23 Σεπτεμβρίου 1975, μεταξύ άλλων, τα εξής: «*Αι απόψεις, τας οποίας κατά το παρελθόν εις δημοσιογραφικά άρθρα σας και δι' άλλων τρόπων διετυπώσατε, ήσαν πάντοτε άξιαι πολλής προσοχής, έστω και εάν είχομεν επ' αυτών ωρισμένας επιφυλάξεις*».

Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΜΠΟΔΙΣΕ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΝΑ ΕΙΣΒΑΛΕΙ ΤΟΝ ΙΟΥΝΙΟ 1964

Από τις πρώτες μέρες των διακοινοτικών συγκρούσεων το Δεκέμβριο 1963, η Τουρκία απειλούσε να εισβάλει στην Κύπρο και τα πολεμικά της πλοία κόντεψαν αρκετές φορές στα χωρικά ύδατα της Κύπρου, αλλά την εμπόδισε η Αμερική, για να αποφευχθεί ελληνο-τουρκικός πόλεμος, τον οποίο θα μπορούσε να

εκμεταλλευτεί η Σοβιετική 'Ενωση. Στις αρχές Ιουνίου 1964 η Τουρκία ετοιμαζόταν να εισβάλει, την εμπόδισε όμως ο Αμερικανός Πρόεδρος Λίντον Τζόνσον με την επιστολή που έστειλε στις 5 Ιουνίου 1964 στον Τούρκο Πρωθυπουργό Ινονού, στην οποία του έγραφε, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Δεν πρέπει να έχετε ούτε την παραμικρή αμφιβολία περί του ότι η τουρκική επέμβαση στην Κύπρο, θα προκαλέσει μια στρατιωτική σύγκρουση μεταξύ των ελληνικών και τουρκικών δυνάμεων. Πλην τούτου, μια στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας στην Κύπρο είναι δυνατόν να διανοίξει το δρόμο για άμεση επέμβαση της Σοβιετικής 'Ενωσης. Ελπίζω να αναγνωρίσετε ότι οι σύμμαχοι σας του ΝΑΤΟ δεν είχαν την ευκαιρία να συζητήσουν κατά πόσον είχαν υποχρέωση να υπερασπιστούν την Τουρκία έναντι της Σοβιετικής επέμβασης, οφειλομένης εις ενέργειαν της Τουρκίας χωρίς την πλήρη συγκατάθεση των συμμάχων της του ΝΑΤΟ» (Σπύρου Παπαγεωργίου «*Από τη Ζυρίχη στον Αττίλα»* Τόμος Β', σ. 49).

'Υστερα από την πιο πάνω προειδοποίηση του Τζόνσον, ο Μακάριος πίστευε πως αν ξαναδοκίμαζε η Τουρκία να εισβάλει, θα την εμπόδιζε η Αμερική. Στο μεταξύ όμως, η τουρκική αεροπορία βομβάρδισε την Τηλλυρία τον Αύγουστο 1964 χωρίς να την εμποδίσει η Αμερική *(δες κεφ. «Η Κύπρος είναι πολύ κοντά στην Τουρκία και απέχει πολύ από την Ελλάδα», σ. 476)* και όπως έγινε γνωστό, η Τουρκία είχε αρχίσει να κατασκευάζει αποβατικό στόλο τον οποίον εστερείτο το 1964.

ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΟ 1973 ΟΤΙ Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΔΕ ΘΑ ΕΜΠΟΔΙΖΕ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

Το Νοέμβριο 1973, μόνο 8 μήνες πριν την εισβολή, στο σεμινάριο του «*Αμερικανικού Κέντρου Μεσογειακών Σπουδών»* στη Ρώμη, στο οποίο συμμετείχαν, μεταξύ άλλων, ο Γλαύκος Κληρίδης, ο Ραούφ Ντενκτάς και ο Ευάγγελος Αβέρωφ, οι 'Αγγλοι και οι αμερικανοί διπλωμάτες που μίλησαν σ' αυτό προειδοποίησαν πως, «*αν η Τουρκία ακολουθήσει στην Κύπρο το παράδειγμα του Ισραήλ»,* η Αμερική δε θα επέμβει, και συμβούλευαν τους Κυπρίους να βιαστούν να λύσουν το Κυπριακό με τις διαπραγματεύσεις που συνεχίζονταν από το 1968.

'Ηταν φανερό από τις ομιλίες εκείνες ότι, όταν η Τουρκία ήταν έτοιμη για εισβολή, θα έβρισκε, και στην ανάγκη, θα σκηνοθετούσε μια πρόφαση για να την πραγματοποιήσει.

Παρά τις πληροφορίες ότι η Τουρκία ετοίμαζε αποβατικό στόλο και παρά την πιο πάνω προειδοποίηση, ο Μακάριος πίστευε πως η Τουρκία δε θα εισβάλει *(δες κεφ. «Ο Μακάριος δεν πίστευε ότι η Τουρκία θα εισέβαλλε, 1968-74», σ.341).*

ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ

(15.7.1974)

Η Δικτατορική Κυβέρνηση (ΧΟΥΝΤΑ) του Δημήτρη Ιωαννίδη, η οποία αντικατέστησε πραξικοπηματικά τη Δικτατορική Κυβέρνηση του Γεώργιου Παπαδόπουλου το Νοέμβριο 1973, κατηγορούσε τον Μακάριο ως «*ανθενωτικό»* και «*αιχμάλωτο των κομμουνιστών»* και επιζητούσε ευκαιρία να τον ανατρέψει. Την ευκαιρία τη βρήκε αρχές Ιουλίου 1974, όταν ο Μακάριος, θέλοντας να ελαττώσει την επιρροή των Ελλήνων αξιωματικών στην Εθνική Φρουρά, οι οποίοι συνωμοτούσαν εναντίον του, αποφάσισε να ελαττώσει τη δύναμη της Εθνικής Φρουράς στο μισό, με τον περιορισμό της θητείας των νέων σ' αυτήν, από 24 σε 12 μήνες. (Κληρίδη, Τόμος Γ', σ. 317). Ταυτόχρονα ο Μακάριος έστειλε στις 2 Ιουλίου 1974 και δημοσιοποίησε επιστολή του προς τον Πρωθυπουργό της Χούντας Στρατηγό Γκιζίκη, με την οποία του ζητούσε ν' αποσύρει από την Κύπρο όλους τους 600 'Ελληνες αξιωματικούς που υπηρετούσαν στην Εθνική Φρουρά.

Το πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου έγινε από μηχανοκίνητες μονάδες της Εθνικής Φρουράς το πρωϊ της 15ης Ιουλίου 1974, οι οποίες βομβάρδισαν και πυρπόλησαν το Προεδρικό Μέγαρο. Ο Μακάριος κατόρθωσε να διαφύγει, πήγε στην Πάφο και απ' εκεί ζήτησε από τις Βρετανικές Αρχές και τον μετέφεραν στη Βάση του Ακρωτηρίου και απ' εκεί στο Λονδίνο.

Στο μεταξύ, οι 'Ελληνες αξιωματικοί της Εθνικής Φρουράς εγκατέστησαν κυβέρνηση της Δημοκρατίας της δικής τους εκλογής με πρόεδρο το μαχητή της ΕΟΚΑ, Νίκο Σαμψών.

Το πραξικόπημα ορθά χαρακτηρίστηκε «*άφρον»* και «*προδοτικό»,* γιατί οι παρανοϊκοί οργανωτές του, με επί κεφαλής τον Ιωαννίδη, δε σκέφτηκαν πως αυτό θα έδινε στην Τουρκία την ευκαιρία και την πρόφαση που ζητούσε για να εισβάλει και καταλάβει ένα μεγάλο μέρος του νησιού μας.

Οι αρχηγοί και τα μέλη της ΕΟΚΑ Β', παρόλο που δε φαίνεται να πήραν άμεσα μέρος στο πραξικόπημα, ήταν κι αυτοί συνυπεύθυνοι γι' αυτό γιατί, πρώτο, στα προηγούμενα 2-3 χρόνια υπονόμευαν την Κυβέρνηση Μακαρίου με δολιοφθορές και δεύτερο, μετά το πραξικόπημα πήραν μέρος και συνεργάστηκαν με την Κυβέρνηση Σαμψών.

Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΕΤΖΕΒΙΤ ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ

(16.7.1974)

Το βράδυ της 16ης Ιουλίου, ο Τούρκος Πρωθυπουργός Μπουλέντ Ετζεβίτ πήγε στο Λονδίνο και ζήτησε από τη Βρετανική Κυβέρνηση να επέμβουν μαζί, μέσω των Βρετανικών Βάσεων στην Κύπρο, ως Εγγυήτριες Δυνάμεις, «*για να αποκαταστήσουν τη συνταγματική τάξη»*. Η Βρετανική Κυβέρνηση αρνήθηκε και ο Ετζεβίτ επέστρεψε στην 'Αγκυρα στις 18 Ιουλίου, και έδωσε εντολή στις

τουρκικές δυνάμεις να πραγματοποιήσουν την εισβολή μόνες τους από τη βόρεια ακτή της Κύπρου.

Μερικοί ισχυρίστηκαν ότι στο Λονδίνο ο Μακάριος συνάντησε τον Ετζεβίτ. Η αλήθεια φαίνεται από τα ακόλουθα:

Οι Ταϊμς του Λονδίνου έγραψαν στις 18 Ιουλίου ότι ο Μακάριος, ο οποίος ήταν στο Λονδίνο και επρόκειτο ν' αναχωρήσει για τη Νέα Υόρκη στις 17 Ιουλίου, «*ανέβαλε το ταξίδι του για να συναντήσει τον Ετζεβίτ»*. Την επόμενη μέρα (19 Ιουλίου) οι Τάιμς έγραψαν ότι ο «*Μακάριος ανεχώρησε στις 18 Ιουλίου για τη Νέα Υόρκη χωρίς να συναντηθεί με τον Ετζεβίτ»*.

Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΣΤΟ Σ.Α. (19.7.1974) ΚΑΙ Η ΠΙΘΑΝΗ ΕΞΗΓΗΣΗ ΤΗΣ

Το Συμβούλιο Ασφαλείας (Σ.Α.) συνεδρίασε το απόγευμα της 19ης Ιουλίου για να εξετάσει την κατάσταση στην Κύπρο. Στη συνεδρία ο Αντιπρόσωπος της Ελλάδας *υποστήριξε ότι τα γεγονότα στην Κύπρο τις τελευταίες μέρες αποτελούσαν «εσωτερική υπόθεση»* της Κυπριακής Δημοκρατίας και δεν έπρεπε να απασχολήσουν το Σ.Α.

Αντίθετα, ο Μακάριος υποστήριξε πως «*το πραξικόπημα της Ελληνικής Χούντας ήταν εισβολή απ' έξω και από τις συνέπειες της θα υποφέρει ολόκληρος ο λαός της Κύπρου, 'Ελληνες και Τούρκοι» (Δες Κεφ, «Η Ομιλία του Μακαρίου στο Σ.Α. στις 19.7.1974»,* Τόμος Β, σ. 266-73).

Την ομιλία εκείνη του Μακαρίου, η Τουρκία τη χρησιμοποίησε αργότερα πολλές φορές, σαν απόδειξη πως η εισβολή της ήταν δικαιολογημένη.

Εξάλλου όμως από την ελληνική πλευρά, η ομιλία εκείνη, όταν εγνώσθη, προκάλεσε κατάπληξη, γιατί ο Μακάριος, ενώ ήξερε και ήταν πεπεισμένος πως η Τουρκία επρόκειτο να εισβάλει, όχι μόνο δεν ανέφερε τίποτα για τον επικείμενο κίνδυνο, αλλά τουναντίον τον δικαιολόγησε εκ των προτέρων, λέγοντας πως «*η Ελληνική Δικτατορική Κυβέρνηση εισέβαλε στην Κύπρο και απ' αυτή θα υποφέρουν και οι Τουρκοκύπριοι».* Το ότι ο Μακάριος ήταν πεπεισμένος ότι θα γινόταν εισβολή, φαίνεται και από τη συνέντευξη που έδωσε στο, Ψυχάρη *(Η Ομιλία του Μακάριου στο Σ.Α. στις 19.7.1974)* στην οποία, μεταξύ άλλων, του είπε: «*Το πρώτο τηλεφώνημα που πήρα όταν έφτασα στο Λονδίνο στις 17.7.74 ήταν από τον Πρέσβη Δούντα, ο οποίος μου είπε πως, κατά τη γνώμη του θα γίνει τουρκική εισβολή.... Αυτή ήταν και η δική μου γνώμη».*

Στο παρελθόν, οι Κυβερνήσεις Κύπρου και Ελλάδας ορθά υποστήριζαν ότι η Συνθήκη Εγγυήσεως δε δίνει δικαίωμα στις Εγγυήτριες Δυνάμεις να επέμβουν **στρατιωτικά** στην Κύπρο γιατί, πρώτο, αυτό απαγορεύεται από το άρθρο 2(4) του Χάρτη των Η.Ε., και, δεύτερο, σύμφωνα με το άρθρο 103 του Χάρτη, «*όταν οι υποχρεώσεις μελών των Η.Ε. με βάση διεθνείς συμφωνίες συγκρούονται με τις υποχρεώσεις τους με βάση το Χάρτη, υπερισχύουν οι τελευταίες»*. Δεδομένου πως ο Μακάριος, ως Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας τα ήξερε όλα αυτά,

όφειλε να τ' αναφέρει στην ομιλία του ώστε να καταδικάσει εκ των προτέρων την επικείμενη τουρκική εισβολή.

Το αμείλικτο ιστορικό ερώτημα είναι: Γιατί δεν είπε αυτά που όφειλε να πει και είπε τα αντίθετα;

Για να βρούμε την πιθανή απάντηση στο ερώτημα αυτό πρέπει να λάβουμε υπόψη τα πιο κάτω δεδομένα:

1. Η Συνθήκη Εγγυήσεως προνοεί ότι οι Εγγυήτριες Δυνάμεις δικαιούνται να ενεργήσουν ***«με αποκλειστικό σκοπό την αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης»***.

2. Ο Υπουργός Εξωτερικών της Αμερικής Χένρυ Κίσσιγκερ στο βιβλίο του, που αναφέρεται στο πραξικόπημα και την εισβολή, γράφει τα εξής: «*Στις προηγούμενες κρίσεις γύρω από το Κυπριακό, η Τουρκία επέμενε ν' απομακρυνθεί ο Μακάριος. Ξαφνικά, μετά το πραξικόπημα* ***η 'Αγκυρα ζήτησε την επιστροφή του Μακαρίου στη θέση του»*** *("Years of Upheaval"* p.1190). Αυτό πιθανόν να το ήξερε ο Μακάριος.

Τα πιο πάνω, μαζί με την πληροφορία που δημοσίευσαν οι Τάϊμς πως ο Μακάριος «*ανέβαλε το ταξίδι του για τη Ν.Υόρκη για να συναντήσει τον Ετζεβίτ*», οδηγούν στο συμπέρασμα πως **πιθανόν ο Μακάριος να αυταπατάτο πως μετά την εισβολή, ο Ετζεβίτ επρόκειτο να τον φέρει πίσω.**

«Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΖΗΤΗΣΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟ
ΝΑ ΜΗΝ ΕΠΙΤΕΘΕΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΣΤΟ Σ.Α.»

Ο τότε Υπεύθυνος για τις Κυπριακές Υποθέσεις στο Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών, Ετζμέλ Μπαρουτζιού (ECMEL BARUCU), όχι μόνο επιβεβαιώνει το πιο πάνω συμπέρασμα, σχετικά με την ομιλία του Μακαρίου στο Συμβούλιο Ασφαλείας (Σ.Α.), αλλά ισχυρίζεται πως, υπήρξε εκ των προτέρων συνεννόηση για το θέμα αυτό μεταξύ της τουρκικής αντιπροσωπείας στα Η.Ε. και του Μακαρίου. Να τι γράφει σχετικά ο Μπαρουτζιού σε μια σειρά 15 άρθρων που δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα της Κωνσταντινούπολης «*Τζουμχουριέτ*» από τις 20 Ιουλίου 1992 και που μεταφράστηκαν στα αγγλικά από το Κυπριακό Γραφείο Πληροφοριών (Γ.Δ.Π.) στις 16 Οκτωβρίου 1992:

«'Οταν φθάσαμε στο Λονδίνο (στις 16.7.1974 μαζί με τον Ετζιεβίτ) ζητήσαμε από τον Μόνιμο Αντιπρόσωπο μας στα Η.Ε., Οσμάν Ολτζιάι, να φροντίσει ώστε η αντιπροσωπεία μας να βρίσκεται σε συνεχή επαφή με την Ελληνο-Κυπριακή αντιπροσωπεία. ***Ο σκοπός αυτής της κίνησης ήταν να εμποδίσουμε τον Μακάριο από του να επιτεθεί εναντίον της Τουρκίας στην ομιλία του στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Ο Μακάριος έπεσε στην παγίδα μας****. Ευχαριστήθηκε πάρα πολύ από την κίνηση του Ολτζιάι. Ο Ολτζιάι μας είπε πως ο Μακάριος του ζήτησε να διαβιβάσει την ευγνωμοσύνη του στην τουρκική κυβέρνηση. 'Οπως ένας άνθρωπος που πνίγεται στο νερό, ο Μακάριος έβλεπε την Τουρκία ως ναυαγοσώστη του. Σκοπός μας ήταν να εκμεταλλευτούμε τις καταστάσεις στις*

οποίες βρισκόταν. Ως γεγονός, χάρη σ' αυτό το γεγονός, η απόφαση που πήρε το Συμβούλιο Ασφαλείας τότε, επιβεβαίωσε και επικύρωσε τη Συνθήκη Εγγυήσεως - μια Συνθήκη που, ώς εκείνη την ημέρα, ο Μακάριος τη θεωρούσε άκυρη, σύμφωνα με το Χάρτη του ΟΗΕ…» (σελ. 14 της μετάφρασης του Γ.Δ.Π.).

Ο Μπαρουτζιού δε λέει γιατί ο Μακάριος «*εξέφρασε ευγνωμοσύνη στην τουρκική κυβέρνηση»*, αφήνει όμως να εννοηθεί πως ήταν για τη δήλωση της τουρκικής κυβέρνησης πως (όπως έγραψε και ο Κίσσιγκερ) υποστήριζε την επιστροφή του Μακαρίου στη θέση του.

Σε άλλο μέρος των άρθρων του (σελ. 24) ο Μπαρουτζιού γράφει:

«Στην ομιλία του στο Συμβούλιο Ασφαλείας στις 19 Ιουλίου, ο Μακάριος προσήψε κατηγορίες κατά της ελληνικής Χούντας και δήλωσε ότι η Κύπρος υπέστη εισβολή από την Ελλάδα. Ως αποτέλεσμα, το Συμβούλιο ασχολήθηκε μόνο με το πραξικόπημα στην Κύπρο».

Η ΠΡΩΤΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ (ΑΤΤΙΛΑΣ Α') ΚΑΙ ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ Σ.Α.

Ενωρίς την αυγή της 20ής Ιουλίου 1974, άρχισε η τουρκική εισβολή στην Κύπρο με ισχυρές ναυτικές, αεροπορικές και στρατιωτικές δυνάμεις, στις ακτές δυτικά της Κερύνειας. Ταυτόχρονα η Τουρκική Κυβέρνηση κατέθεσε επίσημη δήλωση στα Ηνωμένα 'Εθνη (Η.Ε.) πως σκοπός της ήταν «*ν' αποκαταστήσει τη συνταγματική τάξη και να προστατεύσει τους Τουρκοκύπριους»*. Στην πραγματικότητα όμως, όπως αποδείκτηκε, σκοπός της Τουρκίας ήταν να επωφεληθεί της ευκαιρίας για να διώξει «*διά πυρός και σιδήρου»* τους 'Ελληνες κατοίκους της βόρειας Κύπρου και να τη μετατρέψει βαθμιαία σε τουρκική επαρχία.

Οι τουρκικές δυνάμεις, μέσω του προγεφυρώματος που δημιούργησαν στις δυτικές ακτές της Κερύνειας, αποβίβασαν στρατιωτικές δυνάμεις, εφοδιασμένες με τανκς, πυροβολικό και άλλα όπλα, οι οποίες, με τη βοήθεια της τουρκικής αεροπορίας και Τούρκων αλεξιπτωτιστών όπως και της ΤΟΥΡΔΥΚ, κατάφεραν να καταλάβουν μέρος της επαρχίας της Κερύνειας και μια λωρίδα εδάφους απ' εκεί ώς τη βόρεια Λευκωσία.

Η Εθνική Φρουρά και η ΕΛΔΥΚ ελάχιστη αντίσταση μπόρεσαν να φέρουν, όχι μόνο γιατί οι δυνάμεις της Εθνικής Φρουράς είχαν εξασθενήσει πολύ, ύστερα από τη φυγή της ελληνικής μεραρχίας το 1967, αλλά και γιατί η τουρκική αεροπορία, η οποία δεν αντιμετώπιζε αντίσταση, βοηθούσε αποτελεσματικά την προέλαση του τουρκικού στρατού.

Το Συμβούλιο Ασφαλείας (Σ.Α.) συνήλθε την ίδια μέρα και εξέδωσε το ψήφισμα 353 με το οποίο, μεταξύ άλλων -

- «*καλούσε όλα τα μέρη να καταπαύσουν το πυρ»*
- «*ζητούσε την αποχώρηση, χωρίς καθυστέρηση, από την Κυπριακή Δημοκρατία, του ξένου στρατιωτικού προσωπικού εκτός εκείνου που βρίσκεται σύμφωνα με διεθνείς συμφωνίες, συμπεριλαμβανομένων (στην αποχώρηση) και*

των Ελλήνων Αξιωματικών που ζήτησε ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, στην επιστολή του στις 2 Ιουλίου 1974»

- «καλούσε την Ελλάδα, Τουρκία και Βρετανία ν' αρχίσουν διαπραγματεύσεις χωρίς καθυστέρηση για την αποκατάσταση ειρήνης στην περιοχή και της συνταγματικής κυβέρνησης στην Κύπρο και να κρατούν το Γενικό Γραμματέα ενήμερο».

'Οπως αποδείκτηκε εκ των υστέρων, δυστυχώς τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας για την Κύπρο ήταν «*ευχολόγια»* χωρίς να λαμβάνονται μέτρα για την εφαρμογή τους, όπως προνοεί ο Χάρτης των Η.Ε.

Οι τουρκικές δυνάμεις, αγνοώντας το ψήφισμα του Σ.Α, συνέχισαν τις επιχειρήσεις τους ώς τις 22 Ιουλίου, όταν με πρωτοβουλία της Αμερικής συμφωνήθηκε κατάπαυση του πυρός. Την ανάπαυλα όμως που επακολούθησε, τη χρησιμοποίησε ο τουρκικός στρατός για ενίσχυση των δυνάμεων του με περισσότερα τανκς και άλλα όπλα και πολεμοφόδια που τα μετέφερε από την Τουρκία μέσω του προγεφυρώματος που δημιούργησε.

Η ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΑΜΨΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ Η ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΧΟΥΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μετά την κατάπαυση του πυρός, οι 'Ελληνες Αξιωματικοί, ύστερα από οδηγίες από την Αθήνα, κάλεσαν τον Πρόεδρο της Βουλής Γλαύκο Κληρίδη, ν' αναλάβει, σύμφωνα με το Σύνταγμα, την Προεδρία της Δημοκρατίας στη θέση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και εις αντικατάσταση του Νίκου Σαμψών, ο οποίος παραιτήθηκε.

Ο Κληρίδης δέχτηκε και ανέλαβε την Προεδρία, στις 23 Ιουλίου 1974.

Στην Αθήνα η Χούντα διαλύθηκε και κλήθηκε από το Παρίσι, όπου ήταν αυτοεξορισμένος από το 1963, όταν έχασε τις εκλογές, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής για ν' αναλάβει την Πρωθυπουργία της Ελλάδας, πράγμα που έκαμε στις 24 Ιουλίου.

Η ΠΡΩΤΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΓΕΝΕΥΗΣ

(25-30 Ιουλίου 1974)

Στις 25 Ιουλίου, συνήλθαν στη Γενεύη οι Υπουργοί Εξωτερικών των Εγγυητριών Δυνάμεων, Μ. Βρετανίας, Ελλάδας και Τουρκίας, για να εξετάσουν την κατάσταση στην Κύπρο. Η Διάσκεψη συνεχίστηκε ώς τις 30 Ιουλίου, οπότε οι Εγγυήτριες Δυνάμεις εξέδωσαν ανακοινωθέν στο οποίο δήλωναν ότι συμφώνησαν τα πιο κάτω:

- «Οι στρατιωτικές δυνάμεις των δυο πλευρών να μην επιδιώξουν να επεκταθούν πέραν των σημείων στα οποία βρίσκονταν στις 30 Ιουλίου, ώρα 22:00.

- Αντιπρόσωποι των 3 Κυβερνήσεων, σε συνεννόηση με την UNFICYP να καθορίσουν ζώνες ασφάλειας μεταξύ των αντιπάλων παρατάξεων.

- Οι ελληνικές και ελληνοκυπριακές δυνάμεις να εγκαταλείψουν αμέσως τους Τουρκοκυπριακούς θύλακες που κατέλαβαν.

- Η ασφάλεια και η αστυνόμευση των μικτών χωριών να γίνεται από την UNFICYP.

- Οι συνομιλίες να επαναληφθούν στις 8 Αυγούστου και σ' αυτές να κληθούν να πάρουν μέρος οι κ.κ. Γλαύκος Κληρίδης και Ραούφ Ντενκτάς».

Παρά την πιο πάνω συμφωνία, οι τουρκικές δυνάμεις επεκτάθηκαν σε πολλά μέρη πέραν των σημείων που βρίσκονταν στις 30 Ιουλίου και ταυτόχρονα συνέχισαν την ενίσχυση τους με νέες στρατιωτικές δυνάμεις, τανκς και άλλα όπλα, προετοιμαζόμενες για την επιχείρηση ΑΤΤΙΛΑΣ Β'.

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΓΕΝΕΥΗΣ
(10-14 Αυγούστου 1974)
ΚΑΙ ΟΙ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ

Η Δεύτερη Διάσκεψη της Γενεύης άρχισε στις 10 Αυγούστου. Σ' αυτήν πήραν μέρος οι Υπουργοί Εξωτερικών των τριών Εγγυητριών Δυνάμεων μαζί με τον Προεδρεύοντα Γλαύκο Κληρίδη και τον Τ/Κ ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς.

Κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης ο Ντενκτάς πρότεινε λύση Διζωνικής και Δικοινοτικής Ομοσπονδίας με έκταση της Τ/Κ Ζώνης 34% του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας, λίγο μικρότερης της περιοχής που μετά λίγες μέρες κατέλαβε ο τουρκικός στρατός.

'Οπως γράφει ο Μπαρουτζιού στα άρθρα του που αναφέραμε πιο πάνω, ο Κίσσιγκερ, επειδή ήξερε πως η ελληνική πλευρά δε θα δεχόταν Διζωνική Ομοσπονδία, υποχρέωσε την τουρκική κυβέρνηση να δεχτεί λύση με 6 καντόνια, συνολικής έκτασης 34%, την οποία, με το στανιό του, πρότεινε στη Διάσκεψη ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Γκιουνές, ελπίζοντας ότι η ελληνική πλευρά θα την απέρριπτε. Σύμφωνα μ' αυτό το σχέδιο θα υπήρχε ένα μεγάλο τουρκικό καντόνιο (το Καντόνιο Λευκωσίας), έκτασης 17%, το οποίο θα περιλάμβανε την Επαρχία Κερύνειας και ένα μεγάλο μέρος των επαρχιών Λευκωσίας και Αμμοχώστου, και πέντε μικρότερα, τα Καντόνια Λεύκας, Πόλης Χρυσοχούς, Πάφου, Λάρνακας και Καρπασίας.

Η ελληνική πλευρά θα είχε ένα μεγάλο καντόνιο που θα περιλάμβανε όλα τα υπόλοιπα μέρη της Κύπρου, εκτός μέρους της Καρπασίας, το οποίο θ' αποτελούσε το Καντόνιο Καρπασίας. 'Ενας όρος του σχεδίου ήταν ότι οι ελληνικές και ε/κ δυνάμεις έπρεπε να εγκαταλείψουν τις περιοχές του Καντονίου Λευκωσίας, αμέσως.

Το σχέδιο εκείνο επρόκειτο να συζητηθεί το απόγευμα της 13ης Αυγούστου. Στο μεταξύ όμως, όπως γράφει ο Μπαρουτζιού, ο Γκιουνές πήρε ένα συνθηματικό μήνυμα από την 'Αγκυρα, που έλεγε πως «*η κόρη του η Αϊσιέ μπορεί να ταξιδέψει»*. Αυτό εσήμαινε ότι οι τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις ήταν έτοιμες να πραγματοποιήσουν την εισβολή στην Κύπρο.

Ο Γκιουνές παρουσίασε το σχέδιο του το βράδυ της 13ης Αυγούστου και ζήτησε τελεσιγραφικά μια απάντηση, ναι ή όχι, ώς τα μεσάνυχτα.

ΤΟ ΣΚΛΗΡΟ ΔΙΛΗΜΜΑ ΤΟΥ ΚΛΗΡΙΔΗ

Ο Κληρίδης αντιμετώπιζε ένα σκληρό δίλημμα που το περιγράφει στο βιβλίο του (Τόμος Δ', σ. 75) ως εξής: «*Δεν ξέρω κανένα πολιτικό ηγέτη που, κατά τους τελευταίους πέντε αιώνες της ιστορίας της Κύπρου, να βρέθηκε στη θέση μου, βλέποντας πως από τη δική του απόφαση θα εξαρτιόταν αν ένα σημαντικό τμήμα της νήσου θα περιερχόταν υπό την κατοχή ξένου στρατού».*

Από τη μια, ο Μακάριος απέρριπτε τόσο τη διζωνική ομοσπονδία όσο και κάθε άλλη ομοσπονδία με γεωγραφική βάση. Αυτό του το είπε ο Μακάριος σε μια τηλεφωνική συζήτηση που είχε μαζί του στις 9 Αυγούστου από τη Γενεύη (Δ' σελ. 51).

Από την άλλη, ο Κληρίδης ήταν βέβαιος πως, σύμφωνα με ένα χάρτη που βρέθηκε σ' ένα τουρκικό τανκ που κατέλαβε η Εθνική Φρουρά στην πρώτη εισβολή, οι τουρκικές δυνάμεις σχεδίαζαν να καταλάβουν περιοχές από τις οποίες θα έδιωχναν και θα προσφυγοποιούσαν 180.000 'Ελληνες (Τόμος Δ', σ.75-6).

Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΑΡΝΕΙΤΑΙ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΕΙ

Ο Κληρίδης βολιδοσκόπησε τον αντιπρόσωπο της Σοβιετικής 'Ενωσης που παρακολουθούσε τις συνεδρίες ως παρατηρητής, αν η Σοβιετική 'Ενωση ήταν διατεθειμένη να βοηθήσει στρατιωτικά την Κύπρο, σε περίπτωση τουρκικής προέλασης, και αυτός αντί να απαντήσει, ρώτησε τον Κληρίδη αν αυτό το ζήτημα είχε «*ξεκαθαριστεί»* με την Αμερικανική Κυβέρνηση (Τόμος Δ', σ. 76). Αυτό βέβαια εσήμαινε άρνηση της Σοβιετικής 'Ενωσης.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΑΡΝΟΥΝΤΑΙ ΝΑ ΔΕΧΤΟΥΝ ΑΝΑΒΟΛΗ 36 ΩΡΩΝ

Τελικά ο Κληρίδης αποφάσισε να μην απαντήσει ούτε ναι ούτε όχι, αλλά ζήτησε αναβολή 36-48 ωρών «*για να στείλει ένα από τους συνεργάτες του στο Λονδίνο να συσκεφθεί με τον Μακάριο, ενώ ο ίδιος και ο Γεώργιος Μαύρος, Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας, θα πήγαιναν στην Αθήνα για ανταλλαγή απόψεων με τον Καραμανλή και απ' εκεί ο ίδιος θα πήγαινε στην Κύπρο για συνομιλίες με τους εκκλησιαστικούς ηγέτες, αντιπροσώπους οργανώσεων, τα μέλη της Βουλής Αντιπροσώπων και τους Υπουργούς»* («Η Κατάθεση μου», Τόμος Δ' σ. 76).

Ο Γκιουνές δε συμφώνησε στην παράταση που ζητούσε ο Κληρίδης και η συνεδρία έληξε στις 3 π.μ. της 14ης Αυγούστου ώρα Γενεύης (που σημαίνει 4 π.μ. ώρα Κύπρου), δηλαδή μισή ώρα προτού αρχίσει η επίθεση του Αττίλα Β'.

Ο ΑΤΤΙΛΑΣ Β'

Στις 4.30 π.μ. της 14ης Αυγούστου, άρχισε η δεύτερη επίθεση του τουρκικού στρατού με 300 τανκς και ένα αριθμό ελικοπτέρων και αεριωθούμενων αεροπλάνων.

Η ελληνική κυβέρνηση Καραμανλή, αφού συμβουλεύτηκε τους Αρχηγούς των Ενόπλων Δυνάμεων, δήλωσε πως δεν ήταν σε θέση να βοηθήσει στρατιωτικά ή αεροπορικά την Κύπρο ένεκα αποστάσεως.

'Ετσι, η προέλαση του Αττίλα Β' έγινε με ασήμαντη αντίσταση της Εθνικής Φρουράς.

Παρά τα αλλεπάλληλα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας - 357 (14.8.1974), 358 (15.8.1974) και 359 (15.8.1974) - ο τουρκικός στρατός συνέχισε τη προέλαση του, και με βομβαρδισμούς, πολυβολισμούς, λεηλασίες, βιασμούς και άλλες βάρβαρες πράξεις δημιούργησε πανικό ανάμεσα στους 'Ελληνες κατοίκους της βόρειας Κύπρου και τους ανάγκασε να εγκαταλείψουν εσπευσμένα τα σπίτια και τις περιουσίες τους, χωρίς να πάρουν τίποτα μαζί τους.

Οι τουρκικές δυνάμεις, αφού συμπλήρωσαν την κατάληψη περισσότερων εδαφών από όσα αρχικά σχεδίασαν (37,3% αντί 34%), συμφώνησαν στην κατάπαυση του πυρός στις 16 Αυγούστου 1974.

ΤΑ ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ Σ.Α. ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ

Μετά την κατάπαυση του πυρός, το Συμβούλιο Ασφαλείας εξέδωσε το ψήφισμα 360, με το οποίο, μεταξύ άλλων, ζητούσε από τα μέρη «*να συμμορφωθούν με τις πρόνοιες των προηγούμενων ψηφισμάτων, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που ζητούσαν αποχώρηση χωρίς καθυστέρηση από την Κυπριακή Δημοκρατία του ξένου στρατιωτικού προσωπικού που βρισκόταν εκεί, χωρίς εξουσιοδότηση από διεθνείς συμφωνίες*».

Η Τουρκία βέβαια αγνόησε το ψήφισμα αυτό όπως και τα προηγούμενα, και το Σ.Α. δεν προχώρησε να πάρει τα μέτρα που προνοεί ο Χάρτης - δηλαδή επιβολή οικονομικών και άλλων κυρώσεων.

Την 1η Νοεμβρίου 1974, ύστερα από συζητήσεις μιας βδομάδας, η Γενική Συνέλευση των Η.Ε. εξέδωσε ομόφωνα, συμπεριλαμβανομένης και της θετικής ψήφου της Τουρκίας, το ψήφισμα 3212, το οποίο ζητούσε κυρίως τα πιο κάτω:

- «*Γρήγορη αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων*
- *Επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια τους σε συνθήκες ασφάλειας.*
- *Ν' αρχίσουν διαπραγματεύσεις με τις καλές υπηρεσίες του Γενικού Γραμματέα (Γ.Γ.) μεταξύ των αντιπροσώπων των δυο κοινοτήτων για να βρεθεί μια αμοιβαία αποδεκτή διευθέτηση που θα βασίζεται πάνω στα θεμελιώδη και νόμιμα δικαιώματα τους».*

Το ψήφισμα αυτό της Γενικής Συνέλευσης επικυρώθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας (Σ.Α.) στις 13 Δεκεμβρίου 1974, με το ψήφισμα του 365.

Τίποτε από τα πιο πάνω δεν έκαμε η Τουρκία και, όταν αργότερα η Κυπριακή Κυβέρνηση ζήτησε από το Σ.Α. να επιβάλει κυρώσεις στην Τουρκία για ν' αναγκαστεί να αποσύρει τα στρατεύματα της από την Κύπρο, η απάντηση του ήταν «*ξαναπροσπαθήστε να βρείτε μια αμοιβαία αποδεκτή λύση μέσω των διακοινοτικών συνομιλιών*».

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΝΤΙ ΝΑ ΠΑΡΑΔΕΧΘΕΙ ΤΗΝ ΤΡΑΓΙΚΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΚΑΙ ΝΑ ΠΑΡΑΙΤΗΘΕΙ, ΕΠΕΣΤΡΕΨΕ ΓΙΑ ΝΑ ΣΥΝΕΧΙΣΕΙ ΤΟΝ ΑΝΤΙΦΑΤΙΚΟ ΤΟΥ ΡΟΛΟ ΩΣ ΕΘΝΑΡΧΗ ΚΑΙ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ

Σ' όλες τις Δημοκρατικές χώρες, όταν ένας αρχηγός δει ότι η πολιτική του απέτυχε, αναγνωρίζει την ευθύνη του και παραιτείται. Αυτό όφειλε να κάμει και ο Μακάριος (όπως του εισηγήθηκα στις 10 Οκτωβρίου 1974, (δες «Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο (10.10.1974)», σ. 348) εφόσον η αντιφατική του πολιτική από τη μια ως Εθνάρχη, ο οποίος έδωσε όρκο για εφ' όρου ζωής αγώνα για 'Ενωσιν και από την άλλη ως πολιτικού που επιδίωκε το «*εφικτό*», οδήγησε τελικά στη μισο-τουρκοποίηση της Κύπρου.

Αντί να παραιτηθεί, όπως φαίνεται ότι του εισηγήθηκε και ο Καραμανλής, προτίμησε να επιστρέψει και να αναλάβει την προεδρία (στις 7 Δεκεμβρίου 1974), αφήνοντας να εννοηθεί ότι σε λίγους μήνες θα παραιτείτο.

Επιστρέφοντας όμως στην Κύπρο ο Μακάριος, είχε να αντιμετωπίσει πιο σκληρό δίλημμα παρά πριν την τουρκική εισβολή. Ενώ πρωτύτερα το δίλημμα του ήταν αν θα δεχόταν μια λύση με την οποία θα αποκλειόταν η 'Ενωσις, τώρα το δίλημμα του ήταν αν θα δεχόταν μια λύση με την οποία όχι μόνον θα αποκλειόταν η 'Ενωσις, αλλά θα αναγνωριζόταν με κάποιο τρόπο η διχοτόμηση της Κύπρου, έστω κι αν αυτό θα γινόταν υπό μορφή ομοσπονδιακού καθεστώτος.

Τη λύση αυτού του διλήμματος την αποφάσισε εκ των προτέρων ο ίδιος και η Ιερά Σύνοδος στις 2 Απριλίου 1975, με την εξής ομόφωνη απόφαση της:

«Αν οι διαπραγματεύσεις με την τουρκική πλευρά καταλήξουν σε μια συμφωνία με την οποία θα αποκλείεται η 'Ενωσις, δεν επιτρέπεται στον Εθνάρχη Μακάριο να την υπογράψει αλλά θα πρέπει να παραιτηθεί από Πρόεδρος και να δώσει τη θέση του στο διάδοχο του να την υπογράψει».

Με αυτήν όμως την απόφαση ο Μακάριος και η Ιερά Σύνοδος παρέβλεψαν την πολύ μεγάλη πιθανότητα ο λαός να απορρίψει τη λύση την οποία ο Μακάριος θα αρνιόταν να υπογράψει. Αυτό εσήμαινε πως ο Μακάριος, ένεκα της διχασμένης του προσωπικότητας (ως Εθνάρχη αφ' ενός και ως πολιτικού αφ' ετέρου) δεν μπορούσε να λύσει το Κυπριακό ύστερα από την εισβολή γιατί, και στην περίπτωση ακόμα που θα βρισκόταν μια τέτοια λύση, και ο Μακάριος,

σύμφωνα με την πιο πάνω απόφαση, παραιτείτο, ο λαός ορθά θα ερμήνευε την παραίτηση του ως αποδοκιμασία της λύσης, και θα την απέρριπτε.

'Οταν πληροφορήθηκε την απόφαση αυτή, ο Κληρίδης υπέβαλε την παραίτηση του από τη θέση του συνομιλητή την οποία δε δέχτηκε ο Μακάριος, και ο Κληρίδης, ύστερα από παρέμβαση του Καραμανλή, την απέσυρε.

ΟΙ ΔΙΑΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ

Σύμφωνα με το ψήφισμα 3212 η εξεύρεση λύσης του Κυπριακού έπρεπε να επιδιωχθεί με διακοινοτικές συνομιλίες υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα (Γ.Γ.) των Η.Ε. Συνομιλητής από την Τ/Κ πλευρά ήταν ο Ραούφ Ντενκτάς και από την Ε/Κ πλευρά διορίστηκε από τον Πρόεδρο Μακάριο ο Γλαύκος Κληρίδης.

Τα κυριότερα σημεία των γραπτών εντολών που έδωσε ο Μακάριος στον Κληρίδη στις 19 Δεκεμβρίου 1974 ήταν τα πιο κάτω:

1. «*Να επιδιωχθεί πολυφερειακή ομοσπονδία με Κεντρική Κυβέρνηση που θα έχει ουσιώδεις εξουσίες*.

2. *Η έκταση των περιοχών που θα διοικούν οι Τ/Κ να είναι ανάλογη με τον πληθυσμό τους, σε καμιά όμως περίπτωση να μην υπερβαίνει το 25% της Νήσου.*

3. *Να επιστρέψουν όλοι οι Ε/Κ πρόσφυγες στα σπίτια τους και αν αυτά κατέχονται από Τ/Κ πρόσφυγες οι οποίοι θέλουν να μείνουν εκεί, να τους κτίσουμε άλλα σπίτια»* (Η Κατάθεση μου», Τόμος Δ', σ. 165).

Οι συναντήσεις Κληρίδη-Ντενκτάς στην παρουσία του Ειδικού Αντιπροσώπου του Γ.Γ. Βέκμαν, άρχισαν από τις 19 Δεκεμβρίου 1974 και συνεχίστηκαν με αρκετές διακοπές για πολλούς μήνες. Σ' αυτές φάνηκε ότι ο Ντενκτάς απέρριπτε τις πιο πάνω προτάσεις του Μακαρίου, αλλά απέφευγε να καθορίσει δεσμευτικά τις δικές του θέσεις πάνω σ' αυτά τα θέματα.

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ ΜΠΙΤΣΙΟΥ - ΤΣΑΓΚΛΑΓΙΑΓΚΙΛ

Στις 12 Δεκεμβρίου 1975 συναντήθηκαν στις Βρυξέλλες, στο περιθώριο της σύσκεψης των Υπουργών Εξωτερικών του ΝΑΤΟ, οι Υπουργοί Εξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας Μπίτσιος και Τσαγκλαγιαγκίλ, και με προτροπή των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ, συμφώνησαν να δώσουν εντολή στους Κύπριους Συνομιλητές να συναντηθούν και να συζητήσουν τα ακόλουθα θέματα και με την ακόλουθη σειρά:

1. *Το εδαφικό πρόβλημα, για το οποίο θα δώσει πρώτος ο Κληρίδης τις προτάσεις της Ε/Κ πλευράς και σε 10 μέρες να δώσει και ο Ντενκτάς τις προτάσεις της Τ/Κ πλευράς*.

2. *Η Ομοσπονδία*.

3. *Οι αρμοδιότητες της Κεντρικής Κυβέρνησης.*

Ο Γενικός Διευθυντής του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, Ιωάννης Τζούνης, επισκέφτηκε τη Λευκωσία και ενημέρωσε τον Πρόεδρο Μακάριο για τη

συμφωνία την οποία και δέχτηκε *(δες κεφ. «Παραίτηση Κληρίδη από Συνομιλήτής», σ. 455).*

ΟΙ ΟΔΗΓΙΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΤΟΝ ΚΛΗΡΙΔΗ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ ΤΟΥ ΚΛΗΡΙΔΗ

Το Εθνικό Συμβούλιο, υπό την προεδρία του Μακαρίου, το οποίο συνήλθε στις 28 Ιανουαρίου 1976, παρόλο που ενημερώθηκε για τη συμφωνία Βρυξελλών, έδωσε εντολή στον Κληρίδη να μη δώσει πρώτος τις προτάσεις για το εδαφικό αλλά να ανταλλαγούν οι εκατέρωθεν προτάσεις ταυτόχρονα (Κληρίδη, Τόμος Δ', σ. 420).

Στις διακοινοτικές συνομιλίες, υπό την αιγίδα του Γ.Γ. Κουρτ Βάλντχαϊμ, που έγιναν στη Βιέννη από τις 17 ώς τις 21 Φεβρουαρίου 1976, ο Κληρίδης πρότεινε να ανταλλαγούν οι εκατέρωθεν προτάσεις για το εδαφικό, ταυτόχρονα. Ο Ντενκτάς αντέδρασε λέγοντας ότι αυτό ήταν αντίθετο από τις συμφωνίες των Βρυξελλών και απειλούσε να αποχωρήσει από τις συνομιλίες. Επίσης ο Γ.Γ. προειδοποίησε τον Κληρίδη πως αν οι συνομιλίες κατέρρεαν ένεκα αυτού του «*διαδικαστικού θέματος»,* ο ίδιος θα ήταν υποχρεωμένος να δηλώσει ότι η ευθύνη βάραινε την Ε/Κ πλευρά (Τόμος Δ', σ. 462). Έτσι ο Κληρίδης αντιμετώπιζε το εξής δίλημμα: Είτε (α) να ακολουθήσει τις οδηγίες του Εθνικού Συμβουλίου και να αρνηθεί να δώσει πρώτος τις προτάσεις για το εδαφικό οπότε οι συνομιλίες θα ναυαγούσαν και ο Γ.Γ. θα έριχνε το φταίξιμο για το ναυάγιο στην Ε/Κ πλευρά, είτε (β) να τηρήσει τη Συμφωνία των Βρυξελλών, και να δώσει μυστικά στο Ντενκτάς τις προτάσεις του και μετά 10 μέρες να δώσει ο Ντενκτάς τις δικές του.

Τελικά ο Κληρίδης, για να περισώσει τις συνομιλίες και την αξιοπιστία της Ε/Κ πλευράς και ειδικότερα του Μακάριου, ακολούθησε τη δεύτερη διαζευκτική πορεία και ο Ντενκτάς υποσχέθηκε ενώπιον του Γ.Γ. ότι θα τηρούσε μυστική τη συμφωνία.

Γι' αυτό, το ανακοινωθέν που εκδόθηκε στη Βιέννη στις 21 Φεβρουαρίου έλεγε ότι «*συμφωνήθηκε να γίνει ανταλλαγή γραπτών προτάσεων για το εδαφικό και το Συνταγματικό, μέσω του Ειδικού Αντιπροσώπου του Γ.Γ. μέσα στις προσεχείς 6 βδομάδες»* («Η Κατάθεση μου», Κληρίδη, Τόμος Δ', σ. 466).

Η ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΤΟΥ ΚΛΗΡΙΔΗ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΟΜΙΛΗΤΗ

'Οπως συμφωνήθηκε, ο Κληρίδης έδωσε μυστικά στο Ντενκτάς στις αρχές Απριλίου τις Ε/Κ προτάσεις για το εδαφικό και όταν ρωτήθηκε, απέκρυψε το γεγονός ότι τις έδωσε πρώτος.

Σχετικά, ο Μπαρουτζιού γράφει στα άρθρα του που αναφέρονται πιο πάνω, τα εξής: «*'Οταν έμαθα τη μυστική συμφωνία, σκέφτηκα πως ήταν ευκαιρία να ξεκάμουμε τον Κληρίδη, ο οποίος έχαιρε πολύ καλής εκτίμησης στη Δύση. Γι'*

αυτό έδωσα εντολή στο Ντενκτάς να αποκαλύψει τη μυστική συμφωνία. 'Ετσι και έγινε» (σελ. 101 της μετάφρασης των άρθρων του).

Σαν αποτέλεσμα, ο Κληρίδης υπέβαλε στον Μακάριο στις 7 Απριλίου 1976 την παραίτηση του από τη θέση του Συνομιλητή και λίγο αργότερα, και από την προεδρία της Βουλής. Στην επιστολή της παραίτησης του ο Κληρίδης πρόσθεσε ότι ανέλαβε τη δέσμευση να δώσει πρώτος τις προτάσεις «*αφού εστάθμισε όλους τους παράγοντες».*

Κανονικά, ο Μακάριος, εφόσον ήξερε ότι, ό,τι έκαμε ο Κληρίδης ήταν σύμφωνο με τη Συμφωνία Βρυξελλών, την οποία είχε εγκρίνει και ο ίδιος, δεν έπρεπε να δεχτεί την παραίτηση του. Εντούτοις τη δέχτηκε, ίσως γιατί είχε αντιληφθεί πως ο Κληρίδης δε συμφωνούσε με την πολιτική του για «*μακροχρόνιο αγώνα»* και «*πολυφερειακή ομοσπονδία»*, εφόσον μάλιστα ο Κληρίδης όταν ήταν προεδρεύων, μιλώντας στο σωματείο «*Αργώ»* στις 6 Νοεμβρίου 1974, υποστήριξε λύση «*διζωνικής ομοσπονδίας»*.

Μετά την παραίτηση του Κληρίδη, ο Μακάριος διόρισε στη θέση του Συνομιλητή τον Τάσσο Παπαδόπουλο, οπότε ο Ντενκτάς βρήκε την ευκαιρία και υποβάθμισε τις διακοινοτικές συνομιλίες, διορίζοντας σαν Τ/Κ Συνομιλητή τον Ουμίτ Σουλεϊμάν Ονάν.

Ο Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας, Δημήτρης Μπίτσιος, στο βιβλίο του «*Πέραν από τα Σύνορα, 1974-'77»* γράφει πως «*ορθά ενήργησε ο Κληρίδης στη Βιέννη και πως ο Μακάριος δεν έπρεπε να τον αντικαταστήσει από τη θέση του Συνομιλητή»* (σ. 284).

ΣΥΣΤΑΣΗ ΜΟΥ ΣΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟ: «ΝΑ ΜΗΝ ΠΑΡΑΣΥΡΕΣΤΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΑΖΟΝΙΚΗ ΙΔΕΑ ΠΩΣ, Ο,ΤΙ ΚΟΨΕΙ ΤΟ ΣΟΦΟ ΣΑΣ ΤΟ ΚΕΦΑΛΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΙΟ ΣΩΣΤΟ»

Μετά την τουρκική εισβολή συνέχισα να γράφω στον Μακάριον τις απόψεις και εισηγήσεις μου για τη λύση του Κυπριακού, όπως του έγραφα και πριν την εισβολή, αυτός όμως αρνείτο να με δεχτεί σε ακρόαση. Γι' αυτό του έγραψα στις 13 Σεπτεμβρίου 1976 μια «*έξω από τα δόντια»* επιστολή *(δες «Επιστολή στον Πρόεδρο Μακάριο από τη Λευκωσία (13.9.1976)», σ. 379)* στην οποία του έλεγα, μεταξύ άλλων, τα εξής:

« ... Αυτά δε σας τα γράφω γιατί έχω παράπονο πως δε μου δίνετε την ευκαιρία να συζητήσω μαζί σας τις επιφυλάξεις που, όπως μου γράψατε στις 23.9.1975, είχατε σχετικά με τις εισηγήσεις μου, αλλά γιατί ανησυχώ μήπως με την τακτική που ακολουθείτε κινδυνεύετε να πάθετε αυτό για το οποίο προειδοποιεί ο φιλόσοφος George Santayana στον αφορισμό του: «Οποιος δε διδάσκεται από τα λάθη του παρελθόντος είναι καταδικασμένος να τα επαναλάβει». Βέβαια, αν οι επιπτώσεις από τυχόν λάθη σας θα επηρέαζαν μόνο το πρόσωπο σας, θα είχατε το δικαίωμα να κάμνετε «ό,τι κόψει το κεφάλι σας». Ως γεγονός όμως είστε ο θρησκευτικός αρχηγός και κατά παράδοση εθνάρχης

του ελληνικού κυπριακού λαού, και ταυτόχρονα Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, με σχεδόν απολυταρχικά Συνταγματικά δικαιώματα. Χάρη σ' αυτές τις συνδυασμένες εξουσίες, καθώς και στις προσωπικές σας ικανότητες ως πολιτικού ηγέτη, η μεγάλη μάζα του Κυπριακού λαού, σας ακολουθεί σχεδόν τυφλά. Ακριβώς αυτή η «φύσει και θέσει» ιδιότητα σας σαν «Χαρισματικού Αρχηγού» (όπως λένε στην ομαδική ψυχολογία) επαυξάνει στο έπακρο την ιστορική σας ευθύνη για την τύχη της Κύπρου, γιατί στην ουσία αυτή βρίσκεται, όπως και στα τελευταία 16 χρόνια, αποκλειστικά στα χέρια σας. Η ιδιότητα σας όμως αυτή δεν πρέπει να σας παρασύρει στην αλαζονική και επικίνδυνη ιδέα πως, ό,τι κόψει το σοφό σας το κεφάλι είναι το πιο σωστό - ιδέα που πιθανόν να ενισχύεται και από το γεγονός ότι περιστοιχίζεστε κυρίως από YES-MEN που, όχι μόνο δεν τολμούν, αλλά και πιθανόν να μην είναι σε θέση να εκφράσουν απόψεις αντίθετες από τις δικές σας. Τον κίνδυνο αυτό, που μπορεί να έχει μοιραίες συνέπειες για το μέλλον της Κύπρου, μπορείτε να τον αποφύγετε ... αν επιδιώκετε να έχετε συχνά διάλογο, λόγο, αντίλογο και συζήτηση' με πρόσωπα που πιθανόν να διαφωνούν με τις απόψεις σας, και προπάντων με πρόσωπα που στο παρελθόν σας είχαν εκφράσει γραπτά και προφορικά, απόψεις για το χειρισμό του Κυπριακού, οι οποίες, παρά τις επιφυλάξεις που είχατε τότε γι' αυτές, (δυστυχώς) αποδείκτηκαν εκ των υστέρων ορθές».

'Υστερα από εκείνη την επιστολή ο Μακάριος με κάλεσε να τον συναντήσω στις 27 Οκτωβρίου 1976, με υποδέχτηκε με εγκαρδιότητα, και μιλήσαμε πάνω από δυο ώρες.

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟ

Στη συνάντηση μου με τον Μακάριο στις 27 Οκτωβρίου 1976 (9 περίπου μήνες πριν το θάνατο του) του ανέπτυξα τις απόψεις μου για το «ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΤΟΥ ΦΑΣΗ», χωρίς να αναφερθώ στην εισήγηση που του είχα κάνει πριν δυο χρόνια να παραιτηθεί και χωρίς και ο ίδιος να αναφερθεί σ' αυτή.

Τα κυριότερα σημεία που του τόνισα ήταν τα πιο κάτω:

«ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΟΣ ΑΓΩΝΑΣ»

«Με την πολιτική του "Μακροχρόνιου Αγώνα" διαιωνίζεται το αδιέξοδο το οποίο συμφέρει στην Τουρκία, γιατί από τη μια, ο "μακρύς χρόνος" παγιώνει τις προσωρινές καταστάσεις, και από την άλλη ο "αγώνας" μεγαλώνει το χάσμα μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

Αν συνεχιστεί το αδιέξοδο είναι σχεδόν βέβαιο ότι οι Τ/Κ θα πραγματοποιήσουν την απειλή τους για ανακήρυξη χωριστού Τ/Κ κρατιδίου και η τουρκική κατοχή του 37% του Κυπριακού εδάφους ***θα παγιωθεί με τη μεταφορά εποίκων από την Τουρκία, οπότε η επίτευξη συμφωνίας με ελάττωση του ποσοστού αυτού θα είναι πιο δύσκολη».***

«ΔΙΖΩΝΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ»

«'Υστερα από την εισβολή όλοι οι Τουρκοκύπριοι συγκεντρώθηκαν στο βόρειο τμήμα της Κύπρου, και λαμβάνοντας υπόψη όσα συνέβησαν από το 1963 ώς σήμερα, θα ήταν ουτοπία να πιστεύουμε ότι θα μπορέσουμε είτε τώρα είτε ύστερα από μακροχρόνιο αγώνα να τους πείσουμε ότι, δεν έχουν να φοβηθούν καθόλου για την ασφάλεια τους αν γυρίσουν στα χωριά τους, ώστε να μπορέσουν να επιστρέψουν όλοι οι πρόσφυγες μας στα σπίτια τους. Επομένως, ***η λύση του Κυπριακού, είτε τώρα, είτε ύστερα από μακροχρόνιο αγώνα θα είναι αναγκαστικά η ΔΙΖΩΝΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ****. Γι' αυτό, το συμφέρον μας απαιτεί να δεχτούμε τη Διζωνική σαν βάση για διαπραγματεύσεις όσο το δυνατό πιο γρήγορα και να προσπαθήσουμε με την πίεση στα παρασκήνια των Μ. Δυνάμεων πάνω στην Τουρκία, να περιοριστεί η έκταση της Τ/Κ ζώνης σε ένα λογικό όριο. 'Ενδειξη για το ποσοστό που θα μπορούσε να θεωρηθεί "λογικό" μας έδωσε τελευταία ο Κίσσιγκερ με τη δήλωση του ότι οι Τούρκοι θα μπορούσαν να υποχωρήσουν ώς το 28%».*

ΠΟΙΟΣ ΘΑ ΑΝΟΙΞΕΙ ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ ΤΟΥ ΠΑΖΑΡΕΜΑΤΟΣ

«Είναι, νομίζω, λάθος να περιμένουμε από τους Τούρκους να ανοίξουν την πόρτα του πολιτικού παζαρέματος που λέγεται "διακοινοτικές διαπραγματεύσεις" με συγκεκριμένη πρόταση πάνω στο εδαφικό, γιατί είναι γνωστό ότι αυτοί δεν επείγονται για λύση. Κι αν ακόμα υποθέσουμε ότι θα αποφασίσουν να υποβάλουν πρώτοι πρόταση για το εδαφικό, είναι βέβαιο ότι η πρότασή τους θα είναι απαράδεκτη για μας κι έτσι θα αναγκαστούμε και πάλιν να υποβάλουμε τη δική μας αντιπρόταση».

Ο Μακάριος αρκέστηκε στο να μου υποβάλλει ερωτήσεις και να ακούει προσεκτικά αυτά που του έλεγα. Στο τέλος με ρώτησε «*αν υπάρχουν πολλοί Κύπριοι που έχουν παρόμοιες ιδέες για το Κυπριακό σαν αυτές που του εξέθεσα*». Του απάντησα ότι «*οι πλείστοι σκεπτόμενοι Κύπριοι με τους οποίους συζήτησα το Κυπριακό συμφωνούν μαζί μου*». Τότε μου είπε: «*Να βρεις 10 ανεξάρτητους σκεπτόμενους Κύπριους και να ρθείτε να συζητήσουμε αυτό το θέμα».* Του απάντησα ότι ευχαρίστως θα το έκανα την επόμενη βδομάδα, γιατί στο τέλος της θα έφευγα για την Οξφόρδη όπου το Πανεπιστήμιο με είχε καλέσει ως «*Επισκέπτη Καθηγητή-Ερευνητή*» (Visiting Research Fellow).

'Οταν βγήκαμε από την αίθουσα της συνάντησης, ο Μακάριος είπε στον ιδιαίτερο γραμματέα του κ. Βωβίδη και το Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου Εξωτερικών, κ. Γεώργιο Πελαγία που βρίσκονταν εκεί: «*Ο κ. Οικονομίδης είναι δεινός συζητητής αλλά δεν με έπεισε και του ζήτησα να 'ρθει μαζί με 10 ανεξάρτητους σκεπτόμενους Κυπρίους να ξανασυζητήσουμε το Κυπριακό».*

Μετά 2 μέρες τηλεφώνησα στον κ. Βωβίδη ότι βρήκα τους 10 και ότι είμαστε έτοιμοι να συναντήσουμε τον Πρόεδρο αλλά του επανέλαβα ότι θα έφευγα στο τέλος της επόμενης βδομάδας.

Τελείωσε η βδομάδα και αναχώρησα για την Οξφόρδη χωρίς να μου τηλεφωνήσει.

'Οταν επέστρεψα στην Κύπρο στα μέσα Ιανουαρίου 1977 έμαθα από το γραφείο μου ότι, όταν είχα φύγει, τηλεφώνησε ο κ. Βωβίδης και με ζητούσε. Του τηλεφώνησα και μου είπε πως με είχε ζητήσει για τη συνάντηση των 10 με τον Πρόεδρο, πρόσθεσε όμως ότι «*τώρα υπάρχουν νέες εξελίξεις και δε χρειαζόταν μια τέτοια συνάντηση»*. Ως γεγονός, όπως θα δούμε παρακάτω, στις 27 Ιανουαρίου έγινε η προκαταρκτική συνάντηση του Μακαρίου με το Ντενκτάς.

Εκτενή σύνοψη των απόψεων που ανέπτυξα στον Μακάριο σ' εκείνη τη συνάντηση περιέλαβα σε ένα έγγραφο το οποίο έστειλα στις 6.11.1976 στον Μακάριο, τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου και άλλους.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΑΚΑΡΙΟΥ-ΝΤΕΝΚΤΑΣ (12.2.1977)

Μια από τις τολμηρές αποφάσεις του Μακαρίου ως πολιτικού αρχηγού ήταν η συνάντηση του με τον Τ/Κ ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς και η «*Συμφωνία Κορυφής»* που υπέγραψαν στην παρουσία του Γ.Γ. Κουρτ Βάλντχαϊμ στις 12 Φεβρουαρίου 1977. Οι τέσσερεις «*κατευθυντήριες γραμμές»* που συμφωνήθηκαν φαίνονται στη σελίδα 392. Η κυριότερη από αυτές ήταν η πρώτη, η οποία έλεγε:

«Επιδιώκουμε μια Ανεξάρτητη Δικοινοτική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία».

Μετά την προκαταρκτική συνάντηση του με το Ντενκτάς στις 27 Ιανουαρίου και μετά τη δεύτερη και αποφασιστική του συνάντηση στις 12 Φεβρουαρίου, ο Μακάριος συγκάλεσε το Εθνικό και το Υπουργικό Συμβούλιο (Ε. και Υ.Σ.) σε κοινές συνεδρίες και τους ενημέρωσε για όσα συζητήθηκαν και συμφωνήθηκαν. Αυτό αποδεικνύει για πολλοστή φορά ότι **ο Μακάριος έπαιρνε πρώτα αποφάσεις μόνος του και ύστερα ενημέρωνε και ρωτούσε τα μέλη του Ε. και Υ.Σ. αν συμφωνούσαν, όντας βέβαιος ότι θα συμφωνούσαν έστω κι αν ένας ή δύο εξέφραζαν κάποιες επιφυλάξεις**.

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΕΙ ΔΙΖΩΝΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΑΙ ΥΠΟΒΟΛΗ ΧΑΡΤΗ

Ο Κληρίδης, ο οποίος έπαιρνε μέρος στις κοινές συνεδρίες του Ε. και Υ.Σ. έγραψε στο βιβλίο του («Η Κατάθεση μου», Τομος Δ', σ. 507) ότι «*ο Μακάριος, κατά την ενημέρωση που έκαμε στις κοινές συνεδρίες του Ε. και Υ.Σ. επί των συνομιλιών που είχε με το Ντενκτάς, τήρησε σιγήν επί του γεγονότος ότι είχε αποδεκτεί τη διζωνικότητα».*

'Ενα περίπου μήνα μετά την τελική συνάντηση του με το Ντενκτάς, ο Μακάριος συγκάλεσε στις 9 Μαρτίου το Ε. και Υ.Σ. και, όπως φαίνεται στα πρακτικά της συνεδρίας («Η Κατάθεση μου», Τόμος Δ', σ. 507-521) κάλεσε τα μέλη των δύο συμβουλίων να απαντήσουν στα εξής ερωτήματα:

«α. Είναι πλέον εφικτή ή επιθυμητή πολυπεριφερειακή λύση ή προτιμάται υπό τας περιστάσεις διζωνική λύση;

β. Εάν η απάντηση στη "διζωνική" λύση είναι καταφατική, πού τοποθετείται η υπό Τ/Κ διοίκηση περιοχή και υποβάλλεται εκ μέρους μας χάρτης που υποδεικνύει την τέτοια περιοχή;»

Ο Μακάριος προκαταβολικά είπε: «Η *δική μου απάντηση είναι ότι υπό τας περιστάσεις προτιμώ τη διζωνική λύση και εισηγούμαι να υποβληθεί χάρτης εκ μέρους της Ε/Κ πλευράς».*

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ Ε. και Υ.Σ.

Επακολούθησε μακρά συζήτηση η οποία συνεχίστηκε στις 17 Μαρτίου. Τελικά, αφού ρωτήθηκε από τον Μακάριο κάθε μέλος των Συμβουλίων, καθώς και οι παρευρισκόμενοι Σύμβουλοι Μιχαλάκης Τριανταφυλλίδης, Στέλλα Σουλιώτη και Κρίτων Τορναρίτης, απάντησαν όλοι ότι συμφωνούσαν με τον Μακάριο, εκτός του Βάσου Λυσσαρίδη, ο οποίος είπε ότι διαφωνεί, αλλά πρόσθεσε: «*Αυτό δε σημαίνει ότι το κόμμα μου, η ΕΔΕΚ, δε θα συνεχίσει να υποστηρίζει τον Μακαριώτατον και τους υπ' αυτού αποφασιζόμενους χειρισμούς».* («Η Κατάθεση μου», Τόμος Δ', σ. 522).

Στη συνεδρία της 9ης Μαρτίου, ο Μιχαλάκης Τριανταφυλλίδης απέρριψε τη «*Διζωνική»* γιατί όπως είπε «*αυτή περιλαμβάνει σύνορα»* («Η Κατάθεση μου», Τόμος Δ', σ. 517). Στην επόμενη συνεδρία (17 Μαρτίου) διευκρίνισε ότι «*ανεξαρτήτως των επιφυλάξεων μου θα βοηθήσω τον Συνομιλητή να φέρει εις πέρας τας οδηγίας του Μακαριωτάτου»* («Η Κατάθεση μου», Τόμος Α', σ. 523).

Ο Σπύρος Κυπριανού στη συνεδρία της 9ης Μαρτίου υποστήριξε «*πολυπεριφερειακή λύση»* («Η Κατάθεση μου», Τόμος Δ', σ. 513), στην επόμενη όμως συνεδρία δήλωσε:

«*Εφόσον ο Μακαριώτατος αποφάσισε τον χειρισμόν τον οποίο μας ανέφερε, ανεξαρτήτως επιφυλάξεων και φόβων, υποστηρίζω πλήρως και την πορείαν και τον χειρισμόν και δηλώ ότι θα συμπαρασταθώ και υποστηρίξω πλήρως τον Μακαριώτατον ως και τη γραμμή την οποίαν εχάραξε»* («Η Κατάθεση μου», Τόμος Δ', σ. 522).

Η ΥΠΟΒΟΛΗ ΔΙΧΟΤΟΜΙΚΟΥ ΧΑΡΤΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟ

Σύμφωνα με την πιο πάνω απόφαση, ο Μακάριος, με τη βοήθεια των Συμβούλων του, ετοίμασε ένα χάρτη στον οποίο με μια ζικ-ζακ γραμμή καθόρισε την Τ/Κ ζώνη σε 20% της έκτασης της Κυπριακής Δημοκρατίας, αλλά έβαλε όρον ότι, σ' αυτή θα δικαιούνται όλοι οι Ε/Κ πρόσφυγες να επιστρέψουν και να πάρουν τα σπίτια και τα κτήματα τους, αφού κτίσει η Κυπριακή Δημοκρατία καινούργια σπίτια για τους Τ/Κ που κατέχουν τα σπίτια των προσφύγων. Το χάρτη τον παρουσίασε ο Ε/Κ συνομιλητής Τάσσος Παπαδόπουλος στη διακοινοτική συνάντηση υπό την αιγίδα του Γ.Γ. Βάλντχαϊμ στη Βιέννη στις αρχές Απριλίου 1977.

Το χάρτη τον απέρριψε η Τ/Κ πλευρά για τους λόγους που αναφέρονται στο κεφ. «Η Συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς».

Το αποτέλεσμα ήταν πως συνεχίστηκε και πάλιν το αδιέξοδο, ενώ ο Μακάριος είχε υποστεί την πρώτη του καρδιακή προσβολή την ημέρα (3 Απριλίου 1977) που ο Συνομιλητής παρέδιδε το διχοτομικό χάρτη στη Βιέννη.

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΗΤΑΝ ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ
ΤΑ ΡΑΣΑ ΟΜΩΣ ΤΟΝ ΕΜΠΟΔΙΣΑΝ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΜΕΓΑΛΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ

Στις 3 Αυγούστου 1977, ο Μακάριος υπέστη μια δεύτερη και θανατηφόρα καρδιακή προσβολή.

Πληροφορίες από τους γιατρούς του Μακαρίου, αναφέρουν πως τον είχαν συμβουλέψει, πρώτο, να μην καπνίζει γιατί θα κινδύνευε να πάθει και δεύτερο τελειωτικό έμφραγμα του μυοκαρδίου, αλλά αυτός συνέχιζε να καπνίζει διαρκώς, και δεύτερο, να υποβληθεί σε εγχείρηση καρδίας «*by-pass*» οπότε θα γινόταν καλά, αυτός όμως αρνείτο.

Αυτή η άρνηση του Μακαρίου να ακολουθήσει τις συμβουλές των γιατρών του, που τον οδήγησε στον τάφο, επιβεβαιώνει την άποψη πως ο Μακάριος ήθελε να πεθάνει για να βγει «*ενδόξως*» από το αδιέξοδο που θα αντιμετώπιζε: είτε να ταπεινωνόταν υπογράφοντας συμφωνία με τους Τούρκους με «*εθνικά απαράδεκτους όρους*» (*«Ο Μακάριος αντί να Παραδεχθεί την Τραγική αποτυχία της Πολιτικής του και να Παραιτηθεί, Επέστρεψε για να Συνεχίσει τον αντιφατικό του Ρόλο ως Εθνάρχη και ως Πολιτικού»),*[76] είτε να αρνιόταν να υπογράψει κάποια συμφωνία, με αποτέλεσμα να οριστικοποιηθεί η κατάληψη της Βόρειας Κύπρου από την Τουρκία, για την οποία ευθυνόταν και αυτός, γιατί παρέλειψε να την αποφύγει υπογράφοντας το 1971-‘72 μια «*βελτιωμένη Ζυρίχη».*

Λεπτομέρειες για όσα έκαμε ο Μακάριος και για όσα έπρεπε να είχε κάνει και δεν έκαμε, θα βρει ο αναγνώστης αν κοιτάξει στο ευρετήριο στις λέξεις «*Μακάριος, Αρχιεπίσκοπος και Πρόεδρος*», «*Μακαρίου και Συγγραφέα*

[76] Δες απόφαση Ιεράς Συνόδου και δηλώσεις του Ηγουμένου Κύκκου.

Συναντήσεις και Συζητηθέντα Θέματα» και «*Μακαρίου και Συγγραφέα Αλληλογραφία»*.

Παραφράζοντας τον τίτλο του κύριου άρθρου των TIMES του Λονδίνου μετά το θάνατο του Μακαρίου «MAKARIOS A LEADER, NOT A STATESMAN», θα μπορούσε να λεχθεί πως «*ο Μακάριος ήταν Μεγάλος Αρχηγός, τα ράσα όμως τον εμπόδισαν να γίνει Μεγάλος Πολιτικός».*

Η ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ

Μετά το θάνατο του Μακαρίου ανέλαβε προσωρινά την προεδρία ο Πρόεδρος της Βουλής Σπύρος Κυπριανού, και στις 31 Αυγούστου 1977 εξελέγη χωρίς ανθυποψήφιο για την εναπομείνασα περίοδο της θητείας του Μακαρίου (ώς τον Ιανουάριο 1978).

Για τις προεδρικές εκλογές που επρόκειτο να γίνουν τον Ιανουάριο 1978 υποψήφιοι ήταν ο Σπύρος Κυπριανού και ο Γλαύκος Κληρίδης, Πρόεδρος του ΔΗΣΥ. Στις 14 Δεκεμβρίου 1977 εγνώσθη ότι ο γιος του Κυπριανού, Αχιλλέας, ο οποίος ήταν υπαξιωματικός στην Εθνική Φρουρά απήχθηκε. Μετά δύο μέρες ο ανθυποψήφιος του Κυπριανού, Γλαύκος Κληρίδης, απέσυρε την υποψηφιότητα του δηλώνοντας ότι, αποσύρει την υποψηφιότητα του «*γιατί θα ήταν τραγωδία για την Κύπρο εάν κομματική διαίρεση και προεκλογική ένταση προστίθεντο και επιδείνωναν την ήδη τεταμένη ατμόσφαιρα που δημιούργησε η επαχθής απαγωγή του υπαξιωματικού Αχιλλέα Κυπριανού».* Έτσι εξελέγη Πρόεδρος ο Σπύρος Κυπριανού στις 26 Ιανουαρίου 1978 για μια πενταετία χωρίς ανθυποψήφιο.

Ο Αχιλλέας αφέθη ελεύθερος στις 18 Δεκεμβρίου. Οι ύποπτοι όμως της απαγωγής του δεν προσήχθησαν στο δικαστήριο και ένας απ' αυτούς αργότερα ισχυρίστηκε πως «*η απαγωγή ήταν σκηνοθετημένη»*.

Στις 13 Φεβρουαρίου 1983 έγιναν νέες προεδρικές εκλογές στις οποίες πρώτος υποψήφιος ήταν ο Σπύρος Κυπριανού, ο οποίος υποστηριζόταν εκτός από το κόμμα του - ΔΗΚΟ - και από το ΑΚΕΛ με το οποίο συνήψε μια συμφωνία συνεργασίας με ένα «*μίνιμουμ πρόγραμμα»* και εξελέγη από τον πρώτο γύρο των εκλογών με πλειοψηφία 56,54%. Ο δεύτερος υποψήφιος ήταν ο Γλαύκος Κληρίδης, ο οποίος πήρε 33,93% των ψήφων και τρίτος ο Βάσος Λυσσαρίδης, Πρόεδρος της ΕΔΕΚ, ο οποίος πήρε 9,83%.

Όπως θα δούμε παρακάτω, στις επόμενες προεδρικές εκλογές το 1988, εξελέγη ο Γιώργος Βασιλείου.

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΟΥ ΕΧΑΣΕ Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ

ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΤΟΥ ΑΒΚ ΣΧΕΔΙΟΥ

Κατά τη δεκαετή προεδρία του ο Σπύρος Κυπριανού ήταν υπεύθυνος για το χάσιμο τριών ευκαιριών για προώθηση λύσης του Κυπριακού. Η πρώτη περίπτωση ήταν η απόρριψη από τον Κυπριανού του Σχεδίου Λύσης του Κυπριακού που υποβλήθηκε στις 10 Νοεμβρίου 1978 από τις κυβερνήσεις Αμερικής, Βρετανίας και Καναδά, (ΑΒΚ), ύστερα από υπόσχεση του Τούρκου Πρωθυπουργού Μπουλέντ Ετζεβίτ στον Αμερικανό Πρόεδρο Κάρτερ ότι θα το δεχόταν η τουρκική πλευρά, αν η ελληνική πλευρά το δεχόταν κι αυτή. Αυτός ήταν ένας όρος του Αμερικανικού Κογκρέσου για την άρση του εμπάργκο όπλων που είχε επιβληθεί στην Τουρκία από το Φεβρουάριο 1975, γιατί η Τουρκία είχε χρησιμοποιήσει αμερικανικά όπλα στην εισβολή της Κύπρου. Με την απόρριψη από τον Κυπριανού του Σχεδίου εκείνου, χάθηκε η ευκαιρία για μια αρκετά καλή λύση του Κυπριακού με την πίεση κυρίως του Αμερικανικού Κογκρέσσου και της Κυβέρνησης Κάρτερ, και για άμεση και χωρίς όρους - άλλους από την έναρξη των συνομιλιών - της επιστροφής ολόκληρης της περιοχής των Βαρωσίων, εκτός μιας μικρής περιοχής βορείως του δρόμου Λάρνακας-Αμμοχώστου. Με την απόρριψη εκείνη από τον Κυπριανού, αποδεσμεύτηκε και ο Ετζεβίτ από την υπόσχεση που έδωσε στον Κάρτερ, και το Αμερικανικό Κογκρέσο ουσιαστικά έπαυσε να ενδιαφέρεται για το Κυπριακό.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ-ΝΤΕΝΚΤΑΣ (19.5.1979)

Μετά την απόρριψη του ΑΒΚ Σχεδίου, ο Γ.Γ. Κουρτ Βάλντχαϊμ έκαμε μια καινούργια προσπάθεια να ξαναρχίσουν οι διακοινοτικές συνομιλίες. 'Ετσι, κάλεσε τον Κυπριανού και το Ντενκτάς σε συνάντηση μαζί του στη Λευκωσία στις 19 Μαΐου 1979 και τους πίεσε να υπογράψουν μια συμφωνία από 10 σημεία, από τα οποία τα κυριότερα ήταν το ότι επαναβεβαίωσαν τη συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς και συμφώνησαν να ξαναρχίσουν συνομιλίες στις 15 Ιουνίου 1979, δίνοντας προτεραιότητα στην επιστροφή των Βαρωσίων και «*δίνοντας ιδιαίτερη σημασία σε προκαταρκτικά πρακτικά μέτρα και από τις δύο πλευρές για προώθηση καλής πίστης, αμοιβαίας εμπιστοσύνης και επιστροφή "σε ομαλές συνθήκες"» (δες «Σημειώσεις του Συγγραφέα - 26 (1992)», σ. 429).*

'Οταν άρχισαν οι συνομιλίες, ο Ντενκτάς ζήτησε σαν πρακτικό μέτρο για «*επιστροφή σε ομαλές συνθήκες»*, την κατάργηση των μέτρων που ο ίδιος ονόμαζε «*πολιτικό και οικονομικό αποκλεισμό της Τ/Κ κοινότητας»*, σαν αντάλλαγμα της επιστροφής των Βαρωσίων. Επίσης ζήτησε να διευκρινιστεί ότι η «*δικοινοτική ομοσπονδία»* που συμφωνήθηκε, θα είναι ταυτόχρονα και «*διζωνική»*. Η Ε/Κ δε δέχτηκε ούτε τον πρώτο όρο ούτε τον δεύτερο, παρόλο που, όπως φαίνεται στα πρακτικά του Εθνικού Συμβουλίου στις 9 και 17 Μαρτίου

1977, ο Μακάριος υποστήριξε «*διζωνική ομοσπονδία*» και έδωσε και «*διζωνικό*» χάρτη. Επακολούθησε αδιέξοδο ώς τις 9 Αυγούστου 1980 οπότε και οι δύο πλευρές δέχτηκαν δήλωση του Γ.Γ. ότι η λύση της συνταγματικής πτυχής θα είναι «*ομοσπονδιακή*» και της εδαφικής πτυχής «*διζωνική*» *(δες «Σημειώσεις του Συγγραφέα-26 (1992)», σ. 429).*

Ξανάρχισαν και πάλιν οι διακοινοτικές συνομιλίες χωρίς όμως κανένα αποτέλεσμα.

Η ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΤΩΝ «ΔΕΙΚΤΩΝ» ΤΟΥ Γ.Γ.

Η δεύτερη ευκαιρία για προώθηση αρκετά καλής λύσης του Κυπριακού, που έχασε ο Κυπριανού, ήταν η ουσιαστική απόρριψη εκ μέρους του των «*Δεικτών*» για λύση των κυριότερων πτυχών του Κυπριακού που υπέβαλε στις δύο πλευρές ο Γ.Γ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ, στις 8 Αυγούστου 1983 *(δες κεφ. «Γιατί πρέπει ν' αποδεκτεί η Κυπριακή Κυβέρνηση τους Δείκτες του Γ.Γ. των Ηνωμένων Εθνών (26.8.1983)», σ. 465).* Σκοπός των προτάσεων εκείνων, οι οποίες υποβλήθηκαν από τον Γ.Γ. επειγόντως στον ειδικό αντιπρόσωπο του στην Κύπρο Γκόμπι ήταν, να προλάβει την ανακήρυξη από το Ντενκτάς του παράνομου χωριστού κράτους του που ετοίμαζε *(δες κεφ. «Γιατί πρέπει ν' αποδεκτεί η Κυπριακή Κυβέρνηση τους Δείκτες του Γ.Γ. των Ηνωμένων Εθνών (26.8.1983)», σ. 465).* Για το σκοπό αυτό, κατόπιν παρέμβασης του Αμερικανού Προέδρου Ρήγκαν, ήρθε στα κατεχόμενα ο μόνιμος αντιπρόσωπος της Τουρκίας στα Η.Ε., Τουρκμέν, για να πιέσει, όπως έγραψαν οι Τ/Κ εφημερίδες, το Ντενκτάς να δεχτεί τους Δείκτες.

Δυστυχώς, ο Κυπριανού έβγαλε το Ντενκτάς από τη δύσκολη θέση του δηλώνοντας ότι «*ούτε απορρίπτω και ούτε αποδέχομαι τους "Δείκτες Γκουεγιάρ" σαν βάση για επανέναρξη των δικοινοτικών συνομιλιών*». Ο Υπουργός Εξωτερικών του Νίκος Ρολάνδης, διαφώνησε με την ουσιαστική απόρριψη των Δεικτών από τον Κυπριανού και παραιτήθηκε *(δες κεφ. «Ούτε απέρριψα ούτε αποδέκτηκα τους Δείκτες του Γ.Γ.», σ. 470).*

Σαν αποτέλεσμα της στάσης αυτής του Κυπριανού συνεχίστηκε το αδιέξοδο, και στις 15 Νοεμβρίου 1983 ο Ντενκτάς ανακήρυξε το παράνομο κρατίδιο του, που το ονόμασε «*Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου*» (ΤΔΒΚ), και το οποίο αναγνωρίστηκε μόνο από την Τουρκία, ενώ το Συμβούλιο Ασφαλείας με το ψήφισμα του 541 στις 18.11.83 το καταδίκασε και ζήτησε την κατάργηση του (Ανακήρυξη του Παράνομου Τ/Κ. Κράτους).

Η ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΛΥΣΗΣ ΤΟΥ Γ.Γ. 17.1.85

Η τρίτη ευκαιρία για προώθηση αρκετά καλής λύσης που έχασε ο Κυπριανού, ήταν η απόρριψη εκ μέρους του του σχεδίου λύσης του Κυπριακού που υπέβαλε στις δύο πλευρές ο Γ.Γ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ στις 17 Ιανουαρίου 1985. Το σχέδιο εκείνο περιλάμβανε τις υποχωρήσεις που είχε κάνει ο Ντενκτάς, ύστερα από παρέμβαση του Αμερικανού Προέδρου Ρήγκαν προς τον Τούρκο Πρόεδρο

Εβρέν το Νοέμβριο 1984. Συγκεκριμένα, ενώ πρωτύτερα ο Ντενκτάς ζητούσε «*εκ περιτροπής προεδρία*», πλήρη ισότητα των δύο κοινοτήτων στην εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία, έκταση της Τ/Κ ζώνης 32,8%, δικαίωμα των Ομόσπονδων Πολιτειών να αντιπροσωπεύονται στο εξωτερικό, χωριστή εδαφική κυριαρχία και άλλα, δέχτηκε 'Ελληνα πρόεδρο και Τούρκο αντιπρόεδρο, αναλογία υπουργών και μελών της Κάτω Βουλής 70:30, έκταση Τ/Κ ζώνης 29+%, Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση με 12 σημαντικές εξουσίες, μια και μόνη διεθνή προσωπικότητα της Ομοσπονδίας, κυριαρχία της Ομοσπονδίας σε όλο το έδαφος της Δημοκρατίας και άλλα *(δες κεφ. «Η Συνάντηση Κυπριανού-Ντενκτάς 17.1.1985», σ. 532).*

Το ότι οι υποχωρήσεις που έκαμε ο Ντενκτάς ήταν σημαντικές, το αναγνώρισε ο τότε Πρωθυπουργός της Ελλάδας Ανδρέας Παπανδρέου, ο οποίος δήλωσε:

«Το Κυπριακό για πρώτη φορά σε μια ολόκληρη δεκαετία δείχνει σημάδια θετικά. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η τουρκική πλευρά έκαμε σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση μιας βιώσιμης, δίκαιης λύσης του Κυπριακού» (δες κεφ. «Η Συνάντηση Κυπριανού-Ντένκτας 17.1.1985», σ. 532).

Στις 17 Ιανουαρίου 1985 συναντήθηκαν στην έδρα των Η.Ε. ο Κυπριανού και ο Ντενκτάς υπό την αιγίδα του Γ.Γ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ, ο οποίος στην εναρκτήρια ομιλία του είπε τα εξής:

«Αν είστε αποφασισμένοι να καταλήξετε σε συμφωνία υπάρχει τώρα μια μοναδική ευκαιρία. Και αν χαθεί αυτή η ευκαιρία, είμαι βέβαιος πως θα συμφωνείτε πως αυτή δε θα ξαναβρεθεί εύκολα» (δες κεφ. «Προοπτική λύσης του Κυπριακού», σ. 486).

Είναι φανερό πως αυτή η προειδοποίηση του Γ.Γ. απευθυνόταν προς τον Κυπριανού, ο οποίος αντί να αποδεκτεί το Σχέδιο του Γ.Γ. σαν βάση για λύση του Κυπριακού, όπως το αποδέκτηκε ο Ντενκτάς, δήλωσε πως το αποδεχόταν «*σαν βάση για επαναδιαπραγμάτευση όλων των πτυχών του Κυπριακού*». 'Ετσι χάθηκε και εκείνη η ευκαιρία *(δες κεφ. «Προοπτική λύσης του Κυπριακού», σ.486).*

ΑΠΟΔΟΧΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΟΥ Γ.Γ. ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1985

Μετά την απόρριψη από τον Κυπριανού του πιο πάνω Σχεδίου του Γ.Γ., η Βουλή των Αντιπροσώπων ζήτησε στις 29 Μαρτίου 1985 την παραίτηση του Κυπριανού από την Προεδρία, το Ανώτατο όμως Δικαστήριο αποφάνθηκε πως η Βουλή δε δικαιούται να παύσει τον Πρόεδρο *(δες κεφ. «Η Συνάντηση Κυπριανού-Ντενκτάς 17.1.1985», σ. 532).*

Ο Κυπριανού για να σώσει το γόητρο του, ζητούσε επίμονα από το Γ.Γ. να συγκαλέσει μια συνάντηση κορυφής. Ο Γ.Γ., προφανώς για να διευκολύνει τον Κυπριανού ετοίμασε και υπέβαλε στις δυο πλευρές στις 12 Απριλίου 1985, ένα

«*Ενοποιημένο Σχέδιο Συμφωνίας»*, το οποίο ήταν πιο συμπληρωμένο αλλά βασικά δε διέφερε από το προηγούμενο, και το οποίο αποδέχτηκε ο Κυπριανού. Ο Ντενκτάς όμως, ο οποίος προετοίμαζε δημοψήφισμα για έγκριση του Συντάγματος του παράνομου κρατιδίου του (που πραγματοποιήθηκε το Μάιο 1985) και Προεδρικές και Βουλευτικές εκλογές (που έγιναν τον επόμενο μήνα), το απέρριψε με τη δικαιολογία πως υπήρχαν πολλές διαφορές μεταξύ των δύο Σχεδίων του Γ.Γ. *(δες κεφ. «Η Συνάντηση Κυπριανού-Ντενκτάς 17.1.1985», σ.532).*

Μετά 7 χρόνια, (στις 10 Απριλίου 1992) ο Κυπριανού έστειλε στο Γ.Γ., Μπούτρος Γκάλι ένα τηλεγράφημα με το οποίο του ζητούσε να αποσύρει τη Δέσμη Ιδεών του για λύση του Κυπριακού, την οποία ενέκρινε το Συμβούλιο Ασφαλείας με το ψήφισμα 750, με το ανόητο επιχείρημα ότι η Δέσμη Ιδεών του «*παραβίαζε κατάφωρα όλες τις αρχές των Η.Ε., των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της εντολής που είχε ο Γ.Γ.».*

'Οταν στις 18.4.1992 σ' ένα άρθρο μου έγραψα ότι, ο Κυπριανού φαίνεται πως έπαθε αμνησία γιατί ξέχασε ότι πριν 7 χρόνια αποδέχτηκε το Σχέδιο του Γ.Γ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ του Απριλίου 1985 που περιλάμβανε περίπου τις ίδιες ιδέες όπως το έγγραφο του Γ.Γ. Μπούτρος Γκάλι, το οποίο τώρα απορρίπτει, ο Κυπριανού ισχυρίστηκε πως μετά την απόρριψη του Σχεδίου εκείνου από το Ντενκτάς, ο ίδιος πληροφόρησε τον Γ.Γ. ότι αποσύρει την έγκριση του Σχεδίου του. Το ότι αυτός ο ισχυρισμός του Κυπριανού είναι αναληθής φαίνεται από το γεγονός ότι ο Γ.Γ. μετά 1 χρόνο, στην έκθεση του στις 21.6.1986 (S/18102) επανέλαβε πως «*η ελληνική πλευρά αποδέχτηκε το Σχέδιο του Απριλίου 1985 ενώ η τουρκική πλευρά δεν το αποδέχτηκε» (δες κεφ. «Ο Σπύρος Κυπριανού αποδέχτηκε στο παρελθόν άμεσα ή έμμεσα όλες τις ιδέες της Δέσμης του Γ.Γ.», Τόμος Β', σ. 157).* 'Οπως φαίνεται στο κεφ. *«Ούτε απέρριψα ούτε αποδέκτηκα τους Δείκτες του Γ.Γ.»,* (σελ. 470) δεν ήταν η πρώτη φορά που ο Κυπριανού έκαμνε αναληθείς δηλώσεις.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΟΥ Γ.Γ. ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ 1986

Στις 29 Μαρτίου 1986 ο Γ.Γ. έκαμε μια ακόμα προσπάθεια για επανάληψη των δικοινοτικών συνομιλιών υπό την αιγίδα του, υποβάλλοντας στις δύο πλευρές ένα «*Σχέδιο Πλαισίου Συμφωνίας για το Κυπριακό»* το οποίο ήταν πιο λεπτομερές και περιεκτικό, αλλά βασικά το ίδιο όπως τα δύο προηγούμενα *(δες κεφ. «Φαίνεται ότι ο Πρωθυπουργός κ. Παπανδρέου δε διάβασε το έγγραφο του Γ.Γ. της 29.3.1986 (16.5.1986)», σ. 497 και «Γιατί πρέπει να δεχθούμε όπως έχει το έγγραφο του Γ.Γ. του ΟΗΕ της 29.3.1986 (13.11.1986)», σ. 503).*

Το σχέδιο αυτό το αποδέχτηκε ο Ντενκτάς, αλλά ο Κυπριανού, χρησιμοποιώντας την προσφιλή του τακτική «ούτε απορρίπτω, ούτε αποδέχομαι», απάντησε στον Γ.Γ. τα εξής:

«Προτού η Ε/Κ πλευρά εκφράσει τις απόψεις της πάνω στο Σχέδιο σας, είναι ανάγκη να γίνει είτε Διεθνής Διάσκεψη είτε "συνάντηση υψηλού επιπέδου" για να συζητήσει την αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων, τις διεθνείς εγγυήσεις και τις τρεις ελευθερίες». Ο Γ.Γ. απάντησε ότι: «Α*υτά τα θέματα θα περιληφθούν ευθύς εξ αρχής στην ατζέντα των συναντήσεων Κυπριανού-Ντενκτάς μόλις ληφθεί ευνοϊκή απάντηση του Κυπριανού»*. Ο Κυπριανού όμως επανέλαβε ότι επιμένει στην πρώτη του απάντηση.

'Ετσι συνεχίστηκε το αδιέξοδο ώς την ημέρα που έληγε η θητεία του Κυπριανού το Φεβρουάριο 1988.

Πιο λεπτομερής περιγραφή των λαθών και αποτυχιών του Σπύρου Κυπριανού και της οπισθοδρόμησης του Κυπριακού επί της προεδρίας του (1978-88) φαίνεται στο κεφ. «Η Πολιτική του Προέδρου Κυπριανού για το Κυπριακό (5.2.1988)», σ. 525.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ ΣΟΒΑΡΑ ΛΑΘΗ ΤΟΥ

Τις προεδρικές εκλογές στις 21 Φεβρουαρίου 1988 τις κέρδισε ο Γιώργος Βασιλείου, ο οποίος, με την υποστήριξη του ΑΚΕΛ, του Δημοκρατικού Κόμματος (Σπύρου Κυπριανού), του Σοσιαλιστικού Κόμματος ΕΔΕΚ (Βάσου Λυσσαρίδη), και του Κόμματος των Φιλελευθέρων (Νίκου Ρολάνδη), πήρε το 51,63% των ψήφων. Αντίπαλος του ήταν ο Γλαύκος Κληρίδης, Πρόεδρος του Δημοκρατικού Συναγερμού (ΔΗΣΥ) ο οποίος πήρε το 48,37%.

Το πρόγραμμα του Βασιλείου σχετικά με το Κυπριακό ήταν να το λύσει συντομότατα, κι αν ήταν δυνατό, «*χθες*». Ο Γενικός Γραμματέας (Γ.Γ.) των Η.Ε. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ προγραμμάτισε συναντήσεις Βασιλείου-Ντενκτάς υπό την αιγίδα του, στις αρχές Ιουνίου 1988. Η έναρξη όμως καθυστέρησε ώς το Σεπτέμβριο 1988 γιατί οι δύο ηγέτες διαφωνούσαν ως προς τη βάση των συνομιλιών.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΟΒΑΡΟ ΛΑΘΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Το πρώτο σοβαρό λάθος του Βασιλείου ήταν το ότι, ενώ η 'Αγκυρα και κατ' εντολήν της και ο Ντενκτάς, ζητούσαν ν' αρχίσουν οι συνομιλίες με βάση το πιο πάνω Σχέδιο του Γ.Γ. του Μαρτίου 1986, ο Βασιλείου απέρριψε το σχέδιο εκείνο σαν «*απαράδεκτο*» και ζητούσε να αρχίσουν οι συνομιλίες «*εφ' όλης της ύλης*» με βάση τις Συμφωνίες Μακαρίου-Ντενκτάς και Κυπριανού-Ντενκτάς, προφανώς γιατί πίστευε πως με τις ικανότητες που είχε για MARKETING, στις οποίες ειδικευόταν, θα πετύχαινε στις συνομιλίες καλύτερους όρους απ' εκείνους του Σχεδίου του Μαρτίου 1986.

ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΣΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Στις 4 Απριλίου και 3 Μαΐου 1988 με επιστολές και άρθρα μου προειδοποίησα τον Βασιλείου ότι, αν απέρριπτε το σχέδιο του Γ.Γ. του Μαρτίου 1986 ως βάση

για τις συνομιλίες, ο Ντενκτάς θα έβρισκε την ευκαιρία να αποσύρει τις υποχωρήσεις, που όπως είδαμε, είχε κάμει ύστερα από παρέμβαση του Προέδρου Ρήγκαν προς το Στρατηγό Εβρέν το Νοέμβριο 1984 και που περιέχονταν και σ' αυτό το Σχέδιο, και θα ζητούσε εκ περιτροπής προεδρία, πλήρη ισότητα και ίση συμμετοχή των δύο κοινοτήτων στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση και στη Βουλή, ελαττωμένες εξουσίες και δικαιοδοσίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης, μεγαλύτερη έκταση της Τ/Κ ζώνης από το 29+% κ.λ.π.

ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΜΕΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΟΥ Γ.Γ. ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ 1986

Ο Μόνιμος Αντιπρόσωπος της Τουρκίας στα Η.Ε. μιλώντας στο Συμβούλιο Ασφαλείας στις 15 Ιουνίου 1988 δικαιολόγησε την υποστήριξη από την κυβέρνηση του, του σχεδίου του Μαρτίου 1986 λέγοντας, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«'Οσον αφορά τα πλείστα διεθνή προβλήματα, υπάρχουν έγγραφα τα οποία καθορίζουν το περίγραμμα μέσα στο οποίο μπορεί να αναζητηθεί διευθέτηση με διαπραγματεύσεις. Δεν είναι δυνατόν να φανταστεί ένας λύση κάποιων προβλημάτων, αν αγνοηθούν αυτά τα βασικά έγγραφα τα οποία είναι αποτέλεσμα σοβαρών και αμερόληπτων προσπαθειών για μια ειρηνική λύση. Είναι εύκολο να αποδείξει ένας ότι το "Σχέδιο Πλαισίου Συμφωνίας για το Κυπριακό" του Μαρτίου 1986 έχει μια ιδιαίτερη θέση ως βάση για τελικές διευθετήσεις. Κάθε σημείο του είναι αποτέλεσμα λεπτομερών διαπραγματεύσεων κατά τη διάρκεια δύο ετών μεταξύ του Γ.Γ. και των αντιπροσώπων των δύο πλευρών».

Η ομιλία αυτή του Τουρκμέν έδειχνε πως η Τουρκική Κυβέρνηση του Οζάλ, προφανώς με την παρασκηνιακή πίεση της Αμερικής, ήθελε λύση του Κυπριακού με βάση το Σχέδιο του Γ.Γ. του Μαρτίου 1986.

Ο ΠΑΡΑΜΕΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ 1986 ΧΑΡΟΠΟΙΗΣΕ ΤΟΝ ΝΤΕΝΚΤΑΣ

Ο Βασιλείου, αγνοώντας τις πιο πάνω προειδοποιήσεις μου, επέμενε, και τελικά πέτυχε, να παραμεριστεί το Σχέδιο του Γ.Γ. του Μαρτίου 1986, προς μεγάλη χαρά του Ντενκτάς, ο οποίος δήλωσε στις 29 Ιουλίου 1988 τα εξής:

«Το έγγραφο του Μαρτίου 1986 ήταν ένα έγγραφο που έδενε χειροπόδαρα την τουρκική πλευρά και την ενοχλούσε. Τώρα, όπως οι Ε/Κ έτσι και οι Τ/Κ γλίτωσαν από τη δέσμευση αυτή».

ΣΤΟΧΟΣ ΓΙΑ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ 1ην ΙΟΥΝΙΟΥ 1989

Στις 24 Αυγούστου 1988 συναντήθηκαν στη Γενεύη υπό την αιγίδα του Γ.Γ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ, ο Βασιλείου και ο Ντενκτάς, και στο τέλος της συνάντησης εξέδωσαν ανακοινωθέν στο οποίο έλεγαν, μεταξύ άλλων, ότι: «Ε*παναβεβαίωσαν*

τη δέσμευση τους στις "Συμφωνίες υψηλού επιπέδου του 1977 και 1979", εξέφρασαν την προθυμία τους να συναντιούνται χωρίς προκαταρκτικούς όρους και να προσπαθήσουν να επιτύχουν μέχρι την 1ην Ιουνίου 1989 μια λύση μέσω διαπραγματεύσεων όλων των πτυχών του Κυπριακού και συμφώνησαν ν' αρχίσουν συνομιλίες στις 15 Σεπτεμβρίου 1988» (δες κεφ. «Οι προοπτικές για τις προσεχείς συνομιλίες Βασιλείου-Ντενκτάς 12.8.1988», Τόμος Β΄, σ. 21).

Αν ο Βασιλείου δεχόταν το σχέδιο του Μαρτίου 1986 ως βάση για τις συνομιλίες, τότε το ανακοινωθέν θα έλεγε πως οι συνομιλητές «*επαναβεβαίωσαν τη δέσμευση τους στο Σχέδιο του Γ.Γ. του Μαρτίου 1986*» οπότε θα θεωρούνταν ως συμφωνηθείσες οι πιο κάτω πρόνοιες του Σχεδίου εκείνου και οι συνομιλίες θα άρχιζαν από τις άλλες πτυχές. Σε τέτοια περίπτωση, υπήρχε μεγάλη πιθανότητα να επιτυγχανόταν μια γενική συμφωνία ώς την 1ην Ιουνίου 1989, όπως είχε συμφωνηθεί.

ΠΡΟΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ 1986 ΠΟΥ ΕΙΧΕ ΔΕΧΤΕΙ Ο ΝΤΕΝΚΤΑΣ

Μερικές από τις πρόνοιες του Σχεδίου του Γ.Γ. του Μαρτίου 1986, το οποίο είχε δεχτεί η 'Αγκυρα και ο Ντενκτάς, ήταν οι πιο κάτω: (Δες έκθεση Γ.Γ. 11.4.1986, Annex II)

1.1(c)(i) «*Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία θα έχει διεθνή προσωπικότητα. Η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση θα ασκεί κυριαρχία πάνω σε όλο το έδαφος της Δημοκρατίας».*

2.1. «*Η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση θα έχει 12 σημαντικές εξουσίες: (Εξωτερικές Υποθέσεις, Ομοσπονδιακή Φορολογία και Εισαγωγικούς Δασμούς, Νομισματικές και Τραπεζικές Υποθέσεις, Εμπόριο και Τουρισμό, κ.λ.π.)»*.

4.2. «*Ο Πρόεδρος θα είναι Ελληνοκύπριος (Ε/Κ) και ο Αντιπρόεδρος Τουρκοκύπριος (Τ/Κ)».*

4.3. «*Το Υπουργικό Συμβούλιο θα αποτελείται από Ε/Κ και Τ/Κ Υπουργούς με αναλογία 7 προς 3. Το Υπουργικό Συμβούλιο θα παίρνει αποφάσεις με απλή πλειοψηφία, συμπεριλαμβανομένου και τουλάχιστον ενός Τ/Κ Υπουργού»*.

7.1. *«Θα γίνουν εδαφικές προσαρμογές πέραν εκείνων που πρότεινε η τουρκική πλευρά στις 8 Αυγούστου 1981, ώστε η έκταση της Τ/Κ ζώνης να ελαττωθεί στο 29+%»*.

8.1. *Θα συμφωνηθούν πριν από την εγκαθίδρυση της μεταβατικής Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης χρονοδιάγραμμα απόσυρσης των μη-κυπριακών στρατιωτικών δυνάμεων και στοιχείων, και αποτελεσματικές εγγυήσεις»*.

10.1.*«Η περιοχή των Βαρωσίων και 6 επιπρόσθετες περιοχές που καθορίστηκαν στο χάρτη που πρότεινε η τουρκική πλευρά στις 8 Αυγούστου 1981 (και που περιλάμβανε 12 χωριά της Μεσαορίας), θα τεθούν στην προσωρινή διοίκηση της Ειρηνευτικής Δύναμης των Η.Ε. μέχρι την (τάδε) ημερομηνία (που θα συμφωνηθεί σύντομα)»*.

11.1.«*Αμφότερες οι πλευρές συμφωνούν να μην κάμουν καμιά ενέργεια ή πράξη που τείνει να προκαταλάβει τη διαδικασία που διαγράφεται σ' αυτήν τη συμφωνία, τόσο στη διεθνή σκηνή όσο και εσωτερικά»*.

12.1.«*Το Διεθνές αεροδρόμιο της Λευκωσίας θα επανανοιχθεί κάτω από την προσωρινή διοίκηση της Ειρηνευτικής Δύναμης με ελεύθερη πρόσβαση και από τις δύο πλευρές. Τα Ηνωμένα 'Εθνη θα συμπληρώσουν τις διευθετήσεις για το σκοπό αυτό μέχρι την (τάδε) ημερομηνία (που θα καθοριστεί σύντομα).*

Με την απόρριψη από τον Βασιλείου του Σχεδίου του Μαρτίου 1986, ως βάση για τις συνομιλίες, ο Ντενκτάς και η 'Αγκυρα υπαναχώρησαν και, ύστερα από 4χρονες διακοινοτικές συνομιλίες και προσπάθειες του Γ.Γ. και του Συμβουλίου Ασφαλείας, εξακολουθούν να μη δέχονται σχεδόν καμιά από τις πιο πάνω πρόνοιες του Σχεδίου εκείνου».

Για τη σκλήρυνση αυτή της θέσης της τουρκικής πλευράς φαίνεται πως συνέτεινε και το πιο κάτω, δεύτερο, πιο σοβαρό, λάθος του Βασιλείου.

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ, ΠΙΟ ΣΟΒΑΡΟ, ΛΑΘΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Το δεύτερο λάθος του Βασιλείου, που ήταν πιο σοβαρό από το πρώτο, ήταν το ότι, ενώ από τη μια συμφώνησε με το Ντενκτάς, στην παρουσία του Γ.Γ., να προσπαθήσουν να λύσουν το Κυπριακό μέσα σε 9 μήνες, **ετοίμασε 5-ετές πρόγραμμα εξοπλισμών ύψους £559 εκατομμυρίων** *(δες κεφ. «Να σταματήσει ο εξοπλιστικός ανταγωνισμός μας με τους Τούρκους», Τόμος Β΄, σ.66)***.**

Αυτό εσήμαινε πως ο Βασιλείου προέβλεπε πως το Κυπριακό δε θα λυθεί ούτε σύντομα ούτε ειρηνικά και αυτή η πρόβλεψη του μετατρεπόταν σε «*αυτοπραγματοποιούμενη προφητεία*» γιατί με το εξοπλιστικό του πρόγραμμα προκάλεσε την πραγματοποίηση της πρόβλεψης του.

Οι πιο κάτω απερίσκεπτες και προκλητικές προς την τουρκική στρατιωτική ηγεσία δηλώσεις του Βασιλείου, έφεραν τα αντίθετα αποτελέσματα απ' εκείνα που λανθασμένα υπολόγιζε.

Τον Απρίλιο 1989 ο Βασιλείου δήλωσε στην τουρκική εφημερίδα «*Χουριέτ»* ότι «*με το εξοπλιστικό μας πρόγραμμα προσπαθούμε να πληρώσουμε το στρατιωτικό κενό μεταξύ της Τουρκίας και της Κύπρου και να ελαττώσουμε την υπέρ των τουρκικών δυνάμεων αναλογία από πέντε προς ένα, σε τρία προς ένα» (δες «Επιστολή στον Πρόεδρο Βασιλείου 25.9.1989», Τόμος Β΄, σ. 59).*

Εκτός του ότι η δήλωση αυτή του Βασιλείου αποτελούσε μια δονκιχωτική πρόκληση για εξοπλιστική αναμέτρηση μεταξύ Κύπρου και Τουρκίας, παρέβλεπε το γεγονός ότι η Τουρκία έχει ήδη απόλυτη υπεροχή στον αέρα πάνω από την Κύπρο και στη θάλασσα γύρω απ' αυτή.

Πόσο τρωτή είναι η Κύπρος από την τουρκική αεροπορία, μας το υπενθύμισε τελευταία ο Πρωθυπουργός Ντεμιρέλ κάνοντας την εξής δήλωση που δημοσιεύτηκε στη «*Μιλλιέτ»* με τίτλο «*'Αδανα-Λευκωσία, 6 λεπτά»*:

«Σε περίπτωση που θα δημιουργηθεί στην Κύπρο κάποια κατάσταση που δε θα θέλαμε, θα το μετανιώσουν που τους γέννησε η μάνα τους. Το αεροδρόμιο Αδάνων και η Λευκωσία απέχουν μόνο 6 λεπτά» (Αλήθεια 23.1.1993).

Σε άλλες δηλώσεις του ο Βασιλείου ισχυριζόταν επίσης πως «*η ενίσχυση της άμυνας μας αποτελεί παράγοντα αποτρεπτικό για μια νέα επίθεση και διαπραγματευτικό ατού για την πλευρά μας»* (Κήρυκας 5.1.1991).

Στις αρχές Σεπτεμβρίου 1989[77] όταν βρισκόταν στο Βελιγράδι για το Συνέδριο του Κινήματος των Αδεσμεύτων, ο Βασιλείου έκαμε την πιο κάτω δήλωση:

«Η Τουρκία υποστηρίζει ότι δεν επιθυμεί να καταστεί η Κύπρος μέρος ενός στρατιωτικού κύκλου γύρω απ' αυτήν. Με το να διατηρεί όμως στρατεύματα στη νήσο, μας υποχρεώνει να συνεργαζόμαστε με την Ελλάδα και στο στρατιωτικό τομέα, οπότε θα πάθει αυτό που φοβόταν» (Σημερινή, 7.9.1989).

Πόσο απερίσκεπτη και προκλητική για την τουρκική στρατιωτική ηγεσία ήταν αυτή η δήλωση του Βασιλείου, θα αντιληφθεί ένας αν θυμηθεί τις δηλώσεις του Ζορλού για το θέμα αυτό στην Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου στις αρχές Σεπτεμβρίου 1955 και τους άγριους τουρκικούς βανδαλισμούς στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη που επακολούθησαν.

Επίσης ο Βασιλείου προειδοποίησε την Τουρκία ότι «*με τις σημερινές τεχνολογικές προόδους τα νότια λιμάνια της Τουρκίας θα μπορούσαν να κτυπηθούν με ρουκέτες από το Τρόοδος»,* χωρίς να σκεφτεί πως η Τουρκία έχει ήδη πολλές τέτοιες ρουκέτες έτοιμες να χρησιμοποιηθούν ανά πάσα στιγμή, ενώ αυτός απειλεί χωρίς να έχουμε ούτε μια. Φαίνεται πως ο Βασιλείου ακολούθησε την κυπριακή παροιμία που λέει: *«Αν δε φελάς (αξίζεις) φοβέριζε».*

Την «*απειλή»* προς την Τουρκία ότι θα συνεχίσουμε να εξοπλιζόμαστε και θα συνεργαστούμε στρατιωτικά με την Ελλάδα, την επανέλαβε σε συνέντευξη που έδωσε και δημοσιεύτηκε στην τουρκική εφημερίδα «*Γκιουναϊντίν»* στις 2 Οκτωβρίου 1989 στην οποία είπε, μεταξύ άλλων, τα εξής: «*Για μια ακόμη φορά τονίζω ξεκάθαρα πως θα συνεχίσουμε τον εξοπλισμό μας εφόσον τα τουρκικά στρατεύματα παραμένουν στη νήσο και είναι δυνατόν να υποχρεωθούμε και να οδηγηθούμε σε σύναψη συμφωνίας συνεργασίας με την Ελλάδα στο στρατιωτικό τομέα»* (Αγών, 4.10.1989).

Στις πιο πάνω απερίσκεπτες και προκλητικές προς την τουρκική ηγεσία δηλώσεις του Βασιλείου, προστέθηκαν οι συχνές ανεύθυνες δηλώσεις του Αρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου πως «*θα απελευθερώσουμε τα τουρκοκρατούμενα εδάφη μας»* υπονοώντας αυτό που είπε ανοικτά ύστερα από τη λήξη της άσκησης της Εθνικής Φρουράς «*Νικηφόρος 91»*, ότι: «*Εγώ προσδοκώ και περιμένω τη μέρα, εφόσον υπάρχουν Τούρκοι εισβολείς εδώ, να ετοιμαστούν οι στρατιώτες μας για επιθετικούς σκοπούς»* (Φιλελεύθερος, 19.10.1991).

[77] Στο κεφ. «Πώς δικαιολογεί ο Πρόεδρος Βασιλείου το Εξοπλιστικό Πρόγραμμα» κατά λάθος αναφέρθηκε ότι η δήλωση έγινε ″στις αρχές Σεπτεμβρίου 1990″».

Επίσης οι Ελλαδίτες αξιωματικοί της Εθνικής Φρουράς έκαμναν κι αυτοί συχνά ανεύθυνες δηλώσεις πως «*το εξοπλιστικό μας πρόγραμμα μας δίνει τη δυνατότητα, όχι μόνο να αμυνθούμε αλλά και να αντεπιτεθούμε και ν' απελευθερώσουμε τα τουρκοκρατούμενα εδάφη μας*». Τον ισχυρισμό αυτό τον διατυμπάνισε με κομπασμό στους διαδρόμους της Βουλής, ύστερα από ενημέρωση της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής 'Αμυνας, που είχε κάμει ο τότε αποχωρών αρχηγός της Εθνικής Φρουράς Στρατηγός Μαρκόπουλος - ο οποίος στα προηγούμενα χρόνια είχε συνεργαστεί με τον Ανδρέα Αλωνεύτη, Υπουργό 'Αμυνας της Κυβέρνησης Βασιλείου, στις παραγγελίες του εξοπλιστικού προγράμματος - λέγοντας τα εξής:

«Η Κύπρος διαθέτει ένα μικρό αλλά καλά εξοπλισμένο και ευέλικτο στρατό, ο οποίος της παρέχει τη δυνατότητα όχι μόνο να αμύνεται, αλλά να διεκδικεί την απελευθέρωση των σκλαβωμένων εδαφών της. Ο στρατός μας ενισχύει τη διαπραγματευτική μας θέση και προβληματίζει τον αντίπαλο έντονα». Στη συνέχεια είπε πως, «*στόχος του από τις πρώτες μέρες που ανέλαβε τα καθήκοντα του ήταν, μεταξύ άλλων, ο εφοδιασμός της Εθνικής Φρουράς με τα σύγχρονα όπλα και συστήματα, στόχος που επιτεύχθηκε σε μεγάλο βαθμό»* (Σημερινή, 13.12.1991).

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ ΣΤΑ ΠΙΟ ΠΑΝΩ ΧΕΙΡΟΤΕΡΕΨΕ ΤΗ ΘΕΣΗ ΜΑΣ

'Οταν ο Βασιλείου και οι άλλοι έκαμναν τις πιο πάνω προκλητικές δηλώσεις, φαίνεται πως ξεχνούσαν πως τις άκουγε και τις λάμβανε σοβαρά υπόψη η τουρκική στρατιωτική ηγεσία, η οποία καθορίζει και την πολιτική της τουρκικής κυβέρνησης για το Κυπριακό. Την πρώτη αντίδραση της τουρκικής στρατιωτικής ηγεσίας στο εξοπλιστικό πρόγραμμα Βασιλείου και στις προκλητικές δηλώσεις του, τη διαπίστωσε ο ίδιος ο Υπουργός 'Αμυνας Ανδρέας Αλωνεύτης, ο οποίος έκαμε στις 20 Οκτωβρίου 1990 τις πιο κάτω δηλώσεις:

«Η Τουρκία έχει αναβαθμίσει την υποδομή και τις διευκολύνσεις της στα ΝΔ παράλια της για μεταφορά ενισχύσεων στη Βόρεια Κύπρο. Επίσης έχει αναβαθμίσει την προπαγάνδα της σχετικά με τους εξοπλισμούς της Εθνικής Φρουράς και προσπαθεί να στοιχειοθετήσει υπόθεση για αιφνιδιαστική επίθεση, προφασιζόμενη προληπτικούς λόγους. Αυτό συνάδει με ***τις παράλληλες και ταυτόσημες δηλώσεις των Οζάλ και Γιλμάζ ότι «δε θα παραμείνουμε αδρανείς στους εξοπλισμούς της Ε/Κ πλευράς στην Κύπρο»*** *(δες κεφ. «Να σταματήσει ο εξοπλιστικός ανταγωνισμός μας με τους Τούρκους», Τόμος Β΄, σ.66).*

Μετά ένα χρόνο, ο Ανδρέας Αλωνεύτης σε δηλώσεις του μετά τη σύνοδο της ΔΑΣΕ (Διάσκεψης για Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη) στη Βιέννη, έκαμε τις πιο κάτω δηλώσεις:

«Ο επικεφαλής της τουρκικής αντιπροσωπείας στη ΔΑΣΕ, στην ομιλία του στη σύνοδο, εκτός από την απροκάλυπτη απειλή που εκτόξευσε, αναφέρθηκε στους αμυντικούς εξοπλισμούς της Κύπρου και αφού είπε ότι αυτοί ενδιαφέρουν άμεσα και την Τουρκία, προχώρησε σε σαφή επίσης προειδοποίηση, τονίζοντας ότι αυτοί προβληματίζουν σοβαρά και συνεχώς τη χώρα του ***«η οποία δεν μπορεί βεβαίως να μένει αδιάφορη» αφήνοντας σαφώς να νοηθεί ότι δεν αποκλείεται προληπτική στρατιωτική ενέργεια, εφόσον αυτοί θα συνεχιστούν****. Η εντύπωση μου από την όντως σκληρή στάση των Τούρκων αντιπροσώπων στη ΔΑΣΕ είναι ότι, τελικά* ***η Τουρκία, όχι μόνο δε φαίνεται διατεθειμένη για συνδιαλλαγή, αλλά θα επιμείνει πολιτικά και δε θα υποβαθμίσει τη στρατιωτική της πίεση προς την Κύπρο»*** (Φιλελεύθερος 15.10.1991).

Τον κίνδυνο από τις εξελίξεις αυτές τον διαπίστωσε και ο Γ.Γ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ, ο οποίος στην έκθεση του στις 7 Δεκεμβρίου 1990, έγραψε τα εξής:

«21. Κι οι δυο πλευρές μου εξέφρασαν την ανησυχία τους για τη δύναμη των στρατιωτικών δυνάμεων της άλλης πλευράς. 'Οπως έγραψα σε προηγούμενες εκθέσεις μου, παραμένω ανήσυχος για την ισχύ και την ανάπτυξη των στρατιωτικών δυνάμεων και των δύο πλευρών. Αυτή η κατάσταση υψώνει το επίπεδο της έντασης και αυξάνει τους κινδύνους σοβαρών επεισοδίων».

ΠΑΓΩΜΑ ΤΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Στις δηλώσεις του μετά τη σύνοδο της ΔΑΣΕ που αναφέραμε πιο πάνω, ο Ανδρέας Αλωνεύτης είπε και τα εξής αποκαλυπτικά, στα οποία δε δόθηκε η δέουσα προσοχή:

«Οι αντιπροσωπείες των περισσοτέρων από τις 38 χώρες-μέλη που μετείχαν στη σύνοδο, εξέφρασαν ικανοποίηση από την αναφορά του Κύπριου Υπουργού 'Αμυνας ότι ούτε τα 300 εκατομμύρια λίρες που εγκρίθηκαν για εξοπλισμό δε θα δαπανηθούν» (Φιλελεύθερος, 15.10.1991).

Αυτό δείχνει ότι οι περισσότερες χώρες της ΔΑΣΕ διαπίστωσαν ότι το εξοπλιστικό πρόγραμμα της Κυπριακής Δημοκρατίας αποτελούσε εμπόδιο για την εφαρμογή, όσον αφορά τις τουρκικές δυνάμεις στην Κύπρο, της απόφασης της ΔΑΣΕ να φύγουν από όλες τις χώρες της ΔΑΣΕ οι ξένες στρατιωτικές δυνάμεις. Και γι' αυτό αναγκάστηκε ο Αλωνεύτης να υποσχεθεί ότι «*δε θα δαπανηθούν ούτε τα 300 εκατομμύρια (λίρες) που εγκρίθηκαν για εξοπλισμούς»*. Βέβαια, όπως φάνηκε, αυτή ήταν μια περιστασιακή υπόσχεση η οποία ουδέποτε εκπληρώθηκε.

Για το θέμα αυτό είχα γράψει στον Βασιλείου στις 22.10.1990 και 25.1.1991, και δημοσίευσα και σχετικό άρθρο και του εισηγήθηκα να παγώσει το εξοπλιστικό του πρόγραμμα, για διευκόλυνση της αποχώρησης των τουρκικών στρατευμάτων. Βέβαια αυτά όλα έπεφταν «*σε ώτα μη ακουόντων»* και το εξοπλιστικό πρόγραμμα Βασιλείου-Αλωνεύτη-Μαρκόπουλου συνεχίστηκε.

Το ότι το εξοπλιστικό αυτό πρόγραμμα σε συνδυασμό με τις πιο πάνω προκλητικές δηλώσεις, αποτελούν εμπόδιο στο να πιεστεί η Τουρκία να αποσύρει τα στρατεύματα της από την Κύπρο, φάνηκε από τα μέτρα δημιουργίας εμπιστοσύνης που εγκρίθηκαν με το ψήφισμα 789 στα οποία συνδυάζεται η αποχώρηση σημαντικού μέρους των τουρκικών στρατευμάτων με ελάττωση των αμυντικών δαπανών της Κυπριακής Δημοκρατίας. Φαίνεται όμως ότι, η Τουρκία δε δέχτηκε αυτό το μέτρο και η τροποποιημένη πρόταση του Γ.Γ. για τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης το παραλείπει.

'Ολα αυτά αποδεικνύουν ότι το πολυδάπανο εξοπλιστικό πρόγραμμα Βασιλείου-Αλωνεύτη-Μαρκόπουλου, όχι μόνο ήταν «*πεταμένα λεφτά*» αλλά έφερε και αρνητικά αποτελέσματα και αντί να «*ενισχύσει τη διαπραγματευτική μας θέση*» και ν' αποτελέσει «*αποτρεπτικό παράγοντα για νέα επίθεση και διαπραγματευτικό ατού για την πλευρά μας*» όπως πρόβλεπαν:

α. συνέτεινε στη σκλήρυνση της τουρκικής πλευράς στις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις,

β. έδωσε στην Τουρκία το πρόσχημα να μην αποσύρει τα στρατεύματα της από την Κύπρο, όπως αναγκάστηκαν να κάμουν όλες οι άλλες χώρες που διατηρούσαν στρατεύματα σε ξένες χώρες, και

γ. όπως διαπίστωσε ο Υπουργός 'Αμυνας Ανδρέας Αλωνεύτης, αυξήθηκε ο κίνδυνος αιφνίδιας «*προληπτικής επίθεσης*» της τουρκικής αεροπορίας όταν βρει την κατάλληλη ευκαιρία και πρόφαση.

Πολύ φοβούμαι πως, μια τέτοια πρόφαση μπορεί να βρει η Τουρκία π.χ. αν δει ότι εξοπλιζόμαστε με επικίνδυνα γι' αυτήν επιθετικά όπλα ή αν σταλεί εδώ ελληνική μεραρχία την οποία ζητά επίμονα από χρόνια ο νυν Πρόεδρος Κληρίδης, αλλά ορθά αρνείται να στείλει η Ελληνική Κυβέρνηση.

Για το ασυμβίβαστο του εξοπλιστικού προγράμματος του με την πολιτική για γρήγορη λύση του Κυπριακού, και για τους κινδύνους απ' αυτό, είχα προειδοποιήσει τον Βασιλείου από τις 19.2.1990 *(δες Κεφ. «Ο νόμος για το Πανεπιστήμιο είναι κακομεταφρασμένος από τα Αγγλικά», Τόμος Β΄, σ. 56).*

Ελπίζω ο Πρόεδρος Κληρίδης να μη συνεχίσει το εξοπλιστικό πρόγραμμα Βασιλείου-Αλωνεύτη-Μαρκόπουλου και με την ευκαιρία που το Σ.Α. με το ψήφισμα 789, περιέλαβε στα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης τη σημαντική ελάττωση των τουρκικών κατοχικών στρατευμάτων από τη μια, και την ελάττωση των αμυντικών δαπανών της δικής μας πλευράς από την άλλη, να προτείνει πάγωμα των αμυντικών δαπανών μας (όπως είχα εισηγηθεί στον Βασιλείου), με παράλληλη αποχώρηση όλων των τουρκικών κατοχικών στρατευμάτων.

Μ' αυτόν τον τρόπο, μεταξύ άλλων, θα ελαττωθούν σημαντικά και τα ελλείμματα των Κρατικών Προϋπολογισμών.

ΤΕΡΑΣΤΙΑ ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Σύμφωνα με τον λεπτομερή πίνακα που φαίνεται στον πίνακα στις «Σημειώσεις του Συγγραφέα (1992)-3, Τόμος Β', σ. 67-68», το εξοπλιστικό

πρόγραμμα στοίχισε στην Κύπρο £559 εκ. (559 εκατομμύρια Κυπριακές λίρες που ισοδυναμούν με πάνω από ένα δισεκατομμύριο δολάρια). Σαν αποτέλεσμα των τεράστιων αυτών εξόδων και των άλλων ελλειμμάτων του κρατικού προϋπολογισμού, το συνολικό δημόσιο χρέος της Κυπριακής Δημοκρατίας, στα 5 χρόνια της προεδρίας του Βασιλείου, διπλασιάστηκε: Από £1.200 εκατ. (ένα δισεκατομμύριο και διακόσια εκατομμύρια Κ£) που ήταν στο τέλος 1987, έφτασε τα £2.500 εκατ. (δυόμισι δισεκατομμύρια Κ£) στο τέλος 1992, συμπεριλαμβανομένων και των ποσών που οφείλονταν στο Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων (£317 εκ. 31.12.1987 και £742 εκ. 31.12.1992).

'Ετσι ο προϋπολογισμός σήμερα βαρύνεται κάθε χρόνο με £150 εκ. τόκους του δημοσίου χρέους.

ΣΟΒΑΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΥΠΕΡΤΙΜΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ

Σχετικά με το πιο πάνω εξοπλιστικό πρόγραμμα, η Κοινοβουλευτική Επιτροπή Οικονομικών της Κυπριακής Βουλής εξετάζει σοβαρές κατηγορίες για υπερτιμολογήσεις και πληρωμές πολλών δεκάδων εκατομμυρίων λιρών σαν προμήθειες. Η εξέταση θα συνεχιστεί μετά τις θερινές διακοπές και πιθανόν να διοριστεί από τον Πρόεδρο Κληρίδη ειδική ερευνητική επιτροπή για να εξετάσει τις κατηγορίες και να υποβάλει στην κυβέρνηση σχετική έκθεση.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΤΟΥ Γ.Γ. ΜΠΟΥΤΡΟΣ ΓΚΑΛΙ ΚΑΙ ΤΟΥ Σ.Α. ΓΙΑ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ

Ο διορισμός του Μπούτρος Μπούτρος-Γκάλι (Boutros Boutros-Ghali) στη θέση του Γ.Γ. των Η.Ε. από την 1ην Ιανουαρίου 1992 συνέπεσε με τη λήξη του ψυχρού πολέμου μετά τη διάλυση της Σοβιετικής 'Ενωσης και τη δραστηριοποίηση του Συμβουλίου Ασφαλείας (Σ.Α.) ύστερα από τον πόλεμο του Περσικού Κόλπου. Στην πρώτη του έκθεση προς το Συμβούλιο Ασφαλείας για το Κυπριακό, στις 3 Απριλίου 1992, ο Μπούτρος Γκάλι έδειξε την αποφασιστικότητα του να προωθήσει λύση του Κυπριακού, υποβάλλοντας μια «*Δέσμη Ιδεών»,* αλλά ταυτόχρονα προειδοποίησε πως «***η τρέχουσα προσπάθεια δεν μπορεί να αναμένεται ότι θα συνεχίσει επ' άπειρον, αν όλοι οι ενδιαφερόμενοι δεν είναι πρόθυμοι να συμβάλουν σε μια συμβιβαστική λύση»***. Επίσης προειδοποίησε πως «*είναι αμφίβολο αν τα Η.Ε. θα μπορέσουν να διατηρούν για περισσότερο χρόνο την ειρηνευτική παρουσία τους στην Κύπρο, και εν πάση περιπτώσει στη σημερινή κλίμακα»* (παράγραφοι 29-30).

Το Σ.Α. στις 10 Απριλίου 1992 με το ψήφισμα του 750 επικύρωσε τη Δέσμη Ιδεών Γκάλι «*ως μια κατάλληλη βάση για επίτευξη ενός γενικού πλαισίου συμφωνίας, υπό την επιφύλαξη της εργασίας που χρειάζεται να γίνει πάνω στα εκκρεμή θέματα, και ιδιαίτερα τα θέματα των εδαφικών προσαρμογών και των*

εκτοπισμένων, τα οποία πρέπει να λυθούν σαν ένα ενοποιημένο πακέτο αμοιβαία αποδεκτό από τις δύο κοινότητες».

Ύστερα από πολυήμερες συζητήσεις μεταξύ του Γ.Γ. και των βοηθών του με τον Βασιλείου και τον Ντενκτάς, ο Γ.Γ. ετοίμασε και παρουσίασε στις 21 Αυγούστου 1992 στις δύο πλευρές και στο Σ.Α. την τελειωτική και συμπληρωμένη Δέσμη Ιδεών του με επισυνημμένο χάρτη της Κύπρου που δείχνει την Ε/Κ και την Τ/Κ ζώνη που εισηγείται *(δες «Πίνακας Χάρτη που πρότεινε ο Γ.Γ. κ. Γκάλι», Τόμος Β΄, σ. 208).*

Το Σ.Α. με τα ψηφίσματα του 774 και 789 επικύρωσε την τελειωτική αυτή Δέσμη Ιδεών του Γ.Γ. μαζί με τις εδαφικές προσαρμογές όπως φαίνονται στον επισυνημένο χάρτη, «*ως βάση για επίτευξη ενός γενικού πλαισίου συμφωνίας»*.

Όπως αναφέρει ο Γ.Γ. στην έκθεση του στις 21 Αυγούστου 1992 (παράγραφος 5), «*η Δέσμη Ιδεών του εξελίχθηκε βασικά από τις ιδέες που συζήτησαν οι αντιπρόσωποι του με τους δύο αρχηγούς σε μια μακρά σειρά συναντήσεων τους και, ύστερα από περαιτέρω συζητήσεις, οι ιδέες έτυχαν επεξεργασίας και τροποποιήσεων σε μια προσπάθεια να ανταποκρίνονται στα νόμιμα δικαιώματα και τις λογικές ανησυχίες των δύο πλευρών»*. Με άλλα λόγια η «*Δέσμη Ιδεών Γκάλι»* δεν ήταν ιδέες του ιδίου ή των αντιπροσώπων του, αλλά ιδέες που βασίστηκαν πάνω στις απόψεις των δύο αρχηγών αφού έτυχαν κάποιων συμβιβαστικών τροποποιήσεων.

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΝΤΕΝΚΤΑΣ

Στην έκθεση του στις 19 Νοεμβρίου 1992 ο Γ.Γ. γράφει ότι ο Ντενκτάς δήλωσε πως συμφωνούσε βασικά με τις 91 από τις 100 παραγράφους της Δέσμης Ιδεών του Γ.Γ. αλλά δε συμφωνούσε με τις άλλες 9, στις οποίες περιλαμβάνονταν, μεταξύ άλλων, και οι πιο κάτω πρόνοιες του εγγράφου του Γ.Γ. του Μαρτίου 1986 το οποίο επέμενε, η τουρκική πλευρά να αποτελέσει τη βάση των συνομιλιών Βασιλείου-Ντενκτάς ενώ ο Βασιλείου το απέρριπτε:

1. Η κυριαρχία πάνω σε όλο το έδαφος της Ομοσπονδίας να ασκείται από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση.
2. Έλληνα Πρόεδρο και Τούρκο Αντιπρόεδρο, και
3. Αναλογία στο Υπουργικό Συμβούλιο 7 προς 3.

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ «ΡΗΤΟΡΙΚΕΣ» ΕΠΙΦΥΛΑΞΕΙΣ ΤΟΥ

Σύμφωνα με την ίδια έκθεση του Γ.Γ., η δήλωση του Βασιλείου σχετικά με τη Δέσμη Ιδεών περιείχε τις πιο κάτω *«ρητορικές»* επιφυλάξεις. Δήλωσε ότι: *«Αποδέχεται τη Δέσμη Ιδεών και το χάρτη για την επίτευξη ενός συνολικού περιγράμματος, υπό την επιφύλαξη οποιωνδήποτε βελτιώσεων προς όφελος και των δύο κοινοτήτων που θα συμφωνηθούν, και ότι αναλαμβάνει να διαπραγματευθεί με καλή πίστη για επίτευξη συμφωνίας, η οποία θα είναι σύμφωνη με το διεθνή νόμο και τους κανόνες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και*

θα εξασφαλίζει τη λειτουργικότητα του κράτους προς όφελος και των δυο κοινοτήτων» (παράγραφος 9 της 'Εκθεσης).

Τις πιο πάνω επιφυλάξεις του Βασιλείου τις χαρακτηρίζω *«ρητορικές»* γιατί τις κάμνει υπό την αίρεση πως θα τις συμφωνήσει - αν είναι ποτέ δυνατόν - με το Ντενκτάς. Το ότι τις διαπραγματεύσεις που λέει πως θα κάμει για βελτίωση της Δέσμης Ιδεών, θα πρέπει να τις κάμει με το Ντενκτάς - και όχι βέβαια με το Γ.Γ. - το ξεκαθαρίζει ο ίδιος ο Γ.Γ. στην παράγραφο 58 της έκθεσης του της 19.11.1992.

ΑΝΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΝ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΠΡΟΕΔΡΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

Η θητεία του Προέδρου Βασιλείου έληξε χωρίς να επιτευχθεί κανένα αποτέλεσμα και οι συνομιλίες αναβλήθηκαν για τον Μάρτιο 1993, δηλαδή μετά τις προεδρικές εκλογές.

Απογοητευμένος ο Γ.Γ. Μπούτρος Γκάλι από την αποτυχία των προσπαθειών του μέσα στο 1992 γράφει στην ίδια έκθεση του τα εξής:

«Από τις κοινές συναντήσεις φάνηκε ότι υπάρχει βαθειά κρίση εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο πλευρών. Είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς επιτυχές αποτέλεσμα των συνομιλιών, εφόσον επικρατεί αυτή η κατάσταση».

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΓΙΑ «ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ»

Στη συνέχεια ο Γ.Γ. γράφει ότι πιστεύει πως οι προοπτικές προόδου θα βελτιωθούν πολύ αν υιοθετηθεί κι από τις δύο πλευρές ένας ορισμένος αριθμός μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης μεταξύ τους, τα οποία πρότεινε και τα οποία θα μελετούσαν ο Ντενκτάς και ο νέος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας που θα εκλεγόταν το Φεβρουάριο 1993. Τα μέτρα εκείνα επικυρώθηκαν από το Σ.Α. στις 25 Νοεμβρίου 1992 με το ψήφισμα 789 *(δες κεφ. «Το Ψήφισμα του Σ.Α. 789», Τόμος Β΄, σ. 223).*

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΕΠΙ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΓΛΑΥΚΟΥ ΚΛΗΡΙΔΗ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

Η πρώτη συνάντηση του νεοεκλεγέντος Προέδρου Γλαύκου Κληρίδη και του Τ/Κ ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς υπό την προεδρία του Γ.Γ. Μπούτρος Μπούτρος-Γκάλι έγινε στη Νέα Υόρκη στις 30 Μαρτίου 1993 και συμφωνήθηκε να ξανασυναντηθούν στις 24 Μαΐου για να συζητήσουν τη Δέσμη Ιδεών και τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης που πρότεινε ο Γ.Γ. και που υιοθέτησε το Συμβούλιο Ασφαλείας (Σ.Α.) με το ψήφισμα 789.

Πριν από τη συνάντηση της 24ης Μαΐου, ο Γουστάβ Φεϋσσέλ, ο οποίος διορίστηκε Εγκατεστημένος στην Κύπρο (Resident) Ειδικός Αντιπρόσωπος του Γ.Γ. (και αναπληρωτής του part-time Ειδικού Αντιπροσώπου, Καναδού Τζόε Κλαρκ) συζήτησε στην Κύπρο με τον Κληρίδη και το Ντενκτάς τα μέτρα

οικοδόμησης εμπιστοσύνης, και όπως γράφει ο Γ.Γ. στην έκθεση του της 1ης Ιουλίου 1993 (παράγρ. 9), ύστερα από 34 χωριστές συναντήσεις - από τις 15 Απριλίου ώς τις 19 Μαΐου 1993 - ο Κληρίδης και ο Ντενκτάς έμειναν σύμφωνοι να εφαρμόσουν, σαν πρώτο βήμα, μια σειρά από 15 μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης.

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΒΑΡΩΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΟΙΓΜΑ ΤΟΥ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟΥ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

Ανάμεσα στα μέτρα που συμφωνήθηκαν, περιλαμβάνονταν η επιστροφή της περιφραγμένης περιοχής των Βαρωσίων και το άνοιγμα του Διεθνούς Αεροδρομίου Λευκωσίας, αλλά δεν περιλαμβάνονταν τα πιο κάτω μέτρα που προνοούνταν στο ψήφισμα 789:

1. Η αποχώρηση σημαντικού μέρους των τουρκικών στρατευμάτων, με παράλληλη ελάττωση των αμυντικών δαπανών της Δημοκρατίας.
2. Η ελάττωση των περιορισμών στη διακίνηση μεταξύ Βορρά και Νότου, και
3. Η διεξαγωγή απογραφής πληθυσμού και στις δύο πλευρές κάτω από την επίβλεψη των Η.Ε.

Το άνοιγμα του Διεθνούς Αεροδρομίου Λευκωσίας δεν περιλαμβανόταν στα μέτρα που προνοούνταν στο ψήφισμα 789, το ζήτησε όμως ο Ντενκτάς, και ο Κληρίδης για να δείξει την καλή του θέληση ώστε να επιστραφεί το ακατοίκητο από τους Τούρκους μέρος των Βαρωσίων, δέχτηκε την πρόταση του Ντενκτάς. Αποδεχόμενος ο Κληρίδης την πρόταση για το άνοιγμα του Αεροδρομίου Λευκωσίας πιθανόν να έλαβε υπόψη πως, αυτό περιλαμβανόταν μαζί με την επιστροφή των Βαρωσίων, στο Σχέδιο του Πέρεζ ντε Κουεγιάρ του Απριλίου 1985 που είχε δεχτεί ο τότε Πρόεδρος Κυπριανού όπως και στο Σχέδιο του Μαρτίου 1986 που είχε δεχτεί ο Ντενκτάς.

Τα μέτρα που συμφωνήθηκαν σχετικά με τα Βαρώσια και το αεροδρόμιο ήταν, σε συντομία, τα πιο κάτω:

1. Η περιφραγμένη περιοχή των Βαρωσίων, η οποία περιλαμβάνει όλα σχεδόν τα ξενοδοχεία και περίπου το ένα-δεύτερο των κατοικιών των Βαρωσίων, θα τεθεί κάτω από τη διοίκηση των Η.Ε. εν αναμονή της τελικής συμφωνίας για λύση του Κυπριακού.

'Ολοι οι ιδιοκτήτες των κατοικιών, ξενοδοχείων και άλλων κτημάτων, θα δικαιούνται να τα πάρουν πίσω. Στην περιοχή θα μπορούν να εισέρχονται ελεύθερα χωρίς διατυπώσεις 'Ελληνες και Τούρκοι και να ασχολούνται με εμπορικές και άλλες εργασίες, όπως και στην ανοικοδόμηση των κτιρίων. Θα ιδρυθούν εκεί κοινές ελληνο-τουρκικές επιχειρήσεις.

2. Το Διεθνές Αεροδρόμιο Λευκωσίας θα ανοιχτεί προς ίσο όφελος και των δύο πλευρών. Θα μπορούν να διακινούνται ελεύθερα μέσω του επιβάτες και εμπορεύματα κάτω από τη διοίκηση των Η.Ε. σε συνεργασία με τη Διεθνή Οργάνωση Πολιτικής Αεροπορίας, εν αναμονή της τελικής συμφωνίας για λύση

του Κυπριακού. Δικαιώματα πτήσης θα έχουν όλες οι ξένες αερογραμμές που έχουν ήδη τέτοιο δικαίωμα από την Κύπρο. Θα υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση προς και από το αεροδρόμιο και από τις δύο πλευρές. Οι ξένοι επισκέπτες που εισέρχονται μέσω του Αεροδρομίου Λευκωσίας, θα μπορούν να ταξιδεύουν ανεμπόδιστα μεταξύ των δύο πλευρών, είτε απ' ευθείας από το αεροδρόμιο, είτε μέσω των Βαρωσίων.

ΥΠΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΝΤΕΝΚΤΑΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΟΖΑΛ

Στις 24 Απριλίου 1993 πέθανε ο Πρόεδρος της Τουρκίας Τουρκούτ Οζάλ, ο οποίος, όπως φάνηκε από την ομιλία του Τουρκμέν στο Σ.Α. στις 15 Ιουνίου 1988, ευνοούσε μια συμβιβαστική λύση του Κυπριακού. Μετά το θάνατο του Οζάλ, ο Ντενκτάς, προφανώς βασιζόμενος στην υποστήριξη της τουρκικής στρατιωτικής ηγεσίας, η οποία όπως είδαμε είχε σκληρύνει τη θέση της για το Κυπριακό, υπαναχώρησε από όσα συμφωνήθηκαν με τον Κληρίδη και τον Φεϋσσέλ, και στη συνάντηση στη Νέα Υόρκη στις 24 Μαΐου έβαλε νέους όρους. Συγκεκριμένα, ισχυρίστηκε ότι η επιστροφή των Βαρωσίων αποτελούσε μια μείζονα παραχώρηση εκ μέρους της τουρκικής πλευράς, και το άνοιγμα του Αεροδρομίου Λευκωσίας δεν ήταν αρκετό αντάλλαγμα. Γι' αυτό ζήτησε επιπρόσθετα τα πιο κάτω:

α. Να αποσυρθεί το εμπάρκο της Ε/Κ πλευράς εναντίον της Τ/Κ πλευράς με την κατάργηση όλων των περιορισμών σχετικά με τα αεροδρόμια και τα λιμάνια της Τ/Κ πλευράς.

β. Πιο ειδικά, να επιτραπεί στις Τ/Κ αερογραμμές να χρησιμοποιούν το αεροδρόμιο της Τύμπου σε πτήσεις απ' ευθείας στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, και να καταργηθούν οι περιορισμοί για το λιμάνι της Αμμοχώστου.

γ. Σχετικά με τα Βαρώσια, να εξαιρεθεί από την επιστροφή το μεγάλο μέρος που βρίσκεται βορείως της οδού Δημοκρατίας και να επιτραπεί η εγκατάσταση σ' αυτό Τουρκοκυπρίων.

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΓΙΑ ΝΑ ΑΡΘΟΥΝ ΟΙ ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΤΕΝΚΤΑΣ

'Οπως γράφει ο Γ.Γ. στην έκθεση του της 1.7.1993 (παράγραφος 26), *«ύστερα από σοβαρή εξέταση των απαιτήσεων του Ντενκτάς από τον Γ.Γ. και τους συμβούλους του, και με τη σύμφωνη γνώμη του Κληρίδη»*, ο Γ.Γ. έκαμε τις πιο κάτω τροποποιήσεις στις αρχικές προτάσεις, σε μια προσπάθεια να πεισθεί ο Ντενκτάς να δεχτεί το πακέτο Βαρωσίων-Αεροδρομίου.

1. Η επιστροφή των Βαρωσίων να γίνει σε δύο στάδια. Στο πρώτο στάδιο να επιστραφεί το μέρος που βρίσκεται νοτίως της οδού Δημοκρατίας, και αργότερα σε ημερομηνία που θα συμφωνηθεί, να επιστραφεί το μέρος που βρίσκεται βορείως της ίδιας οδού.

2. Να επιτραπεί να χρησιμοποιούν το Διεθνές Αεροδρόμιο Λευκωσίας οι αερογραμμές που είναι εγγεγραμμένες στην Τουρκία.

ΥΠΟΣΧΕΣΗ ΝΤΕΝΚΤΑΣ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ Γ.Γ. ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΟΝΙΜΩΝ ΜΕΛΩΝ Σ.Α.

'Υστερα από τις τροποποιήσεις αυτές, ο Γ.Γ. πίστευε πως ο Ντενκτάς θα δεχόταν τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης, όπως τα είχε δεχτεί και ο Κληρίδης. Ο Ντενκτάς όμως και πάλιν αρνήθηκε να τα δεχτεί, ισχυριζόμενος ότι έπρεπε προηγουμένως να πάει πίσω στην Κύπρο για να συμβουλευτεί την «*κυβέρνηση»* και τη «*βουλή»* του.

Την 1ην Ιουνίου 1993 έγινε κοινή συνεδρία του Γ.Γ. με τον Κληρίδη και το Ντενκτάς στην οποία παρευρίσκονταν ο Πρόεδρος του Συμβουλίου Ασφαλείας και οι Αντιπρόσωποι των Μονίμων Μελών του. Σ' αυτήν ο Ντενκτάς υποσχέθηκε ότι θα πάει για διαβουλεύσεις στη Λευκωσία και την 'Αγκυρα και ανέλαβε να προωθήσει αποδοχή των τροποποιημένων προτάσεων για τα Βαρώσια και το Διεθνές Αεροδρόμιο και να επιστρέψει στη Νέα Υόρκη για να επαναρχίσουν τις κοινές συναντήσεις όχι αργότερα από τις 14 Ιουνίου 1993.

Ο ΝΤΕΝΚΤΑΣ ΔΕΝ ΤΗΡΗΣΕ ΤΙΣ ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΔΩΣΕ

'Οταν επισκέφτηκε την 'Αγκυρα στις 8 Ιουνίου, ο Ντενκτάς έκαμε δημόσιες δηλώσεις στις οποίες εξέφρασε σφοδρή κριτική εναντίον των προτάσεων για τα Βαρώσια και το αεροδρόμιο και είπε πως εάν πιεστεί ν' απαντήσει ναι ή όχι θα τις απορρίψει. Αργότερα, μιλώντας στην τουρκική Εθνοσυνέλευση, επανάλαβε τη σφοδρή κριτική του εναντίον των προτάσεων και δήλωσε πως κάτω από τις περιστάσεις δεν έβλεπε το λόγο να επιστρέψει στη Νέα Υόρκη και πρόσθεσε ότι θα στείλει εκεί το συνάδελφο του Κενάν Ατάκολ για να ζητήσει περισσότερες εξηγήσεις και ύστερα «*θα εκτιμήσει την κατάσταση»*.

Στις 12 Ιουνίου ο Γ.Γ. έκαμε δημόσια δήλωση στην οποίαν εξέφρασε λύπη γιατί ο Ντενκτάς παρέβηκε τη συμφωνία που έγινε την 1ην Ιουνίου και πρόσθεσε ότι, εν όψει αυτής της νέας θλιβερής εξέλιξης, θα υπέβαλλεν αμέσως έκθεση στο Σ.Α. Στην έκθεση που έκαμε ο Γ.Γ. την 1ην Ιουλίου, περιέγραψε λεπτομερώς τα πιο πάνω, (στις παραγράφους 17-32).

Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ Σ.Α. ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Στις 7 Ιουλίου το Σ.Α. ενέκρινε επιστολή του Προέδρου του προς το Γ.Γ. με την οποία επικύρωσε τα συμπεράσματα που περιείχοντο στην έκθεση του της 1ης Ιουλίου και τόνισε την υποχρέωση και των δυο μερών να συνεργαστούν πλήρως με το Γ.Γ. για να επιτύχουν σύντομα ένα γενικό πλαίσιο συμφωνίας και κατά πρώτο λόγο, να συμφωνήσουν πάνω στις προτάσεις του Γ.Γ. για τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης. Επίσης ζήτησε από τον Γ.Γ. να υποβάλει έκθεση μέσα στο Σεπτέμβριο 1993 και, αν γίνει ανάγκη, να υποβάλει συστάσεις για δράση από το Σ.Α.

Στη διμηνιαία έκθεση του τον Αύγουστο 1993 προς το Κογκρέσο για το Κυπριακό, ο Αμερικανός Πρόεδρος Μπιλ Κλίντον υπενθύμισε ότι στις 25 Μαρτίου, με την ευκαιρία της Εθνικής Ημέρας της Ελληνικής Δημοκρατίας, επανάλαβε δημόσια το σφοδρό αμερικανικό ενδιαφέρον για τις προσπάθειες του Γ.Γ. για επίτευξη μιας δίκαιης και μόνιμης λύσης του Κυπριακού προβλήματος.

Επίσης στις 24 Μαΐου ο Κλίντον ανακοίνωσε δημόσια τη δέσμευση της Αμερικής για μια δίκαιη και μόνιμη λύση του Κυπριακού.

Ο Κλίντον ανάφερε επίσης στην έκθεση του ότι, ο Υπουργός Εξωτερικών Γουώρρεν Κρίστοφερ έστειλε στις 9 Ιουνίου επιστολή στον Τούρκο ομόλογο του Χικμέτ Τσετίν σχετικά με τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης, και στις 12 Ιουνίου ο ίδιος συζήτησε στην 'Αγκυρα την κατάσταση στην Κύπρο με τον Τούρκο Πρωθυπουργό Ντεμιρέλ και τον Υπουργό Εξωτερικών Τσετίν.

ΤΙ ΓΡΑΦΕΙ Ο Γ.Γ. ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΚΕΤΟ ΒΑΡΩΣΙΩΝ - ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ 15.9.1993

Στην τελευταία έκθεση του στις 15 Σεπτεμβρίου 1993 (S/126438) ο Γ.Γ. περιγράφει τις προσπάθειες που κατέβαλαν ξανά ο Ειδικός Αντιπρόσωπος του Τζόε Κλαρκ και ο Αναπληρωτής του Γουστάβ Φεϋσσέλ μέσα στον Ιούλιο 1993 να πείσουν την Τ/Κ πλευρά, ότι είναι προς το συμφέρον της να δεχτεί το πακέτο Βαρωσίων/Αεροδρομίου. Μεταξύ άλλων συνάντησαν τους Τ/Κ πολιτικούς αρχηγούς και 60 Τ/Κ επιχειρηματίες, οι οποίοι φαίνεται δεν ήταν καλά πληροφορημένοι για τα πλεονεκτήματα που θα έχει για την κοινότητα τους η εφαρμογή των προτάσεων για τα Βαρώσια και το Αεροδρόμιο, και τελικά δήλωσαν ότι θα ακολουθήσουν την καθοδήγηση που θα έχουν από την Τουρκία.

Στην 'Αγκυρα οι δύο αντιπρόσωποι του Γ.Γ. συνάντησαν την Πρωθυπουργό Τσιλέρ, τον Αναπληρωτή Πρωθυπουργό Ινονού και τον Υπουργό Εξωτερικών Τσετίν. 'Ολοι τους εξέφρασαν την *«πλήρη υποστήριξη»* τους στο πακέτο Βαρωσίων/Αεροδρομίου και είπαν ότι οι Τουρκοκύπριοι είναι ενήμεροι του ότι η Τουρκία υποστηρίζει το πακέτο, πρόσθεσαν όμως ότι η τελική απόφαση πρέπει να παρθεί απ' αυτούς.

Ωστόσο ο Γ.Γ. δεν έμεινε ικανοποιημένος από τις δηλώσεις της Τουρκικής Κυβέρνησης και της υπέδειξε στην έκθεση του ότι, πρέπει να καταβάλει

μεγαλύτερη προσπάθεια με στόχο να αντιληφθεί η Τ/Κ κοινότητα ότι η ίδια υποστηρίζει πλήρως το πακέτο οικοδόμησης εμπιστοσύνης.

Ο Ντενκτάς επανάλαβε στους αντιπροσώπους του Γ.Γ. τις προηγούμενες απόψεις του για τις αλλαγές που ζητά να γίνουν στο πακέτο Βαρωσίων/Αεροδρομίου και ισχυρίστηκε ότι η *«βαθιά πολιτική διαίρεση»* που υπάρχει στην κοινότητα του τον εμποδίζει από του να εκτελέσει αποτελεσματικά την αποστολή του ως Συνομιλητή και ότι ελπίζει πως το εσωτερικό αυτό πρόβλημα θα επιλυθεί με τις λεγόμενες βουλευτικές εκλογές που θα γίνουν στο τέλος Νοεμβρίου 1993.

Σχετικά με τη θέση της ελληνικής πλευράς, ο Γ.Γ. γράφει στην έκθεση του ότι ο Πρόεδρος Κληρίδης επιβεβαίωσε ότι, η Ε/Κ πλευρά είναι σύμφωνη με τις πρόνοιες του πακέτου Βαρωσίων/Αεροδρομίου, νοουμένου ότι δε θα προστεθούν πρόνοιες που θα έχουν αποτέλεσμα άμεσης ή έμμεσης αναγνώρισης της «ΤΔΒΚ».

Ο Πρωθυπουργός Μητσοτάκης, τον οποίο συνάντησαν οι αντιπρόσωποι του Γ.Γ., εξέφρασε την πλήρη υποστήριξη του στο πακέτο και στη θέση της Ε/Κ πλευράς.

Στην έκθεση του ο Γ.Γ. κατηγόρησε την Τ/Κ πλευρά ότι δεν έδειξε την καλή θέληση και τη συνεργασία που χρειάζεται για να επιτευχθεί συμφωνία για το πακέτο των μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης και τόνισε ότι η εκστρατεία παραπληροφόρησης στην Τ/Κ κοινότητα είναι αντίθετη από την υπόσχεση που είχε δώσει ο Ντενκτάς την 1ην Ιουνίου να προωθήσει αποδοχή του πακέτου.

Στη συνέχεια, ο Γ.Γ. επανάλαβε την πεποίθηση του ότι αν επιτευχθεί συμφωνία για το πακέτο των μέτρων εμπιστοσύνης, θα ακολουθήσει σύντομα σημαντική πρόοδος πάνω στην ουσία μιας γενικής διευθέτησης του Κυπριακού και γι' αυτό θα επιμένει στις προσπάθειες του να επιτευχθεί μια τέτοια συμφωνία.

ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Γ.Γ.

Ο Γ.Γ. εξέφρασε επίσης το φόβο του ότι, αν δεν επιτευχθεί συμφωνία πάνω στο πακέτο, η προσπάθεια για επίτευξη μιας γενικής διευθέτησης θα υποστεί σοβαρό πλήγμα. Και τελείωσε την έκθεση του ως εξής:

«'Οπως τόνισαν τα μέλη του Σ.Α. στην επιστολή του Προέδρου τους προς εμέ στις 7 Ιουλίου, ο χρόνος είναι πολύ σημαντικός. Δεν είναι δυνατό να συνεχιστεί η παρούσα προσπάθεια επ' αόριστον. 'Επρεπε ώς τώρα να είχε πραγματοποιηθεί η συμφωνία πάνω στο πακέτο. Είναι ουσιώδες να έχω τη συνεργασία και ενεργό υποστήριξη της Τ/Κ πλευράς. Η Τουρκία μπορεί και πρέπει να παίξει σημαντικό ρόλο στο να επιτευχθούν οι στόχοι που επικυρώθηκαν από το Σ.Α. Εάν οι παρούσες προσπάθειες μου δεν επιτύχουν γρήγορα, η αποστολή καλών υπηρεσιών θα υπονομευθεί σοβαρά. Σε τέτοια περίπτωση θα πρέπει να καλέσω τα μέλη του Σ.Α. να

μελετήσουν εναλλακτικούς τρόπους για προώθηση αποτελεσματικής εφαρμογής στα πολλά ψηφίσματα για το Κυπριακό».

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΕΠΙΚΥΡΩΣΕ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ Γ.Γ. ΤΗΣ 15.9.93

Στις 20 Σεπτεμβρίου 1993 το Συμβούλιο Ασφαλείας μελέτησε την πιο πάνω έκθεση του Γ.Γ. και εξουσιοδότησε τον Πρόεδρο του να γράψει στο Γ.Γ. επιστολή στην οποία, μεταξύ άλλων, του έλεγε:

«Τα μέλη του Σ.Α. επικυρώνουν πλήρως την έκθεση σας και τις παρατηρήσεις σας σχετικά με την παρούσα κατάσταση.

*Επίσης, επαναλαμβάνουν **την υποχρέωση και των δύο μερών να συνεργάζονται μαζί σας πλήρως και χωρίς καθυστέρηση για την ταχεία επίτευξη ενός συνολικού πλαισίου συμφωνίας σχετικά με το πακέτο των προτάσεων, η οποία θα δημιουργήσει ευνοϊκό κλίμα που θα οδηγήσει σε διαπραγματεύσεις με βάση τη Δέσμη Ιδεών**.*

Επίσης, καλούν την τουρκοκυπριακή πλευρά να παράσχει την ενεργό υποστήριξη της στην προσπάθεια να επιτευχθεί συμφωνία πάνω στο πακέτο και αναγνωρίζουν το σημαντικό ρόλο που θα μπορούσε να διαδραματίσει η Τουρκία σ' αυτήν την προσπάθεια.

*Τα μέλη του Συμβουλίου προσβλέπουν στην υποβολή της προσεχούς έκθεσης του Γ.Γ. και με βάση αυτήν την έκθεση θα αναλάβουν μια ενδελεχή επισκόπηση της κατάστασης και **αν παραστεί ανάγκη να μελετήσουν εναλλακτικούς τρόπους για να προωθήσουν την εφαρμογή των ψηφισμάτων για την Κύπρο»**.*

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ Γ.Γ. ΣΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟ 1993

Στην ετήσια έκθεση του προς τη Γενική Συνέλευση των Η.Ε. στις 10 Σεπτεμβρίου 1993 ο Γ.Γ. έγραψε, μεταξύ άλλων, τα εξής: *«Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον αποχωρήσαντα Ειδικό Αντιπρόσωπο μου στην Κύπρο 'Οσκαρ Καμιλιόν και ιδιαίτερα για τη συμβολή του στη **Δέσμη Ιδεών η οποία παραμένει η βάση των προσπαθειών μου για επίτευξη μιας συνολικής πολιτικής διευθέτησης της διένεξης στην Κύπρο**.*

*Πρέπει να τονιστεί ότι **τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης, παρόλο που είναι ευεργετικά δεν πρέπει να υποκαταστήσουν μια συνολική λύση** ούτε μπορούν ν' αποτελέσουν μέρος μιας προσέγγισης βήμα προς βήμα σε μια τέτοια λύση. **Σκοπός τους είναι να λειτουργήσουν ως καταλύτης στις διαπραγματεύσεις που θα οδηγήσουν σε μια συνολική λύση του Κυπριακού προβλήματος».***

ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ ΔΕΝ ΥΠΟΚΑΘΙΣΤΟΥΝ ΤΗ ΔΕΣΜΗ ΙΔΕΩΝ ΤΟΥ Γ.Γ.

Τα κόμματα τα οποία κατηγορούν τον Γ.Γ. και το Σ.Α. ότι «*έχουν προσκολληθεί στα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης και παραγκώνισαν την ουσία του Κυπριακού»* πρέπει να προσέξουν τις πιο πάνω παρατηρήσεις, απόψεις και προειδοποιήσεις του Γ.Γ. και των μελών του Σ.Α., από τις οποίες μπορούμε να βγάλουμε τα πιο κάτω συμπεράσματα:

α. Ο λόγος για τον οποίον ο Γ.Γ. δίνει προτεραιότητα στα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης είναι γιατί, ορθά πιστεύει πως άμα εφαρμοστούν «*θα ακολουθήσει σημαντική πρόοδος πάνω στην ουσία μιας γενικής διευθέτησης του Κυπριακού».*

β. **Η Δέσμη Ιδεών παραμένει η βάση των προσπαθειών του Γ.Γ. για επίτευξη μιας συνολικής λύσης του Κυπριακού**.

γ. Η Αμερική και οι άλλες χώρες που είναι μόνιμα μέλη του Σ.Α. φαίνονται αποφασισμένες να πιέσουν την τουρκική πλευρά να δεχτεί τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης. Πάντως, τέτοια πίεση δε θα μπορούσαμε να αναμένουμε αν ο Πρόεδρος Κληρίδης δε δεχόταν **πλήρως** τα μέτρα που επικύρωσε το Σ.Α., **αλλά είχε επιφυλάξεις για τα «*αρνητικά»* τους σημεία,** όπως έχουν σχεδόν όλα τα κόμματα.

Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Η έκθεση της Κομισιόν (Commission) της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στις 30 Ιουνίου 1993 σχετικά με την αίτηση της Κύπρου για ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα (Ε.Κ.), κάνει πρώτα μια ανασκόπηση των γεγονότων που οδήγησαν στη συνεχιζόμενη «*ντε φάκτο»* διχοτόμηση της νήσου και τις οικονομικές και άλλες συνέπειες της διχοτόμησης, οι οποίες εμποδίζουν την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Κ. Σ' αυτήν την ανασκόπηση αναφέρεται, μεταξύ άλλων, ότι:

α. Το πραξικόπημα του 1974 ***«έγινε από τους υποστηρικτές της Ενώσεως με την Ελλάδα»***, και «*είχε σαν αποτέλεσμα τη στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας».*

β. Ως τελευταία, οι διπλωματικές προσπάθειες για μια αμοιβαία αποδεκτή λύση παρεμποδίστηκαν ***«από την αδιάλλακτη στάση και των δυο πλευρών»***.

Η έκθεση εξετάζει επίσης την κατάσταση της Βόρειας και της Νότιας Κύπρου και καταλήγει στα πιο κάτω συμπεράσματα.

1. Η Κύπρος έχει Ευρωπαϊκή ταυτότητα και χαρακτήρα και συνεπώς θα μπορούσε να γίνει μέλος της Ε.Κ.
2. Η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Κ. θα εξυπηρετούσε τα συμφέροντα και των δυο κοινοτήτων.
3. Από οικονομική άποψη, το νότιο μέρος της Κύπρου δε φαίνεται να παρουσιάζει ανυπέρβλητα εμπόδια για να υιοθετήσει τις αρχές της Ε.Κ.
4. Τα εμπόδια για την ένταξη είναι τα πιο κάτω:

α. Το γεγονός ότι εξαιτίας της ντε φάκτο διαίρεσης της νήσου σε δυο αυστηρά χωρισμένα μέρη, δεν εφαρμόζονται οι θεμελιώδεις ελευθερίες που προβλέπονται από τη Σύμβαση της Ρώμης, και ειδικότερα η ελευθερία διακίνησης εμπορευμάτων, ανθρώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων, το δικαίωμα εγκατάστασης και τα διεθνώς αναγνωρισμένα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα. Αυτές οι ελευθερίες και τα δικαιώματα πρέπει να εξασφαλιστούν ως μέρος μιας συνολικής διευθέτησης η οποία θα αποκαθιστά τη συνταγματική τάξη που θα επεκτείνεται σ' ολόκληρη τη Δημοκρατία της Κύπρου.

β. Στην εξέταση της αίτησης της Κύπρου, «*πρέπει να δοθεί η μέγιστη προσοχή στους ειδικούς δεσμούς μεταξύ της μιας κοινότητας με ένα μέλος της Ε.Κ. και μεταξύ της έτερης κοινότητας και μιας χώρας η οποία έχει Συμφωνία Σύνδεσης με την Ε.Κ. - και έχει κάμει αίτηση για πλήρη ένταξη της στην Ε.Κ. - και η οποία έχει μείζονα στρατηγική, πολιτική και οικονομική σημασία για την Ε.Κ.».*

Η αινιγματική αυτή δήλωση της Κομισιόν που δεν προσέχτηκε, δίνει στη δική μας πλευρά πολλήν «***τροφή για σκέψη»***.

Επίσης η έκθεση γράφει ότι «*η Κύπρος πρέπει να παύσει να είναι μέλος του Κινήματος των Αδεσμεύτων του οποίου ήταν ιδρυτικό μέλος και στο οποίο εξακολουθεί να συμμετέχει ενεργά».*

Τελικά η έκθεση γράφει ότι, αν το Κυπριακό δε λυθεί ώς το τέλος 1994, η Κομισιόν εισηγείται να επανεξεταστεί η αίτηση της Κύπρου τον Ιανουάριο 1995.

ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ

Οι σημερινές προοπτικές για λύση του Κυπριακού δε φαίνονται πολύ ευοίωνες. Οι κυριότεροι αρνητικοί παράγοντες είναι οι πιο κάτω:

Η σκλήρυνση της θέσης της τουρκικής πλευράς, όπως είδαμε πιο πάνω.

Η ντε φάκτο νομισματική, οικονομική, δημογραφική και στρατιωτική ένωση της κατεχόμενης Κύπρου με την Τουρκία, που δύσκολα αντιστρέφεται.

Η απόρριψη από αρκετά κόμματα της δικής μας πλευράς της Δέσμης Ιδεών Γκάλι, του ψηφίσματος του Σ.Α. 789 και των μέτρων δημιουργίας εμπιστοσύνης, χωρίς να σκέπτονται αν υπάρχει κανένας άλλος τρόπος να επιτύχουμε καλύτερη λύση.

Η επικράτηση σε πολλούς κύκλους της δικής μας πλευράς, ένεκα έλλειψης ορθής διαφώτισης, της μοιρολατρικής ιδέας *«καλύτερα να μείνουμε όπως είμαστε»*.

Η ιδέα που καλλιεργούν οι στρατιωτικοί και υποστηρίζεται από ακροδεξιούς κύκλους και άλλους συμφεροντολόγους, πως ο μόνος τρόπος να σωθούμε από τον τουρκικό επεκτατισμό είναι, να αυξήσουμε τον εξοπλισμό μας και να συνεργαστούμε στρατιωτικά με την Ελλάδα.

Από την άλλη όμως μεριά, υπάρχουν οι πιο κάτω θετικοί παράγοντες τους οποίους πρέπει να αξιοποιήσει ο Πρόεδρος Κληρίδης, αν θέλει να λύσει το Κυπριακό.

Το ενδιαφέρον του Γ.Γ. των Η.Ε. Μπούτρος Γκάλι, του Συμβουλίου Ασφαλείας, της Αμερικανικής Κυβέρνησης και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, να βοηθήσουν στη λύση του Κυπριακού, πρώτα, με την εφαρμογή των μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης και δεύτερο, με την εφαρμογή της Δέσμης Ιδεών του Γ.Γ.

Η καταψήφιση από τον ελληνικό κυπριακό λαό στον πρώτο γύρο των προεδρικών εκλογών στις 7 Φεβρουαρίου 1993 του απορριπτικού «*Μετώπου Αγωνιστικών Δυνάμεων»* που πήρε μόνο 18,6% των ψήφων αν και υποστηριζόταν από τον Αρχιεπίσκοπο, το ΔΗΚΟ και την ΕΔΕΚ που η εκλογική τους δύναμη το 1991 ήταν 30,5% *(δες κεφ. «Ο πρώτος γύρος των Προεδρικών εκλογών στις 7.2.1993», Τόμος Β΄, σ. 225).*

Το καλό παράδειγμα για μας, της τελευταίας συμφωνίας μεταξύ της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (ΟΑΠ) και του Ισραήλ για μια συμβιβαστική λύση του Παλαιστινιακού Προβλήματος, που έμενε άλυτο για μισό σχεδόν αιώνα κατά τη διάρκεια του οποίου διεξαγόταν ένοπλη σύγκρουση μεταξύ των δύο πλευρών, και τώρα ο Αρχηγός της ΟΑΠ Γιάσερ 'Αραφατ και ο Πρωθυπουργός του Ισραήλ Γιτζιάκ Ραμπίν, έδωσαν τα χέρια στην ειδική τελετή που έγινε στο Λευκό Οίκο στις 13 Σεπτεμβρίου 1993.

ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ ΓΙΑ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ

ΣΥΓΚΛΗΣΗ ΠΑΝΕΘΝΙΚΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗΣ;

Από χρόνια ο νυν Πρόεδρος της Δημοκρατίας Γλαύκος Κληρίδης ζητούσε, και συνεχίζει να ζητά, σύγκληση πανεθνικής διάσκεψης για να καθορίσει, όπως λέει, πρόγραμμα «*Μακροπρόθεσμης, Μεσοπρόθεσμης και Βραχυπρόθεσμης Πανεθνικής Πολιτικής για λύση του Κυπριακού, την οποία θα οφείλει να ακολουθεί με συνέπεια κάθε ελλαδική και κυπριακή κυβέρνηση».*

'Ενα ορθό επιχείρημα του Κληρίδη ήταν και είναι πως, η Τουρκία έχει τέτοιο δικό της πρόγραμμα, το οποίο ακολουθεί με συνέπεια, ενώ η δική μας πλευρά δεν έχει.

Δεν υπάρχει αμφιβολία για την ανάγκη καθορισμού ενός τέτοιου προγράμματος. Αμφιβάλλω όμως αν αυτό μπορεί να συμφωνηθεί σε μια πανεθνική διάσκεψη στην οποία θα πάρουν μέρος όλα τα Κυπριακά και ελλαδικά κόμματα που, όπως είναι γνωστό, έχουν μεταξύ τους συγκρουόμενες απόψεις πάνω στο Κυπριακό. Για παράδειγμα, η ΕΔΕΚ του Βάσου Λυσσαρίδη και το ΔΗΚΟ του Σπύρου Κυπριανού και του Τάσσου Παπαδόπουλου απορρίπτουν τη Δέσμη Ιδεών του Γ.Γ. Μπούτρος Γκάλι, το ψήφισμα 789 και τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης, και ζητούν εγκατάλειψη της σημερινής διαδικασίας, ενώ το ΑΚΕΛ, το ΔΗΣΥ και τα μικρότερα κόμματα, (το κόμμα των Φιλελευθέρων, το ΑΔΗΣΟΚ και το Κίνημα Ελεύθερων Δημοκρατών) τα δέχονται με κάποιες επιφυλάξεις. Επίσης τα δέχεται, μάλιστα χωρίς επιφυλάξεις, η Ελληνική Κυβέρνηση Μητσοτάκη και το κόμμα του η Νέα Δημοκρατία, αλλά τα απορρίπτουν τα ελλαδικά κόμματα της αντιπολίτευσης, ΠΑΣΟΚ, ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ και ΚΚΕ.

Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις πώς είναι δυνατό να επιτευχθεί κοινή συναίνεση πάνω σ' ένα ρεαλιστικό πρόγραμμα στρατηγικής και τακτικής του αγώνα για λύση του Κυπριακού;

Το βέβαιο αποτέλεσμα μιας τέτοιας διάσκεψης θα είναι, είτε η διαπίστωση πως οι συμμετέχοντες δεν μπορούν να συμφωνήσουν, είτε η υιοθέτηση ενός μάξιμουμ προγράμματος με ευσεβοποθητούς αλλά ανέφικτους στόχους στους οποίους όλοι συμφωνούν.

Απόδειξη γι' αυτό είναι η περίφημη «*ομόφωνη»* απόφαση του Εθνικού Συμβουλίου του Ιανουαρίου 1989 στην οποίαν όλα τα κόμματα συχνά αναφέρονται και την οποία θεωρούν ως «*πυξίδα»* για την πολιτική μας για λύση του Κυπριακού. Σ' αυτήν καθορίστηκαν ευσεβοποθητοί στόχοι στους οποίους όλα τα κόμματα συμφωνούν, και μάλιστα προχώρησαν να ζητήσουν κάτι που όχι μόνο είναι αντίθετο από όλα τα σχέδια λύσης που είχε προτείνει ο Γ.Γ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ εκ των οποίων το ένα, εκείνο του Απριλίου 1985, είχε γίνει αποδεκτό από τον τότε Πρόεδρο Κυπριανού, αλλά είναι αντίθετο και από τις πρόνοιες των

συνταγμάτων όλων των πραγματικά ομοσπονδιακών κρατών. Συγκεκριμένα, ζήτησαν (στην παράγραφο 4(β)) «*η Κάτω Βουλή (στην οποία οι Ε/Κ θα έχουν πλειοψηφία) να νομοθετεί πάνω σε όλα τα ομοσπονδιακά θέματα και η 'Ανω Βουλή (στην οποία οι δυο κοινότητες θα εκπροσωπούνται εξίσου) να έχει αρμοδιότητα μόνο σε μείζονα ομοσπονδιακά θέματα».*

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ ΜΠΟΡΕΙ ΚΑΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΤΟΙΜΑΣΕΙ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΗΣ

Πιστεύω πως ο Πρόεδρος Κληρίδης με την 33-ετή πείρα που έχει για το Κυπριακό, και την ευθύνη που έχει ως Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας να το λύσει προτού είναι πολύ αργά, μπορεί και πρέπει να ετοιμάσει ένα τέτοιο πρόγραμμα το οποίο να ολοκληρώσει, αφού λάβει υπόψη τις απόψεις του διευρυμένου Εθνικού Συμβουλίου, όπως εισηγούμαι πιο κάτω, της Ελληνικής Κυβέρνησης και της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης.

Με βάση αυτό το ολοκληρωμένο πρόγραμμα στρατηγικής και τακτικής θα ‘πρεπε να διεξαχθεί μια πλατιά διαφώτιση στο εσωτερικό μέτωπο για να συνειδητοποιήσει ο λαός, μεταξύ άλλων, τις τραγικές συνέπειες για τον Κυπριακό Ελληνισμό της μη λύσης.

Είμαι βέβαιος πως ο Πρόεδρος Κληρίδης συναισθάνεται την εθνική υποχρέωση που έχει να λύσει το Κυπριακό, προτού είναι αργά, εκτός των άλλων, για να εξιλεωθεί ενώπιον της Ιστορίας για τα λάθη που διέπραξε, και τα οποία ομολόγησε στο βιβλίο του («Η Κατάθεση μου», Τόμος Γ', σ. 206), που συνίσταντο στο ότι, ενώ διαφωνούσε με την πολιτική του Μακαρίου το 1963 και το 1972, εντούτοις δεν εξεδήλωσε δημόσια τη διαφωνία του αλλά συνέχισε να συνεργάζεται με τον Μακάριο στην εφαρμογή της λανθασμένης πολιτικής του, η οποία τελικά έδωσε, όπως είδαμε, την ευκαιρία και την πρόφαση στην Τουρκία να εισβάλει.

Ελπίζω επίσης πως οι αμετανόητοι συνεργάτες και σύμβουλοι του Μακαρίου, Βάσος Λυσσαρίδης, Σπύρος Κυπριανού, Τάσσος Παπαδόπουλος και Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος, θα κάμουν την ειλικρινή ενδοσκόπηση που τους εισηγήθηκα, ν' αναγνωρίσουν τα λάθη τους και για να εξιλεωθούν κι αυτοί ενώπιον της Ιστορίας να βοηθήσουν τον Πρόεδρο να λύσει το Κυπριακό.

ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Το Εθνικό Συμβούλιο, όπως είναι σήμερα συγκροτημένο, δεν είναι αντιπροσωπευτικό των απόψεων του Ε/Κ λαού σχετικά με το Κυπριακό. Για παράδειγμα, τις μισές έδρες του τις κρατάνε εκπρόσωποι των κομμάτων ΔΗΚΟ και ΕΔΕΚ που ο υποψήφιος τους στον πρώτο γύρο των προεδρικών εκλογών πήρε μόνο 18,6% των ψήφων.

Η εισήγηση μου είναι να συμμετέχουν στο Εθνικό Συμβούλιο με ίσα δικαιώματα οι εκπρόσωποι των μικρών κομμάτων, ΑΔΗΣΟΚ, ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΩΝ

ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΩΝ, και άλλοι Κύπριοι οι οποίοι, κατά τη γνώμη του Προέδρου Κληρίδη, ο οποίος θα τους διορίσει, είναι ικανοί, με τις γνώσεις και την πείρα τους, να του δίνουν χρήσιμες συμβουλές για το Κυπριακό.

Το διευρυμένο αυτό Εθνικό Συμβούλιο δε θα παίρνει δεσμευτικές για τον Πρόεδρο αποφάσεις αλλά θα είναι ένα Συμβουλευτικό Συμβούλιο του Προέδρου, στους ώμους του οποίου πέφτει η όλη ευθύνη για εξεύρεση λύσης του Κυπριακού. Γι' αυτό πιστεύω πως ορθά δήλωσε ο Πρόεδρος Κληρίδης στις 8 Ιουνίου 1993 τα πιο κάτω, σχετικά με τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης του Γ.Γ. που ο ίδιος τα εδέχθη πλήρως, ενώ οι αρχηγοί των περισσοτέρων κομμάτων διαφωνούσαν: «***Σέβομαι τις απόψεις και τις τοποθετήσεις όλων των πολιτικών ηγετών και των κομμάτων, αλλά η ευθύνη των αποφάσεων ανήκει στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας»*** *(Σημερινή, 9.6.1993).*

ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΣΠΑΣΕΙ Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΔΙΑΛΛΑΞΙΑ

'Οπως είδαμε πιο πάνω, η τουρκική πλευρά σκλήρυνε τη θέση της για το Κυπριακό και σήμερα δε δέχεται ούτε καν τις πρόνοιες του Σχεδίου του Γ.Γ. του Μαρτίου 1986 τις οποίες δεχόταν από το 1986 ώς το 1988 και τις οποίες όμως η δική μας πλευρά απέρριπτε.

Η τουρκική αδιαλλαξία, γενικά, μπορεί να σπάσει μόνο με πίεση από το Συμβούλιο Ασφαλείας (Σ.Α.) και της Αμερικής, νοουμένου ότι η δική μας πλευρά δέχεται χωρίς επιφυλάξεις τις εκάστοτε προτάσεις του Γ.Γ. σχετικά με το πρόβλημα μας, τις οποίες επικυρώνει το Σ.Α. Αυτές τις προτάσεις πρέπει να τις θεωρήσουμε σαν «*συμβουλευτική διαιτησία*» του Γ.Γ. ο οποίος προσπαθεί να βρει μια συμβιβαστική λύση, που θα έχει πιθανότητα να γίνει αποδεκτή και από τις δύο πλευρές, όπως ορίζουν όλα τα ψηφίσματα των Η.Ε.

Γι' αυτό, οι τέτοιες συμβιβαστικές προτάσεις περιέχουν κατ' ανάγκη και στοιχεία τα οποία δεν αρέσουν στη δική μας πλευρά - και τα χαρακτηρίζουμε «*αρνητικά*», - όπως περιέχουν άλλα στοιχεία τα οποία η άλλη πλευρά θεωρεί «*απαράδεκτα*». Εάν λοιπόν η δική μας πλευρά δηλώνει είτε πως «*δε δέχεται τις προτάσεις αν δεν απαλειφθούν τα αρνητικά τους σημεία*» είτε πως «*δέχεται τις προτάσεις ως βάση για διαπραγμάτευση με σκοπό ν' απαλειφθούν τα αρνητικά τους σημεία»,* δεν μπορούμε να αναμένουμε από την Αμερική και το Σ.Α. να πιέσουν την τουρκική πλευρά να δεχτεί τις προτάσεις του Γ.Γ. όπως έχουν, αφού ούτε εμείς δεν τις δεχόμαστε.

Είναι μ' αυτό το πνεύμα που γράφτηκε η μελέτη μου για τη Δέσμη Ιδεών του Γ.Γ. (Τόμος Β΄, σ. 188).

'Οσον αφορά τη «*διαπραγμάτευση*» μέσον της οποίας λέμε θα απαλειφθούν τα αρνητικά στοιχεία, αυτή πρέπει να γίνει με την τουρκική πλευρά, η οποία, όχι μόνο δε θα δεχτεί την απαίτηση μας αλλά, θα ζητά να απαλειφθούν άλλα σημεία τα οποία εμείς δεχόμαστε. Οι μόνες ίσως αλλαγές που θα μπορούσαν να γίνουν θα ήταν η τροποποίηση, κατόπιν μιας συμβιβαστικής συμφωνίας μεταξύ των δύο

πλευρών, κάποιων σημείων της Δέσμης Ιδεών υπέρ της μιας πλευράς, εις αντάλλαγμα τροποποίησης κάποιων άλλων σημείων υπέρ της άλλης πλευράς, όπως εισηγούμαι στο κεφ. «Μια συμβιβαστική συμφωνία μεταξύ των δύο Κοινοτήτων», Τόμος Β΄, σ. 203.

Βελτίωση των προτάσεων του Γ.Γ. υπέρ μας, θα μπορούσαμε να συζητήσουμε μόνο με τον ίδιο, προτού τις υποβάλει για επικύρωση στο Σ.Α., όχι όμως ύστερα. Αυτό γίνεται φανερό από την παρακάτω δήλωση του Γ.Γ.:

«Η Δέσμη Ιδεών του Γ.Γ. εξελίχθηκε βασικά από τις ιδέες που συζήτησαν οι αντιπρόσωποι του Γ.Γ. με τους δύο αρχηγούς σε μια σειρά συναντήσεων τους και, ύστερα από περαιτέρω συναντήσεις, οι ιδέες έτυχαν επεξεργασίας και τροποποιήσεων σε μια προσπάθεια να ανταποκρίνονται στα νόμιμα δικαιώματα και τις λογικές ανησυχίες των δύο πλευρών».

Μια απόδειξη του ότι, άμα η δική μας πλευρά δεχτεί πλήρως τις προτάσεις του Γ.Γ. που επικυρώθηκαν από το Σ.Α., υπάρχουν πιθανότητες να πιεστεί η τουρκική πλευρά για να τις δεχτεί, είναι η περίπτωση των μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης τα οποία ο Πρόεδρος Κληρίδης δέχτηκε χωρίς επιφυλάξεις και για τα οποία φαίνεται ότι ο Γ.Γ., η Αμερική, το Σ.Α. και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, πιέζουν την τουρκική πλευρά να τα δεχτεί.

ΜΕΤΑΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΙΑΜΑΧΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΙΚΗΣ ΑΜΙΛΛΑΣ

Βέβαια η τακτική που εισηγούμαι συνεπάγεται «*οδυνηρές υποχωρήσεις»* από τη δική μας πλευρά. Πρέπει όμως να κατανοήσουμε πως, χωρίς αυτές δεν μπορούμε να επιτύχουμε το στρατηγικό μας σκοπό, ο οποίος, όπως τόνιζα επιγραμματικά στους προηγούμενους Προέδρους της Δημοκρατίας, έπρεπε και πρέπει να είναι:

«Να υπογράψουμε πολύ σύντομα την καλύτερη εφικτή λύση του Κυπριακού με την οποία, από τη μια, θα επανακτήσει η Κυπριακή Δημοκρατία τα τουρκοκρατούμενα εδάφη της - κι έτσι θα αποσοβηθεί ο έσχατος για τη νήσο μας κίνδυνος να διαιωνιστεί και κάποτε να επισημοποιηθεί και να επεκταθεί η τέτοια κατοχή τους - και από την άλλη η ένοπλη ελληνοτουρκοκυπριακή διαμάχη, στην οποία η υπεροχή της ελληνικής πλευράς αποδείκτηκε αμφίβολη, θα δώσει τη θέση της στην ειρηνική άμιλλα στην οποία η από κάθε άποψη υπεροχή της ελληνικής πλευράς είναι αναμφισβήτητη».

Αυτά τα είχα εισηγηθεί στον Πρόεδρο Μακάριο **πριν από την τουρκική εισβολή** (το Φεβρουάριο 1973, *(δες κεφ. «Να υπογράψετε την καλύτερη εφικτή λύση με την οποία η ένοπλη Ελληνο-Τουρκοκυπριακή διαμάχη θα δώσει τη θέση της στην ειρηνική άμιλλα» σ. 324),* και τα επανέλαβα στον Κυπριανού το 1978 *(δες κεφ. «Με διπλομέτρημα ο Ντενκτάς εξογκώνει την κτηματική ιδιοκτησία των*

Τ/Κ στο 32,8%» σ. 363) και τον Βασιλείου το 1991, χωρίς όμως να ληφθούν υπόψη. Ελπίζω όμως να υιοθετηθούν τώρα από το σημερινό Πρόεδρο Κληρίδη.

Λευκωσία, 23 Σεπτεμβρίου 1993
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, ΤΟ 1945

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ο οποίος έληξε στην Ευρώπη στις 7 Μαΐου 1945 και στην Άπω Ανατολή στις 14 Αυγούστου 1945, άρχισαν να καταρρέουν οι αυτοκρατορίες της Βρετανίας, Γαλλίας, Πορτογαλίας, Βελγίου, Ισπανίας και Νοτίου Αφρικής, οι οποίες το 1945 περιλάμβαναν 750 εκατομμύρια κατοίκους του τρίτου κόσμου. Σ' αυτές τις αποικίες οι μητροπολιτικές Χώρες εξήγαν τα βιομηχανικά τους εμπορεύματα σε ψηλές τιμές κάτω από το σύστημα προστατευτικών δασμών υπέρ τους, και έπαιρναν απ' αυτές φθηνές πρώτες ύλες. Αυτό βέβαια εμπόδιζε τις άλλες βιομηχανικές χώρες, όπως τη Γερμανία και την Αμερική, από του να συναγωνίζονται στο διεθνές εμπόριο με τις αποικιοκρατικές Χώρες, με ίσους όρους. Έτσι δεν ήταν παράδοξο το ότι ο Χίτλερ στις διακηρύξεις του για τον πόλεμο εναντίον της Αγγλίας και της Γαλλίας τόνιζε πως η Γερμανία δεν μπορούσε να ζήσει χωρίς αποικίες.

Ο «ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΥ ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΥ»

Γι' αυτό, η Αμερική, τον Αύγουστο 1941, προτού ακόμα μπει στον πόλεμο (πράγμα που έκανε το Δεκέμβριο 1941) ζήτησε από τη Βρετανία να καθορίσει τη μεταπολεμική πολιτική της σχετικά με τις αποικίες της. Για το σκοπό αυτό συναντήθηκαν πάνω σ' ένα πολεμικό πλοίο στον Ατλαντικό, ο Αμερικανός Πρόεδρος Φράγκλιν Ρούζβελτ και ο Βρετανός Πρωθυπουργός Ουίνστων Τσιέρτσιλ και εξέδωσαν το «*Χάρτη του Ατλαντικού».* ο οποίος προνοούσε, μεταξύ άλλων ότι, μεταπολεμικά «*θα εξασφαλιστεί το δικαίωμα όλων των λαών να εκλέγουν τη δική τους μορφή διακυβέρνησης και το δικαίωμα όλων των κρατών να απολαμβάνουν με ίσους όρους συμμετοχή στο εμπόριο και τις πρώτες ύλες του κόσμου».*

Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

Ευθύς μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ευρώπη υπογράφτηκε στις 26 Ιουνίου 1945 στον 'Αγιο Φραγκίσκο της Αμερικής ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος, μεταξύ άλλων, προνοούσε τα εξής:

«'Αρθρο 73. Τα μέλη των Ηνωμένων Εθνών, τα οποία έχουν ευθύνες για τη διαχείριση εδαφών που οι λαοί τους δεν απέκτησαν ακόμη πλήρη βαθμό αυτοκυβέρνησης, αναγνωρίζουν την αρχή ότι τα συμφέροντα των κατοίκων των εδαφών αυτών είναι υπέρτατα, και αναγνωρίζουν ως ιερή υποχρέωση να προάγουν στο έπακρο, μέσα στο σύστημα της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας που εδραιώνεται από τον παρόντα Χάρτη, την ευημερία των κατοίκων των εδαφών τούτων, και για το σκοπό αυτό, μεταξύ άλλων, να αναπτύξουν αυτοκυβέρνηση, η οποία θα λαμβάνει δεόντως υπόψη τις πολιτικές φιλοδοξίες των λαών, και να τους βοηθήσει στην προοδευτική ανάπτυξη των ελεύθερων

πολιτικών τους ιδρυμάτων, σύμφωνα με τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε εδάφους και των λαών τους, όπως και στα διάφορα στάδια ανάπτυξης τους».

ΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΤΟ 1946

'Ηταν κάτω απ' εκείνες τις διεθνείς συνθήκες που ο Εργατικός Υπουργός Αποικιών Creech Jones έκαμε στις 23 Οκτωβρίου 1946 την εξής δήλωση στη Βρετανική Βουλή:

«Η Βρετανική Κυβέρνηση επανεξέτασε το ζήτημα της μελλοντικής πολιτικής της για την Κύπρο, με σκοπό να αναζητηθούν ευκαιρίες για εγκαθίδρυση ενός πιο φιλελεύθερου και προοδευτικού καθεστώτος όσον αφορά τις εσωτερικές υποθέσεις της νήσου. Προτείνω να ζητήσουμε από τον Κυβερνήτη της νήσου, ο οποίος συμφωνά πλήρως με αυτήν την πολιτική, να συγκαλέσει Διασκεπτική Συνέλευση από αντιπροσωπευτικά στοιχεία της νήσου για να μελετήσουν την υποβολή προτάσεων για συνταγματικές μεταρρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένης και της εγκαθίδρυσης ενός Κεντρικού Νομοθετικού Σώματος. Ελπίζεται ότι το αποτέλεσμα θα είναι η δημιουργία ενός Συμβουλίου, το οποίο θα θέσει τους αντιπροσώπους του Κυπριακού λαού σε διαβούλευση με την Κυβέρνηση για τη διαχείριση των τοπικών υποθέσεων».[78]

Με βάση αυτή τη δήλωση, ο Κυβερνήτης της νήσου συγκάλεσε τη Διασκεπτική Συνέλευση. Η Εθναρχία και τα δεξιά κόμματα που την ακολουθούσαν, την μποϋκόταραν ζητώντας *«'Ενωσιν και μόνον 'Ενωσιν»*. Πήραν όμως μέρος σ' αυτήν οι δήμαρχοι Λευκωσίας, Λεμεσού, Λάρνακας, Αμμοχώστου και Μόρφου, (Ιωάννης Κληρίδης - πατέρας του Γλαύκου Κληρίδη - Πλουτής Σέρβας, Λ. Σανταμάς, Α. Αδάμαντος, Π. Νικολόπουλος), δύο αντιπρόσωποι της εργατικής συντεχνίας Π.Ε.Ο. (Α. Ζιαρτίδης και Α. Φάντης), ο αντιπρόσωπος της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας (Π. Χατζημιχαήλ), δύο άλλοι Ελληνοκύπριοι, (ο Γεώργιος Αραδιπιώτης και ο Σωκράτης Ευαγγελίδης), ένας Καθολικός (ο Μισιέλ Χούρης, δικηγόρος) και 7 Τουρκοκύπριοι, συμπεριλαμβανομένου και του Ραούφ Ντενκτάς.[79] Στην πρώτη συνεδρία, την 1η Νοεμβρίου 1947, ο Κυβερνήτης είχε πει:

«Δεν υπάρχει τίποτα γραμμένο με αόρατη μελάνη επί της περγαμηνής, επί της οποίας προσεκλήθητε να γράψετε τις συστάσεις σας προς τη Βρετανική Κυβέρνηση για τη μορφή του Συντάγματος που θα εγκαθιδρυθεί στην Κύπρο».[80]

Στις επόμενες συνεδρίες όμως, ο Πρόεδρος της Συνέλευσης, Αρχιδικαστής Τζάκσον (Sir Edward Jackson), υποστήριξε ότι οι όροι εντολής της Διασκεπτικής περιορίζονταν μόνο στη σύσταση ενός Νομοθετικού Συμβουλίου, που θα ήταν κάποια βελτιωμένη μορφή του προηγούμενου Νομοθετικού Συμβουλίου που

[78] Πρακτικά Βουλής Κοινοτήτων, 23.10.46.
[79] Δες Πρακτικά Διασκεπτικής CO537/4036, 21.5.1948.
[80] «Ελευθερία», 2.11.1947.

ίσχυε από το 1882 ώς το 1931 (οπότε καταργήθηκε ύστερα από την εξέγερση του 1931), χωρίς όμως εκλεγμένη εκτελεστική εξουσία. Οι 5 Δήμαρχοι, οι 2 Συντεχνιακοί και ο Χατζημιχαήλ δε δέχτηκαν την άποψη του Προέδρου και υπέβαλαν στις 24 Νοεμβρίου 1947, στο Υπουργείο Αποικιών το πιο κάτω υπόμνημα με το οποίο ζητούσαν Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης.

ΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΑΥΤΟΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

α. Τα Ελληνικά μέλη της Διασκεπτικής Συνέλευσης που υπογράφουν το παρόν υπόμνημα, πιστεύουν ότι το επιδιωκόμενο Σύνταγμα πρέπει να προνοεί για την άσκηση της Νομοθετικής Εξουσίας από μια πλήρως εκλεγμένη Βουλή. Αυτή δε θα πρέπει να περιλαμβάνει επίσημα μέλη είτε αυτεπάγγελτα είτε διορισμένα.

β. Η ψηφοφορία θα είναι καθολική και οι μειονότητες πρέπει να αντιπροσωπεύονται στο Νομοθετικό Συμβούλιο ανάλογα με την αριθμητική τους δύναμη.

γ. Η εκλεγμένη Βουλή θα νομοθετεί πάνω σ' όλα τα θέματα που αφορούν τις εσωτερικές υποθέσεις της νήσου.

δ. 'Ενα νομοσχέδιο που εγκρίνεται από τη Βουλή δε θα γίνεται νόμος προτού πάρει τη συγκατάθεση του Κυβερνήτη, αλλά, υπό την επιφύλαξη που αναφέρεται στην πιο κάτω υπο-παράγραφο (ε), ο Κυβερνήτης θα ακολουθεί τη συμβουλή των υπουργών του εκτός των περιπτώσεων όπου πιστεύει ότι το θέμα πρέπει να αναφερθεί στο εκλογικό σώμα.

ε. Ορισμένες κατηγορίες νομοσχεδίων, όταν ψηφιστούν από τη Βουλή θα υποβάλλονται στον 'Αγγλο Βασιλέα για επικύρωση και δε θα γίνονται νόμοι παρά μόνο όταν επικυρωθούν απ' αυτόν. Μεταξύ των τέτοιων νομοσχεδίων θα είναι τα νομοσχέδια τα οποία, κατά τη γνώμη του Κυβερνήτη, είναι πιθανόν να προκαλέσουν καταπίεση ή αδικία σε βάρος οποιασδήποτε κοινοτικής μειονότητας.

στ. 1.Τα ελληνικά μέλη απαιτούν το δικαίωμα να σχηματίζουν κυβέρνηση για τις εσωτερικές υποθέσεις, όχι όμως σ' αυτό το στάδιο, για εξωτερικές υποθέσεις ή για θέματα άμυνας της νήσου. Αυτά τα θέματα θα αποκλείονται από τη δικαιοδοσία του Νομοθετικού Συμβουλίου της Κύπρου και το δικαίωμα να νομοθετεί γι' αυτά θα επιφυλάττεται στη Βρετανική Κυβέρνηση.

2.(α) Η εκτελεστική εξουσία θα ασκείται από το Υπουργικό Συμβούλιο το οποίο θα έχει την υποστήριξη της πλειοψηφίας της Βουλής.

(β) Για την προστασία των συμφερόντων της μεγαλύτερης κοινοτικής μειονότητας, το Υπουργικό Συμβούλιο θα περιλαμβάνει ένα υπουργό για τις τουρκικές υποθέσεις. Αυτός ο υπουργός πρέπει να είναι μέλος της Βουλής και να εκλέγεται από τα τουρκικά μέλη της.

3. Οι υποφαινόμενοι πιστεύουν επίσης ότι, προτού προχωρήσουν στη συζήτηση στη Συνέλευση των λεπτομερειών οποιουδήποτε συντάγματος, είναι ανάγκη να ξέρουν κατά πόσον η Βρετανική Κυβέρνηση είναι έτοιμη να μελετήσει την άμεση παραχώρηση στην Κύπρο ενός συντάγματος βασισμένου στις πιο πάνω γραμμές.

Γι' αυτό παρακαλείται ο Πρόεδρος της Διασκεπτικής να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να δοθεί μια έγκυρη απάντηση σ' αυτό το ζήτημα για να διευκρινιστούν οι όροι εντολής της Συνέλευσης. Τα ελληνικά μέλη που υπογράφουν αυτό το υπόμνημα επιφυλάττουν το δικαίωμα να εξετάσουν τη μελλοντική τους δράση, ως μελών της Συνέλευσης, υπό το φως της απάντησης που θα δοθεί.

(υπογραφές) Ι.Κ. Κληρίδης, Δήμαρχος (Δ/χος) Λευκωσίας, Πλουτής Σέρβας, Δ/χος Λεμεσού, Λύσος Ν. Σανταμάς, Δ/χος Λάρνακας, Αδάμ Αδάμαντος, Δ/χος Αμμοχώστου, Πολύκαρπος Νικολόπουλος, Δ/χος Μόρφου, Ανδρέας Ζιαρτίδης, Αντιπρόσωπος (Αν/ος) ΠΕΟ, Ανδρέας Φάντης, Αν/ος ΠΕΟ, Παναγιώτης Χατζημιχαήλ, Αν/ος Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας.

'Ηταν με την ευκαιρία εκείνη που έγραψα και δημοσίευσα τα άρθρα που ακολουθούν.

ΤΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΘΕΛΟΥΜΕ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΤΟ ΘΕΛΟΥΜΕ[81] (28.11.1947)

Ο ΕΝΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Η Δεξιά παράταξη, με επί κεφαλής τους Αρχηγούς της Εκκλησίας, φωνάζει πως δε θέλει «*Σύνταγμα»* αλλά μόνο «*'Ενωσιν και μόνον 'Ενωσιν και ουδέν άλλο ή 'Ενωσιν»*. Με το σύνθημα αυτό προσπαθεί να παρασύρει την πολιτικά αμόρφωτη μερίδα του κυπριακού λαού και κυρίως εκείνους που δεν ξέρουν τί σημαίνει *«Σύνταγμα»* και δεν μπορούν ν' αντιληφθούν πως το *«Σύνταγμα»* δεν είναι κάτι που εμποδίζει τον αγώνα για 'Ενωσιν.[82]

'Οταν λεν ότι δε θέλουν Σύνταγμα, εννοούν ότι προτιμούν να κυβερνάται η νήσος δικτατορικά από τον 'Αγγλο Κυβερνήτη παρά από εκλεγμένους αντιπροσώπους του λαού. Το επιχείρημα τους ότι «*διά της αποδοχής συνταγματικών μεταρρυθμίσεων προδίδεται ο εθνικός αγών»* δεν ευσταθεί για τους ακόλουθους λόγους:

[81] 'Αρθρα που δημοσιεύτηκαν στο «Δημοκράτη» από 28-30 Νοεμβρίου και 2-6 Δεκεμβρίου, 1947. Υπογράφτηκαν με το ψευδώνυμο «ΝΟΥΣΗΣ» γιατί ο συγγραφέας εργαζόταν στην ημικρατική Γεωργική Τράπεζα Κύπρου, η οποία απαγόρευε στους υπαλλήλους της να δημοσιογραφούν πάνω σε πολιτικά θέματα.

[82] Χρησιμοποιώ τη λέξη «'Ενωσις», («Ενώσεως») στην καθαρεύουσα, γιατι αυτή έγινε πια διεθνής λέξη («Enosis»), που, σύμφωνα με το Concise Oxford Dictionary σημαίνει, «Political union of Cyprus with Greece».

Αν δούμε το ζήτημα μας από διεθνή άποψη, θ' αντιληφθούμε πως η 'Ενωσις δεν είναι τόσο σύντομη, ούτε τόσο εύκολη, όπως θέλουν να εξαπατήσουν τον Κυπριακό λαό οι Κύπριοι «*εθνικόφρονες*». Κάθε ένας που παρακολουθεί τα διεθνή πολιτικά ζητήματα θα ξέρει πως η Αγγλία σήμερα αγωνίζεται με τα δόντια, που λέει ο λόγος, να κρατηθεί στην Ανατολική Μεσόγειο. Από την Αίγυπτο διώχνεται και, παρόλο που καταγγέλλεται και στην Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών, αρνείται να φύγει. Από την Παλαιστίνη αναγκάζεται να υποσχεθεί πως θα φύγει, αφού είδε πως δεν τα 'βγαλε πέρα με τους Εβραίους «*τρομοκράτες*» που υποστηρίζονταν από τους Εβραίους Τραπεζίτες της Αμερικής, αν και ταυτόχρονα προσπαθεί να ματαιώσει την λύση του Παλαιστινιακού, ώστε ν' αναβάλει την αποχώρηση της. Από την Ελλάδα, όπου βρίσκεται από τριετίας ως «*προσκεκλημένη*», δηλώνει κάθε λίγο πως πρόκειται «*πολύ σύντομα*» ν' αποχωρήσουν τα αγγλικά στρατεύματα, χωρίς να βλέπουμε να πραγματοποιείται η αποχώρηση.

Τώρα, για την Κύπρο, που δεν είναι ούτε «*ανεξάρτητο*» κράτος όπως την Αίγυπτο και την Ελλάδα, ούτε «*υπό εντολή* των Ηνωμένων Εθνών χώρα», όπως η Παλαιστίνη, αλλά μια «*Αποικία του Στέμματος*» της Αγγλίας, πώς μπορεί ένας λογικός άνθρωπος να πιστέψει πώς πρόκειται να φύγει εύκολα; Η ωμή πραγματικότητα είναι πως οι 'Αγγλοι, σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά, είναι αποφασισμένοι να κρατήσουν την Κύπρο, και πως θα χρειαστούν πολύχρονοι αγώνες σε διεθνή κλίμακα πριν επιτευχθεί η 'Ενωσις. Γι' αυτό ένα Σύνταγμα αυτοκυβέρνησης θα εξυπηρετήσει τα συμφέροντα του κυπριακού λαού γιατί θα προωθήσει τόσο τον εθνικό αγώνα όσο και τη βελτίωση του βιοτικού και πολιτιστικού του επιπέδου.

'Υστερα από όλα αυτά, θ' αντιλαμβάνεται ο αναγνώστης ποιοι είναι εκείνοι που προδίδουν τον κυπριακό αγώνα. Τον προδίδουν ακριβώς εκείνοι που δημιουργούν αυταπάτες στο λαό με σκοπό να τον εμποδίσουν από του να χρησιμοποιήσει ένα καλύτερο Σύνταγμα, τόσο για προώθηση του Εθνικού αγώνα, όσο και για τη βελτίωση του βιοτικού και πολιτιστικού του επιπέδου.

'Οποιος δεν είναι τυφλωμένος από την αυταπάτη για άμεση 'Ενωσιν, μπορεί ποτέ ν' αμφιβάλλει πως ο εθνικός μας αγώνας θα κάμει τεράστια πρόοδο με ένα Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης; Γιατί, Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης θα σημαίνει μεταξύ άλλων πως:

1. Την Ελληνική παιδεία στην Κύπρο δε θα την διευθύνει ένας 'Αγγλος Τμηματάρχης, αλλά ένας 'Ελληνας Υπουργός, υπεύθυνος στην Κυπριακή Βουλή.

2. Η πολιτική της Κυπριακής Κυβέρνησης πάνω σ' όλα τα ζητήματα δε θα είναι πια η πολιτική του 'Αγγλου Κυβερνήτη, αλλά η πολιτική του Ελληνικού Κυπριακού Υπουργικού Συμβουλίου. Και βέβαια σε καμιά περίπτωση η τέτοια πολιτική δε θα είναι αντεθνική ή ανθενωτική.

3. Οι σημερινοί νόμοι που περιορίζουν μεταξύ άλλων και τις εθνικές εκδηλώσεις και την εθνική διαπαιδαγώγηση του Κυπριακού λαού, με πρώτη ευκαιρία θα ακυρωθούν από την Κυπριακή Βουλή. Επίσης η εφαρμογή των Νόμων από την Αστυνομία και τα Δικαστήρια θα βρίσκεται κάτω από τον έλεγχο των Υπουργών που θα είναι υπεύθυνοι στη Βουλή.

Συγκρίνετε τώρα όλες αυτές τις ευκαιρίες που θα ‘χει ο Κυπριακός λαός για προώθηση του εθνικού αγώνα κάτω από ένα Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης, με την εθνική καταπίεση κάτω από το Σύνταγμα του 1931 μέχρι σήμερα, και πέστε ποιο από τα δυο αυτά Συντάγματα «*στραγγαλίζει το ενωτικό ημών αίτημα»*.

Δεν πιστεύω να υπάρχει κανένας καλόπιστος συζητητής που, στα σοβαρά, θα υποστηρίζει πως κάτω από το σημερινό απολυταρχικό σύνταγμα έχουμε παραπάνω ευκαιρίες για εθνικό αγώνα και εθνική διαπαιδαγώγηση του λαού παρά κάτω από ένα δημοκρατικότερο Σύνταγμα.

'Ωστε βλέπουμε καθαρά πως οι συνταγματικές μεταρρυθμίσεις όχι μόνο δεν πρόκειται να ζημιώσουν τον εθνικό μας αγώνα, αλλά τουναντίον είναι απαραίτητες για την προώθηση του. Γιατί άραγε οι Τούρκοι εθνικιστές της Διασκεπτικής διαφώνησαν ως προς την παροχή Συντάγματος Αυτοκυβέρνησης; 'Οπως είπαν οι ίδιοι, διαφώνησαν γιατί θεωρούν την Αυτοκυβέρνηση ως ένα βήμα προς την 'Ενωσιν.

Κι επίσης, ποιος είναι ο πραγματικός λόγος που κάμνει την Αγγλική Κυβέρνηση να μη θέλει να μας δώσει πλήρη αυτοκυβέρνηση, ενώ έδωσε τέτοιο Σύνταγμα, και καλύτερο ακόμα, σε πολύ πιο καθυστερημένους λαούς; Ο λόγος είναι γιατί ακριβώς φοβάται το αντίθετο εκείνου που φωνάζουν οι «*Εθνικόφρονες»*. Φοβάται πως ένα Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης θα φουντώσει περισσότερο τον εθνικο-απελευθερωτικό αγώνα.

ΠΟΙΟ ΘΑ ΗΤΑΝ ΤΟ ΙΔΕΩΔΕΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΟΣΟ ΚΑΙΡΟ ΜΑΣ ΚΡΑΤΑ Η ΑΓΓΛΙΑ

Το καλύτερο Σύνταγμα για την Κύπρο, εφόσον μας κρατά η Αγγλία, θα ‘ταν εκείνο που θα μας άνοιγε το δρόμο για όσο το δυνατό γρήγορη Εθνική Αποκατάσταση, και που στο μεταξύ θα εξασφάλιζε ώς ένα βαθμό την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου.

Το Ιδεώδες Σύνταγμα για την Κύπρο θα ‘ταν ένα «*Σύνταγμα Κτήσης»* (DOMINION), παρόμοιο εκείνου που έχουν ο Καναδάς, η Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία, Ν. Αφρική, οι Ινδίες και το Πακιστάν, και που πρόκειται να πάρει τώρα και η Κεϋλάνη.

Τα πλεονεκτήματα που δίνει ένα τέτοιο Σύνταγμα και που δεν τα δίνει το Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης, (που είναι το αμέσως κατώτερο είδος Βρετανικού Συντάγματος) είναι κυρίως τα ακόλουθα:

1 Μια χώρα με Σύνταγμα «*Κτήσης»* είναι Κράτος συνταγματικά ισότιμο με την Αγγλία, ενώ μια Αυτοκυβερνώμενη Αποικία υπόκειται στις αποφάσεις της Βρετανικής Βουλής και του Βρετανικού Υπουργικού Συμβουλίου. Για παράδειγμα, μια «*Κτήση»* μπορεί να συνάψει με οποιοδήποτε άλλο κράτος όποια Σύμβαση θέλει, πράμα που δεν μπορεί να κάμει μια Αυτοκυβέρνητη Αποικία.

2. Ο Βασιλέας της Αγγλίας διορίζει ως Γενικόν Κυβερνήτη μιας Κτήσης το πρόσωπο που υποδεικνύει σ' αυτόν ο εκλεγμένος Πρωθυπουργός της Κτήσης, ενώ ο Κυβερνήτης μιας Αυτοκυβέρνητης Αποικίας διορίζεται κατόπιν υπόδειξης του Βρετανού Υπουργού των Αποικιών.

3. Όλες οι εξουσίες του Γενικού Κυβερνήτη μιας Κτήσης, υπόκεινται στις «*Συνταγματικές Συμβάσεις»* που ισχύουν στην Αγγλία σχετικά με την άσκηση των εξουσιών του Βασιλέα. Π.χ. θεωρητικά, ο Βασιλέας στην Αγγλία έχει «*βέτο»* πάνω σ' όλους τους Νόμους της Αγγλίας, μπορεί να διαλύσει τη Βρετανική Βουλή όποτε θέλει και να μην την καλέσει σε συνεδρία για 3 χρόνια, μπορεί να διορίζει και να παύει τους Υπουργούς όποτε θέλει, μπορεί να συνάπτει συμβάσεις με ξένα Κράτη όπως τις θέλει, και πολλά άλλα. Εντούτοις η άσκηση αυτών των εξουσιών από τον Βασιλέα υπόκειται στις άγραφες «*Συνταγματικές Συμβάσεις»*, σύμφωνα με τις οποίες ο ίδιος δεν μπορεί να κάμει τίποτε απ' όλα αυτά δίχως προηγούμενη «*συμβουλή»* των Υπουργών, και οι Υπουργοί με τη σειρά τους είναι υπόλογοι στη Βουλή για ό,τι «*συμβουλεύουν»* τον Βασιλέα.

Μ' αυτό τον τρόπο, ο Βασιλέας της Αγγλίας καθώς κι ο Γενικός Κυβερνήτης μιας Κτήσης, παρόλες τις ονομαστικά μεγάλες εξουσίες που έχουν, στην πράξη συνήθως βάζουν την υπογραφή τους στις αποφάσεις της εκλεγμένης Κυβέρνησης, και σε πολύ σπάνιες περιπτώσεις μπορούν να πάρουν ενεργό μέρος στη διακυβέρνηση της χώρας.

Στην περίπτωση όμως των Αυτοκυβέρνητων Αποικιών, ο Κυβερνήτης διατηρεί κάποιες πραγματικές εξουσίες, οι οποίες καθορίζονται από το Σύνταγμα της Αυτοκυβέρνητης Αποικίας - πάντως όμως οι εξουσίες αυτές είναι πολύ λιγότερες απ' όσες έχει ένας Κυβερνήτης μιας μη-αυτοκυβέρνητης Αποικίας.

4. Μια Κτήση μπορεί να αναθεωρήσει μόνη της το Σύνταγμα της όπως θέλει, αφού ακολουθήσει τη διαδικασία που ορίζει το Σύνταγμα - π.χ. με απόφαση της Βουλής με πλειοψηφία 2/3 ή κατόπιν επικύρωσης της απόφασης με δημοψήφισμα - ενώ η αναθεώρηση των βασικών όρων του Συντάγματος μιας Αυτοκυβέρνητης Αποικίας συνήθως γίνεται με Βασιλικό Διάταγμα ή με Νόμο της Βρετανικής Βουλής.

'Ενα παράδειγμα είναι η Νότια Ιρλανδία. Το 1922, ύστερα από πολύχρονους επαναστατικούς αγώνες, είχε πάρει Σύνταγμα πλήρους αυτοκυβέρνησης. Το 1931 ανεκηρύχθη, μαζί με τον Καναδά, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία και Νότια Αφρική ως «*Κτήση»* δηλ. «*Ισότιμο Μέλος της Βρετανικής Κοινοπολιτείας»*. Το 1937, κατόπιν δημοψηφίσματος, αναθεώρησε το Σύνταγμα της, ανακήρυξε τον

εαυτό της «*Ανεξάρτητη Ιρλανδική Δημοκρατία*», κατάργησε τον θεσμό του Γενικού Κυβερνήτη και στη θέση του εγκαθίδρυσε Πρόεδρο της Ιρλανδικής Δημοκρατίας, εκλεγόμενο από τον λαό. 'Ετσι, από το 1937 κι εδώ, η Ιρλανδία αποτελεί ένα ανεξάρτητο κράτος και κατά τη διάρκεια του τελευταίου πολέμου αρνήθηκε να πάρει μέρος σ' αυτόν.

Από τα πιο πάνω, γίνεται φανερό πως το ιδεώδες Σύνταγμα για την Κύπρο, όσον καιρό μας κρατά η Αγγλία, θα 'ταν ένα Σύνταγμα «*Κτήσης*», το οποίο, πρώτο, θα εξασφάλιζε στον κυπριακό λαό κυριαρχικά δικαιώματα πάνω σ' όλες τις υποθέσεις του, εσωτερικές και εξωτερικές και δεύτερο, θα επέτρεπε στην εκλεγμένη Κυπριακή Κυβέρνηση, αφού ξεπεράσει τους Συνταγματικούς ή άλλους περιορισμούς που τυχόν θα μας έθεταν οι 'Αγγλοι, να κάμει δημοψήφισμα, αν ήθελε, για αναθεώρηση του Συντάγματος της ώστε η Κύπρος ν' αποχωριστεί από τη Βρετανική Κοινοπολιτεία και να ενσωματωθεί στο Ελληνικό Κράτος.

Με άλλα λόγια, ένα Σύνταγμα «*Κτήσης*» θα μας εξασφάλιζε τις Συνταγματικές και Νομικές δυνατότητες για 'Ενωσιν με την Ελλάδα μέσα σ' ένα λίγο-πολύ σύντομο χρονικό διάστημα.

Η ΚΑΤΩΤΑΤΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΜΑΣ ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΕΙΝΑΙ Η ΑΥΤΟΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Σύνταγμα «*Κτήσης*» θα 'ταν για μας το ιδεώδες Σύνταγμα, αλλά ακριβώς γι' αυτό το λόγο δεν είναι πιθανό να μας το δώσει η Αγγλία. Εφόσον η Αγγλία σήμερα αρνείται την 'Ενωσιν, κι εμείς δεν έχουμε τα μέσα, τοπικά ή διεθνή, να την εξαναγκάσουμε να μας τη δώσει, είναι φυσικό πως θ' αρνηθεί να μας δώσει ένα Συνταγματικό μέσο που θα μας υποβοηθούσε να πραγματοποιήσουμε σύντομα την 'Ενωσιν. Γι' αυτό, στο σημερινό στάδιο, είμαστε υποχρεωμένοι από τις αντικειμενικές συνθήκες, να περιορίσουμε τις Συνταγματικές απαιτήσεις μας στο αμέσως κατώτερο είδος Συντάγματος μετά το Σύνταγμα «*Κτήσης*», δηλ. στο Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης.

Τέτοιο Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης είχε η Μάλτα από το 1921, της το απέσυραν όμως, το 1933 και της το ξανάδωσαν με κάποιες βελτιώσεις φέτος. Ας σημειωθεί πως η Μάλτα είναι σε έκταση περίπου σαν τη μισή επαρχία Κερύνειας μόνο, αν και ο πληθυσμός της κοντεύει τις 300.000 δηλ. τα 2/3 της Κύπρου.

Με το Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης, που αποτελεί στο σημερινό στάδιο, τη μίνιμουμ Συνταγματική απαίτηση μας, θα μπορέσει ο κυπριακός λαός να πάρει στα χέρια του τις εσωτερικές του υποθέσεις, κι έτσι να προωθήσει τη λύση των εθνικών, οικονομικών, εκπαιδευτικών και άλλων προβλημάτων του. Κανένα άλλο κατώτερο είδος Συντάγματος δεν μπορεί να ικανοποιήσει τον Κυπριακό λαό, ούτε καν προσωρινά, γιατί κάτω από οποιοδήποτε Σύνταγμα κατώτερο από αυτό της Αυτοκυβέρνησης, η Εκτελεστική Εξουσία, δηλ. η σύνταξη του

προϋπολογισμού, η διεύθυνση της Παιδείας, Γεωργίας, Κτηνοτροφίας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και γενικά όλων των Κυβερνητικών Τμημάτων, θα βρίσκεται, όπως και σήμερα, στα χέρια των 'Αγγλων. Τέτοιο κατώτερο Σύνταγμα είναι εκείνο που περιέγραψε στη Διασκεπτική ο Πρόεδρος της Σερ Ε. Τζάκσον, και το οποίο φαίνεται να είναι το αμέσως κατώτερο από την Αυτοκυβέρνηση, είδος Συντάγματος. Τέτοιο Σύνταγμα, με κάποιες παραλλαγές, έχουν σήμερα η Ιαμαϊκή και οι άλλες νήσοι των Δυτικών Ινδιών (κοντά στην Αμερική), χωρίς όμως οι κάτοικοι τους να είναι ικανοποιημένοι, γιατί τώρα ζητούν κι αυτοί να πάρουν Σύνταγμα «*Αυτοκυβέρνησης»*. Ας σημειωθεί πως οι περισσότεροι κάτοικοι της Ιαμαϊκής πριν ένα αιώνα ήταν ακόμη δούλοι. Είναι απόγονοι των μαύρων της Αφρικής που μεταφέρθηκαν στην Ιαμαϊκή πριν 200-400 χρόνια κι επωλήθηκαν ως σκλάβοι για να δουλεύουν στις φυτείες ζαχαροκαλάμου, μπανανών κ.λ.π. (Η έκταση της Ιαμαϊκής είναι κάπως μεγαλύτερη απ' αυτήν της Κύπρου, αλλά ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 1.300.000). Σύμφωνα με το Σύνταγμα της Ιαμαϊκής, το Εκτελεστικό Συμβούλιο, το οποίο συντάσσει και τον Προϋπολογισμό της νήσου, αποτελείται από τον Κυβερνήτη, τον Αποικιακό Γραμματέα, τον Γενικό Εισαγγελέα, τον Γενικό Ταμία, 2 διοριζόμενα μέλη και 5 μέλη που εκλέγονται από τη Βουλή. 'Ετσι, οι 'Αγγλοι μαζί με τους 2 διορισμένους έχουν πάντα την πλειοψηφία, ενώ οι αντιπρόσωποι της Βουλής βρίσκονται σε μειοψηφία. Τα Κυβερνητικά Τμήματα διευθύνονται επίσης από 'Αγγλους Τμηματάρχες όπως στην Κύπρο τώρα.

Φαίνεται πως είναι κάτι τέτοιο Σύνταγμα που θέλουν οι 'Αγγλοι να δώσουν τώρα στην Κύπρο, το οποίο όμως δεν μπορεί να ικανοποιήσει ούτε καν προσωρινά τον Κυπριακό λαό που είναι ένας ευρωπαϊκός λαός με συνεχή πολιτισμό 3.500 ετών.

Γι' αυτό, στο σημερινό στάδιο, οι Συνταγματικές απαιτήσεις μας δεν μπορούν να ‘ναι χαμηλότερες από αυτό της Αυτοκυβέρνησης.

ΟΙ ΓΕΝΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΑΥΤΟΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

'Οπως είδαμε πιο πάνω, η κατώτατη Συνταγματική μας απαίτηση δεν μπορεί να ‘ναι άλλη από την Αυτοκυβέρνηση. Στο άρθρο αυτό καθώς και στα επόμενα θ' αναλύσουμε τις γενικές γραμμές ενός Σχεδίου προοδευτικού Συντάγματος Αυτοκυβέρνησης της Κύπρου.

Νομοθετική Εξουσία. Μια από τις πρώτες πρόνοιες κάθε Συντάγματος πρέπει να καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο θ' ασκείται η Νομοθετική Εξουσία, δηλ. ποιο Σώμα, ή ποια Σώματα θα ψηφίζουν τους νόμους. Σχετικά μ' αυτό, εγείρεται το ζήτημα αν πρέπει νά έχουμε ένα ή δυο Νομοθετικά Σώματα. Πολλά Συντάγματα προνοούν για ύπαρξη μιας Βουλής και μιας Γερουσίας, αν και τα ονόματα τους είναι διαφορετικά στις διάφορες χώρες. Π.χ. στην Αγγλία υπάρχει η Βουλή των Κοινοτήτων και η Βουλή των Λόρδων, στον Καναδά, η Βουλή των

Κοινοτήτων και η Γερουσία, στην Ιαμαϊκή η Βουλή των Αντιπροσώπων και το Νομοθετικό Συμβούλιο κλπ.

Ο θεσμός όμως της Γερουσίας, και γενικά της δεύτερης Βουλής, οποιονδήποτε κι αν είναι το όνομα της, είναι αντιδραστικός θεσμός γιατί τα μέλη της Γερουσίας συνήθως διορίζονται (όπως συμβαίνει και στις τρεις χώρες που αναφέραμε πιο πάνω) κι ο ρόλος της είναι συνήθως συντηρητικός δηλ. να προσπαθεί να εμποδίσει τη λήψη προοδευτικών μέτρων. Γι' αυτό, σ' όλες τις προοδευτικές χώρες υπάρχει τάση: Πρώτο, να περιορίσουν τις εξουσίες της, δεύτερο, να την κάμουν, όσο το δυνατό πιο δημοκρατική, (π.χ. να εκλέγεται αντί να διορίζεται) και τρίτο, εκεί που είναι κατορθωτό, να την καταργήσουν τελείως, ώστε όλη η Νομοθετική εξουσία ν' ασκείται μόνο από μια Βουλή.

Στο Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης της Μάλτας του 1921 υπήρχε ο θεσμός της Γερουσίας, στις περσινές όμως εισηγήσεις της η Εθνοσυνέλευση των Μαλτέζων (από την οποία το Βρετανικό Υπουργείο Αποικιών εζήτησε να συντάξει σχέδιο νέου Συντάγματος) επρότεινε στο Υπουργείο είτε να περιορίσει τις εξουσίες της Γερουσίας ώστε στην ουσία να έχει μόνο συμβουλευτική γνώμη επί των νομοσχεδίων, είτε να την καταργήσει τελείως. Το Υπουργείο προτίμησε τη δεύτερη λύση, κι'έτσι τώρα η Μάλτα έχει μόνο μια Βουλή.

Στην Κύπρο, η Νομοθετική εξουσία θα ‘πρεπε ν' ασκείται μόνο από μια Βουλή της οποίας όλα τα μέλη να εκλέγονται από τον κυπριακό λαό.

Σύνθεση της Βουλής. Σύμφωνα με την περσινή απογραφή του πληθυσμού, οι κάτοικοι της Κύπρου ήσαν περίπου 450.000 εκ των οποίων οι 361.000 ήσαν 'Ελληνες, οι 80.000 Τούρκοι και οι υπόλοιποι ανήκαν σε άλλες μειονότητες. Με βάση αυτούς τους αριθμούς, η Βουλή θα ‘ταν καλά ν' αποτελείται από 45 μέλη (δηλ. ν' αναλογεί 1 Βουλευτής για κάθε 10 χιλιάδες πληθυσμό) εκ των οποίων οι 36 θα είναι 'Ελληνες, οι 8 Τούρκοι και ο 1 αντιπρόσωπος των άλλων μειονοτήτων.

Τρόπος Εκλογής. Στους τόπους όπου υπάρχουν μειονότητες, οι εκλογές βουλευτών γίνονται με δυο τρόπους. Ο ένας τρόπος είναι, όλοι οι ψηφοφόροι ανεξαρτήτως εθνικότητας να ψηφίζουν μαζί, για την εκλογή όλων των μελών της Βουλής, και ο δεύτερος τρόπος είναι σαν εκείνο που εφαρμόζεται σήμερα στις Δημοτικές εκλογές της Κύπρου, όπου οι 'Ελληνες ψηφοφόροι μαζί με τους άλλους Χριστιανούς εκλέγουν τους 'Ελληνες δημοτικούς συμβούλους, και οι Τούρκοι ψηφοφόροι εκλέγουν τους Τούρκους συμβούλους.

Ο πρώτος τρόπος εκλογής προτιμάται σε τόπους που θέλουν να δημιουργήσουν δική τους ενιαία εθνικότητα. Π.χ. στην Κεϋλάνη πριν χρόνια, οι εκλογές εγίνονταν όπως στην Κύπρο, χωριστά για τους Σινχαλέζους και χωριστά για τους Ταμίλ και τις άλλες μειονότητες. Σήμερα όμως που επιδιώκουν να δημιουργήσουν δικό τους κράτος και δική τους εθνικότητα, προτιμούν να παρουσιάζονται όλοι ως Κεϋλανέζοι πολίτες, κι έτσι υιοθέτησαν τον πρώτο τρόπο εκλογής που αναφέραμε πιο πάνω.

Για μας εδώ στην Κύπρο, θα ήταν δύσκολο ν' αλλάξουμε το σύστημα που ακολουθούσαμε ώς τώρα στις βουλευτικές εκλογές πριν το 1931, καθώς και στις Δημοτικές εκλογές. Το ζήτημα αυτό αναφέρθηκε εδώ γιατί, ο Πρόεδρος της Διασκεπτικής, στο προσχέδιο θεμάτων συζήτησης που πρότεινε, το ‘βαλε κι αυτό σαν θέμα συζήτησης.

Η μόνη αλλαγή που θα ‘πρεπε να γίνει στο νέο Σύνταγμα είναι, αντί να χωρίζονται οι ψηφοφόροι σε Μωαμεθανούς και μη-Μωαμεθανούς, όπως εγίνετο ώς τώρα, να χωριστούν σε 'Ελληνες, Τούρκους και άλλες Μειονότητες, οι οποίοι να εκλέγουν αντιστοίχως 36 'Ελληνες Βουλευτές, 8 Τούρκους Βουλευτές και 1 Βουλευτή των άλλων εθνικών μειονοτήτων.

Προσόντα Ψηφοφόρων. Το Κυπριακό Σύνταγμα 1925 έδινε δικαίωμα ψήφου για τις Βουλευτικές εκλογές μόνο στους άνδρες που είχαν όλα τα ακόλουθα προσόντα:

1. Να είναι 21 ετών και άνω, και
2. Να είναι Βρετανοί υπήκοοι, ή να έχουν κατοικήσει στην Κύπρο στα τελευταία 5 χρόνια, και
3. Να έχουν κτηματική περιουσία και να έχουν πληρώσει τον κτηματικό τους φόρο για τον προηγούμενο χρόνο.

Αποκλείονταν από του να έχουν ψήφο έστω κι αν είχαν τα πιο πάνω προσόντα, όσοι

1. Είχαν πάρει μέσα στους προηγούμενους 6 μήνες χρηματική βοήθεια ως άποροι από το δημόσιο ταμείο, ή
2. Είχαν καταδικασθεί σε φυλάκιση άνω των 12 μηνών και δεν εξέτισαν ακόμα την ποινή τους, ή
3. δεν είχαν σώες τις φρένες.

Είναι φανερό πως οι περισσότεροι από τους πιο πάνω περιορισμούς (οι οποίοι όμως δεν υφίστανται για τις Δημοτικές εκλογές) είναι σήμερα απαράδεκτοι, γιατί θα σήμαινε πως τη Βουλή θα την εξέλεγε μόνο μια μειοψηφία του κυπριακού λαού. Σήμερα, πάνω από 50% των ενηλίκων κατοίκων της Κύπρου δεν έχουν καμιά κτηματική περιουσία. Αυτό μπορεί να φανεί κι από την απογραφή πληθυσμού του 1931 (οι αριθμοί της απογραφής του 1946 για τον σκοπό αυτό δε δημοσιεύτηκαν ακόμα) που έδειξε πως από τους 83,107 προστάτες οικογενειών, οι 37.471 (δηλ. τα 45%) δεν είχαν καθόλου κτηματική περιουσία.

Επίσης οι γυναίκες που αποτελούν το μισό πληθυσμό, δε θα ήταν ορθό ή δίκαιο να στερούνται ψήφου.

Πόσο προσβλητικό και ταπεινωτικό θα ήταν για τον λαό της Κύπρου, αν οι πιο πάνω περιορισμοί ξανάμπαιναν στο νέο Σύνταγμα, γίνεται φανερό αν ληφθεί υπόψη πως, όλα σχεδόν τα νέα Συντάγματα που δόθηκαν στα τελευταία χρόνια στις Βρετανικές Αποικίες, που οι περισσότερες τους βρίσκονται σε πολύ χαμηλό

επίπεδο πολιτισμού, δίνουν καθολικό δικαίωμα ψήφου σ' όλους τους ενήλικους άνδρες και γυναίκες ανεξάρτητα από κτηματικά ή άλλα προσόντα, π.χ. στην Ιαμαϊκή και τη Μάλτα υιοθετήθηκε απόλυτα το σύστημα της καθολικής ψηφοφορίας, συμπεριλαμβανομένων και των γυναικών.

Εκτός τούτου, η ηλικία των 21 χρόνων που υπήρχε σαν όριο ενηλικίωσης ενός ψηφοφόρου θα έπρεπε για την Κύπρο να υποβιβαστεί στα 18 χρόνια, γιατί εδώ, σύμφωνα με τον κυπριακό νόμο ένα πρόσωπο 18 χρόνων είναι ενήλικο για τους σκοπούς της διαχείρισης της περιουσίας του, ενώ σύμφωνα με το νόμο της Αγγλίας θεωρείται ενήλικο μόνο όταν γίνει 21 ετών, και είναι γι' αυτό το λόγο που στην Αγγλία δε ψηφίζουν όσοι είναι 18-20 ετών.

Επίσης ο όρος πως, θα ψηφίζουν μόνον όσοι είναι 'Αγγλοι υπήκοοι (αυτός ο όρος δεν υπάρχει για τις Δημοτικές εκλογές) πρέπει να τροποποιηθεί ώστε να δικαιούται να ψηφίζει κάθε ενήλικος Κύπριος ή Κυπρία, δηλαδή κάθε πρόσωπο που γεννήθηκε στην Κύπρο και έχει την τακτική διαμονή του στην Κύπρο, έστω κι αν έχει άλλην από την αγγλικήν υπηκοότητα (π.χ. την ελληνική).

Προσόντα Βουλευτών. Το Κυπριακό Σύνταγμα του 1925 καθόριζε τα ακόλουθα προσόντα για τους Βουλευτές:

1. Να μην είναι διορισμένοι Δικαστές.
2. Να μην είναι κάτοχοι ισχύοντος συμβολαίου με την Κυβέρνηση.
3. Να είναι 25 ετών και άνω.
4. Να είναι Βρετανοί υπήκοοι.
5. Να μιλούν, να διαβάζουν και να γράφουν μια από τις εξής γλώσσες: αγγλικά, τουρκικά ή ελληνικά.
6. Να είναι εγγεγραμμένοι ψηφοφόροι σε οποιαδήποτε εκλογική περιφέρεια.
7. Να μην είναι αναποκατάστατοι πτωχεύσαντες.
8. Να μην έχουν παυθεί από Κυβερνητική υπηρεσία για παράπτωμα που συνεπάγεται ηθική ταπείνωση.
9. Να μην έχουν αποκλειστεί από την εξάσκηση νομικού ή ιατρικού επαγγέλματος, κατόπιν απόφασης της αρμόδιας Αρχής.
10. Να μην έχουν καταδικασθεί σε φυλάκιση 6 μηνών και άνω, εκτός αν έχουν εκτίσει την ποινή τους.

Από τα πιο πάνω προσόντα θα ‘πρεπε να τροποποιηθεί το (4), ώστε οι Βουλευτές απαραίτητα να ‘ναι Κύπριοι, δηλ. να έχουν γεννηθεί στην Κύπρο και να ‘χουν την τακτική διαμονή τους στην Κύπρο. Επίσης τα προσόντα (5), (8), (9) και (10) νομίζουμε πως δε χρειάζονται και θα ‘πρεπε να καταργηθούν, δεδομένου μάλιστα πως τέτοιες πρόνοιες δεν υπάρχουν σε άλλα προοδευτικά Συντάγματα.

Σύστημα Ψηφοφορίας. Οι εκλογές μπορούν να διεξαχθούν είτε με το «*πλειοψηφικό»* είτε με το «*αναλογικό»* σύστημα ψηφοφορίας. Το πλειοψηφικό σύστημα είναι εκείνο που εφαρμόζεται τώρα στις Δημοτικές εκλογές της Κύπρου, και που εφαρμοζόταν και στις βουλευτικές μέχρι το 1931. Σύμφωνα μ' αυτό, ένα Κόμμα ή μια παράταξη που θα ‘χει την πλειοψηφία σε μια εκλογική περιοχή κερδίζει όλες τις έδρες της περιοχής, ενώ η μειοψηφούσα παράταξη δεν παίρνει καθόλου έδρες. π.χ. στις Δημοτικές εκλογές Λευκωσίας το 1946 ο συνδυασμός της Αριστεράς πήρε τα 53% των ψήφων και επειδή το σύστημα της ψηφοφορίας ήταν πλειοψηφικό, κέρδισε και τις 8 έδρες, ενώ αν το σύστημα ήταν αναλογικό θα ‘παιρνε τα 53% των εδρών (δηλ.4), ενώ η αντίθετη παράταξη το 47% των εδρών (δηλ. 3) και την όγδοη έδρα θα την έπαιρνε εκείνος ο επιλαχών, είτε από την μια είτε από την άλλη παράταξη, που θα είχε τις περισσότερες ψήφους.

Αν εφαρμοζόταν το αναλογικό σύστημα στις δημοτικές εκλογές, οι Τούρκοι Σύμβουλοι (οι οποίοι στη Λευκωσία είναι 4) θα είχαν πάντα τη βαρύνουσα ψήφο τόσο στην εκλογή Δημάρχου, όσο και σ' όλες τις άλλες αποφάσεις που οι δυο ή περισσότερες παρατάξεις των Ελλήνων Συμβούλων θα διαφωνούσαν.

Το ίδιο θα συνέβαινε και στην Κυπριακή Βουλή, αν εφαρμοζόταν το αναλογικό σύστημα, γιατί μια παράταξη που θα ‘παιρνε π.χ. 55% ή έστω και 60% των ψήφων των Ελλήνων της Κύπρου, και θα κέρδιζε 20-22 έδρες δε θα μπορούσε να σχηματίσει Κυβέρνηση δίχως την υποστήριξη των Βουλευτών των μειονοτήτων, Τούρκων και άλλων, ενώ αντίθετα η μειοψηφούσα ελληνική παράταξη που θα ‘παιρνε μόνο 40-45% των ψήφων και θα εξασφάλιζε 14-16 έδρες θα μπορούσε να σχηματίσει Κυβέρνηση με την υποστήριξη των Βουλευτών των μειονοτήτων.

Γίνεται λοιπόν φανερό πως, το συμφερότερο για τους Ελληνοκυπρίους εκλογικό σύστημα είναι το πλειοψηφικό το οποίο θα μπορούσε να δώσει την πλειοψηφία στη Βουλή, στην ελληνική εκείνη παράταξη που θα εξασφάλιζε την υποστήριξη της πλειοψηφίας των Ελλήνων ψηφοφόρων, και όχι το αναλογικό το οποίο θα ‘δινε στους Τούρκους Βουλευτές την πλεονεκτική θέση που είχαν στη Βουλή πριν το 1931. 'Οπως τότες, οι 3 Τούρκοι Βουλευτές κρατούσαν τη ζυγαριά μεταξύ των 9 Κυβερνητικών Βουλευτών (πλέον το βέτο του Κυβερνήτη) και των 12 Ελλήνων Βουλευτών, έτσι και στην καινούργια Βουλή, αν εφαρμοστεί το αναλογικό σύστημα, οι 8 Τούρκοι και 1 Βουλευτής των άλλων μειονοτήτων θα κρατούν τη ζυγαριά μεταξύ των ελληνικών κομμάτων και παρατάξεων. Γι' αυτό, παρόλο που το αναλογικό σύστημα γενικά θεωρείται πιο δίκαιο γιατί δίνει στο κάθε κόμμα τόσες έδρες όσες αναλογούν στις ψήφους που πήρε, προσωπικά πιστεύω πως το πλειοψηφικό σύστημα κάτω από τις σημερινές κυπριακές συνθήκες είναι καλύτερο παρά το αναλογικό.

Εκλογικές Περιφέρειες. Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1925, υπήρχαν 12 ελληνικές εκλογικές περιφέρειες που συνταυτίζονταν με τα παλιά διοικητικά διαμερίσματα που ονομάζονταν «*Ναχιέδες»* και κάθε Ναχιές εξέλεγε έναν

'Ελληνα (ή κατά την επίσημη ορολογία ένα «*Μη-Μωαμεθανό*») βουλευτή. Για την εκλογή Μωαμεθανών βουλευτών, οι Επαρχίες Λευκωσίας και Κερύνειας αποτελούσαν μια εκλογική περιφέρεια, οι Επαρχίες Αμμοχώστου και Λάρνακας άλλη περιφέρεια, και οι Επαρχίες Λεμεσού και Πάφου αποτελούσαν την τρίτη εκλογική περιφέρεια.

Τώρα που οι 'Ελληνες βουλευτές θα ‘ναι, σύμφωνα με την εισήγηση μας, 36, πρέπει, είτε ν' αυξηθούν οι εκλογικές περιφέρειες σε 36, είτε ν' αυξηθεί ο αριθμός των βουλευτών που βγάζει κάθε περιοχή. Η δεύτερη λύση θεωρείται προτιμότερη γιατί έτσι λείπει ο στενός συνταυτισμός κάθε βουλευτή με ορισμένα χωριά (πράγμα που γίνεται όταν οι περιφέρειες είναι μικρές) και θα μπορεί να προσέχει περισσότερο τα γενικότερα συμφέροντα της νήσου, ή έστω της Επαρχίας του, αντί τα στενά συμφέροντα μερικών χωριών που τον εξέλεξαν. Με βάση την άποψη για μάλλον μεγάλες ελληνικές περιφέρειες η Κύπρος θα μπορούσε να διαιρεθεί σε 14 εκλογικές περιφέρειες.

Για την εκλογή Τούρκων Βουλευτών θα μπορούσαν να μείνουν οι 3 εκλογικές περιφέρειες, όπως ήταν το 1925, κι έτσι οι Επαρχίες Λευκωσίας-Κερύνειας με τουρκικό πληθυσμό 31.000 θα εκλέγουν 3 Βουλευτές, οι Επαρχίες Αμμοχώστου-Λάρνακος με πληθυσμό 27.000 θα εκλέγουν 3 Βουλευτές και οι Επαρχίες Λεμεσού-Πάφου με τουρκικό πληθυσμό 22.000 θα εκλέγουν 2 Τούρκους βουλευτές.

Για την εκλογή του 1 βουλευτή των άλλων εθνικών Μειονοτήτων, όλη η νήσος θα θεωρείται μια εκλογική περιφέρεια.

Πρόεδρος της Βουλής. Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1925 Πρόεδρος της Βουλής ήταν ο 'Αγγλος Κυβερνήτης. Ο Σερ Ε. Τζάκσον στο σχεδιάγραμμα Συντάγματος που παρουσίασε στη Διασκεπτική, εισηγείτο, ο Πρόεδρος της Βουλής να μην είναι εκλεγμένος βουλευτής. Νομίζουμε πως ο Πρόεδρος της Βουλής πρέπει απαραίτητα να ‘ναι εκλεγμένος Βουλευτής και να εκλεγεί ως Πρόεδρος από την ίδια τη Βουλή. Αυτό άλλωστε γίνεται όχι μόνο σε όλα τα Συντάγματα Αυτοκυβέρνησης και Κτήσεων, αλλά και σε κατώτερα Συντάγματα, όπως π.χ. στην Ιαμαϊκή.

Εξουσίες της Βουλής. Οι κυριώτερες εξουσίες της Κυπριακής Βουλής θα ‘ναι, πρώτο, να θεσπίζει νόμους «*για την ειρήνη, τάξη και καλή διακυβέρνηση της Νήσου*» και, δεύτερο, να εκλέγει την Κυβέρνηση, (δηλ. το Υπουργικό Συμβούλιο) και να της δίνει ή ν' αποσύρει απ' αυτήν την εμπιστοσύνη της (οπότε η Κυβέρνηση πρέπει να παραιτείται).

Επειδή όμως το Σύνταγμα που περιγράφουμε είναι Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης και όχι «*Κτήσης*», τα δικαιώματα της Βουλής δε θα επεκτείνονται στα ζητήματα άμυνας και εξωτερικών υποθέσεων που θα υπάγονται στη δικαιοδοσία του Κυβερνήτη, όπως αναφέρεται πιο κάτω.

Επιφυλασσόμενα Ζητήματα. Ο Κυβερνήτης θα ‘χει το δικαίωμα να εκδίδει Διατάγματα σχετικά με τ' ακόλουθα ζητήματα τα οποία εκφεύγουν της δικαιοδοσίας της Βουλής:

1. Για έλεγχο και πειθαρχία των Ναυτικών, Στρατιωτικών, και Αεροπορικών Δυνάμεων της Αυτού Μεγαλειότητας (Α.Μ.) του Βασιλέα της Βρετανίας.
2. Για άμυνα της νήσου.
3. Για εισαγωγή εμπορευμάτων ή ζώων για χρήση των Δυνάμεων της Α.Μ.
4. Για Συνθήκες και Σχέσεις με ξένα κράτη.

Επικύρωση Νόμων από τον Κυβερνήτη. 'Οταν ένα νομοσχέδιο ψηφιστεί από τη Βουλή θα παρουσιάζεται στον Κυβερνήτη για επικύρωση, όπως γίνεται στην Αγγλία, όπου τα νομοσχέδια παρουσιάζονται για επικύρωση από τον Βασιλέα. Ο Βασιλέας θεωρητικά μπορεί να επικυρώσει ένα νομοσχέδιο ή ν' αρνηθεί να το επικυρώσει - οπότε ακυρώνεται. Στην πράξη όμως ο Βασιλέας της Αγγλίας, σύμφωνα με τα άγραφα Συνταγματικά έθιμα, πάντα επικυρώνει τα νομοσχέδια που έχουν ψηφιστεί από τις Βουλές. Η τελευταία φορά που 'Αγγλος Βασιλέας αρνήθηκε να επικυρώσει ψηφισθέν νομοσχέδιο ήταν πριν 240 χρόνια περίπου. Αυτή η μακροχρόνια τακτική θεωρείται σαν μια «*Συνταγματική Σύμβαση»* την οποίαν ακολουθούν και οι Κυβερνήτες στις Κτήσεις. Στις Αυτοκυβέρνητες Αποικίες τότε μόνο ακολουθείται πιστά αυτή η «*Σύμβαση»* όταν ενσωματωθεί στο Σύνταγμα. Γι' αυτό, τα αντιπροσωπευτικά μέλη της Διασκεπτικής στο υπόμνημα τους, ζήτησαν όπως περιληφθεί στο Σύνταγμα μια πρόνοια πως ο Κυβερνήτης θ' ακολουθεί τη συμβουλή των Υπουργών (δηλ. πάντα θα επικυρώνει τα ψηφιζόμενα νομοσχέδια), εκτός μόνο στις περιπτώσεις που είναι της γνώμης πως το ζήτημα πρέπει να υποβληθεί στο λαό, οπότε διαλύει τη Βουλή και ξαναγίνονται εκλογές.

Επιφύλαξη Νόμων για Επικύρωση από τον Βασιλέα. Στα Συντάγματα των Αυτοκυβέρνητων Αποικιών γίνεται πρόνοια πως ορισμένα νομοσχέδια πρέπει να υποβάλλονται στον 'Αγγλο Βασιλέα για επικύρωση, δηλ. στην πραγματικότητα, στον Υπουργό των Αποικιών, ο οποίος τον συμβουλεύει. Τέτοια νομοσχέδια είναι συνήθως εκείνα που κάνουν δυσμενή διάκριση εις βάρος των μειονοτήτων.

Εκτελεστική Εξουσία. Το βασικό πλεονέκτημα ενός Συντάγματος Αυτοκυβέρνησης σε σύγκριση με άλλα κατώτερα Συντάγματα είναι ότι, η Εκτελεστική εξουσία, δηλ. η καθαυτό Κυβέρνηση, βρίσκεται στα χέρια ενός εκλεγμένου σώματος το οποίο είναι υπεύθυνο στη Βουλή.

Σύμφωνα με το Κυπριακό Σύνταγμα του 1925, η Εκτελεστική εξουσία ασκείται από τον Κυβερνήτη «*εν Συμβουλίω»* δηλ. τον Κυβερνήτη μαζί με το Εκτελεστικό Συμβούλιο, το οποίο διορίζει ο ίδιος ο Κυβερνήτης και του οποίου όμως τη γνώμη δεν είναι υποχρεωμένος να εφαρμόσει. Το Εκτελεστικό Συμβούλιο αποτελείται από τον Αρχιγραμματέα, τον Γενικό Ταμία, 1-2 άλλους 'Αγγλους, τον

Γενικό Εισαγγελέα (σήμερα είναι ο κ. Στέλιος Παυλίδης), δύο ανεπίσημα διοριζόμενα ελληνικά μέλη (τώρα είναι οι κ.κ. Γεώργιος Χρυσαφίνης από τη Λευκωσία και Παύλος Γ. Παυλίδης από τη Λεμεσό) και από ένα τουρκικό διοριζόμενο μέλος (ως τελευταία ήταν ο κ. Μουνήρ). Αυτοί είναι που, μαζί με τον Κυβερνήτη, αποτελούν σήμερα την καθαυτή Κυβέρνηση της Κύπρου, σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1925.

Κάτω από ένα Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης, η Κυβερνητική εξουσία θα βρίσκεται στα χέρια ενός Υπουργικού Συμβουλίου που θα είναι υπόλογο στη Βουλή. Ο Κυβερνήτης θα καλεί τον Αρχηγό του κοινοβουλευτικού κόμματος που έχει την πλειοψηφία, να γίνει Πρωθυπουργός και να εκλέξει τους Υπουργούς που θα συνεργαστούν μαζί του. Ο Πρωθυπουργός μαζί με τους Υπουργούς θ' αποτελούν το Κυπριακό Υπουργικό Συμβούλιο, το οποίο θα κυβερνά τη νήσο εφόσον έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής. Αν η Βουλή καταψηφίσει την Κυβέρνηση, τότε το Υπουργικό Συμβούλιο παραιτείται και ανατίθεται ο σχηματισμός Κυβέρνησης σε άλλο αρχηγό του κόμματος που συγκεντρώνει την υποστήριξη της πλειοψηφίας των Βουλευτών.

Το Υπουργικό Συμβούλιο θ' αποτελείται από τον Πρωθυπουργό και 10 περίπου Υπουργούς, αν και η Βουλή θα ‘χει το δικαίωμα ν' αυξάνει ή να ελαττώνει τον αριθμό των Υπουργών και των Υπουργείων. Κάθε Υπουργός θα διευθύνει ένα ή περισσότερα Υπουργεία και κάθε Υπουργείο θα διαιρείται σε ένα ή περισσότερα τμήματα.

Στην Κύπρο είναι πιθανό να υπάρχουν τα ακόλουθα Υπουργεία: -

1. Υπουργείο Εσωτερικών (Τμήματα Διοίκησης, Αστυνομίας, Ταχυδρομείου κλπ).
2. Υπουργείο Οικονομικών (Ταμείο, Τελωνεία, Γραφείο Εσωτερικών Προσόδων κλπ.).
3. Υπουργείο Γεωργίας και Δασών.
4. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (Εμπόριο, Βιομηχανία, Συνεργατισμός, Μεταλλεία κλπ).
5. Υπουργείο Παιδείας.
6. Υπουργείο Δικαιοσύνης.
7. Υπουργείο Υγείας.
8. Υπουργείο Εργασίας.
9. Υπουργείο Δημοσίων 'Εργων, και
10. Υπουργείο τουρκικών υποθέσεων.

Το Υπουργείο τουρκικών υποθέσεων θα είναι μόνιμο Υπουργείο (δε θα μπορεί να καταργηθεί από τη Βουλή) και θα κατέχεται από ένα Τούρκο Υπουργό εκλεγόμενο από τους Τούρκους Βουλευτές, και αυτός θα διευθύνει τα Εκπαιδευτικά, Θρησκευτικά και άλλα ζητήματα της τουρκικής μειοψηφίας.

Η Βουλή θα μπορεί να διορίσει και μερικούς Υφυπουργούς για να βοηθούν τους Υπουργούς που διευθύνουν μεγάλα Υπουργεία.

Τοπική Διοίκηση. Τις τοπικές υποθέσεις των χωριών, πόλεων και περιφερειών θα τις διαχειρίζονται εκλεγμένες Χωριτικές Επιτροπές, Δημοτικά Συμβούλια και Περιφερειακά Συμβούλια. Η Κυβέρνηση θα ασκεί, μέσω του αρμόδιου Υπουργού, ανώτατη εποπτεία επί των οργάνων τοπικής διοίκησης χωρίς όμως να εμποδίζει την πρωτοβουλία και την ελεύθερη δράση τους στη διαχείριση των τοπικών υποθέσεων, μέσα στα πλαίσια του σχετικού νόμου που θα καθορίζει τις εξουσίες των τέτοιων Επιτροπών και Συμβουλίων.

Ελευθερίες και Δικαιώματα του ατόμου. Παρόλο που τα Βρετανικά Συντάγματα δε συνηθίζουν ν' αναγράφουν τις ελευθερίες και τα δικαιώματα που έχει κάθε κάτοικος, εν τούτοις θεωρούμε αναγκαίο να περιληφθούν στο δικό μας Σύνταγμα τέτοιες πρόνοιες όπως γίνεται και στα Συντάγματα όλων σχεδόν των άλλων χωρών. Οι κυριότερες ελευθερίες και δικαιώματα του ατόμου που ζητούμε να εξασφαλιστούν από το καινούργιο Σύνταγμα είναι τα εξής:

1. Εξασφάλιση της προσωπικής ελευθερίας του ατόμου. Κανένας δεν πρέπει να διώκεται, συλλαμβάνεται, φυλακίζεται, απελαύνεται, εκτοπίζεται ή άλλως πως περιορίζεται, παρά όταν και όπως ορίζει ο Νόμος.

2. Εξασφάλιση της ελευθερίας του λόγου, τύπου, συγκέντρωσης και οργάνωσης.

3. Εξασφάλιση στις γυναίκες ίσων δικαιωμάτων με τους άνδρες σ' όλους τους τομείς της οικονομικής, κρατικής, πνευματικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής.

4. Εξασφάλιση κρατικής βοήθειας και προστασίας στους άπορους, πάσχοντες, ανίκανους για εργασία, άνεργους, χήρες, ορφανά και πολυμελείς οικογένειες, καθώς και στα θύματα θεομηνιών και επιδημιών.

5. Εξασφάλιση στους εργάτες του δικαιώματος διεκδίκησης των αιτημάτων τους με απεργία, και περιορισμός των ωρών εργασίας στις 44 ώρες την εβδομάδα το πολύ.

6. Εξασφάλιση γης στους φτωχούς και ακτήμονες αγρότες με απαλλοτρίωση έναντι λογικής αποζημίωσης των κτημάτων που ανήκουν σε Μοναστήρια, Εκκλησίες, το Εφκάφ ή σε τοκιστές, εμπόρους κ.λ.π.

Μ' αυτά κλείνουμε την ανάλυση των κυριωτέρων διατάξεων ενός προοδευτικού Συντάγματος Αυτοκυβέρνησης της Κύπρου.

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΠΤΙΚΗΣ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΑΠΟΙΚΙΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΕ ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΓΙΑ ΑΥΤΟΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Από τα μυστικά Δημόσια Βρετανικά Αρχεία τα οποία, σύμφωνα με τον Βρετανικό Νόμο αποκαλύπτονται μετά 30 χρόνια και βρίσκονται στη βιβλιοθήκη του Δημόσιου Αρχείου στο Λονδίνο, πήραμε τις παρακάτω, μέχρι σήμερα άγνωστες πληροφορίες, για όσα διαμείφθηκαν στα παρασκήνια της Βρετανικής Κυβέρνησης ύστερα από το αίτημα των 8 μελών της Διασκεπτικής για Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης.

Ο τότε Εργατικός Υπουργός Αποικιών Κρήτης Τζόουνς (Creech Jones) υπέβαλε στις 17.12.1947 το υπόμνημα των 8 μελών της Διασκεπτικής στο Υπουργικό Συμβούλιο μαζί με ένα δικό του μυστικό μνημόνιο (Memorandum) στο οποίο έγραψε μεταξύ άλλων τα παρακάτω:

«Αξιολογώντας τις Συνταγματικές προτάσεις των 8 ελληνικών μελών της Διασκεπτικής, πρέπει να θυμόμαστε ότι ο λαός της Κύπρου δεν είναι όπως τους λαούς των περισσότερων αποικιών, οι οποίοι χρειάζονται μακράν και προσεκτική προπαρασκευή για υπεύθυνη κυβέρνηση. Ουσιαστικά, η Κύπρος είναι μέρος της Ευρώπης και ο λαός της είναι κληρονόμος πολιτισμού τόσον αρχαίου όσο ο δικός μας. Εάν το ζήτημα μπορούσε να περιοριστεί στην καθαρά εσωτερική του πτυχή, η Κύπρος έπρεπε να είναι ώριμη για υπεύθυνη Κυβέρνηση για τις εσωτερικές της υποθέσεις, όπως η Μάλτα και η Ιαμαϊκή, χωρίς καμιά μακρά περίοδο προπαρασκευής. Κατά τη γνώμη μου όμως, θα ήταν επιθυμητή μια βραχεία μεταβατική περίοδος, για να διευκολυνθεί η μετάβαση από το σημερινό καθεστώς στο οποίο η διοίκηση γίνεται καθαρά από Βρετανούς υπαλλήλους.

Γι' αυτό θεωρώ πως, εκτός από τον παράγοντα χρόνο, ο στόχος που έθεσαν τα ελληνικά μέλη είναι σε γενικές γραμμές αποδεκτός.

Ως γεγονός δε θα ήταν, κατά τη γνώμη μου, φρόνιμο να φανούμε ασυμπαθείς σ' αυτήν την προσέγγιση που έκαμαν οι μισοί υπεύθυνοι Ελληνοκύπριοι ηγέτες. Εάν δε δώσουμε κάποια ενθαρρυντική απάντηση, πολύ πιθανόν, αυτοί θα ενωθούν με τη Δεξιά παράταξη και να μποϋκοτάρουν τη Διασκεπτική, οπότε σ'αυτήν θα αντιπροσωπεύεται ουσιαστικά μόνο η τουρκική μειονότητα, πράγμα που δε θα μας βοηθήσει να προχωρήσουμε στη φιλελευθεροποίηση του καθεστώτος στην Κύπρο. Το επακόλουθο πολιτικό αδιέξοδο θα δημιουργήσει δυσμενή ατμόσφαιρα για αυξημένη στρατηγική χρήση της Κύπρου που πιθανό να χρειαστεί. Επίσης, γενικότερα, η συνέχιση έλλειψης πολιτικών ελευθεριών στην Κύπρο, αποτελεί μομφή για τη Βρετανική Κυβέρνηση.

Ο Κυβερνήτης της Κύπρου, Λόρδος Ουϊνστερ, συμφωνά πλήρως μ' αυτές τις απόψεις, απορρίπτει όμως την άμεση εισαγωγή υπεύθυνης κυβέρνησης για τις

εσωτερικές υποθέσεις, άνκαι τη δέχεται ως στόχο, και αναλαμβάνει να επανεξετάσει το θέμα μετά 5 χρόνια».[83]

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ATTLEE ΕΥΝΟΟΥΣΕ ΑΜΕΣΗ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ ΑΥΤΟΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Ο Βρετανός Πρωθυπουργός Κλήμεντ Ατλήη (CLEMENT ATTLEE) όταν μελέτησε το πιο πάνω Μνημόνιο του Υπουργού Αποικιών, ετοίμασε στις 22 Δεκεμβρίου 1947 ένα δικό του μνημόνιο στο οποίο έγραψε πως δε συμφωνούσε με την πρόταση για μεταβατικό Σύνταγμα και προτιμούσε να δοθεί *αμέσως* στους Κυπρίους ένα Σύνταγμα αυτοκυβέρνησης, αφού κρατήσει η Βρετανική Κυβέρνηση έλεγχο της εξωτερικής πολιτικής και της άμυνας. Ο σκοπός μας, είπε, πρέπει να είναι να ενθαρρύνομε τους Κυπρίους να σχηματίσουν κόμματα που θα βασίζονται πάνω στην εσωτερική οικονομική και κοινωνική πολιτική, και έτσι να τους «*αποκόψουμε»* από την αυταπάτη του ελληνικού εθνικισμού.[84]

ΟΙ ΕΠΙΦΥΛΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Παρόλα αυτά, στις 22.12.1947, μια μερίδα του Υπουργικού Συμβουλίου εξέφρασε επιφυλάξεις τόσο για τις απόψεις του Υπουργού Αποικιών όσο και για εκείνες του Πρωθυπουργού, γιατί όπως ελέχθη, η στρατιωτική σημασία της Κύπρου αυξήθηκε πολύ ύστερα από την αποχώρηση των βρετανικών δυνάμεων από την Παλαιστίνη (που έγινε το Σεπτέμβριο 1947), και δεν έπρεπε να ληφθούν οποιαδήποτε μέτρα στην Κύπρο που με οποιοδήποτε τρόπο θα αδυνατούσαν τον Βρετανικό έλεγχο πάνω σ' αυτή. Γι' αυτό αποφάσισε να θέσει ενώπιον του Κυβερνήτη της Κύπρου Λόρδου Ουϊνστερ τις απόψεις αυτές και να του ζητηθεί να τις σχολιάσει.[85]

ΝΕΑ ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΑΠΟΙΚΙΩΝ

Με βάση τις απόψεις του Κυβερνήτη, ο Υπουργός υπέβαλε στις 19.1.1948 στο Υπουργικό Συμβούλιο προς συζήτηση ένα σχέδιο επίσημης δήλωσης που εισηγείτο να κάμει στη Βουλή των Κοινοτήτων. Στο σχέδιο αυτό αναφέρονταν μεταξύ άλλων τα παρακάτω:

«Ευχαρίστως ανταποκρίνομαι στην παράκληση των 8 μελών της Διασκεπτικής να διευκρινίσω τον τύπο του Συντάγματος που θα ήταν έτοιμη η Κυβέρνηση της Α.Μ να εξετάσει.

Το Σύνταγμα που προδιέγραψαν τα 8 μέλη μπορεί να περιγραφεί, σε γενικές γραμμές, ως Σύνταγμα υπεύθυνης Κυβέρνησης για τις εσωτερικές υποθέσεις, με

[83] Φάκελος Υπουργείου Αποικιών CO537/2478, έγγραφο 97, C.A. (47)19, 17.12.1947.
[84] Στο ίδιο, έγγραφο 102, C.A.(47) 21, 22.12.1947.
[85] Στο ίδιο, έγγραφο 103, C.A.(47) 5th meeting, 22.12.1947.

πρόνοιες για εξασφάλιση των συμφερόντων των μειονοτήτων, ενώ οι εξωτερικές υποθέσεις και η άμυνα θα εξαιρεθούν, ως επιφυλασσόμενα θέματα.

Θεωρώ ένα τέτοιο Σύνταγμα ως μια φυσική και νόμιμη φιλοδοξία που δικαιούται να έχει ο κυπριακός λαός. Το θεωρώ ως ένα αποδεκτό στόχο που συνάδει με τη γενική πολιτική της Βρετανικής Κυβέρνησης να προωθήσει την επίτευξη αυτοκυβέρνησης σ' όλη την Κοινοπολιτεία. Δεδομένης της καλής θέλησης και συνεργασίας απ' όλες τις πλευρές, προσβλέπω με εμπιστοσύνη στην παραχώρηση Συντάγματος που θα δίνει στην Κύπρο ευθύνη για τις εσωτερικές της υποθέσεις, σε όχι μακρινή ημερομηνία. Επιθυμώ όμως να διευκρινίσω ότι, δε μου φαίνεται ότι μπορώ να συστήσω στη Βρετανική Κυβέρνηση να υιοθετήσει αμέσως ένα τέτοιο Σύνταγμα χωρίς ενδιάμεσο στάδιο. Για μια περίοδο, πρέπει να υπάρχει ένα μεταβατικό Σύνταγμα όπως αυτό που περιέγραψε στη Διασκεπτική ο Πρόεδρος της, για να διευκολύνει την ομαλή μετάβαση από το ένα καθεστώς στο άλλο».[86]

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΠΕΡΡΙΨΕ ΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΑΠΟΙΚΙΩΝ

Στη συνεδρία του της 21.1.1948 το Υπουργικό Συμβούλιο απέρριψε την πιο πάνω πρόταση του Υπουργού Αποικιών και πήρε τις πιο κάτω αποφάσεις:

Δεν πρέπει να δοθεί υπόσχεση ότι το Σύνταγμα που θα εισαχθεί τώρα, θα αναθεωρηθεί ύστερα από ένα καθορισμένο χρονικό όριο.

'Ηταν ατυχές το ότι προτάθηκαν σημαντικές συνταγματικές αλλαγές στην Κύπρο σε χρόνο που εγκαταλείπουμε την Παλαιστίνη και δεν ξέρουμε ακόμα ποιο θα είναι το μέλλον των βάσεων μας στην Κυρηναϊκή (της Λιβύης).

Θα ήταν καλύτερα να συσταθεί στην Κύπρο ένα αντιπροσωπευτικό Συμβουλευτικό Συμβούλιο παρά μια Βουλή. Εφόσον όμως η Κυβέρνηση δεσμεύτηκε να δώσει Σύνταγμα με Βουλή όπως την περιέγραψε ο Πρόεδρος της Διασκεπτικής, πρέπει να περιοριστούμε σ' αυτή, χωρίς να δώσουμε οποιαδήποτε υπόσχεση για περαιτέρω συνταγματικές παραχωρήσεις, ούτε να φανεί ότι το προκείμενο Σύνταγμα είναι προσωρινό ή μεταβατικό.[87]

[86] Φάκελος CO/537/4035, C.A.(48)1, 19.1.48, έγγραφο 12.
[87] Στον ίδιο φάκελο, CO537/4035, 21.1.48, έγγραφο 13.

Η ΤΕΛΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ

Στις 7 Μαΐου 1948 ο Υπουργός Αποικιών έστειλε στον Κυβερνήτη το κείμενο της απάντησης που έπρεπε να δώσει στα 8 ελληνικά μέλη της Διασκεπτικής που ζήτησαν Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης, μαζί με περίγραμμα του Συντάγματος που μπορούσε να προσφέρει στην Κύπρο η Βρετανική Κυβέρνηση στο στάδιο εκείνο, χωρίς να δώσει καμιά υπόσχεση για βελτίωση του στο μέλλον.

Η απάντηση στα 8 ελληνικά μέλη ήταν ότι, οι προτάσεις τους ήταν απαράδεκτες και ότι «*τα συμφέροντα της Κύπρου στο παρόν στάδιο θα εξυπηρετηθούν καλύτερα αν υιοθετηθεί μορφή διακυβέρνησης η οποία δε θα συνεπάγεται βίαιη ρήξη με το υφιστάμενο καθεστώς».*

Το προτεινόμενο Σύνταγμα ήταν, γενικά, όπως εκείνο που προδιέγραψε ο Τζάκσον στη συνεδρία της Διασκεπτικής στις 7 Νοεμβρίου 1947.

Τα κυριότερα σημεία του ήταν τα παρακάτω:

Η Εκτελεστική Εξουσία θα παραμείνει πλήρως στα χέρια του Κυβερνήτη.

Θα συσταθεί Νομοθετικό Συμβούλιο το οποίο θα αποτελείται από 26 μέλη, εκ των οποίων 4 θα εκλέγονται από τους Τούρκους εκλογείς, τα 18 θα εκλέγονται από τους υπόλοιπους εκλογείς, και οι 4 θα διορίζονται από τον Κυβερνήτη και θα είναι ο Αποικιακός Γραμματέας, ο Γενικός Εισαγγελέας, ο Γενικός Ταμίας της νήσου και ένας Επαρχιακός Διοικητής.[88]

Ως Πρόεδρος της Βουλής θα διορίζεται από τον Κυβερνήτη πρόσωπο που δε θα είναι μέλος της Βουλής.

Η Βουλή δε θα δικαιούται να συζητήσει το καθεστώς της Κύπρου ως Αποικίας.

Η Εκτελεστική Εξουσία θα ασκείται από τον Κυβερνήτη με τη βοήθεια ενός Συμβουλευτικού Εκτελεστικού Συμβουλίου. Τούτο θ' αποτελείται από τα 4 Επίσημα μέλη της Βουλής και από 4 εκλεγμένους Βουλευτές (3 'Ελληνες και 1 Τούρκο) που θα διορίζονται από τον Κυβερνήτη, και οι οποίοι θα είναι ταυτόχρονα Σύμβουλοι των 'Αγγλων Τμηματαρχών 4 Κυβερνητικών Τμημάτων, αντιστοίχως, πχ. της Παιδείας, Γεωργίας, Υγείας και ένα άλλο, πράγμα που δεν υπήρχε στο προηγούμενο Σύνταγμα.

Δικαίωμα ψήφου θα έχουν όλοι οι άρρενες μόνιμοι κάτοικοι της Κύπρου ηλικίας 21 ετών και άνω. Απόκειται στη Διασκεπτική αν θέλει να δώσει δικαίωμα ψήφου και στις γυναίκες.[89]

---

[88] Η κυριώτερη διαφορά από το Σύνταγμα του 1882 όπως τροποποιήθηκε το 1925 (και το οποίο καταργήθηκε το 1931), ήταν ότι το Νομοθετικό Συμβούλιο αποτελείτο από 12 ελληνικά μέρη, 3 τουρκικά και 9 διορισμένα μέλη, που ήταν Άγγλοι ανώτεροι υπάλληλοι. Παρόλη τη φαινομενική πλειοψηφία των εκλεγμένων μελών, σε πλείστες περιπτώσεις οι 3 Τούρκοι συμφωνούσαν με τους 9 Άγγλους και μαζί με τη νικώσα ψήφο του Κυβρερνήτη, υπερψήφιζαν τα Κυβερνητικά Νομοσχέδια.

[89] Στο ίδιο, 7.5.1948, Cyprus, No 94.

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΤΗ ΔΙΑΣΚΕΠΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

Τις πιο πάνω Συνταγματικές προτάσεις του Υπουργείου Αποικιών τις παρουσίασε στη Διασκεπτική Συνέλευση ο Πρόεδρος της, Τζάκσον, στις 20 και 21 Μαΐου, 1948. Μετά την εισαγωγική ομιλία του Τζάκσον πήραν το λόγο, μεταξύ άλλων, οι Ιωάννης Κληρίδης, και ο Πλουτής Σέρβας οι οποίοι εξήγησαν γιατί ήσαν εναντίον της αποδοχής του προτεινόμενου Συντάγματος.[90]

Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΚΛΗΡΙΔΗ

Ο κ. Ιωάννης Κληρίδης είπε μεταξύ άλλων τα εξής:

«Η Βρετανική Κυβέρνηση, με το Σύνταγμα που μας προτείνει, φαίνεται πως ξεκινά με την προϋπόθεση πως οι εσωτερικές υποθέσεις της Κύπρου, η εκπαιδευτική, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη του λαού της και η ευημερία του, είναι αποκλειστικά δική της υπόθεση. Στον κυπριακό λαό θα επιτραπεί μόνο να εκφράζει τις απόψεις του γι' αυτά τα θέματα μέσω των εκλεγμένων αντιπροσώπων του στη Βουλή και στο Εκτελεστικό Συμβούλιο, αλλά ο Κυβερνήτης, αφού ακούσει αυτές τις απόψεις, θα έχει το απόλυτο δικαίωμα να αποφασίζει τι είναι καλό και τι είναι κακό για τον κυπριακό λαό. Τέτοια προϋπόθεση είναι λανθασμένη και απαράδεκτη σαν βάση για συζήτηση. Εμείς υποστηρίζουμε πως οι εσωτερικές υποθέσεις της Κύπρου είναι αποκλειστική υπόθεση του λαού, γιατί αυτός είναι που πληρώνει τους φόρους που χρειάζονται για την τήρηση της ειρήνης και της τάξης στη νήσο και για την ανάπτυξη προς όλες τις κατευθύνσεις. Είναι ο λαός που πρέπει να πει τι είναι καλό και τι είναι κακό για τον ίδιο. Είναι ο λαός που πρέπει να έχει το δικαίωμα να εκλέγει τους διαχειριστές των υποθέσεων του και οι οποίοι θα είναι υπόλογοι στον ίδιο για τις πράξεις ή παραλείψεις τους».

Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΣΕΡΒΑ

Ο κ. Πλουτής Σέρβας είπε μεταξύ άλλων τα εξής:

«'Οπως ξέρετε, κύριε Πρόεδρε, το βασικό μας αίτημα είναι η εθνική μας αποκατάσταση. Η πίστη μας σ' αυτό το δικαίωμα είναι τόσο ιερή που κανένας δε μπορεί να την κλονίσει. Η λύση του εθνικού μας ζητήματος είναι εκείνο που θα τσιμεντώσει για χρόνια εγκάρδιες σχέσεις μεταξύ του Κυπριακού και του Βρετανικού λαού. Στο μεταξύ όμως, υπάρχει κάτι που μπορεί να επανορθώσει τις σχέσεις των δυο λαών μας, και να δημιουργήσει εμπιστοσύνη - και αυτό το κάτι είναι μόνο η Αυτοκυβέρνηση. Ας μην ξεκινήσουμε από οποιαδήποτε άλλη αρχή παρά μόνο από την αρχή ότι, εκείνος που εκτιμά και αγαπά το λαό του, μπορεί και να τον κυβερνά. Η Βρετανική Κυβέρνηση οφείλει να παραδεχθεί ότι αγαπούμε

[90] 'Ολες οι πιο κάτω ομιλίες και τα πρακτικά της Διασκεπτικής περιέχονται στο φάκελο του Υπουργείου Αποικιών CO537/4036, 20 και 21 Μαΐου 1948.

και σεβόμαστε το λαό μας και συνεπώς πρέπει να παραχωρήσει τη διαχείριση των εσωτερικών υποθέσεων της νήσου στους εκλεγμένους αντιπροσώπους του κυπριακού λαού. Μπορεί η Βρετανική Κυβέρνηση να κάμει κάτι προς αυτή την κατεύθυνση; Εάν ναι, τότε μπορούμε να προχωρήσουμε. Εάν όμως αυτό είναι αδύνατο, τότε γίνεται φανερό ότι ούτε εγώ ούτε οι άλλοι 'Ελληνες αντιπρόσωποι σ' αυτή τη Συνέλευση μπορούμε να προσφέρουμε καμιά υπηρεσία».

Εξάλλου οι Γ. Αραδιπιώτης και Μ. Χούρυ μίλησαν υπέρ της αποδοχής του προτεινόμενου Συντάγματος.

Ο ΑΡΑΔΙΠΙΩΤΗΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΑΠΟΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Ο κ. Αραδιπιώτης είπε μεταξύ άλλων τα εξής:

«Απεχθάνομαι το παρόν διοικητικό καθεστώς και επιθυμώ βαθειά να συμμετάσχει με κάποιο τρόπο ο λαός στη διοίκηση των εσωτερικών του υποθέσεων. Και ειλικρινά πιστεύω ότι, με τις προτάσεις που έγιναν σ' αυτή τη Συνέλευση, μας προσφέρεται μια ευκαιρία για συμμετοχή στη διοίκηση και ειδικά για έλεγχο και κριτική της Εκτελεστικής Εξουσίας, πράγματα που σήμερα γίνονται μέσω υπομνημάτων στον Κυβερνήτη. Βέβαια δεν πρόκειται να επαινέσω τις προτάσεις που μας έγιναν. Εάν όμως συγκρίνει ένας το προηγούμενο Σύνταγμα (1883-1931), στα στενά όρια του οποίου εγίνονταν ομηρικές εκλογικές μάχες, με αυτό που μας προσφέρεται τώρα, θ' αντιληφθεί ότι αυτό αποτελεί σημαντική συνταγματική πρόοδο. 'Ενα Νομοθετικό Συμβούλιο με πραγματική εκλεγμένη πλειοψηφία και με συμμετοχή στο Συμβουλευτικό Εκτελεστικό Συμβούλιο μελών της Βουλής από το πλειοψηφούν κόμμα, είναι αξιόλογα πράγματα που δεν πρέπει να απορριφθούν περιφρονητικά. Επιπρόσθετα, οι προτάσεις που έγιναν είναι τόσον ελαστικές, ώστε είναι δυνατό να ετοιμαστεί ένα καλύτερο Σύνταγμα. Δεν νομίζω ότι το γεγονός ότι δε μας δίνεται Αυτοκυβέρνηση είναι λόγος για ν' απορρίψουμε τις προτάσεις που μας έγιναν. Η Βρετανική Κυβέρνηση δεν αποδέχθηκε το αίτημα για Αυτοκυβέρνηση. Πρέπει να είμαστε πρακτικοί άνθρωποι και ν' αρπάξουμε την ευκαιρία που μας προσφέρεται. Είναι πιθανόν αργότερα να το μετανιώσουμε και να ζητούμε αυτό που απορρίπτουμε σήμερα. Δεν πρέπει ν' αρνηθούμε την ευκαιρία να εισέλθουμε στο σπίτι μας ώς ένα σημείο, εφόσον οι 'Αγγλοι μας άνοιξαν την εξώπορτα. Εν πάση περιπτώσει, τόσο εμείς που αποδεχόμαστε τις προτάσεις, όσο και οι άλλοι που ζητούν Αυτοκυβέρνηση, όλοι ξέρουμε πως ο τελικός πόθος του κυπριακού λαού δεν είναι αυτό, αλλά η πλήρης απελευθέρωση του».

«Κάμνω έκκληση στα 8 ελληνικά μέλη που ζήτησαν Αυτοκυβέρνηση, να μην εγκαταλείψουν τη Διασκεπτική γιατί τότε αυτή θα διαλυθεί. Και τότε τι θα γίνει; Θα παραμείνουμε κάτω από το απεχθές καθεστώς το οποίο θα μας υποχρεώσει και πάλιν, χωρίς να μπορούμε να ελέγχουμε ή να κριτικάρουμε, να στεκόμαστε έξω

από τις πόρτες των Τμηματαρχών για ν' ακούουμε ύστερα από λίγο το περίφημο «λυπούμαστε» («SORRY»)»...

«Για όλους αυτούς τους λόγους δέχομαι να συνεχίσω να εργάζομαι στη Διασκεπτική Συνέλευση, έχοντας υπόψη τις Συνταγματικές προτάσεις του Υπουργού Αποικιών».

Ο ΧΟΥΡΥ ΕΠΙΣΗΣ ΥΠΕΡ

Ο Μ. Χούρυ είπε μεταξύ άλλων τα εξής:

«Εάν, όπως δήλωσαν, οι 'Ελληνες Αντιπρόσωποι αποσυρθούν από τη Διασκεπτική, η Κυβέρνηση μπορεί είτε να εισαγάγει το Σύνταγμα που συνέταξε η ίδια, είτε να διαιωνίσει, τουλάχιστο για ένα χρονικό διάστημα, το σημερινό καθεστώς..... Θα ήταν όμως συμφορά να αφεθεί το σημερινό αυταρχικό καθεστώς να συνεχιστεί. Ανεξάρτητα του τι θα πουν μερικοί αρχηγοί των Ελλήνων, είμαι πεπεισμένος ότι οι Κύπριοι ως σύνολο δε θέλουν να συνεχιστεί το παρόν καθεστώς. Πρόκειται για ένα καθεστώς που θα μπορούσε ορθά να περιγραφεί ως Κυβέρνηση από κυβερνητικούς υπαλλήλους. Η λαϊκή γνώμη δε διαμορφώνει ούτε επηρεάζει τις κυβερνητικές πράξεις. Η Νομοθετική και η Εκτελεστική Εξουσία είναι στα χέρια μιας χούφτας ανθρώπων, που λίγοι απ' αυτούς ξέρουν ό,τιδήποτε για τη ζωή, τις επιθυμίες και τις θλίψεις του λαού. Η οικονομία της χώρας διευθύνεται και ελέγχεται από ένα κυβερνητικό τμήμα που οδηγεί το λαό σε χρεωκοπία. Ο λαός μένει απαθής και υποφέρει από τους κακούς χειρισμούς και την ανικανότητα της Κυβέρνησης».

Ο Χούρυ τελείωσε την ομιλία του εκφράζοντας τη βεβαιότητα ότι, αν εισαχθεί το προταθέν Σύνταγμα και προκηρυχθούν βουλευτικές εκλογές, όλες οι ελληνικές παρατάξεις θα λάβουν μέρος και θα διεξαχθεί ζωηρός εκλογικός αγώνας για κάθε έδρα.[91]

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

'Ολοι οι Τούρκοι τάχθησαν υπέρ της αποδοχής του προτεινόμενου Συντάγματος.

Μεταξύ άλλων, ο αντιπρόσωπος των τουρκικών συντεχνιών, Χασάν Αλή Σιασμέζ είπε και τα εξής:

«Εάν ο κ. Σέρβας είναι, όπως ετόνισε, πραγματικός εθνικιστής, ο οποίος ποθεί τη μητέρα-πατρίδα του, αυτό είναι κάτι που το εκτιμούμε. Πρέπει όμως να του υπενθυμίσουμε ότι η μητέρα-πατρίδα του δεν είναι και δική μας. Εάν αυτός ποθεί την Ελλάδα, κι εμείς ποθούμε την Τουρκία..... Εάν η Βρετανική Κυβέρνηση συμφωνήσει να παραδώσει τη διοίκηση της νήσου στα χέρια των Ελλήνων, τότε

[91] Πρακτικά που βρίσκονται στο φάκελο CO 537/4036, 20.5.1948.

ζητούμε κι εμείς να επιστραφεί η νήσος στον προηγούμενο κύριο της, την Τουρκία, η οποία είναι η εθνική μας πατρίδα».

'Ενας άλλος Τούρκος Αντιπρόσωπος, ο Ιρφάν Χουσεΐν, αντιπρόσωπος της Τουρκικής Αγροτικής 'Ενωσης είπε, μεταξύ άλλων, τα παρακάτω:

«Για το ότι δε θέλουμε πλήρη Αυτοκυβέρνηση φταιν οι ίδιοι οι 'Ελληνες. Είναι γεγονός ότι, σε κανένα μέρος του κόσμου δυο στοιχεία που ζουν στον ίδιο τόπο δε μπόρεσαν να περνούν τόσο καλά και αδελφικά όπως οι 'Ελληνες και οι Τούρκοι αυτής της νήσου. Παρόλα αυτά, οι θρησκευτικοί και οι πολιτικοί ηγέτες των Ελλήνων, έκαμαν ό,τι μπορούσαν στα περασμένα πολλά χρόνια για να καταστρέψουν αυτή την αγάπη που υπάρχει με τους Τούρκους. Ακούσαμε μερικούς παπάδες, οι οποίοι, όταν κηρύττουν στις εκκλησίες, ξεχνούν τα καθήκοντα τους προς τον Θεό και προσπαθούν να μπολιάσουν το ακροατήριο τους με έχθρα προς τους Τούρκους. 'Υστερα απ' όλα αυτά, εάν τα καταφέρουν να πάρουν στα χέρια τους τη διακυβέρνηση της Κύπρου, δε θέλουμε ούτε να σκεφτούμε τι θα μας συμβεί. Οι 'Ελληνες συμπατριώτες μας δεν έχουν την πολιτική ωριμότητα να διοικούν τη νήσο. Αυτό αποδεικνύεται από τους καβγάδες μεταξύ Αριστερών και Δεξιών τους οποίους βλέπουν για χρόνια οι Τούρκοι. Οι 'Ελληνες αρχηγοί κάμνουν ένα μεγάλο λάθος. Οι ζημιές που πάθαμε για χρόνια έπρεπε να τους βοηθήσουν να αντιληφθούν αυτό το γεγονός. Εάν δε δινόταν η αιτία για κατάργηση της Βουλής το 1931, θα είχαμε σήμερα περισσότερες ελευθερίες απ' αυτές που μας προσφέρονται. Κάθε τι σ' αυτό τον κόσμο χρειάζεται μια περίοδο εξέλιξης. Αυτοί που παραπονιούνται για το σημερινό αυταρχικό καθεστώς, φαίνεται πως πραγματικά επιθυμούν να συνεχιστεί και θέλουν να το αποδείξουν ,αποσυρόμενοι απ' αυτή τη Συνέλευση. Τελικά, θέλω να πω πως το Σύνταγμα που μας προτείνει ο Υπουργός Αποικιών, με την εξαίρεση ορισμένων σημείων τα οποία θα συζητήσουμε, εξυπηρετεί τα συμφέροντα του λαού μας».

Ο Ραούφ Ντενκτάς επίσης υποστήριξε το προτεινόμενο Σύνταγμα και είπε μεταξύ άλλων, τα παρακάτω:

«Εμείς οι Τούρκοι, παρόλο που οι ελευθερίες μας είναι περιορισμένες, και παρόλο που υποφέρουμε παραπάνω απ' ό,τι πρέπει, είμαστε ευγνώμονες που ζήσαμε 70 χρόνια κάτω από Βρετανική διοίκηση, γιατί η διαζευκτική διοίκηση, η ελληνική, μας φέρνει στο νου την κατάσταση πραγμάτων που επικρατεί σήμερα στην αγαπητή πατρίδα των φίλων μας».[92]

[92] Ο Ντενκτάς υπονοούσε τον εμφύλιο πόλεμο που διεξαγόταν τότε στην Ελλάδα.

Η ΤΕΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

Τελικά την 21.5.1948, ο Πρόεδρος της Συνέλευσης Τζάκσον έθεσε σε ψηφοφορία την ακόλουθη πρόταση: «*Κατά τη γνώμη της Συνέλευσης, θα είναι προς το καλύτερο συμφέρον του κυπριακού λαού να τεθεί σ' εφαρμογή, με τη μικρότερη δυνατή καθυστέρηση, ένα Σύνταγμα της μορφής που πρότεινε η Κυβέρνηση της Α.Μ.».*

Υπέρ της πρότασης, ψήφισαν 11: Ο Πρόεδρος, οι 7 Τούρκοι αντιπρόσωποι, ο αντιπρόσωπος των Καθολικών, ο Αραδιπιώτης και ο Χατζημιχαήλ.

Εναντίον της πρότασης ψήφισαν 7: Κληρίδης, Σέρβας, Αδάμαντος, Σανταμάς, Νικολόπουλος, Ζιαρτίδης και Φάντης.

Ο Ευαγγελίδης, ο οποίος στην ομιλία του στη Συνέλευση στις 18 Νοεμβρίου ετάχθη εναντίον της Αυτοκυβέρνησης, απουσίαζε στην Αγγλία.

Μετά την ψηφοφορία, οι 7 'Ελληνες αντιπρόσωποι δήλωσαν ότι αποσύρονται από τη Συνέλευση και οι συνεδρίες της Διασκεπτικής αναβλήθηκαν επ' αόριστον.[93]

[93] Στα ίδια Πρακτικά, 21.5.1948.

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗ ΣΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΠΟΙΚΙΩΝ

Στις 23 Μαΐου 1948, ο Κυβερνήτης έστειλε στον Υπουργό έκθεση με την οποία τον πληροφορούσε για τις τελευταίες συνεδρίες της Διασκεπτικής και για τα αποτελέσματα της ψηφοφορίας, και κατηγορούσε τα ελληνικά μέλη πως η στάση τους έναντι των συνταγματικών προτάσεων ήταν επαμφοτερίζουσα. Να τι έγραφε, μεταξύ άλλων:

«Ο Πρόεδρος της Διασκεπτικής με πληροφορεί ότι ξέρει πως, 6 από τους 7 που ψήφισαν εναντίον της αποδοχής των βρετανικών προτάσεων, πραγματικά ήθελαν να τις αποδεχθούν ... αλλά φοβούνταν ότι, αν εξεφράζονταν υπέρ των προτάσεων θα παρέβλαπταν τις πιθανότητες επιτυχίας τους στις προσεχείς Δημοτικές εκλογές ή αργότερα στις εκλογές, σύμφωνα με το Σύνταγμα.....».

«Ο ('Αγγλος) 'Επαρχος Λεμεσού, όπου ο κ. Σέρβας είναι Δήμαρχος, μου είπε επίσης ότι ο κ. Σέρβας και ο κ. Σανταμάς, Δήμαρχος Λάρνακας, ήταν αποφασισμένοι να προωθήσουν το Σύνταγμα που προτείναμε. Ο κ. Σέρβας σε μια δημόσια ομιλία του την περασμένη βδομάδα είπε το ίδιο πράγμα....».

«Πρέπει τώρα να σκεφτούμε ποιες εναλλακτικές πορείες υπάρχουν. Αυτές μου φαίνονται να είναι οι ακόλουθες:

(α) Να συνεχίσουμε τη Διασκεπτική χωρίς τα 7 ελληνικά μέλη.

(β) Να αποσύρουμε την προσφορά.

(γ) Να βάλουμε τις προτάσεις στο ράφι και να πούμε ότι δεν αποσύρονται και ότι θα μπορούσαν να επαναφερθούν και να επανασυζητηθούν όταν μας το ζητήσουν αντιπροσωπευτικοί Κύπριοι. Στο μεταξύ, να συνεχίσουμε να κυβερνούμε τη νήσο, όπως εκάμναμε ώς τώρα.

(δ) Να πούμε ότι η Κυβέρνηση της Α.Μ. δεν είναι ικανοποιημένη ότι η απόρριψη από τα 7 Ελληνικά μέλη αντιπροσωπεύει τη γνώμη της πλειοψηφίας του πληθυσμού, και να προχωρήσουμε να εισάξουμε το Σύνταγμα και να προκηρύξουμε εκλογές. Εάν αυτές δείξουν ικανοποιητική υποστήριξη του Συντάγματος, να το εφαρμόσουμε. Αν όχι, να το αποσύρουμε και να συνεχίσουμε με το παρόν καθεστώς....

Αποκλείω το (α) όπως και το (β) το οποίο δε θα μας οδηγούσε πουθενά και η κατάσταση δε θα μπορούσε να αφεθεί εκεί επ' αόριστον.

Η επιλογή (γ) είναι η φυσιολογική και ευθεία πορεία...

Ας δούμε τώρα την επιλογή (δ). Πιθανόν να υπάρχουν πολλοί 'Ελληνες οι οποίοι νομίζουν πως αυτό ακριβώς θα κάμουμε και πιθανόν αυτό να τους βολεύει καλά, αν προκηρύξουμε εκλογές οπότε είναι πιθανόν να πάρουν μέρος σ' αυτές τόσο η Δεξιά όσο και η Αριστερά, ενώ θα αποκηρύττουν και θα βρίζουν το Σύνταγμα. Αυτή ακριβώς η κατάσταση θα 'ταν το όνειρο των Ελληνοκυπρίων πολιτικών.

Αναμφίβολα όμως υπάρχει και η πιθανότητα να δοκιμάσει η Εκκλησία, συνεχίζοντας την Ενωτική της πολιτική, να μετατρέψει το Σύνταγμα σε φάρσα,

είτε με το μποϋκοτάρισμα των εκλογών είτε με την εκλογή ανδρεικέλλων τα οποία να κάμουν μιαν τυπική παρουσία στη Βουλή, να βγάλουν ψήφισμα υπέρ της Ενώσεως και τότε να παραιτηθούν.

Θα θεωρούσα την επιλογή (δ) ως ένα αρχικά δύσκολο βήμα. Εντούτοις όμως θα μας επέτρεπε να μάθουμε αρκετά γρήγορα πού πραγματικά στέκεται η κοινή γνώμη πάνω στο συνταγματικό θέμα, και θα μας έδινε την ευκαιρία να εγκαθιδρύσουμε ένα Σύνταγμα χωρίς πολλήν αναβολή και με τόση προοπτική επιτυχίας όση είχε το αρχικό μας σχέδιο. ...

Θα με βοηθούσε πολύ να μου δώσετε κάποια ένδειξη των σκέψεων σας πάνω στις διάφορες εναλλαγές που ανέφερα».[94]

Η έκθεση του Κυβερνήτη συζητήθηκε στο Υπουργικό Συμβούλιο στις 26.7.1948 και σ' αυτό υποστηρίχτηκε η άποψη ότι «*θα ήταν λάθος να δοκιμάσουμε να επιβάλουμε στην Κύπρο ένα Σύνταγμα κάτω από τις παρούσες περιστάσεις. Η πολιτική και στρατηγική σημασία της Αποικίας αυξήθηκε πολύ σαν αποτέλεσμα των πρόσφατων εξελίξεων στην Παλαιστίνη και την Αίγυπτο. Γι' αυτό, ωσότου επιτευχθεί εξασφαλισμένη διευθέτηση στη Μέση Ανατολή, πρέπει να έχουμε ως κύριο στόχο μας τη διατήρηση της θέσης μας στην Κύπρο. Απ' αυτήν την άποψη, το ναυάγιο των διαπραγματεύσεων θα μπορούσε να θεωρηθεί ως πλεονέκτημα»*.[95]

Η τελική απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου[96] ήταν:

Να αναβληθεί επ' αόριστον η εισαγωγή συνταγματικής μεταρρύθμισης στην Κύπρο.

Ο Υπουργός Εξωτερικών να πιέσει την Ελληνική Κυβέρνηση να πάρει αποτελεσματικά μέτρα ώστε να μη δίνεται ενθάρρυνση από την Ελλάδα στο κίνημα της Κύπρου για ένωση της με την Ελλάδα.[97]

Η ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΠΤΙΚΗΣ

Ύστερα από την πιο πάνω απόφαση της Επιτροπής του Υπουργικού Συμβουλίου, κλήθηκε στις 12 Αυγούστου 1948 η τελευταία συνεδρία της Διασκεπτικής στην οποία παρευρέθηκαν μόνο τα μέλη της που είχαν ψηφίσει υπέρ των βρετανικών συνταγματικών προτάσεων. Τη συνεδρία την

[94] Στον ίδιο φάκελο επιστολή Κυβερνήτη προς τον Υπουργό Αποικιών 23.5.1948.

[95] CO 537/4036 26.7.1948, έγγραφο 87.

[96] Οι συνεδρίες που αναφέρονται εδώ και στις προηγούμενες ή επόμενες σελίδες ως «**συνεδρίες του Υπουργικού Συμβουλίου»** κατ' ακρίβειαν ήσαν συνεδρίες της Επιτροπής του Υπουργικού Συμβουλίου για κοινοπολιτειακές υποθέσεις (COMMONWEALTH AFFAIRS COMMITTEE OF THE CABINET) και όχι συνεδρίες ολόκληρου του Υπουργικού Συμβουλίου.

[97] Στο πιο πάνω έγγραφο.

προσφώνησε ο Κυβερνήτης Λόρδος Ουίνστερ, ο οποίος είπε, μεταξύ άλλων, τα παρακάτω:

«Η Κυβέρνηση με λύπη της πληροφορήθηκε για την καταψήφιση του προταθέντος Συντάγματος από 7 μέλη της Συνέλευσης και την αποχώρηση τους από τη Συνέλευση.

Λαμβάνοντας υπόψη τη σύνθεση της Συνέλευσης, αυτή η ενέργεια καθιστά αδύνατη τη συνέχιση της Συνέλευσης και γι' αυτό αποφασίστηκε η διάλυση της. Εν τούτοις η προσφορά Συντάγματος του είδους που επεξηγήθη στην επιστολή του Υπουργού Αποικιών με ημερομηνία 7 Μαΐου *1948, δεν αποσύρεται. Εάν ποτέ, υπεύθυνοι και πλήρως αντιπροσωπευτικοί πολιτικοί Κύπριοι ηγέτες προσέλθουν και ζητήσουν όπως επανεξεταστούν και εφαρμοστούν αυτές ή παρόμοιες συνταγματικές προτάσεις, ή εάν εμφανιστεί υπέρ τους μια γνήσια εκδήλωση ευνοϊκής κοινής γνώμης, η Βρετανική Κυβέρνηση με προθυμία θα κάμει τα αναγκαία διαβήματα για να γίνει τούτο κατορθωτό. Πρέπει να επαναλάβω ακόμα μια φορά ότι, δεν αποσκοπείται καμμιά αλλαγή στην κυριαρχία της νήσου. Είμαι εξουσιοδοτημένος να δηλώσω κατηγορηματικά ότι δεν υπάρχει καμιά βάση στις οποιεσδήποτε φήμες ότι αποσκοπούνται διαπραγματεύσεις πάνω σ' αυτό το θέμα μεταξύ Μ. Βρετανίας και Ελλάδας».*[98]

Αυτό ήταν το άδοξο τέλος της Διασκεπτικής Συνέλευσης 1947-'48.

ΗΤΑΝ Η ΔΙΑΣΚΕΠΤΙΚΗ ΜΙΑ «ΧΑΜΕΝΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ;»

'Οπως γίνεται φανερό από τα έγγραφα που δημοσιεύονται παραπάνω, το ναυάγιο της Διασκεπτικής οφειλόταν κυρίως στην υπαναχώρηση της Βρετανικής Κυβέρνησης. Ενώ ο Υπουργός Αποικιών δήλωνε στην έκθεση του προς το Υπουργικό Συμβούλιο στις 17.12.47 ότι «*η Κύπρος είναι ώριμη για υπεύθυνη Κυβέρνηση για τις εσωτερικές της υποθέσεις χωρίς καμιά μακρά περίοδο προπαρασκευής»* αλλά κατά τη γνώμη του θα ήταν επιθυμητή μόνο «*μια βραχεία μεταβατική περίοδος»,* και ενώ ο Πρωθυπουργός κ. Ατλήη ευνοούσε άμεση παραχώρηση Αυτοκυβέρνησης, το Βρετανικό Υπουργικό Συμβούλιο για λόγους «*στρατηγικούς»,* τελικά υπαναχώρησε και όχι μόνο δε δεχόταν να δοθεί στην Κύπρο Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης αλλά σκεφτόταν μάλλον ν' αποσύρει τις προτάσεις που είχαν γίνει.

Αν οι 'Ελληνες αντιπρόσωποι στη Διασκεπτική, που ζητούσαν Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης, αντιλαμβάνονταν, όπως έπρεπε να είχαν αντιληφθεί, τις αρνητικές διαθέσεις της Βρετανικής Κυβέρνησης, έπρεπε να σπεύσουν να δεχτούν τις προτάσεις που έγιναν. Αποδεχόμενοι οι Κύπριοι ένα Σύνταγμα όπως εκείνο που τους προτάθηκε, θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν το βήμα της Βουλής στην οποία οι 'Ελληνες θα είχαν την πλειοψηφία, για να ζητήσουν και να

[98] «Ελευθερία», 13.8.1948.

πάρουν περισσότερες Συνταγματικές ελευθερίες. Ο ειρηνικός αγώνας για ελευθερίες θα ήταν πιο αποτελεσματικός αν γινόταν από το βήμα μιας Βουλής παρά αν συνεχιζόταν με υπομνήματα και διαμαρτυρίες.

Αν συγκρίνουμε τις συνταγματικές εξελίξεις στην Κύπρο, από τη μια, και στις άλλες Βρετανικές Αποικίες, από την άλλη, θα δούμε πως οι τελευταίες, οι οποίες ήταν κατά το πλείστον «*απολίτιστες»,* κατάφεραν να πάρουν εξελικτικά μια αδέσμευτη ανεξαρτησία, ενώ οι «*πολιτισμένοι»* Κύπριοι, που βιάζονταν και κατήλθαν και σε ένοπλο αγώνα, αναγκάστηκαν να δεχτούν μια δεσμευμένη ανεξαρτησία την οποία, αντί να την αξιοποιήσουν, οι αρχηγοί τους αποπειράθηκαν να τη βελτιώσουν με τα γνωστά τραγικά αποτελέσματα.

'Ετσι, με αυτά τα εκ των υστέρων δεδομένα θα μπορούσαμε να πούμε πως η απόρριψη του προταθέντος Συντάγματος, έστω κι αν αυτό δεν ήταν ικανοποιητικό, αποτελούσε μια «χαμένη ευκαιρία» για ομαλή εξέλιξη προς μια Ανεξάρτητη Δημοκρατία, όπως έγινε με τις άλλες Αποικίες όπως θα δούμε παρακάτω.

Αν γινόταν αποδεκτό το προταθέν Σύνταγμα, η Κύπρος θα έπαιρνε τον ομαλό δρόμο προς την Αυτοκυβέρνηση και την Ανεξαρτησία, όπως έγινε και με τις άλλες αποικίες, και θα αποφεύγονταν ο αιματηρός αγώνας της ΕΟΚΑ (1955-’59) και οι αιματηρές συγκρούσεις με τους Τουρκοκύπριους (1957-58), οι οποίες διασάλευσαν τη μακροχρόνια ειρηνική συμβίωση των δυο κοινοτήτων.

ΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΑΛΛΩΝ ΑΠΟΙΚΙΩΝ

Για σύγκριση, ας δούμε τις συνταγματικές εξελίξεις άλλων Βρετανικών Αποικιών.

Για παράδειγμα, η Ιαμαϊκή, που όπως ανέφερα στα πρώτα άρθρα μου, το 1947 είχε το ίδιο Σύνταγμα όπως αυτό που απορρίψαμε, το 1959 πήρε Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης, και το 1962 ανακηρύχτηκε Ανεξάρτητη Δημοκρατία και έγινε μέλος του ΟΗΕ.[99]

Επίσης η Βρετανική αποικία της Χρυσής Ακτής (GOLD COAST) το 1948 είχε Σύνταγμα σαν αυτό που απορρίψαμε. Το 1954 πήρε Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης και το 1957 πήρε ανεξαρτησία, μετονομάστηκε Γκάνα (GHANA) και έγινε μέλος του ΟΗΕ.[100]

Η Νιγηρία, το 1947 πήρε Σύνταγμα σαν αυτό που απορρίψαμε. Το 1957 πήρε Σύνταγμα αυτοκυβέρνησης και το 1960 ανακηρύχτηκε ανεξάρτητη Ομόσπονδη Δημοκρατία και έγινε μέλος του ΟΗΕ.[101]

[99] HMSO C 7167 σ. 33, Keesing's 16.5.1959 σ. 16820 και U.N. Handbook (1986), σ. 12.
[100] Encyclopedia Britannica xxix p. 871, U.N. Handbook, p. 12.
[101] Britannica το ίδιο, σ. 913.

Η επιτάχυνση της απελευθέρωσης όλων των αποικιών έγινε στο τέλος του 1960 με την ομόφωνη έγκριση από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ στις 14.12.1960 (ψήφισμα 1514) της «*Διακήρυξης για παραχώρηση Ανεξαρτησίας στις Αποικιακές χώρες και Αποικιακούς λαούς».* Τη Διακήρυξη την πρότεινε ο τότε ηγέτης της Σοβιετικής 'Ενωσης Νικίτα Κρούτσεφ (KHRUSHCHEV) το Σεπτέμβριο 1960 και μ' αυτή ζητούσε «*άμεση κατάργηση του αποικιακού συστήματος σε όλες του τις μορφές και εφαρμογή της πριν από το τέλος 1961»*. Για να γίνει όμως αποδεκτή ομόφωνα η πρόταση του Κρούτσιεφ, 43 Αφρο-Ασιατικές Χώρες πρότειναν τροποποίηση της με ανοικτή ημερομηνία κατάργησης των αποικιακών καθεστώτων. Η τροποποιημένη απόφαση εγκρίθηκε με 89 ψήφους υπέρ, χωρίς καμιά αρνητική ψήφο, αλλά με 9 αποχές (έξι αποικιοκρατικές χώρες - Βρετανία, Γαλλία, Πορτογαλία, Βέλγιο, Ισπανία και Ν. Αφρική - και 3 υποστηρικτές τους - Αυστραλία, Ηνωμένες Πολιτείες και Δομινικανική Δημοκρατία).[102]

Πριν και μετά την πιο πάνω διακήρυξη της Γεν. Συνέλευσης του ΟΗΕ απελευθερώθηκαν και έγιναν μέλη του ΟΗΕ οι πιο κάτω Αποικίες:[103]

1957	Γκάνα, Μαλαισία
1960	Σομαλία, Νιγηρία
1961	Σιέρρα Λεόνε, Ταγκανίκα (Τανζανία)
1962	Ιαμαϊκή, Ουγκάντα, Τρίνιτατ
1963	Κουβέιτ, Κένυα, Ζανζιπάρ
1964	Μάλτα, Ζαμβία, Μαλάουη
1965	Σιγκαπούρη

Στα επόμενα χρόνια απελευθερώθηκαν κι οι υπόλοιπες βρετανικές αποικίες εκτός μερικών εξαιρέσεων.[104]

[102] U.N. Handbook (1986) p. 329 και Keesing's, 18.3.61, p. 17992 -3.

[103] U.N. Handbook, p. 11-13.

[104] U.N. Handbook, p. 333-335.

ΓΙΑΤΙ ΧΑΘΗΚΕ ΕΚΕΙΝΗ Η ΕΥΚΑΙΡΙΑ

Τα συμπεράσματα που θα μπορούσαμε να βγάλουμε από το ναυάγιο της Διασκεπτικής είναι τα παρακάτω:

Η Δεξιά παράταξη επέμενε στο πατροπαράδοτο αίτημα για «*'Ενωσιν και μόνον 'Ενωσιν*» άνκαι όπως γράφει ο 'Αγγλος Κυβερνήτης σε μια μυστική του έκθεση προς το Υπουργείο, ο αρχηγός της, Θεμιστοκλής Δέρβης, του δήλωσε πως «*προς το παρόν η 'Ενωσις δεν είναι ούτε πρακτικά εφικτή ούτε επιθυμητή*» και πως «*αν παραχωρείτο το προταθέν Σύνταγμα, η Δεξιά παράταξη θα έπαιρνε μέρος στις εκλογές που θα διεξάγονταν».*[105]

Αυτά δείχνουν την υποκριτική πολιτική της Δεξιάς παράταξης, η οποία συνέτεινε στο να χαθεί εκείνη η ευκαιρία.

Η κεντροαριστερή παράταξη, αναγνωρίζοντας ότι *«προς το παρόν»* η 'Ενωσις δεν ήταν εφικτή, και, χωρίς να την απαρνείται, ορθά ζητούσε Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης για την οποία, όπως αποδεικνύεται από τα έγγραφα που δημοσιεύουμε παραπάνω, κι αυτός ακόμα ο Υπουργός Αποικιών αναγνώριζε ότι ο κυπριακός λαός ήταν ώριμος. Στις παρασκηνιακές όμως επαφές που είχαν οι αρχηγοί της με τον Άγγλο Κυβερνήτη και τον Άγγλο Πρόεδρο της Διασκεπτικής, δήλωναν πως αν παραχωρείτο το προταθέν Σύνταγμα, παρόλο που δεν ήταν ικανοποιημένοι, εντούτοις θα έπαιρναν μέρος στις εκλογές που θα γίνονταν.

Το λάθος της ηγεσίας της Κεντροαριστερής παράταξης ήταν ότι, όταν αντιλήφθηκε πως η Βρετανική Κυβέρνηση ήταν ανένδοτη στην απόρριψη του δίκαιου αιτήματος της για Αυτοκυβέρνηση, δεν είχε το θάρρος και την πολιτική ευελιξία να δεχτεί, έστω υπό διαμαρτυρία, το προταθέν Σύνταγμα για τους λόγους που ορθά εξέθεσε στην ομιλία του στη Συνέλευση ο ανεξάρτητος και ρεαλιστής Γιώργος Αραδιπιώτης.

Τόσο σ' αυτήν την περίπτωση όσο και σε επόμενες χαμένες ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν για λύση του κυπριακού προβλήματος, π.χ. προτάσεις Χάρτινγκ (1956), Σύνταγμα Ράντκλιφ (1956), διακοινοτικές διαπραγματεύσεις (1968-74), προτάσεις του Γ.Γ. των Η.Ε. (1985-86) κ.λ.π., το βασικό λάθος της ηγεσίας μας ήταν το ότι απέρριπτε κάτι που της προσφερόταν, ζητώντας κάτι παραπάνω, που το θεωρούσε «*ορθό και δίκαιο*», χωρίς να εξετάζει αν είχε καμιά καλύτερη εφικτή επιλογή.

Μετά τη διάλυση της Διασκεπτικής, χάθηκε κάθε πιθανότητα να παρουσιαστούν «*αντιπροσωπευτικοί Κύπριοι*» που να ζητήσουν από τη Βρετανική Κυβέρνηση να εισάξει το Σύνταγμα που είχε απορριφθεί.

Στο μεταξύ, η Κεντροαριστερή παράταξη διασπάστηκε ύστερα που το ΑΚΕΛ τσακώθηκε με τον Ιωάννη Κληρίδη για ένα ασήμαντο θέμα του Δημαρχείου -

[105] Φάκελος CO 537/2478, 4.12.1947, έγγραφο αρ. 94.

ενοικίαση ενός περιπτέρου - και ο Κληρίδης παραιτήθηκε στις 29.7.1948 από Πρόεδρος και μέλος του ΕΑΣ (Εθνικού Απελευθερωτικού Συνασπισμού).[106]

Στις αρχές του 1949 το ΑΚΕΛ, ύστερα από συμβουλή του Γενικού Γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας (ΚΚΕ), Νίκου Ζαχαριάδη, εγκατέλειψε την επιδίωξη για Αυτοκυβέρνηση και υιοθέτησε το αίτημα «*'Ενωσις και μόνον 'Ενωσις».*[107]

Η Δεξιά παράταξη ενέτεινε τον Αγώνα για 'Ενωσιν και με πρωτοβουλία του Μακαρίου, ο οποίος τότε ήταν Μητροπολίτης Κιτίου και Πρόεδρος του Γραφείου Εθναρχίας, διοργανώθηκε ανοικτό «*Ενωτικό Δημοψήφισμα»* από 15-22 Ιανουαρίου 1950 στο οποίο πήραν μέρος και υπέγραψαν δήλωση ότι «*Αξιούμεν 'Ενωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα»* 95,7% των ενηλίκων Ελλήνων κατοίκων της νήσου. (Οι δημόσιοι υπάλληλοι δεν εκλήθηκαν να συμμετάσχουν).

Η Ελληνική Κυβέρνηση προσέφυγε στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1954 και τα επόμενα χρόνια, με αίτημα την αυτοδιάθεση του κυπριακού λαού, όπως θα δούμε πιο κάτω.

'Ετσι συνεχίστηκε το αποικιακό απολυταρχικό καθεστώς για 11 ακόμα χρόνια, ώς το 1959.

Για τις διαπραγματεύσεις μεταξύ του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και του Κυβερνήτη Χάρτινγκ (1955-'56) που επιδίωκαν μια ειρηνική λύση του Κυπριακού προβλήματος, θα ασχοληθούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

[106] Δημοκράτης, 3.8.1948.

[107] «Απογευματινή», 21.8.1976, Άρθρο αρ. 124, Φιφή Ιωάννου «'Ετσι Άρχισε το Κυπριακό».

ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΜΑΚΑΡΙΟΥ-ΧΑΡΤΙΝΓΚ (1955-'56)[108] (22.10.1989)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Από το 1954 και ύστερα, κάθε χρόνο η Ελλάδα ζητούσε από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) την εφαρμογή της αρχής της «αυτοδιαθέσεως» και για την Κύπρο, που σήμαινε 'Ενωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα. Επίσης από την 1ην Απριλίου 1955 άρχισε ο ένοπλος αγώνας της ΕΟΚΑ ο οποίος επιδίωκε τον ίδιο σκοπό.

Για ν' αντιδράσει στις προσπάθειες αυτές των Ελλήνων να τη διώξουν από την Κύπρο, η Βρετανία προσπάθησε και πέτυχε να φέρει μαζί της την Τουρκία σαν «ενδιαφερόμενο μέρος για το μέλλον της Κύπρου». Για το σκοπό αυτό η Βρετανική Κυβέρνηση συγκάλεσε στο Λονδίνο στις 29 Αυγούστου 1955 την Ελλάδα και την Τουρκία - οι οποίες ήταν σύμμαχες μαζί της στο ΝΑΤΟ - σε «Τριμερή Διάσκεψη» για να εξετάσουν, μεταξύ άλλων, την κατάσταση στην Κύπρο.

Παράλληλα, διορίστηκε στις αρχές Οκτωβρίου 1955, ως Κυβερνήτης της Κύπρου ο πρώην Αρχηγός του βρετανικού επιτελείου Στρατάρχης Χάρτινγκ (Field Marshall Sir John Harding) με διπλή εντολή: Από τη μια, να πατάξει το κίνημα της ΕΟΚΑ στρατιωτικά, και από την άλλη να επιδιώξει ειρηνική λύση της διένεξης με διαπραγματεύσεις με τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο.

Η «ΤΡΙΜΕΡΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ» ΚΑΙ ΟΙ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

Η «*Τριμερής Διάσκεψη του Λονδίνου»* άρχισε στις 29 Αυγούστου 1955 και έληξε, όπως θα δούμε, στις 7 Σεπτεμβρίου. Κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης ο Αντιπρόσωπος και Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας, Στέφανος Στεφανόπουλος, ζήτησε την εφαρμογή για την Κύπρο της Αρχής της Αυτοδιάθεσης. Ο Αντιπρόσωπος και Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Φατίν Ζορλού αντέδρασε και υποστήριξε τα παρακάτω σε ομιλία του στις 6.9.1955:

«Για στρατηγικούς λόγους» είπε ,«*η Κύπρος έχει πολύ μεγάλη σημασία για την Τουρκία, γιατί αυτή ελέγχει τα νότια λιμάνια της Τουρκίας, και εάν η δύναμη που ελέγχει την Κύπρο ελέγχει ταυτόχρονα και τα νησιά του Αιγαίου, τότε η*

[108] Το άρθρο αυτό δημοσιεύτηκε στις 22.10.1989 στην «Αλήθεια» και το «Εμπρός» και στις 22 και 23.10.1989 στο «Φιλελεύθερο» με τίτλο «Ο ΜΥΘΟΣ ΟΤΙ ΑΠΟΔΟΧΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΧΑΡΤΙΝΓΚ ΘΑ ΟΔΗΓΟΥΣΕ ΣΤΗΝ ΕΝΩΣΙΝ». Σκοπός του άρθρου ήταν να αντικρούσει την άποψη που υποστήριξε σε μια συνέντευξη του που δημοσιεύτηκε στον «Κήρυκα» στις 15.10.1989, ο πρώην πρέσβης της Κύπρου στην Αθήνα (1960-'79) και σύμβουλος του Μακάριου από το 1953 ώς το 1977, ότι «οι προτάσεις Χάρτινγκ» τις οποίες απέρριψε ο Μακάριος στις 29.2.1956 «ήταν μια χαμένη ευκαιρία που θα οδηγούσε στην 'Ενωσιν».

Τουρκία θα είναι περικυκλωμένη πλήρως. Γι' αυτό, αν η Αγγλία εγκαταλείψει την Κύπρο, αυτή πρέπει, για στρατηγικούς και άλλους λόγους, να επιστραφεί στην προκάτοχο της, την Τουρκία».[109]

Τη νύκτα της ίδιας μέρας οργανώθηκαν από τον τουρκικό όχλο στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη άγριες λεηλασίες και βιαιοπραγίες σε βάρος των Ελλήνων κατοίκων τους με σύνθημα «*η Κύπρος είναι τουρκική»* κατά τις οποίες καταστράφηκαν πάνω από 5,000 ελληνικά κτήματα - καταστήματα, οικίες και εκκλησίες. Μετά από 6 χρόνια ο Πρωθυπουργός της Τουρκίας Μεντερές και ο Υπουργός Εξωτερικών Ζορλού καταδικάστηκαν σε θάνατο με κατηγορίες που περιλάμβαναν υπόθαλψη των βιαιοπραγιών της νύκτας της 6ης Σεπτεμβρίου 1955 και ευθύνη για την τοποθέτηση και έκρηξη βόμβας την προηγούμενη μέρα στο σπίτι στη Θεσσαλονίκη, όπου γεννήθηκε ο Ατατούρκ, η οποία αποτέλεσε την αφορμή για τις βιαιοπραγίες.[110]

Ο ΜΑΚΜΙΛΛΑΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΣΥΜΦΩΝΗΣΕ ΜΕ ΤΟ ΖΟΡΛΟΥ

Στο τέλος της συνεδρίας στις 6 Σεπτεμβρίου, ο Βρετανός Υπουργός Εξωτερικών Χάρολντ Μακμίλλαν, απαντώντας σ' ερώτηση του Ζορλού σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης στην περίπτωση της Κύπρου, δήλωσε: «*Δε δεχόμαστε την αρχή της Αυτοδιάθεσης ως αρχήν η οποία έχει οικουμενικήν εφαρμογή. Νομίζουμε ότι πρέπει να γίνονται εξαιρέσεις για γεωγραφικούς, παραδοσιακούς, ιστορικούς, στρατηγικούς και άλλους λόγους»*.[111] Η απάντηση αυτή έδειχνε πως η Βρετανική Κυβέρνηση ουσιαστικά συμφωνούσε με τις τουρκικές απόψεις ενάντια στην 'Ενωσιν. Κι εφόσον αυτές ήταν οι Βρετανικές απόψεις για το μέλλον της Κύπρου στις 6 Σεπτεμβρίου 1955, δεν μπορούσαν να είχαν αλλάξει μέσα σε δυόμισι μήνες που ο Χάρντιγκ παρουσίασε τις προτάσεις του στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο.

ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΧΑΡΤΙΝΓΚ

Στην πρώτη συνάντηση του με τον Χάρτινγκ στις 4 Οκτωβρίου 1955, ο Μακάριος του δήλωσε ότι θα μπορούσε να συμφωνήσει να συνεργαστεί με τη Βρετανική Κυβέρνηση για την εφαρμογή στην Κύπρο ενός Συντάγματος αυτοκυβέρνησης, αν η Βρετανική Κυβέρνηση αναγνώριζε το δικαίωμα του κυπριακού λαού για αυτοδιάθεση, η οποία θα πραγματοποιόταν ύστερα από μερικά χρόνια αυτοκυβέρνησης.[112] Και βέβαια υπονοείτο ότι, άμα γινόταν τέτοια συμφωνία θα σταματούσε ο αγώνας της ΕΟΚΑ.

[109] The Tripartite Conference, Cmd 9594, p. 22-23.

[110] Keesing's Archives, 21.10.61, p. 18375.

[111] Cmd 9594, p. 27.

[112] Ν. Κρανιδιώτη, «Διαπραγματεύσεις Μακαρίου-Χάρτινγκ», σ. 17.

Αργότερα, ο Χάρτινγκ πήγε στο Λονδίνο και επέστρεψε, με εντολή να προτείνει στον Μακάριο την περίφημη φόρμουλα που έμεινε γνωστή ως «*προτάσεις Χάρτινγκ»* και η οποία παραδόθηκε στον Μακάριο την 21η Νοεμβρίου 1955. Ο Μακάριος απέρριψε τις προτάσεις και ζήτησε ορισμένες τροποποιήσεις του κειμένου. Κατά τη διάρκεια των επομένων 3 μηνών έγιναν μερικές τροποποιήσεις και το τελικό κείμενο τους είχε ως εξής:

«Η Βρετανική Κυβέρνηση σέβεται τις αρχές που ενσωματώθηκαν στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, το Χάρτη του Πότομακ και το χάρτη του Ειρηνικού, τους οποίους αυτή έχει προσυπογράψει. Γι' αυτό, η θέση της Βρετανικής Κυβέρνησης δεν είναι ότι η Αρχή της Αυτοδιάθεσης δεν μπορεί ποτέ να είναι εφαρμόσιμη για την Κύπρο. Η θέση της είναι ότι τώρα αυτή δεν είναι πρακτική πρόταση, ένεκα της παρούσας κατάστασης στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η Βρετανική Κυβέρνηση πρόσφερε ένα ευρύ βαθμό αυτοκυβέρνησης τώρα. Εάν ο λαός συμμετάσχει στη συνταγματική ανάπτυξη, η πρόθεση της Βρετανικής Κυβέρνησης είναι να εργαστεί για μια τελική λύση, η οποία θα ικανοποιεί τις επιθυμίες του λαού της Κύπρου, θα συνάδει προς τα στρατηγικά συμφέροντα της Βρετανικής Κυβέρνησης και των Συμμάχων της και θα λαμβάνει υπόψη τις υπάρχουσες Συνθήκες στις οποίες η Βρετανική Κυβέρνηση συμμετέχει.

Η Βρετανική Κυβέρνηση θα είναι έτοιμη να συζητήσει το μέλλον της νήσου με αντιπροσώπους του λαού της Κύπρου, όταν η αυτοκυβέρνηση θα έχει αποδειχθεί ικανή να εξασφαλίσει τα συμφέροντα όλων των τμημάτων της κοινότητας».[113]

ΟΙ ΑΓΓΛΟΙ ΑΡΝΗΘΗΚΑΝ ΝΑ ΜΕΤΑΤΡΕΨΟΥΝ ΤΙΣ ΔΥΟ ΑΡΝΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΧΑΡΤΙΝΓΚ ΣΕ ΚΑΤΑΦΑΣΗ

Θεωρητικά και σύμφωνα με το συντακτικό, «*οι δυο αρνήσεις ισούνται με κατάφαση»*. Εννοιολογικά όμως υπάρχει ουσιαστική διαφορά μεταξύ των δυο. Για παράδειγμα, η φράση «*είπα ότι ο Α. είναι τίμιος»* είναι πιο κατηγορηματική παρά η φράση «*δεν είπα ότι ο Α. δεν είναι τίμιος»*. Έτσι και η δήλωση με δυο αρνήσεις της πρότασης Χάρντιγκ: *«Η θέση της Βρετανικής Κυβέρνησης δεν είναι ότι η Αρχή της Αυτοδιάθεσης δεν μπορεί ποτέ να είναι εφαρμόσιμη με την Κύπρο»,* θα ήταν πολύ πιο κατηγορηματική αν μετατρεπόταν σε θετική και έλεγε: «*Η θέση της Βρετανικής Κυβέρνησης είναι ότι η Αρχή της Αυτοδιάθεσης είναι εφαρμόσιμη για την Κύπρο»*.

Από τα μυστικά Βρετανικά αρχεία που βρίσκονται στο Δημόσιο Αρχείο του Λονδίνου (Public Record Office) - τα οποία αποκαλύπτονται άμα περάσουν 30 χρόνια - βρήκα την πιο κάτω πληροφορία:

«Ύστερα από παράκληση της Ελληνικής Κυβέρνησης, ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών Ντάλλες (DULLES) ζήτησε από τον Μακμίλλαν να

[113] Correspondence between Harding and Makarios, Command Paper Cmd 9708, p. 3.

μετατρέψει τις πιο πάνω δυο αρνήσεις σε καταφατική δήλωση, αλλά αυτός αρνήθηκε».[114]

Αυτό ήταν μια από τις πολλές ενδείξεις, όπως θα δούμε παρακάτω, πως οι 'Αγγλοι δεν ήσαν ειλικρινείς όταν μιλούσαν για δικαίωμα αυτοδιάθεσης του κυπριακού λαού.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗΣ ΕΤΙΘΕΤΟ ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Ακόμα μια ένδειξη για την ανειλικρίνεια της Βρετανικής Κυβέρνησης, είναι ο όρος που περιεχόταν στις προτάσεις Χαρτινγκ, ότι «*η τελική λύση του Κυπριακού πρέπει να συνάδει προς τα στρατηγικά συμφέροντα όχι μόνο της Βρετανίας, αλλά και των Συμμάχων της»,* δηλαδή της Τουρκίας. Αν λάβει ένας υπόψη τους παραπάνω ισχυρισμούς του Ζορλού στην Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου, όπως και τις απόψεις του Μακμίλλαν που αναφέραμε παραπάνω και εκείνες που θ' αναφέρουμε πιο κάτω, γίνεται φανερό πως η Βρετανική Κυβέρνηση τελικά θα ισχυριζόταν ότι δεν μπορεί να αποφασίσει ο κυπριακός λαός για 'Ενωση με την Ελλάδα γιατί «*αυτό θα συγκρουόταν προς τα στρατηγικά συμφέροντα της Συμμάχου της»*, Τουρκίας.

Ακριβώς αυτό αναφέρεται και σ' ένα μνημόνιο του Υπουργείου Εξωτερικών με τίτλο «*Διευκρινίσεις»* (ELUCIDATIONS) με ημερομηνία 7.12.55, που στάληκε στον 'Αγγλο Πρέσβη στην Αθήνα για κατατόπιση του. Εκεί διαβάζουμε τα εξής: «*Οι 'Ελληνες φοβούνται ότι με τη δικαιολογία των στρατηγικών λόγων και των τουρκικών συμφερόντων θα μπορέσουμε να εμποδίσουμε την αυτοδιάθεση επ' αόριστον. Βέβαια είναι πάνω σ' αυτό που βασίζονται οι Τούρκοι. Γι' αυτό υπάρχει ένα όριο πέραν του οποίου δεν μπορούμε να προχωρήσουμε για να ικανοποιήσουμε τους 'Ελληνες».*[115]

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΧΑΡΤΙΝΓΚ ΕΓΚΡΙΘΗΚΕ ΠΡΩΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Από τα μυστικά αρχεία του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών γίνεται φανερό πως το κείμενο των προτάσεων Χάρτινγκ γνωστοποιήθηκε εκ των προτέρων στην Τουρκική Κυβέρνηση, η οποία, ύστερα από σχετικές εξηγήσεις από το Βρετανό Πρωθυπουργό προς τον Τούρκο ομόλογο του, το ενέκρινε.

[114] FO 371/123865, Rg 1081/63A και 1081/53 10.1.1956. 'Ενα επιχείρημα του Υπουργείου Εξωτερικών για να μην αντικαταστήσουν τις δυο αρνήσεις με μια θετική δήλωση, ήταν, πρώτον, ότι ο Μακάριος δεν είχε ζητήσει τέτοια αλλαγή και δεύτερο ότι η Τουρκική Κυβέρνηση δε συμφωνούσε. Ο πιθανός λόγος γιατί ο Μακάριος δε ζήτησε τέτοια αλλαγή είναι γιατί, ο Σύμβουλος του κ. Νίκος Κρανιδιώτης, όντας φιλόλογος, πίστευε πως οι δυο αρνήσεις είναι ταυτόσημες με κατάφαση.

[115] Φάκελος FO371/117679, RG 1081/1758.

Επίσης, οι τροποποιήσεις που έγιναν αργότερα στο πρώτο κείμενο, γνωστοποιήθηκαν εκ των προτέρων προς την Τουρκική Κυβέρνηση η οποία τις ενέκρινε. Να δυο από τις πολλές αποδείξεις που υπάρχουν στα μυστικά αρχεία των Υπουργείων Αποικιών και Εξωτερικών πάνω σ' αυτό το θέμα:

1. Σε ένα μνημόνιο που ετοίμασε στις 30.11.1955 ο Διευθυντής του Νοτιο-Ευρωπαϊκού Τμήματος του Υπουργείου Εξωτερικών για τον Υπουργό του, ο οποίος επρόκειτο να δει εκείνη τη μέρα τον 'Ελληνα Πρέσβη στο Λονδίνο, κ. Μόστρα, αναφέρονται τα εξής: «*Δεν έχουμε πει στην Ελληνική Κυβέρνηση ότι έχουμε δείξει στην Τουρκική Κυβέρνηση το κείμενο των προτάσεων που υπέβαλε ο Χάρτινγκ στον Μακάριο στις 21.11.1955».*[116]

2. Σε ένα άλλο μνημόνιο στις 4.1.1956, με την ευκαιρία που επρόκειτο να δει ο Βρετανός Υπουργός Εξωτερικών τον Τούρκο Πρέσβη στο Λονδίνο, αναφέρονται τα εξής:

«Πιθανές ερωτήσεις της Τουρκικής Κυβέρνησης για την Κύπρο:

1. Έχει αλλάξει η θέση της Βρετανικής Κυβέρνησης;

Απάντηση: 'Οχι. 'Οπως είπε ο Βρετανός Πρωθυπουργός στον κ. Μεντερές, στο μήνυμα του στις 10 Νοεμβρίου 1955, η φόρμουλα της πρότασης Χάρτινγκ προς τον Μακάριο αποτελεί επανάληψη, και όχι αλλαγή της θέσης μας. Εκείνη η φόρμουλα δεν άλλαξε (εκτός από μια τροποποίηση του λεκτικού χάριν σαφήνειας, για την οποίαν η Τουρκική Κυβέρνηση έχει ήδη πληροφορηθεί)».[117]

«ΑΛΛΟ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΛΛΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗΣ»

Στη συζήτηση που έγινε στη Βρετανική Βουλή των Κοινοτήτων για το Κυπριακό στις 5 Δεκεμβρίου 1955 (μόνο δύο βδομάδες μετά την παρουσίαση από τον Χάρτινγκ στον Μακάριο των προτάσεων του) ο Μακμίλλαν είπε, μεταξύ άλλων, τα εξής: «*Η αρχή της αυτοδιάθεσης, αυτή καθαυτή, αναγνωρίζεται από όλους. Δεν είναι όμως πάνω σ' αυτό το ζήτημα που διαφωνήσαμε με την ελληνική αντιπροσωπεία στη Διάσκεψη του Λονδίνου. Το ζήτημα δεν είναι αν η αρχή αυτή πρέπει ν' αναγνωριστεί, αλλά κατά πόσο πρέπει να εφαρμοστεί χωρίς να ληφθούν υπόψη άλλοι παράγοντες. Στην εφαρμογή της παρουσιάζονται δυσκολίες. Γι' αυτό, πρέπει να γίνουν εξαιρέσεις για γεωγραφικούς, παραδοσιακούς, ιστορικούς ή στρατηγικούς λόγους. Ακριβώς είναι αυτούς τους λόγους που πρέπει, ώς ένα βαθμό τουλάχιστο, να έχουμε υπόψη μας όταν ασχολούμαστε με τα προβλήματα της Ανατολικής Μεσογείου. Υπάρχουν όμως κι άλλοι λόγοι που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. 'Ενα τελευταίο παράδειγμα είναι η Συνθήκη της Αυστρίας η οποία αφαιρά εις το διηνεκές από ένα λαό 6*

[116] Φάκελος FO371/117678, RG 1081/1702.
[117] Φάκελος FO371/123864, RG 1081/22.

εκατομμυρίων, το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, βάζοντας τον όρον ότι, όχι για ορισμένο χρόνο, αλλά για πάντα, απαγορεύεται σ' αυτούς όσο πολύ κι αν το επιθυμούν, να ενωθούν με τους Γερμανούς αδελφούς τους».[118] Δεδομένου πως η συζήτηση αφορούσε την Κύπρο, η δήλωση αυτή του Μακμίλλαν ήταν επίσης προμήνυμα της απαγόρευσης της 'Ενωσης που προνοούσε η Συμφωνία της Ζυρίχης.

Ο ΙΔΙΟΣ Ο ΧΑΡΤΙΝΓΚ ΟΜΟΛΟΓΗΣΕ ΟΤΙ Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ ΗΤΑΝ «ΔΟΛΩΜΑ»

Την πιο αυθεντική απόδειξη ότι οι 'Αγγλοι ήσαν ανειλικρινείς όταν έλεγαν πως με τις προτάσεις Χάρτινγκ αναγνώριζαν στον Κυπριακό λαό το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, την έδωσε ο ίδιος ο Χάρτινγκ πριν πεθάνει.

Σε ένα βίντεοφιλμ που γυρίστηκε το 1984 από τη Βρετανική Εταιρεία GRANADA TELEVISION με τίτλο «CYPRUS - BRITAIN'S GRIM LEGACY» πήραν μέρος και μίλησαν για τα γεγονότα στην Κύπρο πριν την Ανεξαρτησία, επιζώντες 'Αγγλοι και 'Ελληνες. Μεταξύ τους ήταν ο Χάρτινγκ, ο Ρεντεγουέυ, ο Νίκος Κρανιδιώτης και άλλοι. Μιλώντας για την υποτιθέμενη αναγνώριση της αρχής της αυτοδιάθεσης για τον κυπριακό λαό που περιεχόταν στις προτάσεις του προς τον Μακάριο, ο Χάρτινγκ είπε τα εξής: «*Αυτή ήταν ένα ΔΟΛΩΜΑ (BAIT) για να πείσουμε τον Μακάριο να δεχθεί την αυτοκυβέρνηση».*[119]

ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΠΩΣ Ο ΡΕΝΤΕΓΟΥΕΫ ΠΑΡΑΠΛΑΝΗΣΕ ΤΟΝ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ

Ο Κρανιδιώτης, τόσο στα βιβλία του όσο και στη συνέντευξη του στον «*Κήρυκα»*, στις 15.10.1989, δήλωσε πως, με την άδεια του Μακαρίου, έκαμε μυστικές διαπραγματεύσεις με τον πολιτικό Σύμβουλο του Χάρτινγκ, Ρεντεγουέυ, από τις 22 ώς τις 27 Νοεμβρίου 1955 και σ' αυτές «*κατάφερε να ελαττώσει το χρονικό διάστημα που θα μεσολαβούσε από την εγκαθίδρυση της Αυτοκυβέρνησης ώς την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης, από δέκα σε επτά χρόνια»*. Λυπούμαι να παρατηρήσω πως, πουθενά δε φαίνεται να είχε εξουσιοδοτηθεί ο Ρεντεγουέυ να διαπραγματευθεί το χρόνο που θα μεσολαβούσε ώς την αυτοδιάθεση και ούτε υπάρχει στα δημοσιευμένα ή τα μυστικά έγγραφα των Βρετανικών Υπουργείων Αποικιών και Εξωτερικών καμιά αναφορά σε καθορισμένο χρόνο εφαρμογής της αυτοδιάθεσης. Τουναντίον, σε διάφορα έγγραφα αναφέρεται ότι η Βρετανική Κυβέρνηση αρνείτο να καθορίσει εκ των προτέρων το χρόνο της εφαρμογής της αυτοδιάθεσης του Κυπριακού λαού. Για παράδειγμα, στο μνημόνιο του Υπουργείου Εξωτερικών με τίτλο «*Διευκρινίσεις»* και ημερομηνία 7.12.55 που αναφέραμε παραπάνω, διαβάζουμε

[118] Hansard H.C., Volume 547, 5.12.1955, Columns 35-6.

[119] Αυτή η ομολογία του Χάρτινγκ, η οποία έχει τεράστια ιστορική σημασία, έγινε στο 38ο λεπτό της βιντεοταινίας.

τα εξής: «*Δεν μπορούμε να δώσουμε συγκεκριμένη διαβεβαίωση για το χρόνο που θα εφαρμοστεί η αυτοδιάθεση».*[120] Άλλη απόδειξη πως οι Άγγλοι δεν έδωσαν μέσον του Ρεντεγουέυ καμιά υπόσχεση για το πότε θα εφάρμοζαν την αρχή της αυτοδιάθεσης, είναι το ότι στο «*Σημείωμα που έστειλε στην Αρχιεπισκοπή το Γραφείο του Κυβερνήτη*» στις 24.2.1956, το οποίο συνοψίζει τις εξηγήσεις που δόθηκαν από τον Ρεντεγουέυ στον Ν. Κρανιδιώτη, δεν αναφέρεται κάτι τέτοιο.[121]

ΗΤΑΝ ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΧΑΡΤΙΝΓΚ ΜΙΑ «ΧΑΜΕΝΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ»;

Με βάση τα πιο πάνω δεδομένα, γίνεται φανερό πως δεν μπορεί να λεχθεί πως οι προτάσεις Χάρτινγκ ήταν μια χαμένη ευκαιρία που θα οδηγούσε στην Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, όπως αφήνει να νοηθεί ο Κρανιδιώτης στα βιβλία του και στην παραπάνω συνέντευξή του. Θα μπορούσε όμως, κατά τη γνώμη μου να λεχθεί πως *με την απόρριψη τους από τον Μακάριο, χάθηκε η ευκαιρία για ομαλή εξέλιξη της Κύπρου προς την Ανεξαρτησία, μέσον μιας περιόδου Αυτοκυβέρνησης, κατά τη διάρκεια της οποίας οι πολιτικοί ηγέτες του τόπου θα αποκτούσαν κάποιαν πείρα, που πιθανό να τους βοηθούσε να αποφύγουν τα ασυγχώρητα λάθη που διέπραξαν όταν, όντας πολιτικά άπειροι, ανέλαβαν απότομα το 1959-'60 το τιμόνι της Κυπριακής Δημοκρατίας και με τα λάθη τους οδήγησαν τελικά την Κύπρο στη σημερινή μισοτουρκοποίηση*.

[120] Φάκελος FO371/117679, RG1081/1758.

[121] Command Paper Cmd 9708, March 1956, p.10-11.

ΤΑ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΧΑΡΤΙΝΓΚ

Ο ΗΝΤΕΝ ΕΝΗΜΕΡΩΝΕΙ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ΤΟΝ ΜΕΝΤΕΡΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΧΑΡΤΙΝΓΚ

Στο πιο πάνω άρθρο μου *(Κεφ. «Άλλο αναγνώριση και άλλο εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης», σ. 138)* αναφέρθηκα σ' ένα μυστικό μνημόνιο του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών στο οποίο αποκαλύπτεται ότι, ο Βρετανός Πρωθυπουργός 'Αντωνυ 'Ηντεν έστειλε στον Τούρκο ομόλογο του, Ατνάν Μεντερές στις 10 Νοεμβρίου 1955, ένα μήνυμα με το οποίο τον πληροφορούσε για τη φόρμουλα των προτάσεων που επρόκειτο να δώσει ο Χάρτινγκ στον Μακάριο και το οποίο είχε αποκρύψει από την Ελληνική Κυβέρνηση.

Τελευταία, ερευνώντας τα μυστικά Βρετανικά Αρχεία βρήκα αυτό το μήνυμα και την αλληλογραφία που επακολούθησε και τα παραθέτω παρακάτω.

Το πρώτο μήνυμα στάληκε στις 10 Νοεμβρίου 1955, ως συνήθως, μέσω του Βρετανού Πρέσβη στην 'Αγκυρα, στον οποίο δόθηκαν, μεταξύ άλλων οι οδηγίες:

«Να υποδείξετε ότι η δήλωση αυτή (για την αυτοδιάθεση) στην πραγματικότητα δεν κάμνει τίποτα άλλο παρά να θέτει με διαφορετικά λόγια την άποψη που εξέφρασε ο Υπουργός Εξωτερικών Μακμίλλαν στην Τριμερή Διάσκεψη (ότι αναγνωρίζουμε την αρχή της αυτοδιάθεσης αλλά αυτή δεν εφαρμόζεται όταν υπάρχουν γεωγραφικοί, στρατηγικοί και άλλοι λόγοι»).[122]

Η φράση «θα συνάδει προς τα στρατηγικά συμφέροντα της Βρετανικής Κυβέρνησης και των συμμάχων της», σκοπόν έχει να προστατεύσει τόσο τα δικά μας συμφέροντα όσο και τα συμφέροντα της Τουρκίας.

Να πείτε ότι αν υπάρξουν νέες εξελίξεις, θα κρατούμε την Τουρκική Κυβέρνηση ενήμερη.

Να τονίσετε στον Τούρκο Πρωθυπουργό ότι είναι απαραίτητο να μην υπάρξει καμιά διαρροή. Βασιζόμαστε πάνω στον ίδιο προσωπικά να πάρει όλα τα απαραίτητα μέτρα για το σκοπό αυτό.

Μπορείτε να προσθέσετε ότι πιθανό να μην υπάρξει καλύτερη ευκαιρία στο μέλλον να ενισχύσουμε τους μετριοπαθείς Κυπρίους εναντίον των εξτρεμιστών και ότι η παρούσα Ελληνική Κυβέρνηση ανυπομονεί να βρεθεί κάποια συμφωνημένη λύση.

Επίσης να τονίσετε ότι η Βρετανική Κυβέρνηση πιστεύει ότι, η προσπάθεια που θα κάμει για εξεύρεση μιας πολιτικής λύσης του Κυπριακού εξυπηρετεί τα καλύτερα συμφέροντα του εαυτού της και των συμμάχων της. Αν πετύχει, θα ενισχυθεί η θέση των μετριοπαθών Κυπρίων. Αν αποτύχει, τότε θα ενισχυθεί η θέση μας τόσο στις Ηνωμένες Πολιτείες όσο και σ' όλο τον κόσμο».[123]

---

[122] Δες κεφ. «Ο Μακμίλλαν ουσιαστικά συμφώνησε με το Ζορλού».

[123] FO 371/117669, RG 1081/1414g, Τηλεγράφημα 1650, 10.11.1955.

Στο μήνυμα του ο 'Ηντεν έδωσε το κείμενο της δήλωσης για την αυτοδιάθεση (με δυο αρνήσεις) που επρόκειτο να προτείνει ο Χάρτινγκ στον Μακάριο και πρόσθεσε μεταξύ άλλων, τα πιο κάτω:

«Σαν αποτέλεσμα των ενισχύσεων που στείλαμε στην Κύπρο, και τα μέτρα που πήρε ο Κυβερνήτης, η κατάσταση της ασφάλειας στη νήσο βρίσκεται τώρα πιο σταθερά στα χέρια μας. Για να σπάσουμε όμως την τρομοκρατική οργάνωση πιθανό να χρειαστεί πολύς καιρός.

Η Κύπρος ωστόσο δεν μπορεί να παίξει τον πλήρη στρατηγικό της ρόλο όσο καιρό τα στρατεύματα μας είναι καθηλωμένα σε καθήκοντα τοπικής ασφάλειας. Γι' αυτό, δεν πρέπει να παραμελήσουμε οποιαδήποτε πολιτική ευκαιρία για να βελτιώσουμε την κατάσταση. Πιθανό να υπάρχει τέτοια ευκαιρία σήμερα. Εξουσιοδοτώ τώρα τον Κυβερνήτη να ενεργήσει κατά την κρίση του σ' αυτή την κατεύθυνση. Ο Πρέσβης μας θα σας εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους δίνουμε εντολή στον Κυβερνήτη να κάμει τις δηλώσεις αυτές και ευελπιστώ ότι η Εξοχότητα σας θα δείξει κατανόηση γι' αυτό το δύσκολο και επείγον έργο».[124]

Η ΠΡΩΤΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΜΕΝΤΕΡΕΣ

Στην απάντηση του (μέσω της Βρετανικής Πρεσβείας στην 'Αγκυρα), στις 12.11.1955, ο Μεντερές έγραψε, μεταξύ άλλων, τα πιο κάτω:

«Η Τουρκική Κυβέρνηση λυπάται βαθειά γιατί δεν της δόθηκε έγκαιρα η ευκαιρία να εκφράσει τις απόψεις της για το θέμα αυτό, το οποίο έχει μεγάλη και ζωτική σημασία για την Τουρκία και θα είμαστε ευγνώμονες αν μας διαβεβαιώσετε ότι στο μέλλον θα ζητάτε έγκαιρα τη συμβουλή μας προτού πάρετε αποφάσεις σαν κι αυτές.

Στη δήλωση που πρόκειται να κάμετε, λέτε ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης είναι εφαρμόσιμη για την Κύπρο. 'Οπως δηλώσαμε στην Τριμερή Διάσκεψη στο Λονδίνο, για πολλούς λόγους, συμπεριλαμβανομένης και της ασφάλειας των Τούρκων, αυτή η αρχή δεν πρέπει να εφαρμοστεί για την Κύπρο. Γι' αυτό η Τουρκική Κυβέρνηση θεωρεί πως θα είναι εξαιρετικά επικίνδυνο να αναγγείλετε ότι αυτή η αρχή θα εφαρμοστεί στην Κύπρο έστω κι αν αναβάλετε την εφαρμογή της επ' αόριστον και κάτω από ορισμένους όρους.

Τα εμπόδια για την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιαθέσεως στην περίπτωση της Κύπρου δεν είναι μόνο στρατηγικά, αλλά πάνω απ' όλα είναι επίσης οι υπάρχουσες συμβατικές υποχρεώσεις, κ.λ.π.

Επίσης σας υπενθυμίζουμε ότι στην Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου όταν ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών υπέβαλε στον Βρετανό ομόλογο του την ερώτηση εάν κατά τη γνώμη της Βρετανικής Κυβέρνησης, η αρχή της αυτοδιάθεσης είναι ή δεν είναι εφαρμόσιμη για την Κύπρο, η απάντηση του ήταν

[124] Στον ίδιο φάκελο τηλεγραφήματα 1651-53, 10.11.1955.

αρνητική και έφερε σαν παράδειγμα τη Συνθήκη του κράτους της Αυστρίας η οποία απαγορεύει την 'Ενωσιν της με τη Γερμανία (ANSCHLUSS).

'Οσον αφορά την αυτοκυβέρνηση, εάν πρόκειται να εφαρμοστεί άμα εξαλειφθούν οι σημερινοί σφοδροί ανταγωνισμοί μεταξύ των δυο κοινοτήτων, πρέπει να δοθούν στην τουρκική κοινότητα τα ίδια και ίσα δικαιώματα στη διακυβέρνηση της νήσου, όπως συμβαίνει σ' όλες τις Ομοσπονδίες. Παρατηρούμε ότι στη δήλωση που πρόκειται να γίνει δεν υπάρχει τέτοια δήλωση. Επίσης, το γεγονός ότι αυτή η δήλωση θα γίνει μόνο προς τον Αρχιεπίσκοπο, αγνοώντας τον Μουφτή, αυξάνει τις ανησυχίες μας.

Η λύση που προτείνετε θα μπορούσε να έχει συνέπειες για τις οποίες θα ήταν δύσκολο να βρεθεί λύση, όπως η πλήρης επανεξέταση του θέματος της τουρκικής μειονότητας στην Ελλάδα και της ελληνικής μειονότητας στην Τουρκία.

Πολύ φοβόμαστε ότι με την τροποποίηση που πρόκειται να κάμει η Βρετανική Κυβέρνηση στο Στάτους Κβο (STATUS QUO) της Κύπρου άθελα της απειλεί σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό την ηρεμία και ασφάλεια άλλων ενδιαφερομένων φιλησύχων κρατών όπως της Τουρκίας. Κατά συνέπειαν, η Τουρκική Κυβέρνηση θα το θεωρούσε τιμή της να συνεργαστεί με τη Βρετανική Κυβέρνηση (αν γίνει ανάγκη) μυστικά, για να αναζητήσουμε μαζί μια ικανοποιητική λύση του ζητήματος».[125]

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΗΝΤΕΝ

Στις 14 Νοεμβρίου 1955 ο 'Αντωνυ 'Ηντεν έστειλε δεύτερο μήνυμα στον Μεντερές στο οποίο του έγραψε μεταξύ άλλων τα πιο κάτω:

«Θα ήθελα να σας διαβεβαιώσω ότι αποφασίσαμε να κάμουμε το βήμα στην Κύπρο μόνο ύστερα από πολύ σοβαρή σκέψη. 'Οπως έχετε αναγνωρίσει τόσον εσείς όσο και ο κ. Ζορλού, η αρχή της αυτοδιάθεσης είναι μια αρχή που τη δέχονται όλα τα μέλη των Ηνωμένων Εθνών. Συμφωνήσαμε όμως στη Διάσκεψη του Λονδίνου ότι αυτή δεν έχει οικουμενικήν εφαρμογή και ότι σε ορισμένες περιπτώσεις πρέπει να ληφθούν υπόψη και άλλοι παράγοντες. Αυτοί οι παράγοντες εξακολουθούν να υπάρχουν.

Στην επιστολή σας αναφερθήκατε στην απάντηση που έδωσε ο Υπουργός Εξωτερικών μας στον κ. Ζορλού στην τελευταία συνεδρία. Θα θυμάστε ότι ο Υπουργός μας είπε ότι η Βρετανική κυριαρχία πάνω στην Κύπρο είναι αναμφισβήτητη και δεν μπορούσε να εγκαταλειφθεί στο προβλεπτό μέλλον. Αυτή η κυριαρχία εξυπακούει και την ευθύνη μας να πάρουμε εκείνα τα μέτρα που θεωρούμε αναγκαία για να εφαρμόσουμε την πολιτική μας, η οποία είναι πολύ γνωστή σε σας και η οποία διατυπώθηκε δημόσια στη Διάσκεψη του Λονδίνου.

[125] Στον ίδιο φάκελο, τηλεγράφημα Βρετανικής Πρεσβείας στην 'Αγκυρα προς το Υπουργείο Εξωτερικών στο Λονδίνο, αρ. 836, 12.11.1955.

Παρόλο που η ευθύνη πέφτει στους ώμους μας, ελπίζω να διατηρήσουμε την πιο στενή συνεργασία μαζί σας και είναι γι' αυτό τον λόγο που σας έστειλα το μήνυμα μου. Χαίρω ιδιαίτερα γιατί θα υπάρξει σύντομα η ευκαιρία για πλήρη συζήτηση όλων των πτυχών του Κυπριακού προβλήματος, όταν ο Υπουργός Εξωτερικών μας θα σας συναντήσει στη Βαγδάτη σε μια βδομάδα.

Εγκάρδιους Χαιρετισμούς».[126]

Ταυτόχρονα με το πιο πάνω τηλεγράφημα στάληκε από το Βρετανό Υπουργό Εξωτερικών στο Βρετανό Πρέσβη στην 'Αγκυρα ένα άλλο, στο οποίο αναφέρονταν, μεταξύ άλλων, τα πιο κάτω:

«Παρακαλώ να δείτε τον κ. Μεντερές και να του δώσετε το πιο πάνω μήνυμα του Πρωθυπουργού.

Πέστε στον κ. Μεντερές ότι το μήνυμα του μελετήθηκε πολύ προσεκτικά. Να αποφύγετε όμως να παρασυρθείτε σε πολλή συζήτηση.

Στο μήνυμα του Μεντερές υπάρχουν δυο διαστρεβλώσεις της θέσης μας, τις οποίες μπορείτε να του τις υποδείξετε αν το θεωρήσετε σκόπιμο.

(α) Τις δυο αρνήσεις της δήλωσης μας για την αυτοδιάθεση, (λανθασμένα) την μετέτρεψε σε απλή καταφατική δήλωση ότι, η αρχή της αυτοδιάθεσης είναι εφαρμόσιμη για την Κύπρο και

(β) η απάντηση μας προς το Ζορλού στη Διάσκεψη του Λονδίνου (λανθασμένα) ερμηνεύτηκε σαν κατηγορηματική απόρριψη της αρχής της αυτοδιάθεσης για την Κύπρο.

Οι απειλές που περιέχονται στο μήνυμα του Μεντερές ήταν αόριστες. Πρέπει να αποφύγετε να ρωτήσετε τους Τούρκους Υπουργούς γι' αυτές.

Παραμένει ουσιώδες να αποφευχθεί κάθε διαρροή και αυτό πρέπει να το ξανατονίσετε».[127]

ΕΥΜΕΝΗΣ Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΜΕΝΤΕΡΕΣ

Στις 16 Νοεμβρίου 1955 ο Βρετανός Πρέσβης στην 'Αγκυρα έστειλε τηλεγράφημα στον Υπουργό Εξωτερικών στο οποίο έλεγε, μεταξύ άλλων, τα πιο κάτω:

«Επειδή είμαι ακόμα άρρωστος στο κρεβάτι, ο Σύμβουλος της Πρεσβείας επέδωσε ψες στον Τούρκο Πρωθυπουργό το μήνυμα του Πρωθυπουργού. Ο Πρωθυπουργός ο οποίος συνοδευόταν από τον Υπουργό Εξωτερικών κ. Ζορλού, εξέφρασε την ευγνωμοσύνη του και είπε ότι προσέβλεπε στη συνάντηση του μαζί σας στη Βαγδάτη, για να συζητήσετε το κυπριακό και άλλα προβλήματα κοινού ενδιαφέροντος.

[126] Στο ίδιο, τηλεγράφημα αρ. 1694, 14.11.1955.
[127] Στο ίδιο, τηλεγράφημα αρ. 1693, 14.11.1955.

Ο κ. Μεντερές συνέχισε λέγοντας ότι ο ίδιος και οι συνάδελφοι του είχαν ανησυχήσει αρκετά από το λεκτικό της φόρμουλας (για την αυτοδιάθεση) που στάληκε μαζί με το πρώτο μήνυμα του κ. 'Ηντεν. Αυτό όμως το δεύτερο μήνυμα τους καθησύχασε. Στέλλει σε σας και τον Πρωθυπουργό θερμούς χαιρετισμούς και διαβεβαιώνει ότι θα συνεχίσει την μυστικότητα».[128]

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΙΝΔΥΝΟΛΟΓΙΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

Την ίδια μέρα, ο Πρέσβης έστειλε ένα δεύτερο τηλεγράφημα στο οποίο έλεγε, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Μιλώντας ο Σύμβουλος της Πρεσβείας μας με τον Γενικό Γραμματέα του Τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών, κ. Μπιρκί (Birgi) στις 14 Νοεμβρίου, του είπε πως δεν μπορούσε ν' αντιληφθεί πλήρως δυο σημεία της απάντησης του κ. Μεντερές: Πρώτο, για τον υπαινιγμό για επανεξέταση του θέματος των εκατέρωθεν μειονοτήτων στην Ελλάδα και την Τουρκία, και δεύτερο, για το φόβο της Τουρκίας ότι, με την τροποποίηση του Status Quo της Κύπρου θα απειληθεί η ασφάλεια της Τουρκίας».

Ο κ. Μπιρκί απάντησε για το πρώτο ότι:

«Εάν ποτέ περάσει η Κύπρος στην κυριαρχία της Ελλάδας, θα ήταν ίσως ανάγκη να σκεφθεί η Τουρκική Κυβέρνηση ν' ανταλλάξει τον πληθυσμό της ελληνικής κοινότητας στην Τουρκία και ειδικά στην Ισταμπούλ, με τις τουρκικές κοινότητες στη Δυτική Θράκη και στην Κύπρο. Η πείρα απέδειξε ότι, παρά τις διάφορες εγγυήσεις που είχε δώσει στο παρελθόν η Ελλάδα, δεν είναι δυνατό να ζήσουν και να ευημερήσουν οι Τούρκοι κάτω από ελληνική εξουσία». Και ανέφερε σαν παράδειγμα την ελάττωση του τουρκικού πληθυσμού στη Δυτική Θράκη, την Κρήτη και αλλαχού. Για το δεύτερο θέμα, ο κ. Μπιρκί είπε πως «*δυστυχώς οι Τούρκοι θεωρούν τους 'Ελληνες ως ένα άστατο και αναξιόπιστο λαό. Επίσης, στην Ελλάδα διείσδυσε ο κομμουνισμός και εάν η Κύπρος περάσει στην εξουσία της Ελλάδας, ένα στρατηγικό σημείο μεγίστης σπουδαιότητας για τις Δυτικές Δυνάμεις όπως και για την Τουρκία, θα μπορούσε να περάσει κάτω από τον κομμουνισμό ή κομμουνιστικο-ελεγχόμενη εξουσία».*[129]

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΩΝ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ ΜΑΚΑΡΙΟΥ-ΧΑΡΤΙΝΓΚ

Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Μακαρίου και Χάρτινγκ συνεχίστηκαν από το Νοέμβριο 1955 ώς το τέλος Φεβρουαρίου 1956. Αυτές περιστρέφονταν γύρω από το κείμενο της αρχικής δήλωσης που θα έκαμνε η Βρετανική Κυβέρνηση σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης για την Κύπρο, και γύρω από το Σύνταγμα αυτοκυβέρνησης που θα εφαρμοζόταν όταν τερματιζόταν ο

[128] Στο ίδιο, τηλεγράφημα αρ. 545, 16.11.1955.
[129] Στο ίδιο, τηλεγράφημα αρ. 846, 16.11.1955.

αγώνας της ΕΟΚΑ. Σχετικά με το θέμα της αυτοδιάθεσης, η αρχική μορφή της Βρετανικής δήλωσης έβαζε και άλλους όρους για τους οποίους ο Μακάριος έφερε ένσταση και ο Χάρτινγκ τους απέσυρε ύστερα από έγκριση του Υπουργείου Αποικιών και παρασκηνιακή συγκατάθεση της Τουρκικής Κυβέρνησης. Αυτές οι επουσιώδεις υποχωρήσεις των 'Αγγλων έκαμαν τον Μακάριο να πιστέψει πως άμα επιμένει ανυποχώρητα και σε άλλα θέματα των διαπραγματεύσεων τελικά οι 'Αγγλοι θα υποχωρούσαν.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΤΑΘΕΝΤΟΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΑΥΤΟΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

'Οσον αφορά το Σύνταγμα αυτοκυβέρνησης, οι τελικές προτάσεις της Βρετανικής Κυβέρνησης συνοψίστηκαν στις επιστολές του Χάρτινγκ προς τον Μακάριο 28.1.1956 και 14.2.1956 και στη δήλωση που έκαμε ο Υπουργός Αποικιών στην τελευταία συνάντηση του με τον Μακάριο στις 29.2.1956.[130] Τα κυριώτερα σημεία των προτάσεων ήταν τα πιο κάτω:

Η Βρετανική Κυβέρνηση προσφέρει τώρα ευρύ βαθμό δημοκρατικής αυτοκυβέρνησης.

Το νέο Σύνταγμα θα δώσει τη δυνατότητα στο λαό της Κύπρου να αναλάβει μέσω υπευθύνων Κυπρίων Υπουργών τον έλεγχο όλων των τμημάτων της Κυβέρνησης εκτός εκείνων που σχετίζονται με ξένες υποθέσεις και την άμυνα, τα οποία θα επιφυλαχθούν για τον Κυβερνήτη, και τη δημόσια ασφάλεια η οποία θα επιφυλαχθεί επίσης για τον Κυβερνήτη όσο χρόνο το θεωρήσει αναγκαίο.

Το Σύνταγμα θα προνοεί για Βουλή με εκλεγμένη πλειοψηφία.

Αρχηγός της νέας διοίκησης θα είναι ένας Κύπριος Πρωθυπουργός, ο οποίος θα εκλέγεται από τη Βουλή με την έγκριση του Κυβερνήτη. Τα Υπουργεία θα κατανέμονται από τον Πρωθυπουργό, νοουμένου ότι στο Υπουργικό Συμβούλιο θα συμμετέχουν και οι Τούρκοι.

Θα υπάρχουν οι κατάλληλες εξασφαλίσεις για τα δικαιώματα των πολιτών, τα συμφέροντα όλων των τμημάτων του πληθυσμού και την ακεραιότητα και ανεξαρτησία της δημόσιας υπηρεσίας.

Πρόθεση της Κυβέρνησης είναι, να στείλει στην Κύπρο ένα Συνταγματικό Επίτροπο ο οποίος θα συντάξει ένα φιλελεύθερο και δημοκρατικό Σύνταγμα, αφού συμβουλευθεί τους εκπροσώπους όλων των απόψεων στη νήσο.

Μόλις φανεί ότι η δήλωση που θα κάμει ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος εναντίον της βίας, όπως αναφέρεται πιο κάτω ότι, έφερε το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, η Κυβέρνηση θα καταργήσει σταδιακά όλους τους κανονισμούς 'Εκτακτης Ανάγκης.

---

[130] Command Paper Cmd 9708, March 1956.

Μόλις αποκατασταθεί η ειρήνη και η τάξη και εγκαθιδρυθεί ικανοποιητικά ο συνταγματικός μηχανισμός, δεν υπάρχει λόγος να υπάρχει φόβος για καθυστέρηση στη μεταβίβαση της εξουσίας.

Η διαδικασία που εισηγείται η Κυβέρνηση είναι η εξής:

1. Ο Κυβερνήτης θα κάμει εκ μέρους της Βρετανικής Κυβέρνησης την αρχική δήλωση για το μέλλον της Κύπρου που συμφωνήθηκε.

2. Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος θα δηλώσει, ότι εσημείωσε την Κυβερνητική δήλωση, ότι τη βρίσκει αποδεκτή ως βάση πάνω στην οποία θα συνεργασθεί με την Κυπριακή Κυβέρνηση στην εισαγωγή ενός Συντάγματος και στην ανάπτυξη αυτοκυβέρνησης, και θα συμβουλεύσει τους συμπατριώτες του να πράξουν το ίδιο. Επίσης θα δηλώσει ότι πληροφόρησε τον Κυβερνήτη, ότι συμφωνά μ' αυτόν πως η σύνταξη Συντάγματος και η πρόοδος προς αυτοκυβέρνηση δεν μπορεί να γίνουν σε ατμόσφαιρα βίας και ταραχών, και γι' αυτό, τον διαβεβαίωσε ότι θα χρησιμοποιήσει την επιρροή του να τεθεί τέρμα στις πράξεις βίας και στις παρανομίες, ώστε να εγκαθιδρυθεί η Συνταγματική Κυβέρνηση ομαλά.

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΕΙΧΕ ΑΠΟΦΑΣΙΣΕΙ ΝΑ ΔΕΧΘΕΙ ΤΙΣ ΒΡΕΤΑΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι πιο κάτω τεκμηριωμένες πληροφορίες αποδεικνύουν ότι ο Μακάριος είχε αποφασίσει να δεχθεί τις Βρετανικές προτάσεις.

1. Συνάντηση Μακαρίου-Γρίβα. Στις 28 και 29 Ιανουαρίου 1956 ο Μακάριος επισκέφθηκε το μοναστήρι της Μονής Κύκκου, φαινομενικά για να χειροτονήσει κάποιο τρόφιμο της Μονής, αλλά πραγματικά για να συνεννοηθεί με τον Αρχηγό της ΕΟΚΑ, Γεώργιο Γρίβα-Διγενή, σχετικά με τις Βρετανικές προτάσεις. Να πώς περιγράφει τη συνάντηση εκείνη ο τότε Σύμβουλος του Μακαρίου, Νίκος Κρανιδιώτης, σ' ένα βιβλίο του.[131]

«Ο Μακάριος εξέθεσε στο Διγενή τα αποτελέσματα των συνομιλιών του με τον Χάρντιγκ, και υποστήριξε ότι με το προτεινόμενο Σύνταγμα θα μπορούσαμε να προωθήσουμε αποφασιστικά το θέμα μας και να φθάσουμε, πολύ νωρίτερα από ό,τι υπολόγιζαν οι 'Αγγλοι, στην αυτοδιάθεση. Για τη συνάντηση εκείνη ο Γρίβας γράφει στο Ημερολόγιο του τα εξής: "(Η άποψις του Μακαρίου ήταν) κατ' αρχήν να δεχθώμεν το Σχέδιο Χάρτινγκ, εφόσον μάλιστα δεν αναλαμβάνομεν ουδεμίαν δέσμευσιν διά το μέλλον, αλλά να προσέξωμεν διά την εκπόνησιν του Συντάγματος το οποίον πρέπει να προβλέπει σύστημα αντιπροσωπευτικό. Ο Μακάριος μου είπε ότι αντελήφθη κούρασιν του λαού και μου ομίλησε περί μεγάλων δαπανών μας, αμφότερα συνηγορούντα προς εξεύρεσιν μιας

[131] Ν. Κρανιδιώτη, «Οι Διαπραγματεύσεις Μακαρίου-Χάρτινγκ 1955-1956», Αθήνα 1987, σ.68-69.

λύσεως..... Τέλος μου είπεν ότι πρέπει να δεχθώμεν το Σχέδιο και να δώσωμεν έγγραφον απάντησιν"».[132]

Στο αγγλικό βίντεο φιλμ που ανέφερα στο πιο πάνω άρθρο μου, μίλησαν μεταξύ άλλων, οι αγωνιστές της ΕΟΚΑ Ανδρέας Πολυβίου και Λάμπρος Καυκαρίδης, οι οποίοι βρίσκονταν μαζί με τον Γρίβα στον Κύκκο. Αυτοί είπαν τα εξής:

«Την επομένη της συνάντησης Μακαρίου-Γρίβα, ο Αρχηγός μας είπε να ετοιμασθούμε να κατεβούμε στη Λευκωσία γιατί ο Μακάριος θα υπογράψει συμφωνία με τον Χάρτινγκ. Και για πρώτη φορά ο Αρχηγός δέχθηκε να βγάλουμε φωτογραφίες του ίδιου με τους αγωνιστές».[133]

Ας σημειωθεί ότι ο Γρίβας πάντα έλεγε και έγραφε ότι, ως στρατιωτικός αρχηγός της ΕΟΚΑ επιδίωκε να δώσει με τον ένοπλο αγώνα την ευκαιρία στην πολιτική ηγεσία να επιτύχει την καλύτερη δυνατή λύση του Κυπριακού και ότι τελικά θα πειθαρχούσε στις αποφάσεις της πολιτικής ηγεσίας, όπως και τελικά έκαμε το Φεβρουάριο 1959 με αποδοχή των Συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου.

'Ετσι και στην περίπτωση του Σχεδίου Χάρτινγκ, ο Γρίβας, παρόλο που είχε επιφυλάξεις για την ειλικρίνεια των Βρετανών, εν τούτοις ήταν έτοιμος να δεχθεί τη συμφωνία στην οποία θα κατέληγε ο Μακάριος με τον Χάρτινγκ.[134]

Η Τομεάρχης της ΕΟΚΑ Λάρνακας, Ελενίτσα Σεραφείμ-Λοϊζου στο βιβλίο της «*Ο Απελευθερωτικός Αγώνας της Κύπρου 1955-'59*» (σ. 55) γράφει τα εξής:

«Το πρωϊ της 29ης Φεβρουαρίου 1956 ένα συνθηματικό τηλεφώνημα με καλούσε να πάω επειγόντως στο Κέντρο. Πήγα αμέσως και βιαστικά στη Λευκωσία στου Πάτερ Φωτίου όπου συνάντησα και συνδέσμους από άλλες πόλεις. Ο Πάτερ Φώτιος μας παρέδωσε την υπερεπείγουσα διαταγή του Αρχηγού (Γρίβα) στην οποία αναγράφονταν τα ακόλουθα:

Διά να διευκολύνω τας διεξαγομένας διαπραγματεύσεις μεταξύ Αρχιεπισκόπου και Κυβερνήτη Χάρτινγκ διατάσσω όπως ανασταλεί οιαδήποτε

---

[132] Φωτοτυπία του πιο πάνω μέρους του Ημερολογίου του Γρίβα δημοσιεύει ο Σπύρος Παπαγεωργίου στο βιβλίο του «Κυπριακή Θύελλα», σ. 165.

[133] Δες επίσης επιβεβαίωση αυτής της δήλωσης από «Ομάδα Αγωνιστών ΕΟΚΑ» (1955-'59), «Σημερινή», 3.2.1988.

[134] Δες φωτοτυπία εγκυκλίου του Αρχηγού της ΕΟΚΑ Διγενή που δημοσιεύει ο Παπαγεωργίου στο προαναφερθέν βιβλίο του (σ. 353) στην οποία γράφει: «Ο Εθνάρχης Μακάριος κατευθύνει τας τύχας της Κύπρου και θα πειθαρχήσουμε στις εντολές του σχετικά με τη λύση που θα δοθεί». Επίσης στα «Απομνημονεύματα» του (1961) ο Γρίβας γράφει (σ. 91): «Με την υπόθεση ότι πιθανό να επήρχετο συμφωνία μεταξύ Αρχιεπισκόπου και Χάρτινγκ και για να διευκολύνω τις συνεχιζόμενες διαπραγματεύσεις εξέδωκα στις 15 Φεβρουαρίου 1956 (μετά τη συνάντηση μου με τον Μακάριο) διαταγήν να ανασταλεί οποιαδήποτε δράση εναντίον του αντιπάλου. Η διαταγή αυτή, για τεχνικούς λόγους, καθυστέρησε να ληφθεί από όλους τους τομείς».

δράσις εναντίον του αντιπάλου. Εστέ όμως με το όπλον προτεταμένον και εν εγρηγόρσει, ώστε εάν ούτος θελήσει να σας προσβάλει να ανταποδώσετε το κτύπημα».[135]

2. Σύσκεψη εκπροσώπων των διαφόρων τάξεων με τον Μακάριο.

Ο Μακάριος κάλεσε στις 30, 31 Ιανουαρίου και 1η Φεβρουαρίου 1956, στην Αρχιεπισκοπή τα Συμβούλια πλείστων σωματείων και πολλές προσωπικότητες της νήσου, για να τους ανακοινώσει τις βρετανικές προτάσεις και να ζητήσει και τη γνώμη τους. Μεταξύ άλλων, ήταν οι διευθυντές όλων των ελληνικών σχολείων Στοιχειώδους και Μέσης Εκπαίδευσης, τα Διοικητικά Συμβούλια των Συντεχνιών, του Συνδέσμου Καταστηματαρχών, των Ιατρικών Συλλόγων, των Δικηγορικών Συλλόγων, των Θρησκευτικών Συλλόγων, όλοι οι 'Ελληνες Δήμαρχοι, τα πρώην μέλη του Νομοθετικού Συμβουλίου, τα πρώην μέλη της Εθνικής Οργανώσεως και του Εθνικού Συμβουλίου κ.λ.π.

Η εφημερίδα «*'Εθνος»* έγραψε την 1η Φεβρουαρίου 1956 τα εξής:

«'Ολοι οι επισκεφθέντες τον Μακαριώτατον, όχι μόνο ενέκριναν το σχέδιο απαντήσεως του αλλά και συνεχάρησαν τούτον διά τον επιδέξιον χειρισμόν του ζητήματος. Μόνον η αντιπροσωπεία των παλαιών συντεχνιών εξεδήλωσε αντιρρήσεις και εξέθεσε τας γνωστάς απόψεις των αριστερών, αλλά και αυτή επέδειξε κατανόησιν. Ούτω, δύναται να λεχθεί ότι ο λαός έχει ανανεώσει την προς τον Μακάριον εμπιστοσύνην του κατά τρόπον ισοδυναμούντα προς δημοψήφισμα, δεδομένου ότι είναι βέβαιον ότι σήμερον ανεπιφυλάκτως θα εγκρίνουν τας ενεργείας του Εθνάρχου μας και οι Δήμαρχοι καθώς και οι αντιπρόσωποι των σωματείων. Ο Κυπριακός λαός συσπειρωμένος πέριξ του Μακαρίου αναμένει ότι επιτέλους θα επιτευχθεί συμφωνία».

Την επομένη (2.2.1956) το «*'Εθνος»* έγραψε τα εξής:

«Ο Μακάριος εδέχθη τους Δημάρχους και τους Δημοτικούς Συμβούλους όλων των πόλεων και κωμοπόλεων, τους πρώην βουλευτάς και τα πρώην μέλη της Εθνικής Οργανώσεως και του Εθνικού Συμβουλίου. Δύναται να λεχθεί ότι καθολική είναι η έγκριση του υπό του Εθνάρχου χειρισμού του Εθνικού μας ζητήματος, διότι οι τρεις-τέσσερις διαφωνήσαντες εκ των 160 αντιπροσωπευτικών παραγόντων τους οποίους εκάλεσεν ο Μακαριώτατος, δε φαίνεται να απηχούν τας απόψεις παρά εντελώς περιορισμένου αριθμού ατόμων».

Ο Κερυνιώτης εκπαιδευτικός Τεύκρος Χειμώνας σε άρθρο του στη «*Σημερινή»* στις 2.11.1990 έγραψε, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Αρχές Φεβρουαρίου του 1956 ο Μακάριος συνεκάλεσε στο Μεγάλο Συνοδικό της Αρχιεπισκοπής εκπροσώπους του Κυπριακού λαού, εθναρχικούς Συμβούλους, Δημάρχους, Κοινοτάρχες, κ.λ.π. Αφού εξήγησε τι περίπου διελάμβανε το Σχέδιο Χάρτινγκ, ζήτησε από τη συνέλευση την έγκριση ή την

[135] Τη διαταγή αυτή την επιβεβαιώνει και ο 'Αντρος Παυλίδης στη βιογραφία του Μακαρίου «Μακάριος», Τόμος Α', σ. 387.

απόρριψη του. Η συνέλευση σχεδόν ομόφωνα απεφάνθη "Προχωράτε Μακαριώτατε εις την αποδοχήν του Σχεδίου". Διαφώνησαν μόνον πέντε αντιπρόσωποι της πόλης της Κερύνειας οι οποίοι ήσαν οι: Χαρίλαος Δημητριάδης, Σάββας Χρίστης, Κώστας Κωνσταντινίδης, Πολύκαρπος Ιωαννίδης και ο υποφαινόμενος.

Τελικά, η Συνέλευση απέρριψε την εισήγηση των Κερυνιωτών και εξουσιοδότησε τον Αρχιεπίσκοπο να προχωρήσει στην αποδοχή του Σχεδίου Χάρντιγκ».[136]

Ο δικηγόρος Φρίξος Μαρκίδης, μιλώντας μαζί μου στις 29.9.1974 και σε διάφορες άλλες ημερομηνίες, σχετικά με τις προτάσεις Χάρτινγκ, μου είπε τα εξής:

«Στο τέλος Ιανουαρίου 1956 ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος κάλεσε μεταξύ άλλων το Συμβούλιο του Δικηγορικού Συλλόγου Λευκωσίας, στο οποίο ήμουν κι εγώ, μας περιέγραψε τις προτάσεις Χάρτινγκ και ζήτησε τη γνώμη μας. 'Ολοι του απαντήσαμε πως συμφωνούσαμε να τις δεχθεί. 'Ενας από μας ρώτησε τον Μακάριο: "Ορθά λέτε να δεχθείτε τις προτάσεις Χάρτινγκ. Τι λέει όμως ο Γρίβας;" Και ο Μακάριος απάντησε: «Θα ήμουν ανόητος να δεχθώ τις προτάσεις Χάρτινγκ, αν δεν είχα τη συγκατάθεση του Γρίβα».

3. Άλλη μαρτυρία. Ο γνωστός εκπαιδευτικός Παύλος Ξιούτας σε μια συνέντευξη που δημοσιεύτηκε στον «*Κήρυκα*» στις 3.2.1991 είπε μεταξύ άλλων τα εξής:

«'Οταν ήρθε ο υπασπιστής του Χάρτινγκ το πρωϊ της 12ης Φεβρουαρίου 1956 και έφερε την απάντηση του Χάρτινγκ, ήμαστε στο γραφείο της παλιάς Αρχιεπισκοπής εγώ, ο Μακάριος και ο Νίκος Κρανιδιώτης. 'Ανοιξα την πόρτα και μπήκε ο Εγγλέζος λοχαγός. "Τι είναι;" "Η τελευταία απάντηση του Χάρτινγκ." "Διάβασε την" μου λέει ο Μακάριος. Διαβάζω την και βλέπω ότι "δεν είναι πολιτική της Βρετανικής Κυβέρνησης να μην αναγνωρίζει το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως κ.λ.π." Διαβάζουμε παρακάτω, παρακάτω... και το αποτέλεσμα ποιο ήταν; Αγκαλιαστήκαμε και οι τρεις ότι τελείωσε το Κυπριακό, "έκλεισε" με την επιστολή του Χάρτινγκ στις 12 Φεβρουαρίου 1956».[137]

'Ολες οι πιο πάνω τεκμηριωμένες πληροφορίες αποδεικνύουν ότι ο Μακάριος είχε πάρει απόφαση να δεχθεί τις προτάσεις Χάρντιγκ.

---

[136] Η Κυβέρνηση παρακολουθούσε τις συνελεύσεις αυτές, και ο Χάρτινγκ στην επιστολή του προς τον Μακάριο στις 14.2.1956 του έγραψε, μεταξύ άλλων, τα εξής: «Η Κυβέρνηση παρακολούθησε με ενδιαφέρον τις πληροφορίες για τις συσκέψεις σας με αντιπροσώπους όλων των τμημάτων της κοινότητας σας, οι οποίες φαίνεται να επιβεβαιώνουν ότι υπάρχει πλατιά επιθυμία για μια καινούργια και δημιουργική προσέγγιση στα πολιτικά και συνταγματικά προβλήματα της νήσου», Cmd 9708, p.8.

[137] Η σωστή ημερομηνία πρέπει να είναι 14 Φεβρουαρίου 1956 γιατί αυτήν την ημερομηνία φέρει η επιστολή του Χάρτινγκ όπως είναι δημοσιευμένη στο Cmd 9708, p.8.

ΤΟ ΑΜΦΙΛΕΓΟΜΕΝΟ ΘΕΜΑ ΤΩΝ 19 ΒΟΜΒΩΝ ΣΤΙΣ 29.2.1956

Το βράδυ της 29ης Φεβρουαρίου 1956, λίγη ώρα προτού αρχίσει η τελευταία συνάντηση που αναφέραμε πιο πάνω, εξερράγησαν στη Λευκωσία 19 βόμβες. Ο Κρανιδιώτης στο βιβλίο του γράφει: «*Λίγο πριν από τη συνάντηση, η ΕΟΚΑ έριξε στη Λευκωσία 19 βόμβες υπογραμμίζοντας έτσι την αντίθεση της προς τη συμφωνία».*[138] Το ότι η ΕΟΚΑ έριξε τις βόμβες δεν αμφισβητείται. Συζητείται όμως το θέμα: Ποιανού ήταν η πρωτοβουλία να ριχθούν οι βόμβες. Για το θέμα αυτό υπάρχουν δυο εκδοχές. Ο Μακάριος, ο Κρανιδιώτης και πολλοί άλλοι υποστήριζαν ή υποστηρίζουν ότι η ρίψη των βομβών έγινε με πρωτοβουλία του Γρίβα με σκοπό να τορπιλλίσει τις συνομιλίες της νύκτας εκείνης.

Ο Γρίβας όμως και άλλοι, υποστήριζαν ή υποστηρίζουν ότι η πρωτοβουλία ήταν του ίδιου του Μακαρίου. Αυτήν την εκδοχή την υποστήριξε ο έγκριτος δικηγόρος Φρίξος Μαρκίδης σε μια επιστολή του σε μένα στις 15.5.1984, στην οποίαν έλεγε τα εξής:

«Εις απάντησιν της επιστολής σου ημερ. 14.5.1984 σχετικώς με το θέμα ρίψεως βομβών εις Λευκωσίαν από την ΕΟΚΑ και δη ολίγον προ της συναντήσεως Μακαρίου-Λέννοξ Μπόυντ ημερ. 29.2.1956 επιβεβαιώ και γραπτώς όσα σου ανεκοίνωσα προφορικώς προ ολίγων ημερών, ήτοι:

Η αλήθεια όπως μου την αφηγήθη ο ίδιος ο Στρατηγός Γρίβας εις Λευκωσίαν περί τον Ιούνιον-Ιούλιον 1964 είναι ότι, ο Μακάριος (και όχι ο Στρατηγός) είχε την πρωτοβουλία της εν λόγω βομβιστικής ρίψεως διά να εντυπωσιάσει ως ενόμιζε τον Λέννοξ. Ο Στρατηγός - πάντοτε κατά την αφήγησιν του - διεμήνυσε τότε εις τον Μακάριον ότι κάμνει λάθος εάν νομίζει ότι θα φοβίσει ένα Υπουργόν της Βρετανικής Αυτοκρατορίας με ολίγες βόμβες και ότι εν πάση περιπτώσει δε θα ήτο ορθόν υπό τας περιστάσεις να εκθέσει διά το τίποτε εις σοβαρούς κινδύνους τους νέους των ομάδων κρούσεως της ΕΟΚΑ. Ο Μακάριος όμως επέμεινε εις την ρίψιν, αποστείλας προς τούτο σημείωμα. Τα ως άνω μου επιβεβαίωσε πλήρως ο στενός συνεργάτης του Στρατηγού κ. Αντ. Γεωργιάδης ο οποίος μου εδήλωσε σαφώς ότι το εν λόγω σημείωμα ευρίσκεται εις το αρχείο του».

Εξάλλου, ο γνωστός εκπαιδευτικός Ιωάννης Κουτσάκος μου είπε προ καιρού τα πιο κάτω, τα οποία μου επιβεβαίωσε τηλεφωνικώς στις 7.11.1991.

«Ρώτησα τον στενό συνεργάτη του Γρίβα, Αντώνη Γεωργιάδη για τις 19 βόμβες και μου είπε πως ο Μακάριος είχε στείλει στο Γρίβα ένα "σημείωμα" στο οποίο του έλεγε: Απόψε που θα 'χουμε συνάντηση με τον Εγγλέζο βάλε μερικές βομβούδες για να τον πιέσουμε. Ο Γρίβας του απάντησε πως αυτά δεν είναι σωστά πράματα, αφού έρχεται για να υπογράψετε. Ο Μακάριος του απάντησε:

[138] Κρανιδιώτη, στο ίδιο σελ. 86. Ο Γρίβας στα «Απομνημονεύματα» του (σ. 11) αναφέρει, χωρίς σχόλια, τα εξής: «29.2.1956, στη Λευκωσία συνέβησαν το όλο 19 εκρήξεις. Πολλά μέλη των "δυνάμεων ασφαλείας" τραυματίστηκαν».

Κάμε αυτό που σου λέω και θα αναγκάσω τον Εγγλέζο να έρθει και τρίτη φορά.[139] *'Ετσι ο Γρίβας ενώ πρωτύτερα είχε δώσει εντολή να ανασταλεί κάθε δράση εναντίον του εχθρού, εξέδωσε νέα εντολή και μπήκαν οι 19 βόμβες».*

Οι πληροφορίες αυτές συμπίπτουν με όσα μου έγραψε ο Φρίξος Μαρκίδης στην πιο πάνω επιστολή του.

'Αλλοι υποστηρικτές της δεύτερης αυτής εκδοχής, υποδεικνύουν ότι, εφόσον ο Γρίβας είχε εκδώσει διαταγή να ανασταλεί κάθε δράση για να διευκολύνει τις διαπραγματεύσεις εκείνης της νύχτας, ήταν αδύνατο να βγάλει με δική του πρωτοβουλία την ίδια μέρα (όπως γράφει η Ελενίτσα Σεραφείμ-Λοϊζου) αντίθετη διαταγή.

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΑΚΑΡΙΟΥ - ΧΑΡΤΙΝΓΚ – ΛΕΝΝΟΞ ΜΠΟΥΝΤ

Η τελευταία μυστική συνεδρία έγινε το βράδυ της 29 Φεβρουαρίου 1956 στην οποία πήραν μέρος ο Υπουργός Αποικιών, Λέννοξ Μπόυντ, ο Κυβερνήτης Χάρτινγκ, ο Μακάριος, ο Κρανιδιώτης και μερικοί άλλοι.

'Οπως αναφέρει στο βιβλίο του ο Κρανιδιώτης, «*ο Μακάριος, πίστευε ότι στη συνάντηση εκείνη με τον Λέννοξ Μπόυντ θα μπορούσε να βελτιώσει ακόμη περισσότερο τις Βρετανικές προτάσεις».*[140]

Ο Λέννοξ Μπόυντ μιλώντας στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 5 Μαρτίου 1956 είπε τα εξής:

«Κατά τη διάρκεια της συνάντησης μου με τον Μακάριο στις 29.2.1956, επανέλαβα τις τελικές προτάσεις που είχε κάμει ο Στρατάρχης Χάρτινγκ και τόνισα ότι όταν επαναποκατασταθεί ο νόμος και η τάξη θα δοθεί αμνηστία σ' όλους όσους καταδικάστηκαν και βρέθηκαν ένοχοι με βάση τους κανονισμούς 'Εκτακτης Ανάγκης ή τον Ποινικό Κώδικα προηγουμένως. Οι περιπτώσεις βίας εναντίον προσώπων ή κατοχής όπλων ή πυρομαχικών θα επανεξετασθούν σύμφωνα με τους συνήθεις κανονισμούς.[141] *Ταυτόχρονα με την αμνηστία, θα αφεθούν ελεύθεροι όλοι οι άλλοι κρατούμενοι. 'Οπως εδήλωσε ήδη ο Κυβερνήτης, θα καταργήσει όλους τους Κανονισμούς 'Εκτακτης Ανάγκης παράλληλα με την επαναποκατάσταση του Νόμου και της τάξης. Επίσης επανέλαβα ότι η Βρετανική Κυβέρνηση θα διορίσει ένα Συνταγματικό Επίτροπο με εντολή να συντάξει ένα* ***φιλελεύθερο και δημοκρατικό Σύνταγμα,*** *με το*

[139] Πρώτη φορά είχε έρθει τον Ιούλιο 1955. Το ότι ο Μακάριος αυταπατώταν ότι θα ανάγκαζε το Λέννοξ-Μπόυντ να ξανάρθει, το ομολόγησε στη συνέντευξη που είχε το 1965 με τον Robert Stephens (Δες κεφ. «Η «Κρημνοβατική στρατηγική του Μακαρίου», σ 137).

[140] Κρανιδιώτη, στο ίδιο, σ. 85.

[141] «*Οπως γράφει ο Κρανιδιώτης στο ίδιο βιβλίο του (σ. 25) ο Σύμβουλος του Χάρτινγκ Τζων Ρεντεγουέη τον διαβεβαίωσε ότι το θέμα της αμνηστίας των καταδικασμένων με βαριές ποινές θα ρυθμιζόταν με δήλωση της Βασίλισσας, αυτό όμως δεν μπορούσε να περιληφθεί στη συμφωνία».*

οποίο όλα τα Κυβερνητικά Τμήματα θα ελέγχονται από Κυπρίους Υπουργούς οι οποίοι θα είναι υπεύθυνοι στην Κυπριακή Βουλή, που θα αντιπροσωπεύει το λαό της Κύπρου. Οι μόνες εξαιρέσεις θα είναι οι εξωτερικές υποθέσεις και η άμυνα, οι οποίες θα παραμείνουν στα χέρια του Κυβερνήτη. Επίσης ο Κυβερνήτης θα κρατήσει τη Δημόσια Ασφάλεια όσο καιρό θεωρήσει τούτο αναγκαίο.

Το Σύνταγμα θα προνοεί για εκλεγμένη πλειοψηφία της Βουλής και θα διασφαλίζει τα συμφέροντα όλων των μερίδων των κατοίκων. Εναπόκειται στον Συνταγματικό Επίτροπο να συστήσει ποιες διευθετήσεις πρέπει να γίνουν γι' αυτό το σκοπό, καθώς και την ακριβή σύνθεση της εκλεγμένης πλειοψηφίας, με βάση τις συνήθεις φιλελεύθερες συνταγματικές αρχές.

Είπα στον Αρχιεπίσκοπο ότι οι συνομιλίες συνεχίζονται από πέντε μήνες και έπρεπε να τελειώσουν.

Επακολούθησε μακρά συζήτηση και δυστυχώς ο Μακάριος τελικά μου είπε πως δεν ήταν έτοιμος να δεχθεί τις δηλώσεις μου ως βάση για συνεργασία και πιο ειδικά δε δεχόταν να εξαιρεθούν από την αμνηστία όσοι έφεραν όπλα και πυρομαχικά. Επίσης δε δεχόταν να παραμείνει ο έλεγχος της δημόσιας ασφάλειας στον Κυβερνήτη "όσον καιρό το θεωρήσει αναγκαίο". Ούτε δεχόταν να περιμένουμε τις συστάσεις του Συνταγματολόγου προτού αποφασισθεί η ακριβής σύνθεση της εκλεγμένης πλειοψηφίας στη Βουλή».[142]

Ο Νίκος Κρανιδιώτης, ο οποίος ήταν παρών στη συνεδρία εκείνη, προσθέτει στο βιβλίο του τα παρακάτω:

«Ο Λέννοξ Μπόυντ αρνήθηκε να συζητήσει εκ νέου οποιοδήποτε θέμα, υπογράμμισε ότι δεν ήταν διατεθειμένος να μεταβάλει έστω και μία λέξη από την ανακοίνωση που μας διάβασε, και τόνισε ότι δεν έχει να προσθέσει τίποτε περισσότερο σε όσα ο Κυβερνήτης έχει ήδη ανακοινώσει στον Αρχιεπίσκοπο με τις επιστολές του.

Ο Μακάριος, με ένα βεβιασμένο χαμόγελο, είπε ότι με λίγη καλή θέληση θα μπορούσαν ίσως να ρυθμιστούν τα εναπομένοντα τρία επίμαχα σημεία.

Ο Λέννοξ Μπόυντ τον κοίταξε αυστηρά χωρίς να απαντήσει.

Μεσολάβησαν μερικά λεπτά αμήχανης σιωπής. 'Υστερα ο Βρετανός Υπουργός σηκώθηκε απότομα από τη θέση του και ατενίζοντας παγερά τον Αρχιεπίσκοπο - αντί οποιουδήποτε άλλου χαιρετισμού - είπε προκλητικά: "Είθε ο Θεός να σώσει το λαό σου"».[143]

'Ετσι ναυάγησαν οι συνομιλίες Μακαρίου-Χάρτινγκ και μετά 9 μέρες (στις 9 Μαρτίου 1956) η Βρετανική Κυβέρνηση εξόρισε τον Μακάριο στις Σεϋχέλλες μαζί με τον Μητροπολίτη Κερύνειας Κυπριανό, τον Πρωθιερέα της Φανερωμένης (στη

[142] Hansard H.C., Volume 549, 5.3.1956, lines 1717-8.
[143] Κρανιδιώτη, στο ίδιο, σελ. 87.

Λευκωσία) Παπασταύρο και το Γραμματέα της Μητρόπολης Κερύνειας, Πολύκαρπο Ιωαννίδη.

Η «ΚΡΗΜΝΟΒΑΤΙΚΗ» ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ

Ο Μακάριος είχε ένα σοβαρό *ελάττωμα* το οποίο ο ίδιος θεωρούσε ως «*προτέρημα*»: *Πίστευε ότι είχε την ικανότητα πάντα να κερδίζει άμα επέμενε ανυποχώρητα.*[144] Και σαν παράδειγμα, του άρεσε να λέει με αυταρέσκεια την ιστορία του όταν ήταν δόκιμος καλόγηρος στο μοναστήρι του Κύκκου και αρνείτο επίμονα να υπακούσει στη διαταγή του Ηγούμενου Χρυσοστόμου ν' αφήσει γένια, και στο τέλος υποχώρησε ο Ηγούμενος. Να πώς αφηγήθηκε την ιστορία εκείνη στη συνέντευξη που έδωσε στην Ιταλίδα δημοσιογράφο Οριάνα Φαλάτσι το Νοέμβριο 1974 όταν βρισκόταν στη Νέα Υόρκη.

«'Οταν έγινα είκοσι χρονών, ο Ηγούμενος της Μονής με διέταξε να αφήσω γένια. Οι δόκιμοι καλόγεροι όμως δεν είναι υποχρεωμένοι να αφήνουν γένια. Αρνήθηκα, κι εκείνος θύμωσε. «Η θα με ακούσεις, ή να φύγεις». «Εντάξει, θα φύγω». Μάζεψα τα πράγματα μου - ήξερα ακριβώς τι επρόκειτο να συμβεί. «Μη φύγεις! Μείνε». «Εντάξει, θα μείνω». «Θα αφήσεις όμως γένια». «'Οχι, δε θα αφήσω». «Πρόσεχε, γιατί θα σε χτυπήσω». «Χτύπα με». 'Αρχισε να με χτυπάει, και όση ώρα με χτυπούσε, φώναζε: «Θα αφήσεις γένια;» «'Οχι». Τελικά κάθησε εξαντλημένος. «Σε παρακαλώ. 'Αφησε τα να μεγαλώσουν λίγο. Πολύ λίγο, ίσα-ίσα για να σε βλέπει ο κόσμος ότι αφήνεις γένια». Χαμογέλασα: «Τόσο λίγο;» «Ναι». «'Οπως τα έχω τώρα;» «Ναι». «Ούτε εκατοστό περισσότερο». «Εντάξει». 'Ετσι καταλήξαμε σε συμβιβασμό, χωρίς να χρειαστεί να τον υπακούσω».

Το επιμύθιο της αφήγησης αυτής του Μακαρίου, όπως το είπε στη Φαλάτσι ήταν το εξής:

«Θα έλεγα ότι τούτη η ιστορία είναι αποκαλυπτική. ***Αυτή ήταν και είναι η στρατηγική μου. Θέλω να πω ότι πάντα μου άρεσε να οδηγώ τον εαυτό μου ώς την άκρη του γκρεμού και τότε να σταματώ έγκαιρα, ώστε να μην πέσω.*** *Καταλαβαίνετε τι εννοώ; Δεν θέλω να πω ότι σταματούσα την τελευταία στιγμή γιατί τότε συνειδητοποιούσα την ύπαρξη του γκρεμού: Υπολόγιζα και το τελευταίο εκατοστό ώς εκεί που θα μπορούσα να προχωρήσω. Οι άλλοι, φυσικά, πιστεύουν ότι είμαι έτοιμος να πέσω, να αυτοκτονήσω. Αντίθετα, εγώ συνεχίζω πολύ ήρεμα, ξέροντας πότε θα πατήσω φρένο. Το ίδιο συνέβηκε και με τον Ηγούμενο. Δεν είχα την παραμικρή πρόθεση να φύγω από το μοναστήρι! Μου άρεσε πολύ εκεί. 'Ηξερα όμως ότι, αν τον έκανα να πιστέψει το αντίθετο και αν*

[144] Παρόμοια διαπίστωση έκαμε για τον Μακάριο ο 'Ελληνας Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Ευάγγελος Αβέρωφ στο βιβλίο του «Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών», Τόμος Β' σ.212: «Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ήταν - και το ήξερε και το καμάρωνε - ένας ικανός και σκληρός διαπραγματευτής. Πίστευε ότι μπορούσε πάντα να επιτύχει σχεδόν ό,τι περίπου ήθελε».

άντεχα στο ξυλοφόρτωμα, θα υποχωρούσε και θα δεχόταν ένα συμβιβασμό που, για μένα, θα ήταν νίκη».[145]

Ο Μακάριος, λέγοντας ότι του άρεσε «*να οδηγεί τον εαυτό του ώς την άκρη του γκρεμού»,* πρώτο, ομολόγησε ότι ακολουθούσε συστηματικά «*κρημνοβατική»* πολιτική, και δεύτερο, ξεχνούσε ότι δεν ήταν πια μοναχικός καλόγηρος που αν έπεφτε στο γκρεμό η κοινωνία θα έχανε μόνο ένα ακοινώνητο άτομο, αλλά ήταν αρχηγός μισού εκατομμυρίου ανθρώπων τους οποίους θα έπαιρνε στο λαιμό του αν έπεφτε στο γκρεμό.

Την ίδια ιστορία αναφέρει ο ετεροθαλής αδελφός του Μακαρίου, Γεώργιος Χρ. Μούσκου στο βιβλίο του «*Ο Μακάριος όπως τον έζησα»* (σελ. 31) αλλά με κάπως διαφορετικό επιμύθιο, το εξής: «*'Οπως μας έλεγε ο Μακάριος πολύ αργότερα όταν έγινε Αρχιεπίσκοπος, αυτή την τακτική κρατούσε πάντα στη ζωή του.* ***Τέντωνε το σχοινί ώς εκεί που τραβούσε, κι υποχωρούσε την τελευταία στιγμή αν το έκρινε σωστό»***.

Τη «*στρατηγική»* της «*Κρημνοβασίας»* και του «*τεντώματος του σχοινιού»* τη χρησιμοποίησε ο Μακάριος με κάποια επιτυχία στις διαπραγματεύσεις του με τον Χάρτινγκ, στην τελευταία όμως συνεδρία στις 29.2.1956, **παρατέντωσε το σχοινί τόσο που κόπηκε**, με αποτέλεσμα να χαθεί εκείνη η ευκαιρία για αυτοκυβέρνηση, η οποία θα έδινε την ευκαιρία στην Κύπρο να προχωρήσει ομαλά προς πλήρη Ανεξαρτησία, που, όπως είδαμε πιο πάνω, έγινε με όλες τις άλλες Βρετανικές Αποικίες.

Την αποτυχία της «*Κρημνοβατικής στρατηγικής του»* και της τακτικής του «*τεντώματος του σχοινιού»* στις 29.2.1956 την ομολόγησε ο Μακάριος στον πρώην Πρόεδρο της Ελληνικής Κυβέρνησης, Παναγιώτη Κανελλόπουλο, ο οποίος σε μια συνομιλία που είχα μαζί του στην Αθήνα στις 2.7.1976 μου είπε μεταξύ άλλων τα πιο κάτω:

«Το Δεκέμβριο 1968, ο Μακάριος μιλώντας μαζί μου για τις διαπραγματεύσεις του με τον Χάρντιγκ το 1955-'56 μου ομολόγησε τα εξής: "Είχα αποφασίσει να δεχθώ τις προτάσεις του Χάρτινγκ αλλά θέλησα να τον πιέσω ίσως πετύχουμε κάτι παραπάνω. Και ενώ σε όλες τις άλλες περιπτώσεις που εφάρμοζα αυτή τη μέθοδο πετύχαινα, για πρώτη φορά απέτυχα, με αποτέλεσμα να με εξορίσει στις Σεϋχέλλες"».

Ο 'Αγγλος δημοσιογράφος Robert Stephens στο βιβλίο του «*Cyprus a Place of Arms»* (σ. 145) γράφει ότι τον Ιούνιο 1965 πήρε συνέντευξη με τον Μακάριο ο οποίος μεταξύ άλλων του είπε: «*Παρόλο που δε συμφωνήσαμε με τον Λέννοξ Μπουντ στη συνάντηση μας στις 29.2.1956, εν τούτοις πίστευα ότι θα είχαμε αργότερα νέα συνάντηση».*

[145] Οριάνα Φαλάτσι. «Συνάντηση με την Ιστορία». Ελληνική μετάφραση Παπύρου, Αθήνα 1976, σ. 537-8.

Αυτό σημαίνει πως στις 29.2.1956 ο Μακάριος «*παρατέντωσε το σχοινί»* των διαπραγματεύσεων γιατί αυταπατώταν πως θα συνεχιζόταν η υποχώρηση των Βρετανών.

Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΗΣ ΕΟΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΑΝ Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΔΕΧΟΤΑΝ ΤΙΣ ΒΡΕΤΑΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΤΙΣ 29.2.1956

Για 50 χρόνια οι Κύπριοι (και με τον όρο αυτό εννοούμε τη μεγάλη πλειοψηφία των Κυπρίων που είναι 'Ελληνες) ζητούσαν με υπομνήματα στα οποία έκαμναν έκκληση στις «*φιλελεύθερες παραδόσεις»* των Βρετανών, το δικαίωμα αυτοδιάθεσης, που γι' αυτούς σήμαινε 'Ενωσιν με την Ελλάδα, ή τουλάχιστον ένα ενδιάμεσο Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης.

'Οταν το 1931 οι Κύπριοι συνόδευσαν τα υπομνήματα τους με κάποιες βίαιες πράξεις (έκαψαν το Κυβερνείο και μερικά κυβερνητικά κτίρια) η Κυβέρνηση κατάργησε το Νομοθετικό Συμβούλιο, που τους είχε παραχωρήσει από το 1882, και επέβαλε πλήρη δικτατορία, η οποία συνεχιζόταν ώς το 1955.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο πολλές αποικίες πήραν, είτε αυτοκυβέρνηση είτε ανεξαρτησία, με ένοπλο αγώνα ή με απειλή ένοπλου αγώνα. 'Οταν τον Ιούλιο 1954 ρωτήθηκε στη Βρετανική Βουλή ο Υφυπουργός Αποικιών Χόπκινσον για την προοπτική ανεξαρτησίας της Κύπρου, είπε το ιστορικό ΠΟΤΕ.

Κάτω απ' εκείνες τις περιστάσεις ήταν που οργανώθηκε από το Στρατηγό Γεώργιο Γρίβα-Διγενή, με τη συγκατάθεση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, ένοπλος αγώνας της ΕΟΚΑ που άρχισε την 1ην Απριλίου 1955. Βασικός σκοπός του αγώνα ήταν η 'Ενωσις, αλλά όπως δήλωσε ο Μακάριος στον Χάρτινγκ, στην πρώτη συνάντηση τους στις 4.10.1955, θα διέταζε τερματισμό του αγώνα και θα δεχόταν προσωρινά ένα σύνταγμα αυτοκυβέρνησης, αν η Βρετανία αναγνώριζε το δικαίωμα του Κυπριακού λαού για αυτοδιάθεση.

'Εστω κι εάν η υπόσχεση της Βρετανικής Κυβέρνησης για αυτοδιάθεση, όπως είδαμε, δεν ήταν ειλικρινής, εάν ο Μακάριος δεχόταν στις 29 Φεβρουαρίου 1956 τις Βρετανικές προτάσεις, πρώτο, θα σταματούσε ο ένοπλος αγώνας που είχε αρχίσει μόλις πριν 11 μήνες, και δε θα συνεχιζόταν, όπως συνεχίστηκε, για ακόμη 3 χρόνια. 'Ετσι θα αποφεύγονταν, μεταξύ άλλων, οι εκτελέσεις και ο φόνος πολλών μαχητών της ΕΟΚΑ,[146] όπως και η ένοπλη σύγκρουση με τους Τουρκοκύπριους (1957-8), η οποία τραυμάτισε βαθειά τις σχέσεις των δυο κοινοτήτων και τελικά οδήγησε στη διχοτόμηση της νήσου. Και δεύτερο, η Κύπρος θα έπαιρνε ένα Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης σαν αυτό που πρότεινε αργότερα ο Λόρδος Ράντκλιφ και, όπως συνέβηκε με άλλες αποικίες, και σε λίγα χρόνια θα ακολουθούσε το δρόμο για ανεξαρτησία χωρίς τα μειονεκτήματα της Συμφωνίας της Ζυρίχης.

[146] Από τα 204 θύματα του αγώνα 1955-58, μόνο 7 είχαν φονευθεί και κανένας δεν εκτελέστηκε ώς τις 29.2.1956. (Απομνημονεύματα Γρίβα, σ. XIII-XVIII).

ΜΕ ΤΗΝ ΙΔΙΑ «ΚΡΗΜΝΟΒΑΤΙΚΗ» ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΠΑΡΟΛΙΓΟ ΝΑ ΜΑΤΑΙΩΣΕΙ ΤΗΝ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΖΥΡΙΧΗΣ ΚΑΙ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Την ίδια «*κρημνοβατική»* του στρατηγική δοκίμασε ο Μακάριος να εφαρμόσει στο Λονδίνο στις 18 Φεβρουαρίου 1959 όταν, την τελευταία στιγμή που επρόκειτο να υπογραφούν οι Συνθήκες Ζυρίχης και Λονδίνου, ζήτησε την τροποποίηση «*ορισμένων σημείων τους»* και θα ματαίωνε την υπογραφή τους και την ανακήρυξη της Ανεξαρτησίας της Κύπρου αν δεν επενέβαινε ο 'Ελληνας Υπουργός Εξωτερικών Ευάγγελος Αβέρωφ, ο οποίος ζήτησε επίμονα από τον Πρόεδρο της Συνεδρίας Βρετανό Υπουργό Εξωτερικών να αναβάλει τη Συνεδρία, αντί να την τερματίσει.

Επειδή πιστεύω πως, όσα διαμείφθηκαν σ' εκείνην την κρίσιμη συνεδρία έχουν μεγάλο ιστορικό ενδιαφέρον, παραθέτω την περιγραφή τους όπως τη δημοσίευσε στο βιβλίο του ο πρωτεργάτης της Συμφωνίας της Ζυρίχης, Υπουργός Εξωτερικών Ελλάδας, Ευάγγελλος Αβέρωφ. (Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών, Τόμος Β', σ. 167-175)

«Προ της υπογραφής της Συνθήκης της Ζυρίχης κρατούσαμε ενήμερο τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο για τις διεξαγόμενες διαπραγματεύσεις. Μάλιστα, παρόλο που διαφωνούσαμε, δεχθήκαμε και βάλαμε στη Συνθήκη την απαίτηση του Μακαρίου για χωριστά Δημαρχεία, γιατί, όπως έλεγε, οι τουρκικές συνοικίες ήταν «ελεεινές» και δε θα έπρεπε να πληρώνουν οι Ελληνοκύπριοι φορολογούμενοι για να τις διορθώσουν.[147]

Μετά την επιστροφή του από τη Ζυρίχη όπου είχε μονογράψει την ίδια μέρα (11 Φεβρουαρίου 1959) τη Συνθήκη της Ζυρίχης, ο Πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής κάλεσε στο σπίτι του τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο τον οποίον ενημέρωσε για τις λεπτομέρειες της Συνθήκης. Την επομένη, όλες οι Ελληνικές εφημερίδες δημοσίευσαν την ακόλουθη δήλωση του Μακαρίου:

«Εξέφρασα την ικανοποίηση μου προς τον Πρωθυπουργό κ. Κωνσταντίνο Καραμανλή και τον συνεχάρηκα για τα αποτελέσματα των ελληνοτουρκικών συνομιλιών στη Ζυρίχη. Η επιτευχθείσα συμφωνία θέτει τα θεμέλια άμεσης και οριστικής λύσης του Κυπριακού με την ανακήρυξη της Κύπρου ως μιας ανεξάρτητης και κυρίαρχης πολιτείας. Η προσέγγιση των απόψεων των Κυβερνήσεων Ελλάδας και Τουρκίας με πνεύμα καλής θέλησης και κατανόησης, πάνω στο Κυπριακό ζήτημα, θα διανοίξει για την Κύπρο νέα περίοδο ελευθερίας και ευημερίας τόσο για τους 'Ελληνες όσο και για τους Τούρκους της Κύπρου.[148]

---

[147] Παρόλο που ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ζήτησε να μπει στη Συνθήκη της Ζυρίχης η πρόνοια για χωριστά Δημαρχεία, αργότερα όταν έγινε Πρόεδρος, αντιτάχθηκε στην εφαρμογή της πρόνοιας αυτής, πράγμα που ήταν μια από τις αφορμές για τη διακοινοτική διαμάχη.

[148] Στο ίδιο, Τόμος Β', σ. 191-3.

Την παραμονή της Διάσκεψης του Λονδίνου που άρχιζε στις 18 Φεβρουαρίου 1959, στην οποία επρόκειτο να υπογραφούν από τους Αρχηγούς των Κυβερνήσεων Βρετανίας, Ελλάδας και Τουρκίας και των δυο κοινοτήτων της Κύπρου, οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου, μόλις έφθασε ο Καραμανλής στο Λονδίνο πληροφορήθηκε ότι ο Μακάριος αρνείτο να υπογράψει τις Συμφωνίες». Στη συνάντηση που είχε με τον Μακάριο, ο Καραμανλής του είπε:

«Πώς είναι δυνατό να έχετε τώρα αντιρρήσεις αφού στην Αθήνα συμφωνήσαμε να δεχτούμε την πρόταση των Άγγλων να μη συζητηθούν εδώ τα θέματα που είχαν συμφωνηθεί στη Ζυρίχη; Άλλωστε αυτά τα θέματα τα γνωρίζατε και είχατε συμφωνήσει».

Έκπληκτος ο Δήμαρχος Λευκωσίας Δέρβης ρώτησε τότε τον Αρχιεπίσκοπο: «Είναι σωστά αυτά που λέει ο Πρωθυπουργός;» «Ναι», αποκρίθηκε ο Μακάριος, και απευθυνόμενος προς τον Καραμανλή πρόσθεσε: «Έχετε δίκαιο. Αλλά έχω πρόβλημα συνειδήσεως και δεν μπορώ ν' αναλάβω περαιτέρω ευθύνες».

Ο Καραμανλής απευθυνόμενος στους άλλους Κυπρίους που παρευρίσκονταν εκεί, σε ύφος που γινόταν όλο και πιο έντονο, είπε:

«Ανεξάρτητα του τι θα κάνει ο Μακάριος, για να μην εκθέσω σε γελοιοποίηση την Ελλάδα, θα μετάσχω στη Διάσκεψη. Αλλά στο σημείο αυτό τερματίζω την Κυπριακή πολιτική της Ελληνικής Κυβέρνησης. Και αν ο Μακάριος θέλει να συνεχίσει τον αγώνα, θα πρέπει ν' αναζητήσει άλλους συμπαραστάτες.»[149]

Την άλλη μέρα (18.2.1959) μιλώντας ο Μακάριος στη Διάσκεψη ζήτησε την «τροποποίηση ορισμένων σημείων» της Συμφωνίας της Ζυρίχης.

Ο Βρετανός Πρόεδρος της Διάσκεψης, Υπουργός Εξωτερικών Σέλλουϊν Λόυντ, απάντησε πως, με όσα ζητούσε ο Αρχιεπίσκοπος ανατρεπόταν ένας συμβιβασμός που είχε γίνει ύστερα από μακρές διαπραγματεύσεις και γι' αυτό χρειαζόταν να γίνουν νέες μακρές διαπραγματεύσεις οι οποίες δεν μπορούν να γίνουν σ' αυτή τη Διάσκεψη. Και συνέχισε: «Γι' αυτό, κάνοντας χρήση των δικαιωμάτων μου ως Προέδρου της Διάσκεψης...».

Σ' αυτό το σημείο ο Αβέρωφ, επειδή προέβλεπε ότι ο Πρόεδρος θα διέλυε τη Διάσκεψη, ζήτησε το λόγο. Παρόλο που ο Πρόεδρος δεν του έδωσε το λόγο, ο Αβέρωφ συνέχισε.

«Πρέπει να πω δυο λόγια για να υπερασπίσω την τιμή της Ελλάδας και τη σοβαρότητα της Ελληνικής Κυβέρνησης. Η Ελλάδα τίμησε πάντα την υπογραφή της και θα την τιμήσει κι αυτή τη φορά. Οι μονογραφίες που έβαλε στα κείμενα της Ζυρίχης δεν ανακαλούνται. Τη δεσμεύουν έναντι των άλλων με τους οποίους συνυπέγραψε».

Κατόπιν επιμονής του Αβέρωφ, η συνεδρία αναβλήθηκε για μισή ώρα. 'Οταν ξανάρχισε η συνεδρία, μίλησαν οι Υπουργοί Εξωτερικών Τουρκίας και Ελλάδας,

[149] Στο ίδιο, σ. 209.

τονίζοντας ότι η Συμφωνία της Ζυρίχης αποτελούσε ένα συμβιβασμό των εκατέρωθεν προηγούμενων επιδιώξεων για Διχοτόμησιν και 'Ενωσιν, οι οποίες τώρα αποκλείσθηκαν για πάντα και ότι αυτός ο συμβιβασμός εξυπηρετούσε τα συμφέροντα όλων των ενδιαφερομένων μερών.

Ο Μακάριος πήρε τον λόγο και ζήτησε αναβολή της συνεδρίας το επόμενο πρωϊ γιατί, όπως είπε «ήθελε να σκεφτεί και να προσευχηθεί».

Ο Πρόεδρος ήταν αντίθετος προς κάθε αναβολή, γιατί την επομένη το βράδυ θα έφευγε για τη Μόσχα για άλλα σοβαρά προβλήματα.

Τότε ο Μακάριος ατάραχος και με τη μεγαλοπρεπή στάση που συχνά ήξερε να παίρνει είπε στους 'Αγγλους:

"If it is now, it is no" («Αν είναι τώρα, τότε όχι»).

Ο Πρόεδρος με κάποιο δισταγμό δέχθηκε αναβολή της συνεδρίας ώς το πρωί της επομένης.

Το βράδυ ο Αρχιεπίσκοπος ειδοποίησε τον Καραμανλή ότι αποφάσισε να υπογράψει τις Συμφωνίες, πράγμα που έκαμε το επόμενο πρωί (19.2.1959).[150]

Το βράδυ της ίδιας μέρας στη δεξίωση που έδωσε ο Καραμανλής, ο Μακάριος χαμογελώντας, του είπε ζωηρά: «Κύριε Πρόεδρε, φανταστήκατε ποτέ ότι δε θα υπέγραφα;» «Τότε γιατί μας τα κάνατε όλα αυτά;» Ρώτησε ο Καραμανλής. "Είχα τους λόγους μου" απάντησε ο Μακάριος χαμογελώντας ευχαριστημένος».[151]

'Ολες οι πιο πάνω έγκυρες πληροφορίες αποδεικνύουν πως, στη Διάσκεψη του Λονδίνου που επρόκειτο να υπογραφούν οι Συνθήκες Ζυρίχης και Λονδίνου, ο Μακάριος χρησιμοποίησε την προσφιλή του «*κρημνοβατική*» στρατηγική παρόλο που δεν υπήρχε καμιά πιθανότητα επιτυχίας, αλλά τουναντίον κινδύνευε να ματαιώσει την υπογραφή των Συμφωνιών για την ανεξαρτησία της Κύπρου, πράγμα που θα συνέβαινε αν δεν επενέβαινε, όπως είδαμε, την τελευταία στιγμή ο Αβέρωφ.

[150] Στο ίδιο, σ. 215-220.

[151] Στο ίδιο, σ. 213. Ποιοι ήταν οι «μυστικοί λόγοι» του Μακαρίου, γιατί προσποιείτο πως δε θα υπέγραφε, θα τους δούμε σε επόμενα κεφάλαια.

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΡΑΝΤΚΛΙΦ (1956)[152]

Μετά την εξορία του Μακαρίου στις Σεϋχέλλες, η Βρετανική Κυβέρνηση διόρισε το Λόρδο Ράντκλιφ ως Συνταγματικό Επίτροπο με εντολή να ετοιμάσει ένα φιλελεύθερο και δημοκρατικό σύνταγμα αυτοκυβέρνησης για την Κύπρο, όπως είχε υποσχεθεί ο Χάρντιγκ.

Ο Ράντκλιφ ήρθε στην Κύπρο τον Ιούλιο 1956 για να συζητήσει τις προτάσεις του με εκπροσώπους του λαού, κανένας όμως 'Ελληνας δεν τόλμησε να συζητήσει το θέμα μαζί του, γιατί η ΕΟΚΑ είχε καταδικάσει την προσφορά Συντάγματος. 'Ετσι ο Ράντκλιφ συνάντησε μόνο εκπροσώπους της τουρκικής κοινότητας.

Παράλληλα, η Βρετανική Κυβέρνηση έστειλε στις Σεϋχέλλες το Γενικό Εισαγγελέα Κρίτωνα Τορναρίτη (ο οποίος, ύστερα που απειλήθηκε η ζωή του από την ΕΟΚΑ, δούλευε στο Υπουργείο Αποικιών στο Λονδίνο) και το Γραμματέα του Ράντκλιφ, για να εξηγήσουν στον Μακάριο το προτεινόμενο Σύνταγμα και να προσπαθήσουν να τον πείσουν να το δεχθεί. Ο Μακάριος όμως αρνήθηκε να εκφράσει άποψη εφόσον ήταν κρατημένος μακριά από την Κύπρο.

Στην έκθεση του ο Ράντκλιφ απέρριψε το αίτημα των Τουρκοκυπρίων για ίση πολιτική αντιπροσώπευση στην Κυβέρνηση με τους Ελληνοκυπρίους, λέγοντας, πρώτον, ότι αυτό δε συνάδει με τις αρχές ενός Φιλελεύθερου Δημοκρατικού Συντάγματος, και δεύτερο, ότι αυτό θα σήμαινε ότι η πλειοψηφούσα κοινότητα θα στερείτο του δημοκρατικού δικαιώματος να υλοποιεί τις επιθυμίες της σε όλους τους τομείς της αυτοκυβέρνησης.

Επίσης, απέρριψε το αίτημα των Τουρκοκυπρίων για Ομοσπονδιακό σύστημα διακυβέρνησης.

«ΧΩΡΙΣΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΟΥΣ»

'Οταν ο Υπουργός Αποικιών Λέννοξ Μπόυντ ανήγγειλε στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 19 Δεκεμβρίου 1956 την απόφαση της Βρετανικής Κυβέρνησης να προτείνει στην Κύπρο το Σύνταγμα Ράντκλιφ, πρόσθεσε την εξής κακόβουλη δήλωση σχετικά με το δικαίωμα αυτοδιάθεσης του κυπριακού λαού:

«'Οταν η διεθνής και η στρατηγική κατάσταση το επιτρέψει, και νοουμένου ότι η αυτοκυβέρνηση θα δουλεύει ικανοποιητικά, η Βρετανική Κυβέρνηση θα είναι έτοιμη να εξετάσει το ζήτημα της εφαρμογής της αυτοδιάθεσης.

Σε τέτοια περίπτωση, σκοπός της Βρετανικής Κυβέρνησης είναι να φροντίσει ώστε η άσκηση της αυτοδιάθεσης να γίνει με τέτοιο τρόπο ώστε, κάτω από τις ειδικές περιστάσεις της Κύπρου, η τουρκοκυπριακή κοινότητα όπως και η ελληνοκυπριακή, θα είναι ελεύθερες ν' αποφασίσουν μόνες τους για το μέλλον τους. Με άλλα λόγια, η Βρετανική Κυβέρνηση αναγνωρίζει ότι η άσκηση της

[152] Command Paper, Cmd 42 (1956).

αυτοδιάθεσης σε τέτοιο μικτό πληθυσμό, όπως της Κύπρου, πρέπει να περιλαμβάνει μεταξύ των τελικών επιλογών τη διχοτόμηση».[153]

Η Ελληνική Κυβέρνηση απέρριψε το Σύνταγμα Ράντκλιφ προτού ο Υπουργός Αποικιών κάνει την πιο πάνω δήλωση, με τη δικαιολογία ότι αυτό ήταν ένα «*Αποικιακό Σύνταγμα».*

Αντίθετα, η Τουρκική Κυβέρνηση εξέφρασε την ευχαρίστηση της για την πιο πάνω δήλωση του Λέννοξ Μπόυντ και δήλωσε ότι δέχεται το Σύνταγμα Ράντκλιφ έστω κι αν αυτό απορρίπτει το αίτημα των Τουρκοκυπρίων για πολιτική ισότητα και Ομοσπονδία.

Στα Βρετανικά αρχεία βρήκα ένα μυστικό έγγραφο του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών με ημερομηνία 30.11.1956 υπογραμμένο από τον μόνιμο Υφυπουργό του Σερ Ι. Κιρκπάτρικ (Sir I. Kirkpatrick) στο οποίο λέει ότι είναι ο ίδιος που σοφίστηκε την κακόβουλη ιδέα της χωριστής άσκησης της αυτοδιάθεσης απο τους Τουρκοκυπρίους. Να τι γράφει:

«Ο Γενικός Γραμματέας του Τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών, Μπιρκί (Birgi) ήρθε και με είδε σήμερα μαζί με τον Τούρκο Πρέσβη. Μίλησε για 20 λεπτά και ζήτησε να μη δημοσιεύσουμε την έκθεση του Λόρδου Ράντκλιφ γιατί, αν τη δημοσιεύσουμε θα υπάρξει κίνδυνος δημόσιας διένεξης μεταξύ Βρετανίας και Τουρκίας. Η μόνη λύση, είπε, που δέχεται η Τουρκία είναι η διχοτόμηση.

Τότε έριξα την ιδέα να προστεθεί ένας όρος στην αυτοκυβέρνηση που να λέει ότι αν αυτή πρόκειται να εφαρμοστεί, τότε να εφαρμοστεί με βάση τη διχοτόμηση.

Ο Μπιρκί δεν απέριψε αυτή την ιδέα...».[154]

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΙΟ ΠΑΝΩ ΣΧΕΔΙΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ (1947) ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΡΑΝΤΚΛΙΦ (1956)

Το σχέδιο Συντάγματος του Συγγραφέα (α), συγκρινόμενο με το σχέδιο Ράντκλιφ (β), είχε τις παρακάτω ομοιότητες και διαφορές. Εκτός όμως από τις διαφορές που αναφέρονται πιο κάτω, το σχέδιο Ράντκλιφ ήταν πολύ λεπτομερές και κατελάμβανε 20 πυκνοτυπωμένες σελίδες.

Και τα δυο Σχέδια ήταν Σχέδια Συντάγματος Αυτοκυβέρνησης.

Νομοθετική Εξουσία. Και τα δυο σχέδια εισηγούνταν μια Βουλή.

Σύνθεση Βουλής. (α) 36 'Ελληνες, 6 Τούρκοι και 1 αντιπρόσωπος άλλων μειονοτήτων. (β) 24 'Ελληνες, 6 Τούρκοι και 6 διοριζόμενοι από τον 'Αγγλο Κυβερνήτη, εκ των οποίων τουλάχιστο 1 θα είναι 'Αγγλος που δε γεννήθηκε στην Κύπρο και τουλάχιστο 1 θα είναι Μαρωνίτης.

[153] Δες Πρακτικά Βουλής των Κοινοτήτων 19.12.1956, στήλη 1272.
[154] FO 371/123938, G 1081/2426.

Τρόπος Εκλογής. (α) Θα ψηφίζουν χωριστά οι 'Ελληνες, οι Τούρκοι και οι άλλες μειονότητες. (β) Οι Τούρκοι θα ψηφίζουν χωριστά από τους υπόλοιπους κατοίκους.

Προσόντα ψηφοφόρων. (α) 'Ολοι οι κάτοικοι, άνδρες και γυναίκες, ηλικίας 18 ετών και άνω. (β) 'Ολοι οι κάτοικοι, άνδρες και γυναίκες, ηλικίας 21 ετών και άνω.

Δυστυχώς η αγγλική παράδοση να μην ψηφίζουν όσοι είναι ηλικίας κάτω των 21 ετών, υιοθετήθηκε και στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, παρόλο που, όπως έγραψα στα άρθρα μου, σύμφωνα με τους Κυπριακούς Νόμους, ένα πρόσωπο ηλικίας 18 ετών θεωρείτο και θεωρείται ενήλικο για τους σκοπούς της διαχείρισης της περιουσίας του, ενώ σύμφωνα με τους τότε νόμους της Αγγλίας, θεωρείτο ενήλικο μόνο όταν γινόταν 21 ετών.

Προσόντα Βουλευτών. Σύμφωνα και με τα δυο σχέδια, οι υποψήφιοι Βουλευτές έπρεπε να έχουν ηλικία 25 ετών και άνω.

Σύστημα ψηφοφορίας. Σύμφωνα και με τα δυο σχέδια, η ψηφοφορία θα γινόταν με το πλειοψηφικό σύστημα.

Εκλογικές Περιφέρειες. (α) Εκλογές Ελλήνων 14 περιφέρειες, Τούρκων 3 περιφέρειες, άλλων μειονοτήτων όλη η Κύπρος ως μια περιφέρεια. (β) Εκλογές Ελλήνων 24 περιφέρειες και Τούρκων 6 περιφέρειες.

Πρόεδρος της Βουλής. (α) Ο Πρόεδρος θα είναι μέλος της Βουλής και θα εκλέγεται από τους Βουλευτές. (β) Ο Πρόεδρος θα εκλέγεται από τους Βουλευτές αλλά δε θα αποκλείεται να μην είναι Βουλευτής. Επίσης θα υπάρχει και Τούρκος Αντιπρόεδρος, ο οποίος πρέπει να υποστηρίζεται τουλάχιστο από τα δύο-τρίτα των Τούρκων Βουλευτών.

Εξουσίες της Βουλής. Και τα δυο σχέδια ήταν σχεδόν τα ίδια πάνω στις εξουσίες της Βουλής. Η μόνη βασική διαφορά ήταν ότι το (β) Σχέδιο προνοούσε ότι η εσωτερική ασφάλεια θα υπαγόταν στη δικαιοδοσία του Κυβερνήτη.

Επιφυλασσόμενα Ζητήματα. Το Σχέδιο (β) προνοούσε για πολύ περισσότερα επιφυλασσόμενα στη δικαιοδοσία του Κυβερνήτη, ζητήματα. Μεταξύ άλλων, ήταν η έκδοση διαβατηρίων και ο έλεγχος των εισερχομένων στη νήσο, η ταχυδρομική και τηλεγραφική λογοκρισία (εάν χρειαστεί), οι τηλεγραφικές υπηρεσίες μεταξύ Κύπρου και άλλων χωρών κ.λ.π.

Επικύρωση των Νόμων από τον Κυβερνήτη. (α) Ο Κυβερνήτης οφείλει να επικυρώνει τους Νόμους που ψηφίζονται από τη Βουλή εκτός εάν αυτοί σχετίζονται με «*επιφυλασσόμενα ζητήματα»,* ή αν αυτός είναι της γνώμης ότι το ζήτημα πρέπει να υποβληθεί στο λαό, οπότε διαλύεται η Βουλή. (β) Ο Κυβερνήτης οφείλει να επικυρώνει τους Νόμους που ψηφίζονται από τη Βουλή εκτός εάν αυτοί σχετίζονται με «*επιφυλασσόμενα ζητήματα»*, ή συγκρούονται με το Σύνταγμα, οπότε καταθέτει προσφυγή στο Ανώτατο Δικαστήριο για ν' αποφασίσει πάνω στη συνταγματικότητα του Νόμου. Επίσης γίνεται πρόνοια ότι

όταν υποβάλλεται στον Κυβερνήτη για επικύρωση ένας Νόμος που ψηφίστηκε από τη Βουλή, αυτός πρέπει να συνοδεύεται από ένα πιστοποιητικό του Γενικού Εισαγγελέα ότι με αυτόν δεν επηρεάζονται οι τουρκοκυπριακές υποθέσεις, ή αν επηρεάζονται, ο Νόμος ψηφίστηκε από τα δύο τρίτα των τουρκικών μελών της Βουλής.

Αυτή η πρόνοια μας θυμίζει το δικαίωμα χωριστής πλειοψηφίας των Τούρκων Βουλευτών για τους φορολογικούς Νόμους, για τροποποίηση του Συντάγματος και μερικά άλλα ζητήματα, που προνοεί το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Επιφύλαξη Νόμων για Επικύρωση από τον Βασιλέα. Και στα δυο σχέδια γίνεται η ίδια πρόνοια, αλλά στο (β) καθορίζεται πως τέτοιοι νόμοι είναι όσοι σχετίζονται με νομισματικά ζητήματα ή με τροποποίηση του Συντάγματος.

Εκτελεστική Εξουσία. Και τα δυο Σχέδια προνοούσαν για σύσταση Υπουργικού Συμβουλίου που θα εγκρίνεται από τη Βουλή. Σύμφωνα με το (α) Σχέδιο, το Υπουργικό Συμβούλιο θα αποτελείτο από τον Πρωθυπουργό, ένα Τούρκο Υπουργό για τις τουρκικές υποθέσεις και 9 άλλους Υπουργούς. Σύμφωνα με το (β) Σχέδιο, το Υπουργικό Συμβούλιο θα αποτελείτο από ένα «*Αρχιυπουργό*», ένα Τούρκο Υπουργό για τουρκικές υποθέσεις και 6 άλλους Υπουργούς. Η Βουλή όμως θα μπορούσε ν' αυξήσει τον αριθμό των Υπουργείων.

Ελευθερίες και Δικαιώματα του Ατόμου. Το (α) Σχέδιο, έκαμνε ειδική πρόνοια για την εξασφάλιση από το Σύνταγμα των ελευθεριών και εκτεταμένων δικαιωμάτων του ατόμου, όπως φαίνεται πιο πάνω. Το (β) Σχέδιο δεν προνοούσε ειδικά για τις ελευθερίες και τα δικαιώματα του ατόμου, αλλά προέβλεπε πως όλες οι πράξεις της Κυβέρνησης και όλοι οι Νόμοι της Βουλής έπρεπε να μη συγκρούονται με ωρισμένα εγγυημένα δικαιώματα που σχετίζονται με τη θρησκεία και την παιδεία, με τα φιλανθρωπικά, θρησκευτικά και πολιτιστικά ιδρύματα και με τη χρήση γλωσσών. Επίσης «*δεν έπρεπε να υπάρχει καμιά διάκριση ένεκα γέννησης, εθνικότητας, γλώσσας, φυλής ή θρησκείας*».

Η ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ Η.Ε.

Το «ποτέ» του Υφυπουργού Αποικιών Χένρυ Χόπκινσον στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 28 Ιουλίου 1954 αποτέλεσε το έναυσμα για την προσφυγή της Ελληνικής Κυβέρνησης στα Ηνωμένα 'Εθνη (Η.Ε.) για εφαρμογή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης για την Κύπρο.

Η πρώτη προσφυγή στη Γενική Συνέλευση των Η.Ε. έγινε τον Αύγουστο 1954, και η απόφαση της, ύστερα από παρασκηνιακές αντιδράσεις της Βρετανίας, ήταν ότι «*προς το παρόν δε θεωρεί σκόπιμο ν' ασχοληθεί μ' αυτό το θέμα*».

Η δεύτερη προσφυγή έγινε το Σεπτέμβριο 1955 και η πλειοψηφία της Πολιτικής Επιτροπής σύστησε στη Γενική Συνέλευση, και αυτή συμφώνησε, «*να μην περιλάβει το Κυπριακό στην ατζέντα της»*.

Η τρίτη προσφυγή έγινε το Σεπτέμβριο 1956 και η τελική απόφαση της Γενικής Συνέλευσης, στις 26.2.1957 ήταν ότι «*εκφράζει τη ζωηρή επιθυμία να εξευρεθεί ειρηνική, δημοκρατική και δίκαιη λύση του Κυπριακού σύμφωνα με τους σκοπούς και τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Η.Ε. και την ελπίδα να επαναληφθούν και να συνεχιστούν οι διαπραγματεύσεις για το σκοπό αυτό».*

Η τέταρτη προσφυγή υποβλήθηκε τον Ιούλιο 1957 και συζητήθηκε το Δεκέμβριο 1957 στην Πολιτική Επιτροπή, η οποία κατά πλειοψηφία σύστησε στη Γενική Συνέλευση ψήφισμα με το οποίο «*να εκφράσει τη σοβαρή ελπίδα ότι θα επαναληφθούν περαιτέρω διαπραγματεύσεις με πνεύμα συνεργασίας, με σκοπό να εφαρμοστεί το δικαίωμα αυτοδιάθεσης στην περίπτωση του λαού της Κύπρου»*. Η Γενική Συνέλευση ενέκρινε το ψήφισμα με 31 ψήφους υπέρ, 23 εναντίον και 24 αποχές. Επειδή όμως δεν υποστηρίχτηκε από τα 2/3, θεωρήθηκε άκυρο.

Η πέμπτη και τελευταία προσφυγή, συζητήθηκε το Δεκέμβριο 1958 και η Γενική Συνέλευση ενέκρινε στις 5 Δεκεμβρίου 1958 ομόφωνη απόφαση, με την οποία «*εξέφρασε την πεποίθηση ότι οι προσπάθειες για επίτευξη ειρηνικής, δημοκρατικής και δίκαιης λύσης, σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη των Η.Ε. θα συνεχιστούν».*[155]

Την επόμενη (6.12.58) άρχισαν συνομιλίες μεταξύ των Πρωθυπουργών της Ελλάδας, Κωνσταντίνου Καραμανλή και Τουρκίας, Ατνάν Μεντερές, και Υπουργών Εξωτερικών της Ελλάδας κ. Ευάγγελου Αβέρωφ και Τουρκίας, κ. Φατίν Ζορλού, οι οποίες κατέληξαν στη Συμφωνία Ζυρίχης στις 11.2.1959.[156]

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΚΜΙΛΛΑΝ

Μετά την απόρριψη του Συντάγματος Ράντκλιφ, συνεχίστηκε στην Κύπρο το Απολυταρχικό Αποικιακό καθεστώς. Τον Ιούνιο 1958, η Βρετανική Κυβέρνηση υπέβαλε ένα σχέδιο λύσης του Κυπριακού, που έμεινε γνωστό με το όνομα του Πρωθυπουργού της ως «*Σχεδιο Μακμίλλαν*». Οι κυριώτερες πρόνοιες του ήταν οι παρακάτω:

1. «*Η νήσος θα έχει ένα σύστημα Αντιπροσωπευτικής Κυβέρνησης στην οποία κάθε Κοινότητα θα έχει αυτονομία στις δικές της Κοινοτικές υποθέσεις»*. Αυτό θα γίνεται μέσω δυο «*Κοινοτικών Βουλών»* οι οποίες θα νομοθετούν μόνο για «*κοινοτικά»* θέματα.

[155] Πρακτικά Γενικής Συνέλευσης στις πιο πάνω ημερομηνίες.
[156] Ε. Αβέρωφ, «Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών» Τόμος Β', σ. 139.

2. «*Η εξουσία για την εσωτερική διακυβέρνηση, εκτός από τις κοινοτικές υποθέσεις και την εσωτερική ασφάλεια, θ' αναληφθεί από ένα Συμβούλιο του οποίου Πρόεδρος θα είναι ο Κυβερνήτης και το οποίο θα περιλαμβάνει Αντιπροσώπους από την Ελλάδα και την Τουρκία και 6 εκλεγμένους Υπουργούς που θα προέρχονται από τις δυο Κοινοτικές Βουλές (εκ των οποίων οι τέσσερις θα είναι Ελληνοκύπριοι και οι δυο Τουρκοκύπριοι)*».

3. «*Ο Κυβερνήτης, ενεργώντας με τη συμβουλή των Αντιπροσώπων της Ελληνικής και Τουρκικής Κυβέρνησης θα έχει επιφυλαγμένες εξουσίες για την προστασία των συμφερόντων και των δυο Κοινοτήτων*».

4. «*Οι εξωτερικές υποθέσεις, η άμυνα και η εσωτερική ασφάλεια, θα είναι στα χέρια του 'Αγγλου Κυβερνήτη, ο οποίος θα ενεργεί αφού συμβουλευθεί τους Αντιπροσώπους της Ελλάδας και της Τουρκίας*».[157]

Εκτός του ότι το Σχέδιο Μακμίλλαν δεν μπορούσε να θεωρηθεί σχέδιο «***αυτοκυβέρνησης»***, το κυριώτερο του μειονέκτημα ήταν ότι έκαμνε την Τουρκία συγκυρίαρχο της Κύπρου, πράγμα αντίθετο από τις πρόνοιες της Συνθήκης της Λωζάνης.

Το Σχέδιο Μακμίλλαν απορρίφθηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και την Ελληνική Κυβέρνηση, η οποία αρνήθηκε να διορίσει αντιπρόσωπο της για να πάρει μέρος στην εφαρμογή του Σχεδίου. Η Τουρκική Κυβέρνηση διόρισε τον αντιπρόσωπο της και η Βρετανική Κυβέρνηση απειλούσε ότι θα εφάρμοζε το Σχέδιο και χωρίς την Ελλάδα, που θα σήμαινε ότι η Κυπριακή Κυβέρνηση θα ήταν Αγγλο-Τουρκική.

Φαίνεται πως ήταν κάτω απ' αυτή την απειλή που ο Μακάριος έκαμε την αμφιλεγόμενη δήλωση του στην Αντιπρόεδρο του Βρετανικού Εργατικού Κόμματος, Μπάρπαρα Κασλ (Barbara Castle) στις 22 Σεπτεμβρίου 1958, ότι εγκαταλείπει το αίτημα της Ενώσεως και δέχεται λύση του Κυπριακού με καθεστώς ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ.

[157] Cmd. 455 (1958).

ΟΙ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ (13.5.1959)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ (1992)

Μετά την υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου, στις 9.2.1959, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, επέστρεψε θριαμβευτικά στην Κύπρο την 1η Μαρτίου 1959, διακηρύττοντας στην ομιλία του το ΝΕΝΙΚΗΚΑΜΕΝ, και στη συνέχεια, άρχισε διαπραγματεύσεις με τη Βρετανική Κυβέρνηση για τις λεπτομερείς πρόνοιες που έπρεπε να ενσωματωθούν στη «Συνθήκη Εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας», η οποία υπογράφτηκε τελικά στις 16 Αυγούστου 1960.[158]

Μεταξύ άλλων θεμάτων που άρχισε να συζητά ο Αρχιεπίσκοπος με τους Άγγλους ήταν, η «οικονομική βοήθεια» που έπρεπε να δώσουν στη νεοσύστατη Κυπριακή Δημοκρατία. Γι' αυτά, και άλλα θέματα, που επρόκειτο να συζητηθούν, ο Συγγραφέας υπέβαλε στον Αρχιεπίσκοπο και μετέπειτα Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μακάριο, αρκετές μελέτες και εισηγήσεις, οι οποίες δημοσιεύονται στις σελίδες που ακολουθούν.[159]

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΠΑΙΤΗΣΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΗ Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ[160]
(Μάιος 1959)

Η Μικτή Επιτροπή του Λονδίνου πρόκειται να ασχοληθεί, μεταξύ άλλων, με τα δημοσιονομικά και οικονομικά προβλήματα που εγείρονται από τη δημιουργία της ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας, συμπεριλαμβανομένων και των ποσών που πρέπει να δώσει η Βρετανία στην Κυπριακή Δημοκρατία. Πρόκειται με άλλα λόγια, να ξεκαθαρίσουμε τους λογαριασμούς μας, παλαιούς και νέους, με τη Μ. Βρετανία, κι έτσι αυτή θα είναι η μόνη και τελευταία ευκαιρία που μας δίνεται να υποβάλουμε επίσημα τις απαιτήσεις μας και να επιμένουμε στην πλήρη ικανοποίηση τους.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΥΠΟΤΕΛΙΚΟΥ ΦΟΡΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΤΟΚΟΥΣ ΤΟΥ

Η πρώτη δικαιότατη απαίτηση μας από τη Μ. Βρετανία πρέπει να είναι η επιστροφή στην Κυπριακή Δημοκρατία όλων των ποσών που, για 50 ολόκληρα χρόνια, η Βρετανία ΕΚΛΕΒΕ ΦΑΝΕΡΑ από τον κυπριακό λαό κάτω από τη

[158] Cyprus, Cmnd 1093, HMSO, London, July 1960, p. 13-85.

[159] Σημείωση: Οι παραπομπές που αναφέρονται σε βιβλία που εξεδόθηκαν ή γεγονότα που συνέβησαν μετά το 1959, προστέθηκαν τώρα (1992).

[160] 'Αρθρα του Συγγραφέα που δημοσιεύτηκαν στην «Ελευθερία» στις 13, 14, 15, 16, και 17 Μαΐου 1959 και αντίγραφο τους στάληκε στον Αρχ. Μακάριο την 21.5.1959.

μορφή του ΦΟΡΟΥ ΥΠΟΤΕΛΕΙΑΣ, μαζί με τους τόκους αυτών των ποσών μέχρι σήμερα. Το ζήτημα του Υποτελικού Φόρου, είναι τόσο μεγάλο που χρειάζεται ειδική μελέτη, που θ' αρχίσει να δημοσιεύεται από αύριο. Το συμπέρασμα αυτής της μελέτης είναι ότι η Μ. Βρετανία μας χρωστά πάνω από 30 εκατομμύρια χρυσές λίρες, τις οποίες έχει υποχρέωση να πληρώσει στη νέα Κυπριακή Δημοκρατία.

ΕΞΟΔΑ «ΕΚΤΑΚΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ»

Η δεύτερη απαίτηση μας, εξίσου δίκαιη, πρέπει να είναι η επιστροφή στην Κυπριακή Δημοκρατία όλων των ποσών που ξόδεψε η Αγγλική Κυβέρνηση από τον Κυπριακό Προϋπολογισμό στα τελευταία χρόνια σαν «έξοδα έκτακτης ανάγκης», χωρίς να καλυφθούν από αντίστοιχο «Χορήγημα» από μέρους της Αγγλίας. Αυτά τα ποσά υπερβαίνουν τα 10 εκατομμύρια λίρες, όπως φαίνεται παρακάτω.

Έξοδα Έκτακτης Ανάγκης		Χορηγήματα Βρετανικής Κυβέρνησης
1956	£3.625.000	£750.000
1957	£8.352.000	£4.800.000
1958	£10.543.000	£6.782.000
Ολικό	**£22.520.000**	**£12.332.000**

Αυτά τα ποσά δείχνουν πως η Αγγλία πήρε από τον κυπριακό λαό για την καταπολέμηση του κινήματος της ΕΟΚΑ καθαρό ποσό (£22.520.000 μείον £12.332.000) £10.188.000.

Με την ΑΜΝΗΣΤΙΑ που παραχωρήθηκε σ' όλους τους αγωνιστές της ΕΟΚΑ, η Αγγλική Κυβέρνηση αναγνώρισε επίσημα ότι ο αγώνας της Οργάνωσης δεν ήταν «δράση τρομοκρατών» όπως την αποκαλούσε, αλλά ένοπλη εξέγερση του κυπριακού λαού ενάντια στην αγγλική κατοχή. Κατά συνέπειαν, όλα τα έξοδα των Βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων, όπως και τα έκτακτα έξοδα της Αστυνομίας και άλλων κυβερνητικών τμημάτων, που κατατάσσονταν στον Προϋπολογισμό της Κύπρου σαν «έξοδα έκτακτης ανάγκης», αντιπροσώπευαν στην πραγματικότητα τα ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΕΞΟΔΑ της Βρετανικής Κυβέρνησης για τη διατήρηση της εξουσίας της στην Κύπρο και σαν τέτοια έπρεπε να πληρωθούν ολοκληρωτικά από το Θησαυροφυλάκιο της Μ. Βρετανίας, για λογαριασμό της οποίας γινόταν η εκστρατεία για την καταστολή της εξέγερσης. Η μόνη περίπτωση στην οποία η μια πλευρά ενός ένοπλου αγώνα υποχρεώνεται να πληρώσει τα πολεμικά έξοδα της αντίπαλης, είναι, όταν η πρώτη ηττηθεί και υποχρεωθεί να πληρώσει «επανορθώσεις» (reparations). 'Οταν όμως συνάπτεται ειρήνη, με αμοιβαίες υποχωρήσεις,

όπως έγινε στην περίπτωση μας, κάθε πλευρά πληρώνει τα δικά της πολεμικά έξοδα. 'Ετσι, η Μ. Βρετανία οφείλει να πληρώσει στη Νέα Κυπριακή Δημοκρατία το ποσό των 10 εκατομμυρίων λιρών που χρησιμοποίησε από τον Κυπριακό Προϋπολογισμό για να καλύψει τα πολεμικά της έξοδα. Η απαίτηση μας αυτή πρέπει ν' αυξηθεί ανάλογα, ώστε να καλύψει τυχόν διαφορά μεταξύ των εξόδων «'Εκτακτης Ανάγκης» του 1959 και των αντίστοιχων χορηγημάτων.[161]

ΑΝΤΙΠΑΡΟΧΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΒΑΣΕΙΣ

Η τρίτη, επίσης δίκαιη, απαίτηση μας από τη Μ. Βρετανία πρέπει να είναι, να δίνει στην Κυπριακή Δημοκρατία ένα ικανοποιητικό ετήσιο ποσό ως αντιπαροχή για την παραχώρηση των στρατιωτικών βάσεων και άλλων σχετικών διευκολύνσεων και δικαιωμάτων. Παρόλον ότι η Συμφωνία του Λονδίνου παρουσιάζει τη Μ. Βρετανία σαν ΕΚΧΩΡΗΤΗ του μεγαλύτερου μέρους της νήσου προς την Κυπριακή Δημοκρατία ενώ διατηρεί την κυριαρχία της στις περιοχές των Βάσεων, εντούτοις η πραγματικότητα είναι ότι εκχωρητής των βάσεων είναι η Κυπριακή Δημοκρατία, και κατά συνέπεια δικαιούται να απαιτήσει κάποια αντιπαροχή. Το γεγονός ότι η Μ. Βρετανία θα έχει πλήρη κυριαρχικά δικαιώματα στις Βάσεις, αυξάνει μάλλον παρά να ελαττώνει την αντιπαροχή που πρέπει ν' απαιτήσουμε.

ΤΙ ΔΙΝΕΙ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ ΚΑΙ ΤΗ ΜΑΛΑΙΣΙΑ

Για σύγκριση, μπορούμε να αναφέρουμε ότι, με βάση την εικοσάχρονη συνθήκη του 1953 μεταξύ Μ. Βρετανίας και Λιβύης, με την οποία παραχωρήθηκαν στην πρώτη από τη δεύτερη, στρατιωτικές βάσεις - που είναι μικρότερης έκτασης και σπουδαιότητας από τις βάσεις στην Κύπρο - η Μ. Βρετανία ανέλαβε την υποχρέωση να πληρώνει στα τρία πρώτα χρόνια (1953-’55) 3.750.000 λίρες το χρόνο, και στα επόμενα δυό 4.250.000 λίρες το χρόνο, ενώ για τα χρόνια 1958 μέχρι 1963 ανέλαβε να πληρώνει 3.250.000 λίρες το χρόνο.[162]

Επίσης στη Μαλαισία, η Μ. Βρετανία ανέλαβε να πληρώνει ετήσιο χορήγημα £3.000.000.[163]

---

[161] 'Οπως φαίνεται στη Cyprus Financial Report 1959 (σ.13), που δημοσιεύτηκε αργότερα, ο Κυπριακός Προϋπολογισμός επιβαρύνθηκε το 1959 με Λ. 9.612.198 «εξοδα έκτακτης ανάγκης», έναντι των οποίων η Αγγλία έδωσε «Χορήγημα» μόνο Λ. 5.867.223. Άρα το ποσό που έπρεπε ν'απαιτήσουμε από την Αγγλία αυξανόταν σε ΛΚ.13.933.000.

[162] Times, 21.5.1958.

[163] Times, 11.1.1957.

ΔΕΚΑ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΛΙΡΕΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ

Αν λάβουμε υπόψη τα πιο πάνω, καθώς και το γεγονός ότι οι Βάσεις της Κύπρου θα είναι μεγαλύτερης έκτασης από εκείνες της Λιβύης και της Μαλαισίας, και ότι στις Βάσεις της Κύπρου η Αγγλία θα έχει απόλυτη εξουσία, πράγμα που δεν το έχει ούτε στη Λιβύη ούτε στη Μαλαισία, πρέπει, πιστεύω, να απαιτήσουμε ετήσιο χορήγημα τουλάχιστο 10.000.000 λίρες το χρόνο. Δε θα έχουμε ένσταση αν το χορήγημα αυτό επίσημα δεν ονομάζεται ούτε θεωρείται «ενοίκιο» ή «αντιπαροχή» για τις Βάσεις. Για να μη θιγούν τα κυριαρχικά δικαιώματα τα οποία συμφωνήθηκε να διατηρήσουν οι 'Αγγλοι στις Βάσεις αυτές, θα μπορούσε το ποσό που αναφέραμε πιο πάνω να ονομάζεται «οικονομική εισφορά» (Financial Contribution) όπως ονομάζεται και το ποσό που πληρώνει η Αγγλία στη Λιβύη. Επίσης, αν επιμένει η Βρετανία, μπορούμε να δεχθούμε ν' αναθεωρείται το ποσό της τέτοιας εισφοράς κάθε πενταετία όπως πάλι γίνεται με τη Λιβύη.

ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΠΟΥ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΔΟΤΕΙ Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Σχετικά με το πιο πάνω ζήτημα, πρέπει να τονιστεί ότι, δίχως μια τέτοια σημαντική εισφορά, δεν μπορεί η νεαρά Κυπριακή Δημοκρατία να αντεπεξέλθει στις υποχρεώσεις που θα της κληροδοτήσει η σημερινή Κυβέρνηση και που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τα παρακάτω:

Αποζημιώσεις που θα πληρωθούν στους 'Αγγλους κυβερνητικούς υπαλλήλους που θα αποχωρήσουν.

'Αλλες ανειλημμένες υποχρεώσεις της σημερινής Κυβέρνησης στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και οι συντάξεις σε πρώην 'Αγγλους κυβερνητικούς υπαλλήλους.

Επιδιόρθωση δρόμων που καταστράφηκαν και θα εξακολουθήσουν να καταστρέφονται από τα βρετανικά στρατιωτικά οχήματα.

Χρεωλύσιο του Δημόσιου χρέους που θα κληρονομήσει η Κυπριακή Δημοκρατία από τη σημερινή Κυβέρνηση, το οποίο, αφαιρεμένου του εξοφλητικού αποθέματος (Sinking Fund), είναι σήμερα £8.730.447.[164]

Κάλυψη τυχόν ελλειμμάτων του Προϋπολογισμού ώς την ημέρα που θα αναλάβει η νέα Κυβέρνηση.

'Εξοδα ενός προγράμματος οικονομικής ανάπτυξης του τόπου, πράγμα που αμελήθηκε από τη σημερινή Κυβέρνηση γενικά σ'όλη τη διάρκεια της 80-χρονης Βρετανικής κατοχής, και ιδιαίτερα στα τελευταία 4 χρόνια.

[164] Δες επίσημη Εφημερίδα της Κύπρου 30.4.1959. Σύμφωνα με την Financial Report 1959 (σ. 57) που δημοσιεύτηκε αργότερα, το καθαρό υπόλοιπο του δημόσιου χρέους της Κύπρου στο τέλος 1959 ήταν Λ. 10.800.000.

ΤΟ ΑΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Για την οικονομική ανάπτυξη της Κύπρου, ο τότε Κυβερνήτης της Κύπρου Στρατάρχης Χάρτινγκ (Field Marshall Sir John Harding) είχε υποσχεθεί στις 16.11.1955 ένα «τολμηρό και ευφάνταστο Πρόγραμμα Οικονομικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης» της νήσου που είχε εγκριθεί από το Υπουργείο Αποικιών, και που θα στοίχιζε 38 εκατομμύρια λίρες! Ώς τώρα ελάχιστα ξοδεύτηκαν γι' αυτό το σκοπό.[165]

Σχετικά, μπορούμε να αναφέρουμε ότι, όταν η Μαλαισία έγινε ανεξάρτητη, η Μ. Βρετανία ανέλαβε να της πληρώσει, εκτός από το ποσό των 3.000.000 λιρών το χρόνο που αναφέραμε πιο πάνω, όλα τα υπόλοιπα των χορηγημάτων του «Ταμείου Αποικιακής Ανάπτυξης», που είχαν ψηφιστεί από τη Μ. Βρετανία για τη Μαλαισία, αλλά δεν είχαν δοθεί σ' αυτήν μέχρι την ημέρα της Ανεξαρτησίας της.[166]

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ «ΥΠΟΤΕΛΙΚΟΥ ΦΟΡΟΥ»

Η νέα γενιά της Κύπρου, πιθανό να μη ξέρει την πλήρη ιστορία της φανερής κλοπής που γινόταν σε βάρος της Κύπρου για 50 συνεχή χρόνια εκ μέρους της Βρετανικής Κυβέρνησης από τον Κυπριακό Προϋπολογισμό, υπό μορφή «Φόρου Υποτελείας». Γι' αυτό ίσως δε θα 'ταν άσκοπο να ανακεφαλαιώσουμε εδώ την ιστορία αυτή, συμπληρωμένη με νέες λεπτομέρειες που βγήκαν στο φως μετά την κατάργηση του.

Είναι γνωστό ότι η Αγγλία εποφθαλμιούσε ν' αποσπάσει την Κύπρο από την Οθωμανική Αυτοκρατορία πολύ πριν το 1878. Για παράδειγμα, στα 1847 ο 'Αγγλο-Εβραίος πολιτικός Βενιαμίν Ντισραέλι (Benjamin Disraeli) έγραψε σ'ένα βιβλίο του (TANCRED) πως «οι 'Αγγλοι δε θα υπηρετήσουν ξανά τους Τούρκους δωρεάν, αλλά θα ζητήσουν την Κύπρο σαν αποζημίωση».

Η ΑΓΓΛΙΑ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ ΤΗΝ ΕΞΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Τριάντα χρόνια αργότερα, ο Ντισραέλι, όταν έγινε Πρωθυπουργός της Αγγλίας, προσπάθησε να αγοράσει την Κύπρο από το Σουλτάνο. Στις 12 Δεκεμβρίου 1877,[167] ο 'Αγγλος πρέσβης στην Κωνσταντινούπολη Λέυγιαρντ

---

[165] Όπως φαίνεται στη Δημοσιονομική 'Εκθεση 1959 (Financial Report 1959 σ.73) η οποία δημοσιεύτηκε αργότερα, το συνολικό ποσό που ξοδεύτηκε στην Κύπρο από το «Ταμείο Αποικιακής Ανάπτυξης και Ευημερίας» (Colonial Development and Welfare Fund) ως το τέλος του 1959 ήταν μόνο Λ. 591.937.

[166] Times, 11.1.1957.

[167] Όλες οι ημερομηνίες που αναφέρονται εδώ είναι με βάση το «νέο» (Γρηγοριανό) ημερολόγιο το οποίο το 19ο αιώνα ήταν 12 μέρες μπροστά από το «παλαιό» (Ιουλιανό) ημερολόγιο το οποίο ίσχυε στην Ελλάδα και την Κύπρο ώς το τέλος Φεβρουαρίου 1923.

(Layard) έγραψε στο Υπουργείο Εξωτερικών ότι ο Τούρκος Υπουργός των Εξωτερικών του δήλωσε ότι «ο Σουλτάνος δεν μπορούσε να εκχωρήσει εδάφη του έναντι χρημάτων γιατί αν άρχιζε να κάνει κάτι τέτοιο, θα άνοιγε η όρεξη και όλων των άλλων Δυνάμεων».[168]

Αυτή η λεπτομέρεια έχει μεγάλη σημασία, γιατί αποδεικνύει πως η Αγγλία ήταν διατεθειμένη να πληρώσει χρήματα για να πάρει την Κύπρο, εφόσον, όπως δήλωσε ο ίδιος ο Ντισραέλι στη Βασίλισσα Βικτώρια στις 5 Μαΐου 1878, «Η Κύπρος ήταν το κλειδί της Δυτικής Ασίας».[169]

ΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΣΤΑ ΠΡΟΘΥΡΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

Το Φεβρουάριο 1878 ο Σουλτάνος αντιμετώπιζε το ενδεχόμενο ολοκληρωτικής καταστροφής. Ο ρωσικός στρατός προχωρούσε προς την Κωνσταντινούπολη. Ο Ντισραέλι τότε έπαιξε το μεγάλο του παιγνίδι. 'Αφησε τους Ρώσους να προχωρήσουν χωρίς να βοηθήσει τον Σουλτάνο. 'Οταν όμως έφθασαν στα πρόθυρα της Κωνσταντινούπολης, ο αγγλικός στόλος που βρισκόταν στη θάλασσα του Μαρμαρά, προειδοποίησε τους Ρώσους ότι, αν αποπειραθούν να καταλάβουν την Κωνσταντινούπολη, θα επενέβαινε. 'Ετσι, οι Ρώσοι σταμάτησαν στο προάστιο του Αγίου Στεφάνου και υπέγραψαν εκεί την ομώνυμη Συνθήκη στις 3 Μαρτίου 1878.[170]

ΤΕΛΕΣΙΓΡΑΦΟ ΣΤΟ ΣΟΥΛΤΑΝΟ

Τότε ο Ντισραέλι δεν έχασε καιρό. 'Αρχισε να πιέζει τον Σουλτάνο να του δώσει την Κύπρο. Μάλιστα, για να ενισχύσει τη διπλωματική του πίεση, ζήτησε από τη Βασίλισσα στις 12 Απριλίου 1878 να εγκρίνει τη μεταφορά 7000 στρατού από τις Ινδίες στη Μεσόγειο, με σκοπό, αν γίνει ανάγκη, να καταλάβει την Κύπρο με τη βία. Επειδή όμως, παρόλα αυτά ο Σουλτάνος δίσταζε να δεχθεί, ο Άγγλος Υπουργός Εξωτερικών έδωσε εντολή στον Πρεσβευτή Λέυγιαρντ στις 24 Μαΐου 1878, να επιδώσει αμέσως σοβαρή προειδοποίηση στο Σουλτάνο (τελεσίγραφο στην ουσία) ότι, αν μέχρι τις 26 Μαΐου 1878 δε δεχθεί να υπογράψει συμφωνία με την Αγγλία, με την οποία, από τη μια θα παραχωρούσε την Κύπρο στην Αγγλία και από την άλλη, η Αγγλία, εις αντάλλαγμα, θα αναλάμβανε την υποχρέωση να βοηθήσει τον Σουλτάνο στρατιωτικά, τότε η Αγγλία θα έπαυε να ενδιαφέρεται για την

[168] Lee p. 61.
[169] Sir George Hill: A History of Cyprus, Vol. IV, p.272.
[170] Lee p. 70.

Κωνσταντινούπολη και θα την άφηνε να πέσει στα χέρια των Ρώσων, οπότε η τουρκική Αυτοκρατορία θα κατέρρεε αμέσως.[171]

ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΗΜΕΝΟΣ Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΔΕΧΘΗΚΕ ΝΑ ΔΩΣΕΙ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Ο Λέυγιαρντ στα απομνημονεύματα του γράφει ότι, όταν στις 25 Μαΐου πήγε να δει προσωπικά τον Σουλτάνο για να του επιδώσει αυτήν την «προειδοποίηση», ο Σουλτάνος τόσο τρομοκρατήθηκε, ώστε νόμισε πως ο Λέυγιαρντ πήγε, είτε να τον απαγάγει σ' ένα αγγλικό πολεμικό πλοίο, είτε να τον δολοφονήσει, και πριν ακόμα προφθάσει ο Λέυγιαρντ να πει τον πρόλογο της προειδοποίησης, ο Σουλτάνος σηκώθηκε από τη θέση του και είπε ότι ήταν τόσο πολύ άρρωστος, που δε μπορούσε ν' ακούσει παρακάτω. Τότε ο Σουλτάνος αποχώρησε και, αφού συμβουλεύτηκε τον Πρωθυπουργό του, διεμήνυσε στον Λευγιαρντ, ότι «αποδέχεται την πρόταση της Αγγλίας» και εξουσιοδότησε τους Υπουργούς του να συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις. Οι διαπραγματεύσεις συνεχίσθηκαν «ομαλά» και στις 26 Μαΐου 1878, ώρα 8 το βράδυ, οι Υπουργοί του Σουλτάνου και ο Λέυγιαρντ μονογράφησαν τους κύριους όρους της Συνθήκης. Η επίσημη Συνθήκη υπογράφτηκε επίσης μυστικά στις 4 Ιουνίου 1878.[172]

Τέτοια αποκαλύπτεται ότι ήταν η παρασκηνιακή δράση της αγγλικής διπλωματίας που πέτυχε ν' αποσπάσει την Κύπρο από τον Σουλτάνο, ουσιαστικά χωρίς κανένα αντάλλαγμα. Η Συνθήκη ήταν αρκετά σύντομη και στην ουσία έλεγε τα εξής:

«Αν η Ρωσία στο μέλλον αποπειραθεί να καταλάβει και άλλα τουρκικά εδάφη στην Ασία, η Αγγλία αναλαμβάνει να βοηθήσει στρατιωτικά τον Σουλτάνο. Και για να μπορέσει η Αγγλία να προνοήσει για την εκτέλεση των υποχρεώσεων της, ο Σουλτάνος παραχωρεί την Κύπρο για να κατέχεται και να διοικείται από την Αγγλία».[173]

ΤΑ ΧΡΕΗ ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ

Για ν' αντιληφθούμε την παρακάτω εξέλιξη των γεγονότων, πρέπει να δούμε ποιες ήταν οι οικονομικές σχέσεις του Σουλτάνου με την Αγγλία εκείνη την εποχή.

Το 1855 ο Σουλτάνος πήρε δάνειο 5 εκατομμυρίων αγγλικών λιρών από τη χρηματαγορά, κυρίως του Λονδίνου, για την πληρωμή της αξίας των όπλων και άλλου στρατιωτικού υλικού που του προμήθευαν οι σύμμαχοί του, Αγγλία και Γαλλία, στον Κριμαϊκό πόλεμο εναντίον της Ρωσίας. Το δάνειο αυτό είχε τόκο 4% και θα εξοφλείτο με χρεωλύσιο προς 1% το χρόνο. Οι Κυβερνήσεις της

[171] Lee, p.83.
[172] Lee, p. 84-85.
[173] Hill, IV, p.300.

Αγγλίας και της Γαλλίας εγγυήθηκαν στους ομολογιούχους την πληρωμή του τόκου. Σαν ασφάλεια του δανείου, ο Σουλτάνος «υποθήκευσε» τον υποτελικό φόρο που έπαιρνε από τον Αντιβασιλέα της Αιγύπτου και τους εισαγωγικούς δασμούς της Σμύρνης και της Συρίας.[174]

Η ΠΤΩΧΕΥΣΗ ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ

Μέχρι το 1875 ο Σουλτάνος πλήρωνε κανονικά τους τόκους και το χρεωλύσιο του Κριμαϊκού Δανείου, το οποίο υποβιβάστηκε σε 3.815.200 αγγλικές λίρες. Στις 6 Οκτωβρίου 1875, όμως, ο Σουλτάνος ουσιαστικά κήρυξε πτώχευση, δηλώνοντας στους δανειστές του ότι, ο Προϋπολογισμός του είχε έλλειμμα 5 εκατομμυρίων χρυσών τουρκικών λιρών και αδυνατούσε να πληρώσει τα χρέη του.[175]

Από την «υποθήκη» του Σουλτάνου, φαίνεται ότι οι ομολογιούχοι του Κριμαϊκού Δανείου μπόρεσαν να πάρουν μόνο 72.000 αγγλικές λίρες το χρόνο από τον Υποτελικό Φόρο της Αιγύπτου[176] και έτσι οι Κυβερνήσεις της Αγγλίας και της Γαλλίας σαν εγγυητές αναγκάστηκαν να πληρώνουν £81.752 το χρόνο[177] για να καλύπτεται ο τόκος του δανείου μαζί με τα τραπεζικά έξοδα.

ΟΙ ΑΓΓΛΟΙ ΘΥΜΗΘΗΚΑΝ ΤΟ ΚΡΙΜΑΪΚΟ ΔΑΝΕΙΟ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ

Ας ξαναγυρίσουμε τώρα στη Συνθήκη της Κύπρου. 'Οπως είδαμε, αυτή μονογραφήθηκε στις 26 Μαΐου και υπογράφτηκε στις 4 Ιουνίου 1878, χωρίς να γίνει λόγος για χρηματικό αντάλλαγμα στο Σουλτάνο, παρόλο που η Αγγλία είχε προτείνει έξι μήνες πριν τέτοιο αντάλλαγμα. Μετά την υπογραφή όμως της Συνθήκης φαίνεται ότι ηγέρθη το ζήτημα του Κριμαϊκού δανείου, για το οποίο ο Σουλτάνος καθυστερούσε τους τόκους. Είναι λογικό να υποθέσουμε ότι ο Σουλτάνος και οι Υπουργοί του, όταν συνήλθαν από την κεραυνοβόλα επίθεση των 'Αγγλων που τους απέσπασαν την Κύπρο, θα σκέφτηκαν να ζητήσουν τουλάχιστο να μεταβιβάσουν επισήμως την υποχρέωση της πληρωμής του τόκου και του χρεωλυσίου του Κριμαϊκού Δανείου στην Αγγλική Κυβέρνηση. Πάντως θα προβλεπόταν ότι η Γαλλική Κυβέρνηση η οποία δυσαρεστήθηκε πολύ από την επιτυχία της Αγγλίας να καταλάβει την Κύπρο δεν θα 'ταν διατεθειμένη να συνεχίσει να πληρώνει τους μισούς τόκους του Δανείου.

[174] Ετήσιο Βιβλίο χρηματιστηρίου Λονδίνου 1958, Τόμος Α', σ. 8.
[175] Lee, p.9.
[176] CO 67/219/13, History of the Tribute 19.11.1926. (CO είναι το πρόθεμα των φακέλων του Υπουργείου Αποικιών (Colonial Office) που βρίσκονται στο Δημόσιο Αρχείο του Λονδίνου.
[177] Στο ίδιο και Hill, IV, p.471.

ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ «ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ» ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ

Το αποτέλεσμα ήταν ότι, την 1ην Ιουλίου 1878 υπογράφτηκε εκ μέρους του Σουλτάνου και της Αγγλίας ένα «Παράρτημα» της Συνθήκης της Κύπρου που, μεταξύ των άλλων, έλεγε: Η Αγγλία θα πληρώνει στην Πύλη οποιοδήποτε είναι το σημερινό περίσσευμα των εσόδων πέραν των εξόδων της νήσου. Το περίσσευμα αυτό θα υπολογιστεί και θα καθοριστεί με βάση το μέσο όρο των τελευταίων πέντε χρόνων, που λέγεται ότι είναι 22.936 πουγγιά (11.468.000 γρόσια), αφού επαληθευθεί όπως πρέπει.[178]

'Οπως αναφέρεται καθαρά σ' αυτήν την Συμφωνία, η Αγγλία ανέλαβε να πληρώνει στο Σουλτάνο ένα ορισμένο ποσό κάθε χρόνο, το οποίο αργότερα, όπως πολύ πετυχεμένα γράφει ο Σερ Ρόναλντ Στορρς, Κυβερνήτης της Κύπρου το 1931, «υπολογίστηκε με την υπερευσυνείδητη ακρίβεια που χαρακτηρίζει όλους τους ψεύτικους λογαριασμούς, στο ποσό των 92.799 αγγλικών λιρών 11 σελινιών και 3 πεννών».[179]

Η ΑΓΓΛΙΑ ΑΝΤΙ ΝΑ ΠΛΗΡΩΝΕΙ, ΠΑΙΡΝΕΙ

Μετά την κατάληψη της Κύπρου, η Αγγλία, όχι μόνο δεν πλήρωσε έστω κι ένα γρόσι στο Σουλτάνο, αλλά, ενεργώντας με βάση το δίκαιο του ισχυρότερου, άρχισε να αποσύρει κάθε χρόνο το πιο πάνω ποσό από τον Κυπριακό Προϋπολογισμό υπό τη μορφή «Φόρου Υποτελείας προς την Πύλη» και να το πληρώνει στην Τράπεζα της Αγγλίας που ήταν ο κύριος ομολογιούχος του Κριμαϊκού Δανείου. Μάλιστα, επειδή οι τόκοι ήταν μόνο £81.752, το περίσσευμα των £11.048 το χρόνο το κατακρατούσε η Τράπεζα της Αγγλίας και έκανε επενδύσεις σε Βρετανικά κρατικά χρεώγραφα που απέδιδαν ανατοκιζόμενο εισόδημα κι έτσι δημιουργήθηκε ένα ειδικό ταμείο που τελικά χρησιμοποιήθηκε αυθαίρετα για την αποπληρωμή ενός μέρους του κεφαλαίου του Κριμαϊκού Δανείου.

Η υπεξαίρεση ενός τέτοιου μεγάλου, για την εποχή εκείνη, ποσού από τον Κυπριακό Προϋπολογισμό δεν μπορούσε να δικαιολογηθεί με κανένα τρόπο για τους εξής λόγους:

Η ΚΥΠΡΟΣ ΔΕ ΠΛΗΡΩΝΕ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΣ «ΥΠΟΤΕΛΙΚΟ ΦΟΡΟ»

1. Η Κύπρος ποτέ πριν δεν πλήρωνε «Φόρο Υποτελείας» στο Σουλτάνο, όπως για παράδειγμα πλήρωνε η Αίγυπτος. Εκείνο που έκαμνε ο Σουλτάνος ήταν απλούστατα να οικειοποιείται τα περισσεύματα που άφηνε ο Κυπριακός Προϋπολογισμός. 'Οταν όμως οι χρόνοι ήσαν άσχημοι, όπως στα 1871 και ‘72,

[178] Hill, IV, p.301.
[179] «Orientations» by Sir Ronald Storrs, p.543

που ένεκα της ανομβρίας στη Μεσαορία «δεν εγύρισε δουκάνη» δεν υπήρχαν, βέβαια, περισσεύματα, και ο Σουλτάνος δεν έπαιρνε τίποτα ή έπαιρνε ελάχιστα.

ΤΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΚΑΘΟΡΙΖΕ ΠΩΣ Η ΑΓΓΛΙΑ ΑΝΕΛΑΒΕ ΝΑ ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΣΤΟ ΣΟΥΛΤΑΝΟ

2. Το Παράρτημα της Συνθήκης της 1ης Ιουλίου 1878 δεν έλεγε ότι ο Σουλτάνος θα συνέχιζε να παίρνει τα τυχόν μελλοντικά περισσεύματα του Προϋπολογισμού της Κύπρου, οπότε πιθανόν να μπορούσε η Αγγλία να ισχυριστεί ότι ενεργούσε ως «εντολοδόχος» του Σουλτάνου, αλλά καθόριζε την αποζημίωση που θα πλήρωνε η Αγγλία στο Σουλτάνο. Κι έστω και αν η αποζημίωση αυτή βασίστηκε πάνω στα υποτιθέμενα ποσά που έπαιρνε πριν ο Σουλτάνος, αυτό δεν εσήμαινε κατ' ανάγκην ότι την αποζημίωση αυτή έπρεπε να την πληρώνουν οι Κύπριοι.[180]

Η ΑΓΓΛΙΑ ΦΡΟΝΤΙΣΕ ΝΑ ΟΡΙΣΕΙ ΤΟ ΠΟΣΟ ΨΗΛΑ

3. Το πραγματικό ποσό που έπαιρνε ο Σουλτάνος από την Κύπρο ήταν πολύ μικρότερο από το ποσό που υπολογίστηκε γιατί:

α. στον υπολογισμό δε λήφθηκαν υπόψη κακοχρονιές, όπως του 1871 και 1872, οπόταν οι δεκατίες που αποτελούσαν τον κυριότερο φόρο δεν απέδωσαν σχεδόν τίποτα.

β. τα τουρκικά γρόσια μετατράπηκαν σε αγγλικές λίρες με βάση τα 120 στην αγγλική λίρα, ενώ, όπως γράφει ο δεύτερος 'Αγγλος Αρμοστής Μπίντουλφ σε μια 'Εκθεση του για το νόμισμα της Κύπρου, «από το 1876 οι φόροι και οι μισθοί πληρώνονταν σε (χάρτινα) γρόσια «καϊμέ», που η αξία τους ήταν 250 στην τούρκικη λίρα».[181]

Βέβαια, όπως αποδεικνύεται εκ των υστέρων, εφόσον η Αγγλία φόρτωσε την αποζημίωση που αυτή συμφώνησε να δίνει στο Σουλτάνο, πάνω στους ώμους του κυπριακού λαού, η ίδια είχε συμφέρον να οριστεί το επίπεδο της αποζημίωσης όσο το δυνατό πιο ψηλά, για να καλύπτονται όχι μόνο οι τόκοι του Κριμαϊκού Δανείου για τους οποίους ήταν η ίδια εγγυητής, αλλά και για να αποπληρωθεί σιγά σιγά και το κεφάλαιο του δανείου.

[180] Ο Προϋπολογισμός της Κύπρου επί τουρκοκρατίας άφηνε περισσεύματα, γιατί η κακοδιοίκηση της κόστιζε μόνο £35.000 το χρόνο, ενώ η αγγλική διοίκηση ήταν σχετικά πολυδάπανη και στα πρώτα χρόνια κόστιζε περίπου £140.000 το χρόνο (Cmd 3996, p.11-14).

[181] Sir Robert Biddulph: The Currency of Cyprus from 1878 (1910), p. 1.

ΦΑΝΕΡΗ ΚΛΟΠΗ

4. Όπως είδαμε πιο πάνω,

α. Ομολογήθηκε επίσημα από την Αγγλική Κυβέρνηση ότι ήθελε και πήρε την Κύπρο, που τη θεωρούσε το «κλειδί της Δυτικής Ασίας», για δικούς της στρατηγικούς σκοπούς,

β. Η Αγγλία είχε προηγουμένως προτείνει στο Σουλτάνο χρηματικό αντάλλαγμα για την Κύπρο, και,

γ. Στο Παράρτημα της Συνθήκης της Κύπρου, η Αγγλία συμφώνησε ρητά «να πληρώνει στο Σουλτάνο» μια ορισμένη αποζημίωση.

Κατά συνέπειαν, κάθε αντικειμενικός παρατηρητής θα συμφωνήσει ότι η αφαίρεση από τον Κυπριακό Προϋπολογισμό του πολύ σημαντικού για κείνη την εποχή ποσού των 92.800 χρυσών λιρών (που αντιπροσώπευε ποσοστό πάνω από 50% του Προϋπολογισμού της Κύπρου) πρέπει, πολύ σωστά, να χαρακτηριστεί φανερή κλοπή εκ μέρους της Αγγλίας από την τσέπη του κυπριακού λαού, που διάρκεσε 50 ολόκληρα χρόνια.

Ο ΤΣΕΡΤΣΙΛ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΣΥΜΦΩΝΕΙ ΟΤΙ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΓΙΑ ΚΛΟΠΗ

Η κλοπή που γινόταν από την Αγγλία σε βάρος του κυπριακού λαού ήταν τόσο φανερή, ώστε αναγκάστηκε να την καταδικάσει με πολύ βαριούς χαρακτηρισμούς κι αυτός ακόμα ο μετέπειτα Πρωθυπουργός της Αγγλίας Γουϊνστων Τσέρτσιλ. 'Οπως αποκαλύπτει ο 'Αγγλος Ιστορικός Σερ Τζωρτζ Χιλλ,[182] - στη διάθεση του οποίου η Αγγλική Κυβέρνηση έθεσε όλα τα Αρχεία των Υπουργείων Αποικιών και Εξωτερικών - όταν ο Τσέρτσιλλ επισκέφτηκε την Κύπρο σαν Υφυπουργός Αποικιών το 1907, έγραψε μεταξύ άλλων, τα πιο κάτω σ' ένα μυστικό του υπόμνημα προς το Υπουργείο Αποικιών.

«Δεν έχουμε απολύτως κανένα δικαίωμα, άλλο απ' αυτό της ανώτερης βίας, να παίρνουμε έστω και μια πέννα από τον Κυπριακό Φόρο για να μας ξαλαφρώνει από τις δικές μας δίκαιες υποχρεώσεις, οσονδήποτε άτυχα και αν τις συνάψαμε. Δεν υπάρχει σχεδόν κανένα θέαμα πιο αηδιαστικό, από το θέαμα της καταπίεσης μιας μικρής κοινότητας από μια Μεγάλη Δύναμη, με σκοπό το χρηματικό κέρδος. Και ως γεγονός, αυτό είναι το θέαμα που αδιαμφισβήτητα παρουσιάζει αυτή τη στιγμή η δημοσιονομική μας μεταχείριση της Κύπρου».[183]

---

[182] Hill, IV, σ.468.

[183] Στο ίδιο. Ολόκληρη η μυστική έκθεση του Τσέρτσιλ, που καταλαμβάνει 9 πυκνοτυπωμένες σελίδες, είναι τώρα (1991) γνωστή γιατί βρίσκεται κατατεθειμένη στο Δημόσιο Αρχείο του Λονδίνου, στο φάκελλο CO 88317, Mediterranean, N.65. Να μερικά ακόμα αποσπάσματα της έκθεσης αυτής: *«Η ετήσια αυτή αφαίμαξη, που κατά μέσον όρο ισούται μεταξύ 20 και 30% των κυβερνητικών προσόδων, μαζί με την κατ'ανάγκη δαπανηρή Βρετανική διοίκηση, παρεμπόδισε μια γρήγορη ανάρρωση της Κύπρου από την*

ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΤΟ 1887

Από τα πρώτα χρόνια, οι Κύπριοι διαμαρτύρονταν γι' αυτήν την επιβάρυνση. Για παράδειγμα, στις 22 Φεβρουαρίου 1887 ο Βουλευτής Ν. Ρώσσος υπέβαλε ψήφισμα στο Νομοθετικό, το οποίο υποστήριξαν όχι μόνο οι 'Ελληνες Βουλευτές αλλά και δυο από τους τρεις Τούρκους, που έλεγε τα πιο κάτω:

«Επειδή με σύμβαση με την Υψηλή Πύλη, (δηλ. το Σουλτάνο) η Αγγλική Κυβέρνηση ανέλαβε την υποχρέωση να πληρώνει η ίδια προς την Πύλη για την Κύπρο το ποσό £92.800 κάθε χρόνο, και

Επειδή ο λαός της Κύπρου δεν υπήρξε συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση αυτή, και η Αγγλική Κυβέρνηση κατέλαβε και κατέχει την Κύπρο για χρήσιμους γι' αυτήν στρατιωτικούς σκοπούς, και

Επειδή η συνέχιση της καταβολής αυτού του φόρου εξαντλεί τις ζωτικές δυνάμεις του τόπου και τον οδηγεί στην καταστροφή,

Το Νομοθετικό Συμβούλιο είναι της γνώμης ότι, αν η Αγγλική Κυβέρνηση σε συμφωνία με την Τουρκία δεν βρει τρόπο να ανακουφίσει τον κυπριακό λαό από το αφόρητο βάρος του φόρου των £92.800 προς την Υψηλή Πύλη, το δίκαιο απαιτεί να πληρώνει το πιο πάνω ποσό η Αγγλία από το δικό της ταμείο».[184]

Η ΑΓΓΛΙΑ ΕΥΑΡΕΣΤΗΘΗΚΕ ΝΑ ΔΙΝΕΙ ΕΤΗΣΙΟ «ΧΟΡΗΓΗΜΑ»

Τίποτα όμως δεν μπορούσε ν' αλλάξει την απόφαση των 'Αγγλων να απομυζούν από τον κυπριακό λαό όσα περισσότερα μπορούσαν. Το μόνο που η Αγγλική Κυβέρνηση ευαρεστήθηκε να κάμει, όταν «το μαχαίρι έφθασε στο κόκκαλο», ήταν να δίνει πίσω στον Κυπριακό Προϋπολογισμό κάποιο «χορήγημα» το οποίο δεν ήταν σταθερό, αλλά ήταν ανάλογο με το έλλειμμα του προϋπολογισμού και αντιστρόφως ανάλογο με τις εισπράξεις από τους φόρους. 'Ετσι, σε καλοχρονιές το «χορήγημα» ήταν μικρό π.χ. το 1880 ήταν £20.000 ενώ σε κακοχρονιές ήταν ψηλό - π.χ. το 1882 ήταν 90.000. Αργότερα, μετά την έκθεση του Τσέρτσιλ το 1907 που αναφέραμε πιο πάνω, το «χορήγημα» σταθεροποιήθηκε στις £50.000.[185]

κακοδιοίκηση της τουρκοκρατίας». «Ρωτώ σοβαρά, αν είναι τίμιο εκ μέρους μας να συνεχίσουμε να καταληστεύουμε αυτούς τους νησιώτες μέσω μιας διπλωματικής απάτης».

«Νομίζω ότι τον ερχόμενο χρόνο (1908) που θα είναι η 30ή επέτειος της κατάληψης της νήσου από εμάς, είναι κατάλληλη ευκαιρία να καταργήσουμε τον Υποτελικό Φόρο και με την κατάργηση του θα έχουμε κάμει το καθήκο μας και θα ελευθερωθούμε από μια θέση η οποία ηθικά, πολιτικά και οικονομικά είναι αδικαιολόγητη».

[184] Πρακτικά του Νομοθετικού Συμβουλίου 22.2.1887 και Φ. Ζαννέτου: Ιστορία της νήσου Κύπρου Β', σ. 463.

[185] Hill, IV, p. 470, 474.

Ο «ΥΠΟΤΕΛΙΚΟΣ ΦΟΡΟΣ» ΜΕΤΟΝΟΜΑΣΤΗΚΕ «ΜΕΡΙΔΙΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΧΡΕΟΣ»

'Οταν το Νοέμβριο 1914 η Τουρκία βγήκε στον πόλεμο με το μέρος των Γερμανών, η Αγγλία ακύρωσε τη Συνθήκη του 1878 και προσάρτησε την Κύπρο για καλά στη Βρετανική Αυτοκρατορία, πράγμα που επικυρώθηκε αργότερα με τη Συνθήκη της Λωζάνης. Εφόσον η πρόφαση της Αγγλίας για να παίρνει από την Κύπρο £92.800 το χρόνο και να τις δίνει στους 'Αγγλους τραπεζίτες ήταν η Συνθήκη του 1878, με την ακύρωση αυτής της συνθήκης έπρεπε να σταματήσει να παίρνει αυτό το ποσό. 'Οσο εύκολα όμως βρήκε την πρώτη πρόφαση, τόσο εύκολα η Αγγλία βρήκε τον τρόπο να δικαιολογήσει τη συνέχιση της φανερής κλοπής της, μετονομάζοντας τον «Υποτελικό φόρο» σε «μερίδιο της Κύπρου στο τουρκικό χρέος».[186]

Ο κυπριακός λαός συνέχισε να ζητά την κατάργηση αυτής της αυθαίρετης και άδικης επιβάρυνσης, χωρίς όμως κανένα αποτέλεσμα.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ 1926

Στις 30 Μαρτίου 1926 όλα τα μέλη του Νομοθετικού, 'Ελληνες και Τούρκοι, ψήφισαν απόφαση που ζητούσε από την Αγγλική Κυβέρνηση:

1. Επιστροφή στην Κύπρο όλων των περισσευμάτων του «υποτελικού φόρου» που έμειναν μετά την πληρωμή των τόκων του «Κριμαϊκού δανείου», και τα οποία κρατούνταν στο «Ειδικό Ταμείο».
2. Επιστροφή όλων των ποσών που πήρε η Αγγλία σαν «μερίδιο της Κύπρου στο Τουρκικό χρέος» από το 1914 και μετά.
3. Σταμάτημα της πληρωμής οποιουδήποτε ποσού σαν «μερίδιο για το τουρκικό χρέος» και σταμάτημα επίσης του σχετικού «Χορηγήματος».[187]

ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Το Νοέμβριο 1926 το Νομοθετικό Συμβούλιο σε μια επιπρόσθετη εκδήλωση διαμαρτυρίας του για τη συνεχιζόμενη αδικία, απέρριψε χωρίς καμιά συζήτηση τον Προϋπολογισμό του 1927. Τότε το Υπουργείο Αποικιών αναγκάστηκε να επιβάλει τον Προϋπολογισμό με Βασιλικό Διάταγμα και προειδοποίησε τους Βουλευτές ότι, αν συνέχιζαν έτσι, θα καταργούσε το Σύνταγμα.

[186] Στο ίδιο, σ.476.
[187] Στο ίδιο, σ. 480.

«ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ» ΤΟΥ ΥΠΟΤΕΛΙΚΟΥ ΦΟΡΟΥ

Τον Αύγουστο 1927, όταν ο Τσέρτσιλ ήταν Υπουργός Οικονομικών, η Αγγλική Κυβέρνηση αποφάσισε να «καταργήσει» το «μερίδιο της Κύπρου στο τουρκικό χρέος» αυξάνοντας το αντίστοιχο «Χορήγημα» σε £92.800, υπό τον όρον όμως ότι η Κύπρος θα πλήρωνε £10.000 το χρόνο σαν «εισφορά στην αυτοκρατορική άμυνα».

ΤΟ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟ ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΟ ΗΘΕΛΕ ΣΥΓΧΩΡΟΧΑΡΤΙ

'Οπως αποκαλύπτει ο Χιλλ,[188] το βρετανικό θησαυροφυλάκιο επέμενε να μπει κι ένας δεύτερος όρος, δηλ. ότι «η Κύπρος αποκηρύττει οποιανδήποτε απαίτηση της για τα επενδυμένα περισσεύματα», επειδή όμως, όπως γράφει ο Χιλλ, «ελάχιστη αμφιβολία υπήρχε ότι ο όρος αυτός δε θα γινόταν δεκτός», ο Κυβερνήτης Στορρς και το Υπουργείο Αποικιών έπεισαν το Θησαυροφυλάκιο να παρασιωπηθεί αυτός ο όρος, έχοντας κατά νουν ότι, αν οι Κύπριοι προσπαθούσαν αργότερα να εγείρουν αυτό το θέμα, θα τους ελέγετο ότι η αποδοχή της διευθέτησης που έγινε εσήμαινε αποκήρυξη κάθε απαίτησης τους.

Αυτή η πληροφορία δείχνει καθαρά ότι το βρετανικό θησαυροφυλάκιο ένιωθε ένοχη συνείδηση έναντι της Κύπρου και ήθελε να πάρει συγχωροχάρτι για την για 50 χρόνια φανερή κλοπή.

Η σκηνοθεσία του Στορρς για την αναγγελία της «γενναιόφρονης» χειρονομίας της βρετανικής κυβέρνησης να καταργήσει τον πενηντάχρονο υποτελικό φόρο, παρέσυρε τους Κύπριους βουλευτές στο να εκφράσουν τις ευχαριστίες τους για την «ευχάριστη απόφαση». Αυτό ήταν ακριβώς ό,τι ήθελαν να αποσπάσουν οι 'Αγγλοι για να ισχυριστούν ότι πήραν το συγχωροχάρτι που χρειάζονταν.

[188] Hill, IV, σ. 478.

ΠΟΣΑ ΥΠΕΞΑΙΡΕΣΕ Η ΑΓΓΛΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Ας δούμε τώρα πόσα ακριβώς υπεξαίρεσε η Αγγλία από την Κύπρο για 50 χρόνια, και πόσα γίνονται με ετήσιο τόκο 4% και με ανατοκισμό κάθε εξάμηνο, - όπως πληρώνονταν οι τόκοι του Κριμαϊκού δανείου - μέχρι σήμερα.

		ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΧΡΥΣΕΣ ΛΙΡΕΣ	
Φόρος Υποτελείας		Χορήγημα	Καθαρή Επιβάρυνση
1878-1888	£894	307	587
1888-1898	£928	295	633
1898-1908	£928	328	600
1908-1914	£557	290	267
1914-1927	£1,206	650	556
Ολικά	**£4,513**	**1,870**	**2.643**[189]

ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΚΩΝ ΜΕΧΡΙ 1959 ΣΕ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΧΡΥΣΕΣ ΛΙΡΕΣ

Περίοδος	£1 με τόκους γίνεται	Ποσά	Ολικά
1878-1888	£20,210 μιλς	587	11.863
1888-1898	£13,653	633	8.642
1898-1908	£9,223	600	5.534
1908-1914	£6,715	267	1.793
1914-1927	£4,688	556	2.607
	Σύνολο		**£30.439**

'Ωστε βλέπουμε ότι υπεξαιρέθηκαν από το Ταμείο της Κύπρου 2.643.000 χρυσές αγγλικές λίρες οι οποίες με τους τόκους τους μέχρι σήμερα, ανέρχονται σε £30.439.000.

ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΙ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΔΕΙΧΝΟΥΝ ΟΤΙ ΑΚΟΜΑ ΒΑΡΥΝΟΜΑΣΤΕ ΜΕ ΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΧΡΕΟΣ

Ασφαλώς θα εκπλαγούν οι αναγνώστες αυτής της μελέτης αν μάθουν ότι οι Δημοσιονομικοί λογαριασμοί της Κύπρου εξακολουθούν, ακόμα και σήμερα, να παρουσιάζουν κάθε χρόνο το κονδύλι των £92.800, από τη μια στις πληρωμές της Κύπρου, κι από την άλλη στις εισπράξεις, σαν «Χορήγημα» της Μ.

[189] Ζαννέτου Β', σ. 977 και G.S. Georgallides “A Political and Administrative History of Cyprus 1918-1926”, (1979), p. 425.

Βρετανίας προς την Κύπρο.[190] Γι' αυτό αν δεν προσέξουν οι Αντιπρόσωποι της Κύπρου στη Μικτή Επιτροπή του Λονδίνου, οι 'Αγγλοι είναι άξιοι, όχι μόνο ν' αρνηθούν να ικανοποιήσουν την πιο πάνω δίκαιη απαίτηση μας, αλλά και να προσπαθήσουν να ξαναφορτώσουν στους ώμους του Κυπριακού λαού την «επιβάρυνση του τουρκικού χρέους» σαν μεταβίβαση δήθεν «ανειλημμένης υποχρέωσης της σημερινής Κυβέρνησης» προς τη νέα Κυπριακή Δημοκρατία.

ΤΟ ΑΠΑΡΑΓΡΑΠΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗΣ ΜΙΑΣ ΣΟΒΑΡΗΣ ΑΔΙΚΙΑΣ

Ίσως να μας ρωτήσουν οι 'Αγγλοι πού βασίζουμε την απαίτηση μας να μας επιστρέψουν τα πιο πάνω ποσά που πήραν από την Κύπρο και γιατί τους ζητούμε και τόκους προς 4% με ανατοκισμό. Και απαντούμε:

Την απαίτηση μας αυτή τη βασίζουμε πάνω στο απαράγραπτο φυσικό δίκαιο του να απαιτεί ένας επανόρθωση μιας σοβαρής αδικίας που του έγινε, και το δίκαιο αυτό είναι μεγαλύτερο όταν η αδικία γινόταν πάνω σ' έναν αδύνατο που ήταν συνάμα υπόδουλος του ισχυρού.

Επίσης, απαιτούμε και τόκους προς 4% το χρόνο με ανατοκισμό κάθε εξάμηνο γιατί, τα χρήματα που έπαιρνε από την Κύπρο η Αγγλία τα χρησιμοποιούσε για την εξόφληση μιας παρόμοιας υποχρέωσης της. Εξοφλώντας η Αγγλία την υποχρέωση της για πληρωμή τόκου 4% το χρόνο, που πληρωνόταν κάθε εξάμηνο πάνω στο Κριμαϊκό Δάνειο, με χρήματα που υπεξαιρούσε από την Κύπρο, αυτόματα δημιουργούσε παρόμοια ηθική υποχρέωση προς την Κύπρο, δηλ. να της πληρώνει και τόκους προς 4% με ανατοκισμό δυο φορές το χρόνο.

ΟΙ ΟΡΟΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Εξάλλου, και τα δάνεια που έπαιρνε η Κύπρος από την αγγλική χρηματαγορά και που θ' αναγκαστεί η Νέα Κυπριακή Δημοκρατία να τ' αναλάβει, έγιναν με παρόμοιους, και σε μερικές περιπτώσεις, χειρότερους όρους. Ας δούμε για παράδειγμα τους όρους των τελευταίων δημοσίων δανείων που πήρε η Κύπρος από τη χρηματαγορά του Λονδίνου στα 1950, 1952 και 1955, για τους σκοπούς της Ηλεκτρικής Αρχής και της Αρχής Τηλεπικοινωνιών. Το ονομαστικό κεφάλαιο αυτών των δανείων ήταν £7.848.000 αλλά η Κύπρος πήρε καθαρά μόνο £6.984.000 δηλ. 11% λιγότερα. Ο τόκος που πληρώνεται κάθε εξαμηνία, είναι 3,5% το χρόνο επί του ονομαστικού ποσού, δηλ. £274.680 το χρόνο.[191] Αν υπολογίσουμε όμως τον τόκο που πληρώνουμε πάνω στο πραγματικό ποσό που πήραμε, τότε έρχεται

[190] Financial Report Cyprus 1957, σ. 13.
[191] Στο ίδιο, σ.51.

περίπου προς 4%, και αν λάβουμε υπόψη ότι σε 20 χρόνια όταν θα εξοφλήσουμε το ονομαστικό κεφάλαιο του δανείου, θα πληρώσουμε 12% περισσότερα απ' όσα πήραμε, τότε βρίσκουμε ότι ο πραγματικός τόκος που πληρώνουμε γι' αυτό το δάνειο είναι πάνω από 4,6% το χρόνο, πληρωτέο κάθε εξάμηνο - και όπως είναι γνωστό, τόκος που πληρώνεται κάθε εξάμηνο σημαίνει ανατοκισμό δυο φορές το χρόνο.

ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΗΣ ΜΙΚΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Το ζήτημα αυτό της απαίτησης μας από την Αγγλική Κυβέρνηση να μας επιστρέψει όλα τα ποσά που υπεξαίρεσε από την Κύπρο μαζί με τους τόκους τους είναι σοβαρότατο, τόσο για την επανόρθωση μιας σοβαρής αδικίας που έγινε εις βάρος του Κυπριακού λαού, όσο και για την απόκτηση των μέσων που θα είναι απαραίτητα για τη νέα Κυπριακή Δημοκρατία να προχωρήσει στην οικονομική ανόρθωση του τόπου, και γι' αυτό έχουν καθήκον, τόσο τα μέλη της Μικτής Επιτροπής του Λονδίνου όσο και η Μεταβατική Κυβέρνηση της Κύπρου να επιμένουν ώστε η δίκαιη αυτή απαίτηση μας να ικανοποιηθεί πλήρως.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΜΑΚΑΡΙΟ, 21 ΜΑΪΟΥ 1959

Μακαριώτατε,

Λαμβάνω την τιμή να σας στείλω μαζί με την επιστολή αυτή μια σειρά από άρθρα που δημοσίευσα τελευταία στην «Ελευθερία», με τίτλο «Τί πρέπει να απαιτήσουμε από τη Μ. Βρετανία».

Το δίκαιο της Κύπρου να ζητήσει την επιστροφή όλων των ποσών που αυθαίρετα υπεξαίρεσε απ' αυτήν η Μ. Βρετανία υπό μορφή «Φόρου Υποτελείας» και «Μεριδίου της Κύπρου στο τουρκικό χρέος», μαζί με τους τόκους τους μέχρι σήμερα, είναι τόσο ισχυρό, ώστε οι Αντιπρόσωποι της Κυπριακής Δημοκρατίας έχουν, πιστεύω, δικαίωμα και καθήκον, πρώτο, να θέσουν επίσημα στη Βρετανική Κυβέρνηση την απαίτηση αυτή ζητώντας την πλήρη ικανοποίηση της, και δεύτερο, αν η Βρετανική Κυβέρνηση αρνηθεί να μας ικανοποιήσει, να επιφυλάξουν τα δικαιώματα της Κυπριακής Δημοκρατίας να προσφύγει στον κατάλληλο χρόνο, στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για την υπόθεση αυτή.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 1
(1992)

'Οπως θα δούμε παρακάτω, η Κυπριακή Αντιπροσωπεία στη Μικτή Επιτροπή του Λονδίνου, κατόπιν οδηγιών του Μακαρίου, περιέλαβε και τις πιο πάνω απαιτήσεις μας που εισηγήθηκα, σ' ένα υπόμνημα της. Αργότερα όμως ο Μακάριος τις απέσυρε και τελικά έδωσε και «συγχωροχάρτι» στους 'Αγγλους, αφού εξασφάλισε οικονομική βοήθεια μόνο £12 εκατομμυρίων για τα πρώτα 5 χρόνια.

Επιπρόσθετα προς τα αποσπάσματα από τη μυστική έκθεση του Τσιέρτσιλ το 1907 για τον «Υποτελικό Φόρο» που παρέθεσα στην υποσημείωση 2, σελίδα με κεφάλαιο: Ψήφισμα του Νομοθετικού το 1887, παραθέτω και τα παρακάτω τα οποία επιβεβαιώνουν την άποψη μου ότι, εντελώς αυθαίρετα και άδικα η Βρετανική Κυβέρνηση φόρτωσε στους ώμους του κυπριακού λαού τον υποτελικό φόρο, ο οποίος παρέλυσε την κυπριακή οικονομία για 50 χρόνια (1878-1927).

- «Δεν είχα αντιληφθεί προηγουμένως ότι είχαμε αποσπάσει από αυτή τη νήσο, που ήταν εξαντλημένη ύστερα από 300 χρόνια τουρκικής κακοδιοίκησης, πάνω από £1.800.000 από τη μέρα που την καταλάβαμε πριν 30 χρόνια».
- «Με τη συνθήκη του 1878 υποχρεώσαμε την Κύπρο να πληρώνει ένα Υποτελικό Φόρο προς τον Σουλτάνο £92.800. Αυτή η συνθήκη έγινε για τους δικούς μας σκοπούς γιατί θεωρήθηκε πως ήταν θέμα υψηλής στρατηγικής σημασίας να έχουμε μια στρατιωτική βάση στην Ανατολική Μεσόγειο, από την οποία μπορούσαμε να ελέγχουμε την Αίγυπτο και την Κωνσταντινούπολη. Οι Κύπριοι δε ρωτήθηκαν».
- «Κάτω από το φορτίο που επιβάλαμε πάνω σ' αυτή τη μικρή και φτωχή νήσο, κάθε απαραίτητη δουλειά έχει παραλύσει. Η εκπαίδευση, τα γεφύρια, τα λιμάνια, οι δρόμοι, η ανάπτυξη της γεωργίας, η επέκταση της σιδηροδρομικής γραμμής που χρειάζεται επειγόντως, και προπάντων η αναδάσωση της νήσου - η οποία έχει αμεληθεί απίστευτα και πάνω στην οποία βασίζεται πλήρως η ομορφιά και άνεση της ζωής, η ετήσια βροχόπτωση και η καύσιμη ύλη - όλα, μα όλα - έχουν περιοριστεί αδικαιολόγητα σε αυθαίρετο και αφύσικο βαθμό».

Ξέρουμε ότι στο 15ον αιώνα, κάτω από συνθήκες παραγωγής που δεν ήταν επιστημονικές, ο πληθυσμός της Κύπρου ήταν πάνω από 1 εκατομμύριο, δηλαδή 4 φορές παραπάνω από το σημερινό πληθυσμό, και ότι μια μόνο πλούσια πόλη, η Σαλαμίνα που σήμερα δεν είναι παρά ένα αξιοθρήνητο ερείπιο, κάποτε είχε πληθυσμό 250.000. Δεν μπαίνει ζήτημα δημιουργίας αλλά αναβίωσης. Και αν τα φυσικά έσοδα της νήσου αφεθούν να αφιερωθούν στα αναγκαία δημόσια έργα και την επιστημονική οργάνωση, είναι βέβαιο ότι αυτή η αναβίωση θα πραγματοποιηθεί με καταπληκτική ταχύτητα.

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΒΡΕΤΑΝΩΝ ΣΤΙΣ ΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ[192] (3.6.1959)

ΟΧΙ ΑΠΟΛΥΤΑ ΚΑΙ ΑΠΕΡΙΟΡΙΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Παρόλο που οι Βρετανικές Βάσεις θα είναι «κυρίαρχες» της Βρετανικής Κυβέρνησης, εν τούτοις αυτό δε σημαίνει ότι η Βρετανία πρέπει να έχει απόλυτα και απεριόριστα δικαιώματα σ' αυτές. Για να γίνει αντιληπτή η ουσία και η σοβαρότητα του προβλήματος αυτού, θα παραθέσουμε απόσπασμα από την ομιλία ενός Βρετανού Βουλευτή, στη συζήτηση στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 19 Μαρτίου 1959.

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΝΑ ΜΕΤΑΤΡΕΨΟΥΝ ΤΙΣ ΒΑΣΕΙΣ ΣΕ «ΧΟΓΚ ΚΟΓΚ» ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Μιλώντας στη συζήτηση αυτή, ο συντηρητικός βουλευτής κ. Πάτρικ Μαίτλαντ (Patrick Maitland) είπε μεταξύ άλλων τα εξής:

«Θα ήθελα να δω τις περιοχές που θα κρατήσει η Βρετανία στην Κύπρο, και οι οποίες συμφωνήθηκε ότι θα βρίσκονται κάτω από απόλυτη Βρετανική κυριαρχία, να είναι βρετανικό κτήμα και μέρος, αν θέλετε, της παλαιάς Βρετανικής Αυτοκρατορίας, πραγματικά και καλά αναπτυγμένο. Θα ήθελα να κατασκευασθεί ένα βαθύ λιμάνι που θα το μοιραζόμαστε με τους Κυπρίους. Θα ήθελα να δω καλά ξενοδοχεία στις περιοχές μας και ένα ή περισσότερα πολύ καλά σχολεία για τα παιδιά των Βρετανών και άλλων εμπόρων όλης της Μ. Ανατολής. Θα ήθελα οι περιοχές μας να βουίζουν από εμπορικές εργασίες, ενώ θα μαζεύουν το διαμετακομιστικό εμπόριο της Μέσης Ανατολής. Θα ήθελα να τις δω - και πιστεύω πως μπορεί να γίνουν - εμπορικό κέντρο, κάτι παρόμοιο με το Χογκ Κογκ ή τη Σιγκαπούρη. Και αυτή τη στιγμή μιλώ μόνο για καθαρά εμπορικούς σκοπούς».[193]

Οι απόψεις αυτές του κ. Μαίτλαντ, για μετατροπή των Βρετανικών Βάσεων σε «Χογκ Κογκ της Μέσης Ανατολής» δεν πρέπει να θεωρηθούν φαντασιοπληξίες. Δεν πρέπει να ξεχνούμε πως η έκταση που θέλουν να πάρουν είναι πολλαπλάσια της έκτασης που έχει το Χογκ Κογκ, που είναι μόνο 29 τ.μίλια και όχι μικρότερη της έκτασης που έχει η Μάλτα, που ανέρχεται σε

[192] Το πιο κάτω είναι μέρος ενός άρθρου του Συγγραφέα που δημοσιεύτηκε στην «Ελευθερία» στις 3.6.1959 με τίτλο «ΤΡΙΑ ΣΟΒΑΡΟΤΑΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΙΣ ΒΡΕΤΑΝΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ», και που στάληκε στον Αρχ. Μακάριο στις 12.9.1959. Στο δεύτερο μέρος του άρθρου, ο συγγραφέας εισηγείτο να μη περιληφθεί στις Βρετανικές Βάσεις κανένα χωριό, και στο τρίτο εισηγείτο να μη γίνει δεκτή η απαίτηση των Βρετανών να περιλάβουν στις Βάσεις «αρκετές χιλιάδες στρέμματα κυπριακής γης, κύριες οδικές αρτηρίες και ουσιώδεις Κυπριακές εγκαταστάσεις».

[193] Debate House of Commons, 19.3.1959 (line 717).

95 τ.μίλια. Πάντως, οι απόψεις του πρέπει να αποτελέσουν προειδοποίηση για το ότι η εκ πρώτης όψεως αθώα φράση «οι δυο αυτές περιοχές θα κρατηθούν κάτω από πλήρη βρετανική κυριαρχία», εγκλείουν πολύ επικίνδυνες για την Κύπρο συνέπειες, εκτός αν η έννοια αυτής της φράσης καθορισθεί επακριβώς και περιορισθεί κατάλληλα στην τελική συμφωνία μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Μ. Βρετανίας.

ΟΧΙ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΟΣΑ ΕΧΟΥΝ ΣΗΜΕΡΑ

Βέβαια οι 'Αγγλοι είχαν μέχρι σήμερα «πλήρη κυριαρχία» πάνω σ' ολόκληρη την Κύπρο. Αυτό όμως δεν εσήμαινε ότι μπορούσαν να εισάγουν και να εξάγουν ελεύθερα ό,τι εμπορεύματα ήθελαν, δίχως να πληρώνουν τους κυπριακούς δασμούς ή φόρους, ούτε ότι μπορούσαν να κάμνουν επιχειρήσεις δίχως να πληρώνουν στο Ταμείο της Κύπρου φόρο εισοδήματος. Τα μόνα δασμολογικά και φορολογικά προνόμια που έχουν είναι αυτά που καθορίζονται από τους κυπριακούς νόμους, τα κυριώτερα από τα οποία είναι τα ακόλουθα:

α. Ο στρατός και η αεροπορία δικαιούνται να εισάγουν στρατιωτικά εφόδια δίχως δασμό.

β. Η ΝΑΑΦΙ[194] δικαιούται να εισάγει κάθε μήνα χωρίς δασμό ορισμένη ποσότητα μπίρας, ουίσκυ και τσιγάρων για κάθε στρατιώτη.

γ. Κάθε στρατιώτης και αξιωματικός δικαιούται να εισάξει ένα αυτοκίνητο αδασμολόγητο αν είναι Βρετανικό, ή με δασμό 15% αν είναι μη βρετανικό.

δ. Οι στρατιώτες και αξιωματικοί δεν πληρώνουν κυπριακό φόρο εισοδήματος σχετικά με το μισθό που παίρνουν από τη βρετανική κυβέρνηση.

Εκτός όμως απ' αυτές τις εξαιρέσεις, οι Βρετανοί που μένουν ή εργάζονται στις βρετανικές βάσεις υπόκεινται στους ίδιους δασμούς και φόρους και στους ίδιους εμπορικούς και συναλλαγματικούς περιορισμούς όπως και οι άλλοι κάτοικοι της Κύπρου.

Γι' αυτό εισηγούμαι πως, στην τελική διατύπωση της συμφωνίας με τη Μ. Βρετανία, πρέπει να ληφθεί πρόνοια ώστε οι μόνες εξαιρέσεις από τους δασμούς, φόρους, και άλλες υποχρεώσεις που επιβάλλει η Κυπριακή Δημοκρατία, θ' αφορούν μόνο τα μέλη των βρετανικών δυνάμεων και δε θα υπερβαίνουν τα όρια που καθορίζουν οι σημερινοί Νόμοι της Κύπρου.

«Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΒΑΣΕΩΝ ΕΞΑΡΤΑΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΛΗ ΘΕΛΗΣΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

Σχετικά με τα πιο πάνω θέματα, θ' άξιζε τον κόπο να ξαναδιαβάσει η Βρετανική Κυβέρνηση από τα Πρακτικά της Βρετανικής Βουλής της 19ης

[194] ΝΑΑΦΙ είναι ο Βρετανικός Κρατικός Οργανισμός που προμηθεύει στα μέλη των Βρετανικών δυνάμεων τρόφιμα, ποτά και άλλα είδη πρώτης ανάγκης.

Μαρτίου 1959 το πιο κάτω απόσπασμα από την ομιλία του Συντηρητικού βουλευτή κ. Πάουελ:

«Η χρησιμότητα των περιοχών αυτών (της Κύπρου) για τη Βρετανία, οποιοιδήποτε κι αν είναι οι τύποι που θα υιοθετηθούν, και ο,τιδήποτε κι αν πούμε για την κυριαρχία, θα εξαρτηθεί, και πρέπει να εξαρτηθεί, από την καλή θέληση του λαού της Κύπρου. Δε θα μας είναι χρήσιμες, εκτός αν έχουμε αυτήν την καλή θέληση. Η απλή διεκδίκηση κυριαρχίας δε δίνει από μόνη της καμιά ασφάλεια. Ως γεγονός, μπορεί να υπάρξουν περιπτώσεις που στην πραγματικότητα αυτή ελαττώνει την ασφάλεια. Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν δικαίωμα να χρησιμοποιούν βάσεις στη Μ. Βρετανία. Αμφιβάλλω όμως πολύ αν οι Ηνωμένες Πολιτείες θα ήσαν περισσότερο βέβαιες ότι θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τις διευκολύνσεις αυτών των βάσεων, αν επέμεναν να τις έχουν κάτω από την κυριαρχία τους.

Πρέπει ν' απαλλαγούμε από την ιδέα ότι η κυριαρχία αυτή καθ' εαυτήν παρέχει οποιαδήποτε πλεονεκτήματα ή δίνει οποιανδήποτε ασφάλεια που δε στηρίζεται πάνω στις πραγματικές συνθήκες αυτών των τοποθεσιών. Η κυριαρχία αυτή καθ' εαυτήν είναι ένας απλός τύπος. Οι πραγματικότητες μέσα σ' αυτόν τον τύπο είναι η θέληση του λαού από τη μια, και η δύναμη του κυρίαρχου από την άλλη. Κι αυτές δεν είναι δυο διαφορετικές και ασύνδετες πραγματικότητες: Είναι μόνον οι δυο όψεις ενός και του αυτού πράγματος».[195]

[195] Στο ίδιο, line 697.

ΝΑ ΤΕΘΟΥΝ ΣΤΗ ΜΙΚΤΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ ΟΛΕΣ ΟΙ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ[196] (28.8.1959)

ΕΠΕΙΓΟΥΣΑ Η ΑΝΑΓΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΣ

Φαίνεται ότι μέχρι σήμερα δε δόθηκε από την ελληνοκυπριακή πλευρά η σημασία που έπρεπε στη «Μικτή Επιτροπή του Λονδίνου» που προπαρασκευάζει τα σχέδια των τελικών συνθηκών που θα υπογραφούν μεταξύ της Μ. Βρετανίας και της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η αδυναμία της ελληνοκυπριακής αντιπροσωπείας είναι καταφανής. Στις αρχές είχαν σταλεί μαζί με το Γενικό Αντιπρόσωπο των Ελληνοκυπρίων κ. Ζήνωνα Ρωσσίδη και μερικοί βοηθοί ή σύμβουλοι του. 'Ενεκα όμως της αδράνειας της Επιτροπής σιγά-σιγά αποσύρθηκαν σχεδόν όλοι, και σήμερα ο κ. Ρωσσίδης έχει να αντιμετωπίσει μόνος του στο Λονδίνο μια ισχυρή Βρετανική αντιπροσωπεία που υποστηρίζεται από το πολύπειρο προσωπικό των Υπουργείων Εξωτερικών και Αποικιών, κι αναγκάζεται ο ίδιος να πηγαινοέρχεται στην Κύπρο για να συμβουλεύεται τον Αρχιεπίσκοπο πάνω στη στάση που πρέπει να τηρήσει στα διάφορα θέματα που εγείρονται από καιρού εις καιρόν.[197]

'Ηδη, όπως ανακοινώθηκε στον τύπο, η αγγλική αντιπροσωπεία υπέβαλε στην Επιτροπή του Λονδίνου πέντε μακροσκελή έγγραφα που περιλαμβάνουν τις βρετανικές απαιτήσεις κι επιφυλάχθηκε να υποβάλει αργότερα και άλλα «συμπληρωματικά έγγραφα», ενώ δεν υπάρχει καμιά πληροφορία κατά πόσον η ελληνοκυπριακή αντιπροσωπεία έχει υποβάλει κανένα έγγραφο για τις κυπριακές απαιτήσεις.

'Οπως προνοούν οι Συμφωνίες του Λονδίνου, η Μικτή Επιτροπή έχει να διευθετήσει, μεταξύ των άλλων, τα ακόλουθα πολύ σοβαρά προβλήματα:

1. Όλα τα προβλήματα που σχετίζονται με τις βρετανικές βάσεις και τα δικαιώματα που θα έχει η Αγγλία να χρησιμοποιεί τους δρόμους, τα λιμάνια, τα αεροδρόμια κλπ. της Κύπρου.
2. Το πρόβλημα της ιθαγένειας των Κυπρίων,

[196] 'Αρθρο που δημοσιεύτηκε στην «Ελευθερία» στις 28.8.1959 και αντίγραφο του στάληκε στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο στις 12.9.1959.

[197] Αυτό επιβεβαιώθηκε αργότερα από τα Πρακτικά της Μικτής Επιτροπής. Π.χ. στη συνεδρία της στις 19.1.1960, πήραν μέρος ο 'Αγγλος Υπουργός Εξωτερικών με τον Υφυπουργό Εξωτερικών, τον Υφυπουργό Αποικιών, τον Κυβερνήτη της Κύπρου και 2 άλλους βοηθούς τους, ενώ από ελληνοκυπριακή πλευρά πήραν μέρος ο Πρόεδρος Μακάριος με τον Ζήνωνα Ρωσσίδη και από την τουρκοκυπριακή πλευρά ο Αντιπρόεδρος Δρ Κιουτσιούκ με τον Ραούφ Ντενκτάς.

3. Το πρόβλημα της διευθέτησης των χρεών και άλλων υποχρεώσεων της σημερινής Κυπριακής Κυβέρνησης, και

4. Τα δημοσιονομικά και οικονομικά προβλήματα που δημιουργούνται από την εγκαθίδρυση της Ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας.

Αν δούμε τα πράγματα από την ιστορική τους προοπτική, πρέπει να διαπιστώσουμε ότι η τελική συμφωνία που θα καθορίζει τα πιο πάνω ζητήματα θα έχει θέση «Συνθήκης Ειρήνης» Κύπρου-Αγγλίας, που θα επισημοποιήσει τις συμφωνίες Ανακωχής της Ζυρίχης και του Λονδίνου. Κατά συνέπεια, σε τέτοιες σοβαρές συνεδριάσεις θα ’πρεπε η ελληνοκυπριακή πλευρά:

1. Να ενισχυθεί με τα καλύτερα στελέχη Κυπρίων πολιτικών, νομομαθών, οικονομολόγων και άλλων εμπειρογνωμόνων,

2. Να μην περιοριστεί στην αντίκρουση των υπερβολικών αξιώσεων της Αγγλίας, αλλά να προχωρήσει να θέσει επίσημα ενώπιον της Μικτής Επιτροπής, να υποστηρίξει με τον καλύτερο τρόπο και να δώσει δημοσιότητα σ' όλες τις απαιτήσεις της Κύπρου από την Αγγλία.

'Οπως προχωρούν σήμερα οι διαπραγματεύσεις, κινδυνεύουμε να καταναλώσουμε όλο το χρόνο και όλες τις δυνάμεις μας στην αντίκρουση των σκόπιμα εξογκωμένων Βρετανικών απαιτήσεων και στο τέλος να θεωρήσουμε τον εαυτό μας ευτυχισμένο αν πετύχουμε την υποχώρηση των 'Αγγλων σε μερικά σημεία, ενώ στο μεταξύ δε θα έχουμε προλάβει να θέσουμε καν προς συζήτηση τις δικές μας απαιτήσεις από την Αγγλία.

ΣΥΝΟΨΗ ΤΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ ΜΑΣ

'Οπως έγραψα σε προηγούμενες μελέτες μου,[198] οι απαιτήσεις μας πρέπει να περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τα πιο κάτω:

1. Η Αγγλία πρέπει να μας επιστρέψει όλα τα ποσά, μαζί με τους τόκους τους, που αυθαίρετα και άδικα έπαιρνε από τον Κυπριακό Προϋπολογισμό για μισό αιώνα και πλήρωνε τους 'Αγγλους τραπεζίτες, υπό μορφή είτε του «υποτελικού φόρου της Κύπρου προς τον Σουλτάνο» είτε «μεριδίου της Κύπρου στο τουρκικό χρέος» που ανέρχονταν σε 30 εκατομμύρια χρυσές λίρες, πλέον οι τόκοι μέχρις εξοφλήσεως. Σχετικά με τη δίκαιη αυτή απαίτηση μας η κυπριακή αντιπροσωπεία πρέπει να επιφυλάξει τα δικαιώματα της Κυπριακής Δημοκρατίας, να φέρει την υπόθεση ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, αν η Αγγλία αρνηθεί να ικανοποιήσει τα αιτήματα μας.

2. Η Αγγλία πρέπει να πληρώσει όλα τα έξοδα «'Εκτακτης Ανάγκης» όπως και τα έξοδα των Βρετανικών Δυνάμεων με τα οποία επιβαρύνθηκε ο

[198] Δες τις προηγούμενες σελίδες.

Κυπριακός Προϋπολογισμός στα χρόνια 1956-1959, και τα οποία δεν καλύφθηκαν από τα Βρετανικά «χορηγήματα».

3. Η Αγγλία πρέπει να πληρώνει στην Κυπριακή Δημοκρατία τουλάχιστο 10 εκατομμύρια λίρες το χρόνο ως αντιπαροχή για τις κυπριακές περιοχές που θα χρησιμοποιεί ως στρατιωτικές βάσεις, καθώς και για τα άλλα δικαιώματα που της παρέχονται.

4. Δεδομένου ότι οι στρατιωτικές βάσεις παραχωρούνται στην Αγγλία για καθαρά στρατιωτικούς σκοπούς, η Αγγλία πρέπει ν' αναλάβει την υποχρέωση να μην επιτρέπει την εγκατάσταση σ' αυτές μη Κυπρίων εργατών, εμπόρων, επιχειρηματιών ή άλλων προσώπων εκτός από τα πρόσωπα που ανήκουν στις Βρετανικές δυνάμεις και τις οικογένειες τους.

5. Με εξαίρεση τις προμήθειες των Βρετανικών Δυνάμεων και της ΝΑΑΦΙ, που σήμερα εξαιρούνται από την πληρωμή τελωνειακών δασμών, όλα τα άλλα εμπορεύματα που θα εισάγονται από το εξωτερικό στις Βάσεις, πρέπει να υπόκεινται στους δασμούς και τους φόρους της Κυπριακής Δημοκρατίας.

6. Η χρησιμοποίηση των Βάσεων δεν πρέπει να θέτει σε κίνδυνο το λαό της Κύπρου. Στη σημερινή εποχή των πυρηνικών όπλων και των πυραύλων, που με μια ή δυο υδρογονοβόμβες μπορεί να καταστραφεί ολόκληρη η Κύπρος, θα ήταν παράλειψη από μέρους των Κυπρίων να μη θέσουν επίσημα σαν μια από τις απαιτήσεις τους από την Αγγλία, τη μη χρησιμοποίηση των βάσεων για την εγκατάσταση πυρηνικών και διηπειρωτικών πυραύλων.

Η ενίσχυση της ελληνοκυπριακής Αντιπροσωπείας και η επίσημη τοποθέτηση ενώπιον της Μικτής Επιτροπής όλων των απαιτήσεων της Κύπρου από την Αγγλία, όπως εισηγούμαι πιο πάνω, αποτελούν δυο επείγοντα ιστορικά καθήκοντα που πρέπει να εκπληρωθούν από τους υπεύθυνους, ενόσω είναι ακόμα καιρός.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΜΑΚΑΡΙΟ 12.9.1959

Μακαριώτατε,

Λαμβάνω την τιμή να εσωκλείσω αποκόμματα της «Ελευθερίας» με ημερομηνίες 3 Ιουνίου 1959 και 28 Αυγούστου 1959, που περιλαμβάνουν δυο άρθρα μου με τίτλους «Τρία σοβαρότατα προβλήματα που σχετίζονται με τις Βρετανικές Βάσεις» και «Να τεθούν στη Μικτή Επιτροπή του Λονδίνου όλες οι απαιτήσεις της Κύπρου».

Ελπίζω η Μακαριότητα σας να βρει καιρό να μελετήσει τα άρθρα αυτά προσεκτικά, και να δώσει στις απόψεις και εισηγήσεις που περιέχονται σ' αυτά τη δέουσα προσοχή.

Διατελώ με κάθε τιμή
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 2
(1992)

'Οπως θα δούμε παρακάτω, ο Αρχιεπίσκοπος, και αργότερα Πρόεδρος, Μακάριος υπέβαλε τις πιο πάνω απαιτήσεις μας. Απ' αυτές έγιναν αποδεκτές μόνο οι υπ' αρ. 4 και 5 και έναντι της απαίτησης μας υπ' αρ. 3 μας έδωσαν συνολικά μόνο £12 εκατομμύρια για τα πρώτα 5 χρόνια. 'Οπως όμως ανέφερα πιο πάνω, το μεγαλύτερο λάθος του Μακαρίου ήταν ότι δεν επιφύλαξε τα δικαιώματα της Κυπριακής Δημοκρατίας που του εισηγήθηκα, να προσφύγει η Κυπριακή Δημοκρατία στον κατάλληλο χρόνο στο Διεθνές Δικαστήριο, σχετικά με την απαίτηση μας για επιστροφή των τεράστιων ποσών που η Αγγλία υπεξαίρεσε από την Κύπρο υπό μορφή «Υποτελικού Φόρου» ή «Μεριδίου της Κύπρου στο Τουρκικό χρέος».

Από ό,τι ξέρω, ο Μακάριος δεν έθεσε την υπ' αρ. 6 απαίτηση που τού εισηγήθηκα.

Λευκωσία, 2'Οκτωβρίου 1959.

'Αξιότιμον Κύριον
Χριστοφῆν Οἰκονομίδην
Τ.Κ. 632
Λευκωσίαν.

'Ελάβομεν τάς ἀπό 21ης παρελθόντος Μαΐου καί 12ης λήξαντος μηνός Σεπτεμβρίου ἐπιστολάς σας μετά τῶν συναποσταλεισῶν μελετῶν "Τί πρέπει νά ἀπαιτήσωμεν ἀπό τήν Μ.Βρεττανίαν", "Τρία σοβαρώτατα προβλήματα σχετιζόμενα μέ τές Βρεττανικές βάσεις" καί "Νά τεθοῦν ὅλαι αἱ ἀπαιτήσεις τῆς Κύπρου" καί θερμῶς εὐχαριστοῦμεν.

'Εμελετήσαμεν ταῦτα μετά προσοχῆς καί ἐπιθυμοῦμεν νά σᾶς συγχαρῶμεν διά τό ἐνδιαφέρον σας ὑπέρ τόσον σοβαρῶν θεμάτων τά ὁποῖα σήμερον ἀντιμετωπίζομεν.

'Επ' αὐτοῖς ἐπικαλούμεθα ἐφ' ὑμᾶς πλουσίας παρά Θεοῦ εὐλογίας καί διατελοῦμεν,

'Εν Χριστῷ Εὐχέτης,

+ Κύπρος Μακάριος

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ ΜΑΣ ΑΠΟ ΤΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΜΑΚΑΡΙΟ (31.10.1959)

Μακαριώτατε,

Σύμφωνα με την εντολή που μου δώσατε όταν σας συνάντησα στις 16 Οκτωβρίου, σας έστειλα στις 19 Οκτωβρίου ένα «Υπόμνημα σχετικά με τους τελωνειακούς κανονισμούς για εμπορεύματα που εισάγονται για τις βρετανικές δυνάμεις που υπηρετούν στην Κύπρο»[199] και σας εσωκλείω επίσης τα πιο κάτω υπομνήματα που σχετίζονται με τα θέματα που συζητήσαμε στη συνάντηση μας:

1. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΝΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΑΦΟΥΝ ΤΑ ΠΟΣΑ ΤΟΥ ΥΠΟΤΕΛΙΚΟΥ ΦΟΡΟΥ.

2. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΜΑΣ ΓΙΑ 10 ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΛΙΡΕΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ.

Για να αποφευχθεί η ανάγκη μετάφρασης των υπομνημάτων αυτών όπως και του προηγούμενου υπομνήματος από τα ελληνικά, όταν θα τα υποβάλετε στη Μικτή Επιτροπή του Λονδίνου, θεώρησα καλό να τα γράψω στα αγγλικά.

Ελπίζω ότι θα συμφωνείτε με τις απόψεις που εκτίθενται σ' αυτά τα υπομνήματα και ότι θα τα υποβάλετε προς τη Βρετανική Κυβέρνηση μέσω της Μικτής Επιτροπής του Λονδίνου, όσο το δυνατό σύντομα.

Είμαι στη διάθεση σας όποτε θέλετε να σας ξαναεπισκεφθώ.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

[199] Στο υπόμνημα εκείνο ο Συγγραφέας περιέγραψε τις απαλλαγές από τελωνειακούς δασμούς που απολάμβαναν ώς το 1959 τα μέλη των Βρετανικών Δυνάμεων που υπηρετούσαν στην Κύπρο, και εισηγήθηκε να περιοριστούν τα προνόμια των μελών των Βρετανικών Δυνάμεων που θα σταθμεύουν στο μέλλον στις Βρετανικές Βάσεις, στο ίδιο επίπεδο.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΝΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΑΦΟΥΝ ΤΑ ΠΟΣΑ ΤΟΥ ΥΠΟΤΕΛΙΚΟΥ ΦΟΡΟΥ

(31.10.1959)

Τώρα που η Βρετανική Κυβέρνηση εγκαταλείπει τη διακυβέρνηση της Κύπρου και η Κυπριακή Δημοκρατία μπορεί να διαπραγματεύεται μαζί της με ίσους όρους, θα ήταν επιθυμητό να διευθετηθεί φιλικά μια μακροχρόνια διαφορά μεταξύ του λαού της Κύπρου και της Βρετανικής Κυβέρνησης. Η διαφορά αυτή σχετίζεται με τα ποσά που απέσπασε από την Κύπρο η Βρετανική Κυβέρνηση από το 1878 μέχρι το 1913 υπό μορφή «υποτελικού φόρου προς τον Σουλτάνο» και από το 1914 ώς το 1927 υπό μορφή «μεριδίου της Κύπρου στο τουρκικό χρέος». Παραθέτουμε μια σύντομη ιστορία αυτής της υπόθεσης.

(Σημείωση: Στη συνέχεια αναφέρεται σε συντομία η ιστορία του υποτελικού φόρου όπως φαίνεται στις προηγούμενες σελίδες του παρόντος βιβλίου).

Τα πιο πάνω ιστορικά γεγονότα αποδεικνύουν πέραν πάσης αμφιβολίας ότι η Κυβέρνηση της Μ. Βρετανίας αυθαίρετα απέσπασε από τον λαό της Κύπρου κατά τη διάρκεια μισού αιώνα, δηλαδή από το 1878 ώς το 1927, το τεράστιο ποσό των 2.643.000 χρυσών λιρών Αγγλίας το οποίο χρησιμοποιήθηκε για πληρωμή του τόκου προς 4% το χρόνο του τουρκικού χρέους του 1855 που ήταν εγγυημένο από τις Κυβερνήσεις Βρετανίας και Γαλλίας και για δημιουργία ενός εξοφλητικού αποθέματος (Sinking Fund), για την εξόφληση του κεφαλαίου του δανείου εκείνου. Γι' αυτό, η νέα Ανεξάρτητη Δημοκρατία της Κύπρου, εκ μέρους του λαού της Κύπρου, απαιτά από την Κυβέρνηση της Μ. Βρετανίας επιστροφή στην Κύπρο του πιο πάνω ποσού μαζί με τους τόκους του προς 4% με ανατοκισμό, το χρόνο, μέχρι τελείας εξοφλήσεως, που συμποσούται σήμερα σε £30.439.000

Ελπίζουμε πως, για το συμφέρον των καλών της μελλοντικών σχέσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία, η Βρετανική Κυβέρνηση θα συμφωνήσει ν' αρχίσει διαπραγματεύσεις για μια φιλική διευθέτηση της μακροχρόνιας αυτής διαφοράς.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΜΑΣ ΓΙΑ 10 ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΛΙΡΕΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ (31.10.1959)

Εισηγούμαστε ότι η Βρετανική Κυβέρνηση έχει ηθική υποχρέωση να πληρώνει στην Ανεξάρτητη Δημοκρατία της Κύπρου ένα ετήσιο ποσό τουλάχιστο 10 εκατομμύρια λίρες στερλίνες το χρόνο - το οποίο θα υπόκειται σε αναθεώρηση κάθε δέκα χρόνια - για τους ακόλουθους λόγους.

1. Η Κυπριακή Δημοκρατία παραχωρεί στη Μ. Βρετανία μεγάλης έκτασης διευκολύνσεις για τις Στρατιωτικές της Δυνάμεις. Σχετικά, θα μπορούσε να γίνει σύγκριση με τις διευκολύνσεις πολύ μικρότερης έκτασης που παραχωρούνται στις Βρετανικές Δυνάμεις από τη Λιβύη, για τις οποίες η Μ. Βρετανία πληρώνει σ' αυτή, από το 1953, περίπου 4 εκατομμύρια λίρες στερλίνες, το χρόνο.

2. Η Βρετανική Κυβέρνηση παρέλειψε ώς τώρα να δώσει στην Κύπρο την εισφορά των 38 εκατομμυρίων λιρών για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της νήσου που υποσχέθηκε ο Σερ Τζιων Χάρτινγκ (Sir John Harding) εκ μέρους της Βρετανικής Κυβέρνησης, στο λαό της Κύπρου, στην ομιλία του στις 16 Νοεμβρίου 1955. Στο μεταξύ, ξοδεύτηκαν από το Ταμείο της Κυπριακής Κυβέρνησης για ανάπτυξη 1956-'59 στα τελευταία τρία χρόνια περίπου 9 εκατομμύρια λίρες, από τα οποία η Βρετανική Κυβέρνηση συνεισέφερε το ασήμαντο ποσό των £54.575 ενώ όλο το υπόλοιπο πληρώθηκε από τον Κυπριακό Προϋπολογισμό ή από τα Κυπριακά Αποθέματα.

Σχετικά, θα μπορούσε να γίνει αναφορά στη συμφωνία μεταξύ της Βρετανικής Κυβέρνησης και της Ομοσπονδίας της Μαλαϊκής, που ανακοινώθηκε στις 10.1.1957, με την οποία η Βρετανία ανέλαβε, μεταξύ άλλων, να πληρώσει στην Ανεξάρτητη Ομοσπονδία της Μαλαϊκής όλα τα ποσά τα οποία η Βρετανία είχε αποφασίσει να παραχωρήσει για ανάπτυξη της όταν αυτή ήταν αποικία και τα οποία όμως δεν είχαν ξοδευτεί πριν την Ανεξαρτησία της.

3. Παρόλο που η Βρετανική Κυβέρνηση υπέχει ηθικήν ευθύνη για την κατάσταση έκτακτης ανάγκης στην Κύπρο στα χρόνια 1955-'59, εντούτοις ώς τώρα δεν πλήρωσε σχεδόν τίποτα έναντι του τεράστιου κόστους της. Τα λεγόμενα «χορηγήματα» από τη Βρετανική Κυβέρνηση έναντι του κόστους της 'Εκτακτης Κατάστασης που παρουσιάζονται επιδεικτικά στη μερίδα των προσόδων του Κυπριακού Προϋπολογισμού, δεν κάνουν τίποτε άλλο παρά να επιστρέψουν τα ποσά τα οποία αφαιρέθηκαν από τον ίδιο Προϋπολογισμό με την συγκαλυμμένη επικεφαλίδα «Ανάμεικτα 'Εξοδα 'Εκτακτης Ανάγκης» από τα οποία το μεγαλύτερο κονδύλι, όπως φαίνεται στη δημοσιονομική έκθεση, αποτελείται από τα ποσά που επιστρέφονται στις Ναυτικές, Στρατιωτικές και Αεροπορικές Δυνάμεις της Βρετανίας σαν έξοδα τους. Στην περίοδο από 1.1.1956 μέχρι 30.9.1959, το σύνολο των Εξόδων 'Εκτακτης Ανάγκης που πληρώθηκαν από τον Κυπριακό Προϋπολογισμό ήταν £29.923.000 από τα οποία £16.437.000 αποτελούσαν πληρωμές προς τις Βρετανικές Δυνάμεις.

'Εναντι αυτών των ποσών χορηγήθηκε από τη Μ. Βρετανία ποσό £17.169.000. Κατά συνέπεια, ο Κυπριακός Προϋπολογισμός επιβαρύνθηκε, σχετικά με τα 'Εξοδα 'Εκτακτης Ανάγκης σ' αυτήν την περίοδο, με το καθαρό ποσό των £12.754.000.

Το αποτέλεσμα ήταν ότι τα αποθέματα της Κυπριακής Κυβέρνησης τα οποία ήταν στις αρχές του 1956 £12.400.000 (δηλαδή £6.000.000 γενικό αποθεματικό και £6.4 εκατομμύρια ταμείο ανάπτυξης) έχουν στο μεταξύ εξαντληθεί τελείως και οι κυβερνητικοί λογαριασμοί στις 30.9.1959 έδειχναν έλλειμμα του προϋπολογισμού £1.303.130 και έλλειμμα του ταμείου ανάπτυξης £186.080.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 3
(1992)

Στις 13 Δεκεμβρίου 1959 διεξήχθηκαν οι πρώτες Προεδρικές Εκλογές της υπό ίδρυση Κυπριακής Δημοκρατίας. Υποψήφιοι ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και ο πρώην Δήμαρχος Λευκωσίας Ιωάννης Κληρίδης, ο οποίος υποστηριζόταν από το ΑΚΕΛ και μια ομάδα δεξιών που αντιτίθετο στις Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου. Το αποτέλεσμα των εκλογών ήταν 66,8% υπέρ του Μακαρίου και 33,2% υπέρ του Κληρίδη.

Η ΒΡΕΤΑΝΙΑ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΝΑ «ΚΑΜΝΕΙ Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΙ» ΣΤΙΣ ΒΑΣΕΙΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ (18.12.1959)

Μακαριώτατε,

Επιτρέψετε μου πρώτα να σας συγχαρώ για την εκλογή σας ως Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Δεύτερο, θα ήθελα να σας υπενθυμίσω ότι, πρέπει να επισπεύσετε την υποβολή στη Μικτή Επιτροπή του Λονδίνου όλων των οικονομικών απαιτήσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας από την Κυβέρνηση της Μ.Βρετανίας, για τα οποία, μετά από δική σας παράκληση, σας υπέβαλα στις 19 και 31 Οκτωβρίου 1959, τρία «υπομνήματα».

Τρίτο, με την ευκαιρία που είχα στις 17 Νοεμβρίου να συζητήσω με τον κ. Ζήνωνα Ρωσσίδη το ζήτημα των απαιτήσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας από τη Βρετανία, αντιλήφθηκα με έκπληξη μου ότι στη Μικτή Επιτροπή του Λονδίνου επικρατεί η λανθασμένη άποψη ότι τα «πλήρη κυριαρχικά δικαιώματα», που με βάση τη Συμφωνία του Λονδίνου επιφύλαξε για τον εαυτό της η Μ. Βρετανία πάνω σε «δύο κυπριακές περιοχές», ισοδυναμούν με δικαιώματα «απόλυτης ιδιοκτησίας». Το ζήτημα τούτο είναι υψίστης σημασίας, τόσο για τις μελλοντικές σχέσεις της Μ. Βρετανίας και της Κυπριακής Δημοκρατίας, όσο και για το εγγύς και απώτερο μέλλον αυτών των «δύο περιοχών», γιατί, αν γίνει δεκτή αυτή η ερμηνεία, η Αγγλία θα μπορεί να κάμνει εκεί «ό,τι θέλει» παραγνωρίζοντας τελείως τα δικαιώματα και τα συμφέροντα του Κυπριακού λαού και δεν αποκλείεται μια μέρα να μεταβιβάσει τα δικαιώματα της αυτά σε κάποια τρίτη δύναμη (π.χ. στην Τουρκία).[200]

Η άποψη μου, που αναπτύσσω στο εσώκλειστο «ΣΗΜΕΙΩΜΑ» είναι ότι, η Συμφωνία του Λονδίνου δεν έδωσε στη Μ. Βρετανία δικαιώματα πάνω στις περιοχές αυτές μεγαλύτερα από εκείνα που είχε μέχρι τώρα πάνω σ' ολόκληρη τη νήσο, και δεδομένου ότι τα δικαιώματα που είχε μέχρι τώρα δεν ήσαν δικαιώματα «απόλυτης ιδιοκτησίας» της Κύπρου, αλλά μόνο «δικαιοδοσίας» πάνω στην Κύπρο (δικαιοδοσίας μάλιστα που έπρεπε, σύμφωνα με το άρθρο 73 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, να υποτάσσεται στα συμφέροντα του κυπριακού λαού), σημαίνει ότι και τα δικαιώματα που θα «διατηρήσει» πάνω σ' αυτές τις περιοχές πρέπει αναγκαστικά να είναι εξίσου περιορισμένα - εκτός βέβαια αν, από αδυναμία δική μας, πάρει με τη Συνθήκη που ετοιμάζεται, δικαιώματα που δεν έχει, με βάση το Σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο. Μπορούμε να

[200] 'Οπως φαίνεται παρακάτω, πραγματικά η Τουρκία ζητούσε να πάρει αυτή τις Βάσεις αν τις εγκατέλειπε η Βρετανία.

εκτιμήσουμε καλύτερα τη σοβαρότητα αυτού του τελευταίου ενδεχομένου, αν λάβουμε υπόψη μας ότι με μια τέτοια Συνθήκη, με τη μορφή που θέλουν να της δώσουν οι 'Αγγλοι, θα μπορέσει να πάρει η Μ. Βρετανία ένα διεθνώς έγκυρο και ανέκκλητο τίτλο ιδιοκτησίας γι' αυτές τις περιοχές, που σήμερα δεν τον έχει.

Λαμβάνοντας υπόψη την εξαιρετική σοβαρότητα αυτών των ζητημάτων, υποβάλλω με όλο το σεβασμό ότι η Μακαριότητα σας, ως εκλεγμένος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, έχει επείγον καθήκον να ενισχύσει έγκαιρα την ομολογουμένως αδύνατη ελληνο-κυπριακή αντιπροσωπεία στη Μικτή Επιτροπή του Λονδίνου, μεταξύ άλλων, με 2-3 'Ελληνες Κύπριους Νομομαθείς, που με τη βοήθεια ενός 'Ελληνα ή, στην ανάγκη, ενός ξένου Διεθνολόγου, να προσπαθήσουν ν' αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την Αγγλική Διπλωματία, η οποία, ενισχυμένη όπως είναι, με δεκάδες εμπειρογνώμονες των Υπουργείων Αποικιών και Εξωτερικών, πάει να δέσει χειροπόδαρα την Κυπριακή Δημοκρατία.

Θα ευχαριστηθώ αν μου ορίσετε ώρα για να σας επισκεφθώ και να σας εκθέσω εκτενέστερα τις απόψεις μου.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ[201]

Η ΒΡΕΤΑΝΙΑ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
«ΑΠΟΛΥΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ» ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΩΝ ΒΑΣΕΩΝ
(18.12.1959)

'Ενα σοβαρότατο ζήτημα, στο οποίο πρέπει να δοθεί εξαιρετική προσοχή από τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, ο οποίος διευθύνει τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη της Συνθήκης μεταξύ της Δημοκρατίας της Κύπρου και της Μ. Βρετανίας, είναι το ζήτημα της ορθής έννοιας του όρου «πλήρης κυριαρχία» (full sovereignty) που θα διατηρήσει η Μ. Βρετανία πάνω σε «δυο περιοχές» της νήσου, όπως προνοεί η Συμφωνία του Λονδίνου.

Αντιλαμβάνομαι ότι οι 'Αγγλοι ισχυρίζονται ότι, εφόσον συμφωνήθηκε ότι αυτές οι περιοχές θα βρίσκονται κάτω από «πλήρη Βρετανική κυριαρχία» σημαίνει ότι αυτές θα αποτελούν «απόλυτη ιδιοκτησία» της Μ. Βρετανίας. Αν αυτή η ερμηνεία είναι σωστή, τότε η Μ. Βρετανία θα μπορεί «να τις κάνει ό,τι θέλει» και θα μπορεί, για παράδειγμα, να κάνει όλα εκείνα που εισηγήθηκε ο Βρετανός Βουλευτής κ. Πάτρικ Μαίτλαντ στο Βρετανικό Κοινοβούλιο στις 19 Μαρτίου 1959, δηλαδή να μετατρέψει τις περιοχές σε «Χογκ Κογκ της Μέσης

[201] Το ΣΗΜΕΙΩΜΑ τούτο εστάλη στον Πρόεδρο Μακάριο με την προηγούμενη επιστολή (18.12.1959).

Ανατολής»,[202] χωρίς να δίνουν ούτε λογαριασμό ούτε φόρους στην Κυπριακή Δημοκρατία. Επίσης, σύμφωνα με την ερμηνεία αυτή, εφόσον οι περιοχές αυτές θ' αποτελούν «απόλυτη ιδιοκτησία» της Μ. Βρετανίας, η τελευταία θα μπορεί, αν και όταν το θελήσει, να μεταβιβάσει τα δικαιώματα της είτε εξ ολοκλήρου είτε εν μέρει σε μια τρίτη δύναμη (π.χ.στην Τουρκία). Ας σημειωθεί ότι οι περιοχές που ζητά να πάρει η Μ. Βρετανία είναι αρκετά μεγάλες ώστε να μην αποκλείεται να γίνουν όλα αυτά που εισηγείται ο κ. Μαίτλαντ - το εμβαδό τους θα είναι ίσως μεγαλύτερο από το εμβαδόν της Μάλτας (95 τετραγ. μίλια).

Ας δούμε όμως τι ακριβώς προνοεί η Συμφωνία του Λονδίνου.

Η δήλωση της Μ. Βρετανίας λέει ότι αυτή δέχεται να μεταβιβάσει στην Κυπριακή Δημοκρατία την κυριαρχία που είχε πάνω στη νήσο Κύπρο, εξαιρουμένων των δυο περιοχών Ακρωτήρι-Επισκοπή και Δεκέλεια-Άγ. Νικόλαο, οι οποίες θα διατηρηθούν (retained) κάτω από πλήρη Βρετανική κυριαρχία.

Αν λάβουμε υπόψη ότι η Μ. Βρετανία είχε μέχρι σήμερα πλήρη κυριαρχία πάνω σ' ολόκληρη την Κύπρο, αυτό σημαίνει πως η Συμφωνία του Λονδίνου δεν αυξάνει τα κυριαρχικά δικαιώματα της Βρετανίας, αλλά απλώς τα διατηρεί πάνω σ' αυτές τις δυο περιοχές αντί πάνω σ' ολόκληρη την Κύπρο όπως ήταν μέχρι σήμερα. Με άλλα λόγια, με τη Συμφωνία του Λονδίνου, η Βρετανία διατηρεί πάνω σε δυο περιοχές της Κύπρου τα ίδια δικαιώματα που είχε προηγουμένως πάνω σ' ολόκληρη την Κύπρο.

Μήπως άραγε τα «πλήρη και κυριαρχικά δικαιώματα» που είχε μέχρι τώρα η Βρετανία πάνω στην Κύπρο ισοδυναμούσαν με δικαιώματα απόλυτης ιδιοκτησίας; Σύμφωνα με το Σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο, τα δικαιώματα που είχε μέχρι τώρα η Βρετανία πάνω στην Κύπρο δεν ήσαν ούτε απόλυτα ούτε δικαιώματα ιδιοκτησίας, αλλά μόνο δικαιώματα ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ πάνω στην Κύπρο με ορισμένους μάλιστα περιορισμούς που επιβάλλει το Διεθνές Δίκαιο.

'Οπως είναι γνωστό, το Διεθνές Δίκαιο, όπως και το Ιδιωτικό Δίκαιο, εξελίχθηκαν στη διάρκεια των τελευταίων αιώνων. Στα παλιά χρόνια το Ιδιωτικό Δίκαιο επέτρεπε σ' έναν «κύριο» να έχει «απόλυτα δικαιώματα» πάνω στους δούλους του: Μπορούσε να τους πουλήσει, να τους ανταλλάξει, ή και να τους θανατώσει ακόμα. Τα ίδια «απόλυτα δικαιώματα» έδινε μέχρι τελευταία, και το Διεθνές Δίκαιο στις «κυρίαρχες χώρες» πάνω στους «υπήκοους» τους. π.χ. η Αγγλία πριν 140 χρόνια πούλησε νόμιμα στον Αλή Πασά την Πάργα και πριν 82 χρόνια «νοίκιασε» νόμιμα από τον Σουλτάνο την Κύπρο. Το σύγχρονο όμως Διεθνές Δίκαιο δεν επιτρέπει πια ούτε τις αγοραπωλησίες «υπηκόων» ούτε την αυθαίρετη μεταχείριση τους. Τις σχέσεις μεταξύ των λαών, συμπεριλαμβανομένων και των σχέσεων μεταξύ «κυρίαρχων» και

[202] Δες κεφ. «Ο Ήντεν ενημερώνει εκ των προτέρων τον Μεντερές για τις Προτάσεις Χάρτινγκ».

«εξαρτημένων» εδαφών, τις καθορίζουν τώρα οι αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών που υπέγραψαν όλα σχεδόν τα κράτη του Κόσμου, και που θεωρείται σήμερα ο ακρογωνιαίος λίθος του σύγχρονου Διεθνούς Δικαίου.

Συγκεκριμένα, για την περίπτωση των «αποικιών», όπως ήταν μέχρι σήμερα η Κύπρος, το άρθρο 73 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ λέει τα πιο κάτω: «Τα μέλη των Ηνωμένων Εθνών που είναι υπεύθυνα για τη διακυβέρνηση εδαφών που οι λαοί τους δεν έχουν πλήρη αυτοκυβέρνηση, αναγνωρίζουν την αρχή ότι τα συμφέροντα των κατοίκων των εδαφών τούτων είναι υπέρτατα».

Είναι λοιπόν φανερόν ότι, σύμφωνα με το Σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο «τα πλήρη κυριαρχικά δικαιώματα» που είχε μέχρι σήμερα η Βρετανία πάνω στην Κύπρο υποτάσσονται στα συμφέροντα των κατοίκων της Κύπρου. Επομένως, και τα «πλήρη κυριαρχικά δικαιώματα» που θα «διατηρήσει» η Βρετανία πάνω στις «δυο περιοχές» της Κύπρου, πρέπει αναγκαστικά να υποτάσσονται και πάλι στα συμφέροντα των κατοίκων της Κύπρου, που σύμφωνα με την πιο πάνω αρχή του ΟΗΕ είναι υπέρτατα, δηλ. πρέπει να τίθενται πάνω απ' όλα.

Το συμπέρασμα είναι ότι η ερμηνεία που δίνουν οι 'Αγγλοι στα «κυριαρχικά δικαιώματα» που θα διατηρήσουν πάνω στις «δυο περιοχές» της Κύπρου, είναι λανθασμένη και ασυμβίβαστη με τις αρχές του σύγχρονου Διεθνούς Δικαίου.

Γι' αυτό, είναι επείγουσα ανάγκη να υποδειχθεί στην ελληνοκυπριακή αντιπροσωπεία στη Μικτή Επιτροπή του Λονδίνου να προσέξει ώστε, τόσο το γράμμα όσο και το πνεύμα της Συνθήκης που προετοιμάζεται να βασίζεται πάνω στη σωστή ερμηνεία του όρου «κυριαρχικά δικαιώματα» που ανέφερα πιο πάνω, και να μη στηριχθεί πάνω στη λανθασμένη αγγλική ερμηνεία.

'Ενα δεύτερο, εξίσου σπουδαίο σημείο, πάνω στο οποίο θα ήθελα να επιστήσω την προσοχή του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι και τούτο:

Μέχρι σήμερα, η Βρετανία κρατούσε την Κύπρο με βάση Συμφωνίες στις οποίες ο κυπριακός λαός δεν υπήρξε ποτέ συμβαλλόμενο μέρος. Γι' αυτό, ο κυπριακός λαός μπορούσε ν' αμφισβητεί την εγκυρότητα των δικαιωμάτων της Βρετανίας πάνω στην Κύπρο, την οποία πήρε, στην αρχή, με μια Συνθήκη με τον Σουλτάνο, και αργότερα με μια μονομερή πράξη με την οποία προσάρτησε την Κύπρο στη Βρετανική Αυτοκρατορία, πράγμα που η ηττημένη Τουρκία αναγνώρισε με τη Συνθήκη της Λωζάνης.

'Ετσι, ο τίτλος κατοχής της Κύπρου από τη Μ. Βρετανία δεν μπορούσε να είναι, σύμφωνα με το Διεθνές Ηθικό Δίκαιο, έγκυρος τίτλος, εφόσον ο κυπριακός λαός ποτέ δεν τον προσυπέγραψε.

Με την υπογραφή όμως της προετοιμαζόμενης Συνθήκης, θα δοθεί στη Μ. Βρετανία έγκυρος τίτλος κατοχής των «δυο περιοχών» και αν τυχόν οι 'Αγγλοι πετύχουν να δώσουν στη Συνθήκη τη μορφή που θέλουν, η Βρετανία θ' αποκτήσει έγκυρο και ανέκκλητο τίτλο ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ πάνω στις δυο αυτές περιοχές, τη δεσμευτικότητα του οποίου δε θα μπορεί να αμφισβητήσει ο κυπριακός λαός, γιατί οι Συνθήκες θεωρούνται από το Διεθνές Δίκαιο «ιερές και απαραβίαστες» - προ πάντων όταν αυτές είναι εις βάρος ενός μικρού κράτους και προς όφελος ενός μεγάλου.

Για όλους αυτούς τους λόγους και, λαμβάνοντας υπόψη την υψίστη σημασία που θα έχει για το εγγύς και το απώτερο μέλλον της Κυπριακής Δημοκρατίας η Συνθήκη με τη Μ. Βρετανία που προετοιμάζεται από τη «Μικτή Επιτροπή του Λονδίνου», με όλο το σεβασμό, υποβάλλω στην Α.Μ. τον Αρχιεπίσκοπο τον εκλεγμένο Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας κ.κ. Μακάριο ότι έχει επείγον καθήκον να ενισχύσει έγκαιρα την ομολογουμένως αδύνατη ελληνοκυπριακή αντιπροσωπεία στην Επιτροπή αυτή, μεταξύ άλλων με 2-3 Ελληνοκύπριους Νομομαθείς, οι οποίοι με τη βοήθεια ενός 'Ελληνα ή, στην ανάγκη, ενός ξένου Διεθνολόγου, να προσπαθήσουν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την Αγγλική Διπλωματία, που, ενισχυμένη όπως είναι με δεκάδες εμπειρογνώμονες των υπουργείων Αποικιών και Εξωτερικών, πάει να δέσει χειροπόδαρα την Κυπριακή Δημοκρατία.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Η Μικτή Επιτροπή δεν ενισχύθηκε, όπως φαίνεται όμως στα πρακτικά της Μικτής Επιτροπής, ο κ. Ρωσσίδης υποστήριξε τις πιο πάνω απόψεις και τελικά αυτές έγιναν ως ένα μεγάλο βαθμό δεκτές από τη Βρετανία.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(1.1.1960)

Μακαριώτατε,

Λαμβάνω την τιμή να εσωκλείσω, για πληροφορία σας, αντίγραφο του εγγράφου με χθεσινή ημερομηνία, που παρέδωσα σήμερα στον κ. Ζήνωνα Ρωσσίδη, το οποίο περιλαμβάνει εισηγήσεις σχετικά με τα προβλήματα που προκύπτουν από τη διατήρηση κάτω από τη Βρετανική κυριαρχία ορισμένων κυπριακών εδαφών. Το έγγραφο τούτο ετοιμάστηκε από τους κ. Θησέα Ταβερνάρη, Κώστα Μόντη και εμέ, σύμφωνα με εντολή μιας σύσκεψης που είχε καλέσει ο κ. Ζ. Ρωσσίδης στο Λήδρα Πάλας την περασμένη Τρίτη (29.12.1959).

Οπως θα προσέξετε, στο εσώκλειστο έγγραφο τίθενται οι πιο κάτω βασικές αρχές:

1 Οι Βρετανοί θα κρατούν αυτά τα κυπριακά εδάφη με σκοπό να τα χρησιμοποιούν αποκλειστικά σαν Βρετανικές στρατιωτικές βάσεις.

2. Δεδομένου ότι αυτές οι Βρετανικές βάσεις αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της Κύπρου, η Βρετανία δε θα δικαιούται να τις μεταβιβάσει σε κανέναν άλλο εκτός από την Κυπριακή Δημοκρατία, και αν κάποτε παύσει η ίδια να τις χρησιμοποιεί σαν βάσεις, ή αν τις εγκαταλείψει, αυτές θα περιέλθουν αυτόματα στην Κυπριακή Δημοκρατία.

3. Με βάση την αρχή του Διεθνούς Δικαίου, για «καλή γειτονία», πρέπει να γίνουν οι απαραίτητες διευθετήσεις ώστε να προστατεύονται τα οικονομικά και άλλα συμφέροντα της Κυπριακής Δημοκρατίας, έστω κι αν οι Βάσεις θα βρίσκονται κάτω από πλήρη βρετανική κυριαρχία. Αυτές οι διευθετήσεις πρέπει να καλύπτουν, μεταξύ άλλων, τα θέματα των Τελωνείων, της Φορολογίας γενικά, της πολιτικής και ποινικής δικονομίας, των Φυσικών Πόρων και των Αρχαιολογικών θησαυρών που βρίσκονται ή θα βρεθούν στα εδάφη των Βάσεων, του χαρτονομίσματος που θα κυκλοφορεί στις Βάσεις, της υποχρέωσης να εργάζονται σε αυτές μόνον Κύπριοι πολίτες ή όσοι κατέχουν άδεια άσκησης επαγγέλματος που εκδόθηκε από την Κυπριακή Δημοκρατία, της διαδικασίας για την απαλλοτρίωση γαιών που ανήκουν σε κατοίκους της Κυπριακής Δημοκρατίας, της υποχρέωσης της Μ. Βρετανίας να πληρώσει στην Κυπριακή Δημοκρατία ένα σημαντικό ποσό για τις ευκολίες που θα εξασφαλίσει, και πολλά άλλα.[203]

Θα ευχαριστηθώ αν μου ορίσετε μια ώρα την ερχόμενη βδομάδα για να σας επισκεφθώ και να σας εκθέσω εκτενέστερα τις απόψεις μου.

Ευχόμενος στη Μακαριότητα σας ευτυχισμένο το νέο έτος,

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

[203] Το έγγραφο που αναφέρεται στην επιστολή αυτή περιλάμβανε ένα λεπτομερές «Σχέδιο Συνθήκης Εγκαθίδρυσης» που ενσωμάτωνε τις πιο πάνω βασικές αρχές. Εκτός τούτου, έστειλα στον Πρόεδρο Μακάριο στις 8.1.1960 αντίγραφο μερικών άλλων εγγράφων που είχαν ετοιμάσει οι διευθυντές διαφόρων κυβερνητικών τμημάτων για θέματα που εισηγούνταν να περιληφθούν στη Συνθήκη Εγκαθίδρυσης.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(12.1.1960)

Μακαριώτατε,

Αναφερόμενος στη συνάντηση που είχαμε χθες στην Ι. Αρχιεπισκοπή, εσωκλείω ένα υπομνηστικό σημείωμα στο οποίο συνοψίζονται οι απόψεις που σας εξέθεσα.

Ευχόμενος στη Μακαριότητα σας πλήρη επιτυχία στις προσεχείς διαπραγματεύσεις στο Λονδίνο,

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΥΠΟΜΝΗΣΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΑ ΣΥΖΗΤΗΘΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΕΧΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ
(12.1.1960)

ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΒΑΣΕΩΝ

Η απαίτηση της Κυπριακής Δημοκρατίας να θέσει όρους στη Μ. Βρετανία σχετικά με τις περιοχές των Βάσεων δεν είναι ασυμβίβαστη με την αρχή που συμφωνήθηκε για πλήρη Βρετανική κυριαρχία, για τους εξής λόγους:

1. Η Συμφωνία του Λονδίνου αποτελεί απλώς το θεμέλιο της συμφωνίας και επομένως υπάρχουν αρκετοί υπονοούμενοι όροι.

2. Τόσο από τη Συμφωνία όσο και από την ομιλία του κ. Μακμίλλαν γίνεται φανερό ότι, «οι δύο περιοχές» θα κρατηθούν από τους Βρετανούς με σκοπό να χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά σαν στρατιωτικές βάσεις.

3. Φυσική συνέπεια του (2) είναι ότι, όταν αυτές οι περιοχές παύσουν να χρησιμοποιούνται σαν βάσεις, θα περιέλθουν αυτοδίκαια στην Κυπριακή Δημοκρατία. Αυτό το ενδεχόμενο δεν πρέπει να υποτιμάται εν όψει μιας πιθανής διεθνούς συμφωνίας για αφοπλισμό.

4. Άρα, η Κυπριακή Δημοκρατία έχει δικαιώματα τελικού δικαιούχου (Reversioner) αυτών των περιοχών, και δικαιούται ν' απαιτήσει να μην εκχωρηθεί κανένα από τα δικαιώματα της Βρετανίας πάνω σ' αυτές, σε κανέναν άλλο.

5. Τα κυριαρχικά δικαιώματα της Βρετανίας πάνω στις περιοχές των Βάσεων πρέπει να υποτάσσονται στα συμφέροντα του Κυπριακού λαού, όπως συνέβαινε μέχρι σήμερα σχετικά με ολόκληρη την Κύπρο, σύμφωνα με το άρθρο 73 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

6. Δεδομένου επίσης ότι αυτές οι περιοχές αποτελούν αναπόσπαστο έδαφος της Κύπρου, η Βρετανία έχει καθήκον να ακολουθεί πολιτική σχέσεων «καλής γειτονίας» με την Κυπριακή Δημοκρατία, και να μη κάμνει καμιά

ενέργεια, πράξη ή παράλειψη, που θα μπορούσε να επηρεάσει δυσμενώς τα συμφέροντα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Περισσότερες λεπτομέρειες για το θέμα αυτό περιέχονται στο «ΣΗΜΕΙΩΜΑ» μου με ημερομηνία 18.12.1959.

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗ Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Δεν πρέπει να χαθεί η ευκαιρία της διάσκεψης αυτής για την επίσημη υποβολή όλων των οικονομικών απαιτήσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας από τη Μ. Βρετανία, που μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

1. Υποτελικός φόρος. Να μας επιστραφεί το ποσό των 30 εκατομμυρίων χρυσών Λιρών Στερλινών, σχετικά με τον υποτελικό φόρο (μαζί με τους τόκους του) που άδικα αφαιρούσε από τον Κυπριακό Προϋπολογισμό η Αγγλία για 50 χρόνια. Αν η Βρετανική Κυβέρνηση αρνηθεί ν' αρχίσει διαπραγματεύσεις πάνω σ' αυτό το ζήτημα, ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας έχει ύψιστο καθήκον να επιφυλάξει τα δικαιώματα της Κυπριακής Δημοκρατίας σχετικά με αυτή τη δίκαιη απαίτηση, για να μη θεωρηθεί το ζήτημα αυτό κλειστό σε περίπτωση που θα αποφάσιζε η Κυπριακή Δημοκρατία να το υποβάλει στο Διεθνές Δικαστήριο.

2. Αντιπαροχή για τις Βάσεις και άλλες απαιτήσεις. Να απαιτηθούν £10 εκατομμύρια το χρόνο (που θα υπόκειται σε αναθεώρηση κάθε 10 χρόνια) για να καλύπτουν:

α. Αντιπαροχή για τις Βάσεις και τις στρατιωτικές και άλλες διευκολύνσεις, συμπεριλαμβανομένης και της χρησιμοποίησης των δρόμων της Κύπρου. Ας σημειωθεί ότι στη Λιβύη, όπου η έκταση των Βρετανικών Βάσεων είναι πολύ μικρότερη, η Βρετανία πληρώνει £4 εκατομμύρια το χρόνο.

β. Τα έξοδα έκτακτης ανάγκης, κάπου £13 εκατομμύρια, που περιλαμβάνουν έξοδα των βρετανικών ενόπλων δυνάμεων που χρησιμοποιούνταν για καταστολή της ΕΟΚΑ.

γ. Τα ποσά £38 εκατομμυρίων που υποσχέθηκε η Βρετανική Κυβέρνηση μέσον του Στρατάρχη Χάρτινγκ (Harding) για οικονομική ανάπτυξη της νήσου και δεν εδόθησαν.

δ. Τα έξοδα που θα χρειαστούν για επισκευή των δρόμων της Κύπρου που κατέστρεψαν οι βρετανικές ένοπλες δυνάμεις.

Περισσότερες λεπτομέρειες για τα θέματα αυτά περιέχονται σε προηγούμενα έγγραφα που έστειλα στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο.

Λευκωσία, 25 Φεβρουαρίου 1960.

Κύριον
Χριστοφῆν Οἰκονομίδην
Τ.Κ.632
Λευκωσίαν.

Εἴμεθα κάτοχοι τῶν ἀπό 19ης καί 31ης Ὀκτωβρίου, 18ης Δεκεμβρίου π.ἔ., 1ης καί 8ης παρελθόντος μηνός Ἰανουαρίου ἐπιστολῶν σας μετά τῶν ὑπομνημάτων σας ἐπί τῶν Εἰσαγωγικῶν ἀτελειῶν τῶν Ἄγγλων στρατιωτῶν, τῶν οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων τῆς Βρεττανικῆς Κυβερνήσεως πρός τήν Κύπρον, τῶν Βρεττανικῶν δικαιωμάτων ἐπί τῆς περιοχῆς τῶν βάσεων καί ὡς καί ἐπί ἄλλων ἀπασχολούντων ἡμᾶς προβλημάτων καί θερμῶς εὐχαριστοῦμεν.

Συγχαίρομεν ὑμᾶς θερμῶς διά τάς μελέτας σας ταύτας καί τάς ἐν αὐταῖς εἰσηγήσεις, τάς ὁποίας πάντοτε ἔχομεν ὑπ' ὄψιν.

Ἐπί τούτοις ἐπικαλούμεθα ἐφ' ὑμᾶς πλουσίας παρά Θεοῦ εὐλογίας καί διατελοῦμεν,

Ἐν Χριστῷ Εὐχέτης,

Ὁ Μακάριος

ΝΑ ΕΠΙΦΥΛΑΧΘΕΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΝΑ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΥΠΟΤΕΛΙΚΟΥ ΦΟΡΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΜΑΚΑΡΙΟ (18.3.1960)

Μακαριώτατε,

Αναφερόμενος στο ζήτημα του «Υποτελικού Φόρου», με την ευκαιρία της συζήτησης που θα έχετε αυτές τις μέρες με το Βρετανό Υφυπουργό για το θέμα των οικονομικών απαιτήσεων της Κύπρου, λαμβάνω την τιμή να σας υπενθυμίσω ότι, στη διευθέτηση που θα γίνει, έχετε καθήκον να μη δώσετε στους 'Αγγλους «άφεση» για τις υποχρεώσεις τους προς την Κύπρο, αλλά να επιφυλάξετε τα δικαιώματα της Κυπριακής Δημοκρατίας να συνεχίσει να απαιτεί την επιστροφή όλων των ποσών, μαζί με τους τόκους τους, που τόσο άδικα η Βρετανική Κυβέρνηση έπαιρνε από το Ταμείο της Κύπρου από το 1878 μέχρι το 1913 σαν «Υποτελικό Φόρο» και από το 1914 μέχρι το 1927 σαν «Μερίδιο της Κύπρου στο Τουρκικό χρέος».

Είμαι βέβαιος ότι η Κύπρος έχει νομικό δικαίωμα να απαιτήσει μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου την επιστροφή αυτών των ποσών, που ανέρχονται στο όχι ευκαταφρόνητο ποσό των 30 εκατομμυρίων λιρών. Δε θα ήταν σωστό να εγκαταλείψουμε αυτό το δικαίωμα για το ελάχιστο ποσό των 10 ή 15 εκατομμυρίων λιρών που υπόσχονται οι 'Αγγλοι να δώσουν στην Κυπριακή Δημοκρατία στα επόμενα 5 χρόνια, το οποίο δεν καλύπτει παρά μόνο τη φθορά των δρόμων της Κύπρου από τα στρατιωτικά οχήματα.

Τα ιστορικά δεδομένα που αποδεικνύουν το δίκαιο της κυπριακής απαίτησης, περιέχονται στα έγγραφα που σας έστειλα προηγουμένως και συνοψίστηκαν στο «υπόμνημα» που σας έστειλα την 31ην Οκτωβρίου 1959 - το οποίο, όπως αντιλαμβάνομαι από τον κ. Ζήνωνα Ρωσσίδη, διαβάστηκε σε μια από τις τελευταίες συνεδρίες της Μικτής Επιτροπής.

Είμαι στη διάθεση της Μακαριότητας σας για οτιδήποτε νομίζετε πως μπορώ να σας βοηθήσω.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΟΙ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΙΚΤΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ ΚΑΙ Η ΤΕΛΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΜΑΣ ΑΠΟ ΤΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ

'Οπως φαίνεται στα προηγούμενα κεφάλαια, το θέμα των απαιτήσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας από τη Βρετανία το ανέπτυξα σε πολλά άρθρα και υπομνήματα μου προς τον Αρχιεπίσκοπο και, από 13.12.1959, Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μακάριο, και το συζήτησα μαζί του στις 16 Οκτωβρίου 1959 και στις 11 Ιανουαρίου 1960. Στην τελευταία μου συνάντηση, του εξήγησα γιατί πρέπει να ζητήσουμε £10 εκατομμύρια το χρόνο και πρόσθεσα ότι, είναι βέβαιο πως οι 'Αγγλοι θα παζαρέψουν, και στο τέλος μακάρι να μας δώσουν £5 εκατομμύρια το χρόνο. Ο Μακάριος μου είπε πως θα ζητούσε £5 εκατομμύρια το χρόνο και δε θα υποχωρούσε.

Με ευχαρίστηση μου είδα στα πρακτικά της Μικτής Επιτροπής του Λονδίνου ότι η Κυπριακή Αντιπροσωπεία υπέβαλε στην Επιτροπή στις 11 Ιανουαρίου 1960 το παρακάτω Προσχέδιο «Οικονομικής Συμφωνίας», στο οποίο περιλήφθηκαν οι απαιτήσεις μας περίπου όπως τις είχα εισηγηθεί στο έγγραφο μου με ημερομηνία 31.10.1959, με τη διαφορά ότι δεν αναφέρθηκε το ποσό που ζητούσαμε σαν αντιπαροχή για τις Βάσεις.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΔΗΛΩΣΗ ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΣ[204]

(11.1.1960)

Η Οικονομική Συμφωνία που θα συναφθεί μεταξύ της Μ. Βρετανίας και της Δημοκρατίας της Κύπρου πρέπει να λάβει υπόψη μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

1. Την αποζημίωση σχετικά με τα διάφορα δικαιώματα και διευκολύνσεις που η Μ. Βρετανία θα απολαμβάνει στο έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας με βάση τη Συνθήκη Εγκαθίδρυσης. (Θα μπορούσε να σημειωθεί εδώ ότι για παρόμοια δικαιώματα και διευκολύνσεις - άν και λιγότερο εκτεταμένα - η Μ. Βρετανία πληρώνει τώρα στη Λιβύη κάθε χρόνο το ποσό των £4.000.000).

2. Το μη δαπανηθέν υπόλοιπο της εισφοράς των £38.000.000 από τη Μ. Βρετανία για την οικονομική ανάπτυξη της Κύπρου που υποσχέθηκε στο λαό της νήσου εκ μέρους της Βρετανικής Κυβέρνησης ο Κυβερνήτης της Κύπρου στις 16 Νοεμβρίου, 1955. (Θα μπορούσε επίσης ν' αναφερθεί ότι στην περίπτωση της Μαλαϊκής, η Κυβέρνηση της Μ. Βρετανίας ανέλαβε να

[204] Μετάφραση του εγγράφου με τίτλο «Financial Agreement Statement by the Greek Cypriot Delegation, L.C. (D) 37». Τούτο βρίσκεται στη Δέσμη 11 των πρακτικών της Μικτής Επιτροπής που φυλάσσεται στο «Γραφείο Συνομιλητή» στη Λευκωσία, (Λεωφόρος Δ. Σεβέρη 43).

πληρώσει σ' αυτή όλο το μη δαπανηθέν υπόλοιπο του ποσού που της είχε υποσχεθεί από το Αποικιακό Ταμείο Ανάπτυξης όταν αυτή ήταν ακόμα αποικία).

Από τα £9.000.000 που ξοδεύτηκαν τα τελευταία τρία χρόνια από το Κυπριακό Αποικιακό Ταμείο Ανάπτυξης 1956-'59, η εισφορά της Βρετανικής Κυβέρνησης ήταν μόνο £54.575. Ολόκληρο το υπόλοιπο, δηλαδή λίγο κάτω από £9.000.000, πληρώθηκε από τον Κυπριακό Προϋπολογισμό και το λογαριασμό του Κυπριακού Αποθεματικού. Σαν αποτέλεσμα, τα υπόλοιπα των Κυπριακών Αποθεματικών μειώθηκαν σημαντικά.

3. Τα ποσά που πληρώθηκαν από τα Δημόσια Κυπριακά Ταμεία σχετικά με το συνολικό κόστος των Εξόδων «'Εκτακτης Ανάγκης 1955-'59». Το «Χορήγημα» της Βρετανικής Κυβέρνησης έναντι του κόστους των Εξόδων «'Εκτακτης Ανάγκης» το οποίο παρουσιάζεται στην πλευρά των εσόδων του Κυπριακού Προϋπολογισμού, αντισταθμίζεται ουσιαστικά από τις πληρωμές που έγιναν από τον Προϋπολογισμό υπό μορφήν «Επιστροφής Εξόδων των Βρετανικών Δυνάμεων». Κατά συνέπειαν, ολόκληρο το βάρος των Εξόδων 'Εκτακτης Ανάγκης, που ανέρχεται περίπου σε £13.000.000 έχει επιβαρύνει τα Δημόσια Κυπριακά Ταμεία, παρόλο που παρουσιάζεται πως η Βρετανική Κυβέρνηση έδωσε ένα «χορήγημα». Σαν αποτέλεσμα, τα Κυβερνητικά Αποθέματα, τα οποία στην αρχή του 1956 ανέρχονταν σε £12.400.000, έχουν πια εξαντληθεί και οι λογαριασμοί της Κυβέρνησης στις 30 Σεπτεμβρίου, 1959 έδειξαν όχι μόνο εξαντλημένα αποθεματικά, αλλά ελλείμματα του Προϋπολογισμού και του Ταμείου Ανάπτυξης ύψους £1.489.210.

4. Ακόμα ένα πολύ σημαντικό ζήτημα που πρέπει να εξεταστεί, είναι εκείνο που αφορά τα ποσά που πλήρωσε η Κύπρος στη Βρετανική Κυβέρνηση από το 1878 μέχρι το 1927 υπό μορφήν «Υποτελικού φόρου στο Σουλτάνο» και «μεριδίου στο τουρκικό χρέος». Αυτές οι πληρωμές ήταν ολότελα αδικαιολόγητες και η επιβολή τους έχει καταδικαστεί από Βρετανούς πολιτικούς και κυβερνητικούς λειτουργούς που ασχολήθηκαν με το θέμα. Μεταξύ αυτών είναι ο Σερ Ουϊνστων Τσιέρτσιλ (Sir Winston Churchill),[205] ο Σερ Ρόναλντ Στορς (Sir Ronald Storrs), πρώην Κυβερνήτης της Κύπρου,[206] ο Σερ Τσιαρλς Ορ (Sir Charles Orr), πρώην Αποικιακός Γραμματέας,[207] και άλλοι.

Θα μπορούσε ν' αναφερθεί ότι τα ποσά που πληρώθηκαν από την Κύπρο με αυτόν τον τρόπο, μαζί με τους τόκους τους ανέρχονται περίπου σε £30.000.000.

[205] George Hill, History of Cyprus, Volume 4, p.468.

[206] Sir Ronald Storrs: Orientations, p. 543.

[207] Sir Charles Orr: «Cyprus Under British Rule», p.8, 46-64.

Το θεωρούμε δίκαιο και ορθό τα πιο πάνω ποσά να ληφθούν πλήρως υπόψη κατά τη διευθέτηση των οικονομικών θεμάτων που προκύπτουν από τη δημιουργία της Ανεξάρτητης Δημοκρατίας της Κύπρου.

Μια περισσότερο λεπτομερής κατάσταση των ποσών αυτών θα υποβληθεί σύντομα.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΣΤΗ ΜΙΚΤΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

'Οπως φαίνεται στα παρακάτω πρακτικά της συνεδρίας της Μικτής Επιτροπής στις 19.1.1960, οι 'Αγγλοι, κάνοντας ανατολίτικο παζαρλίκι, αντιπρότειναν συνολικό ποσό για τα πρώτα 5 χρόνια μόνο £2,5 εκατομμύρια.

Ας σημειωθεί ότι σε μυστικό έγγραφο του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών που στάληκε στο Υπουργείο Αποικιών στις 17.12.1959, (με αντίγραφα στο Υπουργείο Οικονομικών και το Υπουργικό Συμβούλιο) το οποίο τώρα βρίσκεται στα Δημόσια Αρχεία του Λονδίνου,[208] αναφέρονται τα παρακάτω:

«Σκεφτόμαστε να δώσουμε για τα πρώτα 3 χρόνια συνολική οικονομική βοήθεια της τάξης των £6-£7,5 εκατομμυρίων, αλλά επειδή προβλέπουμε πως θα επακολουθήσει «παζαρλίκι», θ' αρχίσουμε με πρόταση ενός πολύ μικρότερου ποσού».

Η ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΑΝΤΙΠΡΟΤΑΣΗ (19.1.1960)

Στη συνεδρία της Μικτής Επιτροπής στις 19.1.1960, ο Βρετανός Υπουργός Εξωτερικών είπε τα παρακάτω:[209]

«Δε θα εξυπηρετούσε κανένα ωφέλιμο σκοπό να γίνει προσπάθεια να υποβληθούν απαιτήσεις και ανταπαιτήσεις, βασισμένες στο παρελθόν».[210] Όσον αφορά το μέλλον, υπάρχει κάθε προοπτική ότι η Κυπριακή Δημοκρατία θα είναι οικονομικά βιώσιμη και θα ευημερεί. Παρόλα αυτά αναγνωρίζεται ότι, όπως ανέφερε στη Βουλή ο Υφυπουργός Αποικιών κ. 'Εμερυ, κάποια εξωτερική βοήθεια θα χρειαζόταν η Δημοκρατία για το αρχικό της Αναπτυξιακό Πρόγραμμα. Για το σκοπό αυτό σκοπεύουμε να της παραχωρήσουμε δάνεια συνολικού ποσού περίπου 5 εκατομμυρίων λιρών κατά τη διάρκεια των πρώτων 5 ετών και ένα χορήγημα από μισό εκατομμύριο λίρες για κατασκευή μιας καινούργιας αίθουσας επιβατών στο αεροδρόμιο Λευκωσίας.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τη Συνθήκη, η Βρετανική Κυβέρνηση θα πληρώνει στη Δημοκρατία την αξία των εμπορευμάτων και υπηρεσιών που θα

[208] FO 371/144670, 17.12.1959, RGC 1153/5.

[209] Τα πρακτικά της συνεδρίας αυτής βρίσκονται στη δέσμη 11 των πρακτικών της Μικτής Επιτροπής με αριθμό «CWG 3 FINAL» που αναφέρονται πιο πάνω.

[210] Είναι φανερό ότι με τη δήλωση αυτή ο 'Αγγλος Υπουργός απέρριψε τις οικονομικές απαιτήσεις που είχε υποβάλει η Ελληνο-Κυπριακή Αντιπροσωπεία στις 11.1.1960.

της προσφέρει και υπολογίζεται ότι αυτό το ποσό θα εξασφαλίσει στη Δημοκρατία ένα έσοδο περίπου £600.000. Επίσης η Δημοκρατία θα παίρνει τα έσοδα που θα προέρχονται από τη Διοίκηση των Βρετανικών Βάσεων.

Με όλα αυτά μαζί, η Κυπριακή Δημοκρατία θα έχει αρκετούς πόρους για τις ανάγκες της. Εάν όμως, παρόλα αυτά, ζητηθεί από τη Βρετανική Κυβέρνηση να δώσει, ως φίλος και συνέταιρος, στην Κυπριακή Δημοκρατία περαιτέρω βοήθεια, πιθανό να μπορούσε να παραχωρήσει ένα άμεσο χορήγημα για τα πρώτα λίγα χρόνια της ζωής της Δημοκρατίας, περίπου £2.500.000 κατά τη διάρκεια των πρώτων πέντε ετών, εκ των οποίων το ένα εκατομμύριο θα μπορούσε να πληρωθεί τον πρώτο χρόνο και το υπόλοιπο £1.500.000 θα πληρωνόταν σε ελαττωνόμενες 4 ετήσιες δόσεις.

Επίσης, η Κυπριακή Δημοκρατία θα έχει έσοδα από τους Βρετανούς στρατιώτες που θα βρίσκονται στις Βρετανικές Βάσεις και τις οικογένειες τους, όπως και από συνεχείς επισκέψεις των φίλων τους. Τελικά, εάν η Κύπρος αποφασίσει να παραμείνει στην Κοινοπολιτεία, τότε θα μπορεί να παίρνει, με τους συνηθισμένους όρους, δάνεια από τα Αναπτυξιακά Ταμεία της Κοινοπολιτείας, μετά τα πρώτα 5 χρόνια. Τα δάνεια αυτά συνήθως είναι πληρωτέα σε 10 χρόνια με τόκο 6%.

Σαν κατακλείδα, ο 'Αγγλος Υπουργός Εξωτερικών εξέφρασε την πεποίθηση της Βρετανικής Κυβέρνησης ότι, «οι Κύπριοι Αρχηγοί με τη σειρά τους θα δείξουν καλή θέληση σχετικά με τα οικονομικά θέματα που εγείρονται από τη σύναψη της Συνθήκης Εγκαθίδρυσης της Δημοκρατίας, συμπεριλαμβανομένων και των Βρετανικών συμφερόντων στη Δημοκρατία».

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΥΠΟΒΙΒΑΖΕΙ ΤΙΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

'Υστερα από τις πιο πάνω τσιγγούνικες δηλώσεις του Βρετανού Υπουργού Εξωτερικών, ο Πρόεδρος Μακάριος υπέβαλε μαζί με τον Αντιπρόεδρο κ. Κιουτσιούκ στη Μικτή Επιτροπή την παρακάτω επιστολή, με την οποία υποβίβασε την απαίτηση της Κυπριακής Δημοκρατίας από τη Βρετανία σε μόνο £3 εκατομμύρια το χρόνο, αν και τυπικά αναφέρθηκε και στις άλλες απαιτήσεις μας και πρόσθεσε πως «στο παρόν στάδιο δεν επιθυμούμε να τις προβάλουμε πιεστικά».

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ ΚΙΟΥΤΣΙΟΥΚ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ[211]

(24.1.1960)

Έχουμε εξετάσει την προσφορά οικονομικής βοήθειας που έγινε από την Κυβέρνηση της Βρετανίας και που περιλαμβάνεται στο έγγραφο «CWG 3 Final». Νομίζουμε όμως ότι η φύση και το ποσό τέτοιας βοήθειας απέχει πολύ από του να είναι επαρκής.

2. Ευχόμαστε η Βρετανική Κυβέρνηση, όταν αποφασίσει την πολιτική της οικονομικής βοήθειας της προς τη Δημοκρατία, να λάβει σοβαρά υπόψη μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:

α. Το υπόλοιπο του λογαριασμού του Γενικού Ταμείου της Κύπρου είναι τώρα εξαντλημένο.

β. Υπάρχουν αναπτυξιακά προγράμματα τα οποία άρχισε να εφαρμόζει η παρούσα διοίκηση και τα οποία η Δημοκρατία δε θα μπορέσει να ολοκληρώσει ένεκα της έλλειψης χρημάτων.

γ. Οι Διεθνείς Συνθήκες με τις οποίες η Δημοκρατία ιδρύεται, και στις οποίες η Μ. Βρετανία πήρε επίσης μέρος, επιβάλλουν στη Δημοκρατία επιπρόσθετα οικονομικά βάρη, όπως είναι οι διπλωματικές υπηρεσίες και τα στρατιωτικά έξοδα.

3. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες δεν μπορεί να αναμένεται ότι η Κύπρος θα ευημερήσει και θα διατηρήσει σταθερή Κυβέρνηση, στοιχεία απαραίτητα για τη διατήρηση αρμονικών σχέσεων μεταξύ της Μ. Βρετανίας και της Δημοκρατίας.

4. Κατά συνέπειαν, ελπίζουμε και πιστεύουμε ειλικρινά ότι η Βρετανική Κυβέρνηση αφού λάβει υπόψη της τα πιο πάνω, θα είναι όσο το δυνατό πιο γενναιόδωρη, προσφέροντας σημαντική οικονομική βοήθεια στη Δημοκρατία, και είναι μ' αυτή την πεποίθηση που, στο παρόν στάδιο, δεν επιθυμούμε να προβάλουμε πιεστικά τα ακόλουθα επιχειρήματα για αποζημίωση:

α. Τα βάρη των Εξόδων 'Εκτακτης Ανάγκης που επωμίστηκαν τα Κυπριακά Δημόσια Ταμεία και που ανέρχονται περίπου στα £13.000.000.

β. Το κόστος του σχεδίου αποζημίωσης από τα Κυπριακά Δημόσια Ταμεία, σύμφωνα με το Διάταγμα 1960, για συντάξεις των αποχωρούντων υπαλλήλων, και του Νόμου του 1960 για συντάξεις στις χήρες και τα ορφανά, ώς το βαθμό που δεν έχουν καλυφθεί από Βρετανικό χορήγημα για το σκοπό αυτό.

[211] Το έγγραφο τούτο με αριθμό L.C.(D) 47 βρίσκεται στη δέσμη 11 των Πρακτικών της Μικτής Επιτροπής, που αναφέρονται πιο πάνω.

γ. Αποζημίωση για κτήματα της Κυβέρνησης της Αποικίας της Κύπρου στις περιοχές των Βάσεων που έχουν πληρωθεί ή αναπτυχθεί από Κυπριακά Δημόσια Ταμεία και τα οποία θα περάσουν στα χέρια της Βρετανικής Κυβέρνησης.

δ. Ποσά με τους τόκους τους που πληρώθηκαν από την Κύπρο στην Κυβέρνηση της Βρετανίας σαν «Φόρος Υποτελείας» στο Σουλτάνο και σαν «Μερίδιο στο Τουρκικό Χρέος».

5. Επιπρόσθετα προς τα πιο πάνω, υπάρχει επίσης το θέμα μιας επαναλαμβανόμενης ετήσιας πληρωμής. Η γνώμη μας είναι ότι, είναι δίκαιο η Βρετανική Κυβέρνηση να πληρώνει ένα ετήσιο ποσό τουλάχιστο £3.000.000 εφόσον χρησιμοποιεί τις Βάσεις σε τοποθεσίες και εγκαταστάσεις της στην Κύπρο. Αυτό θα σχετίζεται με τα ακόλουθα:

α. Τη χρησιμοποίηση του συστήματος των εσωτερικών συγκοινωνιών της Κυπριακής Δημοκρατίας.

β. Τη χρησιμοποίηση γης και άλλης περιουσίας που ανήκουν στη Δημοκρατία και κατέχονται ή χρησιμοποιούνται άλλως πως από τη Βρετανική Κυβέρνηση.

γ. Πληρωμή σχετικά με τα ενοίκια και άλλα έξοδα που πληρώνονται από τη Δημοκρατία για ιδιωτική γη ή περιουσία που επιτάχθηκε από τη Βρετανική Κυβέρνηση.

δ. Τη χρησιμοποίηση της γενικής υποδομής της Δημοκρατίας.

ε. Τις διευκολύνσεις που παρέχονται στη Μ. Βρετανία από τη Δημοκρατία για να χρησιμοποιεί την Κύπρο για στρατιωτικούς σκοπούς.

6. Εννοείται ότι, το παρόν υπόμνημα υποβάλλεται χωρίς επηρεασμό της χωριστής απαίτησης της τουρκικής κοινότητας για αποζημίωση σχετικά με τα κτήματα του ΕΒΚΑΦ,[212] η οποία, αξίωση, υποστηρίζεται και από τους δυο μας.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ, Πρόεδρος

Δρ ΦΑΖΗΛ ΚΙΟΥΤΣΙΟΥΚ, Αντιπρόεδρος

[212] ΕΒΚΑΦ είναι το Μουσουλμανικό θρησκευτικό ίδρυμα που διαχειρίζεται τα κτήματα που αφιερώθηκαν σ' αυτό από πιστούς για αγαθοεργούς σκοπούς.

ΤΟ ΤΕΛΙΚΟ ΠΟΣΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ

'Υστερα από ένα «Ανατολίτικο Παζαρλίκι», που διάρκεσε 7 μήνες, τελικά συμφωνήθηκε στη Συνθήκη Εγκαθίδρυσης της Δημοκρατίας που υπογράφτηκε στις 16.8.1960, να δοθούν από τη Μ. Βρετανία στην Κυπριακή Δημοκρατία τα ακόλουθα ποσά ως «οικονομική βοήθεια»:

α. £12 εκατομμύρια πληρωτέα σε 5 ετήσιες ελαττωνόμενες δόσεις: Πρώτο έτος £4 εκ., δεύτερο £3 εκ., τρίτο £2 εκ., τέταρτο £1,5 εκ., και πέμπτο £1,5 εκ.

β. £500.000 για κατασκευή αίθουσας επιβατών στο αεροδρόμιο Λευκωσίας.

γ. £500.000 για πληρωμή αποζημιώσεων σε όσους κατοίκους του χωριού Ακρωτήρι που περιλαμβάνεται στις Βάσεις, επιθυμούν να μετακινηθούν σε άλλο μέρος της Δημοκρατίας.

δ. £340.000 για κατασκευή παρακαμπτήριων δρόμων στην περιοχή του Αγίου Νικολάου, που περιλαμβάνεται στην περιοχή των Βάσεων της Δεκέλειας.

ε. 'Ενα δάνειο, του οποίου το ποσό και οι όροι θα συμφωνηθούν, για επέκταση του ηλεκτρικού δικτύου της νήσου.[213]

στ £1.500.000 οικονομική βοήθεια στην τουρκοκυπριακή κοινότητα για εκπαιδευτικούς και πολιτιστικούς σκοπούς και για επιδιόρθωση των κτιρίων του ΕΒΚΑΦ.[214]

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΕΔΩΣΕ «ΣΥΓΧΩΡΟΧΑΡΤΙ» ΣΤΟΥΣ ΒΡΕΤΑΝΟΥΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΜΑΣ

Παρά τις αλλεπάλληλες εκκλήσεις μου προς τον Μακάριο να επιφυλάξει το δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας να ζητήσει, εν ανάγκη, μέσον του Διεθνούς Δικαστηρίου, την επιστροφή από τη Βρετανική Κυβέρνηση του τεράστιου ποσού που αυτή υπεξαίρεσε από την Κύπρο από το 1878 ώς το 1913 υπό μορφή «Υποτελικού φόρου» και από το 1914 ώς το 1927 υπό μορφή «μεριδίου της Κύπρου στο τουρκικό χρέος», ο Μακάριος τελικά υπέγραψε την παρακάτω δήλωση που περιέχεται στη Συνθήκη Εγκαθίδρυσης.

«Εκτός όπως προνοείται στην παρούσα Συνθήκη, η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δε θα υποβάλει οποιεσδήποτε απαιτήσεις εναντίον της Κυβέρνησης της Βρετανίας, και η Κυβέρνηση της Βρετανίας δε θα υποβάλει οποιεσδήποτε απαιτήσεις εναντίον της Κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας, οι οποίες εγείρονται, ή φαίνεται πως εγείρονται από ή εν σχέσει, είτε με τη διοίκηση της Κύπρου, είτε με την εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας».[215]

---

[213] Treaty of Establishment, Appendix R.
[214] Στο ίδιο, Appendix U.
[215] Στο ίδιο, Appendix R.

ΑΟΡΙΣΤΗ ΥΠΟΣΧΕΣΗ ΓΙΑ ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑ

Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, ο Μακάριος ζήτησε ρητή υπόσχεση της Βρετανικής Κυβέρνησης ότι θα συνέχιζε την οικονομική βοήθεια προς την Κυπριακή Δημοκρατία και μετά την πρώτη πενταετία. Ο Υφυπουργός των Αποικιών Έμερυ όμως, αρνήθηκε τέτοια δέσμευση[216] και τελικά μπήκε στη Συνθήκη Εγκαθίδρυσης η ακόλουθη πρόνοια:

«Κατά τη διάρκεια 6 μηνών αμέσως πριν από τη 31η Μαρτίου 1965, και πριν από το τέλος κάθε επόμενης περιόδου πέντε ετών, η Βρετανική Κυβέρνηση, αφού συμβουλευθεί την Κυβέρνηση της Δημοκρατίας, θ' αναθεωρεί, και αφού λάβει υπόψη όλους τους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων και των οικονομικών αναγκών της Κυβέρνησης της Δημοκρατίας, θα καθορίζει το ποσό της οικονομικής βοήθειας που θα της παραχωρήσει για την επόμενη πενταετία».[217]

ΤΙ ΕΓΙΝΕ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑ

Η πρώτη πενταετία έληξε την 31ην Μαρτίου 1965 και σύμφωνα με την πιο πάνω Συμφωνία η Βρετανική Κυβέρνηση έπρεπε κατά τη διάρκεια των προηγούμενων 6 μηνών να συζητήσει με την Κυπριακή Κυβέρνηση το ποσό της βοήθειας για την επόμενη πενταετία. Επειδή όμως στο μεταξύ μεσολάβησαν οι διακοινοτικές συγκρούσεις του 1963-4, η Βρετανική Κυβέρνηση βρήκε την ευκαιρία να παρασιωπήσει το ζήτημα. Επίσης από την πλευρά της Κυπριακής Κυβέρνησης, ο Πρόεδρος Μακάριος απέφυγε κι αυτός να εγείρει το ζήτημα, ίσως γιατί στο μεταξύ κατήλθε στην Κύπρο η ελληνική μεραρχία με προοπτική να πραγματοποιήσει την 'Ενωσιν με την Ελλάδα.

Πέρασαν 14 χρόνια χωρίς να γίνει λόγος για την οικονομική βοήθεια που έπρεπε να δίνει η Βρετανία στην Κύπρο. Απότομα όμως, και άκαιρα, ο Πρόεδρος Κυπριανού, σε μια δημοσιογραφική του συνέντευξη κατά τη διάρκεια της συνόδου των χωρών της Κοινοπολιτείας στη Λουσάκα της Ζαμβίας, ανακοίνωσε στις 3 Αυγούστου 1979 ότι «έκαμε μια προσωπική παράκληση στην Πρωθυπουργό της Βρετανίας κυρία Θάτσιερ να πληρώσει στην Κυπριακή Δημοκρατία £200 εκατ. καθυστερημένα χορηγήματα σχετικά με τις Βρετανικές Βάσεις στην Κύπρο».[218] 'Οπως αναμενόταν η κ. Θάτσιερ απέρριψε ασυζητητί την «παράκληση» του κ. Κυπριανού.

Το 1988 ανέλαβε την Προεδρία ο κ. Βασιλείου και στις 31 Μαρτίου 1990 έληγε η έκτη πενταετία της συμφωνίας για οικονομική βοήθεια της Βρετανίας προς την Κυπριακή Δημοκρατία. Με την ευκαιρία εκείνη, έστειλα στις 2

[216] Δες μυστικό φάκελο Υπουργείου Εξωτερικών, FO371/152867, 25.6.1960.
[217] Treaty of Establishment, Appendix R.
[218] Δες Keesing's Archives 26.10.1979, p.29903.

Φεβρουαρίου 1990, στον Πρόεδρο Βασιλείου επιστολή (την οποία δημοσίευσα στις 4.2.1990) στην οποία του εισηγήθηκα να καλέσει τη Βρετανική Κυβέρνηση πριν από την 31ην Μαρτίου 1990 να συζητήσουν τον καθορισμό της οικονομικής βοήθειας για την επόμενη πενταετία, όπως προνοεί η Συνθήκη Εγκαθίδρυσης. Δυστυχώς φαίνεται πως ούτε ο Πρόεδρος Βασιλείου ζήτησε επίσημα να διεξαχθεί τέτοια συζήτηση και το ζήτημα ακόμα εκκρεμεί.

ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΒΡΕΤΑΝΩΝ ΣΤΙΣ ΒΑΣΕΙΣ

Όπως φαίνεται στα προηγούμενα άρθρα και υπομνήματα μου προς τον Πρόεδρο Μακάριο, εισηγούμουν να μπουν στη «Συνθήκη Εγκαθίδρυσης» περιορισμοί στα δικαιώματα των Βρετανών στις Βάσεις, ώστε να μην τις μετατρέψουν σε αποικία τύπου Χογκ Κογκ όπως είχε εισηγηθεί στη Βουλή των Κοινοτήτων ένας 'Αγγλος Βουλευτής στις 19.3.1959.[219] Τελικά η Βρετανική Κυβέρνηση αναγκάστηκε να συμφωνήσει, και μάλιστα σ' ένα μυστικό σημείωμα του Υπουργείου Εξωτερικών με ημερομηνία 14.7.1960, που περιλάμβανε τις θέσεις που επρόκειτο ο Κυβερνητικός εκπρόσωπος να υποστηρίξει κατά τη διάρκεια της συζήτησης στη Βουλή για την Κύπρο, αναφέρεται ότι:

«Δεν επιθυμούμε να μετατρέψουμε τις Βάσεις σ' ένα δεύτερο Χογκ Κογκ».[220] Το θέμα αυτό συζητήθηκε εκτεταμένα στη Μικτή Επιτροπή και η Κυπριακή Αντιπροσωπεία υποστήριξε σθεναρά τις απόψεις που είχα εισηγηθεί.[221]

Τελικά είδα με ευχαρίστηση μου ότι στη «Συνθήκη Εγκαθίδρυσης» (Appendix 0) συμφωνήθηκαν οι πιο κάτω περιορισμοί στη χρησιμοποίηση των Βάσεων:

Η Βρετανική Κυβέρνηση αναλαμβάνει τις πιο κάτω υποχρεώσεις:

α. Να μην αναπτύξει τις περιοχές αυτές για τίποτα άλλο εκτός από στρατιωτικούς σκοπούς.

β. Να μην εγκαθιδρύσει και διοικεί «αποικίες».

γ. Να μην εγκαθιδρύσει τελωνειακά φυλάκια ή άλλα συνοριακά εμπόδια μεταξύ των περιοχών αυτών και της Δημοκρατίας.

δ. Να μην ιδρύσει ή επιτρέψει την ίδρυση εμπορικών ή βιομηχανικών επιχειρήσεων.

ε. Να μην εγκαθιδρύσει εμπορικά ή πολιτικά λιμάνια ή αεροδρόμια.

στ. Να μην επιτρέψει την εγκατάσταση στις περιοχές αυτές προσώπων παρά μόνο για προσωρινούς σκοπούς.

---

[219] Δες προηγούμενη σελίδα.

[220] Φάκελος FO 371/152928, Brief for Second Reading Debate on Cyprus, 14.7.1960, RC1192/226A

[221] Δες προηγούμενες σελίδες.

ζ. Να μην απαλλοτριώσει ιδιωτικά κτήματα στις περιοχές αυτές παρά μόνο για στρατιωτικούς σκοπούς και κατόπιν πληρωμής δίκαιης αποζημίωσης.

Επίσης στο Appendix M, περιορίζονται τα εμπορεύματα που δικαιούνται να εισάξουν η ΝΑΑΦΙ και τα μέλη των Βρετανικών δυνάμεων, στα όρια που ίσχυαν πριν την ίδρυση της Δημοκρατίας, όπως είχα εισηγηθεί.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΒΑΣΕΩΝ

Για το θέμα του μέλλοντος των Βρετανικών Βάσεων διεξήχθη μακρά συζήτηση. Ο Μακάριος ορθά επέμενε να συμφωνηθεί, όπως είχα εισηγηθεί, ότι η Βρετανία δε θα δικαιούται να μεταβιβάσει τις Βάσεις σε κανένα άλλον, και αν τις εγκαταλείψει, αυτές πρέπει να περιέλθουν στην Κυπριακή Δημοκρατία.

Από τα μυστικά αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών φαίνεται ότι η Τουρκία δε συμφωνούσε να παραχωρηθούν τελικά οι Βάσεις στην Κυπριακή Δημοκρατία, και όχι μόνο ήθελε να έχει δικαίωμα «βέτο» για τη μεταβίβαση τους σε οποιονδήποτε, αλλά ζητούσε τελικά να τις πάρει αυτή.[222]

Επίσης αποκαλύπτεται ότι υπήρχε μια μυστική συμφωνία που έγινε κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου στο Λονδίνο το Φεβρουάριο 1959, μεταξύ Βρετανικής Κυβέρνησης και των κ. Αβέρωφ και Ζορλού, που έλεγε ότι : «Οι Βρετανικές Βάσεις δε θα αποξενωθούν χωρίς τη συγκατάθεση των μερών της παρούσας διευθέτησης».[223]

Με βάση αυτήν τη συμφωνία, το Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών πρότεινε να μπει στη Συνθήκη Εγκαθίδρυσης η ακόλουθη δήλωση:

«Η Βρετανική Κυβέρνηση δε σκοπεύει να παραχωρήσει κανένα μέρος των Βάσεων σε καμιά άλλη δύναμη ή οργανισμό. Εάν οποτεδήποτε η κατάσταση αλλάξει η Βρετανική Κυβέρνηση σαν πρώτο βήμα, θα συμβουλευθεί τις Κυβερνήσεις Ελλάδας, Τουρκίας και Κυπριακής Δημοκρατίας».[224] 'Οπως σημειώνεται στον ίδιο φάκελο, το Υπουργείο χρησιμοποίησε τον όρο «θα συμβουλευθεί» και όχι «θα ζητήσει τη συγκατάθεση» των τριών Κυβερνήσεων, για να μπορεί τελικά η Βρετανική Κυβέρνηση να διαθέσει τις Βάσεις όπως θέλει.

Ο Μακάριος ενεργώντας ορθά, δεν εδέχθη αυτήν τη διατύπωση και επέμενε ώς το τέλος ανυποχώρητα ότι, αν η Βρετανία ποτέ εγκαταλείψει τις Βάσεις,

---

[222] Δες φάκελο FO371/152916, τηλεγράφημα No. 223, 5.4.1960. Δες επίσης την προειδοποίηση μου προς τον Μακάριο ότι αν δεν περιοριζόταν, η Βρετανία θα μπορούσε μια μέρα να μεταβιβάσει τις βάσεις στην Τουρκία.

[223] Στον ίδιο φάκελλο υπάρχει μυστικό σημείωμα του E.J.W. Barnes του Υπουργείου Εξωτερικών, 7.4.1960, το οποίο αναφέρει τα εξής: «Αυτή η συμφωνία καταχωρήθηκε μόνο στον μυστικό τυπωμένο τόμο ο οποίος δεν βρίσκεται στην κατοχή των Κυβερνήσεων Ελλάδος και Τουρκίας ή των Κυπρίων».

[224] Φάκελος FO371/152916, RC1192/150(1), 10.5.1960.

πρέπει να τις μεταβιβάσει στην Κυπριακή Δημοκρατία. Αυτή ήταν μια από τις λίγες περιπτώσεις που η ισχυρογνωμοσύνη του Μακαρίου βγήκε προς το καλό της Κύπρου, γιατί τελικά η Βρετανία υποχώρησε και εδέχθη και μπήκαν στη Συνθήκη Εγκαθίδρυσης οι πιο κάτω δηλώσεις:

α. Η Βρετανική Κυβέρνηση δηλώνει ότι δε σκοπεύει να εγκαταλείψει τις Βάσεις.

β. Ο Μακάριος και ο Κιουτσιούκ απάντησαν εκ μέρους της Κυπριακής Δημοκρατίας ότι διαβεβαιούν τη Βρετανία ότι δε θα απαιτήσουν απ' αυτήν να εγκαταλείψει τις Βάσεις, αλλά σε περίπτωση που θ' αλλάξουν οι στρατιωτικές της ανάγκες και αποφασίσει να τις εγκαταλείψει, τότε η κυριαρχία και ο έλεγχος τους πρέπει να μεταβιβασθεί στην Κυπριακή Δημοκρατία.

γ. Η Βρετανική Κυβέρνηση απάντησε στον Μακάριο και τον Κιουτσιούκ ότι συμφωνεί πλήρως με ό,τι γράφουν στην επιστολή τους.[225]

[225] Treaty of Establishment, Appendix P.

ΟΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(2.7.1960)

Μακαριώτατε,

Με ιδιαίτερη ικανοποίηση είδα ότι οι απόψεις που υποστηρίξατε με σθένος στις λήξασες αγγλο-κυπριακές συνομιλίες, σχετικά με το «καθεστώς και τη διοίκηση των Βρετανικών Βάσεων», που τελικά έγιναν κατά το μάλλον ή ήττον αποδεκτές, συμπίπτουν ώς ένα μεγάλο βαθμό με τις εισηγήσεις που είχα υποβάλει στη Μακαριότητα σας γραπτώς στις 18.12.1959 και 12 Ιανουαρίου 1960, και προφορικά στις 11 Ιανουαρίου 1960.

Εξάλλου, λυπούμαι να παρατηρήσω ότι, απ' όσα έχουν ανακοινωθεί, δε φαίνεται να εθέσατε επίσημα τη δίκαιη Κυπριακή απαίτηση για την επιστροφή (μαζί με τους τόκους) των τεράστιων ποσών που υπεξαίρεσε η Αγγλία από την Κύπρο υπό μορφή «Υποτελικού Φόρου» ή «Μεριδίου της Κύπρου στο τουρκικό χρέος».

Εν πάση περιπτώσει, σκοπός της παρούσας επιστολής δεν είναι να σχολιάσω τις Αγγλο-Κυπριακές συμφωνίες, για τις οποίες άλλωστε ελάχιστες λεπτομέρειες έγιναν γνωστές ώς τώρα, αλλά να σας υποβάλω, με όλο το σεβασμό, μερικές εισηγήσεις σχετικά με ένα από τα πιο σοβαρά προβλήματα που θα αντιμετωπίσει η Κυπριακή Δημοκρατία αμέσως μετά την υπογραφή αυτών των Συμφωνιών.

Αναφέρομαι στο πολύ ατυχές άρθρο 188(2) του Συντάγματος που προνοεί ότι, όλοι οι νόμοι που επιβάλλουν φόρους ή τέλη θα παύσουν να ισχύουν την 31^{ην} Δεκεμβρίου 1960. Αυτό σημαίνει ότι, πριν το τέλος του χρόνου, πρέπει απαραίτητα - γιατί στην αντίθετη περίπτωση το κράτος θα αντιμετωπίσει το φάσμα της οικονομικής χρεωκοπίας - να θεσπιστούν νέοι νόμοι για τους τελωνειακούς δασμούς, το φόρο εισοδήματος, τους κτηματικούς φόρους, τα τέλη καπνού, ποτών κλπ οι οποίοι να εγκριθούν από χωριστή πλειοψηφία των Ελλήνων και των Τούρκων Βουλευτών (σύμφωνα με το άρθρο 78 του Συντάγματος). Τούτο ισοδυναμεί με δικαίωμα των Τούρκων Βουλευτών, αν θελήσουν, να εκβιάσουν την Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας να αποδεχτεί οποιεσδήποτε τροποποιήσεις στους πιο πάνω νόμους που συμφέρουν στην τουρκική κοινότητα. Προσωπικά πιστεύω πως, σε καμιά περίπτωση δεν έπρεπε να είχε δοθεί στους Τούρκους αυτή η Δαμόκλεια σπάθη, δεδομένου ότι το άρθρο 7 της Συμφωνίας της Ζυρίχης δε μιλά για την κατάργηση των φορολογικών νόμων που ήδη ισχύουν και τη θέσπιση νέων με το «βέτο» των Τούρκων Βουλευτών, αλλά μόνο για «χωριστή πλειοψηφία στην ψήφιση κάθε νόμου που καθιερώνει φόρους ή τέλη». Το πιο λογικό θα ήταν να εξακολουθήσουν να ισχύουν όλοι οι Νόμοι που επιβάλλουν φόρους ή τέλη -

όπως θα εξακολουθήσουν να ισχύουν και όλοι οι άλλοι νόμοι - ωσότου τροποποιηθούν ή ακυρωθούν από τη Βουλή.

Εφόσον όμως το άρθρο 188(2) του Συντάγματος αποτελεί μια πραγματικότητα που δεν επιδέχεται τροποποίηση εκ των υστέρων, το μόνο που απομένει και το υποβάλλω στη Μακαριότητα σας, είναι το εξής:

Με πρώτη ευκαιρία (και τέτοια ευκαιρία πιθανό να παρουσιαστεί πολύ σύντομα) πρέπει να προσπαθήσετε να πείσετε τον Τούρκο Αντιπρόεδρο - ή να του το θέσετε ως όρο αποδοχής από μέρους σας κάποιας δικής του απαίτησης που δε θα παραβλάπτει τα συμφέροντα της Δημοκρατίας - να αναλάβει υποχρέωση ότι, όταν αρχίσει να λειτουργεί η Βουλή, θα ασκήσει όλη την επιρροή του ώστε οι Τούρκοι Βουλευτές να εγκρίνουν νέο νόμο σύμφωνα με τον οποίο όλοι οι Νόμοι που επιβάλλουν φόρους ή τέλη θα ισχύουν και μετά την 31ην Δεκεμβρίου 1960, μέχρις ότου τροποποιηθούν ή ακυρωθούν από τη Βουλή με χωριστή πλειοψηφία όπως προνοεί το άρθρο 78 του Συντάγματος. Δυο επιχειρήματα που συνηγορούν για την αναγκαιότητα ενός τέτοιου νόμου είναι τα πιο κάτω:

α) Οι Νόμοι που επιβάλλουν φόρους ή τέλη αποτελούν ένα μεγάλο και πολύ σημαντικό τμήμα της Κυπριακής Νομοθεσίας. Και όπως για τους άλλους νόμους βρέθηκε ότι δεν ήταν πρακτικά δυνατό να ξαναθεσπιστούν, εξίσου δύσκολη θα είναι και η θέσπιση νέων νόμων για τους τελωνειακούς δασμούς, το φόρο εισοδήματος κ.λ.π., και η διατύπωση τους στην ελληνική και την τουρκική γλώσσα με τέτοιον τρόπον, ώστε να μην επιδέχεται παρερμηνείες που θα επέτρεπε καταστρατηγήσεις και συχνές προσφυγές στα δικαστήρια για τελική γνωμοδότηση.

β) Στην περίπτωση των φόρων, ισχύει το γνωμικό «μη κίνει κακόν ευ κείμενον». 'Οταν θα γίνει λόγος για θέσπιση από την αρχή όλων των φορολογικών νόμων, θα ξεσηκωθούν όλες οι τάξεις να ζητούν ελάττωση της φορολογίας που βαρύνει την κάθε μια χωριστά, οπότε η Βουλή θα βρεθεί σε αδιέξοδο.

Ελπίζω οι πιο πάνω απόψεις και εισηγήσεις μου να σας φανούν εξυπηρετικές.

Είμαι στη διάθεση σας Μακαριώτατε να σας συναντήσω όποτε έχετε καιρό για να σας αναπτύξω και προφορικά τις απόψεις μου.[226]

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

[226] Συνάντησα τον Πρόεδρο Μακάριο στις 18 Οκτωβρίου 1960 και του ανέπτυξα και προφορικά τις απόψεις μου στα πιο πάνω και επίσης στο θέμα της παραμονής της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Βρετανική Κοινοπολιτεία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 4
(1992)

Πιστεύω πως η μεγαλύτερη γκάφα που έκαμε η Ελληνοκυπριακή Αντιπροσωπεία στην Επιτροπή που ετοίμασε το Σύνταγμα ήταν, να δεχθεί την άποψη του Αρχηγού της Τουρκικής Αντιπροσωπείας, Καθηγητή Ερίμ, ότι όλοι οι φορολογικοί Νόμοι έπρεπε να ακυρωθούν την 31ην Δεκεμβρίου 1960 και να ψηφιστούν από τη Βουλή νέοι Νόμοι οι οποίοι να εγκριθούν με χωριστή πλειοψηφία των Ελλήνων και των Τούρκων Βουλευτών, όπως προνοεί το άρθρο 78 του Συντάγματος.

'Οταν εκ των υστέρων ρώτησα ένα μέλος της Ελληνοκυπριακής Αντιπροσωπείας γιατί δέχτηκαν αυτόν τον όρο, προσπάθησε να το δικαιολογήσει λέγοντας ότι «εφόσον επρόκειτο για «αποικιοκρατικούς» φορολογικούς νόμους αυτοί έπρεπε να ξαναψηφιστούν». Σε δεύτερη ερώτηση μου γιατί το Σύνταγμα άφησε όλους τους άλλους νόμους οι οποίοι ήσαν και αυτοί «αποικιοκρατικοί» να ισχύουν επ' αόριστον, ωσότου τροποποιηθούν ή αντικατασταθούν, δεν πήρα απάντηση.

Την 31ην Δεκεμβρίου 1960 η Βουλή ψήφισε ομόφωνα Νόμο με τον οποίον παρατάθηκε η ισχύς όλων των φορολογικών Νόμων, για τρεις μήνες ώς την 31ην Μαρτίου 1961. Την 31ην Μαρτίου, όμως, όπως πρόβλεπα, δημιουργήθηκε αδιέξοδο γιατί, ενώ οι 'Ελληνες Βουλευτές ήθελαν παράταση για ακόμα 3 μήνες, οι Τούρκοι Βουλευτές δέχονταν παράταση μόνο 2 μηνών. 'Ετσι, όλοι οι φορολογικοί νόμοι έπαυσαν να ισχύουν την 31ην Μαρτίου 1961.

Την 1ην Απριλίου 1961, ο Πρόεδρος Μακάριος εξέδωσε Διαταγή σε όλους τους Δημόσιους Υπαλλήλους να συνεχίσουν να εισπράττουν τους φόρους και τους δασμούς ως συνήθως, και δικαιολόγησε την πράξη του λέγοντας ότι «το Σύνταγμα υπάρχει προς όφελος του Κράτους και όχι το Κράτος προς όφελος του Συντάγματος».[227] 'Ετσι δημιουργήθηκε η πρώτη ρήξη μεταξύ των δυο κοινοτήτων στη νήσο. Οι 'Ελληνες φορολογούμενοι συνέχισαν να πληρώνουν τους φόρους τους, ενώ οι Τούρκοι αρνούνταν.

Στις 18 Δεκεμβρίου 1961 συζητήθηκε στη Βουλή Νομοσχέδιο για επαναψήφιση του Φόρου Εισοδήματος όπως είχε. Οι Τούρκοι Βουλευτές ζήτησαν να ισχύουν οι κλίμακες των φόρων μόνο για ένα χρόνο και κάθε χρόνο να ξαναψηφίζονται, ενώ το κύριο μέρος του Νόμου να ισχύει χωρίς αλλαγή.

Οι 'Ελληνες Βουλευτές δε δέχτηκαν την τουρκική άποψη, κι έτσι οριστικοποιήθηκε το αδιέξοδο.[228]

Στις 20 Δεκεμβρίου 1961 η Ελληνική Κοινοτική Συνέλευση, με βάση το δικαίωμα που της έδινε το Σύνταγμα να επιβάλλει στους 'Ελληνες φορολογούμενους «προσωπικές εισφορές» για κάλυψη των εξόδων της

[227] Ελευθερία, 2.4.1961.
[228] Δες Πρακτικά Βουλής, 18.12.1961.

Ελληνικής Παιδείας της νήσου,[229] ψήφισε Νόμο με τον οποίο επέβαλε «προσωπικές εισφορές» σ' όλους τους 'Ελληνες φορολογούμενους, ίσες με τον φόρο εισοδήματος του καθενός, με βάση τις κλίμακες που ίσχυαν προηγουμένως. Στη συνέχεια παρόμοιο Νόμο ψήφισε και η Τουρκική Κοινοτική Συνέλευση.

Το ζήτημα της συνταγματικότητας ή μη των πιο πάνω νόμων των Κοινοτικών Συνελεύσεων, το συζήτησε το Ανώτατο Συνταγματικό Δικαστήριο, το οποίο απεφάνθη πως ό,τι έγινε δεν ήταν αντίθετο προς το Σύνταγμα.[230]

'Ετσι αποκαταστάθηκε η φορολογική τάξη, με τη μετατροπή του φόρου εισοδήματος ο οποίος πήγαινε στον Προϋπολογισμό της Δημοκρατίας, σε προσωπικές εισφορές που εισπράττονταν από την Κυβέρνηση της Δημοκρατίας για λογαριασμό των Κοινοτικών Συνελεύσεων.

Το αποτέλεσμα όμως αυτής της μετατροπής ήταν ότι, «οι προσωπικές εισφορές» που εισπράττονταν από τους Τούρκους φορολογούμενους για την παιδεία τους αναλογούσαν μόνο σε 7,8% του συνόλου των προσωπικών εισφορών της Κύπρου (γιατί οι Τούρκοι ήσαν φτωχότεροι), ενώ οι προσωπικές εισφορές των Ελλήνων ήσαν 92,2% του συνόλου.[231] 'Ετσι η τουρκική παιδεία τελικά χρηματοδοτείτο με ποσό πολύ μικρότερο από την αναλογία του πληθυσμού της (18%), πράγμα που δείχνει πως το αδιέξοδο που εδημιουργήθη από την τουρκοκυπριακή πλευρά επωφελούμενη της διάταξης του Συντάγματος για χωριστή πλειοψηφία, τελικά απέβηκε σε βάρος της.

'Οπως αποκαλύπτει ο τότε Πρόεδρος της Βουλής Γλαύκος Κληρίδης στο βιβλίο του, «Η Κατάθεση μου» (Τόμος Α', σ. 147) το 1962 οι Τούρκοι Βουλευτές δέχτηκαν να εγκαταλείψουν το δικαίωμα χωριστής πλειοψηφίας για τους φορολογικούς νόμους, αν η Βουλή συμφωνούσε να επιχορηγεί την παιδεία κάθε κοινότητας με αναλογία 70:30. Η πρόταση όμως αυτή δεν έγινε αποδεκτή από τον Πρόεδρο Μακάριο, ο οποίος επέμενε στην άποψη του ότι η εγκατάλειψη από τους Τούρκους Βουλευτές του δικαιώματος χωριστής πλειοψηφίας έπρεπε να γίνει με τροποποίηση του Συντάγματος και όχι με υπογραφή σχετικού Πρωτοκόλλου, όπως πρότειναν οι Τούρκοι.

Προτού δημιουργηθεί η διένεξη για το φόρο εισοδήματος, η Βουλή των Αντιπροσώπων ψήφισε, με πλειοψηφία των Ελλήνων βουλευτών, στις 12.9.1961 σε νόμο (αρ. 4 του 1961) νομοσχέδιο του Υπουργικού Συμβουλίου με το οποίο αύξανε τις επιχορηγήσεις προς τις κοινοτικές συνελεύσεις για τα έξοδα της παιδείας τους, με αναλογία 87,5% για την ελληνική και μόνο 12,5% για την τουρκική (£525.000 με £75.000). Σχετικά με το θέμα τούτο το Σύνταγμα

[229] 'Αρθρο 87 του Συντάγματος.

[230] Αποφάσεις Ανωτάτου Συνταγματικού Δικαστηρίου, Τόμος 5, σ. 22-3.

[231] Σύμφωνα με την Επίσημη 'Εκθεση του Τμήματος Εσωτερικών Προσόδων του 1963 (σελ. 4), το ποσό των προσωπικών εισφορών που εισπράχθηκαν στα χρόνια 1960-'63 ήσαν £1.287.670 (92,2%) από τους 'Ελληνες και £109.559 (7,8%) από τους Τούρκους.

(άρθρο 88) όριζε αρχική επιχορήγηση με αναλογία 80:20 (£1.600.000 με £400.000) και άφηνε ελεύθερη τη Βουλή ν' αποφασίσει για τις αναλογίες περαιτέρω αυξήσεων των επιχορηγήσεων.

Ο Τούρκος Αντιπρόεδρος έκαμε προσφυγή στο Συνταγματικό Δικαστήριο, με το επιχείρημα ότι ο νόμος εκείνος έκαμνε δυσμενή διάκριση εις βάρος της τουρκικής κοινότητας και το Δικαστήριο με την απόφαση του (Case No 121/61, 24.12.1961) βρήκε το νόμο αντισυνταγματικό και, συνεπώς, άκυρο.

Λαμβανομένου υπόψη ότι η αναλογία πληθυσμού των δύο κοινοτήτων με βάση την απογραφή του 1940 ήταν 81,2:18,8 (452.291 και 104.942), γίνεται φανερό ότι η απόφαση εκείνη του Προέδρου Μακαρίου και των ελλήνων υπουργών και βουλευτών ενίσχυε το παράπονο των Τουρκοκυπρίων ότι η Κυβέρνηση Μακαρίου τους συμπεριφερόταν «σαν να ήταν δευτέρας τάξεως πολίτες».

Τα πιο κάτω αποσπάσματα από το βιβλίο του Γλαύκου Κληρίδη («Η Κατάθεση μου», Τόμος Α', σ. 137-8) αποδεικνύουν ότι δεν ήταν βάσιμος ο ισχυρισμός του Μακαρίου ότι «το Σύνταγμα της Ζυρίχης δεν μπορούσε να δουλέψει εξ αιτίας της κατάχρησης από τους Τουρκοκυπρίους των προνομίων που αυτό τους έδινε» (μεταξύ των οποίων ήταν και το δικαίωμα χωριστής ψηφοφορίας για τους φορολογικούς νόμους) και γι' αυτό έπρεπε να τροποποιηθούν, έστω μονομερώς, από τον ίδιο. Να, τι γράφει ο Κληρίδης:

«Θα ήταν δύσκολο στον αντικειμενικό αναλυτή να υποστηρίξει την άποψη ότι οι συνταγματικές πρόνοιες δημιούργησαν δυσκολίες κατά την περίοδο 1960-1961 και ότι ήταν αναγκαία μια επείγουσα συνταγματική αναθεώρηση για να ξεπερασθούν, ή ότι δεν υπήρχε άλλος τρόπος αντιμετώπισης των συνταγματικών δυσκολιών. Οι αποδείξεις που θα είχε μπροστά του ο αντικειμενικός αναλυτής είναι οι εξής:

Οι δυσκολίες που θα μπορούσαν να προκύψουν από την έννοια της τεχνητής εξίσωσης του πολιτικού status και δύναμης των δύο κοινοτήτων, οι οποίες εύρισκαν έκφραση στις κοινές εξουσίες που είχαν ανατεθεί στον Πρόεδρο και τον Αντιπρόεδρο, δε δημιούργησαν κατά την περίοδο 1960-1963 οποιοδήποτε εμπόδιο. Αποτέλεσμα ήταν ότι οι υπουργοί, οι ανεξάρτητοι αξιωματούχοι της Δημοκρατίας, τα μέλη του συνταγματικού και του ανωτάτου δικαστηρίου, η επιτροπή δημόσιας υπηρεσίας και οι αρχηγοί του στρατού και της αστυνομίας διορίσθηκαν χωρίς κανένα πρόβλημα.

Δεν έγινε χρήση της εξουσίας βέτο, παρά μόνο μια φορά από τον αντιπρόεδρο στο ζήτημα της σύνθεσης των μονάδων του κυπριακού στρατού. Στην πραγματικότητα, η ελληνοκυπριακή πλευρά ικανοποιήθηκε που ο αντιπρόεδρος χρησιμοποίησε την εξουσία του βέτο σ' αυτό το ζήτημα άμυνας, επειδή έτσι αποκλείσθηκε η εφαρμογή της συνταγματικής πρόνοιας για δημιουργία στρατού 2.000 ανδρών... Από την άλλη πλευρά, ο αντιπρόεδρος δε χρησιμοποίησε την εξουσία βέτο στο ζήτημα της εξωτερικής πολιτικής, παρά τη

διαφορά απόψεων μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων μελών του υπουργικού συμβουλίου, ως προς την εξωτερική πολιτική που έπρεπε να ακολουθηθεί».

ΜΑΣ ΣΥΜΦΕΡΕΙ ΝΑ ΠΑΡΑΜΕΙΝΟΥΜΕ ΣΤΗ ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΠΟΛΙΤΕΙΑ[232]

(29.1.1961)

Με την ευκαιρία που αυτές τις μέρες πρόκειται να ληφθεί τελειωτική απόφαση για το θέμα της παραμονής ή μη, της Κύπρου στη Βρετανική Κοινοπολιτεία, θεωρώ υποχρέωση μου ν' ανακεφαλαιώσω και να συμπληρώσω τις απόψεις που υπέβαλα στον Πρόεδρο Μακάριο και τον Πρόεδρο της Βουλής κ. Γλαύκο Κληρίδη.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Είναι γνωστό ότι η Κύπρος είναι βασικά γεωργική χώρα. Οι μισοί κάτοικοι της νήσου ασχολούνται άμεσα με τη γεωργία και αρκετοί αποζούν έμμεσα απ' αυτήν. Γι' αυτό, το πρόβλημα των εξωτερικών αγορών για τα γεωργικά προϊόντα που παράγουμε, πέραν από αυτά που καλύπτουν τις ανάγκες του τόπου, είναι ζωτικής σημασίας για την Κυπριακή οικονομία.

Σήμερα, τα κυριώτερα γεωργικά προϊόντα που εξάγουμε απορροφούνται αποκλειστικά από την αγορά της Μ. Βρετανίας. Για παράδειγμα, μέσα στο 1959 τα έσοδα μας από την εξαγωγή πατατών ήσαν £1.131.000, από τις οποίες £1.046.000 (δηλ. 92%) αγοράστηκαν από τη Μ. Βρετανία, ενώ όλες οι άλλες εξωτερικές αγορές (Ελλάδα, Λίβανος, Κεϋλάνη, Σουδάν, Αίγυπτος, Ιορδανία, Κουβέιτ κλπ) αγόρασαν μόνο £85.000 (δηλ. 8%). Επίσης τα χαρούπια, από ένα σύνολο εξαγωγών αξίας £855.000 η Αγγλία αγόρασε τα 99% £844.000, ενώ η Αμερική μόνο £6.000 και η Ελβετία £4.000. 'Αλλα γεωργικά προϊόντα που εξάγονται αποκλειστικά στην Αγγλία είναι τα σταφύλια, πεπόνια, καρπούζια και καρότα, από τα οποία η Κύπρος πήρε μέσα στο 1959 £710.000. Εκτός από αυτά η αγγλική αγορά απορροφά τα 69% των εξαγωγών μας σε πορτοκάλια και άλλα εσπεριδοειδή (£1.671.000 από σύνολο £2.427.000).

Το σύνολο των γεωργικών εξαγωγών μας μέσα στο 1959 ήταν περίπου £6.000.000 εκ των οποίων τα τρία τέταρτα (£4.500.000) αγοράστηκαν από τη Μ. Βρετανία.

Μόνο κάποιος που δεν ξέρει τις τεράστιες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν σήμερα τα γεωργικά προϊόντα στη διεθνή αγορά, μπορεί να υποστηρίξει ότι πρέπει να εγκαταλείψουμε την εξασφαλισμένη αγορά που έχουμε και να αναζητήσουμε άλλες αβέβαιες, και πιθανόν ανύπαρκτες, αγορές για τα γεωργικά προϊόντα που παράγουμε πέραν από τις ανάγκες μας και που δεν

[232] Το έγγραφο τούτο υποβλήθηκε από τον Συγγραφέα στον Πρόεδρο Μακάριο και τον Πρόεδρο της Βουλής κ. Γλαύκο Κληρίδη και δημοσιεύτηκε στις 29.1.1961 στην «Ελευθερία», το «Φιλελεύθερο» και την «Εθνική».

μπορούμε σύντομα να τα αντικαταστήσουμε με άλλα που να έχουν καλύτερες προοπτικές.

Το συμφέρον της Κύπρου απαιτεί όχι μόνο να μην εγκαταλείψουμε το προνόμιο της ελεύθερης και αδασμολόγητης (ή με ελαττωμένο δασμό) εξαγωγής των γεωργικών μας προϊόντων στην αγγλική αγορά, αλλά να φροντίσουμε να επωφεληθούμε καλύτερα απ' αυτό το προνόμιο, έχοντας υπόψη μας ότι η Αγγλία εισάγει κάθε χρόνο από το εξωτερικό φρούτα αξίας £89 εκατ., λαχανικά £57 εκατ. και κρασιά £16 εκατ. και, εξαιτίας του κλίματος της, δε μπορεί να γίνει αυτάρκης σ' αυτά τα είδη, όπως τείνουν να γίνουν άλλες βιομηχανικές χώρες.

Βέβαια, εξυπακούεται ότι η παραμονή μας στη Βρετανική Κοινοπολιτεία δεν πρέπει να μας εμποδίσει να συνεχίσουμε και, εκεί που μπορούμε, να επεκτείνουμε, τις εμπορικές μας σχέσεις με όλες τις άλλες χώρες του κόσμου, τόσο τις Δυτικές όσο και τις Ανατολικές.

Στο ζήτημα τούτο πρέπει να ακολουθήσουμε τη συμβουλή του αρχαίου ρητού «στέργε μεν τα παρόντα, ζήτει δε τα βελτίω».

Εκτός όμως από τους εμπορικούς δεσμούς μας με τη Βρετανική Κοινοπολιτεία δεν πρέπει να ξεχάσουμε και τους πάνω από 80.000 Κυπρίους που ζουν και εργάζονται στην Αγγλία και άλλα μέρη της Κοινοπολιτείας, με ίσους όρους όπως οι 'Αγγλοι, πράγμα που πιθανό να μη μπορεί να γίνεται αν η Κύπρος εγκαταλείψει την Κοινοπολιτεία. Και περιττό να πούμε ότι, προς το παρόν, η Κυπριακή οικονομία δεν μπορεί να διαθρέψει ούτε ένα μέρος αυτών των Κυπρίων αν εξαναγκαστούν να επαναπατριστούν, αφού δεν μπορεί να διαθρέψει ούτε αυτούς που βρίσκονται εδώ, και αρκετές χιλιάδες αναγκάζονται κάθε χρόνο να μεταναστεύουν κυρίως στην Αγγλία, όπου, εφόσον η Κύπρος παραμένει στην Κοινοπολιτεία, δε θεωρούνται «αλλοδαποί».

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ

Πολλοί έχουν την εντύπωση ότι, ενώ για οικονομικούς λόγους, συμφέρει να παραμείνουμε στην Κοινοπολιτεία, για πολιτικούς λόγους, και ιδιαίτερα για «να ολοκληρώσουμε την ανεξαρτησία μας», πρέπει να φύγουμε από την Κοινοπολιτεία. Σχετικά με τις πολιτικές συνέπειες της παραμονής της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Βρετανική Κοινοπολιτεία, φαίνεται πως υπάρχουν πολλές παρεξηγήσεις. Πολλοί νομίζουν ότι, σαν μέλος της Βρετανικής Κοινοπολιτείας η Κύπρος θα οφείλει υποταγή στη Βασίλισσα της Μ. Βρετανίας, ή ότι θα δίνει «όρκο πίστεως» στο Βρετανικό Στέμμα, ή ότι στα κυβερνητικά γραφεία θα πρέπει να είναι αναρτημένη η φωτογραφία της Βασίλισσας, ή ότι στις επίσημες τελετές της Δημοκρατίας θ' ανακρούεται ο Βρετανικός ύμνος και άλλα παρόμοια. 'Ολα αυτά πιθανό να ίσχυαν και να γίνονταν πριν χρόνια, σήμερα όμως ούτε ισχύουν ούτε γίνονται στις ανεξάρτητες δημοκρατίες - π.χ. στις Ινδίες, το Πακιστάν και τη Γκάνα - μέλη της Βρετανικής Κοινοπολιτείας,

όπως θα είναι και η Κύπρος. Σύμφωνα με την απόφαση της Συνδιάσκεψης των Πρωθυπουργών της Κοινοπολιτείας του Απρίλη 1949 - όταν επρόκειτο ν' ανακηρυχθούν οι Ινδίες σε Ανεξάρτητη Δημοκρατία - η Δημοκρατία των Ινδιών έπαυσε να οφείλει υποταγή στο Βρετανικό στέμμα και απλώς «αποδέχεται τον 'Αγγλο Βασιλέα (ή τη Βασίλισσα) σαν το σύμβολο του ελεύθερου συνδέσμου των ανεξάρτητων μελών της Κοινοπολιτείας».[233] Ίσως όμως μερικοί να ισχυριστούν ότι, έστω και αν η Κυπριακή Δημοκρατία δε θα δίνει «όρκο πίστεως» στη Βασίλισσα της Μ. Βρετανίας, εντούτοις η παραμονή της στη Βρετανική Κοινοπολιτεία θ' αποτελεί εμπόδιο για «την ολοκλήρωση της ανεξαρτησίας της». Είναι δυστυχώς αλήθεια, πως, η Κυπριακή Δημοκρατία απέχει πολύ από του να είναι πλήρως ανεξάρτητη και πως για να επιτύχει την ολοκλήρωση της ανεξαρτησίας της θα χρειαστεί πολύχρονους και επιδέξιους διπλωματικούς αγώνες στο διεθνή στίβο. Τέτοιοι αγώνες όμως δεν κερδίζονται με την απομόνωση, προ παντός όταν αυτός που αγωνίζεται είναι πολύ μικρός, ή με τη μυωπική πολιτική που δε διακρίνει τον κύριο στόχο, κι επιτίθεται, σαν τον ταύρο, στο κόκκινο πανί, αλλά μόνο με μια διορατική πολιτική που θα χρησιμοποιεί και στρατηγικά τεχνάσματα σαν εκείνο π.χ. που συμβούλευαν οι Αρχαίοι 'Ελληνες όταν έλεγαν «πάσσαλος πασσάλω εκκρούεται».

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΜΕ ΤΗ Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Παρόλο ότι βρίσκουμε ότι, τόσο από οικονομική όσο και από πολιτική πλευρά, συμφέρει να παραμείνουμε στη Βρετανική Κοινοπολιτεία, εντούτοις δε σημαίνει ότι οι αμοιβαίες υποχρεώσεις Βρετανίας και Κύπρου, όσον αφορά τους δασμούς προτίμησης και άλλα σχετικά, πρέπει να μείνουν όπως ήταν μέχρι τώρα. Σαν παράδειγμα έχουμε την Αυστραλία και τη Ν. Ζηλανδία, οι οποίες τα τελευταία χρόνια, υπέγραψαν νέες εμπορικές συμφωνίες με τη Μ. Βρετανία (η πρώτη το 1957 και η δεύτερη το 1958) με τις οποίες έθεσαν πάνω σε πιο δίκαιες βάσεις τις υποχρεώσεις της μιας απέναντι της άλλης. Και οι δυο αυτές εμπορικές συμφωνίες αναγνώρισαν ότι τα περιθώρια δασμολογικής προτίμησης που ίσχυαν μέχρι τότε στην Αυστραλία και τη Ν. Ζηλανδία για τα Βρετανικά εμπορεύματα (δηλ. οι διαφορές μεταξύ του γενικού δασμού και του δασμού προτίμησης) ήσαν υπερβολικά, και τα ελάττωσαν σημαντικά. Ακόμα, με τις ίδιες συμφωνίες η Μ. Βρετανία ανέλαβε την υποχρέωση:

1) Να μην επιβάλει, μελλοντικά, εισαγωγικούς δασμούς πάνω στα προϊόντα της Αυστραλίας και της Ν. Ζηλανδίας τα οποία μέχρι τότε εισάγονταν ελεύθερα στη Μ. Βρετανία,

2) Να διατηρήσει στο μέλλον, για τα προϊόντα των χωρών αυτών, τα νέα δασμολογικά περιθώρια προτίμησης που καθορίζονται από τις συμφωνίες,

[233] Sir Ivor Jennings «Constitutional Laws of the Commonwealth», Vol. I, p. 23.

3) Να αγοράζει από την Αυστραλία κάθε χρόνο τουλάχιστο 750.000 τόνους σιτάρι, και

4) Να επιτρέπει μέχρι το 1967 την εισαγωγή στη Μ. Βρετανία νεοζηλανδικού βουτύρου, τυριού και χοιρινού κρέατος, χωρίς κανένα ποσοτικό περιορισμό.[234]

Αυτές οι συμφωνίες δείχνουν και σε μας το δρόμο που πρέπει να ακολουθήσει η δική μας Κυβέρνηση. Η απόφαση για την παραμονή της Κύπρου στη Βρετανική Κοινοπολιτεία πρέπει να συνοδευτεί με πρόταση ν' αρχίσουν διαπραγματεύσεις για μια Βρετανο-Κυπριακή Εμπορική Συμφωνία, που να καθορίζει τα αμοιβαία δασμολογικά περιθώρια και τις υποχρεώσεις που θ' αναλάβει η Μ. Βρετανία σχετικά με την ελεύθερη εισαγωγή, στην αγορά της, Κυπριακών προϊόντων. 'Οπως είναι γνωστό, τα δασμολογικά περιθώρια προτίμησης στην Κύπρο για τα Βρετανικά προϊόντα, καθορίζονταν μέχρι τώρα μονόπλευρα από τη Βρετανική Κυβέρνηση και επομένως δεν μπορούν να θεωρηθούν ούτε δίκαια ούτε «ιερά και απαραβίαστα». Τα περιθώρια αυτά πρέπει, κατόπιν διαπραγματεύσεων, να μικράνουν ώστε να παύσουν να είναι ετεροβαρή. Η αρχή που πρέπει να ακολουθηθεί είναι αυτή της εξίσωσης των ωφελημάτων των δυο πλευρών ώστε ό,τι κερδίζει η Κύπρος από τους Βρετανικούς δασμούς προτίμησης να ισούται περίπου με ό,τι κερδίζει η Μ. Βρετανία από τους νέους κυπριακούς δασμούς προτίμησης. Επίσης πρέπει να συμφωνηθούν τα μέτρα που θα παρθούν για να ενθαρρυνθεί η κατανάλωση περισσότερων κυπριακών προϊόντων στη Μ. Βρετανία, όπως π.χ. κρασιών, κονιάκ και άλλων.

ΜΙΑ ΔΟΚΙΜΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΠΕΝΤΕ ΧΡΟΝΙΑ

Αν λάβουμε υπόψη μας, πρώτο, ότι οι μελλοντικές καλές μας σχέσεις με τη Μ. Βρετανία θα εξαρτηθούν σ' ένα μεγάλο βαθμό από τους όρους και την ικανοποιητική εφαρμογή της Βρετανο-Κυπριακής Εμπορικής Συμφωνίας που εισηγούμαι, δεύτερο, ότι η Βρετανική οικονομική βοήθεια προς την Κυπριακή Δημοκρατία καθορίστηκε μόνο για μια πενταετία, στο τέλος της οποίας θα ξαναγίνουν διαπραγματεύσεις κατά πόσο θα συνεχιστεί ή όχι, και τρίτο, ότι η διεθνής κατάσταση εξελίσσεται με πολύ γοργό ρυθμό και δεν ξέρουμε πώς θα είναι ο κόσμος μετά από πέντε χρόνια, εισηγούμαι όπως η παραμονή της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Βρετανική Κοινοπολιτεία αποφασιστεί να γίνει, στην αρχή, μόνο για μια δοκιμαστική περίοδο πέντε χρόνων, και στο τέλος της να αποφασίσει η Κυπριακή Βουλή, κάτω από το φως των πολιτικών και οικονομικών συνθηκών που θα επικρατούν τότε, αν θα συνεχίσει η Κυπριακή Δημοκρατία να είναι μέλος της Κοινοπολιτείας. Λαμβάνοντας υπόψη όλους

[234] Keesing's Archives, 1.12.1956, p.15229, 8.6.1957, p.15578, 13.12.1958, p.16539.

τους πιο πάνω λόγους, δε νομίζω ότι θα ήταν φρόνιμο να δεσμευθούμε για μεγαλύτερη περίοδο από μια πενταετία.

Αντιλαμβάνομαι ότι επικρατεί η άποψη ν' αποφασίσει η Βουλή για την παραμονή επ' αόριστον της Κύπρου στην Κοινοπολιτεία, χωρίς να καθοριστεί καμιά χρονική περίοδος. Αν δεν υπήρχε το «Βέτο» του Αντιπροέδρου, το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να ματαιώσει μελλοντική απόφαση της Βουλής για την αποχώρηση της Κύπρου από την Κοινοπολιτεία, ή παραμονή της χωρίς χρονικά όρια θα ήταν η πιο σωστή, όπως άλλωστε συμβαίνει και με τις άλλες Δημοκρατίες της Κοινοπολιτείας. Στην ειδική όμως περίπτωση της Κυπριακής Δημοκρατίας, όπου οι αποφάσεις της Βουλής ή της Κυβέρνησης για κάθε εξωτερικό ζήτημα υπόκεινται στο βέτο του Αντιπροέδρου, πρέπει να βρεθεί ο πιο ασφαλής τρόπος για να παρακαμφθεί το βέτο. 'Εχει λεχθεί ότι ο σημερινός Αντιπρόεδρος είναι έτοιμος να υποσχεθεί ότι δε θα χρησιμοποιήσει το βέτο του εναντίον οποιασδήποτε μελλοντικής απόφασης της Βουλής για εγκατάλειψη της Κοινοπολιτείας. Αυτή η εκδήλωση καλής θέλησης, αν έγινε ή θα γίνει, πρέπει βέβαια να εκτιμηθεί πολύ από μέρους του Προέδρου και της Βουλής. Επειδή όμως ο σημερινός Αντιπρόεδρος δεν μπορεί να δεσμεύσει συνταγματικά το διάδοχο του - μάλιστα δεν είναι σίγουρο αν μπορεί να δεσμεύσει συνταγματικά καν τον εαυτό του - θα ήταν φρόνιμο ν' αναζητηθεί ένας άλλος πιο σίγουρος τρόπος. Σαν τέτοιο εισηγούμαι τον πιο κάτω:

Η απόφαση της Βουλής για την παραμονή στην Κοινοπολιτεία, να πάρει τη μορφή Νόμου. Ο Νόμος αυτός θα ισχύει στην αρχή μόνο για μια πενταετία, η Βουλή όμως θα μπορεί από καιρού σε καιρό, να παρατείνει την ισχύν του για μια νέα περίοδο. Με τον τρόπον αυτόν, ανάλογα με τ' αποτελέσματα της πρώτης δοκιμαστικής πενταετίας, ανάλογα με τις νέες προτάσεις που θα γίνουν για τη συνέχιση ή όχι της Βρετανικής οικονομικής βοήθειας προς την Κυπριακή Δημοκρατία, και ανάλογα με τις διεθνείς οικονομικές και πολιτικές συνθήκες που θα επικρατούν τότε, η πλειοψηφία της Βουλής θα μπορεί είτε ν' αφήσει το νόμο να εκπνεύσει, οπότε αυτόματα θα φύγουμε από την Κοινοπολιτεία, είτε ν' αποφασίσει να τον ανανεώσει για μια νέα περίοδο, οπότε θα συνεχιστεί η παραμονή μας για όσο καιρό θα το θέλει η πλειοψηφία της Κυπριακής Βουλής.

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ

TEMSİLCİLER MECLİSİ
REİSİ DAİRESİ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ: Τῇ 6ῃ Φεβρουαρίου, 1961.

LEFKOŞA:

Ἀρ.: 8Α/60

Ἀξ. κύριε,

Εὐχαριστῶ διά τήν ἐπιστολήν σας 30ης Ἰανουαρίου, 1961, διά τῆς ὁποίας μοῦ ἐσωκλείετε ἀντίτυπον περιεκτικοῦ ὑπομνήματός σας πρός τόν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ἐν σχέσει μέ τό θέμα τῆς παραμονῆς τῆς Κύπρου εἰς τήν Βρεττανικήν Κοινοπολιτείαν.

Ἐπί τοῦ ἐν λόγῳ ὑπομνήματός σας ἔχω ἤδη ἀνταλλάξει ἀπόψεις μετά τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κυρίως ἐπί τῆς εἰσηγήσεώς σας ὅπως ἡ Βουλή ἀποφασίσῃ διά Νόμου τήν παραμονήν τῆς Κύπρου εἰς τήν Κοινοπολιτείαν. Συμφώνως μέ τήν εἰσήγησίν σας ὁ νόμος θά ἰσχύῃ κατ' ἀρχήν μόνον δι' ὡρισμένην χρονικήν περίοδον καί θά ἀνανεοῦται ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Τό θέμα ἀπό νομικῆς πλευρᾶς πάρουσιάζει ἀρκετάς δυσκολίας. Εὐχαρίστως θά ἤκουα τάς ἀπόψεις σας ἐάν θά σᾶς ἦτο εὔκολον νά συναντηθῶμεν εἰς τό κτίριον τῆς Βουλῆς τήν προσεχῆ Τετάρτην, 8ην Φεβρουαρίου, εἰς τάς 11.00 π.μ.

Μετά τιμῆς,

(Γλ. Κληρίδης)
Πρόεδρος τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων

Κον Χριστοφῆν Οἰκονομίδην,
Διπλωματοῦχον Οἰκονομικῶν
Ἐπιστημῶν Πανεπιστημίου Λονδίνου,
Ταχ. Κιβ. 632,
Λευκωσίαν.

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

Ἐν Λευκωσίᾳ, τῇ 2ᾳ Μαρτίου 1961.

Κύριον
Χριστοφῆν Οἰκονομίδην,
Τ.Κ. 632,
Λευκωσίαν.

Ἐντολῇ τοῦ Μακαριωτάτου, γνωρίζω λῆψιν τῆς ἀπό 27ης παρελθόντος Ἰανουαρίου ἐπιστολῆς σας μετά τοῦ συνημμένου νέου ὑπομνήματός σας ἐπί τοῦ θέματος τῆς παραμονῆς τῆς Κύπρου εἰς τήν Κοινοπολιτείαν.

Ὁ Μακαριώτατος ἐμελέτησε μετά πολλῆς προσοχῆς τάς ἀπόψεις σας καί σᾶς εὐχαριστεῖ θερμῶς.

Μετά τιμῆς

(Πάτροκλος Σταύρου)
Διευθυντής Γραφείου Προέδρου.

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΠΟΛΙΤΕΙΑ (16.2.1961)

Στις 9 Φεβρουαρίου 1961 συνάντησα τον κ. Κληρίδη και συζητήσαμε την εισήγηση μου ν' αποφασίσει η Βουλή με Νόμο να ενταχθούμε στη Βρετανική Κοινοπολιτεία για μια αρχική περίοδο πέντε ετών. Ο κ. Κληρίδης συμφώνησε για την πενταετή περίοδο, αλλά προτιμά αυτό ν' αποφασιστεί με ψήφισμα παρά με Νόμο.

Στη συνεδρία της στις 16 Φεβρουαρίου 1961, η Βουλή συζήτησε το θέμα της ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Βρετανική Κοινοπολιτεία και με ψήφους 41 υπέρ και 9 κατά, ενέκρινε το παρακάτω ψήφισμα:

«Η Βουλή των Αντιπροσώπων απεφάσισε να εκφράσει την επιθυμίαν της όπως η Δημοκρατία της Κύπρου ζητήσει να γίνει αποδεκτή ως μέλος της Βρετανικής Κοινοπολιτείας διά χρονική περίοδο πέντε ετών, κατά τη λήξη της οποίας η Βουλή των Αντιπροσώπων θα είναι ελευθέρα να αποφασίσει κατά πόσο θα συνεχίσει την τοιαύτην σύνδεσιν».

Το ψήφισμα το ενέκριναν όλοι οι 15 Τούρκοι Βουλευτές, οι 5 Βουλευτές του ΑΚΕΛ και 21 Βουλευτές (από τους 30) του «*Πατριωτικού Μετώπου»*. Οι 9 Βουλευτές του ίδιου Μετώπου που καταψήφισαν το ψήφισμα ήταν οπαδοί του Γεωργίου Γρίβα-Διγενή, ο οποίος αντιτίθετο στην ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Βρετανική Κοινοπολιτεία, και όπως εδήλωσαν, το καταψήφισαν γιατί «*ήσαν πεπεισμένοι ότι το από κάθε πλευρά συμφέρον του συνόλου του κυπριακού λαού, το πρόσκαιρο και το απώτερο, επιβάλλουν όπως μη ενταχθούμε στην Κοινοπολιτεία»*. Αυτοί ήσαν οι Κώστας Χριστοδουλίδης, Δάφνης Παναγίδης, Παύλος Παυλάκης, Γεώργιος Ιωαννίδης, Ανδρέας Καρσεράς, Λεύκιος Ροδοσθένους, Νίκος Αγγελίδης, Πέτρος Στυλιανού και Νίκος Κόσιης. (Πρακτικά Βουλής 16.2.61, σ. 132-4)

Η αίτηση υποβλήθηκε εκ μέρους της Κυπριακής Δημοκρατίας από τον Πρόεδρο Μακάριο και τον Αντιπρόεδρο Κιουτσιούκ στη Σύνοδο της Κοινοπολιτείας στις 14 Μαρτίου 1961, η οποία ομόφωνα την ενέκρινε. (Keesing's Archives 25.3.1961, p. 17987)

Η Κυπριακή Κυβέρνηση όμως, παρέλειψε να συζητήσει με τη Μ. Βρετανία τη σύναψη εμπορικής συμφωνίας όπως εισηγήθηκα στο παραπάνω άρθρο μου.

'Οσον αφορά τον όρο του ψηφίσματος ότι η Βουλή θα αποφάσιζε στο τέλος της πενταετίας κατά πόσο θα συνεχιζόταν η σύνδεση με την Κοινοπολιτεία ή όχι, επειδή μεσολάβησαν οι διακοινοτικές συγκρούσεις που άρχισαν το Δεκέμβριο 1963, η σύνδεση συνεχίστηκε επ' αόριστον και συνεχίζεται ακόμη, χωρίς να παρθεί καμιά άλλη απόφαση από τη Βουλή.

ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΓΚΥΡΑ

'Υστερα από επίσημη πρόσκληση του Προέδρου της Τουρκίας Γκιουρσέλ, ο Πρόεδρος Μακάριος επισκέφτηκε την 'Αγκυρα από τις 22-26 Νοεμβρίου 1962. Το επίσημο ανακοινωθέν που εκδόθηκε στις 26.11.1962 έλεγε πως «*διεξήχθησαν συνομιλίες μέσα σε εγκάρδια ατμόσφαιρα φιλίας και κατανόησης»,* από τα μυστικά όμως Βρετανικά αρχεία αποκαλύπτονται τα πιο κάτω:

«Ο Πρωθυπουργός της Τουρκίας Ινονού έδωσε στον Μακάριο μια ιδιαίτερα σοβαρή προειδοποίηση πως, αν γίνει οποιαδήποτε απόπειρα αλλαγής του Συντάγματος, αυτό θα θεωρηθεί από την Τουρκία σαν μια πάρα πολύ σοβαρή υπόθεση. Και ο Υπουργός Εξωτερικών κ. Ερκίν, σε ιδιαίτερη συνομιλία με τον Κύπριο Υπουργό Εξωτερικών κ. Κυπριανού, πρόσθεσε ότι οποιαδήποτε επέμβαση στο Σύνταγμα θα δημιουργήσει μια κατάσταση χειρότερη κι απ' εκείνη του 1957"8». (Υπονοούσε διακοινοτικές συγκρούσεις, πράγμα που έγινε το Δεκέμβριο 1963). «*Ο Μακάριος απάντησε στον Ινονού ότι δεν είχε καμιά πρόθεση ν' αλλάξει το Σύνταγμα»*. (FO/371/163839, CY 1061/3E, 27.11.1962).

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΧΩΡΙΣΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ[235] (11.6.1963)

Ο Νόμος για τη δημιουργία χωριστών Ελληνικών και Τουρκικών Δήμων στις πέντε μεγαλύτερες πόλεις θα μπορούσε να περιλάβει τους πιο κάτω όρους:

1. Όλα τα μέλη της ελληνικής κοινότητας οπουδήποτε κι αν κατοικούν ή εργάζονται μέσα στην πόλη, θα υπάγονται στη δικαιοδοσία του Ελληνικού Δημοτικού Συμβουλίου και θα πληρώνουν φόρους και τέλη μόνο σ' αυτό. Εξάλλου τα μέλη της τουρκικής κοινότητας οπουδήποτε κι αν κατοικούν ή εργάζονται μέσα στην πόλη, θα υπάγονται στη δικαιοδοσία του Τουρκικού Δημοτικού Συμβουλίου και θα πληρώνουν φόρους μόνο σ' αυτό. Εξαιρούνται μόνο τα τέλη των δημοσίων θεαμάτων, σφαγείων και δημοτικών αγορών, τα οποία, σύμφωνα με το άρθρο 174 του Συντάγματος, θα πληρώνονται στο Δημοτικό Συμβούλιο της περιοχής στην οποία βρίσκονται.

2. Κάθε μια από τις πέντε πόλεις θα διαιρεθεί, μετά από συμφωνία μεταξύ του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας, σε τρεις περιοχές:

α. στην αμιγή Ελληνική Δημοτική περιοχή όπου κατοικούν ή εργάζονται αποκλειστικά και μόνο μέλη της ελληνικής κοινότητας,

β. στην αμιγή Τουρκική Δημοτική περιοχή όπου κατοικούν ή εργάζονται αποκλειστικά και μόνο μέλη της τουρκικής κοινότητας και

γ. στην Κοινή Δημοτική περιοχή όπου κατοικούν ή εργάζονται μέλη και των δυο κοινοτήτων.

[235] Το κείμενο αυτό δόθηκε στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο σε συνάντηση με τον Συγγραφέα στις 11 Ιουνίου 1963.

Ο διαχωρισμός των δυο πρώτων περιοχών θα γίνει με βάση την κοινότητα στην οποία ανήκουν τα πρόσωπα τα οποία κατοικούν ή εργάζονται και στις δυο πλευρές κάθε δρόμου. Αν και στις δυο πλευρές κατοικούν κι εργάζονται αποκλειστικά και μόνο 'Ελληνες, ο δρόμος αυτός και οι εκατέρωθεν του ζώνες, θα υπαχθούν στην Ελληνική Δημοτική περιοχή. Αν και στις δυο πλευρές κατοικούν ή εργάζονται αποκλειστικά μόνο μέλη της τουρκικής κοινότητας, ο δρόμος αυτός και οι εκατέρωθεν του ζώνες, θα υπαχθούν στην τουρκική περιοχή. 'Ολοι οι άλλοι δρόμοι με τις ζώνες τους θα υπαχθούν στην Κοινή Δημοτική περιοχή της πόλης.

Στις περιπτώσεις που το μήκος του δρόμου είναι πρακτικά αδύνατο να χωρισθεί σε δυο ή τρία κοινοτικά αμιγή μέρη, με βάση τα πιο πάνω κριτήρια, θα μπορεί ένα μέρος εκείνου του δρόμου να υπαχθεί στην περιοχή (α) ή (β) (ανάλογα με την περίπτωση), εάν το μέρος αυτό συνδέεται άμεσα με άλλο δρόμο που υπάγεται στην (α) ή (β) περιοχή, αντίστοιχα. Κανένας όμως δρόμος δε θα χωρίζεται κατά πλάτος - δηλαδή η μια του πλευρά ν' ανήκει στη μια περιοχή και η άλλη στην άλλη.

3. Όλες οι δημοτικές εξουσίες και υπηρεσίες μέσα στην αμιγή ελληνική περιοχή θα ασκούνται ή θα διεξάγονται από το Ελληνικό Δημοτικό Συμβούλιο.

Επίσης όλες οι δημοτικές εξουσίες και υπηρεσίες μέσα στην αμιγή τουρκική περιοχή θ' ασκούνται ή θα διεξάγονται από το Τουρκικό Δημοτικό Συμβούλιο.

4. Οι δημοτικές εξουσίες και υπηρεσίες στην Κοινή Δημοτική περιοχή θ' ασκούνται ή θα διεξάγονται ως εξής:

α. Όλες οι άδειες που θα ζητούνται από μέλη της ελληνικής κοινότητας οπουδήποτε κι αν κατοικούν μέσα στην πόλη, θα εκδίδονται από το Ελληνικό Δημοτικό Συμβούλιο το οποίο θα εισπράττει και όλα τα σχετικά δικαιώματα και τέλη, και όλες οι άδειες που θα ζητούνται από μέλη της τουρκικής κοινότητας οπουδήποτε κι αν κατοικούν μέσα στην πόλη, θα εκδίδονται από το Τουρκικό Δημοτικό Συμβούλιο το οποίο θα εισπράττει και όλα τα σχετικά δικαιώματα και τέλη.

β. Η δικαιοδοσία για παραβάσεις οποιωνδήποτε δημοτικών κανονισμών από μέλη της ελληνικής κοινότητας οπουδήποτε κι αν κατοικούν μέσα στην πόλη, θ' ανήκει στο Ελληνικό Συμβούλιο, το οποίο θα εισπράττει τα σχετικά πρόστιμα. Και η δικαιοδοσία για παραβάσεις δημοτικών κανονισμών από μέλη της τουρκικής κοινότητας οπουδήποτε κι αν κατοικούν μέσα στην πόλη, θ' ανήκει στο Τουρκικό Δημοτικό Συμβούλιο, το οποίο θα εισπράττει και τα σχετικά πρόστιμα.

γ. Τα σκύβαλα των μελών της ελληνικής κοινότητας οπουδήποτε κι αν κατοικούν μέσα στην πόλη, θα συλλέγονται από την υπηρεσία καθαριότητας του Ελληνικού Δημοτικού Συμβουλίου και τα σκύβαλα των μελών της Τουρκικής κοινότητας οπουδήποτε κι αν κατοικούν μέσα στην πόλη, θα συλλέγονται από

την υπηρεσία καθαριότητας του Τουρκικού Δημοτικού Συμβουλίου, εκτός αν τα δυο Δημοτικά συμβούλια κάμουν από κοινού διαφορετικές διευθετήσεις.

δ. Τα ζητήματα καθαριότητας, φωτισμού, επιδιόρθωσης των δρόμων και άλλων ζητημάτων των Κοινών Περιοχών θα διευθετούνται είτε με κάποια ειδική κοινή συμφωνία μεταξύ των δυο Δημοτικών συμβουλίων, είτε από τον Οργανισμό Συντονισμού που προνοείται στο άρθρο 173(3) του Συντάγματος. Αν όμως δεν υπάρξει τέτοια διευθέτηση, τα ζητήματα θα διευθετούνται από τον 'Επαρχο, ο οποίος θα κατανέμει τα σχετικά έξοδα μεταξύ των δυο Δημοτικών Συμβουλίων κατ' αναλογία του αριθμού των Ελλήνων και των Τούρκων αντιστοίχως, που κατοικούν στις Κοινές Περιοχές.

Σαν αντάλλαγμα της πιο πάνω λύσης του προβλήματος των Δήμων, θα ήταν σκόπιμο να ζητηθεί από τον Αντιπρόεδρον και τους Τούρκους Βουλευτές να υποσχεθούν γραπτώς ότι, στις περιπτώσεις που δεν επηρεάζονται ιδιαίτερα τα συμφέροντα της τουρκικής κοινότητας, οι Τούρκοι Βουλευτές δε θα επωφελούνται του δικαιώματος που τους δίδει το άρθρο 78 του Συντάγματος για να εμποδίζουν τη ψήφιση ή τροποποίηση φορολογικών νόμων οι οποίοι έχουν την έγκριση της πλειοψηφίας της Βουλής.

Τα άρθρα 173 και 188(2) του Συντάγματος πρόβλεπαν πως 6 μήνες μετά την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας έπρεπε να ιδρυθούν χωριστά Ελληνικά και Τουρκικά Δημαρχεία στις 5 πόλεις.

'Οπως γράφει στα βιβλία του ο Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας, Ευάγγελος Αβέρωφ, ο οποίος ήταν ο πρωτεργάτης της Συμφωνίας της Ζυρίχης, η διάταξη αυτή μπήκε στο Σύνταγμα ύστερα από απαίτηση του Προέδρου Μακαρίου η οποία υποβλήθηκε κατά τη συνάντηση του με τον Πρωθυπουργό κ. Καραμανλή και τον κ. Αβέρωφ στις 29.1.1959 δηλαδή μια βδομάδα προτού πάνε οι δυο τελευταίοι στη Ζυρίχη για υπογραφή της Συνθήκης για την Κύπρο. Τα επιχειρήματα του Μακαρίου υπέρ των χωριστών δημαρχείων, και εναντίον των ενιαίων δημαρχείων που υποστήριζε ο Αβέρωφ, ήταν τα παρακάτω:

«Επειδή οι τουρκικές συνοικίες είναι ελεεινές και έχουν πολλά προβλήματα, θα πρέπει να δαπανούνται για τη διόρθωση τους πολλά χρήματα που θα προέρχονται από Ελληνοκυπρίους (Ε/Κ) φορολογούμενους. 'Οσα όμως κι αν δαπανηθούν, οι Τουρκοκύπριοι (Τ/Κ) δε θα είναι ικανοποιημένοι και αυτό θα προκαλεί συνεχείς προστριβές οι οποίες θα παραβλάπτουν την ειρηνική συμβίωση. Ενώ εάν υπάρχουν χωριστά δημαρχεία οι Τ/Κ δε θα αιτιούνται παρά τους εαυτούς τους για την κακή τους λειτουργία».[236]

'Οταν ο Μακάριος εισηγείτο να μπει στη Συνθήκη της Ζυρίχης η πρόνοια για χωριστά δημαρχεία, αυτά υπήρχαν και λειτουργούσαν ήδη και στις 5 πόλεις από τον προηγούμενο χρόνο όταν, ύστερα από τις διακοινοτικές συγκρούσεις του 1957 και 1958, οι Τούρκοι Δημοτικοί Σύμβουλοι αποχώρησαν από τα ενιαία

[236] Ε. Αβέρωφ, «Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών», Τόμος Β', σ. 172.

δημαρχεία όλων των πόλεων και ανάγγειλαν στις 22.4.1958 ότι ίδρυσαν χωριστά τουρκικά δημαρχεία.[237]

Μετά την υπογραφή των Συνθηκών Ζυρίχης και Λονδίνου, ο 'Αγγλος Κυβερνήτης της νήσου θέσπισε στις 12.10.1959 το Νόμο 33/1959 «*Τουρκικά Δημοτικά Συμβούλια (Προσωρική Διάταξη)*» ο οποίος νομιμοποίησε τα χωριστά Τουρκικά Δημαρχεία και ο οποίος θα ίσχυε ωσότου εφαρμοστεί η σχετική πρόνοια των Συνθηκών Ζυρίχης και Λονδίνου, η οποία τελικά μπήκε και στο Σύνταγμα.

'Οταν πέρασαν οι πρώτοι 6 μήνες από την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας, ο Πρόεδρος Μακάριος αρνείτο να εφαρμόσει την πρόνοια του Συντάγματος, με το επιχείρημα ότι ο γεωγραφικός διαχωρισμός των δημαρχείων ήταν δύσκολο να εφαρμοστεί, γιατί οι Τούρκοι δημότες δε ζούσαν όλοι χωριστά από τους Ελληνες δημότες. Γι' αυτό, η Βουλή, με Νόμο που ψηφίστηκε τόσο από τους Ελληνες όσο και από τους Τούρκους βουλευτές στις 16.2.1961 ανέβαλε την εφαρμογή της σχετικής διάταξης του Συντάγματος για 2 μήνες. Η τέτοια αναβολή επαναλήφθηκε κατά διαστήματα 2-3 μηνών 8 φορές και τελικά στο τέλος του 1962 δημιουργήθηκε αδιέξοδο. Τότε η Τουρκική **Κοινοτική** Συνέλευση ψήφισε την 31.12.62 ένα κοινοτικό Νόμο με τον οποίο επιδίωκε να νομιμοποιήσει τα τουρκικά χωριστά δημαρχεία. Στη συνέχεια, η ελληνική πλειοψηφία του Υπουργικού Συμβουλίου εξέδωσε στις 2.1.1963 διάταγμα με βάση το Νόμο «*Διοίκηση και Βελτίωση των Χωριών*» με το οποίο μετέτρεπε όλα τα Δημαρχεία σε «*Συμβούλια Βελτιώσεως*».

Το ζήτημα παραπέμφθηκε στο Συνταγματικό Δικαστήριο που αποτελείτο από τον Πρόεδρο (Γερμανό) Φόρστχοφ, τον Ε/Κ Μιχαλάκη Τριανταφυλλίδη και τον Τ/Κ Μουνήρ και το οποίο αποφάσισε στις 25.4.1963 με την πλειοψηφία των δυο πρώτων ότι ο Νόμος της Τουρκικής Κοινοτικής Συνέλευσης ήταν αντισυνταγματικός και με την πλειοψηφία του πρώτου και του τρίτου ότι το Διάταγμα του Υπουργικού Συμβουλίου ήταν επίσης αντισυνταγματικό. 'Ετσι δημιουργήθηκε ένα τελειωτικό αδιέξοδο. 'Ηταν κάτω από εκείνες τις περιστάσεις που υπέβαλα στον Πρόεδρο Μακάριο στις 11 Ιουνίου 1963 την πιο πάνω εισήγηση.

Στη συνάντηση μου με τον Πρόεδρο Μακάριο την ίδια μέρα, του έδωσα το πιο πάνω κείμενο και του επανέλαβα και προφορικά τις απόψεις μου για το καφτό θέμα των χωριστών δημαρχείων. Ο Μακάριος μου απάντησε πως σκόπευε ν' αγνοήσει την απόφαση του Φόρστχοφ και να επιδιώξει την τροποποίηση του Συντάγματος, ώστε να φύγει η διάταξη για χωριστά δημαρχεία που αποτελούσε, όπως είπε, ένα βήμα προς τη διχοτόμηση της Κύπρου. Βέβαια τότε δεν ήταν γνωστό ότι τη διάταξη εκείνη την είχε ζητήσει ο ίδιος να μπει στο Σύνταγμα, όπως αποκάλυψε ο Αβέρωφ αργότερα.

[237] Π. Μαχλουζαρίδη, «Κύπρος 1940-1960», σ. 442.

Την πρόθεση του ν' ακυρώσει τη διάταξη εκείνη του Συντάγματος, ο Μακάριος την πραγματοποίησε μετά 5 μήνες (στις 30 Νοεμβρίου 1963) όταν περιέλαβε την ενοποίηση των Δημαρχείων στα 13 σημεία του Συντάγματος που ζήτησε να τροποποιηθούν, από τα οποία ξεκίνησε το δράμα που κατατρέχει τον κυπριακό λαό από τότε. Για τα πιθανά ελατήρια του Μακαρίου, που τον έσπρωξαν σ' αυτές τις ριψοκίνδυνες του ενέργειες, θα δούμε σε επόμενα άρθρα και μελέτες μου.

Η ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ Ή ΟΜΟΣΠΟΝΔΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΝΗΣΙΟΥ ΜΑΣ ΕΙΝΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΛΟΓΗ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΤΗ[238]

(15.2.1964)

Η τουρκική προπαγάνδα ισχυρίζεται ότι το πρόβλημα της μειονότητας των Τουρκοκυπρίων μπορεί να λυθεί μόνο με τη «*Διχοτόμηση*» ή «*Ομοσπονδοποίηση*» της Κύπρου.

Αυτός ο ισχυρισμός όμως είναι από ιστορική, πολιτική και κοινωνική άποψη και ακόμα από την άποψη των πραγματικών συμφερόντων των ιδίων των Τουρκοκυπρίων, παράλογη, μη-ρεαλιστική και αδύνατη. Για ν' αντιληφθούμε πόσο παράλογη είναι η απαίτηση για διαμελισμό της Κύπρου, αρκεί να ρίξουμε μια ματιά στην Ιστορία της νήσου μας.

Η ΚΥΠΡΟΣ ΥΠΗΡΞΕ ΕΝΙΑΙΟ ΚΡΑΤΟΣ ΓΙΑ 20 ΑΙΩΝΕΣ

Η Κύπρος στη διάρκεια των τελευταίων 20 αιώνων κυβερνήθηκε σαν ένα ενιαίο κράτος. Στους τρεις πρώτους μετά Χριστόν αιώνες η Κύπρος ήταν επαρχία της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Στους επόμενους εννιά αιώνες ήταν επαρχία του Βυζαντίου. Αργότερα για τρεις αιώνες ήταν Βασίλειο κάτω από τους Φράγκους Βασιλιάδες. Μετά η εξουσία μεταβιβάστηκε στους Βενετούς οι οποίοι την κυβέρνησαν για ένα αιώνα. Στους επόμενους τρεις αιώνες, από το 1571 ώς το 1878, ήταν επαρχία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και στα τελευταία 82 χρόνια ήταν Βρετανική αποικία.

Στη διάρκεια αυτών των 20 αιώνων η Κύπρος κυβερνήθηκε σαν ενιαίο κράτος. Και όπως είναι γνωστό, από το 1960 είναι ανεξάρτητο κράτος, πλήρες και ισότιμο μέλος των Ηνωμένων Εθνών και της Βρετανικής Κοινοπολιτείας.

[238] Μετάφραση άρθρου του Συγγραφέα που δημοσιεύθηκε στις 15.2.1964 στο εβδομαδιαίο περιοδικό «CYPRUS TO-DAY» που εξέδιδε στα Αγγλικά το Υπουργείο Παιδείας της Κυπριακής Δημοκρατίας, για διαφώτιση στο εξωτερικό.

Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΤΟΙΚΕΙΤΑΙ ΚΥΡΙΩΣ ΑΠΟ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΟΥΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥΣ 30 ΑΙΩΝΕΣ

Η Κύπρος κατοικείται κυρίως από 'Ελληνες στους τελευταίους 30 αιώνες. Ο διάσημος αρχαιολόγος της Οξφόρδης Στάνλεϋ Κάσσον έγραψε στο βιβλίο του «*Ελλάς*»:

«Η Κύπρος κατοικείται ακόμα από 'Ελληνες, που έχουν πιο άμεση καταγωγή από τους προ-Δωριείς 'Ελληνες παρά τα περισσότερα μέρη της ηπειρωτικής Ελλάδας».[239]

Ο Σερ Ρόναλντ Στορρς, Βρετανός Κυβερνήτης της Κύπρου από το 1926 μέχρι το 1932, το Κυβερνείο του οποίου έκαψαν οι 'Ελληνες τον Οκτώβριο 1931, έγραψε στα Απομνημονεύματα του τα παρακάτω:

«Η ελληνικότητα των Κυπρίων είναι, κατά τη γνώμη μου, αναμφισβήτητη. Κανένα λογικό πρόσωπο δεν μπορεί ν' αρνηθεί ότι ο Κύπριος μιλά ελληνικά, σκέφτεται ελληνικά, αισθάνεται ελληνικά και είναι 'Ελληνας».[240]

Τον Οκτώβριο του 1915 η Βρετανική Κυβέρνηση αναγνωρίζοντας ότι η Κύπρος κατοικείται κυρίως από 'Ελληνες, πρόσφερε την Κύπρο στην Ελλάδα υπό τον όρον ότι η Ελλάδα θα έμπαινε στον πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων. Η προσφορά όμως απορρίφθηκε από την τότε Ελληνική Κυβέρνηση, γιατί εκείνη την εποχή προτιμούσε να διατηρήσει την ουδετερότητα της.

ΠΩΣ ΗΡΘΑΝ ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Σήμερα το 80% του πληθυσμού της Κύπρου είναι 'Ελληνες και μόνο το 18% Τούρκοι. Οι Τούρκοι είναι απόγονοι κυρίως του τουρκικού στρατού που κατέλαβε την Κύπρο και άλλων μεταναστών από την Τουρκία που ήλθαν ύστερα από την κατάληψη της.

'Οταν οι τουρκικές δυνάμεις κατέλαβαν την Κύπρο το 1571 η Κύπρος δεν είχε ούτε ένα Τούρκο κάτοικο. Ο 'Αγγλος ιστορικός Χιλλ γράφει σχετικά:

«Αμέσως μετά την τουρκική κατοχή της Κύπρου, φαίνεται ότι έγιναν επίπονες προσπάθειες για αύξηση του πληθυσμού της, ο οποίος είχε ελαττωθεί, με τη μεταφορά υπηκόων από τη Μ. Ασία. Γνωστό είναι ένα διάταγμα του Σουλτάνου προς τον Τούρκο κυβερνήτη της νήσου, που λέει ότι αποτελεί σφοδρή επιθυμία του Σουλτάνου, η Κύπρος η οποία είναι φημισμένη για τα νερά και το κλίμα της, να γίνει μια χώρα που να ευημερεί. Γι' αυτό διέταξε τους Καδήδες του Ικονίου, της Λαρέντα, της Καισαρείας και της Νίγδης να μεταφέρουν κατοίκους από τις επαρχίες τους στην Κύπρο. Το Μάρτη 1573 έφθασε μια έκθεση στην Αγγλία,[241] *που έλεγε ότι δόθηκε διαταγή σ' όλη την Ανατολία να μεταναστεύσουν στην*

[239] Stanley Casson: Greece, (Oxford 1942), p 6.
[240] Sir Ronald Storrs «Orientations», 1937, p. 550.
[241] 'Εγγραφα Υπουργείου Εξωτερικών, Μάρτης 1573, αρ. 808.

Κύπρο τρεις οικογένειες από κάθε δρόμο ορισμένων χωριών και πόλεων της Μ. Ασίας, «γιατί στην Κύπρο υπάρχουν λίγοι Τούρκοι και πολλοί Χριστιανοί.» Επίσης, όταν οι τουρκικές δυνάμεις που κατέλαβαν την Κύπρο αποστρατεύθηκαν, έμειναν ή μεταφέρθηκαν στην Κύπρο κάπου 20.000 για να χρησιμοποιηθούν όχι απλώς σαν φρουρά αλλά και σαν έποικοι».[242]

Χάριν της ιστορίας πρέπει να προστεθεί ότι, οι περισσότεροι Τούρκοι στρατιώτες ήσαν Γενίτσαροι, οι οποίοι όπως είναι γνωστό, στρατολογούνταν από τα καλύτερα παιδιά των χριστιανών, κυρίως Ελλήνων, γονιών. Είναι ακόμα γνωστό ότι οι Τούρκοι απήγαγαν πολλές Ελληνίδες στη διάρκεια της Τουρκικής κατοχής, και τα παιδιά τους αφομοιώθηκαν με τον τουρκικό πληθυσμό της Κύπρου. Θα ήταν ίσως ενδιαφέρο να αναφερθεί ακόμα ότι ώς το 1901 ακόμα, η μητρική γλώσσα 5% των Τουρκοκυπρίων ήταν η ελληνική.[243]

Αυτό είναι το ιστορικό των Τουρκοκυπρίων.

Σύμφωνα με τη συνθήκη της Λωζάνης, που υπογράφτηκε από τη Μ. Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία, Ιαπωνία, Ελλάδα, Ρουμανία, το κράτος των Σερβο-Κροατο-Σλοβένων και την Τουρκία, το 1923, η Τουρκία (σύμφωνα με το άρθρο 20) αναγνώρισε την προσάρτηση της Κύπρου από την Αγγλία, και σύμφωνα με το άρθρο 16 «*αποκήρυξε όλα τα δικαιώματα και τους οποιουσδήποτε τίτλους που είχε πάνω στα εδάφη που βρίσκονταν έξω από τα σύνορα που καθόρισε η Συνθήκη αυτή και πάνω σ' όλα τα νησιά που δεν υπάγονταν στην κυριαρχία της σύμφωνα με την ίδια Συνθήκη και δήλωσε ότι το μέλλον αυτών των εδαφών και των νησιών θα διευθετείται από τα ενδιαφερόμενα μέρη».*

ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΗΣ ΔΟΘΗΚΕ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΟΥΣ ΝΑ ΠΑΝΕ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΙ ΑΥΤΟΙ ΑΡΝΗΘΗΚΑΝ

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 21 της ίδιας Συνθήκης «*οι Τούρκοι υπήκοοι, που είχαν μόνιμη κατοικία στην Κύπρο στις 5 Νοεμβρίου 1914, είχαν δικαίωμα να διαλέξουν την τουρκική ιθαγένεια μέσα σε δυο χρόνια από την ημέρα της εφαρμογής αυτής της Συνθήκης, υπό τον όρον ότι θα εγκατέλειπαν την Κύπρο μέσα σε δώδεκα μήνες από την ημερομηνία της απόφασης τους. Εκείνοι που θα έμεναν, θα αποκτούσαν τη Βρετανική υπηκοότητα και ταυτόχρονα θα έχαναν την τουρκική ιθαγένεια».*

Μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης, κάπου 9.000 Τουρκοκύπριοι (από σύνολο πληθυσμού 63.000) δήλωσαν ότι ήθελαν να φύγουν για την Τουρκία, αλλά τα δυο-τρίτα απ' αυτούς είτε δεν έφυγαν είτε πήγαν στην Τουρκία και επέστρεψαν στην Κύπρο,[244] γιατί δεν τους άρεσε η Τουρκία, παρόλο που η

[242] Hill, IV, p. 18-20.

[243] Κυπριακή Απογραφή πληθυσμού 1901, σ. 69, Πίνακας XIV.

[244] Δες G.S. Georgallides «The Turkish and British Reactions to the Emigration of the Cypriot Turks to Anatolia», 1924-27, Balkan Studies, Thessaloniki 1977, p. 48.

Τουρκική Κυβέρνηση τους πρόσφερε εύφορα κτήματα. Οι Τούρκοι που έμειναν στην Κύπρο έγιναν αυτομάτως Βρετανοί υπήκοοι όπως οι άλλοι κάτοικοι του νησιού, χωρίς ιδιαίτερη εθνική υπόσταση.

Το 1960, όταν η Κύπρος έγινε ανεξάρτητο κράτος, όλοι οι κάτοικοι που ήσαν Βρετανοί υπήκοοι έγιναν «*πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας»* και μ' αυτόν τον τρόπο έχασαν τη Βρετανική ιθαγένεια που είχαν, σύμφωνα με την παράγραφο 2 παράρτημα Δ' της Συνθήκης της Εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η πιο πάνω σύντομη περιγραφή της Ιστορίας της Κύπρου και ιδιαίτερα οι πρόνοιες των Συνθηκών Λωζάνης και Εγκαθίδρυσης που αναφέρονται πιο πάνω, αποδεικνύουν πέρα από κάθε αμφιβολία ότι, ούτε οι Τουρκοκύπριοι ούτε η Τουρκική Κυβέρνηση έχουν οποιοδήποτε δικαίωμα ν' απαιτούν διχοτόμηση ή ομοσπονδοποίηση της Κύπρου.

Η Διχοτόμηση ή Ομοσπονδοποίηση της Κύπρου δεν είναι μόνο ιστορικά και πολιτικά παράλογη, όπως αποδείξαμε πιο πάνω, αλλά ακόμα, από κοινωνική και οικονομική άποψη, ανεδαφική και αδύνατη. Αυτό γίνεται φανερό, αν λάβει ένας υπόψη την εξής πραγματικότητα:

ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΖΟΥΝ ΑΝΑΜΙΓΜΕΝΟΙ Σ' ΟΛΗ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Ο πληθυσμός της Κύπρου είναι σήμερα περίπου 600.000, από τις οποίες γύρω στις 500.000 είναι 'Ελληνες και 100.000 Τούρκοι που ζουν σε πόλεις και χωριά σκορπισμένα σ' ολόκληρη την Κύπρο. Σ' όλες τις πόλεις και σε 166 περίπου χωριά, ο πληθυσμός είναι μικτός και στις ίδιες γειτονιές βρίσκει ένας ελληνικές και τουρκικές οικογένειες να ζουν δίπλα δίπλα. Σε 400 χωριά κατοικούν μόνο 'Ελληνες και σε 100 μόνο Τούρκοι. 'Ολα τα χωριά είναι σκορπισμένα σ' όλη τη νήσο με τέτοιο τρόπο που, σχεδόν κάθε χωριό που οι κάτοικοι του είναι Τούρκοι, γειτονεύει, σε μια απόσταση μόνο δυο-τριών μιλίων, με κάποιο άλλο χωριό που κατοικείται από 'Ελληνες.

ΤΑ ΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΙΝΑΙ ΚΙ ΑΥΤΑ ΑΝΑΜΙΚΤΑ

'Ενα ποσοστό πάνω από 60% των Τουρκοκυπρίων κατοικεί στα χωριά και ασχολείται με τη γεωργία. Τα χωράφια τους βρίσκονται σκορπισμένα σ' όλη την Κύπρο. Σύμφωνα με την επίσημη απογραφή του 1960, οι Τουρκοκύπριοι είναι ιδιοκτήτες γεωργικής γης 100.000 τεμαχίων συνολικής έκτασης περίπου 650.000 κυπριακών στρεμμάτων.[245] Εξάλλου οι 'Ελληνες είναι ιδιοκτήτες 500.000 τεμαχίων γης συνολικής έκτασης 2.500.000 κυπριακών στρεμμάτων. Αυτά όλα όχι μόνο είναι σκορπισμένα σ' όλη την Κύπρο αλλά και πολλά χωράφια που ανήκουν σε Τούρκους βρίσκονται μέσα στην περιοχή ελληνικών χωριών και το αντίθετο.

[245] 'Ενα κυπριακό στρέμμα έχει έκταση 1.338 τετραγωνικών μέτρων.

Η ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΓΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Οι Τούρκοι, που πιθανό ν' αντιλήφθηκαν ότι η απαίτηση τους για διχοτόμηση της Κύπρου είναι παράλογη, προτάσσουν τώρα την απαίτηση για «*Ομοσπονδοποίηση»*, σαν το πρώτο βήμα ίσως της διχοτόμησης. Τί εννοούν με την «*Ομοσπονδοποίηση»*; Εννοούν ότι μέσα στο σημερινό κράτος της Κύπρου θα δημιουργήσουν το δικό τους «*Τουρκικό Κράτος»* με δική τους αστυνομία, δικά τους δικαστήρια και άλλα όργανα του κράτους και πιθανό με δικά τους υπουργεία.

ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ‘Η ΟΜΟΣΠΟΝΔΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΛΑΜΠΑΜΑ;

Πόσο παράλογη είναι η απαίτηση της τουρκοκυπριακής μειονότητας των 18% για διχοτόμηση ή ομοσπονδοποίηση της Κύπρου, γίνεται πιο καθαρό όταν φανταστεί ένας τους Αμερικανούς μαύρους των πολιτειών της Αλαμπάμα ή Μισσισσιππή, που αποτελούν μεγάλη μειονότητα 31% και 42% αντιστοίχως, να ζητούν διχοτόμηση των πολιτειών τους μεταξύ μαύρων και λευκών ή Ομοσπονδοποίηση τους. Θα ήταν ενδιαφέρον να μάθουμε τι θα έλεγαν οι Αμερικανοί σε μια τέτοια πρόταση. Είμαστε όμως βέβαιοι ότι θα τη θεωρούσαν, όπως θεωρούμε κι εμεις την πρόταση των Τουρκοκυπρίων, παράλογη.

Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΛΟΓΟΣ ΡΑΝΤΚΛΙΦ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΟΜΟΣΠΟΝΔΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Φαίνεται ότι δεν είναι η πρώτη φορά που η μειονότητα των Τουρκοκυπρίων ζητά «*Ομοσπονδοποίηση»* της Κύπρου. Την είχαν ζητήσει από τον Συνταγματολόγο Λόρδο Ράντκλιφ το 1956, όπως φαίνεται στις Συνταγματικές του προτάσεις για την Κύπρο στις οποίες γράφει τα ακόλουθα:

«27. Εξέτασα πολύ προσεκτικά την απαίτηση που μου υποβλήθηκε εκ μέρους της τουρκοκυπριακής κοινότητας να έχει ίση αντιπροσώπευση με την ελληνική κοινότητα. Αν δεν μπορώ να δεχθώ την απόψη αυτή, το κάνω όχι από έλλειψη σεβασμού για τους φόβους που βρίσκονται πίσω απ' αυτή την πρόταση. Πρέπει όμως να λάβουμε υπόψη μας ότι, αυτή είναι απαίτηση του 18% του πληθυσμού να μοιραστεί εξίσου την πολιτική εξουσία με το 80%. Αν επρόκειτο να το αποδεχθεί κάποιος, νομίζω ότι έπρεπε να το κάμει για ένα από δυο πιθανούς λόγους. Είτε γιατί είναι σύμφωνο με τις αρχές ενός συντάγματος που βασίζεται στις φιλελεύθερες και δημοκρατικές αντιλήψεις, να ισορροπείται η πολιτική εξουσία μ' αυτό τον τρόπο, είτε γιατί δεν υπάρχει άλλος τρόπος, παρά με τη δημιουργία τέτοιας πολιτικής ισορροπίας, να προστατευθούν ουσιαστικά τα ουσιώδη συμφέροντα της τουρκικής μειονότητας από την καταπίεση της πλειοψηφίας. Δε νομίζω ότι μπορώ να δεχθώ είτε τη μια είτε την άλλη πρόταση.

28. Η πρώτη, ενσωματώνει την ιδέα μιας ομοσπονδίας παρά ενός ενιαίου κράτους. Θα ήταν αρκετά φυσικό να δώσει ένας στα μέλη μιας ομοσπονδίας ισότητα αντιπροσώπευσης στο ομοσπονδιακό σώμα, ανεξάρτητα από τις αριθμητικές αναλογίες των πληθυσμών των περιοχών που το αποτελούν. Μπορεί όμως η Κύπρος να οργανωθεί σαν ομοσπονδία μ' αυτόν τον τρόπο; Δεν νομίζω. Δεν υπάρχει εδαφικός χωρισμός μεταξύ των δυο κοινοτήτων και, εκτός από τις άλλες ενστάσεις, ομοσπονδοποίηση κοινοτήτων, που δε συνεπάγεται ταυτόχρονα και ομοσπονδοποίηση περιοχών, μου φαίνεται ότι είναι μια πολύ δύσκολη συνταγματική μορφή. Αν ισχυρισθεί ένας ότι αυτό που προτείνεται είναι στην πραγματικότητα ένα σύστημα εκτελεστικής αντιπροσώπευσης που αφορά μόνο τη ζωή και οργάνωση της κοινότητας και τίποτα περισσότερο, ζαλίζομαι να φαντασθώ πώς είναι δυνατό να δημιουργηθεί μια αποτελεσματική εκτελεστική Κυβέρνηση για την Κύπρο κάτω από ένα σύστημα, στο οποίο η πολιτική εξουσία θα παραμένει μόνιμα διαιρεμένη σε δυο ίσα μέρη μεταξύ δυο αντιτιθέμενων κοινοτήτων. Είτε η πολιτική ζωή θ' αποτελματωθεί με όλες τις κακές συνέπειες της, είτε μια μικρή ομάδα μιας μειονότητας θα πάρει τεχνητό βάρος κρατώντας το ισοζύγιο μεταξύ των δυο κύριων μερών.

29. Μήπως όμως και ο δεύτερος λόγος οδηγεί σε διαφορετικό αποτέλεσμα; Δεν νομίζω. Το να δώσει κάποιος ίση πολιτική δύναμη στις δυο κοινότητες ενός ενιαίου κράτους, που έχουν τέτοια σημαντική ανισότητα σε πληθυσμό - ανισότητα που απ' ότι φαίνεται θα συνεχιστεί - σημαίνει άρνηση στην πλειοψηφία του πληθυσμού, του δικαιώματος να εκφράζει τη θέληση του στη διακυβέρνηση του τόπου».[246]

Όπως είναι γνωστό, η έκθεση του Λόρδου Ράντκλιφ υιοθετήθηκε από τη Βρετανική Κυβέρνηση. Τα επιχειρήματα που αναφέρθηκαν πιο πάνω εναντίον της ομοσπονδοποίησης της Κύπρου, γίνονται πιο πειστικά σήμερα, αν ληφθεί υπόψη ότι γράφτηκαν από ένα συνταγματολόγο που εξέτασε τις απαιτήσεις των Τουρκοκυπρίων με φιλικό μάλλον πνεύμα, σε μια εποχή που η Κύπρος ήταν ακόμα Βρετανική αποικία και το συνταγματικό της μέλλον δεν είχε ακόμα καθοριστεί. 'Ολα τα «*αντι-ομοσπονδιακά»* επιχειρήματα ισχύουν πολύ περισσότερο σήμερα που η Κύπρος δεν είναι κράτος εν τω γίγνεσθαι, αλλά ένα κυρίαρχο ενιαίο κράτος αναγνωρισμένο σαν τέτοιο απ' όλα τα κράτη του κόσμου.

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΩΝ ΛΥΟΝΤΑΙ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Το πρόβλημα της τουρκοκυπριακής μειονότητας μπορεί και πρέπει να λυθεί με τον ίδιο τρόπο που λύθηκαν παρόμοια προβλήματα μειονοτήτων σε άλλα

[246] «Συνταγματικές προτάσεις για την Κύπρο», Λόρδου Ράντκλιφ, Λευκή Βίβλος, cmd 42, p.13.

κυρίαρχα κράτη, δηλαδή σύμφωνα με τις αρχές της Δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μέσα στα πλαίσια ενός κυρίαρχου κράτους. Τέτοια λύση θα είναι προς το καλύτερο συμφέρον όχι μόνο του κυπριακού κράτους αλλά και της ίδιας της τουρκοκυπριακής μειονότητας.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΟ ΜΕΣΟΛΑΒΗΤΗ ΤΟΥ Ο.Η.Ε.[247]

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ Η ΚΥΠΡΟΣ ΛΥΣΗ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΣΥΝΑΔΕΙ ΜΕ ΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΟΥ ΟΗΕ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΗΜΕΡΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΥ (24.4.1964)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

΄Υστερα από τις διακοινοτικές συγκρούσεις που άρχισαν την 21η Δεκεμβρίου 1963, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εξέδωσε στις 4 Μαρτίου 1964 την ομόφωνη απόφαση 186 (1964), με την οποία, μεταξύ άλλων, σύστηνε τη δημιουργία μιας «Ειρηνευτικής Δύναμης για την Κύπρο» («UNFICYP») και το διορισμό από το Γενικό Γραμματέα (Γ.Γ.) του, ενός «Μεσολαβητή». Το παρακάτω είναι μετάφραση του υπομνήματος που υπέβαλε ο Συγγραφέας στο Μεσολαβητή.

ΟΙ ΟΡΟΙ ΕΝΤΟΛΗΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΑΒΗΤΗ

Η απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας 186 (1964) προνοεί μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

«Το Συμβούλιο Ασφαλείας συστήνει στο Γ.Γ. να διορίσει, με τη συγκατάθεση των Κυβερνήσεων Κύπρου, Ελλάδας, Τουρκίας και Βρετανίας, ένα μεσολαβητή, ο οποίος θα καταβάλει τις καλύτερες του προσπάθειες, μαζί με τους αντιπροσώπους των δύο κοινοτήτων και με τις πιο πάνω 4 Κυβερνήσεις, για προώθηση μιας ειρηνικής λύσης και συμφωνημένης διευθέτησης του προβλήματος που αντιμετωπίζει η Κύπρος, σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ, και έχοντας κατά νουν την ευημερία του λαού της Κύπρου, στο σύνολο του, και τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Ο μεσολαβητής πρέπει να δίνει περιοδικά έκθεση προς το Γ.Γ. για τις προσπάθειες του».

Είμαι βέβαιος κ. Τουομιόγια ότι με το διορισμό σας ως «*Μεσολαβητή»* αντιμετωπίζετε ένα πολύ δύσκολο πρόβλημα γιατί, αν ερμηνεύσετε τους όρους εντολής σας κατά γράμμα, πρέπει να βρείτε *μια ιδεώδη λύση* που να ικανοποιεί ταυτόχρονα τους πιο κάτω τρεις κύριους όρους:

1. Η λύση πρέπει να είναι μια «*συμφωνημένη»* λύση, δηλαδή, προφανώς, αυτή πρέπει να γίνει αποδεκτή και από τα έξι μέρη που αναφέρονται στην

[247] Το Υπόμνημα τούτο, στα Αγγλικά, στάληκε στις 24.4.1964 από το Συγγραφέα στο «Μεσολαβητή» του Ο.Η.Ε. κ. Σακάρι Τουομιόγια (Sakari Tuomioja) και μετά το θάνατο του, στο διάδοχο του Δρ Γκάλο Πλάζα (Dr Galo Plaza) στις 17.9.1964 και 15.2.1965. Τούτο τυπώθηκε τον Ιούνιο 1964 από το Κυπριακό Γραφείο Δημοσίων Πληροφοριών σε βιβλιάριο που το κυκλοφόρησε στο εξωτερικό για διαφώτιση. Η ελληνική μετάφραση του δημοσιεύτηκε στο «Φιλελεύθερο» στις 10 και 11 Μαΐου 1964.

απόφαση - από τις Κυβερνήσεις Κύπρου, Ελλάδας, Τουρκίας και Βρετανίας, και τους αντιπροσώπους της ελληνικής και της τουρκικής κοινότητας.

2. Μια τέτοια λύση πρέπει να είναι σύμφωνη με το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, και

3. Η λύση αυτή πρέπει να εξασφαλίζει την ευημερία του λαού της Κύπρου στο σύνολο του.

Όπως θα γίνει φανερό από τα δεδομένα που αναφέρονται πιο κάτω, ο πρώτος όρος δε θα συμβιβάζεται κατ' ανάγκη με τους άλλους δυο, γιατί μια λύση που θα είναι σύμφωνη με το Χάρτη του ΟΗΕ και την ευημερία του λαού της Κύπρου στο σύνολο του, πιθανό να αποδειχθεί ότι δεν εγκρίνεται, π.χ. από τις Κυβερνήσεις της Μ. Βρετανίας και της Τουρκίας, οι οποίες μάλλον θέτουν τα στρατηγικά, πολιτικά, οικονομικά και άλλα συμφέροντα τους πάνω από την ευημερία του λαού της Κύπρου.

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΣΕΡ ΑΝΤΟΝΥ ΗΝΤΕΝ

Το ότι είναι πιθανό να συμβαίνει αυτό, φαίνεται και από το πιο κάτω απόσπασμα από τα απομνημονεύματα του Πρωθυπουργού της Μ. Βρετανίας Σερ Άντονυ Ήντεν, που τα εξέδωσε το 1960:

«Για γεωγραφικούς λόγους και για λόγους τακτικής, οι Τούρκοι έχουν την ισχυρότερη απαίτηση πάνω στην Κύπρο. Για λόγους φυλής και γλώσσας, οι 'Ελληνες. Για λόγους στρατηγικούς, η Μ. Βρετανία, εφόσον η βιομηχανική της ζωή εξαρτάται από τις προμήθειες πετρελαίου από τον Περσικό κόλπο. Πρόοδος προς την αυτοκυβέρνηση της Κύπρου δε θα μπορούσε να γίνει πριν συμβιβασθούν αυτές οι απαιτήσεις, οπότε πρέπει να γίνει επιλογή μεταξύ δυο μεθόδων: Είτε η Ελλάδα και η Τουρκία να μοιρασθούν τον έλεγχο της νήσου, είτε η νήσος να διχοτομηθεί».[248]

'Οπως φαίνεται από αυτό το απόσπασμα των απομνημονευμάτων του 'Ηντεν, αυτός ενδιαφερόταν περισσότερο για τα στρατηγικά συμφέροντα και την προμήθεια πετρελαίου της Μ. Βρετανίας παρά για τις αρχές του Χάρτη των Ην. Εθνών και την ευημερία του λαού της Κύπρου, η οποία σύμφωνα με το άρθρο 73 του Χάρτη πρέπει να είναι «ΥΠΕΡΤΑΤΗ» (PARAMOUNT). Και είναι πολύ αμφίβολο αν η Βρετανική πολιτική για την Κύπρο άλλαξε καθόλου από τότε.

ΛΥΣΗ ΣΥΜΦΩΝΗ ΜΕ ΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΟΥ Ο.Η.Ε.

Αν επομένως, κύριε Τουομιόγια, θελήσετε να ερμηνεύσετε τους όρους εντολής σας κατά γράμμα, πολύ πιθανό να βρείτε ότι είναι αδύνατο να φθάσετε σε μια «*συμφωνημένη λύση»* όπως την οραματίστηκε το Συμβούλιο Ασφαλείας. Γιατί όμως να ερμηνεύσετε τους όρους της εντολής σας κατά γράμμα; Βέβαια θα

[248] Sir Anthony Eden, «Full Circle», (1960), p. 415.

ήταν ιδεώδες αν όλοι συμφωνούσαν σε μια λύση που θα ικανοποιούσε και τους άλλους δυο όρους. Εφόσον όμως δε ζούμε σε ένα ιδανικό κόσμο, τα ιδεώδη δεν είναι πάντα πλήρως επιτευκτά και κάτω από αυτές τις περιστάσεις ένας πρέπει να ικανοποιηθεί με μια λύση που θα ικανοποιεί τουλάχιστο τους δυο πιο ουσιαστικούς όρους της απόφασης, δηλαδή τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την ευημερία του λαού της Κύπρου στο σύνολο του. 'Οταν αντιληφθείτε τούτο κ. Τουομιόγια, ότι δηλαδή ένεκα των συγκρουόμενων στρατηγικών και πολιτικών συμφερόντων των ξένων Κυβερνήσεων, πρέπει να επιδιώξετε να βρείτε μια λύση που να ικανοποιεί τουλάχιστο τους δυο τελευταίους και πιο ουσιαστικούς όρους, τότε το έργο σας θα είναι μάλλον εύκολο, αφού οι αρχές του Χάρτη των Ην. Εθνών είναι πολύ γνωστές και υπάρχουν αντικειμενικά κριτήρια με τα οποία μπορείτε να κρίνετε αν μια λύση θα φέρει ευημερία ή δυστυχία στο λαό της Κύπρου στο σύνολο του.

ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ Η ΚΥΠΡΟΣ;

Πρώτα-πρώτα θα μπορούσε ένας να ρωτήσει: Ποιο είναι το πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Κύπρος; Το πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα η Κύπρος είναι αυτό των δικαιωμάτων της τουρκικής μειονότητας μέσα στο κράτος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Οι Τουρκοκύπριοι αποτελούν μια μειονότητα περίπου 18% του πληθυσμού της Κύπρου, ενώ οι 'Ελληνες αποτελούν τη μεγάλη πλειονότητα (80%) του πληθυσμού. Ως γεγονός, το πρόβλημα αυτό δεν είναι διαφορετικό από άλλα προβλήματα μειονοτήτων που αντιμετωπίζουν πολλές χώρες του κόσμου, όπου κάποιες εθνικές, φυλετικές, ή θρησκευτικές μειονότητες ζουν μεταξύ μιας επικρατούσας πλειονότητας. Αν δεν υπήρχαν ορισμένοι εξωτερικοί παράγοντες που χειροτέρευσαν το πρόβλημα αυτό, υποκινώντας την τουρκική μειονότητα να απαιτεί όχι απλώς ίσα δικαιώματα και ίσες ευκαιρίες μέσα στο Κυπριακό κράτος, αλλά προνόμια, που στην πραγματικότητα ισοδυναμούν με διάκριση σε βάρος της πλειονότητας, το πρόβλημα δε θα ήταν δύσκολο να λυθεί.

ΠΩΣ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ ΕΓΙΝΕ ΤΟΣΟ ΔΥΣΚΟΛΟ

Ο κυριώτερος παράγοντας που έκαμε το πρόβλημα της τουρκικής μειονότητας στην Κύπρο να φαίνεται δύσκολο να λυθεί, ήταν η πολιτική της Βρετανικής Κυβέρνησης του «*Διαίρει και βασίλευε*». Η Κύπρος βρισκόταν κάτω από τη Βρετανική διακυβέρνηση για 82 χρόνια. Στη διάρκεια των 77 χρόνων, οι 'Ελληνες και Τούρκοι ζούσαν μαζί ειρηνικά. Στα τελευταία 5 όμως χρόνια της Βρετανικής Διοίκησης, η κατάσταση άλλαξε γιατί οι Ελληνοκύπριοι, που αποτελούν τη μεγάλη πλειονότητα, αισθάνθηκαν ότι έφθασε πια ο καιρός να καταργήσει η Βρετανία το αποικιακό καθεστώς της στην Κύπρο. Ο διεθνής αντιαποικιακός άνεμος, που απελευθέρωσε τις περισσότερες αποικίες μετά το Β'

Παγκόσμιο πόλεμο, δεν μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη την Κύπρο, προπάντων γιατί αυτή υπήρξε μια πολιτισμένη χώρα κατά τη διάρκεια των τελευταίων 25 αιώνων. *Ακόμα και σε εποχή που η Μ. Βρετανία δεν είχε ακόμα διασκελίσει το κατώφλι του πολιτισμού, η Κύπρος είχε να παρουσιάσει ένα από τους διάσημους φιλοσόφους του αρχαίου Ελληνικού κόσμου, το στωϊκό φιλόσοφο Ζήνωνα τον Κιτιέα, που έζησε τον 4ον αιώνα π.Χ.*

Η πρώτη αντίδραση της Μ. Βρετανίας στην απαίτηση των Κυπρίων για ελευθερία ήταν το «ΠΟΤΕ», που το είπε καθαρά στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 28 Ιουλίου 1954 ο Υφυπουργός Αποικιών κ. Χόπκινσον λέγοντας ότι:

«Δεν υπάρχει θέμα αλλαγής της κυριαρχίας στην Κύπρο.... Υπάρχουν ορισμένα εδάφη μέσα στην Κοινοπολιτεία που, εξαιτίας των ιδιαίτερων τους περιστάσεων, δεν μπορούν ΠΟΤΕ να αναμένουν ότι θα αποκτήσουν πλήρη ανεξαρτησία.[249]

Το Σεπτέμβριο του 1954 η Ελληνική Κυβέρνηση ήγειρε το θέμα της Κύπρου στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και πρότεινε ψήφισμα που ζητούσε να εφαρμοστεί «*η αρχή της αυτοδιάθεσης στην περίπτωση του λαού της Κύπρου».*

Το ψήφισμα εκείνο υποστηρίχτηκε από αρκετά μέλη των Ηνωμένων Εθνών. Εντούτοις η Βρετανική Κυβέρνηση κατόρθωσε να πετύχει απόφαση με την οποία το ζήτημα έμπαινε «*προς το παρόν»* στο ράφι. Αμέσως μετά, προσπάθησε να χρησιμοποιήσει την τουρκική μειονότητα για να συνεχίσει την κυριαρχία της πάνω στην Κύπρο επ' αόριστον. Τα παρακάτω αποσπάσματα από τα απομνημονεύματα του τότε Πρωθυπουργού της Βρετανίας Σερ 'Αντονυ 'Ηντεν μιλούν από μόνα τους:

«Οι Τουρκόφωνοι Κύπριοι αντιτίθεντο σφοδρά κατά της Ενώσεως με την Ελλάδα. Στις αρχές του 1955 τα πάθη τους δεν είχαν ακόμα εξαφθεί γιατί ο Τούρκος αργεί να θυμώσει, αλλά όταν τον αφυπνίσεις γίνεται αμείλικτος.[250] *Οι τουρκικές εφημερίδες ώς τότε μιλούσαν πολύ πιο ανοικτά παρά η Τουρκική Κυβέρνηση που η συμπεριφορά της ήταν συγκρατημένη. Θα 'ταν καλά, έγραψα σε ένα τηλεγράφημα μου, η Τουρκική Κυβέρνηση να μιλήσει πιο ανοικτά γιατί η αλήθεια είναι ότι οι Τούρκοι δε θα αφήσουν ποτέ τους 'Ελληνες να πάρουν την Κύπρο».*[251]

Να πώς σχολίασε στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 14 Ιουλίου 1960 τα πιο πάνω αποσπάσματα ο Βρετανός Βουλευτής και μετέπειτα Υπουργός Εξωτερικών κ. Κάλλαχαν (James Callaghan):

«Θα ήθελα να παραθέσω ακόμα ένα απόσπασμα από τα απομνημονεύματα του Σερ 'Αντονυ Ήντεν. Λέω ότι η Κυβέρνηση δεν έχει μόνο κάποια ευθύνη για

[249] Πρακτικά της Βρετανικής Βουλής, 28.7.1954.
[250] Eden, Full Circle, p. 396.
[251] Το ίδιο, σ. 400.

την αλλαγή της γνώμης της όσον αφορά τις Βάσεις στην Κύπρο. 'Εχει επίσης κάποια ευθύνη για τις σχέσεις μεταξύ των Ελλήνων και των Τούρκων της Κύπρου. Ο Σερ Άντονυ Ήντεν έγραψε: "Η συμπεριφορά της Τουρκικής Κυβέρνησης ήταν συγκρατημένη" (εδώ μιλά για την περίοδο 1955-56) και συνεχίζει ο Ήντεν: *"Θα 'ταν καλά, έγραψα σε ένα τηλεγράφημα την εποχή εκείνη"* (δε λέει σε ποιον έστειλε το τηλεγράφημα, υποθέτω όμως στον πρεσβευτή της Άγκυρας), *"η Τουρκική Κυβέρνηση να μιλήσει πιο ανοικτά γιατί η αλήθεια είναι ότι οι Τούρκοι δε θα άφησουν ποτέ τους 'Ελληνες να πάρουν την Κύπρο". Σπάνια έχω δει μια πιο άμεση προσπάθεια από αυτή για υποκίνηση ταραχών από ένα Βρετανό Πρωθυπουργό. Ο Βρετανός Πρωθυπουργός βγήκε έξω από το δρόμο του για να υποδαυλίσει πάθη που ήξερε ότι υπήρχαν, και το έκαμε γιατί ήθελε να διατηρήσει τη θέση μας στη Βάση της Κύπρου. Όσοι από μας ήμαστε στο Στρασβούργο, είδαμε αυτήν την τακτική να παίζεται από το 1954. Ήταν μια επονείδιστη περίοδος όταν και αυτός ακόμα ο Σερ Άντονυ Ήντεν, άνδρας τίμιος για τον οποίο τρέφω μεγάλο σεβασμό, είπε: "Άσε τις Τουρκικές εφημερίδες να υποδαυλίσουν αυτό το ζήτημα ακόμα πιο πολύ από ό,τι έχουν κάμει μέχρι τώρα. Πέστε τους να πουν σε όλους καθαρά τί υποστηρίζουν, αντί να προσπαθούν να τους συμφιλιώσουν". Όλες οι πράξεις της Βρετανικής Κυβέρνησης στη διάρκεια πολλών χρόνων είναι ύποπτες σ' αυτόν τον τομέα. Έκαμαν αυτό για το οποίο η Μ. Βρετανία πάντοτε κατηγορείται: Διαίρει και Βασίλευε! Ασφαλώς υπάρχει απόδειξη γι' αυτό στα απομνημονεύματα του Σερ 'Αντονυ 'Ηντεν».*[252]

Η υποκίνηση όμως της Βρετανικής Κυβέρνησης δεν περιορίστηκε στη δημιουργία εχθρικών αισθημάτων μεταξύ των Ελλήνων και των Τούρκων της Κύπρου. Η ίδια επινόησε την κακοήθη ιδέα της διχοτόμησης του μικρού νησιού μας, όπως φαίνεται από το παρακάτω απόσπασμα συζήτησης στη Βρετανική Βουλή.

«ΑΝ ΔΕΝ ΕΙΣΗΓΑΜΕ ΤΗΝ ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗΣ ΔΕ ΘΑ ΕΙΧΑΜΕ ΤΗ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗ ΠΟΥ ΠΕΤΥΧΑΜΕ» (ΛΕΝΝΟΞ ΜΠΟΫΝΤ)

Στις αρχές του 1959 η ηγεσία των Ελληνοκυπρίων αντιμετώπιζε το πιο κάτω δίλημμα που της τέθηκε από τη Βρετανική Κυβέρνηση, σε συνεργασία με την Τουρκική Κυβέρνηση του Μεντερές: Είτε να αποδεχτεί σύνταγμα ανεξαρτησίας της Κύπρου, σύμφωνα με το οποίο η τουρκική μειονότητα θα είχε ορισμένα προνόμια και ορισμένα δικαιώματα αρνησικυρίας στην Κυβέρνηση, και ταυτόχρονα οι Κυβερνήσεις Τουρκίας, Ελλάδας και Βρετανίας θα ήσαν οι «*κηδεμόνες»* της Κύπρου, και είτε να κινδυνεύσει να υποστεί εισβολή από τις τουρκικές δυνάμεις και η Κύπρος να διχοτομηθεί. Η ελληνοκυπριακή ηγεσία ακούσια δέχθηκε την πρώτη λύση.

[252] Πρακτικά της Βρετανικής Βουλής, 14.7.1960, στήλες 1634-1635.

Ο Βρετανός Υπουργός Αποικιών κ. Λέννοξ-Μπόυντ (Lennox-Boyd) μιλώντας στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 19 Μαρτίου 1959, στη διάρκεια της συζήτησης των Συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου, ομολόγησε ότι ήταν η απειλή της διχοτόμησης της Κύπρου, την οποία εισήγαγε η Βρετανική Κυβέρνηση, που υποχρέωσε τους Ελληνοκυπρίους να δεχτούν εκείνη τη διευθέτηση. Αυτό είναι φανερό από το παρακάτω απόσπασμα από τα πρακτικά της Βρετανικής Βουλής:

Λέννοξ Μπόυντ: «*Αυτό ήταν το Δεκέμβριο του 1956, μετά τις προτάσεις Ράντκλιφ, οπότε είπαμε ότι η διχοτόμηση πρέπει να είναι μια από τις πιθανές λύσεις. Αυτό ήταν στη δήλωση μου μετά το ταξίδι μου στην 'Αγκυρα και την Αθήνα όπου προσπάθησα να υποστηρίξω το σχέδιο Ράντκλιφ».*

Μπέβαν: «*Με άλλα λόγια ο εξοχώτατος εισήγαγε την ιδέα της διχοτόμησης».*

Λέννοξ Μπόυντ: «*Βέβαια. Και αν δεν την είχαμε εισαγάγει δε θα είχαμε ποτέ τη διευθέτηση που πετύχαμε».*

Μπέβαν: «*Ο εξοχώτατος έπαιζε τότε ένα ανήθικο παιγνίδι. Ο ίδιος υποδαύλισε την ιδέα της διχοτόμησης της Κύπρου για να εξαναγκάσει τους Κυπρίους από φόβο να δεχτούν την άποψη του».*[253]

«ΚΑΝΤΟΝΟΠΟΙΗΣΗ» Ή «ΟΜΟΣΠΟΝΔΟΠΟΙΗΣΗ» ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ;

Επειδή το διεθνές κλίμα που επικρατεί τώρα δε θα ευνοούσε την άμεση απαίτηση για διχοτόμηση της Κύπρου, οι Τουρκοκύπριοι και η τουρκική κυβέρνηση, έχοντας την υποστήριξη της Βρετανικής Κυβέρνησης και του Βρετανικού τύπου, προβάλλουν την απαίτηση τους για «*καντονοποίηση»* της Κύπρου σαν την κατά δεύτερο λόγο καλύτερη λύση, αντί της διχοτόμησης. Είναι όμως μια τέτοια λύση ρεαλιστική και σύμφωνη με τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την ευημερία του λαού της Κύπρου;

'Οσοι μιλούν για «*καντονοποίηση»* ή «*ομοσπονδοποίηση»* της Κύπρου ξεχνούν μια ιστορική αλήθεια. Ότι δηλαδή όλα τα ομοσπονδιακά κράτη που υπάρχουν στον κόσμο δημιουργήθηκαν με την ομοσπονδοποίηση καντονίων, επαρχιών, ή πολιτειών που ήσαν χωρισμένα από καιρό. Αυτό έγινε στην Ελβετία, τη Γερμανία, τις Ηνωμένες Πολιτείες, τον Καναδά και άλλα ομόσπονδα κράτη.

Τα 22 καντόνια που αποτελούν την «*Ελβετική Συνομοσπονδία»* υπήρχαν σαν χωριστές πολιτικές μονάδες για πολλούς αιώνες. Το 1291 ενώθηκαν πρώτα, τρεις από αυτές και αποτέλεσαν τη «*Διηνεκή Λεγεώνα»*. Στη Λεγεώνα εκείνη προσχώρησαν αργότερα και άλλες και το 1815 το Κογκρέσο της Βιέννης αναγνώρισε την *«Ελβετική Συνομοσπονδία»*, με τα 22 καντόνια.

[253] Πρακτικά της Βρετανικής Βουλής 19.3.1959, στήλη 655.

Η «*Γερμανική Συνομοσπονδία*», που ήταν ο προκάτοχος της σημερινής «*Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας*», δημιουργήθηκε με τη συνένωση 38 γερμανικών κρατών (Πρωσσίας, Βαυαρίας, Σαξονίας και άλλων) το 1815.

Το ομοσπονδιακό κράτος των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής δημιουργήθηκε με τη συνένωση, το 1787, χωριστών αποικιών ή πολιτειών που είχαν η κάθε μια δική της προϊστορία. Το ίδιο ισχύει και για τον Καναδά, του οποίου το ομοσπονδιακό κράτος δημιουργήθηκε το 1867 με την ένωση διαφόρων επαρχιών που διοικούνταν μέχρι τότε σαν χωριστές πολιτικές μονάδες.

Με αυτόν τον τρόπο βλέπουμε ότι, όλα τα ομοσπονδιακά κράτη σχηματίστηκαν με τη συνένωση χωριστών πολιτειών, καντονίων ή επαρχιών, και όχι με την τεχνητή δημιουργία τέτοιων καντονίων ή επαρχιών όπως παράλογα γίνεται εισήγηση να γίνει στην περίπτωση της Κύπρου, η οποία διοικείται σαν μια πολιτεία κατά τη διάρκεια των τελευταίων 20 αιώνων.

Η ΤΡΑΓΙΚΗ ΟΙΚΤΡΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΝΤΟΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΟΜΟΣΠΟΝΔΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΙΝΔΙΩΝ

Οι μόνες περιπτώσεις στην ιστορία του κόσμου, στις οποίες επιδιώχτηκε η δημιουργία τεχνητών καντονίων ή επαρχιών για να περιλάβουν φυλετικές ή θρησκευτικές κοινότητες που θα χωρίζονταν με σκοπό τη δημιουργία ομοσπονδιακού κράτους, ήσαν τα Βρετανικά σχέδια καντονοποίησης της Παλαιστίνης και ομοσπονδοποίησης των Ινδιών. Και τα δυο κατέληξαν σε οικτρή αποτυχία και οδήγησαν στο διαμελισμό τόσο της Παλαιστίνης όσο και των Ινδιών με τρομερές συνέπειες.

Τον Ιούλιο 1946 η Βρετανική Κυβέρνηση, η οποία μέχρι τότε ήταν εντολοδόχος της Κοινωνίας των Εθνών για την Παλαιστίνη, πρότεινε «*σχέδιο καντονοποίησης*». Σύμφωνα με το σχέδιο αυτό η Παλαιστίνη επρόκειτο να διαιρεθεί σε τρεις επαρχίες: 1) μια Αραβική, 2) μια Εβραϊκή 3) την επαρχία της Ιερουσαλήμ και 4) την επαρχία της Νεγκέβ. Να πώς περιέγραψε και πώς δικαιολόγησε το σχέδιο εκείνο στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 31 Ιουλίου 1946 ο Χέρμπερτ Μόρρισον, Αναπληρωτής Πρωθυπουργός της Βρετανίας:

«Η Παλαιστίνη σαν σύνολο δεν μπορεί να είναι ούτε Εβραϊκό ούτε Αραβικό κράτος, και καμιά από τις δυο αυτές κοινότητες της Παλαιστίνης δεν πρέπει να δεσπόζει της άλλης. Οι πολιτικές φιλοδοξίες των δυο κοινοτήτων της Παλαιστίνης είναι ασυμβίβαστες. Οι συγκρούσεις που προκλήθηκαν από αυτές τις φιλοδοξίες είναι τόσο βαριές ώστε να μην υπάρχει παρά ελάχιστη ελπίδα να εξασφαλιστεί, μέσα σε μια λογική περίοδο, το μέτρο εκείνο της συνεργασίας μεταξύ Αράβων και Εβραίων που θα καθιστούσε δυνατή την ίδρυση στην Παλαιστίνη ενιαίου συστήματος διακυβέρνησης. Η μόνη ελπίδα για ειρήνη φαίνεται πως βρίσκεται στον καταρτισμό ενός Συντάγματος με τέτοιο τρόπο, ώστε να δίνει στην κάθε

κοινότητα το μεγαλύτερο δυνατό δικαίωμα διαχείρισης των δικών της υποθέσεων, χωριστά».[254]

Αν αντικαταστήσει κάποιος τις λέξεις Παλαιστίνη, 'Αραβες και Εβραίοι, στην ομιλία του Μόρρισον που έγινε πριν 18 χρόνια, με τις λέξεις Κύπρος, 'Ελληνες και Τούρκοι, θα βρει ότι τα πιο πάνω επιχειρήματα για την καντονοποίηση της Παλαιστίνης είναι ακριβώς τα ίδια που δημοσιεύει καθημερινά ο καθοδηγούμενος Βρετανικός τύπος και συστήνει την «*καντονοποίηση της Κύπρου»* σήμερα.

Η τέτοια σύμπτωση επιχειρημάτων δε φαίνεται να είναι τυχαία. Εμπνέεται από την ίδια αναλλοίωτη πολιτική της γηραιάς Αλβιόνος του «*Διαίρει και Βασίλευε»*.

Το τραγικό τέλος του Βρετανικού σχεδίου για την καντονοποίηση της Παλαιστίνης πρέπει να είναι πολύ διδακτικό για την Κύπρο. Μετά την απόρριψη των Βρετανικών προτάσεων για την καντονοποίηση της Παλαιστίνης, τόσο από τους Εβραίους όσο και από τους 'Αραβες, η Παλαιστίνη διχοτομήθηκε και τα αποτελέσματα, όπως τα παρουσίασε ο μοιραίος μεσολαβητής των Ηνωμένων Εθνών, κόμης Βερναντότε τον Αύγουστο του 1948 - ένα μήνα πριν από τη δολοφονία του από τους Εβραίους - ήταν τα ακόλουθα:

«Περίπου 300.000 'Αραβες πρόσφυγες αντιμετωπίζουν σοβαρό κίνδυνο τυφοειδούς, τύφου και άλλων επιδημιών. Η κατάσταση των Αράβων προσφύγων είναι απελπιστική. Αν δε βρεθούν τροφή και στέγη και αν δεν καταπολεμηθούν αποτελεσματικά οι μεταδοτικές αρρώστειες, πολλοί από αυτούς θα πεθάνουν με τον ερχομό του χειμώνα... Η ανθρώπινη αυτή συμφορά μπορεί να συγκριθεί με σεισμό ή παλιρροιακό κύμα».

Η αθλιότητα που δημιουργήθηκε με τη διχοτόμηση της Παλαιστίνης δεν έληξε ακόμα. Σήμερα, 18 χρόνια μετά την τραγική διχοτόμηση, πάνω από 1 εκατομμύριο πρόσφυγες μάταια περιμένουν «*επαναπατρισμό ή επανεγκατάσταση»*. Κάθε χρόνο η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών υιοθετεί απαισιόδοξα ψηφίσματα σαν αυτό: «*Η Συνέλευση σημείωσε με βαθιά λύπη ότι δεν έχει επιτευχθεί ουσιαστική πρόοδος για επανένωση των προσφύγων της Παλαιστίνης με επαναπατρισμό ή επανεγκατάσταση».*[255]

Και ποιος μπορεί να ισχυριστεί ότι η διχοτόμηση της Παλαιστίνης δημιούργησε συνθήκες «*διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας»*; Ασφαλώς κανένας. Αυτό είναι φανερό όχι μόνο από το ακόμα άλυτο πρόβλημα του 1 εκατομμυρίου προσφύγων, αλλά και από το γεγονός ότι όλες οι αραβικές χώρες εξακολουθούν να βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση με το Ισραήλ.

Μήπως το βρετανικό «*σχέδιο ομοσπονδοποίησης»* των Βρετανικών Ινδιών,[256] που ήταν μια ολόκληρη 'Ηπειρος, είχε καλύτερα αποτελέσματα; Και το

[254] Keesing's Archives, 10.8.1946, p. 8055 και Πρακτικά Βρετανικής Βουλής, 31.7.1946.
[255] Απόφαση Γενικής Συνέλευσης Ο.Η.Ε., 20.12.1962.
[256] Βρετανικές προτάσεις Μαρτίου 1946 - Keesing's 18.5.46, p. 7904.

σχέδιο εκείνο επίσης οδήγησε στη διχοτόμηση και εξανάγκασε 8 εκατομμύρια πρόσωπα να εγκαταλείψουν με τη βία τα σπίτια τους, με αποτέλεσμα να χάσουν τη ζωή τους από τις διακοινοτικές συγκρούσεις και τις επιδημίες περίπου 2 εκατομμύρια άτομα.[257] Το αποτέλεσμα της διχοτόμησης ήταν και πάλι η μόνιμη αστάθεια της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας στην περιοχή εκείνη του κόσμου.

Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις τραγικές αποτυχίες των δυο βρετανικών σχεδίων «*καντονοποίησης και ομοσπονδοποίησης*», μπορεί κανένας να ισχυριστεί ότι αν εφαρμοζόταν παρόμοιο σχέδιο σε ένα μικρό νησί, όπως αυτό της Κύπρου, που οι διαστάσεις της είναι μόνο 40 x 85 μίλια περίπου, θα κατέληγε σε μόνιμη ειρήνη και ασφάλεια για το λαό της Κύπρου και την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου; Ασφαλώς όχι.

Το 1956 η Βρετανική Κυβέρνηση ζήτησε από τον συνταγματολόγο Λόρδο Ράντκλιφ να ετοιμάσει ένα σύνταγμα αυτοκυβέρνησης για την Κύπρο.

Η τουρκοκυπριακή ηγεσία προσέγγισε τότε το Λόρδο Ράντκλιφ και του ζήτησε να υιοθετήσει ένα σχέδιο ομοσπονδοποίησης της Κύπρου μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων.

(Εδώ επαναλήφθηκαν όσα έγραψε ο Συγγραφέας στο προηγούμενο κεφάλαιο για την απόρριψη από τον Ράντκλιφ της απαίτησης αυτής των Τ/Κ)

ΟΜΟΣΠΟΝΔΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΘΑ ΕΦΕΡΝΕ ΑΘΛΙΟΤΗΤΑ ΠΑΡΑ ΕΥΗΜΕΡΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΥ

'Οταν ζητούν οι Τουρκοκύπριοι να δημιουργήσουν δικά τους καντόνια, σημαίνει ότι θέλουν να δημιουργήσουν ένα είδος φυλετικού διαχωρισμού ή απάρτχαϊντ (apartheid) - που όπως είναι γνωστό καταδικάστηκε πολλές φορές από τα Ηνωμένα 'Εθνη για τη Νότια Αφρική. Για να γίνει αυτό, πρέπει οι ίδιοι να εγκαταλείψουν τα χωριά τους, όπου αυτοί και οι πρόγονοι τους έζησαν για γενιές ολόκληρες, και να μετοικήσουν σε άλλα, από τα οποία θα υποχρεώσουν τους Ελληνοκύπριους που ζουν εκεί να φύγουν από τα σπίτια τους όπου ζούσαν αυτοί και οι πρόγονοι τους για αιώνες. Μια τέτοια μετακίνηση δεν μπορεί να γίνει πάνω σε εθελοντική βάση, γιατί κανένας Ελληνοκύπριος δε θα ’θελε να εγκαταλείψει το σπίτι και τα κτήματα του, τον τόπο όπου έζησε και δούλεψε για τόσα πολλά χρόνια και να πάει σε κάποιο άγνωστο γι' αυτόν μέρος. Επομένως, έστω κι αν υποθέσουμε ότι οι Τούρκοι, για πολιτικούς λόγους, εξαναγκαστούν να συγκεντρωθούν σε ορισμένες περιοχές, θα ήταν αδύνατο να υποχρεώσουν τούς 'Ελληνες κατοίκους αυτών των περιοχών να τις εγκαταλείψουν, εκτός μόνο διά της βίας - «*διά πυρός και σιδήρου*».[258] Αυτό όμως θα αποτελούσε παράφορη παραβίαση του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών καθώς και της Οικουμενικής

[257] Keesing's Archives, 17.1.1948, p. 9049-9051.

Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, του 1948. Αυτό είναι ολοφάνερο από τα ακόλουθα άρθρα της Διακήρυξης εκείνης:

'Αρθρο 17 (2). Κανένας δεν πρέπει να αποστερηθεί αυθαίρετα της περιουσίας του.

'Αρθρο 13 (1). 'Ολοι έχουν το δικαίωμα να κατοικούν όπου θέλουν μέσα στα σύνορα του κράτους τους.

'Αρθρο 12. Κανένας δεν πρέπει να υπόκειται σε αυθαίρετη επέμβαση στο σπίτι του.

Η βίαιη μετακίνηση των Ελληνοκυπρίων (Ε/Κ) από τις περιοχές στις οποίες οι Τουρκοκύπριοι (Τ/Κ) θέλουν να συγκεντρωθούν, θα συνεπάγεται παραβίαση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ε/Κ, σύμφωνα με όλα τα πιο πάνω άρθρα της Διακήρυξης.

Αλλά, ακόμα και από την πλευρά των ίδιων των Τουρκοκυπρίων χωρικών, αυτή η μετακίνηση θα δημιουργούσε κακουχία και μεγάλη αθλιότητα. Είναι γνωστό πόσο δύσκολο είναι να πειστούν οι χωρικοί που ασχολούνται με τη γεωργία, είτε αυτοί είναι 'Ελληνες, είτε είναι Τούρκοι, να ανταλλάξουν τα κτήματα τους και να αρχίσουν να εργάζονται σε άλλα μέρη, άγνωστα μέχρι τώρα γι' αυτούς. Ακόμα θα ήταν αδύνατο να πειστούν ότι τα καινούργια χωράφια που θα τους δώσουν είναι εξίσου καλά και εύφορα με τα δικά τους που εγκαταλείπουν. Θα ήταν επίσης αδύνατο για όσους έχουν κήπους και άλλα δέντρα να πειστούν ότι εγκαταλείποντας τα, θα αποζημιωθούν ικανοποιητικά στα καινούργια μέρη όπου θα μεταφερθούν.

Το συμπέρασμα είναι:

1. Η δημιουργία αμιγών τουρκικών περιοχών για να συγκεντρωθούν εκεί οι Τουρκοκύπριοι δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς βίαιη μετακίνηση των Ελληνοκυπρίων από τα μέρη όπου αυτοί ζουν ήδη και όπου ζούσαν για πολλούς αιώνες οι πρόγονοι τους.

2. Μια τέτοια μετακίνηση θα ήταν καταστροφική και θα δημιουργούσε τρομακτικές κακουχίες και αθλιότητα τόσο στους Ε/Κ όσο και τους Τ/Κ.

3. Μια τέτοια βίαιη μετακίνηση αποτελεί παράφορη παραβίαση της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που υιοθετήθηκε από τα Ηνωμένα 'Εθνη και δεσμεύει όλα τα μέλη του.

Για όλους αυτούς τους λόγους, αυτή η απαίτηση πρέπει να απορριφθεί ασυζητητί γιατί είναι εντελώς αντίθετη με την ευημερία του λαού της Κύπρου στο σύνολο του και γιατί παραβιάζει το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποδεκτή λύση σύμφωνα με την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας για την Κύπρο.

[258] Δυστυχώς αυτό επαληθεύτηκε το 1974.

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΧΩΡΙΣΤΩΝ ΚΑΝΤΟΝΙΩΝ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΡΟΟΙΜΙΟ ΤΟΥ ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΚΑΤΑΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Πιθανό να αναρωτηθείτε: Αφού η δημιουργία τουρκικών καντονίων στην Κύπρο θα συνεπάγεται ταλαιπωρίες και αθλιότητα για τους ίδιους τους Τουρκοκυπρίους, γιατί τη θέλουν. Η απάντηση είναι ότι οι αρχηγοί τους τη θέλουν για πολιτικούς λόγους, γιατί η δημιουργία των καντονίων δεν είναι το τέλος του τουρκικού προγράμματος. Είναι μόνο ένα μέσο για τον απώτερο σκοπό της διχοτόμησης της Κύπρου και της επανακατάληψης της από την Τουρκία.

Η ΛΥΣΗ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΟΘΕΙ

Η λύση που πρέπει να δοθεί στο πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα η Κύπρος είναι: Να δοθεί εξασφάλιση και εγγύηση στην τουρκοκυπριακή μειονότητα για όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες της που προνοούνται από το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ώστε οι Τουρκοκύπριοι να μπορούν να ζήσουν και να έχουν ίσες ευκαιρίες και ίσα δικαιώματα μέσα στο ενιαίο και κυρίαρχο κράτος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Μια τέτοια εγγύηση μπορεί να εξασφαλιστεί κάτω από την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών.

'Ολοι οι Τουρκοκύπριοι θα έχουν ίσα δικαιώματα και ίσες ευκαιρίες με τους Ελληνοκύπριους να ζήσουν ειρηνικά στη νήσο σαν πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας. 'Οσοι Τουρκοκύπριοι αισθάνονται ότι δεν μπορούν να ζήσουν με τους Ελληνοκύπριους, θα μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμα της εκλογής που οι πατέρες τους δεν άσκησαν μετά το 1923 σύμφωνα με το άρθρο 21 της Συνθήκης της Λωζάνης.

Με τον τρόπον που εισηγήθηκα πιο πάνω, το πρόβλημα της τουρκικής μειονότητας στην Κύπρο θα λυθεί σύμφωνα με το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και με τρόπο που θα εξασφαλίσει την ευημερία του συνόλου του κυπριακού λαού, και θα δώσει την ευκαιρία σε όλους τους πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας είτε αυτοί είναι 'Ελληνες είτε Τούρκοι, να ζήσουν και να ευημερήσουν μαζί, χωρίς διακρίσεις ή προνόμια.

THE PROBLEM CONFRONTING CYPRUS

Solution Compatible with the U.N. Charter and the "wellbeing of the people of Cyprus as a whole"

by CHRIS. ECONOMIDES
B.Sc. (Econ.)
Assoc. London Institute of Bankers.

June, 1964
NICOSIA—CYPRUS

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟ ΜΕΣΟΛΑΒΗΤΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ, S. TUOMIOJA (μετάφραση από τα Αγγλικά) (24.4.1964)

Αγαπητέ κ. Tuomioja,

Εσωκλείω για πληροφορία σας μια μελέτη μου με τίτλο «*Λύση του προβλήματος που αντιμετωπίζει η Κύπρος που συνάδει με το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την ευημερία του λαού της Κύπρου στο σύνολο του»*, την οποία πιστεύω ότι θα εξετάσετε προσεκτικά.

Ως Κύπριος που ενδιαφέρεται κατάκαρδα για το συμφέρον και την ευημερία του κυπριακού λαού στο σύνολο του, θα χαρώ να σας συναντήσω και να σας εκθέσω με περισσότερες λεπτομέρειες τις απόψεις μου για το «*πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Κύπρος»*, σε οποιαδήποτε ημερομηνία που θα είναι βολική για σας.

Με τις καλύτερες μου ευχές,

Διατελώ με τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗΣ ΤΟΥ SAKARI TUOMIOJA (24.4.1964)

Αγαπητέ κ. Οικονομίδη,

Πήρα την επιστολή σας της 24ης Απριλίου με την εσώκλειστη μελέτη σας με τίτλο «*Λύση του προβλήματος που αντιμετωπίζει η Κύπρος, που συνάδει με το Χάρτη του ΟΗΕ και την ευημερία του Κυπριακού λαού στο σύνολο του»* και την οποία διάβασα με μεγάλο ενδιαφέρον.

Εκτιμώ πολύ το ότι μου γράψατε και θα ήθελα να σας ευχαριστήσω για τις καλές σας ευχές.

Ειλικρινά δικός σας,
SAKARI TUOMIOJA
Μεσολαβητής των Ηνωμένων Εθνών για την Κύπρο

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟ ΜΕΣΟΛΑΒΗΤΗ GALO PLAZA
(Μετάφραση από τα Αγγλικά)
(17.9.1964)

Αγαπητέ Δρ. Πλάζα,

Παρακαλώ να μου επιτρέψετε να σας συγχαρώ για το διορισμό σας ως Μεσολαβητή των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με το πρόβλημα της Κύπρου.

Με αυτή την ευκαιρία σας εσωκλείω ένα τυπωμένο αντίγραφο του υπομνήματος που έστειλα στον αποβιώσαντα προκάτοχο σας Μεσολαβητή Σ. Τουομιόγια, με τίτλο «ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΟΥ ΘΑ ΣΥΝΑΔΕΙ ΜΕ ΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΟΥ Ο.Η.Ε. ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΗΜΕΡΙΑ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΛΑΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΥ». Πιστεύω ότι θα έχετε την καλωσύνη να εξετάσετε προσεκτικά τις απόψεις που εκθέτω σε αυτό το υπόμνημα, εφόσον αυτές είναι οι μελετημένες απόψεις ενός ανεξάρτητου Κυπρίου ο οποίος ενδιαφέρεται κατάκαρδα για το συμφέρο του Κυπριακού λαού.

Θα χαρώ να σας συναντήσω οποιαδήποτε μέρα σας βολεύει για να σας εξηγήσω περαιτέρω τις απόψεις μου για το πρόβλημα της Κύπρου.

Με τις καλύτερες μου ευχές,

Ειλικρινά δικός σας,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

UNITED NATIONS NATIONS UNIES

CYPRUS MEDIATOR

Nicosia, 24 April 1964

Dear Mr. Economides,

I have received your letter of 24 April, enclosing your essay "The Solution of the Problem confronting Cyprus compatible with the U.N. Charter and the Wellbeing of the People of Cyprus as a whole", which I have read with great interest.

I greatly appreciate your having written to me and would like to thank you for your good wishes.

Yours sincerely,

Sakari Tuomioja
United Nations Mediator
in Cyprus

Mr. Chris. Economides
P.O.Box 632
Nicosia, Cyprus

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟ ΜΕΣΟΛΑΒΗΤΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ Δρα GALO PLAZA
(Μετάφραση από τα αγγλικά)
(15.2.1965)

Αγαπητέ Δρα Πλάζα,

Θα ευχαριστηθώ αν βρείτε καιρό να με δεχτείτε σε ακρόαση οποιαδήποτε μέρα σας είναι βολικό, για να μου δοθεί η ευκαιρία, ως Κυπρίου που ενδιαφέρεται βαθιά για την τύχη της χώρας του, να σας εκθέσω τις απόψεις μου για τη λύση του Κυπριακού προβλήματος.

Σας εσωκλείω ένα αντίτυπο ενός βιβλιαρίου μου που περιέχει το υπόμνημα που έστειλα τον Απρίλιο του περασμένου χρόνου στον αποβιώσαντα προκάτοχο σας Sakari Tuomioja, πάνω στο ίδιο πρόβλημα.

Προσδοκώντας μια ευνοϊκή απάντηση σας, σας ευχαριστώ εκ των προτέρων,

Ειλικρινά δικός σας,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ Δρα GALO PLAZA
(Μετάφραση από τα αγγλικά)
(15.3.1965)

Αγαπητέ κ. Οικονομίδη,

Η αλλαγή της Κυβέρνησης της Τουρκίας άλλαξε αιφνίδια όλα τα προγράμματα μου την τελευταία μου μέρα στη Λευκωσία, και μου ήταν αδύνατο να σας δω όπως μου εισηγηθήκατε. Ειλικρινά είμαι απογοητευμένος γιατί δεν είχα την ευκαιρία να μιλήσω για το «*πρόβλημα της Κύπρου»* με κάποιον που είναι τόσο καλά πληροφορημένος όπως εσείς.

Με τις καλύτερες μου ευχές,

Ειλικρινά,
GALO PLAZA

UNITED NATIONS NATIONS UNIES

NEW YORK

CABLE ADDRESS · UNATIONS NEWYORK · ADRESSE TELEGRAPHIQUE

15 March 1965

Dear Mr. Economides,

The change in Government in Turkey suddenly altered all my plans during my last day in Nicosia and it was impossible for me to see you as you had suggested. I am truly disappointed that I did not have the opportunity to talk about the "problem of Cyprus" with someone so well informed as you are.

With best wishes,

Sincerely,

Galo Plaza

c.
Mr. L. Economides
The Cyprus Import Corporation Ltd.
P.O. Box 632
Nicosia, Cyprus

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 5
(1992)

Στις 30 Μαρτίου 1965, προτού ακόμα γίνει γνωστή στην Κύπρο η έκθεση του Μεσολαβητή Δρα Γκάλο Πλάζα, είχα συνάντηση με τον Πρόεδρο Μακάριο και του έδωσα αντίτυπο του βιβλιαρίου που περιείχε το υπόμνημα μου στο Μεσολαβητή. Μου είπε πως πρώτη φορά το έβλεπε και ότι θα το διάβαζε με μεγάλο ενδιαφέρον.

Μεταξύ άλλων, του εισηγήθηκα πως, εάν όπως προβλεπόταν, η έκθεση Πλάζα απορρίψει τις απαιτήσεις των Τ/Κ για διχοτόμηση ή ομοσπονδία, και υποστηρίξει πως η Κυπριακή Δημοκρατία θα είναι ένα ενιαίο κράτος στο οποίο η πλειοψηφία θα διοικεί και θα κατοχυρώνονται τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων (Τ/Κ), πρέπει να δεχτεί χωρίς επιφυλάξεις τις εισηγήσεις του Μεσολαβητή και να δηλώσει επίσημα ότι είμαστε έτοιμοι ν' αρχίσουμε διαπραγματεύσεις με τους Τ/Κ για εφαρμογή των εισηγήσεων του Μεσολαβητή. *'Ετσι θα φέρουμε μαζί μας τη διεθνή κοινή γνώμη η οποία υποστηρίζει λύση των διαφορών με διαπραγματεύσεις.*

Στην έκθεση του που υπέβαλε στο Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ στις 26 Μαρτίου 1965, ο Μεσολαβητής Δρ Γκάλο Πλάζα απέρριψε την απαίτηση των Τ/Κ για συγκέντρωση τους σε χωριστή περιοχή, γράφοντας (στην παράγραφο 153 της έκθεσης του) τα παρακάτω τα οποία συμφωνούν με όσα είχα γράψει στο υπόμνημα μου, πάνω στο θέμα αυτό:

«Για να γίνει ο διαχωρισμός των κοινοτήτων που ζητούν οι Τουρκοκύπριοι, θα χρειαστεί καταναγκαστική μετακίνηση των ενδιαφερομένων ανθρώπων - πράγμα αντίθετο προς τις πολιτισμένες αρχές της εποχής μας, συμπεριλαμβανομένων και των αρχών που εκτίθενται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Επιπρόσθετα, μια τέτοια αναγκαστική μετακίνηση θα προκαλέσει σοβαρές κακουχίες στις οικογένειες των μετακινουμένων, γιατί θα είναι αδύνατο να πάρουν σαν αντάλλαγμα γη και απασχόληση που ταιριάζει στις ανάγκες και την πείρα τους. Επίσης θα συνεπάγεται οικονομική και κοινωνική αναστάτωση».

Ο Δρ Πλάζα επίσης απέρριψε το αίτημα των Τ/Κ για ομοσπονδιακό καθεστώς, αλλά αναγνώρισε την ανάγκη εγγύησης από τα Ηνωμένα 'Εθνη της ασφάλειας και των δικαιωμάτων τους ως ίσων πολιτών. Για το σκοπό αυτό εισηγήθηκε να διοριστεί και να μένει στην Κύπρο, όσο καιρό χρειάζεται, Επίτροπος των Ηνωμένων Εθνών με επιτελείο παρατηρητών και συμβούλων.

Δυστυχώς η καταναγκαστική μετακίνηση, η οποία όπως είχα γράψει στο υπόμνημα μου μπορούσε να γίνει «*μόνο διά πυρός και σιδήρου»* πραγματοποιήθηκε με την τουρκική εισβολή και τον πανικό που δημιούργησε η προέλαση των τουρκικών τανκς και ο άγριος βομβαρδισμός του άμαχου πληθυσμού. 'Ετσι δημιουργήθηκε ο γεωγραφικός διαχωρισμός σαν προκαταρκτικό μέτρο με την ομοσπονδοποίηση της Κύπρου.

Ταυτόχρονα ο Δρ Πλάζα απέρριψε το αίτημα των Ελληνοκυπρίων για «*αδέσμευτη ανεξαρτησία»* ώστε να δικαιούνται άμα θέλουν να ενωθούν με την Ελλάδα, και εισηγήθηκε τα παρακάτω (στην παράγραφο 146):

«Θα ήταν μια φωτισμένη πολιτική πράξη - όπως και μια κυρίαρχη πράξη αυτοδιάθεσης στην υψηλότερη της έννοια - αν η Κυπριακή Κυβέρνηση, χάριν των ανωτάτων συμφερόντων της ασφάλειας του Κράτους και της ειρήνης στην περιοχή, αναλάμβανε να διατηρήσει την ανεξαρτησία της Δημοκρατίας και να αποφύγει, όσο καιρό υπήρχαν οι ίδιοι κίνδυνοι, να θέσει ενώπιον του λαού την ευκαιρία να εκλέξουν την 'Ενωσιν με την Ελλάδα». Η Τουρκική Κυβέρνηση με επιστολή της στο Γενικό Γραμματέα (Γ.Γ.) των Η.Ε. στις 15.3.1965 απέρριψε την έκθεση του Δρα Πλάζα, με το επιχείρημα ότι παρέβηκε τους όρους εντολής του και έκαμε προτάσεις τις οποίες δεν αποδεχόταν η τουρκική πλευρά.[259]

Εξάλλου ο Πρόεδρος Μακάριος, ουσιαστικά απέρριψε κι αυτός την ίδια έκθεση, δηλώνοντας στις 12.4.1965 προς το Γ.Γ., μέσον του Αντιπροσώπου του στα Η.Ε. τα πιο κάτω:

«Τα πλείστα συμπεράσματα της έκθεσης του Δρα Πλάζα αποτελούν μια δημιουργική προσέγγιση του Κυπριακού προβλήματος, η Κυπριακή Κυβέρνηση όμως δεν μπορεί να συμφωνήσει με την άποψη του ότι η ίδια πρέπει να αυτοδεσμευτεί να μην ασκήσει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης όσον καιρό υφίσταται κίνδυνος για την ειρήνη, ο οποίος προέρχεται από την τουρκική απειλή να χρησιμοποιήσει βία για να εμποδίσει την άσκηση αυτού του δικαιώματος».[260]

Ο λόγος για τον οποίον ο Μακάριος δε δέχτηκε στο σύνολο της την έκθεση Πλάζα ήταν, γιατί το 1965 βρισκόταν στην Κύπρο η ελληνική μεραρχία και πιστευόταν πως η πραγματοποίηση της Ενώσεως δεν ήταν μακριά. Με αυτή την προοπτική η Βουλή ενέκρινε, στις 26 Ιουνίου 1967, ομόφωνο ψήφισμα με το οποίο διακήρυττε ότι «*δε θα αναστείλει τον νυν διεξαγόμενο αγώνα ωσότου αυτός ευοδωθεί με την 'Ενωσιν, χωρίς κανένα ενδιάμεσο σταθμό, ενιαίας και ολόκληρης της Κύπρου με τη Μητέρα Πατρίδα».*[261]

Όταν ενέκριναν αυτό το ψήφισμα, οι Βουλευτές ξέχασαν ότι, όταν ανέλαβαν το αξίωμα τους έδωσαν «*επίσημη διαβεβαίωση»*, που ισοδυναμούσε με όρκο, με την οποία διαβεβαίωναν επίσημα «*πίστιν και σεβασμό προς το Σύνταγμα»* το οποίο απαγόρευε την 'Ενωσιν (όπως και τη διχοτόμηση). Η κατάσταση όμως άλλαξε όταν το Δεκέμβριο 1967 η ελληνική μεραρχία αναγκάστηκε να αποσυρθεί κατόπιν τηλεσιγράφου της Τουρκικής Κυβέρνησης με το οποίο απειλούσε να επιτεθεί στην Κύπρο και την Ελλάδα αν δεν αποσυρόταν η ελληνική μεραρχία.

[259] 'Εγγραφο Συμβουλίου Ασφαλείας, S/6267, 15.3.1965.
[260] Note verbale του Αντιπροσώπου της Κύπρου προς το Γενικό Γραμματέα του Ο.Η.Ε., 12.4.1965, S/6275/add.1.
[261] Πρακτικά Βουλής Αντιπροσώπων, 26.6.1967, σ. 1274.

Μετά από 6 μήνες, ο Μακάριος αναγκάστηκε ν' αρχίσει διακοινοτικές διαπραγματεύσεις, με συνομιλητές τον Γλαύκο Κληρίδη και τον Ντενκτάς, για εξεύρεση ειρηνικής λύσης του Κυπριακού σύμφωνα με το ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας της 4ης Μαρτίου 1964. Τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων θα τα δούμε σε επόμενα κεφάλαια.

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΕΓΓΥΗΣΕΩΣ

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ[262]

(11.8.1964)

«Εν όψει των βάρβαρων αεροπορικών επιδρομών της Τουρκίας, εισηγούμαι, η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας χωρίς αναβολή, μεταξύ άλλων μέτρων:

1. Να ζητήσει από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών να κηρύξει την Τουρκία ως επιδρομέα, να της επιβάλει κυρώσεις και να της απαγορεύσει να παραβιάζει τον εναέριο χώρο, τα χωρικά ύδατα και το έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας,

2. Να διακόψει τις διπλωματικές της σχέσεις με την Τουρκία,

3. Να καταγγείλει επίσημα τη Συνθήκη Εγγυήσεως,

4. Να επαναλάβει και να επιβεβαιώσει την καταγγελία της Συνθήκης Συμμαχίας (την οποία έκαμε η Κυβέρνηση στις 4 Απριλίου 1964) και την απαίτηση για την αποχώρηση της ΤΟΥΡΔΥΚ από το Κυπριακό έδαφος. Ταυτόχρονα πρέπει να αποσυρθεί και η ΕΛΔΥΚ.

5. Να ζητήσει από το Διεθνές Δικαστήριο να καταδικάσει την Τουρκία και να την υποχρεώσει να καταβάλει επανορθώσεις για τα θύματα και τις ζημιές από τους αεροπορικούς βομβαρδισμούς».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 6

(11.8.1964)

Α. Η Συνθήκη Εγγυήσεως, που υπογράφτηκε στις 16 Αυγούστου 1960 μεταξύ της Δημοκρατίας της Κύπρου από τη μια, και της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Μ. Βρετανίας, από την άλλη, προνοεί μεταξύ άλλων, ότι τα τρία τελευταία κράτη «*εγγυώνται την ανεξαρτησία, την εδαφική ακεραιότητα και την ασφάλεια της Δημοκρατίας της Κύπρου»* και «*σε περίπτωση παραβίασης των διατάξεων αυτής της Συνθήκης, κάθε μια από τις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις επιφυλάττει το*

[262] Το κείμενο του τηλεγραφήματος δημοσιεύτηκε στο «Φιλελεύθερο» στις 14.8.1964.

δικαίωμα να ενεργήσει με μόνο σκοπό την επαναφορά της κατάστασης που δημιουργήθηκε με αυτή τη Συνθήκη».

Β. Η Συνθήκη Συμμαχίας που υπογράφτηκε την ίδια ημερομηνία μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας προνοεί ότι, «*τα υψηλά συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να αντιταχθούν σε κάθε άμεση ή έμμεση επίθεση που θα στρέφεται κατά της ανεξαρτησίας ή της εδαφικής ακεραιότητας της Δημοκρατίας της Κύπρου»*. Η συνθήκη αυτή καταγγέλθηκε από την Κυπριακή Κυβέρνηση τον περασμένο Απρίλη (1964).

Γ. Σύμφωνα με τις αρχές του Διεθνούς Δικαίου «*η παραβίαση οποιασδήποτε ουσιαστικής πρόνοιας μιας Συνθήκης από ένα από τα συμβαλλόμενα κράτη, παρόλο που δεν ακυρώνει τη Συνθήκη αυτόματα, δίνει όμως το δικαίωμα στο άλλο συμβαλλόμενο μέρος να την ακυρώσει, καταγγέλλοντας την μέσα σε ένα λογικό χρονικό διάστημα μετά την παραβίαση».*[263]

Δ. Η Τουρκία είναι μια από τις χώρες που αναγνώρισαν σαν υποχρεωτική γι' αυτές τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου σε όλες τις νομικές τους διαφορές με άλλα κράτη όσον αφορά την παράβαση από αυτές οποιασδήποτε διεθνούς υποχρέωσης και «*τη φύση και την έκταση των επανορθώσεων που θα καταβληθούν γι' αυτήν την παραβίαση».*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(20.8.1964)

Μακαριώτατε,

Επιβεβαιώ το τηλεγράφημα που σας έστειλα την 11ην Αυγούστου, και στο οποίο σας εισηγήθηκα, μεταξύ άλλων, να καταγγείλετε αμέσως επίσημα τη Συνθήκη Εγγυήσεως.

Επειδή, με λύπη μου, παρατήρησα ότι μέχρι σήμερα η Κυβέρνηση σας δεν κατάγγειλε επίσημα την πιο πάνω Συνθήκη, σας εσωκλείω ένα υπόμνημα στο οποίο αναπτύσσω τους λόγους για τους οποίους **η Συνθήκη Εγγυήσεως πρέπει να καταγγελθεί αμέσως** ούτως ώστε να μπορέσει η Κυπριακή Δημοκρατία να προχωρήσει στη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για τροποποίηση του Συντάγματος με την οποία θα καταστεί πλήρως ανεξάρτητη.

Θα ευχαριστηθώ αν με δεχτείτε σε ακρόαση σύντομα για να σας αναπτύξω και προφορικά τις απόψεις μου.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

[263] L. Oppenheim's International Law, Vol. 1, pp. 947-8.

ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΕΓΓΥΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ, ΩΣΤΕ Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΠΛΗΡΩΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

(20.8.1964)

Πρέπει να ομολογηθεί πως ο ισχυρισμός ότι «*η Συνθήκη Εγγυήσεως ήταν εξ αρχής άκυρη γιατί περιορίζει τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κυπριακής Δημοκρατίας»* δεν ευσταθεί. 'Ολες οι Διεθνείς Συνθήκες, άλλες λίγο κι άλλες πολύ, περιορίζουν τα κυριαρχικά δικαιώματα των Συμβαλλομένων (Δες «*THE LAW OF TREATIES, by Lord Mc Nair, Oxford, (1961)»* (σ. 758-765).

Το μόνο που μπορούμε να επικαλεστούμε είναι το άρθρο 103 του Χάρτη του ΟΗΕ το οποίο προνοεί ότι, «*σε περίπτωση που οι υποχρεώσεις των μελών του ΟΗΕ σύμφωνα με τον παρόντα Χάρτη συγκρούονται με τις υποχρεώσεις σύμφωνα με οποιαδήποτε άλλη διεθνή συμφωνία, θα επικρατούν οι υποχρεώσεις τους σύμφωνα με τον παρόντα Χάρτη»*. 'Ετσι, μπορούμε να ισχυριστούμε ορθά ότι το δικαίωμα των μέτρων σχετικά με την Κύπρο που επιτρέπει το άρθρο 4 της Συνθήκης Εγγυήσεως στις «*Εγγυήτριες Δυνάμεις»*, περιορίζεται από το άρθρο 2 (4) του Χάρτη του ΟΗΕ το οποίο προνοεί ότι «*όλα τα Μέλη πρέπει να απόσχουν στις διεθνείς τους σχέσεις, από την απειλή ή τη χρησιμοποίηση βίας εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους ή κατά οποιονδήποτε άλλο τρόπο που δε συνάδει προς τους σκοπούς του ΟΗΕ».*

Πρέπει λοιπόν να δεχτούμε ότι, η Συνθήκη Εγγυήσεως δεν ήταν «*εξ υπαρχής»* άκυρη, και ότι για να παύσει να ισχύει πρέπει να την καταγγείλουμε. Η καταγγελία μιας Συνθήκης πρέπει να βασιστεί πάνω σε ένα σοβαρό λόγο. Κι ένας τέτοιος λόγος είναι η παράβαση της Συνθήκης ή μιας ουσιώδους πρόνοιας της από το άλλο συμβαλλόμενο μέρος. Να τι γράφει το κλασικό έργο «INTERNATIONAL LAW» by Oppenheim-Lauterpacht Τόμος Α', σελ. 947-948 (Λονδίνο, 1955): «*Παραβίαση μιας Συνθήκης από ένα από τα Συμβαλλόμενα Κράτη δεν ακυρώνει αυτοδίκαια τη Συνθήκη, δίνει όμως το δικαίωμα στο έτερο μέρος να την ακυρώσει γι' αυτόν το λόγο... Το δικαίωμα της ακύρωσης μιας συνθήκης για το λόγο της παραβίασης της, πρέπει ν' ασκηθεί μέσα σε λογικό χρόνο μετά την ημέρα που έγινε γνωστή η παραβίαση. Αν το κράτος που κατέχει αυτό το δικαίωμα δεν το ασκήσει έγκαιρα, πρέπει να θεωρηθεί ως δεδομένο ότι το τέτοιο δικαίωμα εγκαταλείφθηκε. Μια απλή διαμαρτυρία ούτε αποτελεί ακύρωση ούτε επιφυλάσσει το δικαίωμα της ακύρωσης».*

Όπως είναι γνωστό, μια βασική πρόνοια της Συνθήκης Εγγυήσεως είναι εκείνη του άρθρου 2, σύμφωνα με την οποία η Τουρκία εγγυήθηκε «*την ανεξαρτησία, εδαφική ακεραιότητα και ασφάλεια της Δημοκρατίας της Κύπρου».* Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί στις 8 και 9

Αυγούστου 1964 από μέρους της Τουρκίας εναντίον του εδάφους και των κατοίκων της Κυπριακής Δημοκρατίας αποτελούν κατάφωρη παραβίαση της Συνθήκης Εγγυήσεως.

Δίνεται, λοιπόν, η καλύτερη ευκαιρία στην Κυπριακή Δημοκρατία να καταγγείλει αμέσως και να ακυρώσει τη Συνθήκη Εγγυήσεως. Τούτο έπρεπε να είχε γίνει ευθύς μετά τους βομβαρδισμούς. Κάθε περαιτέρω καθυστέρηση είναι εντελώς αδικαιολόγητη και κινδυνεύει να αποστερήσει την Κυπριακή Δημοκρατία από την εξαιρετική ευκαιρία που της δόθηκε να απαλλαγεί από την κηδεμονία της Τουρκίας και της Μ. Βρετανίας.

Με την ευκαιρία αυτή θα έπρεπε η Κυπριακή Δημοκρατία να επαναλάβει και να επιβεβαιώσει την καταγγελία της Συνθήκης Συμμαχίας που έκανε τον περασμένο Απρίλιο, και την απαίτηση όπως η ΤΟΥΡΔΥΚ εγκαταλείψει το κυπριακό έδαφος, εφόσον οι τελευταίοι τουρκικοί βομβαρδισμοί αποτελούν ένα νέο επιπρόσθετο και σοβαρότατο λόγο για την καταγγελία της Συνθήκης Συμμαχίας σύμφωνα με την οποία (άρθρο 2) η Τουρκία «*ανέλαβε υποχρέωση να αντισταθεί εναντίον κάθε άμεσης ή έμμεσης επίθεσης που στρέφεται κατά της ανεξαρτησίας ή της εδαφικής ακεραιότητας της Δημοκρατίας της Κύπρου*» και (σύμφωνα με τα άρθρα 3 και 4) «*προς επίτευξη των προαναφερθέντων εγκαθιδρύθηκε πάνω στο έδαφος της Δημοκρατίας της Κύπρου Τριμερές Στρατηγείο στο οποίο η Τουρκία συμμετέχει με στρατιωτικό απόσπασμα (την ΤΟΥΡΔΥΚ)*».

Μετά την ακύρωση των Συνθηκών Εγγυήσεως και Συμμαχίας, η Κυπριακή Δημοκρατία θα είναι ελεύθερη να τροποποιήσει όπως θέλει το Σύνταγμα της ή και να υιοθετήσει ένα εντελώς καινούργιο Σύνταγμα. Σχετικά, υπάρχει το «*προηγούμενο*» της Ιρλανδίας. Το πρώτο Σύνταγμα του «*Ελεύθερου Ιρλανδικού Κράτους*» του 1922 ενσωμάτωνε την Αγγλο-Ιρλανδική Συνθήκη του 1921 και προνοούσε ότι οποιαδήποτε τροποποίηση του Συντάγματος που θα συγκρουόταν με τις πρόνοιες της Συνθήκης, θα ήταν απολύτως άκυρη.

Ωστόσο, το 1937 ο Πρόεδρος Ντε Βαλέρα ανέθεσε στη Βουλή της Ιρλανδίας να συντάξει ένα καινούργιο Δημοκρατικό Σύνταγμα, βασικά αντίθετο προς τις πρόνοιες της Αγγλο-Ιρλανδικής Συνθήκης. Το Σύνταγμα εκείνο υποβλήθηκε στην έγκριση του Ιρλανδικού λαού, με δημοψήφισμα, εγκρίθηκε με μεγάλη πλειοψηφία και τέθηκε σ' εφαρμογή.

Αργότερα, η Κυβέρνηση της Μ. Βρετανίας, την ανάγκη φιλοτιμία ποιούμενη, δέχτηκε το νέο Δημοκρατικό Σύνταγμα της EIRE, όπως μετονομάστηκε τότε η Ιρλανδία.

Ο 'Αγγλος Συνταγματολόγος Sir Ivor Jennings στο βιβλίο του «*Constitutional Law of the Commonwealth*» (Oxford 1957, σ. 391) δικαιολόγησε την ενέργεια εκείνη του Ντε Βαλέρα, ως εξής:

«Αφού το νέο Σύνταγμα εγκρίθηκε από το λαό της Ιρλανδίας με δημοψήφισμα, αυτό αποτελούσε άσκηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων που αποτελεί φυσικό δικαίωμα του λαού».

Το ίδιο *«φυσικό δικαίωμα»* έχει και ο λαός της Κύπρου. Όπως, όμως, είναι γνωστό, οι μικροί λαοί χρειάζονται δυο απαραίτητες προϋποθέσεις για να μπορέσουν να ασκήσουν τα «*φυσικά δικαιώματα»* τους:

Πρώτο πρέπει να έχουν υπέρ τους το διεθνές δίκαιο. Γι' αυτό μετά την καταγγελία των Συνθηκών Εγγυήσεως και Συμμαχίας πρέπει να εγκριθεί από τον κυπριακό λαό με δημοψήφισμα ένα νέο Σύνταγμα. Κι εάν μετά την καταγγελία των Συνθηκών επιτύχουμε ένα ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ υπέρ της αδέσμευτης ανεξαρτησίας της Κυπριακής Δημοκρατίας, αυτό θα ενισχύσει ακόμη περισσότερο τη θέση μας έναντι του Διεθνούς Νόμου.

Δεύτερη και σημαντικότερη όμως προϋπόθεση για να μπορέσει ένας μικρός λαός να ασκήσει τα «*φυσικά δικαιώματα»* του είναι να έχει την υποστήριξη, και μάλιστα στην ανάγκη ένοπλη υποστήριξη, ισχυροτέρων δυνάμεων. Γι' αυτό απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορέσει ο κυπριακός λαός να ασκήσει το φυσικό του δικαίωμα να απαλλαγεί από το Ζυριχικό Σύνταγμα είναι να εξασφαλίσει την αποφασιστική υποστήριξη της Ελλάδας κι αν είναι δυνατό και της Σοβιετικής 'Ενωσης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 7
(1992)

Παρόλο που, τόσον ο Πρόεδρος Μακάριος, όσον και ο Υπουργός Εξωτερικών κ. Σπύρος Κυπριανού συχνά δήλωναν πως «*η Συνθήκη Εγγυήσεως είναι άκυρη»* εντούτοις κανένα επίσημο διάβημα δεν έγινε από την Κυβέρνηση της Δημοκρατίας, όπως εισηγήθηκα πιο πάνω, για την καταγγελία της Συνθήκης με την ευκαιρία του βομβαρδισμού κυπριακού εδάφους από την «*εγγυήτρια»* Τουρκία.

'Οσον αφορά τη «*Συνθήκη Συμμαχίας»*, παρόλο που η Κυπριακή Δημοκρατία την κατήγγειλε από τον Απρίλιο του 1964, εντούτοις η καταγγελία ατόνησε, όταν ο Πρόεδρος Μακάριος αναγκάστηκε να ανεχθεί την ανανέωση των ανδρών της ΤΟΥΡΔΥΚ πολλές φορές μετά την καταγγελία.

Βέβαια η δεύτερη προϋπόθεση για την τροποποίηση του Συντάγματος που ανέφερα πιο πάνω, δηλαδή η υποστήριξη τουλάχιστο από την Ελλάδα, δεν υπήρχε ούτε τότε (τον Αύγουστο 1964) ούτε πρωτύτερα (τον Δεκέμβριο του 1963) όταν ο Μακάριος επιχείρησε να τροποποιήσει το Σύνταγμα μονομερώς.

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΜΕΓΑΡΟΝ

'Εν Λευκωσίᾳ, τῇ 2ᾳ Σεπτεμβρίου 1964.

Κύριον
Χριστοφῆν Οἰκονομίδην,
Τ.Κ. 632,
Λευκωσίαν.

'Αγαπητέ κ. Οἰκονομίδη,

'Επιθυμοῦμεν νά σᾶς εὐχαριστήσωμεν θερμῶς διά τήν ἀπό 20ῆς λήξαντος μηνός Αὐγούστου ἐπιστολήν σας καί διά τό συναποσταλέν ὑπόμνημά σας ἐν σχέσει μέ τήν κατάργησιν τῆς Συνθήκης 'Εγγυήσεως καί τήν τροποποίησιν τοῦ Κυπριακοῦ Συντάγματος.

'Επί τούτοις ἐπικαλούμεθα ἐφ'ὑμᾶς πλουσίας παρά Θεοῦ εὐλογίας.

'Εν Χριστῷ Εὐχέτης

+ Ὁ Κίτιον Μακάριος

ΤΑ «ΣΧΕΔΙΑ ΑΤΣΕΣΟΝ»
(1964)

'Ενα επεισόδιο της ιστορίας του Κυπριακού που χρειάζεται «*απομυθοποίηση»* είναι τα «*Σχέδια 'Ατσεσον»,* για τα οποία υπάρχει γενικά η εντύπωση ότι ήταν μια «*χαμένη ευκαιρία»* για 'Ενωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα.[264] 'Οπως θα δούμε παρακάτω αυτό είναι μύθος.

'Υστερα από τις αιματηρές διακοινοτικές συγκρούσεις στην Κύπρο, στο τέλος του 1963 και αρχές του 1964, και το διορισμό από το Συμβούλιο Ασφαλείας Μεσολαβητή για να βοηθήσει στη λύση του Κυπριακού, ενδιαφέρθηκε και η Αμερική να μεσολαβήσει μεταξύ των δυο συμμάχων της στο ΝΑΤΟ, Ελλάδα και Τουρκία, για να βρεθεί μια λύση του Κυπριακού με την οποία, από τη μια, θα απεφεύγετο ο κίνδυνος τον οποίο διέβλεπαν οι Αμερικάνοι, να γίνει η Κύπρος «*Κούβα της Μεσογείου»* και ο Μακάριος «*Κάστρο της Κύπρου»*, και από την άλλη, θα συμβιβάζονταν οι επιδιώξεις της Ελλάδας να προσαρτήσει την Κύπρο, με εκείνη της Τουρκίας, να τη διχοτομήσει.

Για το σκοπό αυτό, ο Πρόεδρος της Αμερικής Λίντον Τζόνσον (Lindon Johnson) έστειλε το Ντην 'Ατσεσον (Dean Acheson), ο οποίος ήταν πρώην Υπουργός Εξωτερικών της Αμερικής (1949-'53) και πρώην Σύμβουλος του Προέδρου Κέννετυ, στη Γενεύη, όπου βρισκόταν και ο Μεσολαβητής Τουομιόγια, και ζήτησε από την Ελλάδα και την Τουρκία να στείλουν εκεί αντιπροσώπους τους, για διαπραγματεύσεις. Η Ελλάδα έστειλε το Δ. Νικολαρεΐζη και η Τουρκία το Νιχάτ Ερίμ.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΤΣΕΣΟΝ

Το πρώτο Σχέδιο 'Ατσεσον περιέχεται σε ένα υπόμνημα που έστειλε ο Νικολαρεΐζης στην Αθήνα στις 14 Ιουλίου 1964 ύστερα από συνομιλία του με τον 'Ατσεσον και σε ένα υπόμνημα του 'Ατσεσον προς τον Πρωθυπουργό Γεώργιο Παπανδρέου μέσον του Νικολαρεΐζη στις 26 Ιουλίου 1964, που τα κυριώτερα τους σημεία ήταν τα πιο κάτω:

Η Τουρκία θα δεχόταν να γίνει 'Ενωση της Κύπρου με την Ελλάδα αν της γίνουν οι πιο κάτω παραχωρήσεις:

α. Να παραχωρηθούν στην Τουρκία το Καστελλόριζο και μια περιοχή στην Κύπρο, κατά προτίμηση στην Καρπασία, η οποία θα ανήκει κυριαρχικά στην Τουρκία, για να τη χρησιμοποιήσει ως μόνιμη στρατιωτική, ναυτική και αεροπορική βάση. Η έκταση της πρέπει να είναι μεγαλύτερη από μια συνηθισμένη στρατιωτική βάση για να μπορούν, στην ανάγκη, να καταφύγουν σ'

[264] Για παράδειγμα ο Τάκης Ευδόκας στο βιβλίο του «Εγώ είμαι η Κύπρος» (σ. 155) γράφει ότι ο τότε Αρχηγός της Αντιπολίτευσης στην Ελλάδα Παναγιώτης Κανελλόπουλος είπε πως «το Σχέδιο 'Ατσεσον ήταν η πιο μεγάλη χαμένη ευκαιρία για την 'Ενωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα».

αυτήν Τουρκοκύπριοι (Τ/Κ) πρόσφυγες σε περίπτωση διακοινοτικών συγκρούσεων.

β. Στα πλαίσια της Ελληνικής Διοίκησης η οποία θα περιλαμβάνει ολόκληρη την υπόλοιπη Κύπρο, πρέπει να παραχωρηθεί αυτοδιοίκηση στους Τ/Κ σε δυο ή τρεις περιοχές όπου αυτοί θα έχουν την πλειοψηφία ή σχεδόν την πλειοψηφία. Μια από αυτές τις περιοχές θα είναι ο τουρκικός τομέας της Λευκωσίας μαζί με τα χωριά μεταξύ Λευκωσίας και οροσειράς του Πενταδακτύλου. Οι περιοχές αυτές θα διοικούνται από Τούρκους Επάρχους οι οποίοι θα τελούν υπό τις διαταγές του 'Ελληνα Διοικητή της Κύπρου.

γ. Σ' όλη την Κύπρο, τα χωριά που έχουν Τ/Κ πλειοψηφία, όπως και οι τουρκικοί τομείς των πόλεων, θα είναι κάτω από την εξουσία μιας Κεντρικής Τ/Κ Διοίκησης που θα εδρεύει στη Λευκωσία και θα έχει επί κεφαλής ένα 'Επαρχο, ο οποίος θα επιβλέπει την εκλογή ή διορισμό Τ/Κ τοπικών αρχών, τη διοίκηση της Τ/Κ αστυνομίας και άλλων δημοτικών λειτουργών και τη διοίκηση του συστήματος κατωτέρων δικαστηρίων για την εκδίκαση Τουρκοκυπρίων. Η Κεντρική Τ/Κ Διοίκηση θα είναι υπόλογη στην Κεντρική Αρχή της νήσου.

δ. Για επίβλεψη της τήρησης του ειδικού καθεστώτος και των δικαιωμάτων των Τ/Κ να διοριστεί από τον ΟΗΕ ή το Διεθνές Δικαστήριο ένας διεθνής επίτροπος ή μια διεθνής επιτροπή, που θα έχει εξουσία να ακούει και να διερευνά παράπονα, και να εισηγείται τρόπους διόρθωσης της κατάστασης και στην ανάγκη θα έχει δικαίωμα προσφυγής στο Διεθνές ή άλλο Ειδικό Δικαστήριο του ΟΗΕ.[265]

Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΒΑΣΗΣ

Σχετικά με την έκταση της περιοχής της Τουρκικής Βάσης που πρόσφερε ο 'Ατσεσον στους Τούρκους, ο Ερίμ στο ημερολόγιο του αποκαλύπτει τα εξής:

«Στις 28 Ιουλίου 1964, εγώ και ο Τούρκος Στρατηγός Σουνάλπ συναντηθήκαμε με τον 'Ατσεσον και τους στρατιωτικούς του συμβούλους. Ο Σουνάλπ εξήγησε την αναγκαιότητα για μια μεγαλύτερη περιοχή από εκείνη της Καρπασίας. Ο 'Ατσεσον και οι Αμερικανοί στρατιωτικοί δέχτηκαν ότι η Τουρκική κυρίαρχη περιοχή πρέπει να εκτείνεται στο νότο, νοτιοδυτικά και δυτικά της Καρπασίας ώς το Μπογάζι του Τρικώμου και ώς το δρόμο που περνά από το Λευκόνοικο και φτάνει στην Ακανθού. Νότια του Μπογαζιού θα μπορούσε να κατασκευαστεί στρατιωτικό αεροδρόμιο. Η περιοχή αυτή θα είναι 350-400 τετραγωνικά μίλια δηλαδή 11% όλης της Κύπρου. Επί πλέον θα υπάρχουν σ' όλη

[265] Σπύρου Παπαγεωργίου, «Τα κρίσιμα Ντοκουμέντα του Κυπριακού» (1983), τόμος Β', σ.220-3 και 228-31 και Γλαύκου Κληρίδη, «Η Κατάθεση μου» (1989), Τόμος Β', σ. 130-4 και 139-43.

την Κύπρο τουλάχιστο 5 Τ/Κ περιοχές ή καντόνια και μ' αυτόν τον τρόπο οι Τούρκοι θα έχουν δικαιώματα πάνω σε 25-30% του συνόλου της νήσου».[266]

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΤΣΕΣΟΝ

Το πρώτο σχέδιο 'Ατσεσον το απέρριψε ο Γεώργιος Παπανδρέου, ο οποίος υπέβαλε μέσον του Νικολαρεϊζη προς τον 'Ατσεσον την άποψη ότι, το σχέδιο του θα μπορούσε να γίνει αποδεκτό αν τροποποιόταν ώστε, πρώτο, η περιοχή στην Καρπασία να μην ανήκει κυριαρχικά στην Τουρκία αλλά να είναι ενοικιασμένη σ' αυτή, δεύτερο, η έκταση της να ελαττωθεί σημαντικά, και τρίτο να περιοριστεί ο βαθμός αυτονομίας των Τ/Κ που ζουν στην υπόλοιπη Κύπρο.

'Ετσι ο 'Ατσεσον ετοίμασε ένα δεύτερο σχέδιο το οποίο προέβλεπε ότι, ταυτόχρονα με την 'Ενωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα, η Ελλάδα θα ενοικιάσει στην Τουρκία για 50 χρόνια στρατιωτική βάση η οποία θα εκτεινόταν μόνο σε ένα μέρος της Καρπασίας ως το χωριό Κώμη Κεπήρ. Επίσης διαφοροποίησε κάπως τον τρόπο με τον οποίο θα διοικούνταν τα Τ/Κ χωριά και θα εξασφαλίζονταν τα μειονοτικά δικαιώματα των Τ/Κ γενικά.

Το δεύτερο αυτό σχέδιο 'Ατσεσον το απέρριψε η Τουρκική Κυβέρνηση και επέμεινε, πρώτο, στην παραχώρηση της Καρπασίας σ' αυτή με κυριαρχικά δικαιώματα, δεύτερο στη μεγαλύτερη έκταση της Τουρκικής Βάσης όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, και τρίτο στην αυτονομία των Τ/Κ σύμφωνα με το πρώτο σχέδιο.

Η ΑΜΦΙΤΑΛΑΝΤΕΥΟΜΕΝΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

'Οσον αφορά το δεύτερο σχέδιο 'Ατσεσον, η στάση του 'Ελληνα Πρωθυπουργού Γεωργίου Παπανδρέου ήταν αμφιταλαντευόμενη.

Στις 27 Ιουλίου 1964 ο Μακάριος πήγε στην Αθήνα και πήρε μέρος σε πολύωρη σύσκεψη στην οποία παρευρίσκονταν μεταξύ άλλων ο Γεώργιος Παπανδρέου και οι 'Ελληνες Υπουργοί Εξωτερικών και 'Αμυνας. Σ' αυτήν εξετάστηκαν διεξοδικά τόσο το πρώτο όσο και το δεύτερο Σχέδιο 'Ατσεσον και λήφθηκε ομόφωνα απόφαση «*να απορριφθούν και τα δυο σχέδια 'Ατσεσον, γιατί και τα δυο είναι διχοτομικά και αποτελούν συγκαλυμμένη μορφή διπλής 'Ενωσης και οι συνομιλίες της Γενεύης να θεωρηθούν σαν αποτυχημένες».*[267]

Στις 20 Αυγούστου 1964 ο 'Ατσεσον έγραψε στον Παπανδρέου επιστολή στην οποία του έλεγε κυρίως τα πιο κάτω:

«Ο Αμερικανός Πρόεδρος πιστεύει ότι η επικείμενη ανάμιξη στο Κυπριακό πρόβλημα της Σοβιετικής 'Ενωσης, μας επιβάλλει να διευθετήσουμε όσο το δυνατό πιο γρήγορα το Κυπριακό.

[266] Σπύρου Παπαγεωργίου, στο ίδιο, σ. 273.
[267] Κρανιδιώτη, «Ανοχύρωτη Πολιτεία», Τόμος Β,' σ. 218.

Εάν δεχτείτε το δεύτερο σχέδιο μου, είμαι διατεθειμένος να ασκήσω την πιο μεγάλη δυνατή πίεση και πειθώ πάνω στους Τούρκους να το δεχτούν κι αυτοί».[268]

'Υστερα απ' αυτήν την επιστολή του 'Ατσεσον, ο Παπανδρέου έστειλε στη Γενεύη στις 22 Αυγούστου τον Πρέσβη Ιωάννη Σωσσίδη να πάρει στον 'Ατσεσον απάντηση ότι αποδέχεται το Δεύτερο Σχέδιο του. Ο Σωσσίδης παρέδωσε την επιστολή του Παπανδρέου στον 'Ατσεσον την ίδια μέρα, ώρα 6 μ.μ. Ο 'Ατσεσον τον ευχαρίστησε.

'Οταν ο Σωσσίδης επέστρεψε στο ξενοδοχείο του, πήρε στις 7.30 μ.μ. τηλεφώνημα από τον Παπανδρέου που του έλεγε να ξανασυναντήσει τον 'Ατσεσον και να του ανακοινώσει ότι η Ελληνική Κυβέρνηση αδυνατεί να εφαρμόσει το δεύτερο Σχέδιο του ένεκα της πλήρους αντίθεσης που εξεδήλωσε η Κυπριακή Κυβέρνηση προς αυτό, σύμφωνα με πληροφορίες που μετέφερε ο Υπουργός 'Αμυνας Πέτρος Γαρουφαλιάς από την Κύπρο όπου πήγε για να πείσει το Μακάριο να το δεχτεί.[269]

Ο Σωσσίδης ξαναπήγε μαζί με το Νικολαρεϊζη στον 'Ατσεσον και του ανακοίνωσε το μήνυμα που πήρε από τον Πρωθυπουργό Παπανδρέου. Ο 'Ατσεσον, όπως ήταν φυσικό, απογοητεύτηκε από την τελευταία απόφαση του Παπανδρέου.

Την επόμενη μέρα, ο Σωσσίδης πήγε ξανά μαζί με τον Νικολαρεϊζη να αποχαιρετήσουν τον 'Ατσεσον. Αυτός τους είπε πως οι Τούρκοι του απάντησαν τελειωτικά πως επιμένουν στο πρώτο Σχέδιο και πως απορρίπτουν το δεύτερο.[270]

ΠΩΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΙ ΤΗΝ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ Ο ΓΑΡΟΥΦΑΛΙΑΣ

Ο Υπουργός 'Αμυνας Πέτρος Γαρουφαλιάς περιγράφει ως εξής την παλινδρόμηση του Παπανδρέου, στο βιβλίο του «*Ελλάς και Κύπρος*»:

«Πήγα στην Κύπρο στις 20 Αυγούστου 1964 μ' εντολή του Πρωθυπουργού Γεωργίου Παπανδρέου ν' ανακοινώσω στον Πρόεδρο Μακάριο απόφαση του

[268] Σπύρου Παπαγεωργίου, στο ίδιο, 307-8.

[269] Στο ίδιο, σ. 312-3.

[270] Αυτό επιβεβαιώνεται από τα αρχεία του STATE DEPARTMENT: Στις 28 Αυγούστου 1964 ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών ΕΡΚΙΝ έστειλε επιστολή στον ACHESON στην οποία έγραφε: «Θέλω να επιβεβαιώσω πολύ εμφαντικά ότι οι τελευταίες προτάσεις σας που βασίζονται πάνω στην επισφαλή βάση μιας ενοικίασης είναι απαράδεκτες για την Τουρκική Κυβέρνηση και ότι η απόφαση μας γι' αυτό είναι ανέκκλητη» (EXDIS TAG, E252/POL 27 CY, 28.8.1964).

Συμβουλίου του Στέμματος ν' ανακηρύξουμε μονομερή 'Ενωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα.[271]

Συζήτησα στις 20 και 21 Αυγούστου 1964 το όλο θέμα με τον Μακάριο, ο οποίος εξέφρασε επιφυλάξεις για την ιδέα αυτή. Το απόγευμα της 21ης Αυγούστου παίρνω ένα τέλεξ από τον Υπουργό Εξωτερικών με το οποίο μου έλεγε πως ο Πρωθυπουργός εγκατέλειψε την ιδέα της ανακήρυξης της Ενώσεως και μου ζήτησε να επιστρέψω στην Αθήνα».

«ΜΑΣ ΧΑΡΙΖΟΥΝ ΜΙΑ ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΑ ΚΑΙ ΔΙΝΟΥΜΕ ΕΝΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ»

Επέστρεψα στην Αθήνα το πρωί της επόμενης μέρας (22.8.1964) και πήγα κατευθείαν στο σπίτι του Πρωθυπουργού και τον ρώτησα τι συνέβη. Μου απάντησε: *«Δέχτηκα το σχέδιο 'Ατσεσον. Σκέφτηκα πως αξίζει τον κόπο να δώσεις ένα διαμέρισμα για να σου χαρίσουν μια πολυκατοικία»*.

Τότε, (συνεχίζει ο Γαρουφαλιάς) είπα στον Παπανδρέου τα πιο κάτω:

«Κύριε Πρωθυπουργέ. 'Οχι μόνο ο Μακάριος αλλά και ο Γρίβας είναι εναντίον της αποδοχής του δεύτερου σχεδίου 'Ατσεσον. Αν τελικά το δεχτούν και οι Τούρκοι, ενώ οι Κύπριοι το απορρίψουν, τότε θα έχετε δυο επιλογές. Είτε θα πείτε ότι αδυνατείτε να το εφαρμόσετε, είτε θα διατάξετε τη σύλληψη του Μακαρίου και του Γρίβα και να καταστείλετε με τα όπλα τις εξεγέρσεις που θα σημειωθούν, με πρωταγωνιστές τους κομμουνιστές και ανθενωτικούς. Θα πρέπει ο ελληνικός στρατός, που είναι στην Κύπρο, να κτυπήσει και να χυθεί κατ' ανάγκη κυπριακό αίμα. Τότε ο ελληνικός λαός θα αντιδράσει και θα ζητήσει την παραίτηση σας. Και θ' αναγκαστείτε να παραιτηθείτε με τις κατάρες του ελληνικού και του κυπριακού λαού».

'Υστερα απ' αυτά, ο Παπανδρέου πήρε στο τηλέφωνο τον Ρωσσίδη στη Γενεύη και του είπε να δηλώσει στον 'Ατσεσον πως δεν μπορούμε να εφαρμόσουμε το Σχέδιο του.[272]

[271] Πρέπει να σημειωθεί εδώ η αντίφαση μεταξύ της πληροφορίας που ο Παπανδρέου έδωσε στον 'Ατσεσον (μέσον του Σωσσίδη), ότι ο Γαρουφαλιάς πήγε στην Κύπρο «για να πείσει τον Μακάριο να δεχτεί το δεύτερο Σχέδιο 'Ατσεσον» και της πληροφορίας που δίνει ο Γαρουφαλιάς στο βιβλίο του ότι πήγε στην Κύπρο για «να ανακοινώσει στον Μακάριο απόφαση του Συμβουλίου του Στέμματος να ανακηρυχτεί μονομερώς Ένωσις της Κύπρου με την Ελλάδα». Όταν κάποτε ρώτησα τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο για το ίδιο ζήτημα, μου επιβεβαίωσε την πληροφορία του Γαρουφαλιά. Αυτό σημαίνει πως ο Παπανδρέου είπε ψέματα στον 'Ατσεσον.

[272] Π. Γαρουφαλιά: Ελλάς και Κύπρος, Τραγικά σφάλματα, Ευκαιρίες που χάθηκαν, 1982, σ.191-206.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΤΣΕΣΟΝ ΣΗΜΑΙΝΕ ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΖΩΤΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΗΤΑΝ ΘΝΗΣΙΓΕΝΕΣ

Στην πιο πάνω απομυθοποιημένη ιστορία των «*Σχεδίων 'Ατσεσον*» κανένα απ' αυτά δεν μπορεί να θεωρηθεί σαν «*χαμένη ευκαιρία για 'Ενωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα».* Γιατί το πρώτο Σχέδιο που έγινε αποδεκτό από την Τουρκία, ορθά απορρίφθηκε από την Ελλάδα και την Κύπρο, γιατί στην πραγματικότητα επρόκειτο για προσάρτηση από την Τουρκία ενός ζωτικού μέρους της Κύπρου και μετατροπή του σε μια ισχυρή τουρκική στρατιωτική, ναυτική και αεροπορική βάση από την οποία η Τουρκία θα μπορούσε να ελέγχει στρατιωτικά όλη την Κύπρο. Επιπρόσθετα θα δημιουργούνταν στην υπόλοιπη Κύπρο τουρκικά καντόνια.

Εφόσον το δεύτερο Σχέδιο 'Ατσεσον το απέρριψε η Τουρκία, αυτό ήταν θνησιγενές είτε το δεχόταν ο Παπανδρέου και ο Μακάριος είτε όχι.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΡΑΡΧΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ Η ΦΡΟΥΔΑ ΕΛΠΙΔΑ ΓΙΑ ΕΝΩΣΙΝ (1964-1967)

Μεταξύ 1964 και 1967 μεταφέρθηκε σταδιακά στην Κύπρο μια μεραρχία ελληνικού στρατού με την ελπίδα πως, με τη βοήθεια της, θα πραγματοποιόταν η πολυπόθητη 'Ενωσις. Ο ερχομός της μεραρχίας δημιούργησε μια εθνική ευφορία και την πεποίθηση πως «*η 'Ενωσις έρχεται»,* χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο τουρκικός παράγοντας.

Εκδηλώσεις αυτής της ευφορίας ήταν, μεταξύ άλλων, οι ακόλουθες:

Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας Γεώργιος Παπανδρέου μιλώντας στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης στις 27.10.1964 είπε μεταξύ άλλων:

«Θα έλθει η 'Ενωσις. 'Ερχεται...Μέγας είναι ο ιστορικός προορισμός της Κύπρου μετά την 'Ενωσιν. Είναι προορισμένη να συνεχίσει με μέσα ειρηνικά την πορεία του Μ. Αλεξάνδρου προς την Ανατολή».[273]

Το ομόφωνο ψήφισμα στις 26 Ιουνίου 1967 της Κυπριακής Βουλής, η οποία, ξεχνώντας τον όρκο της για «*πίστη και σεβασμό στο Σύνταγμα»,* το οποίο απαγόρευε την 'Ενωσιν, διακήρυττε πως «*ο Κυπριακός λαός δε θα αναστείλη τον νυν διεξαγόμενον αγώνα του, μέχρις ότου ο αγών αυτός ευοδωθή διά της άνευ ενδιαμέσου τινός σταθμού ΕΝΩΣΕΩΣ ενιαίας και ολοκλήρου της Κύπρου μετά της Μητρός Πατρίδος».*[274]

Η ελπίδα όμως αυτή για 'Ενωσιν εξανεμίστηκε όταν το Νοέμβριο 1967, ύστερα από κάποιες συγκρούσεις με τους Τούρκους στην Κοφίνου, η Τουρκία έδωσε τηλεσίγραφο στην Ελλάδα ότι θα κήρυττε πόλεμο εναντίον της αν δεν αποσυρόταν αμέσως η μεραρχία από την Κύπρο, και η Ελλάδα βλέποντας την αδυναμία της να διεξαγάγει επιτυχή πόλεμο με την Τουρκία στον 'Εβρο, το Αιγαίο και στην Κύπρο, απέσυρε άδοξα τη μεραρχία.[275]

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, ο Μακάριος συμφώνησε ν' αρχίσουν τον Ιούνιο 1968 οι διακοινοτικές συνομιλίες των κ. Γλαύκου Κληρίδη και Ραούφ Ντενκτάς.

---

[273] Παπαγεωργίου, Από τη Ζυρίχη εις τον Αττίλα, Τόμος Β', σ. 235.
[274] Δες Πρακτικά Βουλής, 1966-1967, σ. 1274.
[275] Κληρίδη, «Η Κατάθεση μου», Τόμος Β,' σ. 202 και 214-220.

ΔΙΑΦΕΡΕΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΑΠ' ΕΚΕΙΝΟ ΤΗΣ ΤΡΙΕΣΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΥΣ ΤΑΪΜΣ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ[276]
(10.6.1966)

Σ' ένα άρθρο του που δημοσιεύτηκε στους «*Τάιμς*» στις 2 Ιουνίου 1966 με τίτλο «ΙΣΧΥΡΕΣ ΕΛΠΙΔΕΣ ΓΙΑ ΜΟΝΙΜΗ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ» ο Αρχηγός του Ελληνικού Προοδευτικού Κόμματος της Αθήνας κ. Σπύρος Μαρκεζίνης υποστηρίζει ότι, στην αναζήτηση μόνιμης λύσης του Κυπριακού προβλήματος «*η Τριέστη αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση*». Δεδομένου ότι το πρόβλημα της περιοχής της Τριέστης, στο οποίο αυτός αναφέρεται, λύθηκε με τη διχοτόμηση της περιοχής εκείνης μεταξύ Ιταλίας και Γιουγκοσλαβίας, ο κ. Μαρκεζίνης προφανώς υποστηρίζει διχοτόμηση της νήσου μας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας σαν μόνιμη λύση του προβλήματος της Κύπρου.

Σ' όλους τους Κυπρίους θα φανεί σχεδόν απίστευτο το ότι η απειλή της διχοτόμησης της Κύπρου, η οποία επινοήθηκε από τον Βρετανό Υπουργό Αποικιών κ. Λέννοξ Μπόυντ το 1956, όπως ομολόγησε ο ίδιος στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 19.3.1959 (προσθέτοντας ότι «*αν δεν είχαμε εισαγάγει την απειλή της διχοτόμησης δε θα επιτυγχάναμε ποτέ τη διευθέτηση την οποίαν πετύχαμε*») και η οποία έκτοτε υιοθετήθηκε από την Τουρκική Κυβέρνηση ως μέρος της μακροχρόνιας πολιτικής της για την Κύπρο, προτείνεται τώρα από έναν 'Ελληνα πολιτικό - από τις 8 ψήφους του οποίου εξαρτάται σήμερα η ζωή της Ελληνικής Κυβέρνησης - σαν κλειδί της «*μόνιμης*» λύσης του Κυπριακού προβλήματος και της ειρήνης στην Ανατολική Μεσόγειο.

Ο παραλληλισμός μεταξύ Τριέστης και Κύπρου είναι πολύ εξεζητημένος.

Η διχοτόμηση της περιοχής της Τριέστης μεταξύ της Ιταλίας και της Γιουγκοσλαβίας το 1954 ήταν στην πραγματικότητα μια αναπροσαρμογή των προπολεμικών κοινών συνόρων τους. Τυχόν διχοτόμηση όμως της Κύπρου, όχι μόνον θα ισοδυναμούσε με ζωντοτόμηση (vivisection) μιας νήσου η οποία στους τελευταίους 20 αιώνες, παρά την αλλαγή δυναστών, έζησε ως ένα ενιαίο πολιτικό σώμα, αλλά θα δημιουργούσε επίσης και ένα νέο ελληνοτουρκικό σύνορο εκεί όπου δεν υπήρχε ποτέ, και μάλιστα *«εκρηκτικό σύνορο»* το οποίο, - όπως έγραψε ο Δρ Γκάλο Πλάζα, ο Μεσολαβητής των Ηνωμένων Εθνών στην 'Εκθεση του (σελ. 59) - «*θα ήταν σύνορο προκλητικότατης φύσεως, διά μέσου πολύ ευέξαπτων λαών, οι οποίοι δε θα δίσταζαν να επιτρέψουν στις τοπικές*

[276] Η επιστολή αυτή στάληκε από το Συγγραφέα στους Τάιμς του Λονδίνου σε αντίκρουση της άποψης που υποστήριξε ο 'Ελληνας πολιτευτής Σπύρος Μαρκεζίνης σ' ένα άρθρο του που δημοσιεύτηκε στην ίδια εφημερίδα στις 2.6.1966, στο οποίο έγραφε ότι, το Κυπριακό θα μπορούσε να λυθεί με τον τρόπο που ελύθη το 1954 το πρόβλημα της Τριέστης. Οι Τάιμς αρνήθηκαν να δημοσιεύσουν την επιστολή αυτή. Η παρούσα μετάφραση της μαζί με τη «Σημείωση» στο τέλος, δημοσιεύτηκαν στις 10.6.1966 στην Κυπριακή εφημερίδα «Αγών».

διαφορές τους να εμπλέξουν τις δυο μητρικές τους χώρες σε σύγκρουση και συνεπώς να διακινδυνεύσουν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια».

Διχοτόμηση της Κύπρου - είτε άμεση είτε σταδιακή (πρώτο με τη δημιουργία τουρκοκυπριακών ψευδοκαντονίων) και είτε φανερή είτε μεταμφιεσμένη (σαν 'Ενωση με την Ελλάδα με παραχώρηση στην Τουρκία στρατιωτικής βάσης) - θα δημιουργούσε στην Ανατολική Μεσόγειο ένα δεύτερο ενεργό ηφαίστειο, επιπρόσθετα προς εκείνο που δημιουργήθηκε πριν 18 χρόνια με τη διχοτόμηση της Παλαιστίνης.

Η ειρήνη και ασφάλεια στο μέρος τούτο του κόσμου μπορεί να προαχθεί μόνο με τη συμμόρφωση προς το ψήφισμα της Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών του περασμένου Δεκεμβρίου και με τη λύση του κυπριακού πάνω στις γραμμές που εισηγήθηκε ο Δρ Πλάζα στην πολύ αυθεντική, αμερόληπτη και ρεαλιστική του 'Εκθεση.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Πριν το 1914 το λιμάνι της Τριέστης και η γύρω περιοχή ανήκαν στην Αυστριακή Αυτοκρατορία, μετά το τέλος όμως του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, περιήλθαν όλα στην Ιταλία. Κατά το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου το λιμάνι της Τριέστης απελευθερώθηκε από τα αγγλοαμερικανικά στρατεύματα, ενώ η βορειοανατολική περιοχή της Τριέστης περιήλθε στα χέρια των Παρτιζάνων της Γιουγκοσλαβίας. Με την Συνθήκη Ειρήνης της Ιταλίας το 1947 δημιουργήθηκε η «*Ελεύθερη Περιοχή της Τριέστης»* ως ουδέτερη περιοχή κάτω από τη διοίκηση του Συμβουλίου Ασφαλείας. Τα μέλη όμως του Συμβουλίου Ασφαλείας δεν κατόρθωσαν να συμφωνήσουν στο διορισμό Κυβερνήτη της περιοχής, επακολούθησαν ταραχές και δημιουργήθηκε αδιέξοδο. Τελικά, σε μια μυστική σύσκεψη στο Λονδίνο στις 5.10.1954 στην οποία πήραν μέρος η Ιταλία, η Γιουγκοσλαβία, η Αμερική και η Αγγλία, αποφασίστηκε η διχοτόμηση της περιοχής μεταξύ Ιταλίας και Γιουγκοσλαβίας. Μ' αυτόν τον τρόπο τα πριν του 1939 σύνορα διαρρυθμίστηκαν με τρόπο που η Ιταλία πήρε πάλι το λιμάνι της Τριέστης και τη Δυτική περιοχή με πληθυσμό 300.000 κατοίκων, και η Γιουγκοσλαβία πήρε τη βορειοανατολική περιοχή με πληθυσμό 75.000.[277] Αυτό είναι το «*παράδειγμα προς μίμηση»* που υποστηρίζει ο κ. Μαρκεζίνης στο άρθρο του στους «*Τάιμς»* για την Κύπρο.

[277] Keesing's, 16.10.1954, p. 13821.

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟΥΣ ΣΕΙΣΜΟΠΛΗΚΤΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(24.8.1966)

Μακαριώτατε,

Ευσεβάστως εισηγούμαι όπως, χωρίς αναβολή, αναγγείλετε εισφορά Κυπριακής Δημοκρατίας σεβαστού ποσού, για παράδειγμα δέκα χιλιάδων λιρών, για ανακούφιση σεισμοπαθών της Τουρκίας. Τέτοια ευγενική και ιπποτική χειρονομία προς τον δεινοπαθήσαντα λαό χώρας που διάκειται εχθρικά έναντι μας, θα εξύψωνε την Κύπρο και το γόητρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, θα αφόπλιζε όσους κατηγορούν τους Ελληνοκύπριους ότι τρέφουν φυλετικό μίσος έναντι των Τούρκων και θα προδιέθετε τη διεθνή γνώμη υπέρ μας σε περίπτωση μελλοντικής τουρκικής επίθεσης.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 8
(1992)

Στις 19.8.1966 έγινε στην Ανατολική Τουρκία ένας τρομερός σεισμός από τον οποίο σκοτώθηκαν 2.300 πρόσωπα και έμειναν άστεγα άλλα 100.000. Μεταξύ των θυμάτων ήσαν 200 παιδιά και μητέρες που βρίσκονταν σε ένα παιδικό θέατρο στην πόλη Βάρτο, το οποίο κατέρρευσε. Στον τόπο του δυστυχήματος στάληκε βοήθεια από το Διεθνή Ερυθρό Σταυρό, το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών και άλλες οργανώσεις από πολλές χώρες.[278]

Σκοπός της πιο πάνω εισήγησης μου ήταν να δείξει ο Μακάριος έμπρακτα ως Αρχιεπίσκοπος και Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, ότι δε διάκειται εχθρικά προς τον τουρκικό λαό, αλλά τουναντίον, τρέφει προς αυτόν αισθήματα Χριστιανικής μεγαθυμίας και αγάπης.

Ο Πρόεδρος Μακάριος δεν απάντησε στο πιο πάνω τηλεγράφημα μου, αλλά ο ιδιαίτερος του Γραμματέας κ. Τάσος Παναγίδης, μου τηλεφώνησε στις 29.8.1966 και μου είπε πως ο Μακάριος μελετούσε σοβαρά την εισήγηση μου. Τελικά όμως δε στάληκε καμιά βοήθεια στους σεισμόπληκτους της Τουρκίας εκ μέρους της Κυπριακής Δημοκρατίας.

[278] Keesing's, 10.9.1966, p. 21590.

ΜΥΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΜΕ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΩΝ (17-21 Οκτωβρίου 1966)

Το 1965 και 1966 γίνονταν μυστικές συνομιλίες για λύση του κυπριακού μεταξύ των Κυβερνήσεων Ελλάδας και Τουρκίας, καμιά όμως συνομιλία δεν έγινε μεταξύ των δυο κοινοτήτων. Τον Οκτώβριο 1966 ο Γραμματέας του «*Κέντρου για την Ανάλυση Διενέξεων*» («CENTRE FOR THE ANALYSIS OF CONFLICT») Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου, John Burton, πήρε την πρωτοβουλία και επικοινώνησε με τον Πρόεδρο Μακάριο και τον Αντιπρόεδρο Δρα Κιουτσιούκ και τους εισηγήθηκε να ορίσουν ο ένας δυο Ελληνοκύπριους (Ε/Κ) και ο άλλους δυο Τουρκοκύπριους (Τ/Κ) για να πάρουν μέρος σε ένα Συνέδριο στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου για το Κυπριακό, στο οποίο θα συμμετείχαν και καθηγητές από τη Βρετανία και την Αμερική.

Ο Μακάριος δέχτηκε υπό τον όρο να κρατηθεί μυστικό αυτό το Συνέδριο και ώρισε το Συγγραφέα και τον 'Υπατο Αρμοστή στο Λονδίνο, Κώστα Ασσιώτη εκ μέρους της Ε/Κ πλευράς. Ο Δρ Κιουτσιούκ ώρισε εκ μέρους της Τ/Κ πλευράς το δικηγόρο Ουμίτ Σουλεϊμάν Ονάν (ο οποίος αργότερα διορίστηκε Τ/Κ συνομιλητής) και τον διευθυντή του Τ/Κ Λυκείου, Νιαζί Αλή.

Η πιο κάτω σύντομη περιγραφή των συζητήσεων στο Συνέδριο, περιλήφθηκε σε ένα υπόμνημα που υπέβαλε μετά το τέλος του Συνεδρίου ο Συγγραφέας στον Πρόεδρο Μακάριο.

ΟΙ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Από την ελληνοκυπριακή (Ε/Κ) πλευρά, ο 'Υπατος Αρμοστής κ. Ασσιώτης ένεκα των καθηκόντων του δεν μπόρεσε να παρευρίσκεται στο Συνέδριο όλες τις μέρες κι έτσι ο κ. Χριστοφής Οικονομίδης ανέλαβε την κυριότερη ευθύνη να παρουσιάσει τις απόψεις της Ε/Κ πλευράς.

Στο Συνέδριο πήραν μέρος εκτός από τον John Burton και τρεις διάσημοι καθηγητές από την Αμερική: οι Robert North, καθηγητής στο Παν/μιο του Stanford στην Καλιφόρνια, Herbert Kelman, του Παν/μίου του Michingan, και Chadwick Alger του Παν/μίου Northwestern του Σικάγου. Πήραν επίσης μέρος οι Καθηγητές του Παν/μίου του Λονδίνου Michael Nicholson, John Groom και Chris Mitchell, δυο μέλη του Tavistock Institute του Λονδίνου, και ο Tonny de Reuck, υποδιευθυντής του ιδρύματος CIBA, το οποίο χρηματοδότησε το συνέδριο.

Ο John Burton είναι Αυστραλός, και για πολλά χρόνια υπηρέτησε στη Διπλωματική Υπηρεσία της Κυβέρνησης της Αυστραλίας. Ήταν επίσης μέλος της αντιπροσωπείας της στα Ηνωμένα 'Εθνη και στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Από το 1963 είναι Καθηγητής στο Παν/μιακό Κολλέγιο του Λονδίνου στην έδρα των Διεθνών Σχέσεων. 'Εχει γράψει αρκετά βιβλία και άρθρα με θέμα τις διεθνείς σχέσεις.

Ο Robert North είναι ειδικός στις διεθνείς διενέξεις και υπήρξε ένας από τους ακαδημαϊκούς καθηγητές που αποτέλεσαν την Ομάδα Επιστημόνων που συμβούλευαν τον Πρόεδρο John Kennedy το 1962 κατά τη διάρκεια της κρίσης της Κούβας. Αυτή η Ομάδα τα κατάφερε με τον κατάλληλο χειρισμό της κρίσης να αποφευχθεί πυρηνικός πόλεμος μεταξύ Αμερικής και Σοβιετικής 'Ενωσης.

Ο Herbert Kelman είναι ειδικός στην κοινωνική ψυχολογία και συγγραφέας πολλών βιβλίων και μελετών πάνω στο θέμα αυτό, καθώς και πάνω στα θέματα της εθνικιστικής ιδεολογίας και των διεθνών διενέξεων.

Ο καθηγητής Alger έχει ερευνήσει το θέμα των διεθνών διενέξεων και παρακολούθησε τις δραστηριότητες του ΟΗΕ για πολλά χρόνια. Τώρα βρίσκεται στη Γενεύη μελετώντας τις διεθνείς σχέσεις και το ρόλο της διπλωματίας στη διευθέτηση διεθνών διενέξεων.

Στην αρχή του Συνεδρίου ο Burton διευκρίνισε ότι, σκοπός του ήταν μια ακαδημαϊκή συζήτηση του προβλήματος της Κύπρου και ότι αυτοί που λάμβαναν μέρος θα εξέφραζαν τις προσωπικές τους απόψεις χωρίς καμιά δέσμευση και με μοναδικό σκοπό να διευκρινίσουν το πρόβλημα, και να προσπαθήσουν να βρουν τις βασικές αιτίες της διένεξης και τρόπους επίλυσης τους.

Σχετικά, ο Burton έδωσε την πληροφορία ότι το Κέντρο για την Ανάλυση Διενέξεων, συζήτησε πριν μερικά χρόνια τη διένεξη μεταξύ της Ινδονησίας, Σιγκαπούρης και Μαλαισίας και με εκείνην την ακαδημαϊκή συζήτηση βοήθησε να διαλυθούν αμοιβαίες παρανοήσεις μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών και συνέβαλε σε κάποιο βαθμό στην εξεύρεση λύσης των διαφορών τους χωρίς να καταφύγουν στον πόλεμο.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης μέρας του Συνεδρίου, ο κ. Χριστοφής Οικονομίδης έκαμε μια σύντομη ιστορική ανασκόπηση των σχέσεων μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων στην Κύπρο, όπως αυτή περιγράφεται εκτενώς στο υπόμνημα που έστειλε στο Μεσολαβητή των Ηνωμένων Εθνών το 1964.

Ο κ. Suleiman, ο οποίος δήλωσε ότι παίρνει μέρος στο Συνέδριο σαν αντιπρόσωπος του Δρα Kutchuk, μίλησε εκτεταμένα και επανέλαβε κυρίως τις συνηθισμένες τουρκικές κατηγορίες εναντίον των Ελληνοκυπρίων. Ο πρόεδρος (de Reuck) τον διέκοψε πολλές φορές λέγοντας ότι όσα ανέφερε ήσαν ήδη γνωστά και αποτελούσαν κοινοτοπίες για όλα τα μέλη του Συνεδρίου, αλλά έργο του Συνεδρίου δεν ήταν να ακούσει τα παράπονα και να κρίνει ποιος έχει δίκαιο και ποιος άδικο, αλλά να ακούσει κοινωνιολογικά γεγονότα και να συζητήσει πώς θα μπορούσε να λυθεί αυτή η διένεξη.

Ο κ. Suleiman έδωσε τις πιο κάτω πληροφορίες και υποστήριξε τις παρακάτω απόψεις για τη λύση της παρούσας διαμάχης:

109 μικτά χωριά και 520 σπίτια εκκενώθηκαν από τους Τούρκους, 200 από τα οποία έχουν καταστραφεί.

25.000 πρόσφυγες ζουν στο τρίγωνο βορείως της Λευκωσίας. Εκεί ζει τώρα σχεδόν ο μισός τουρκικός πληθυσμός της Κύπρου.

900 Τουρκοκύπριοι φοιτητές βρίσκονται τώρα στην Τουρκία και η Κυβέρνηση της Κύπρου δεν τους επιτρέπει να γυρίσουν πίσω, από φόβο ότι εκπαιδεύτηκαν στρατιωτικά για να αγωνιστούν εναντίον των Ελληνοκυπρίων.

Στη διάρκεια των τριών χρόνων ειρηνικής ζωής της Δημοκρατίας (1960-63) η τουρκοκυπριακή κοινότητα ευημερούσε, αλλά τώρα το εισόδημα της είναι μηδαμινό και ζει με τη βοήθεια που παίρνει από την Τουρκία.

Αντιτίθενται έντονα στην 'Ενωσιν. Δεν θέλουν να ζήσουν κάτω από ελληνική κυριαρχία. Ούτε όμως θέλουν να ενωθούν με την Τουρκία ή να πραγματοποιήσουν διχοτόμηση της Κύπρου.

Αν αποκλειστεί η 'Ενωσις, τότε οι διαφορές μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων στην Κύπρο μπορούν να λυθούν και να εγκαθιδρυθεί μια ανεξάρτητη Κύπρος, που θα μπορεί να ευημερήσει. 'Ηδη, η Κύπρος έχει ασφαλτοστρωμένους δρόμους σχεδόν παντού, προμήθεια νερού στα σπίτια και ηλεκτρισμό σε όλα σχεδόν τα χωριά.

Αυτό που θέλουν οι Τουρκοκύπριοι, είπε, είναι:

Να αποκλειστεί η 'Ενωσις με εγγυήσεις, κατά προτίμηση όχι από τα Ηνωμένα 'Εθνη, αλλά από τη Μ. Βρετανία, τις ΗΠΑ και άλλες χώρες, - κάτι παρόμοιο με την απαγόρευση του Anschluss (Ενώσεως) της Αυστρίας με τη Γερμανία.

Να δοθούν έμπρακτες εγγυήσεις στους Τουρκοκυπρίους για την ασφάλεια της ζωής και της περιουσίας τους. Μετά την πικρή εμπειρία που είχαν πρόσφατα δεν είναι ικανοποιημένοι με απλές γραπτές εγγυήσεις.

Η τουρκοκυπριακή πλευρά είναι έτοιμη να παρακαθήσει σε στρογγυλή τράπεζα διαπραγματεύσεων και να συζητήσει με την ελληνική πλευρά τα πιο πάνω θέματα. Ο κ. Suleiman πρόσθεσε: «*Δεν είμαστε άκαμπτοι, είμαστε ευλύγιστοι»*.

Στο μεταξύ, η τουρκική πλευρά επιθυμεί την επιστροφή στην ομαλότητα με την κατάργηση όλων των περιορισμών που επιβλήθηκαν στην κοινότητα τους, όπως για παράδειγμα την απαγόρευση προμήθειας διαφόρων ειδών κ.λ.π.

Αν και δεν το θέτουν σαν όρο, εντούτοις, αν δεν βρεθεί άλλος ικανοποιητικός τρόπος «*ατσάλινων εγγυήσεων για τη ζωή και την περιουσία τους»*, οι Τ/Κ θα ένιωθαν ασφαλισμένοι μόνο αν ζούσαν σε χωριστές περιοχές, όπου η τοπική διοίκηση θα βρισκόταν στα χέρια τους.

Σ' αυτή την τελευταία απαίτηση, διαφώνησαν σχεδόν όλα τα μέλη του Συνεδρίου.

Ο **καθηγητής North** είπε ότι δεν μπορούσε να καταλάβει πώς οι χωριστές περιοχές θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν ασφάλεια στους Τούρκους. Αν έχετε, είπε, καλή θέληση και διεθνείς εγγυήσεις, δε χρειάζεστε εδαφικό διαχωρισμό. Αν

όμως δεν έχετε καλή θέληση ή διεθνείς εγγυήσεις, τότε δεν μπορεί να σας εξυπηρετήσει ο εδαφικός διαχωρισμός.

Ο καθηγητής Alger είπε ότι ο διαχωρισμός που ζητούν οι Τούρκοι είναι μια κίνηση απελπισίας που δεν τους εξασφαλίζει πραγματική ασφάλεια.

Ο καθηγητής Burton πρόσθεσε ότι, αν πρόκειται να βρεθεί μια νέα λύση, δεν πρέπει να επιτραπεί στα στοιχεία διαχωρισμού να καταστρέψουν την ενότητα του κράτους.

Ο κ. Οικονομίδης είπε ότι το αίτημα για χωριστές τουρκικές περιοχές είναι απαράδεκτο γιατί στην πραγματικότητα θα είναι το συγκαλυμμένο πρώτο στάδιο για τη διχοτόμηση. Επίσης, πώς θα δημιουργηθούν αυτές οι περιοχές; Τώρα, όπως είπε ο κ. Suleiman, κάπου 25.000 πρόσφυγες ζουν στο τρίγωνο βορείως της Λευκωσίας. Αυτοί οι άνθρωποι ήσαν γεωργοί που καλλιεργούσαν τα χωράφια τους που είναι σκορπισμένα σε ολόκληρη την Κύπρο. Είναι επομένως φυσικό να αναμένεται ότι, μετά από μια λύση αυτοί θα γυρίσουν στα χωριά τους όπου βρίσκονται τα κτήματα τους για να αρχίσουν τις γεωργικές τους ασχολίες. Αν όμως, τους πουν οι αρχηγοί τους ότι «*για την ασφάλεια της ζωής και της περιουσίας τους»* πρέπει να μείνουν σε αυτό το τρίγωνο, τι είδους κανονική ζωή θα ζουν; Μήπως αναμένουν από τους 'Ελληνες που ζουν στα γειτονικά χωριά, να εγκαταλείψουν τα σπίτια και τις περιουσίες τους για να δημιουργήσουν το κενό που χρειάζεται για τη δημιουργία των «*Τουρκικών περιοχών»*;

Ο κ. Suleiman δεν μπόρεσε να εξηγήσει πώς ακριβώς ήθελε αυτές τις «*Τουρκικές περιοχές»* να δημιουργηθούν, αλλά είπε ότι σ' αυτές θα μπορούσαν να παραμείνουν αν ήθελαν, και 'Ελληνες, αλλά η τοπική διοίκηση θα βρισκόταν στα χέρια των Τούρκων.

Στο τέλος, ο ίδιος επανέλαβε ότι δεν το έθετε σαν απόλυτα αναγκαίο όρο, νοουμένου ότι θα μπορούσε να βρεθεί κάποιος άλλος ικανοποιητικός τρόπος που θα τους εξασφαλίσει τη ζωή και την περιουσία τους.

Ο κ. Οικονομίδης, αναφερόμενος στο βασικό πρόβλημα, της Ενώσεως ή της Ανεξαρτησίας, είπε περίπου τα πιο κάτω:

«'Οπως γίνεται φανερό από το περίγραμμα του ιστορικού υπόβαθρου που σας έδωσα, η 'Ενωσις είναι ένα ιδανικό των Ελληνοκυπρίων που πέρασε από γενιά σε γενιά, και σαν τέτοιο δεν μπορεί ν' αποκηρυχθεί.

'Οπως είναι γνωστό, τους τελευταίους μήνες διεξάγεται ένας "διάλογος" μεταξύ των Κυβερνήσεων Ελλάδας και Τουρκίας, οι οποίες, όπως φαίνεται, προσπαθούν να βρουν μια λύση του προβλήματος της Κύπρου, με βάση την 'Ενωσιν. Αν βρεθεί μια τέτοια λύση, όλα καλά κι ωραία. Αν, όμως, ο διάλογος αποδείξει ότι η συμφωνημένη 'Ενωσις δεν είναι δυνατή, οπότε η επιδίωξη της θα σημαίνει είτε διχοτόμηση της Κύπρου, είτε πόλεμο Ελλάδας-Τουρκίας, τότε, υπάρχει πιθανότητα, οι Ελληνοκύπριοι, που είναι ρεαλιστές - όπως αποδείχθηκε από το μακρινό και το πρόσφατο παρελθόν, - ν' ακολουθήσουν τις συστάσεις του

Μεσολαβητή των Ηνωμένων Εθνών, Dr Plaza, και να προσπαθήσουν να βρουν μια λύση που να βασίζεται στην Ανεξαρτησία, η οποία όμως αυτή τη φορά θα είναι πραγματική και απαλλαγμένη από σπέρματα μελλοντικών διενέξεων».

Ο **Dr Burton** διατύπωσε τις πιο κάτω απόψεις:

«Είναι ολοφάνερο, απ' ό,τι είπε ο κ. Οικονομίδης, ότι οι Κύπριοι χρησιμοποιήθηκαν στο παρελθόν σαν πιόνια από ξένες δυνάμεις».

Το 1960 η Μ. Βρετανία εγκατέλειψε την ιδέα του «ΠΟΤΕ» αλλά δεν παραχώρησε πραγματική ανεξαρτησία στην Κύπρο. 'Εδωσε στους Τουρκοκύπριους προνόμια λόγω των στενών σχέσεων μεταξύ της Βρετανικής διοίκησης στην Κύπρο και των Τουρκοκυπρίων στο σώμα της Αστυνομίας και λόγω άλλου είδους βοήθειας που πρόσφεραν οι Τουρκοκύπριοι στην Αποικιακή Κυβέρνηση.

Οι μελέτες μας, μας έπεισαν ότι η καλύτερη λύση για τις διενέξεις της σημερινής εποχής κατορθώνεται όχι με συμβιβασμό, με τον οποίο και τα δυο μέρη χάνουν κάτι για να ικανοποιήσουν το άλλο μέρος, αλλά με διευθετήσεις που εξασφαλίζουν και στα δυο μέρη θετικά οφέλη.

Ο,τιδήποτε συμφωνήσουν σήμερα οι Κύπριοι μεταξύ τους, κατ' ανάγκη θα γίνει αποδεκτό από τις Κυβερνήσεις Ελλάδας, Τουρκίας και Μ. Βρετανίας. Πραγματική ανεξαρτησία θα σημαίνει ότι οι Κύπριοι θα μπορούν να παίρνουν τις δικές τους αποφάσεις χωρίς ξένες επεμβάσεις.

Ο **Καθηγητής North** είπε:

Με τον ίδιο τρόπο που τα μικρόβια και οι ιοί βρίσκονται μέσα στον οργανισμό χωρίς να προκαλούν ασθένειες, αλλά εξελίσσονται σε ασθένειες όταν το σώμα αδυνατίσει, έτσι και σε μια κοινωνία υπάρχουν πάντοτε διαφορές μεταξύ των ανθρώπων, αλλά δεν οδηγούν σε διενέξεις παρά μόνον αν δημιουργηθούν ορισμένες περιστάσεις που τις επιδεινώνουν. Το ίδιο συμβαίνει ακόμα και στις σχέσεις μεταξύ συζύγων.

Οι διαμάχες προκαλούνται από αμοιβαία λανθασμένη αντίληψη των προθέσεων του ενός προς τον άλλο. Για παράδειγμα, ο Α. αντιλαμβάνεται σωστά ή λανθασμένα ότι η άλλη πλευρά Β. σκοπεύει να βλάψει τον Α. Με αυτήν την αντίληψη ο Α. παίρνει αμυντικά μέτρα και, αν υποθέσουμε ότι η αντίληψη του είναι δύναμης δύο, τότε ο Α. αναλαμβάνει δράση δύναμης τουλάχιστο τρία. Τότε, η άλλη πλευρά Β το εκλαμβάνει σαν πράξη δύναμης 4, και έτσι ο Β. παίρνει αμυντικά μέτρα τουλάχιστον πέντε. Τότε ο Α. έχει απόδειξη ότι ο Β πρόκειται να επιτεθεί με δύναμη 5. 'Ετσι ο Α παίρνει μέτρα δύναμης 6, και δημιουργείται ένας φαύλος ελικοειδής κύκλος, και σε κάθε του σημείο κάθε μέρος έχει αποδείξεις ότι το άλλο μέρος λαμβάνει μέτρα εναντίον του. Το πρόβλημα είναι πώς θα σπάσει αυτός ο φαύλος κύκλος. Και οι δυο πλευρές πρέπει να προσπαθήσουν να κατανοήσουν αντικειμενικά την κατάσταση και να προσπαθήσουν να σπάσουν τον ελικοειδή κύκλο. Πρέπει να καταβάλουν ενσυνείδητες προσπάθειες να

αποφύγουν παρανόηση των προθέσεων της άλλης πλευράς και να βρουν μια λύση του προβλήματος.

Στην Αμερική, ο Πρόεδρος Κένναντυ ακολουθούσε στην αρχή, τις συμβουλές των στρατιωτικών ειδικών, και τον Απρίλιο 1961 απέτυχε στην προσπάθεια του να εισβάλει στην Κούβα στην Ακτή των Χοίρων. Από τότε κατάλαβε ότι, για πολύ σημαντικά ζητήματα, δεν πρέπει να βασίζεται μόνο πάνω σε στρατιωτικούς συμβούλους, και τον Οκτώβριο 1962 στη διάρκεια της Κουβανικής κρίσης ακολούθησε μια μάλλον ασυνήθιστη τεχνική -να συμβουλεύεται την Ακαδημαϊκή κοινότητα για τη στάση που έπρεπε να τηρήσει η Κυβέρνηση του. Τότε, εμείς τον συμβουλεύσαμε να προσπαθήσει να συγκρατήσει την ορμητικότητα αυτών που παίρνουν τις αποφάσεις σε χαμηλό επίπεδο και ν' αποφύγει την κλιμάκωση. Ακόμα, να μιλήσει στον Κρούτσιεφ με πολύ καθαρή γλώσσα για να μην υπάρξει καμιά παρεξήγηση για τους σκοπούς της Αμερικανικής Κυβέρνησης. Και να μη βιαστεί να πάρει τελική απόφαση. 'Ετσι στο τέλος, πετύχαμε να σπάσουμε τον ελικοειδή φαύλο κύκλο, και τελικά αποδείχθηκε ότι ούτε η Σοβιετική 'Ενωση ούτε η Αμερική ήθελαν να εμπλακούν σε ένα πυρηνικό πόλεμο.

Ο **Καθηγητής Kelman** είπε τα παρακάτω:

Στην προσπάθεια για την εξεύρεση μιας λύσης στο Κυπριακό, πρέπει οι ενδιαφερόμενοι να έχουν κατά νουν ότι το μόνιμο πολιτικό σύστημα πρέπει να ενώνει τον πληθυσμό όσον αφορά τις ανάγκες και τα συμφέροντα του. Εφόσον οι εθνικές και πολιτιστικές παραδόσεις των δυο κοινοτήτων είναι διαφορετικές, το πολιτικό σύστημα πρέπει να τονίζει περισσότερο τις κοινές ανάγκες και τα κοινά ενδιαφέροντα του λαού, και να κρατήσει χωριστά τα εθνικά και πολιτιστικά ζητήματα. Αυτό έγινε στην Ελβετία, τις Ηνωμένες Πολιτείες, το Βέλγιο και τον Καναδά.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες οι μετανάστες ήλθαν από διαφορετικές χώρες και διαφορετικές εθνικότητες και έφεραν μαζί τους ξένες εθνικές και πολιτιστικές παραδόσεις. 'Οταν οργάνωσαν το πολιτικό τους σύστημα, προσπάθησαν να παραμερίσουν τις εθνικές και πολιτιστικές τους διαφορές και τόνισαν τα κοινά συμφέροντα και τις κοινές ανάγκες τους.

Το ίδιο συνέβηκε και στην Ελβετία, όπου, παρά τις εθνικές τους διαφορές δημιούργησαν ένα κράτος που ικανοποιούσε τις ανάγκες του λαού συνολικά.

Σε όλες τις περιπτώσεις, τονίστηκε η σημασία της ενοποίησης παρά του διαχωρισμού.

'Ετσι, ο καλύτερος τρόπος να ξεπεραστεί η διένεξη στην Κύπρο είναι ο παραμερισμός, όσο είναι δυνατό, των εθνικών διαφορών, και να καταβληθεί προσπάθεια να λυθεί το πρόβλημα στο επίπεδο των κοινών αναγκών. Ίσως, θα ήταν καλό να συσταθεί ένα κοινό συμβούλιο από 'Ελληνες και Τούρκους πολίτες, το οποίο να εξετάσει τις πιθανότητες συμφωνίας, και να προσπαθήσει να βρει νέες ιδέες - κάτι σαν ομάδα που θα διαμόρφωνε ιδέες παρά να διαπραγματεύεται.

Ο **καθηγητής North** υποστηρίζοντας τις απόψεις του καθηγητή Kelman πρόσθεσε ότι οι Ιρλανδοί Καθολικοί ήλθαν στις Ηνωμένες Πολιτείες πρώτα σαν μια μικρή μειονότητα. Η συντριπτική πλειοψηφία του αμερικανικού πληθυσμού ήταν Διαμαρτυρόμενοι. Οι θρησκευτικές όμως διαφορές δε διαίρεσαν τον αμερικανικό λαό, και η Ιρλανδική Καθολική μειονότητα κατάφερε κάτι που πριν εθεωρείτο αδύνατο, δηλαδή να βγάλει Πρόεδρο το δικό της υποψήφιο John Kennedy. Δεν θα εκπλαγώ, είπε, αν μια μέρα εκλεγεί Πρόεδρος της Αμερικής ένας Αμερικανός μαύρος.

Ο **καθηγητής Alger** είπε:

'Εντονα εθνικά αισθήματα υποδαυλίζουν τις φωτιές του διαχωρισμού. Αν ο χωρισμός είναι διαρκής, αυτό μπορεί να προκαλέσει νέο γύρο διένεξης. Σκοπός πρέπει να είναι, να δημιουργηθούν αισθήματα ενότητας. Σε κάθε κοινωνία πρέπει να υπάρχουν κάποια σημεία συνεργασίας μεταξύ των μελών της.

Πρέπει να γίνουν προσπάθειες να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη μεταξύ των κοινοτήτων κι από τις δυο πλευρές. Στον τομέα της παιδείας, για παράδειγμα, θα μπορούσε ένα σώμα ευυπόληπτων πνευματικών ανθρώπων, Ελλήνων και Τούρκων, να καταβάλει προσπάθειες για τη συγγραφή βιβλίων και για τις δυο κοινότητες. Επιπρόσθετα, στη μελέτη της ιστορίας της Κύπρου, πρέπει να τονιστούν οι κοινοί αγώνες για κοινούς σκοπούς. Επίσης, να οργανωθούν κοινές ελληνικές και τουρκικές επιχειρήσεις και να επιδιωχθούν από κοινού ορισμένες άλλες δραστηριότητες. Είμαι σίγουρος, είπε, ότι ο συνδυασμός τέτοιων μέτρων θα βοηθούσε σε μεγάλο βαθμό.

Σχετικά με το θέμα της εγγύησης της ασφάλειας και των δικαιωμάτων της τουρκικής μειονότητας, είπε ότι οι «*εγγυητές*» πρέπει να έχουν αντιπροσώπους στη νήσο, όπως παρατηρητές, αστυνομικούς ή επιτροπές αποζημιώσεων που θα επανορθώνουν τις αδικίες αν γίνονται.

Ο **Dr Burton** έκλεισε τις εργασίες της Διάσκεψης εκφράζοντας την ευγνωμοσύνη του σε όσους πήραν μέρος σ' αυτή, και λέγοντας ότι οι συζητήσεις αυτής της βδομάδας υπήρξαν εξαιρετικά χρήσιμες για την Ακαδημαϊκή ομάδα που έπαιρνε μέρος, η οποία πήρε καλύτερη ιδέα της ειδικής διένεξης στην Κύπρο, αποκόμισε μια βαθύτερη και γενική ιδέα του προβλήματος των διενέξεων, και ελπίζει, ότι αποδείχτηκε χρήσιμη και στους φιλοξενούμενους Κυπρίους, οι οποίοι, μέσα στην Ακαδημαϊκή ατμόσφαιρα του Συνεδρίου ίσως να πήραν μια ιδέα για την πιθανή λύση του προβλήματος τους.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(12.11.1966)

Μακαριώτατε,

'Υστερα από έγκριση σας, που μου διαβιβάστηκε στο Λονδίνο μέσω του κ. Κώστα Ασσιώτη, πήρα μέρος στο Ακαδημαϊκό Συνέδριο του «*Κέντρου για την Ανάλυση Διενέξεων*» του Πανεπιστημίου του Λονδίνου που πραγματοποιήθηκε

στο Κολλέγιο του Πανεπιστημίου από τις 17 μέχρι τις 21 Οκτωβρίου 1966, και συζήτησε τη διένεξη στην Κύπρο.

Για πληροφορία σας, εσωκλείω μια περιληπτική έκθεση των συζητήσεων.

Θα ευχαριστηθώ να σας συναντήσω σύντομα, για να σας δώσω, αν επιθυμείτε, περισσότερες πληροφορίες.

Διατελώ με τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΠΟ ΤΟΝ DR BURTON - UNIVERSITY COLLEGE, LONDON
(Μετάφραση από τ' Αγγλικά)
(2.1.1967)

Αγαπητέ κ. Οικονομίδη,

Προσπαθώ να παρακολουθήσω τις εξελίξεις για το Κυπριακό αλλά δυσκολεύομαι ν' αντιληφθώ τα τεκταινόμενα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, προπάντων με την αλλαγή της Κυβέρνησης της Ελλάδας. Μου φαίνεται ότι η Κύπρος δεν μπορεί να περιμένει περισσότερο τις δυο Κυβερνήσεις γιατί αν στο μεταξύ γίνουν μερικά επεισόδια στην Κύπρο, η κατάσταση μπορεί να οπισθοδρομήσει πολλούς μήνες.

Διερωτούμαι ακόμα κατά πόσο δε θα ήταν επιθυμητό να εξεταστεί η πιθανότητα να γίνουν λίγα βήματα προς τα εμπρός επί τοπικού επιπέδου για προώθηση της λύσης του Κυπριακού, ίσως με τη διαβεβαίωση προς τις δυο Κυβερνήσεις ότι θα προσκαλούνται να παίρνουν μέρος στις συζητήσεις πάνω σε θέματα που τις αφορούν.

Με τις καλύτερες μου ευχές σε σένα και σε όλους τους Κυπρίους, για τον καινούργιο χρόνο,

Ειλικρινά δικός σας,
J.W. BURTON

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(7.1.1967)

Μακαριώτατε,

Σας εσωκλείω φωτοτυπία επιστολής προς εμέ του Dr Burton του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, με ημερομηνία 2.1.1967, η οποία πιθανό να σας ενδιαφέρει, και στην οποία ο ίδιος διερωτάται «*κατά πόσο δεν θα ήταν επιθυμητό να εξεταστεί η πιθανότητα να γίνουν λίγα βήματα προς τα εμπρός επί τοπικού επιπέδου*» για προώθηση της λύσης του Κυπριακού.

'Οπως ξέρετε, ο Dr Burton καθώς και οι άλλοι Ακαδημαϊκοί του «*Κέντρου για την Ανάλυση Διενέξεων*» είναι πρόθυμοι να βοηθήσουν για τον πιο πάνω σκοπό.

Με τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

Α.Φ. 184/62

Ἐν Λευκωσίᾳ, τῇ 11ῃ Ἰανουαρίου 1967.

Κύριον
Χρ. Οἰκονομίδην,
Τ. Κ. 1632,
Ἐνταῦθα.

Ἀγαπητέ κ. Οἰκονομίδη,

Ἐνετάλην ὑπό τῆς Α. Μ. τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου νά γνωρίσω λῆψιν τῆς ἀπό 7ης τρέχοντος μηνός Ἰανουαρίου ἐπιστολῆς σας καί νά διαβιβάσω ὅτι οὐδεμία ἀντίρρησις ὑπάρχει παρ' ἡμῶν εἰς τήν πρότασιν τοῦ Δρος Μπέρτον.

Διαβιβάζω τάς εὐχάς τοῦ Μακαριωτάτου.

Μετά τιμῆς,

(Πάτροκλος Σταύρου)
Ὑφυπουργός παρά τῷ Προέδρῳ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 9
(1992)

Στις 28 Νοεμβρίου 1966 συνάντησα τον Πρόεδρο Μακάριο. Του έδωσα περισσότερες λεπτομέρειες για τις συζητήσεις που είχαμε στο Συνέδριο και πρόσθεσα πως οι καθηγητές του «*Κέντρου για την Ανάλυση Διενέξεων*» ήταν διατεθειμένοι να συνεχίσουν τις προσπάθειες τους για άρση των διαφορών των δυο κοινοτήτων και αποκατάσταση της ειρηνικής συμβίωσης τους. Για το σκοπό αυτό θα μπορούσαν να οργανώσουν και άλλο συνέδριο, με πιο επίσημη αντιπροσώπευση και από τις δυο πλευρές.

Επίσης είπα ότι οι Τουρκοκύπριοι που πήραν μέρος στο Συνέδριο εξέφρασαν την επιθυμία να αρχίσουν διακοινοτικές συνομιλίες σε επίσημο επίπεδο, με σκοπό να εξευρεθεί λύση του Κυπριακού προβλήματος, με παραχώρηση στην κοινότητα τους του δικαιώματος τοπικής αυτοδιοίκησης, με επάνοδο στις Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου και με παραμερισμό των διαιρετικών διατάξεων τους, αλλά με «*πιο ισχυρές*» εγγυήσεις εναντίον της Ενώσεως.

Ο Μακάριος με ευχαρίστησε για το ρόλο μου στο Συνέδριο, και είπε πως δεν είχε ένσταση αν ξαναγινόταν ένα παρόμοιο μυστικό Συνέδριο, αλλά προς το παρόν δε θα ήθελε να επισημοποιηθούν διακοινοτικές συνομιλίες.

Πρέπει να σημειωθεί ότι εκείνη την εποχή συνεχίζονταν οι συνομιλίες για λύση του Κυπριακού μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας. Για παράδειγμα στις 17 Δεκεμβρίου 1966 έγινε συνάντηση τους στο Παρίσι στην οποία η ελληνική πλευρά ζητούσε 'Ενωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα με κάποια ανταλλάγματα προς την Τουρκία, ενώ η τουρκική πλευρά επέμενε στη διατήρηση του καθεστώτος της ανεξαρτησίας της Κύπρου ή διαζευκτικά, στην εγκαθίδρυση συγκυριαρχίας της Κύπρου από Ελλάδα και Τουρκία.

Στους επόμενους μήνες διεξήχθηκε αλληλογραφία εκ μέρους του Μακαρίου μεταξύ του Δρα Burton, εμού και του Υφυπουργού παρά τω Προέδρω κ. Πάτροκλου Σταύρου, για επανάληψη ενός παρόμοιου Συνεδρίου, αυτή όμως διακόπηκε, όταν ο τότε Υπουργός Εξωτερικών κ. Σπύρος Κυπριανού μου τηλεφώνησε πως «*ο Πρόεδρος Μακάριος δεν ήθελε να πραγματοποιηθεί ένα παρόμοιο συνέδριο*».

Τον Ιούνιο 1968 άρχισαν οι επίσημες διακοινοτικές συνομιλίες μεταξύ του Γλαύκου Κληρίδη και του Ραούφ Ντενκτάς, οι οποίες συνεχίστηκαν, με αρκετές διακοπές και χωρίς αποτέλεσμα, ώς τις παραμονές της τουρκικής εισβολής το 1974.

'Οπως θα δούμε σε επόμενα κεφάλαια, και όπως αποκαλύπτει ο κ. Κληρίδης στα βιβλία του «*Η Κατάθεση μου*», κατά τη διάρκεια των διακοινοτικών συνομιλιών δόθηκαν διάφορες ευκαιρίες να λυθεί το Κυπριακό με επάνοδο σε μια καινούργια βελτιωμένη Συμφωνία Ζυρίχης, οι οποίες όμως χάθηκαν για τους λόγους που θα δούμε.

Οι απόψεις των καθηγητών του Συνεδρίου για τη διευθέτηση της διακοινοτικής μας διένεξης είναι επίκαιρες ακόμα και σήμερα (1992) και πρέπει να προσεχθούν από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και άλλους πολιτικούς αρχηγούς. Βέβαια, τώρα η κατάσταση είναι πολύ χειρότερη γιατί οι Τ/Κ συγκεντρώθηκαν ήδη στη Βόρεια Τουρκοκρατούμενη Κύπρο, η οποία έχει ενοποιηθεί σχεδόν πλήρως (νομισματικά, οικονομικά, δημογραφικά, πολιτικά και στρατιωτικά) με την Τουρκία, και η επανένωση της με τη δική μας πλευρά είναι πιο δύσκολη, και όπως έχει συμφωνηθεί μπορεί να γίνει μόνο με την εγκαθίδρυση ενός δικοινοτικού και διζωνικού Ομοσπονδιακού καθεστώτος.

ΣΟΒΑΡΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗΣ ΑΝ ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΔΕ ΛΥΣΟΥΝ ΜΟΝΟΙ ΤΟΥΣ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥΣ[279] (22.6.1968)

Τώρα που πρόκειται να αρχίσουν οι επίσημες συνομιλίες μεταξύ των αντιπροσώπων των Ελλήνων και των Τούρκων της Κύπρου, θα ’ταν καλά οι Αρχηγοί των δυο πλευρών να μελετήσουν ξανά και καλά το όλο Κυπριακό πρόβλημα, να κάνουν μια ειλικρινή επισκόπηση η κάθε μια των δικών της λαθών που συνέτειναν στο να περάσουμε αρκετές φορές από το χείλος της καταστροφής και να φθάσουμε τώρα στο σημερινό αδιέξοδο και, αντλώντας μαθήματα από τα παθήματα, να καταστρώσουν πρόγραμμα για τη λύση αυτού του αδιεξόδου.

Το άρθρο αυτό απευθύνεται στους Αρχηγούς τόσο των Ελλήνων όσο και των Τούρκων, γιατί η τύχη της Κύπρου βρίσκεται σήμερα στα χέρια τους.

ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΚΑΙ ΙΣΩΣ Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑ

Τα τελευταία τεσσεράμισι χρόνια έγιναν πολλές προσπάθειες από εξωκυπριακούς παράγοντες να λύσουν το Κυπριακό, όλες όμως απέτυχαν. Τώρα δίνεται η ευκαιρία στους Κύπριους - 'Ελληνες και Τούρκους - να προσπαθήσουν να λύσουν το δικό μας πρόβλημα, το Κυπριακό. Αυτή είναι η μοναδική και ίσως η τελευταία ευκαιρία, γιατί **αν τελικά αποδειχθεί ότι ούτε οι Κύπριοι δεν μπορούν να λύσουν το Κυπριακό με συνεννοήσεις μεταξύ τους, τότε μοιραία θα οδηγηθούμε στη χειρότερη λύση, τη διχοτόμηση!**

[279] Το άρθρο αυτό δημοσιεύτηκε στο «Φιλελεύθερο» στις 22 και 23 Ιουνίου 1968 και στην αγγλική εφημερίδα «Cyprus Mail» στις 23.6.1968, με τίτλο «The Future of Cyprus is at stake». Το ίδιο άρθρο αναδημοσιεύτηκε το 1978 στο βιβλίο του Συγγραφέα «ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΙΜΩΤΑΤΗ ΤΟΥ ΦΑΣΗ», (σ. 69-75).

Η ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΗ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΚΥΠΡΙΟΥΣ

Πρέπει να το αντιληφθούμε όλοι, και ιδιαίτερα οι Τουρκοκύπριοι, ότι, αν τυχόν διχοτομηθεί η Κύπρος, αυτό θα είναι καταστροφικό όχι μόνο για τους Ελληνοκύπριους αλλά και για τους ίδιους.

Πρώτα πρώτα, **η διχοτόμηση δεν μπορεί να γίνει με ειρηνικό τρόπο. Αν γίνει, θα γίνει μόνο μετά από αιματοκύλισμα, καταστροφή και δυστυχία**, όπως έγινε στις Ινδίες στο 1947 και την Παλαιστίνη στο 1948.

Δεύτερο, **η διχοτόμηση θα δημιουργήσει νέο προσφυγικό πρόβλημα**. Οι 50.000 περίπου Τούρκοι που ζουν τώρα σε ελληνικές περιοχές και οι **πολύ περισσότεροι 'Ελληνες που ζουν στην περιοχή που θα γίνει τουρκική, θα χάσουν τα σπίτια και τις περιουσίες τους και θα γίνουν άστεγοι πρόσφυγες**. Ας σημειωθεί ότι στην Παλαιστίνη υπήρχαν ακόμα πριν τον περσινό πόλεμο, 20 χρόνια μετά τη διχοτόμηση, πάνω από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες που ζούσαν ακόμη σε αντίσκηνα και τους συντηρούσε ο Οργανισμός Ανακούφισης των Ηνωμένων Εθνών.

Τρίτο, καμιά από αυτές τις δυο περιοχές δε θα είναι οικονομικά βιώσιμη από μόνη. της. **Από χιλιάδες χρόνια η Κύπρος αποτελεί μια ενιαία οικονομική μονάδα**. Καμιά επαρχία δεν είναι αυτάρκης. 'Ολες τους χρειάζονται η μια την άλλη και υπάρχει μεταξύ τους μια διαρκής διακίνηση εμπορευμάτων, κεφαλαίου και εργατών. Μια αυθαίρετη διαίρεση τους σε δυο εχθρικές περιοχές θα ισοδυναμούσε με οικονομικό ακρωτηριασμό της νήσου. Η μικρή εσωτερική μας αγορά θα γίνει ακόμα πιο μικρή και δε θα μπορεί να συντηρήσει καμιά βιώσιμη βιομηχανία. Επίσης, εξαιτίας του διαρκούς κινδύνου συγκρούσεων που θα υπάρχει μεταξύ των δυο εχθρικών περιοχών, η Κύπρος δε θα μπορέσει να αναπτύξει τουρισμό. Το αποτέλεσμα θα είναι πως, το βιοτικό επίπεδο όλων των κατοίκων θα πέσει τρομακτικά, το κεφάλαιο θα φυγαδευτεί, οι τιμές της γης θα κατρακυλήσουν και γενικά η οικονομία θα χρεωκοπήσει.

Τέταρτο, τα περισσότερα επιφανειακά νερά (ποταμοί) και τα υπόγεια νερά, περνούν από τη μια περιοχή στην άλλη και η κάθε μια θα προσπαθεί να τα επωφεληθεί σε βάρος της άλλης. Αυτό θα είναι η αιτία περισσότερων προστριβών.

Πέμπτο, ενώ διαφορετικά η Κύπρος θα είχε ένα λαμπρό μέλλον, με τη διχοτόμηση θα παρακμάσει και τελικά θα ερημωθεί.

Με άλλα λόγια, **τυχόν διχοτόμηση, θα μεταβάλει το ωραίο και ιστορικό νησί μας σε δυο αλληλοσπαρασσόμενες, προσφυγόπληκτες, ερημωμένες, ακραίες επαρχίες της Ελλάδας και της Τουρκίας αντίστοιχα**, οι οποίες, όπως σωστά έγραφε ο Δρ Πλάζα στην έκθεση του το Μάρτιο 1965, «*θα χωρίζονται από ένα σύνορο τρομερά προκλητικό, γύρω από το οποίο θα κατοικούν άνθρωποι πολύ ευέξαπτοι που δε θα δίσταζαν να επιτρέψουν στις τοπικές διαφορές τους να ριψοκινδυνεύσουν να περιπλέξουν την Ελλάδα και την*

Τουρκία σε πόλεμο και συνεπώς να απειλήσουν την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια».

Με λίγα λόγια, **αν διχοτομηθεί η Κύπρος, δε θα μπορέσει να ζήσει ποτέ μια ήσυχη και ευτυχισμένη ζωή και θα αποτελεί ένα δεύτερο ενεργό ηφαίστειο στην Ανατολική Μεσόγειο**, δίπλα από την Παλαιστίνη που διχοτομήθηκε πριν 20 χρόνια.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΜΠΟΡΟΥΝ ΚΑΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΖΗΣΟΥΝ ΕΙΡΗΝΙΚΑ ΟΠΩΣ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Δεν υπάρχει κανένας βασικός λόγος γιατί να μη μπορούν οι 'Ελληνες και οι Τούρκοι της Κύπρου να λύσουν το πρόβλημα τους και να ζήσουν μαζί ήσυχα και ειρηνικά, όπως γινόταν στο παρελθόν για εκατοντάδες χρόνια. Στη μακρά διάρκεια της Τουρκοκρατίας και της Αγγλοκρατίας, μέχρι το 1955, οι 'Ελληνες και οι Τούρκοι κάτοικοι της Κύπρου έζησαν μαζί ειρηνικά. Δυστυχώς τα σχολεία μας, τόσο τα ελληνικά όσο και τα τουρκικά, διδάσκουν και τονίζουν μόνο τους Ελληνο-Τουρκικούς πολέμους και παραλείπουν να διδάξουν και να τονίσουν πως για εκατοντάδες χρόνια ο ελληνικός και ο τουρκικός λαός της Κύπρου έζησαν μαζί ειρηνικά, και συχνά συνεργάζονταν και αλληλοβοηθούνταν. Να μερικά ιστορικά παραδείγματα:

Το 1578, μόνο 7 χρόνια μετά την τουρκική κατάκτηση της Κύπρου, «*υπήρξαν πολλοί δυσαρεστημένοι Μωαμεθανοί που ενώθηκαν με τους 'Ελληνες, και ύψωσαν μαζί τη σημαία της επανάστασης».*[280]

Το 1764, ο λαός της Λευκωσίας και των περιχώρων - 'Ελληνες και Τούρκοι μαζί - ξεσηκώθηκε εναντίον του Κυβερνήτη Τζηλ Οσμάναγια και τον σκότωσε. Ο Κύπριος ιστορικός Αρχιμανδρίτης Κυπριανός, που ζούσε στη Λευκωσία την εποχή εκείνη, γράφει χαρακτηριστικά τα εξής: «*Φόνος του Μουσελίμη (Κυβερνήτη), αρπαγή και λεηλάτισμα των βασιλικών εισοδημάτων και κάψιμο του Σαραγιού, τόπου εξουσίας, τρία ισχυρά εγκλήματα αναπολόγητα, εχρειάζονταν λεπτήν περίνοια και γνώση βαθειά, και συμφωνία και ομόνοια προπάντων Τούρκων και Ρωμηών, για να καταστήσουν αυτά αποτέλεσμα μιας τυραννικής εξουσίας του φονευθέντος, από την οποία ο λαός ήταν αδύνατο να μη φθάσει σε στενοχώρια και να μην πράξει όσα ετόλμησε».*[281]

Και στις πιο δύσκολες ακόμη μέρες του 1821, οι ντόπιοι Τούρκοι έκρυψαν και έσωσαν τη ζωή πολλών Ελλήνων από τις σφαγές, οι οποίες έγιναν, όχι από τους ντόπιους Τούρκους, αλλά από τα Συριακά στρατεύματα που ήλθαν εδώ σταλμένα από το Σουλτάνο.[282]

---

[280] Ιστορία Hill, IV, σ. 39.

[281] Ιστορία Κυπριανού, (1788), σ. 320.

[282] Hill, IV, σ. 130-1.

Το 1833 ο Ιμάμης της Τρεμιθούσας της Πάφου που επαναστάτησε εναντίον της Τουρκικής διοίκησης λόγω της ψηλής φορολογίας, πήρε το παρατσούκλι «*Γκιαούρ Ιμάμης»* γιατί συνεργάστηκε με τους 'Ελληνες και ήλθε σε συνεννόηση και με τον καλόγηρο Ιωαννίκιο που ανέλαβε να εξεγείρει επανάσταση στην Καρπασία.[283]

Στη διάρκεια των Ελληνο-Τουρκικών πολέμων του 1912, 1918 και 1922 οι 'Ελληνες και οι Τούρκοι της Κύπρου συνέχισαν να ζουν μαζί ειρηνικά χωρίς να σημειωθούν εχθρικά επεισόδια.

Αυτά είναι λίγα από τα πολλά ιστορικά παραδείγματα που δείχνουν ότι για εκατοντάδες χρόνια ο Κυπριακός λαός, 'Ελληνες και Τούρκοι, ζούσαν μαζί ειρηνικά.

Η ΑΓΓΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ «ΔΙΑΙΡΕΙ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΥΕ» ΥΠΟΚΙΝΗΣΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΔΙΑΜΑΧΗ

Η πολύχρονη ειρηνική συμβίωση Ελλήνων και Τούρκων στην Κύπρο τορπιλλίστηκε από την Αγγλική πολιτική του «*διαίρει και βασίλευε»*.

(Εδώ έγινε αναφορά στα απομνημονεύματα του 'Ηντεν όπως φαίνονται στα κεφ. «ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΣΕΡ ΑΝΤΟΝΥ ΙΝΤΕΝ» και «ΠΩΣ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ ΕΓΙΝΕ ΤΟΣΟ ΔΥΣΚΟΛΟ»)

Οι αρχηγοί και των δυο πλευρών, ρίχνουν πάντα το φταίξιμο στην αντίθετη παράταξη και στην «*καταραμένη»* Ζυρίχη, για όσα έχουν συμβεί από την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας μέχρι τώρα. Αν όμως πραγματικά και ανυστερόβουλα επιθυμούν να βρουν μια λύση που δε θα μας ξαναοδηγήσει σε συγκρούσεις και τελικά στην καταστροφή, πρέπει να προσπαθήσουν να κάμουν μια ειλικρινή αυτοκριτική, να ομολογήσουν τα λάθη που έκαμαν και που μας οδήγησαν εδώ, γιατί είναι γνωστό πως, «*όποιος δε διδαχθεί από τα λάθη του παρελθόντος είναι καταδικασμένος να τα επαναλάβει»*.

Είναι γεγονός ότι η Συμφωνία της Ζυρίχης, που προετοιμάστηκε και υπογράφτηκε χωρίς ο Κυπριακός λαός να γνωρίζει το παραμικρό, και το Σύνταγμα της Δημοκρατίας που συντάχθηκε με βάση τη Συμφωνία αυτή, κυριαρχούνταν από το πνεύμα του ανταγωνισμού αντί της συνεργασίας των δυο κοινοτήτων. Αν όμως οι αρχηγοί και των δυο πλευρών μπορούσαν να είχαν τότε τη σοφία που πρέπει να τους έχει διδάξει η πείρα των τελευταίων οκτώ χρόνων, θα έπρεπε να κατάρτιζαν από το 1960, πρόγραμμα για την άμβλυνση των διαφορών των δυο κοινοτήτων, για την αντικατάσταση του ανταγωνισμού με ειλικρινή συνεργασία για το κοινό καλό, και για την εδραίωση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

[283] Hill, IV, σ. 162.

Στην πραγματικότητα όμως έγινε ακριβώς το αντίθετο. 'Ολες οι ενέργειες και οι δημόσιες ομιλίες των Αρχηγών και των δυο πλευρών συνέβαλλαν στην ένταση των διαφορών, στην κλιμάκωση του ανταγωνισμού και στον τορπιλλισμό της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Το χειρότερο όμως μοιραίο και αμοιβαίο λάθος ήταν πως επιτράπηκε στα φανατικά στοιχεία και των δυο κοινοτήτων να εξοπλιστούν για «*άμυνα*» από τυχόν επίθεση της μιας εναντίον της άλλης. Η κλιμάκωση των πολιτικών διαφορών από τη μια και η πολεμική προετοιμασία για «*άμυνα*» από την άλλη, δε, μπορούσε παρά να μας οδηγήσουν στην ανοικτή ένοπλη σύγκρουση, με το πρώτο μικροεπεισόδιο, όπως και τελικά έγινε στις 21 Δεκεμβρίου 1963.

Η στάθμευση ελληνικών και τουρκικών στρατευμάτων στη νήσο, όχι μόνο δεν εμπόδισε, αλλά αντίθετα επίσπευσε, την κλιμάκωση της πολιτικής διαμάχης σε ένοπλη σύγκρουση των δυο κοινοτήτων.

'Ολα αυτά, που αποτελούν κοινό μυστικό, πρέπει να ειπωθούν καθαρά αν θέλουμε τα παθήματα μας να μας γίνουν μαθήματα, ώστε, σε περίπτωση κάποιας νέας διευθέτησης του Κυπριακού, οι αρχηγοί μας να μην επαναλάβουν και πάλι τα ίδια λάθη, γιατί αλίμονο, το «*δις εξαμαρτείν*» αυτή τη φορά πιθανό να μας οδηγήσει όχι μόνο στο χείλος, όπως έγινε μέχρι τώρα, αλλά στο βάθος της καταστροφής.

Η ΤΥΧΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΗΣ

Τα λυπηρά επεισόδια των τελευταίων χρόνων και η διακοπή της άμεσης επικοινωνίας μεταξύ των Ελλήνων και των Τούρκων της Κύπρου, δημιούργησαν πάρα πολλές αμοιβαίες παρανοήσεις, καχυποψίες και φοβίες. Αυτά όλα είναι αλληλένδετα με την κλιμάκωση της διαμάχης.

Γι' αυτό, το πρώτο *πράγμα που πρέπει να γίνει για να φθάσουμε στη λύση του Κυπριακού, είναι να διαλυθούν αυτές οι αμοιβαίες παρανοήσεις, καχυποψίες και φοβίες, κι αυτό μπορεί να γίνει μόνο με την επανάληψη της ελεύθερης επικοινωνίας μεταξύ του ελληνικού και τουρκικού πληθυσμού*.

Επίσης, η σύσταση μικτών επαγγελματικών Ελληνο-Τουρκικών επιτροπών - δασκάλων, καθηγητών, γιατρών, εμπόρων, κυβερνητικών υπαλλήλων κλπ. - με σκοπό να συζητήσουν τρόπους και μέσα για την αποκατάσταση της ειρηνικής ζωής μεταξύ των δυο κοινοτήτων, θα μπορούσε αναμφίβολα να επιταχύνει την επάνοδο στην ομαλότητα.

Οι αρχηγοί και των δυο πλευρών έχουν καθήκον να προγραμματίσουν την αποκλιμάκωση του ανταγωνισμού και τη διάλυση των αμοιβαίων παρανοήσεων και φόβων και να μην επιτρέπουν στους εαυτούς τους ή στους οπαδούς τους να

εκδηλώνονται με τρόπο αντίθετο προς το πρόγραμμα αλληλοκατανόησης και συνεργασίας.

Αν ακολουθήσουν και οι δυο πλευρές ένα συνεπές πρόγραμμα ύφεσης του ανταγωνισμού και ανάπτυξης μιας ειλικρινούς συνεργασίας, τα δυσάρεστα γεγονότα των τελευταίων χρόνων θα ξεχαστούν σε λίγα χρόνια, όπως έγινε μεταπολεμικά στην Ευρώπη όπου, μέσα σε λίγα χρόνια ξεχάστηκε το θανάσιμο μίσος μεταξύ του γερμανικού και των άλλων δυτικοευρωπαϊκών λαών καθώς και τα εκατομμύρια των θυμάτων και των δυο πλευρών, και, τώρα όλοι συνεργάζονται στενά και ειλικρινά για την αμοιβαία πρόοδο και ευημερία.

'Αλλωστε, στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν σήμερα βασικές διαφορές είτε ανάμεσα στους 'Ελληνες και τους Τούρκους της Κύπρου, είτε ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Από μισό σχεδόν αιώνα σταμάτησαν οι πόλεμοι μεταξύ των δυο χωρών και οι διορατικοί Μεγάλοι Αρχηγοί τους Βενιζέλος και Ατατούρκ, κατανοώντας πως, για να προοδεύσουν οι χώρες τους πρέπει να σταματήσουν να ανταγωνίζονται και να πολεμούν η μια την άλλη, εγκαινίασαν μια νέα εποχή με την υπογραφή της «*Συνθήκης Φιλίας, Ουδετερότητας, Συμφιλίωσης και Διαιτησίας»* το 1930.

Επομένως οι, όπως λέγονται, εθνικές διαφορές μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων είναι στην πραγματικότητα μόνο ένα φάσμα του παρελθόντος που πρέπει να δώσει τη θέση του στο φως ενός δημιουργικού παρόντος και μέλλοντος. Η επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα ανοίγει στην ανθρωπότητα ένα ευρύτατο πεδίο δράσης και προόδου. **Ενώ σε προηγούμενους αιώνες η πρόοδος μιας χώρας, και κατά συνέπεια και η ιδεολογία της, ταυτιζόταν με την επέκταση των συνόρων της σε βάρος των γειτόνων της, πράγμα που μπορούσε να πραγματοποιηθεί μόνο με τον πόλεμο, σήμερα η πρόοδος μιας χώρας μπορεί να επιτευχθεί μόνο με τη μόρφωση και τη μάθηση, με την υιοθέτηση μοντέρνων επιστημονικών και τεχνολογικών μεθόδων παραγωγής, διεύθυνσης και πώλησης, και με εντατική μελέτη και έρευνα**.

Στη σημερινή εποχή, ***αληθινός πατριώτης είναι εκείνος που συμβάλλει θετικά στην οικονομική και πολιτιστική πρόοδο της χώρας του και όχι εκείνος που, παρασυρμένος από αταβιστικές τάσεις, πολεμά τους γείτονες του που έτυχε να έχουν διαφορετική εθνική καταγωγή ή θρησκεία****.*

Η νήσος μας έχει όλες τις δυνατότητες να ευημερήσει και να προοδεύσει, αρκεί να απαλλαγεί από τις εσωτερικές διαφορές της, και ο λαός της να αφιερώσει απερίσπαστος τις δυνάμεις του στη δημιουργική εργασία, υιοθετώντας τις νεώτερες επιστημονικές και τεχνολογικές μεθόδους σε όλους τους τομείς της ζωής του.

Ταυτόχρονα, αν αποδείξουμε στον έξω κόσμο πως λύσαμε αποτελεσματικά το πρόβλημα των εθνικών διαφορών που είναι σήμερα ο πιο μεγάλος κίνδυνος του ανθρώπινου πολιτισμού, η Κύπρος μπορεί μια μέρα να επιλεγεί σαν ιδανική

έδρα των Ην. Εθνών, δεδομένου πως βρίσκεται στην προνομιακή θέση ανάμεσα σε τρεις ηπείρους που συγκεντρώνουν τα τέσσερα-πέμπτα του πληθυσμού της γης.

'Ετσι, η ιστορική ευθύνη των Αρχηγών των Ελλήνων και Τούρκων της νήσου είναι σήμερα τεράστια. Στα χέρια τους βρίσκεται η τύχη της νήσου μας. Από τη μια, είναι ο εύκολος δρόμος - το κατήφορο που μοιραία θα ακολουθήσουμε αν τα πράγματα αφεθούν μόνα τους. Αυτός είναι ο δρόμος που οδηγεί στην καταστροφή του παρόντος και του μέλλοντος της Κύπρου και όλων των κατοίκων της, Ελλήνων και Τούρκων.

Από την άλλη είναι ο δύσκολος δρόμος - το ανήφορο που απαιτεί ειλικρινή προσπάθεια, ανοχή, επιμονή και πίστη στο ελπιδοφόρο μέλλον της Κύπρου και του λαού της.

Ας μην καταφύγουν όμως, τελικά, οι αρχηγοί της στην εύκολη δικαιολογία πως «*φταίει η αντίθετη πλευρά για την αποτυχία»* γιατί όπως λέει μια σοφή κυπριακή παροιμία «*θωρείς δκυο τζι' εν μερωμένοι, έξερε εν που τον έναν* (οφείλεται στον ένα). *Θωρείς δκυο τζι' εν μαλλωμένοι έξερε εν που τους δκυο»* (εξαιτίας και των δυο).

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(24.6.1968)

Μακαριώτατε,

Εσωκλείω για πληροφορία σας αντίγραφο του άρθρου μου που δημοσιεύτηκε στο «*Φιλελεύθερο*» και το «*Cyprus Mail*» χθες και προχθές με τίτλο «ΣΟΒΑΡΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗΣ ΑΝ ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΔΕ ΛΥΣΟΥΝ ΜΟΝΟΙ ΤΟΥΣ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥΣ».

Το άρθρο αυτό γράφτηκε μετά από προσεκτική και αντικειμενική μελέτη του Κυπριακού Προβλήματος, κυρίως όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά τον περασμένο Νοέμβριο οπότε αποχώρησε από την Κύπρο η ελληνική μεραρχία, κι ελπίζω ότι θα δοθεί σ' αυτό τόσο από σας όσο και από τους άλλους υπεύθυνους, η δέουσα προσοχή.

Το μόνο που θα ’θελα να προσθέσω εδώ και το οποίο δεν μπορούσα να αναφέρω στο άρθρο μου, είναι ότι **τώρα ο χρόνος δεν εργάζεται πια υπέρ της ελληνοκυπριακής πλευράς**, το ισοζύγιο των δυνάμεων άλλαξε εις βάρος μας, και επομένως η τακτική και η στρατηγική της ελληνοκυπριακής πλευράς πρέπει να προσαρμοστούν ανάλογα.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Σημείωση: Ο Μακάριος δεν απάντησε στο Συγγραφέα, του απάντησε όμως ο Υπουργός Εξωτερικών κ. Σπύρος Κυπριανού, στον οποίο είχε επίσης σταλεί το ίδιο άρθρο.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

Λευκωσία τῇ 24ῃ Ἰουλίου 1968

Ἀξιότ. Κύριον
Χριστοφῆν Οἰκονομίδην,
Τ.Κ. 632,
Λευκωσίαν

Ἀγαπητέ κ. Οἰκονομίδη,

Λυποῦμαι διότι δέν ἀπήντησα ἐνωρίτερον εἰς τήν ἀπό 24ης Ἰουνίου 1968 ἐπιστολήν σας.

Τά ἄρθρα σας ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ, τά δημοσιευθέντα εἰς τό Φιλελεύθερον, τά ἀνέγνωσα μετά ἰδιαιτέρας προσοχῆς καί ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος.

Εὐχαριστῶ θερμῶς

Φίλιππε,

Κυπριανοῦ

ΣΠΥΡΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ
Ὑπουργός Ἐξωτερικῶν

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ κ. ΡΑΟΥΦ ΝΤΕΝΚΤΑΣ
(Μετάφραση από τα Αγγλικά)
(3.7.1968)

Αγαπητέ κ. Ντενκτάς,

Εσωκλείω αντίγραφο ενός άρθρου που δημοσίευσα τελευταία στον Ελληνικό Κυπριακό τύπο και στο *«Cyprus Mail»* με τίτλο *«Διακυβεύεται το μέλλον της Κύπρου»*.

Αυτό το άρθρο απευθύνεται στους ηγέτες και των δυο κοινοτήτων της Κύπρου, εξετάζει τα αμοιβαία λάθη που έκαμαν στο παρελθόν και τους προειδοποιεί ότι έχουν ιστορική ευθύνη να οδηγήσουν τη νήσο μας στην ευημερία και την πρόοδο για όλους τους κατοίκους της, με την επίλυση των διαφορών τους, και όχι στην ερήμωση και την καταστροφή όλων, που θα είναι η κακή μοίρα του όμορφου νησιού μας αν αφεθεί να οδηγηθεί στη διχοτόμηση.

Με τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ κ. ΡΑΟΥΦ ΝΤΕΝΚΤΑΣ
(11.7.1968)

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ, ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ, ΛΕΥΚΩΣΙΑ,
Κύριο Χριστοφή Οικονομίδη
Κύριε,

Πήρα οδηγίες από τον κ. Ρ. Ντενκτάς να σας ευχαριστήσω εκ μέρους του για την επιστολή σας με ημερομηνία 3 Ιουλίου 1968 και τα εσώκλειστα έγγραφα της. Αν και δεν είχε ακόμα χρόνο να μελετήσει ολόκληρο το άρθρο σας, ο κ. Ντενκτάς συμφωνεί μαζί σας ότι *«η ιστορική ευθύνη είναι να οδηγηθεί η Κύπρος στην ευημερία και την πρόοδο για όλους τους κατοίκους της, με την επίλυση των διαφορών μας»* κτλ. και ελπίζει ότι οι παρούσες διακοινοτικές επαφές θα οδηγήσουν τελικά σε ένα τέτοιο αίσιο τέλος.

Με τιμή,
ΝΕΤΖΑΤ ΚΟΝΟΥΚ
Διοικητικός Γραμματέας

TÜRK CEMAAT MECLİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ
Lefkoşa.

11th July, 1968.

Sayı :No: 2/68

Özet :

Mr. Chris. Economides,
P.O. Box 1632
Nicosia.

Sir,

I have been directed by Mr. R. Denktash to thank you, on his behalf, for your letter of 3rd July 1968 and its enclosures. Although he has had no time yet to study your article in full, he agrees with you that "the historical responsibility" is "to lead Cyprus to prosperity and progress for all its inhabitants, by resolving our differences etc." and hopes that the present inter-communal contacts may eventually lead to such a happy end.

Yours faithfully,

Nejat Konuk
Administrative Secretary.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 10
(1992)

Το πιο πάνω δημοσιεύτηκε στις 22 Ιουνίου 1968, δυο μέρες πριν την έναρξη των επισήμων διακοινοτικών συνομιλιών για εξεύρεση λύσης του Κυπριακού σύμφωνα με την πιο πάνω απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας της 4ης Μαρτίου 1964.

Ο Πρόεδρος Μακάριος απέφυγε να μου απαντήσει και, όπως έμαθα από κάποιον που μίλησε μαζί του για το άρθρο μου, ο λόγος ήταν γιατί δεν του άρεσε το άρθρο μου επειδή άφηνε να νοηθεί πως έφταιγε κι αυτός για όσα συνέβησαν.

'Οπως θα προσέξει ο αναγνώστης, πολλές από τις προβλέψεις μου για τις συνέπειες της διχοτόμησης δυστυχώς βγήκαν σωστές - όπως π.χ. ότι «*η διχοτόμηση δεν μπορεί να γίνει με ειρηνικό τρόπο και αν γίνει, θα γίνει μόνο μετά από αιματοκύλισμα, καταστροφή και δυστυχία*» και ότι σαν αποτέλεσμα, «*οι 'Ελληνες που ζουν τώρα στην περιοχή που θα γίνει τουρκική, θα χάσουν τα σπίτια και τις περιουσίες τους και θα γίνουν άστεγοι πρόσφυγες όπως τους Παλαιστίνιους*».

Ίσως να παρατηρηθεί όμως ότι μερικές άλλες απαισιόδοξες προβλέψεις μου όπως π.χ. ότι μια αυθαίρετη διαίρεση σε δυο εχθρικές περιοχές θα ισοδυναμούσε με οικονομικό ακρωτηριασμό της νήσου και ότι θα επακολουθούσε οικονομική παρακμή -βγήκαν ώς τώρα λανθασμένες. Ο λόγος ήταν γιατί μετά τη δεύτερη τουρκική εισβολή εφαρμόστηκε από τις 16 Αυγούστου 1974, με την επίβλεψη της Ειρηνευτικής Δύναμης των Ηνωμένων Εθνών κατάπαυση του πυρός, και από τότε, εκτός μερικών μεμονωμένων επεισοδίων, επικράτησε στον τόπο ειρήνη, η οποία έδωσε την ευκαιρία σε Ελληνοκύπριους επιχειρηματίες πρόσφυγες να αξιοποιήσουν την οικονομική δυναμικότητα τους ιδρύοντας, με τη βοήθεια των τραπεζών και με κυβερνητική εγγύηση, βιομηχανίες για εξαγωγές στις Αραβικές και τις Ευρωπαϊκές χώρες, και ξενοδοχεία για ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας.

Επίσης πολλοί μετανάστευσαν στις Αραβικές χώρες και με τη σκληρή δουλειά τους αποκόμισαν ένα μέρος των Αραβικών πετρελαιοδολαρίων τα οποία χρησιμοποίησαν για επενδύσεις σε ντόπιες βιομηχανίες, ξενοδοχεία κ.λ.π. Ταυτόχρονα, βοήθησε αρκετά την αναζωογόνηση της οικονομίας, η αλληλεγγύη προς τις επιχειρήσεις που επέδειξαν οι εργατικές συντεχνίες οι οποίες αποδέχτηκαν ελάττωση των ημερομισθίων και μισθών των εργατών και υπαλλήλων κατά 15%.

Αυτή όμως η ευημερία που επικράτησε στα χρόνια μετά την εισβολή, δημιούργησε σε πολλούς την ψευδαίσθηση πως αυτή θα συνεχιστεί επ' αόριστον, έστω κι αν δε λυθεί το Κυπριακό. Σχετικά, θα 'θελα να υπενθυμίσω τη συμβουλή του 'Ελληνα σοφού Σόλωνα προς τον Κροίσο «*μηδένα προ του τέλους μακάριζε» («μη θεωρείς κανένα ευτυχισμένο πριν το τέλος»)*. Μακάρι να βγω λανθασμένος ώς το τέλος. Πολύ φοβούμαι όμως πως, αν δε βρεθεί ειρηνική

λύση του Κυπριακού και η Βόρεια Κύπρος μετατραπεί οριστικά σε επαρχία της Τουρκίας - οπότε το κρατίδιο μας του μισού εκατομμυρίου θα έχει εχθρικά και ακροσφαλή σύνορα διά μέσου της Κύπρου με την πάνοπλη Τουρκία των 55 εκατομμυρίων που αυξάνεται κάθε χρόνο κατά 1 εκατομμύριο, το εθνικό και οικονομικό μέλλον του Κυπριακού Ελληνισμού θα είναι πολύ ζοφερό.

Οι παρατηρήσεις που κάμνω σ' αυτή τη μελέτη για τις σχέσεις των δυο κοινοτήτων είναι και σήμερα (1992) ακόμα πολύ επίκαιρες κι ελπίζω να προσεχθούν από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και τους άλλους πολιτικούς Αρχηγούς της νήσου.

ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΠΡΟΤΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΡΓΑ

(26.4.1971)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρακάτω μελέτη στάληκε στις Κυβερνήσεις Κύπρου και Ελλάδας και σε περίπου 300 σημαίνοντες 'Ελληνες της Κύπρου και του εξωτερικού, τον Απρίλιο-Μάιο 1971, συνοδευμένη με την πιο κάτω επιστολή προσαρμοσμένη ανάλογα με το πρόσωπο στο οποίο απευθυνόταν:

Αγαπητέ...

Ως 'Ελληνας Κύπριος που πονεί τον τόπον του και από πολλά χρόνια προσπαθεί, με άρθρα, μελέτες και υπομνήματα, να συμβάλει στην πρόοδο της ιδιαίτερης του πατρίδας, έχω ετοιμάσει την εσώκλειστη μελέτη που τιτλοφορείται «ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΠΡΟΤΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΡΓΑ», την οποίαν έστειλα στον Πρόεδρο και τους Υπουργούς της Κυπριακής Δημοκρατίας και στον Πρωθυπουργό και τον Υφυπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας, με την ελπίδα ότι αυτή θα τους φανεί χρήσιμη στο χειρισμό του Κυπριακού Προβλήματος *στις κρίσιμες αυτές στιγμές της ιστορίας της νήσου μας*.

Επειδή δεν θεωρώ σκόπιμο να δημοσιεύσω τη μελέτη αυτή - γιατί περιέχει πολλά πράγματα που δεν πρέπει να διαβαστούν από Τούρκους - την πολυγράφησα και τη στέλλω σε εκλεκτούς 'Ελληνες - όπως εσείς - οι οποίοι, από ό,τι ξέρω, ενδιαφέρονται σοβαρά για τα κοινά και την τύχη της Κύπρου.

Σας παρακαλώ, ανεξάρτητα από τις μέχρι σήμερα πεποιθήσεις σας πάνω σ' αυτό το θέμα, να την μελετήσετε προσεκτικά και χωρίς προκατάληψη, και σε περίπτωση που θα θέλατε να μου γράψετε τις παρατηρήσεις σας, θα ευχαριστηθώ να τις έχω.

Επίσης, σας παρακαλώ να μη αφήσετε το εσώκλειστο αντίτυπο να πέσει στα χέρια ανεύθυνων προσώπων και να μη δώσετε το περιεχόμενο του στη δημοσιότητα.

Με θερμούς χαιρετισμούς,

Με τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ
Τ.Κ. 1632, Λευκωσία

Ο ΠΑΤΡΟΠΑΡΑΔΟΤΟΣ ΠΟΘΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ Η ΕΝΩΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Επιδίωξη όλων των αγώνων των Ελλήνων κατοίκων της Κύπρου από το 1821 μέχρι το 1958 ήταν η απελευθέρωση τους από τον τουρκικό, στην αρχή, ζυγό, και αργότερα από την Αγγλική Αποικιοκρατία, και η ενσωμάτωση της Κύπρου στο ελληνικό κράτος. Η έννοια του όρου «*Ελευθερία»* για τους Κυπρίους ήταν πάντοτε ταυτόσημη με την «*Ένωσιν»*.

Η ΑΠΕΙΛΗ ΓΙΑ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Το οδυνηρότερο δίλημμα που αντιμετώπισαν οι Κύπριοι Έλληνες και η Ελληνική Κυβέρνηση στα χρόνια 1958-'59 προερχόταν από την απειλή για διχοτόμηση της Κύπρου. Οι 'Αγγλοι, εφαρμόζοντας την αρχή του «*διαίρει και βασίλευε»*, κατόρθωσαν να κινητοποιήσουν τους Τουρκοκύπριους και την Τουρκική Κυβέρνηση εναντίον της Ενώσεως και να θέσουν στους Έλληνες το τραγικό δίλημμα «*Διχοτόμηση»* ή «*Ανεξαρτησία»* της Κύπρου. Μπροστά σ' αυτό το δίλημμα η Ελληνική Κυβέρνηση, σαν γνήσια Μητέρα που μας θυμίζει τη γνωστή βιβλική ιστορία της γνήσιας μητέρας που προτίμησε να δώσει το παιδί της στην αντίδικη της παρά να δεχθεί τη διχοτόμηση που πρότεινε ο σοφός Σολομών, απέρριψε τη διχοτόμηση, που θα σήμαινε διαμελισμό και θάνατο της Ελληνικής Κύπρου, και προτίμησε την «*Ανεξαρτησία»* της, με αποκλεισμό τόσο της Ενώσεως όσο και της «*Διχοτόμησης»*.

Ο ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΖΥΡΙΧΗΣ

Με τις Συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου, ο Τουρκικός στρατός ξαναπάτησε το πόδι του στην Κύπρο, η Τουρκική Κυβέρνηση πήρε δικαιώματα «*κηδεμόνα»* των Τουρκοκυπρίων, και οι τελευταίοι αναγνωρίστηκαν σαν «*κοινότητα»* που συμμετείχε στην Κυβέρνηση της Δημοκρατίας με σημαντικά μάλιστα προνόμια.

Οι Συμφωνίες αυτές δημιούργησαν μια *βαρυσήμαντη καμπή* στην ιστορία της Κύπρου, η οποία, όσο οδυνηρή κι αν είναι για μας, δεν μπορούμε να την παραγνωρίσουμε και να την αγνοήσουμε.

ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΑΝΑΒΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - ΑΤΑΤΟΥΡΚ ΤΟΥ 1930

Η Συμφωνία της Ζυρίχης, εκτός από τα γνωστά της αρνητικά στοιχεία, *είχε και κάτι το θετικό*. 'Οπως αναφέρεται και στο επίσημο ανακοινωθέν που εκδόθηκε μετά τη μονογράφηση της Συμφωνίας της Ζυρίχης από τους Πρωθυπουργούς της Ελλάδας και της Τουρκίας στις 11 Φεβρουαρίου 1959, «*αμοιβαία επιθυμία των δυο Κυβερνήσεων είναι, μ' αυτή τη συμβιβαστική συμφωνία, να επανοδηγήσουν τις χώρες τους στο δρόμο της στενής συνεργασίας και της δημιουργικής φιλίας, που χάραξαν οι δυο μεγάλοι πολιτικοί ηγέτες Βενιζέλος και Ατατούρκ».* Το ιστορικό συμφέρον της Ελλάδας και της Τουρκίας απαιτούσε να αποτελέσει η Κύπρος γέφυρα συμφιλίωσης και συνεργασίας, παρά πέτρα του σκανδάλου που θα τις οδηγούσε σε αλληλοσπαραγμό.

Αυτό ήταν το θετικό πνεύμα της Συνθήκης της Ζυρίχης που οδήγησε τον Πρωθυπουργό της Ελλάδας Κωνσταντίνο Καραμανλή να δηλώσει μετά την επιστροφή του από τη Ζυρίχη: «*Αυτή είναι η ευτυχέστερη μέρα της ζωής μου».*

Δυστυχώς μετά την εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας γρήγορα *λησμονήθηκε αυτό το θετικό πνεύμα της Ζυρίχης*, και η έντονη και αδιάκοπη προβολή μόνο της αρνητικής της πλευράς, έκαμε ακόμα και μερικούς πρωτεργάτες της να πιστέψουν ότι, η Ζυρίχη αποτελούσε εθνικό στίγμα από το οποίο έπρεπε να εξαγνιστούμε όσο το δυνατό πιο σύντομα.

Η ΑΝΑΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΖΥΡΙΧΗΣ

Μετά τις ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ των Ελλήνων και των Τούρκων της Κύπρου που άρχισαν το Δεκέμβριο 1963 - για την πρόκληση των οποίων δεν μπορεί η ελληνοκυπριακή πλευρά να ισχυριστεί ότι δεν έχει καμιά ευθύνη - ανατράπηκε ο Συμβιβασμός της Ζυρίχης και οι 'Ελληνες άρχισαν και πάλι να διεκδικούν έμπρακτα την 'Ενωσιν, ενώ οι Τούρκοι επιδίωκαν την πραγματοποίηση της διχοτόμησης. Και πάλι δημιουργήθηκε ένα αδιέξοδο, αυτή τη φορά όμως με δυο σοβαρές διαφορές:

α. Στην Κύπρο δημιουργήθηκε σήμερα μια κατάσταση *de facto διχοτόμησης της Κύπρου*, με ένα μέρος του εδάφους της να κατέχεται στρατιωτικά από τους Τουρκοκύπριους και τις τουρκικές δυνάμεις και να διοικείται από την «*Προσωρινή Τουρκοκυπριακή Διοίκηση»*, και

β. Ο ΟΗΕ, και ιδιαίτερα οι Μεγάλες Δυνάμεις, απαιτούν να λυθεί το Κυπριακό Πρόβλημα με τρόπο που να είναι «*αποδεκτός απ' όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη»* και σ' αυτά συμπεριλαμβάνεται και η Τουρκική Κυβέρνηση.

Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις μπαίνουν μπροστά μας τα πιο κάτω ερωτήματα:

ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙ Η ΕΝΩΣΙΣ ΜΕ ΔΥΝΑΜΙΚΑ ΜΕΣΑ;

Η πείρα των τελευταίων χρόνων απέδειξε ότι μια απόπειρα πραγματοποίησης της Ενώσεως με δυναμικά μέσα θα οδηγούσε σε Ελληνο-Τουρκικό πόλεμο που, εκτός από τα άλλα δυσάρεστα επακόλουθα, θα κατέληγε πιθανότατα στην οριστική διχοτόμηση της Κύπρου παρά, στην πλήρη κατάληψη της από τις Ελληνικές Δυνάμεις.

ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΟ ΝΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙ Η ΕΝΩΣΙΣ ΜΕ ΤΗ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΜΕ ΑΝΤΑΛΛΑΓΜΑ ΜΙΚΡΕΣ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΕΙΣ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ;

Και πάλιν η πείρα των τελευταίων χρόνων απέδειξε ότι είναι αυταπάτη να πιστεύουμε ότι θα συγκατατεθεί η Τουρκία να εγκαταλείψει τα διεθνή δικαιώματα που απέκτησε από το 1959 πάνω στην Κύπρο, έναντι σχετικά μικρών παραχωρήσεων εκ μέρους της Ελλάδας. 'Οπως έπρεπε να περιμένουμε από ένα κράτος που απέδειξε στις τελευταίες δεκαετίες ότι δε *στερείται διπλωματικής δεξιοτεχνίας*, η Τουρκία είτε αρνείται να συζητήσει μια τέτοια λύση, είτε ζητά τέτοια ανταλλάγματα που θα είναι πολύ μεγαλύτερα σε σύγκριση με τις παραχωρήσεις που θα κάμει, ώστε τελικά η συναλλαγή να αποβεί προς όφελος δικό της παρά της Ελλάδας.

ΜΗΠΩΣ Ο ΧΡΟΝΟΣ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ;

Θα ήταν πλάνη να πιστεύουμε ότι η συνέχιση του σημερινού αδιεξόδου θα κάμει τους Τουρκοκύπριους να υποχωρήσουν ή να εγκαταλείψουν τη διχοτόμηση που έχει δημιουργηθεί. 'Οσο περισσότερο μιλούμε για την 'Ενωσιν, και όσο περνά ο καιρός, τόσο μεγαλώνει η πιθανότητα ότι η τουρκική πλευρά θα προχωρήσει από την «*de facto*» στην «*de jure*» διχοτόμηση, **με την ανακήρυξη χωριστού τουρκικού κρατιδίου, το οποίο θα θέλουν αργά ή γρήγορα να επεκτείνουν για να περιλάβει όλους τους Τουρκοκυπρίους και ν' αποκτήσουν, μεταξύ άλλων, και δικό τους λιμάνι**. 'Ολα αυτά βέβαια προοιωνίζουν νέες τοπικές συγκρούσεις με πιθανό αποτέλεσμα την τελειωτική διχοτόμηση της Κύπρου παρά την 'Ενωσιν.

ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΒΑΣΙΣΤΟΥΜΕ ΣΤΟΝ ΟΗΕ Ή ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΧΑΡΤΗ ΓΙΑ ΝΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΕΝΩΣΙΝ;

Πρώτα- πρώτα, είναι πολύ λυπηρό να λεχθεί, αν και είναι η πραγματικότητα, ότι, παρόλες τις βαρυσήμαντες διακηρύξεις που περιέχονται στον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ, στον κόσμο εξακολουθεί να επικρατεί *«το δίκαιο του ισχυρότερου»*.

Δεύτερο, οι αρχές του Χάρτη είναι τόσο γενικές και αόριστες, ώστε το κάθε κράτος δίνει σ' αυτές τη δική του ερμηνεία όπως του συμφέρει, και οι Διεθνολόγοι δε συμφωνούν λ.χ. ότι η Κύπρος δικαιούται, έστω και θεωρητικά, να ενωθεί σήμερα με την Ελλάδα όταν το θελήσει η πλειοψηφία του κυπριακού λαού. Για το θέμα αυτό θα ’πρεπε ίσως να είχαμε διαφωτίσει το λαό μας, και *για τα αδύνατα σημεία της υπόθεσης μας.*

Ο Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ, ναι μεν μιλά για σεβασμό της αρχής «*ίσων δικαιωμάτων και αυτοδιάθεσης των λαών*», η γενική όμως αυτή αρχή δεν ακυρώνει τις διεθνείς συνθήκες που περιορίζουν τα κυριαρχικά δικαιώματα ή την ανεξαρτησία των συμβαλλομένων κρατών. Για παράδειγμα, η Αυστρία, παρόλο που είναι μέλος του ΟΗΕ και θεωρητικά έπρεπε να ισχύει και γι' αυτήν η αρχή της αυτοδιάθεσης, εντούτοις η ανεξαρτησία της δεσμεύεται από μια διεθνή συμφωνία που απαγορεύει την 'Ενωση της (Anschluss) με τη Γερμανία. Και στην περίπτωση τη δική μας, οι περισσότεροι διεθνολόγοι δε συμφωνούν μαζί μας ότι οι Συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου, που έχουν ενσωματωθεί στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας και που απαγορεύουν την 'Ενωσιν, ήσαν «*εξ υπαρχής άκυρες*», αφού, όπως ισχυρίζονται, οι Συμφωνίες αυτές κατατέθηκαν στον ΟΗΕ όταν η Κύπρος έγινε μέλος του, και για τρία χρόνια (1960-1963) η Κυβέρνηση και η Βουλή μας, διαβεβαίωναν επίσημα «*πίστιν και σεβασμό*» σ' αυτές, χωρίς να τις καταγγείλουν. Ως γεγονός, μέχρι και σήμερα ακόμα, 12 χρόνια μετά την υπογραφή τους, ούτε η Κυπριακή ούτε η Ελληνική Κυβέρνηση κατήγγειλαν επίσημα, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, τη «*Συνθήκη Εγγυήσεως*» δυνάμει της οποίας η Κύπρος, η Ελλάδα, η Τουρκία και η Μ. Βρετανία έχουν υποχρέωση ν' απαγορεύουν κάθε ενέργεια που προωθεί άμεσα ή έμμεσα την 'Ενωσιν ή το διαμελισμό της Κύπρου, - άν και ο Συγγραφέας του παρόντος είχε εισηγηθεί την καταγγελία της στον Πρόεδρο και τα μέλη της Κυπριακής Κυβέρνησης στις 11.8.1964, αμέσως μετά το βομβαρδισμό της Κύπρου από την τουρκική αεροπορία, οπότε ήταν η καλύτερη ευκαιρία γι' αυτό *(δες κεφ. «Εισήγηση για Καταγγελία της Συνθήκης Εγγυήσεως», σ. 262).*

Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις δεν πρέπει να μας προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι, οι Μ. Δυνάμεις θεωρούν ότι ισχύουν αυτές οι Συνθήκες: Η Μ. Βρετανία το δήλωσε επανειλημμένα και η Αμερική αυτό εννοούσε όταν ο Πρόεδρος Τζόνσον στην περίφημη επιστολή του προς τον Ινονού, στις 6 Ιουνίου 1964, απέτρεψε την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο, τονίζοντας μεταξύ άλλων, το επιχείρημα ότι τέτοια εισβολή, που θα κατέληγε στη διχοτόμηση της Κύπρου, θ' αποτελούσε παραβίαση της «*Συνθήκης Εγγυήσεως*».

Επίσης, ο ΟΗΕ, παρόλον ότι μέχρι τώρα δεν αποφάνθηκε κατά πόσο ισχύουν αυτές οι Συνθήκες ή όχι, εντούτοις σ' όλα τα ψηφίσματα του συνιστά την εξεύρεση μιας «*συμφωνίας αποδεκτής από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη*», και σ' αυτά συμπεριλαμβάνεται και η Τουρκία.

'Οσον αφορά την αρχή της «*Αυτοδιάθεσης των λαών*», πρέπει ν' αναφέρουμε εδώ ότι η Αγγλική Κυβέρνηση στην προσπάθεια της να ματαιώσει την 'Ενωσιν, επινόησε από το Δεκέμβρη 1956 την ιδέα ότι «*αν πρόκειται να εφαρμοστεί η αρχή αυτή κάποτε για την Κύπρο, πρέπει να δοθεί η ευκαιρία όχι μόνο στην ελληνοκυπριακή αλλά και στην τουρκοκυπριακή κοινότητα ν' αποφασίσει, κάθε μια χωριστά, για το μελλοντικό της καθεστώς*» Πάνω σ' αυτή την κακεντρεχή επινόηση των 'Αγγλων στήριξαν οι Τούρκοι την ανθενωτική τους απειλή για τη «*Διπλήν 'Ενωσιν*».

ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΛΗΜΜΑ: «ΔΙΠΛΗ ΕΝΩΣΙΣ» Η ΝΕΑ ΣΥΜΒΙΒΑΣΤΙΚΗ ΛΥΣΗ;

'Οπως είδαμε πιο πάνω, η 'Ενωσις δεν μπορεί σήμερα να πραγματοποιηθεί ούτε με δυναμικά μέσα, ούτε με τη συγκατάθεση της Τουρκίας έναντι ανταλλαγμάτων, ούτε με τη διαιώνιση του σημερινού αδιεξόδου, και ούτε μέσω του ΟΗΕ. Αντίθετα όλοι αυτοί οι δρόμοι οδηγούν στη «*Διπλήν 'Ενωσιν*», που είναι ακριβώς εκείνο που θέλησε ν' αποφύγει η Ελληνική κυβέρνηση το 1959 με τη Συμφωνία της Ζυρίχης. «***Διπλή 'Ενωσις»* θα σημαίνει ότι τουλάχιστο το ένα - πέμπτο του Κυπριακού εδάφους, το πιο εύφορο - πιθανό οι περιοχές Καρπασίας, Τρικώμου, Λευκονοίκου, Κυθραίας, Κερύνειας και Μόρφου, - θα γίνει τουρκική επαρχία. Οι κάτοικοι των περιοχών αυτών, που ξεπερνούν τις 80.000, θα έχουν να διαλέξουν μεταξύ της υποταγής τους και πάλι στον τουρκικό ζυγό ή της εγκατάλειψης των σπιτιών και των χωριών τους, όπου έζησαν αυτοί και οι πρόγονοι τους, επί χιλιάδες χρόνια, και των περιουσιών τους τις οποίες δημιούργησαν με τον ιδρώτα του προσώπου τους, και να μετατραπούν σε πρόσφυγες όπως** λ.χ. οι Παλαιστίνιοι πρόσφυγες που για 25 τώρα χρόνια μετά τη διχοτόμηση της χώρας τους, μάταια αγωνίζονται με βόμβες, ρουκέττες και πολυβόλα να ξαναγυρίσουν στη γη των πατέρων τους.

Στη δική μας περίπτωση, η προσάρτηση από την Τουρκία ενός μέρους της Κύπρου, δεν αποκλείεται *να της ανοίξει μια μέρα την όρεξη για ολοκληρωτική κατάκτηση της Κύπρου*, εκμεταλλευόμενη το πλεονέκτημα της μικρής απόστασης της από την Κύπρο, για την αντιστάθμιση του οποίου η Ελλάδα θα είναι υποχρεωμένη να διατηρεί στην Κύπρο μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις.

'Οπως οι διχοτομήσεις της Παλαιστίνης, της Κορέας και του Βιετνάμ όχι μόνο δεν έλυσαν τα προβλήματα των χωρών τούτων αλλά αντίθετα προκάλεσαν και προκαλούν μακροχρόνιες συγκρούσεις και πολέμους, έτσι και η διχοτόμηση της Κύπρου, που είναι πολύ μικρότερη και δεν έχει φυσικά σύνορα διαχωρισμού, θα διαιωνίσει αντί να λύσει το «*Κυπριακό Πρόβλημα*», και θα γίνει αιτία συνεχών προστριβών και συγκρούσεων μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, που θα απορροφήσουν κάθε ικμάδα δημιουργικής ζωής και προόδου, τόσο της Κύπρου όσο και της Ελλάδας, με αποτέλεσμα να καταστραφεί οριστικά το παρόν και το

μέλλον του ιστορικού τούτου ελληνικού νησιού, και να ανακοπεί και η ειρηνική πρόοδος της Ελλάδας.

Μπροστά σ' αυτό το τραγικό δίλημμα δε χωρεί καμιά αμφιβολία ότι **το ΕΘΝΙΚΟ μας συμφέρον απαιτεί ένα νέο συμβιβασμό με τους Τουρκοκύπριους**, με την ελπίδα ότι από εδώ κι εμπρός τα παθήματα των τελευταίων 12 χρόνων θα μας γίνουν μαθήματα για τη μελλοντική μας πολιτική, και την επάνοδο στην πολιτική της «*στενής συνεργασίας και της δημιουργικής φιλίας»* μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, που οραματίστηκε πριν 41 χρόνια ο Ελευθέριος Βενιζέλος και δοκίμασε να την αναβιώσει πριν 12 χρόνια ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, και την οποία τορπίλλισαν οι ενδοκυπριακές συγκρούσεις του Δεκεμβρίου 1963.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ 12 ΧΡΟΝΩΝ

Τα κυριώτερα μαθήματα που πρέπει να αντλήσουμε από τα παθήματα μας των τελευταίων 12 χρόνων είναι:

α. Το κυπριακό πρόβλημα δε λύεται υπέρ των Ελλήνων με τη βία.

β. Μέσα στα πλαίσια ειρηνικής συμβίωσης των Ελλήνων και των Τούρκων κατοίκων της, η Κύπρος μπορεί να ευημερήσει και να προοδεύσει οικονομικά, κοινωνικά και πνευματικά, *οπότε τα μεγαλύτερα οφέλη της τέτοιας προόδου θα τα καρπωθούν οι 'Ελληνες κάτοικοι της που, όχι μόνο αποτελούν τη μεγαλύτερη πλειοψηφία, αλλά και διαθέτουν από παράδοση μεγαλύτερες επιχειρηματικές ικανότητες*. Επομένως, ευημερία και πρόοδος της Κύπρου σημαίνει κυρίως ελληνική ευημερία και πρόοδο.

γ. Πολλοί συνταγματικοί περιορισμοί που φαίνονται στο χαρτί απαράδεκτοι γιατί είναι ανεδαφικοί, γρήγορα ατονούν. Για παράδειγμα, το Κυπριακό Σύνταγμα έδινε Βέτο στον Τούρκο Αντιπρόεδρο όσον αφορά την εξωτερική πολιτική της Δημοκρατίας. Μήπως τούτο εμπόδισε καθόλου την «*αδέσμευτη»* πολιτική της Κύπρου στην περίοδο 1960-63 στην οποία ο Αντιπρόεδρος Δρ Κιουτσιούκ ήταν αντίθετος; Επίσης, το Βέτο των Τούρκων βουλευτών για τη θέσπιση φορολογικών νόμων, παρόλο που είχε δημιουργήσει μια προσωρινή δυσκολία όσον αφορά το Φόρο Εισοδήματος, εντούτοις τελικά ο φόρος αυτός διευθετήθηκε με τρόπο ευνοϊκό για την ελληνική κοινότητα, γιατί η Ελληνική Παιδεία επιχορηγείτο με ολόκληρο το φόρο που εισπραττόταν από τους 'Ελληνες και που αναλογούσε στο 92,2% του συνόλου, ενώ διαφορετικά θα έπαιρνε επιχορήγηση από τον Κυπριακό προϋπολογισμό με αναλογία μόνο 80% και το υπόλοιπο θα παραχωρείτο στην Τουρκική Παιδεία.

Το συμπέρασμα που βγαίνει είναι ότι, ο ρους της κοινωνικής ζωής και της προόδου παραμερίζει και ατονεί ορισμένες συνταγματικές πρόνοιες που στέκονται στο δρόμο της προόδου, αρκεί τούτο να γίνεται σταδιακά, ειρηνικά και

αθόρυβα, και *να μη βιαζόμαστε να σβήσουμε από το χαρτί αυτό που ατονεί στην πράξη.*

ΝΕΑ ΣΥΜΒΙΒΑΣΤΙΚΗ ΛΥΣΗ

'Οπως είναι γνωστό, οι βασικοί όροι που βάζουν οι Τούρκοι για να αποδεχτούν μια νέα συμβιβαστική λύση είναι: (α) Αποκλεισμός της Ενώσεως παράλληλα με τον αποκλεισμό της διχοτόμησης, και (β) τοπική αυτοδιοίκηση των Τούρκων. Πώς πρέπει ν' αντιμετωπίσουμε τις απαιτήσεις αυτές;

Ο αποκλεισμός τόσο της Ενώσεως, όσο και της διχοτόμησης ήταν η βασική αρχή της Συμφωνίας της Ζυρίχης, την οποία είμαστε υποχρεωμένοι να δεχτούμε και στη νέα συμβιβαστική συμφωνία με τους Τούρκους εφόσον, όπως είδαμε προηγουμένως, *κάθε άλλος δρόμος οδηγεί στο διαμελισμό και την οριστική καταστροφή της Κύπρου, καθώς και στην εμπλοκή της Ελλάδας σε συνεχείς διενέξεις και συγκρούσεις με την Τουρκία*. Θα προβληθεί ίσως το ερώτημα:

α. είναι σωστό να αποκλείσουμε την 'Ενωσιν για πάντα; και

β. έστω κι αν αυτό επιβάλλουν οι περιστάσεις θα το αποδεχθεί άραγε ο κυπριακός λαός;

'Οσον αφορά την πρώτη ερώτηση, η απάντηση είναι ότι η ιστορία μας διδάσκει ότι οι διεθνείς συμφωνίες, και όταν ακόμα περιέχουν ρητή πρόνοια ότι θα ισχύουν για πάντα, αργά ή γρήγορα ατονούν, εκπνέουν ή ανατρέπονται όταν οι περιστάσεις που τις δημιούργησαν, αλλάξουν. Στη ζωή των εθνών και του κόσμου δεν ισχύει το «*ποτέ*» όσο κι αν το υπογραμμίζουν εκείνοι που το δηλώνουν ή το υπογράφουν. Επομένως πρέπει να αποφασίσουμε αν θα αποκλείσουμε ή όχι την 'Ενωσιν, προς το παρόν, και όπως είδαμε δεν έχουμε άλλη εκλογή. 'Οσον αφορά τον Κυπριακό λαό, στους ώμους του οποίου τείνουμε να ρίχνουμε όλα τα λάθη μας, αυτός είναι αρκετά ρεαλιστής ώστε να αντιληφθεί και να προσυπογράψει μια νέα συμβιβαστική συμφωνία με τους Τούρκους. 'Αλλωστε, το Φεβρουάριο 1968 όταν ο Κυπριακός λαός κλήθηκε στις Προεδρικές εκλογές να διαλέξει μεταξύ της πολιτικής της «*εφικτής» Ανεξαρτησίας* και της πολιτικής της «*ευκταίας» Ενώσεως* ψήφισε υπέρ της πρώτης με πλειοψηφία 96%.

ΑΝΑΓΚΗ ΑΜΟΙΒΑΙΑΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΩΝ

Η νεότερη επιστημονική «*θεωρία των διενέξεων*» (theory of conflict) μας διδάσκει ότι, σε όλες τις διενέξεις, βασικό εμπόδιο για την επίτευξη συμφωνίας είναι οι αμοιβαίοι φόβοι και η έλλειψη αλληλοκατανόησης των διϊστάμενων πλευρών. Στις περιπτώσεις μάλιστα που έχουν μεσολαβήσει συγκρούσεις μεταξύ των δυο πλευρών, η απομόνωση που ακολουθεί, μεγαλώνει τους φόβους και την ασυνεννοησία, και κάθε πλευρά δημιουργεί μια διαστρεβλωμένη εικόνα για τους σκοπούς και τις επιδιώξεις της άλλης, κι επιρρίπτει στους ώμους

της άλλης την ευθύνη για την έναρξη και τη συνέχιση της διαμάχης. Επομένως, το πρώτο βήμα για την επίτευξη συμφωνίας, είναι η κατανόηση από κάθε πλευρά και το εξανέμισμα των φόβων και των υπονοιών της άλλης. Στην περίπτωση της κυπριακής διένεξης, η τουρκική πλευρά πιστεύει -

α. ότι οι Ελληνοκύπριοι προσπάθησαν το Δεκέμβριο 1963 να εξοντώσουν τους Τουρκοκύπριους για να πραγματοποιήσουν την 'Ενωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα και ότι η απόπειρα αυτή ματαιώθηκε χάρη στην επέμβαση του τουρκικού στρατιωτικού αποσπάσματος που βρίσκεται στην Κύπρο και στην απειλή της τουρκικής εισβολής,

β. ότι παρόμοια απόπειρα εξόντωσης τους πιθανό να επαναληφθεί και στο μέλλον,

γ. ότι οι Ελληνοκύπριοι, αν δεν επιτύχουν τη φυσική εξόντωση των Τουρκοκυπρίων, θα επιδιώξουν να τους καταστρέψουν και να τους υποδουλώσουν πολιτικά και οικονομικά,

δ. ότι οι Ελληνοκύπριοι θέλουν να χρησιμοποιήσουν την Ανεξαρτησία σαν βήμα προς την 'Ενωσιν,

ε. ότι η Ελλάδα εξακολουθεί να επιδιώκει τη δημιουργία της «*Μεγάλης Ελλάδας»* και την αναβίωση του Βυζαντίου και ότι η 'Ενωσις της Κύπρου με την Ελλάδα θα «*περικυκλώσει»* την Τουρκία και από το νότο, και θα είναι ένα βήμα προς την κατεύθυνση αυτών των επιδιώξεων.

Τι έχουμε κάμει μέχρι σήμερα για να διώξουμε αυτούς τους φόβους; Δυστυχώς, όλες οι ομιλίες και τα δημοσιεύματα μας στην Κύπρο ενισχύουν μάλλον παρά να διώξουν τους φόβους αυτούς των Τουρκοκυπρίων, και ταυτόχρονα δημιουργούν την ψευδαίσθηση στους 'Ελληνες ότι δεν είναι πολύ μακριά η ημέρα της Ενώσεως.

Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις, δεν πρέπει να μας προκαλεί έκπληξη όταν οι Τουρκοκύπριοι υποστηρίζουν ότι ο καλύτερος τρόπος για *«εξασφάλιση της ζωής και της περιουσίας τους»* και για «*ματαίωση νέας απόπειρας των Ελλήνων να ενσωματώσουν την Κύπρο στην Ελλάδα»*, είναι η εξασφάλιση «*τοπικής αυτοδιοίκησης»* ούτως ώστε να είναι σε θέση, όπως ισχυρίζονται, να κηρύξουν στην ανάγκη και εκείνοι αντιπραξικοπηματικά την 'Ενωση τους με την Τουρκία.

Για να επιτύχουμε μια λογική και εφαρμόσιμη συμφωνία με τους Τουρκοκυπρίους πρέπει να τους πείσουμε, τόσο με τη στάση και τη συμπεριφορά μας απέναντι τους, όσο και με τις επίσημες, ειλικρινείς και συνεπείς δηλώσεις μας, ότι οι φόβοι τους είναι αδικαιολόγητοι, και ότι αντίθετα απ' ό,τι νομίζουν πως θέλουμε να τους εξοντώσουμε και ή να τους υποδουλώσουμε φυσικά, οικονομικά ή πολιτικά, εμείς επιθυμούμε να συνεργαστούμε μαζί τους για την οικονομική και την πνευματική ανάπτυξη ολόκληρου του κυπριακού λαού, χωρίς εθνικές διακρίσεις, και ότι δεχόμαστε να εγγυηθούν τις νέες συμφωνίες οι 4 Μ. Δυνάμεις - όπως γίνεται τελευταία λόγος

ότι θα γίνει με τη λύση που επιδιώκεται για το Μεσανατολικό πρόβλημα. Επίσης, πρέπει να αρχίσουμε να προσανατολίζουμε το λαό μας στην ιδέα ενός νέου ρεαλιστικού συμβιβασμού με τους Τουρκοκυπρίους αντί να συνεχίζουμε να τον φανατίζουμε με ανεδαφικά Ενωτικά συνθήματα.

Από την πλευρά των Τούρκων, θα πρέπει βέβαια κι εκείνοι έμπρακτα να μας πείσουν ότι δεν επιδιώκουν τη διχοτόμηση της Κύπρου και την προσάρτηση της στην Τουρκία και ο αποκλεισμός και των δυο πρέπει να καλύπτεται από την εγγύηση των 4 Μ. Δυνάμεων - και ότι επιθυμούν να συνεργαστούν ειλικρινά μαζί μας για την ανάπτυξη και την πρόοδο της Κύπρου σαν συνόλου. Μόνο με μια τέτοια **αποκλιμάκωση της ενδοκυπριακής διένεξης**, που πρέπει να την εφαρμόσουμε συστηματικά και με συνέπεια, θα μπορέσουμε να φθάσουμε σε μια λογική και βιώσιμη συμφωνία με την τουρκική πλευρά και να αποφύγουμε το θανάσιμο κίνδυνο που απειλεί το ιστορικό μας νησί.

Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι τυχόν καταστροφή του παρόντος και του μέλλοντος της Κύπρου θα ζημιώσει πολύ περισσότερο τους 'Ελληνες, που είναι η πλειονότητα που επικρατεί και ευημερεί, παρά τους Τούρκους, και επομένως το συμφέρον της ελληνικής πλευράς απαιτεί να πάρει η ίδια την πρωτοβουλία για την επίτευξη της αλληλοκατανόησης με τους Τούρκους και να κάμει στην ανάγκη τις μεγαλύτερες θυσίες για να σώσει την Κύπρο από τον κίνδυνο της καταστροφής της που επικρέμεται πάνω της.

«ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ» ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΩΝ

Αν ακολουθηθεί η τακτική που αναφέραμε πιο πάνω, της αποκλιμάκωσης και από τις δυο πλευρές, των κατηγοριών, των φόβων, και προκαταλήψεων, θα είναι πολύ πιο εύκολο να βρεθεί μια συμβιβαστική λύση για την τουρκική απαίτηση για «*Τοπική Αυτοδιοίκηση*». Ο βαθμός της τοπικής αυτής «*αυτοδιοίκησης*» και η συνταγματική της μορφή είναι θέμα «*παζαρέματος*» των δυο πλευρών, και δεν μπορούμε να καθορίσουμε το αποτέλεσμα. Σ' αυτό το «*παζάρεμα*», η ελληνική πλευρά πρέπει να προσπαθήσει να περιορίσει, όσο είναι δυνατό, το βαθμό της πολιτικής διαιρετικότητας που συνεπάγονται οι απαιτήσεις των Τουρκοκυπρίων, παραχωρώντας σαν αντάλλαγμα τον αποκλεισμό της Ενώσεως και την οικονομική ενίσχυση των Τουρκοκυπρίων κατ' αναλογία με τον πληθυσμό τους. 'Οσον αφορά το τελευταίο σημείο, θα πρέπει να τονιστεί ότι ο βαθμός της οικονομικής επιχορήγησης της Τοπικής Διοίκησης των Τουρκοκυπρίων από τον Κεντρικό Προϋπολογισμό της Δημοκρατίας, πρέπει να είναι ανάλογος με την εξάρτηση μιας τέτοιας διοίκησης από την Κεντρική κυβέρνηση, και αντίστροφα, όσο μεγαλύτερη θα είναι η ανεξαρτησία αυτής της Τοπικής Διοίκησης από την Κεντρική Κυβέρνηση, τόσο μικρότερη θα είναι η οικονομική επιχορήγηση από μέρους της Κεντρικής Κυβέρνησης.

Παρόλα τα παζαρέματα μας όμως, πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι η τουρκική πλευρά θα επιμένει να έχει αρκετό βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης. Γι'

αυτό το λόγο το παζάρεμα τούτο πρέπει να γίνει με αρκετή δεξιοτεχνία ώστε από τη μια να πετύχουμε τη μεγαλύτερη δυνατή ενότητα διακυβέρνησης, και από την άλλη, να μη «*παρατεντώσουμε το σχοινί*» μέχρι του σημείου που να κινδυνεύει να κοπεί.

Πρέπει όμως για κάθε περίπτωση να έχουμε υπόψη μας ότι η πολιτική, κοινωνική και οικονομική απομόνωση που επιδιώκουν για την κοινότητα τους οι Τουρκοκύπριοι - που είναι ένα είδος «*Apartheid*» που θέλουν να επιβάλουν στον εαυτό τους - τελικά θα ζημιώσει πολύ περισσότερο την τουρκική κοινότητα παρά την ελληνική. Επομένως, αν οι 'Ελληνες ακολουθήσουν ορθή πολιτική έναντι των Τουρκοκυπρίων, με σκοπό να αποβάλουν την «*ελληνοφοβία*» τους, θα έλθει σύντομα η μέρα που οι Τουρκοκύπριοι θα επιζητούν να συνεργαστούν με τους 'Ελληνες για να μπορέσουν να απολαύσουν και εκείνοι τους καρπούς της προβλεπόμενης ευημερίας και προόδου της Κύπρου που θα τις στερούνται όσο καιρό θα είναι αυτο-απομονωμένοι.

ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Το πρόβλημα της Κύπρου και το δίλημμα που αντιμετωπίζουν σήμερα η Κύπρος και η Ελλάδα, πρέπει να τα δούμε μέσα στα πλαίσια των προοδευτικών εξελίξεων του κόσμου στο τελευταίο τρίτο του εικοστού αιώνα, στον οποίο ζούμε. *'Οσες χώρες θέλουν να προοδεύσουν και ν' απολαύσουν τους καρπούς των τεχνολογικών και επιστημονικών επιτευγμάτων της ανθρωπότητας, πρέπει να ζήσουν ειρηνικά με τους γείτονες τους* για ν' αφοσιωθούν απερίσπαστες στο μεγάλο και δύσκολο έργο της οικονομικής, κοινωνικής και πνευματικής ανάπτυξης των λαών τους. Και εμείς οι 'Ελληνες, *που οι πρόγονοι μας, Δημόκριτος, Αρχιμήδης, Αριστοτέλης και άλλοι πολλοί έβαλαν τα θεμέλια της σημερινής τεχνολογίας και επιστήμης,* αυτό πρέπει να κάμουμε, αν θέλουμε να φανούμε αντάξιοι τους. Αντίθετα, *οι χώρες που θα παρασυρθούν σε διενέξεις με τους γείτονες τους, είναι καταδικασμένες να εξαντλούν τις δυνάμεις τους σε αλληλοκαταστρεπτικές παρά δημιουργικές ενέργειες*.

Η 'Ενωσις της Κύπρου με την Ελλάδα δεν είναι αυτοσκοπός για τον οποίο πρέπει να θυσιασθεί η πρόοδος τόσο της Κύπρου όσο και της Ελλάδας. *Βασικός σκοπός της Ενώσεως θα ήταν η συμβολή της Κύπρου στην οικονομική, κοινωνική και πνευματική πρόοδο του ελληνικού λαού ως συνόλου.* Εφόσον όμως, οι διεθνείς περιστάσεις δε μας επιτρέπουν σήμερα να πραγματοποιήσουμε την 'Ενωσιν, πρέπει να βρούμε άλλον τρόπο - όπως λέει και ο λαός μας: «*το καλό το παλληκάρι ξέρει κι άλλα μονοπάτια*» - για την επίτευξη του βασικού σκοπού που θα επιδίωκε η 'Ενωσις αν πραγματοποιόταν. Και αυτό το «*άλλο μονοπάτι*» είναι **να *κάμουμε την Κύπρο ένα δεύτερο ακμάζον Ελληνικό Κέντρο*** - όπως ήταν κάποτε και η φιλοδοξία του βασιλιά της Σαλαμίνας Ευαγόρα του Α'.

Η Κύπρος, ως ανεξάρτητο κράτος, οσοδήποτε βαθμό «*τοπικής αυτοδιοίκησης»* κι αν έχουν οι Τουρκοκύπριοι σ' αυτή,, στην πράξη θα διευθύνεται πολιτικά και οικονομικά από τους 'Ελληνες και θα έχει όλες τις δυνατότητες να ευημερήσει και να προοδεύσει τόσο υλικά όσο και πνευματικά, συνεργαζόμενη σε όλους τους πνευματικούς τομείς με την Ελλάδα με την οποία μπορεί να συνεργάζεται και οικονομικά, προπάντων όταν, όπως είναι πολύ πιθανό, η **Κύπρος θα συνδεθεί με την ΕΟΚ με την οποία είναι ήδη συνδεμένη η Ελλάδα**. Αν και είναι αδύνατο να προβλέψει ένας τις απώτερες εξελίξεις του κόσμου, **δεν αποκλείεται μια μέρα η ΕΟΚ να εξελιχθεί και σε πολιτική ένωση - όπως άλλωστε προβλέπει η Συμφωνία της Ρώμης - οπότε θα πραγματοποιηθεί, έστω και έμμεσα, ο προαιώνιος πόθος της Ενώσεως**.

Επίσης, η Κύπρος, με την προνομιακή της γεωγραφική θέση, στο σημείο επαφής των τριών μεγάλων Ηπείρων Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής - που συγκεντρώνουν τα τέσσερα-πέμπτα του πληθυσμού του κόσμου, έχει τη δυνατότητα να καταστεί κέντρο διεθνούς οικονομικής και πνευματικής συνεργασίας και επιστημονικής έρευνας των διαφόρων οργανισμών των Ηνωμένων 'Εθνων, και πιθανό μια μέρα και έδρα του παγκόσμιου αυτού οργανισμού. Βέβαια, όλα αυτά δε θα μας τα προσφέρει «*έτοιμα σε ασημένιο πιάτο»* ο έξω κόσμος. Πρέπει να τα κερδίσουμε με μια συνετή, λογική και συνεπή εξωτερική και εσωτερική πολιτική. Μπροστά στις Κυβερνήσεις Κύπρου και Ελλάδας ανοίγονται σήμερα δυο δρόμοι:

1. Ο σαγηνευτικός, αλλά ολισθηρός δρόμος της συναισθηματικής πολιτικής που υποτιμά τις δυνάμεις και την ευφυία του αντιπάλου, και υπερτιμά τις δικές μας και που «***κυνηγά δυο λαγούς»*** **ταυτόχρονα - την 'Ενωσιν και την Ανεξαρτησία. Ο δρόμος αυτός θα οδηγήσει τελικά στο χάσιμο και των δυο, στο διαμελισμό της Κύπρου και σε εθνικές περιπέτειες**, και

2. Ο ασυμπαθής αλλά ασφαλής δρόμος *μιας προγραμματισμένης ρεαλιστικής πολιτικής*, η οποία εκτιμά όπως πρέπει τις δυνάμεις του αντιπάλου και αναγνωρίζει τις δικές μας αδυναμίες και η οποία επιδιώκει συστηματικά και με πλήρη συνέπεια ένα εφικτό στόχο. Αυτός είναι ο δρόμος που θα μας οδηγήσει αργά ή γρήγορα, στην ειρηνική πρόοδο και προκοπή του ελληνικού λαού της Κύπρου και της Ελλάδας.

Δε χωρεί αμφιβολία ότι, *το εθνικό συμφέρον απαιτεί να ακολουθηθεί ο δεύτερος δρόμος προτού είναι αργά. 'Οσο περισσότερο αργούμε να τον ακολουθήσουμε, τόσο λιγοστεύουν για μας οι πιθανότητες επιτυχίας.*

Η μελέτη αυτή περιέχει μερικές πικρές αλήθειες, που πιθανό να μην αρέσουν. Στις κρίσιμες όμως στιγμές της ιστορίας ενός λαού όπως είναι οι σημερινές για μας - οι κυβερνήτες έχουν περισσότερη ανάγκη από μια ανιδιοτελή, ειλικρινή και καλόπιστη κριτική και από εποικοδομητικές εισηγήσεις, παρά από αυλοκολακείες.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(27.4.1971)

Μακαριώτατε,

Ως 'Ελληνας Κύπριος ο οποίος πονεί τον τόπον του και, όπως ξέρετε, από πολλά χρόνια προσπαθεί με άρθρα, μελέτες και υπομνήματα, να συμβάλει στην οικονομική, κοινωνική και πνευματική πρόοδο της ιδιαίτερης μας πατρίδας, έχω ετοιμάσει την εσώκλειστη μελέτη που τιτλοφορείται «ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΠΡΟΤΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΡΓΑ», την οποία σας αποστέλλω με την ελπίδα ότι θα σας φανεί χρήσιμη στο χειρισμό του Κυπριακού Προβλήματος κατά τις κρίσιμες αυτές στιγμές της ιστορίας της νήσου μας.

Είμαι πρόθυμος, εάν επιθυμείτε, να σας συναντήσω και συζητήσω μαζί σας τις απόψεις τις οποίες εκθέτω σ' αυτή τη μελέτη μου.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟ ΑΒΕΡΩΦ
ΚΑΙ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ (21.11.1975)

Την πιο πάνω μελέτη μου συνοδευμένη με επιστολή παρόμοια εκείνης που έστειλα στον κ. Καραμανλή *(δες «Επιστολή στον κ. Κωνσταντίνο Καραμανλή (30.6.1971)», σ. 315),* έστειλα στις 12.5.1971 και στον κ. Ευάγγελο Αβέρωφ, ο οποίος, ως Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας ήταν ο κύριος πρωτεργάτης της Συμφωνίας της Ζυρίχης. Το 1971, την Ελλάδα την κυβερνούσε η Χούντα και ο κ. Αβέρωφ, ο οποίος ήταν ένας από τους καταδιωκόμενους πολιτικούς που προσπαθούσαν να ανατρέψουν τη Χούντα, δεν μου απάντησε.

Μετά την πτώση της Χούντας τον Ιούλιο 1974, ο κ. Αβέρωφ διορίστηκε από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή Υπουργός 'Αμυνας και στις 30.8.1975 του έστειλα τη μελέτη μου, με τίτλο «ΕΦΙΚΤΗ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΟΥ ΘΑ ΜΑΤΑΙΩΣΕΙ ΤΟΝ ΕΠΙΚΡΕΜΑΜΕΝΟ ΚΙΝΔΥΝΟ ΤΟΥΡΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ».

'Οπως φαίνεται στη φωτοτυπία της απάντησης του με ημερομηνία 21.11.1975 *(δες απάντηση του κ. Ευάγγελου Αβέρωφ, 21.11.1975, σ. 373)* ο κ. Αβέρωφ, αν και δε με ήξερε προσωπικά, αναφέρθηκε στην πιο πάνω μελέτη μου και έκαμε τα παρακάτω σχόλια:

«'Εψαξα και ηύρα ένα άλλο (υπόμνημα) που μου είχατε στείλει το 1971. Και εκείνο άριστο και προφητικό. Αυτόχρημα προφητικό και σε λεπτομέρειες ακόμη. Αν όσα γράφατε τότε τα είχαν προσέξει, θα απεφεύγοντο πολλές συμφορές».

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΜΕΓΑΡΟΝ

'Εν Λευκωσίᾳ, τῇ 6ῃ Μαΐου 1971.

Κύριον
Χρ. Οἰκονομίδην,
Τ. Κ. 1632,
'Ενταῦθα.

'Αγαπητέ κ. Οἰκονομίδη,

'Ελάβομεν τήν ἀπό 27ης λήξαντος μηνός 'Απριλίου ἐπιστολήν σας ὡς καί τήν συναποσταλεῖσαν μελέτην σας "Ρεαλιστική ἐθνική λύσις τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος προτοῦ εἶναι ἀργά" καί θερμῶς εὐχαριστοῦμεν.

Ἔχομεν ὡρισμένας ἐπιφυλάξεις ἐπί τῶν ἀπόψεών σας, ἐκφράζομεν ὅμως βαθεῖαν ἐκτίμησιν διά τό ἐν προκειμένῳ ἐνδιαφέρον σας καί διά τήν ἀνάλυσιν τοῦ προβλήματος.

'Επί τούτοις ἐπικαλούμεθα ἐφ' ὑμᾶς πλουσίας δωρεάς παρά τοῦ 'Αναστάντος Σωτῆρος.

'Εν Χριστῷ Εὐχέτης

+ Ὁ Κίτιον Κύριλλος

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(19.5.1971)

Μακαριώτατε,

Σας ευχαριστώ για την επιστολή σας με ημερομηνία 6 Μαΐου 1971, με την οποία εκφράζετε τη βαθειά σας εκτίμηση για την ανάλυση του Κυπριακού Προβλήματος στη μελέτη μου με τίτλο *«Ρεαλιστική Εθνική λύση του Κυπριακού Προβλήματος προτού είναι αργά»*, που σας έστειλα στις 27 Απριλίου. Στην ίδια επιστολή γράφετε ότι έχετε «*ορισμένες επιφυλάξεις»* για τις απόψεις μου.

Επειδή, όπως είναι γνωστό, η Κύπρος περνά σήμερα μια από τις πιο κρίσιμες, ίσως, στιγμές της ιστορίας της, και η ζωή ή ο θάνατος της θα εξαρτηθεί από την ορθή ή λανθασμένη πολιτική που θα ακολουθήσει στους επόμενους λίγους μήνες η Μακαριότητα σας, - στους ώμους της οποίας πέφτει όλο το βάρος αυτής της πολιτικής - είμαι πρόθυμος, αν μπορείτε να εξοικονομήσετε μια ή δυο ώρες από τις πολλές σας ασχολίες, να σας συναντήσω για να προσπαθήσουμε μαζί, με τη διαλεκτική μέθοδο, να διαλευκάνουμε ορθολογικά τα σημεία της πολιτικής για το Κυπριακό που εισηγούμαι στη μελέτη μου, πάνω στα οποία έχετε, όπως γράφετε, ορισμένες επιφυλάξεις.

Περιμένοντας σύντομα απάντησή σας,

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Σημείωση: Ο Πρόεδρος Μακάριος δεν απάντησε στην επιστολή αυτή.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ (30.6.1971)

Κύριον
Κωσταντίνον Καραμανλή,
Παρίσι.

Αγαπητέ κ. Καραμανλή,

Ως 'Ελληνας Κύπριος που πονεί τον τόπο του και από πολλά χρόνια προσπαθεί, με άρθρα, μελέτες και υπομνήματα, να συμβάλει στην πρόοδο της ιδιαίτερης του πατρίδας, έχω ετοιμάσει την εσώκλειστη μελέτη που τιτλοφορείται «ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΡΟΤΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΡΓΑ», την οποίαν έστειλα πριν δυο μήνες περίπου στον Πρόεδρο και τους Υπουργούς της Κυπριακής Δημοκρατίας και στον Πρωθυπουργό και τον Υφυπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας, με την ελπίδα ότι αυτή θα τους φανεί χρήσιμη στο χειρισμό του Κυπριακού Προβλήματος *στις κρίσιμες αυτές στιγμές της ιστορίας της νήσου μας*.

Επειδή, όπως είναι γνωστό, είστε ο πρωτεργάτης της Συμφωνίας της Ζυρίχης για την Κύπρο, είμαι βέβαιος ότι θα ενδιαφέρεστε να διαβάσετε αυτή τη μελέτη μου. Γι' αυτό σας στέλλω το εσώκλειστο αντίτυπο και θα ευχαριστηθώ, αν έχετε την καλωσύνη, να ακούσω τα σχόλια σας,

Διατελώ με τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

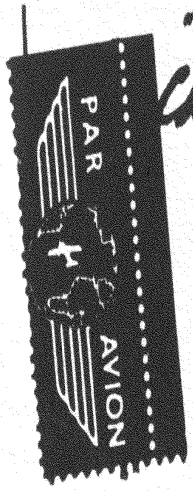

Ms.
Chris. Economides
P. O. Box 1632
Nicosia
Cyprus

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

Έφαγα τις μηλιάνες
μου δεν αδράσκω
θερμή.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΝ ΚΥΠΡΩ

'Αριθ.Πρωτ. 1370

Λευκωσία, 17 'Ιουνίου, 1971.

'Αξιότιμον
Κύριον Χριστοφῆν Οἰκονομίδην,
Ταχ. Κιβ. 1632,
ΕΝΤΑΥΘΑ

'Αξιότιμε Κύριε Οἰκονομίδη,

Λυποῦμαι διότι μέ καθυστέρησιν σᾶς γνωρίζω λῆψιν τῆς περί τοῦ Κυπριακοῦ μελέτης σας ὑπό τόν τίτλον "Ρεαλιστική ἐθνική λύσις τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος προτοῦ εἶναι ἀργά" καί ἡμερομηνίαν 28.4.1971. Πλήν, ἐκ παραδρομῆς τῆς ὑπηρεσίας, αὕτη εἶχε παραπέσει.

'Ανέγνωσα μετ'ἐνδιαφέροντος τάς ἐν αὐτῇ ἐκτιθεμένας ἀπόψεις, θέλω δέ διαβιβάσει, συμφώνως πρός τήν ἐπιθυμίαν σας, τό ἓν ἀντίτυπον εἰς τόν 'Υφυπουργόν 'Εξωτερικῶν, ἁρμόδιον ἐν προκειμένῳ ἐκπρόσωπον τῆς 'Ελληνικῆς Κυβερνήσεως

Θά ἠμαι πρόθυμος εἰς πρώτην εὐκαιρίαν νά ἀνταλλάξω μεθ'ὑμῶν ἀπόψεις ἐπί τῶν θιγομένων εἰς τήν μελέτην σας θεμάτων. -

Μετά τιμῆς

Κ. Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ
Πρέσβυς τῆς 'Ελλάδος

ΑΛΛΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΠΗΡΑ ΚΑΙ ΠΟΣΕΣ ΔΕΝ ΠΗΡΑ[284]

Μια ανάλυση των γραπτών και προφορικών απαντήσεων που πήρα, και μια σύγκριση τους με τον αριθμό εκείνων που δεν πήρα, έχει, πιστεύω, ενδιαφέρον, για τους κοινωνιολόγους οι οποίοι θα έπρεπε κάποτε να ασχοληθούν με **το φαινόμενο της πολιτικής ανωριμότητας των Κυπρίων σε αντίθεση με την επιχειρηματική τους προοδευτικότητα**.

Τη μελέτη μου αυτή την έστειλα σε όλους τους Υπουργούς, σε όλους τους Βουλευτές, σε πολλά άλλα πολιτευόμενα πρόσωπα όλων των παρατάξεων - από την άκρα δεξιά μέχρι την άκρα αριστερά και σε πολλούς μη πολιτευόμενους που πίστευα ότι, λόγω της μόρφωσης και της κοινωνικής τους θέσης, θα έπρεπε να ενδιαφέρονται για τα κοινά και ιδιαίτερα για το καυτό κυπριακό μας πρόβλημα.

Από τους 260 Κυπρίους, στους οποίους έστειλα τη μελέτη μου, μου απάντησαν γραπτώς μόνο το 10% περίπου και ένα 5% μου τηλεφώνησαν. 'Ολοι, εκτός από ένα, συμφωνούσαν με τις απόψεις μου, αλλά οι περισσότεροι απ' αυτούς εξέφρασαν την άποψη ότι «*δεν μπορεί να γίνει τίποτα».*

Ο μόνος που μου έγραψε ότι διαφωνούσε ήταν ένας αντι-ακελικός κομμουνιστής (ο πρώην Γενικός Γραμματέας του ΑΚΕΛ Πλουτής Σέρβας) - ο οποίος μου έγραψε: «*Εξακολουθώ να εμμένω στο αίτημα της Αυτοδιάθεσης ... γιατί το νησί μας είναι τόσο μικρό, ώστε να μη μπορεί να σταθεί μέσα στο σύγχρονο κόσμο σαν ανεξάρτητη πολιτική και οικονομική μονάδα».*

Μεταξύ των υπόλοιπων 220 περίπου που δε μου απάντησαν, περιλαμβάνονταν τα τρία-τέταρτα των Κυπρίων Υπουργών και τα 90% των Βουλευτών οι οποίοι δυστυχώς δε συνηθίζουν να απαντούν στις πολυάριθμες επιστολές και υπομνήματα που τους έστειλα στα τελευταία χρόνια πάνω σε οικονομικά και πολιτικά θέματα του τόπου, αν και όταν τους συναντήσω μου λεν ότι τα έχουν πάρει και «*εκτιμούν πολύ τις απόψεις μου»*.

Από αυτούς τους 220, έτυχε να συναντήσω αργότερα περίπου το ένα τέταρτο και όλοι σχεδόν μου είπαν πως συμφωνούσαν με τις απόψεις μου αλλά αμφέβαλλαν αν θα εισακούονταν.

Ενδεικτικές της νοοτροπίας και της στάσης των Κυπρίων απέναντι στο ζωτικό μας Κυπριακό πρόβλημα είναι οι ακόλουθες απαντήσεις ή απόψεις που μου έδωσαν:

'Ενας βουλευτής, ηγετικό στέλεχος του Μακαριακού Μετώπου, (ο Μιχαλάκης Σαββίδης, Πρόεδρος του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου) και Πρόεδρος της Οικονομικής Επιτροπής της Βουλής) μου τηλεφώνησε και μου είπε: «*Συμφωνώ απόλυτα με όσα γράφεις, αλλά ποιος τολμά να πει ανοικτά πως*

[284] Οι παρακάτω παρατηρήσεις δημοσιεύτηκαν στο βιβλίο του Συγγραφέα «Το Κυπριακό στην κρισιμώτερη του φάση» (1978), σ. 203-5, εκτός των ονομάτων που τέθηκαν σε παρένθεση τα οποία προστέθηκαν τώρα (1992).

πρέπει να κλείσουμε συμφωνία με τους Τούρκους και ν' αποκλείσουμε την 'Ενωσιν»;

'Ενας άλλος βουλευτής, ο αρχηγός της ΕΔΕΚ κ.Βάσος Λυσσαρίδης, μου τηλεφώνησε και μου είπε περίπου τα εξής: «*Η μελέτη σου περιέχει, όπως πολύ σωστά γράφεις, μερικές πικρές αλήθειες που συμφωνώ πως πρέπει να τις προσέξουμε και να προσαρμόσουμε την πολιτική μας ανάλογα».* Λίγες μέρες αργότερα, στις 16.5.1971, δημοσιεύτηκε στα «*ΝΕΑ»* (όργανο της ΕΔΕΚ), ένα κύριο άρθρο με τον τίτλο «*QUO?»* (που σημαίνει «*Πού πάμε;»* και που υποθέτω γράφτηκε από τον ίδιο τον κ.Λυσσαρίδη) και που έγραφε ανάμεσα σ'άλλα και τα εξής:

«Τώρα βρισκόμαστε μπροστά σε χειρότερες ακόμα καταστάσεις. De Facto καταστάσεις έχουν αλλοιώσει τις προοπτικές μιας εξελικτικής πορείας, και πολεμικές αναμετρήσεις δεν είναι δυνατό με τα δεδομένα που υπάρχουν να δικαιώσουν τις προσδοκίες του Κυπριακού Ελληνισμού. 'Ετσι επείγει ακόμα περισσότερο η άμεση σχεδιοποίηση και εφαρμογή μιας συγκεκριμένης πολιτικής. Να διαλύσουμε τη σύγχυση και όλοι μαζί να χαράξουμε μια πορεία. Πορεία που να ακολουθήσουμε και όχι να την υπονομεύουμε οι ίδιοι».

Δυστυχώς αυτά που είπε και έγραψε τότε ο κ. Λυσσαρίδης τα ξέχασε πολύ γρήγορα και ύστερα από λίγο καιρό άρχισε να επαναλαμβάνει τα έξω τόπου και χρόνου συνθήματα του για «*το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του Κυπριακού λαού»*, για «*Εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα»* και άλλα παρόμοια.

Το Μάϊο 1971 έτυχε να συναντήσω, στο Μετόχι της Μονής Κύκκου στην 'Εγκωμη, ένα ανώτερο κληρικό (τον Ηγούμενο Κύκκου Χρυσόστομο) και ένα Υπουργό (τον κ. Επαμεινώνδα Κωμοδρόμο, Υπουργό Εσωτερικών) ο οποίος συνήθιζε να βγάζει Ενωτικούς λόγους κάθε Κυριακή στα μνημόσυνα των ηρώων της ΕΟΚΑ, τη στιγμή που η Κυβέρνηση της οποίας ήταν μέλος, διαπραγματευόταν με τους Τουρκοκύπριους για εξεύρεση μιας *«αμοιβαία αποδεκτής»* λύσης του Κυπριακού. Κι οι δυο με μια φωνή, μου είπαν πως διαφωνούσαν με τις απόψεις και τις εισηγήσεις της μελέτης μου και πως πίστευαν πως αργά ή γρήγορα οι Τουρκοκύπριοι «*θα γονάτιζαν και θ' αναγκάζονταν να αποδεχτούν τους δικούς μας όρους».*

'Υστερα από ένα χρόνο, ξανασυνάντησα τον ίδιο υπουργό στο γραφείο του και μου ομολόγησε πως, όταν πριν ένα χρόνο διαφώνησε με τις απόψεις της μελέτης μου, δεν την είχε διαβάσει και πως τώρα που τη διάβασε προσεκτικά συμφωνούσε απόλυτα με τις απόψεις και τις εισηγήσεις μου.

'Οταν συνάντησα ένα ανώτερο κυβερνητικό υπάλληλο που κατοικούσε σε άλλη πόλη εκτός της Λευκωσίας (τον κ. Φοίβο Ζαχαριάδη, 'Επαρχο Λεμεσού) στον οποίον είχα στείλει τη μελέτη μου, μου είπε ότι συμφωνούσε απόλυτα με αυτή και πως μάλιστα είχε αρχίσει να μου γράφει σχετική επιστολή αλλά - πρόσθεσε μεταξύ σοβαρού και αστείου - μετάνιωσε γιατί σκέφθηκε πως οι

απόψεις μου ήταν τόσο τολμηρές που πιθανό να με δολοφονούσαν, και δε θα ήθελε να βρεθεί η επιστολή του μέσα στα χαρτιά μου!

Από τους 40 περίπου 'Ελληνες του εξωτερικού στους οποίους έστειλα τη μελέτη μου, μου απάντησαν περίπου τα 80% και σχεδόν όλοι τους μου έγραψαν πως συμφωνούσαν με τις απόψεις και εισηγήσεις μου. Εκτός από την επιστολή του κ. Αβέρωφ που ανέφερα πιο πάνω, αξίζουν, νομίζω, να δημοσιευθούν εδώ αποσπάσματα από δυο άλλες επιστολές που πήρα:

α. Ο Κώστας Προυσής, Κύπριος καθηγητής στη Βοστώνη της Μασσαχουσέττης, Αμερικής, μου έγραψε ανάμεσα σ' άλλα: «*Φοβούμαι πως οι αλήθειες της μελέτης σου είναι πολύ πικρές για να γίνουν αποδεκτές τώρα ή στο εγγύς μέλλον».*

β. Ο Εύδωρος Ιωαννίδης, που κατοικούσε στο Λονδίνο, και που σαν ιστορικός, με το φιλολογικό ψευδώνυμο Δώρος 'Αλαστος έχει γράψει ανάμεσα σ' άλλα ιστορικά έργα, μια από τις δυο εμβριθέστερες γενικές ιστορίες της Κύπρου που γράφτηκαν μέχρι τώρα, «*Cyprus in History*» - μου έγραψε:

«Εύχομαι αυτή τη φορά το τί εισηγείσαι να ληφθεί υπόψη και να αποτελέσει βάθρο νέου πολιτικού προσανατολισμού... Αλλιώς, φοβούμαι πως ο πολιτικός λήθαργος θα κρατήσει, και υπνοβατώντας, θα ακολουθήσουμε την πορεία των χοίρων των Γαδαρηνών». Αυτές ήταν οι αντιδράσεις μερικών από τα 300 σημαίνοντα πρόσωπα στα οποία έστειλα τη μελέτη μου αυτή.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 11
(1992)

'Οταν έγραφα την πιο πάνω μελέτη μου πριν 21 χρόνια, οι Τουρκοκύπριοι (Τ/Κ), βοηθούμενοι από την Τουρκία και το τουρκικό απόσπασμα (ΤΟΥΡΔΥΚ) που σύμφωνα με τη Συνθήκη της Ζυρίχης στάθμευε στην Κύπρο μαζί με την ΕΛΔΥΚ δήθεν για την προστασία της Κυπριακής Δημοκρατίας, είχαν ήδη δημιουργήσει μια «*μίνι διχοτόμηση»* της Κύπρου, με Τ/Κ θυλάκους έκτασης όχι παραπάνω από 5% της Κύπρου. Σήμερα όμως, ύστερα από τα ασυγχώρητα λάθη της κυπριακής ηγεσίας και τις εγκληματικές ενέργειες της Δικτατορικής Ελληνικής Κυβέρνησης, η Τουρκία βρήκε την ευκαιρία και διχοτόμησε πλήρως την Κύπρο και τα δυο-πέμπτα (37% πλέον 3% νεκρή ζώνη) του εδάφους της κατέχονται από τα Τουρκικά στρατεύματα και έχουν δική τους ντε φάκτο Τ/Κ διοίκηση. Επίσης, όλοι οι Ελληνοκύπριοι (Ε/Κ) που κατοικούσαν στην τουρκοκρατούμενη Βόρεια Κύπρο αναγκάστηκαν βίαια να εγκαταλείψουν τα σπίτια και τις περιουσίες τους και κατέφυγαν ως πρόσφυγες στη Νότια Κύπρο ή στο εξωτερικό. Δυστυχώσκ ο πραγματικός αριθμός των προσφύγων σήμερα είναι πολύ μεγαλύτερος από ό,τι προέβλεπα στη μελέτη μου, γιατί εκτός από τις περιοχές που προέβλεπα, οι τουρκικές δυνάμεις κατέλαβαν την Αμμόχωστο, τη Μεσαορία και άλλα μέρη των επαρχιών Λευκωσίας και Λάρνακας.

Είναι φανερό ότι η κατάσταση στην Κύπρο σήμερα είναι τρισχειρότερη. Γι' αυτό οι εισηγήσεις που περιέχονται σ' αυτή τη μελέτη π.χ. για την «*ανάγκη αμοιβαίας κατανόησης μεταξύ Ε/Κ και Τ/Κ»* και άλλα, είναι πολύ περισσότερο επίκαιρες, και πρέπει να δοθεί σε αυτές από την ηγεσία μας περισσότερη προσοχή, σήμερα παρά πρωτύτερα.

ΝΑ ΥΠΟΓΡΑΨΟΥΜΕ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ[285] ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ (14.12.1972)

Μακαριώτατε,

'Αξιες επαίνου είναι οι εκδηλώσεις σ' όλη τη νήσο που σχετίζονται με το Διεθνές 'Ετος Βιβλίου. Ορθά ενεργώντας, η Κυπριακή Δημοκρατία δε θέλει να υστερήσει των άλλων χωρών στις εκάστοτε εκδηλώσεις που προκηρύττονται από τα Ηνωμένα 'Εθνη ή την ΟΥΝΕΣΚΟ. Είναι εκπληκτικό όμως το ότι η Κύπρος υστερεί και αυτών των χωρών που δεν έχουν καμιά πνευματική παράδοση, σε κάτι το πολύ ουσιώδες: Στον τομέα του βιβλίου και άλλων πνευματικών έργων. Πρόκειται για τη σοβαρότατη παράλειψη της Κυπριακής Δημοκρατίας να υπογράψει μέχρι σήμερα την Παγκόσμια Σύμβαση Προστασίας των Συγγραφικών Δικαιωμάτων και Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Copyright). Είναι ακατανόητο πώς η Κυπριακή Κυβέρνηση, η οποία έσπευσε να προσυπογράψει Διεθνείς Συμβάσεις για πράγματα τόσον άσχετα με την κυπριακή πραγματικότητα, όπως π.χ. η μη διάδοση των πυρηνικών όπλων ή η μη τοποθέτηση τους στους βυθούς των ωκεανών, δε θεώρησε σκόπιμο να προσυπογράψει ακόμα τη Σύμβαση για το Copyright, με κίνδυνο να κατηγορηθεί η Κύπρος είτε ότι, δεν έχει κανένα αξιόλογο έργο που η ιδιοκτησία του στο εξωτερικό χρήζει προστασίας, είτε ότι θέλει να έχει ασυδοσία για κλεψιτυπίες και σφετερισμό ξένης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Την τέτοια, αδικαιολόγητη παράλειψη της Κυπριακής Δημοκρατίας, την πληροφορήθηκα τελευταία από τον υπεύθυνο της Βιβλιοθήκης του Αμερικανικού Κογκρέσου στην Ουάσινγκτων, όπου καταθέτονται όλα τα βιβλία για σκοπούς Copyright και όπου θέλησα να καταθέσω κι εγώ και τη δική μου μελέτη στα αγγλικά για τη μεταρρύθμιση του Διεθνούς Νομισματικού Συστήματος. Η απάντηση του υπευθύνου ήταν ότι δεν μπορούσε να δεχθεί το βιβλίο μου εφόσον τούτο εκδόθηκε στην Κύπρο η οποία δεν προσυπέγραψε την Παγκόσμια Σύμβαση του Copyright. Ο ίδιος με πληροφόρησε ότι όλες σχεδόν οι πρώην Βρετανικές Αποικίες εκτός από την Κύπρο, προσυπέγραψαν ήδη την εν λόγω Σύμβαση, και ότι τελευταία την προσυπέγραψαν και τα Νησιά του Ειρηνικού, Φίτζι, που απέκτησαν την ανεξαρτησίαν τους πριν από δυο χρόνια.

[285] Το ίδιο κείμενο δημοσιεύτηκε στο «Φιλελεύθερο» στις 15.12.1972.

Ελπίζω η Κυπριακή Κυβέρνηση να σπεύσει, προτού κλείσει το Διεθνές 'Ετος Βιβλίου, να προσυπογράψει την Παγκόσμια Σύμβαση Copyright, κατατάσσοντας μ' αυτόν τον τρόπο την Κύπρο μεταξύ των πολιτισμένων χωρών που σέβονται και προστατεύουν την ξένη πνευματική ιδιοκτησία.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 12
(1992)

Παρόλο που, όπως φαίνεται στην επόμενη σελίδα, ο Μακάριος μέσω του Υφυπουργού του, Πάτροκλου Σταύρου, μου έγραψε στις 18.12.1972, ότι το πιο πάνω ζήτημα «*εξετάζεται*», χρειάστηκε να περάσουν 4 χρόνια από την ημερομηνία εκείνη, για να θεσπιστεί στις 3.12.1976 ο «*Νόμος περί Δικαιώματος Πνευματικής Ιδιοκτησίας*», ο οποίος όμως ήταν ελλιπής και, μεταξύ άλλων, η Αμερικανική Κυβέρνηση ζητούσε την τροποποίηση του, η οποία δεν έγινε ακόμα. Στο μεταξύ συνεχίζεται στην Κύπρο η ασύδοτη κλεψιτυπία και ο σφετερισμός ξένης πνευματικής ιδιοκτησίας.

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΜΕΓΑΡΟΝ

52/70

Ἐν Λευκωσίᾳ, τῇ 18ῃ Δεκεμβρίου 1972.

Κύριον
Χριστοφῆν Οἰκονομίδην,
Τ. Κ. 1632,
Ἐνταῦθα.

Ἀγαπητέ κ. Οἰκονομίδη,

Ἐνετάλην ὑπό τῆς Α. Μ. τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου νά γνωρίσω λῆψιν τῆς ἀπό 14ης τρέχοντος μηνός Δεκεμβρίου ἐπιστολῆς σας ἐν σχέσει πρός τήν Παγκόσμιον Σύμβασιν Προστασίας τῶν Συγγραφικῶν Δικαιωμάτων καί Πνευματικῆς Ἰδιοκτησίας καί νά σᾶς εὐχαριστήσω θερμῶς.

Ὁ Μακαριώτατος ἐκφράζει βαθεῖαν ἐκτίμησιν διά τό ἐν προκειμένῳ ἐνδιαφέρον σας. Τό ζήτημα ἐξετάζεται.

Διαβιβάζω τάς εὐχάς τοῦ Μακαριωτάτου.

Μετά τιμῆς

Πατροκλής Σταύρου

(Πάτροκλος Σταύρου)
Ὑφυπουργός παρά τῷ Προέδρῳ.

«ΝΑ ΥΠΟΓΡΑΨΕΤΕ ΤΗΝ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΕΦΙΚΤΗ ΛΥΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ Η ΕΝΟΠΛΗ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΙΑΜΑΧΗ ΘΑ ΔΩΣΕΙ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΙΡΗΝΙΚΗ ΑΜΙΛΛΑ»

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ (12.2.1973)

Μακαριώτατε,

Επιτρέψετε μου να σας συγχαρώ για την επανεκλογή σας ως Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας και ***να σας ευχηθώ να υπογράψετε πολύ σύντομα την καλύτερη εφικτή λύση του Κυπριακού Προβλήματος με την οποία, από τη μια, θα επανακτήσει η Κυπριακή Δημοκρατία τα από 9-ετίας τουρκοκρατούμενα εδάφη της κι έτσι θα αποσοβηθεί ο έσχατος για τη Νήσο μας κίνδυνος να διαιωνιστεί και κάποτε να επισημοποιηθεί και να επεκταθεί η τέτοια κατοχή και, από την άλλη, η ένοπλη ελληνοτουρκοκυπριακή διαμάχη, στην οποίαν η υπεροχή της ελληνικής πλευράς αποδείχθηκε αμφίβολη, θα δώσει τη θέση της στην ειρηνική άμιλλα στην οποίαν η από κάθε άποψη υπεροχή της ελληνικής πλευράς είναι αναμφισβήτητη***.

'Οπως θα θυμάστε, πριν δυο χρόνια περίπου σας έστειλα μια μελέτη με τίτλο «*Ρεαλιστική Εθνική λύση του Κυπριακού Προβλήματος προτού να είναι αργά*» στην οποία μου απαντήσατε στις 6 Μαΐου 1971 ότι, παρόλο που εκτιμάτε πολύ το ενδιαφέρον μου και την ανάλυση του προβλήματος, είχατε ορισμένες επιφυλάξεις για τις απόψεις μου.

Στην επόμενη επιστολή μου, με ημερομηνία 19 Μαΐου 1971 σας έγραφα ότι είμαι πρόθυμος «*αν μπορείτε να εξοικονομήσετε μια ή δυο ώρες από τις πολλές σας ασχολίες, να σας συναντήσω για να προσπαθήσουμε μαζί, με τη διαλεκτική μέθοδο, να διαλευκάνουμε ορθολογικά τα σημεία της πολιτικής για το Κυπριακό που εισηγούμουν στη μελέτη μου, πάνω στα οποία, όπως γράφατε είχατε ορισμένες επιφυλάξεις».*

Από τότε, παρόλο που από καιρού εις καιρόν επανέλαβα, τόσο με επιστολές προς εσάς όσο και με τηλεφωνήματα στο γραμματέα σας κ. Βωβίδη (π.χ. στις 31.10.1972 και 12.12.1972), την προθυμία μου να σας συναντήσω, δεν πήρα καμιά απάντηση. Αν εξακολουθείτε να έχετε τις ίδιες ή άλλες επιφυλάξεις και αν θέλετε να θέσετε την ορθότητα τους κάτω από τη βάσανο ενός «*διαλόγου, λόγου και αντίλογου και συζήτησης, ενδεδειγμένης και εποικοδομητικής μεθόδου*» - όπως αναφέρατε στην ομιλία σας στο συλλαλητήριο της περασμένης Πέμπτης, 8.2.1973, (όταν απευθυνόσαστε στο Γεώργιο Γρίβα-Διγενή), εξακολουθώ να είμαι πάντα στη διάθεση σας.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΜΕΓΑΡΟΝ

'Εν Λευκωσίᾳ, τῇ 31ῃ Μαρτίου 1973.

Κύριον
Χριστοφῆν Οἰκονομίδην,
Τ. Κ. 1632,
'Ενταῦθα.

'Αγαπητέ κ. Οἰκονομίδη,

'Ελάβομεν τὴν ἀπό 12ης παρελθόντος μηνός Φεβρουαρίου ἐπιστολήν σας καί θερμῶς εὐχαριστοῦμεν διά τάς συγχαρητηρίους εὐχάς σας ἐπί τῇ ἐπανεκλογῇ ἡμῶν ὡς Προέδρου.

'Επί τούτοις ἐπικαλούμεθα ἐφ' ὑμᾶς πλουσίας παρά Θεοῦ εὐλογίας.

'Εν Χριστῷ Εὐχέτης

Ὁ Μακάριος

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ ΓΙΑ ΣΥΜΒΙΒΑΣΤΙΚΗ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ

(9.4 1973)

Μακαριώτατε,

Πήρα την επιστολή σας της 31 Μαρτίου, με την οποία με ευχαριστείτε για τα συγχαρητήρια που σας έστειλα στις 12 Φεβρουαρίου, για την επανεκλογή σας ως Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας.

'Οπως θα έχετε ασφαλώς διαβάσει στην ίδια επιστολή, αναφέρθηκα και πάλιν στο φλέγον Κυπριακό Πρόβλημα και σας ευχήθηκα «***να υπογράψετε πολύ σύντομα την καλύτερη εφικτή λύση του Κυπριακού Προβλήματος με την οποία, από τη μια, θα επανακτήσει η Κυπριακή Δημοκρατία τα από 9-ετίας τουρκοκρατούμενα εδάφη της κι έτσι θα αποσοβηθεί ο έσχατος για τη νήσο μας κίνδυνος να διαιωνιστεί και κάποτε να επισημοποιηθεί και να επεκταθεί η τέτοια κατοχή τους και, από την άλλη, η ένοπλη ελληνοτουρκοκυπριακή διαμάχη, στην οποία, η υπεροχή της ελληνικής πλευράς αποδείχθηκε αμφίβολη, θα δώσει τη θέση της στην ειρηνική άμιλλα στην οποίαν η από κάθε άποψη υπεροχή της Ελληνικής πλευράς είναι αναμφισβήτητη».***

Επειδή πιστεύω ότι, από τις αποφάσεις που πρόκειται πολύ σύντομα να πάρετε γι' αυτό το θέμα θα κριθεί η τύχη της νήσου μας, ως Κύπριος επιστήμονας που, από τη μια, πονεί τον τόπο του, και από την άλλη, έχει μελετήσει σοβαρά και επισταμένα το Κυπριακό Πρόβλημα, θεωρώ καθήκον μου να σας εκθέσω εκτενέστερα τις σκέψεις που διατύπωσα μάλλον επιγραμματικά στην πιο πάνω επιστολή μου, ελπίζοντας ότι θα δώσετε σ' αυτές τη δέουσα προσοχή.

Η «ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΕΦΙΚΤΗ ΛΥΣΗ»

Πρώτα απ' όλα θα ήθελα να σας συγχαρώ για την επινόηση των όρων «*εφικτό*» και «*ευκταίο*», και την υιοθέτηση του πρώτου σαν πολιτική σας γραμμή στις εκλογές του 1968. **Πρέπει όμως να ομολογήσετε, τουλάχιστο στον εαυτό σας, ότι από τότε δεν ακολουθήσατε πάντοτε και με συνέπεια, την πολιτική του «*εφικτού*»**. Τώρα σας δίνεται η ευκαιρία να δείξετε «*έμπρακτα*» ότι πράγματι πιστεύετε στην ορθότητα αυτής της πολιτικής.

Δε χωρεί αμφιβολία ότι **οι σημερινές ενδοκυπριακές συνομιλίες**, ενισχυμένες όπως είναι, με τους δυο Συνταγματολόγους από την Ελλάδα και την Τουρκία, και τον Ειδικό Αντιπρόσωπο του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, **αποτελούν την τελευταία ευκαιρία για να λυθεί το Κυπριακό συμβιβαστικά**. Επομένως η καλύτερη φόρμουλα στην οποία θα μπορέσουν να συμφωνήσουν οι τρεις αυτοί «*εμπειρογνώμονες*», πρέπει να θεωρηθεί σαν η καλύτερη εφικτή λύση, και σαν τέτοια να υιοθετηθεί και από σας.

ΜΕΤΑΞΥ ΔΥΟ ΚΑΚΩΝ ΤΟ ΜΗ ΧΕΙΡΟΝ, ΒΕΛΤΙΣΤΟΝ

Συχνά ξεφεύγοντας από τα πλαίσια της πολιτικής του εφικτού, δηλώνετε ότι «*οι Τουρκικές προτάσεις είναι απαράδεκτες»* και επομένως, αν η Τουρκική πλευρά επιμένει σ' αυτές, δεν είναι δυνατή η λύση του Κυπριακού. Αν οι δηλώσεις αυτές είναι απλώς «*διαπραγματευτικό τέχνασμα»* έχει καλώς. Αν όμως τις πιστεύετε τότε πρέπει να εξετάσουμε πού μας οδηγούν.

'Οπως είναι γνωστό, στη ζωή τους, τόσο τα άτομα όσο και τα κράτη, είναι συχνά υποχρεωμένα να διαλέξουν μεταξύ δυο κακών το μη χείρον. Και στην προκειμένη περίπτωση έχουμε να διαλέξουμε μεταξύ της συνέχισης επ' αόριστον της σημερινής ελληνοτουρκοκυπριακής διαμάχης και της εξομάλυνσης της κατάστασης με την αποδοχή κάποιων όρων που, δικαιολογημένα ίσως, θεωρείτε ότι περιέχουν «*διχοτομικά στοιχεία»*.

Ποιο άραγε από τα δυο είναι το μη χείρον;

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ασφαλώς δεν παραβλέπετε το γεγονός ότι υπάρχουν κυπριακά εδάφη που κατέχονται από 9-ετίας από τα τουρκικά στρατεύματα. Η πείρα των χρόνων τούτων έδειξε ότι ο καιρός που περνά δε φθείρει αλλά αντίθετα μονιμοποιεί αυτή την κατοχή, καθώς και την «*προσωρινή»* διοίκηση τους. Επίσης η διεθνής πείρα δείχνει ότι οι «*de facto» «προσωρινές»* διχοτομήσεις, όταν συνεχιστούν για πολύ, τελικά επισημοποιούνται και αναγνωρίζονται «*de jure*».

Επομένως, η συνέχιση αυτής της κατάστασης επ' αόριστον, αναμφίβολα είναι η χειρότερη επιλογή γιατί, αργά ή γρήγορα θα οδηγήσει στην επισημοποίηση της διχοτόμησης και την «*Ένωση»* της Τουρκοκυπριακής «*διοίκησης»* με την Τουρκία, με όλες τις τραγικές συνέπειες για το μέλλον του νησιού μας, όπως τις περιέγραψα στη μελέτη μου «*Ρεαλιστική εθνική λύση του Κυπριακού προτού είναι αργά»* που σας έστειλα πριν δυο χρόνια.

Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις, οποιαδήποτε συμφωνία που απομακρύνει αυτό το θανάσιμο κίνδυνο, πρέπει να θεωρηθεί ως το μη χείρον, το οποίο πρέπει να προτιμήσουμε.

Ίσως να μου αντιλεχθεί ότι η τοπική αυτοδιοίκηση των Τουρκοκυπρίων περιέχει διχοτομικά στοιχεία που πιθανό και πάλιν να μας οδηγήσουν στη διχοτόμηση. Η απάντηση μου είναι ότι:

1. Το άμεσον αποτέλεσμα της Συμφωνίας θα είναι η αποκατάσταση της κυριαρχίας της Κυπριακής Κυβέρνησης πάνω σε ολόκληρο το κυπριακό έδαφος δηλαδή η κατάργηση της διχοτόμησης που υπάρχει ήδη, και

2. Οι σχέσεις των δυο κοινοτήτων μέσα σε ειρηνικές συνθήκες, είναι πολύ πιθανό να βελτιωθούν στο μέλλον, εάν η Κυβέρνηση της Δημοκρατίας ακολουθήσει, όπως πρέπει, συνδιαλλακτική πολιτική έναντι των Τουρκοκυπρίων.

'Οπως έγραψα στη μελέτη που ανέφερα πιο πάνω «*πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι η πολιτική, κοινωνική και οικονομική απομόνωση που επιδιώκουν για την κοινότητα τους οι Τουρκοκύπριοι που είναι ένα είδος Νοτιαφρικανικού "Apartheid" που θέλουν να επιβάλουν στον εαυτό τους - τελικά θα ζημιώσει πολύ περισσότερο την τουρκική κοινότητα παρά την ελληνική. Επομένως αν οι 'Ελληνες ακολουθήσουν σωστή πολιτική έναντι των Τουρκοκυπρίων ώστε να αποβάλουν την "Ελληνοφοβία" τους, θα έλθει σύντομα η ημέρα που οι Τουρκοκύπριοι θα επιζητούν τη συνεργασία με τους 'Ελληνες για να μπορέσουν να απολαύσουν κι' εκείνοι τους καρπούς της ευημερίας και προόδου που προβλέπεται ότι θα έχει η Κύπρος, πράγμα που θα στερούνται αν επιμένουν στην αυτο-απομόνωση».*

Ακόμα, θα ήθελα να προσθέσω ότι την τάση για συνδιαλλαγή μεταξύ της ελληνικής και της τουρκικής κοινότητας θα την ενισχύσει και η στενή πολιτική και οικονομική συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας που πιστεύω ότι θα επακολουθήσει μετά τη λύση του Κυπριακού.

Δε χωρεί επομένως καμιά αμφιβολία ότι το μη χείρον στην προκειμένη περίπτωση είναι η όσο το δυνατό γρήγορη υπογραφή της καλύτερης εφικτής λύσης, όπως ανέφερα πιο πάνω. Και δεδομένου ότι με μια τέτοια λύση, η σημερινή ένοπλη ελληνοτουρκοκυπριακή διαμάχη θα δώσει τη θέση της στην ειρηνική άμιλλα στην οποία η ελληνική πλευρά έχει αναμφισβήτητη από κάθε άποψη υπεροχή, τότε το αποτέλεσμα όχι μόνο θα είναι «*το μη χείρον*» αλλά πραγματικά «*το βέλτιστο*».

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ: «ΑΝΑΓΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ»

Αντιλαμβάνομαι το σκληρό προσωπικό δίλημμα που, σαν αρχηγός του κυπριακού λαού, αντιμετωπίζετε για δεύτερη φορά: Καλείσθε να κάμετε κάτι που απαιτούν οι περιστάσεις να γίνει, για χάρη των συμφερόντων του λαού του οποίου είστε ηγέτης, το οποίον όμως έρχεται σε αντίθεση με τις προηγούμενες επιθυμίες και επιδιώξεις σας.

Το δίλημμα πιθανό να φαίνεται σκληρό. Αν όμως θέλετε να σας κρίνει η Ιστορία ως ένα άξιο Αρχηγό ο οποίος ξέρει να προσαρμόζεται στις μεταβαλλόμενες περιστάσεις και να παίρνει τις αποφάσεις που εξυπηρετούν τα συμφέροντα του λαού του, θυσιάζοντας τις προσωπικές του φιλοδοξίες και συμφέροντα, η εκλογή δε θα είναι πολύ δύσκολη.

Πάνω στο σημείο αυτό, νομίζω ότι είναι επίκαιρο ένα απόσπασμα μιας εμπιστευτικής ομιλίας του Μεγάλου 'Ελληνα πολιτικού, Ελευθέριου Βενιζέλου, στους αξιωματικούς του ελληνικού στρατού γύρω στο τέλος του 1930, με την οποία ανέλυε τους λόγους για τους οποίους αυτός, ο εμπνευστής της Μεγάλης Ιδέας, υπέγραψε Σύμφωνο Φιλίας με την Τουρκία. Το απόσπασμα αυτό έχει ως εξής:

«Η υπηρεσία που πρόσφερα στη χώρα συνίσταται σε τούτο, ότι, άμα κατέληξα στο συμπέρασμα ότι επιβαλλόταν να εγκαταλείψουμε κάθε ιδέα πια για επέκταση στα τουρκικά εδάφη, είχα το θάρρος να στραφώ στο μόνο δρόμο που απέμενε, στο δρόμο της οριστικής συμφιλίωσης Ελλάδας και Τουρκίας, η οποία εξυπηρετεί και τα πολιτικά και τα οικονομικά συμφέροντα των δυο χωρών.

Γιατί τα έθνη, όπως και τα άτομα, όπως και κάθε ζωντανός οργανισμός, τότε μόνο μπορούν να προαχθούν και να αναπτυχθούν, όταν έχουν την ικανότητα να προσαρμόζονται στις μεταβαλλόμενες εξωτερικές περιστάσεις».

Η ομιλία αυτή περιέχεται σε χειρόγραφα του Βενιζέλου που αγόρασα τελευταία από ένα παλαιοπωλείο του Λονδίνου. Επειδή πιστεύω ότι θα σας ενδιαφέρουν, γιατί εκτός από την ομιλία του αυτή, περιέχουν και σημειώσεις του ιδίου για μια άλλη ομιλία του πάνω στο ίδιο θέμα, καθώς και μετάφραση μιας επιστολής του Ισμέτ Πασά (Ινονού) στον ίδιο, σας εσωκλείω φωτοτυπία τους.[286]

ΓΡΙΒΑΣ ΚΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΕΣ

Ίσως όμως θα μου πείτε: «*Καλά και άγια αυτά που μου γράφετε, κύριε Οικονομίδη. Δε μου λέτε όμως τίποτα για τα άλλα δυο αμεσώτατα και εκρηκτικότατα προβλήματα που αντιμετωπίζω»*. Αν πραγματικά θέλετε, Μακαριώτατε, να ακούσετε τις απόψεις μου και για τα δυο αυτά θέματα, είμαι πρόθυμος να σας τα εκφράσω.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

[286] Οι φωτοτυπίες αυτών των χειρογράφων του Ελευθέριου Βενιζέλου δημοσιεύονται στον Τόμο Β' της παρούσης έκδοσης, Παράρτημα Ι.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 13
(1992)

Πιστεύω πως, αν οι παραινέσεις μου προς τον Μακάριο που περιέχονται στην πιο πάνω επιστολή μου, εισακούονταν από αυτόν, θα αποφεύγονταν τόσο το πραξικόπημα όσο και η τουρκική εισβολή, γιατί ώς το Νοέμβριο 1973, ο δικτάτορας Γεώργιος Παπαδόπουλος πίεζε τον Μακάριο να δεχθεί μια συμβιβαστική λύση του Κυπριακού, όπως φαίνεται στην επιστολή που του έστειλε στις 18.6.1971 μέσω του πρέσβη 'Αγγελου Χωραφά. Συνεπώς ο Παπαδόπουλος δε θα επιχειρούσε να ανατρέψει τον Μακάριον αν αυτός υπέγραφε μια τέτοια συμβιβαστική λύση και ούτε η Τουρκία θα έκαμνε εισβολή αν ο Μακάριος υπέγραφε μια συμβιβαστική λύση όπως είχε προταθεί από τον Παπαδόπουλο. Αντίθετα, ο δικτάτορας Δημήτρης Ιωαννίδης, ο οποίος πήρε την εξουσία το Νοέμβριο 1973, οργάνωσε το πραξικόπημα, γιατί θεωρούσε τον Μακάριο ως εμπόδιο για την 'Ενωσιν.

Οι παραινέσεις αυτές, και κυρίως οι πιο κάτω, πιστεύω πως είναι και σήμερα (1992) επίκαιρες και συστήνω στον Πρόεδρο Βασιλείου να τις προσέξει και να πράξει ανάλογα.

1. «*Σύντομη λύση του Κυπριακού, με την οποία, από τη μια θα επανακτήσει η Κυπριακή Δημοκρατία τα τουρκοκρατούμενα εδάφη της - κι έτσι θα αποσοβηθεί ο έσχατος για τη νήσο μας κίνδυνος να διαιωνιστεί και κάποτε να επισημοποιηθεί και να επεκταθεί η τέτοια κατοχή, και από την άλλη, η ένοπλη ελληνοτουρκοκυπριακή διαμάχη, στην οποίαν η υπεροχή της ελληνικής πλευράς αποδείχθηκε αμφίβολη, θα δώσει τη θέση της στην ειρηνική άμιλλα, στην οποίαν η από κάθε άποψη υπεροχή της Ελληνικής πλευράς είναι αναμφισβήτητη».*

2. «*Μεταξύ δυο κακών, το μη χείρον, βέλτιστον».*

3. «*Το δίλημμα (που αντιμετωπίζετε) πιθανό να φαίνεται σκληρό. Αν όμως θέλετε να σας κρίνει η Ιστορία ως ένα άξιο Αρχηγό ο οποίος ξέρει να προσαρμόζεται στις μεταβαλλόμενες περιστάσεις και να παίρνει τις αποφάσεις που εξυπηρετούν τα συμφέροντα του λαού του, θυσιάζοντας τις προσωπικές φιλοδοξίες και συμφέροντα, η εκλογή δε θα είναι πολύ δύσκολη».*

'Οταν στην πιο πάνω επιστολή μου αναφερόμουν στο Γρίβα και τους Μητροπολίτες, είχα υπόψη μου την ανατρεπτική δράση της ΕΟΚΑ Β' με αρχηγό το Γεώργιο Γρίβα και την απόφαση της Ιεράς Συνόδου (δηλαδή των Μητροπολιτών Πάφου, Κιτίου, και Κερύνειας) να καθαιρέσει τον Μακάριο με το επιχείρημα ότι, σύμφωνα με τους Ιερούς Κανόνες δεν επιτρεπόταν στους Ιεράρχες να πολιτεύονται και γι' αυτό ο Μακάριος όφειλε να παραιτηθεί είτε από την Προεδρία της Δημοκρατίας, είτε από τη θέση του ως Αρχιεπισκόπου.

Εκείνο που σκόπευα να πω στον Μακάριο, αλλά δε μου δόθηκε η ευκαιρία να το πω, ήταν πως, αν αποφάσιζε να δεχτεί μια συμβιβαστική λύση του Κυπριακού, όπως αυτήν που διαπραγματεύονταν με την τουρκική πλευρά ο

Γλαύκος Κληρίδης και ο Συνταγματολόγος Μιχάλης Δεκλερής, που είχε σταλεί από την Ελληνική Κυβέρνηση για ενίσχυση των διαπραγματεύσεων, η Ελληνική Κυβέρνηση του Γεώργιου Παπαδόπουλου, η οποία υποστήριζε μια τέτοια λύση για να εξομαλυνθούν οι Ελληνο-Τουρκικές σχέσεις, θα υπεράσπιζε τον Μακάριο από τις επιθέσεις της ΕΟΚΑ Β' και των τριών Μητροπολιτών.

Ως γεγονός, στις 26 Αυγούστου 1973, η Ελληνική Κυβέρνηση εξέδωσε ανακοίνωση στην οποία καταδίκαζε τον Γρίβα «*για τις ενέργειες της παράνομης οργάνωσης του, οι οποίες υπονομεύουν και την πολιτική του Εθνικού Κέντρου*» και τον καλούσε «*να παύσει πάραυτα την ένοπλο δράσιν και να διαλύσει την οργάνωσιν του*».[287]

Επίσης η Ελληνική Κυβέρνηση, παρόλο που στις αρχές είχε ενθαρρύνει τους Μητροπολίτες, εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία τους καταδίκαζε για την καθαίρεση του Μακαρίου, λέγοντας ότι «*αι πλείσται ορθόδοξοι εκκλησίαι, μεταξύ των οποίων και η Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών και πάσης Ελλάδος, αμφισβητούν την ορθότητα και το κανονικόν της αποφάσεως των τριών Κυπρίων Μητροπολιτών και η Ελληνική Κυβέρνησις θεωρεί ότι, η κατάστασις παραμένει όσον αφορά τον Μακαριώτατον Αρχιεπίσκοπον Κύπρου Μακάριον, όπως ήτο προ της λήψεως της αποφάσεως ταύτης*».

Τελικά, η «*Μείζων και Υπερτελής Σύνοδος*» με τη συμμετοχή των Πατριαρχών Αλεξανδρείας και Αντιοχείας και 11 Αρχιερέων των ιδίων Πατριαρχείων, όχι μόνο ακύρωσε την καθαίρεση του Μακαρίου, αλλά καθαίρεσε τους τρεις Μητροπολίτες στις 14.7.1973.[288]

[287] Ν. Κρανιδιώτη, «Ανοχύρωτη Πολιτεία», Τόμος Β', σ. 270.
[288] Σπύρου Παπαγεωργίου, «Από τη Ζυρίχη στον Αττίλα», Τόμος Γ', σ. 310-11.

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΜΕΓΑΡΟΝ

'Εν Λευκωσίᾳ, τῇ 23ῃ 'Απριλίου 1973.

Κύριον
Χρ. Οἰκονομίδην,
Τ.Κ. 1632,
'Ενταῦθα.

'Αγαπητέ κ. Οἰκονομίδη,

'Ελάβομεν τήν ἀπό 9ης τρέχοντος μηνός 'Απριλίου ἐπιστολήν σας καί θερμῶς εὐχαριστοῦμεν.

'Εκφράζομεν ἐκτίμησιν διά τάς ἀπόψεις σας ἐπί τοῦ Κυπριακοῦ. Γνώμων τῶν ἐνεργειῶν ἡμῶν εἶναι ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος τοῦ Κυπριακοῦ 'Ελληνισμοῦ καί ἡ ἀποτροπή, ὑπό τάς σημερινάς ἰδίως περιστάσεις, δυσμενεστέρων ἐξελίξεων ἤ ἀνεπανορθώτων κακῶν. 'Ελπίζομεν ὅτι πολύ προσεχῶς θά ἔχωμεν τήν εὐκαιρίαν προσωπικῆς ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων.

'Επί τούτοις ἐπικαλούμεθα ἐφ' ὑμᾶς πλουσίας παρά θεοῦ εὐλογίας.

'Εν Χριστῷ Εὐχέτης

Ὁ Πρόεδρος Μακάριος

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ[289] (8.6.1973)

Α. Σύνοψη των απόψεων που εξέφρασε ο συγγραφέας προς τον Πρόεδρο Μακάριο.

Το εθνικό συμφέρον απαιτεί να αποδεχθείτε σύντομα με μια «*γενναία χειρονομία καλής θέλησης»* τις απαιτήσεις των Τουρκοκυπρίων για τοπική αυτοδιοίκηση, που είναι το πρόσκομμα στην υπογραφή συμφωνίας για τη διευθέτηση του σχεδόν από 10-ετίας άλυτου Κυπριακού Προβλήματος. Μια τέτοια χειρονομία θα εξυπηρετήσει μεταξύ άλλων τους ακόλουθους τρεις επείγοντες σοβαρούς σκοπούς:

1 **Οι σχέσεις μας με την Ελληνική Κυβέρνηση**: Είναι φανερό ότι η Ελληνική Κυβέρνηση (του Δικτάτορα Γ. Παπαδόπουλου) επιθυμεί να διευθετήσει όλες τις διαφορές της Ελλάδας με τα γειτονικά της κράτη. Αυτό έχει ήδη κάμει με τη Βουλγαρία και την Αλβανία. Απομένει τώρα μόνο η διαφορά της με την Τουρκία σχετικά με την Κύπρο, για την οποία φαίνεται ότι και οι δυο Κυβερνήσεις θέλουν να λυθεί το Κυπριακό όσο το δυνατό σύντομα, με βάση την τοπική αυτοδιοίκηση. Πολύ φοβούμαι ότι, αν εξακολουθήσετε να παρατείνετε για πολύ τις διαπραγματεύσεις και η Κυβέρνηση Γεωργίου Παπαδοπούλου πειστεί ότι εσείς είστε το εμπόδιο για την επίτευξη συμφωνίας με τους Τούρκους, δεν αποκλείεται να συνωμοτήσει με την Τουρκική κυβέρνηση, και αφού δημιουργήσουν κάποια επεισόδια που θα χρησιμοποιήσουν σαν πρόφαση, να επέμβουν στρατιωτικά. (Σ' αυτό το σημείο ο Πρόεδρος διέκοψε τον κ. Οικονομίδη ρωτώντας τον «*για να διχοτομήσουν την Κύπρο;»*, και ο κ. Οικονομίδης απάντησε: Μάλλον νομίζω για να επιβάλουν ένα καθεστώς «*ανεξάρτητης»* Κύπρου, υποχείριου όμως στην Αθήνα και την 'Αγκυρα). Και για να προλάβετε κάτι τέτοιο, επιβάλλεται η επίσπευση υπογραφής εκ μέρους σας συμφωνίας με τους Τουρκοκύπριους για να διατηρηθεί το αδέσμευτο και δημοκρατικό καθεστώς της Κύπρου.

2. **Οι σχέσεις μας με τα Ηνωμένα 'Εθνη.** Στα τελευταία εννιά χρόνια, τα Ην. Έθνη ξόδεψαν πάνω από 150 εκατομμύρια δολλάρια για να μας εμποδίσουν από του να αλληλοσκοτωθούμε με τους Τουρκοκύπριους. 'Οπως πολύ σωστά μας είπε ο Πρόεδρος των Ινδιών κ. Γκίρη όταν βρισκόταν στην Κύπρο πριν λίγους μήνες, ο έξω κόσμος απορεί, γιατί για δέκα χρόνια δεν μπορέσαμε να λύσουμε το τόσο μικρό μας πρόβλημα, και σήμερα το Κυπριακό παρουσιάζεται σαν ένα από τα δυο άλυτα προβλήματα του κόσμου. Είμαι βέβαιος ότι μια

[289] Αντίγραφο των παρακάτω σημειώσεων έστειλε ο Συγγραφέας στον Πρόεδρο Μακάριο μαζί με την επιστολή του στις 10.10.1974, που δημοσιεύεται στις επόμενες σελίδες. Οι ίδιες σημειώσεις δημοσιεύτηκαν στο βιβλίο του Συγγραφέα «ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΙΜΟΤΑΤΗ ΤΟΥ ΦΑΣΗ», 1978, σ. 116-7.

«*γενναία χειρονομία καλής θέλησης*» όπως εισηγούμαι, θα εκτιμηθεί πολύ από τα Ηνωμένα 'Εθνη και δεν αποκλείεται αυτό να αποτελέσει την αρχή για την ειρηνική λύση και του Μεσανατολικού προβλήματος. Εν πάση περιπτώσει, η λύση του Κυπριακού θα εξυψώσει το διεθνές γόητρο της Κύπρου, η οποία πιθανό να χρησιμοποιηθεί ως κέντρο πολλών διεθνών οργανισμών.

3. **Οι σχέσεις μας με τους Τουρκοκύπριους.** Το συμφέρο μας απαιτεί να ζήσουμε απ' εδώ κι εμπρός ειρηνικά με τους Τουρκοκύπριους. Τα αιματηρά επεισόδια του 1963 και 1964 δημιούργησαν στους Τουρκοκύπριους μια ελληνοφοβία - φοβούνται δηλ. ότι μακροχρόνια επιδιώκουμε να τους εξοντώσουμε ή να τους υποδουλώσουμε πολιτικά και οικονομικά. Την ελληνοφοβία τους αυτή πρέπει να φροντίσουμε σιγά σιγά να την αποβάλουν, χάριν της ειρηνικής συμβίωσης μας μαζί τους στο μέλλον. Αυτό θα το πετύχουμε καλύτερα όχι με τη συνέχιση τής για πέντε χρόνια μάταιης προσπάθειας μας, να τους πιέσουμε ή να τους πείσουμε να δεχθούν τις απόψεις μας σχετικά με το θέμα της τοπικής διοίκησης, αλλά με τη «*γενναία χειρονομία καλής θέλησης*» που εισηγούμαι. Με τον τρόπο αυτό πιστεύω ότι θα δημιουργηθεί ένα καλύτερο κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των δυο κοινοτήτων που είναι απαραίτητο για να δουλέψει με επιτυχία το συνταγματικό καθεστώς που θα συμφωνηθεί.

Β. Σύνοψη των απόψεων του Προέδρου της Δημοκρατίας Αρχιεπισκόπου Μακαρίου.

1. Όλα αυτά φαίνονται πολύ λογικά. Δυστυχώς όμως όλοι οι άνθρωποι δεν είναι λογικοί και δεν αποκλείεται, αν υπογράψω μια τέτοια συμφωνία, να με ανατρέψουν.

(Σ' αυτό ο, κ. Οικονομίδης του υπενθύμισε πως όταν κατέβηκε στις εκλογές του 1968 με σύνθημα «*το εφικτό και όχι το ευκταίο*» υποστηρίχτηκε από το 96% του λαού.)

2. **Όταν υπέγραψα τις Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου δικαιολογήθηκα ότι το έπραξα κάτω από περιστάσεις αδήριτης ανάγκης. Τώρα δεν ευσταθεί μια τέτοια δικαιολογία**.

3. Εν πάση περιπτώσει, δεν μπορώ να υπογράψω συμφωνία που δεν προνοεί για ένα Ενιαίο Κυπριακό κράτος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 14
(1992)

Τον πραγματικό λόγο γιατί ο Πρόεδρος Μακάριος δεν υπέγραψε μια νέα συμφωνία με τους Τουρκοκυπρίους με την οποία θα επέστρεφε η Κύπρος σε ειρηνικές συνθήκες και θ' απεφεύγετο ο κίνδυνος της τουρκικής εισβολής, τον ομολόγησε στην πιο πάνω δεύτερη παράγραφο της απάντησης του, με την οποία προφανώς υπονοούσε, πρώτο, ότι όταν υπέγραψε τις Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου και μ' αυτές αποκήρυξε την 'Ενωσιν (για την οποία τον

κατηγορούσαν οι αντίπαλοι του ότι ήταν ***«επίορκος»***) δικαιολογήθηκε ότι το έκαμε κάτω από περιστάσεις **αδήριτης ανάγκης**, και, δεύτερο, ότι τότε (1973) δεν υπήρχε «*αδήριτη ανάγκη»* να υπογράψει μια νέα συμφωνία με την οποία κατ' ανάγκη θα αποκήρυττε και πάλιν την 'Ενωσιν, και θα έδινε την ευκαιρία στους αντιπάλους του να τον κατηγορήσουν και πάλιν για «*επιορκία»*. 'Οπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο, αυτό επιβεβαιώνεται και από το στενό συνεργάτη του Μακαρίου, Νίκο Κρανιδιώτη, ο οποίος γράφει στο βιβλίο του ότι το κυριώτερο εμπόδιο για την υπογραφή από τον Μακάριο συμφωνίας με την τουρκική πλευρά είναι ότι, αυτή επέμενε να περιληφθεί στη συμφωνία ο αποκλεισμός της Ενώσεως όπως και της διχοτόμησης.

Μια πιο λεπτομερής εξέταση των ευκαιριών που είχε ο Μακάριος να λύσει το Κυπριακό μεταξύ 1968 και 1974, οπότε θα απεφεύγετο η τουρκική εισβολή, και των λόγων γιατί δεν το έκαμε, περιέχονται σε δυο άρθρα μου τα οποία δημοσιεύτηκαν στον κυπριακό τύπο στις 20 Αυγούστου 1987 με τίτλο «ΓΙΑΤΙ Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΔΕΝ ΕΛΥΣΕ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΠΟ ΤΟ 1968 ΩΣ ΤΟ 1974» και τα οποία αναδημοσιεύονται στο επόμενο κεφάλαιο.

ΓΙΑΤΙ Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΔΕΝ ΕΛΥΣΕ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΠΟ ΤΟ 1968 ΩΣ ΤΟ 1974[290] (20.8.1987)

Η ΠΑΡΑΔΟΞΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ

Με την ευκαιρία της 13ης επετείου του αντιμακαριακού πραξικοπήματος, το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων (ΑΠΕ) κυκλοφόρησε στις 23 Ιουλίου 1987 στον Κυπριακό Τύπο μια συνέντευξη του με τον κ. Νίκο Κρανιδιώτη (Ν.Κ.), πρώην (από το 1960 ώς το 1979) πρέσβη, και τώρα επίτιμο πρέσβη, της Κύπρου στην Αθήνα, και στενότατο συνεργάτη και σύμβουλο του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου από το 1953 ώς το θάνατο του το 1977.

Στη συνέντευξη του αυτή ο Ν.Κ. είπε κοντά σε άλλα την πιο κάτω παραδοξολογία:

Σ' ερώτηση για το πραξικόπημα ο Ν.Κ. απάντησε:

«'Οταν οι Νατοϊκοί παράγοντες αντιλήφθηκαν ότι, ο Μακάριος ήταν αδύνατον να δεχθεί τις τουρκικές προτάσεις για πλήρως αυτονομούμενη τουρκική περιοχή της Κύπρου και ότι επομένως ήταν αδύνατο να δεχθεί μια συνομοσπονδία ή

[290] Δημοσιεύτηκε στις Κυπριακές εφημερίδες «Αγών», «Αλήθεια» και «Φιλελεύθερος» στις 20 και 21 Αυγούστου 1987 και στα «Πολιτικά Θέματα» των Αθηνών στις 4 και 11 Σεπτεμβρίου 1987.

ομοσπονδία, τότε... εξαπέλυσαν εναντίον του το προδοτικό πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 1974, με σκοπό να απαλλαγούν απ' αυτόν».

Η απάντηση αυτή του Ν.Κ. υπεραπλουστεύει το θέμα του αντιμακαριακού πραξικοπήματος και στην ουσία ισχυρίζεται πως -

1. Οι Αμερικάνοι σχεδίασαν το πραξικόπημα,
2. Το πραξικόπημα έγινε γιατί ο Μακάριος αρνείτο να δεχθεί λύση του κυπριακού με την οποία θα δημιουργείτο μια «*πλήρως αυτονομούμενη τουρκική περιοχή της Κύπρου» και «μια συνομοσπονδία ή ομοσπονδία».*

Δε θα ασχοληθώ με τον πρώτο ισχυρισμό του Ν.Κ., που σχετίζεται με θέμα που ερευνά *η Κοινοβουλευτική Επιτροπή της Ελλάδας* για το «*Φάκελο της Κύπρου».*

Ο δεύτερος όμως ισχυρισμός του είναι τόσο παράδοξος που δεν μπορώ να μην τον σχολιάσω.

ΜΕΤΑΘΕΤΕΙ ΧΡΟΝΙΚΑ ΑΥΤΑ ΠΟΥ ΖΗΤΟΥΝ ΟΙ Τ/Κ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΑΝ ΝΑ ΤΑ ΖΗΤΟΥΣΑΝ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗ

Προφανώς για να δικαιολογήσει τον Μακάριο γιατί στα έξι χρόνια πριν την εισβολή, 1968-74, που διεξάγονταν οι διακοινοτικές συνομιλίες, αρνείτο να υπογράψει μια συμφωνία με τους Τουρκοκυπρίους (Τ/Κ) που θα έκλειε το Κυπριακό και δε θα έδινε την ευκαιρία στην Τουρκία να εισβάλει, ο Ν.Κ. μεταθέτει χρονικά αυτά που ζητούν οι Τ/Κ ΜΕΤΑ την εισβολή, και τα παρουσιάζει πως τα απαιτούσαν στις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις, ΠΡΙΝ την εισβολή.

Παρόλο που δεν είναι πλήρως σωστό, θα μπορούσε ο Ν.Κ. να ισχυριστεί πως ΜΕΤΑ την εισβολή οι Τ/Κ απαιτούν μια «*πλήρως αυτονομούμενη τουρκική περιοχή της Κύπρου»* και «*συνομοσπονδία ή ομοσπονδία». ΠΡΙΝ την εισβολή όμως οι Τ/Κ είχαν δεχτεί να επιστρέψουν στα χωριά τους και να εγκαταλείψουν όλα τα προνόμια που τους έδινε το Σύνταγμα 1960 και το μόνο που ζητούσαν ήταν «τοπική αυτοδιοίκηση», δηλαδή να διοικούν μόνοι τους τα δημαρχεία τους και τα χωριτικά τους συμβούλια, τα οποία ήθελαν να εξαρτώνται όχι από το Υπουργικό Συμβούλιο, στο οποίο οι Ελληνοκύπριοι (Ε/Κ) είχαν την πλειοψηφία, αλλά από την Τουρκική Κοινοτική Συνέλευση.*

Να πώς περιέγραψε τελευταία[291] ο κ. Γλαύκος Κληρίδης που ήταν ο συνομιλητής, τους όρους της συμφωνίας που είχαν δεχθεί οι Τ/Κ:

ΚΛΗΡΙΔΗΣ: «1963-74 ΚΑΤΑΛΗΞΑΜΕ ΣΕ ΜΙΑ ΒΕΛΤΙΩΜΕΝΗ ΖΥΡΙΧΗ»

«Ο τουρκικός επεκτατισμός κινείται στην Κύπρο κάθε φορά που εμείς διαπράττουμε ένα σφάλμα. Για να δώσω ένα παράδειγμα: Η περίοδος από το

[291] Συνέντευξη του κ. Κληρίδη στην «Πρωϊνή» της Νέας Υόρκης που αναδημοσίευσε ο «Αγών» στις 30 Ιουλίου 1987.

1963 μέχρι το 1974. Καταλήξαμε σε μια συμφωνία βελτιωμένης Ζυρίχης, αποτέλεσμα της οποίας ήταν, πρώτον, η συμμετοχή των Τούρκων στην εκτελεστική εξουσία θα μειωνόταν από 30 τοις εκατόν σε 20 τοις εκατό. Το ίδιο στις δημόσιες υπηρεσίες, στην αστυνομία, στη Βουλή. Οι χωριστές πλειοψηφίες στη Βουλή θα καταργούντο. Και το αντάλλαγμα θα ήταν να δώσουμε τοπική διοίκηση στους Τούρκους. 'Οχι ομοσπονδία, αλλά τοπική διοίκηση. Λόγω των διχονοιών μεταξύ μας, άλλοι μεν υποστήριζαν ένωσιν, άλλοι υποστήριζαν ριζική τροποποίηση ούτως ώστε οι Τούρκοι να μετατραπούν από κοινότητα σε μειονότητα. Δεν καταλήξαμε σε συμφωνία. Αξιοποίησαν οι Τούρκοι το λάθος αυτό όταν το 1974 με το πραξικόπημα τους εδόθη η ευκαιρία να επέμβουν στην Κύπρο».

Τις πιο πάνω υποχωρήσεις τις είχαν κάμει οι Τ/Κ από το 1971 - τρία χρόνια μετά τις προεδρικές εκλογές του 1968 στις οποίες ο Μακάριος επανεκλέγηκε Πρόεδρος της Δημοκρατίας με πλειοψηφία 96% με σύνθημα το «*εφικτό*» (λύση ανεξαρτησίας) και όχι το «*ευκταίο*» ('Ενωσιν). Συγκεκριμένα στις 27 Απριλίου 1971 ο Τ/Κ συνομιλητής Ραούφ Ντενκτάς με έγγραφο του, με το οποίο απαντούσε στις προτάσεις του Γλαύκου Κληρίδη της 30ής Νοεμβρίου 1970, «*δέχθηκε αρκετές από τις Ε/Κ προτάσεις στην εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία, την αστυνομία και τη δημόσια υπηρεσία,... επέμενε όμως στο θέμα της τοπικής διοίκησης. Δεχόταν ελάττωση της συμμετοχής των Τ/Κ στις διάφορες υπηρεσίες και εξουσίες από 30% σε 20% και κατάργηση του βέτο του αντιπροέδρου... υπό την προϋπόθεση πως, στο θέμα της τοπικής διοίκησης θα υπάρχει κεντρικός φορέας ή ένα συντονιστικό σώμα που θα ήταν, για τους 'Ελληνες η Ελληνική Κοινοτική Συνέλευση και για τους Τούρκους η Τουρκική Κοινοτική Συνέλευση»*.[292]

Τις προτάσεις αυτές τις απέρριψε ο Μακάριος, με το επιχείρημα πως η τοπική αυτοδιοίκηση που ζητούσαν οι Τ/Κ αποτελούσε «*διχοτομικό*» μέτρο.

ΜΗΝΥΜΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΠΡΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΝ ΤΟ 1971

Στις 18 Ιουνίου 1971 ο τότε αρχηγός της Ελληνικής Χούντας, Γεώργιος Παπαδόπουλος, έστειλε στον Μακάριο μέσω του πρέσβη 'Αγγελου Χωραφά, επιστολή - που προφανώς ετοιμάστηκε από τον τότε Υφυπουργό Εξωτερικών Ξανθόπουλο-Παλαμά με την οποία καλούσε τον Μακάριο να δεχθεί τις Τ/Κ προτάσεις με μια μικρή τροποποίηση (αντί να εξαρτάται η Τ/Κ τοπική αυτοδιοίκηση από την Τουρκική Κοινοτική Συνέλευση, γινόταν εισήγηση να εξαρτάται από ένα Τ/Κ Υπουργό ή Υφυπουργό αρμόδιο για θέματα τοπικής διοίκησης).

Η επιστολή εκείνη έλεγε κοντά σ' άλλα τα εξής:

[292] Απόσπασμα από το βιβλίο του τότε Κυβερνητικού Εκπροσώπου Μιλτιάδη Χριστοδούλου «Η πορεία μιας εποχής», (1987), σ. 541.

«Η μοναδική αυτή παραχώρησις (τοπικής αυτοδιοικήσεως) - διότι ουδεμία άλλη ουσιαστικού περιεχομένου ζητείται από τουρκοκυπριακής πλευράς - αντισταθμίζεται πλουσίως διά των μέχρι τούδε προτάσεων του κ. Denktash, προτάσεων ικανοποιουσών μεταξύ άλλων, το σύνολον σχεδόν των εις τα "13 σημεία" αιτημάτων Σας και επιτρεπουσών απρόσκοπτον λειτουργίαν του κρατικού μηχανισμού. Υπό τας συνθήκας αυτάς, μια συμφωνία θα απέβαινε σαφώς προς το συμφέρον του ελληνοκυπριακού λαού. ... Πέραν των ανωτέρω σοβαρών πλεονεκτημάτων τα οποία εμφανίζει μια συμφωνία επί των προταθεισών βάσεων, αυτή θα εξησφάλιζε α) κατάλυσιν του σημερινού διχοτομικού καθεστώτος και β) πρόληψιν μιας άλλως βεβαίας κρίσεως, την έκτασιν και τας δυσμενείς συνεπείας της οποίας ουδείς δύναται να προείδη.

'Ηδη, Μακαριώτατε, εμφανίζεσθε αποφασισμένος να απορρίψετε τας προτάσεις μας, διά λόγους τους οποίους ομολογώ ότι αδυνατώ να αντιληφθώ, να προκαλέσετε διακοπήν του διαλόγου και, αντί να επωφεληθήτε μιας ενδεχομένης σπανίας ευκαιρίας, τείνετε να δημιουργήσετε κατάστασιν δυναμένην να οδηγήση τον ελληνοκυπριακόν λαόν εις περιπετείας από τας οποίας είναι δυνατόν να εξέλθη βαρύτατα τραυματισμένος».[293]

Ο Μακάριος απέρριψε την πρόταση του Παπαδόπουλου, και εις απάντηση συγκαλυμμένης απειλής για ανατροπή του Μακαρίου, ο ίδιος είπε στο Χωραφά το ιστορικό: «Επέζησα 13 Ελλήνων Πρωθυπουργών και θα επιζήσω και του 14ου».

ΑΝ Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΗΤΑΝ ΣΥΝΕΠΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ «ΕΦΙΚΤΟΥ» ΘΑ ΕΛΥΕ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΠΟ ΤΟ 1971

Αν ο Μακάριος ήταν συνεπής με την πολιτική του «*εφικτού»*, που είχε εγκριθεί από τον κυπριακό λαό στις προεδρικές εκλογές του 1968, όφειλε να δεχθεί τις προτάσεις εκείνες, οπότε -

α. Η Κύπρος θα επανενοποιείτο γιατί οι Τ/Κ θα εγκατέλειπαν τους θυλάκους στους οποίους ήσαν περιχαρακωμένοι, πράγμα που αποτελούσε πραγματική διχοτόμηση έστω και αν η έκταση της περιοχής που έλεγχαν ήταν κάτω του 5% και θα επέστρεφαν στα χωριά τους.

β. Η Κύπρος θα επανερχόταν κάτω από ειρηνικές συνθήκες και η Κυβέρνηση της θα ήταν στα χέρια των Ε/Κ χωρίς τα βέτο και τα άλλα προνόμια που είχαν οι Τ/Κ σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1960.

γ. Θα αποφευγόταν το πραξικόπημα και η τουρκική εισβολή.

[293] Δες βιβλίο Νίκου Κρανιδιώτη, «Ανοχύρωτη Πολιτεία, Κύπρος 1960-'74», Τόμος Β', 1985, σ. 110-1.

ΑΡΧΕΣ 1974 ΣΥΜΦΩΝΗΘΗΚΕ ΦΟΡΜΟΥΛΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

'Υστερα από την απόρριψη από τον Μακάριο των προτάσεων του 1971, συνεχίστηκαν, με αρκετές διακοπές, οι διακοινοτικές διαπραγματεύσεις για τρία ακόμα χρόνια ώς τους πρώτους μήνες του 1974. Σ' όλα αυτά τα χρόνια οι Τ/Κ επέμεναν στην τοπική αυτοδιοίκηση που θα εξαρτόταν είτε από την Τουρκική Κοινοτική Συνέλευση είτε από ένα Τ/Κ υπουργό, ενώ ο Μακάριος επέμενε πως η τοπική διοίκηση έπρεπε να εξαρτάται από το Υπουργικό Συμβούλιο.

'Οπως γράφει στο βιβλίο του ο 'Ελληνας Συνταγματολόγος Μιχαήλ Δεκλερής, που συμμετείχε στις «*ενισχυμένες»* διακοινοτικές συνομιλίες από το 1972 ώς το 1974, ως εμπειρογνώμων σύμβουλος της Ε/Κ πλευράς, «*στις αρχές Ιανουαρίου 1974, οι εμπειρογνώμονες, (δηλαδή ο ίδιος μαζί με τον Τούρκο ομόλογο του Αλτικαστή) συμφώνησαν σε μια φόρμουλα που έλυε το σοβαρό πρόβλημα του συντονισμού των τοπικών υποθέσεων από το αντίστοιχο, ελληνικό ή το τουρκικό τμήμα της Βουλής»*[294] κι έτσι οι διαφορές σχετικά με την εξάρτηση της τοπικής αυτοδιοίκησης είχαν γεφυρωθεί.

Η ΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ ΕΤΖΕΒΙΤ ΓΙΑ «ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ»

Λίγους μήνες πρωτύτερα, είχε εκλεγεί Πρωθυπουργός της Τουρκίας ο Ετζεβίτ ο οποίος περιέλαβε στις προγραμματικές του δηλώσεις λύση του Κυπριακού με «*ομοσπονδία»*.

Τη δήλωση εκείνη του Ετζεβίτ ο Μακάριος τη θεώρησε καθαρή πρόκληση και ζήτησε από την τουρκική πλευρά να την αποσύρει. Ο Ντενκτάς απάντησε πως «*βάση των συνομιλιών ήταν πάντοτε το Σύνταγμα του 1960 και η κοινή επιδίωξη ήταν η εξεύρεση λύσεως εντός του πλαισίου του Συντάγματος αυτού. Αν η λύση αυτή επιτυγχανόταν, κάθε πλευρά είχε το δικαίωμα να της δώσει την ονομασία της προτιμήσεως της. Πάντως, τόνισε, πολιτικές δηλώσεις εκτός της τραπέζης (των διαπραγματεύσεων) δεν πρέπει να επηρεάζουν την προσπάθεια μας για την εξεύρεση της λύσεως. 'Αλλωστε η τουρκική πλευρά είχε υποβάλει συγκεκριμένες προτάσεις πριν τις δηλώσεις Ετζεβίτ και αφού δεν υπέβαλε νέα αιτήματα, δε μετέβαλε τη στάση της».*[295]

Η απάντηση αυτή του Ντενκτάς δεν ικανοποίησε τον Μακάριον ο οποίος ζητούσε «*τίποτε λιγότερο από σαφή δήλωση της τουρκικής πλευράς ότι δεν επεδίωκε ομοσπονδιακή λύση».*[296]

---

[294] Μ. Δεκλερή, «Κυπριακό 1972-74 Η τελευταία ευκαιρία» (1981), σ. 238.
[295] Δεκλερή, ίδιο βιβλίο, σ. 252.
[296] Το ίδιο.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΙΑΚΟΠΗ ΤΩΝ ΣΥΝΟΜΙΛΙΩΝ ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΟ 1974

'Ετσι διακόπηκαν οι συνομιλίες στις αρχές Απριλίου 1974, και όταν, στις αρχές Ιουνίου 1974, ο Μακάριος έδωσε τη συγκατάθεση του από το Πεκίνο, όπου βρισκόταν σε επίσημη επίσκεψη, να ξαναρχίσουν, ήταν πολύ αργά για να επιτευχθεί τελική συμφωνία, γιατί επακολούθησε η επιστολή του Μακαρίου στο Γκιζίκη στις 2 Ιουλίου, το πραξικόπημα στις 15 Ιουλίου και η τουρκική εισβολή στις 20 Ιουλίου 1974.

'Υστερα από όλα αυτά, παραμένει το ερώτημα γιατί ο Μακάριος δεν έκλεισε το Κυπριακό έγκαιρα;

Πιστεύω πως ο λόγος δεν ήταν η απαίτηση των Τ/Κ για τοπική αυτοδιοίκηση. Οι πραγματικοί λόγοι ήταν βαθύτεροι. Κάποιες ενδείξεις για τους πραγματικούς λόγους βρίσκει ένας στα βιβλία του Ν.Κ. και του γιου του, Γιάννου Ν. Κρανιδιώτη.

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΔΕΝ ΗΘΕΛΕ ΝΑ ΞΑΝΑΫΠΟΓΡΑΨΕΙ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

1. Ο Ν.Κ., στο μέρος του βιβλίου του που ασχολείται με τις διακοινοτικές συνομιλίες, τονίζει πως «*πέραν από την τοπική διοίκηση φάνηκε ευθύς εξ αρχής ότι οι συνομιλίες θα προσέκρουαν και στην επίμονη απαίτηση της τουρκικής πλευράς, σε οποιαδήποτε συμφωνία να ενταχθούν οι Συνθήκες Συμμαχίας και Εγγύησης καθώς και το άρθρο 185 του Συντάγματος που απέκλειε ρητά τη διχοτόμηση και την 'Ενωσιν».*[297]

'Ετσι φαίνεται, πώς ένας βασικός λόγος ήταν γιατί ο Μακάριος δεν ήθελε να ξαναϋπογράψει αποκλεισμό της Ενώσεως για να μην τον κατηγορούν πως έγινε για δεύτερη φορά «*επίορκος».*[298]

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΛΛΑΞΕ ΤΟ 1968 ΚΑΙ ΤΟ 1973 ΤΟΝ ΟΡΚΟ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Ακριβώς γι' αυτό το λόγο, μετά την επανεκλογή του στην προεδρία το 1968 και το 1973, ο Μακάριος, για να μη δεσμευτεί από τον όρο του Συντάγματος που αποκλείει την 'Ενωσιν, *αυθαίρετα άλλαξε την «επίσημη διαβεβαίωση» που έδωσε (στη θέση όρκου) ενώπιον της Βουλής και αντί να δηλώσει, όπως προνοεί το Σύνταγμα (άρθρο 42) (και όπως είχε δηλώσει το 1960):*

---

[297] Ν. Κρανιδιώτη, σ. 284.

[298] Ο όρκος του Μακαρίου, τον οποίον κατηγορείτο ότι καταπάτησε, έγινε κατά τη διάρκεια λειτουργίας στην εκκλησία της Φανερωμένης στη Λευκωσία στις 28.8.1954, και έλεγε: «Υπό τους ιερούς αυτούς θόλους ας δώσωμεν τον άγιον όρκον: Θα παραμείνουμε πιστοί έως θανάτου εις το ιερόν αίτημα... Την 'Ενωσιν και μόνον την 'Ενωσιν» (Ν. Κρανιδιώτη, Δύσκολα Χρόνια, Κύπρος, 1950-'60, Τόμος Α', σ. 70).

*«Διαβεβαιώ επισήμως **πίστιν και σεβασμόν εις το Σύνταγμα** και τους συνάδοντες αυτώ νόμους και εις την διατήρησιν της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητος της Δημοκρατίας της Κύπρου»*, εδήλωσε:

*«Διαβεβαιώ επισήμως **πίστιν και σεβασμόν εις τους εκάστοτε ισχύοντας νόμους** της Δημοκρατίας της Κύπρου και ότι θα ασκήσω το λειτούργημα του Προέδρου της Δημοκρατίας συμφώνως προς αυτούς».*[299]

Αυτή τη σοβαρή παραβίαση του Συντάγματος από τον Πρόεδρο Μακάριο, η Βουλή έκαμε πως δεν την πρόσεξε.

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΠΙΣΤΕΥΕ ΠΩΣ ΟΙ Τ/Κ ΘΑ ΚΑΤΕΡΡΕΑΝ

2. Ένας δεύτερος λόγος φαίνεται πως ήταν το ότι, *ο Μακάριος πίστευε πως οι Τουρκοκύπριοι τελικά θα κατέρρεαν και θα παραδίδονταν χωρίς όρους*. Αυτό φαίνεται από το πιο κάτω απόσπασμα της ομιλίας του Μακαρίου στη συνεδρία του «*Συμβουλίου του Στέμματος»* στην Αθήνα στις 6 Φεβρουαρίου 1967, που δημοσιεύει ο Γιάννος Ν. Κρανιδιώτης. Να τι είπε:

«Οι Τούρκοι ευρίσκονται σήμερον υπό πολύ δυσμενείς συνθήκας. Ευρίσκονται εις στρατόπεδα συγκεντρώσεως, τα οποία εκείνοι εδημιούργησαν.... Διά πόσον όμως καιρόν θα κρατήση αυτή η κατάστασις; Ημπορεί να κρατήση διά πάντα; Ημπορεί ο χρόνος να μη τους πειράζει, ημπορεί όμως και να έχουν βαρεθή αυτό το καθεστώς. Δι' ημάς η ζωή συνεχίζεται. Δε συμβαίνει όμως το ίδιο και με εκείνους, οι οποίοι δεν κάμνουν κανένα επάγγελμα και κάθονται συνεχώς με το ένα χέρι στη σκανδάλη. Τι νέα γενεά τουρκική θα δημιουργηθή εις την Κύπρον, όταν όλα ευρίσκονται εις τα χέρια των Ελλήνων; Πόσον καιρόν θα ανθέξουν; Ημπορεί ν' ανθέξουν, δεν ημπορώ υπευθύνως να το δηλώσω ότι εις 3-5-10 μήνας οι Τούρκοι θα ζητήσουν παράδοσιν, δεν αποκλείω όμως και αυτού του είδους την κατάληξιν. Το ηθικόν των είναι πολύ χαμηλό».[300]

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΔΕΝ ΠΙΣΤΕΥΕ ΠΩΣ Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΘΑ ΕΙΣΕΒΑΛΛΕ

3. *Ένας τρίτος λόγος φαίνεται πως ήταν το ότι ο Μακάριος δεν πίστευε πως η Τουρκία θα εισέβαλλε*. Να τι είπε στην ίδια συνεδρία του «*Συμβουλίου του Στέμματος»*:

«Εκφράζω απλώς μίαν προσωπικήν γνώμην ότι δεν πρόκειται η Τουρκία να χρησιμοποιήσει βίαν σήμερον στην Κύπρον αν εμείς δεν χρησιμοποιήσουμε βίαν. Πολλάκις ομίλησα επί του θέματος αυτού με υπευθύνους Αμερικανούς.... Η εντύπωσις η οποία μου δίδεται εκάστοτε είναι ότι δεν θα επιτραπή εις την Τουρκίαν να χρησιμοποιήση βίαν. Αλλά αυτό δεν ημπορούν οι Αμερικανοί να το είπουν ανοικτά. Διά δύο λόγους. Πρώτον, διά να μη θίξουν την Τουρκίαν. Και

[299] Δες Πρακτικά της Βουλής 29.2.1968, σ. 569, και 28.2.1973, σ. 1049.
[300] Γιάννου Ν. Κρανιδιώτη, «Το Κυπριακό Πρόβλημα 1960-1974», 1984, σ. 374-5.

δεύτερον, διότι φοβούνται ότι ημείς θα το εκμεταλλευθώμεν αυτό. Αφού η Τουρκία δε θα χρησιμοποιήση βίαν, ας προχωρήσωμεν εις διαφόρους αυθαιρεσίας. Νομίζω ότι αυτός είναι ένας εκ των κυρίων λόγων που δεν ομιλούν σαφώς περί μη χρησιμοποιήσεως βίας.... Θα είπω μερικά λόγια διαβάζοντας ωρισμένας πληροφορίας που έχω και εγώ από άλλην (Αμερικανικήν) πηγήν οι οποίες έχουν ως εξής:

Η Τουρκία δεν ημπορεί να χρησιμοποιήση βίαν διά τους κάτωθι λόγους: Μια εισβολή της Τουρκίας οιουδήποτε τύπου θα εσήμαινεν περίπου εξόντωσιν των Τουρκοκυπρίων υπό της Κυπριακής Κυβερνήσεως. Και τούτο η 'Αγκυρα το αντιλαμβάνεται καλώς και είναι ενήμερος τούτου. Μια εισβολή θα εσήμαινεν απασχόλησιν μεγάλου τμήματος τουρκικών δυνάμεων και επομένως αδυναμίαν της Τουρκίας. Θα εσήμαινεν πόλεμον με την Ελλάδα ...».

Ο Μακάριος συνέχισε την ομιλία του στη συνεδρία του «Συμβουλίου του Στέμματος» προσθέτοντας τα εξής:

«Δε θα γίνει εισβολή εις την Κύπρον υπό της Τουρκίας. Δεν αποκλείεται η δυνατότητα περιωρισμένης ενεργείας υπό της Τουρκίας, όπως η ρίψις βομβών ή όπλων, αν η κατάστασις γίνει χειροτέρα εις την Κύπρον ..... αλλά εν πάση περιπτώσει έχω την γνώμην ότι ο φόβος ενός πολέμου εκ μέρους της Τουρκίας δεν προβλέπεται, εκτός εάν υπάρξουν γεγονότα πολύ σημαντικά».[301]

Πιστεύω πως οι παραπάνω τρεις λόγοι, είναι οι πραγματικοί λόγοι γιατί ο Μακάριος δεν έλυσε το Κυπριακό, ενώ είχε ευκαιρία να το λύσει μετά την επανεκλογή του το 1968 ως Προέδρου της Δημοκρατίας με το σύνθημα το «*εφικτό και όχι το ευκταίο*», και μετά τις υποχωρήσεις που είχαν κάμει οι Τ/Κ στις διακοινοτικές συνομιλίες που άρχισαν τον ίδιο χρόνο.

«ΟΣΟΙ ΔΕΝ ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΟΥΝ ΤΑ ΛΑΘΗ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΔΕ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΙ ΑΠ' ΑΥΤΑ, ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΜΕΝΟΙ ΝΑ ΤΑ ΕΠΑΝΑΛΑΒΟΥΝ»

Δυστυχώς ο Νίκος Κρανιδιώτης με τα βιβλία που έγραψε για το Κυπριακό και με τις τελευταίες διαλέξεις και συνεντεύξεις του, αντί να υποδείξει τα λάθη της κυπριακής ηγεσίας, στην οποία συμμετείχε κι αυτός, τα οποία οδήγησαν την Κύπρο αντί στην 'Ενωσιν με την Ελλάδα που αρχικά επιδιωκόταν, στη σημερινή ντε φάκτο τουρκοποίηση των δύο-πέμπτων της νήσου μας, ρίχνει όλα τα φταιξίματα στους Τούρκους και τους ξένους. Επίσης, αντί να αντλήσει μαθήματα από τα λάθη του παρελθόντος και να υποδείξει τρόπους να μην επαναληφθούν, επικροτεί την «απορριπτική» πολιτική της Κυβέρνησης Σπύρου Κυπριανού, με κίνδυνο να ολοκληρωθεί μια μέρα η τουρκοποίηση της Κύπρου.

Πολύ φοβούμαι, πώς, όπως πάμε, θα βγει σωστό το γνωμικό ενός νεότερου φιλόσοφου (του Γεώργιου Σανταγιάνα) που λέει: «*Όσοι δεν αναγνωρίζουν τα*

[301] Το ίδιο, σ. 376-8.

λάθη τους και δε διδάσκονται απ' αυτά, είναι καταδικασμένοι να τα επαναλάβουν».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 15
(1992)

Να τι γράφει ο Γλαύκος Κληρίδης στο τελευταίο βιβλίο του «*Η Κατάθεση μου»*, Τόμος Γ' σχετικά με την άρνηση του Μακαρίου να δεχτεί μια πολύ ευνοϊκή για την ελληνική πλευρά λύση του Κυπριακού που είχε διαπραγματευτεί ο κ. Κληρίδης με τον κ. Ντενκτάς το Σεπτέμβριο 1972:

«Το ότι η αδιάλλακτη στάση του Μακαρίου στο ζήτημα της τοπικής αυτοδιοίκησης στάθηκε εμπόδιο στη λύση του Κυπριακού το Σεπτέμβριο του 1972, αποτελεί ιστορικό γεγονός που κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί». (σ. 203)

«Ο Μακάριος επέμενε στην αδιάλλακτη στάση του, παρόλον ότι οι Τουρκοκύπριοι είχαν αποδεχθεί και τα 13 σημεία που είχε προτείνει ο ίδιος το 1963 σχετικά με τις συνταγματικές τροποποιήσεις». (σ. 203)

«Αν είχα κατορθώσει να πείσω τον Μακάριο να δεχθεί την άποψή μου, τα πράγματα στην Κύπρο θα έπαιρναν εντελώς διαφορετική τροπή. Το πραξικόπημα θα είχε αποφευχθεί, η εισβολή δε θα γινόταν και η Κύπρος θα είχε γλιτώσει από ένα πλήθος καταστροφές, από τους χιλιάδες νεκρούς και τραυματίες, τους πρόσφυγες, τους εκατοντάδες αγνοούμενους και από την παράλυση της οικονομίας της». (σ. 203)

«Σήμερα γνωρίζουμε όπιν αν ο Μακάριος είχε δεχθεί τα όσα είχαν συμφωνηθεί κατά τις νέες συνομιλίες, η Κύπρος θα είχε αποκτήσει ένα βιώσιμο σύνταγμα, χωρίς τουρκικά βέτο στην εκτελεστική και νομοθετική εξουσία. Επιπλέον, η συμμετοχή της τουρκικής κοινότητας στην εκτελεστική και νομοθετική εξουσία, στη δημόσια υπηρεσία και στην αστυνομία θα είχε μειωθεί σχεδόν αναλογικά με το ποσοστό του πληθυσμού της (20%)». (σ. 204-5)

Σχετικά με το λόγο (1) που αναφέρω πιο πάνω γιατί ο Μακάριος δε δέχτηκε την πιο πάνω λύση, ο κ. Κληρίδης γράφει στο ίδιο βιβλίο του.

«Ο Μακάριοςμ ο οποίος ήδη είχε κατηγορηθεί για προδοσία, επειδή είχε δεχθεί το 1959 τις Συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου που απέκλειαν την 'Ενωσιν και τη διχοτόμηση, αρνιόταν να υπογράψει οποιαδήποτε συμφωνία επίλυσης του Κυπριακού, γιατί γνώριζε ότι με μια τέτοια συμφωνία θα έπρεπε να αποκλειστεί η 'Ενωσις». («Η Κατάθεση μου», Τόμος Γ', σ. 212).

'Οσον αφορά το λόγο (2) που αναφέρω πιο πάνω, ο νυν Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος και τότε (1968-'73) Χωρεπίσκοπος Κωνσταντίας και άμεσος βοηθός, σύμβουλος και συγκάτοικος του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στην Αρχιεπισκοπή, σε μια υπέρ το δέον ειλικρινή συνέντευξη που έδωσε στην Αθηναϊκή «*Αυγή»* και αναδημοσιεύτηκε στο «*Φιλελεύθερο»* στις 26.10.1974, δήλωσε τα εξής:

«Οι Τούρκοι ήσαν εγκλωβισμένοι σε μερικούς θυλάκους. 'Ηδη άρχισε να καταρρέει το ηθικό τους. 'Ηθελε εκ μέρους ημών αντοχήν και υπομονήν. 'Αλλοι θα έφευγαν εις το εξωτερικό, θα διέρρεαν. Δεν θα ημπορούσαν να κρατηθούν επ' αρκετόν εγκλωβισμένοι. Η πολιτική του Μακαρίου ήτο πολιτική αντοχής και υπομονής. Η Κύπρος θα κυβερνόταν από Ελληνικήν Κυβέρνησιν, παντού Ελληνικά, παντού 'Ελληνες».

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ (5.9.1974)

Στις 5 Σεπτεμβρίου 1974 συνάντησα τον Πρόεδρο Μακάριο στο Γκρόβερνορ Χάουζ (Grovernor House) στο Λονδίνο, όπου κατέφυγε μετά το πραξικόπημα.

Δημοσιεύω πιο κάτω το κείμενο της συνομιλίας μας, με βάση σημειώσεις που κράτησα.

Μακάριος (Μ). Είδες τι καταστροφή μας έκαμε η καταραμένη Χούντα; Με το πραξικόπημα εναντίον μου έδωσε το πρόσχημα στην Τουρκία να εισβάλει.

Συγγραφέας (Σ). Και βέβαια είδα την καταστροφή και την έζησα, και μάλιστα παρολίγο να σκοτωθώ εγώ κι η οικογένεια μου από μια βόμβα που έπεσε δίπλα από το διαμέρισμα μας στο Βαρώσι όπου βρισκόμαστε τις πρώτες τρεις μέρες της τουρκικής εισβολής.

Συμφωνώ πως η τελευταία άμεση αιτία της εισβολής ήταν το πραξικόπημα. Το όλο όμως πρόβλημα πρέπει να το δούμε μακροπρόθεσμα. Στα τελευταία 6 χρόνια που διεξήγονταν οι διακοινοτικές διαπραγματεύσεις, υπήρξαν αρκετές ευκαιρίες να κλείσετε το Κυπριακό, παραχωρώντας στους Τουρκοκυπρίους την τοπική αυτοδιοίκηση που ζητούσαν, και μάλιστα με την εγκατάλειψη απ' αυτούς των διαφόρων προνομίων που τους έδινε το Σύνταγμα του 1960. Δεν συμφωνάτε πως αν εκλείατε το Κυπριακό δε θα έβρισκε η Τουρκία την πρόφαση να εισβάλει;

Μ. Αν υπέγραφα όμως θα με ανέτρεπε η Χούντα.

Σ. Αν εννοείτε τη Χούντα του Ιωαννίδη από τον περασμένο Νοέμβριο, πιθανό να έχετε δίκαιο. Δεν είναι όμως αλήθεια πως ο προκάτοχος του, Γεώργιος Παπαδόπουλος, σας επίεζε να υπογράψετε λύση του Κυπριακού και μάλιστα τον Ιούνιο 1971 σας διαβίβασε μέσον του πρέσβη 'Αγγελου Χωραφά πρόταση για λύση του Κυπριακού με την οποία θα δινόταν στους Τ/Κ τοπική αυτοδιοίκηση και σαν αντάλλαγμα αυτοί θα συμφωνούσαν στην τροποποίηση των 13 σημείων του Συντάγματος που προτείνατε το Νοέμβριο 1963, και επειδή στην επιστολή του ο Παπαδόπουλος σας απειλούσε πως αν δε δεχτείτε την πρόταση του θα έπαιρνε μέτρα εναντίον σας, εσείς απορρίψατε την πρόταση του και του απαντήσατε: «*Επέζησα 13 Ελλήνων Πρωθυπουργών και θα επιζήσω και του δεκάτου*

τετάρτου»; Και σας ερωτώ, αν εδέχεστο τη λύση που σας πρότεινε ο Παπαδόπουλος θα σας ανέτρεπε;

Μ. 'Οχι βέβαια, αλλά πίστευα ότι με τον καιρό θα μπορούσαμε να επιτύχουμε καλύτερη λύση. 'Οσον αφορά το «*επέζησα 13 Ελλήνων Πρωθυπουργών*» αυτό το είπα στο Χωραφά «*off the record*» - δεν το έγραψα στον Παπαδόπουλο.

Σ. Επίσης τον Μάρτιο 1971 τορπιλλίσατε τις διακοινοτικές συνομιλίες με την ομιλία σας στη Γιαλούσα στην οποία διακηρύξατε ότι: «*Η Κύπρος είναι ελληνική και θα παραμείνει ελληνική. Ελληνικήν την παραλάβαμεν και ελληνικήν θα την παραδώσουμε στην Ελλάδα»*

Μ. Εκείνο το μέρος της ομιλίας μου ήταν «*εκτός κειμένου*» και μάλιστα κατηγόρησαν το Διευθυντή του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, Μιλτιάδη Χριστοδούλου, ότι το παρέλειψε από το ανακοινωθέν που εξέδωσε.

Σ. 'Εστω κι αν ήταν όπως λέτε «*εκτός κειμένου»,* ακούστηκε όμως από το ραδιόφωνο από όλους τους ακροατές, συμπεριλαμβανομένων και των Τούρκων.

Σ. Σχετικά με το πραξικόπημα εναντίον σας πιστεύετε πως σ' αυτό είχε το δάκτυλο της η Αμερικανική Μυστική Υπηρεσία ΣΙΑ (CIA);

Μ. Δεν πιστεύω να ήταν αναμιγμένη η ΣΙΑ στο πραξικόπημα. 'Οταν ήμουνα τελευταία στην Ν. Υόρκη συνάντησα τον Υπουργό Εξωτερικών Χένρυ Κίσσιγκερ και, μεταξύ άλλων, τον ρώτησα γιατί η Αμερικανική Κυβέρνηση δε με συμπαθούσε. Κι εκείνος μου απάντησε: Αυτό δεν είναι σωστό. Εμείς σας εκτιμούσαμε πολύ και σας θεωρούσαμε παράγοντα σταθερότητας στην περιοχή σας, και μη ξεχνάτε ότι σας είχαμε προειδοποιήσει για την απόπειρα κατά της ζωής σας που έγινε τον Μάρτιο 1970.

Ως γεγονός (συνέχισε ο Μακάριος) όταν ήμουνα στη Ναϊρόμπι της Κένυας τον Ιανουάριο 1970 με επισκέφθηκε ο Αμερικανός πρέσβης και μου έδωσε ένα επείγον μήνυμα από το State Department με το οποίο με προειδοποιούσε ότι στο αεροδρόμιο του Ελληνικού στην Αθήνα, όταν επέστρεφα, θα γινόταν απόπειρα δολοφονίας εναντίον μου. 'Οταν έφθασα στο αεροδρόμιο του Ελληνικού, με τη μεγάλη υποδοχή που μου έκαμαν, ξέχασα την Αμερικανική προειδοποίηση.

'Οταν επέστρεψα στη Λευκωσία θυμήθηκα την προειδοποίηση και είπα στον Χρυσόστομο (τον νυν (1992) Αρχιεπίσκοπο, ο οποίος ήταν τότε Χωρεπίσκοπος Κωνσταντίας και έμενε στην Αρχιεπισκοπή) «*δόξα σοι ο Θεός δεν έγινε απόπειρα δολοφονίας μου για την οποία με προειδοποίησαν οι Αμερικάνοι».*

Λίγο καιρό αργότερα ήρθε στην Αρχιεπισκοπή ο Αμερικανός πρέσβης στη Λευκωσία και μου είπε να προσέχω γιατί η απόπειρα αναβλήθηκε και θα γινόταν στις επόμενες 15 μέρες. Πέρασαν οι 15 μέρες και δεν έγινε τίποτα. Και πάλιν είπα «*δόξα σοι ο Θεός».* Την 16^{ην} όμως ημέρα (στις 8 Μαρτίου 1970) έγινε η απόπειρα εναντίον μου με την κατάρριψη του ελικοπτέρου με το οποίο πήγαινα στο Μαχαιρά. Ευτυχώς όμως ως εκ θαύματος σώθηκα, χάρη στη δεξιοτεχνία και

το θάρρος του πιλότου ο οποίος, όντας πληγωμένος κατάφερε να προσγειώσει το ελικόπτερο.

Σ. Μήπως όμως η προειδοποίηση του State Department ήταν για ν' αποδείξουν το *άλλοθι*;

Μ. Δεν πιστεύω.

Σ. Ποιος νομίζετε οργάνωσε την απόπειρα;

Μ. Την οργάνωσε εκείνος ο Ελλαδίτης Αρχηγός των Καταδρομών της Εθνικής Φρουράς Συνταγματάρχης Δημήτρης Παπαποστόλου. Και ο αφιλότιμος όταν πήγα στο νοσοκομείο να δω τον πληγωμένο πιλότο, ήλθε και με αγκάλιασε και με συνεχάρη για το ότι επέζησα!

ΓΙΑΤΙ Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΑΡΑΙΤΗΘΕΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΕΔΡΙΑ (7.10.1974)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

'Οπως φαίνεται στις επόμενες σελίδες, το πιο κάτω «Μνημόνιο» υποβλήθηκε από το Συγγραφέα στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας, και αντίγραφα του στάληκαν στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, που βρισκόταν τότε στη Νέα Υόρκη και στον προεδρεύοντα Γλαύκο Κληρίδη.

Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΕΘΝΙΚΩΝ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΕΘΝΑΡΧΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ

Στην Κύπρο, ο Αρχιεπίσκοπος θεωρείται, σύμφωνα με την παράδοση, και Εθνάρχης των αλυτρώτων Ελλήνων της Κύπρου, με εθνικό καθήκον να αγωνίζεται για την 'Ενωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα. Το καθήκον αυτό ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος το ενίσχυσε με ένα όρκο που έδωσε το 1954 στην εκκλησία της Φανερωμένης στη Λευκωσία ότι θα αγωνιζόταν εφ' όρου ζωής για την 'Ενωσιν.

Από την άλλη μεριά, η Κυπριακή Δημοκρατία ιδρύθηκε ως ανεξάρτητο κράτος μετά από μια συμβιβαστική συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας στη Ζυρίχη, που αποσκοπούσε στην αποφυγή πολέμου μεταξύ της Ελλάδας και των Ελληνοκυπρίων από τη μια, που ζητούσαν 'Ενωσιν, και της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων από την άλλη, που ζητούσαν διχοτόμηση της Κύπρου. Γι' αυτό, το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας προνοούσε την απαγόρευση και τον αποκλεισμό τόσο της 'Ενώσεως όσο και της Διχοτομήσεως.

Ο Μακάριος, με τη δισυπόστατη ιδιότητα του ως Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας και ως Εθνάρχη της Κύπρου, ενεργούσε ως διχασμένη

προσωπικότητα, και αναγκαζόταν, από τη μια, να δίνει «*επίσημη διαβεβαίωση*» (που ισοδυναμούσε με όρκο) για «*πίστη και σεβασμό*» στο Σύνταγμα, που απέκλειε την 'Ενωσιν, και να καλεί το λαό να τον επανεκλέξει (όπως έγινε το 1968) με σύνθημα «*το εφικτό*» (Ανεξαρτησία), αντί το «*ευκταίο*» ('Ενωσιν), και από την άλλη, να διακηρύττει από τον άμβωνα την προσήλωση του στην 'Ενωσιν και ιεροκρυφίως να ενεργεί για την ανατροπή του Συντάγματος και των Συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου.

Η επαμφοτερίζουσα αυτή πολιτική του Μακαρίου έκαμνε διπλό κακό: Πρώτο, μεγάλωνε το χάσμα μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων, που τελικά κατέληξε στην ένοπλη σύρραξη και έφερε την Ελλάδα και την Τουρκία στο χείλος του πολέμου. Και δεύτερο, έδινε αφορμή στους πολιτικούς του αντιπάλους να τον κατηγορούν σαν «*ανθενωτικό*» και «*επίορκο*», και να οργανώνουν ένοπλες ομάδες για να τον ανατρέψουν. Επίσης, η ίδια πολιτική τον εμπόδισε να υπογράψει έγκαιρα μια συμφωνία με τους Τουρκοκύπριους για ειρηνική λύση του Κυπριακού στη διάρκεια των εξάχρονων διακοινοτικών διαπραγματεύσεων μεταξύ των κ. Γλαύκου Κληρίδη και Ραούφ Ντενκτάς, που είχαν αρκετές φορές πλησιάσει σε συμφωνία η οποία θα μπορούσε να είχε αποτρέψει την τελευταία συμφορά της Κύπρου.

Πιστεύω ότι είναι πια καιρός, *τα τραγικά μας παθήματα να μας γίνουν μαθήματα*: Σήμερα, ύστερα από την κατάληψη του πλουσιότερου μέρους της Κύπρου από τα τουρκικά στρατεύματα, ο προεδρεύων κ. Γλαύκος Κληρίδης, σε συνεννόηση με την Ελληνική Κυβέρνηση, και ο κ. Ραούφ Ντενκτάς, σε συνεννόηση με την Τουρκική Κυβέρνηση, άρχισαν ή πρόκειται να αρχίσουν διαπραγματεύσεις για εξεύρεση μιας λύσης του Κυπριακού όπως διαμορφώθηκε σήμερα, η οποία αναγκαστικά θα είναι πολύ χειρότερη για τους 'Ελληνες παρά οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου ή εκείνη που κόντεψαν να συμφωνήσουν οι ίδιοι συνομιλητές στα τελευταία έξι χρόνια και που δεν ενέκρινε ο Πρόεδρος Μακάριος.

Και εγείρεται το μεγάλο ερώτημα, *εν όψει των όσων αναφέρθηκαν πιο πάνω, κατά πόσο ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος είναι ο αρμόδιος είτε να διαπραγματευθεί, είτε να έχει την τελευταία λέξη στις διαπραγματεύσεις, είτε τελικά να υπογράψει και να υποσχεθεί ότι θα εφαρμόσει πιστά, μια τέτοια συμφωνία για την Κύπρο με τους Τούρκους, πράγματα που πρέπει να κάμει αν εξακολουθήσει να είναι Πρόεδρος της Δημοκρατίας*.

Είμαι βέβαιος ότι και ο ίδιος, αφού σκεφτεί το ζήτημα αντικειμενικά, θα συμφωνήσει ότι το εθνικό συμφέρον απαιτεί να παραιτηθεί από τη θέση του Προέδρου, αμέσως μόλις τελειώσει η σημερινή του αποστολή στην έδρα των Ηνωμένων Εθνών, να επιστρέψει στην Κύπρο ως ο αναγνωρισμένος από όλους Αρχιεπίσκοπος και Εθνάρχης της Κύπρου και να αφήσει τον κ. Κληρίδη να επιδιώξει την καλύτερη εφικτή λύση του Κυπριακού όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά την τουρκική εισβολή.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ
(7.10.1974)

Αθήνα 7 Οκτωβρίου 1974

Κύριον Πρέσβη Ανδρέα Μεταξά
Υπουργείο Εξωτερικών
Αθήνα.

Αγαπητέ κ. Μεταξά,

Αναφερόμενος στη συνομιλία που είχα μαζί σας στο Υπουργείο σας την περασμένη βδομάδα, λαμβάνω την τιμή να σας εσωκλείσω ένα «*Μνημόνιο μου»* σχετικά με το πρόβλημα της επιστροφής στην Κύπρο του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου.[302]

Επίσης σας στέλλω για πληροφορία σας και ένα αντίγραφο του υπομνήματος που είχα στείλει το 1964 στο Μεσολαβητή των Ηνωμένων Εθνών κ. Τουομιόγια, και αργότερα στο διάδοχο του Δρα Γκάλο Πλάζα, με τίτλο «THE PROBLEM CONFRONTING CYPRUS».

Ελπίζω οι απόψεις μου να φανούν χρήσιμες στο Υπουργείο σας, και εν πάση περιπτώσει, είμαι πάντα στη διάθεση σας.

Διατελώ με τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(10.10.1974)

Αθήνα, 10 Οκτωβρίου, 1974.

Αρχιεπίσκοπον Κύπρου κ. Μακάριο
Πρόεδρο Κυπριακής Δημοκρατίας
c/o U.N. Mission of Cyprus
820 Second Avenue
New York, N.Y. 10017

Μακαριώτατε,

'Οπως γνωρίζετε, ασχολούμαι από πολλά χρόνια, εκτός από τα οικονομικά και με τα πολιτικά προβλήματα της Κύπρου, τα οποία εξέταζα με αντικειμενικότητα και επιστημονική μεθοδολογία, και δε δίσταζα να σας λέω και να σας γράφω «*σταράτα»*, χωρίς φόβο και προκατάληψη, τις απόψεις μου, έστω

[302] Το Μνημόνιο αυτό δημοσιεύεται πιο πάνω.

και όταν αυτές συγκρούονταν με τις δικές σας και με την πολιτική γραμμή που ακολουθούσατε.

Λυπούμαι όμως κατάκαρδα να παρατηρήσω ότι, οι παροτρύνσεις μου στα τελευταία έξι χρόνια, να κλείσετε μια *εφικτή* συμφωνία με τους Τουρκοκύπριους, *προτού είναι πολύ αργά*, δεν εισακούστηκαν και τώρα θρηνούμε πάνω στα ερείπια που δημιούργησε η τουρκική στρατιωτική κατάκτηση του πλουσιότερου τμήματος του νησιού μας και το ξεσπίτωμα του ενός τρίτου των Ελλήνων κατοίκων της.

Και τώρα εγείρεται το μεγάλο ερώτημα: *Τί πρέπει να πρωτοκάμουμε για να βγούμε απ' αυτήν την τραγική κατάσταση στην οποίαν έχουμε φθάσει; Στο ερώτημα τούτο προσπάθησα να απαντήσω στο Μνημόνιο που σας εσωκλείω.*

'Οπως θα δείτε, στο Μνημόνιο αυτό εξετάζω, μέσα στα πλαίσια του σημερινού Κυπριακού Προβλήματος, και με την ίδια αντικειμενικότητα και μεθοδολογία που χαρακτήριζε τις μέχρι σήμερα μελέτες μου, το πρόβλημα του μέλλοντος σας, που είμαι βέβαιος ότι τώρα θα σας βασανίζει, δηλαδή *κατά πόσο πρέπει να παραμείνετε Πρόεδρος της Δημοκρατίας και να επιστρέψετε στην Κύπρο για να επικυρώσετε (ή πιθανό για να απορρίψετε) τη συμφωνία που πρόκειται να διαπραγματευτεί ο κ. Κληρίδης με τον κ. Ντενκτάς - μια συμφωνία που αναγκαστικά θα είναι πολύ χειρότερη για τους 'Ελληνες από τις Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου ή την τοπική αυτοδιοίκηση που ζητούσαν οι Τουρκοκύπριοι στις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις της τελευταίας εξαετίας και εσείς απορρίπτατε.*

Το συμπέρασμα μου που, παρόλον ότι προβλέπω θα σας δυσαρεστήσει, δε διστάζω να σας το πω, είναι ότι, *κάτω από τις σημερινές συνθήκες, το Εθνικό καθήκον σας επιβάλλει να παραιτηθείτε από την Προεδρία και να αποκατασταθείτε ως ο αναγνωρισμένος από όλους, Αρχιεπίσκοπος και Εθνάρχης της Κύπρου,* αμέσως μόλις τελειώσετε τη σημερινή σας αποστολή στην έδρα των Ηνωμένων Εθνών. 'Ετσι, όταν επιτευχθεί μια «*εφικτή*» λύση του Κυπριακού, θα μπορείτε να έχετε τις επιφυλάξεις σας αλλά δε θα υποχρεωθείτε να θέσετε σ' αυτήν τή με κόκκινο μελάνι εθναρχική υπογραφή σας.

Επειδή η απόφαση σας για το θέμα αυτό δεν αφορά μόνο εσάς προσωπικά, αλλά επηρεάζει άμεσα τις τύχες ολόκληρου του Ελληνικού Κυπριακού λαού, για να σας δοθεί η ευκαιρία να εκτιμήσετε *εκ των υστέρων* την ορθότητα των όσων σας έγραψα και σας είπα για τη λύση του Κυπριακού Προβλήματος στη διάρκεια της τελευταίας εξαετίας, και συμπερασματικά να δώσετε τώρα *εκ των προτέρων* την προσοχή που πρέπει στο πιο πάνω συμπέρασμα μου σχετικά με το πρόβλημα του μέλλοντος σας, σας εσωκλείω φωτοτυπίες τής μεταξύ μας

αλληλογραφίας, συμπεριλαμβανομένων και άρθρων και μελετών μου πάνω στο κυπριακό που σας είχα αποστείλει.[303]

Ελπίζω πως, αφού μελετήσετε προσεκτικά όλα τα εσώκλειστα έγγραφα, και αφού σκεφθείτε ψύχραιμα και αντικειμενικά, θα συμφωνήσετε μαζί μου.

Διατελώ με τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΝΤΑ ΓΛΑΥΚΟ ΚΛΗΡΙΔΗ
(7.10.1974)

Αθήνα, 7 Οκτωβρίου 1974

Αγαπητέ κ. Κληρίδη,

Σας εσωκλείω αντίγραφο ενός «*Μνημονίου»* μου που υπέβαλα στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας και πρόκειται να στείλω και στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, που περιλαμβάνει τις απόψεις μου όσον αφορά το πρόβλημα της επιστροφής στην Κύπρο του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου.

'Οπως θα διαβάσετε, η άποψη μου είναι ότι ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος πρέπει να παραιτηθεί από την Προεδρία και να επιστρέψει στην Κύπρο ως ο αναγνωρισμένος από όλους Αρχιεπίσκοπος και Εθνάρχης της Κύπρου.

Είμαι στη διάθεση σας για ό,τιδήποτε νομίζετε ότι θα μπορούσα να εξυπηρετήσω την κυβέρνηση σας.

Ελπίζω να επιστρέψω στην Κύπρο πριν το τέλος Οκτωβρίου.

Με τους θερμούς χαιρετισμούς μου,

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 16
(1992)

Τον Οκτώβριο 1974 έμεινα για λίγες βδομάδες στην Αθήνα. Εκεί, ο πρέσβης της Ελλάδας στη Λευκωσία, Ευστάθιος Λαγάκος, ο οποίος βρισκόταν στην Αθήνα και ήξερε και εκτιμούσε τις απόψεις μου για το Κυπριακό, τις οποίες είχα συζητήσει μαζί του πολλές φορές στη Λευκωσία, με σύστησε στον πρέσβη Ανδρέα Μεταξά ο οποίος ήταν υπεύθυνος για το Κυπριακό στο Υπουργείο Εξωτερικών. Κατά τη διάρκεια των συνομιλιών μας, ο κ. Μεταξάς μου είπε πως ο Πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής προβληματιζόταν αν έπρεπε να συμβουλεύσει τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο να επιστρέψει ή όχι, στην Κύπρο, και ζήτησε τη γνώμη μου. Του την είπα και με παρακάλεσε να την περιλάβω σε ένα

[303] Με την επιστολή αυτή, έστειλα στο Μακάριο εκτός από το πιο πάνω «Μνημόνιο» και φωτοαντίγραφα των επιστολών, άρθρων και άλλων εγγράφων μου.

«*Μνημόνιο*». Έτσι έγραψα το πιο πάνω έγγραφο και αντίγραφο του έστειλα στον τότε Προεδρεύοντα της Κυπριακής Δημοκρατίας, κ. Γλαύκο Κληρίδη.

Θεώρησα όμως ηθική μου υποχρέωση να στείλω το ίδιο έγγραφο και στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, ο οποίος βρισκόταν τότε στη Νέα Υόρκη. Ο Αρχιεπίσκοπος δε μου απάντησε αν το πήρε. Ο κ. Ανδρέας Αζίνας, όμως, ο οποίος ήταν τότε μαζί του, μου είπε αργότερα πως ο Μακάριος του το έδωσε και το διάβασε και πως ο Μακάριος δε συμφωνούσε ότι έπρεπε να παραιτηθεί προτού επιστρέψει. Εφόσον ήταν ο εκλεγμένος Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ο οποίος αναγκάστηκε να φύγει, έπρεπε να επιστρέψει ως Πρόεδρος και αργότερα σκόπευε να παραιτηθεί. Από πληροφορίες που είχα, φαίνεται πως κάτι τέτοιο είχε πει ο Μακάριος στον κ. Καραμανλή.

Είχα πει τότε στον κ. Αζίνα ότι, εφόσον ο Αρχιεπίσκοπος επέστρεψε και ανέλαβε τα καθήκοντα του ως Προέδρου της Δημοκρατίας, δε θα υπάρξει στο μέλλον η κατάλληλη ευκαιρία να παραιτηθεί. Γιατί, αν οι διαπραγματεύσεις με την τουρκική πλευρά δεν πάνε καλά, η παραίτηση του θα εκληφθεί ως παραδοχή ότι ο ίδιος ήταν εμπόδιο για τη λύση, πράγμα που ο ίδιος δε θα το ήθελε. Αν αντίθετα οι διαπραγματεύσεις πάνε καλά και ο ίδιος δε θέλει να βάλει την υπογραφή του σε μια συμφωνία που κατ' ανάγκη θα ενταφιάσει την 'Ενωσιν, τυχόν παραίτηση του θα ανατρέψει τη συμφωνία, γιατί θα δώσει το μήνυμα στο λαό ότι δεν την επιδοκιμάζει.

Ως γεγονός υπάρχουν πληροφορίες ότι στις 2.4.1975, η Ιερά Σύνοδος, στην οποία ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος προήδρευε, πήρε ομόφωνη απόφαση που έλεγε πως, αν οι διαπραγματεύσεις με την τουρκική πλευρά καταλήξουν σε μια συμφωνία με την οποία θα αποκλειόταν η 'Ενωσις, δεν επιτρεπόταν στον Μακάριο, ως Εθνάρχη, να την υπογράψει και θα έπρεπε να παραιτηθεί από Πρόεδρος και να δώσει τη θέση του στο διάδοχο του να την υπογράψει.[304]

Ο κ. Τάσσος Παπαδόπουλος, στενός συνεργάτης του Μακαρίου, έδωσε τις ακόλουθες πληροφορίες σε άρθρο του για τη ζωή του Μακαρίου που δημοσιεύτηκαν στην εβδομαδιαία εφημερίδα «*Κήρυκας*» στις 21.4.1991:

[304] Αυτό επιβεβαιώθηκε από μια ανταπόκριση της «Καθημερινής» των Αθηνών, από τη Λευκωσία, την οποίαν αναδημοσίευσε ο «Αγών» στις 11.4.1975, που έλεγε ότι «σύμφωνα με έγκυρες πληροφορίες ο κ. Γλαύκος Κληρίδης αποφάσισε να παραιτηθεί κατόπιν πληροφοριών ότι η Ιερά Σύνοδος συνέστησε στον Αρχιεπίσκοπο να μην υπογράψει οποιαδήποτε συμφωνία που θα προέκυπτε από τις διακοινοτικές συνομιλίες, γιατί τότε, κατά τους Συνοδικούς, μια τέτοια ενέργεια θα ήταν ασυμβίβαστη προς την Εθναρχική ιδιότητα του Αρχιεπισκόπου». Ο Γλαύκος Κληρίδης στο τελευταίο βιβλίο του (Η ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΜΟΥ, Τόμος Δ', σ. 274) επιβεβαιώνει ότι υπέβαλε την παραίτηση του από τη θέση του Συνομιλητή στις 9.4.1975, αλλά δίνει κάποιο άλλο, κάπως αόριστο λόγο για την παραίτηση του, την οποίαν όμως ο Μακάριος δε δέχτηκε και, κατόπιν επέμβασης του Πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή, την απέσυρε.

«Ο Μακάριος εξέταζε πολύ σοβαρά το ενδεχόμενο να μην επιστρέψει. Μια μέρα ενώ ήμαστε στη Ν. Υόρκη με ρώτησε αν θα ’ταν καλύτερα να μην επέστρεφε καθόλου στην Κύπρο ή να επιστρέψει και μετά ένα μήνα να υποβάλει παραίτηση».

«Για την επιστροφή Μακαρίου υπήρχε ένσταση από πλευράς Ελληνικής Κυβέρνησης. Σε μένα», γράφει ο κ. Παπαδόπουλος, «*ο τότε Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας κ. Αβέρωφ είπε επίσημα ότι η σοφότερη απόφαση που μπορούσε να πάρει ο Μακάριος ήταν να μην επιστρέψει. Η εντύπωση που απεκόμισα ήταν ότι, αυτή ήταν η επιθυμία και του κ. Καραμανλή».*

Είναι φανερόν, ότι ένεκα της δισυπόστατης του ιδιότητας, ο Μακάριος αντιμετώπιζε το τρομερό δίλημμα κατά πόσο έπρεπε να ενεργεί ως ρεαλιστής πολιτικός, επιδιώκοντας μια εφικτή λύση του Κυπριακού με «*οδυνηρές»* υποχωρήσεις, αλλά με αποτέλεσμα να αποσυρθεί ο τουρκικός στρατός και να επανενωθεί, έστω ομοσπονδιακά, η Κύπρος, ή να ενεργεί ως «*Εθνάρχης»* απορρίπτοντας κάθε συμβιβαστική λύση - όπως κάμνει σήμερα (1992) ο Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος με πιθανό όμως αποτέλεσμα να οριστικοποιηθεί η τουρκοποίηση της μισής Κύπρου και να κινδυνεύει στο μέλλον να πάθει το ίδιο και η άλλη μισή.

Αυτό το δίλημμα φαίνεται πως του προκαλούσε ένα άγχος, το οποίο, σε συνδυασμό με το βαρύ κάπνισμα που συνήθιζε, του δημιουργούσε πρόβλημα καρδίας. Ίσως να μην είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο Μακάριος υπέστη την πρώτη σοβαρή καρδιακή προσβολή (έμφραγμα του μυοκαρδίου) στις 3 Απριλίου 1977, ημέρα κατά την οποίαν ο Συνομιλητής στις διακοινοτικές συνομιλίες στη Βιέννη, Τάσσος Παπαδόπουλος, παρέδωσε στην τουρκική πλευρά εκ μέρους του Μακαρίου το διχοτομικό χάρτη της Κύπρου με δυο ζώνες με αναλογία έκτασης 80:20.

Πιστεύω πως, αν ο Μακάριος ακολουθούσε τη συμβουλή μου και παραιτείτο από την Προεδρία προτού επιστρέψει στην Κύπρο, πρώτο, δε θα είχε το άγχος που του προκαλούσε η δισυπόστατη του ιδιότητα και που τελικά τον οδήγησε στον τάφο μάλλον πρόωρα, και δεύτερο, με διάδοχο του στην Προεδρία τον Γλαύκο Κληρίδη, πιστεύω πως το Κυπριακό θα λυνόταν μάλλον σύντομα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ[305]
(25.11.1974)

Μακαριώτατε,

Με την ευκαιρία της επικείμενης σύσκεψης σας με τον Πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή, πάνω στο θέμα της «*γραμμής πλεύσης»* για το

[305] Την επιστολή αυτή την έστειλε ο Συγγραφέας στον πρέσβη της Κύπρου στην Αθήνα, Νίκο Κρανιδιώτη, για να την παραδώσει στον Μακάριο όταν θα ερχόταν στην Αθήνα στις 29 Νοεμβρίου.

Κυπριακό, λαμβάνω την τιμή να σας εσωκλείσω αντίγραφο δυο άρθρων μου που θα δημοσιευτούν στον Κυπριακό τύπο στις προσεχείς μέρες, με τίτλο «*Πώς θα ματαιώσουμε την ενσωμάτωση κυπριακού εδάφους στην Τουρκία»,* τα οποία πιστεύω θα σας ενδιαφέρουν.

Με τις καλύτερες μου ευχές,

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΠΩΣ ΘΑ ΜΑΤΑΙΩΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ[306]

Αναμφίβολα, η Κύπρος μας περνά σήμερα μια από τις πιο κρίσιμες στιγμές της νεώτερης ιστορίας της: Τα δύο-πέμπτα του κυπριακού εδάφους - οι πιο πλούσιες περιοχές που απέδιδαν τα τρία-τέταρτα του εθνικού μας εισοδήματος - κατέχονται τώρα από 40.000 Τουρκικά στρατεύματα, και σχεδόν 200,000 'Ελληνες έχουν ξεσπιτωθεί και χάσει όλα τα υπάρχοντα και τις περιουσίες τους. Και θα ήταν αυταπάτη να πιστεύουμε ότι οι Τούρκοι, που από χρόνια εποφθαλμιούσαν την Κύπρο, θα εγκαταλείψουν εύκολα και οικειοθελώς όλα τα εδάφη που κατέκτησαν «*διά πυρός και σιδήρου»*.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ «ΑΚΡΟΒΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΧΕΙΛΟΣ ΤΟΥ ΓΚΡΕΜΟΥ»

Σκοπός των άρθρων αυτών δεν είναι να ανασκοπήσω την πολιτική της «*ακροβασίας στο χείλος του γκρεμού»* που ακολουθούσαμε στην τελευταία ενδεκαετία και μας οδήγησε τώρα στο βάθος του γκρεμού. Αυτό πιθανόν να το κάμω προσεχώς, γιατί πιστεύω ότι όποιος λαός δε διδάσκεται από τα λάθη του είναι καταδικασμένος να τα επαναλάβει και τελικά να καταστραφεί.

Τώρα θα προσπαθήσω να δω αν μπορούμε και πώς μπορούμε να βγούμε από το βάραθρο στο οποίο πέσαμε. Σαν πρόλογο όμως, θα ήθελα, χάριν της ιστορίας, να παραθέσω δύο αποσπάσματα από ένα άρθρο και μια μελέτη μου που έγραψα πριν μερικά χρόνια και που περιέχουν μερικές προβλέψεις που δυστυχώς βγήκαν τώρα σωστές, και μερικές παρατηρήσεις που είναι και σήμερα επίκαιρες:

[306] Δυο άρθρα που δημοσιεύτηκαν στον «Αγώνα» στις 26 και 27 Νοεμβρίου 1974.

ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΗΣ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗΣ

(Εδώ ο Συγγραφέας αναδημοσίευσε αποσπάσματα από το άρθρο του «*Σοβαρός κίνδυνος διχοτόμησης αν οι Κύπριοι δε λύσουν μόνοι τους το πρόβλημα τους*» και της μελέτης του «*Ρεαλιστική Εθνική λύση του Κυπριακού Προβλήματος προτού είναι αργά*»)

Και τώρα εγείρεται μπροστά μας το αμείλικτο ερώτημα αν και πώς θα μπορέσουμε να αποσοβήσουμε έστω και την τελευταία στιγμή το θανάσιμο κίνδυνο της τελειωτικής ενσωμάτωσης ενός μεγάλου τμήματος της νήσου μας στην Τουρκία, πράγμα που, παρά τις δηλώσεις της Τουρκικής κυβέρνησης για το αντίθετο, άρχισε ήδη να γίνεται στην πράξη.

ΤΟ ΜΟΝΟ ΟΠΛΟ ΠΟΥ ΔΙΑΘΕΤΟΥΜΕ

Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι Τούρκοι αυτή τη στιγμή έχουν στην Κύπρο 40.000 στρατό, και 300 βαρέα τανκς και ότι η αεροπορία τους μπορεί οποιαδήποτε στιγμή να μας βομβαρδίσει, γίνεται φανερόν ότι, κάτω από τις σημερινές περιστάσεις, το κυριώτερο, αν όχι το μόνο, όπλο που διαθέτουμε εμείς για να αντιδράσουμε στα καταφανή κατακτητικά σχέδια της Τουρκίας, είναι η υποστήριξη της διεθνούς κοινής γνώμης μέσω του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών και ιδιαίτερα του εκτελεστικού τους οργάνου, του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Είναι γεγονός ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας μας έχει μέχρι σήμερα απογοητεύσει: Κάλεσε επανειλημμένα την Τουρκία να σταματήσει τις εχθροπραξίες στην Κύπρο και ν' αποσύρει τα στρατεύματα της, και παρόλο που η Τουρκία όχι μόνο δε συμμορφώθηκε, αλλά τουναντίον έφερε κι άλλα στρατεύματα και τανκς και βομβάρδισε και κατέλαβε κι άλλα εδάφη της Κυπριακής Δημοκρατίας, το Συμβούλιο Ασφαλείας δεν πήρε κανένα πρακτικό μέτρο για να επιβάλει τις αποφάσεις του.

Αυτό έκαμε τον πρώην Υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας κ. Γεώργιο Μαύρο να δηλώσει (όπως έγραψαν οι εφημερίδες μας) σε μια προεκλογική ομιλία του στις 12 Νοεμβρίου 1974 ότι «*ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών δεν έχει τα μέσα να επιβάλει τις απόψεις του».*

Η αλήθεια όμως είναι ότι, το Συμβούλιο Ασφαλείας παρέλειψε *να κάμει το καθήκον του* στην περίπτωση της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, *όχι γιατί δεν έχει τα μέσα αλλά γιατί δεν έχει τη θέληση.*

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΟΤΑΝ ΘΕΛΕΙ ΕΧΕΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΝΑ ΕΠΙΒΑΛΕΙ ΤΙΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ

Είναι γεγονός ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας, όταν θέλει, έχει και παραέχει τα μέσα να επιβάλει τις αποφάσεις του. Συγκεκριμένα το άρθρο 41 του Χάρτη του ΟΗΕ του δίνει το δικαίωμα να επιβάλει οικονομικές κυρώσεις και να πάρει άλλα μη-πολεμικά μέτρα για εφαρμογή των αποφάσεων του, και το άρθρο 42 του δίνει

το δικαίωμα να αναλάβει «*δράση με αεροπορικές, ναυτικές και χερσαίες δυνάμεις, αν τη θεωρεί αναγκαία για τη διατήρηση ή την επαναφορά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας».*

ΠΩΣ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΕΣΩΣΕ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΟΥ ΚΟΓΚΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΒΕΛΓΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

Το τελευταίο αυτό δικαίωμα χρησιμοποιήθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας αποτελεσματικά στα χρόνια 1960-1964 για προστασία της ανεξαρτησίας και εδαφικής ακεραιότητας της Δημοκρατίας του Κόγκου από την εισβολή Βελγικών και μισθοφορικών στρατευμάτων.

Επειδή η περίπτωση εκείνη έχει κάποιες ομοιότητες με τη δική μας, αξίζει νομίζω να τη δούμε πιο προσεκτικά.

Τον Ιούλιο 1960 το Βέλγιο έστειλε στρατεύματα στη Δημοκρατία του Κόγκου (που προηγουμένως ήταν Βελγική Αποικία και ονομαζόταν Βελγικό Κόγκο) με τη δικαιολογία ότι, σκοπός τους ήταν μόνο «*να επιβάλουν την τάξη»*.

Ο Πρόεδρος του Κόγκου έκαμε έκκληση για βοήθεια για να αποκρούσει τη Βελγική εισβολή. Το Συμβούλιο Ασφαλείας, παρόλο που απέρριψε πρόταση της Σοβιετικής 'Ενωσης να κηρύξει το Βέλγιο σαν «*επιδρομέα»*, αποφάσισε να καλέσει το Βέλγιο να αποσύρει τα στρατεύματα του και ταυτόχρονα εξουσιοδότησε τον τότε Γενικό Γραμματέα (Γ.Γ.) του ΟΗΕ κ. Χάμμερσκελντ (Dag Hammarskjold) να πάρει τα κατάλληλα μέτρα για να δώσει την αναγκαία στρατιωτική βοήθεια στην Κυβέρνηση του Κόγκου.

Για την εκτέλεση αυτής της απόφασης, ο Γενικός Γραμματέας οργάνωσε και έστειλε στο Κόγκο ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ, με εντολή να μη χρησιμοποιεί βία παρά μόνο για αυτοάμυνα και να μην επεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις της χώρας.

'Οταν έφθασαν εκεί τα ειρηνευτικά στρατεύματα, που ανέρχονταν σε 20.000, η Βελγική Κυβέρνηση αναγκάστηκε να συμφωνήσει να αποσύρει τα στρατεύματα της «*σταδιακά»*, πράγμα που επίσημα συμπλήρωσε τον Σεπτέμβριο 1960. Στην πραγματικότητα όμως παρέμειναν πίσω κρυφά, αρκετοί Βέλγοι και άλλοι ξένοι μισθοφόροι στρατιώτες, οι οποίοι αποτέλεσαν τη «*χωροφυλακή»* της Κατάγκας και ανακήρυξαν την ανεξαρτησία της Κατάγκας (περιοχή όπου βρίσκονταν τα πλούσια μεταλλεία χαλκού) με Πρόεδρο τον Μωυσή Τσόμπε. Ακολούθησε εμφύλιος πόλεμος και τον Φεβρουάριο 1961, το Συμβούλιο Ασφαλείας εξουσιοδότησε τα ειρηνευτικά στρατεύματα να χρησιμοποιήσουν βία για την καταστολή του εμφύλιου πολέμου και το Νοέμβριο 1961 διεύρυνε την εντολή του, για την εκδίωξη από την Κατάγκα των μισθοφόρων και των άλλων ξένων μελών των παραστρατιωτικών οργανώσεων. Τελικά, οι ειρηνευτικές δυνάμεις, με τη χρησιμοποίηση στρατού και αεροπορίας κατόρθωσαν να συντρίψουν την αντίσταση της «*χωροφυλακής»* της Κατάγκας, συνέλαβαν και εξόρισαν τους

ξένους μισθοφόρους και ανάγκασαν τον Τσόμπε να αναγνωρίσει την ένταξη της Κατάγκας στη Δημοκρατία του Κόγκου.

'Ετσι, με ένοπλη επέμβαση των ειρηνευτικών δυνάμεων των Ηνωμένων Εθνών - που τους στοίχισε μόνο 127 νεκρούς και 133 πληγωμένους - σώθηκε η ανεξαρτησία και η εδαφική ακεραιότητα της Δημοκρατίας του Κόγκου.

ΠΩΣ ΘΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΟΥΜΕ ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ 3212

'Ωστε βλέπουμε ότι, όταν το Συμβούλιο Ασφαλείας έχει τη θέληση, έχει και τα μέσα να εφαρμόσει τις αποφάσεις του. Απομένει τώρα να δούμε πώς θα μπορέσουμε να αξιοποιήσουμε, μέσω του Συμβουλίου Ασφαλείας, το τελευταίο ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών 3212 της 1ης Νοεμβρίου 1974, το οποίον υποστήριξαν όλα τα κράτη του κόσμου ακόμα και αυτή η ίδια η Τουρκία, - η οποία, επειδή είδε την παγκόσμια ομοφωνία δεν τόλμησε να διαφωνήσει ή έστω να απόσχει της ψηφοφορίας για ένα ψήφισμα που, μεταξύ άλλων, ζητά να ληφθούν «*επείγοντα μέτρα για επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια τους σε συνθήκες ασφάλειας*».

Η δύναμη όμως της θέλησης του Συμβουλίου Ασφαλείας (όπως η δύναμη μιας αλυσίδας με πέντε κρίκους) ισούται με την μικρότερη δύναμη θέλησης οποιουδήποτε από τα πέντε μόνιμα μέλη του - Αμερικής, Σοβιετικής 'Ενωσης, Βρετανίας, Γαλλίας και Κίνας - τα οποία έχουν δικαίωμα βέτο επί των αποφάσεων του. Και στην περίπτωση της απόφασης για την Κύπρο, φαίνεται ότι η πιο αδύνατη θέληση, που μέχρι τώρα εμπόδισε τη λήψη πρακτικών μέτρων από το Συμβούλιο Ασφαλείας για εφαρμογή των αποφάσεων του, ήταν εκείνη της Αμερικανικής Κυβέρνησης.

Η στάση όμως της Αμερικανικής Κυβέρνησης έναντι του Κυπριακού, δεν μπορεί να είναι για πάντα αμετάβλητη και οριστική. Υπόκειται κι αυτή σε επιδράσεις τόσο εσωτερικές (π.χ. του Κογκρέσου) όσο και εξωτερικές - (π.χ. της διεθνούς κοινής γνώμης).

Γι' αυτό πιστεύω ότι, είναι πρόωρο να εγκαταλείψουμε κάθε ελπίδα πως το Συμβούλιο Ασφαλείας θα πάρει προσεχώς κάποια αποτελεσματικά μέτρα για εφαρμογή του τελευταίου ψηφίσματος της Γενικής Συνέλευσης, πράγμα που έχει καθήκον να κάμει αν θέλει να περισώσει το θεσμό των Ηνωμένων Εθνών από την ηθική χρεωκοπία.

Εκείνο που χρειαζόμαστε σήμερα είναι, να καταστρωθεί από την ηγεσία μας μαζί με τη νέα Ελληνική Κυβέρνηση του κ. Καραμανλή ένα πρόγραμμα δράσης, τόσο στα διεθνή διπλωματικά παρασκήνια όσο και στον τομέα της διεθνούς διαφώτισης, με ένα συγκεκριμένο και κατά το μάλλον ή ήττον εφικτό στόχο που θα μας επιτρέψει να ματαιώσουμε τα καταχθόνια σχέδια της Τουρκίας στην Κύπρο.

'Ενας τέτοιος στόχος, πρέπει πιστεύω να είναι μια νέα απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας που θα εξουσιοδοτεί την Ειρηνευτική Δύναμη του ΟΗΕ στην Κύπρο (ΟΥΝΦΙΚΥΠ) αφού ενισχυθεί κατάλληλα, να χρησιμοποιεί, στην ανάγκη και βία, για να προστατεύσει όλους τους Κυπρίους πρόσφυγες 'Ελληνες και Τούρκους, να επιστρέψουν και παραμείνουν στα σπίτια τους σε συνθήκες ασφάλειας.

Μια τέτοια απόφαση δε νομίζω ότι είναι εντελώς ανέφικτη, δεδομένου ότι το αίτημα για επιστροφή των προσφύγων στα σπίτια τους, κάτω από συνθήκες ασφάλειας, σαν καθαρά ανθρωπιστικό θέμα, έχει ευνοϊκή απήχηση σε όλο τον κόσμο. Πρόκειται για ένα αίτημα για εξασφάλιση ενός βασικού ανθρώπινου δικαιώματος, που προνοείται από την «*Παγκόσμια διακήρυξη ανθρωπίνων δικαιωμάτων*» του 1948, η οποία δεσμεύει νομικά όλα τα Κράτη-Μέλη του ΟΗΕ. Συγκεκριμένα, το άρθρο 13 της Διακήρυξης προνοεί ότι «*κανένας δε θα υποβάλλεται εις αυθαίρετον επέμβασιν εις το σπίτι του ή την οικογένεια του*» και το άρθρο 18(2) ότι «*κανένας δε θα αποστερείται αυθαίρετα της περιουσίας του».*

Ιδιαίτερα πρέπει να προσεχτεί το γεγονός ότι, όλα τα κράτη του ΟΗΕ κι αυτή ακόμα η Τουρκία ψήφισαν την 1η Νοεμβρίου 1974 το τελευταίο ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης 3212 που προνοεί ρητά ότι:

α. «*Πρέπει να ληφθούν επείγοντα μέτρα για την επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια τους κάτω από συνθήκες ασφάλειας».*

β. Η πολιτική λύση η οποία πρέπει να επιδιωχθεί μέσω επαφών και διαπραγματεύσεων επί ίσης βάσης μεταξύ των αντιπροσώπων των δυο κοινοτήτων, πρέπει «*να βασίζεται πάνω στα βασικά και νόμιμα δικαιώματα τους».*

Η προστασία των προσφύγων από την ΟΥΝΦΙΚΥΠ για να επιστρέψουν και να παραμείνουν στα σπίτια τους σε συνθήκες ασφάλειας είναι το μίνιμουμ που το Συμβούλιο Ασφαλείας μπορεί και πρέπει να κάμει για να περισώσει, όπως ανέφερα πιο πάνω, το θεσμό των Ηνωμένων Εθνών από την ηθική χρεωκοπία. Χαρακτηριστικές είναι οι ακόλουθες δηλώσεις του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ κ. Βάλντχαϊμ τον περασμένο Αύγουστο (1974):

«Η κατάσταση στην Κύπρο θέτει σε αμφιβολία αυτήν ταύτην την υπόσταση του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την αξιοπιστία του Οργανισμού καθώς και την μελλοντική αποτελεσματικότητα του, και γι' αυτό ελπίζω ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας επί του οποίου συγκεντρούνται οι ελπίδες όλου του κόσμου, δε θα παραλείψει να πράξει το καθήκον του».

Ενόψει όλων αυτών, πιστεύω ότι με μια συντονισμένη με την ελληνική κυβέρνηση διπλωματική δράση και διαφώτιση στους κύκλους του ΟΗΕ και του Συμβουλίου Ασφαλείας, στους κύκλους του νέου Κογκρέσου της Αμερικής με την υποστήριξη των Ελληνοαμερικανικών Οργανώσεων, και στη Μόσχα, το Λονδίνο και το Παρίσι, τη Βόνη κλπ., δεν αποκλείεται να πετύχουμε ένα ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας όπως αυτό που ανέφερα πιο πάνω.

ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ

Το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης 3212, απηχώντας τη διεθνή κοινή γνώμη η οποία πάντα θέλει να λύονται όλες οι πολιτικές διαφορές με διαπραγματεύσεις, καλεί τους αντιπροσώπους των δυο κοινοτήτων να συνεχίσουν, με τις καλές υπηρεσίες του Γ. Γ. του ΟΗΕ, τις διαπραγματεύσεις «*πάνω σε ίση βάση»* με σκοπό να πετύχουν «*ελεύθερα»* μια πολιτική λύση που θα είναι «*αμοιβαία αποδεκτή»* και θα βασίζεται πάνω στα «*βασικά και νόμιμα δικαιώματα τους»*.

Είναι φανερόν ότι, για να καταλήξουν σε κάποια «*αμοιβαία αποδεκτή»* και βιώσιμη λύση, οι επικείμενες διαπραγματεύσεις πρέπει να ξεκινήσουν από κάποια βάση αποδεκτή και από τις δυο πλευρές. Και η μόνη τέτοια βάση που υπάρχει σήμερα είναι το τελευταίο ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης το οποίο υποστήριξαν με την ψήφο τους όλα τα κράτη του κόσμου, συμπεριλαμβανομένων και των ενδιαφερομένων χωρών - Κύπρου, Ελλάδας και Τουρκίας.

Ο Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας στην προσπάθεια του να υπεκφύγει από τις υποχρεώσεις που ανέλαβε η χώρα του, με την υποστήριξη του ψηφίσματος 3212 το οποίο ζητά «*γρήγορη αποχώρηση όλων των ξένων στρατιωτικών δυνάμεων από την Κύπρο»* και «*την επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια τους σε συνθήκες ασφαλείας»*, ισχυρίστηκε ότι αυτά θα γίνουν μετά την επίτευξη συμφωνίας για το πολιτικό μέλλον της Κύπρου. 'Οσον αφορά την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων, οι Τούρκοι χρησιμοποιούν σαν πρόφαση τον δήθεν κίνδυνο που θα διατρέχουν οι Τουρκοκύπριοι, αν γίνει κάτι τέτοιο πριν από την οριστική λύση του πολιτικού μέλλοντος της Κύπρου. Κάθε αναβολή όμως της επιστροφής των Ε/Κ προσφύγων στα σπίτια τους κάτω από την προστασία της ΟΥΝΦΙΚΥΠ, θα θέσει την ελληνική πλευρά στις διαπραγματεύσεις σε δυσμενή θέση γιατί οι Τούρκοι θα μπορούν να χρησιμοποιούν τους πρόσφυγες σαν εκβιαστικό όπλο για να αναγκάσουν τους Ελληνοκύπριους να δεχθούν μια μονόπλευρη λύση υπέρ της Τουρκίας, πράγμα αντίθετο προς το ψήφισμα 3212 που προνοεί ότι οι διαπραγματεύσεις πρέπει να διεξαχθούν «*πάνω σε ίση βάση»* και η διευθέτηση πρέπει να επιτευχθεί «*ελεύθερα»* και όχι με την πίεση εκβιασμών.

Σχετικά με αυτό, πρέπει να προσέξουμε τον παρακάτω κίνδυνο που υπάρχει:

Αν ανεχθούμε αναβολή της επιστροφής των προσφύγων, δεν αποκλείεται οι Τούρκοι να παρατραβήξουν τις διαπραγματεύσεις για μήνες και ίσως και για χρόνια, παζαρεύοντας λεπτομέρειες της λύσης - π.χ. τον αριθμό, την τοποθεσία, την έκταση, τη σύνθεση πληθυσμού, την ασφάλεια, κ.λ.π. των προτεινομένων καντονίων - με σκοπό να μας επιβάλουν τελικά τους δικούς τους όρους, γιατί στο μεταξύ ενώ οι Ελληνοκύπριοι θα υφίστανται τα δεινά της προσφυγοποίησης ενός μεγάλου αριθμού τους, οι Τουρκοκύπριοι και οι «*κουβαλητοί»* από την Τουρκία θα μονιμοποιήσουν την κατοχήν των σπιτιών και την εκμετάλλευση των

περιουσιών και επιχειρήσεων των Ελλήνων προσφύγων. Και δεν πρέπει να ξεχνούμε πως πολύ συχνά το «*προσωρινό»* αποδεικνύεται «*το πιο μόνιμο»*.

Γι' αυτό πιστεύω ότι, την επιστροφή των προσφύγων σε συνθήκες ασφάλειας δεν πρέπει να την αφήσουμε να εξαρτηθεί από τις «*χειρονομίες καλής θέλησης»* της Τουρκίας, για τις οποίες θα ζητά κάθε φορά κάποιο υπέρμετρο αντάλλαγμα, αλλά να την επιδιώξουμε, όπως εισηγήθηκα πιο πάνω, μέσω του Συμβουλίου Ασφαλείας. Μόνο αν το Συμβούλιο Ασφαλείας παίξει πιο ενεργό ρόλο, τόσο για προστασία όλων των προσφύγων, Ελλήνων και Τούρκων, που θέλουν να επιστρέψουν στα σπίτια τους, όσο και για τη διατήρηση της ειρήνης και ασφάλειας όταν αποχωρήσουν τα ξένα στρατεύματα, καθώς και για την απ' εδώ και μπρος εγγύηση της ανεξαρτησίας, κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας της Δημοκρατίας της Κύπρου από τις Μ. Δυνάμεις, μπορεί να βρεθεί μια βιώσιμη λύση του Κυπριακού. Αλλιώς, πολύ φοβούμαι ότι η ελληνοτουρκική διαμάχη θα διαιωνιστεί, πράγμα που δεν πρέπει να το θέλει κανένα κράτος ή οργανισμός που ενδιαφέρεται για την ειρήνη και ασφάλεια στην Ανατολική Μεσόγειο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 17 (1992)

Το Συμβούλιο Ασφαλείας προσυπέγραψε στις 13 Δεκεμβρίου 1974 το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης 3212 της 1ης Νοεμβρίου 1974, αλλά δυστυχώς δεν πήρε κανένα πρακτικό μέτρο για την εφαρμογή του. Το μόνο που έκαμε ήταν να καλέσει τους εκπροσώπους των δυο κοινοτήτων να συνεχίσουν τις συνομιλίες τους κάτω από την αιγίδα του Γ.Γ. του ΟΗΕ για να βρουν μια «*αμοιβαία αποδεκτή»* λύση.

Αποτέλεσμα της αδράνειας του Συμβουλίου Ασφαλείας ήταν, όχι μόνο να μην επιστρέψουν οι πρόσφυγες στα σπίτια τους, αλλά να αυξηθούν οι πρόσφυγες με το διώξιμο όλων σχεδόν των Ε/Κ από τις τουρκοκρατούμενες περιοχές και με τη φυγή ή φυγάδευση όλων των Τ/Κ που κατοικούσαν στις ελεύθερες περιοχές.

Ο απόλυτος διαχωρισμός των δυο κοινοτήτων που έγινε, δυσκόλεψε την εξεύρεση «*δίκαιης»* λύσης του Κυπριακού με «*ελεύθερες διαπραγματεύσεις»* πάνω σε «*ίση βάση»* γιατί η τουρκική πλευρά διαπραγματευόταν από «*θέσιν ισχύος»* και με το πλεονέκτημα του «*Μακάριοι οι κρατούντες»* ενώ η Ε/Κ πλευρά διαπραγματευόταν από θέση «*δικαίου»* το οποίο από μόνο του «*δεν μετράει».*

ΝΑ ΕΠΙΒΛΗΘΟΥΝ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΣΤΟΥΣ «FINANCIAL TIMES» ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ[307]

(21.2.1975)

Τραγικές εξελίξεις, που θα έθεταν σε επιπρόσθετο κίνδυνο την ειρήνη σ' αυτήν την επισφαλή περιοχή του κόσμου, θα μπορούσαν, πιστεύω, να αποφευχθούν, αν τα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας εκτελούσαν το καθήκον τους να εφαρμόσουν το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης 3212 της 1ης Νοεμβρίου 1974, που εγκρίθηκε από όλα τα μέλη των Ηνωμένων Εθνών, συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας, και το οποίο επικυρώθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας στις 13 Δεκεμβρίου 1974, με το ψήφισμα 365.

Το ψήφισμα εκείνο ζητούσε τη «*γρήγορη αποχώρηση όλων των ξένων στρατευμάτων από την Κύπρο*» και «*τη λήψη επειγόντων μέτρων από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη για την επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια τους κάτω από συνθήκες ασφάλειας*». Μέχρι τώρα τίποτα δεν έχει γίνει προς αυτές τις κατευθύνσεις και το Συμβούλιο Ασφαλείας φαίνεται ότι αποφεύγει το καθήκον του αναμένοντας πως, ενώ τα τουρκικά στρατεύματα εξακολουθούν να κατέχουν το 40% της Κύπρου και πάνω από το ένα τρίτο του Ελληνοκυπριακού πληθυσμού υποφέρει από τα κακά της προσφυγοποίησης, το θύμα της εισβολής και ο εισβολέας θα μπορέσουν να διεξάγουν διαπραγματεύσεις πάνω σε «*ίση βάση*» για την εξεύρεση «*ελεύθερα*» μιας «*αμοιβαία αποδεκτής πολιτικής διευθέτησης*».

Είναι φανερό πως, τέτοιες ελεύθερες και αποδοτικές διαπραγματεύσεις μπορούν να γίνουν μόνο όταν θα έχουν αποσυρθεί από τη νήσο όλα τα τουρκικά στρατεύματα κατοχής και όταν θα επιτραπεί σε όλους τους πρόσφυγες να γυρίσουν στα σπίτια τους. Αυτό δεν είναι δυνατό να γίνει από την Τουρκία θελληματικά και χωρίς σοβαρή εξωτερική πίεση, όπως π.χ. μια απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας με βάση το άρθρο 41 του Χάρτη, (που προνοεί επιβολή κυρώσεων για μη εφαρμογή των ψηφισμάτων του) που να ζητά από όλα τα μέλη των Ηνωμένων Εθνών να σταματήσουν την προμήθεια στην Τουρκία στρατιωτικού υλικού (όπως έχει ήδη κάμει το Κογκρέσο των ΗΠΑ) μέχρις ότου αυτή συμμορφωθεί με τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

[307] Μετάφραση επιστολής του Συγγραφέα που δημοσίευσε η έγκυρη εφημερίδα του Λονδίνου, «ΦΑΪΝΑΝΣΙΑΛ ΤΑΪΜΣ» (FINANCIAL TIMES) στις 21.2.1975 με τίτλο «CYPRUS AND TURKEY».

Η ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΩΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΥΣ «ΦΑΪΝΑΝΣΙΑΛ ΤΑΪΜΣ»[308]
(14.8.1975)

Σύμφωνα με τον ανταποκριτή σας από την 'Αγκυρα (5 Αυγούστου) ο Τουρκοκύπριος (Τ/Κ) ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς επιμένει ότι οι Τ/Κ οι οποίοι αποτελούν το 18,3% του πληθυσμού της Κύπρου πρέπει να πάρουν το 35% του εδάφους της Κύπρου, γιατί, όπως ισχυρίζεται «*είναι ιδιοκτήτες της ίδιας αναλογίας κυπριακής γης».*

Ο τελευταίος ισχυρισμός είναι τελείως ανυπόστατος και διαψεύδεται από όλες τις επίσημες απογραφές που έγιναν στο παρελθόν, όπως και από τα λεπτομερή αρχεία του Κτηματολογίου της Κύπρου.

'Οσον αφορά τις απογραφές, η πιο αμερόληπτη έγινε από τη Βρετανική Αποικιακή Κυβέρνηση της Κύπρου το 1946 κάτω από την επίβλεψη ενός 'Αγγλου ειδικού ο οποίος βοηθήθηκε από ένα πρώτο γραμματέα, που έτυχε να είναι Τ/Κ. Η απογραφή εκείνη έδειξε ότι οι Ελληνοκύπριοι (Ε/Κ) ήσαν ιδιοκτήτες του 79,9% της γεωργικής γης της Κύπρου, και οι Τουρκοκύπριοι 18,3% και οι άλλοι 1,8%.

Μια δεύτερη απογραφή της γεωργικής κτημοσύνης έγινε το 1960 από τη Δημοκρατία της Κύπρου την οποία επέβλεψαν Ε/Κ κυβερνητικοί υπάλληλοι στα ελληνικά χωριά και Τ/Κ κυβερνητικοί υπάλληλοι στα τουρκικά χωριά. Εκείνη η απογραφή έδειξε ότι 78,3% της γεωργικής γης ανήκε σε Ε/Κ, 20,4% σε Τ/Κ και 1.3% σε άλλους.

Εκτός από εκείνες τις απογραφές, τα κτηματολογικά γραφεία της Κυπριακής Κυβέρνησης κρατούν λεπτομερή αρχεία όλης της κτηματικής περιουσίας στη νήσο, τα οποία δείχνουν πλήρεις λεπτομέρειες του μεγέθους, της εκτιμημένης αξίας για σκοπούς φορολογίας και τα ονόματα και τις διευθύνσεις των κατόχων της.

Το 1964 έγινε άθροιση όλων αυτών των πληροφοριών, όχι μόνο για τη γεωργική γη αλλά για κάθε είδους γη, η οποία έδωσε τα εξής αποτελέσματα:

[308] Η πιο πάνω είναι μετάφραση της επιστολής του Συγγραφέα που δημοσιεύτηκε στους FINANCIAL TIMES του Λονδίνου στις 14.8.1975, με τίτλο «OWNERSHIP IN CYPRUS».

	Κυπριακές Σκάλες[309]	Αναλογία	
Ε/Κ	4.123.711	81,4%	
Τ/Κ	852.455	16,8%	
Άλλοι	91.406	1,8%	
Ιδιωτική γη	5.067.572	100,0%	
Κρατική γη	1.711.067		
Άλλη μη ιδιωτική γη	136.753		
Έκταση Κύπρου	6.915.392	= 9.251	Τετρ. χλμ.

Οι πιο πάνω αριθμοί δείχνουν πέραν πάσης αμφιβολίας ότι το μερίδιο των Τουρκοκυπρίων στην ιδιωτική κτημοσύνη της Κύπρου είναι μόνο 16,8%.

Εάν ο Ντενκτάς αμφισβητεί αυτούς τους αριθμούς, οι οποίοι διαψεύδουν την απαίτηση του για μεγαλύτερη από 18% εδαφική περιοχή της Κύπρου, η ορθότητα τους θα μπορούσε να επαληθευτεί από ένα ανεξάρτητο σώμα από τα επίσημα αρχεία.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

[309] Η Κυπριακή σκάλα ισούται περίπου με 1⅓ ελληνικά στρέμματα (κατ' ακρίβεια 1.338 τετραγωνικά μέτρα).

ΜΕ ΔΙΠΛΟΜΕΤΡΗΜΑ Ο ΝΤΕΝΚΤΑΣ ΕΞΟΓΚΩΝΕΙ ΤΗΝ ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΤΩΝ Τ/Κ ΣΤΟ 32,8%[310] (2.2.1984)

'Οπως είναι γνωστό, στη συνάντηση Μακαρίου-Ντενκτάς στις 12 Φεβρουαρίου 1977, συμφωνήθηκε πως η κτηματική ιδιοκτησία κάθε Κοινότητας θα είναι ένα από τα κριτήρια της έκτασης του εδάφους που θα βρίσκεται κάτω από τη διοίκηση της, στα πλαίσια της μελλοντικής δικοινοτικής Κυπριακής Ομοσπονδίας. Το άλλο κριτήριο θα είναι η «*βιωσιμότητα ή παραγωγικότητα»*.

Τελευταία, ο κ. Ντενκτάς επανέλαβε για πολλοστή φορά ότι οι Τ/Κ ήσαν ιδιοκτήτες του 32,8% των κτημάτων της Κύπρου και γι' αυτό η έκταση της Τ/Κ Ομόσπονδης Επαρχίας πρέπει να είναι επίσης 32,8%. Το ίδιο είχε ισχυριστεί ο κ. Ντενκτάς και κατά τη διάρκεια της συνάντησης του με τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο στις 12.2.1977.[311]

Είναι φανερό ότι ο αριθμός αυτός είναι εξογκωμένος γιατί, οι απογραφές που έγιναν ώς τώρα έδειχναν πως οι Τ/Κ ήταν ιδιοκτήτες γεωργικής γης μεταξύ 18,3% και 20,4% του συνόλου, και ο ακριβής υπολογισμός του Κτηματολογίου, όπως ανέφερα στην επιστολή μου στους Financial Times (σ. 361-2), έδειξε ότι το σύνολο όλης της γης που ανήκει στους Τ/Κ είναι μόνο 16,8%. Και εγείρεται το ερώτημα πού βρήκε ο Ντενκτάς αυτό το 32,8%.

«ΤΡΕΙΣ ΤΟ ΛΑΔΙ, ΤΡΕΙΣ ΤΟ ΞΥΔΙ, ΚΙ ΕΞΙ ΤΟ ΛΑΔΟΞΥΔΟ»

Το γρίφο αυτό προσπάθησα να τον λύσω, και τελικά τον έλυσα, ανακαλύπτοντας, όπως θα φανεί πιο κάτω, ότι ο Ντενκτάς *χρησιμοποίησε τη μέθοδο του διπλομετρήματος η οποία εκφράζεται με την Κυπριακή παροιμία «τρεις το λάδι, τρεις το ξύδι και έξι το λαδόξυδο».*

Η ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ 1960

Το 1960 η Κυπριακή Δημοκρατία έκανε απογραφή πληθυσμού και γεωργικής κτημοσύνης. Την απογραφή επέβλεπαν στα τουρκικά χωριά Τουρκοκύπριοι κυβερνητικοί υπάλληλοι και στα ελληνικά χωριά Ελληνοκύπριοι, και υπήρχαν πληροφορίες πως οι Τ/Κ υπάλληλοι παρότρυναν τους ομοεθνείς τους να δηλώσουν πως κατείχαν μεγαλύτερη έκταση γης από την πραγματική, έχοντας υπόψη τους την πιθανότητα μελλοντικής διχοτόμησης της νήσου. Η απογραφή εκείνη έδειξε τα εξής αποτελέσματα:

[310] Αρθρο που δημοσιεύτηκε στο «Φιλελεύθερο» στις 2.2.1984 και στην «Αλήθεια» στις 4.2.1984.

[311] Γ. Κληρίδη, «Η Κατάθεση μου», Τόμος Δ', σ. 475.

	Σκάλες	Ποσοστά
Ελληνοκύπριοι	2.502.441	78,3%
Τουρκοκύπριοι	652.486	20,4%
Άλλοι	42.821	1,3%
Σύνολο	3.197.748	100,0%

ΤΟ ΔΙΠΛΟΜΕΤΡΗΜΑ ΤΟΥ ΝΤΕΝΚΤΑΣ

Προσπαθώντας ν' ανακαλύψω πού βρήκε ο κ. Ντενκτάς το ποσοστό του 32,8% που ισχυρίζεται πως αντιπροσωπεύει την αναλογία των Τ/Κ στην κτηματική ιδιοκτησία της Κύπρου, θυμήθηκα πως ο κ. Ντενκτάς σε άλλες δηλώσεις του ισχυρίστηκε πως η Τ/Κ κοινότητα πρέπει να θεωρηθεί ιδιοκτήτρια και της μισής κρατικής γης. 'Οπως φαίνεται στην επιστολή μου στους Φαϊνάνσιαλ Τάϊμς (που δημοσιεύεται στην προηγούμενη σελίδα) η έκταση της κρατικής γης είναι 1.711.067 σκάλες και αποτελεί 24,8% της έκτασης της Κύπρου (6.915.392 σκάλες). 'Ετσι ο κ. Ντενκτάς πρόσθεσε στο 20,4% της Τ/Κ γεωργικής γης που έδειξε η απογραφή του 1960, το 12,4% (μισό του 24,8%) και κατέληξε στο μυστικώδες 32,8%.

Αν όμως χρησιμοποιήσουμε κι εμείς την ίδια μέθοδο, θα βρούμε πως η Ε/Κ Ομόσπονδη περιοχή πρέπει να είναι 90,7% της έκτασης της Κύπρου, ως εξής:

(α) Ε/Κ ιδιοκτησία σύμφωνα με την απογραφή 1960	78,3%
(β) Πλέον η μισή κρατική γη	12,4%

	90,7%

Το λάθος έγκειται στο ότι το 20,4% που έδειξε η απογραφή του 1960 ως αναλογία των Τ/Κ στη *γεωργική γη της Κύπρου, μετατρέπεται* σε 20,4% αναλογία *όλης της γης της Κύπρου*, συμπεριλαμβανομένης και της κρατικής γης. Κατά συνέπειαν αποτελεί διπλομέτρημα, να προσθέσει σ' αυτά ξανά την αναλογία των Τ/Κ στην κρατική γη.

Βέβαια η ορθή αναλογία των Τ/Κ στην ιδιωτική κτημοσύνη της Κύπρου είναι μόνο 16,8% όπως φαίνεται στην επιστολή μου στους Φαϊνάνσιαλ Τάϊμς, δηλαδή είναι πιο κάτω από την πληθυσμιακή τους αναλογία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 18
(1992)

Από τον καιρό που οι Τούρκοι και οι 'Αγγλοι φίλοι τους έριξαν το σύνθημα της διχοτόμησης της Κύπρου, άρχισαν να ισχυρίζονται ότι οι Τ/Κ είναι δήθεν ιδιοκτήτες μεγάλου μέρους της κυπριακής γης και γι' αυτό στη διχοτόμηση έπρεπε να πάρουν επίσης μεγάλο μέρος της έκτασης της Κύπρου.

Για παράδειγμα, τον Ιούλιο του 1957, ένας Βρετανός Συντηρητικός Βουλευτής (ο John Parker) μιλώντας στη Βρετανική Βουλή ισχυρίστηκε ότι οι Τουρκοκύπριοι (Τ/Κ) ήσαν ιδιοκτήτες του 42% της γης στη νήσο.[312] Για διάψευση εκείνου του ισχυρισμού δημοσίευσα στις 4 Αυγούστου 1957 στους «TIMES OF CYPRUS» (Αγγλόφωνη εφημερίδα που εκδιδόταν στη Λευκωσία) μια λεπτομερή μελέτη με βάση την Επίσημη Απογραφή του 1946, στην οποία απέδειξα ότι, όπως έγραψα και στην πιο πάνω επιστολή μου στους «*Financial Times*», οι Τ/Κ ήσαν ιδιοκτήτες μόνο του 18,3% των αγροτικών κτημάτων.

Παρόμοιους ψευδείς ισχυρισμούς ότι οι Τ/Κ ήσαν ιδιοκτήτες δυσανάλογης γης σε σύγκριση με την αριθμητική τους αναλογία στη νήσο, επανέλαβαν κατά καιρούς η Τουρκική Κυβέρνηση και ορισμένοι φιλότουρκοι Βρετανοί, και όπως γράφω στο πιο πάνω άρθρο, ο Ντενκτάς επισημοποίησε και καθόρισε τον ψευδή αυτό ισχυρισμό, κατ' ακρίβειαν στο 32,8%, κατά τη συνάντηση του με τον Μακάριο στις 12 Φεβρουαρίου 1977, ποσοστό το οποίο όπως αποδεικνύω βασίστηκε πάνω σε «*διπλομέτρημα*».

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(24.8.1975)

Μακαριώτατε,

Λαμβάνω την τιμή να εσωκλείσω αντίγραφο της μελέτης μου πάνω στο Κυπριακό πρόβλημα στο σημερινό του στάδιο, με τίτλο «*Εφικτή λύση του Κυπριακού που θα ματαιώσει τον επικρεμάμενο κίνδυνοτΤουρκοποίησης της Κύπρου*».

Τη μελέτη αυτή την έγραψα με την ευκαιρία που, όπως δημοσιεύτηκε στον τύπο, ζητήσατε από τους αρχηγούς των πολιτικών κομμάτων που συμμετέχουν στο «*Εθνικό Συμβούλιο*», να σας υποβάλουν γραπτώς τις απόψεις τους για τη λύση του Κυπριακού Προβλήματος. Επειδή, ως Ελληνοκύπριος επιστήμονας που ενδιαφέρεται πραγματικά για το μέλλον του τόπου του, έχω ασχοληθεί στο παρελθόν με το Κυπριακό, και, όπως γνωρίζετε, οι απόψεις μου έχουν δυστυχώς δικαιωθεί, θεώρησα καθήκο μου να σας υποβάλω αυτή τη μελέτη με την ελπίδα ότι, θα σας φανεί χρήσιμη στις διαπραγματεύσεις που διεξάγει τώρα η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας με την τουρκοκυπριακή ηγεσία, για το μέλλον της Κύπρου.

Θα ευχαριστηθώ να σας συναντήσω για να σας εκθέσω και προφορικά τις απόψεις μου.

Είμαι στη διάθεση σας για ο,τιδήποτε που θα μπορούσα να σας βοηθήσω.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

[312] TIMES OF CYPRUS, 30.7.1957.

ΕΦΙΚΤΗ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΟΥ ΘΑ ΜΑΤΑΙΩΣΕΙ ΤΟΝ ΕΠΙΚΡΕΜΑΜΕΝΟ ΚΙΝΔΥΝΟ ΤΟΥΡΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ[313] (24.8.1975)

1. **Η ανάγκη προσαρμογής προς τις μεταβαλλόμενες εξωτερικές περιστάσεις.** Ο Μεγάλος 'Ελληνας πολιτικός, Ελευθέριος Βενιζέλος, σε μια ομιλία του προς τους 'Ελληνες αξιωματικούς στο τέλος του 1930, με την οποία τους εξηγούσε γιατί αυτός που υπήρξε ο εμπνευστής της Μεγάλης Ιδέας, την εγκατέλειψε μετά τη Μικρασιατική καταστροφή του 1923 και συνήψε Σύμφωνο Φιλίας με την Τουρκία, είπε και τα εξής σοφά λόγια: «***Τα έθνη όπως και τα άτομα, όπως και κάθε ζωντανός οργανισμός, τότε μόνο μπορούν να προαχθούν και να αναπτυχθούν, όταν έχουν την ικανότητα της προσαρμογής προς τις μεταβαλλόμενες εξωτερικές περιστάσεις».***[314]

2. **Η παράλειψη μας να προσαρμόσουμε την πολιτική μας μετά τη Συνθήκη της Ζυρίχης.** Πιστεύω ότι οι περιπέτειες της Κύπρου που άρχισαν το Δεκέμβριο 1963 και κορυφώθηκαν τον Ιούλιο 1974 με την τραγωδία της τουρκικής εισβολής, βασικά οφείλονται στο ότι δεν προσαρμόσαμε την πολιτική μας στις νέες περιστάσεις που δημιουργήθηκαν με την υπογραφή των Συνθηκών Ζυρίχης και Λονδίνου, οι οποίες, από τη μια απέκλειαν την 'Ενωσιν και τη Διχοτόμηση, κι από την άλλη, ξανάδιναν στην Τουρκία το δικαίωμα που είχε εγκαταλείψει με τη συνθήκη της Λωζάνης, να ενδιαφέρεται ενεργά για το πολιτικό μέλλον της Κύπρου. Ακολουθώντας ένα είδος «*Στρουθοκαμηλικής»* πολιτικής, ισχυριζόμαστε πως οι Συνθήκες εκείνες δε μας δέσμευαν γιατί «*ήσαν άκυρες από την αρχή»*, παρόλον ότι αυτές είχαν κατατεθεί στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, χωρίς καμιά επιφύλαξη εκ μέρους μας, όταν υποβάλαμε την αίτηση να γίνουμε μέλος του και για τρία χρόνια (1960-63), ο Πρόεδρος, οι Υπουργοί της Δημοκρατίας και οι Βουλευτές έδιναν «*επίσημη διαβεβαίωση»*, που ισοδυναμούσε με όρκο, για «*πίστη και σεβασμό στο Σύνταγμα»*, το οποίο ενσωμάτωνε τις ίδιες Συμφωνίες.

3. **Προσαρμογή της πολιτικής μας στις σημερινές περιστάσεις.** Τώρα που η Τουρκία, αφού επωφελήθηκε από τα μακροχρόνια λάθη μας, κατέλαβε με τις ισχυρές στρατιωτικές της δυνάμεις, το ευφορότερο 40% του κυπριακού εδάφους, ξεσπίτωσε πάνω από το ένα-τρίτο των Ελλήνων κατοίκων του νησιού, λεηλάτησε και λαφυραγώγησε τα σπίτια, τις περιουσίες και τις επιχειρήσεις τους, και συγκέντρωσε όλους τους Τουρκοκύπριους στο Βόρειο τμήμα της νήσου, έχουμε μεγαλύτερη ανάγκη από οποιαδήποτε άλλη φορά να αναπροσαρμόσουμε την πολιτική μας, ώστε να βρούμε τρόπο να ματαιώσουμε

[313] Μελέτη που στάληκε στον Πρόεδρο Μακάριο, τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου και της Βουλής των Αντιπροσώπων και σε πλείστα σημαίνοντα πρόσωπα στην Κύπρο, την Ελλάδα και άλλες χώρες.

[314] Δες τα χειρόγραφα του Βενιζέλου στο τέλος του Τόμου Β' του βιβλίου μου, Παράρτημα Ι.

τον κίνδυνο της τουρκοποίησης της Κύπρου στο προσεχές ή το απώτερο μέλλον, και να εξασφαλίσουμε συνθήκες ευνοϊκές για τη μελλοντική ευημερία και πρόοδο του κυπριακού λαού.

Για το σκοπό αυτό πρέπει πρώτα να δούμε, όσο το δυνατό πιο αντικειμενικά, τις θέσεις των δυο πλευρών, και τις δυνάμεις και τις αδυναμίες τους.

4. **Θα ήταν εθνική αυτοκτονία να δοκιμάσουμε να λύσουμε το πρόβλημα μας με τη βία.** Η πρώτη διαπίστωση που πρέπει να κάνουμε, χωρίς να ντρεπόμαστε να την ομολογήσουμε είναι ότι, υπάρχει πολύ μεγάλη ανισότητα μεταξύ των δυνάμεων της Τουρκίας και των δικών μας, και θα ήταν εθνική αυτοκτονία να δοκιμάσουμε να λύσουμε το πρόβλημα μας με τη βία. Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι η Τουρκία έχει σήμερα πληθυσμό (σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές) 38 εκατομμύρια, που αυξάνεται κάθε χρόνο κατά 1 εκατομμύριο, και τακτικό στρατό περίπου μισό εκατομμύριο - δηλ. ίσο με ολόκληρο τον πληθυσμό της Κύπρου - εξοπλισμένο με σύγχρονα όπλα. *Κι ούτε μπορούμε να έχουμε την απαίτηση να παρασύρουμε την Ελλάδα σ' ένα ανοιχτό ή κρυφό πόλεμο με την Τουρκία στην Κύπρο, όπου οι ελληνικές δυνάμεις, ένεκα της συγκριτικά μεγάλης απόστασης, θα βρίσκονται σε μειονεκτική θέση έναντι των τουρκικών δυνάμεων.*

Επίσης, πρέπει να έχουμε υπόψη μας πως ένας τέτοιος πολεμικός ανταγωνισμός μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας εξαιτίας της Κύπρου, μπορεί να διαιωνιστεί και να επιφέρει τραγικές καταστροφές, τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα. Θα είναι ελάχιστη για μας παρηγορία αν τα αποτελέσματα είναι εξίσου τραγικά και για την Τουρκία.

Τελικά, δεν πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός ότι σε περίπτωση που ο αγώνας μας εξελιχθεί σε κλεφτοπόλεμο, δε θα ’χουμε να κάμουμε με τον αγγλικό στρατό, που στον πόλεμο με την ΕΟΚΑ συγκρατείτο κάπως από τη Βρετανική και τη διεθνή κοινή γνώμη, αλλά με τον τουρκικό στρατό, ο οποίος μας έδωσε μια ιδέα για τις ασυγκράτητες του βαρβαρότητες, πέρσι.

Ο παραλληλισμός που γίνεται από μερικούς με την Ελληνική Επανάσταση του 1821, στην οποία οι λίγοι 'Ελληνες ήρωες αντιμετώπισαν με επιτυχία την Τουρκική Αυτοκρατορία, είναι βέβαια εκτός τόπου και χρόνου και δε λαμβάνει υπόψη του ότι, σήμερα ο πόλεμος διεξάγεται με αεριωθούμενα αεροπλάνα, εκρηκτικές και εμπρηστικές βόμβες, ρουκέτες, τανκς κλπ. και όχι με καριοφίλια και γιαταγάνια.

Επίσης, λανθασμένη είναι και η σύγκριση με τον αγώνα των Παλαιστινίων προσφύγων, γιατί αυτοί υποστηρίζονται από τις Αραβικές χώρες με 100 εκατομμύρια πληθυσμό με τεράστιο πλούτο, και παρόλα αυτά δεν κατάφεραν ακόμη, ύστερα από τριάντα περίπου χρόνια μακροχρόνιο αγώνα να γυρίσουν πίσω στις εστίες τους.

5. **Η υπεροχή μας βρίσκεται στην ειρηνική άμιλλα.** Παρόλο που είμαστε μικροί και αδύνατοι και δεν μπορούμε να τα βγάλουμε πέρα με τους Τούρκους στο πολεμικό πεδίο, εντούτοις, η ιστορία απέδειξε ότι μπορούμε να τους

καταβάλουμε στο ειρηνικό πεδίο, έστω και κάτω από δυσμενείς συνθήκες. Αυτό γίνεται φανερό αν συγκρίνει ένας την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη των Ελλήνων έναντι των Τούρκων της Κύπρου, στα τελευταία 400 χρόνια - τα πρώτα τριακόσια κάτω από τον τουρκικό ζυγό, 82 χρόνια κάτω από το βρετανικό αποικιακό καθεστώς και από το 1960 μέχρι το 1974 κάτω από μάλλον ανώμαλες συνθήκες. Η πείρα του περασμένου χρόνου μετά την τούρκικη εισβολή είναι επίσης ενδεικτική, από τη μια, της δυναμικότητας των Ελλήνων, οι οποίοι παρά την τεράστια καταστροφή που υπέστησαν άρχισαν να βρίσκουν τα πόδια τους, και από την άλλη, της νωχέλειας των Τούρκων που ζουν σήμερα πολύ χειρότερα από τους 'Ελληνες πρόσφυγες των οποίων τα σπίτια, τις περιουσίες και τις επιχειρήσεις λαφυραγώγησαν, χωρίς να μπορέσουν να τ' αξιοποιήσουν.

6 **Απαραίτητος όρος, η εξασφάλιση συνθηκών ασφάλειας για το μέλλον.** Για να μπορέσουν όμως οι 'Ελληνες ν' αξιοποιήσουν την ανωτερότητα τους στην ειρηνική άμιλλα έναντι των Τούρκων, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ύπαρξη συνθηκών ασφάλειας για το μέλλον. Για να μην επαναληφθεί η τουρκική εισβολή που κατέστρεψε σε λίγες μέρες το προϊόν σκληρής δουλειάς δεκάδων χρόνων, δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να δεχθούμε αυτό που ζητά η Τουρκία, δηλαδή να εγγυηθούν το νέο ομοσπονδιακό καθεστώς της Κύπρου μόνο η Τουρκία και η Ελλάδα, γιατί έτσι η Τουρκία ελπίζει, επωφελούμενη της μικρής απόστασης της από την Κύπρο και προ πάντων με το έτοιμο προγεφύρωμα της με την τουρκοκυπριακή ζώνη, να ελέγχει την Κύπρο στρατιωτικά και κατ' επέκταση και πολιτικά.

'Εχοντας αυτά υπόψη, πρέπει *στις διαπραγματεύσεις να θεωρήσουμε σαν θέματα πρωταρχικής σημασίας στα οποία δεν υπάρχουν περιθώρια υποχώρησης, πρώτο την αποχώρηση από το έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας όλων των ξένων στρατευμάτων, και δεύτερο την εγγύηση της Ανεξαρτησίας, Κυριαρχίας και Εδαφικής Ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας από τις 4 Μεγάλες Δυνάμεις - Ηνωμένων Πολιτειών, Σοβιετικής 'Ενωσης, Βρετανίας και Γαλλίας*. Βέβαια στα ξένα στρατεύματα που πρέπει να αποχωρήσουν δεν πρέπει να περιληφθεί η ΟΥΝΦΙΚΥΠ, η οποία όχι μόνο δεν πρέπει να αποχωρήσει, αλλά πρέπει ν' αναλάβει ενεργότερο ρόλο στη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας ωσότου επανέλθει η ομαλότητα στο νησί.

Αν εξαιρέσουμε τα πιο πάνω δυο πρωταρχικά θέματα στα οποία δε νμπορούμε να υποχωρήσουμε χωρίς σοβαρό κίνδυνο να τουρκοποιηθεί η Κύπρος στο μέλλον, στα άλλα θέματα που σχετίζονται με τη λύση του Κυπριακού μπορούμε και πρέπει να είμαστε ελαστικοί, ώστε να διευκολύνουμε την εξεύρεση λύσης αποδεκτής και από τους Τούρκους. Δεν πρέπει να ξεχνούμε πως κι αυτή ακόμα η διεθνής κοινή γνώμη που μας βρίσκει δίκαιο, έχει την απαίτηση να κάμουμε κάποιες ουσιαστικές υποχωρήσεις για να καταλήξουμε σε μια συμφωνία «*αμοιβαία αποδεκτή».*

7. **Η Διζωνική Λύση.** Οι Τουρκοκύπριοι, μετά τις διακοινοτικές συγκρούσεις 1963-4, επιδίωκαν να συγκεντρωθούν όλοι σε μια συμπαγή ζώνη, γιατί, όπως ισχυρίζονταν, δεν ένιωθαν ασφάλεια ζωής και περιουσίας αν συνέχιζαν να ζουν σκορπισμένοι σ' όλη τη νήσο ανάμεσα στους 'Ελληνες, όπως γινόταν για εκατοντάδες χρόνια πριν. Ενδεικτικό του μακροχρόνιου προγράμματος των Τούρκων για το σκοπό αυτό, είναι και το υπόμνημα που υπέβαλε το 1965 στο Μεσολαβητή των Ηνωμένων Εθνών Δρα Γκάλο Πλάζα, ο πρώην αντιπρόεδρος Δρ Κιουτσιούκ, όπως το περιγράφει στην έκθεση του ο Δρ Πλάζα:

«73. Η πρόταση του Δρα Κιουτσιούκ προέβλεπε υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμού ώστε κάθε κοινότητα να κατέχει ένα χωριστό τμήμα της νήσου. Η διαχωριστική γραμμή που εισηγήθηκε ήτανν ν' αρχίζει από το χωριό Γιαλλιά στη βορειοδυτική ακτή, να διέρχεται από το μέσο της Λευκωσίας και να φθάνει στην Αμμόχωστο, ανατολικά. Η ζώνη που θα σχημάτιζε η γραμμή αυτή στα βόρεια θα παραχωρείτο στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Λέγεται ότι έχει εμβαδό περίπου 1084 τετραγωνικά μίλια ή 30% όλης της έκτασης της Δημοκρατίας. Προβλέπεται ότι θα γίνει ανταλλαγή περίπου 10.000 ελληνικών οικογενειών με ίσο περίπου αριθμό τουρκικών οικογενειών».[315] [316] [317]

Αυτά ζητούσαν οι Τούρκοι από το Δρα Πλάζα το 1965 και φαίνεται πως η τουρκική εισβολή έβαλε σαν στόχο την πιο πάνω πρόταση του Δρα Κιουτσιούκ.

Στις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις που άρχισαν τον Ιούνιο 1968 και παρατραβήχτηκαν ώς τις παραμονές της τουρκικής εισβολής, οι Τουρκοκύπριοι εγκατέλειψαν την απαίτηση τους να συγκεντρωθούν στο Βόρειο τμήμα της Κύπρου και δέχτηκαν να γυρίσουν στα χωριά τους αν τους παραχωρείτο ένα είδος «*τοπικής αυτοδιοίκησης*». Η πρόταση εκείνη δεν έγινε αποδεκτή από τον Μακάριο, και πολύ φοβάμαι ότι τώρα, που μετά την εισβολή η συγκέντρωση όλων των Τουρκοκυπρίων στο Βορρά είναι πια γεγονός τετελεσμένο, *δεν υπάρχει τρόπος να τους γυρίσουμε πίσω στα χωριά τους είτε με την πειθώ είτε με τη βία*.

Πάνω στο ζήτημα αυτό δεν πρέπει να τρέφουμε αυταπάτες. Μετά την εισβολή και τις θηριωδίες των Τούρκων που επακολούθησαν, καθώς και ύστερα από μερικά έκτροπα που έγιναν σαν αντίποινα από τους δικούς μας σε βάρος τους, οι Τουρκοκύπριοι, και προπάντων η νέα γενιά, θα φοβούνται ότι, αν γυρίσουν στα χωριά τους, είναι πιθανό μια μέρα οι 'Ελληνες, αν βρουν την κατάλληλη ευκαιρία, να πάρουν αντεκδίκηση. Αυτός ο φόβος είναι φυσικό να ενισχύει τους

[315] 'Εκθεση Πλάζα, σ.26.

[316] Σημείωση : Η έκθεση Πλάζα γράφει, κατά λάθος, ότι 1.084 τ.μίλια ισοδυναμούν με 38% της έκτασης της Κύπρου (3.572 τ.μ.) ενώ το σωστό ποσοστό είναι 30%.

[317] Βέβαια ο αριθμός των Ε/Κ προσφύγων με τη διχοτόμηση απεδείχθη πολλαπλάσιος από ό,τι υπολόγιζε ο Κιουτσιούκ.

πολιτικούς λόγους για τους οποίους οι Τούρκοι από χρόνια ήθελαν αυτό που τώρα πέτυχαν με την εισβολή.

Για όλους αυτούς τους λόγους πιστεύω ότι η πολιτική μας για το μέλλον της Κύπρου πρέπει να προσαρμοστεί στο *γεγονός, που έγινε και δεν υπάρχει τώρα τρόπος να ξεγίνει, ότι οι Τουρκοκύπριοι συγκεντρώθηκαν και θα παραμείνουν στο Βόρειο μέρος της Κύπρου. Με άλλα λόγια, κάνοντας την ανάγκη φιλοτιμία, πρέπει τελικά να δεχτούμε τη διζωνική λύση, αλλά αυτό πρέπει να το κάμουμε μόνο σαν μέρος μιας περιληπτικής συμφωνίας (Package Deal) που θα περιλαμβάνει σαν απαραίτητους όρους την αποχώρηση των Τουρκικών στρατευμάτων και την εγγύηση των 4 Μεγάλων Δυνάμεων που ανέφερα πιο πάνω*.

8. **Η έκταση της τουρκοκυπριακής ζώνης.** Στο παζάρεμα για την έκταση της τουρκοκυπριακής ζώνης, παρόλο που η αναλογία των Τουρκοκυπρίων στην ιδιωτική γη της Κύπρου είναι πραγματικά μόνο 16,8%, θα μπορούσαμε να ξεκινήσουμε από την αναλογία του πληθυσμού των Τουρκοκυπρίων, που στην τελευταία απογραφή του 1960 ήταν 18,3%, ποσοστό που δε φαίνεται να έχει αλλάξει από τότε. Τελικά όμως, και σαν μέρος μιας περιληπτικής συμφωνίας, όπως αναφέρω πιο πάνω, θα μπορούσαμε να δεχτούμε κάποια αύξηση στην έκταση της τουρκοκυπριακής ζώνης στο 20%.

9. **Οι εξουσίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης.** Φαίνεται ότι η τουρκική πλευρά επιζητά να περιορίσει τις εξουσίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας και να δώσει μεγαλύτερες εξουσίες στις Ομόσπονδες Διοικήσεις. Νομίζω ότι το ζήτημα τούτο είναι κάτι που σηκώνει παζάρεμα, με αντάλλαγμα την οικονομική ενίσχυση που θα δίνει η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση στις Ομόσπονδες διοικήσεις. *Αν οι Τούρκοι επιμένουν να έχει η Ομόσπονδη Διοίκηση τους πολλές εξουσίες, πρέπει τότε να καλύπτουν τα έξοδα αυτών των εξουσιών από τους φόρους που θα εισπράττουν οι ίδιοι από τη ζώνη τους*. Και αντίθετα, όσο πιο μεγάλες εξουσίες θα έχει η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η οικονομική συνεισφορά του Ομοσπονδιακού Προϋπολογισμού στις Ομόσπονδες Διοικήσεις.

'Ενα διδακτικό παράδειγμα είναι η γνωστή υπόθεση του φόρου εισοδήματος στο προηγούμενο καθεστώς. 'Οταν μετά την άσκηση του βέτο από τους Τούρκους βουλευτές στο νομοσχέδιο για το Φόρο Εισοδήματος στις αρχές 1961, η Κυβέρνηση της Δημοκρατίας έπαυσε να εισπράττει το φόρο αυτό, στη θέση του οι δυο Κοινοτικές Συνελεύσεις επέβαλαν «*προσωπικές εισφορές*» στους 'Ελληνες και στους Τούρκους φορολογούμενους αντίστοιχα, για να καλύπτει η κάθε μια τα έξοδα της Παιδείας της. Επειδή όμως τα εισοδήματα των Τούρκων ήσαν πολύ χαμηλότερα απ' εκείνα των Ελλήνων, η Τουρκική Συνέλευση εισέπραττε για την Παιδεία μόνο το 7,8% του συνολικού φόρου εισοδήματος και η Ελληνική τα 92,2%, ενώ αν ο φόρος εισοδήματος εισπρασσόταν από την Κυβέρνηση της Δημοκρατίας, η Παιδεία των δυο κοινοτήτων θα χρηματοδοτείτο με αναλογία 20% και 80% αντίστοιχα, όπως προνοούσε αρχικά το Σύνταγμα.

'Εχοντας αυτά υπόψη, θα 'πρεπε στο νέο Σύνταγμα να προνοείται ότι, κατόπιν συμφωνίας μεταξύ των δυο Ομόσπονδων Διοικήσεων, οι εξουσίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης, καθώς και η χρηματοδότηση της τελευταίας προς τις πρώτες, θα μπορούν στο μέλλον να επεκταθούν, πράγμα που είναι πολύ πιθανόν να το επιζητήσουν οι Τουρκοκύπριοι για λόγους οικονομικούς.

Αυτήν την τάση θα 'πρεπε η ελληνοκυπριακή πλευρά να την ενθαρρύνει, ξεχνώντας το παρελθόν και **δείχνοντας στους Τουρκοκυπρίους μεγαλοψυχία και γενναιοφροσύνη**, προπάντων όταν πολλοί απ' αυτούς, θ' αναγκαστούν, όπως συνέβαινε την τελευταία πενταετία, να ζητούν δουλειά στον ελληνικό τομέα.

10. **Οι μελλοντικές προοπτικές.** Η προοπτική μας στο εσωτερικό μέτωπο πρέπει να είναι, να διδαχθούμε από τα λάθη του παρελθόντος και να προσαρμοστούμε στις καταστάσεις που έχουν αλλάξει. Πρώτιστο καθήκον του Κράτους θα είναι να αφοπλίσει τα άτομα και όλες τις αντι - και προ - κυβερνητικές ομάδες, να επιβάλει τάξη και ασφάλεια και να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για αξιοποίηση του ελληνοκυπριακού δυναμισμού για την οικονομική, κοινωνική και πνευματική πρόοδο.

'Οσον αφορά **τις σχέσεις μας με τους Τουρκοκύπριους, η επιδίωξη μας πρέπει να είναι σιγά-σιγά να αμβλύνουμε τις διαφορές μας μαζί τους και να τους απαγκιστρώσουμε από την οικονομική εξάρτηση που έχουν από την Τουρκική Κυβέρνηση.**

Στο εξωτερικό μέτωπο, πρέπει να επιδιώξουμε στενή συνεργασία σ' όλους τους τομείς με **την Ελλάδα, και όταν αυτή γίνει δεκτή ως πλήρες μέλος της ΕΟΚ, να προσπαθήσουμε να γίνει και η Κύπρος πλήρες μέλος της.**[318] 'Ετσι, όχι μόνο θα διανοίξουν πλατύτεροι ορίζοντες για περαιτέρω πρόοδο του κυπριακού λαού, αλλά θα πραγματοποιηθεί, έστω και έμμεσα ο προαιώνιος πόθος του για 'Ενωση με την Ελλάδα.

11. **Το νέο Σύνταγμα ν' απαγορεύσει στους 'Ελληνες Ιερωμένους να πολιτεύονται.** Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας του 1960 (άρθρο 70) απαγορεύει στους Τούρκους ιερωμένους να πολιτεύονται. Αυτό το ζήτησαν οι Τούρκοι να μπει στο Σύνταγμα, εφαρμόζοντας την πολιτική που εγκαινίασε ο Κεμάλ Ατατούρκ στην Τουρκία για απόλυτο διαχωρισμό του Κράτους από την Εκκλησία. 'Εχοντας υπόψη την πικρή πείρα του πρόσφατου παρελθόντος **εισηγούμαι στο νέο Σύνταγμα της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας να επεκταθεί η πρόνοια του άρθρου 70 και στους 'Ελληνες Ιερωμένους, περιορίζοντας τους έτσι στα θρησκευτικά τους καθήκοντα. 'Ετσι το Κυπριακό κράτος θα γίνει «*κοσμικό*» (secular).**

[318] Η Ελλάδα έγινε πλήρες μέλος της ΕΟΚ την 1ην Ιανουαρίου 1981 δηλαδή μετά 6 περίπου χρόνια από την ημερομηνία που έγραψα τα πιο πάνω, και η Κύπρος έκαμε αίτηση να γίνει πλήρες μέλος της τον Ιούλιο 1990, δηλαδή μετά 15 χρόνια από την ίδια ημερομηνία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 19
(1992)

Πιστεύω πως πολλά σημεία της πιο πάνω μελέτης μου είναι επίκαιρα και σήμερα, 17 χρόνια από τον καιρό που την έγραψα. Πιο ειδικά τα παρακάτω σημεία πρέπει να προσεχτούν από τη σημερινή 'ελληνοκυπριακή και ελλαδική ηγεσία:

Η ανάγκη προσαρμογής της πολιτικής μας στις μεταβληθείσες σημερινές περιστάσεις.

Θα 'ταν εθνική αυτοκτονία να δοκιμάσουμε να λύσουμε το πρόβλημα μας με τη βία.

Η υπεροχή μας βρίσκεται στην ειρηνική άμιλλα.

Αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων και εγγύηση από τις 4-Μ. Δυνάμεις.

Διζωνική λύση και έκταση της τουρκικής ζώνης 20%.

Οι εξουσίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης.

Να αμβλύνουμε τις διαφορές μας με τους Τουρκοκύπριους και να τους απαγκιστρώσουμε από την οικονομική τους εξάρτηση από την Τουρκία.

Όταν γίνει δεκτή η Ελλάδα ως πλήρες μέλος της ΕΟΚ να προσπαθήσουμε να γίνει και η Κύπρος πλήρες μέλος της, πράγμα το οποίο έγινε: Η Ελλάδα έγινε πλήρες μέλος της ΕΟΚ την 1ην Ιανουαρίου 1981 και η Κυπριακή Δημοκρατία έκανε αίτηση να γίνει πλήρες μέλος στις 4.7.1990.

Το νέο Σύνταγμα ν' απαγορεύσει στους 'Ελληνες Ιερωμένους να πολιτεύονται.[319]

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟ ΑΒΕΡΩΦ
ΥΠΟΥΡΓΟ ΑΜΥΝΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ[320]
(30.8.1975)

Αγαπητέ κ. Αβέρωφ,

Ως 'Ελληνας Κύπριος επιστήμονας ο οποίος έχει ασχοληθεί από πολλά χρόνια με το χρονίσαν Κυπριακό πρόβλημα και του οποίου οι απόψεις έχουν δυστυχώς δικαιωθεί από τα τραγικά γεγονότα των τελευταίων μηνών, θεώρησα καθήκον μου να μελετήσω και πάλιν το Κυπριακό στο σημερινό του κρίσιμο στάδιο. Τα συμπεράσματα μου περιέχονται σε μια σύντομη μελέτη μου με τίτλο: «ΕΦΙΚΤΗ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΟΥ ΘΑ ΜΑΤΑΙΩΣΕΙ ΤΟΝ ΕΠΙΚΡΕΜΑΜΕΝΟ ΚΙΝΔΥΝΟ ΤΟΥΡΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ» την οποία υπέβαλα προς τον Πρόεδρο και τα μέλη της Κυπριακής Κυβέρνησης.

---

[319] Η εισήγηση αυτή του Συγγραφέα υιοθετήθηκε από το Γ.Γ. κ. Γκάλι στη Δέσμη Ιδεών του (παράγρ. 13), 21.8.1992.

[320] Τον κ. Αβέρωφ δεν τον γνώριζα τότε προσωπικά. Τον γνώρισα αργότερα.

Επειδή γνωρίζω ότι ενδιαφέρεστε αμεσώτατα για το Κυπριακό δράμα, εσωκλείω για πληροφορία σας αντίτυπο της μελέτης μου αυτής.

Με υπόληψη,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΑΒΕΡΩΦ[321]
(21.11.1975)

ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΗΣ

Φίλε κύριε Οικονομίδη,

Με πολλή αργοπορία - λόγω υπερβολικού φόρτου εργασίας και ευθυνών - απαντώ στο υπόμνημα σας για το Κυπριακό που είχατε την καλωσύνη να στείλετε και σε μένα.

'Ακρως ενδιαφέρον. Γραμμένο με σπάνιο ρεαλισμό. Μου έκανε τόση εντύπωση ώστε έψαξα και ηύρα ένα άλλο που μου είχατε στείλει το 1971.[322] Και εκείνο άριστο και ***προφητικό***. Αυτόχρημα προφητικό και σε λεπτομέρειες ακόμη.

Αν, όσα γράφατε τότε τα είχαν προσέξει, θα απεφεύγοντο πολλές συμφορές. Σήμερα δεν τίθεται πια ζήτημα ν' αποφευχθούν, αλλά να διορθωθούν κατά τρόπο ανεκτό. Πώς όμως τούτο θα επιτευχθεί;

Και πάλιν σας ευχαριστώ και σας συγχαίρω.

Με πολλή εκτίμηση και φιλία,
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΒΕΡΩΦ

[321] Φωτοτυπία της επιστολής αυτής δημοσιεύεται στην επόμενη σελίδα.

[322] Πρόκειται για τη μελέτη μου «Ρεαλιστική Λύση του Κυπριακού Προβλήματος προτού είναι αργά» που του είχα στείλει το Μάιο 1971.

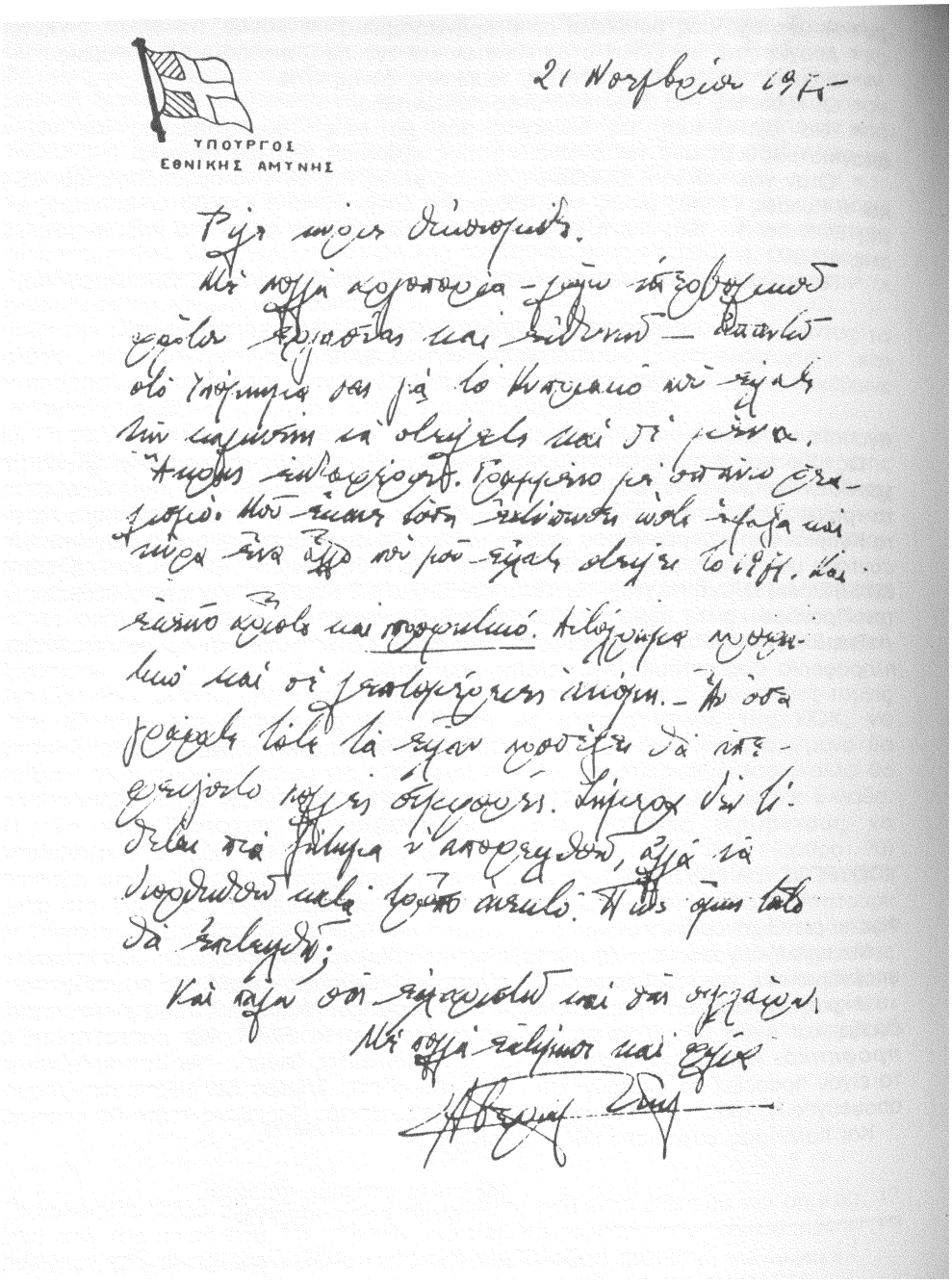

ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΗΣ

21 Νοεμβρίου 19[illegible]

Ρίχ μόϊ διλοφιλτά.

Μέ πολλή λύπη - μαζί τό βοθμιτό φράτι Κυριάκος και Σιδέρης - βάζω ολό τό πόνημα σας γιά τό Κανάλι νά σχολή τών εμφύτων τά οδηγεία και τ' γένια. Άμοβος ενδιαφέρον. Εσφαλμένο μι σε ένα σημείο. Μου είπαν δύο πιλότοι ποδ ήμαν και ήμουν ένα άλλο νά μου σχολή οδηγεία το ίδιο. Και κάτω αγγλικά και γερμανικά. Διόρθωσα μόνο μόνο και οι γαλλικές λάθη. Η δεύτερη τόλμη τά είχαν γραμμένα δά πάνω σχεδόν πολύ όμορφα. Σήμερα δεν ξέρω τι θέλει τά βάλμε ν' αποφασίσω, αλλά τά ξαναδιάβασα μιά φορά ακόμα. Η ώρα όμως τόσο δά έπλεγε.

Και τώρα σε χαιρετώ και σε ευχαριστώ.

Μέ πολλή τιμή και αγάπη

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΜΕΓΑΡΟΝ

Ἐν Λευκωσίᾳ, τῇ 23ῃ Σεπτεμβρίου 1975.

Κύριον
Χριστοφῆν Οἰκονομίδην,
Τ. Κ. 1632,
Ἐνταῦθα.

Ἀγαπητέ κ. Οἰκονομίδη,

Ἐλάβομεν τήν ἀπό 24ης παρελθόντος μηνός Αὐγούστου ἐπιστολήν σας μετά τῆς συνημποσταλείσης μελέτης σας ἀναφορικῶς πρός λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος καί θερμῶς εὐχαριστοῦμεν.

Ἐπιθυμοῦμεν νά ἐπαναβεβαιώσωμεν ὅτι ἐκτιμῶμεν ἰδιαιτέρως τό ἐνδιαφέρον σας διά μίαν ἔντιμον καί εἰρηνικήν λύσιν τοῦ προβλήματος. Αἱ ἀπόψεις, τάς ὁποίας κατά τό παρελθόν εἰς δημοσιογραφικά ἄρθρα σας καί δι' ἄλλων τρόπων διετυπώσατε, ἦσαν πάντοτε ἄξιαι πολλῆς προσοχῆς, ἔστω καί ἐάν εἴχομεν ἐπ' αὐτῶν ὡρισμένας ἐπιφυλάξεις. Τό περιεχόμενον τῆς παρούσης μελέτης σας ἐσημειώσαμεν μετά προσοχῆς.

Ἐπί τούτοις ἐπικαλούμεθα ἐφ' ὑμᾶς πλουσίας παρά Θεοῦ εὐλογίας.

Ἐν Χριστῷ Εὐχέτης

+ Ὁ Κίτιον Κύριος Μακάριος

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΞΦΟΡΔΗ (6.3.1976)

«ΝΑ ΔΕΧΘΟΥΜΕ ΤΗ ΔΙΖΩΝΙΚΗ ΛΥΣΗ ΥΠΟ ΟΡΟΥΣ»

Μακαριώτατε,

Πήρα, κάπως καθυστερημένα στην Οξφόρδη, όπου βρίσκομαι από τον περασμένο Οκτώβριο, την επιστολή που μου στείλατε στη διεύθυνση μου στη Λευκωσία στις 23 Σεπτεμβρίου 1975, με την οποία με ευχαριστούσατε για την τελευταία μου μελέτη, «*Εφικτή λύση του Κυπριακού που θα ματαιώσει τον επικρεμάμενο κίνδυνο τουρκοποίησης της Κύπρου»* που σας έστειλα στις 24 Αυγούστου 1975.

Αντιλαμβάνομαι τώρα από τον Κυπριακό και το διεθνή τύπο ότι, στον τελευταίο γύρο των συνομιλιών Κληρίδη και Ντενκτάς στη Βιέννη, συμφωνήθηκε η σύντομη ανταλλαγή στη Λευκωσία γραπτών προτάσεων για τρεις ουσιώδεις πτυχές του Κυπριακού προβλήματος, δηλαδή για το εδαφικό, τη σύνθεση της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης και τις εξουσίες της.

'Οπως γράφω στην πιο πάνω μελέτη μου, η συγκέντρωση, μετά την τουρκική εισβολή, όλων των Τουρκοκυπρίων στο βόρειο μέρος της Κύπρου, *είναι δυστυχώς ένα ιστορικό γεγονός τετελεσμένο που δεν μπορούμε να το αντιστρέψουμε ούτε με την πειθώ (ή τα ψηφίσματα του ΟΗΕ) ούτε με τη βία, και ούτε τώρα, ούτε ύστερα από «μακροχρόνιο αγώνα» γιατί, από τη μια, η έκβαση αυτού του «αγώνα» είναι μάλλον αβέβαιη και πιθανό καταστροφική, και από την άλλη, ο «μακρός χρόνος» θα τείνει μάλλον να μονιμοποιήσει παρά να αντιστρέψει τα τετελεσμένα γεγονότα.*

Γι' αυτό θα ήταν, κατά τη γνώμη μου, λανθασμένη τακτική να υποβληθούν τώρα από την ελληνική πλευρά προτάσεις για μια «*ιδεώδη»* «*πολυπεριφερειακή»* λύση με την οποία θα ζητούσαμε επιστροφή των Τουρκοκυπρίων στα πρώην χωριά τους, (που είναι αναγκαία προϋπόθεση για την επιστροφή των προσφύγων μας στα σπίτια τους), γιατί είναι βέβαιο ότι αυτές θα απορριφθούν από την τουρκική πλευρά, με αποτέλεσμα να αναβληθούν ή και να ματαιωθούν οι διαπραγματεύσεις, πράγμα που ασφαλώς δε συμφέρει στην ελληνική πλευρά, δεδομένου ότι *ο χρόνος, δυστυχώς, δε δουλεύει υπέρ μας.*

Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις πιστεύω ότι, *πρέπει τώρα να δεχτούμε τη διζωνική λύση υπό όρους*, ένας από τους οποίους θα είναι ο περιορισμός της έκτασης της τουρκοκυπριακής ζώνης σ' ένα επίπεδο ανάλογο με τον τουρκοκυπριακό πληθυσμό και τον αριθμό των Ελληνοκυπρίων που θα παραμείνουν σ' αυτή, πράγμα που, όπως φαίνεται, είναι και το μόνο στο οποίο οι ξένες Μ. Δυνάμεις είναι διατεθειμένες να πιέσουν την Τουρκία να υποχωρήσει.

Συγκεκριμένα, εισηγούμαι οι προτάσεις που θα υποβληθούν τώρα από τον κ. Κληρίδη, να περιλάβουν εδαφική λύση με έκταση της Τουρκοκυπριακής

Ομόσπονδης Επαρχίας περίπου 20%. 'Οπως γράφω στην ίδια μελέτη, η εδαφική αυτή λύση πρέπει να είναι μέρος μιας περιληπτικής πρότασης (Package Deal) που θα προνοεί και για την αποχώρηση όλων των ξένων στρατευμάτων (εκτός από την ΟΥΝΦΙΚΥΠ) και την εγγύηση της Ανεξαρτησίας, Κυριαρχίας, και Εδαφικής Ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας από τις Μ. Δυνάμεις. Επίσης πρέπει να διασαφηνιστεί ότι, αν δε γίνουν αποδεκτές στο σύνολο τους οι προτάσεις που υποβάλλονται, η ελληνική πλευρά δε δεσμεύεται απ' αυτές και η Κυπριακή Κυβέρνηση επιφυλάττει όλα τα δικαιώματα της.

'Οσον αφορά τη σύνθεση της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης και Βουλής, εισηγούμαι να προταθεί η αναλογία 70:30 που προνοεί το Σύνταγμα του 1960.

Μακαριώτατε,

Ως Αρχιεπίσκοπος και κατά παράδοση Εθνάρχης των Ελλήνων της Κύπρου, και ταυτόχρονα, ως Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, ουσιαστικά κρατάτε, όπως και στο παρελθόν, την τύχη της Κύπρου στα χέρια σας. Επομένως, έχετε ιστορικό καθήκον, προσαρμόζοντας, κατά το παράδειγμα του Ελευθέριου Βενιζέλου, την πολιτική σας «*στις εξωτερικές περιστάσεις που έχουν αλλάξει*» να υιοθετήσετε, σε στενή και αμέριστη συνεργασία με την Ελληνική κυβέρνηση, μια εύστροφη, ρεαλιστική και ορθολογική πολιτική, που θα μπορέσει τελικά να βγάλει την ιστορική μας Μεγαλόνησο από το βάραθρο στο οποίο έχει πέσει.

Ελπίζω αυτή τη φορά δε θα έχετε τις επιφυλάξεις που, όπως μου γράψατε, είχατε για τις απόψεις μου στο παρελθόν - οι οποίες όμως απόψεις, πρέπει να ομολογήσετε, αποδείχθηκαν δυστυχώς ορθές.

Διατελώ με κάθε τιμή,

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

VISITING RESEARCH FELLOW, UNIVERSITY OF OXFORD

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΜΕΓΑΡΟΝ

'Εν Λευκωσίᾳ, τῇ 22ᾳ 'Απριλίου 1976.

Κύριον
Χριστοφῆν Οἰκονομίδην,
Visiting Research Fellow,
Queen Elizabeth House,
University of Oxford,
21 St. Giles,
Oxford, OX1 3LA.

'Αγαπητέ κ. Οἰκονομίδη,

'Ελάβομεν τήν ἀπό 6ης παρελθόντος μηνός Μαρτίου ἐπιστολήν σας μετά τῶν συναποσταλέντων καί θερμῶς εὐχαριστοῦμεν.

'Επί τούτοις ἐπικαλούμεθα ἐφ'ὑμᾶς πλουσίας παρά Θεοῦ εὐλογίας.

'Εν Χριστῷ Εὐχέτης

+ Ὁ Κίτιος Μακάριος

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ ΑΠΟ ΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ (13.9.1976)

«ΝΑ ΜΗ ΠΕΡΙΟΡΙΖΕΣΤΕ ΣΤΟ ΣΤΕΝΟ ΚΥΚΛΟ ΤΩΝ "YES-MEN" ΠΟΥ ΣΑΣ ΠΕΡΙΣΤΟΙΧΙΖΕΙ» ΚΑΙ «ΝΑ ΜΗ ΠΑΡΑΣΥΡΕΣΤΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΑΖΟΝΙΚΗ ΙΔΕΑ ΠΩΣ Ο,ΤΙ ΚΟΨΕΙ ΤΟ ΣΟΦΟ ΣΑΣ ΤΟ ΚΕΦΑΛΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΙΟ ΣΩΣΤΟ»

Μακαριώτατε,

Πήρα στην Οξφόρδη το γράμμα που μου στείλατε στις 22 Απριλίου 1976, με το οποίο με ευχαριστούσατε για την επιστολή μου της 6ης Μαρτίου, στην οποία σας υπέβαλα ορισμένες εισηγήσεις για την τακτική που θα 'πρεπε ν' ακολουθήσετε στις διακοινοτικές συνομιλίες για ν' αναγκάσουμε την Τουρκική πλευρά ν' αρχίσει ουσιαστικές διαπραγματεύσεις πάνω στο εδαφικό και τα άλλα ουσιώδη θέματα για την επίλυση του Κυπριακού.

Στις 9 Ιουλίου 1976, λίγες μέρες μετά την επιστροφή μου στην Κύπρο, τηλεφώνησα στον Ιδιαίτερο Γραμματέα σας κ. Βωβίδη και τον παρακάλεσα να σας διαβιβάσει την επιθυμία μου να σας συναντήσω. Από τότε όμως δεν πήρα καμιά απάντηση όπως δεν είχα πάρει απάντηση και σε δυο προηγούμενες παρόμοιες παρακλήσεις μου, πριν ένα χρόνο, μετά που σας είχα στείλει στις 24 Αυγούστου 1975 τη μελέτη μου με τίτλο «*Εφικτή λύση του Κυπριακού που θα ματαιώσει τον επικρεμάμενο κίνδυνο τουρκοποίησης της Κύπρου*».

Αυτά δε σας τα γράφω γιατί έχω παράπονο πως δε μου δίνετε την ευκαιρία να συζητήσω μαζί σας τις επιφυλάξεις που, όπως μου γράψατε στις 23 Σεπτεμβρίου 1975, είχατε πάνω στις εισηγήσεις μου, αλλά γιατί ανησυχώ μήπως με την τακτική που ακολουθείτε κινδυνεύετε να πάθετε αυτό για το οποίο προειδοποιεί ο φιλόσοφος Σανταγιάνα στον αφορισμό του: «*'Οποιος δε διδάσκεται από τα λάθη του παρελθόντος, είναι καταδικασμένος να τα επαναλάβει*».

Βέβαια, αν οι επιπτώσεις από τυχόν λάθη σας, θα επηρέαζαν μόνο το πρόσωπο σας, θα είχατε το δικαίωμα να κάμνετε «*ό,τι κόψει το κεφάλι σας*». Ως γεγονός όμως είστε ο θρησκευτικός Αρχηγός και κατά παράδοση Εθνάρχης του Ελληνικού Κυπριακού λαού, και ταυτόχρονα **Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, με σχεδόν απολυταρχικά Συνταγματικά δικαιώματα. Χάρη σ' αυτές τις συνδυασμένες εξουσίες, καθώς και στις προσωπικές σας ικανότητες ως Πολιτικού Ηγέτη, η μεγάλη μάζα του κυπριακού λαού σας ακολουθεί σχεδόν τυφλά, τόσο όταν διακηρύττατε από τον άμβωνα ότι το Ζυριχικό καθεστώς ήταν ένας σταθμός προς την 'Ενωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα, όσο και όταν ζητούσατε την ψήφο του με πολιτικό πρόγραμμα την «*εφικτή*» Ανεξαρτησία και όχι την «*ευκταία*» 'Ενωσιν, που υποστήριζε ο ανθυποψήφιος σας, καθώς και τώρα που κηρύττετε «*μακροχρόνιο αγώνα*» εναντίον των Τούρκων κατακτητών.**

Ακριβώς αυτή η «*φύσει και θέσει*» ιδιότητα σας σαν «*Χαρισματικού Αρχηγού*» (όπως λεν στην ομαδική Ψυχολογία), **επαυξάνει στο έπακρο την ιστορική σας ευθύνη για την τύχη της Κύπρου, γιατί στην ουσία, αυτή βρίσκεται, όπως και στα τελευταία 16 χρόνια, αποκλειστικά στα χέρια σας.**

Η ιδιότητα σας όμως αυτή δεν πρέπει να σας παρασύρει στην αλαζονική κι επικίνδυνη ιδέα πως «*ό,τι κόψει το σοφό σας το κεφάλι*» είναι το πιο σωστό - ιδέα που πιθανό να ενισχύεται και από το γεγονός ότι περιστοιχίζεστε κυρίως από «*Yes-Men*» που, όχι μόνο δεν τολμούν, αλλά και πιθανό να μην είναι σε θέση να εκφράσουν απόψεις αντίθετες από τις δικές σας.

Τον κίνδυνο αυτό, που μπορεί να έχει μοιραίες συνέπειες για το μέλλον της Κύπρου, μπορείτε να τον αποφύγετε μόνο αν ακολουθήσετε με συνέπεια μια δική σας συμβουλή που είχατε δώσει στον Στρατηγό Γρίβα σε μια δημόσια ομιλία σας (στις 8.2.1973) όταν τον καλούσατε για συνομιλίες λέγοντας του: «*Ο διάλογος, λόγος και αντίλογος και η συζήτηση είναι η ενδεδειγμένη και εποικοδομητική μέθοδος για την εξεύρεση της ορθότερης πολιτικής*».

Αν ακολουθήσετε αυτή τη διαλεκτική μέθοδο, τότε δεν πρέπει να περιορίζεστε ν' ακούτε τις ομοφωνίες του στενού κύκλου των yes-men που σας περιστοιχίζει, αλλά πρέπει να επιδιώκετε να έχετε συχνά «*διάλογο, λόγο και αντίλογο και συζήτηση*» με πρόσωπα που πιθανό να διαφωνούν με τις απόψεις σας, και προ πάντων με πρόσωπα που στο παρελθόν σας είχαν εκφράσει γραπτά και προφορικά απόψεις για το χειρισμό του Κυπριακού, οι οποίες παρά τις επιφυλάξεις που είχατε τότε γι' αυτές, (δυστυχώς) αποδείχτηκαν εκ των υστέρων ορθές.

Αν θέλετε να θέσετε σ' εφαρμογή την εισήγηση μου αυτή, θα είμαι στη διάθεση σας από σήμερα ώς τις αρχές Νοεμβρίου, οπότε θα επιστρέψω στην Οξφόρδη.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 20
(1992)

'Υστερα από το πιο πάνω σφοδρό και απερίφραστο κατηγορητήριο μου, ο Πρόεδρος Μακάριος με κάλεσε να τον συναντήσω στο Προεδρικό στις 27 Οκτωβρίου 1976.

Την ιστορική φράση «*Θα κάμω ό,τι κόψει το κεφάλι μου*» την είπε ο Μακάριος, όπως γράφει στο βιβλίο του «*'Ατυχη Κύπρος*» (σ. 132) ο Σάββας Λοϊζίδης, σε μια σύσκεψη στην Αθήνα τον Απρίλιο 1957 στην οποία πήραν μέρος οι τρεις συνεξόριστοι του στις Σεϋχέλλες, ο Μητροπολίτης Κιτίου, ο Ν. Κλ. Λανίτης και ο Σάββας Λοϊζίδης, και στην οποία τους είπε «*Μπορείτε να λέτε ό,τι θέλετε, εις το τέλος θα κάμω ό,τι κόψει αυτό*» (και έδειξε το κεφάλι του). Την ίδια

φράση είχε πει ο Μακάριος, όπως έγραψε ο Εθναρχικός Σύμβουλος Γεώργιος Ν. Ρωσσίδης σ' ένα άρθρο του στην «*Εθνική»* στις 11.12.1959, σε μια σύσκεψη στην Αθήνα με τους Δημάρχους της Κύπρου και τους Εθναρχικούς Συμβούλους, τον Ιούνιο 1958.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ (6.11.1976)

Μακαριώτατε,

Αναφερόμενος στη δίωρη συνάντηση μας στις 27 Οκτωβρίου,[323] σας εσωκλείω έγγραφο με τίτλο «ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΤΟΥ ΦΑΣΗ» που περιλαμβάνει σύνοψη των απόψεων, - με μερικές συμπληρώσεις - που σας ανέπτυξα σχετικά με τη λύση του Κυπριακού.

Ελπίζω ότι τώρα, με την εκλογή του κ. Κάρτερ ως Προέδρου της Αμερικής, θα πάρετε την πρωτοβουλία στους επόμενους δυο μήνες για επανέναρξη των διακοινοτικών συνομιλιών, με δική σας πρόταση για διζωνική λύση, όπως σας εισηγήθηκα, για να δώσετε την ευκαιρία στις Κυβερνήσεις της Αμερικής και των άλλων χωρών που ενδιαφέρονται για μια, όσο είναι δυνατό, δίκαιη λύση του Κυπριακού, να πιέσουν την Τουρκία να δεχθεί μια τέτοια λύση.

Λυπούμαι γιατί δεν μπορέσατε να ορίσετε συνάντηση, όπως είχα ζητήσει από το Γραμματέα σας κ. Βωβίδη, με την ομάδα των 10 «*ανεξάρτητων, σκεπτομένων Κυπρίων»* που μου ζητήσατε να εκλέξω για να συζητήσουμε μαζί σας το Κυπριακό πρόβλημα. Φεύγω τώρα για την Οξφόρδη και όταν επιστρέψω τον ερχόμενο Ιανουάριο, ελπίζω να έχετε καιρό, να δεχθείτε την ομάδα αυτή για συζήτηση αυτού του προβλήματος, από τη λύση ή τη διαιώνιση του οποίου θα κριθεί η τύχη του νησιού μας.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

[323] Για περισσότερες λεπτομέρειες δες τις «ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 21» στο τέλος του επόμενου κεφαλαίου.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΕΠΤΥΞΕ Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΣΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟ (27.10.1976)

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΤΟΥ ΦΑΣΗ[324]

ΠΟΥ ΠΑΜΕ;

1. Πολύ φοβάμαι ότι, όπως πάμε, παίζουμε το παιγνίδι της Τουρκίας που της συμφέρει το αδιέξοδο στις διαπραγματεύσεις και ο «*μακροχρόνιος αγώνας*» μας, γιατί έτσι θα μπορέσει να πραγματοποιήσει τα μακροχρόνια σχέδια της για την τουρκοποίηση της Κύπρου.

2. Αν συνεχιστεί αυτό το αδιέξοδο, είναι σχεδόν βέβαιο ότι οι Τουρκοκύπριοι (Τ/Κ) θα πραγματοποιήσουν την απειλή τους για ανακήρυξη χωριστού τουρκοκυπριακού κρατιδίου. Στις αρχές είναι πιθανό να το αναγνωρίσουν λίγα Ισλαμικά κράτη. Με τον καιρό όμως, αν κρίνουμε από άλλες παρόμοιες περιπτώσεις, θα τ' αναγνωρίσουν αρκετά ξένα κράτη, ώστε να παρουσιάζεται διεθνώς σαν χωριστό κράτος.

3. Αν γίνει κάτι τέτοιο, τότε το δικό μας κράτος θα υποβιβαστεί σε ελληνοκυπριακό και αργά ή γρήγορα, αφού δε θα υπάρχει το εμπόδιο της Τ/Κ μειονότητας, που υπήρχε μέχρι σήμερα, είναι πολύ πιθανό να δημιουργηθεί σοβαρή κίνηση για 'Ενωσιν του με την Ελλάδα. Σε τέτοια περίπτωση, αναμφίβολα η Τουρκία θα βρει την πρόφαση για να πραγματοποιήσει τις βλέψεις της για ολοκληρωτική κατάληψη της Κύπρου, πράγμα που πιθανό να μη μπορέσει η Ελλάδα να το ματαιώσει στρατιωτικά.

4. Κι αν ακόμα το δικό μας κράτος εμποδίσει μια τέτοια κίνηση για «*διπλήν 'Ενωσιν*», η Νότια Κύπρος δε θα έχει μεγάλες ελπίδες για πρόοδο και ευημερία, γιατί τα τουρκικά στρατεύματα (έστω και μειωμένα) θα παραμείνουν στη Βόρεια Κύπρο σαν δαμόκλεια σπάθη πάνω από τα κεφάλια μας. Κι αφού η σημερινή κατάσταση «*ακήρυκτου πολέμου*» εναντίον μας θα συνεχίζεται, δεν αποκλείεται να κάμνουν από καιρού σε καιρό, επιδρομές στα ελληνοκυπριακά εδάφη, με σκοπό να μας παρενοχλούν τόσο για να δημιουργούν ανάμεσα μας αίσθημα ανασφάλειας, όσο και για να προκαλούν τις δικές μας κρατικές δυνάμεις ή άλλες ομάδες αντίστασης, να τους κτυπήσουν για να βρίσκουν πρόφαση για σκληρότερα αντίποινα. Σκοπός τους βέβαια θα είναι, μ' αυτά και άλλα παρόμοια μέτρα, να εξαρθρώσουν το ελληνοκυπριακό κράτος και να φθείρουν το ηθικό των Ελληνοκυπρίων με απώτερο σκοπό να κυριαρχήσουν πάνω σ' ολόκληρο το νησί μας.

[324] Το κείμενο αυτό στάληκε, εκτός από τον Μακάριο, στα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου και της Βουλής των Αντιπροσώπων και σε άλλους σημαίνοντες 'Ελληνες, συμπεριλαμβανομένου και του Υπουργού 'Αμυνας της Ελλάδας, Ευάγγελου Αβέρωφ, η απάντηση του οποίου με ημερομηνία 30.12.1976 δημοσιεύεται στις επόμενες σελίδες.

ΠΩΣ Θ' ΑΝΑΤΡΕΨΟΥΜΕ ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ

5. Η εξυπνάδα μας όμως δεν πρέπει να εξαντλείται στη (σωστή) διαπίστωση ότι η Τουρκία έχει μακροχρόνιο πρόγραμμα να καταλάβει μια μέρα ολόκληρη την Κύπρο. Αν διαθέτουμε κάποια εξυπνάδα πρέπει να τη χρησιμοποιήσουμε για να βρούμε τρόπο, παρά τις οποιεσδήποτε δυσκολίες, να ανατρέψουμε τα τουρκικά σχέδια. Για το σκοπό αυτό πρέπει να ζυγίσουμε τις δυνάμεις των δυο πλευρών και τις αδυναμίες τους και να επιδιώξουμε να αξιοποιήσουμε τις δυνάμεις και τα ατού που έχουμε και να επωφεληθούμε των αδυναμιών του εχθρού μας.

6. Η πρώτη διαπίστωση που πρέπει να κάμουμε είναι ότι, με τη βία δεν μπορούμε να τα βγάλουμε πέρα με τους Τούρκους. Η Τουρκία έχει σήμερα πληθυσμό 40 εκατομμύρια, ενώ εμείς είμαστε μόνο μισό εκατομμύριο, και αυτή διαθέτει στρατό ίσο με ολόκληρο τον πληθυσμό μας, εξοπλισμένο με σύγχρονα όπλα, ενώ εμείς είμαστε ουσιαστικά άοπλοι, κι αν δοκιμάσουμε να εξοπλιστούμε στα σοβαρά, οι Τούρκοι θα το πάρουν χαμπάρι και βέβαια δε θα καθήσουν να μας κοιτάζουν με σταυρωμένα χέρια.

Επομένως, τυχόν απόπειρα να λύσουμε το πρόβλημα με τα όπλα, ισοδυναμεί με εθνική αυτοκτονία.

7. Η δεύτερη διαπίστωση μας πρέπει να είναι ότι η υπεροχή μας βρίσκεται κάπου αλλού: ΣΤΗΝ ΕΙΡΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ ΜΑΣ. Αυτό γίνεται φανερό αν συγκρίνει ένας την οικονομική ανάπτυξη των Ελλήνων και των Τούρκων της Κύπρου στα τελευταία 400 χρόνια - 300 κάτω από τον τουρκικό ζυγό, 82 με βρετανική αποικιοκρατική διακυβέρνηση, ευνοϊκή μάλλον στους Τουρκοκύπριους, και 14 με καθεστώς ανεξαρτησίας και με μάλλον ανώμαλες συνθήκες. Και στα τελευταία δυο χρόνια ακόμη, που ενώ με την τουρκική εισβολή χάσαμε το 70% των περιουσιών και των επιχειρήσεων μας, και οι Τούρκοι τα σφετερίστηκαν, εμείς καταφέραμε να ορθοποδήσουμε, ενώ οι Τουρκοκύπριοι δυσπραγούν.

Το συμπέρασμα είναι ότι πρέπει να επιδιώξουμε, ΕΣΤΩ ΚΑΙ ΜΕ ΘΥΣΙΕΣ, ΝΑ ΜΕΤΑΘΕΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟ ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΠΕΔΙΟ, ΣΤΟ ΟΠΟΙΟ ΥΣΤΕΡΟΥΜΕ, ΣΤΟ ΕΙΡΗΝΙΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΣΤΟ ΟΠΟΙΟ ΥΠΕΡΕΧΟΥΜΕ.

'Ενα πολύ διδακτικό παράδειγμα έδωσε στον κόσμο η Γερμανία, που ηττήθηκε στον τελευταίο πόλεμο και διχοτομήθηκε από τους Ρώσους. Οι Γερμανοί σαν ρεαλιστές και ορθολογιστές δεν αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν τα τετελεσμένα γεγονότα που τους επέβαλε ο πόλεμος και υπέγραψαν «*παράδοση άνευ όρων*». Ταυτόχρονα όμως έβαλαν πρόγραμμα και το πραγματοποίησαν, να μεταθέσουν τον αγώνα από το πολεμικό πεδίο στο οποίο υστερούσαν, στο ειρηνικό στο οποίο είχαν μεγαλύτερες ικανότητες. Και τώρα βλέπουμε τους πρώην νικητές να πέφτουν κυριολεκτικά στα πόδια της Δυτικής Γερμανίας και να εκλιπαρούν την οικονομική βοήθεια της! Το ίδιο έκαμε και η Ιαπωνία.

Η ΕΜΠΡΑΚΤΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

8. Ένα άλλο ατού που έχουμε, και δεν μπορέσαμε όμως να το αξιοποιήσουμε ώς τώρα, είναι η διεθνής υποστήριξη. Ο λόγος που δεν την αξιοποιήσαμε είναι γιατί δεν κατανοήσαμε ότι η σύγχρονη ΕΜΠΡΑΚΤΗ διεθνής πολιτική βασίζεται πάνω στην ιδέα του ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΥ και μείναμε προσκολλημένοι στη ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ που βασίζεται στο ΕΥΧΟΛΟΓΙΟ των Ηνωμένων Εθνών.

9. Τη θεωρητική ευχολογική διεθνή πολιτική τη βλέπουμε στα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών, για τα οποία κανένα από τα κράτη που τα ψηφίζουν δεν είναι διατεθειμένο να πάρει τα έμπρακτα και δραστικά μέτρα που χρειάζονται για να επιβληθεί η εφαρμογή τους. Αυτό φάνηκε καθαρά, μεταξύ άλλων, στις αποφάσεις από το 1967 μέχρι σήμερα για «*αποχώρηση των Ισραηλιτικών στρατευμάτων από τα Αραβικά εδάφη που κατέλαβαν με τον πόλεμο του Ιουνίου 1967*» καθώς και σ' όλες τις αποφάσεις του για την Κύπρο, στις αρχές της εισβολής για «*κατάπαυση του πυρός και αποχώρηση όλων των ξένων στρατευμάτων*», κι αργότερα για «*επιστροφή όλων των προσφύγων στις εστίες τους σε συνθήκες ασφάλειας*» κ.λ.π.

ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΣ ΜΕ ΑΜΟΙΒΑΙΕΣ ΥΠΟΧΩΡΗΣΕΙΣ

10. Την έμπρακτη, όμως - με βάση την ιδέα του **συμβιβασμού -** διεθνή πολιτική θα τη διαπιστώσει ο προσεκτικός παρατηρητής από τις ομιλίες όλων των μελών των Ην. Εθνών, που ενώ στην αρχή μιλούν συνήθως για την εφαρμογή των ψηφισμάτων για την Κύπρο, καταλήγουν με την προτροπή να βρεθεί μέσω των διακοινοτικών συνομιλιών ΛΥΣΗ ΑΠΟΔΕΚΤΗ ΚΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΥΟ ΠΛΕΥΡΕΣ. Κι αυτή ακόμα η περίφημη απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ για το Κυπριακό 3212 της 1ης Νοεμβρίου 1974, τελικά καλεί τις δυο κοινότητες να βρουν μέσω των διαπραγματεύσεων «*μια αμοιβαία αποδεκτή πολιτική λύση*». Επίσης, ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ διευκρίνισε ότι η λύση του Κυπριακού πρέπει να επιτευχθεί με ένα συμβιβασμό με αμοιβαίες υποχωρήσεις, γράφοντας στην έκθεση του στο Συμβούλιο Ασφαλείας στις 5 Ιουνίου 1976 (σ. 21) ότι «*εξακολουθεί να πιστεύει ότι μια δίκαιη και διαρκής διευθέτηση του Κυπριακού προβλήματος μπορεί να βρεθεί μέσω ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ μεταξύ των αντιπροσώπων των δυο κοινοτήτων στις οποίες ΟΛΑ ΤΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΕΝΑ ΜΕΡΗ πρέπει να είναι πρόθυμα ΝΑ ΔΕΙΞΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΕΥΕΛΙΞΙΑ, λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο τα δικά τους συμφέροντα αλλά και τους δικαιολογημένους πόθους και ανάγκες της αντίθετης πλευράς».*

11. Όλα αυτά σημαίνουν ότι, παρόλα τα ευχολόγια των Ηνωμένων Εθνών, η έμπρακτη διεθνής πολιτική απαιτεί όπως η λύση του Κυπριακού πραγματοποιηθεί με ΑΜΟΙΒΑΙΕΣ ΥΠΟΧΩΡΗΣΕΙΣ μέσω ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ στις οποίες οι Μ. Δυνάμεις πιθανό να παίξουν ρόλο διαιτητή.

Εμείς όμως φαίνεται, ότι είτε δεν αντιληφθήκαμε, ή κάμνουμε ότι δεν αντιλαμβανόμαστε αυτήν την πραγματικότητα, και δε δείχνουμε ευελιξία και πνεύμα συμβιβασμού, για ν' αξιοποιήσουμε τη διεθνή υποστήριξη. Έτσι, οδηγούμαστε σε ηττοπάθεια και μοιρολατρεία που παραλύει την ικανότητα μας για μια τακτική δεξιοτεχνίας που θα μας βγάλει από το σημερινό αδιέξοδο το οποίο, όπως είδαμε στην αρχή, εξυπηρετεί τα τουρκικά σχέδια.

ΝΑ ΞΕΚΑΘΑΡΙΣΟΥΜΕ ΤΟ ΣΤΟΧΟ ΜΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΔΑΦΙΚΟ

12. Το πρώτο πράγμα που χρειάζεται να κάμουμε είναι να ξεκαθαρίσουμε τους στόχους μας, και κυρίως το στόχο μας σχετικά με το ΕΔΑΦΙΚΟ.

Πρέπει να παραδεχτούμε ότι, από το 1963 και μετά, δεν μπορέσαμε να πείσουμε τους Τουρκοκύπριους ότι δεν είχαν να φοβηθούν καθόλου για την ασφάλεια τους αν συνέχιζαν να ζουν σκορπισμένοι ανάμεσα μας όπως συνέβαινε για εκατοντάδες χρόνια. Τώρα έγινε ο πόλεμος, χύθηκε αίμα κι από τις δυο πλευρές, το ψυχολογικό χάσμα μεταξύ μας μεγάλωσε, προπάντων μεταξύ της νεολαίας και των δυο κοινοτήτων, και το κυριώτερο, οι Τουρκοκύπριοι συγκεντρώθηκαν όλοι στο βόρειο τμήμα της Κύπρου.

Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις θα ήταν ουτοπία να πιστεύουμε ότι, θα μπορέσουμε είτε τώρα είτε ύστερα από μακροχρόνιο αγώνα να πείσουμε ή να πιέσουμε με τη βοήθεια των ξένων δυνάμεων, τους Τουρκοκύπριους να γυρίσουν στα χωριά τους, ώστε να μπορέσουν να επιστρέψουν όλοι οι πρόσφυγες μας στα σπίτια τους. Δεν πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός ότι **από τη μια ο «*μακρός χρόνος*» παγιώνει τις προσωρινές καταστάσεις κι από την άλλη ο «*αγώνας*» μεγαλώνει το χάσμα μεταξύ των δυο κοινοτήτων.**

Επομένως, η λύση του Κυπριακού, είτε τώρα είτε ύστερα από μακροχρόνιο αγώνα, θα είναι αναγκαστικά ΔΙΖΩΝΙΚΗ. Γι' αυτό, το συμφέρον μας απαιτεί να δεχτούμε τη διζωνική σαν βάση για διαπραγματεύσεις όσο το δυνατό πιο γρήγορα, και να προσπαθήσουμε, με την πίεση στα παρασκήνια των Μ. Δυνάμεων πάνω στην Τουρκία να περιοριστεί η έκταση της τουρκοκυπριακής ζώνης σ' ένα «*λογικό*» όριο. Ποιο είναι αυτό το «*λογικό*» όριο; Αυτό είναι ίσως το κυριώτερο αντικείμενο του παζαρέματος που θα επακολουθήσει.

'Οσο περνά όμως ο καιρός, και προπάντων όταν θα πραγματοποιήσουν την απειλή τους για ανακήρυξη χωριστού τουρκοκυπριακού κρατιδίου, τόσο περισσότερο θα παγιωθεί η τουρκική κατοχή του 37% του κυπριακού εδάφους **με τη μεταφορά εποίκων από την Τουρκία**, και τόσο πιο δύσκολη θα είναι η επίτευξη συμφωνίας με ελάττωση του ποσοστού αυτού.

ΠΟΙΟΣ Θ' ΑΝΟΙΞΕΙ ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ ΤΟΥ ΠΑΖΑΡΕΜΑΤΟΣ

13. Ένα πολύ σοβαρό θέμα στο πολιτικό παζάρεμα που λέγεται «*διακοινοτικές διαπραγματεύσεις»* είναι το ποιος «*θ' ανοίξει την πόρτα»* αυτού του παζαρέματος. Είναι νομίζω λάθος να περιμένουμε από τους Τούρκους ν' ανοίξουν την πόρτα, με συγκεκριμένη πρόταση πάνω στο εδαφικό, γιατί είναι γνωστό ότι αυτοί δε θέλουν ουσιαστικές διαπραγματεύσεις που να οδηγούν σε λύση που θα ματαιώσει τα μακροχρόνια τους σχέδια. Συνεπώς, είναι πρωθύστερο να βάζουμε σαν όρο των συνομιλιών την υποβολή από μέρους της τουρκικής πλευράς συγκεκριμένων προτάσεων για το εδαφικό. Αλλά κι αν υποθέσουμε ότι οι Τούρκοι θ' αποφάσιζαν να υποβάλουν πρώτοι πρόταση πάνω στο εδαφικό, είναι βέβαιο ότι η πρόταση τους θα ήταν απαράδεκτη για μας και θ' αρνιούμαστε και πάλι ν' αρχίσουμε διαπραγματεύσεις με μια δική μας αντιπρόταση.

Κι ούτε είναι σωστό να περιμένουμε από τις ξένες δυνάμεις - π.χ. την Αμερική ή τις χώρες της Κοινής Αγοράς - ν' ανοίξουν την πόρτα του παζαρέματος, γιατί αυτοί θα μπορούσαν να υποβάλουν πρόταση που να συμβιβάζει τις δυο πλευρές μόνο όταν αρχίσει και προχωρήσει το παζάρεμα.

ΔΙΖΩΝΙΚΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ 20%

14. Το συμπέρασμα είναι ότι, το εθνικό μας συμφέρον απαιτεί να σπάσουμε εμείς το σημερινό αδιέξοδο, το οποίο, όπως είδαμε πιο πάνω, εξυπηρετεί τα καταχθόνια σχέδια της Τουρκίας, ανοίγοντας την πόρτα του αναπόφευκτου παζαρέματος με μια δική μας συγκεκριμένη και καθαρή πρόταση για το εδαφικό.

Σαν τέτοια εισηγούμαι την υιοθέτηση της πρότασης για 20%, που περιέχεται στη μελέτη μου της 24ης Αυγούστου 1975 «*Εφικτή λύση του Κυπριακού που θα ματαιώσει τον επικρεμάμενο κίνδυνο τουρκοποίησης της Κύπρου»*.

15. Δεν πρέπει να υπάρχει αμφιβολία ότι, μια τέτοια συγκεκριμένη και καθαρή πρόταση για το εδαφικό θα δώσει την ευκαιρία στην Αμερική, τις χώρες της Κοινής Αγοράς, τη Σοβιετική 'Ενωση και πολλές άλλες, που λεν ότι επιθυμούν σύντομη λύση του Κυπριακού, να πιέσουν στα παρασκήνια την Τουρκία να κάμει μια «*λογική»* αντιπρόταση για ν' αρχίσουν «*ουσιαστικές διαπραγματεύσεις»,* ή με άλλα λόγια, το ουσιαστικό παζάρεμα για το εδαφικό. 'Οταν θ' αρχίσει αυτό το παζάρεμα, η δεξιοτεχνία μας πρέπει να φανεί στο να πείσουμε τις Μ. Δυνάμεις, από τις οποίες η Τουρκία εξαρτάται οικονομικά και στρατιωτικά, ότι οι προτάσεις μας είναι λογικές και συμβιβαστικές και επομένως η πίεση τους πρέπει να στραφεί στην τουρκική πλευρά για να φανεί κι αυτή «*λογική»* και «*υποχωρητική»* και τελικά να δεχτεί, όπως κι εμείς, μια συμβιβαστική λύση που θα προτείνουν αυτοί.

Η ΔΕΛΦΙΚΗ ΜΑΣ ΕΠΙΣΗΜΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

16. Επίσημα προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι υποβάλαμε ήδη προς την τουρκική πλευρά «*συμβιβαστική πρόταση πάνω στο εδαφικό»* κι αυτή δεν ανταποκρίθηκε. Η αλήθεια είναι ότι, στις επίσημες προτάσεις μας τον περασμένο Απρίλιο, αναφέραμε ότι δεχόμαστε να διοικούν οι Τούρκοι το 20% της Κύπρου, αλλά βάλαμε τέτοιους όρους που έκαμαν την πρόταση αυτή «*Δελφική»*. Συγκεκριμένα είπαμε ότι «*η τουρκοκυπριακή διοίκηση, μέσα στα πλαίσια της Ομοσπονδιακής Κυπριακής Δημοκρατίας, θα εκτείνεται στο 20% του εδάφους της Δημοκρατίας»*. Προσθέσαμε όμως ότι, «*πρέπει να ληφθούν μέτρα για τη θεληματική επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια τους κάτω από συνθήκες ασφάλειας»* και ότι «*πρέπει να κατοχυρωθεί»*, μεταξύ των άλλων, «*ο σεβασμός και η κατοχύρωση του δικαιώματος της ιδιοκτησίας»*. Βέβαια όλα αυτά είναι ορθά και δίκαια και σύμφωνα με το ευχολόγιο των Ηνωμένων Εθνών. 'Εχοντας όμως υπόψη την έμπρακτη διεθνή πολιτική που αναφέραμε πιο πάνω, θα ήταν αυταπάτη να πιστεύουμε ότι οι προτάσεις αυτές θα θεωρηθούν από τις Μ. Δυνάμεις σαν μια συμβιβαστική πρόταση που ανοίγει το δρόμο για ουσιαστικές διαπραγματεύσεις, ώστε να πιέσουν την Τουρκία ν' ανταποκριθεί με μια συμβιβαστική αντιπρόταση της.

Η ΜΟΙΡΟΛΑΤΡΙΚΗ ΕΙΚΑΣΙΑ ΟΤΙ Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΔΕ ΘΑ ΥΠΟΧΩΡΗΣΕΙ

17. Αντιλαμβάνομαι ότι το κυριώτερο επιχείρημα της Κυβέρνησης μας εναντίον της ιδέας να υποβάλει συγκεκριμένη και καθαρή πρόταση για διζωνική λύση, είναι ότι δεν πιστεύει ότι η Τουρκία θα κάμει οποιεσδήποτε ουσιαστικές υποχωρήσεις στο εδαφικό,και επομένως, λέει, είναι προτιμότερο να εξακολουθήσουμε ν' απαιτούμε την επιστροφή στα σπίτια τους, σύμφωνα με τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, όλων των προσφύγων, και να αγωνιστούμε, στην ανάγκη μακροχρόνια, για να πετύχουμε την εφαρμογή των ψηφισμάτων παρά ν' αρχίσουμε διαπραγματεύσεις, προτείνοντας διζωνική λύση με 20% τουρκοκυπριακή περιοχή, που θα σημαίνει ότι δεχόμαστε να γυρίσουν στα σπίτια τους σε περιοχές που θα μας επιστραφούν περίπου μόνο τα 80% των προσφύγων.

α. Ο συλλογισμός αυτός νομίζω ότι περικλείει δυο σοβαρά λάθη: Θεωρούμε σαν βέβαιη την ΕΙΚΑΣΙΑ ότι η Τουρκία τελικά δε θα κάμει ουσιαστικές υποχωρήσεις και βγάζουμε το συμπέρασμα ότι δεν πρέπει κι εμείς να κάμουμε καμιά υποχώρηση για ν' αρχίσουν οι ουσιαστικές διαπραγματεύσεις μέσω των οποίων και μόνο είναι δυνατό να πιεστεί η Τουρκία από τις Μ. Δυνάμεις να κάμει ουσιαστικές υποχωρήσεις. Αυτό είναι ένα είδος αυτοπραγματοποιούμενης προφητείας. Προφητεύουμε ότι οι Τούρκοι δε θα υποχωρήσουν και πιστεύοντας στην ορθότητα αυτής της προφητείας, αποφεύγουμε να πάρουμε πρακτικά μέτρα για τη ματαίωση της, και φυσικά στο τέλος η προφητεία αυτοδικαιώνεται.

Αν το θέμα αφορούσε κάποια ακαδημαϊκή συζήτηση, αυτό βέβαια δε θα είχε και τόση σημασία. Εδώ όμως πρόκειται για την τύχη ενός ολόκληρου λαού, τον οποίο δε δικαιούμαστε να θυσιάσουμε στο βωμό μιας μοιρολατρικής εικασίας με την άρνηση μας να πάρουμε πρακτικά μέτρα για να προσπαθήσουμε να τη ματαιώσουμε.

β. Θεωρούμε σαν δεδομένο το ότι, αν συνεχίσουμε να ζητούμε από τα Ηνωμένα 'Εθνη (στην ουσία, από τις Μ. Δυνάμεις) να πιέσουν την Τουρκία για *την επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια τους κάτω από συνθήκες ασφάλειας*, έχουμε παραπάνω πιθανότητες κάποτε να το κάμουν, παρά αν φανούμε διαλλακτικοί και υποβάλουμε την πρόταση για διζωνική λύση που εισηγούμαι, θα επιστρέψουν περίπου 80% των προσφύγων σε περιοχές από τις οποίες θα αποσυρθούν οι Τούρκοι. 'Ολες όμως οι ενδείξεις είναι εντελώς αντίθετες: Φάνηκε ότι οι Μ. Δυνάμεις δεν πιστεύουν ότι είναι δυνατή η επιστροφή όλων των Ελληνοκυπρίων προσφύγων στα σπίτια τους που φυσικά εξυπακούει και την παράλληλη επιστροφή των Τουρκοκυπρίων στα δικά τους. Επομένως, δεν μπορούμε να ελπίζουμε ότι είτε τώρα είτε με μακροχρόνιο αγώνα (που στη διάρκεια του θα είχε μονιμοποιηθεί η κατοχή από τους Τούρκους των σπιτιών και των περιουσιών μας και θα έχει μεγαλώσει το ψυχολογικό χάσμα μεταξύ των δυο κοινοτήτων) θα **πιέσουν** οι Μ. Δυνάμεις τους Τούρκους να δεχτούν μια τέτοια επιστροφή. Αντίθετα, υπάρχουν αρκετές ενδείξεις ότι οι Μ. Δυνάμεις είναι διατεθειμένες και μπορούν να πιέσουν την Τουρκία να φανεί λογική στις διαπραγματεύσεις για το εδαφικό όταν αυτές αρχίσουν. Επομένως, ενώ οι πιθανότητες να πιέσουν οι χώρες αυτές την Τουρκία να εφαρμόσει το ψήφισμα για ΟΛΟΥΣ τους πρόσφυγες είναι σήμερα ουσιαστικά μηδέν, θα μεγαλώσουν αυτές οι πιθανότητες αρκετά όταν υποβάλουμε μια συμβιβαστική πρόταση που θα προνοεί την επιστροφή του περίπου 80% όλων των προσφύγων.

18. Ένα άλλο πρόβλημα, που όπως αντιλαμβάνομαι βασανίζει την Κυβέρνηση, είναι τούτο: Ας υποθέσουμε ότι αρχίζει το παζάρεμα για το εδαφικό με δική μας πρόταση να περιοριστεί η τουρκοκυπριακή ζώνη στο 20%. Τι πρέπει να κάμουμε, αν οι Τούρκοι τελικά δεν υποχωρήσουν παραπάνω από 2-3% από τη σημερινή έκταση του 37% που ελέγχουν; Να το δεχτούμε αυτό σαν τη μόνη «*εφικτή λύση*»; Κι αν όχι, δε θα σημαίνει ότι καταλήγουμε και πάλι στην ανάγκη «*μακροχρόνιου αγώνα*»;

Η απάντηση που δίνω είναι η πιο κάτω:

α. Όλες οι ενδείξεις παρουσιάζουν τις Μ. Δυνάμεις να προσανατολίζονται σε μια λύση που θα μειώσει το ποσοστό που κατέχουν οι Τούρκοι γύρω στο 25%. Σύμφωνα με δηλώσεις του Κίσσιγκερ, οι Τούρκοι θα μπορούσαν να υποχωρήσουν μέχρι το 28%, ενώ ο Δυτικογερμανός Υπουργός 'Αμυνας κ. Λέμπερ, που επισκέφθηκε πριν λίγο καιρό την 'Αγκυρα, άφησε να νοηθεί ότι θα μπορούσαν να υποχωρήσουν στο 27%. Εξάλλου, ο Τουρκοκύπριος συνομιλητής κ. Ουμίτ Σουλεϊμάν Ονάν, σύμφωνα με μια αξιόπιστη πληροφορία

είπε τελευταία στον κ. Βάλντχάϊμ ότι θα μπορούσαν να υποχωρήσουν στο 32% το οποίον όμως, όπως είπε, «*είναι διαπραγματεύσιμο*», που φαίνεται πως υπονοούσε πως θα μπορούσαν να κατεβούν στο 30%.

Επομένως, δεν πρέπει να δεχτούμε το 32% αλλά να επιμένουμε κι εμείς στην πρόταση μας για τουρκοκυπριακή ζώνη με 20% έκταση, και να κινητοποιήσουμε τους διαιτητές και μεσολαβητές να πιέσουν την Τουρκία να κάμει μια «*λογική*» αντιπρόταση.

β. Ένας αγώνας αντοχής στο παζάρεμα για το εδαφικό, κάτω από τις περιστάσεις που ανέφερα πιο πάνω, έχει μεγαλύτερες ελπίδες να πετύχει παρά ο διακηρυπτόμενος «*μακροχρόνιος αγώνας για να εξαναγκάσουμε την Τουρκία να εφαρμόσει τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών*». 'Οπως ανέφερα παραπάνω, οι πιθανότητες να πιέσουν οι Μ. Δυνάμεις την Τουρκία να δεχτεί την επιστροφή ΟΛΩΝ των Ελληνοκυπρίων προσφύγων στα σπίτια τους είναι ουσιαστικά μηδέν. Αυτό φαίνεται καθαρά από την αδιαφορία των Μεγάλων για το διώξιμο από την Καρπασία των ελάχιστων Ελλήνων που απέμειναν. Αν σήμερα δεν είναι διατεθειμένοι να πιέσουν την Τουρκία για να παραμείνουν οι 9.000 Καρπασίτες στα χωριά τους, πώς μπορούμε να έχουμε την αυταπάτη ότι μελλοντικά θα την πιέσουν να δεχτεί να επιστρέψουν όλοι οι 'Ελληνες πρόσφυγες στα χωριά τους με παράλληλη επιστροφή των Τουρκοκυπρίων στα δικά τους χωριά;

Συνεπώς, στη μια περίπτωση έχουμε ένα συγκεκριμένο στόχο για τον οποίον έχουμε πολλές ενδείξεις ότι είναι εφικτός, ενώ στην άλλη επιδιώκουμε έναν ουσιαστικά ανέφικτο στόχο.

Εδώ αναφέρθηκα μόνο στο ψήφισμα για την επιστροφή των προσφύγων που είναι συνυφασμένο με το εδαφικό, γιατί η τουρκική πλευρά επίσημα δεν αρνείται την εφαρμογή των άλλων ψηφισμάτων όταν λυθεί το εδαφικό. Πάντως, όπως ανέφερα και στην αρχική μου μελέτη (24 Αυγούστου 1975) η πρόταση μας για το εδαφικό πρέπει να είναι μέρος μιας συνοπτικής πρότασης (Package Deal) που θα περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, σαν απαραίτητους όρους, την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων και την εγγύηση της Ανεξαρτησίας, Κυριαρχίας και Εδαφικής Ακεραιότητας της Ομοσπονδιακής Κυπριακής Δημοκρατίας από την Αμερική και τις άλλες Μ. Δυνάμεις που ενδιαφέρονται για την Κύπρο.

ΝΑ ΠΟΥΜΕ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

19. Ένα άλλο επιχείρημα της Κυβέρνησης μας εναντίον της ιδέας για υποβολή μιας συγκεκριμένης πρότασης για διζωνική λύση, αντιλαμβάνομαι ότι είναι το ότι οι πρόσφυγες των περιοχών που θα περιληφθούν στην τουρκοκυπριακή ζώνη δε δέχονται τέτοια λύση. Στο θέμα αυτό νομίζω ότι η Κυβέρνηση και τα πολιτικά κόμματα που την υποστηρίζουν έχουν μεγάλη ευθύνη γιατί διακηρύσσουν συνέχεια και υπόσχονται σε όλους ότι μια μέρα θα γυρίσουν πίσω όλοι στα σπίτια τους, ενώ στην πραγματικότητα αυτό είναι

αδύνατο για ορισμένες βόρειες περιοχές. 'Ετσι, δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος που κινδυνεύει να τουρκοποιήσει ολόκληρη την Κύπρο: Από τη μια, διαβεβαιώνουμε τους πρόσφυγες ότι «*δε νοείται λύση του Κυπριακού χωρίς την επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια τους»* κι από την άλλη, όταν αναζητούμε λύση και βρίσκουμε ότι δεν υπάρχει άλλη παρά η διζωνική, λέμε ότι δεν μπορούμε να την προτείνουμε γιατί οι πρόσφυγες που θα επηρεαστούν δε θα δεχθούν να μείνουν μακριά από τα σπίτια τους.

Είναι καιρός νομίζω, η Κυβέρνηση και τα πολιτικά κόμματα, ν' αντιμετωπίσουν το θέμα με αίσθημα ευθύνης και να πουν καθαρά στους πρόσφυγες ότι, για να γυρίσουν οι περισσότεροι από αυτούς πίσω στα σπίτια τους και να σωθεί και η υπόλοιπη Κύπρος από τον κίνδυνο της ολοκληρωτικής κατάληψης, είναι ανάγκη να διαπραγματευτούμε με τους Τούρκους μια διζωνική λύση, οπότε οι πρώην κάτοικοι της τουρκοκυπριακής ζώνης θα πάρουν τα κτήματα των Τουρκοκυπρίων και θα αποζημιωθούν από το κράτος για τη διαφορά των όσων έχασαν. Για την αποζημίωση αυτή πρέπει να χρησιμοποιηθεί η οικονομική βοήθεια που, όπως υποσχέθηκαν θα δώσουν στην Κύπρο, η Αμερική, οι χώρες της Κοινής Αγοράς και άλλοι όταν θα λυθεί το Κυπριακό.

Σχετικά με την ουτοπική ιδέα που καλλιεργείται επίσημα, ότι όλοι οι πρόσφυγες θα γυρίσουν μια μέρα στα σπίτια τους κάτω από συνθήκες ασφάλειας, θα ήθελα να κάμω τις πιο κάτω παρατηρήσεις:

Εφόσον αναγνωρίσαμε ήδη ότι οι Τουρκοκύπριοι θα διοικούν το 20% του κυπριακού εδάφους, εξυπακούεται ότι σ' αυτήν την περιοχή οι Τουρκοκύπριοι θα αποτελούν την πλειοψηφία και συνεπώς δεν μπορούν να επιστρέψουν σ' αυτήν όλοι οι 'Ελληνες κάτοικοι της. Εξάλλου, αν η λύση θα είναι πολυπεριφερειακή, τότε μερικές περιοχές της ελεύθερης σήμερα Νότιας Κύπρου θα υπαχθούν κάτω από την τουρκοκυπριακή διοίκηση και για ν' αποκτήσουν αυτές οι περιοχές τουρκική πλειοψηφία, οι 'Ελληνες κάτοικοι τους θ' αναγκαστούν να φύγουν και θα μετατραπούν σε νέους πρόσφυγες.

Το συμπέρασμα είναι ότι, η επίσημη άποψη ότι μπορεί και πρέπει να βρεθεί συμφωνημένη λύση του κυπριακού που θα προνοεί για επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια τους κάτω από συνθήκες ασφάλειας, είναι ουτοπική και μας οδηγεί στη διαιώνιση του προβλήματος, με κίνδυνο, όπως τόνισα στην αρχή, τουρκοποίησης μια μέρα όλης της Κύπρου.

Ο ΝΕΟΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ

20. ΄Ενας τελευταίος λόγος που πιθανό να δίσταζε μέχρι τώρα η Κυβέρνηση να κάμει συγκεκριμένη πρόταση για διζωνική λύση είναι γιατί, περίμενε να δει τα αποτελέσματα των προεδρικών εκλογών στην Αμερική. Με όλες τις πιο πάνω επιφυλάξεις που έχω σχετικά με τη δυνατότητα να υλοποιηθεί το ψήφισμα για επιστροφή όλων των προσφύγων, συμφωνώ ότι υπάρχει πιθανότητα η Κυβέρνηση Κάρτερ να πιέσει κάπως την Τουρκία να δεχτεί μια «*λογική»* λύση

του Κυπριακού. 'Οταν όμως θα έχουμε εξακριβώσει τις διαθέσεις της νέας Αμερικανικής Κυβέρνησης και το βαθμό μέχρι του οποίου μπορεί να μας υποστηρίξει, ελπίζω ότι δε θα αναβάλουμε πιο πολύ την επιδίωξη της ΚΑΛΥΤΕΡΗΣ ΕΦΙΚΤΗΣ συμφωνίας με τους Τουρκοκύπριους που θα μας επιτρέψει να επανέλθουμε σε ειρηνικές συνθήκες, μέσα στις οποίες θα μπορέσουμε ν' αναπτύξουμε τις ικανότητες μας και να ματαιώσουμε τον επικρεμάμενο κίνδυνο για τον οποίο μίλησα στην αρχή.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ) - 21

(1992)

Κατά τη δίωρη συνάντηση μας στις 27 Οκτωβρίου 1976, ανέπτυξα τις πιο πάνω απόψεις μου προς τον Πρόεδρο Μακάριο. Ο ίδιος αρκέστηκε στο να μου υποβάλλει ερωτήσεις και ν' ακούει προσεκτικά αυτά που του έλεγα. Στο τέλος με ρώτησε αν υπάρχουν πολλοί Κύπριοι που έχουν παρόμοιες ιδέες για το Κυπριακό, σαν αυτές που του εξέθεσα. Του απάντησα ότι οι πλείστοι σκεπτόμενοι Κύπριοι με τους οποίους συζήτησα το Κυπριακό συμφωνούν μαζί μου. Τότε μου είπε: «*Να βρεις 10 ανεξάρτητους σκεπτόμενους Κυπρίους και να 'ρθείτε να συζητήσουμε αυτά τα θέματα»*. Του απάντησα ότι ευχαρίστως θα το έκανα αρχές της επόμενης βδομάδας, γιατί στο τέλος της θα έφευγα για την Οξφόρδη.

'Οταν βγήκαμε από την αίθουσα της συνάντησης, ο Μακάριος είπε στον ιδιαίτερο Γραμματέα του κ. Βωβίδη και το Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου Εξωτερικών κ. Γεώργιο Πελαγία που βρισκόταν εκεί: «*Ο κ. Οικονομίδης είναι δεινός συζητητής αλλά δεν με έπεισε και του ζήτησα να 'ρθει μαζί με 10 ανεξάρτητους σκεπτόμενους Κυπρίους να ξανασυζητήσουμε το Κυπριακό».*

Μετά 3 μέρες τηλεφώνησα στον κ. Βωβίδη ότι βρήκα τους 10 και ότι είμαστε έτοιμοι να συναντήσουμε τον Πρόεδρο αλλά του επανέλαβα ότι θα έφευγα στο τέλος της επόμενης βδομάδας.

Τέλεψε η βδομάδα και αναχώρησα για την Οξφόρδη χωρίς να μου τηλεφωνήσει.

'Οταν επέστρεψα στην Κύπρο στα μέσα Ιανουαρίου 1977 έμαθα από το Γραφείο μου ότι, όταν είχα φύγει, τηλεφώνησε ο κ. Βωβίδης και με ζητούσε. Του τηλεφώνησα και μου είπε πως με ζήτησε για τη συνάντηση των 10 με τον Πρόεδρο, πρόσθεσε όμως ότι τώρα υπάρχουν νέες εξελίξεις και δεν χρειαζόταν μια τέτοια συνάντηση. Ως γεγονός, όπως θα φανεί πιο κάτω, ο Μακάριος υιοθέτησε μερικές από τις πιο πάνω εισηγήσεις μου.

Τον κ. Βωβίδη, ο οποίος εξακολουθεί να είναι Ιδιαίτερος Γραμματέας του Προέδρου, τον συνάντησα στο Προεδρικό στις 9 Οκτωβρίου 1990 όταν πήγα να δω τον Πρόεδρο Γιώργο Βασιλείου και τον ρώτησα αν θυμάται τα πιο πάνω και

μου απάντησε πως τα θυμάται πολύ καλά γιατί του είχαν κάνει εντύπωση αυτά που είχε πει ο Μακάριος.

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΜΑΚΑΡΙΟΥ-ΝΤΕΝΚΤΑΣ

Στις 9 Ιανουαρίου 1977, ο κ. Ντενκτάς έστειλε στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο μέσω του κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ, ο οποίος ήταν τότε Ειδικός Αντιπρόσωπος του Γ.Γ. του ΟΗΕ στην Κύπρο, επιστολή στην οποία εξέφραζε προθυμία να τον συναντήσει, με σκοπό να καθορίσουν «*τη βασική προσέγγιση»* στο Κυπριακό πρόβλημα. Η πρώτη αυτή συνάντηση έγινε στις 27 Ιανουαρίου στην οποία παρευρέθηκε και ο κ. ντε Κουεγιάρ. Η δεύτερη συνάντηση έγινε στις 12 Φεβρουαρίου 1977 κάτω από την αιγίδα του Γ.Γ. κ. Κουρτ Βάλντχαϊμ. Σ' αυτή συμφωνήθηκαν οι πιο κάτω «*κατευθυντήριες γραμμές»* για λύση του Κυπριακού:

1. Επιδιώκουμε μια Ανεξάρτητη, Αδέσμευτη, Δικοινοτική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία.

2. Το έδαφος που θα βρίσκεται κάτω από τη διοίκηση κάθε κοινότητας, πρέπει να συζητηθεί υπό το φως της οικονομικής βιωσιμότητας ή παραγωγικότητας και της ιδιοκτησίας γης.

3. Ζητήματα αρχών όπως η ελευθερία διακίνησης, η ελευθερία εγκατάστασης, το δικαίωμα ιδιοκτησίας και άλλα ειδικά θέματα, είναι ανοικτά προς συζήτηση αφού ληφθεί υπόψη η θεμελιώδης βάση ενός δικοινοτικού ομοσπονδιακού συστήματος και ορισμένες πρακτικές δυσκολίες που μπορεί να εγερθούν για την τουρκοκυπριακή κοινότητα.

4. Οι εξουσίες και τα καθήκοντα της Κεντρικής Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης θα είναι τέτοια που να εξασφαλίζουν την ενότητα της χώρας, λαμβανομένου υπόψη του δικοινοτικού χαρακτήρα του κράτους.[325]

Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές αποτέλεσαν τη βάση των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων στα επόμενα χρόνια.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης συνάντησης, ο Μακάριος είπε μεταξύ άλλων τα εξής: «*Είμαι έτοιμος να εξετάσω οιανδήποτε μορφή λύσεως, είτε 'διζωνικής' είτε «πολυπεριφερειακής». Επί της εδαφικής πτυχής εγώ προτείνω έκτασιν 20% κάτω από Τ/Κ διοίκηση».*[326] Εδώ ο Μακάριος χρησιμοποιεί τη λέξη *«διζωνική»* την οποίαν αργότερα ο κ. Κυπριανού και ειδικότερα ο Σύμβουλος του κ. Μιχαλάκης Τριανταφυλλίδης θεωρούσε απαράδεκτη γιατί δήθεν υπονοούσε «*ζώνες με σύνορα»* και προτιμούσε τη λέξη «*διπεριφερειακή»*.

Στην ίδια συνάντηση ο κ. Ντενκτάς ρωτήθηκε να δηλώσει πόση έκταση θέλει κάτω από Τ/Κ διοίκηση και απάντησε: «*32,8%, τόση άλλωστε είναι η εδαφική*

[325] 'Εκθεση Γ.Γ. 30.4.77 S/12323.
[326] Κληρίδη, «Η Κατάθεση μου», Τόμος Δ', σ.474 (από τα πρακτικά του Εθνικού Συμβουλίου).

κτημοσύνη των Τ/Κ», αλλά πρόσθεσε «*αυτό το ποσοστό είναι διαπραγματεύσιμο»*. Σ' αυτό, ο Μακάριος απάντησε:

«Υπάρχουν μεγαλύτερες ελπίδες επίτευξης συμφωνίας αν οι διαπραγματεύσεις περιοριστούν στα πλαίσια του 20 και 25%».[327]

Από τις 31 Μαρτίου 1977 άρχισαν στη Βιέννη συνομιλίες μεταξύ των Ε/Κ και των Τ/Κ Συνομιλητών κ. Τάσσου Παπαδόπουλου και Ουμίτ Σουλεϊμάν Ονάν οι οποίες διεξήχθησαν κάτω από την αιγίδα του Γ.Γ. κ. Βάλντχαϊμ ώς τις 4 Απριλίου, και συνεχίστηκαν ώς τις 7 Απριλίου κάτω από την αιγίδα του Ειδικού του Αντιπροσώπου κ. ντε Κουεγιάρ.

Στις συνομιλίες αυτές ο κ. Παπαδόπουλος παρουσίασε χάρτη της Κύπρου που έδειχνε τις δυο ζώνες με μια ζικ-ζακ μεθοριακή γραμμή που άφηνε στην Τ/Κ ζώνη έδαφος ίσο με 20% του συνολικού εδάφους της Κύπρου και περιλάμβανε σ' αυτήν την Επαρχία Κερύνειας, το βορειοανατολικό μέρος της Επαρχίας Λευκωσίας και Αμμοχώστου (εκτός της Κυθραίας, Αγκαστίνας, 'Ασσιας κ.λ.π.) και τη μισή Καρπασία. Ο χάρτης συνοδευόταν με τον όρο ότι οι Ε/Κ πρόσφυγες θα 'πρεπε να έχουν το δικαίωμα, αν ήθελαν, να επιστρέψουν στα χωριά τους και να πάρουν τα σπίτια και τις περιουσίες τους.

Ο κ. Ονάν υπέβαλε Συνταγματικές προτάσεις που προνοούσαν για *πολιτική ισότητα* μεταξύ των δυο κοινοτήτων και περιορισμένες εξουσίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης. Ο ίδιος χαρακτήρισε την πρόταση του σαν πρόταση για «*Εξελικτική Ομοσπονδία»* και απέρριψε τον Ε/Κ χάρτη[328] γιατί ,όπως είπε αργότερα ο κ. Ντενκτάς, «*με αυτό το χάρτη οι 'Ελληνες μας αφήνουν μόνο την οροσειρά του Πενταδακτύλου και αρκετές "καυκάλες" (άγονες γαίες)»*.

Ως γεγονός, παρόλο που, σύμφωνα με το χάρτη, η Τ/Κ περιοχή κάλυπτε 20% του εδάφους της Κύπρου, ο πληθυσμός της ('Ελληνες και Τούρκοι μαζί) το 1973 ήταν μόνο 16% του πληθυσμού της Κύπρου (περίπου 100.000 από σύνολο 631.778) ενώ ο Τ/Κ πληθυσμός που συγκεντρώθηκε στο Βορρά ήταν 116.000 (18,4%). Αυτό σήμαινε πως η Τ/Κ περιοχή, σύμφωνα με το χάρτη, δεν μπορούσε να χωρέσει ούτε καν όλους τους Τουρκοκύπριους και βέβαια δεν υπήρχε χώρος και για τους Ε/Κ πρόσφυγες να επιστρέψουν.

Παρόλο που οι δυο πλευρές διαφωνούσαν ριζικά, εντούτοις δήλωσαν πως οι προτάσεις τους ήταν «*διαπραγματεύσιμες»* και γι' αυτό συνέχισαν αργότερα τις συνομιλίες τους στη Λευκωσία χωρίς όμως ουσιαστικό αποτέλεσμα.

[327] Στο ίδιο, σ. 475.
[328] Έκθεση Γ.Γ., 30.4.1977.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΑΒΕΡΩΦ[329]
(30.12.1976)

ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΗΣ

Φίλε κ. Οικονομίδη,

Ευχαριστώ πολύ για το γράμμα σας και για το συνημμένο υπόμνημα. Το τελευταίο, **άκρως** ενδιαφέρον. Αν πολλοί αδελφοί μας της Κύπρου είχαν τη δική σας πολιτική σκέψη θα ήταν άλλη η τύχη της αγαπητής όσο και μαρτυρικής νήσου.

Θα χαρώ πάρα πολύ να σας δω όταν θα ξανάρθετε στα μέσα Ιανουαρίου. Τηλεφωνήστε για rendez-vous στον Υπασπιστή μου. Τηλ. 6442916 έως 918.

Σας εύχομαι ευτυχισμένο το 1977.

Με πολλή φιλία,
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΒΕΡΩΦ

[329] Αυτή είναι η απάντηση του κ. Ευάγγελου Αβέρωφ. Τον κ. Αβέρωφ τον επισκέφθηκα στα Γραφεία του Υπουργείου 'Αμυνας (Πεντάγωνο) στις 14 Ιανουαρίου 1977 και συζητήσαμε πλατιά το Κυπριακό πρόβλημα. Μεταξύ άλλων μου επανέλαβε τη θέση της Ελληνικής Κυβέρνησης, πως η Ελλάδα δεν μπορούσε να βοηθήσει στρατιωτικά την Κύπρο και ότι το πρόβλημα μας έπρεπε να λυθεί με διακοινοτικές διαπραγματεύσεις στις οποίες θα μπορούσαν να μας βοηθήσουν παρασκηνιακά οι Μ. Δυνάμεις.

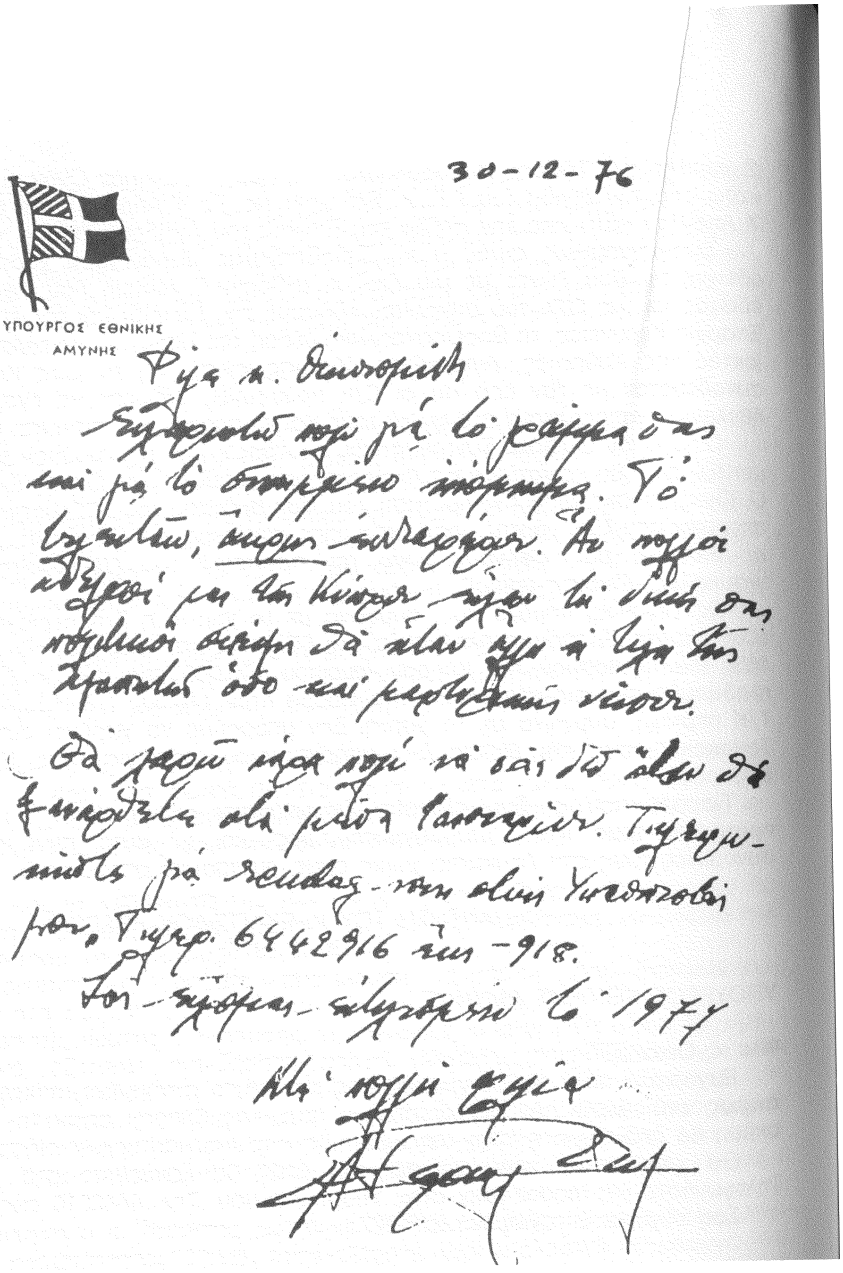

30-12-76

ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΗΣ

Φίλε κ. Διονυσίου

Σχεδιολόγω πολύ μέ λύπησε ὅπως καί μέ ὅλο τόν κόσμο. Τό ἐκτιμῶ, ὅπως καταλαβαίνεις. Αὐτοί οἱ ἄθλιοι μέ τόν Κίσσιγκερ πῆραν τή ζωή ὅπως πολλῶν ἀκόμη θά πάρουν ἀκόμα ἡ ζωή τους πρακτικῶς ὁλόκληρη καί μεγαλύτερη κόσμου.

Θά χαρῶ πάρα πολύ νά σέ δῶ ὅλον σου ξεκούραστο ἀλλά μέσα ἀπογοήτευση. Τηλεφώνησέ μου πρό πενθημέρου - ἕξι ἐλεύθερο τηλεφωνοῦν μου. Τηλεφ. 6442916 ἤτοι -918.

Τόν χειμῶνα - καλοκαίρι τό 1977

Μέ πολλή ἀγάπη

ΕΥΧΕΤΗΡΙΟ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(19.1.1977)

Με την ευκαιρία της ονομαστικής σας γιορτής, σας εύχομαι χρόνια πολλά. Εύχομαι επίσης *να συνδέσετε τ' όνομα σας στην Ιστορία της Κύπρου με τη ματαίωση του κινδύνου της τουρκοποίησης που απειλεί το νησί μας, με την ενεργό από μέρους σας επιδίωξη και την τελική εξασφάλιση προτού είναι πολύ αργά, της καλύτερης εφικτής λύσης του Κυπριακού με την οποία θα μετατεθεί ο Ελληνο-Τουρκο-Κυπριακός ανταγωνισμός από το πολεμικό πεδίο, στο οποίο υπερέχουν οι Τούρκοι, στο ειρηνικό στο οποίο υπερέχουμε εμείς*.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ ΓΙΑ ΓΡΗΓΟΡΗ ΑΝΑΡΡΩΣΗ
(5.4.1977)

Σας εύχομαι γρήγορη και πλήρη ανάρρωση για να μπορέσετε να συνεχίσετε και να φέρετε σε αίσιο τέλος το δύσκολο σας έργο, της ματαίωσης του θανάσιμου κινδύνου που αντιμετωπίζει σήμερα η ιστορική μας μεγαλόνησος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΜΑΚΑΡΙΟ
(9.5.1977)

Μακαριώτατε,

Θα ήθελα πρώτα από όλα να σας ευχηθώ πλήρη ανάρρωση και διαρκή υγεία, για να μπορέσετε, όπως σας ευχήθηκα και στο τηλεγράφημα της 19ης Ιανουαρίου 1977, «*να συνδέσετε το όνομα σας στην Ιστορία της Κύπρου με τη ματαίωση του κινδύνου τουρκοποίησης που μας απειλεί, με την ενεργό από μέρους σας επιδίωξη και την τελική εξασφάλιση, προτού είναι πολύ αργά, της καλύτερης εφικτής λύσης του Κυπριακού με την οποία θα μεταθέσουμε τον Ελληνοτουρκοκυπριακό ανταγωνισμό από το πολεμικό πεδίο στο οποίο υπερέχουν οι Τούρκοι, στο ειρηνικό πεδίο, στο οποίο υπερέχουμε εμείς».*

Ελπίζω να συμφωνείτε ότι, στην κρίσιμη αυτή περίοδο της Ιστορίας της Κύπρου που πρόκειται να παρθούν από σας ιστορικές αποφάσεις, από τις οποίες θα εξαρτηθεί το μέλλον του τόπου μας, μια ή περισσότερες συναντήσεις μου μαζί σας δε θα είναι ανώφελες, όπως, πιστεύω, δεν ήταν και η συνάντηση που είχαμε στις 27 Οκτωβρίου 1976.

Διατελώ με κάθε τιμή,

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΜΕΓΑΡΟΝ

'Εν Λευκωσίᾳ, τῇ 13ῃ 'Ιουλίου 1977.

Κύριον
Χριστοφῆν Οἰκονομίδην,
Τ. Κ. 1632,
'Ενταῦθα.

'Αγαπητέ κ. Οἰκονομίδη,

'Ενετάλην ὑπό τῆς Α. Μ. τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας 'Αρχιεπισκόπου Μακαρίου νά σᾶς εὐχαριστήσω θερμῶς διά τήν ἀπό 9ης παρελθόντος Μαΐου ἐπιστολήν σας μετά τῶν συναποσταλέντων.

'Ο Μακαριώτατος ἐκφράζει ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν διά τό ἐν προκειμένῳ ἐνδιαφέρον σας.

Διαβιβάζω τάς εὐχάς τοῦ Μακαριωτάτου.

Μετά τιμῆς

(Πάτροκλος Σταύρου)
'Υφυπουργός παρά τῷ Προέδρῳ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΓΙΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ

Στις 3 Αυγούστου 1977, μόνο τρεις βδομάδες μετά την πιο πάνω επιστολή, ο Πρόεδρος Μακάριος απεβίωσε ύστερα από ένα τελειωτικό έμφραγμα της καρδίας του.

Σχετικά, ο ψυχίατρος Τάκης Ευδόκας έγραψε τα εξής στο βιβλίο του για το Μακάριο («*Εγώ είμαι η Κύπρος»*):

«Ενώ πριν την τουρκική εισβολή ο Μακάριος αγαπούσε τη ζωή και έπαιρνε πολλές προφυλάξεις για τη ζωή του, μετά την εισβολή δεν τον ένοιαζε αν πεθάνει. Ίσως και να επιδίωκε το τέλος του που θα ήταν μια λύτρωση. Ασυνείδητα επιθυμούσε να μην υπάρχει, να πεθάνει. Και ήρθε η καρδία του να βοηθήσει». (Ευδόκα, σελ. 255)

Φαίνεται ότι δεν είναι άσχετο με τα πιο πάνω, το γεγονός ότι από τον Αύγουστο 1975 - 8 μήνες μετά την επιστροφή του στην Κύπρο - σε εποχή που η υγεία του φαινόταν πολύ καλή - έδωσε εντολή στον αρχιτέκτονα του Ανδρέα Φιλίππου να ετοιμάσει γι' αυτόν μυστικά ένα λαξευτό τάφο σε περίοπτη ψηλή θέση κοντά στη Μονή Κύκκου, την οποία θα μπορούσε να βλέπει όλη η Κύπρος. (Ευδόκα, σ. 248)

Επιβεβαιωτική της πιο πάνω παρατήρησης του Ευδόκα ήταν, η μετά το θάνατο του Μακαρίου στάση του πνευματικού του πατέρα, Ηγούμενου Χρυσόστομου, ο οποίος θα ήξερε τις σκέψεις του Μακαρίου, γιατί συχνά συζητούσαν μαζί όλα τα θέματα. Για παράδειγμα πληροφορήθηκα ότι, όταν ο νομικός σύμβουλος της Μονής Κύκκου, Χαρίλαος Βελάρης, πήγε να τον συλλυπηθεί, ο Χρυσόστομος απάντησε: «*Δε δέχομαι συλλυπητήρια γιατί ο Μακάριος πέθανε σαν γνήσιος Κυκκώτης, χωρίς να ταπεινωθεί, υπογράφοντας συμφωνία με τους Τούρκους με εθνικά απαράδεκτους όρους»*.

Ο Μακάριος είχε, όπως του έγραψα στις 13.9.1976 το εξαιρετικό προσόν «***Χαρισματικού Αρχηγού»***. Η μεγάλη μάζα του Ελληνικού Κυπριακού λαού τον ακολουθούσε σχεδόν τυφλά στα διάφορα αντιφατικά του συνθήματα (α) (1954-58) «***Ένωσιν και μόνον Ένωσιν»*** (β) (1959) «***Νενικήκαμεν»*** με τη Συμφωνία της Ζυρίχης (γ) (1963) «**Η Συμφωνία της Ζυρίχης πρέπει να τροποποιηθεί»** για να μην αποκλείει την Ένωσιν (δ) (1958) «***Το εφικτό (Ανεξαρτησία) και όχι το ευκταίον ('Ενωσιν)»*** (ε) (1974-6) «***Μακροχρόνιος αγώνας»*** και (στ) (1977) «***Δικοινοτική Ομοσπονδία»***.

Η αντιφατική αυτή πολιτική του οφειλόταν στη «***διχασμένη προσωπικότητα»*** του. Από τη μια μεριά ήταν ο θρησκευτικός αρχηγός και κατά παράδοση «*Εθνάρχης της Κύπρου»* που έδωσε δημόσιο όρκο ν' αγωνίζεται όσο ζει για την Ένωσιν. Από την άλλη, ήταν ο οξυδερκής πολιτικός ηγέτης, Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, με σχεδόν απολυταρχικά συνταγματικά δικαιώματα

και εξουσίες, που τα κατάφερε να γίνει όπως αναφέραμε πιο πάνω, «*Χαρισματικός Αρχηγός*».

Εφόσον εξελέγη και δέχτηκε να γίνει Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, και έδωσε «*επίσημη διαβεβαίωση*» (που ισοδυναμούσε με «*όρκο*») για «*πίστιν και σεβασμόν στο Σύνταγμα*», ο Μακάριος όφειλε, όπως του έγραψα στις 9.4.1973 να ακολουθήσει το παράδειγμα του Ελευθέριου Βενιζέλου, *(δες «τα Χειρόγραφα του Ελευθέριου Βενιζέλου», Τόμος Β', σ. 453)* και «*να προσαρμοστεί στις μεταβληθείσες περιστάσεις*», να ξεχάσει τις δηλώσεις και όρκους που είχε κάμει κάτω από διαφορετικές περιστάσεις και να αξιοποιήσει τη χαρισματική του ικανότητα για την εφαρμογή του Συντάγματος και την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική πρόοδο της Κύπρου, οπότε αυτή θα γινόταν ένα «*δεύτερο ακμάζον Ελληνικό Κέντρο*» όπως ήταν κάποτε η φιλοδοξία του Βασιλέα της Σαλαμίνας Ευαγόρα Α'. *(δες «Ρεαλιστική και Προοδευτική Εθνική Πολιτική», σ. 310).*

Δυστυχώς, ο Μακάριος ακολούθησε τον αντίθετο δρόμο, ανατρέποντας τη Συμφωνία της Ζυρίχης το Δεκέμβριο 1963 *(Δες «Τι επιδίωκε ο Μακάριος όταν ζητούσε τροποποίηση των 13 Σημείων του Συντάγματος»,* Τόμος Β', *σ. 174)* και αρνούμενος στα επόμενα δέκα χρόνια να υπογράψει συμφωνία για μια «*βελτιωμένη Ζυρίχη*» - όπως άλλωστε πίεζε τον Μακάριο και η Χούντα του Γεώργιου Παπαδόπουλου *(Δες «Μήνυμα Γεώργιου Παπαδόπουλου προς Μακάριον το 1971», σ. 337).*

Αν υπέγραφε μια τέτοια συμφωνία, η Κυπριακή Δημοκρατία θα ξανάρχιζε ειρηνική ζωή και πρόοδο και δε θα δινόταν ευκαιρία, πρώτο, στη Χούντα του Ιωαννίδη (που πήρε την εξουσία το Νοέμβριο 1973) να κάμει πραξικόπημα, και δεύτερο, στην Τουρκία να εισβάλει και να μισο-τουρκέψει την Κύπρο.

Η αντίδραση του Γρίβα και της ΕΟΚΑ Β' πιθανόν να θεωρηθεί σαν ένα «*ελαφρυντικό*», δεν μπορεί όμως να τον απαλλάξει από τη βαρύτατη ευθύνη που είχε, ως ουσιαστικά απολυταρχικός αρχηγός του κυπριακού κράτους, για την τύχη της Κύπρου, την οποία κρατούσε στα χέρια του.

ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΥΣ ΦΑΪΝΑΝΣΙΑΛ ΤΑΪΜΣ (16.2.1978)

Στο άρθρο του που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα σας στις 2.2.1978, ο κ. Μετίν Μουνήρ μπορεί να περιγράφει πολύ ορθά την «*αρρώστια της τουρκοκυπριακής οικονομίας*», την αποτυχία των Τ/Κ «*να χρησιμοποιήσουν το οικονομικό δυναμικό που εγκατέλειψαν οι 'Ελληνες όταν έφυγαν προς το Νότο*» και το «*οικονομικό χάσμα μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων που συνεχίζει να διευρύνεται*». Νομίζω όμως ότι κάμνει μεγάλο λάθος (α) να θεωρεί το «*χάσμα*» αυτό σαν «*μια από τις κύριες αιτίες της διακοινοτικής διαμάχης*» και (β) να βγάζει

το αυθαίρετο συμπέρασμα ότι το χάσμα αυτό «*θα δυσκολέψει πάρα πολύ τις δυο κοινότητες να ζήσουν μαζί ειρηνικά χωρίς φυσικά εμπόδια που να τις διαχωρίζουν, όταν λυθεί το Κυπριακό πρόβλημα».*

Το οικονομικό χάσμα μεταξύ των Ε/Κ και Τ/Κ - που είναι ένα πολύ παλαιό φαινόμενο που χρονολογείται από την περίοδο που η Κύπρος ήταν βρετανική αποικία και ακόμη πρωτύτερα - ως γεγονός μίκρυνε στα χρόνια 1960-3 της ειρηνικής συνεργασίας των δυο κοινοτήτων κάτω από την Κυπριακή Δημοκρατία όταν οι Τ/Κ συμμερίστηκαν πλήρως την οικονομική ανάπτυξη της Κύπρου. 'Ετσι το κατά κεφαλήν εισόδημα τους ήταν πολύ ψηλότερο απ' εκείνο των Τούρκων της Τουρκίας όπου το 1963 αυτό ήταν μόνο 250 δολάρια, σε σύγκριση με 600 δολάρια κατά κεφαλήν όλων των Κυπρίων. Κατά συνέπεια, θα ’ταν παράλογο να υποθέσει ένας ότι οι διακοινοτικές συγκρούσεις στο τέλος του 1963 προκλήθηκαν από το διακοινοτικό οικονομικό χάσμα.

Κατά τη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας, 1963-73, οι Τ/Κ και πάλι συμμερίστηκαν, αν και όχι πλήρως, την κατά 100% οικονομική ανάπτυξη της Κύπρου, και το βιοτικό τους επίπεδο ήταν επίσης πολύ ψηλότερο απ' εκείνο των Τούρκων της Τουρκίας, δεδομένου ότι το κατά κεφαλήν εισόδημα όλων των Κυπρίων το 1973 ανέβηκε στα 1522 δολάρια σε σύγκριση με 586 δολάρια της Τουρκίας.

Ο λόγος για τον οποίον οι Τ/Κ δε συμμετέσχαν πλήρως στην οικονομική ανάπτυξη της Κύπρου σ' εκείνα τα χρόνια, ήταν γιατί οι αρχηγοί τους, ύστερα από τις πολιτικές συγκρούσεις με τους Ε/Κ, προσπάθησαν να επιβάλουν πάνω στο λαό τους μια πολιτική οικονομικής απομόνωσης, η οποία όμως δεν μπόρεσε να εμποδίσει κάπου 12.000 Τ/Κ από του να δουλεύουν σε Ε/Κ επιχειρήσεις με επικερδή ημερομίσθια.

Η κυριώτερη αιτία, γιατί οι Τ/Κ, όπως διαπιστώνει ο κ. Μουνήρ, βρίσκονται σήμερα σε χειρότερη οικονομική κατάσταση παρά πρωτύτερα, παρόλο το γεγονός ότι οικειοποιήθηκαν τις πλούσιες περιουσίες των Ε/Κ προσφύγων είναι, γιατί αποκόπηκαν από την ευημερούσα Ε/Κ οικονομία και ενώθηκαν με την αρρωστημένη οικονομία της Τουρκίας, η οποία πλημμύρισε τις κατεχόμενες περιοχές της Κύπρου με πάρα πολλές αμετάτρεπτες τουρκικές λίρες που κυνηγούν πάρα πολύ λίγα εμπορεύματα.

Τελικά, είναι φανερό νομίζω ότι, όταν θα λυθεί το Κυπριακό πρόβλημα, η θεραπεία της «*Τ/Κ οικονομικής αρρώστιας»* δε θα έγκειται στο διαχωρισμό των οικονομιών των δυο κοινοτήτων «*με φυσικά εμπόδια»* (όπως εισηγείται ο κ. Μουνήρ) αλλά μάλλον στην επανενοποίηση της Τ/Κ οικονομίας με την ανθούσα οικονομία της Κύπρου, με την ελεύθερη διακίνηση ανθρώπων, εμπορευμάτων, υπηρεσιών και κεφαλαίου, και στην επανεισαγωγή στην Τ/Κ ζώνη, της Κυπριακής λίρας, η οποία, σύμφωνα με τις στατιστικές του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου καλυπτόταν τον περασμένο Οκτώβριο από καθαρά εξωτερικά συναλλαγματικά αποθέματα 230 εκατ. δολαρίων, σε σύγκριση με

μόνο 140 εκατ. δολαρίων καθαρά εξωτερικά συναλλαγματικά αποθέματα της Τουρκίας, η οποία έχει πληθυσμό 62 φορές μεγαλύτερο του πληθυσμού της Κύπρου.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στη δεύτερη παράγραφο της πιο πάνω επιστολής ο κ. Οικονομίδης είχε προσθέσει τα πιο κάτω, τα οποία όμως παρέλειψαν να δημοσιεύσουν οι Φ.Τ.

«Αυτό το οικονομικό χάσμα υπήρχε ακόμα και την εποχή που η Κύπρος ήταν κάτω από το ζυγό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Να τι έγραψε ο Βρετανός Πρόξενος στη Λάρνακα σε μια έκθεση του στο Υπουργείο Εξωτερικών στις 15.4.1867:

Οι Χριστιανοί (δηλαδή οι 'Ελληνες) στην Κύπρο δεν έχουν ίσα πολιτικά δικαιώματα με τους Μουσουλμάνους. Η μειονεκτική όμως αυτή θέση τους μετριάζεται από το σημαντικό γεγονός ότι, αυτοί αποτελούν την πλουσιότερη τάξη στη νήσο, είναι οι κυριώτεροι γαιοκτήμονες και υπερέχουν των Μουσουλμάνων τόσο στο εμπόριο όσο και στη γεωργία. 'Ετσι, οι Χριστιανοί, απολαμβάνοντας τα πολλά πλεονεκτήματα που απορρέουν από το γεγονός ότι είναι πιο πλούσιοι και πιο έξυπνοι, συχνά μπορούν να πείσουν το τοπικά Δικαστήρια να δεχθούν τις μαρτυρίες τους εναντίον Μουσουλμάνων, πράγμα που δεν επιτρέπει ο Οθωμανικός Νόμος».[330]

[330] Sir Harry Luke: Cyprus under the Turks, (1571-1878), p. 219-220.

ΕΥΧΕΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΣΤΟΝ ΕΚΛΕΓΕΝΤΑ ΠΡΟΕΔΡΟ ΣΠΥΡΟ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ

(28.2.1978)

Κύριο
Σπύρο Κυπριανού
Πρόεδρο Κυπριακής Δημοκρατίας
Ενταύθα.

Αγαπητέ κ. Κυπριανού,

Με την ευκαιρία της επίσημης εγκαθίδρυσης σας στο αξίωμα του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, παρακαλώ δεχθείτε τα θερμά μου συγχαρητήρια.

'Οπως σας έγραψα και στο συγχαρητήριο τηλεγράφημα μου στις 27 Ιανουαρίου, σας εύχομαι όπως με μια -

ΕΥΣΤΡΟΦΗ

ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ και

ΑΝΑΜΦΙΤΑΛΑΝΤΕΥΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

επιδιώξετε την εξασφάλιση

ΠΡΟΤΟΥ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ ΑΡΓΑ

ΤΗΣ ΚΑΛΥΤΕΡΗΣ ΕΦΙΚΤΗΣ ΛΥΣΗΣ

του Κυπριακού προβλήματος, με την οποία

ΘΑ ΜΕΤΑΘΕΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟ ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΣΤΟ ΟΠΟΙΟ ΥΠΕΡΕΧΟΥΝ ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ

και μέσω του οποίου σκοπεύουν, και μπορούν, αργά ή γρήγορα, να τουρκοποιήσουν την Κύπρο,

ΣΤΟ ΕΙΡΗΝΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΣΤΟ ΟΠΟΙΟ ΕΧΟΥΜΕ ΑΔΙΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΗ ΥΠΕΡΟΧΗ

και μέσω του οποίου και μόνον

ΘΑ ΔΥΝΗΘΟΥΜΕ ΝΑ ΔΙΑΤΗΡΗΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΤΡΙΣΧΙΛΙΕΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ της ήσου μας.

Διατελώ με κάθε τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΜΕ ΔΙΑΙΤΗΣΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΥΣ ΦΑΪΝΑΝΣΙΑΛ ΤΑΪΜΣ (4.5.1978)

'Εστω κι αν η Τουρκία ακούσει τη συμβουλή που της δώσατε στο κύριο άρθρο σας στις 24 Απριλίου 1978 και βελτιώσει τις προτάσεις της, ώστε να αισθάνεται δικαιολογημένος ο Δρ Βάλντχαϊμ να ξανακαλέσει τις ούτω λεγόμενες «*ελεύθερες» «διακοινοτικές»* συνομιλίες, φοβούμαι πάρα πολύ ότι αυτές οι συνομιλίες είναι καταδικασμένες, γρήγορα, παρά αργά, να καταλήξουν και πάλι σε αδιέξοδο. Κι ο λόγος είναι γιατί στην ουσία αυτές είναι ένας άνισος αγώνας διελκυστίνδας μεταξύ της Τουρκικής Κυβέρνησης που τραβά από τη μια μεριά με τον ισχυρό της στρατό κατοχής, και της Κυπριακής Κυβέρνησης που τραβά από την αντίθετη πλευρά με την ηθική της δύναμη.

Ωστόσο, πιστεύω πως δε χάθηκε ακόμα κάθε ελπίδα. Να, ένας υπαλλακτικός τρόπος με τον οποίο το Συμβούλιο Ασφαλείας θα μπορούσε, πιστεύω, να κόψει τον Κυπριακό Γόρδιο Δεσμό, να επιταχύνει την εξεύρεση μιας δίκαιης και βιώσιμης λύσης του Κυπριακού προβλήματος, κι επίσης να περισώσει και το δικό του, διαρκώς μειούμενο, γόητρο.

Στο έκτο κεφάλαιο του Χάρτη του ΟΗΕ που ασχολείται με την «*Ειρηνική Διευθέτηση Διενέξεων»*, το άρθρο 37(2) προνοεί ότι «*εάν το Συμβούλιο Ασφαλείας θεωρήσει ότι, η συνέχιση μιας διένεξης είναι ως γεγονός πιθανό να διακινδυνεύσει τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, τότε πρέπει να αποφασίσει να συστήσει στα ενδιαφερόμενα μέρη όρους διευθέτησης της διένεξης τους οποίους το Συμβούλιο θεωρεί κατάλληλους».* Παρόλο που το Συμβούλιο Ασφαλείας δε φαίνεται να έχει χρησιμοποιήσει ώς τώρα την τελευταία αυτή μέθοδο για ειρηνική διευθέτηση διεθνών διενέξεων, πιστεύω πως η μέθοδος αυτή είναι πολύ κατάλληλη για την περίπτωση της Κύπρου.

Πιο ειδικά, εισηγούμαι, ο Γενικός Γραμματέας (Γ.Γ.) του ΟΗΕ, χρησιμοποιώντας την πείρα που απέκτησε κατά τη διάρκεια των έξι γύρων των διακοινοτικών συνομιλιών που έγιναν κάτω από την αιγίδα του στα τελευταία τέσσερα χρόνια, και με τη βοήθεια των Συμβούλων του, να ετοιμάσει και υποβάλει προς το Συμβούλιο Ασφαλείας για έγκριση και υιοθέτηση, συστάσεις για μια δίκαιη και βιώσιμη διευθέτηση του Κυπριακού προβλήματος «*βασισμένη πάνω στα θεμελιώδη και νόμιμα δικαιώματα»* των δυο κοινοτήτων (όπως προνοεί το ψήφισμα 3212 της Γενικής Συνέλευσης), και ειδικότερα πάνω στις κατευθυντήριες γραμμές που συμφωνήθηκαν μεταξύ του Προέδρου Μακαρίου και του κ. Ντενκτάς στη συνάντηση τους κάτω από την αιγίδα του Γ.Γ. στις 12 Φεβρουαρίου 1977.

Αυτές οι συστάσεις θα μπορούσαν κατόπιν να υποβληθούν σε δημοψήφισμα του Κυπριακού λαού στο σύνολο του, που να διεξαχθεί κάτω από την επίβλεψη των Ηνωμένων Εθνών και που πιστεύω θα τις εγκρίνει.

Αυτός είναι κατά τη γνώμη μου ο μόνος ειρηνικός τρόπος λύσης του μακροχρόνιου Κυπριακού προβλήματος και ίσως και άλλων διεθνών διενέξεων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 22
(1992)

Μετά την πρώτη παράγραφο της πιο πάνω επιστολής υπήρχαν στο πρωτότυπο της επιστολής και τα πιο κάτω τα οποία όμως δε δημοσιεύτηκαν:

«Η ηθική όμως δύναμη της Κυπριακής Κυβέρνησης υποστηρίζεται από τα Η.Ε. μόνο με λόγια, όχι όμως με έργα. Ελλείψει αποτελεσματικής παρέμβασης εκ μέρους κάποιου τρίτου μέρους ή τρίτων μερών, λίγη αμφιβολία υπάρχει πως τελικά η βία, ως συνήθως, θα νικήσει το δίκαιο. Το Συμβούλιο Ασφαλείας ως τώρα παρέλειψε να πάρει μέτρα για εφαρμογή της βασικής του απόφασης που πήρε από την πρώτη μέρα της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο και που επανέλαβε αρκετές φορές από τότε, με την οποία ζητούσε "άμεσο τερματισμό της ξένης στρατιωτικής επέμβασης στη Δημοκρατία της Κύπρου" και "την αποχώρηση χωρίς αναβολή από την Κύπρο όλου του ξένου στρατιωτικού προσωπικού».

Επίσης η Γενική Συνέλευση με το ψήφισμα 3212 της 1ης Νοεμβρίου 1974 το οποίο επικυρώθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας, ζητούσε "την επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια τους κάτω από συνθήκες ασφάλειας" και «διαπραγματεύσεις μεταξύ των αντιπροσώπων των δυο κοινοτήτων, που να διεξαχθούν ελεύθερα, πάνω σε ίση βάση, με σκοπό να επιτευχθεί μια αμοιβαία αποδεκτή συμφωνίαν βασισμένη πάνω στα θεμελιώδη και νόμιμα δικαιώματα τους. 'Ολα αυτά έμειναν ώς τώρα απραγματοποίητες ευχές».

Την ιδέα να ζητήσουμε από το Συμβούλιο Ασφαλείας να ασκήσει το δικαίωμα που έχει σύμφωνα με το άρθρο 37(2) του Χάρτη του ΟΗΕ, να συστήσει στις δυο πλευρές «*όρους διευθέτησης του Κυπριακού προβλήματος τους οποίους το Συμβούλιο θεωρεί κατάλληλους*», την εισηγήθηκα για πρώτη φορά το Νοέμβριο 1977 στον κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ, όταν ήταν ειδικός Αντιπρόσωπος του Γ.Γ. του ΟΗΕ στη Λευκωσία. Ο κ. ντε Κουεγιάρ τη βρήκε ενδιαφέρουσα καινούργια ιδέα και υποσχέθηκε να τη μελετήσει.

Αργότερα, συζήτησα την ίδια ιδέα με τον κ. George Sherry, ο οποίος διεύθυνε το Γραφείο των Βοηθών Γενικών Γραμματέων των Η.Ε. στη Νέα Υόρκη (θέση που τώρα κατέχει ο κ. Gustave Feissel) και ο οποίος όμως εξέφρασε αμφιβολίες κατά πόσον η Αμερική και οι άλλες χώρες που ήσαν μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας θα υιοθετούσαν μια τέτοια ιδέα, γιατί δε θα ήθελαν να εμπλέξουν τη Σοβιετική 'Ενωση στη λύση του Κυπριακού προβλήματος.

Τώρα όμως που διαλύθηκε η Σοβιετική 'Ενωση και η Ρωσία συνεργάζεται με τις Δυτικές χώρες, έχω κάμει την ίδια εισήγηση, μεταξύ άλλων, στις 16.2.1990, στα άρθρα μου με τίτλο «*Σκιαγράφηση μιας Συμβιβαστικής και Ρεαλιστικής λύσης του Κυπριακού».*

Η εισήγηση μου που περιέχεται στην επιστολή μου της προηγούμενης σελίδας, «*ο Γ.Γ. να ετοιμάσει και υποβάλει προς το Συμβούλιο Ασφαλείας για έγκριση και υιοθέτηση, συστάσεις για μια δίκαιη διευθέτηση του Κυπριακού προβλήματος..»* ουσιαστικά υιοθετήθηκε από το νέο Γ.Γ. κ. Μπούτρος Γκάλι με τη «*Δέσμη Ιδεών»* του της 21.8.1992, η οποία εγκρίθηκε και υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας με το ψήφισμα 789 στις 25.11.1992.

Παρόμοια εισήγηση έκαμα και στην επιστολή μου στους TIMES του Λονδίνου στις 10.6.1980, η οποία δημοσιεύεται στην επόμενη σελίδα.

ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΜΕ ΔΙΑΙΤΗΣΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΥΣ ΤΑΪΜΣ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ[331] (10.6.1980)

Η καινούργια αποτυχία στις 7 Ιουνίου του Βοηθού Γενικού Γραμματέα (Γ.Γ.) των Ηνωμένων Εθνών (Η.Ε.) να επιτύχει έστω επανάληψη των διακοινοτικών συνομιλιών στην Κύπρο, δείχνει φανερά ότι εάν αυτές κάποτε ξανάρχιζαν, οι πιθανότητες πως θα μπορούσαν τελικά να καταλήξουν σε μια αμοιβαία αποδεκτή δίκαιη συμβιβαστική διευθέτηση του Κυπριακού προβλήματος, είναι μηδαμινές. Γιατί αυτές οι συνομιλίες είναι ουσιαστικά μια διελκυστίνδα μεταξύ, από τη μια μεριά, της Τ/Κ ηγεσίας, η οποία υποστηρίζεται από τον τουρκικό στρατό κατοχής, και, από την άλλη, από την Κυπριακή Κυβέρνηση η οποία υποστηρίζεται ηθικά από τις αποφάσεις των Η.Ε., στην οποία (διελκυστίνδα) καμιά μεριά - η κάθε μια για δικούς της πολιτικούς ή άλλους λόγους - δεν είναι διατεθειμένη να υποχωρήσει. Το αναπόφευκτο αποτέλεσμα είναι το γνωστό συνεχιζόμενο αδιέξοδο, το οποίο, αν συνεχισθεί περισσότερο, φοβάμαι πως γρήγορα θα οδηγήσει σε οριστική διχοτόμηση της Κύπρου σε δυο εχθρικά και οπλισμένα στρατόπεδα - μια πολύ επικίνδυνη κατάσταση σ' αυτήν την εκρηκτική περιοχή του κόσμου.

Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις, θα εισηγούμουν, η Βρετανική Κυβέρνηση, ως εγγυήτρια της ανεξαρτησίας και εδαφικής ακεραιότητας της Δημοκρατίας της Κύπρου και μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας, να πάρει την πρωτοβουλία να σπάσει το αδιέξοδο μέσω μιας άλλης διαδικασίας, η οποία

[331] Δημοσιεύτηκε στους TIMES του Λονδίνου στις 10.6.1980 με τίτλο «The Cyprus Deadlock».

μπορεί να έχει περισσότερες πιθανότητες να οδηγήσει σε μια δίκαιη συμβιβαστική διευθέτηση του Κυπριακού προβλήματος. Τέτοια διαδικασία προνοείται στο άρθρο 37(2) του Χάρτη των Η.Ε. το οποίο λέει τα ακόλουθα:

«Εάν το Συμβούλιο Ασφαλείας θεωρήσει ότι η συνέχιση μιας διένεξης είναι, ως γεγονός, πιθανό να διακινδυνεύσει τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, τότε πρέπει ν' αποφασίσει...να συστήσει στα ενδιαφερόμενα μέρη όρους διευθέτησης τους οποίους το Συμβούλιο θεωρεί κατάλληλους».

Η περαιτέρω εισήγηση μου είναι ότι οι συστάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας πρέπει να υποβληθούν σε χωριστά δημοψηφίσματα στις δυο κοινότητες που να διεξαχθούν κάτω από την επίβλεψη των Η.Ε., έτσι ώστε η ευθύνη για την αποδοχή ή την απόρριψη τους να αναληφθεί απ' ευθείας από τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους λαούς, παρά από τις Κυβερνήσεις της Τουρκίας και της Κύπρου, οι οποίες τώρα έχουν την τελευταία λέξη στις «*διακοινοτικές»* συνομιλίες.

Εάν, όπως αναμένεται, οι τέτοιες συστάσεις προνοούν για ένα δίκαιο συμβιβαστικό πακέτο προτάσεων για διευθέτηση των εδαφικών και συνταγματικών πτυχών του Κυπριακού προβλήματος με τέτοιο τρόπο που να καθησυχάζει τις αμοιβαίες φοβίες - δηλαδή την τουρκοκυπριακή «*ελληνοφοβία»* και την ελληνοκυπριακή «*διχοτομοφοβία»* - τότε θα έχουν, πιστεύω, καλές πιθανότητες να γίνουν αποδεκτές από την πλειονότητα των δυο κοινοτήτων.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 23
(1992)

Την ίδια μέρα (10.6.1980) που δημοσίευσαν την πιο πάνω επιστολή μου, οι TIMES μου έκαμαν την τιμή να αναφερθούν σ' αυτή σε κύριο άρθρο τους με τίτλο «CYPRUS STILL DEADLOCKED» (Η Κύπρος βρίσκεται ακόμα σε αδιέξοδο) στο τέλος του οποίου έγραψαν τα εξής:

«'Οπως γράφει ο κ. Χριστοφής Οικονομίδης στην επιστολή του που δημοσιεύεται σ' αυτή τη σελίδα, εάν είναι τόσο δύσκολο ακόμα και να ξαναρχίσουν οι συνομιλίες, πολύ μικρή ελπίδα μπορεί να υπάρχει ότι θα κάμουν πολλή πρόοδο μια και ξαναρχίσουν. Η εισήγηση του κ. Οικονομίδη για μια λύση που θα συστήσει το Συμβούλιο Ασφαλείας και θα υποβληθεί σε χωριστά δημοψηφίσματα στις δυο κοινότητες, έχει τουλάχιστο το προσόν της φαντασίας. Πιθανόν αυτό να μην αρέσει στους ηγέτες των δυο κοινοτήτων γιατί θα σημαίνει ότι θα ζητηθεί απευθείας η άποψη των εκλογέων τους, παραμερίζοντας τους ίδιους. Θα μπορούσε όμως είτε η μια είτε η άλλη ηγεσία να αρνηθεί στο λαό της να έχει τον τελευταίο λόγο;»

ΝΑ ΜΗΝ ΑΠΟΡΡΙΦΘΕΙ Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΤΕΝΚΤΑΣ ΓΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ 35.000 ΒΑΡΩΣΙΩΤΩΝ

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ (25.7.1978)

Αγαπητέ κ. Κυπριανού,

Σχετικά με την τελευταία πρόταση του κ. Ντενκτάς για επιστροφή στα σπίτια τους, κάτω από ορισμένους όρους, 35.000 Ελλήνων κατοίκων των Βαρωσίων, θα ήθελα να επισύρω την προσοχή σας στα ακόλουθα:

Ο ελληνικός πληθυσμός των Βαρωσίων σύμφωνα με την απογραφή του Τμήματος Στατιστικών το 1973 ήταν 30.151. Συνεπώς ο αριθμός 35.000 που αναφέρει ο κ. Ντενκτάς θα είναι ο κατά προσέγγιση ολικός αριθμός των de jure Ελλήνων κατοίκων των Βαρωσίων σήμερα.

Στη γραπτή πρόταση του τον περασμένο Απρίλιο, ο κ. Ντενκτάς ανέφερε ότι «*για λόγους ασφάλειας»* δε θα επιτρεπόταν η επανεγκατάσταση των Ελλήνων σε όλη την περιοχή των Βαρωσίων αλλά μόνο στην περιοχή νότια της Λεωφόρου Δημοκρατίας και Αστεροσκοπείου, και ανατολικά της Λεωφόρου Δερύνειας. Αυτό σήμαινε ότι δε θα επιτρεπόταν στους κατοίκους ενός μεγάλου μέρους των Βαρωσίων να επιστρέψουν στα σπίτια τους. Συνεπώς ο αριθμός των Ελλήνων κατοίκων των Βαρωσίων που θα επιτρεπόταν, σύμφωνα με την προηγούμενη πρόταση, να επιστρέψουν στα σπίτια τους θα ήταν πολύ μικρότερος των 35.000 - πιθανόν μόνο το μισό του αριθμού αυτού.

'Εχοντας υπόψη τα πιο πάνω, εισηγούμαι να ξεσκεπαστεί η αντίφαση μεταξύ των προηγούμενων τουρκικών προτάσεων και της τελευταίας δήλωσης του κ. Ντενκτάς για επιστροφή 35.000 και να κληθεί αυτός να διευκρινίσει:

α. κατά πόσο, όταν λέει επιστροφή 35.000 Ελλήνων κατοίκων Βαρωσίων στα σπίτια τους, εννοεί επιστροφή όλων των de jure Ελλήνων κατοίκων των Βαρωσίων, οπότε αποσύρεται ο περιορισμός που είχε θέσει προηγουμένως, ή:

β. κατά πόσο ισχύει ο περιορισμός του Απριλίου, οπότε ο πραγματικός αριθμός εκείνων στους οποίους θα επιτραπεί να επιστρέψουν στα σπίτια τους, θα είναι μόνο ο μισός, που θα σημαίνει πως η τελευταία πρόταση του κ. Ντενκτάς είναι παραπλανητική.

Διατελώ με τιμή,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 24
(1992)

Το πιο πάνω τηλεγράφημα το έστειλα στον Πρόεδρο Κυπριανού ύστερα από την ομιλία του κ. Ντενκτάς, με την ευκαιρία της επετείου της τουρκικής εισβολής στις 20 Ιουλίου 1978, στην οποία είπε μεταξύ άλλων τα εξής:

«Με πνεύμα συμφιλίωσης και σαν χειρονομία που μπορεί να βοηθήσει στην υπερπήδηση οποιασδήποτε καχυποψίας, σας στέλλω αυτό το δημόσιο μήνυμα και εισηγούμαι να δεχθείτε την εισήγηση μας για επανάληψη των διαπραγματεύσεων, σ' όλα τα θέματα που μας χωρίζουν.

Σαν μια ειλικρινή απόδειξη της καλής μας πίστης, επιθυμώ να κάμω μια πρόταση που αφορά τα Βαρώσια....Οι Ελληνοκύπριοι κάτοικοι των Βαρωσίων, θα μπορούσαν ν' αρχίσουν να επιστρέφουν στα σπίτια και τις περιουσίες τους στην περιοχή ευθύς μόλις επανασυγκληθούν οι συνομιλίες. Προσδιορίσαμε πως ίσα με 35.000 Ελληνοκύπριοι μπορούν έτσι να επανεγκατασταθούν λίγο μετά την επανάληψη των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων».[332]

Φαίνεται πως ο κ. Ντενκτάς έκαμε τη δήλωση αυτή ύστερα από οδηγίες του Τούρκου Πρωθυπουργού κ. Ετζεβίτ, ο οποίος, όταν επισκέφτηκε τη Βόννη για να ζητήσει δάνειο από τη Γερμανία πιέστηκε από τον Καγκελλάριο Χέλμουτ Σμιτ να επιστρέψει τα Βαρώσια, και σε δημοσιογραφική διάσκεψη που έδωσε στις 11 Μαΐου 1978 είπε τα εξής:

«Δηλώνουμε επισήμως πως θα επιτραπεί σε 35.000 Ελληνοκυπρίους να επιστρέψουν στα Βαρώσια, ευθύς μόλις επαναληφθούν οι διακοινοτικές συνομιλίες».[333]

Για την επιστροφή των Βαρωσίων πίεζε την Τουρκική Κυβέρνηση και ο Πρόεδρος Κάρτερ, ο οποίος, σε συνάντηση του με ομάδα Ελληνο-Αμερικανών, τους είπε, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Ζητήσαμε από τους Τούρκους να συμφωνήσουν να επιτραπεί στους Ελληνοκύπριους να επιστρέψουν στην Αμμόχωστο και οι Τούρκοι συμφώνησαν ότι μόλις αρχίσουν οι συνομιλίες - χωρίς να περιμένουν μια διευθέτηση ή συμφωνία με την ελληνική πλευρά - θα επιτραπεί σε 35.000 ίσως και 40.000 Ελληνοκύπριους να επιστρέψουν στην περιοχή».[334]

Ο Πρόεδρος Κυπριανού αντί, όπως όφειλε, ν' αρπάξει με τα δυο του χέρια την ευκαιρία που μας δόθηκε χάρη στις επίκαιρες πιέσεις πάνω στην Τουρκία, του Κογκρέσου και της Κυβέρνησης της Αμερικής και της Κυβέρνησης της Δυτικής Γερμανίας, για να επιστρέψουν στα σπίτια τους οι 35.000 Βαρωσιώτες -

---

[332] Δες Κυπριακές εφημερίδες, 21.7.1978.

[333] Δες έκθεση του Προέδρου Κάρτερ προς το Κογκρέσο που αναδημοσιεύτηκε στο CYPRUS MAIL, 30.6.1978.

[334] Δες «Καθημερινή» των Αθηνών 10.9.1978 που αναδημοσιεύτηκε στον «Αγώνα» στις 12.9.1978.

που αντιπροσωπεύουν το 20% όλων των προσφύγων της Κύπρου - και για να πάρουν πίσω τις περιουσίες τους, που η αξία τους το 1974 υπολογίστηκε σε δυο δισεκατομμύρια Κυπριακές λίρες - απέρριψε την ίδια μέρα (20 Ιουλίου 1978) εσπευσμένα, απερίσκεπτα και ανεύθυνα, την πρόταση του κ. Ντενκτάς την οποία χαρακτήρισε «*σαπουνόφουσκα»* και «*πεπονόφλουδα»*, χωρίς να τη συζητήσει ούτε με το Υπουργικό του Συμβούλιο ούτε με το Εθνικό Συμβούλιο.[335]

Επίσης μετά λίγες μέρες (στις 3 Αυγούστου 1978) *ο κ. Κυπριανού έκαμε την ανόητη ιστορική δήλωση του πως «δε θα συναντήσω ποτέ τον κ. Ντενκτάς γιατί αυτός ήταν πράκτορας των 'Αγγλων»* την οποία όμως ξέχασε όταν συναντήθηκε με τον ίδιο ύστερα από λίγους μήνες (στις 19 Μαΐου 1979).[336]

Η απόρριψη από τον κ. Κυπριανού της πρότασης για επιστροφή της ελληνικής Αμμοχώστου στους κατοίκους της χαροποίησε τους φανατικούς Τούρκους, όπως τον κ. 'Ερμπακαν, αρχηγό του «*Κόμματος Εθνικής Σωτηρίας»* της Τουρκίας, ο οποίος εδήλωσε:

«Χαιρόμαστε για την απόρριψη από τον κ. Κυπριανού των τελευταίων προτάσεων του κ. Ντενκτάς για την επιστροφή των Βαρωσίων, που ήσαν αντίθετες προς τα εθνικά μας συμφέροντα».[337]

'Ετσι, από καθαρή απερισκεψία και ανευθυνότητα του Προέδρου της Δημοκρατίας και του ΔΗΚΟ κ. Κυπριανού, χάθηκε η πρώτη καλή ευκαιρία για επιστροφή στα σπίτια και τις περιουσίες όλων των κατοίκων των Βαρωσίων με μόνο αντάλλαγμα την επανάληψη των διακοινοτικών συνομιλιών.

[335] Δες Κυπριακές εφημερίδες, 21.7.1978 και 22.7.1978.
[336] Δες Κυπριακές εφημερίδες, 4.8.1978.
[337] Δες Κυπριακές εφημερίδες, 25.7.1978.

ΤΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟ-ΒΡΕΤΑΝΟ-ΚΑΝΑΔΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ[338] (10.11.1978)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στις 10 Νοεμβρίου 1978 οι Κυβερνήσεις Αμερικής, Βρετανίας και Καναδά (ΑΒΚ) πρότειναν στην ελληνοκυπριακή και την τουρκοκυπριακή πλευρά ένα «πλαίσιο για λύση του Κυπριακού» («Framework for a Cyprus settlement») το οποίο θα αποτελούσε μια συμφωνημένη βάση των διακοινοτικών συνομιλιών για λύση του Κυπριακού.

'Οταν έγιναν γνωστές οι λεπτομέρειες του Α.Β.Κ. Σχεδίου, έστειλα στις 5 Δεκεμβρίου 1978 το παρακάτω υπόμνημα στον Πρόεδρο Κυπριανού και τα μέλη του Υπουργικού και του Εθνικού Συμβουλίου στο οποίο ανέλυα τις προτάσεις και τόνιζα στην Κυβέρνηση πως όφειλε να συμφωνήσει στην επανέναρξη των διακοινοτικών συνομιλιών με βάση αυτές.

ΟΙ ΑΒΚ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΝΟΥΝ ΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΜΑΚΑΡΙΟΥ-ΝΤΕΝΚΤΑΣ ΜΕ ΜΕΡΙΚΕΣ ΠΟΛΥ ΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΝΟΙΕΣ

Οι ΑΒΚ προτάσεις συμπληρώνουν τη Συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς του Φεβρουαρίου 1977, με τις εξής πολύ θετικές πρόνοιες:

1. *Σύντομη επανεγκατάσταση όλων των κατοίκων των Βαρωσίων*. Οι προτάσεις προβλέπουν πως (α) «*η επανεγκατάσταση στα Βαρώσια θ' αρχίσει σταδιακά αμέσως μόλις επαναρχίσουν πλήρεις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις για επίτευξη μιας συνοπτικής συμφωνίας», (β)* «*η περιοχή της επανεγκατάστασης θα διοικείται με βάση τους Κυπριακούς Νόμους και Κανονισμούς κάτω από την επίβλεψη των Η.Ε.»*, (γ) «*θα μπορούν να επιστρέψουν όλοι οι πρώην κάτοικοι της περιοχής που θέλουν, χωρίς αριθμητικό περιορισμό» και (δ) «όσοι επιστρέψουν για επανεγκατάσταση δε θα υπόκεινται σε περαιτέρω ακούσια μετακίνηση».*

2. *Πλήρης αποχώρηση όλων των μη-κυπριακών ενόπλων δυνάμεων από το* έδαφος της Δημοκρατίας σαν αναπόσπαστο μέρος μιας τελικής ρύθμισης του Κυπριακού. Επίσης θα συζητηθεί μια πιθανή *σταδιακή αποστρατικοποίηση της Δημοκρατίας.*

3. Καθορισμός των περιοχών των δύο ομόσπονδων περιφερειών *με «σημαντικές γεωγραφικές προσαρμογές» προς όφελος της ελληνοκυπριακής πλευράς. Αυτό σημαίνει πως μια σημαντική αναλογία Ελληνοκυπρίων (Ε/Κ)*

[338] Μελέτη που στάληκε στον Πρόεδρο Κυπριανού και τα μέλη του Υπουργικού και του Εθνικού Συμβουλίου στις 5.12.1978, και δημοσιεύτηκε στη «Σημερινή» από τις 8 μέχρι τις 14 Δεκεμβρίου 1978.

προσφύγων θα επιστρέψουν στα σπίτια και τις περιουσίες τους κάτω από Ε/Κ διοίκηση.

4. Στις εκλογές Προέδρου και Αντιπροέδρου θα ψηφίζουν μαζί, 'Ελληνες και Τούρκοι, νοουμένου πως εάν ο Πρόεδρος είναι 'Ελληνας, ο Αντιπρόεδρος θα είναι Τούρκος, και τανάπαλιν. Το κοινό αυτό σύστημα ψηφοφορίας πρέπει να θεωρηθεί πως είναι πιο δημοκρατικό παρά να εκλέγεται, όπως μέχρι σήμερα, ο Πρόεδρος μόνο από τους 'Ελληνες εκλογείς και ο Αντιπρόεδρος από τους Τούρκους. 'Ετσι από τη μια, θα 'χουν γνώμη για την εκλογή του 'Ελληνα Προέδρου και οι Τούρκοι ψηφοφόροι, και από την άλλη, *οι 'Ελληνες θα 'χουν βαρύνουσα ψήφο στην εκλογή του Τούρκου Αντιπροέδρου.*

5. Στο Σύνταγμα της Κυπριακής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας *θα ενσωματωθούν οι αρχές της ελεύθερης διακίνησης, ελεύθερης εγκατάστασης και το δικαίωμα ιδιοκτησίας, που στη συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς αναφέρονται απλώς πως ήσαν «ανοικτά προς συζήτηση».*

6. *Καταργείται το απόλυτο δικαίωμα βέτο που είχε, σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1960, ο Τούρκος Αντιπρόεδρος (όπως και ο 'Ελληνας Πρόεδρος)* για αποφάσεις της Εκτελεστικής Εξουσίας και για Νόμους που θα ψήφιζε η Βουλή που αφορούσαν εξωτερικές υποθέσεις, διεθνείς συμβάσεις και συμφωνίες, θέματα άμυνας και θέματα ασφάλειας. *Επίσης καταργείται το δικαίωμα βέτο που είχε η πλειοψηφία των Τούρκων Βουλευτών πάνω σε Νομοσχέδια που σχετίζονται με φορολογικούς νόμους.*

ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΜΕΡΙΚΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΠΡΟΝΟΙΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ 1960

Οι ΑΒΚ προτάσεις υιοθετούν τις ακόλουθες βασικές πρόνοιες του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας του 1960 με μερικές τροποποιήσεις. Επίσης προστίθεται στις εισηγήσεις πως, «*οι διαπραγματευτές πρέπει να αντλήσουν και άλλα αρμόδια στοιχεία από το Σύνταγμα του 1960».*

α. Η Ομόσπονδη Δημοκρατία θα έχει Πρόεδρο και Αντιπρόεδρο αλλά, όπως αναφέρω πιο πάνω, η εκλογή τους δε θα γίνεται όπως προνοούσε το Σύνταγμα του 1960. Αυτό σημαίνει πως οι ΑΒΚ προτάσεις απορρίπτουν την προηγούμενη απαίτηση του Ντενκτάς για 'Ελληνα και Τούρκο Πρόεδρο εκ περιτροπής.

'Αλλη διαφορά θα είναι πως, ο Αντιπρόεδρος θα αντικαθιστά στην απουσία του τον Πρόεδρο, όπως προνοούσε ένα από τα μοιραία 13 σημεία των προτάσεων του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου το Νοέμβριο 1963.

β. Τουλάχιστο 30% των Υπουργών θα είναι Τούρκοι. Ίσως θα 'ταν καλύτερα αν έφευγε η λέξη «*τουλάχιστον*», και να καθοριστεί η αναλογία των Τούρκων Υπουργών στο 30% όπως ήταν στο Σύνταγμα του 1960.

γ. Η σύνθεση της Κάτω Βουλής θα είναι κατ' αναλογίαν πληθυσμού - 80% με 20% αντί 70% με 30%.

δ. Θα υιοθετηθούν όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες που προνοούσε το Σύνταγμα του 1960.

ε. Θα εξασφαλιστεί η Ανεξαρτησία, Κυριαρχία και Εδαφική Ακεραιότητα της Δημοκρατίας και η απαγόρευση της ενσωμάτωσης του συνόλου ή τμήματος της Δημοκρατίας σε οποιοδήποτε άλλο κράτος, όπως προνοούσε το Σύνταγμα του 1960.

στ. Θα υπάρχει Συνταγματικό Δικαστήριο που θα προεδρεύεται από ένα μη-Κύπριο ο οποίος θα διορίζεται από κοινού από τον Πρόεδρο και τον Αντιπρόεδρο της Δημοκρατίας όπως προνοούσε το Σύνταγμα του 1960.

ΠΡΟΝΟΙΕΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΔΙΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Σύμφωνα με τη Συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς και των κατοπινών προτάσεων μας στη Βιέννη, οι ΑΒΚ προτάσεις περιλαμβάνουν τις γενικές γραμμές ενός Δικοινοτικού, Διπεριφερειακού Ομοσπονδιακού Συντάγματος. *Αυτές οι γενικές γραμμές όπως και τα άλλα σημεία των ΑΒΚ εισηγήσεων, είναι βέβαια ανοικτές προς συζήτηση.* Στην εξέταση τους όμως, νομίζω πως πρέπει να έχει ένας υπόψη του με ποιο τρόπο λειτουργούν τα Συντάγματα των άλλων ομοσπονδιακών κρατών - π.χ. των Ηνωμένων Πολιτειών, Ελβετίας, Αυστραλίας, Καναδά κ.λ.π. - εφόσον η Κυπριακή Κυβέρνηση αποδέχθηκε ήδη το ομοσπονδιακό σύστημα διακυβέρνησης για τη λύση του Κυπριακού προβλήματος.

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΕΞΟΥΣΙΩΝ

Το πρώτο πράγμα που πρέπει να ξέρουμε είναι ότι, *κάθε ομοσπονδιακό σύστημα ενέχει κατ' ανάγκη μια καθορισμένη διαίρεση - ή όπως λέμε στην Κύπρο «διχοτόμηση» - των Κυβερνητικών εξουσιών*, μεταξύ της Ομοσπονδιακής (Κεντρικής) Κυβέρνησης και των Ομόσπονδων Κυβερνήσεων. Αυτό φαίνεται καθαρά από τον πιο κάτω ορισμό της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης που δίνει ο 'Αγγλος Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης και Ακαδημαϊκός K.C. WHEARE στο κλασικό βιβλίο του «FEDERAL GOVERNMENT» (Τομος Δ', έκδοση Οξφόρδης, 1963) σελ. 33: *«Το κριτήριο που χρησιμοποιώ για την ομοσπονδιακή Κυβέρνηση είναι απλώς τούτο: Αν το υπό εξέταση κυβερνητικό σύστημα προβλέπει κατά κύριο λόγο διαίρεση εξουσιών μεταξύ της κεντρικής Αρχής και των περιφερειακών Αρχών, κάθε μια από τις οποίες στη δική της σφαίρα είναι ισότιμη (co-ordinated) με τις άλλες και ανεξάρτητη απ' αυτές, τότε η Κυβέρνηση είναι ομοσπονδιακή».*

'Ωστε δεν πρέπει να εκπλαγούμε όταν δούμε πως στις ΑΒΚ προτάσεις υπάρχει διαίρεση (ή «*διχοτόμηση*») εξουσιών.

Στα τρία πιο πάνω ομοσπονδιακά κράτη - Η.Π.Α., Ελβετία και Αυστραλία - οι εξουσίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης είναι καθορισμένες από το Σύνταγμα, και όλες οι υπολειπόμενες εξουσίες ασκούνται από τις Ομόσπονδες Κυβερνήσεις. Το ίδιο προνοείται και στις ΑΒΚ προτάσεις (οι οποίες βέβαια είναι ανοικτές προς συζήτηση) για την Κύπρο. Αντίθετα, στον Καναδά το Σύνταγμα καθορίζει τις εξουσίες των Ομόσπονδων Επαρχιών και όλες οι υπολειπόμενες υπάγονται στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση.

Η ΑΝΩ ΚΑΙ Η ΚΑΤΩ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗ ΒΟΥΛΗ

Σ' όλες τις ομοσπονδίες υπάρχει μια Κάτω Βουλή, όπου εκπροσωπούνται όλες οι Ομόσπονδες περιοχές ανάλογα με τον πληθυσμό τους και μια 'Ανω Βουλή (Γερουσία) όπου εκπροσωπούνται όλες οι Ομόσπονδες περιοχές εξίσου, ανεξάρτητα από τον πληθυσμό τους. Για παράδειγμα, στην 'Ανω Βουλή της Ελβετίας το Καντόνιο της Ζυρίχης με πληθυσμό πάνω από ένα εκατομμύριο, εκπροσωπείται από δύο γερουσιαστές, το ίδιο όπως και το Καντόνιο του Γκλάρους που έχει πληθυσμό μόνο 40 χιλιάδες. Επίσης, στις Ηνωμένες Πολιτείες κάθε πολιτεία εκλέγει δύο γερουσιαστές, έστω κι αν η μια, π.χ. η Καλιφόρνια έχει πληθυσμό 21 εκατομμύρια ενώ μια άλλη π.χ. η Αλάσκα έχει πληθυσμό μόνο 350 χιλιάδες.

'Ετσι, σύμφωνα με τις ΑΒΚ προτάσεις για το Ομοσπονδιακό Σύνταγμα της Κύπρου, θα υπάρχει μια 'Ανω Βουλή (Γερουσία) όπου κάθε Ομόσπονδη περιοχή θα εκπροσωπείται από τον ίδιο αριθμό αντιπροσώπων, και μια Κάτω Βουλή όπου θα εκπροσωπούνται ανάλογα με τον πληθυσμό τους.

ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΕΤΑΙ ΑΝ ΔΙΑΦΩΝΗΣΟΥΝ ΟΙ ΔΥΟ ΒΟΥΛΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΕΝΑ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟ;

Εκτός από τις πιο πάνω γενικές πρόνοιες που είναι παρμένες από τα Συντάγματα άλλων Ομοσπονδιακών Κρατών, υπάρχουν στις ΑΒΚ προτάσεις και πρόνοιες που προτείνονται για σκοπούς «*περιορισμών και ισορροπιών*» (checks and balances) μεταξύ των δύο Βουλών και μεταξύ των Βουλών και της Εκτελεστικής Εξουσίας, ειδικά για την Κύπρο όπου θα υπάρχουν μόνο δυο Ομόσπονδες διοικητικές περιφέρειες με πολύ δυσανάλογο πληθυσμό η κάθε μια, και έτσι, ενώ η Κάτω Βουλή θα έχει π.χ. 40 'Ελληνες και μόνο 10 Τούρκους Βουλευτές, η 'Ανω Βουλή, σύμφωνα με την αρχή που ισχύει σε άλλα Ομοσπονδιακά Κράτη, γίνεται πρόταση να έχει ίσο αριθμό Ελλήνων και Τούρκων Γερουσιαστών.

Μια τέτοια ειδική (SUI GENERIS) πρόνοια (η οποία βέβαια είναι, όπως τις άλλες, ανοικτή προς συζήτηση) σχετίζεται με την περίπτωση που ένα Νομοσχέδιο θα ψηφιστεί από την Κάτω Βουλή, όπου θα υπάρχει Ελληνική πλειοψηφία, αλλά καταψηφίζεται από την 'Ανω Βουλή όπου θα υπάρχει

ισοψηφία. Στα άλλα Ομοσπονδιακά Κράτη (π.χ. στις Ηνωμένες Πολιτείες) σε τέτοια περίπτωση διορίζεται μια «*Επιτροπή Συνδιαλλαγής»* των δυο Βουλών που προσπαθεί να κάμει τέτοιες τροποποιήσεις στο Νομοσχέδιο, ώστε τελικά να γίνει αποδεκτό και από τις δυο Βουλές. Αν δεν το επιτύχει, το Νομοσχέδιο θεωρείται πως απορρίφθηκε.

Εδώ, για ν' αντιμετωπιστεί η περίπτωση που οι Τούρκοι Γερουσιαστές θα καταψηφίσουν ένα Νομοσχέδιο που ψηφίστηκε από τη Βουλή και αρνούνται να δεχτούν κάποια συμβιβαστική τροποποίηση, οι ΑΒΚ προτάσεις προνοούν πως η Κάτω Βουλή θα μπορεί μόνη της να θεσπίσει ένα Νομοσχέδιο σε Νόμο εάν τούτο ψηφιστεί από τα δυο-τρίτα των Βουλευτών μέσα στους οποίους θα περιλαμβάνονται τουλάχιστο τα τρία-όγδοα των Τούρκων Βουλευτών, π.χ. 4 από τους 10.

ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΒΕΤΟ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΕΣ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ

Μια άλλη ειδική πρόνοια για το Κυπριακό Ομοσπονδιακό Σύνταγμα που περιέχεται στις ΑΒΚ προτάσεις αλλά δεν υπάρχει σε άλλα Ομοσπονδιακά Συντάγματα, σχετίζεται με *το βέτο που θα 'χουν από κοινού ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος για τη Νομοθεσία.* Σε άλλα Συντάγματα (π.χ. στο Αμερικανικό) ο Πρόεδρος έχει δικαίωμα βέτο πάνω σε Νομοσχέδια που ψηφίστηκαν και από τις δύο Βουλές αλλά το βέτο αυτό μπορεί ν' ανατραπεί αν το Νομοσχέδιο ξαναπάει πίσω στις δυο Βουλές και ψηφιστεί με πλειοψηφία δύο-τρίτων από την κάθε Βουλή.

Στις ΑΒΚ προτάσεις για την Κύπρο προνοείται πως, το βέτο για τη Νομοθεσία θα μπορεί ν' ασκηθεί μόνο από κοινού, του Προέδρου και του Αντιπροέδρου, αλλά και πάλιν το βέτο θα μπορεί ν' ανατραπεί, όπως και στα άλλα Ομοσπονδιακά Συντάγματα, αν το Νομοσχέδιο πάει πίσω στις δυο Βουλές και ψηφιστεί και από τις δυο με πλειοψηφία δύο-τρίτων. Οι πρόνοιες για «*από κοινού»* άσκηση του βέτο ουσιαστικά καταργούν το προνόμιο που είχε ο Αντιπρόεδρος (όπως και ο Πρόεδρος) σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1960, *να ασκεί μόνος του βέτο* πάνω στις εξωτερικές και άλλες υποθέσεις.

Επίσης οι ΑΒΚ προτάσεις απαιτούν *κοινή* απόφαση Προέδρου και Αντιπροέδρου στις ακόλουθες περιπτώσεις:

α. Στο διορισμό μελών του Υπουργικού Συμβουλίου, υπό τον όρο πως τα τουρκικά μέλη θα είναι τουλάχιστο 30% του συνόλου - ή όπως το διατυπώνουν οι ΑΒΚ προτάσεις «*καμιά κοινότητα δεν πρέπει να διαθέτει λιγότερα από 30% των μελών του Υπουργικού Συμβουλίου».*

Στο Σύνταγμα του 1960 τα ποσοστά ήταν καθορισμένα σε 70% και 30% και ο διορισμός μπορούμε να πούμε *ήταν πιο «διχοτομικός»,* γιατί οι 'Ελληνες

Υπουργοί διορίζονταν από τον 'Ελληνα Πρόεδρο και οι Τούρκοι Υπουργοί από τον Τούρκο Αντιπρόεδρο.

β. Το ίδιο κι ο διορισμός των δυο μελών του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου (ενός 'Ελληνα και ενός Τούρκου) αντί να γίνεται από τον Πρόεδρο και Αντιπρόεδρο αντίστοιχα, προτείνεται να γίνεται από τους δυο, από κοινού.

Φαίνεται πως αυτές οι πρόνοιες για από κοινού ενέργειες του Προέδρου και του Αντιπροέδρου προτάθηκαν για να αναγκάζονται να συνεργάζονται.

ΟΙ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Οι ΑΒΚ προτάσεις προνοούν πως οι πιο κάτω εξουσίες και υπηρεσίες θα υπάγονται στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση:

Εξωτερικές Υποθέσεις
Εξωτερική 'Αμυνα
Νόμισμα και Κεντρική Τράπεζα
Διαπεριφερειακό και Διεθνές Εμπόριο
Επικοινωνίες
Ομοσπονδιακά Οικονομικά (Federal Finances)
Τελωνεία
Μετανάστευση (Immigration)
Πολιτική Αεροπορία

Ο κατάλογος αυτός των εξουσιών της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης είναι αρκετά μεγαλύτερος απ' εκείνον που πρότεινε ο κ. Ντενκτάς τον Απρίλη 1978 και αρκετά μικρότερος απ' εκείνον που πρότεινε η δική μας πλευρά. Πρόκειται για μια συμβιβαστική πρόταση που, όπως τις άλλες, είναι βέβαια ανοικτή προς συζήτηση.

Σχετικά με την αναλογία Ελλήνων και Τούρκων υπαλλήλων στη δημόσια υπηρεσία της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης που καθορίζονταν από το Σύνταγμα 1960 σε 70% και 30%, οι ΑΒΚ προτάσεις λένε απλώς πως η αναλογία πρέπει να είναι «*δίκαιη» (fair)*, και πως οι διορισμοί σε ψηλές θέσεις θα υπόκεινται στην έγκριση της Γερουσίας.

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΟΜΟΣΠΟΝΔΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑΜΕΙΟ «ΣΥΝΔΙΑΛΛΑΓΗΣ»

Οι ΑΒΚ προτάσεις προνοούν επίσης για δημιουργία μιας Κυβερνητικής Υπηρεσίας (Agency) με συμπροέδρους ένα Ελληνοκύπριο και ένα Τουρκοκύπριο και με ίσο αριθμό αντιπροσώπων από κάθε Ομόσπονδη Περιφέρεια, με σκοπό να προωθήσουν έμπρακτη συνεργασία μεταξύ των δυο Περιφερειών, και ιδιαίτερα στον οικονομικό και εμπορικό τομέα, να επιδιώξουν

στον ανώτατο δυνατό βαθμό τη συμβιβαστικότητα (compatibility) των δυο Περιφερειών και να προάγουν την ενότητα της Κύπρου.

Επίσης προτείνεται η δημιουργία ενός «*Συνδιαλλακτικού (Reconciliation) Ταμείου Κύπρου»* που θα χρηματοδοτείται κυρίως από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση και από εισφορές άλλων Κυβερνήσεων και Διεθνών Οργανισμών, και θα διευθύνεται από κοινού από τις δυο Περιοχές. Το Ταμείο αυτό θα διαθέτει κεφάλαια για προγράμματα ανάπτυξης, που σκοπό θα έχουν να βοηθήσουν τη διαδικασία της αναπροσαρμογής (the process of adjustment) ύστερα από τη λύση του Κυπριακού και να συμπαρασταθούν σ' εκείνους τους τομείς της Δημοκρατίας που θα έχουν τη μεγαλύτερη οικονομική και κοινωνική ανάγκη.

ΤΑ ΔΥΟ ΚΡΙΣΙΜΟΤΑΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. ΤΟ ΕΔΑΦΙΚΟ

Οι ΑΒΚ προτάσεις βάζουν μόνο μερικές γενικές αρχές για τα δυο κρισιμότατα θέματα - το Εδαφικό και το Προσφυγικό - και αφήνουν την επεξεργασία τους στις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις.

Σχετικά με το εδαφικό, οι ΑΒΚ προτάσεις λεν τα εξής: «*Εννοείται πως η Τ/Κ πλευρά θα συμφωνήσει να κάμει σημαντικές γεωγραφικές προσαρμογές προς όφελος της Ε/Κ πλευράς».* Η συγκεκριμένη όμως εδαφική περιοχή που θα τελεί κάτω από τη διοίκηση της κάθε Ομόσπονδης Περιφέρειας «*θα πρέπει να γίνει αντικείμενο διαπραγματεύσεων με βάση κριτήρια όπως η οικονομική βιωσιμότητα και παραγωγικότητα, η ιδιοκτησία γης, η ασφάλεια, τα πληθυσμιακά στοιχεία και οι ιστορικοί παράγοντες»*. Από τα 6 αυτά κριτήρια μόνο τα πρώτα τρία αναφέρονταν στη Συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς, τα άλλα 3 προστέθηκαν από τους ΑΒΚ.

Είναι φανερό πως οι διαπραγματεύσεις πάνω στο κρισιμότατο αυτό θέμα θα είναι εξαιρετικά δύσκολες, προπάντων γιατί, αν εξαιρέσει ένας την ιδιοκτησία γης και τα πληθυσμιακά στοιχεία, τα άλλα 4 κριτήρια είναι πολύ αόριστα για να υπάρξει κοινή ερμηνεία και να καταλήξουν εύκολα οι διαπραγματεύσεις σε συγκεκριμένη «*αμοιβαία αποδεκτή»* λύση.

Πάνω στο θέμα αυτό θα ’θελα να υπενθυμίσω το πιο κάτω απλουστευμένο και πρακτικό κριτήριο για την έκταση και οικονομική βιωσιμότητα κ.λ.π. της Τ/Κ Ομόσπονδης Περιοχής που πρότεινα κι ανέλυσα τελευταία στο βιβλίο μου «ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΙΜΟΤΑΤΗ ΤΟΥ ΦΑΣΗ».

«Η Τ/Κ περιοχή να περιλαμβάνει χωριά και πόλεις που, σύμφωνα με την Επίσημη Απογραφή του 1960, είχαν συνολικό πληθυσμό ('Ελληνες και Τούρκους) 105.000 που ισοδυναμεί με το συνολικό πληθυσμό των Τούρκων σ' ολόκληρη την Κύπρο το 1960». Μια τέτοια περιοχή θα έχει έκταση ίση περίπου με το 22% της Κύπρου.

2. ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ

Το κρισιμότατο θέμα της επιστροφής των Ελληνοκυπρίων (Ε/Κ) προσφύγων στα σπίτια τους θα ’πρεπε να διαιρεθεί σε δυο.

1.Στο θέμα των προσφύγων που θα επιστρέψουν στα σπίτια και τα χωριά ή τις πόλεις τους που θα υπαχθούν στην Ε/Κ Ομόσπονδη Περιφέρεια, και

2. Στο θέμα των προσφύγων που τα σπίτια και τα χωριά ή οι πόλεις τους θα βρίσκονται μέσα στην Τουρκοκυπριακή (Τ/Κ) Ομόσπονδη Περιφέρεια.

Σχετικά με το (1) θέμα, είναι φανερό πως όσο μικρότερη θα είναι η Τ/Κ Ομόσπονδη Περιφέρεια τόσο περισσότεροι Ε/Κ πρόσφυγες θα επιστρέψουν στα σπίτια τους κάτω από Ε/Κ διοίκηση. Γι' αυτό έβαλα πιο πάνω το εδαφικό σαν το πρώτο κρισιμότατο θέμα των συνομιλιών.

Όσον αφορά το (2) θέμα, οι ΑΒΚ προτάσεις αναφέρουν τα εξής:-

α. Η Ε/Κ Ομόσπονδη Περιοχή θα κατοικείται κατά κύριο λόγο από Ε/Κ και η Τ/Κ Περιοχή θα κατοικείται κατά κύριο λόγο (predominantly) από Τ/Κ.

β. Οι δυο πλευρές πρέπει να προνοήσουν για την επιστροφή των εκτοπισμένων στα κτήματα τους μέχρι του βαθμού (to the extent) που αυτή είναι εφικτή και σύμφωνη (feasible and consistent) με το δικοινοτικό χαρακτήρα της Δημοκρατίας.

γ. «*Η ελευθερία διακίνησης, ελεύθερης εγκατάστασης και το δικαίωμα ιδιοκτησίας θα ενσωματωθούν στο Ομοσπονδιακό Σύνταγμα με μόνο όσες τροπολογίες χρειάζονται για να διατηρήσουν το χαρακτήρα κάθε περιοχής».*

Οι τρεις αυτές πρόνοιες των ΑΒΚ προτάσεων μιλούν ανοικτά για ένα θέμα που στις επίσημες προτάσεις μας ώς τώρα είτε αναφερόταν συγκαλυμμένα, είτε παρασιωπόταν - δηλαδή το θέμα του κατά πόσο θα επιστρέψουν στα σπίτια τους, όλοι οι πρόσφυγες των οποίων τα χωριά ή οι πόλεις θα βρίσκονται μέσα στην Τ/Κ Ομόσπονδη Περιφέρεια.

Είναι βέβαια γνωστό πως το ψήφισμα 3212 του Νοεμβρίου 1974, στη παράγραφο 5 έλεγε πως, η Γενική Συνέλευση «*φρονεί (considers) πως όλοι οι πρόσφυγες ('Ελληνες και Τούρκοι) πρέπει να επιστρέψουν στα σπίτια τους σε συνθήκες ασφαλείας».* Ταυτόχρονα όμως έλεγε στην παράγραφο 4 πως «*καλεί τους αντιπροσώπους των δυο κοινοτήτων να συνεχίσουν τις επαφές και διαπραγματεύσεις τους με σκοπό να επιτύχουν ελεύθερα μια αμοιβαίως αποδεκτή πολιτική διευθέτηση, βασισμένη πάνω στα θεμελιώδη και νόμιμα δικαιώματα τους».* 'Οταν βγήκε εκείνη η ιστορική απόφαση, υπήρχαν (σύμφωνα με την 'Εκθεση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ στις 6.12.1974) στις ελεύθερες περιοχές περίπου 30.000 Τουρκοκύπριοι, και στις τουρκοκρατούμενες περιοχές περίπου 15.000 Ε/Κ.

Στο μεταξύ όμως η Κυπριακή Κυβέρνηση δεν μπόρεσε να πείσει ή να υποχρεώσει τους 30.000 Τ/Κ να παραμείνουν στα σπίτια και τις περιουσίες τους στις ελεύθερες περιοχές και όλοι τους (εκτός 200 περίπου) μετακινήθηκαν στις

τουρκοκρατούμενες περιοχές. Επίσης, τα Η.Ε. δε μπόρεσαν να εμποδίσουν τις τουρκικές αρχές από του να διώξουν όλους τους 15.000 Ε/Κ (εκτός 1600 περίπου).

Πριν γίνουν όλες οι πιο πάνω μετακινήσεις, η ελληνική πλευρά είχε προτείνει στις 10 Φεβρουαρίου 1975, λύση «*Δικοινοτικής Πολυπεριφερειακής Ομοσπονδίας».* Σ' εκείνη την πρόταση αναγνωριζόταν συγκαλυμμένα η αρχή πως οι Τ/Κ Ομόσπονδες περιοχές θα έχουν «*σημαντική πλειοψηφία»* Τουρκοκυπρίων κατοίκων και δηλωνόταν πως, αν γίνει ανάγκη, η Δημοκρατία θα έκτιζε σπίτια στους Τ/Κ που θα συγκεντρώνονταν σ' αυτές.

Αργότερα, ύστερα από τις πιο πάνω μετακινήσεις, ο Πρόεδρος Μακάριος στη συμφωνία του με τον κ. Ντενκτάς το Φεβρουάριο 1977 και με τις Ε/Κ προτάσεις τον επόμενο μήνα στη Βιέννη, αποδέχθηκε λύση «*Δικοινοτικής Διπεριφερειακής Ομοσπονδίας»* και συγκαλυμμένα αναγνωρίστηκε και πάλιν η αρχή πως η Τ/Κ Ομόσπονδη Περιοχή θα έχει σημαντική πλειοψηφία Τουρκοκυπρίων. Αυτό έγινε με την τρίτη κατευθυντήρια γραμμή που έλεγε πως «*Ζητήματα αρχών όπως η ελευθερία διακίνησης, η ελευθερία εγκατάστασης, το δικαίωμα ιδιοκτησίας και άλλα ειδικά ζητήματα είναι ανοικτά προς συζήτηση, λαμβανομένης υπόψη της θεμελιώδους βάσης ενός δικοινοτικού ομοσπονδιακού συστήματος και ορισμένων πρακτικών δυσκολιών που μπορεί να προκύψουν για την τουρκοκυπριακή κοινότητα».* Τούτο επιβεβαιώθηκε και πάλιν συγκαλυμμένα από τον Πρόεδρο Μακάριο όταν δήλωσε αργότερα ότι «*πίστευε πως πολλοί Ε/Κ πρόσφυγες δε θα θελήσουν να επιστρέψουν κάτω από Τ/Κ διοίκηση».*

Αξιοσημείωτη επίσης είναι και η αλλαγή που έγινε στην απόφαση της Γενικής Συνέλευσης 3395 στις 20 Νοεμβρίου 1975 για τους πρόσφυγες που μιλούσε στην παράγραφο 4 για «*εθελοντική επιστροφή των προσφύγων»* και όχι για «*επιστροφή όλων των προσφύγων»* όπως έλεγε το ψήφισμα 3212.

Το συμπέρασμα που βγαίνει από τα πιο πάνω είναι πως, εφόσον η Κυπριακή Κυβέρνηση δέχτηκε (και δεν είχε άλλη καλύτερη εκλογή) το Δικοινοτικό και Διπεριφερειακό Ομοσπονδιακό σύστημα σαν βάση για τη λύση του Κυπριακού προβλήματος, η Τουρκοκυπριακή Ομόσπονδη Περιοχή θα κατοικείται, όπως γράφουν και οι ΑΒΚ προτάσεις «*κατά κύριο λόγο»* από Τουρκοκύπριους. Κατά συνέπεια, δεν μπορούμε να επιμένουμε να δεχτεί (και ούτε είναι ποτέ δυνατό να πειστεί ή να υποχρεωθεί να δεχτεί) η τουρκική πλευρά απεριόριστη επιστροφή όλων των Ε/Κ προσφύγων στα σπίτια τους στην περιοχή που θα καθορισθεί σαν Τ/Κ Ομόσπονδη Περιφέρεια, οπότε θ' ανατρεπόταν η «*σημαντική»* πλειοψηφία Τ/Κ που θέλουν να έχουν στην Περιφέρεια τους.

Πόσοι πρόσφυγες και κάτω από ποιους όρους θα επιστρέψουν, είναι θέματα ανοικτά προς συζήτηση στις διαπραγματεύσεις. Βέβαια, πρέπει επίσης να συζητηθούν και οι όροι κάτω από τους οποίους θα επιστρέψουν, εάν θέλουν, οι Τουρκοκύπριοι που ζούσαν στην Ε/Κ Ομόσπονδη Περιοχή και τι θα γίνει με τις περιουσίες εκείνων που δε θα επιστρέψουν.

'Ολα αυτά είναι βέβαια δυσεπίλυτα θέματα που πρέπει να συζητηθούν στις διαπραγματεύσεις. Πάντως, είναι πιστεύω καιρός, η Κυβέρνηση ν' αναλάβει με θάρρος και ειλικρίνεια τις ευθύνες της και να πει απερίφραστα στους πρόσφυγες τις πιο πάνω πικρές αλήθειες.

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΑΒΚ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Από όλα όσα έγραψα πιο πάνω, βγαίνει πιστεύω το συμπέρασμα πως πρέπει να δεχτούμε τις ΑΒΚ προτάσεις σαν «*συμφωνημένη»* (από την πλευρά μας) βάση για επανέναρξη των διακοινοτικών συνομιλιών όπως μας ζήτησε η τελευταία απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας, γιατί αυτές -

α. περιέχουν τις πολύ θετικές πρόνοιες που τις περιέγραψα πιο πάνω,

β. συνάδουν προς τις κατευθυντήριες γραμμές της Συμφωνίας Μακαρίου-Ντενκτάς του Φεβρουαρίου 1977, την οποία, όπως δήλωσε τελευταία ο Υπουργός Εξωτερικών κ. Ρολάνδης, η Κυπριακή Κυβέρνηση εξακολουθεί να υποστηρίζει,

γ. γενικά συνάδουν προς τις διεθνώς αποδεκτές αρχές περί Ομοσπονδιακών συστημάτων διακυβέρνησης, σ' αντίθεση προς τις τουρκικές προτάσεις του Απριλίου 1978 που ορθά θεωρήθηκαν πως προνοούσαν μάλλον για συνομοσπονδία δυο χωριστών κρατών παρά για ομοσπονδία,

δ. κάμνουν μερικές ειδικές πρόνοιες για την Ομοσπονδία της Κύπρου που, πιστεύω, θα τείνουν στο μέλλον να γεφυρώσουν το μεγάλο πολιτικό χάσμα που δημιουργήθηκε μεταξύ των δυο κοινοτήτων - και προπάντων της νέας γενιάς τους - στα τελευταία 20 χρόνια που δυστυχώς υφίσταται σήμερα και δεν μπορεί ν' αγνοηθεί.

ε. Αν και όπως έγραψα πιο πάνω, τα πιο πολλά μέρη των ΑΒΚ προτάσεων είναι ανοικτά προς συζήτηση, από την ανάλυση που έκαμα πιο πάνω, δε βρίσκω σ' αυτές βασικά αρνητικά στοιχεία.

Αυτό βέβαια δε σημαίνει πως στις διαπραγματεύσεις αποκλείεται να συζητηθούν και θέματα που δε θίγονται στις ΑΒΚ προτάσεις. 'Ενα απ' αυτά, για παράδειγμα, πρέπει να είναι η βασική απαίτηση μας να επαναπατριστούν στην Τουρκία όλοι οι Τούρκοι έποικοι που στην πραγματικότητα είναι παράνομοι μετανάστες, έστω κι αν πήραν τουρκοκυπριακές ταυτότητες.

ΟΙ ΑΒΚ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΥΝΟΟΥΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ «ΑΔΕΛΦΩΝ» ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

'Οσον αφορά την παρατήρηση μου στην πιο πάνω παράγραφο (δ), εκτός από όσα έγραψα στις προηγούμενες σελίδες, θα ’θελα να προσθέσω και το εξής:

Εάν, όπως ελπίζω, υιοθετηθεί για όλες τις εκλογές της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης, το αναλογικό σύστημα, τότε θα εκπροσωπούνται τόσο στη

Γερουσία όσο και στην Κάτω Βουλή τα κυριότερα πολιτικά κόμματα και των δυο κοινοτήτων. 'Ετσι, σ' αυτά τα Σώματα θα μπορούν να συνεργάζονται τα «*αδελφά»* κόμματα των δυο κοινοτήτων και σιγά-σιγά θα εκλείψει η μονολιθική απόρριψη, εκ μέρους των Τούρκων Γερουσιαστών και Βουλευτών, Νομοσχεδίων ή προνοιών τους που προτείνει ή υποστηρίζει η ελληνική πλευρά και τανάπαλιν. Αυτό θα έχει μεγάλη σημασία στη Γερουσία, όπου ο αριθμός των Ελλήνων και Τούρκων μελών θα είναι ίσος.

Επίσης, δεδομένου πως ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος θα εκλέγονται από όλον τον κυπριακό λαό ('Ελληνες και Τούρκους μαζί), θα εκλέγονται, μεταξύ των διαφόρων υποψηφίων, εκείνοι που ευνοούν τη συνεργασία των δυο κοινοτήτων, και αφού εκλεγούν, θα προσπαθούν να ικανοποιούν και τις δυο κοινότητες ώστε να έχουν καλύτερες πιθανότητες να επανεκλεγούν. 'Ετσι, πιστεύω πως στα κοινά βέτο και στις κοινές εξουσίες που θα έχουν, ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος θα τείνουν να συνεργάζονται εποικοδομητικά (προπάντων ύστερα από τα μαθήματα που πρέπει να πήραν κι οι δυο κοινότητες από τα παθήματα των τελευταίων ετών) αντί να τραβούν διελκυστίνδα, όπως συνέβαινε στο παρελθόν, που ο Πρόεδρος είχε να δώσει λόγο και έπρεπε να κρατά ευχαριστημένους μόνο τους 'Ελληνες ψηφοφόρους, και ο Αντιπρόεδρος μόνο τους Τούρκους ψηφοφόρους.

ΠΟΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΤΙΠΡΟΤΕΙΝΟΥΝ ΟΣΟΙ ΘΕΛΟΥΝ Ν' ΑΠΟΡΡΙΦΘΟΥΝ ΟΙ ΑΒΚ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ;

1. Το κυριότερο επιχείρημα εκείνων που ζητούν ν' απορριφθούν οι ΑΒΚ προτάσεις σαν βάση των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων, είναι ότι αυτές *δεν προνοούν για επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια τους.* Νομίζω πως η Κυβέρνηση θα μπορούσε να επαναλάβει σ' αυτούς την απάντηση που έδωσε ο Μεγάλος 'Ελληνας Πολιτικός Ελευθέριος Βενιζέλος στους Μικρασιάτες πρόσφυγες που διαφωνούσαν με την υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης με τους Τούρκους στη Λωζάνη το 1923, που προνοούσε ανταλλαγή πληθυσμών (Δες σελ. 32 του βιβλίου μου «ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΙΜΟΤΑΤΗ ΤΟΥ ΦΑΣΗ»):

«Συναισθηματικά είσθε δικαιολογημένοι. Η Κυβέρνηση όμως δεν έχει δικαίωμα να επηρεάζεται (εις τις κρίσιμες για το μέλλον του τόπου μας αποφάσεις της) από συναισθηματικούς λόγους. Οφείλει να σκέπτεται το ανώτερον εθνικόν συμφέρον το οποίον σεις (παρασυρόμενοι από τον δικαιολογημένον πόνον σας) δεν αντιλαμβάνεσθε τώρα, θα το εννοήσετε όμως αργότερα».

2. Ένα άλλο επιχείρημα είναι πως, αποτελεί «*εθνική αυτοκτονία»* ν' αναγνωρίσουμε τα τετελεσμένα γεγονότα. Η απάντηση νομίζω που πρέπει να δώσει η Κυβέρνηση σ' αυτό το επιχείρημα είναι ότι: «*Κάθε μέρα που περνά, τα τετελεσμένα γεγονότα της τουρκικής κατοχής παγιούνται ακόμη περισσότερο, είτε τ' αναγνωρίζουμε είτε όχι, κι επίσης αυξάνεται ο κίνδυνος να επεκταθούν κάποτε και πάνω στην υπόλοιπη Κύπρο. Κατά συνέπειαν, συνέχιση αυτού του αδιεξόδου*

ισοδυναμεί με βαθμιαία αλλά συνεχή και πραγματική εθνική αυτοκτονία. Γι' αυτό, είναι εθνικό καθήκον να προσπαθήσουμε έστω και με κάποιο συμβιβασμό να βγούμε απ' αυτό το αδιέξοδο και να επιδιώξουμε μια λύση που θα μας επιτρέψει να χρησιμοποιήσουμε τις ανώτερες έναντι του αντιπάλου μας ικανότητες στον ειρηνικό τομέα για να διατηρήσουμε την τρισχιλιετή επικράτηση του Ελληνικού στοιχείου στο νησί μας». (Δες σελ. 14 του βιβλίου μου).

3. Όσοι απορρίπτουν κάθε συμβιβασμό στη λύση του Κυπριακού δεν έχουν ν' αντιπροτείνουν καμιά καλομελετημένη (όπως χρειαζόμαστε) στρατηγική και τακτική του αγώνα μας που να μας λυτρώσει από τη βουλιμία του τουρκικού Αττίλα, αλλά εισηγούνται μόνο «*μακροχρόνια υπομονή, επιμονή και αναμονή»* για κάποια ελπιδοφόρα αλλαγή στις διεθνείς σχέσεις ή για κατάρρευση της Τουρκίας.

Για τους λόγους που ανέλυσα στο ίδιο βιβλίο μου (σ. 44-47) θεωρώ τις απόψεις αυτές σαν μοιρολατρική πολιτική, πάνω στην οποία ελπίζω να μην ποντάρει η Κυβέρνηση το μέλλον της Κύπρου και του λαού της. Μερικοί που υποστηρίζουν «*ανένδοτο αγώνα μέχρι δικαιώσεως»* ίσως να ’χουν στο πίσω μέρος του μυαλού τους την ιδέα πως μακροχρόνια μπορούμε να τα βγάλουμε πέρα με την Τουρκία, μιμούμενοι το ηρωϊκό παράδειγμα των Ελλήνων του 1821, ή της ΕΟΚΑ του 1955-’58 ή των Παλαιστινίων κομμάντο. Με όλο το σεβασμό προς τα πατριωτικά τους αισθήματα, πιστεύω πως, όσοι σκέφτονται με τον τρόπο αυτό άθελα τους θα επισπεύσουν την «*Εθνική μας αυτοκτονία»* γιατί έτσι θα δώσουν στους Τούρκους την ευκαιρία που ζητούν «*να μας κάμουν τον βίον αβίωτο»* με αδυσώπητα αντίποινα. (Δες σ. 17-19 του βιβλίου μου).

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΑΝ, ΑΦΟΥ ΑΡΧΙΣΟΥΝ ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΤΕΛΙΚΑ ΑΠΟΤΥΧΟΥΝ

Υποστηρίζοντας την έναρξη των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων, με βάση τις ΑΒΚ εισηγήσεις δεν έχω την αυταπάτη πως οι διαπραγματεύσεις θα καταλήξουν εύκολα σε μια «*αμοιβαίως αποδεκτή»* λύση του Κυπριακού. Πιστεύω πως οι διαπραγματεύσεις θα είναι πολύ δύσκολες και σκληρές και πιθανόν τελικά ν' αποτύχουν. Παρόλα αυτά, έχοντας υπόψη τα ψηφίσματα, δε δικαιολογούμαστε ν' αρνηθούμε να παρακαθήσουμε στις διαπραγματεύσεις. Τουναντίον, πρέπει να δείξουμε έμπρακτα την καλή μας θέληση να επιτύχουμε μια συμβιβαστική λύση με την τουρκική πλευρά πάνω στις ΑΒΚ προτάσεις και να προσπαθήσουμε τουλάχιστο να συμφωνήσουμε πάνω σε αρκετά σημεία.

Σε περίπτωση που, όπως είναι πιθανό, θα αποδειχθεί αδύνατο να συμφωνήσουν οι δυο συνομιλητές πάνω σε ορισμένα σημεία, θα μπορεί η Κυβέρνηση να ζητήσει από το Συμβούλιο Ασφαλείας, να παίξει ρόλο διαιτητή για τα διαμφισβητούμενα σημεία και «*να συστήσει»* σύμφωνα με το άρθρο 37(2) του Καταστατικού Χάρτη, «*όρους διευθέτησης της διένεξης τους οποίους το Συμβούλιο θεωρεί κατάλληλους»* και στη συνέχεια, οι «*συστάσεις»* αυτές να

υποβληθούν σε δημοψήφισμα που να διεξαχθεί στις δυο Κοινότητες χωριστά κάτω από την αιγίδα του Συμβουλίου, όπως είχα εισηγηθεί στην επιστολή μου στους FINANCIAL TIMES στις 4.5.1978.

Ελπίζω, το Υπόμνημα αυτό να βοηθήσει την Κυβέρνηση και το Εθνικό Συμβούλιο να πάρουν την ορθή απόφαση πάνω στο πιο πάνω κρισιμότατο θέμα.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 25
(1992)

Η πρώτη ευκαιρία για λύση του Κυπριακού μετά την τουρκική εισβολή παρουσιάστηκε όταν οι Κυβερνήσεις Αμερικής, Βρετανίας και Καναδά (ΑΒΚ) πρότειναν το σχέδιο λύσης του Κυπριακού που ανέλυσα στο πιο πάνω υπόμνημα. Δυστυχώς ο τότε Πρόεδρος Κυπριανού, για τους λόγους που θα δούμε παρακάτω, απέρριψε το ΑΒΚ σχέδιο και έτσι χάθηκε εκείνη η ανεπανάληπτη ευκαιρία. Το ιστορικό εκείνων των προτάσεων έχει ως εξής:

Το 1978 ο Αμερικανός Πρόεδρος Κάρτερ ζητούσε από το Κογκρέσο την άρση του εμπάρκου (απαγόρευση) εξαγωγής όπλων στην Τουρκία που είχε επιβληθεί από το Φεβρουάριο 1975 γιατί η Τουρκία, παρά τη σχετική συμφωνία της με την Αμερική, είχε χρησιμοποιήσει Αμερικανικό οπλισμό στην εισβολή της Κύπρου.

Τελικά το Κογκρέσο ψήφισε το Σεπτέμβριο του 1978 το Νόμο 95-384 ο οποίος έβαλε τους ακόλουθους όρους για την άρση του εμπάρκο πάνω στην Τουρκία:

1. Ο Αμερικανός Πρόεδρος να πιστοποιήσει ότι «*Η Κυβέρνηση της Τουρκίας ενεργεί με καλή πίστη να επιτύχει μια δίκαιη και ειρηνική λύση του Κυπριακού προβλήματος, για τη γρήγορη ειρηνική επιστροφή των προσφύγων στα σπίτια και τις περιουσίες τους και για τη συνεχή αποχώρηση από την Κύπρο των τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων, στα πλαίσια μιας λύσης του Κυπριακού προβλήματος και για γρήγορη σοβαρή επανάληψη των διακοινοτικών συνομιλιών που θα στοχεύουν σε μια δίκαιη λύση με διαπραγματεύσεις».*

2. «Προτού παραχωρηθεί στρατιωτική βοήθεια προς την Τουρκία, στο μέλλον, ο Πρόεδρος οφείλει να υποβάλλει προς το Κογκρέσο πιστοποίηση του, με πλήρεις επεξηγήσεις, ότι ***η τέτοια βοήθεια συνάδει προς τις αρχές της αμερικανικής πολιτικής για την Κύπρο, που επιδιώκει γρήγορη, ειρηνική και δίκαιη λύση του Κυπριακού προβλήματος και αποχώρηση των τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων από την Κύπρο στο πλαίσιο μιας λύσης του Κυπριακού προβλήματος».*** Αυτή η πρόνοια του Νόμου εξακολουθεί να ισχύει μέχρι σήμερα.

3. Κάθε δυο μήνες ο Αμερικανός Πρόεδρος οφείλει να στέλλει στο Κογκρέσο - πράγμα που εξακολουθεί να κάμνει μέχρι σήμερα - έκθεση «*για την*

πρόοδο που έγινε για την επίτευξη λύσης του Κυπριακού προβλήματος με διαπραγματεύσεις».[339]

Ο Πρόεδρος Κάρτερ έδωσε προς το Κογκρέσο την πιστοποίηση που του ζητούσε ο Νόμος (παράγραφος 1) και πραγματοποιήθηκε η άρση του εμπάρκο στις 26.9.1978.

Στη διμηνιαία έκθεση του προς το Κογκρέσο στις 29.1.1979, ο Πρόεδρος Κάρτερ δικαιολόγησε ως εξής το πιστοποιητικό που έδωσε.

«Η Κυβέρνηση της Τουρκίας υιοθέτησε εποικοδομητική στάση έναντι των προσπαθειών των Κυβερνήσεων ΗΠΑ, Ηνωμένου Βασιλείου και Καναδά για την επανάληψη των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων για λύση του Κυπριακού. Ο Πρωθυπουργός Ετζεβίτ έδωσε δημόσια διαβεβαίωση ότι οι Τουρκοκύπριοι είναι έτοιμοι να επιστρέψουν στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων και ότι αυτοί θα μπορούσαν να αποδεχθούν τις εισηγήσεις των παραπάνω Κυβερνήσεων που υπέβαλαν στις 10 Νοεμβρίου 1978, ως συμβολή στις διαπραγματεύσεις, εάν οι Ελληνοκύπριοι ήσαν έτοιμοι να κάμουν το ίδιο».[340]

Να πώς περιγράφει ο Κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του ΔΗΚΟ κ. Σταύρος Αμπίζας, τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες ο κ. Κυπριανού απέρριψε εκείνες τις προτάσεις:

«Όταν το Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικό Σχέδιο υποβλήθηκε στις 10.11.78 στην Κυπριακήν αποστολή που βρισκόταν στη Νέα Υόρκη, πήρα το εξής τηλεφώνημα από τον κ. Αλέκο Μιχαηλίδη, τότε Πρόεδρο της Βουλής: "Σταύρο είναι εδώ οι κύριοι Παπαϊωάννου και Κληρίδης και μελετούμε το Σχέδιο που μας έδωσαν οι Αμερικανοί. Συμφωνούμε και οι τρεις ότι πρέπει να το δεχτούμε με επιφυλάξεις. Να πας στο Προεδρικό και να πεις του Προέδρου να το δεχτεί γιατί όλοι συμφωνούμε". Σε λίγα λεπτά με επισκέφτηκε ο Βουλευτής του ΑΚΕΛ κ. Ντίνος Κωνσταντίνου που μου είπε: "Πρέπει να δεχτούμε το Σχέδιο, ανεξάρτητα αν είναι από τους Αμερικανούς ή όχι. Να πας να δεις τον Πρόεδρο αμέσως και αν θέλετε βοήθεια μπορούμε να κατεβάσουμε 100 χιλιάδες κόσμο σε διαδήλωση". Πήγα αμέσως στον Πρόεδρο ο οποίος ήταν ήδη ενημερωμένος για το Σχέδιο από την Αμερική. Εγώ συμπλήρωσα με τα όσα μου είπε ο κ. Κωνσταντίνου. Δε μου απάντησε ο κ. Κυπριανού ούτε ναι ούτε όχι. Αντιλήφθηκα όμως από την καθ' όλα συμπεριφορά του ότι θα το δεχόταν».[341]

Μετά από λίγες μέρες, το Σοβιετικό Πρακτορείο ΤΑΣΣ σε σχόλιο του ανέφερε πως «*οι Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικές προτάσεις εξυπηρετούν τα στρατιωτικά και στρατηγικά σχέδια των Ηνωμένων Πολιτειών στην Ανατολική Μεσόγειο*». (Δες ΤΑ ΝΕΑ 29.11.78)

---

339 Public Law 95-384, Sept. 26, 1978, Section 13.

340 USA Embassy, Nicosia, 30 January 1979, Official Text of President Carter's Periodic Report.

341 Σημερινή, 2.2.1983.

Το αποτέλεσμα ήταν πως όταν ο Γενικός Γραμματέας του ΑΚΕΛ, επέστρεψε από τη Νέα Υόρκη, δήλωσε πως το ΑΚΕΛ απορρίπτει το ΑΒΚ σχέδιο, γιατί αυτό προέρχεται από χώρες του ΝΑΤΟ το οποίο ευθύνεται για την τουρκική εισβολή στην Κύπρο.

Στη συνέχεια, ο Πρόεδρος Κυπριανού, προφανώς για να μη χάσει την υποστήριξη του ΑΚΕΛ, απέρριψε το ΑΒΚ Σχέδιο γιατί, όπως δήλωσε, αυτό «*περιείχε απαράδεκτα σημεία».*

Ο τότε Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Γεώργιος Ράλλης γράφει στο βιβλίο του «*Πολιτικές Εκμυστηρεύσεις»* (σ. 49) ότι είχε συστήσει στο Νίκο Ρολάνδη, τότε Υπουργό Εξωτερικών της Δημοκρατίας, να αποδεχθεί το ΑΒΚ Σχέδιο. Επίσης αναφέρεται στη βιογραφία του Κωνσταντίνου Καραμανλή, ο οποίος το 1978 ήταν Πρωθυπουργός, ότι «*παρά τη συμβουλή του κ. Καραμανλή, η Κυπριακή Κυβέρνηση απέρριψε το ΑΒΚ Σχέδιο»* (Woodhouse: Karamanlis p. 280).

Με την απόρριψη από τον Πρόεδρο Κυπριανού του ΑΒΚ Σχεδίου, αποδεσμεύτηκε η τουρκική πλευρά από την υπόσχεση να δεχτεί το Σχέδιο, ενώ αν ο Πρόεδρος Κυπριανού το δεχόταν, όλοι οι κάτοικοι των Βαρωσίων θα επέστρεφαν στα σπίτια και τα ξενοδοχεία τους μόνο 4 χρόνια μετά την εισβολή, οπότε τα σπίτια και τα ξενοδοχεία δεν είχαν ακόμα φθαρεί. Επίσης, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων οι τρεις Μ. Δυνάμεις που υπέβαλαν το Σχέδιο, θα πίεζαν την Τουρκία να κάμει τις αναγκαίες υποχωρήσεις για να λυθεί το Κυπριακό σύμφωνα με το Σχέδιο τους. Γι' αυτό θεωρώ την απόρριψη εκείνου του Σχεδίου σαν την πρώτη χαμένη ευκαιρία για λύση του Κυπριακού μετά την τουρκική εισβολή.

Στις 8 Ιανουαρίου 1979 συνάντησα τον τότε Υπουργό Εξωτερικών Νίκο Ρολάνδη και προσπάθησα να τον πείσω ότι έπρεπε να δεχτεί η Κυβέρνηση το ΑΒΚ Σχέδιο. Η απάντηση του ήταν ότι το Σχέδιο αυτό θεωρήθηκε από την Κυβέρνηση Κυπριανού ως απαράδεκτο για τους εξής λόγους:

«α. Σύμφωνα με έκθεση των Συμβούλων της Κυβέρνησης για το Κυπριακό, το Σχέδιο αυτό περιείχε πολλά απαράδεκτα σημεία, και

β. η αποδοχή του Σχεδίου θα δίχαζε τους πρόσφυγες. Οι Βαρωσιώτες θα επέστρεφαν, ενώ οι Κερυνιώτες και όλοι οι άλλοι δε θα επέστρεφαν». Ρώτησα τον κ. Ρολάνδη αν πίστευε πως θα μπορούσε να βρεθεί λύση με την οποία θα επέστρεφαν στα σπίτια τους όλοι οι πρόσφυγες, και μου απάντησε πως «*η προσωπική του άποψη ήταν όχι. Πρόσθεσε όμως, ότι η άποψη του Προέδρου Κυπριανού ήταν διαφορετική»*.

Η έκθεση των Συμβούλων της Κυβέρνησης δόθηκε στη δημοσιότητα στις 19.3.80 και δημοσιεύτηκε με τίτλο «*Σχόλια και παρατηρήσεις πάνω στο ΑΒΚ Σχέδιο»*. Μεταξύ των «*απαράδεκτων σημείων»* του Σχεδίου ήταν το ότι, σύμφωνα με αυτό, «*δε θα επέστρεφαν όλοι οι πρόσφυγες στην Τ/Κ Ομόσπονδη Ζώνη, και οι Τ/Κ θα είχαν την πλειοψηφία στην Τ/Κ ζώνη και οι Ε/Κ στην Ε/Κ*

ζώνη». Επίσης, ότι «*στην Άνω Βουλή θα υπήρχε ισότητα Ε/Κ και Τ/Κ μελών»* και άλλα. Αργότερα, σε μια συνάντηση μου με τη Στέλλα Σουλιώτη, η οποία ήταν μια από τους Συμβούλους της Κυβέρνησης, της είπα ότι θεωρείτο συνυπεύθυνη για την απόρριψη του ΑΒΚ σχεδίου. Η κ. Σουλιώτη μου απάντησε: «*Η κυβέρνηση μας ζήτησε να σχολιάσουμε το σχέδιο εκείνο, πράγμα που κάναμε. Δεν της είπαμε όμως να το απορρίψει. Η απόρριψη ήταν δική της απόφαση»*. Αυτό δείχνει πως ένας βασικός λόγος γιατί η κυβέρνηση έχασε αυτήν και άλλες ευκαιρίες για λύση του Κυπριακού είναι γιατί, είχε σαν συμβούλους για το Κυπριακό, το οποίο είναι πολιτικό πρόβλημα, άριστους νομικούς, οι οποίοι σκέφτονται *"νομικιστικά"*, και όχι άριστους πολιτικούς συμβούλους, οι οποίοι θα ακολουθούσαν την αρχή ότι «*η πολιτική είναι η τέχνη του εφικτού»*.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΟΦΕΙΛΕΙ ΝΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΕΙ ΚΑΙ ΟΧΙ ΝΑ ΠΑΡΑΜΕΡΙΣΕΙ ΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΜΑΚΑΡΙΟΥ-ΝΤΕΝΚΤΑΣ[342] (12.5.1979)

Αναμφίβολα, η προσεχής συνάντηση του Προέδρου Κυπριανού με τον κ. Ντενκτάς κάτω από την αιγίδα του Γ.Γ. κ. Βάλντχαϊμ στις 19.5.1979, θα παίξει αποφασιστικό ρόλο στη μελλοντική εξέλιξη του κυπριακού προβλήματος. Υπάρχουν μερικοί που συμβουλεύουν τον Πρόεδρο Κυπριανού να παραμερίσει, άμεσα ή έμμεσα, τις κατευθυντήριες γραμμές που συμφώνησε πριν δυο χρόνια ο Πρόεδρος Μακάριος με τον κ. Ντενκτάς.

Αντίθετα προς αυτήν την άποψη, πιστεύω πως, για τους λόγους που θ' αναπτύξω πιο κάτω, εάν πραγματικά θέλουμε να λύσουμε και όχι να διαιωνίσουμε το Κυπριακό πρόβλημα, ο Πρόεδρος Κυπριανού οφείλει, στη συνάντηση του με τον κ. Ντενκτάς, να ολοκληρώσει και όχι να παραμερίσει τη συμβιβαστική συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς.

'Οσοι υποστηρίζουν τον άμεσο ή έμμεσο παραμερισμό της Συμφωνίας Μακαρίου-Ντενκτάς, φαίνεται πως κάμνουν δυο βασικά λάθη. Πρώτο, παραβλέπουν το μεγάλο χάσμα που υπάρχει μεταξύ θεωρίας και πράξης στη διεθνή πολιτική. Στη θεωρία, όλες οι διεθνείς διενέξεις πρέπει να λύονται με βάση τις υψηλές αρχές του Χάρτη του ΟΗΕ και της Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Στην πράξη όμως όλες σχεδόν λύονται με τη δύναμη του ισχυρότερου και, στις περιπτώσεις που δε θα προφθάσει ο ισχυρότερος να λύσει μια διαφορά πλήρως με τη δύναμη του, επεμβαίνουν τα Ηνωμένα 'Εθνη ή οι Μεγάλες Δυνάμεις και προσπαθούν να τη λύσουν με βάση την αρχή του ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΥ, που στην πράξη αντικατέστησε το Διεθνή Νόμο.

[342] Υπόμνημα που στάληκε στον Πρόεδρο Κυπριανού στις 12.5.1979, ενόψει της συνάντησης που επρόκειτο να έχει με τον κ. Ντενκτάς στις 19.5.1979, που δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες «Αμμόχωστος» στις 12.5.1979, «Ελεύθερη Κύπρος» στις 13.5.1979, «Σημερινή» στις 16.5.1979 και «Αγών» στις 18.5.1979.

Το δεύτερο λάθος είναι πως εξιδανικεύουν τα ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης για την Κύπρο και δεν τα βλέπουν, όπως κατ' ανάγκη πρέπει να τα βλέπουμε, με την ερμηνεία που τους δίνει στην πράξη το Συμβούλιο Ασφαλείας που είναι το εκτελεστικό όργανο του ΟΗΕ. Ας πάρουμε για παράδειγμα το περίφημο ψήφισμα 3212 του Νοεμβρίου 1974 πάνω στο οποίο στηρίζουμε όλες τις ελπίδες μας. Αυτό ζητούσε κυρίως τρία πράγματα:

1. Να αποχωρήσουν αμέσως όλα τα ξένα στρατεύματα από την Κύπρο.
2. Να επιστρέψουν όλοι οι πρόσφυγες ('Ελληνες και Τούρκοι) στα σπίτια τους κάτω από συνθήκες ασφαλείας και
3. Να διεξαχθούν διακοινοτικές διαπραγματεύσεις για να βρεθεί μια «*αμοιβαία αποδεκτή*» λύση.

Η ερμηνεία που έδωσε στην πράξη το Συμβούλιο Ασφαλείας στο ψήφισμα αυτό είναι πως, τα δυο πρώτα θα γίνουν ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΡΕΣΗ του τρίτου. Με άλλα λόγια, η αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων και η επιστροφή των προσφύγων στα σπίτια τους θα γίνουν μόνο μέσα στα πλαίσια μιας συμφωνίας που θα γίνει αποδεκτή και από τις δυο πλευρές. Κι ας μη νομισθεί πως είναι μόνο ο Αμερικανός Σύμβουλος του Υπουργείου Εξωτερικών, κ. Νίμιτς, ο 'Αγγλος Υπουργός Εξωτερικών, Δρ 'Οουεν, και ο Γ.Γ. Δρ Βαλτνχάϊμ που μας υπενθύμισαν τούτο τελευταία. Μας το είπαν πρωτύτερα και οι Αδέσμευτοι φίλοι μας στην τελευταία Συνεδρία του Συμβουλίου Ασφαλείας (Σ.Α.) τον περασμένο Νοέμβριο (1978), που απέρριψε την αίτηση μας να επιβληθούν κυρώσεις πάνω στην Τουρκία αν δεν απέσυρνε τα στρατεύματα της μέσα σε έξι μήνες.

Για παράδειγμα, ο Αντιπρόσωπος των Ινδιών είπε: «*Στην ημερήσια διάταξη του Σ.Α. υπάρχει ένας μακρύς κατάλογος περιχαρακωμένων και ανεκτέλεστων αποφάσεων. Κατά τη γνώμη μας είναι λάθος να πιστεύεται πως σε τέτοιες περιπτώσεις η απάντηση έγκειται στη λήψη μέτρων (κυρώσεων) σύμφωνα με το Κεφάλαιο Ζ' του Χάρτη... Στην Κύπρο, φαίνεται πως, εάν υπήρχε η θέληση και η ικανότητα των ενδιαφερομένων να λύσουν το πρόβλημα τους, θα είχε ώς τώρα επιτευχθεί πρόοδος*».

Επίσης ο Αντιπρόσωπος του Κουβέϊτ - το οποίο τελευταία έδωσε στην Κύπρο δάνειο 4 εκατομμυρίων δολαρίων - μας ειρωνεύτηκε λέγοντας: «*Μας φαίνεται πως κάποτε τα ενδιαφερόμενα μέρη (στο Κυπριακό) δίνουν την εντύπωση πως βρίσκουν παρηγοριά με το να συσσωρεύουν ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών, αντί ν' ασχολούνται με άμεσες συνομιλίες μεταξύ τους πάνω στα πολλά ψηφίσματα του Συμβουλίου και τις κατευθυντήριες γραμμές που έγιναν αποδεκτές από τους ίδιους*».

'Οσον αφορά το θέμα της επιστροφής των προσφύγων στα σπίτια τους, ενώ το ψήφισμα 3212 του 1974 ζητούσε την επιστροφή «*ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ*», τα ετήσια ψηφίσματα στα επόμενα 4 χρόνια ζητούν την «*ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ επιστροφή*» των προσφύγων, οπότε η ερμηνεία του ψηφίσματος γίνεται πιο Δελφική, γιατί δημιουργεί ένα νέο γρίφο: Τι θα γίνει αν,

όπως είναι πιθανό, οι περισσότεροι Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες θελήσουν να επιστρέψουν στα σπίτια τους, ενώ οι περισσότεροι Τουρκοκύπριοι που κατέχουν τα σπίτια των πρώτων, δε θέλουν να επιστρέψουν στα δικά τους; Σχετικά με το τελευταίο ενδεχόμενο, δεν πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός πως κανένα από τα τουρκοκυπριακά κόμματα δεν υποστηρίζει την επιστροφή των Τουρκοκυπρίων στα πρώην χωριά τους.

'Υστερα από όλα αυτά, γίνεται, πιστεύω, φανερό, πως για να λυθεί το Κυπριακό, να φύγουν τα Τουρκικά στρατεύματα και να επανέλθουμε σε ειρηνικές συνθήκες μέσα στις οποίες και μόνο μπορεί να επιβιώσει και να συνεχίσει να επικρατεί ο ελληνισμός στην Κύπρο, είναι υποχρεωμένη η Κυπριακή Κυβέρνηση να διαπραγματευτεί με την τουρκοκυπριακή ηγεσία μια «*αμοιβαία αποδεκτή»* συμβιβαστική λύση - για παράδειγμα σαν αυτήν που διατυπώθηκε με κάποια ασάφεια στη συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς πριν δυο χρόνια και μάλλον με σαφήνεια στις Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικές προτάσεις του περασμένου Νοεμβρίου (1978), αφού γίνουν σ' αυτές οι αναγκαίες τροποποιήσεις και συμπληρώσεις.

Μια τέτοια λύση θα μπορούσε να σκιαγραφηθεί ως εξής: Η Κύπρος θα έχει ένα καθεστώς Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας με δυο Ομόσπονδες επαρχίες από τις οποίες η μια θα είναι τουρκοκυπριακή όπου θα κατοικούν όλοι οι Τουρκοκύπριοι (Τ/Κ) και πιθανό και λίγοι Ελληνοκύπριοι (Ε/Κ), και η άλλη θα είναι αμιγής ελληνοκυπριακή. Οι εξουσίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης θα είναι μόνο τόσες, όσες χρειάζονται για να εξασφαλίσουν τη διεθνή προσωπικότητα της στο εξωτερικό, την πολιτική και οικονομική ενότητα της Κύπρου και την ελευθερία διακίνησης ανθρώπων, εμπορευμάτων, υπηρεσιών και κεφαλαίου στο εσωτερικό.

Η Τ/Κ επαρχία πρέπει να μικράνει ώστε η έκταση της να είναι ανάλογη με τον Τ/Κ πληθυσμό. 'Ετσι θα μπορέσουν να επιστρέψουν στα σπίτια και τις περιουσίες τους στις περιοχές που θα περιληφθούν στην Ε/Κ Επαρχία, όταν αυτή θα μεγαλώσει, περίπου τα δύο-τρίτα των Ε/Κ προσφύγων και οι υπόλοιποι θα παραμείνουν στην Ε/Κ επαρχία και θα πάρουν τα σπίτια και τις περιουσίες των ισαρίθμων Τ/Κ που ζούσαν προηγουμένως σ' αυτή. Επίσης όλοι οι πρόσφυγες και προπάντων οι τελευταίοι, θ' αποζημιωθούν για τις απώλειες τους από ένα διεθνές «*Ταμείο Ανόρθωσης της Κύπρου»* στο οποίο ελπίζουμε να συνεισφέρουν γενναιόδωρα, όπως υποσχέθηκαν στον Πρόεδρο Μακάριο, οι Ηνωμένες Πολιτείες, οι χώρες της ΕΟΚ και άλλες. 'Ολα τα μη-κυπριακά στρατεύματα και οι Τούρκοι έποικοι θ' αποχωρήσουν από την Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία και θ' αποστρατικοποιηθεί. Θα παραμείνει σ' αυτή μόνο η Ειρηνευτική Δύναμη του ΟΗΕ για να επιβλέψει την αποχώρηση των μη-κυπριακών στρατευμάτων και την αποστρατικοποίηση.

Μια τέτοια συμβιβαστική λύση ασφαλώς δεν είναι ιδεώδης. Στην πολιτική όμως, όπως και στη ζωή, δεν πρέπει να κυνηγά ένας ιδεώδεις λύσεις όταν αυτές

είναι ανέφικτες. Είναι συχνά υποχρεωμένος ο καθένας να επιλέξει μεταξύ δυο κακών το ΜΗ ΧΕΙΡΟΝ. Και στην περίπτωση του προσφυγικού προβλήματος που είναι η πιο κρίσιμη πτυχή του Κυπριακού, η Κυπριακή Κυβέρνηση και τα κυπριακά πολιτικά κόμματα πρέπει να έχουν το θάρρος και την ειλικρίνεια να πουν στους πρόσφυγες την αλήθεια, πως δηλαδή έχουμε να επιλέξουμε:

είτε (1) τη συνέχιση του ανένδοτου αγώνα για επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια τους, με βέβαιο αποτέλεσμα να διαιωνισθεί το αδιέξοδο, οπότε, από τη μια, κανένας πρόσφυγας δε θα μπορέσει να επιστρέψει στο σπίτι του, και από την άλλη, θα μονιμοποιηθεί η τουρκική στρατιωτική κατοχή της μισής σχεδόν Κύπρου και θα συνεχιστεί η εμπόλεμη κατάσταση μεταξύ Τουρκίας και Ελληνοκυπρίων, με κίνδυνο να βρει μια μέρα ο τουρκικός στρατός την κατάλληλη ευκαιρία και πρόφαση να καταλάβει ολόκληρη την Κύπρο - αν για παράδειγμα, στην απελπισία της, κάποια μερίδα Ελληνοκυπρίων, ενθαρρυνόμενη από «*Εθνικόφρονες»* Ελλαδίτες, αποπειραθεί κάποτε να πραγματοποιήσει «*ΔΙΠΛΗΝ ΕΝΩΣΙΝ»*,

είτε (2) την επιδίωξη μιας συμβιβαστικής λύσης, όπως την προδιέγραψα πιο πάνω, οπότε, από τη μια, θα μπορέσει μια μεγάλη μερίδα των προσφύγων μας να επιστρέψει στα σπίτια της και οι υπόλοιποι θ' αποζημιωθούν, και, από την άλλη, θα φύγει ο τουρκικός στρατός και θα επανέλθουμε σε ειρηνικές συνθήκες μέσα στις οποίες και μόνο, όπως ανέφερα πιο πάνω, θα μπορέσει ο κυπριακός ελληνισμός να επιβιώσει και να συνεχίσει την τρισχιλιετή επικράτηση του στο νησί μας.

Πιστεύω πως όταν διαφωτιστούν οι πρόσφυγες μας πάνω στο πιο πάνω δίλημμα, η μεγάλη τους πλειοψηφία θα επιλέξει το δεύτερο δρόμο σαν το ΜΗ ΧΕΙΡΟΝ, που με κατάλληλο χειρισμό θ' αποδειχτεί τελικά πως θα είναι πραγματικά το ΒΕΛΤΙΣΤΟΝ.

Για όλους αυτούς τους λόγους πιστεύω πως κάνουν τη χείριστη εκδούλευση στον κυπριακό ελληνισμό, και άθελα τους εξυπηρετούν τα κατακτητικά σχέδια της Τουρκίας πάνω στην Κύπρο - τα οποία θα προωθηθούν αν συνεχιστεί το αδιέξοδο στη λύση του Κυπριακού - όσοι συμβουλεύουν τον Πρόεδρο Κυπριανού στην προσεχή συνάντηση του με τον κ. Ντενκτάς, να παραμερίσει αντί να ολοκληρώσει, τη συμβιβαστική συμφωνία που έκαμε πριν δυο χρόνια μαζί του ο τότε Πρόεδρος Μακάριος και που βασικά προνοούσε πως η Κύπρος θα είναι μια Δικοινοτική και Διζωνική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία, Ανεξάρτητη και Αδεύσμευτη.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 26
(1992)

Ως γεγονός, στη συνάντηση του Προέδρου Κυπριανού και του κ. Ντενκτάς στις 19 Μαΐου 1979, κάτω από την αιγίδα του Γ.Γ. του ΟΗΕ κ. Βάλντχαϊμ, και ύστερα από αρκετή πίεση του ιδίου, οι δυο ηγέτες όχι μόνο επιβεβαίωσαν αλλά και ολοκλήρωσαν τη Συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς του 1977, όπως είχα εισηγηθεί στον κ. Κυπριανού στο πιο πάνω υπόμνημα μου, με μια νέα συμφωνία που αποτελείτο από τα ακόλουθα 10 σημεία:

1. Συμφωνήθηκε να επαναληφθούν οι διακοινοτικές συνομιλίες στις 15 Ιουνίου 1979.

2. Βάση των συνομιλιών θα είναι οι κατευθυντήριες γραμμές Μακαρίου-Ντενκτάς της 12ης Φεβρουαρίου 1977 και οι σχετικές αποφάσεις των Η.Ε.

3. Πρέπει να υπάρξει σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι βασικές ελευθερίες για όλους τους πολίτες της Δημοκρατίας.

4. Οι συνομιλίες θα ασχοληθούν με όλες τις εδαφικές και συνταγματικές πτυχές.

5. Θα δοθεί προτεραιότητα στην επίτευξη συμφωνίας για τον επανοικισμό των Βαρωσίων κάτω από την αιγίδα των Η.Ε., ταυτόχρονα με την έναρξη της εξέτασης από τους Συνομιλητές της Συνταγματικής και της εδαφικής πτυχής του Κυπριακού, για μια πλήρη διευθέτηση. 'Οταν θα έχει επιτευχθεί συμφωνία για τα Βαρώσια, θα εφαρμοστεί η συμφωνία χωρίς να αναμένεται το αποτέλεσμα των συζητήσεων πάνω στις άλλες πτυχές του Κυπριακού προβλήματος.

6. Συμφωνήθηκε να αποφεύγεται κάθε ενέργεια που θα μπορούσε να ριψοκινδυνεύσει το αποτέλεσμα αυτών των συνομιλιών και να δοθεί ιδιαίτερη σημασία σε προκαταρκτικά πρακτικά μέτρα και από τις δυο πλευρές για προώθηση καλής πίστης, αμοιβαίας εμπιστοσύνης και επιστροφή σε ομαλές συνθήκες.

7. Και οι δυο πλευρές προσβλέπουν στην αποστρατικοποίηση της Κυπριακής Δημοκρατίας και θα συζητηθούν τα ζητήματα που σχετίζονται με αυτές.

8. Πρέπει να υπάρξουν επαρκείς εγγυήσεις για την ανεξαρτησία, κυριαρχία, εδαφική ακεραιότητα και το αδέσμευτο της Δημοκρατίας και εναντίον της συνολικής ή μερικής ένωσης με οποιανδήποτε άλλη χώρα και εναντίον κάθε μορφής διχοτόμησης ή απόσχισης.

9. Οι διακοινοτικές συνομιλίες θα διεξαχθούν με συνεχή και συνεπή τρόπο, αποφεύγοντας κάθε καθυστέρηση.

10. Οι διακοινοτικές συνομιλίες θα διεξαχθούν στη Λευκωσία.[343]

[343] 'Εκθεση Γ.Γ., 31.5.1979, S/13369.

Οι συνομιλίες άρχισαν στις 15 Ιουνίου 1979, και σ' αυτές ο Ε/Κ συνομιλητής Γεώργιος Ιωαννίδης, ο οποίος αντικατέστησε τον κ. Τάσσο Παπαδόπουλο από την 31.5.1979, πρότεινε ν' αρχίσει η συζήτηση από το σημείο 5, δηλαδή το θέμα των Βαρωσίων. Ο Τ/Κ συνομιλητής κ. Ουμίτ Σουλεϊμάν Ονάν, ζήτησε σαν αντάλλαγμα της επιστροφής των Βαρωσίων την κατάργηση των μέτρων που αυτοί ονομάζουν «*πολιτικό και οικονομικό αποκλεισμό της Τ/Κ κοινότητας*». Ζήτησε επίσης ν' αρχίσει η συζήτηση από το σημείο 2 για να διευκρινιστούν δυο σημεία που δε διευκρινίστηκαν στις 4 κατευθυντήριες γραμμές της Συμφωνίας Μακαρίου-Ντενκτάς, δηλαδή, για το ότι η λύση θα είναι «*διζωνική*» και ότι πρέπει να διασφαλίζεται «*η ασφάλεια της Τ/Κ κοινότητας*». Ο κ. Ιωαννίδης δε δέχτηκε τους Τ/Κ όρους κι έτσι οι συνομιλίες διακόπηκαν[344] για 14 περίπου μήνες.

Στις 9 Αυγούστου 1980 δέχτηκαν και οι δυο πλευρές να ξαναρχίσουν συνομιλίες με βάση την ακόλουθη δήλωση του Ειδικού Αντιπροσώπου του Γ.Γ. στην Κύπρο κ. Γκόμπι, την οποία έκανε εκ μέρους του Γ.Γ.

«Οι δυο πλευρές επαναλαμβάνουν την υποστήριξη τους για μια Ομοσπονδιακή λύση της Συνταγματικής πτυχής και μια διζωνική λύση της εδαφικής πτυχής του Κυπριακού προβλήματος. Το θέμα της ασφάλειας θα εγερθεί και συζητηθεί στις διακοινοτικές συνομιλίες».[345] Έτσι ξανάρχισαν οι συνομιλίες, οι οποίες συνεχίστηκαν για 2 χρόνια και 9 μήνες περίπου χωρίς κανένα αποτέλεσμα και διακόπηκαν από την Τ/Κ πλευρά σαν ένδειξη διαμαρτυρίας για τη σύγκληση Γενικής Συνέλευσης και τη λήψη της απόφασης αρ. 37/253 στις 13.5.1983,[346] με το επιχείρημα ότι η απόφαση εκείνη «*έτεινε να υπονομεύσει τη βάση των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων».*[347]

[344] Έκθεση Γ.Γ., 8.11.1979, A/34/620.
[345] Έκθεση Γ.Γ., 11.8.1980, S/14100.
[346] Έκθεση Γ.Γ., 1.6.1983, S/15812.
[347] Έκθεση του Γ.Γ., 1.12.1983, S/16192, para. 49.

ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΥΣ ΤΑΪΜΣ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ[348]
(7.2.1980)

Στο άρθρο της με τίτλο «*Μπορεί η Τουρκία να ξαναβρεί τη δημοσιονομική της ευυποληψία;»* που δημοσιεύτηκε στους «*Τάιμς»* στις 30 Ιανουαρίου, η κ. Κάρολιν 'Ατκισον γράφει πως, το ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών της Τουρκίας που είχε περίσσευμα $615 εκατομμύρια το 1973, μετατράπηκε σε ελλειμματικό, για πρώτη φορά, το 1974 εξαιτίας της αύξησης της τιμής του πετρελαίου. Εισηγούμαι πως θα 'ταν πιο ορθό να λεχθεί πως το έλλειμμα της Τουρκίας το 1974 οφειλόταν κατά πρώτο λόγο στα έξοδα της εισβολής της στην Κύπρο και κατά δεύτερο λόγο στην αυξημένη τιμή του πετρελαίου. Γιατί, σύμφωνα με τους υπολογισμούς που δημοσιεύτηκαν στην Επιθεώρηση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στις 3 Φεβρουαρίου 1975, το σύνολο των εισαγωγών της Τουρκίας το 1974 αυξήθηκε κατά μόνο 19 τοις εκατό, σε σύγκριση με το 1973, εξαιτίας των αυξημένων τιμών του πετρελαίου. Ως γεγονός όμως, το σύνολο των εισαγωγών της Τουρκίας το 1974 αυξήθηκε (για όλους τους λόγους) κατά 81% από $2.086 εκατομμύρια το 1973, σε $3.778 εκατομμύρια το 1974.

'Αρα, υπάρχει μια αύξηση των εισαγωγών της μέσα στο 1974, για άλλους από το πετρέλαιο λόγους, κατά $1.300 εκατομμύρια που το μεγαλύτερο μέρος της, αναμφίβολα πρέπει να οφείλεται στα τεράστια έξοδα της εισβολής στην Κύπρο το 1974, από άνω των 40.000 τουρκικών χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων. Και εφόσον άνω των 25.000 τουρκικών στρατευμάτων εξακολουθούν να κατέχουν τη μισή σχεδόν Κύπρο, θα μπορούσε επίσης να υποτεθεί πως ένα μέρος των ελλειμμάτων του ισοζυγίου πληρωμών της Τουρκίας στα περασμένα πέντε χρόνια θα οφείλεται στα έξοδα της συνεχιζόμενης στρατιωτικής κατοχής της Κύπρου.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

[348] Επιστολή του Συγγραφέα που δημοσιεύτηκε στους TIMES του Λονδίνου στις 7.2.1980 με τίτλο «DIFFICULTIES OF THE TURKISH ECONOMY». Η μετάφραση της δημοσιεύτηκε στο «Φιλελεύθερο» στις 12.2.1980 και στη «Σημερινή» στις 13.2.1980.

ΕΠΑΝΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΙΡΑΣ ΣΤΗΝ Τ/Κ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΕ ΑΝΤΑΛΛΑΓΜΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΒΑΡΩΣΙΩΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΥΣ ΤΑΪΜΣ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ[349]
(20.12.1980)

Αναφερόμενος στο κύριο άρθρο σας της 13ης Δεκεμβρίου, εισηγούμαι οι δυο πλευρές στην κυπριακή διαμάχη να κάνουν αμοιβαία τις ακόλουθες «*κατάλληλα επίκαιρες χειρονομίες για προώθηση καλής θέλησης και αμοιβαίας εμπιστοσύνης*», όπως εισηγηθήκατε.

1. Με σκοπό να επανεισαχθεί η σταθερή Κυπριακή λίρα στην τουρκοκυπριακή (Τ/Κ) οικονομία σε αντικατάσταση της συνεχώς υποτιμούμενης τουρκικής λίρας, εισηγούμαι τα παρακάτω:

α. Η Κυπριακή Κυβέρνηση να δωρίσει στην Τ/Κ κοινότητα, ας πούμε, 5 εκατομμύρια λίρες, σε κυπριακό χαρτονόμισμα, με τις οποίες να ανταλλάξουν τις τουρκικές λίρες που κυκλοφορούν τώρα στον τομέα τους και οι οποίες θα επιστραφούν στην Τουρκία με κάποιο αντάλλαγμα από την τελευταία στην Τ/Κ κοινότητα που θα συμφωνηθεί μεταξύ τους.

β. Η Κυπριακή Κυβέρνηση να παραχωρήσει μέσον της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου, στις εμπορικές τράπεζες που εργάζονται στον Τ/Κ τομέα, ας πούμε, 15 εκατομμύρια κυπριακές λίρες (περίπου 18 εκατομμύρια στερλίνες), σε ξένο συνάλλαγμα, το οποίο θα θεωρηθεί ως δάνειο χωρίς ημερομηνία λήξεως, που θα διευθετηθεί στα πλαίσια της τελικής λύσης του Κυπριακού προβλήματος.

2. Ο τουρκικός στρατός να επιτρέψει την επανεγκατάσταση των κατοίκων ολόκληρης της περιοχής των Βαρωσίων η οποία θα διοικείται από ένα δημοκρατικά εκλεγμένο Δημοτικό Συμβούλιο σύμφωνα με τους νόμους της Κυπριακής Δημοκρατίας και κάτω από την προστασία των Ηνωμένων Εθνών, σύμφωνα με την πρόταση που υποβλήθηκε το Νοέμβριο 1978 από τις Κυβερνήσεις των Η.Π.Α., Ηνωμένου Βασιλείου και Καναδά.

3. Η Κυπριακή Κυβέρνηση να επιτρέψει ελεύθερη διακίνηση των Τουρκοκυπρίων στα Βαρώσια και τις άλλες περιοχές της Κύπρου, καθώς και τη χωρίς διάκριση εργοδότηση τους σε ελληνοκυπριακές επιχειρήσεις. Επίσης, να επιτραπεί σταδιακά διά μέσου των Βαρωσίων το εμπόριο μεταξύ των δυο κοινοτήτων.

Αυτά τα μέτρα, πιστεύω, θα συμβάλουν, από τη μια μεριά, στη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης της Τ/Κ κοινότητας με τον περιορισμό του σημερινού 100% υπερπληθωρισμού που εισάγεται από την Τουρκία μέσω της τουρκικής λίρας, με την αύξηση και προστασία του ξένου τους συναλλάγματος, με τη

[349] Δημοσιεύτηκε στις 20.12.1980 στην εφημερίδα του Λονδίνου «THE TIMES» με τίτλο «PROPOSALS FOR CYPRUS».

μείωση του ψηλού ποσοστού ανεργίας κ.λ.π. και, από την άλλη μεριά, στην «*επιστροφή σε ομαλές συνθήκες*» όπως συμφωνήθηκε στη διάσκεψη κορυφής στις 19 Μαΐου 1979, και στη διατήρηση της «*αξιοπιστίας της διαδικασίας των διαπραγματεύσεων*» όπως σύστησε ο Γ. Γ. των Η.Ε. στην πρόσφατη του έκθεση στη Γενική Συνέλευση.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Για το πιο πάνω θέμα της επανεισαγωγής της Κυπριακής Λίρας στην Τ/Κ κοινότητα υπέβαλα στις 27.1.1982 στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Κυπριανού, στον Ε/Κ συνομιλητή κ. Γ. Ιωαννίδη, τον Υπουργό Εξωτερικών κ. Ρολάνδη, και τον Υπουργό Οικονομικών κ. Αυξεντίου, το πιο κάτω υπόμνημα, το οποίο δημοσιεύτηκε στο «*Φιλελεύθερο*», τη «*Σημερινή*» και το «*Cyprus Mail*» στις 20.2.1982, στην «*Αλήθεια*» στις 22.2.1982 και στον «*Αγώνα*» στις 6.3.1982.

ΝΑ ΔΩΣΟΥΜΕ ΣΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΟΥΣ ΚΥΠΡΙΑΚΕΣ ΛΙΡΕΣ ΜΕ ΑΝΤΑΛΛΑΓΜΑ ΤΑ ΒΑΡΩΣΙΑ
(28.2.1982)

Είναι πιστεύω οφθαλμοφανές πως, όπως πάνε οι διακοινοτικές συνομιλίες, προχωρούν αργά αλλά ασφαλώς προς ένα καινούργιο και ίσως τελειωτικό ναυάγιο, που πιθανό να οδηγήσει σε όξυνση της ελληνοτουρκοκυπριακής διένεξης. Γι' αυτό φαίνεται πως, τόσο ο νέος Γ.Γ. του ΟΗΕ κ. Ντε Κουεγιάρ όσο και οι χώρες της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), στις οποίες τώρα περιλαμβάνεται και η Ελλάς, θα ήθελαν να βρεθεί τρόπος ν' αποφευχθεί ένα τέτοιο ναυάγιο.

Για το σκοπό αυτό εισηγούμαι πως, η Κυπριακή Κυβέρνηση, αφού συνεννοηθεί και με την Ελληνική ώστε να ζητηθεί υποστήριξη από την ΕΟΚ, θα ήταν καλά να δώσει οδηγίες στο συνομιλητή κ. Γ. Ιωαννίδη να προτείνει στην τουρκική πλευρά την πιο κάτω οικονομική βοήθεια για επανεισαγωγή στην τουρκοκυπριακή (Τ/Κ) οικονομία της κυπριακής λίρας, με αντάλλαγμα την επιστροφή των Βαρωσίων, όπως είχα εισηγηθεί σε επιστολή μου στους TIMES του Λονδίνου στις 20.12.1980.

'Οπως είναι γνωστό, ένα από τα δέκα σημεία της συμφωνίας Κυπριανού-Ντενκτάς στις 19 Μαΐου 1979 έλεγε πως, έπρεπε «*να δοθεί προτεραιότητα στην επίτευξη συμφωνίας για τον επανοικισμό των Βαρωσίων κάτω από την αιγίδα των Η.Ε., ταυτόχρονα με την έναρξη της εξέτασης από τους συνομιλητές της συνταγματικής και της εδαφικής πτυχής του Κυπριακού*». 'Οταν συζητήθηκε το θέμα των Βαρωσίων στις συνομιλίες, η τουρκική πλευρά ζήτησε σαν αντάλλαγμα την κατάργηση των μέτρων που αυτοί ονομάζουν «*πολιτικό και οικονομικό αποκλεισμό της Τ/Κ κοινότητας*». Η δική μας πλευρά απέρριψε αυτήν την

απαίτηση χωρίς όμως ν' αντιπροτείνει άλλο αντάλλαγμα κι έτσι το θέμα των Βαρωσίων παραμερίστηκε.

Δυστυχώς την τουρκική άποψη για «*αντάλλαγμα*» την υποστήριξε έμμεσα και ο κ. Βάλντχαϊμ γράφοντας στην έκθεση του προς τη Γενική Συνέλευση στις 27 Νοεμβρίου 1980 πως, «*η ουσία μιας αποτελεσματικής διαπραγματευτικής διαδικασίας συνίσταται στο δίνεις και παίρνεις*».

Η εισήγηση μου είναι η εξής:

α. Να δοθεί στις «*Τ/Κ Τράπεζες*» ένα ποσό περίπου 5 εκατομμυρίων κυπριακών λιρών σε κυπριακό νόμισμα και χαρτονόμισμα και ένα άλλο ποσό περίπου 15 εκατομμυρίων κυπριακών λιρών μετατρέψιμων σε ξένο συνάλλαγμα.

β. Η Τ/Κ Διοίκηση θα κηρύξει την κυπριακή λίρα σαν το μόνο νόμιμο νόμισμα, και οι Τ/Κ Τράπεζες θα ανταλλάξουν όλες τις τουρκικές λίρες που κυκλοφορούν στην περιοχή τους με κυπριακά νομίσματα και χαρτονομίσματα με μια αναλογία που θα συμφωνηθεί.

Λαμβάνοντας υπόψη πως οι επίσημες συναλλαγματικές ισοτιμίες σήμερα είναι περίπου 125 τουρκικές λίρες στο Αμερικανικό Δολάριο και 2,25 δολάρια στην κυπριακή λίρα, οι τουρκικές λίρες θα μπορούσαν ν' ανταλλαγούν προς 280 στην κυπριακή λίρα και όλες οι καταθέσεις στις τράπεζες και τα δάνεια των Τουρκοκυπρίων θα μετατραπούν σε κυπριακές λίρες με την ίδια αναλογία. (Αυτή η ισοτιμία δείχνει πως στα 7,6 χρόνια από την τουρκικήν εισβολή η τουρκική λίρα ξέπεσε από 28 κυπριακά μιλς που ήταν το 1974, σε 3,6 μιλς περίπου που είναι σήμερα, γιατί το 1974 μια κυπριακή λίρα ισούταν με 36 τουρκικές λίρες (Τ.Λ.) ενώ τώρα ισούται με περίπου 280 Τ.Λ.

γ. Μετά την ανταλλαγή των τουρκικών λιρών με κυπριακές, η τουρκική λίρα θα θεωρείται σαν ξένο νόμισμα για τους Τουρκοκύπριους και θα υπόκειται στους ίδιους συναλλαγματικούς περιορισμούς όπως τα άλλα ξένα νομίσματα.

δ. Προσωρινά και μέχρι της τελικής λύσης του κυπριακού προβλήματος, ο έλεγχος των Τ/Κ Τραπεζών από την Κεντρική Τράπεζα Κύπρου θα είναι μόνο τυπικός, ώστε να δοθεί η ευκαιρία στην Τ/Κ Διοίκηση να εφαρμόζει πιστωτική πολιτική ανάλογη με την εκάστοτε κατάσταση της Τ/Κ οικονομίας. Ωστόσο, η Τ/Κ Διοίκηση πρέπει ν' αναλάβει την υποχρέωση να επιβάλει στην περιοχή της τους ίδιους συναλλαγματικούς περιορισμούς που ισχύουν στην Κυπριακή Δημοκρατία, και οι Τ/Κ Τράπεζες θα έχουν την ίδια υποχρέωση όπως και οι άλλες τράπεζες στην Κύπρο να δίνουν στην Κεντρική Τράπεζα τις τραπεζικές στατιστικές και άλλες πληροφορίες που θα τους ζητήσει.

ε. Το πιο πάνω ποσό των 5 εκατομμυρίων κυπριακών λιρών που θα δοθεί σε κυπριακά νομίσματα και χαρτονομίσματα (που το κόψιμο και η εκτύπωση τους ελάχιστα στοιχίζουν στην Κεντρική Τράπεζα) θα θεωρηθεί σαν μια δωρεά της Ε/Κ στην Τ/Κ κοινότητα και τα τουρκικά χαρτονομίσματα που θα συλλεγούν

θα επιστραφούν στην Τουρκία με ό,τι αντάλλαγμα συμφωνήσει να δώσει η Τουρκία στην Τ/Κ κοινότητα.

στ. Το ποσό των 15 εκατομμυρίων κυπριακών λιρών μετατρέψιμων σε ξένο συνάλλαγμα που θα τεθεί στη διάθεση των Τ/Κ Τραπεζών θα θεωρηθεί, από τη μια, σαν κατάθεση των Τ/Κ Τραπεζών στην Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, την οποία θα μπορούν να χρησιμοποιούν ελεύθερα για συνηθισμένες τραπεζικές πράξεις (π.χ. άνοιγμα πιστώσεων και μεταφορά χρημάτων στο εξωτερικό για πληρωμή εισαγωγών κ.λ.π.), και από την άλλη, σαν ένα επ' αόριστο δάνειο που θα χρωστείται από τις Τ/Κ Τράπεζες στην Κεντρική Τράπεζα Κύπρου και που θα διευθετηθεί στα πλαίσια της τελικής λύσης του Κυπριακού.

Μέσα στα πλαίσια των διευθετήσεων αυτών, οι Τ/Κ Τράπεζες πρέπει να καταθέτουν έντοκα στην Κεντρική Τράπεζα Κύπρου τα εκάστοτε υπόλοιπα των εξωτερικών συναλλαγματικών αποθεμάτων τους εκτός ενός ποσού που θα κρατούν για τις τρέχουσες ανάγκες τους. Από την άλλη μεριά οι Τ/Κ Τράπεζες θα χρεώνονται με τόκο πάνω στο αρχικό επ' αόριστο δάνειο που θα πάρουν, με το ίδιο επιτόκιο με το οποίο πιστώνονται τα αποθέματα τους.

Η ΕΠΑΝΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΒΑΡΩΣΙΩΝ

Η επανεγκατάσταση των κατοίκων των Βαρωσίων πρέπει να γίνει σύμφωνα με τους όρους που πρότειναν οι Κυβερνήσεις Αμερικής, Βρετανίας και Καναδά το Νοέμβριο 1978 και συγκεκριμένα:

1. Η περιοχή της επανεγκατάστασης θα περιλαμβάνει την εδαφική έκταση που βρίσκεται ανατολικά του (Βρετανικού) χωριού 'Αγιος Νικόλαος και νότια του δρόμου Λάρνακας-Αμμοχώστου.

2. Η περιοχή της επανεγκατάστασης θα διοικείται από ένα δημοκρατικά εκλεγμένο Δημοτικό Συμβούλιο σύμφωνα με τους νόμους και κανονισμούς της Κυπριακής Δημοκρατίας και κάτω από την προστασία της ΟΥΝΦΙΚΥΠ.

3. Δε θα υπάρχει κανένας περιορισμός στον αριθμό των πρώην κατοίκων Βαρωσίων που θα θελήσουν να επιστρέψουν στην περιοχή της επανεγκατάστασης.

4. 'Οσοι επιστρέψουν στην περιοχή της επανεγκατάστασης δε θα υπόκεινται σε καμιά ακούσια μετακίνηση στο μέλλον.

Συμπληρωματικά, για να διευκολυνθεί η διακίνηση μεταξύ Βαρωσίων και Λευκωσίας πρέπει πιστεύω να ζητηθεί από την τουρκική πλευρά, παράλληλα με την επανεγκατάσταση στα Βαρώσια, να απελευθερωθούν και οι δρόμοι Λευκωσίας-Λάρνακας και Λάρνακας-Αμμοχώστου.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η επανεισαγωγή της κυπριακής λίρας στην Τ/Κ οικονομία θ' αποτελέσει ένα μεγάλο βήμα για οικονομική επαναπροσέγγιση των δυο κοινοτήτων, για αποσύνδεση της Τ/Κ οικονομίας από την χρεωκοπημένη τουρκική οικονομία και για επανασύνδεση της με τη σχετικά ευημερούσα κυπριακή οικονομία.

Συμπληρωματικά, εισηγούμαι τα εξής μέτρα:

1. Να επιτραπεί η ελεύθερη διακίνηση Τουρκοκυπρίων προς τα Βαρώσια και τα άλλα μέρη της Κύπρου και εργοδότηση τους χωρίς καμιά δυσμενή διάκριση, σε ελληνοκυπριακές επιχειρήσεις με πληρωμή σε κυπριακές λίρες.

2. Να επιτραπεί σταδιακά η ανταλλαγή εμπορευμάτων μεταξύ των δυο κοινοτήτων μέσω των Βαρωσίων.

'Ολα αυτά τα μέτρα πιστεύω πως, από τη μια, πρέπει να θεωρηθούν σαν ουσιώδη «*προκαταρκτικά πρακτικά μέτρα για προώθηση καλής πίστης, αμοιβαίας εμπιστοσύνης και επιστροφή σε ομαλές συνθήκες»* σύμφωνα με το σημείο 6 της Συμφωνίας Κυπριανού - Ντενκτάς της 19ης Μαΐου 1979, και από την άλλη, θα συμβάλουν στη βελτίωση κατά πολύ της οικονομικής κατάστασης των Τουρκοκυπρίων γιατί:

α θα ελαττωθεί ο πληθωρισμός τους που ώς τελευταία ήταν όπως και στην Τουρκία, σχεδόν 100% το χρόνο,

β. η Τ/Κ κοινότητα θα αυξήσει και θα διαφυλάξει αποθέματα του εξωτερικού της συναλλάγματος με τα οποία θα μπορεί ν' αγοράζει μεγαλύτερες ποσότητες αναγκαίων εμπορευμάτων και πρώτων υλών,

γ. ο τουρκικός στρατός και οι Τούρκοι τουρίστες δε θα πληρώνουν πια σε τουρκικές λίρες οι οποίες ώς τώρα αύξαναν τον πληθωρισμό στην Τ/Κ οικονομία, αλλά σε ξένο συνάλλαγμα, και

δ. η ανεργία στην Τ/Κ κοινότητα θα ελαττωθεί σημαντικά, όχι μόνο γιατί θα έχουν την ευκαιρία οι Τουρκοκύπριοι να εργάζονται στα Βαρώσια και άλλα μέρη της Κύπρου με ψηλά ημερομίσθια, αλλά επίσης γιατί προβλέπεται πως τα προτεινόμενα μέτρα θα δραστηριοποιήσουν την Τ/Κ οικονομία.

Η ΑΠΗΧΗΣΗ

Για όλους αυτούς τους λόγους πιστεύω πως οι πιο πάνω προτάσεις μας θα έχουν ευμενή απήχηση στην Τ/Κ κοινότητα, κι αυτό επιβεβαιώνεται από το ότι -

α. τα δυο μεγαλύτερα αντιπολιτευόμενα Τ/Κ κόμματα - το κόμμα της «*Κοινοτικής Απελευθέρωσης»* του κ. Ντουρντουράν και το «*Ρεπουπλικανικό Τουρκικό Κόμμα»* του κ. Οζγκιούρ ζήτησαν πριν αρκετούς μήνες την επανεισαγωγή της κυπριακής λίρας στην Τ/Κ οικονομία. Επίσης, όπως γράφουν τώρα οι Τ/Κ εφημερίδες, ένας από τους όρους του κ. Ντουρντουράν για να συμμετάσχει σε μια νέα «*Τ/Κ Κυβέρνηση συνασπισμού»* είναι να εγκαταλειφθεί η τουρκική λίρα και να υιοθετηθεί «*ένα ενιαίο νομισματικό σύστημα».*

β. ο ίδιος ο κ. Ντενκτάς, σε συνέντευξη του εξέφρασε την απαρέσκεια του για τη νομισματική σύνδεση της Τ/Κ κοινότητας δηλώνοντας τα εξής:

«Η οικονομική μας κατάσταση δε βελτιώνεται μόνο με το να παίρνουμε χρήματα από την Τουρκία. Διότι τα χρήματα αυτά είναι τουρκικό νόμισμα το οποίο συνεχώς χάνει την αξία του. Τα μέτρα που λαμβάνει η Τουρκία για να προστατεύσει το νόμισμα της μας "σπρώχνουν εμάς εδώ στον κρημνό"».

Ελπίζω πως τόσο η Κυπριακή όσο και η Ελληνική Κυβέρνηση θα μελετήσουν προσεκτικά την πιο πάνω εισήγηση μου και θα ενεργήσουν ανάλογα.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 27
(1992)

Ο Πρόεδρος Κυπριανού μου απάντησε στις 29.1.92 ότι «*πήρε το γράμμα μου μαζί με το συναποσταλέν έγγραφο, το περιεχόμενο του οποίου εσημείωσε και ευχαριστεί θερμά».* Πέραν αυτού όμως ο κ. Κυπριανού και η Κυβέρνηση του δεν ενδιαφέρτηκαν για την εισήγηση μου.

Το πιο πάνω άρθρο δημοσιεύτηκε και στην αγγλική εφημερίδα Cyprus Mail και το διάβασε τόσο ο ειδικός αντιπρόσωπος του Γ.Γ. στην Κύπρο κ. Γκόμπι, όσο και ο κ. Ντενκτάς. Αργότερα συζήτησα το θέμα αυτό με τον κ. Γκόμπι ο οποίος μου είπε πως ο ίδιος ευνοούσε μια τέτοια ιδέα και τη συζήτησε με τον κ. Ντενκτάς, ο οποίος δεν την απέρριψε αλλά εξέφρασε το φόβο μήπως «*πρόκειται για κανένα τέχνασμα των Ελληνοκυπρίων σε βάρος των Τουρκοκυπρίων».* Επειδή όμως η Κυπριακή Κυβέρνηση δεν ενδιαφέρτηκε, ο κ. Γκόμπι εγκατέλειψε την ιδέα.

Χαρακτηριστική ήταν η στάση του Δημάρχου Αμμοχώστου κ. Πρόδρομου Παπαβασιλείου ο οποίος ακολουθούσε την Κυβερνητική πολιτική. 'Οταν συζήτησα μαζί του την εισήγηση μου, μού είπε πως δε συμφωνούσε «*γιατί τα Βαρώσια πρέπει να τα πάρουμε χωρίς αντάλλαγμα».*

Πολλοί Τουρκοκύπριοι (Τ/Κ) είχαν όχι μόνο χαρτονομίσματα κυπριακών λιρών αλλά και καταθέσεις σε κυπριακές λίρες στα υποκαταστήματα της Barclays Bank στην πλατεία Ατατούρκ στη Λευκωσία και στην Κερύνεια και τις φύλαγαν γιατί από μέρα σε μέρα η τιμή τους σε τουρκικές λίρες ανέβαινε. Το 1974 πριν από την τουρκική εισβολή η κυπριακή λίρα (Κ.Λ.) ισούταν με μόνο 36 τουρκικές λίρες (Τ.Λ.). Στα επόμενα όμως χρόνια η συναλλαγματική τιμή της Τ.Λ. υποτιμήθηκε τόσο πολύ που, μια κυπριακή λίρα ισούταν το 1982 με 280 Τ.Λ. και το 1984 ανέβηκε στις 625 Τ.Λ.

Τον ίδιο χρόνο ο κ. Ντενκτάς εξέδωσε διάταγμα που υποχρέωνε τους Τ/Κ που είχαν καταθέσεις σε κυπριακές λίρες να τις αποσύρουν από την Barclays Bank και να τις μετατρέψουν σε τουρκικές λίρες με αναλογία 200 Τ.Λ. στην Κ.Λ. Τότε, η Barclays Bank κατόπιν άδειας από την Κεντρική Τράπεζα Κύπρου

μετέφερε στον τουρκικό τομέα περίπου 6 εκατομμύρια κυπριακές λίρες με τις οποίες εξόφλησε τους Τ/Κ καταθέτες της. Από πληροφορίες που πήρα, όλοι σχεδόν οι Τ/Κ καταθέτες απέφυγαν να μετατρέψουν τις κυπριακές λίρες που πήραν και τις φύλαξαν γιατί στη μαύρη αγορά πήγαιναν 600 Τ.Λ. και στα επόμενα χρόνια η Τ.Λ. συνέχισε να υποτιμάται και η αξία της Κ.Λ. ανέβαινε συνεχώς. Για παράδειγμα το 1988 η Κ.Λ. ισούταν με 3.000, το 1990 με 5.700 και σήμερα (μέσα 1992) ισούται με 18.000 Τ.Λ.

Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ[350]
(12.5.1981)

Ο κ. Αλέκος Μιχαηλίδης, αρχηγός της «*Νέας Δημοκρατικής Παράταξης*» και Πρόεδρος της Βουλής, στην τελευταία τηλεοπτική του ομιλία (3 Απριλίου) ισχυρίστηκε πως το Σύνταγμα «*δεν επιτρέπει φορολογία της εκκλησιαστικής περιουσίας*».

«ΕΚΑΣΤΟΣ ΥΠΟΧΡΕΟΥΤΑΙ ΝΑ ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΕΙ ΣΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΑΡΗ ΑΝΑΛΟΓΩΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΤΟΥ»

Αν ο κ. Μιχαηλίδης μελετούσε, όπως όφειλε, προσεκτικά το Κυπριακό Σύνταγμα θα ’βλεπε πως κανένας δεν εξαιρείται από την πρόνοια του άρθρου 24 που ορίζει πως:

«'Εκαστος υποχρεούται να συνεισφέρει εις τα δημόσια βάρη αναλόγως των δυνάμεων αυτού», νοουμένου πως «*η τοιαύτη συνεισφορά διά καταβολής φόρου, τέλους ή εισφοράς οιασδήποτε φύσεως επιβάλλεται διά νόμου ή κατ' εξουσιοδότησιν νόμου»*.

ΤΙ ΠΡΟΝΟΕΙ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ

Ο λανθασμένος ισχυρισμός πως το Σύνταγμα δίνει φορολογική ασυδοσία στα εκκλησιαστικά ιδρύματα, φαίνεται πως ξεκινά από παρερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 23 σχετικά με την εκκλησιαστική περιουσία.

Η παράγραφος (1) του άρθρου αυτού κατοχυρώνει το δικαίωμα του κάθε πολίτη «*να αποκτά, να είναι κύριος, να κατέχει, απολαμβάνει, διαθέτει οιανδήποτε κινητή ή ακίνητη ιδιοκτησία*».

Οι επόμενες παράγραφοι του ιδίου άρθρου δίνουν δικαίωμα στο κράτος να επιβάλλει διά νόμου περιορισμούς, στο δικαίωμα ιδιοκτησίας των πολιτών, όταν τέτοιοι περιορισμοί είναι απαραίτητοι για σκοπούς δημόσιας ωφέλειας. Ειδικά όμως για την εκκλησιαστική περιουσία γίνεται πρόνοια στην παράγραφο (9) πως

[350] Δημοσιεύτηκε στον «Αγώνα» στις 12.5.1981.

δε θα επιβάλλονται τέτοιοι περιορισμοί «*ειμή τη εγγράφω συναινέσει της αρμοδίας Εκκλησιαστικής Αρχής της εχούσης τον έλεγχον της ιδιοκτησίας ταύτης*».

Μεταξύ των τέτοιων περιορισμών του δικαιώματος ιδιοκτησίας, που για να επιβληθούν πάνω σ' εκκλησιαστικήν περιουσία χρειάζεται έγγραφος συγκατάθεση της αρμόδιας Εκκλησιαστικής Αρχής, είναι οι πιο κάτω:

- Παράγραφος (4) και (8). Αναγκαστική απαλλοτρίωση ή επίταξη ιδιοκτησίας προς εξυπηρέτηση σκοπών δημόσιας ωφέλειας.

- Παράγραφος (7). Αναγκαστική εκτέλεση οιασδήποτε δικαστικής απόφασης για πληρωμή φόρων ή αναγκαστική εκτέλεση συμβατικών υποχρεώσεων.

Με απλά λόγια, εκείνο που προνοεί το άρθρο 23(9) σε συσχετισμό με το 23(7) είναι πως δεν μπορεί να γίνει αναγκαστική πώληση καμιάς εκκλησιαστικής περιουσίας για πληρωμή φόρων χωρίς τη γραπτή συγκατάθεση της αρμόδιας Εκκλησιαστικής Αρχής.

ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΟΦΕΙΛΟΥΝ ΝΑ ΠΛΗΡΩΝΟΥΝ ΤΟΥΣ ΦΟΡΟΥΣ ΤΟΥΣ ΟΠΩΣ ΟΛΟΙ ΟΙ ΝΟΜΙΜΟΦΡΟΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΣ[351]

Η πληρωμή όλων των φόρων γενικά, γίνεται από τα εισοδήματα των φορολογουμένων και όχι από την πώληση, οικειοθελή ή αναγκαστική, της περιουσίας τους. Το ίδιο και με τη φορολογία των Εκκλησιαστικών Ιδρυμάτων. Αυτή πρέπει να πληρώνεται από τα εισοδήματα τους και όχι από την αναγκαστική πώληση της περιουσίας τους, η οποία απαγορεύεται από το Σύνταγμα. 'Ολοι οι φορολογούμενοι - εκτός ίσως από τους αναξιόχρεους - πληρώνουν τους φόρους που τους επιβάλλει το Κράτος, όχι γιατί σκέφτονται πως αν δεν πληρώσουν θα βγει δικαστικό διάταγμα κατάσχεσης της περιουσίας τους, αλλά γιατί αισθάνονται την ηθικήν υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τους νόμους της πολιτείας. Το ίδιο οφείλουν να κάμνουν και οι Εκκλησιαστικοί Αρχηγοί, οι οποίοι δεν πρέπει να θεωρούν τους εαυτούς τους υπεράνω των νόμων του κράτους. Δυστυχώς, φαίνεται πως οι Εκκλησιαστικοί Αρχηγοί δε θέλουν να συμπεριφέρονται ως νομιμόφρονες πολίτες και αρνούνται να πληρώσουν τους κτηματικούς τους φόρους, όπως και τους φόρους πάνω στα κεφαλαιουχικά κέρδη που πραγματοποιούν από τα κτήματα τους, όπως πληρώνουν όλοι οι άλλοι ιδιοκτήτες γης. Σε τέτοια περίπτωση, το κράτος οφείλει να εφαρμόσει τις ίδιες κυρώσεις που εφαρμόζει και για τους άλλους φορολογούμενους. Συγκεκριμένα, το Κτηματολόγιο μπορεί και πρέπει να αρνείται να μεταβιβάσει οποιοδήποτε κτήμα που ανήκει σε ένα Εκκλησιαστικό Ίδρυμα αν αυτό δεν παρουσιάσει:

[351] Το μέρος τούτο κάτω από αυτόν τον τίτλο είναι μέρος ενός άλλου άρθρου μου για το ίδιο θέμα που δημοσιεύτηκε στο «Φιλελεύθερο» στις 8.2.1991.

1. Απόδειξη πληρωμής των φόρων ΟΛΩΝ των κτημάτων του ίδιου ιδρύματος.

2 Απόδειξη πληρωμής όλων των τυχόν καθυστερημένων φόρων πάνω στα κεφαλαιουχικά κέρδη του ίδιου ιδρύματος.

3. Απόδειξη πληρωμής του φόρου πάνω στο κεφαλαιουχικό κέρδος του μεταβιβαζόμενου κτήματος.

Αν υπάρχει κάποιο παράθυρο στο νόμο που επιτρέπει στα Εκκλησιαστικά Ιδρύματα να ξεφεύγουν από τις πιο πάνω υποχρεώσεις, η Βουλή οφείλει να το κλείσει και όχι ν' ανοίξει πόρτες για να ξεφεύγουν από τις φορολογικές τους υποχρεώσεις.

Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΠΟΥ ΑΝΗΚΟΥΝ ΣΕ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

'Οπως είναι γνωστό, όλες οι εμπορικές, βιομηχανικές και τουριστικές επιχειρήσεις που ανήκουν πλήρως ή εν μέρει, σε εκκλησιαστικά ιδρύματα, γίνονται μέσω Εταιρειών στις οποίες τα εκκλησιαστικά ιδρύματα είναι μέτοχοι. Ο νόμος δεν εξαιρεί αυτές τις εταιρείες από το φόρο εισοδήματος, όταν όμως οι εταιρείες δίνουν μερίσματα στα εκκλησιαστικά ιδρύματα, οι Εκκλησιαστικές Αρχές απαιτούν να τους επιστραφεί ο φόρος που πληρώθηκε σχετικά με τα μερίσματα, και η Κυβέρνηση δέχτηκε να τους τον επιστρέψει. Αυτό, πιστεύω, είναι απαράδεκτο και η καινούργια Βουλή πρέπει να τροποποιήσει το Νόμο Φόρου Εισοδήματος ώστε να μην επιστρέφεται ο τέτοιος φόρος.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

Ο νόμος που θεσπίστηκε το Μάιο 1980 και που επιβάλλει φόρο ενάμιση τοις χιλίοις πάνω στην πραγματική αξία όλης της ακίνητης περιουσίας στην Κύπρο, δεν είναι τόσο καθαρός σχετικά με τα εκκλησιαστικά κτήματα.

Αν υποθέσουμε πως η καινούργια Βουλή τροποποιήσει το νόμο ώστε να γίνει καθαρό πως επιβάλλεται τέτοια φορολογία και πάνω στα ακίνητα των εκκλησιαστικών ιδρυμάτων, θα εγερθεί το ζήτημα κατά πόσο το πιο πάνω άρθρο του Συντάγματος 23(9) σε συσχετισμό με το 23(7) θα εμποδίσει το Κράτος από του να εισπράξει το σχετικό φόρο. Για τους πιο κάτω λόγους, πιστεύω πως οι προϊστάμενοι των εκκλησιαστικών ιδρυμάτων πρέπει να πειθαρχήσουν στο νόμο και θα πληρώσουν τους σχετικούς φόρους, όπως τους πληρώνουν σχεδόν οι άλλοι φορολογούμενοι πολίτες.

1. Οι φόροι αυτοί θα έχουν επιβληθεί νόμιμα και σύμφωνα με το Σύνταγμα.

Η ΒΟΥΛΗ ΔΙΚΑΙΟΥΤΑΙ ΝΑ ΚΑΤΑΡΓΗΣΕΙ
ΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

2. Ο σοβαρότερος όμως λόγος για τον οποίον πιστεύω πως οι προϊστάμενοι των εκκλησιαστικών ιδρυμάτων δε θα θελήσουν να χρησιμοποιήσουν την πιο πάνω διάταξη του Συντάγματος για να ματαιώσουν την πληρωμή των νομίμων φόρων τους είναι γιατί, αν τα πράγματα φθάσουν στα άκρα, η Βουλή έχει το δικαίωμα να τροποποιήσει το Σύνταγμα και να καταργήσει τα Συνταγματικά προνόμια της Εκκλησίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 182, η Βουλή έχει το δικαίωμα να τροποποιήσει τα «*μη θεμελιώδη»* άρθρα του Συντάγματος άμα ψηφίσει σχετικό νόμο με απόλυτη πλειοψηφία δύο τρίτων. Ανάμεσα στα «*μη θεμελιώδη»* άρθρα που μπορεί να τροποποιηθούν από τη Βουλή είναι και το άρθρο 23(9) που ανέφερα πιο πάνω και που προνοεί πως δεν επιτρέπεται να απαλλοτριωθεί, επιταχθεί ή θιγεί άλλως πως με νόμο ή δικαστικό διάταγμα καμιά κκλησιαστική περιουσία, χωρίς τη γραπτή συγκατάθεση της αρμόδιας Εκκλησιαστικής Αρχής.

Το συμπέρασμα που βγαίνει από τα πιο πάνω είναι πως:

α. Το Σύνταγμα όχι μόνο δεν απαγορεύει αλλά επιβάλλει στα εύπορα εκκλησιαστικά ιδρύματα να συνεισφέρουν κι αυτά στους Προϋπολογισμούς του Κράτους ανάλογα με τις οικονομικές δυνάμεις τους, και

β. Το προνόμιο που δόθηκε από το άρθρο 23(9) του Συντάγματος σχετικά με την εκκλησιαστική περιουσία, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ματαίωση της πληρωμής νόμιμων φόρων που επιβάλλει ο Νόμος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 28
(1992)

Λίγο καιρό μετά τη δημοσίευση του πιο πάνω άρθρου μου συνάντησα τυχαία τον Αρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο σε μια δεξίωση, και αναφερόμενος στο άρθρο μου, μου είπε: «*Κύριε Οκονομίδη ό,τι κι αν γράψεις η Εκκλησία δε θα πληρώσει φόρους»*. Του απάντησα πως «*η Εκκλησία δεν πρέπει να συγκρουστεί με τη Βουλή γιατί αυτή έχει δικαίωμα να τροποποιήσει το Σύνταγμα και να καταργήσει τα προνόμια της Εκκλησίας»*. Και αυτός μου αντείπε: «*Δεν έχει δικαίωμα η σημερινή Βουλή να τροποποιήσει το Σύνταγμα χωρίς τη συγκατάθεση των Τούρκων Βουλευτών*»!

Ως γεγονός, εξεπλάγηκα να ακούσω από τον υπερεθνικιστή Αρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο να επικαλείται την απουσία των Τουρκοκύπριων βουλευτών από τη Βουλή για να συνεχίσει να μην πληρώνει φόρους στην Κυπριακή Δημοκρατία γιατί είχα υπόψη μου την παρακάτω δήλωση που είχε κάμει μετά την τουρκική εισβολή σχετικά με την πολιτική του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, με την οποία συμφωνούσε και ο ίδιος, έναντι των Τουρκοκυπρίων στη δεκαετία 1964-74. Από το 1968 ώς το 1973 ο κ. Χρυσόστομος ζούσε στην Αρχιεπισκοπή μαζί με τον

Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, και ήταν άμεσος βοηθός του με τον τίτλο «*Χωρεπίσκοπος Κωνσταντίας*».

Την παρακάτω δήλωση, ο κ. Χρυσόστομος την έκαμε τον Οκτώβριο 1974 όταν ήταν Μητροπολίτης Πάφου, σε συνέντευξη του με δημοσιογράφο της Αθηναϊκής εφημερίδας «*Αυγής*» και αναδημοσιεύτηκε στο Φιλελεύθερο στις 26.10.1974.

Σ' ερώτηση γιατί ο Αρχιεπίσκοπος και Πρόεδρος Μακάριος δεν έλυσε το Κυπριακό στη δεκαετία του 1964-74, ο κ. Χρυσόστομος απάντησε:

«Οι Τούρκοι ήσαν εγκλωβισμένοι σε μερικούς θύλάκους. 'Ηδη άρχισε να καταρρέει το ηθικό τους. 'Ηθελε εκ μέρους ημών αντοχήν και υπομονήν. 'Αλλοι θα έφευγαν εις το εξωτερικό, θα διέρρεαν. δε θα ημπορούσαν να κρατηθούν επ' αρκετόν εγκλωβισμένοι. Η πολιτική του Μακαρίου ήτο πολιτική αντοχής και υπομονής. Η Κύπρος θα κυβερνόταν από Ελληνικήν Κυβέρνησιν, παντού ελληνικά, παντού 'Ελληνες».

Την απουσία των Τουρκοκυπρίων βουλευτών από την Κυπριακή Βουλή επικαλέστηκε επίσημα ο Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος στην αίτηση του προς το Ανώτατο Δικαστήριο με την οποία ζήτησε να θεωρηθεί αντισυνταγματική και να ακυρωθεί η τροποποίηση του Συντάγματος που είχε κάμει η Βουλή στις 17 Ιουνίου 1989 με την οποία υιοθετήθηκε από την Κυπριακή Δημοκρατία ο πολιτικός γάμος, το Ανώτατο όμως Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση του.

Πιστεύω πως η Βουλή, άμα θέλει, μπορεί να βρει τρόπο να τροποποιήσει το Σύνταγμα για ένα θέμα σαν κι αυτό που αφορά μόνο την ελληνοκυπριακή κοινότητα, όπως το τροποποίησε σχετικά με τον «*πολιτικό γάμο*». Φαίνεται όμως ότι η Βουλή διστάζει να προχωρήσει να τροποποιήσει το Σύνταγμα ώστε ν' αναγκάσει την Εκκλησία να πληρώνει τους φόρους της όπως κάμνουν όλα τα νομικά και άλλα πρόσωπα της Δημοκρατίας.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΦΑΝΕΣ ΣΚΑΝΔΑΛΟ: ΑΝΤΙ ΝΑ ΕΙΣΠΡΑΤΤΕΙ Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΦΟΡΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΤΗΝ ΕΠΙΧΟΡΗΓΕΙ ΜΕ ΑΝΩ ΑΠΟ ΕΝΑ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΟ ΛΙΡΕΣ ΤΟ ΧΡΟΝΟ

Η Βουλή όχι μόνο δεν τροποποίησε ώς τώρα το Σύνταγμα για να υποχρεωθεί να πληρώνει τους φόρους της η υπέρπλουτη Εκκλησία της Κύπρου - η οποία τελευταία ξόδεψε και ξοδεύει πολλά εκατομμύρια λίρες για τον τηλεοπτικό σταθμό της που κάνει κυρίως «*απορριπτική*» πολιτική προπαγάνδα - αλλά **συνεχίζει το πρωτοφανές σκάνδαλο του να εγκρίνει κάθε χρόνο επιχορήγηση σ' αυτήν άνω από ένα εκατομμύριο κυπριακές λίρες**.

'Οπως γράφει ο Γενικός Ελεγκτής της Δημοκρατίας στην έκθεση του για το 1989, η επιχορήγηση αυτή γίνεται σύμφωνα με ένα Νομοσχέδιο που κατατέθηκε στη Βουλή πριν 19 περίπου χρόνια (στις 15 Ιουνίου 1973) αλλά δεν ψηφίστηκε ακόμα, με το οποίο επρόκειτο να επικυρωθεί η παρακάτω ετεροβαρής για την

Κυπριακή Δημοκρατία συμφωνία που έκαμε πριν 21 χρόνια (στις 11 Φεβρουαρίου, 1971) ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος με τον εαυτό του, τον Πρόεδρο Μακάριο. Η μη επικυρωθείσα εκείνη συμφωνία είχε ως εξής:

Η Αρχιεπισκοπή θα μεταβίβαζε στην Κυπριακή Δημοκρατία ορισμένα αγροτικά της κτήματα (έκτασης 15.000 σκαλών) - τα οποία είναι αμφίβολο αν άξιζαν τότε £200.000 - και ως αντάλλαγμα η Δημοκρατία θα πλήρωνε για το 1971 £200.000 για να καλύψει το μισό μισθό των παπάδων της υπαίθρου όλης της Κύπρου, και στο μέλλον το ποσό θα αυξανόταν κάθε χρόνο ανάλογα με την αύξηση που θα έπαιρναν οι «*πρωτοδιοριζόμενοι δημοδιδάσκαλοι*». Έτσι, το 1992 το ποσό της επιχορήγησης έφθασε στο £1.260.000.

Μ' αυτόν τον τρόπο χωρίς να έχει ψηφιστεί σε νόμο το Νομοσχέδιο που θα επικύρωνε την πιο πάνω ετεροβαρή συμφωνία μεταξύ του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και του Προέδρου Μακαρίου - και χωρίς να έχουν μεταβιβαστεί στην Κυβέρνηση τα κτήματα εκείνα της Αρχιεπισκοπής - η Βουλή ενέκρινε κάθε χρόνο στα περασμένα 21 χρόνια και συνεχίζει να εγκρίνει επιχορήγηση στην Αρχιεπισκοπή και τις Μητροπόλεις που το σύνολο της έφτασε τα 13 εκατομμύρια λίρες. Αυτό σημαίνει ότι, μαζί με τους τόκους προς 8% που πληρώνει η Κυβέρνηση για τα χρέη της, £29 εκατομμύρια από το δημόσιο χρέος οφείλονται στις κρατικές επιχορηγήσεις προς την Εκκλησία, χωρίς να ληφθούν υπόψη οι φόροι τους οποίους η Εκκλησία αρνείται να πληρώσει.

ΝΑ ΔΙΟΡΙΣΤΕΙ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΛΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΟΥ Ο.Η.Ε. ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΥΣ ΦΑΪΝΑΝΣΙΑΛ ΤΑΪΜΣ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ[352] (25.6.1981)

Παρόλο που εκτιμώ το κύριο άρθρο σας της 22ας Ιουνίου με τίτλο «*Μια ευκαιρία στην Κύπρο»,* φοβάμαι πολύ πως, η πείρα των περασμένων επτά χρόνων δεν παρέχει πολλές ελπίδες πως το Κυπριακό πρόβλημα θα λυθεί μέσω των διακοινοτικών συνομιλιών. Γιατί, παρόλο που ονομάζονται «*διακοινοτικές»*, στην πράξη είναι διαπραγματεύσεις μεταξύ των Κυβερνήσεων Κύπρου και Τουρκίας οι οποίες έχουν την τελευταία λέξη πάνω σ' όλα τα σημαντικά θέματα. Και λαμβανομένου υπόψη πως η Τουρκία εισέβαλε στην Κύπρο και κατέχει ακόμα το 37 τοις εκατόν του εδάφους της, αυτές οι διαπραγματεύσεις θα ’πρεπε ρεαλιστικά να θεωρηθούν πως είναι διαπραγματεύσεις για σύναψη συνθήκης ειρήνης μεταξύ της Τουρκίας και της Κύπρου και για απόσυρση των τουρκικών κατοχικών δυνάμεων. 'Ετσι, γίνεται φανερό πως οι διαπραγματεύσεις διεξάγονται

[352] Δημοσιεύτηκε στους FINANCIAL TIMES του Λονδίνου στις 25.6.1981, και στο CYPRUS MAIL την 1.7.1981, και ελληνική μετάφραση στην «Αλήθεια» την 1.7.1981, στη «Σημερινή» στις 4.7.1981 και στον «Αγώνα» στις 5.7.1981.

από θέση στρατιωτικής ισχύος από την τουρκική πλευρά, και από θέση δικαίου - υποστηριζόμενου από τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών - από την πλευρά της Κυπριακής Κυβέρνησης.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, κι οι δυο πλευρές είναι φυσικό, για πολιτικούς λόγους και λόγους γοήτρου, να διστάζουν να κάμουν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων τις σημαντικές υποχωρήσεις που χρειάζονται για να γεφυρωθεί το τεράστιο χάσμα μεταξύ ισχύος και δικαίου.

Ωστόσο, υπάρχει μια κοινή συναίνεση, τόσο μεταξύ του λαού των δυο κοινοτήτων, όσο και στους κύκλους των Ηνωμένων Εθνών, πως το Κυπριακό πρόβλημα μπορεί να λυθεί μόνο με ένα αμοιβαίο συμβιβασμό.

Εφόσον όμως τέτοιος συμβιβασμός δεν μπορεί να επιτευχθεί άμεσα από τα διαπραγματευόμενα μέρη, θα 'θελα να εισηγηθώ πως η Βρετανική Κυβέρνηση, σαν εγγυήτρια της Ανεξαρτησίας και της Εδαφικής Ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας, μαζί με άλλες κυβερνήσεις που ενδιαφέρονται για τη σύντομη διευθέτηση, τόσο του Κυπριακού προβλήματος όσο και των διαφορών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, θα έπρεπε να παίξουν πιο ενεργό ρόλο, ασκώντας άμεσα και έμμεσα την αναγκαία πειθώ πάνω και στα δυο μέρη, για ν' ακολουθήσουν μια καινούργια διαδικασία, σαν την πιο κάτω, η οποία έχει καλύτερες πιθανότητες να οδηγήσει σε μια δίκαιη και συμβιβαστική λύση.

Για ν' αποφευχθεί μια δυσοίωνη κατάρρευση των διακοινοτικών συνομιλιών, σε περίπτωση που θ' αποτύχουν στους προσεχείς λίγους μήνες να γεφυρώσουν τις διαφορές μεταξύ των δυο πλευρών, εισηγούμαι να υποβάλουν από κοινού οι δυο πλευρές αίτηση προς το Συμβούλιο Ασφαλείας, σύμφωνα με το άρθρο 38 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, και με βάση το προηγούμενο του διορισμού τον Αύγουστο 1947 της «*Επιτροπής του ΟΗΕ Καλών Υπηρεσιών για την Ινδονησία»* και τον Ιανουάριο 1948 της «*Επιτροπής του ΟΗΕ για τις Ινδίες και το Πακιστάν»*, που να ζητά από το Συμβούλιο το διορισμό μιας Επιτροπής για την Κύπρο, που θ' αποτελείται από τρία μέλη, εκ των οποίων το ένα να υποδειχθεί από την Ελληνο-Κυπριακή πλευρά, το δεύτερο από την Τουρκο-Κυπριακή πλευρά και το τρίτο μέλος να εκλεγεί από τα άλλα δυο, με τους εξής όρους εντολής: Να μελετήσει σε βάθος το Κυπριακό πρόβλημα και να κάμει ΟΜΟΦΩΝΕΣ συστάσεις για μια συνοπτική δίκαιη, συμβιβαστική λύση, που θα υποβληθούν άμεσα σε χωριστά δημοψηφίσματα στις δυο κοινότητες της Κύπρου κάτω από την επίβλεψη των Ηνωμένων Εθνών και αν εγκριθούν με χωριστές πλειοψηφίες, να τεθούν σ' εφαρμογή επίσης κάτω από την επίβλεψη των Ηνωμένων Εθνών.

(Το πιο πάνω άρθρο 38 του Καταστατικού Χάρτη, λέει τα εξής: «*Εάν όλα τα μέρη μιας διένεξης το ζητήσουν, το Συμβούλιο Ασφαλείας μπορεί να κάμει συστάσεις προς τα μέρη με σκοπό την ειρηνική διευθέτηση της διένεξης»*.)

Σαν ένας ανεξάρτητος Κύπριος, που έχει μελετήσει από κοντά το Κυπριακό πρόβλημα από τη γένεση του, πιστεύω ειλικρινά πως αυτή η διαδικασία έχει

καλές πιθανότητες να οδηγήσει σε μια δίκαιη και βιώσιμη λύση του Κυπριακού προβλήματος, προτού είναι πολύ αργά.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 29
(1992)

Την πιο πάνω ιδέα την πρότεινα σαν εναλλακτική της προηγούμενης που έκαμα στις 4.5.1978 (σ. 403) για να συστήσει το Συμβούλιο Ασφαλείας, με δική του πρωτοβουλία, σύμφωνα με το άρθρο 37(2) του Χάρτη «*όρους διευθέτησης της Κυπριακής διένεξης, τους οποίους θεωρεί κατάλληλους*».

Την εναλλακτική αυτή πρόταση τη βάσισα πάνω στο προηγούμενο των δυο Επιτροπών που, όπως γράφω, διορίστηκαν από το Συμβούλιο Ασφαλείας ύστερα από αίτηση των ενδιαφερομένων χωρών και που βοήθησαν στη λύση των διαφορών μεταξύ Ινδονησίας και Ολλανδίας το 1947 και μεταξύ Ινδιών και Πακιστάν το 1948.

Την ιδέαν αυτή την υπέβαλα και στην Κυπριακή Κυβέρνηση η οποία όμως δεν έδειξε κανένα ενδιαφέρον.

ΕΣΤΩ ΚΑΙ ΑΡΓΑ ΝΑ ΦΤΙΑΞΟΥΜΕ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΥΜΝΟ[353]
(14.12.1981)

Παρακολουθώντας την Κυπριακή Τηλεόραση πρόσεξα πως σ' όλες τις επίσημες επισκέψεις του κυρίου Προέδρου σε ξένες χώρες ανακρούεται στην υποδοχή του ο Ελληνικός Εθνικός 'Υμνος και διερωτούμαι τί εντύπωση κάνει στις ξένες Κυβερνήσεις, όταν το ανεξάρτητο και αδέσμευτο Κυπριακό Κράτος υιοθετεί τον Εθνικό 'Υμνο ενός άλλου κράτους - έστω αδελφικού. Σχετικά, υπάρχουν πληροφορίες πως πριν από την τελευταία επίσκεψη του Προέδρου Κυπριανού στις Ινδίες, η Κυβέρνηση των Ινδιών εξεπλάγη όταν πληροφορήθηκε πως στην υποδοχή του Προέδρου Κυπριανού θα 'πρεπε να ανακρουστεί ο Εθνικός 'Υμνος της Ελλάδας και ζήτησε να μάθει μήπως επρόκειτο για παρεξήγηση.

Δεν ξέρω ποιες εξηγήσεις δόθηκαν ή δίνονται σε παρόμοιες περιπτώσεις κι εάν αυτές είναι πειστικές. Εν πάση όμως περιπτώσει, φοβούμαι πως η τακτική αυτή τείνει να μειώσει το κύρος της Κυπριακής Δημοκρατίας σαν ανεξάρτητου και Αδέσμευτου Κράτους και ενισχύει τον ισχυρισμό της Τουρκικής Κυβέρνησης,

[353] Υπόμνημα που στάληκε στις 14.12.1981 στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Σπύρο Κυπριανού, σ' όλα τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου και στο Γενικό Εισαγγελέα και δημοσιεύτηκε στις 19.12.1981 στο «Φιλελεύθερο», στις 21.12.1981 στην «Αλήθεια» και στις 23.12.1981 στη «Σημερινή». Ο κ. Κυπριανού μου απάντησε στις 18 Δεκεμβρίου, απλά, ότι πήρε το γράμμα μου «το περιεχόμενο του οποίου εσημείωσε». Οι άλλοι δεν απάντησαν.

που τον επαναλαμβάνει συχνά στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, πως η «*Κυπριακή Κυβέρνηση δεν είναι Κυβέρνηση όλης της Κύπρου αλλά μόνο της Ελληνοκυπριακής Κοινότητας».*

Στα τρία χρόνια της ομαλής ζωής της Κυπριακής Δημοκρατίας, που η υιοθέτηση ενός Κυπριακού Εθνικού 'Υμνου χρειαζόταν και τη συγκατάθεση του Τούρκου Αντιπροέδρου, πιθανό να δικαιολογόταν η μη υιοθέτηση ενός τέτοιου ύμνου ένεκα διαφωνίας μεταξύ του Προέδρου και του Αντιπροέδρου. Στα τελευταία όμως 18 χρόνια, που, για τους γνωστούς λόγους, καταργήθηκε η Τουρκική Αντιπροεδρία και τα βέτο της, τέτοια δικαιολογία δεν υπήρχε και ούτε υπάρχει σήμερα.

Γι' αυτό εισηγούμαι πως, η Κυπριακή Κυβέρνηση οφείλει έστω και αργά, να προκηρύξει τώρα διαγωνισμό για συγγραφή και μελοποίηση ενός Κυπριακού Εθνικού 'Υμνου που θα τονίζει μάλλον την ανεξαρτησία, κυριαρχία και εδαφική ακεραιότητα και το αδέσμευτο της Κυπριακής Δημοκρατίας, και ο οποίος να υιοθετηθεί όσο το δυνατόν πιο σύντομα.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΤΑΞΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΤΟ ΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΠΙΣΗΜΟ ΥΜΝΟ [354]

(7.1.1982)

Ο μουσικός κ. Σώζος Τομπόλης, σε άρθρο του που δημοσιεύτηκε στο «*Φιλελεύθερο*» την 1ην Ιανουαρίου, γράφει πως διαφωνεί με την εισήγηση μου να φτιάξει η Κυπριακή Δημοκρατία το δικό της επίσημο ύμνο και συστήνει στην Κυπριακή Κυβέρνηση ν' απορρίψει την εισήγηση μου και να συνεχίσει να χρησιμοποιεί τον Ελληνικό Εθνικό 'Υμνο, δηλαδή τον επίσημο ύμνο της Ελληνικής Δημοκρατίας, σαν ύμνο και της Κυπριακής Δημοκρατίας, κυρίως, όπως γράφει, για τους εξής δυο λόγους:

(α) «*Γιατί είμαστε 'Ελληνες*».

(β) «*Πώς άραγε θα δει η Μητέρα πατρίδα την ενέργεια μας αυτή; Πόση πικρία, για να μην πω αγανάκτηση, θα νιώσει ο ελληνικός λαός και η τωρινή κυβέρνηση του; Ιδιαίτερα ο Πρωθυπουργός κ. Παπανδρέου που με τις δηλώσεις του αναπτέρωσε το ηθικό μας, ζωντάνεψε τις ελπίδες και τα όνειρα μας και κυριολεκτικά μας ανέστησε»;*

Φαίνεται πως ο φίλος κ. Τομπόλης, αγνοεί, πρώτο, τη διαφορά μεταξύ «*κράτους*» και «*έθνους*», και δεύτερο, την αρχή πως κάθε ανεξάρτητο κράτος πρέπει να έχει, εκτός από τη δική του σημαία, και το δικό του κρατικό ύμνο, που

[354] Δημοσιεύτηκε στο «Φιλελεύθερο» και στη «Σημερινή» στις 7.1.1982, στην «Κύπρο» στις 8.1.1982, και στην «Αλήθεια» στις 11.1.1982.

συνήθως ονομάζεται «*εθνικός»* ύμνος. Επίσης φαίνεται πως δε θα διάβασε προσεκτικά τις δηλώσεις του Πρωθυπουργού της Ελλάδας κ. Παπανδρέου.

Κανένας δεν αρνείται πως ανήκουμε στο Ελληνικό Έθνος, όπως ανήκουν σ' αυτό οι 'Ελληνες που κατοικούν στην Αμερική, Αυστραλία και άλλα μέρη του κόσμου. Ταυτόχρονα όμως δεν πρέπει να ξεχνούμε πως εμείς είμαστε πολίτες του Κυπριακού κράτους, όπως είναι πολίτες των κρατών στα οποία κατοικούν μόνιμα οι ομογενείς στις άλλες χώρες. Και όπως δεν επιτρέπεται π.χ. στον κ. Πιέρ Τρουντώ Γαλλο-Καναδό Πρόεδρο του Καναδά να προτιμά την ανάκρουση του Γαλλικού Εθνικού 'Υμνου στις επίσημες δεξιώσεις του, και όπως δε θα επιτρέπεται σ' ένα Ελληνοαμερικανό, αν καμιά φορά γίνει πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, να ζητά ν' ανακρούεται ο Ελληνικός Εθνικός 'Υμνος στις επίσημες δεξιώσεις του, έτσι δεν επιτρέπεται στον Ελληνοκύπριο Πρόεδρο του Κυπριακού Κράτους να δίνει οδηγίες ν' ανακρούεται ο Ελληνικός Εθνικός 'Υμνος στις επίσημες δεξιώσεις του.

Εμείς εδώ στην Κύπρο έχουμε ακόμα πιο σοβαρούς λόγους να διαφυλάπτουμε και να τονίζουμε με κάθε τρόπο την υπόσταση του Ανεξάρτητου Κυπριακού Κράτους, γιατί η Τουρκική Κυβέρνηση προσπαθεί να πείσει τις άλλες χώρες πως η σημερινή Κυπριακή Κυβέρνηση δεν είναι κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας, δηλαδή Κυβέρνηση όλης της Κύπρου, αλλά είναι μόνο «*Κυβέρνηση των Ελληνοκυπρίων*». Μ' αυτόν τον τρόπο η Τουρκική Κυβέρνηση προετοιμάζει το έδαφος για μελλοντική αναγνώριση από τις ξένες χώρες του «*ανεξάρτητου τουρκοκυπριακού κράτους»* όταν θα το ανακηρύξουν[355] και θα το παρουσιάσουν σαν ισότιμο με το «*ελληνοκυπριακό κράτος»*.

'Ετσι, με το να υιοθετεί η Κυπριακή Κυβέρνηση τον εθνικό ύμνο του Ελληνικού κράτους σαν ύμνο του Κυπριακού κράτους, ενισχύει τον πιο πάνω τουρκικό ισχυρισμό.

'Οσον αφορά τις δηλώσεις του κ. Παπανδρέου, αυτές τονίζουν πως η Κύπρος είναι ένα Ανεξάρτητο και Κυρίαρχο Κράτος, μέλος των Ηνωμένων Εθνών και πως το Ελληνικό Κράτος δεν έπαυσε να είναι εγγυητής (μαζί με τα κράτη του Ηνωμένου Βασιλείου και της Τουρκίας) της Ανεξαρτησίας, Κυριαρχίας και Εδαφικής Ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας, δηλαδή του Κυπριακού Κράτους, όπως και του Συντάγματος του. Ο κ. Παπανδρέου αν και τονίζει πως το Ελληνικό Κράτος ενδιαφέρεται για το Κυπριακό Πρόβλημα, τόσο γιατί είναι εγγυητής της Κυπριακής Δημοκρατίας όσο και γιατί οι περισσότεροι πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι ομοεθνείς των πολιτών της Ελληνικής Δημοκρατίας, εντούτοις ποτέ δεν ταύτισε το Κυπριακό Κράτος με το Ελληνικό Κράτος.

Ως γνωστό, το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, στο άρθρο 185 αποκλείει την «*καθολική ή μερική ένωση της Κύπρου με οιονδήποτε άλλο*

[355] Ως γεγονός το ανακήρυξαν στις 15.11.1983.

Κράτος» όπως και «*τη χωριστική ανεξαρτησία»*, αλλά στα άρθρα 4 και 5 επιτρέπει στους πολίτες της που είναι μέλη της ελληνικής και τουρκικής κοινότητας να γιορτάζουν τις ελληνικές και τις τουρκικές εθνικές γιορτές, αντίστοιχα, με ανάρτηση των εθνικών τους σημαιών και με ανάκρουση των εθνικών τους ύμνων.

Ο Πρόεδρος όμως της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν πρέπει να ξεχνά πως είναι Πρόεδρος όχι μόνο των πολιτών που είναι μέλη της Ελληνικής Κοινότητας αλλά και των πολιτών που είναι μέλη της Τουρκικής Κοινότητας και οφείλει να το δείχνει σ' όλες τις επίσημες εκδηλώσεις και δεξιώσεις. Γι' αυτό επαναλαμβάνω πως η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας οφείλει να προκηρύξει, όσο το δυνατό σύντομα, διαγωνισμό για συγγραφή και μελοποίηση ενός επίσημου ύμνου του Ανεξάρτητου, Κυρίαρχου, Εδαφικά Ακέραιου και Αδέσμευτου Κυπριακού Κράτους. Τουλάχιστον ας παραδειγματιστούμε από τον Αρχηγό της Παλαιστινιακής Απελευθερωτικής Οργάνωσης κ. Γιάσερ 'Αραφατ, ο οποίος στην τελευταία επίσκεψη του στην Αθήνα ανέθεσε στο Μίκη Θεοδωράκη να του συνθέσει Εθνικό 'Υμνο του Παλαιστινιακού κράτους πριν ακόμα αυτό συσταθεί - κι εμείς ύστερα από 22 χρόνια από τη σύσταση του κυπριακού κράτους δεν έχουμε ακόμα το δικό μας ύμνο.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΓΙΑΤΙ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΤΟ ΔΙΚΟ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟ ΥΜΝΟ [356]

(15.2.1982)

ΟΙ ΝΕΟΙ ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ κ. ΤΟΜΠΟΛΗ

Ο μουσικός κ. Σώζος Τομπόλης επανήλθε με ένα τετράστηλο άρθρο του στη Σημερινή (31 Ιανουαρίου), στο οποίο επαναλαμβάνει τη διαφωνία του με την εισήγηση μου να προκηρύξει η Κυπριακή Κυβέρνηση διαγωνισμό για συγγραφή και μελοποίηση, έστω και αργά, ενός επίσημου ύμνου της Κυπριακής Δημοκρατίας, και υποστηρίζει και πάλιν πως πρέπει να συνεχίσει η ανάκρουση του Ελληνικού Εθνικού 'Υμνου σ' όλες τις επίσημες δεξιώσεις και τις επισκέψεις του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας σε ξένες χώρες, κυρίως για τους ακόλουθους (όπως γράφει) λόγους:

α. «*Ο Ελληνικός Εθνικός 'Υμνος ήταν ο επίσημος εθνικός ύμνος της Κύπρου επί ολόκληρη εκατονταετία πριν την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας και συνεχίστηκε και μετά την ανακήρυξη της ν' ανακρούεται και επί Μακαρίου και επί του τωρινού Προέδρου κ. Κυπριανού»*, και

[356] Δημοσιεύτηκε στο «Φιλελεύθερο» στις 15.2.1982 και στη «Σημερινή» στις 17.2.1982.

β. «*Αν εγκαταλείψουμε τον Ελληνικόν Εθνικόν 'Υμνον και τον αντικαταστήσουμε με ένα νέο Κυπριακό ύμνο θα σημαίνει πως πάμε να ξεχάσουμε την εθνική μας υπόσταση για ν' αρέσουμε στους Τούρκους, στους Αδέσμευτους και δεν ξέρω σε ποιους άλλους».*

Οι πιο πάνω απόψεις του κ. Τομπόλη δείχνουν τη μεγάλη σύγχυση και άγνοια που υπάρχει ανάμεσα σε μια μερίδα «*υπερεθνικιστών*» Ελληνοκυπρίων, όσον αφορά το Κυπριακό κράτος από τη μια, και την εθνική υπόσταση μας από την άλλη.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ κ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Πάνω στο θέμα αυτό ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας κ. Ανδρέας Παπανδρέου έκαμε τον περασμένο μήνα (στις 25.1.1982) την ακόλουθη διευκρινιστική δήλωση, με την ευκαιρία της επίσκεψης του Προέδρου Κυπριανού στην Αθήνα: «*Προχθές που βρισκόμουν στην Κρήτη, έκανα μια δήλωση την οποίαν επιθυμώ να επαναλάβω: Η Κύπρος είναι ανεξάρτητο κράτος - μέλος του ΟΗΕ, και ο αγώνας μας στην Ελλάδα είναι να συμπαρασταθούμε στον αγώνα των αδελφών μας, ώστε να υπάρξει μια Κύπρος ανεξάρτητη, αδέσμευτη, ενιαία, για να γυρίσουν οι πρόσφυγες στις πατρίδες τους, για να υπάρχει ενιαία ελεύθερη διακίνηση και εγκατάσταση. Αυτός ο αγώνας αποτελεί για μας εθνικό χρέος. Διότι, παρά το γεγονός ότι η Κύπρος είναι άλλο κράτος από την Ελλάδα - και το τονίζω για να μην υπάρξουν παρεξηγήσεις, σκόπιμες ή μη - η Κύπρος είναι προέκταση του έθνους, όπως προέκταση του έθνους είναι και οι τόσοι συμπατριώτες μας που ζουν στην Αυστραλία, στον Καναδά, στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ευρώπη»*. (Σημερινή, 26.1.1982).

Αυτή η δήλωση του κ. Παπανδρέου ουσιαστικά συμπίπτει με τις θέσεις που έθεσα στο προηγούμενο άρθρο μου.

Ο ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΥΜΝΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΣ

Ο ισχυρισμός ότι «ο Ελληνικός Εθνικός 'Υμνος ήταν ο επίσημος εθνικός ύμνος της Κύπρου για ολόκληρη εκατονταετία πριν την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας» αποτελεί απόδειξη της σύγχυσης και άγνοιας που ανέφερα πιο πάνω.

Στα 82 χρόνια που η Κύπρος ήταν Βρετανική αποικία, η επίσημη σημαία και ο επίσημος ύμνος του Κυπριακού Αποικιακού κράτους ήταν, ως γνωστό, η αγγλική σημαία και ο αγγλικός ύμνος, οι 'Ελληνες όμως της Κύπρου στις δικές τους εκδηλώσεις χρησιμοποιούσαν (εκτός μιας περιόδου ύστερα από τα γεγονότα του 1931, οπότε είχαν απαγορευθεί) την ελληνική σημαία και τον Ελληνικό Εθνικό ύμνο, όπως χρησιμοποιούσαν και οι Τουρκοκύπριοι τη δική τους σημαία και ύμνο.

'Οταν εγκαθιδρύθηκε η Κυπριακή Δημοκρατία, υψωνόταν σ' όλες τις επίσημες κρατικές εκδηλώσεις η κυπριακή σημαία, επειδή όμως ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος δεν μπόρεσαν να συμφωνήσουν σ' ένα κοινό ύμνο, το κυπριακό κράτος αφέθηκε χωρίς επίσημο ύμνο. Δεν είναι αλήθεια πως, όπως ισχυρίζεται ο κ. Τομπόλης, στα χρόνια της ομαλής λειτουργίας της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960-63) ανακρουόταν ο Ελληνικός Εθνικός 'Υμνος στις επίσημες δεξιώσεις και επισκέψεις στο εξωτερικό του Προέδρου Μακαρίου. Ελλείψει Κυπριακού Κρατικού 'Υμνου, ο Πρόεδρος Μακάριος σε τέτοιες περιπτώσεις έδινε εντολή ν' ανακρούεται κάποιο εμβατήριο. Αυτό έγινε π.χ. όταν ο ίδιος πραγματοποίησε επίσημες επισκέψεις τον Μάιο 1962 στη Δυτική Γερμανία και τις Ηνωμένες Πολιτείες, και τον Νοέμβριο 1962 στις Ινδίες και την Τουρκία.

ΑΛΛΑΓΗ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΟΤΑΝ ΠΙΣΤΕΥΟΤΑΝ ΠΩΣ ΒΡΙΣΚΟΜΑΣΤΕ ΣΤΑ ΠΡΟΘΥΡΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

'Οταν, ύστερα από τις διακοινοτικές συγκρούσεις του Δεκεμβρίου 1963 και την αποστολή από την Ελληνική Κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου στην Κύπρο μιας ελληνικής μεραρχίας, πιστευόταν πως βρισκόμαστε στα πρόθυρα Ενώσεως με την Ελλάδα, και δηλωνόταν επίσημα πως οι Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου ήσαν «*εξ υπαρχής άκυρες*», άρχισε η ανάκρουση του Ελληνικού Εθνικού 'Υμνου στις επίσημες δεξιώσεις του Κυπριακού Κράτους.[357]

ΡΙΖΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

Τα πράγματα όμως άλλαξαν ριζικά ύστερα από την τουρκική εισβολή και κατοχή. Τώρα (ορθά) επικαλούμαστε τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου που εξασφάλιζαν την Ανεξαρτησία, Κυριαρχία και Εδαφική Ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας και ζητούμε από τα ξένα κράτη να συνεχίσουν ν' αναγνωρίζουν την Κυπριακή Κυβέρνηση σαν κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δηλαδή ολόκληρης της Κύπρου.

Ευτυχώς ώς τώρα όλα τα κράτη του κόσμου, εκτός της Τουρκίας, συνεχίζουν να μας παρέχουν αυτήν την αναγνώριση.

[357] Όπως επιβεβαίωσε ο Υφυπουργός του Προέδρου Μακαρίου και Κυπριανού, κ. Πάτροκλος Σταύρου, με επιστολή του που δημοσιεύτηκε στην «Κύπρο» στις 6.4.1982, «στα πρώτα 6 χρόνια της Δημοκρατίας, στις επίσημες δεξιώσεις του Προέδρου Μακαρίου ανακρουόταν ένα μουσικό εμβατήριο. Για πρώτη φορά ανακρούστηκε ο Ελληνικός Εθνικός Ύμνος κατά την επίσκεψη του Προέδρου Μακαρίου στον Παναμά στις 18.10.1966 και αργότερα στη Λατινική Αμερική. Από τότε συνεχίστηκε να ανακρούεται στις επίσημες δεξιώσεις του Προέδρου ο Ελληνικός Εθνικός Ύμνος».

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΟΦΕΙΛΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΣΥΝΕΠΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΕΝΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ

Αυτή όμως η αναγνώριση από τα ξένα κράτη επιβάλλει στην Κυπριακή Κυβέρνηση την υποχρέωση να είναι σε όλες τις ενέργειες της, ΣΥΝΕΠΗΣ με την αναγνωρισμένη θέση της σαν Κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας και να τηρεί και σέβεται το Σύνταγμα βάσει του οποίου αυτή έγινε αποδεκτή κι εξακολουθεί να είναι μέλος των Ηνωμένων Εθνών.

Γι' αυτό, τα σύμβολα του Κυπριακού κράτους έχει καθήκον η Κυπριακή Κυβέρνηση να τα τηρεί και να τα σέβεται όχι «*για ν' αρέσουμε στους Τούρκους και τους Αδέσμευτους»*, όπως γράφει ο κ. Τομπόλης, αλλά χάριν της δικής μας κρατικής υπόστασης που οι Τούρκοι προσπαθούν να την υποσκάψουν, ισχυριζόμενοι, όπως έκαναν και στην τελευταία συνεδρία του Συμβουλίου Ασφαλείας τον περασμένο Δεκέμβριο, πως «*η Κυβέρνηση του κ. Κυπριανού είναι Κυβέρνηση μόνο των Ελληνοκυπρίων και όχι κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας»*.

Το πιο πάνω θέμα το ήγειρα πριν δυο περίπου μήνες με υπόμνημα που έστειλα στον Πρόεδρο κ. Σπύρο Κυπριανού, σε όλα τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου (το οποίο, σύμφωνα με το άρθρο 54 του Συντάγματος, πρέπει να ασκεί «*τη διεύθυνση της γενικής πολιτικής»* της Δημοκρατίας) και στο Γενικό Εισαγγελέα (ο οποίος, σύμφωνα με το άρθρο 113 είναι «*ο νομικός σύμβουλος της Δημοκρατίας, του Προέδρου της Δημοκρατίας και του Υπουργικού Συμβουλίου».*) Στο υπόμνημα μου απάντησε μόνο ο Πρόεδρος κ. Κυπριανού ο οποίος μου έγραψε απλώς πως πήρε το γράμμα μου «*το περιεχόμενο του οποίου εσημείωσε»*. Οι άλλοι όλοι δε θεώρησαν ανάγκη ούτε καν να μου αναγγείλουν την παραλαβή του.

Δεν πιστεύω πως ο κ. Τομπόλης απηχεί τις απόψεις της Κυπριακής Κυβέρνησης ή του Γενικού Εισαγγελέα πάνω στο θέμα αυτό. Γι' αυτό καλώ τον Κυβερνητικό Εκπρόσωπο, ο οποίος συνήθως δεν παραλείπει ν' απαντά σε κάθε σχόλιο των κυβερνητικών πράξεων, να εξηγήσει στο λαό γιατί το Κυπριακό Κράτος υιοθετεί τον επίσημο ύμνο του ελληνικού κράτους σ' όλες τις επίσημες εκδηλώσεις και δεξιώσεις του και γιατί δε φροντίζει να φτιάξει, έστω και αργά, ένα δικό του επίσημο ύμνο.[358]

[358] Ο Κυβερνητικός Εκπρόσωπος ετήρησε σιγήν ιχθύος πάνω σ' αυτό το θέμα.

ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΠΙΤΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟ ΤΟΝ ΚΛΗΡΙΔΗ ΚΑΙ ΓΙΑ ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗ[359]

(13.1.1983)

Ο κ. Δημήτρης Μπίτσιος που υπηρέτησε ως Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας από τον Οκτώβριο 1974 ώς το Νοέμβριο 1977, εξέδωσε τελευταία ένα βιβλίο με τίτλο «ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ 1974-1977» στο οποίο περιγράφει σε αδρές γραμμές τα γεγονότα εκείνων των χρόνων.

Ο κ. Μπίτσιος ήταν διπλωμάτης καριέρας με τεράστια πείρα των διεθνών προβλημάτων και ιδιαίτερα του Κυπριακού. Μπήκε στη διπλωματική υπηρεσία της Ελλάδας από το 1939 και, μεταξύ άλλων, υπηρέτησε στις αρχές σαν μέλος, και αργότερα, σαν αρχηγός της Ελληνικής Αντιπροσωπείας στα Ηνωμένα 'Εθνη για 14 χρόνια ώς το 1972, οπότε υπέβαλε την παραίτηση του στην Κυβέρνηση της Χούντας. 'Οταν έπεσε η Χούντα τον Ιούλιο 1974, ο κ. Καραμανλής διόρισε τον κ. Μπίτσιο στη θέση του Υφυπουργού Εξωτερικών και αργότερα στη θέση του Υπουργού Εξωτερικών. Στις θέσεις εκείνες ο κ. Μπίτσιος είχε την να ξέρει τα ευχέρεια να ξέρει τα γεγονότα που περιγράφει από πρώτο χέρι, κι έτσι οι πληροφορίες που δίνει στο βιβλίο του τόσο για το Κυπριακό όσο και για τις άλλες Ελληνο-Τουρκικές υποθέσεις είναι αναμφισβήτητες.

Σαν εισαγωγή του βιβλίου του με υπότιτλο «*Προμηνύματα μιας Τραγωδίας»* ο κ. Μπίτσιος περιγράφει τη συζήτηση για το Κυπριακό στο σεμινάριο του Αμερικανικού Κέντρου Μεσογειακών Σπουδών της Ρώμης, το Νοέμβριο 1973 στο οποίο πήραν μέρος, εκτός από τον ίδιο, ο Γλαύκος Κληρίδης, ο Ραούφ Ντενκτάς, ο Ευάγγελος Αβέρωφ, ο πρώην Υφυπουργός Εξωτερικών της Αμερικής Lucius Battle, ο πρώην πρέσβης της Βρετανίας στην Αθήνα Sir Michael Stewart, ο Cyrus Vans, ειδικός αντιπρόσωπος του Αμερικανού Προέδρου στην κυπριακή κρίση του Νοεμβρίου 1967, και άλλοι.

ΒΑΡΥΣΗΜΑΝΤΗ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

Από τις απόψεις που εκφράστηκαν σ' εκείνο το σεμινάριο, ο κ. Μπίτσιος ξεχωρίζει την ομιλία του Βρετανού πρώην διπλωμάτη Σερ Μάικλ Στιούαρτ στην οποία «*εκτόξευσε μια βαρυσήμαντη προειδοποίηση»* για την τουρκική εισβολή που πραγματοποιήθηκε ύστερα από 8 μήνες. «*Οι Συνθήκες Ζυρίχης και Λονδίνου (είπε ο κ. Στιούαρτ) επιβλήθηκαν στους Κυπρίους. Ωστόσο όταν οι Κύπριοι προσπάθησαν να πετύχουν κάτι καλύτερο, σώθηκαν (από Τουρκική εισβολή) στα 1964 από τους Βρετανούς και τα Ηνωμένα 'Εθνη και στα 1967 από τους Αμερικανούς και τους Βρετανούς. Μια τέτοια κατάσταση μπορεί να ξαναπαρουσιαστεί. Είναι ενδεχόμενο η Τουρκία ν' ακολουθήσει το παράδειγμα*

[359] Δημοσιεύτηκε στο «Φιλελεύθερο» στις 13.1.1983 και στην «Αλήθεια» στις 15.1.1983.

του Ισραήλ. Στην περίπτωση αυτή ας έχουμε υπόψη ότι, κατά την άποψη των Αμερικανών η Τουρκία είναι για το ΝΑΤΟ πιο σημαντική από την Ελλάδα, και η Ελλάδα είναι πιο σημαντική από την Κύπρο. Αμφιβάλλω αν οι Ηνωμένες Πολιτείες θα θελήσουν να ξαναεπέμβουν».

Ο κ. Κληρίδης είπε πως, πιστεύει πως αν θελήσει η Τουρκία να εισβάλει στην Κύπρο οι Ηνωμένες Πολιτείες που ενδιαφέρονται να διασώσουν τη νοτιανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ δεν είναι δυνατό να μην εκδηλώσουν πάλιν το ενδιαφέρον τους.

Ο Αμερικανός πρώην διπλωμάτης Μπατλ απάντησε ως εξής στον κ. Κληρίδη:

«Το ενδιαφέρον μας ναι, θα το εκδηλώσουμε. Αλλά η εκδήλωση στην πράξη αυτού του ενδιαφέροντος είναι αμφίβολη. 'Αλλωστε το 1967 είχαμε επέμβει την τελευταία στιγμή με πολλούς δισταγμούς. Συνεπώς υπάρχει το στοιχείο του επείγοντος στις (διακοινοτικές) διαπραγματεύσεις σας».

Ο κ. Μπίτσιος σχολιάζει τις πιο πάνω δηλώσεις ως εξής:

«'Ηταν φανερό ότι ο Στιούαρτ με την ωμή γλώσσα που χρησιμοποίησε, ήθελε να προειδοποιήσει ότι αν, λόγω της άκαρπης παράτασης των (διακοινοτικών) διαπραγματεύσεων, δημιουργούνταν στην Κύπρο νέα διακοινοτικά επεισόδια που θα έδιναν στην Τουρκία αφορμή επέμβασης, τότε οι Κύπριοι δε θα έπρεπε να υπολογίζουν σε αποτελεσματική αποτρεπτική ενέργεια της Ουάσιγκτων. Το μήνυμα του Στιούαρτ ήταν σαφές. Με απλά λόγια, έλεγε στους Κυπρίους: Τελειώνετε με τις διαπραγματεύσεις αλλιώς υπάρχει ο κίνδυνος να βρεθείτε μόνοι έναντι της Τουρκίας.... Οι προειδοποιήσεις αυτές δεν άλλαξαν την πορεία των πραγμάτων στη Λευκωσία. Και αμέριμνοι βάδισαν όλοι προς τον Ιούλιο του 1974....».

Εδώ θα 'θελα να προσθέσω κάτι σχετικό που είχα πει στον αείμνηστο Μακάριο στις 8 Ιουνίου 1973: «*Πολύ φοβούμαι (του είπα) ότι, αν εξακολουθήσετε να παρατείνετε για πολύ τις διαπραγματεύσεις, δεν αποκλείεται να συνωμοτήσει η (δικτατορική) Κυβέρνηση Γεωργίου Παπαδοπούλου με την Τουρκική Κυβέρνηση, και αφού δημιουργήσουν κάποια επεισόδια που θα χρησιμοποιήσουν σαν πρόφαση, να επέμβουν στρατιωτικά ...». (Δες κεφ. «Συνάντηση του Συγγραφέα με τον Πρόεδρο Μακάριο (8.6.1973)», σ. 333).*

Τελικά, την πρόφαση που ζητούσαν οι Τούρκοι, τους την πρόσφερε επίκαιρα η Χούντα του παρανοϊκού Δημήτρη Ιωαννίδη που αντικατέστησε το Γεώργιο Παπαδόπουλο, με το εγκληματικό πραξικόπημα εναντίον του Προέδρου Μακαρίου.

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΔΕΧΤΗΚΕ ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ Τ/Κ ΟΜΟΣΠΟΝΔΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΧΡΙ 25% ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Αρχές Μαρτίου 1975 (όπως γράφει στο βιβλίο του ο κ. Μπίτσιος) ο Πρόεδρος Μακάριος παρακάλεσε την Ελληνική Κυβέρνηση να ζητήσει από τον Αμερικανό Υπουργό Εξωτερικών κ. Κίσσιγκερ να εκμαιεύσει τις πραγματικές διαθέσεις της Κυβέρνησης της 'Αγκυρας για το Κυπριακό και ιδιαίτερα για το εδαφικό που ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας κ. Καραμανλής θεωρούσε «*κλειδί*» του προβλήματος. Ο κ. Μπίτσιος συναντήθηκε με τον κ. Κίσσιγκερ στις Βρυξέλλες στις 7 Μαρτίου 1975 κι αυτός δέχτηκε να βολιδοσκοπήσει την Τουρκική Κυβέρνηση. Στις 11 Μαρτίου 1975 ο κ. Κίσσιγκερ επισκέφτηκε την 'Αγκυρα και συνάντησε τον Πρωθυπουργό, τον Υπουργό Εξωτερικών, τον αρχηγό του Γενικού Επιτελείου και τον Πρόεδρο της Τουρκικής Δημοκρατίας. 'Οπως πληροφόρησε σε λίγες μέρες τον κ. Μπίτσιο ειδικός απεσταλμένος του κ. Κίσσιγκερ «*το μόνο συμπέρασμα που απεκόμισε ήταν ότι το εδαφικό ήταν διαπραγματεύσιμο μέσα στα πλαίσια διπεριφερειακής ομοσπονδίας*», δεν μπορούσαν όμως να προσδιορίσουν «*λεπτομερειακά στοιχεία της λύσης*».

Στη Διάσκεψη του Ελσίνκι, τον Ιούλιο 1975 (συνεχίζει ο κ. Μπίτσιος) ο Πρόεδρος Μακάριος, που είχε στο μεταξύ διαπιστώσει ότι η έμμεση βολιδοσκόπηση από τον Κίσσιγκερ των τουρκικών προθέσεων δεν είχε αποδώσει, έκρινε ότι έπρεπε να πάρει ο ίδιος την πρωτοβουλία για τη χάραξη μιας άλλης γραμμής, της πολυφερειακής ομοσπονδίας, και με έκταση των τουρκικών καντονίων που να μην αφίσταται αισθητά από την πληθυσμιακή αναλογία όπως είχε αποφασιστεί στην Αθήνα την 1η Δεκεμβρίου 1974.

'Ετσι, ο Πρόεδρος Μακάριος στο Ελσίνκι «*αποφάσισε να εμπιστευτεί τη νέα γραμμή του σε ορισμένους ηγέτες που μπορούσαν ν' ασκήσουν την επιρροή τους στην 'Αγκυρα. Συνάντησε πρώτα τον κ. Καραμανλή και του εδήλωσε ότι αν οι Τούρκοι περιόριζαν τις εδαφικές τους απαιτήσεις μέχρι το πολύ το 20-25%*[360] *του εδάφους της Δημοκρατίας, τότε δε θα τον ενδιέφερε αν η ομοσπονδία θα ήταν διπεριφερειακή ή πολυπεριφερειακή. Συναντήθηκε έπειτα ο Αρχιεπίσκοπος με ορισμένους Ευρωπαίους ηγέτες και επανέλαβε τις νέες του θέσεις. Προσδοκία του ήταν ότι η ύστατη εκείνη χειρονομία του θα προωθούσε τους ξένους συνομιλητές του να πιέσουν αποτελεσματικά την Άγκυρα να την αποδεχθεί και ν' ανοίξει έτσι ο δρόμος προς μια ανεκτή λύση του προβλήματος».*

Τίποτε όμως το συγκεκριμένο δε βγήκε από τις προσπάθειες του Προέδρου Μακαρίου στο Ελσίνκι.

[360] 'Οπως ήδη αναφέραμε, κατά τη διάρκεια της πρώτης συνάντησης του με τον κ. Ντενκτάς στις 27.1.1977, ο Μακάριος του είχε πει πως θα δεχόταν η έκταση της Τ/Κ Ομόσπονδης ζώνης να είναι 20-25%.

ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΚΛΗΡΙΔΗ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΗ ΣΥΝΟΜΙΛΗΤΗ

Ο κ. Μπίτσιος ιστορεί ως εξής την υπόθεση που τελικά οδήγησε στην παραίτηση του κ. Γλαύκου Κληρίδη τον Απρίλιο 1976 από τη θέση του Συνομιλητή:

Τον Οκτώβριο 1975 ο Πρόεδρος Μακάριος παρακάλεσε το Γάλλο Υπουργό Εξωτερικών που θα επισκεπτόταν την 'Αγκυρα να βολιδοσκοπήσει τους Τούρκους για τις διαθέσεις τους για το κυπριακό, ύστερα από τις δηλώσεις του στο Ελσίνκι. 'Υστερα από την παρέμβαση της Γαλλίας και άλλων μελών της ΕΟΚ η 'Αγκυρα εκδηλώθηκε περισσότερο συμβιβαστική στο θέμα της επανάληψης των διαπραγματεύσεων. «*Ο Υπουργός Εξωτερικών κ. Τσακλαγιαγκίλ (γράφει ο κ. Μπίτσιος) δηλώνει σε ξένους πρέσβεις που μας το μεταδίδουν ότ,ι αν συμφωνηθεί ότι θα ισχύσει η αρχή του PACKAGE DEAL (συνολική συμφωνία) η τουρκική πλευρά δε θα θέσει προκαταρκτικούς όρους και (προσθέτει), προκειμένου για το εδαφικό, ενώ για εσωτερικούς λόγους η Τουρκική Κυβέρνηση κωλύεται να καθορίσει η ίδια εδαφικά ποσοστά, δέχεται να τα προσδιορίσει πρώτη η ελληνοκυπριακή αντιπροσωπεία έστω κι αν στην εκκίνηση οι προτάσεις της είναι ακραίες»*. Τα μηνύματα για τις τουρκικές αυτές διαθέσεις διαβιβάζονται στη Λευκωσία. Ο Αρχιεπίσκοπος τα εξετάζει, τα συζητεί και κατασταλάζει στην άποψη ότι αν οι Τούρκοι παραιτούνταν από κάθε προκαταρκτικό όρο, εκείνος θα δεχόταν να επαναληφθούν οι διαπραγματεύσεις με ανοικτή ημερήσια διάταξη, με βάση το package deal και κάτω από το δικό του πια όρο ότι, πρώτο θέμα συζήτησης θα ήταν το εδαφικό. Σε ερώτηση του πρέσβη μας Μιχάλη Δούντα, αν θα δεχόταν στην περίπτωση αυτή να υποβάλει πρώτη η ελληνοκυπριακή πλευρά προτάσεις για το εδαφικό, ο Μακάριος «*συμφωνεί προθύμως»*.

Με βάση όλα αυτά, ο κ. Μπίτσιος υπέγραψε στις Βρυξέλλες με τον κ. Τσακλαγιαγκίλ στις 12 Δεκεμβρίου 1975 σχετικό πρακτικό και συμφώνησε πως η ελληνοκυπριακή πλευρά θα υπέβαλλε πρώτη προτάσεις για το εδαφικό. Ο κ. Μπίτσιος εξηγεί πως «*δυο ήσαν τα ουσιώδη σημεία που είχαν επιτευχθεί στις Βρυξέλλες»*:

α. ότι ο Τσακλαγιαγκίλ παραιτήθηκε από όλους τους προκαταρκτικούς όρους που ο ίδιος και ο Ντενκτάς επί μήνες ανένδοτα προέβαλλαν.

β. και κυρίως, το εδαφικό θα συζητιόταν πρώτο, γιατί από την εξέλιξη που θα έπαιρνε, θα μπορούσε η ελληνοκυπριακή πλευρά να υπολογίσει και τον αριθμό των προσφύγων που θα επέστρεφαν στις εστίες τους. Στόχος των Κυπρίων δε θα ήταν να ξαναγυρίσουν οι πρόσφυγες όπως-όπως στο «*Βορρά»*, ακόμα και σε τμήματα που θα παρέμεναν κάτω από τουρκοκυπριακή διοίκηση, αλλά να επιστρέψουν σε περιοχές που, βάσει της συμφωνίας, θα περιέρχονταν στο ελληνοκυπριακό τμήμα της Ομοσπονδίας. Προηγείταν λοιπόν στην αντίληψη του Μακαρίου το εδαφικό του προσφυγικού και αιτιολογούσε το αίτημα του να περιοριστεί το τουρκοκυπριακό καντόνιο το πολύ στο 25% του εδάφους. Και ο κ. Μπίτσιος συνεχίζει:

«Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ενημερώθηκε επί του κειμένου του Πρακτικού και των όσων είχαμε συζητήσει με τον Τούρκο υπουργό, από τον πρέσβη Ι. Τζούνη, που πήγε αμέσως για το σκοπό αυτό στη Λευκωσία. Ο Μακάριος αφού διαπίστωσε ότι όσα είχαν αποφασιστεί στις Βρυξέλλες ανταποκρίνονταν στα DESIDERATA του (στα όσα επιθυμούσε), συνεφώνησε».

Στους επόμενους μήνες οι Τούρκοι και προπάντων ο Ντενκτάς προσπάθησαν να απαγκιστρωθούν από τη Συμφωνία των Βρυξελλών της 12ης Δεκεμβρίου 1975. «*Χρειάστηκε η ανεξάντλητη υπομονή του κ. Βάλντχαϊμ για να πετύχει τελικά την ευθυγράμμιση των δυο μερών πάνω σ' ένα σχέδιο του, «συμφωνημένης βάσης» που άνοιξε το δρόμο προς τον πέμπτο γύρο της Βιέννης (17-21 Φεβρουαρίου 1976)*».

Στη Βιέννη ο Γλαύκος Κληρίδης πήρε την εντολή (του Εθνικού Συμβουλίου της Κύπρου) να μην καταθέσει προτάσεις στο εδαφικό αν ο Ντενκτάς δεν υπέβαλλε αντιπροτάσεις στην ίδια συνεδρίαση. Ο Ντενκτάς επέμενε στα όσα συμφωνήθηκαν στις Βρυξέλλες και απειλείτο ναυάγιο των συνομιλιών. «*Με τη βοήθεια του Κουρτ Βάλντχαϊμ (γράφει ο κ. Μπίτσιος) επήλθε κάποιος συμβιβασμός. Οι δυο συνομιλητές ανέλαβαν να καταθέσουν αμοιβαία τις προτάσεις πάνω στα επίμαχα θέματα, στον αντιπρόσωπο του Γ.Γ. στη Λευκωσία μέσα σε έξι εβδομάδες. Επί πλέον ο Κληρίδης συμφώνησε με τον Ντενκτάς ότι στο εδαφικό θα υπέβαλλε πρώτος προτάσεις, δίνοντας στον Τουρκοκύπριο συνομιλητή περιθώριο δέκα ημερών για να τις μελετήσει και να δώσει τις αντιπροτάσεις του».*

Με βάση εκείνη τη συμφωνία, ο Κληρίδης έδωσε στον Ντενκτάς τις ελληνοκυπριακές προτάσεις για το εδαφικό και όταν τούτο έγινε γνωστό, ο Κληρίδης αναγκάστηκε να παραιτηθεί από τη θέση του συνομιλητή.

Ο κ. Μπίτσιος γράφει πως, «*δεν ήταν εντελώς σωστό»* το επιχείρημα που εκφράστηκε στο Εθνικό Συμβούλιο πως, δηλαδή με το να δώσει πρώτη η ελληνική πλευρά τις προτάσεις για το εδαφικό, η τουρκική πλευρά θα είχε το πλεονέκτημα να γνωρίζει τις ελληνικές απόψεις χωρίς να εκδηλώσει τις δικές της, γιατί «*οι Τούρκοι γνώριζαν άριστα, από τις συνομιλίες του Αρχιεπισκόπου με ξένους συνομιλητές του, ότι ο Μακάριος δεχόταν να διατηρήσει η τουρκοκυπριακή ομόσπονδη περιφέρεια έκταση μέχρι 20-25%. Άλλωστε, για διαπραγματευτικούς λόγους, οι έγγραφες προτάσεις του Κληρίδη θα ανέφεραν ακόμα μικρότερο ποσοστό και οι διαπραγματεύσεις θα γίνονταν με τη συμφωνημένη βάση του package deal. Οποιαδήποτε κατά τη διαδρομή της διαπραγματεύσης παραχώρηση, αυτόματα θα ακυρωνόταν αν δεν επήρχετο συνολική συμφωνία».* Το συμπέρασμα του κ. Μπίτσιου είναι πως «*Η αντικατάσταση του Κληρίδη ως συνομιλητή και οι διαφωνίες εκείνες δεν ωφέλησαν τη διαπραγματευτική θέση των Κυπρίων».*

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ «ΦΑΚΕΛΟΣ ΚΥΠΡΟΥ»

Σχετικά με τον «*Φάκελο της Κύπρου»* ο κ. Μπίτσιος γράφει: «*Αναζήτησα έστω και ίχνη των στοιχείων που συνθέτουν το κυπριακό δράμα του Ιουλίου 1974, στο Υπουργείο Εξωτερικών μετά την πτώση της Δικτατορίας. Ερώτησα υπηρεσιακά στελέχη αν υπήρχαν ενδείξεις, αν είχαν κάτι πληροφορηθεί, κάτι ακούσει, αν μπορούσαν να δώσουν κάποια απάντηση στο ερώτημα: Πάνω σε ποιους υπολογισμούς, σε ποιες και από ποια πλευρά ενθαρρύνσεις στηρίχθηκε ο σχεδιασμός του πραξικοπήματος της 15ης Ιουλίου 1974. Μάταια. Αναπάντητα μένουν λοιπόν όλα αυτά τα ερωτήματα».*

Δυστυχώς ο χώρος δε μου επιτρέπει να επεκταθώ και σε άλλες σελίδες του κυπριακού όπως τις εξιστορεί ο κ. Δημήτρης Μπίτσιος στο πιο πάνω βιβλίο του, το οποίο αποτελεί σημαντική συμβολή στην τεκμηριωμένη ιστορία του Κυπριακού και των άλλων Ελληνο-Τουρκικών διαφορών στα χρόνια 1974 – 1977, που ο κ. Μπίτσιος ήταν Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας.

Ο Γ.Γ. ΝΑ ΕΤΟΙΜΑΣΕΙ ΚΑΙ ΥΠΟΒΑΛΕΙ ΣΤΙΣ ΔΥΟ ΠΛΕΥΡΕΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟ ΣΧΕΔΙΟ ΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΥΣ ΦΑΪΝΑΝΣΙΑΛ ΤΑΪΜΣ[361] (21.2.1983)

Α. Αναφερόμενος στο κύριο άρθρο της εφημερίδας σας (16 Φεβρουαρίου) με τίτλο «*Ευκαιρία στην Κύπρο»* και ιδιαίτερα στις αξιέπαινες εισηγήσεις σας στις δυο τελευταίες παραγράφους του άρθρου σας, παρακαλώ να μου επιτρέψετε να κάνω τις πιο κάτω παρατηρήσεις και εισηγήσεις:

Οι διακοινοτικές συνομιλίες υποτίθεται πως πρέπει, σύμφωνα με τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών, να διεξάγονται «*πάνω σε ίση βάση»* και να επιδιώκουν «*να επιτύχουν ελεύθερα μια αμοιβαία αποδεκτή λύση που θα βασίζεται πάνω στα θεμελιώδη και νόμιμα δικαιώματα των δυο κοινοτήτων».*

Δυο βασικοί λόγοι για τους οποίους οι συνομιλίες αυτές απέτυχαν ώς τώρα να καταλήξουν σε συμφωνία πάνω σε οποιοδήποτε ουσιώδες θέμα είναι, κατά τη γνώμη μου, οι εξής:

1. Λαμβανομένου υπόψη πως πάνω από 37% του εδάφους της νήσου κατέχεται από τα τουρκικά στρατεύματα, γίνεται πρόδηλο πως οι συνομιλίες δε διεξάγονται «*πάνω σε ίση βάση»* και

[361] Οι Financial Times δημοσίευσαν στις 21.2.1983 μόνο το (Β) μέρος της επιστολής αυτής με τίτλο «An opportunity for United Nations in Cyprus». Μετάφραση ολόκληρης της επιστολής δημοσιεύτηκε στις 25.2.1983 στην «Αλήθεια» και στις 27.2.1983 στη «Σημερινή».

2. Κάθε πλευρά αφήνεται ελεύθερη να ερμηνεύσει τα δικά της «*θεμελιώδη και νόμιμα δικαιώματα»* με το δικό της ευσεβοποθικό τρόπο, που είναι διαμετρικά αντίθετος από τον τρόπο που η άλλη πλευρά βλέπει τα δικά της δικαιώματα.

Β. Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Κυπριακό πρόβλημα δεν μπορεί να λυθεί παρά μόνο με ένα δίκαιο αμοιβαίο συμβιβασμό που θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με κάποια εξωτερική βοήθεια. Σχετικά, εισηγούμαι τα πιο κάτω:

Ο κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ, Γ. Γ. των Η. Ε., ο οποίος ασχολείται με το πρόβλημα της Κύπρου από πολλά χρόνια και ξέρει καλύτερα από κάθε άλλον όλες τις πτυχές του προβλήματος όπως και τις απόψεις των δυο πλευρών, θα ’πρεπε να ετοιμάσει και να υποβάλει προς τα ενδιαφερόμενα μέρη ένα γενικό συνολικό (an overall package-deal) σχέδιο λύσεως του Κυπριακού, που κατά την αμερόληπτη γνώμη του, θα ικανοποιούσε με ένα δίκαιο τρόπο τα «*θεμελιώδη και νόμιμα δικαιώματα»* και των δυο κοινοτήτων.

Ταυτόχρονα, θα έπρεπε να ζητήσει από τα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας και από άλλους (π.χ. από την ομάδα επαφής των Αδεσμεύτων και την ΕΟΚ) ν' ασκήσουν την επιρροή τους άμεσα και έμμεσα πάνω στην 'Αγκυρα, την Αθήνα και τη Λευκωσία, να δεχτούν το προτεινόμενο σχέδιο σαν την καλύτερη και ίσως μοναδική ευκαιρία που τους δίνεται για να λύσουν ειρηνικά αυτό το δυναμικά εκρηκτικό πρόβλημα.

Επειδή το δίκαιο συμβιβαστικό σχέδιο του Γ.Γ. κατ' ανάγκη θα συνεπάγεται μερικές δυσάρεστες παραχωρήσεις κι από τις δυο πλευρές, θα ’ταν καλύτερα εάν η ευθύνη για την αποδοχή του προτεινόμενου σχεδίου λύσεως μετατίθετο από τους ώμους των αρχηγών στους ώμους του λαού των δυο κοινοτήτων, με την υποβολή του σχεδίου σε χωριστά δημοψηφίσματα κάτω από την επίβλεψη των Η.Ε., νοουμένου ότι οι αρχηγοί θα πειστούν να υιοθετήσουν ευνοϊκή στάση έναντι του σχεδίου.

Ελπίζω πως η Βρετανική Κυβέρνηση, η οποία εγγυήθηκε με μια δεσμευτική Συνθήκη, την ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας θα υποστηρίξει την πιο πάνω διαδικασία για λύση του Κυπριακού.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 30
(1992)

Στα επόμενα χρόνια ο Γ.Γ. των Η.Ε. ετοίμασε και υπέβαλε στις δυο πλευρές τα πιο κάτω σχέδια λύσης των κυριωτέρων πτυχών του Κυπριακού.

α. Στις 8 Αυγούστου 1983 ο Γ.Γ. κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ υπέβαλε τους λεγόμενους «*Δείκτες»* σχετικά με τη λύση των πτυχών της Εκτελεστικής Εξουσίας, της Νομοθετικής και του Εδαφικού.

β. Στις 17 Ιανουαρίου 1985 ο ίδιος παρουσίασε, στη συνάντηση Κυπριανού-Ντενκτάς, σχέδιο λύσης του Κυπριακού.

γ. Τον Απρίλιο 1985 ο ίδιος παρουσίασε στις δυο πλευρές το «*Ενοποιημένο Σχέδιο Συμφωνίας για την Κύπρο».*

δ. Στις 29 Μαρτίου 1986, ο ίδιος παρουσίασε στις δυο πλευρές το «*Σχέδιο Πλαισίου Συμφωνίας για την Κύπρο».*

ε. Στις 25 Ιουλίου 1989 ο ίδιος παρουσίασε στις δυο πλευρές μια «*Δέσμη Ιδεών που καλύπτει τις κυριότερες πτυχές του Κυπριακού»*.

Σε όλες τις πιο πάνω περιπτώσεις πότε η μια και πότε η άλλη πλευρά, τις απέρριπταν και δε σημειώθηκε καμιά πρόοδος.

στ. Η τελευταία περίπτωση που αφήνει αρκετές ελπίδες για λύση του Κυπριακού είναι η έκθεση και η «*Δέσμη Ιδεών»* μαζί με σχετικό χάρτη του νέου Γ.Γ. Μπούτρος Γκάλι, στις 21.8.1992, η οποία επικυρώθηκε από την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας 774 στις 26.8.1992, και η οποία θα συζητηθεί από τον Πρόεδρο Βασιλείου και τον Τουρκοκύπριο ηγέτη κ. Ντενκτάς στις 26 Οκτωβρίου 1992, και τελικά θα υποβληθεί σε χωριστά δημοψηφίσματα στις δυο κοινότητες.

Αυτή η διαδικασία συμπίπτει μ' εκείνη που εισηγήθηκα στην πιο πάνω επιστολή μου στους Φαϊνάνσιαλ Τάιμς πριν 9 χρόνια.

ΑΝΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΕΣ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΩΣ ΤΟ 1978 29.000 ΑΝΑΤΟΛΙΤΩΝ ΕΠΟΙΚΩΝ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΚΥΠΡΟ[362] (8.7.1983)

ΤΙ ΙΣΧΥΡΙΣΤΗΚΕ Ο ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Μιλώντας στην τελευταία σύνοδο της Γενικής Συνέλευσης των Η.Ε., που συζήτησε το Κυπριακό (στις 13 Μαΐου 1983), ο Αντιπρόσωπος της Τουρκίας προσπάθησε να διαψεύσει την κατηγορία πως η Τουρκία επιδιώκει ν' αλλοιώσει το δημογραφικό χαρακτήρα της Κύπρου με τη μεταφορά στην Κύπρο εποίκων από την Ανατολία, λέγοντας τα εξής:

«Οι Ελληνοκύπριοι ισχυρίζονται πως η Τουρκία αποπειράθηκε ν' αλλοιώσει το δημογραφικό χαρακτήρα της Κύπρου. Θα το θέσω όσο απλά μπορώ. Η Τουρκία δεν αποπειράθηκε ν' αλλοιώσει το δημογραφικό χαρακτήρα της Κύπρου. Περιττό να πω πως, αν υπήρχε οποιαδήποτε αλήθεια στο γελοίο αυτό ισχυρισμό, ασφαλώς αυτή θα έβγαινε στην επιφάνεια, γιατί βέβαια δεν είναι δυνατό να εγκατασταθεί, να κρυφτεί και να μένει κρυμμένος μεγάλος αριθμός ανθρώπων

[362] 'Αρθρο που δημοσιεύτηκε στα αγγλικά στο «Cyprus Mail» στις 8.7.1983 και στα ελληνικά στο «Φιλελεύθερο» στις 9.7.1983, στη «Σημερινή» και την «Αλήθεια» στις 10.7.1983 και στον «Αγώνα» στις 13.7.1983.

χωρίς ν' ανακαλυφθεί αμέσως. Δεν βλέπουμε σε τι ωφελεί να επαναλαμβάνονται τέτοιοι αβάσιμοι ισχυρισμοί».[363]

ΤΙ ΙΣΧΥΡΙΣΤΗΚΕ Ο κ. ΑΤΑΛΑΫ

Επίσης, ο Τουρκοκύπριος κ. Αταλάϋ μιλώντας στην τελευταία συνεδρία (15 Ιουνίου 1983) του Συμβουλίου Ασφαλείας που συζήτησε το θέμα της ανανέωσης της θητείας της ΟΥΝΦΙΚΥΠ αρνήθηκε κι αυτός την ίδια κατηγορία και είπε:

«Σήμερα ο αντιπρόσωπος των Ελληνοκυπρίων επανέλαβε και πάλι τον ισχυρισμό πως μεταφέρονται και εγκαθίστανται στην Κύπρο έποικοι από την Τουρκία. Αυτός ο ισχυρισμός είναι λανθασμένος και ο προφανής σκοπός του είναι η απόκτηση πολιτικού κέρδους με την παραπλάνηση της κοινής γνώμης πως η Τουρκία εποικεί την Κύπρο».[364]

ΟΙ Τ/Κ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ
Ο ΚΑΛΥΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΠΙΟ ΑΔΙΑΨΕΥΣΤΟΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ

Ο καλύτερος και πιο αδιάψευστος μάρτυρας για το γεγονός πως ώς το 1978 υπήρχαν στην τουρκοκρατούμενη βόρεια περιοχή της Κύπρου περίπου 29.000 Ανατολίτες έποικοι, είναι οι στατιστικές εκθέσεις που δημοσιεύει στα αγγλικά το αυτο-καλούμενο «*Τμήμα Στατιστικών και Ερευνών του Οργανισμού Κρατικού Προγραμματισμού του Γραφείου του Πρωθυπουργού της Τουρκικής Ομόσπονδης Πολιτείας Κύπρου»*, (“STATISTICS AND RESEARCH DEPARTMENT of the PRIME MINISTRY STATE ORGANIZATION of the TURKISH FEDERATED STATE OF KIBRIS”).

Στη «*Δημογραφική 'Εκθεση 1980»* (DEMOCRATIC REPORT 1980) και την «*Ετήσια Στατιστική 'Εκθεση 1981»* (STATISTICAL YEARBOOK 1981) που δημοσιεύονται από το πιο πάνω Τμήμα, δίνονται οι εξής στατιστικές πληροφορίες:

1. Ο πληθυσμός της τουρκοκυπριακής (Τ/Κ) κοινότητας το 1972 υπολογίστηκε πως ήταν 112.234, και ώς το Μάρτιο 1975 αυξήθηκε σε 114.744, δηλαδή αυξανόταν κατά μέσο όρο κατά 840 άτομα το χρόνο.

2. Τον Οκτώβριο 1975, (δηλαδή μέσα σε επτά μήνες) ο «*πληθυσμός της Τ/Κ Κοινότητας»* παρουσιάζεται από τις πιο πάνω στατιστικές πως αυξήθηκε απότομα κατά 12.205 άτομα και έφτασε τις 126.949.

3. Μέσα στο 1977 ο ίδιος πληθυσμός αυξήθηκε επίσης απότομα κατά 14.864 και έφτασε τις 145.000.

4. Τον Απρίλιο 1978 η Τ/Κ διοίκηση διεξήγαγε απογραφή σύμφωνα με την οποία ο συνολικός αριθμός των κατοίκων της Βόρειας Κύπρου ήταν 146.790.

[363] U.N. General Assembly, Provisional Verbatim Record A/37/PV120, 17 May 1983, p.53-54.
[364] U.N. Security Council, Provisional Verbatim Record S/PV 2453, 15 June 1983, p. 41.

Για τα επόμενα χρόνια οι Τ/Κ Δημογραφικές και Στατιστικές εκθέσεις βασίζονται πάνω στην απογραφή 1978 και προσθέτουν μόνο τη φυσιολογική αύξηση του πληθυσμού χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους καινούργιους εποίκους οι οποίοι συνέχισαν να έρχονται.

Πιο λεπτομερειακά οι ίδιες στατιστικές δείχνουν την εξέλιξη του «*πληθυσμού της Τ/Κ κοινότητας»* ως εξής:

		Αύξηση από το προηγούμενο	Πληθυσμός
	1960		104,942
	1972	7.292	112.234
Μάρτιος	1975	2.510	114.744
Οκτώβριος	1975	12.205	126.949
	1976	3.187	130.136
	1977	14.864	145.000
Απρίλιος	1978	1.740	146.740

Ο πιο πάνω πληθυσμός για το 1960 είναι ο ίδιος που έδωσε η Επίσημη Απογραφή Πληθυσμού της Δημοκρατίας τον ίδιο χρόνο.

'Οπως αναφέρεται στον Πρόλογο της πιο πάνω «*Δημογραφικής 'Εκθεσης 1980»*, ο πληθυσμός του Απριλίου 1978 βρέθηκε ύστερα από απογραφή που έγινε από την «*Τ/Κ Διοίκηση»* τον ίδιο μήνα. Στην ίδια έκθεση δημοσιεύονται λεπτομέρειες του πληθυσμού όλων των πόλεων και χωριών στην τουρκοκρατούμενη περιοχή, σύμφωνα με την ίδια απογραφή, που συμποσούται σε 146.740. Προφανώς ο αριθμός αυτός δεν περιλαμβάνει τον τουρκικό στρατό που βρίσκεται στην Κύπρο, κι αυτό επιβεβαιώνεται και από το γεγονός πως, ορισμένα χωριά όπου είναι εγκατεστημένοι οι Τούρκοι στρατιώτες παρουσιάζονται στην απογραφή σαν ακατοίκητα - π.χ. Τύμπου, Λουρουτζίνα, Πυργά (Μεσαορίας), 'Αχνα κ.λ.π.

Εάν ο πληθυσμός των Τ/Κ το Μάρτιο 1975 ήταν 114.744 όπως δείχνει η πιο πάνω στατιστική, με τη συνηθισμένη αύξηση του 1% το χρόνο, ο Τ/Κ πληθυσμός του 1978 θα ήταν περίπου 118.000 και συνεπώς τον ίδιο χρόνο οι έποικοι θα ήταν περίπου 29.000 (σύνολο πληθυσμού περίπου 147.000).

ΜΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ

Μια δεύτερη μαρτυρία για τους Ανατολίτες έποικους, μας δίνει ένας πίνακας που δημοσιεύεται στην πιο πάνω δημογραφική έκθεση με τίτλο «*Αφίξεις - αναχωρήσεις και καθαρός αριθμός εισερχομένων μεταναστών*» και που δείχνει τους πιο κάτω αριθμούς:

	καθαρός αριθμός εισερχομένων	Σύνολο
1975	6.793	6.793
1976	1.900	8.693
1977	9.657	18.350
1978	1.034	19.384

Η διαφορά (κάπου 10.000) μεταξύ του αριθμού των προσώπων, που σύμφωνα μ' αυτόν τον πίνακα ήλθαν από το εξωτερικό, και της αύξησης του πληθυσμού των εποίκων όπως φαίνεται στον προηγούμενο πίνακα (ο οποίος εξαιρεί τους Τούρκους στρατιώτες) οφείλεται κατά πάσαν πιθανότητα, πρώτο, στον αριθμό των Τούρκων στρατιωτών που αποστρατεύτηκαν και έμειναν στην Κύπρο σαν πολίτες, δεύτερο στις γεννήσεις και τρίτο σε παραλείψεις καταγραφής όλων των εισερχομένων.

ΜΙΑ ΤΡΙΤΗ ΑΠΟΛΥΤΑ ΠΕΙΣΤΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ

Μια τρίτη απόλυτη πειστική μαρτυρία για τους Ανατολίτες έποικους, μας δίνουν οι στατιστικές γεννήσεων που δημοσιεύονται στην ίδια Δημογραφική 'Εκθεση, όπως και στην Ετήσια Στατιστική 'Εκθεση 1981. Ανάμεσα στις πληροφορίες που δίνουν οι στατιστικοί αυτοί πίνακες είναι και η «*Εθνικότητα*» (NATIONALITY) του πατέρα και της μητέρας των παιδιών που γεννήθηκαν στα χρόνια 1978-81.

Σύμφωνα μ' αυτούς τους πίνακες, γεννήθηκαν στα 4 αυτά χρόνια 10.656 παιδιά και οι 21.312 γονείς τους, χωρίζονται ως εξής:

(α) Γονείς που έχουν εθνικότητα την «*Τουρκική Ομόσπονδη Πολιτεία Κύπρου*» (δηλ. Τουρκοκύπριοι)	15.390 =	72,2%
(β) Γονείς που έχουν εθνικότητα τη «*Δημοκρατία της Τουρκίας*» (δηλ. Ανατολίτες έποικοι (Α.Ε.))	5.808 =	27,3%
(γ) 'Αλλοι	114 =	0,5%
ΟΛΙΚΟ	21.312	100,0%

Αν οι Ανατολίτες έποικοι είχαν το ίδιο ποσοστό γεννητικότητας όπως εκείνο των Τουρκοκυπρίων, τότε ο πληθυσμός των Ανατολιτών εποίκων έπρεπε να

ήταν το 1978, 27.3 τοις εκατό του συνολικού πληθυσμού των 147.000, έπρεπε δηλαδή να ήταν 40.000.

Στην πραγματικότητα, φαίνεται πως το ποσοστό της γεννητικότητας των Ανατολιτών εποίκων είναι πολύ μεγαλύτερο απ' εκείνο των Τ/Κ - όπως επιβεβαιώνεται και από άλλες πληροφορίες από Τ/Κ πηγές - κι έτσι ο πληθυσμός τους θα είναι μικρότερος από τις 40.000.

Η ΕΠΙΜΙΞΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΤΩΝ ΕΠΟΙΚΩΝ ΜΕ Τ/Κ

Οι ίδιοι στατιστικοί πίνακες μας δίνουν ακόμη μια ενδιαφέρουσα πληροφορία.

Οι 5.808 Ανατολίτες έποικοι (Α.Ε.) που ήσαν γονείς παιδιών που γεννήθηκαν στα χρόνια 1978-81 χωρίζονται σε άντρες και γυναίκες ως εξής:

	Ανατολίτες γονείς	
	'Αντρες	Γυναίκες
(α) Γονείς που οι δυο τους ήσαν Α.Ε	2.179	2.179
(β) Πατέρες Α.Ε. και Μητέρες Τ/Κ	1.171	
(γ) Μητέρες Α.Ε. και Πατέρες Τ/Κ		279
ΟΛΙΚΟ	3.350	2.458

Αυτό σημαίνει πως από τους 3.350 Ανατολίτες πατέρες παιδιών που γεννήθηκαν σ' εκείνα τα 4 χρόνια, οι 1171 (δηλ. 35%) ήσαν παντρεμένοι με Τουρκοκύπριες, και από τις Ανατολίτισσες μητέρες οι 11% (279 από τις 2.458) ήσαν παντρεμένες με Τουρκοκύπριους.

Αυτοί οι αριθμοί αποτελούν μια επιπρόσθετη αδιαμφισβήτητη μαρτυρία για την αλλαγή του δημογραφικού χαρακτήρα της Κύπρου που έγινε κιόλας με την κάθοδο Ανατολιτών εποίκων στην τουρκοκρατούμενη περιοχή της Κύπρου, και με την επιμιξία τους με τους Τουρκοκύπριους.

'Ολα αυτά ενισχύουν την άποψη που εξέφρασα σε μια προηγούμενη μελέτη μου, πως όσο περνούν τα χρόνια και το Κυπριακό παραμένει άλυτο, τόσο δυσκολότερη γίνεται η λύση του, γιατί στο μεταξύ μονιμοποιούνται τα τετελεσμένα, και κοντά σ' άλλα, «*οι Ανατολίτες έποικοι συγχωνεύονται με τους Τουρκοκύπριους, αυξάνονται και ριζώνουν, και γίνεται πιο δύσκολο το διώξιμο τους*».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 31

(1992)

Στα επόμενα χρόνια μετά το 1978 συνεχίστηκε η κάθοδος Ανατολιτών στη Βόρεια Κύπρο και το 1988 ο κ. Ντενκτάς σε μια συνέντευξη του με την Ισπανική εφημερίδα «EL PAIS» που αναδημοσιεύτηκε στο «*Φιλελεύθερο*» στις 21.7.1988

παραδέχτηκε ότι «*υπάρχουν στη Βόρεια Κύπρο μεταξύ 45.000 και 50.000 άτομα που ήρθαν από την Τουρκία»*.

Το 1992 ο αριθμός των Ανατολιτών εποίκων πιθανό να είναι πάνω από 60.000.

ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΓΕΝΕΥΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΗΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ[365]

Η κάθοδος των Ανατολιτών στη Βόρεια Κύπρο αποτελεί κατάφωρη παραβίαση τόσο της Διεθνούς Συνθήκης της Γενεύης 1949, όσο και της «*Συνθήκης Εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας 1960»*.

Το τμήμα ΙΙΙ του άρθρου 49 της Συνθήκης της Γενεύης 1949 την οποία υπέγραψε και η Τουρκία, απαγορεύει οποιαδήποτε δημογραφική αλλαγή σε περιοχές που καταλαμβάνονται στρατιωτικά. 'Αρα όλοι οι έποικοι είναι παράνομοι, σύμφωνα με την πιο πάνω συνθήκη.

Επίσης το παράρτημα Δ' της Συνθήκης Εγκαθίδρυσης της κυπριακής Δημοκρατίας - η οποία ισχύει εφόσον οι Βρετανικές Βάσεις στην Κύπρο κρατούνται από τους Βρετανούς με βάση αυτή τη Συνθήκη - περιορίζει τη μετανάστευση στην Κύπρο Τούρκων κυπριακής καταγωγής σε οποιοδήποτε χρόνο στους ακόλουθους αριθμούς: Από την Τουρκία 40, από τη Βρετανία 300 και από άλλες χώρες 140.

Παρόμοιοι περιορισμοί, αλλά με τέσσερις φορές μεγαλύτερους αριθμούς από τους πιο πάνω, επιβάλλονται από την ίδια Συνθήκη και σε 'Ελληνες Κυπριακής καταγωγής που επιστρέφουν από την Ελλάδα, τη Βρετανία και άλλες χώρες. Στην πραγματικότητα, ενώ πολύ λίγοι Ελληνοκύπριοι (Ε/Κ) επέστρεψαν στην Κύπρο από το εξωτερικό, άνω από 25.000 Ε/Κ μετανάστευσαν στην Ελλάδα, Βρετανία και άλλες χώρες από το 1974 μέχρι σήμερα.

'Ετσι είναι φανερό πως οι έποικοι από την Τουρκία είναι **παράνομοι μετανάστες** σύμφωνα με τις δυο Συνθήκες που αναφέρθηκαν πιο πάνω.

[365] Το πιο κάτω μέρος δημοσιεύτηκε στο «Φιλελεύθερο», στην «Αλήθεια» και στα αγγλικά στο "Cyprus Weekly" στις 6.9.1991.

ΓΙΑΤΙ ΠΡΕΠΕΙ Ν' ΑΠΟΔΕΧΘΕΙ Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΟΥΣ «ΔΕΙΚΤΕΣ» ΤΟΥ Γ.Γ. ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ[366] (26.8.1983)

Τις τελευταίες προτάσεις του Γενικού Γραμματέα (Γ.Γ.) των Ηνωμένων Εθνών κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ στις 8 Αυγούστου 1983 πρέπει να τις δούμε σαν την απαρχή της πρωτοβουλίας του για λύση του Κυπριακού που, όπως δήλωσε ο ίδιος στις εκθέσεις του τον περασμένο Δεκέμβριο και Μάϊο, ήταν έτοιμος ν' αναλάβει. Η πρωτοβουλία αυτή του Γ.Γ. υποστηρίχτηκε με ψήφισμα από όλες τις Δυτικές, Ανατολικές και Αδέσμευτες χώρες, όπως και από τις Κυβερνήσεις Κύπρου και Ελλάδας.

Η πρωτοβουλία του Γ.Γ. αναμενόταν αρχές ή μέσα Σεπτεμβρίου και η επίσπευση της αιφνιδίασε και αυτόν ακόμα τον Ειδικό Αντιπρόσωπο του στην Κύπρο κ. Γκόμπι, ο οποίος ετοιμαζόταν να φύγει για διακοπές. Πληροφορίες από την έδρα των Ηνωμένων Εθνών αναφέρουν πως, η επίσπευση αυτή σκοπόν έχει τη ματαίωση των σχεδίων του κ. Ντενκτάς ο οποίος, επωφελούμενος της διακοπής των συνομιλιών σκόπευε να ανακηρύξει χωριστό παράνομο τουρκικό κράτος της Βόρειας Κύπρου.[367]

Κάτω από τις πιο πάνω περιστάσεις γίνεται φανερό πως οι Κυβερνήσεις Κύπρου και Ελλάδας οφείλουν να υποστηρίξουν αυτήν την πρωτοβουλία του Γ.Γ., εκτός μόνο, αν βρίσκουν πως με τις τωρινές προτάσεις του ο Γ.Γ. μας οδηγεί σε μια λύση του Κυπριακού, χειρότερη από άλλες εναλλακτικές λύσεις που θα ήταν δυνατό να επιτύχουμε με κάποιον άλλο τρόπο. Ώς τώρα όμως δε μας είπαν αυτοί που εισηγούνται ν' απορριφθούν οι προτάσεις του Γ.Γ., με ποιο τρόπο θα επιτευχθεί ποτέ καλύτερη λύση.

[366] Δημοσιεύτηκε στην Αθηναϊκή εφημερίδα «Καθημερινή» στις 26 Αυγούστου 1983. Στις 21 Αυγούστου είχε δημοσιευτεί στις κυπριακές εφημερίδες χωρίς τους ακριβείς αριθμούς των δεικτών γιατί δεν είχαν ακόμη γνωστεί.

[367] 'Οπως πραγματικά έκαμε στις 15.11.1983.

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΛΥΘΕΙ ΜΟΝΟ ΜΕ ΤΡΟΠΟ ΑΠΟΔΕΚΤΟ ΚΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΥΟ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

Πρώτα-πρώτα πρέπει να διαπιστώσουμε πως το Κυπριακό δε λύεται υπέρ μας με πόλεμο ή κλεφτοπόλεμο, αν λάβουμε υπόψη τις αποκαρδιωτικές δηλώσεις του Πρωθυπουργού κ. Παπανδρέου στις 19 περασμένου Μαρτίου (1983) όταν ήταν στον Καναδά, πως «*η Τουρκία έχει τη στρατιωτική ικανότητα να επεκτείνει μέσα σε 40 ή 72 ώρες τη στρατιωτική της μηχανή σε ολόκληρη την Κύπρο, ανά πάσα στιγμή, γιατί όπως ξέρετε το νησί είναι πολύ κοντά στην Τουρκία, και απέχει πολύ από την Ελλάδα».*

Κατά συνέπεια, το Κυπριακό πρέπει να λυθεί ειρηνικά, κι αυτό μπορεί να γίνει μόνο με ένα αμοιβαίο συμβιβασμό με τους Τουρκοκύπριους, όπως μας λέει η κατακλείδα όλων των ψηφισμάτων των Ηνωμένων Εθνών: «*Να επιδιωχθεί μέσω των διακοινοτικών συνομιλιών η επίτευξη μιας αμοιβαία αποδεκτής λύσης».* Τα άλλα όλα που λέγονται στα ψηφίσματα μπαίνουν υπό την αίρεση αυτής της παραγράφου που αποτελεί το κλειδί για τη λύση του Κυπριακού.

Αυτό φάνηκε καθαρά το Νοέμβριο του 1978[368] και του 1979[369] όταν η Κυπριακή Κυβέρνηση ζήτησε επίσημα τον πρώτο χρόνο από το Συμβούλιο Ασφαλείας, και το δεύτερο από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, την επιβολή κυρώσεων πάνω στην Τουρκία, αν δεν αποσύρει τα στρατεύματα της από την Κύπρο μέσα σε τακτή προθεσμία. Και στις δυο περιπτώσεις, καμιά (επαναλαμβάνω καμιά) χώρα, είτε Δυτική, είτε Ανατολική, είτε Αδέσμευτη, δεν υποστήριξε αυτό το θεωρητικά δικαιότατο αίτημα της Κυπριακής Κυβέρνησης που απέρρεε από το ψήφισμα που επαναλαμβάνεται από το Συμβούλιο Ασφαλείας και τη Γενική Συνέλευση, εδώ και εννιά χρόνια και που ζητά «*άμεση αποχώρηση όλων των ξένων στρατευμάτων».*

Η απάντηση και των δυο σωμάτων του ΟΗΕ στο αίτημα για κυρώσεις, ήταν: «*Ξαναπροσπαθήστε να βρείτε μια αμοιβαία αποδεκτή λύση μέσω των διακοινοτικών συνομιλιών».*

ΟΙ ΔΙΑΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΟΥ Γ.Γ.

'Οπως είναι γνωστό, οι διακοινοτικές συνομιλίες που, ας μη ξεχνούμε, άρχισαν πριν από 15 ολόκληρα χρόνια, δεν μπόρεσαν να λύσουν το Κυπριακό ούτε πριν ούτε ύστερα από την τουρκική εισβολή. Σκοπός αυτών των συνομιλιών, σύμφωνα με τα ψηφίσματα, ήταν και είναι η εξεύρεση μιας αμοιβαία αποδεκτής λύσης που «*θα βασίζεται πάνω στα θεμελιώδη και νόμιμα δικαιώματα και των δυο Κοινοτήτων».* Φυσικά κάθε πλευρά ερμηνεύει τα «*θεμελιώδη και νόμιμα δικαιώματα»* της με το δικό της επιθυμητό τρόπο που είναι διαμετρικά αντίθετος από τον τρόπο που ερμηνεύει τα δικά της δικαιώματα η άλλη πλευρά.

[368] Security Council Press Release SC 4005, 15.11.1978, and Resolution 440, 1978.
[369] General Assembly Verbatim Record A/34/PV68, 16.11.1979, p. 16, and Resolution 34/30.

Γι' αυτό, το αναπόφευκτο αποτέλεσμα ήταν και είναι το επαναλαμβανόμενο αδιέξοδο, που εξυπηρέτησε και αναπόφευκτα θα εξυπηρετήσει και στο μέλλον τα τουρκικά επεκτατικά σχέδια, γιατί με τα χρόνια εδραιώνεται η τουρκική κατοχή τού (κατ' ακρίβειαν, μαζί με τη νεκρή ζώνη) 40% του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας, με κίνδυνο αυτή να επεκταθεί μια μέρα σ' ολόκληρο το Νησί μας.

Το αδιέξοδο αυτό μπορεί να σπάσει μόνο, αν κάποιο αμερόληπτο τρίτο πρόσωπο ή σώμα, αποδεκτό κι από τις δυο πλευρές, παίξει το ρόλο διαιτητή. Κι ακριβώς αυτό το ρόλο φαίνεται πως επιδιώκει να παίξει ο σημερινός Γ.Γ. κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ. Αυτό φάνηκε από την έκθεση του για το Κυπριακό της 1ης περασμένου Δεκεμβρίου (1982) στην οποία έγραφε:

«(Τώρα είναι καιρός) να συστηματοποιηθεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα λυθούν γρήγορα τα άλυτα προβλήματα. Αυτό θα πρέπει να επιχειρηθεί όσο το δυνατό γρήγορα και για το σκοπό αυτό θα χρειαστεί να καταβληθεί πολύ μεγάλη συνθετική προσπάθεια για να ετοιμαστεί ένα σχέδιο για μια "συμφωνία-πακέτο" (package-deal)».

'Ολα αυτά πρέπει να τα έχουμε υπόψη μας όταν πρόκειται να κρίνουμε τις τωρινές προτάσεις του Γ.Γ. που πρόδηλα αποτελούν το πρώτο βήμα, που αν επιτύχει, θα τον βοηθήσει να προχωρήσει για να ετοιμάσει το σχέδιο που ανέφερε στην πιο πάνω έκθεση του.

'Ετσι, η πρωτοβουλία του Γ.Γ. θα πάρει τη μορφή «*συμβουλευτικής διαιτησίας*» η οποία εφόσον υποστηρίζεται από τις Μ. Δυνάμεις - Αμερική, ΕΟΚ και Σοβιετική 'Ενωση - αποτελεί την καλύτερη δυνατή μέθοδο να λυθεί το Κυπριακό ειρηνικά και έγκαιρα με ένα λογικά συμβιβαστικό τρόπο. Η ελληνική πλευρά έχει κάθε συμφέρον να δεχτεί αυτή τη διαιτησία, εφόσον είναι ο αδικημένος που δεν μπορεί να βρει το δίκηο του «*με το σπαθί του*».

ΟΙ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΤΟΥ Γ.Γ.

Παρόλο που το έγγραφο που υπέβαλε ο Γ.Γ. ήταν εμπιστευτικό, το κείμενο του αποκαλύφτηκε πρώτα από τον τουρκοκυπριακό (Τ/Κ) τύπο και ύστερα δημοσιεύτηκε την περασμένη βδομάδα ολόκληρο, στον ελληνοκυπριακό (Ε/Κ) τύπο. 'Ετσι μπορούμε να το σχολιάσουμε ανοικτά.

Στο έγγραφο αυτό ο Γ.Γ. ζητά να μάθει από την Κυπριακή Κυβέρνηση και τον Τουρκοκύπριο Ηγέτη κ. Ντενκτάς, κατά πόσο συμφωνούν να δώσουν εντολή στους Συνομιλητές των δυο Κοινοτήτων να ξαναρχίσουν συνομιλίες για να συζητήσουν τις τρεις πτυχές του Κυπριακού - Εδαφική, Νομοθετική και Εκτελεστική - μέσα στα όρια ορισμένων παραμέτρων ή «*δεικτών*» (indicators) όπως τους ονομάζει, που εισηγείται για την κάθε πτυχή. Επίσης ζητά από τις δυο πλευρές να του δώσουν την απάντηση τους ώς τις 15 Σεπτεμβρίου (1983).

'Οπως θα δούμε πιο κάτω, οι Δείκτες αυτοί σκοπόν έχουν να περιορίσουν τη συζήτηση μέσα σ' ορισμένα πλαίσια, με την ελπίδα πως, έτσι θα υπάρξει κάποια

προσέγγιση των απόψεων των δυο πλευρών - που ώς τώρα ήταν εκ διαμέτρου αντίθετες -προφανώς για να μπορέσει ο Γ.Γ. να ετοιμάσει αργότερα το σχέδιο για «*συμφωνία-πακέτο»*.

ΕΔΑΦΙΚΗ ΠΤΥΧΗ

Οι Δείκτες για την έκταση της τουρκοκυπριακής (Τ/Κ) Ομόσπονδης Ζώνης είναι μίνιμουμ 23% και μάξιμουμ 30% του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας, και για την ελληνοκυπριακή (Ε/Κ) Ομόσπονδη Ζώνη τα αντίστοιχα ποσοστά, μίνιμουμ 70% και μάξιμουμ 77%.

Αυτοί οι Δείκτες πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να θεωρηθούν σαν *«λογικά συμβιβαστικοί»* και να γίνουν αποδεκτοί από τη δική μας πλευρά σαν βάση για συζήτηση, έχοντας υπόψη τα πιο κάτω δεδομένα:

1. Όπως είδαμε πιο πάνω, ο Πρόεδρος Μακάριος είχε πει στον κ. Ντενκτάς όταν συναντήθηκαν στις 27.1.1977 ότι θα δεχόταν έκταση της Τ/Κ ζώνης 20-25%. Επίσης, όπως επιβεβαιώθηκε από τον τότε Υπουργό Εξωτερικών, κ. Μπίτσιο στο βιβλίο του «*Πέραν από τα σύνορα» (σ. 282), «ο Μακάριος δήλωσε το 1975 στο Ελσίνκι πως θα δεχόταν Ομοσπονδία με έκταση της Τ/Κ περιφέρειας μέχρι το πολύ 20-25% του εδάφους της Δημοκρατίας».*

2. Οι επίσημες προτάσεις του κ. Ντενκτάς ζητούσαν έκταση της Τ/Κ ζώνης ίση με 32,8% της έκτασης της Κύπρου, και

3. Η «*αξιολόγηση»* του πρώην Γ.Γ. κ. Βάλντχαϊμ, που αποτελούσε ώς τώρα βάση για συζήτηση στις διακοινοτικές συνομιλίες, μιλούσε για έκταση της Ε/Κ περιφέρειας «*τουλάχιστο 70%»*.

Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΠΤΥΧΗ

Οι Δείκτες που εισηγείται ο Γ.Γ. για τη Νομοθετική πτυχή είναι οι εξής:

Η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση θα έχει δυο Βουλές: Στην 'Ανω Βουλή (Γερουσία) οι δυο Κοινότητες θα αντιπροσωπεύονται εξίσου. Η αντιπροσώπευση της Τ/Κ κοινότητας στην Κάτω Βουλή θα είναι μίνιμουμ η αναλογία του πληθυσμού της (περίπου 19%) και μάξιμουμ 30% και της Ε/Κ κοινότητας μίνιμουμ 70% και μάξιμουμ η αναλογία του πληθυσμού της (περίπου 81%).

Κι αυτοί οι Δείκτες πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να θεωρηθούν λογικά συμβιβαστικές αν λάβουμε υπόψη τα πιο κάτω δεδομένα:

1. Οπως είναι γνωστό, η αναλογία της αντιπροσώπευσης των δυο κοινοτήτων στο Νομοθετικό σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1960 ήταν 70:30.

2. Στο Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικό (ΑΒΚ) πλαίσιο των προτάσεων του 1978 γινόταν εισήγηση, η Νομοθετική εξουσία της επιδιωκόμενης Ομοσπονδιακής Κυπριακής Δημοκρατίας ν' ασκείται από δυο Βουλές, την 'Ανω Βουλή (Γερουσία) και την Κάτω Βουλή, και στην 'Ανω Βουλή ν'

αντιπροσωπεύονται οι δυο κοινότητες εξίσου - όπως συμβαίνει σ' όλα σχεδόν τα Ομοσπονδιακά Κράτη - και στην Κάτω Βουλή η αντιπροσώπευση να γίνεται με βάση τον πληθυσμό κάθε κοινότητας.

3. Η αξιολόγηση του κ. Βάλντχαϊμ προνοούσε περίπου τα ίδια.

4. Αντίθετα, η Ε/Κ πλευρά στις διακοινοτικές συνομιλίες ζήτησε να καθορίζεται η αντιπροσώπευση και στις δυο Βουλές με βάση τον πληθυσμό κάθε κοινότητας, ενώ η Τ/Κ πλευρά ζήτησε ίση αντιπροσώπευση και στις δυο Βουλές.

Η ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΠΤΥΧΗ

Οι δυο Δείκτες που εισηγείται ο Γ.Γ. για την Εκτελεστική πτυχή του Κυπριακού είναι οι πιο κάτω:

Είτε (1) Ο εκλεγμένος Πρόεδρος της Ε/Κ Ομόσπονδης Επαρχίας θα διορίζεται Πρόεδρος της Δημοκρατίας και ο Πρόεδρος της Τ/Κ Ομόσπονδης Επαρχίας θα διορίζεται Αντιπρόεδρος και η αντιπροσώπευση των δυο κοινοτήτων στην Εκτελεστική εξουσία της Δημοκρατίας θα είναι με αναλογία 60:40.

Είτε (2) Ο εκλεγμένος Πρόεδρος της Ε/Κ και της Τ/Κ Επαρχίας θα διορίζονται εκ περιτροπής Πρόεδρος και Πρωθυπουργός της Δημοκρατίας, νοουμένου ότι ο Πρόεδρος και ο Πρωθυπουργός δε θα προέρχονται από την ίδια κοινότητα. Ταυτόχρονα, η αντιπροσώπευση των δυο κοινοτήτων στην Εκτελεστική Εξουσία θα είναι με αναλογία 70:30.

Απ' αυτούς τους Δείκτες, ο δεύτερος φαίνεται μάλλον μεροληπτικός υπέρ των Τ/Κ και θα ήταν προτιμότερος ο πρώτος δείκτης, νοουμένου ότι η αναλογία θα γίνει 70:30, για τους πιο κάτω λόγους:

1. Στο Σύνταγμα του 1960, υπήρχε Ε/Κ Πρόεδρος και Τ/Κ Αντιπρόεδρος με συμμετοχή στην Εκτελεστική Εξουσία των δυο κοινοτήτων με αναλογία 70:30.

2. Το ΑΒΚ πλαίσιο εισηγείτο να υπάρχει Πρόεδρος και Αντιπρόεδρος που θα εκλέγονται και οι δυο από τους ψηφοφόρους όλης της Κύπρου, νοουμένου πως αν ο Πρόεδρος προερχόταν από την Ε/Κ Κοινότητα, ο Αντιπρόεδρος έπρεπε να προέρχεται από την Τ/Κ κοινότητα. Το Υπουργικό Συμβούλιο θα διοριζόταν από κοινού από τον Πρόεδρο και τον Αντιπρόεδρο, νοουμένου ότι «*καμιά από τις δυο Κοινότητες δε θα έχει λιγότερο από 30% των Υπουργικών χαρτοφυλακίων*».

3. Η αξιολόγηση του κ. Βάλντχαϊμ εισηγείτο «*Ομοσπονδιακό Συμβούλιο*» με αναλογία 4:2 δηλαδή 66:33 και ο Πρόεδρος του Ομοσπονδιακού Συμβουλίου «*θ' αντιπροσώπευε την Κυπριακή Δημοκρατία στο εσωτερικό και το εξωτερικό*».

«Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑΦΑΤΙΚΗ, ΧΩΡΙΣ ΟΡΟΥΣ Ή ΕΠΙΦΥΛΑΞΕΙΣ»

Απ' όλα τα πιο πάνω γίνεται, πιστεύω, φανερό πως η πρωτοβουλία του Γ.Γ. του ΟΗΕ κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ, που άρχισε με τις τωρινές προτάσεις του, αποτελούν για μας τη μόνη και τελευταία ίσως ευκαιρία να λυθεί το Κυπριακό ειρηνικά και έγκαιρα και κατά συνέπειαν οφείλουν οι κυβερνήσεις Κύπρου και Ελλάδας να δεχτούν ανεπιφύλακτα τους «*Δείκτες»* σαν βάση για τις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις για λύση του Κυπριακού.

«ΟΥΤΕ ΑΠΕΡΡΙΨΑ ΚΑΙ ΟΥΤΕ ΑΠΟΔΕΧΤΗΚΑ» ΤΟΥΣ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΟΥ Γ.Γ.

'Ενα από τα σοβαρά λάθη του κ. Κυπριανού είναι πως, όπως ομολόγησε ο ίδιος στις 12.10.1983, «*ούτε απέρριψε και ούτε αποδέχτηκε»* τους ΔΕΙΚΤΕΣ που πρότεινε ο Γ.Γ. του ΟΗΕ κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ στις 8 Αυγούστου 1983 σαν βάση για επανέναρξη διακοινοτικών συνομιλιών. Είναι τότε που διαφώνησε με τον κ. Κυπριανού και παραιτήθηκε ο Υπουργός Εξωτερικών της Κυβέρνησης του κ. Ρολάνδης.

Σχετικά με το θέμα εκείνο, ο γιατρός κ. Γ. Ταλιώτης, κουμπάρος του κ. Κυπριανού, που ήταν τότε μέλος του Πολιτικού Γραφείου (Π.Γ.) του ΔΗΚΟ, έκαμε τις πιο κάτω εκπληκτικές αποκαλύψεις που δείχνουν πώς σκέφτεται και πώς ενεργεί ο κ. Κυπριανού.[370]

Στη συνεδρία του Π.Γ. του ΔΗΚΟ στις 17.9.1983 στην οποία ο κ. Κυπριανού, ως Πρόεδρος του ΔΗΚΟ, επρόκειτο να τους ανακοινώσει και να δικαιολογήσει την απόφαση του για τους ΔΕΙΚΤΕΣ, ένα μέλος του Π.Γ. παρατήρησε πως το ΑΚΕΛ με το οποίο συνεργαζόταν το ΔΗΚΟ, διαφωνούσε με την απόρριψη των ΔΕΙΚΤΩΝ. Η απάντηση του κ. Κυπριανού ήταν πως «*όχι μόνο το ΑΚΕΛ να μου πει πως έχω άδικο, και το 99% του λαού να μου πει ότι έχω άδικο, εγώ ξέρω ότι έχω δίκιο»*.

ΤΟ ΥΠΟΤΙΘΕΜΕΝΟ «ΣΥΓΧΑΡΗΤΗΡΙΟ ΤΕΛΕΞ» ΤΟΥ κ. ΣΙΕΡΡΥ

Στη συνέχεια, όπως γράφει ο κ. Ταλιώτης, ο κ. Κυπριανού για ν' αποδείξει την ορθότητα της απόφασης του για τους ΔΕΙΚΤΕΣ, έβγαλε από την τσέπη του ένα χαρτί που, όπως τους διαβεβαίωσε, ήταν «*τέλεξ από το Διευθυντή του Πολιτικού Γραφείου του Γ.Γ., κ. Σιέρρου»*, στο οποίο του έγραφε: «*Σας συγχαίρω κ. Πρόεδρε για τον αριστοτεχνικό χειρισμό της τελευταίας πρωτοβουλίας»*.

'Ολα τα μέλη του Π.Γ. του ΔΗΚΟ έμειναν εμβρόντητα, κανένας όμως δε διερωτήθηκε αν ο Διευθυντής του Πολιτικού Γραφείου του Γ.Γ. του ΟΗΕ, ο οποίος κατά πάσαν πιθανότητα πήρε μέρος στη σύνταξη εκείνων των προτάσεων του Γ.Γ., ήταν ποτέ δυνατόν να σπεύσει να συγχαρεί και μάλιστα

[370] Δες «Αλήθεια», 22.11.1985.

γραπτώς τον κ. Κυπριανού για τη μη αποδοχή των ίδιων προτάσεων (!). Και, όπως με πληροφόρησε ο κ. Ταλιώτης ούτε ο ίδιος, ούτε κανένας άλλος από το Π.Γ. δεν τόλμησε να ζητήσει να δει το υποτιθέμενο εκείνο θρυλικό τέλεξ.

ΑΝΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΝΟΜΟΥ Τ/Κ ΚΡΑΤΟΥΣ

'Οπως είναι γνωστό, το αποτέλεσμα του «*αριστοτεχνικού χειρισμού»* εκ μέρους του κ. Κυπριανού, του θέματος των ΔΕΙΚΤΩΝ, ήταν η συνέχιση του αδιεξόδου, την οποία επωφελήθηκε ο Ντενκτάς και ανακήρυξε μετά 3 μήνες (στις 15.11.1983), το παράνομο ανεξάρτητο κράτος του που τ' ονόμασε «ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ» (ΤΔΒΚ).

Την ανακήρυξη του παράνομου αυτού κράτους καταδίκασε το Συμβούλιο Ασφαλείας στις 18.11.83 με το ψήφισμα 541, το οποίο ζήτησε την ανάκληση του, και κάλεσε όλα τα κράτη να μην το αναγνωρίσουν. Ως γεγονός, ώς σήμερα (τέλος του 1992) καμιά χώρα, εκτός της Τουρκίας, δεν το αναγνώρισε.

ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΣΠΑΣΕΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΑΔΙΕΞΟΔΟ ΣΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ[371]

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΥΣ ΦΑΪΝΑΝΣΙΑΛ ΤΑΪΜΣ
(25.1.1984)

Αναφερόμενος στο κύριο άρθρο σας στις 20 Ιανουαρίου 1984 με τίτλο «*Τι χρειάζεται η Κύπρος»*, συμφωνώ με την άποψη σας ότι πρέπει να αναζητηθεί επειγόντως τρόπος να επιτευχθεί ένας συμβιβασμός του «*Εθνικού εγωϊσμού»* και των δυο πλευρών και να αντιστραφεί η μέχρι σήμερα πολιτική τους, την οποία χαρακτηρίζετε «*στείρα»*.

Θα μπορούσε να θεωρηθεί ενθαρρυντική εξέλιξη το γεγονός ότι, τόσο ο Πρόεδρος Κυπριανού όσο και ο κ. Ντενκτάς έκαναν τελευταία μερικές προτάσεις για τη λύση του Κυπριακού. Αυτές οι προτάσεις όμως πρέπει να συζητηθούν στην τράπεζα των Διακοινοτικών Συνομιλιών κάτω από την αιγίδα του Γ.Γ. του ΟΗΕ, με σκοπό να μικράνει το χάσμα μεταξύ των απόψεων των δυο πλευρών. Αυτό θα διευκόλυνε το Γ.Γ. να παίξει ρόλο «*συμβουλευτικού διαιτητή»* και να προετοιμάσει το συνολικό (Package Deal) σχέδιο για μια συμβιβαστική λύση του Κυπριακού, που σκόπευε να κάνει προηγουμένως. Αυτό το σχέδιο θα 'πρεπε, κατά τη γνώμη μου, τελικά να υποβληθεί σε χωριστά δημοψηφίσματα των δυο κοινοτήτων, που να διεξαχθούν κάτω από την επίβλεψη των Η.Ε.

Προς το παρόν, τα κύρια εμπόδια φαίνεται να είναι, από τη μια μεριά, ο όρος του Προέδρου Κυπριανού ότι πριν επαναληφθούν οι συνομιλίες, ο κ. Ντενκτάς πρέπει να ανακαλέσει την ανακήρυξη του παράνομου χωριστού «*κράτους»* του, όπως ζητήθηκε από την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας αρ. 541. Από την άλλη μεριά, ο κ. Ντενκτάς ισχυρίζεται ότι σκοπός της ανακήρυξης του χωριστού κράτους του ήταν για να επισπευστεί η εξεύρεση λύσης του Κυπριακού και αφήνει να νοηθεί ότι το «*κράτος»* του θα διαλυθεί αυτόματα άμα βρεθεί λύση, όχι όμως πρωτύτερα.

Εφόσον όμως απαραίτητη προϋπόθεση για να βρεθεί λύση είναι η επανάληψη των διακοινοτικών συνομιλιών, το παρόν αδιέξοδο θα μπορούσε να σπάσει αν ο Γ.Γ. και οι Κυβερνήσεις που υποστηρίζουν την πρωτοβουλία του, μπορούσαν να πείσουν και τις δυο πλευρές να επαναλάβουν τις συνομιλίες, αφού αναλάβει υποχρέωση ο κ. Ντενκτάς να αποφεύγει να αναζητά αναγνώριση από άλλα κράτη του παράνομου «*κράτους»* του, εφόσον θα συνεχίζεται η διαδικασία των διακοινοτικών συνομιλιών.

Εάν οι συνομιλίες που θ' αρχίσουν, συγκεντρώσουν την προσοχή τους στα σημεία που ενώνουν, παρά εκείνα που χωρίζουν τις δυο κοινότητες, και πιο ειδικά πάνω στο κοινό συμφέρον των δυο κοινοτήτων να κάμουν την Κύπρο μια

[371] Επιστολή που δημοσιεύτηκε στους Financial Times στις 25.1.1984 με τίτλο: «How to break the deadlock on Cyprus» και μετάφραση του δημοσιεύτηκε στις 27.1.1984 στο «Φιλελεύθερο» και στις 28.1.1984 στον «Αγώνα», την «Αλήθεια» και τη «Σημερινή».

ειρηνική και ευημερούσα νήσο στην ευημερία της οποίας πρέπει να συμμετέχουν όλοι οι κάτοικοι της, τότε θα υπάρξει, πιστεύω αρκετή ελπίδα, το μακροχρόνιο Κυπριακό πρόβλημα να λυθεί σύντομα και οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας να εξομαλυνθούν.

ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΟΥ ΕΙΣΗΓΕΙΤΑΙ Ο κ. ΛΥΣΣΑΡΙΔΗΣ[372] ΤΕΙΝΕΙ ΝΑ ΔΙΑΙΩΝΙΣΕΙ ΤΟ ΑΔΙΕΞΟΔΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ (11.7.1984)

Σε συνέντευξη με τον Πρόεδρο της ΕΔΕΚ κ. Βάσο Λυσσαρίδη που δημοσίευσε ο «*Αγών*» στις 3 Ιουλίου, υποβλήθηκε σ' αυτόν η ερώτηση: «*Κατά τη γνώμη σας τι πρέπει να γίνει για να βγούμε από το σημερινό αδιέξοδο»;* Στη ρητορική απάντηση του ο κ. Λυσσαρίδης ανέπτυξε μια στρατηγική που, όπως θα δούμε πιο κάτω, αντί να μας βγάλει από το σημερινό αδιέξοδο, θα τείνει μάλλον να διαιωνίσει τόσο το αδιέξοδο όσο και τη διχοτόμηση της Κύπρου. Ο κ. Λυσσαρίδης ισχυρίστηκε πως η στρατηγική του είναι «*η μόνη στρατηγική που είναι δυνατό να μας οδηγήσει σε ορθή κινητικότητα και τελική λύση, είναι μια στρατηγική που θα προσανατολίζεται στο να καταστήσει τους τουρκικούς στόχους ανέφικτους»*. Οι στόχοι της Τουρκίας, είπε, είναι:

1. *Σε πρώτο στάδιο, η Τουρκία προχωρεί μεθοδικά στη μονιμοποίηση και νομιμοποίηση των κατοχικών δεδομένων και*

2. *Σε κάποιο μελλοντικό στάδιο, ο στόχος της είναι η ολική κατοχή της Κύπρου.*

Η στρατηγική που εισηγείται ο κ. Λυσσαρίδης στηρίζεται, όπως είπε, πάνω σε τρία σημεία:

α. «*Στην ορθή διεθνοποίηση που θα στοχεύει στην εξασφάλιση πιέσεων προς την Τουρκία... Μόνο η παρουσίαση του Κυπριακού σαν θέματος εισβολής-κατοχής...σαν θέματος που απειλεί την ειρήνη στην περιοχή και τη διεθνή ασφάλεια, τότε μόνο θα εξασφαλίσουμε ουσιαστική διεθνή πρακτική συμπαράσταση».*

β. *«Το δεύτερο είναι η άμυνα... Άμυνα όμως δε σημαίνει απλώς τεχνικό εξοπλισμό... σημαίνει καθημερινή εμπλοκή του λαού σε μια ουσιαστική πολιτοφυλακή».*

γ. «*Χωρίς το σωστό πολιτικο-στρατιωτικό περίγυρο, ο αγώνας δυσχεραίνεται σε σημείο επικίνδυνα ανασχετικό. Ο κύριος παράγοντας είναι η δυναμική εμπλοκή της Ελλάδας στο προσκήνιο της κυπριακής πολιτικής κρίσης.*

[372] Επιστολή που δημοσιεύτηκε στους Financial Times στις 25.1.1984 με τίτλο: “How to break the deadlock on Cyprus” και μετάφραση του δημοσιεύτηκε στις 27.1.1984 στο «Φιλελεύθερο» και στις 28.1.1984 στον «Αγώνα», την «Αλήθεια» και τη «Σημερινή».

Όταν ορισμένες κυβερνήσεις της δεξιάς στην Ελλάδα, με το πρόσχημα των αποστάσεων και των αδυναμιών, δήλωναν πως δεν ήταν διατεθειμένες να παράσχουν πρακτική βοήθεια στην Κύπρο, αυτή η στάση βοηθούσε τους προαγωγούς του κλίματος της ηττοπάθειας και του ενδοτισμού. Η σημερινή Ελληνική Κυβέρνηση δηλώνει ότι θα εκπληρώσει στο ακέραιο τις ηθικές, νομικές και εθνικές της υποχρεώσεις».

ΠΩΣ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ κ. ΛΥΣΣΑΡΙΔΗ ΕΜΜΕΣΑ ΥΙΟΘΕΤΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Ίσως δε θα έπρεπε να δίνει ένας μεγάλη σημασία στα ρητορικά σχήματα του κ. Λυσσαρίδη, ο οποίος, όπως φάνηκε από τις τελευταίες προεδρικές εκλογές, επηρεάζει λιγότερο από το ένα δέκατο του κυπριακού λαού. Ο κ. Λυσσαρίδης όμως με τις στενές προσωπικές σχέσεις που έχει με τον Πρωθυπουργό της Ελλάδας κ. Παπανδρέου τα κατάφερε, πρώτο, να πείσει τον κ. Παπανδρέου να ταυτίσει την πολιτική της Ελληνικής Κυβέρνησης μ' εκείνην του κ. Λυσσαρίδη. Αυτό φάνηκε καθαρά τον περυσινό Αύγουστο όταν ο κ. Λυσσαρίδης έπεισε τον κ. Παπανδρέου και αυτός τον κ. Κυπριανού να μη δεχτούν τους δείκτες του κ. Ντε Κουεγιάρ σαν βάση των διαπραγματεύσεων, τη στιγμή που υποστήριζαν αποδοχή των δεικτών όχι μόνο ο Υπουργός Εξωτερικών της Δημοκρατίας κ. Ρολάνδης, αλλά και τα δυο μεγάλα κόμματα ΔΗΣΥ και ΑΚΕΛ που εκπροσωπούν το 68% του Κυπριακού λαού.

ΔΕ ΓΙΝΕΤΑΙ ΠΙΑ ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ «ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΟΡΥΦΗΣ»

Επίσης, τώρα, ούτε ο κ. Παπανδρέου ούτε ο κ. Κυπριανού κάμνουν πια λόγο για τις «*Συμφωνίες Κορυφής*» Μακαρίου-Ντενκτάς (1977) και Κυπριανού-Ντενκτάς (1979) σαν βάση λύσης του Κυπριακού, που σημαίνει πως υιοθετήθηκε και από τις δυο κυβερνήσεις η πολιτική του κ. Λυσσαρίδη, ο οποίος ήταν ο μόνος που αντιτάχτηκε σ' αυτές τις συμφωνίες.

Αυτή όμως η πολιτική έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις θέσεις τόσο του Γ.Γ. όσο και του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, που σε πλείστες εκθέσεις του πρώτου και σε πλείστα ψηφίσματα του δεύτερου γίνεται αναφορά στις «*Συμφωνίες Κορυφής*» σαν βάση μιας «*αμοιβαία αποδεκτής*» λύσης του Κυπριακού.

ΕΙΝΑΙ ΟΥΤΟΠΙΑ ΝΑ ΕΠΙΜΕΝΟΥΜΕ ΣΕ «ΕΝΙΑΙΟ» ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

Γι' αυτό, αν τώρα δεν αποδεχόμαστε ομοσπονδιακή λύση όπως δήλωσε στις Βρυξέλλες ο κ. Παπανδρέου στις 23 Νοεμβρίου, 1983 («*Για μας ούτε η Ομοσπονδία ούτε η Συνομοσπονδία αποτελούν αποδεκτές λύσεις*»), θα ήταν μεγάλη αυταπάτη να πιστεύουμε πως θα πιέσει κανένας την Τουρκία να δεχτεί, ή πως τελικά οι Τουρκοκύπριοι θα δεχτούν ποτέ λύση με «*ενιαίο*» κυπριακό

κράτος το οποίον ουσιαστικά θα διευθύνεται από την ελληνοκυπριακή πλειοψηφία.

Το βέβαιο αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής θα είναι να διαιωνιστεί το σημερινό αδιέξοδο και η διχοτόμηση της Κύπρου, που θα σημαίνει πως η Τουρκία θα πραγματοποιήσει τον πρώτο στόχο της που, όπως τον καθόρισε ο κ. Λυσσαρίδης, είναι «*η μονιμοποίηση και νομιμοποίηση των κατοχικών δεδομένων*».

Ας δούμε τώρα το περίφημο τρίπτυχο του κ. Λυσσαρίδη το οποίο, όπως ισχυρίζεται, «*θα καταστήσει τους τουρκικούς στόχους ανέφικτους*».

Η πρώτη πτυχή, λέει ο κ. Λυσσαρίδης, είναι «*η ορθή διεθνοποίηση*. *Με την παρουσίαση του Κυπριακού σαν θέματος εισβολής και κατοχής*» λέει «*θα εξασφαλίσουμε διεθνή πρακτική συμπαράσταση*».

Πρώτα-πρώτα, όλα τα μέλη των Η.Ε. ξέρουν πως η ΟΥΝΦΙΚΥΠ στάληκε εδώ 10 χρόνια πριν την τουρκική εισβολή για να σταματήσει τις αιματηρές συγκρούσεις των δυο κοινοτήτων που δημιούργησαν το κυπριακό πρόβλημα. Πώς μπορεί τώρα να πειστούν πως το Κυπριακό είναι θέμα **μόνο** εισβολής και κατοχής;

ΚΑΜΙΑ ΧΩΡΑ ΔΕΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΕΙ ΕΠΙΒΟΛΗ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Δεύτερο, το αίτημα μας για «*πρακτική διεθνή συμπαράσταση*» δηλαδή για επιβολή κυρώσεων πάνω στην Τουρκία για να αποσύρει τα στρατεύματα της από την Κύπρο, το υποβάλαμε επίσημα, πολλές φορές, στις Γενικές Συνελεύσεις του ΟΗΕ, όπου παρευρίσκονταν οι αντιπρόσωποι όλων των 160 κρατών του κόσμου, όπως και στο Συμβούλιο Ασφαλείας που είναι το εκτελεστικό όργανο του ΟΗΕ, και καμιά απολύτως χώρα - Δυτική, Ανατολική ή Αδέσμευτη - δεν το υποστήριξε. Αυτό επαναλήφθηκε έμμεσα στο Συμβούλιο Ασφαλείας μόλις πριν δυο μήνες.

Είναι λοιπόν φανερό, πως η πρώτη πτυχή της περίφημης στρατηγικής του κ. Λυσσαρίδη είναι ουτοπική και πως, αν βασιστούμε σ' αυτή, το μόνο αποτέλεσμα θα είναι η διαιώνιση του σημερινού αδιεξόδου με τις συνέπειες που ανέφερα πιο πάνω.

ΜΗΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΘΕΩΡΗΣΟΥΜΕ ΣΑΝ ΤΕΛΕΙΩΤΙΚΑ ΧΑΜΕΝΟ ΤΟ 40% ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ ΝΑ ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΟΥΜΕ ΣΤΗΝ ΕΠ' ΑΠΕΙΡΟΝ ΑΜΥΝΑ ΤΟΥ 60%;

Η δεύτερη πτυχή της στρατηγικής του κ. Λυσσαρίδη είναι η «*άμυνα*» που όπως λέει ο ίδιος, σημαίνει «*εμπλοκή του κυπριακού λαού σε μια ουσιαστική πολιτοφυλακή*». Λαμβάνοντας υπόψη τη δήλωση του κ. Παπανδρέου στο

«*άκρως απόρρητο*» γράμμα του προς τον κ. Αβέρωφ της 23ης Δεκεμβρίου, 1983, (που δόθηκε στη δημοσιότητα και δημοσιεύτηκε στις Αθηναϊκές εφημερίδες, στις 28 Μαΐου, 1984) πως «*δε θα έπρεπε να επιδιώξουμε την κατάργηση του Τ/Κ ψευδοκράτους με στρατιωτικά μέσα και επομένως η λύση πρέπει να αναζητηθεί με πολιτικά μέσα*», η άμυνα δε θα έχει σκοπό να ελευθερώσει τα κατεχόμενα εδάφη, αλλά να παρεμποδίσει τους Τούρκους να πραγματοποιήσουν «*σε κάποιο μελλοντικό στάδιο*», όπως λέει ο κ. Λυσσαρίδης, την κατάληψη και του υπόλοιπου 60% της Κύπρου. Αυτό θα σημαίνει πως εγκαταλείπουμε κάθε ελπίδα να επανενώσουμε την Κύπρο, έστω κάτω από μια διζωνική Ομοσπονδία, θεωρούμε σαν τελειωτικά χαμένο το 40% του Κυπριακού εδάφους (37% κατεχόμενο και 3% νεκρή ζώνη) και προσανατολιζόμαστε είτε σε μια «*διπλή ένωση*» είτε σε διαχωρισμό της Κύπρου σε δυο εχθρικά κρατίδια εκ των οποίων το δικό μας θα πρέπει να έχει τέτοια αμυντική θωράκιση ώστε να μπορεί να αποκρούσει κάθε τουρκική απόπειρα να καταλάβει οποιοδήποτε μέρος του, είτε αύριο είτε μετά 5, 10 ή 20 χρόνια.

Είναι πιστεύω, φανερό, πως και η δεύτερη πτυχή της περίφημης στρατηγικής του κ. Λυσσαρίδη οδηγεί κι αυτή στη μονιμοποίηση και νομιμοποίηση των κατοχικών δεδομένων, με πολύ αμφίβολη την τύχη του ελεύθερου εδάφους της Κύπρου στο προσεχές και πολύ περισσότερο στο απώτερο μέλλο.

Η τρίτη πτυχή της στρατηγικής του κ. Λυσσαρίδη είναι, όπως λέει, ο «*σωστός πολιτικο-στρατιωτικός περίγυρος*» με τη «*δυναμική εμπλοκή της Ελλάδας*».

Από προηγούμενες δηλώσεις του κ. Λυσσαρίδη φαίνεται πως, η τελευταία φράση σημαίνει αποστολή μιας ελληνικής μεραρχίας στην Κύπρο. Αυτή η πρόταση πρέπει να εξεταστεί σε συσχετισμό με προηγούμενες θέσεις των Ελληνικών Κυβερνήσεων για στρατιωτική βοήθεια προς την Κύπρο.

«Η ΚΥΠΡΟΣ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ ΚΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΑΠΕΧΕΙ ΠΟΛΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

Ο κ. Λυσσαρίδης, λέει, πως «*ορισμένες Κυβερνήσεις της δεξιάς της Ελλάδας με το πρόσχημα των αποστάσεων και των αδυναμιών, δήλωναν πως δεν ήσαν διατεθειμένες να παράσχουν πρακτική βοήθεια στην Κύπρο»,* ενώ τώρα με την Ελληνική Κυβέρνηση του κ. Ανδρέα Παπανδρέου, τα πράγματα είναι διαφορετικά.

Η αλήθεια όμως είναι πως μεταξύ των Κυβερνήσεων της Ελλάδας που αρνήθηκαν να βοηθήσουν την Κύπρο στρατιωτικά λόγω αποστάσεως, ήταν το 1964 και η Κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου, στην οποία συμμετείχε και ο γιος του Ανδρέας Παπανδρέου, σημερινός Πρωθυπουργός της Ελλάδας. Να τι ομολογεί ο κ. Ανδρέας Παπανδρέου στο βιβλίο του «DEMOCRACY AT GUNPOINT» (σ.104):

«'Οταν τον Αύγουστο 1964 οι Τούρκοι βομβάρδισαν την Κύπρο, ο Μακάριος μας ζητούσε να στείλουμε την αεροπορία μας για κάλυψη. Δε την στείλαμε, όχι γιατί δεν επιθυμούσαμε, αλλά γιατί τεχνικά αυτό ήταν αδύνατο. Η Κύπρος ήταν μακριά από τις ελληνικές αεροπορικές βάσεις, και τα μαχητικά μας δε θα είχαν παραπάνω από δυο λεπτά πτήση πάνω από την Κύπρο. Κατά συνέπειας, το μόνο που θα κάναμε αν επεμβαίναμε θα 'ταν να προκαλέσουμε τους Τούρκους σε περαιτέρω δράση, χωρίς να προσφέρουμε στις κυπριακές πεζικές δυνάμεις ουσιαστική βοήθεια».

Αυτά έγραψε ο κ. Ανδρέας Παπανδρέου για την κατάσταση πριν 20 χρόνια. Αν κρίνουμε από τρεις ταυτόσημες δηλώσεις που έκαμε ο ίδιος πέρυσι, μια στην Κρήτη, μια δεύτερη στην Αθήνα και μια τρίτη στο Μοντρεάλ του Καναδά, φαίνεται πως η κατάσταση εξακολουθεί να είναι η ίδια. Στην τελευταία δήλωση του στις 29 Μαρτίου, 1983, ο κ. Παπανδρέου είπε τα εξής:

«Η Τουρκία έχει τη στρατιωτική ικανότητα να επεκτείνει μέσα σε 40 ή 72 ώρες τη στρατιωτική της μηχανή σ' ολόκληρη την Κύπρο, ανά πάσα στιγμή, γιατί όπως ξέρετε το νησί είναι πολύ κοντά στην Τουρκία και απέχει πολύ από την Ελλάδα».

ΜΗΠΩΣ ΣΥΜΦΕΡΕΙ ΕΘΝΙΚΑ Η ΕΜΠΛΟΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟΝ ΑΚΗΡΥΚΤΟ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥΡΚΙΑΣ-ΚΥΠΡΟΥ;

Λαμβάνοντας όλα αυτά υπόψη, γίνεται φανερό πως η «*εμπλοκή της Ελλάδας»* που προβλέπει η τρίτη πτυχή της στρατηγικής του κ. Λυσσαρίδη όχι μόνο θα συντείνει στη διαιώνιση της διχοτόμησης της Κύπρου και στην πραγματοποίηση του πρώτου στόχου της Τουρκίας, αλλά και θα οδηγήσει την Ελλάδα σε πολύ επικίνδυνες εθνικές περιπέτειες, εμπλέκοντας την στον ακήρυκτο πόλεμο Τουρκίας-Κύπρου, με κίνδυνο να βρεθεί μια μέρα η Ελλάδα σε γενική εμπόλεμη κατάσταση με την Τουρκία σ' όλα τα μέτωπα - 'Εβρο και Αιγαίο - αν τύχει να επαναληφθούν οι ένοπλες συγκρούσεις στο κυπριακό μέτωπο. Γιατί δεν πρέπει να ξεχνούμε πως, ο ακήρυκτος πόλεμος που εξαπέλυσε η Τουρκία εναντίον της Κυπριακής Δημοκρατίας στις 20 Ιουλίου, 1974, δεν τερματίστηκε, αλλά απλώς αναστάληκε με τη συμφωνία για κατάπαυση του πυρός στις 16 Αυγούστου, 1974, και τότε μόνο θα τερματιστεί άμα υπογραφεί συμφωνία για μια «*αμοιβαία αποδεκτή»* λύση του Κυπριακού και αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων.

ΕΙΡΗΝΙΚΗ ΛΥΣΗ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

Το συμπέρασμα από τα πιο πάνω είναι πως, το Εθνικό συμφέρον απαιτεί να επιδιώξουμε μέσω των Η.Ε. μια αμοιβαία αποδεκτή λύση του Κυπριακού, με την οποία θα τερματιστεί ο ακήρυκτος πόλεμος της Τουρκίας εναντίον μας, θα αποχωρήσει ο τουρκικός στρατός κατοχής και θα επαναρχίσουμε μια ειρηνική συνεργασία με τους Τουρκοκύπριους, με βάση το αμοιβαίο συμφέρον, να

κάμουμε την Κύπρο μια ευημερούσα νήσο, την ευημερία της οποίας θα απολαμβάνουν πλήρως κι αυτοί, παρά να διαιωνίσουμε το αδιέξοδο και τη διχοτόμηση της Κύπρου με την «*τρίπτυχη στρατηγική»* που εισηγείται ο κ. Λυσσαρίδης και που τείνει επίσης να εμπλέξει και την Ελλάδα σε επικίνδυνες εθνικές περιπέτειες.

ΣΤΙΣ ΔΙΑΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΚΑΙ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΒΟΥΛΗΣ[373]

(10.10.1984)

Στις 19 Σεπτεμβρίου 1984 δημοσιεύτηκε στις Κυπριακές εφημερίδες η πιο κάτω δήλωση της «*αρμόδιας κυβερνητικής πηγής*»:

«Ο Πρόεδρος Κυπριανού μετέχει στις "εκ του σύνεγγυς" συνομιλίες με το Γ.Γ. του ΟΗΕ, υπό την ιδιότητα του ως ηγέτη της Ελληνικής Κυπριακής Κοινότητας, και συνοδεύεται από τους συμβούλους του κ. Στέλλα Σουλιώτη, Μιχ. Τριανταφυλλίδη και Α. Μαυρομάτη. Δε συνοδεύεται όμως από τον κ. Ιακώβου, γιατί αυτός είναι Υπουργός Εξωτερικών και όχι εκπρόσωπος της Ελληνικής Κοινότητας».

Ώς τώρα ο Πρόεδρος Κυπριανού ήθελε να επωμίζεται μόνος του την ευθύνη για την τύχη της Κύπρου με το επιχείρημα πως, το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας δίνει δικαίωμα στον Πρόεδρο να καθορίζει μόνος του την πολιτική της Κυβέρνησης - με την τυπική έγκριση της από το Υπουργικό Συμβούλιο που διορίζεται και παύεται από τον ίδιο - χωρίς τη συμμετοχή ή επέμβαση της Βουλής των Αντιπροσώπων. Τώρα όμως, που επιβεβαιώνεται επίσημα πως ο κ. Κυπριανού διαπραγματεύεται για την τύχη της Κύπρου όχι σαν Πρόεδρος της Δημοκρατίας αλλά σαν «*ηγέτης της Ελληνικής Κυπριακής Κοινότητας»* εγείρεται το ζήτημα κατά πόσον η Κυπριακή Βουλή δε θα ’πρεπε, όχι μόνο να συμμετέχει, αλλά να έχει και βαρύνουσα γνώμη σ' αυτές τις διαπραγματεύσεις.

[373] Δημοσιεύτηκε στις 10.10.1984 στη «Σημερινή» και το «Φιλελεύθερο» και στις 11.10.1984 στην «Αλήθεια» και τον «Αγώνα».

Η ΒΟΥΛΗ ΣΑΝ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Σύμφωνα με το Σύνταγμα (άρθρο 36) ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι «*Αρχηγός της Κυπριακής Πολιτείας»* και όχι Αρχηγός μόνο της Ελληνικής Κοινότητας. Το μόνο εκλεγμένο σώμα που, σύμφωνα με το Σύνταγμα, θα μπορούσε να θεωρηθεί πως εκπροσωπεί μόνο την Ελληνική Κοινότητα, ήταν η «*Ελληνική Κοινοτική Συνέλευση»* η οποία καταργήθηκε - ύστερα από τη *ντε φάκτο* διάλυση της αντίστοιχης «*Τουρκικής Κοινοτικής Συνέλευσης»* στο τέλος του 1963 - και η νομοθετική της εξουσία μεταβιβάστηκε στην Κυπριακή Βουλή. 'Ετσι η Κυπριακή Βουλή, τόσο σαν Βουλή των Αντιπροσώπων, που τα μέλη της σήμερα αποτελούνται μόνο από 'Ελληνες, όσο και σαν διάδοχος της Ελληνικής Κοινοτικής Συνέλευσης, είναι το μόνο εκλεγμένο σώμα που πρέπει, πιστεύω, να θεωρηθεί σαν το πιο αρμόδιο σώμα να εκπροσωπεί την Ελληνική Κυπριακή Κοινότητα στις διαπραγματεύσεις με τον εκπρόσωπο της Τουρκικής Κυπριακής Κοινότητας κ. Ντενκτάς, ο οποίος, ας σημειωθεί, ήταν το 1963 Πρόεδρος της Τουρκικής Κοινοτικής Συνέλευσης.

Γι' αυτό, πιστεύω πως, την ευθύνη για την τύχη της Κύπρου πρέπει να τη συνεπωμιστεί ο Πρόεδρος Κυπριανού με την Κυπριακή Βουλή, αποδεχόμενος να συμμετέχει ενεργά στις διαπραγματεύσεις που θα ξαναρχίσουν στις 15 Οκτωβρίου, μια (π.χ. τριμερής) αντιπροσωπεία που θα εκλεγεί από τη Βουλή.

Η ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΠΙΔΙΩΧΘΕΙ ΜΕ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΟΧΙ ΜΕ ΝΟΜΙΚΙΣΤΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑ

Υπάρχει όμως ακόμα ένας λόγος που συνηγορεί υπέρ της πιο πάνω εισήγησης μου.

'Ολοι οι πιο πάνω σύμβουλοι που συνοδεύουν τον κ. Κυπριανού στις διαπραγματεύσεις είναι άριστοι νομικοί. Η πρώτη σύμβουλος είναι Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας, ο δεύτερος είναι Πρόεδρος του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Κύπρου και ο τρίτος είναι πρώην Δικαστής. Το Κυπριακό όμως πρόβλημα δεν είναι νομικό, αλλά πολιτικό πρόβλημα, που η λύση του δε μπορεί να γίνει με βάση το διεθνή νόμο, ο οποίος δυστυχώς δεν εφαρμόζεται, αλλά με «*πολιτικές διαπραγματεύσεις»* - δηλαδή με παζάρεμα και συμβιβασμό. Αυτό φαίνεται και από το βασικό ψήφισμα 3212 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ της 1ης Νοεμβρίου 1974 που συστήνει «*διαπραγματεύσεις»* μεταξύ των αντιπροσώπων των δυο κοινοτήτων για εξεύρεση «*μιας αμοιβαία αποδεκτής πολιτικής διευθέτησης»*.

Γι' αυτό, η λύση του Κυπριακού πρέπει κατ' ανάγκη να επιδιωχθεί με πολιτική τέχνη, που, σύμφωνα μ' έναν ορισμό, είναι «*η τέχνη του εφικτού»,* και όχι με «*νομικιστικό»* πνεύμα, το οποίο δυστυχώς φαίνεται πως παρέσυρε στο παρελθόν την κυπριακή ηγεσία να χάσει μερικές ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν για προώθηση μιας συμβιβαστικής λύσης του Κυπριακού.

Η ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΠΟΥ ΘΑ ΛΗΦΘΟΥΝ ΑΠΑΙΤΕΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ

'Ενας άλλος λόγος που συνηγορεί υπέρ της εισήγησης μου είναι η σοβαρότητα των αποφάσεων που πρέπει να ληφθούν από τη δική μας πλευρά στις διαπραγματεύσεις. Τα σοβαρότερα και τα πιο δυσεπίλυτα θέματα για τα οποία πρέπει να ληφθούν αποφάσεις είναι το εδαφικό και το προσφυγικό.

'Οπως είναι γνωστό, το Φεβρουάριο 1977, ο Πρόεδρος Μακάριος είχε συμφωνήσει με τον κ. Ντενκτάς πως η λύση του Κυπριακού πρέπει να γίνει με βάση τη Δικοινοτική Ομοσπονδία, και τον Απρίλιο 1977 είχε υποβάλει στην τουρκική πλευρά χάρτη που έδειχνε πως το 20 τοις εκατό της έκτασης της Κύπρου θ' αποτελούσε την τουρκοκυπριακή (Τ/Κ) Ομόσπονδη ζώνη και το υπόλοιπο θ' αποτελούσε την ελληνοκυπριακή (Ε/Κ) Ομόσπονδη ζώνη. Σχετικά με τα θέματα των «*τριών ελευθεριών*» - ελευθερίας διακίνησης, ελευθερίας εγκατάστασης και του δικαιώματος ιδιοκτησίας - συμφωνήθηκε πως αυτά είναι «*ανοικτά προς συζήτηση αφού ληφθεί υπόψη η θεμελιώδης βάση του δικοινοτικού ομοσπονδιακού συστήματος και ορισμένες πρακτικές δυσκολίες που δυνατό να εγερθούν για την Τ/Κ κοινότητα*».

Φέτος (στις 11.1.1984) ο Πρόεδρος Κυπριανού πρότεινε αύξηση της έκτασης της Τ/Κ ομόσπονδης περιοχής μέχρι 25%, υπό τον όρον όμως να εφαρμοστούν πλήρως οι πιο πάνω «*τρεις ελευθερίες*». Από την άλλην όμως, πλευρά, ο κ. Ντενκτάς ζητά έκταση 32%, και από τις τρεις ελευθερίες φαίνεται πως δέχεται μόνο την ελευθερία διακίνησης με ορισμένους όμως περιορισμούς - λέει π.χ. πως δε θα ήθελε να είναι ελεύθεροι οι Ελληνοκύπριοι (Ε/Κ) του τύπου Σαμψών να πηγαίνουν στην Τ/Κ περιοχή και να τοποθετούν βόμβες.

Στην Τ/Κ κοινότητα σήμερα υπάρχουν οκτώ πολιτικά κόμματα - από την άκρα δεξιά ώς την άκρα αριστερά - αλλά κανένα απ' αυτά δεν υποστηρίζει επιστροφή των Τ/Κ προσφύγων στα σπίτια τους στην Ε/Κ περιοχή. 'Ολα θέλουν την Τ/Κ κοινότητα να παραμείνει συγκεντρωμένη στην Τ/Κ Ομόσπονδη περιοχή.

Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις δεν υπάρχει τρόπος ούτε με την πειθώ ούτε με τη βία να φύγουν οι Τουρκοκύπριοι από τα σπίτια των Ε/Κ προσφύγων στα χωριά που θα περιληφθούν στην Τ/Κ Ομόσπονδη ζώνη, ώστε να μπορέσουν οι ιδιοκτήτες τους να επιστρέψουν σ' αυτά. Οι μόνοι Ε/Κ πρόσφυγες που θα μπορέσουν να επιστρέψουν στα σπίτια τους θα είναι εκείνοι που κατοικούσαν στις τουρκοκρατούμενες περιοχές, οι οποίες ύστερα από την τελική συμφωνία, θα περιληφθούν στην Ε/Κ Ομόσπονδη ζώνη.

ΤΟ ΑΜΕΙΛΙΚΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΜΕ

'Ετσι, αντιμετωπίζουμε σήμερα το εξής αμείλικτο δίλημμα:

Είτε (1) Να επιμένουμε στο νομικά δίκαιο αίτημα, του να έχουν δικαίωμα να επιστρέψουν όλοι οι πρόσφυγες στα σπίτια και τις περιουσίες τους, «*κάτω από*

ασφαλισμένες συνθήκες», με αποτέλεσμα όμως να μην επιτευχθεί λύση του Κυπριακού, να μην επιστρέψει κανένας Ε/Κ πρόσφυγας στο σπίτι του και κανένας να μην αποζημιωθεί, να οριστικοποιηθεί η διχοτόμηση της Κύπρου, να παραμείνει ο τουρκικός στρατός στη βόρεια Κύπρο και να επικρέμεται επ' αόριστον πάνω στις κεφαλές μας και των απογόνων μας η δαμόκλεια σπάθη του Αττίλα.

Είτε (2) Να υπογράψουμε, προτού είναι πολύ αργά, την καλύτερη εφικτή και αμοιβαία αποδεκτή συμβιβαστική λύση, με την οποία θα επιστρέψουν στα σπίτια τους σε περιοχές που θα δοθούν πίσω στην Ε/Κ Ομόσπονδη Διοίκηση, ένα μεγάλο μέρος των Ε/Κ προσφύγων και οι υπόλοιποι θα πάρουν τα κτήματα των Τ/Κ και θα αποζημιωθούν για τη διαφορά του τι έχασαν και τι παίρνουν, (από ένα Ταμείο στο οποίο υποσχέθηκε κιόλας ο Αμερικανός Πρόεδρος Ρήγκαν να συνεισφέρει 250 εκατ. δολλάρια κι ελπίζουμε να συνεισφέρουν κι άλλες χώρες), θ' αποκατασταθεί η ενότητα και η Ανεξαρτησία της Κύπρου, έστω κάτω από ένα Ομοσπονδιακό καθεστώς, θα τερματιστεί ο ακήρυκτος πόλεμος Τουρκίας-Κύπρου, θ' αποσυρθούν τα τουρκικά στρατεύματα και θα επανέλθουμε σε ειρηνικές συνθήκες κάτω από τις οποίες και μόνο μπορούν ν' αξιοποιηθούν για καλά οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές δυναμικότητες του Κυπριακού Ελληνισμού.

Η εκλογή μεταξύ των δυο σκελών αυτού του διλήμματος είναι εξαιρετικά δύσκολη και συνεπάγεται σοβαρότατη ευθύνη γιατί, απ' αυτή θα εξαρτηθεί η τύχη του Κυπριακού Ελληνισμού. Αυτός είναι ένας επιπρόσθετος και σημαντικότατος λόγος γιατί την ευθύνη για την απόφαση πρέπει να την συνεπωμιστεί ο Πρόεδρος Κυπριανού με την Κυπριακή Βουλή. Τελικά, αυτή η απόφαση, οποιαδήποτε κι αν είναι, πρέπει πιστεύω να τεθεί ενώπιον του κυπριακού λαού για επικύρωση με ένα δημοψήφισμα, και θα έχει καλύτερες ελπίδες να επικυρωθεί αν η απόφαση ληφθεί από κοινού μεταξύ Προέδρου της Δημοκρατίας και Βουλής.

ΣΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΚΟΡΥΦΗΣ ΤΗΣ 17ης ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1985 ΝΑ ΔΙΔΑΧΘΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΑ ΛΑΘΗ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΝΑ ΜΗΝ ΑΦΗΣΟΥΜΕ ΚΙ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΝΑ ΧΑΘΕΙ[374] (30.12.1984)

Είναι πολύ ευχάριστο, και προς τιμή, τόσο του Προέδρου Κυπριανού όσο και του Τουρκοκύπριου ηγέτη κ. Ντενκτάς, το ότι έδειξαν αρκετή πολιτική θέληση και έκαμαν αρκετές αμοιβαίες υποχωρήσεις στις «*εκ του σύνεγγυς»* συνομιλίες τους μέσω του Γενικού Γραμματέα (Γ.Γ.) του Ο.Η.Ε κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ, ώστε να μικράνει το χάσμα που χώριζε τις απόψεις των δυο πλευρών και να τους καλέσει

[374] Δημοσιεύτηκε στις 30 Δεκεμβρίου 1984 στις κυπριακές εφημερίδες «Φιλελεύθερο», «Αλήθεια», «Σημερινή», και «Αγώνα» και στην Αθηναϊκή εφημερίδα «Καθημερινή».

σε απ' ευθείας συνάντηση κορυφής κάτω από την αιγίδα του ίδιου στις 17 Ιανουαρίου 1985.

'Οπως γράφει στην τελευταία έκθεση του προς το Συμβούλιο Ασφαλείας (12.12.1984, παράγραφος 50) και όπως εδήλωσε μέσω του εκπροσώπου του στις 18 Δεκεμβρίου, ο Γ.Γ. ελπίζει πως στη συνάντηση κορυφής οι συνομιλητές, αφού συζητήσουν εποικοδομητικά το τελευταίο προσχέδιο συμφωνίας που τους έδωσε, «*θα συνάψουν μια συμφωνία που θα περιέχει τα αναγκαία στοιχεία για μια περιληπτική λύση του Κυπριακού με σκοπό την εγκαθίδρυση μιας Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Κύπρου*». 'Αμα συναφθεί αυτή η συμφωνία, το επόμενο βήμα θα είναι ο διορισμός κοινών «*ομάδων εργασίας*» οι οποίες θα επεξεργαστούν τις λεπτομέρειες της λύσης, μέσα στα πλαίσια της συμφωνίας.

«ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΒΑΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ ΘΑ ΕΞΑΡΤΗΘΕΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

'Ετσι, η συνάντηση της 17ης Ιανουαρίου και οι επόμενες 2-3 μέρες που θα συνεχιστεί η συζήτηση, θα είναι, όπως εδήλωσε ο κ. Κυπριανού στις 22 Δεκεμβρίου, «*πραγματικά κρίσιμες μέρες γιατί από την έκβαση της συνάντησης αυτής θα εξαρτηθούν αναμφίβολα η περαιτέρω πορεία των πραγμάτων και αυτό τό μέλλον της Κύπρου».*

Αυτό σημαίνει πως η συνάντηση αυτή αποτελεί μια ανεπανάληπτη ευκαιρία ειρηνικής λύσης του Κυπριακού, που δεν πρέπει να χαθεί, όπως δυστυχώς χάθηκαν μερικές άλλες, στο παρελθόν. Η διαπίστωση όμως που γίνεται συχνά, πως στο παρελθόν χάθηκαν αρκετές ευκαιρίες, για να είναι εποικοδομητική, θα ᾽πρεπε να συνοδεύεται από μια ανάλυση των βασικών λόγων γιατί χάθηκαν εκείνες οι ευκαιρίες, ώστε να διδαχτούμε από τα λάθη μας και να μη τα επαναλάβουμε, προπάντων σ' αυτήν την κρίσιμη στιγμή της κυπριακής ιστορίας.

ΝΑ ΜΗΝ ΕΠΑΝΑΛΗΦΘΕΙ ΤΟ ΛΑΘΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΣΤΙΣ 29.2.1956

Εδώ περιέγραψα την ευκαιρία που έχασε ο Μακάριος στη συνάντηση του με τον Υπουργό Αποικιών κ. Λέννοξ Μπόϋντ στις 29.2.1956, να δοθεί στην Κύπρο το προσφερόμενο Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης, το οποίο θα οδηγούσε, όπως έγινε και με τις άλλες Βρετανικές Αποικίες, σε Ανεξαρτησία, χωρίς τα μειονεκτήματα των Συμφωνιών της Ζυρίχης.

Αργότερα, ο Μακάριος έμμεσα ομολόγησε το λάθος τακτικής που έκαμε, δηλώνοντας τα πιο κάτω:

«Στη συνάντηση της 29ης Φεβρουαρίου 1956, γνωρίζοντας εκ πείρας ότι ο Χάρτινγκ παραχωρούσε στην επόμενη συνάντηση ό,τι δε δεχόταν κατά την προηγούμενη, επέμεινα σε τρία σημεία. Αρνήθηκα να υποχωρήσω, πιστεύοντας ότι αυτοί θα υποχωρούσαν σε προσεχή συνεδρίαση, όπως συνέβαινε πάντα ώς

τότε. Αντί τούτου μου εδηλώθη ότι οι διαπραγματεύσεις εθεωρούντο ως ναυαγήσασαι οριστικώς και ότι δεν επρόκειτο να υπάρξει άλλη συνάντησις».[375]

ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΧΑΣΙΜΟ ΤΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ ΤΟΥ 1956

Τα μαθήματα που βγαίνουν από το χάσιμο της πιο πάνω ευκαιρίας, είναι πιστεύω τα ακόλουθα:

1. Δεν πρέπει να υπερεκτιμούμε τη διαπραγματευτική μας δύναμη και ικανότητα και να υποτιμούμε τη διαπραγματευτική δύναμη και ικανότητα της άλλης πλευράς.

2. Οι διαπραγματευτικές μας επιτυχίες πριν από την κρίσιμη μέρα, δεν πρέπει να μας παρασύρουν στο να πιστεύουμε πως αυτές θα συνεχιστούν και

3. Δεν πρέπει να ξεχνούμε τον αφορισμό του Ιπποκράτη πως «*η ευκαιρία είναι φευγαλέα»* και πως πρέπει να την αρπάξουμε στην κατάλληλη στιγμή.

Ελπίζω και εύχομαι ο Πρόεδρος Κυπριανού να μην υποπέσει σε παρόμοια λάθη τακτικής στη συνάντηση κορυφής της 17ης Ιανουαρίου 1985.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ - 32
(1992)

Παρά την προειδοποίηση μου ο κ. Κυπριανού έχασε την ευκαιρία εκείνην απορρίπτοντας τις προτάσεις του Γ.Γ. των Η.Ε. κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ, οι οποίες περιείχαν τις υποχωρήσεις που έκαμε ο κ. Ντενκτάς ύστερα από επέμβαση του Αμερικανού Προέδρου Ρήγκαν προς τον Τούρκο Πρόεδρο Εβρέν το Νοέμβριο 1984.[376]

Ενώ προηγουμένως ο κ. Ντενκτάς ζητούσε εκ περιτροπής προεδρία, πλήρη ισότητα των δυο κοινοτήτων στην Εκτελεστική και Νομοθετική εξουσία και έκταση της Τ/Κ Ομόσπονδης ζώνης 32,8%, δέχτηκε την πρόταση του Γ.Γ. η οποία προνοούσε 'Ελληνα Πρόεδρο και Τούρκο Αντιπρόεδρο, Υπουργικό Συμβούλιο 70:30, Κάτω Βουλή 70:30 και έκταση της Τ/Κ ζώνης 29+% (δηλαδή μερικά δέκατα του 1% πάνω από το 29%).

[375] Σπύρου Παπαγεωργίου: Κυπριακή Θύελλα 1955-9, σ. 451.

[376] Keesing's, December 1985, p. 34066.

Η ΣΟΦΗ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Γ.Γ.[377]

Η έκθεση του Γ.Γ. των Ηνωμένων Εθνών προς το Συμβούλιο Ασφαλείας με ημερομηνία 2 Φεβρουαρίου 1985, αφήνει να νοηθεί, έστω συγκαλυμμένα, πως η ευθύνη για το ναυάγιο της συνάντησης κορυφής βαρύνει τον κ. Κυπριανού.

Σ' αυτή, ο Γ.Γ. εξηγά πώς έθεσε μπροστά στους δυο αρχηγούς τα έγγραφα (Documentation) που ανέμενε πως θα γίνονταν αποδεκτά από τις δυο πλευρές σαν βάση για λύση του Κυπριακού.

Στην εναρκτήρια ομιλία του που δημοσιεύεται στην έκθεση, ο Γ.Γ. έκαμε την πιο κάτω σοφή προειδοποίηση:

«Αν είστε αποφασισμένοι να καταλήξετε σε συμφωνία, υπάρχει τώρα μια μοναδική ευκαιρία. Και αν αυτή η στιγμή χαθεί, είμαι βέβαιος πως θα συμφωνήσετε πως αυτή δε θα επαναληφθεί εύκολα».

'Οσο συγκαλυμμένα κι αν διατύπωσε ο Γ.Γ. την προειδοποίηση του, δεν χρειαζόταν μεγάλη οξυδέρκεια για ν' αντιληφθεί ένας πως αυτή απευθυνόταν προς τον αρχηγό της ελληνοκυπριακής κοινότητας και μόνο σ' αυτόν. Είναι σαν να του έλεγε:

«Κύριε Κυπριανού: Είσαι αποφασισμένος να καταλήξεις σε μια συμφωνία η οποία θα οδηγήσει στη λύση του χρονίσαντος Κυπριακού προβλήματος; Εάν ναι, άρπαξε αυτήν τη μοναδική ευκαιρία γιατί αν χαθεί, η κοινότητα σου δε θα τη ξαναβρεί εύκολα».

Δυστυχώς ο κ. Κυπριανού απάντησε ουσιαστικά ΟΧΙ σ' αυτήν την ερώτηση του Γ.Γ., γιατί αντί να αποδεχτεί τα έγγραφα του Γ.Γ. σαν βάση για λύση του Κυπριακού - όπως τα αποδέχτηκε ο κ. Ντενκτάς - αυτός τα αποδέχτηκε μόνο «*σαν βάση για επαναδιαπραγμάτευση»* όλων σχεδόν των πτυχών του Κυπριακού.

'Ετσι επαληθεύεται τώρα το δεύτερο μέρος της προειδοποίησης του Γ.Γ., πως η Ε/Κ πλευρά «*δε θα ξαναβρεί εύκολα»* την ευκαιρία που έχασε. 'Οπως έπρεπε να προβλεφθεί, ο κ. Ντενκτάς, ο οποίος πιέστηκε από τον Τούρκο Πρόεδρο για ν' αποδεχτεί τις προτάσεις του Γ.Γ., βρήκε την ευκαιρία να δηλώσει: Πρώτο, πως αποσύρει τη δική του αποδοχή των εγγράφων του Γ.Γ. εφόσον η Ε/Κ πλευρά δεν τ' αποδέχτηκε και δεύτερο, δε δέχεται συνάντηση κορυφής προτού διεξαχθούν οι εκλογές του «*κράτους»* του τον ερχόμενο Ιούνιο (1985).

[377] Αυτό είναι μέρος ενός άλλου άρθρου του Συγγραφέα που δημοσιεύτηκε στις 21.2.1985 στο «Φιλελεύθερο», «Αλήθεια» και «Σημερινή» και στις 21 και 22.2.1985 στην Αθηναϊκή «Καθημερινή».

ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΥΣ ΦΑΪΝΑΝΣΙΑΛ ΤΑΪΜΣ[378]
(21.12.1985)

Συμφωνώ πλήρως με το συμπέρασμα του κύριου άρθρου σας, στις 10 Δεκεμβρίου, πως αν αφεθούν τα πράγματα στην Κύπρο όπως έχουν «*αυτό θ' αποτελεί δυναμική πηγή αστάθειας σε μια περιοχή τόσο ευαίσθητη όπως είναι η Ανατολική Μεσόγειος».* Επίσης συμφωνώ πως, το αποτέλεσμα των τελευταίων βουλευτικών εκλογών έδειξεν ότι οι εκλογές δεν υποστηρίζουν την ιδέα να διωχτεί ο κ. Κυπριανού από την Προεδρία της Κυπριακής Δημοκρατίας πριν τη λήξη της θητείας του το 1988.

'Ενα άλλο όμως ζήτημα στις εκλογές ήταν, κατά πόσο ο Πρόεδρος Κυπριανού πρέπει να συνεχίσει να χειρίζεται μόνος του το Κυπριακό πρόβλημα εκ μέρους της ελληνοκυπριακής κοινότητας ή κατά πόσο ο χειρισμός του προβλήματος πρέπει να γίνεται ομαδικά και με βάση την αρχή της πλειοψηφίας από ένα «*Εθνικό Συμβούλιο»,* που θ' αποτελείται από αντιπροσώπους όλων των πολιτικών κομμάτων της Κυπριακής Βουλής στο οποίο θα προεδρεύει ο Πρόεδρος Κυπριανού. Πάνω σ' αυτό το θέμα η ετυμηγορία των εκλογών φαίνεται να είναι υπέρ εκείνων των κομμάτων που υποστηρίζουν την πιο πάνω δεύτερη άποψη γιατί αυτά πήραν το 61% των ψήφων - ΔΗΣΥ 33,6% και ΑΚΕΛ 27,4%. Επίσης η άποψη αυτή φαίνεται πιο δημοκρατική και σύμφωνη με τις αποφάσεις των Η.Ε. και με το Σύνταγμα της Δημοκρατίας.

Σύμφωνα με τα ψηφίσματα των Η.Ε., οι διαπραγματεύσεις για τη λύση του Κυπριακού προβλήματος πρέπει να διεξάγονται μεταξύ των αντιπροσώπων των δυο κοινοτήτων. Ως γεγονός από το 1968 ώς το 1976, οι εκατέρωθεν αντιπρόσωποι ήταν ο Ε/Κ Πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων κ. Γλαύκος Κληρίδης και ο Τ/Κ Πρόεδρος της Τουρκικής Κοινοτικής Συνέλευσης κ. Ραούφ Ντενκτάς. Ο κ. Κυπριανού όμως αναγνωρίζεται διεθνώς ως ο Πρόεδρος όλων των Κυπρίων και όχι μόνο των Ε/Κ, ενώ η Βουλή των Αντιπροσώπων είναι ταυτόχρονα ο διάδοχος της εκλιπούσης Ελληνικής Κοινοτικής Συνέλευσης, τις εξουσίες της οποίας ανέλαβε η ίδια.

Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις, τα πιο πάνω δυο κόμματα θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν την πλειοψηφία τους να ψηφίσουν Νόμο με τον οποίο θα συστήσουν ένα «*Εθνικό Συμβούλιο»* όπως ανέφερα πιο πάνω, το οποίο θα χειρίζεται το Κυπριακό πρόβλημα εκ μέρους της Ε/Κ κοινότητας με συλλογική ευθύνη και με καλύτερες προοπτικές να το λύσει με ένα ομοσπονδιακό σύστημα διακυβέρνησης, που θα επανενώσει και θα ειρηνεύσει το διαιρεμένο μας νησί, προτού είναι πολύ αργά.

[378] Επιστολή του Συγγραφέα που δημοσιεύτηκε στους FINANCIAL TIMES στις 21.12.1985 με τίτλο “Looking Forward in Cyprus”.

ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ ΣΗΜΕΡΑ Ο ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ[379]

(2.3.1986)

Στις 16 Φεβρουαρίου (1986) δημοσιεύτηκε στην «*Καθημερινή*» των Αθηνών και μετά 3 μέρες αναδημοσιεύτηκε στο «*Φιλελεύθερο*», ένα άρθρο του καθηγητή Διεθνών Σχέσεων στη Σχολή Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου της Ιντιάνα των Ηνωμένων Πολιτειών, κ. Κουφουδάκη (Κ) με τίτλο «*Οι υποχωρήσεις στο Κυπριακό, Επικίνδυνες για την Ελλάδα*» και υπότιτλο «*Η αποδοχή της χαλαρής συνομοσπονδίας υπονομεύει την κυριαρχία του κυπριακού λαού*».

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ κ. ΚΟΥΦΟΥΔΑΚΗ

Σε συντομία, στο άρθρο αυτό διατυπώνονται οι πιο κάτω απόψεις:

Επιδίωξη της Τουρκίας είναι η διχοτόμηση της Κύπρου σαν πρώτο βήμα για να κάμει την Κύπρο προτεκτοράτο της.

(Αν και ομολογεί πως δεν είναι πλήρως ενήμερος των προτάσεων του Γενικού Γραμματέα (Γ.Γ.) των Ηνωμένων Εθνών), ο κ. Κ. αποφαίνεται πως «*οι αυξημένες και επεξεργασμένες προτάσεις Ντε Κουεγιάρ δημιουργούν μια χαλαρή συνομοσπονδία που όχι μόνον εδραιώνει και νομιμοποιεί τη διχοτόμηση της Κύπρου αλλά καθιερώνει και την ισότιμη συνιδιοκτησία ολόκληρης της Κύπρου από τους Τουρκοκυπρίους (Τ/Κ)*». Έτσι, μ' αυτές τις προτάσεις «*οι Τ/Κ θα αναγνωριστούν κυρίαρχοι στην περιφέρεια τους καθώς και ισότιμοι συνιδιοκτήτες του συνόλου της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ το αντίθετο δικαίωμα δεν αναγνωρίζεται στους Ελληνοκυπρίους (Ε/Κ)*».

Με τη λύση που προτείνει ο Γ.Γ., «*η Ε/Κ κοινότητα θα φέρει το βάρος της οικονομικής υποστήριξης της Τ/Κ κοινότητας, κι έτσι η Τουρκία ελευθερωμένη από τις οικονομικές υποχρεώσεις της προς τους Τ/Κ και με διεθνώς νομιμοποιημένο το αποτέλεσμα της παράνομης εισβολής του 1974, θα μπορεί να στρέψει την προσοχή της εναντίον της Ελλάδας*».

Τελικά ο αρθρογράφος υποβάλλει την «*πιο κρίσιμη ερώτηση*»:

«*Μήπως η παρούσα κατάσταση είναι προτιμότερη από τις προτάσεις Ντε Κουεγιάρ*».

Και απαντά: «*Ίσως ναι, αν τα περιορισμένα στοιχεία που δημοσιεύτηκαν από έγκυρες πηγές για τις προτάσεις του Γ.Γ. είναι ακριβή*».

[379] Το άρθρο αυτό δημοσιεύτηκε στις 2 Μαρτίου 1986 στις εφημερίδες «Φιλελεύθερο» και «Αλήθεια» και στις 25 Μαρτίου στον «Αγώνα» και «Καθημερινή» Αθηνών. Επίσης δημοσιεύτηκε στο **Special News Bulletin** των Αθηνών στις 8.3.1986.

ΑΥΤΟΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΟΥΜΕΝΕΣ ΠΡΟΦΗΤΕΙΕΣ

Η πρώτη διαπίστωση του κ. Κ πως δηλαδή «*επιδίωξη της Τουρκίας είναι η διχοτόμηση της Κύπρου σαν πρώτο βήμα για να κάμει την Κύπρο προτεκτοράτο της»*, έπρεπε να συνοδεύεται από κάποια εισήγηση του με ποιο τρόπο θα ματαιώσουμε αυτήν την επιδίωξη. 'Αλλωστε το να επιδιώκει ένας κάτι δε σημαίνει πως εν πάση περιπτώσει θα το πετύχει. Κι αυτές ακόμα οι Υπερδυνάμεις συχνά δεν μπορούν να επιτύχουν αυτό που επιθυμούν και πολύ περισσότερο δεν μπορεί να κάνει ό,τι θέλει εκτός αν τη βοηθήσουμε με τα λάθη μας, όπως συνέβηκε στο παρελθόν - η Τουρκία, η οποία οικονομικά και στρατιωτικά εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την Αμερική και τις χώρες της ΕΟΚ, οι οποίες δεν ευνοούν την οριστική διχοτόμηση της Κύπρου ή την κατάληψη της από την Τουρκία.

Αντί όμως να εισηγηθεί τρόπους για αποφυγή των κινδύνων που διαπιστώνει, ο κ. Κ. κάνει ακριβώς το αντίθετο: Μας προτρέπει να μη δεχτούμε το σχέδιο λύσης που προτείνει ο Γ.Γ. και που υποστηρίζεται απ' όλες τις μεγάλες χώρες, τόσο τις Δυτικές όσο και τις Ανατολικές. Σε περίπτωση που θα ακολουθήσουμε αυτήν την προτροπή, η οποία, ας σημειωθεί, συμπίπτει με τις απόψεις του μικρού «*απορριπτικού»* μετώπου στην Κύπρο, δεν υπάρχει αμφιβολία πως οι προβλέψεις του κ. Κ. για διχοτόμηση και προτεκτοράτο, τελικά θα αυτο-πραγματοποιηθούν.

Η ΚΡΑΥΓΗ ΑΓΩΝΙΑΣ ΤΟΥ κ. ΚΛΗΡΙΔΗ

Οι πιο πάνω απόψεις του κ. Κ. - ο οποίος φαίνεται να ξέρει το Κυπριακό από δεύτερο ή τρίτο χέρι και μας δίνει συμβουλές από 15.000 χιλιόμετρα μακριά - βρίσκονται σε πλήρη αντίθεση με τις παρακάτω απόψεις που εξέφρασε τελευταία ο Πρόεδρος του μεγαλύτερου κοινοβουλευτικού κυπριακού κόμματος, του Δημοκρατικού Συναγερμού, κ. Γλαύκος Κληρίδης, ο οποίος όχι μόνο ξέρει το Κυπριακό από πρώτο χέρι αλλά το έχει κάνει βίωμα του, γιατί κοντά σ' άλλα ήταν συνομιλητής στις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις από το 1968 ώς το 1976 και προσωρινός Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας στους πρώτους 5 μήνες μετά την τουρκική εισβολή. Μιλώντας στο τελευταίο συνέδριο της Νέας Δημοκρατίας στη Θεσσαλονίκη τον περασμένο μήνα (Φεβρουάριο 1986) ο κ. Κληρίδης τόνισε εμφαντικά το θανάσιμο κίνδυνο που απειλεί τον Κυπριακό Ελληνισμό αν συνεχιστεί το σημερινό αδιέξοδο στη λύση του Κυπριακού - αν δηλαδή συνεχιστεί «*η παρούσα κατάσταση»* για την οποία ο κ. Κ. από καθέδρας λέει πως είναι προτιμότερη από τις προτάσεις του Γ.Γ. Ο κ. Κληρίδης είπε:

«Μεταφέρω από την Κύπρο την κραυγή αγωνίας του εκεί Ελληνισμού, που διατρέχει τον έσχατο κίνδυνο, αν συνεχιστεί το σημερινό αδιέξοδο στην πορεία του Κυπριακού. Γιατί πράγματι ουδείς αμφισβητεί σήμερα ότι η Κύπρος θα διχοτομηθεί οριστικά, και μελλοντικά θα καταληφθεί ολόκληρη από τους

Τούρκους, αν συνεχιστεί το αδιέξοδο το οποίο οδηγεί στη διεθνή αναγνώριση του παράνομου χωριστού Τ/Κ κράτους».

ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ Γ.Γ. ΠΡΟΝΟΟΥΝ ΓΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΠΟΥ ΕΠΑΝΕΝΩΝΕΙ ΤΗ ΣΗΜΕΡΑ ΔΙΧΟΤΟΜΗΜΕΝΗ ΚΥΠΡΟ

'Ενα βασικό λάθος που - πιθανόν από κακή πληροφόρηση, κάνει ο κ. Κ., είναι ότι θεωρεί τη λύση που πρότεινε ο Γ.Γ. τον Ιανουάριο και Απρίλιο 1985, σαν μια «*χαλαρή συνομοσπονδία*», η οποία «*εδραιώνει και νομιμοποιεί τη διχοτόμηση της Κύπρου».*

Αν ο κ. Κ. είχε την ευκαιρία να διαβάσει το κείμενο των προτάσεων του Γ.Γ. της 12ης Απριλίου (1985) και ιδιαίτερα τις παρακάτω πρόνοιες, θα έβλεπε πως οι προτάσεις αυτές κάνουν ακριβώς το αντίθετο: Επανενώνουν τη σήμερα διχοτομημένη Κύπρο μ' ένα σύνταγμα Ομοσπονδιακό και όχι Συνομοσπονδιακό:

Παράγραφος «*(c) (i) Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Κύπρου θα έχει διεθνή προσωπικότητα (INTERNATIONAL PERSONALITY) και η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση θα ασκεί κυριαρχία σε όλο το έδαφος της Δημοκρατίας».*

«1.1. Οι εξουσίες και λειτουργίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης θα περιλαμβάνουν 10 καθορισμένους τομείς, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι εξωτερικές υποθέσεις, τα οικονομικά, τραπεζικά και νομισματικά θέματα, το εξωτερικό εμπόριο, ο τουρισμός κ.λ.π.».

Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΤΑΞΥ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ

Οι πιο πάνω πρόνοιες, όπως και άλλες, δείχνουν καθαρά πως, σύμφωνα με το προτεινόμενο σχέδιο λύσης, η Κυπριακή Δημοκρατία θα είναι μια *Ομοσπονδία* και όχι *Συνομοσπονδία*, γιατί βασικά κριτήρια του αν ένα καθεστώς είναι ομοσπονδιακό ή συνομοσπονδιακό είναι η διεθνής προσωπικότητα του και η κυριαρχία του. Ενώ μια Ομοσπονδία έχει δική της διεθνή προσωπικότητα και ασκεί κυριαρχία πάνω σε όλο το έδαφος των πολιτειών που την αποτελούν, τα κράτη που αποτελούν μια Συνομοσπονδία έχουν το καθένα τους χωριστή διεθνή προσωπικότητα και ασκεί κυριαρχία πάνω στο δικό του έδαφος. Αυτό, για παράδειγμα, συνέβαινε με την Αίγυπτο, Συρία και Λιβύη όταν ίδρυσαν το 1971 την «*Ομοσπονδιακή Αραβική Δημοκρατία»*, η οποία διαλύθηκε το 1973, και η οποία, παρόλο που ονομαζόταν «*Ομοσπονδία»*, στην πραγματικότητα ήταν «*Συνομοσπονδία»*.

ΠΑΡΑΠΛΑΝΗΤΙΚΟΣ Ο ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΣ ΠΩΣ ΤΗΝ, ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗ ΚΥΠΡΟ ΘΑ ΤΗ ΔΙΕΥΘΥΝΟΥΝ ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΟΙ

Ο άλλος ισχυρισμός του κ. Κ., πως στο Ομοσπονδιακό καθεστώς που πρότεινε ο Γ.Γ., οι «*Τ/Κ θα αναγνωριστούν κυρίαρχοι στην περιφέρεια τους και*

ισότιμοι συνιδιοκτήτες του συνόλου της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ το αντίθετο δικαίωμα δεν αναγνωρίζεται στους Ε/Κ», είναι παραπλανητικός και αποτελεί κατάφωρη διαστρέβλωση της πραγματικότητας, όπως φαίνεται από τα παρακάτω:

Πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας θα είναι Ε/Κ και Αντιπρόεδρος Τ/Κ.

Το Υπουργικό Συμβούλιο θα αποτελείται από Ε/Κ και Τ/Κ με αναλογία 7:3.

Η Κάτω Βουλή θα αποτελείται κατά 70% από Ε/Κ και 30% Τ/Κ.

Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις, είναι γελοίος ο ισχυρισμός πως οι Τ/Κ θα έχουν περισσότερα δικαιώματα στη διακυβέρνηση της νήσου παρά οι Ε/Κ. 'Οσον αφορά την αυτονομία που, όπως συμβαίνει σ' όλες τις Ομοσπονδίες, θα υπάρχει σε αρκετό βαθμό στις δυο Ομόσπονδες Επαρχίες, αυτή θα ισχύει σε ίσο βαθμό και για τις δυο κοινότητες και δεν τίθεται θέμα πλεονεκτικής θέσης των Τ/Κ. Η τέτοια αυτονομία έχει το αμοιβαίο πλεονέκτημα πως θα συντείνει στην ελάττωση των σημείων προστριβής των δυο κοινοτήτων.

Το σημαντικότερο όμως είναι πως, μ' αυτήν τη λύση οι Ελληνοκύπριοι θα μπορούν να αξιοποιήσουν για καλά την οικονομική δυναμικότητα τους, η οποία, όπως διαπιστώνει στο άρθρο του ο κ. Κ., συνέτεινε στην «*αναβίωση της κυπριακής οικονομίας μετά την κατάστροφή του 1974»*. Και λέω «*για καλά»* γιατί οι οικονομικές επιτυχίες των Ε/Κ στα τελευταία 12 χρόνια είναι πολύ ακροσφαλείς και αν δεν επιτευχθεί λύση του Κυπριακού, κινδυνεύουν να εξανεμιστούν, όπως εξανεμίστηκαν οι πριν το 1974 εξαιρετικές οικονομικές επιτυχίες των κατοίκων της Αμμοχώστου, της Μόρφου και άλλων περιοχών που καταλήφθηκαν από τα τουρκικά στρατεύματα.

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΑΡΝΗΣΙΚΥΡΙΑΣ (ΒΕΤΟ) ΤΩΝ Τ/Κ

Είναι γεγονός πως στην 'Ανω Βουλή οι Τ/Κ θα έχουν ίση αντιπροσώπευση με τους Ε/Κ. Αυτό όμως συμβαίνει σ' όλες τις Ομοσπονδίες. Για παράδειγμα, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής κάθε μια από τις 50 Πολιτείες (είτε η Αλάσκα με μισό εκατομμύριο κατοίκους είτε η Καλιφόρνια με 24 εκατομμύρια) αντιπροσωπεύεται στη Γερουσία με 2 Γερουσιαστές.

Επίσης είναι γεγονός πως, για να καθησυχαστεί η φοβία των Τ/Κ πως η ελληνική πλειοψηφία θα παίρνει αποφάσεις που θα ζημιώνουν τα συμφέροντα τους, οι προτάσεις του Γ.Γ. προνοούν πως οι Τ/Κ θα έχουν κάποια δικαιώματα αρνησικυρίας (βέτο) πάνω στις αποφάσεις της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης. Συγκεκριμένα, οι αποφάσεις της 'Ανω Βουλής για «*σημαντικά θέματα»* που θα καθοριστούν, πρέπει να εγκρίνονται από τη χωριστή πλειοψηφία τόσο των ελληνικών όσο και των τουρκικών μελών της. Επίσης οι αποφάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου πρέπει να εγκρίνονται και από ένα τουλάχιστον Τ/Κ

υπουργό. Αυτό όμως δε σημαίνει πως μ' αυτόν τον τρόπο οι Τ/Κ θα διευθύνουν την Κύπρο όπως ισχυρίστηκε ο κ. Κ., για τους ακόλουθους λόγους:

Ορισμένα δικαιώματα βέτο είχαν οι Τ/Κ και στο Σύνταγμα του 1960 και γι' αυτό δεν μπορούμε να επιβάλουμε την κατάργηση τους. Ενώ όμως το Σύνταγμα του 1960 δεν προνοούσε για τρόπους ομαλής υπερπήδησης τυχόν αδιεξόδων που δημιουργούνταν από την άσκηση του δικαιώματος του βέτο από την Τ/Κ πλευρά, οι προτάσεις του Γ.Γ. τώρα προβλέπουν πως, σε τέτοιες περιπτώσεις το ζήτημα θα παραπέμπεται στο Συνταγματικό Δικαστήριο το οποίο θα αποτελείται από ένα Ε/Κ, ένα Τ/Κ και ένα μη-Κύπριο δικαστή. Αν το δικαστήριο αυτό αποφανθεί πως η απόφαση της 'Ανω Βουλής ή του Υπουργικού Συμβουλίου δεν αποτελεί δυσμενή διάκριση σε βάρος της Τ/Κ κοινότητας, το βέτο θα ακυρώνεται. Και στην περίπτωση ακόμα που το Δικαστήριο θα επικυρώσει ένα βέτο των Τ/Κ, αυτό θα εμποδίζει τη λήψη κάποιας απόφασης, οπότε η κατάσταση θα παραμένει όπως ήταν πρωτύτερα, δε θα σημαίνει όμως πως η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση θα παίρνει μέτρα που δε θα τα εγκρίνει η Ε/Κ πλευρά.

Οι διαμορφώσεις που έγιναν και θα γίνουν μέσα στην Τ/Κ όπως και στην Ε/Κ κοινωνία, θα ενθαρρύνουν πιστεύω τη συνεργασία τουλάχιστο μερικών Τ/Κ βουλευτών και ενός τουλάχιστον υπουργού με τους Ε/Κ συναδέλφους τους κι έτσι δε θα παρουσιάζεται πάντα ενιαία αντίθεση των Τ/Κ προς τις θέσεις των Ε/Κ, όπως συνέβαινε στο παρελθόν (1960-3) προφανώς από αντίδραση προς τις συχνές διακηρύξεις του Προέδρου και των Ε/Κ υπουργών και Βουλευτών πως, αντίθετα από τις πρόνοιες του Συντάγματος, επιδίωξη τους εξακολουθούσε να ήταν η 'Ενωσις.

Δε θα συμφέρει στους Τ/Κ να παρεμποδίζουν την ομαλή λειτουργία της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης από την οποία θα παίρνουν περισσότερα απ' όσα θα πληρώνουν σαν φόρους, δεδομένου μάλιστα πως, σύμφωνα με τις προτάσεις του Γ.Γ. η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση θα δημιουργήσει με δικές της και ξένες συνεισφορές, ένα «*Ταμείο Ανάπτυξης της Τ/Κ Ομόσπονδης Επαρχίας με σκοπό την επιδίωξη της οικονομικής ισορροπίας μεταξύ των δυο Ομόσπονδων Επαρχιών*», στη διαχείριση του οποίου η Ε/Κ πλευρά της κυβέρνησης θα έχει βαρύνουσα γνώμη.

ΜΕΤΑΞΥ ΔΥΟ ΚΑΚΩΝ ΤΟ ΜΗ ΧΕΙΡΟΝ, ΒΕΛΤΙΣΤΟΝ

Ο κ. Κ., όπως και οι άλλοι «*απορριπτικοί*» νομίζουν πως επειδή έχουμε το δίκαιο με το μέρος μας μπορούμε να υπαγορεύουμε και να επιβάλουμε τους δικούς μας όρους για τη λύση του Κυπριακού. Επίσης αυταπατούνται πιστεύοντας πως, αν η ελληνική πλευρά είναι ομόφωνη στην απαίτηση της για μια επιθυμητή λύση, τότε η τουρκική πλευρά θ' αναγκαστεί τελικά να υποχωρήσει. Είναι καιρός, πιστεύω, να το κατανοήσουμε πως η τουρκική πλευρά διαπραγματεύεται από θέση στρατιωτικής ισχύος και πως, σύμφωνα με

την αρχή «*μακάριοι οι κρατούντες*», ο χρόνος δουλεύει εναντίον μας και τείνει να μονιμοποιήσει και τελικά να νομιμοποιήσει τα τετελεσμένα. Αυτό συνέβηκε στην Κύπρο στα τελευταία 22 χρόνια που η ηγεσία μας αρνιόταν να δεχτεί «*απαράδεκτες συμβιβαστικές*» λύσεις των διαφορών μας με τους Τ/Κ. Τώρα δε σηκώνει άλλη αναβολή και οφείλουμε να αποφασίσουμε σύντομα να εκλέξουμε μεταξύ των «*δυο κακών το μη χείρον*».

Η ΧΕΙΡΙΣΤΗ ΕΚΛΟΓΗ

Είναι πιστεύω, φανερό, πως η χείριστη εκλογή θα είναι να προτιμήσουμε τη συνέχιση της παρούσας κατάστασης, όπως υποστηρίζουν ο κ. Κ. και οι άλλοι απορριπτικοί, γιατί αυτό θα είχε τις πιο κάτω συνέπειες:

'Οταν θα φανεί πως δεν υπάρχει ελπίδα για μια «*αμοιβαία αποδεκτή*» (από τις δυο πλευρές) λύση του Κυπριακού, λίγες, στην αρχή, και περισσότερες αργότερα, Ισλαμικές χώρες θα αναγνωρίσουν την παράνομη «*Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» («ΤΔΒΚ»)*. Σε τέτοια περίπτωση η Τουρκία θα μπορεί να συνάψει «*αμυντικές*» και άλλες συμφωνίες με την «*ΤΔΒΚ*» που ουσιαστικά θα μετατρέψουν τα δυο πέμπτα της Κύπρου (37% κατεχόμενο έδαφος και 3% νεκρή ζώνη) σε Τουρκικό προτεκτοράτο, το οποίο στην πραγματικότητα θα είναι Επαρχία (Σαντζάκ) της τουρκίας, όπως έγινε το 1939 Σαντζάκ Χατάϊ η Συριακή Αλεξάνδρεια.

'Ετσι, το κράτος μας με μισό εκατομμύριο κατοίκους, έστω και αν συνεχίσει να αναγνωρίζεται από πλείστες χώρες σαν κράτος όλης της Κύπρου, στην πράξη θα συρρικνωθεί στα τρία πέμπτα της Κύπρου, και θα έχει ακροσφαλή εχθρικά σύνορα στο μέσον του νησιού, μήκους 180 χιλιομέτρων, με την Τουρκία των 50 εκατομμυρίων, ενώ η Ελλάδα θα εξακολουθήσει να είναι «*μακριά*» για να μας συμπαρασταθεί σε ώρα ανάγκης. Δε χρειάζεται, πιστεύω, να είναι ένας καθηγητής Διεθνών Σχέσεων για να προβλέψει πως κάτω από τέτοιες περιστάσεις το μέλλον του Κυπριακού Ελληνισμού θα είναι πολύ προβληματικό.

ΤΟ «ΜΗ ΧΕΙΡΟΝ»

Αντίθετα, το «*μη χείρον*» θα είναι να δεχτούμε την καλύτερη συμβιβαστική λύση που μπορούμε να πετύχουμε με τη μεσολάβηση του Γ.Γ. και την παρασκηνιακή πίεση στην Τουρκία των Μεγάλων Δυνάμεων, η οποία θα έχει τα παρακάτω πλεονεκτήματα:

Η συμφωνία για λύση του Κυπριακού ουσιαστικά θα αποτελεί και Συνθήκη Ειρήνης με την Τ/Κ Κοινότητα και την Τουρκία, κι έτσι θα τερματιστεί ο ακήρυκτος πόλεμος μεταξύ μας και θα αποχωρήσουν τα τουρκικά κατοχικά στρατεύματα. Το μόνο ανοικτό θέμα που πρέπει να συζητηθεί είναι, τι είδους τροποποιήσεις των Συνθηκών Εγγύησης και Συμμαχίας, οι οποίες ισχύουν

ακόμα, θα μπορέσουμε να πετύχουμε με τη βοήθεια του Γ.Γ. και των Μ. Δυνάμεων.

Η Ομοσπονδιακή Κυπριακή Δημοκρατία θα επανακτήσει κυριαρχία πάνω σε όλο το έδαφος της Κύπρου και θα ξαναρχίσουμε μια ειρηνική συνεργασία με τους Τ/Κ με την ελπίδα πως οι ηγεσίες και των δυο κοινοτήτων θα διδαχτούν από τα λάθη της τελευταίας 25-ετίας και δε θα τα επαναλάβουν.

Με την ελάττωση της έκτασης της Τ/Κ Ομόσπονδης Επαρχίας από 37% σε 29% υπολογίζω πως θα επιστρέψουν στα σπίτια και τις περιουσίες τους σε περιοχές που θα περιέλθουν στην Ε/Κ Ομόσπονδη Επαρχία περίπου οι μισοί πρόσφυγες - από το σύνολο των 162.000 που ήσαν όλοι οι Ε/Κ πρόσφυγες σύμφωνα με την απογραφή του 1973 - και οι υπόλοιποι θα μοιραστούν τις περιουσίες των 50.000 περίπου Τ/Κ που ζούσαν στην Ε/Κ Επαρχία, και θα αποζημιωθούν για τη διαφορά μεταξύ της αξίας της περιουσίας που έχασαν και της αξίας της Τ/Κ περιουσίας που θα πάρουν, από ένα Διεθνές Ταμείο στο οποίο η Αμερικανική Κυβέρνηση και άλλες κυβερνήσεις υποσχέθηκαν να συνεισφέρουν σημαντικά ποσά όταν λυθεί το Κυπριακό. Ας σημειωθεί πως, ύστερα από εισήγηση του Αμερικανού Προέδρου Ρήγκαν, το Κογκρέσο ψήφισε το Μάιο 1984 ποσό 250 εκατομμυρίων δολαρίων[380] το οποίο θα χρησιμοποιηθεί για ίδρυση ενός «*Ταμείου Ειρήνης και Ανασυγκρότησης»* από το οποίο, μεταξύ άλλων, θα καλυφθούν τα έξοδα επανεγκατάστασης των Τ/Κ και Ε/Κ προσφύγων που θα μετακινηθούν όταν εφαρμοστεί η συμφωνία για την ελάττωση της έκτασης της Τ/Κ Επαρχίας στο 29%.

Ενώ αν συνεχιστεί το αδιέξοδο στη λύση του Κυπριακού, η αβεβαιότητα για το μέλλον της Κύπρου θα περιορίσει πολύ τις κεφαλαιουχικές επενδύσεις με πολύ άσχημες συνέπειες για την κυπριακήν οικονομία, με τη λύση θα αυξηθούν τεράστια οι επενδύσεις τόσο για ανοικοδόμηση της Αμμοχώστου και άλλων περιοχών που θα υπαχθούν στην Ε/Κ Ομόσπονδη Επαρχία, όσο και για άλλους παραγωγικούς σκοπούς από τα χρήματα των πιο πάνω Ταμείων και από τις αποζημιώσεις που θα πληρωθούν.

Γενικά, κάτω από ειρηνικές συνθήκες είναι βέβαιο πως, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, θα αξιοποιηθούν για καλά οι δυναμικότητες των Ελληνοκυπρίων και με τη συνεργασία των Τουρκοκυπρίων, η Κύπρος θα μπορεί να γίνει μια ευημερούσα νήσος στην ευημερία της οποίας πρέπει να συμμετέχουν ισότιμα και οι Τουρκοκύπριοι.

'Οσον αφορά την οικονομική βοήθεια που θα δώσουμε στην Τ/Κ κοινότητα, αυτή δεν πρέπει να τη δούμε στενόμυαλα, όπως τη βλέπει ο κ. Κ. που γράφει πως «*η Ε/Κ κοινότητα θα φέρει το βάρος της οικονομικής υποστήριξης της Τ/Κ κοινότητας»* αλλά με ευρύ πνεύμα, σαν κάτι που εξυπηρετεί και το καλώς νοούμενο συμφέρον του Κυπριακού Ελληνισμού. Γιατί όταν οι Τ/Κ θα

[380] Νόμος H.R. 5119, 16.5.1984.

συμμετέχουν ισότιμα στην ευημερία της Κύπρου τότε θα προτιμούν να είναι πολίτες της Ομοσπονδιακής Κυπριακής Δημοκρατίας, παρά πολίτες της Τουρκίας. Αυτό θα αποτελέσει την καλύτερη εγγύηση για την μελλοντική ανεξαρτησία της Κύπρου, γιατί η Τουρκία δε θα μπορεί να ξαναεισβάλει στην Κύπρο αν οι Τουρκοκύπριοι είναι ευχαριστημένοι από το καθεστώς της Κύπρου. Λανθασμένη επίσης πιστεύω πως είναι και η άλλη άποψη του κ. Κ. πως άμα λυθεί το Κυπριακό «*η Τουρκία ελευθερωμένη από τις υποχρεώσεις της προς τους Τ/Κ ... θα μπορεί να στρέψει την προσοχή της εναντίον της Ελλάδας».* Τουναντίον, η ειρηνική λύση του Κυπριακού είναι πιο πιθανό να προλειάνει το έδαφος για την ειρηνική επίλυση και των άλλων Ελληνο-τουρκικών διαφορών παρά το αντίθετο.

Τελικά πιστεύω πως η λύση του Κυπριακού μέσω των καλών υπηρεσιών του Γ.Γ. του ΟΗΕ όχι μόνο είναι το «*μη χείρον*» αλλά τελικά θα αποδειχτεί πως είναι «*το βέλτιστον».*

ΓΙΑ ΤΑ ΔΕΙΝΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΔΕ ΦΤΑΙΕΙ Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΖΥΡΙΧΗΣ ΑΛΛΑ Η ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΝΑΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΤΗΣ «ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ» κ. ΚΩΣΤΗ ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗ (20.3.1986)

Αγαπητέ κ. Χατζηκωστή,

Νομίζω έχεις άδικο να κατηγορείς - όπως έκαμες στο κύριο άρθρο σου με τίτλο «ΟΧΙ κ. ΑΒΕΡΩΦ» που δημοσιεύτηκε στη «*ΣΗΜΕΡΙΝΗ»* στις 14 Μαρτίου (1986)- τον κ. Ευάγγελο Αβέρωφ, και γενικά την Κυβέρνηση Καραμανλή στην οποίαν ο ίδιος ήταν Υπουργός Εξωτερικών, πως «*πρόστρεξε στην υποστήριξη της αναθεώρησης»* της Συμφωνίας της Ζυρίχης την οποία (αναθεώρηση) επιδίωξε ο Πρόεδρος Μακάριος στις 30 Νοεμβρίου 1963, και η οποία, όπως ορθά γράφεις, «*οδήγησε με ένα κομπολόι λαθών, στη συμφορά του 1974».*

ΕΓΚΑΙΡΗ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΑΒΕΡΩΦ ΠΡΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΝ

Αν κοιτάξεις τον Β' τόμο του βιβλίου του κ. Αβέρωφ «*ΙΣΤΟΡΙΑ ΧΑΜΕΝΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ»* (σελ. 327) θα δεις πως ο ίδιος, ως Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας, έστειλε στις 19 Απριλίου 1963 στον Πρόεδρο Μακάριο επιστολή στην οποία του έλεγε κοντά σ' άλλα, τα παρακάτω:

«Ειδικότερον ως προς ό,τι αφορά τα κυπριακά θέματα, είμεθα αποφασισμένοι να εξακολουθήσωμεν να σας βοηθώμεν καθ' όν τρόπον επράξαμεν μέχρι τούδε, αλλά να διαχωρίσωμεν και δημοσία την γραμμήν μας αν επιδιωχθή μονομερής κατάργησις των Συμφωνιών ή μέρους αυτών. Τούτο ειδικώς επιβάλλεται εις την Ελλάδα και ανεξαρτήτως ακόμη της μεταξύ πολιτισμένων κρατών καθιερωμένης τιμής προς την τεθείσαν υπογραφήν. Πράγματι, η Ελλάς εν ουδεμιά περιπτώσει επιτρέπεται να δεχθή την δημιουργίαν προηγούμενου καθ' ο είς των συμβαλλομένων δύναται μονομερώς να καταγγέλλη ή να αγνοεί ενοχλητικάς δι' αυτόν διατάξεις διεθνών πράξεων τας οποίας ο συμβαλλόμενος ούτος ανέλαβε να σεβασθή». Σε υποσημείωση του ο κ. Αβέρωφ εξηγεί πως, εκείνο που υπονοούσε με τη φράση «*δημιουργία προηγούμενου»* ήταν πως, αν η Ελλάδα υποστήριζε μονομερή καταγγελία της Συνθήκης της Ζυρίχης, τότε θα μπορούσε και η Τουρκία να προχωρήσει στη μονομερή καταγγελία της Συνθήκης της Λωζάνης.

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΠΡΟΧΩΡΗΣΕ ΣΤΗΝ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΟΤΑΝ ΠΑΡΑΙΤΗΘΗΚΕ Ο ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

Στο ίδιο βιβλίο του ο κ. Αβέρωφ αναφέρει πως, ύστερα από την επιστολή εκείνη και ώς τον Ιούνιο 1963 που ήταν Πρωθυπουργός ο κ. Καραμανλής, ο Μακάριος «*έδειξε μεγάλη αυτοσυγκράτηση»*. Αργότερα όμως όταν, στις αρχές Νοεμβρίου 1963 ανέλαβε την Πρωθυπουργία ο Γεώργιος Παπανδρέου, ο οποίος

αντιτίθετο στη Συμφωνία της Ζυρίχης, ο Μακάριος προχώρησε στην εφαρμογή του προγράμματος που είχε για την ανατροπή της Συμφωνίας της Ζυρίχης, με τα γνωστά όμως τραγικά για την Κύπρο αποτελέσματα. Λυπούμαι γιατί με το ίδιο άρθρο σου συμβάλλεις στην ιστορική εξαπάτηση του Κυπριακού λαού, επαναλαμβάνοντας το μύθο πως για όλα τα δεινά μας φταίει η Συμφωνία της Ζυρίχης, η οποία, όπως ισχυρίζεσαι, ήταν «*όλεθρος και προϊόν ανώριμης και κοντόφθαλμης πολιτικής των ηγετών».*

ΣΤΑ 1960-3 Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΔΙΕΥΘΥΝΟΤΑΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ Ε/Κ

Την υπογραφή της Συμφωνίας της Ζυρίχης πρέπει να τη δει ένας αντικειμενικός σχολιαστής μέσα στις περιστάσεις της εποχής εκείνης (1958) σαν εκλογή «*μεταξύ δυο κακών*» το «*μη χείρον*», που στα τρία χρόνια (1960-63) που τέθηκε σ' εφαρμογή, αποδείχτηκε πως ήταν πραγματικά το «*βέλτιστον*». Γιατί ούτε το βέτο των Τούρκων βουλευτών για νέους φόρους - που όταν το χρησιμοποίησαν μια φορά ζήμιωσαν την κοινότητα τους παρά τη δική μας - και ούτε το βέτο του Τούρκου Αντιπρόεδρου για εξωτερικές υποθέσεις - που ο Πρόεδρος Μακάριος το αγνοούσε - εμπόδιζαν τους Ελληνοκύπριους (Ε/Κ) από του να διευθύνουν την Κυπριακή Δημοκρατία, την οικονομία της, την εξωτερική της πολιτική και γενικά όλους τους άλλους τομείς της ζωής, όπως ήθελαν.

ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΟΤΑΝ ΑΝ ΔΕΝ ΥΠΟΓΡΑΦΟΤΑΝ Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΖΥΡΙΧΗΣ

Αντίθετα, αν δεν υπογραφόταν η Συμφωνία εκείνη, οι συνέπειες θα ήσαν «*το χείριστον».* Γιατί οι 'Αγγλοι άρχισαν ήδη από την 1ην Οκτωβρίου 1958 να θέτουν σε εφαρμογή το «*Σχέδιο Μακμίλλαν*» που προνοούσε Αγγλο-Τουρκο-Ελληνική συγκυριαρχία πάνω στην Κύπρο - από τον 'Αγγλο Κυβερνήτη μαζί με ένα Αντιπρόσωπο της Ελλάδας και ένα της Τουρκίας. Η Τουρκία είχε κιόλας διορίσει τον Αντιπρόσωπο της, ενώ η Ελλάδα αρνήθηκε να στείλει Αντιπρόσωπο. 'Ετσι, υπήρχε κίνδυνος το «*Σχέδιο Μακμίλλαν*» να κατέληγε σε Αγγλο-Τουρκική συγκυριαρχία της Κύπρου και στο μεταξύ η ΕΟΚΑ θα συνέχιζε με αμφίβολα αποτελέσματα τον άνισο ένοπλο αγώνα της για ΕΝΩΣΙΝ, όχι μόνο εναντίον του αγγλικού στρατού με δύναμη 30.000, αλλά και των τουρκοκυπριακών ένοπλων ομάδων που οργανώθηκαν από τους 'Αγγλους. *«Προϊόν ανώριμης και κοντόφθαλμης πολιτικής των ηγετών»* δεν ήταν, όπως γράφεις, η υπογραφή της Συνθήκης της Ζυρίχης αλλά η απόπειρα ανατροπής της, υποτιμώντας την αντίδραση της «*κοντινής»* Τουρκίας, η οποία είχε και έχει απόλυτη στρατιωτική και, πιο ειδικά, αεροπορική υπεροχή πάνω στην Κύπρο. Νομίζω πως ο Τύπος έχει καθήκο να λέει στο λαό την ιστορική αλήθεια παρά να τον παραπλανά με ιστορικούς μύθους.

Φιλικά,
ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΟΤΙ Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ κ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΔΕ ΔΙΑΒΑΣΕ ΤΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ΤΟΥ Γ.Γ. ΤΗΣ 29.3.1986[381]

(16.5.1986)

Στην Κύπρο παρακολουθήσαμε από την τηλεόραση σε βιντεογράφηση από την ΕΡΤ τη συζήτηση στην Ελληνική Βουλή στις 23 Απριλίου (1986) για τις εξωτερικές υποθέσεις και πιο ειδικά για «*το μεγάλο, το μείζον, εθνικό θέμα*», το Κυπριακό πρόβλημα. Με όλο το σεβασμό, έχω να παρατηρήσω πως, τα επιχειρήματα που ακούσαμε από τον Πρωθυπουργό κ. Ανδρέα Παπανδρέου για να στηρίξει το συμπέρασμα του πως, αποδοχή του «*Σχεδίου Πλαισίου Συμφωνίας για την Κύπρο*» που πρότεινε ο Γ.Γ. του ΟΗΕ στις 29 Μαρτίου 1986 θα ισοδυναμούσε με «*παράδοση άνευ όρων του Ελληνισμού της Κύπρου*», είναι τόσο ανακριβή, ώστε *πρέπει να υποθέσουμε πως ο κ. Παπανδρέου δε διάβασε προσεκτικά ή και καθόλου το ίδιο το έγγραφο, και πως δε θυμάται καλά τι έλεγε το προηγούμενο έγγραφο του Γ.Γ. του περυσινού Απριλίου (1985), το οποίο με «απόλυτη ομοφωνία» με την Ελληνική Κυβέρνηση το είχε αποδεχτεί ο Πρόεδρος Κυπριανού*.

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

Το πρώτο επιχείρημα του κ. Παπανδρέου είναι πως το έγγραφο τούτο δίνει «*αναγνώριση διεθνούς προσωπικότητας στο Ομόσπονδο Τουρκοκυπριακό (Τ/Κ) Κρατίδιο που θα μπορούσε έτσι να έχει μια αμυντική συμφωνία με την Τουρκία*».

Σχετικά με το θέμα της διεθνούς προσωπικότητας, το περυσινό έγγραφο του Γ.Γ. έγραφε στην πρώτη παράγραφο τα παρακάτω:

«Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Κύπρου θα έχει διεθνή προσωπικότητα. Η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση θα ασκεί κυριαρχία πάνω σ' όλο το έδαφος (της Κύπρου)».

Επίσης στο «*Σχέδιο Δήλωσης*» που συνόδευε το περσινό του έγγραφο, ο Γ.Γ. πρόσθεσε πως «*οι ιδιότητες της διεθνούς προσωπικότητας της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας θα ασκούνται από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση».*

Μερικοί σχολιαστές του περσινού εγγράφου παρατήρησαν πως, εφόσον αυτό δεν έλεγε πως «*Μόνο η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση θα έχει διεθνή προσωπικότητα*», πιθανό να εσήμαινε πως θα έχουν διεθνή προσωπικότητα και οι Ομόσπονδες Επαρχίες. Προφανώς για να διευκρινίσει αυτό το θέμα ο Γ.Γ. πρόσθεσε στο φετινό έγγραφο τα εξής:

«Οι Επαρχίες μπορούν να ενεργούν στους τομείς των αρμοδιοτήτων τους σύμφωνα με το Ομοσπονδιακό Σύνταγμα και με τρόπο που δε θα "ντουμπλάρει"

[381] Δημοσιεύτηκε στο Αθηναϊκό περιοδικό «Πολιτικά Θέματα» στις 16.5.1986. Τα βασικά του σημεία είχαν δημοσιευτεί συνοπτικά στις κυπριακές εφημερίδες «Αλήθεια», «Φιλελεύθερο» στις 26.4.86, στη «Χαραυγή» στις 27.4.1986 και στον «Αγώνα» στις 3.5.1986.

τις εξουσίες και λειτουργίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης, όπως αυτές ορίζονται στο Ομοσπονδιακό Σύνταγμα».

Σε άλλη παράγραφο, το φετινό έγγραφο, όπως ακριβώς και το περσινό, καθορίζει τους τομείς των εξουσιών της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης, οι οποίοι περιλαμβάνουν τις εξωτερικές υποθέσεις, τις ομοσπονδιακές δημοσιονομικές υποθέσεις, τις νομισματικές και τραπεζικές υποθέσεις, το εμπόριο, τον τουρισμό, τα ταχυδρομεία και τηλεπικοινωνίες, τις διεθνείς μεταφορές, τους φυσικούς πόρους, την ομοσπονδιακή υγεία, την ομοσπονδιακή δικαιοσύνη, την άμυνα και την ομοσπονδιακή ασφάλεια.

Είναι φως φανερό από τα πιο πάνω πως, οι Ομόσπονδες Επαρχίες δε θα έχουν διεθνή προσωπικότητα και δε θα δικαιούνται να συνάπτουν διεθνείς συμφωνίες για κανένα από τα πιο πάνω θέματα που υπάγονται στη δικαιοδοσία της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης, και πως το πρώτο επιχείρημα του κ. Παπανδρέου εναντίον του φετινού εγγράφου του Γ.Γ. ανατρέπεται.

Σύμφωνα με τις παραπάνω πρόνοιες του φετινού εγγράφου, ουσιαστικά οι μόνες υποθέσεις για τις οποίες θα μπορούν οι δυο Ομόσπονδες Επαρχίες να συνάπτουν συμφωνίες με ξένα κράτη θα είναι οι πολιτιστικές, τις οποίες κι αυτό ακόμα το Σύνταγμα του 1960, που δεν ήταν Ομοσπονδιακό, επέτρεπε. Σύμφωνα μ' αυτό η Ελληνική Κοινοτική Συνέλευση εδικαιούτο να συνάπτει εκπαιδευτικές συμφωνίες με την Ελλάδα, και το ίδιο δικαίωμα είχε και η Τουρκική Κοινοτική Συνέλευση με την Τουρκία.

Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ

Το δεύτερο επιχείρημα του κ. Παπανδρέου για να στηρίξει τον ισχυρισμό του πως το *φετινό έγγραφο του Γ.Γ. ισοδυναμεί με παράδοση άνευ όρων του Κυπριακού Ελληνισμού, είναι πως, σύμφωνα μ' αυτό, η εδαφική έκταση της Τουρκικής Ομόσπονδης Επαρχίας θα είναι μερικά δέκατα του ενός τοις εκατό παραπάνω από το 29% που προνοούσε το περσινό έγγραφο που το αποδέχτηκε*. Ο προφανής λόγος για τον οποίο ο Γ.Γ. πρόσθεσε το συν (+) μετά το 29% είναι γιατί στη μακροσκελή επιστολή που έστειλε ο κ. Ντενκτάς στο Γ.Γ. στις 8 Αυγούστου 1985, στην οποία απαριθμούσε τις διαφορές μεταξύ των εγγράφων της συνάντησης κορυφής του Ιανουαρίου 1985 και του εγγράφου του Απριλίου 1985 και για τις οποίες αυτός απέρριπτε το τελευταίο έγγραφο, υποδείκνυε στο Γ.Γ. πως στο έγγραφο που ο ίδιος παρουσίασε στους δυο αρχηγούς στις 27 Νοεμβρίου 1984 και το οποίο ο κ. Ντενκτάς αποδέχτηκε, καθοριζόταν η Τ/Κ περιοχή σε 29+%, πράγμα που φαίνεται πως ήταν σωστό κι έτσι αναγκάστηκε ο Γ.Γ. να το υιοθετήσει στο φετινό έγγραφο.

Αν κοιτάξουμε όμως την ουσία του ζητήματος, θα δούμε πως *σημασία θα έχει ποια χωριά και ποιες περιοχές θα περιληφθούν ή θα εξαιρεθούν από την Τ/Κ Ομόσπονδη Επαρχία παρά τα μερικά δέκατα του ενός τοις εκατό.* Και στις διαπραγματεύσεις που θα γίνουν αργότερα για τον καθορισμό αυτών των

περιοχών, θα χρειαστούμε την παρασκηνιακή συμπαράσταση των Μ. Δυνάμεων από τις οποίες σήμερα πάμε ν' αποξενωθούμε, απορρίπτοντας τις προτάσεις του Γ.Γ. τις οποίες αυτές υποστηρίζουν.

ΤΟ ΦΕΤΙΝΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ΤΟΥ Γ.Γ. ΕΙΝΑΙ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΤΟ ΙΔΙΟ ΟΠΩΣ ΤΟ ΠΕΡΣΙΝΟ

Το τρίτο επιχείρημα του κ. Παπανδρέου είναι πως *αόριστο (είναι) το χρονοδιάγραμμα για την αποχώρηση (των ξένων στρατευμάτων) και (υπάρχει) αοριστία για τις διεθνείς εγγυήσεις.* Γι' αυτά τα θέματα το φετινό έγγραφο δε διαφέρει καθόλου από το περσινό και προνοεί πως αυτά θα συζητηθούν κατά πρώτο λόγο στις ομάδες εργασίας και κάθε 3-4 μήνες η συνάντηση κορυφής θα επιλαμβάνεται των διαφορών που απομένουν.

Το τέταρτο επιχείρημα του κ. Παπανδρέου είναι πως, το φετινό έγγραφο προνοεί για «*την άμυνα και ασφάλεια υπέρ των Τουρκοκυπρίων, σε συνδυασμό με τις εγγυήσεις, χωρίς μια λέξη για ασφάλεια και άμυνα της ελληνικής πλευράς»*. Αυτός ο ισχυρισμός είναι ολότελα αβάσιμος γιατί το μόνο μέρος του εγγράφου που μιλά για άμυνα και ασφάλεια είναι η παράγραφος 2.1 (ιβ'), που μιλά για άμυνα και ασφάλεια της Ομοσπονδίας γενικά, και όχι ειδικά για τους Τουρκοκύπριους. Και στο σημείο αυτό, το φετινό έγγραφο δε διαφέρει καθόλου από το περσινό.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ ΤΟΥ Γ.Γ.

Το τελευταίο επιχείρημα του κ. Παπανδρέου είναι το παρακάτω:

«Οι τρεις ελευθερίες παραπέμπονται σε ομάδες εργασίας, τεχνικές, μετά από προηγούμενη ρητή αποδοχή των αρχών του κειμένου και της μεταβατικής κυβέρνησης. Τονίζω πως ούτε καν οι βασικές αρχές, στρατεύματα, εγγυήσεις, τρεις ελευθερίες, δεν προβλέπονται να ρυθμιστούν σε προηγούμενη συνάντηση κορυφής. 'Εχεις δεσμευτεί στο κείμενο και ύστερα ότι, βγει. Δεν έχεις τρόπο υπαναχώρησης. Δεν υπάρχει πια Κυπριακή Κυβέρνηση ή Κυβέρνηση της Δημοκρατίας για να διαπραγματευτεί. Υπάρχει μεταβατική Κυβέρνηση».

Οι δηλώσεις αυτές δείχνουν πως δεν έγινε κατανοητή η διαδικασία που προτείνεται από το φετινό έγγραφο του Γ.Γ. και που δε διαφέρει ουσιαστικά από τις προτάσεις που περιέχονταν στο περσινό έγγραφο, που όπως είδαμε, έγινε αποδεκτό και από την Ελληνική Κυβέρνηση. Η διαδικασία που προτείνει ο Γ.Γ. είναι η εξής:

'Οπως γράφει ο Γ.Γ. στην επιστολή του προς τον κ. Κυπριανού:

«Ενώ το κείμενο δεσμεύει τα δυο μέρη να προχωρήσουν σε μια συνολική λύση στο συμφωνημένο πλαίσιο, η τελική εφαρμογή του θα εξαρτηθεί από το κατά πόσο κι οι δυο πλευρές θα μπορέσουν να διαπραγματευτούν με τρόπο αμοιβαίας ικανοποίησης τα ζητήματα, πάνω στα οποία δεν επιτεύχθηκε ακόμα

συμφωνία. Αποδοχή του προσχεδίου πλαισίου συμφωνίας θα επιτρέψει για πρώτη φορά να καταπιαστούν (οι δυο πλευρές) με όλα τα εκκρεμή ζητήματα στα σοβαρά και με αποφασιστικό τρόπο, σαν ένα ενοποιημένο σύνολο».

Επίσης στην παράγραφο 14.1 του εγγράφου αναφέρεται πως οι ομάδες εργασίας, οι οποίες θα επεξεργαστούν τις λεπτομέρειες της συμφωνίας πάνω σ' όλα τα εκκρεμή θέματα, θα διεξάγουν τις εργασίες τους κάτω από την επίβλεψη των κοινών συναντήσεων κορυφής μαζί με το Γ.Γ. που θα γίνονται κάθε 3-4 μήνες για να συζητούν τα ζητήματα που παραμένουν για διαπραγμάτευση σύμφωνα με το έγγραφο, να επιθεωρούν τις εργασίες των ομάδων εργασίας και να τους δίνουν καθοδήγηση.

Τελικά, στην παράγραφο 15.1 αναφέρεται πως *η μεταβατική Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, τότε μόνο θα εγκαθιδρυθεί όταν οι ομάδες εργασίας θα τελέψουν τις εργασίες τους και τα αποτελέσματα τους εγκριθούν και από τις δυο πλευρές.* Μεταξύ των ημερομηνιών που πρόκειται να καθοριστούν σε μια προκαταρκτική κοινή συνάντηση κορυφής με το Γ.Γ. που θα γίνει ύστερα από την έγκριση του εγγράφου του Γ.Γ. από τις δυο πλευρές, θα είναι και η ημερομηνία εγκαθίδρυσης της μεταβατικής Κυβέρνησης. Αυτή θα μπορούσε, σύμφωνα με τους παραπάνω όρους της παραγράφου 15.1, να συμφωνηθεί να πραγματοποιηθεί, για παράδειγμα, τρεις μήνες μετά τη συμπλήρωση και έγκριση από τις δυο πλευρές των εργασιών των ομάδων εργασίας πάνω σε όλα τα θέματα, συμπεριλαμβανομένων και των θεμάτων της αποχώρησης των ξένων στρατευμάτων, των εγγυήσεων και των τριών ελευθεριών.

'Ετσι γίνεται, πιστεύω, φανερό, πως *ο ισχυρισμός του κ. Παπανδρέου ότι άμα υπογράψουμε το έγγραφο, δεσμευόμαστε να διαλύσουμε την Κυβέρνηση της Δημοκρατίας οπότε δε θα μπορούμε να διαπραγματευτούμε, είναι ανυπόστατος. Αν πραγματικά θέλουμε μια ειρηνική λύση του Κυπριακού, η οποία κατ' ανάγκη πρέπει να είναι αποδεκτή και από την τουρκική πλευρά, δε φαίνεται να υπάρχει καλύτερη διαδικασία απ' αυτήν που πρότεινε ο Γ.Γ.*

ΤΟ ΦΕΤΙΝΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΥΠΟΧΩΡΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΚΑΜΕ Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΕΛΟΣ 1984

Η απόρριψη του φετινού εγγράφου από τον κ. Παπανδρέου γίνεται ακόμα πιο αδικαιολόγητη γιατί αυτό, περιλαμβάνει όλες τις υποχωρήσεις που είχε κάμει η τουρκική πλευρά το Νοέμβριο 1984, για τις οποίες ο ίδιος είχε κάνει την παρακάτω δήλωση στις 2 Ιανουαρίου 1985:

«Το Κυπριακό, για πρώτη φορά σε μια ολόκληρη δεκαετία δείχνει σημάδια θετικά. Δεν υπάρχει καμιά αμφισβήτηση ότι η τουρκική πλευρά έχει κάνει

σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση μιας βιώσιμης, δίκαιης λύσης του Κυπριακού».[382]

ΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΜΑΣ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΑΝΩΦΕΛΗ ΥΠΕΚΦΥΓΗ

Παρόλο που στη συζήτηση στην Ελληνική Βουλή ο κ. Παπανδρέου τάχθηκε εναντίον της αποδοχής του φετινού εγγράφου του Γ.Γ., η απάντηση της Κυπριακής Κυβέρνησης απέφυγε να το δεχθεί ή να το απορρίψει και αντιπρότεινε διαζευκτικά είτε Διεθνή Διάσκεψη για να εξετάσει τα θέματα της αποχώρησης των ξένων στρατευμάτων και των εγγυήσεων, είτε συνάντηση κορυφής για να συζητήσει, κατά προτεραιότητα, τα ίδια θέματα όπως και το θέμα των τριών ελευθεριών. Ωστόσο, είναι βέβαιο πως η Διεθνής Διάσκεψη, που ζητά η Σοβιετική 'Ενωση από το 1975, δε θα γίνει εφόσον την απορρίπτουν οι Δυτικές χώρες και η Τουρκία.

'Οσον αφορά την πρόταση για συνάντηση κορυφής για να συζητήσει τα πιο πάνω θέματα, κι αυτή επίσης είναι αμφίβολο αν θα γίνει, εφόσον δε συμφωνά ο Ντενκτάς. *Και στην περίπτωση ακόμα που αυτή θα γίνει, το πιθανότερο αποτέλεσμα θα είναι η επίσπευση του ναυαγίου της πρωτοβουλίας του Γ.Γ.* γιατί στα τρία θέματα που πρόκειται να συζητήσουν ο κ. Κυπριανού και ο κ. Ντενκτάς, οι διαφορές των απόψεων τους είναι τόσο μεγάλες ώστε αυτές δεν μπορούν να γεφυρωθούν σε μια τέτοια συνάντηση και μάλιστα μέσα στο κλίμα των αντεγκλήσεων που επικρατεί σήμερα. Πιστεύω πως τα αποτελέσματα θα είναι καλύτερα αν αυτά τα δυσκολόλυτα θέματα συζητηθούν τελευταία, όπως προτείνει ο Γ.Γ. στο έγγραφο του, ύστερα που θα έχουν επιλυθεί όλα τα άλλα που είναι ευκολότερα, οπότε το κλίμα θα είναι πιο ευνοϊκό και οι Μεγάλες Δυνάμεις που θέλουν να βοηθήσουν για τη λύση, θα μπορούν να το κάνουν πιο αποτελεσματικά.

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΒΕΤΟ ΤΩΝ Τ/Κ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ

Κάποιοι άλλοι ομιλητές στην Ελληνική Βουλή ισχυρίστηκαν πως το Ομοσπονδιακό σύστημα όπως το προδιαγράφει το φετινό έγγραφο του Γ.Γ. - που και σ' αυτά τα σημεία είναι ουσιαστικά το ίδιο όπως το περσινό - δε θα δουλέψει γιατί, παρέχει στους Τουρκοκύπριους (Τ/Κ) δικαιώματα βέτο τα οποία αυτοί θα χρησιμοποιούν όχι για να προστατεύσουν τα συμφέροντα της κοινότητας τους από τυχόν δυσμενείς γι' αυτήν αποφάσεις της Ε/Κ πλειοψηφίας, όπως αυτά προορίζονται, αλλά για να τορπιλίσουν την ομαλή λειτουργία της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης ώστε να πετύχουν τη διχοτόμηση και τελικά την κατάληψη της Κύπρου από την Τουρκία. Οι προβλέψεις όμως αυτές πιστεύω πως είναι αβάσιμες, γιατί *δε θα συμφέρει στους Τ/Κ να παρεμποδίζουν την*

[382] «Καθημερινή», 3.1.1985.

ομαλή λειτουργία της Ομοσπονδίας από την οποία έχουν να κερδίσουν πολλά, όχι μόνο γιατί θα παίρνουν οικονομικά οφέλη περισσότερα από τους φόρους που θα πληρώνουν, αλλά και γιατί με την ίδρυση του «Ταμείου για Ανάπτυξη της Τ/Κ επαρχίας», που προβλέπει το έγγραφο του Γ.Γ., *θα μπορέσουν να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο ώστε αυτό να πλησιάσει ή και να φτάσει το επίπεδο των Ελληνοκυπρίων (Ε/Κ) που σήμερα είναι τριπλάσιο του δικού τους και τετραπλάσιο εκείνου του λαού της Τουρκίας.*

Στο σημείο αυτό πρέπει να θυμηθούμε την παρακάτω σοφή παρατήρηση που έκαμε πριν 24 αιώνες ο μεγάλος 'Ελληνας ιστορικός Θουκυδίδης:

«Ο ασφαλέστερος δεσμός μεταξύ πολιτειών, όπως και μεταξύ ατόμων, είναι το κοινό συμφέρον».

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΙΩΝΙΣΗΣ ΤΟΥ ΑΔΙΕΞΟΔΟΥ

Αν τελικά η Κυπριακή Κυβέρνηση απορρίψει το φετινό έγγραφο του Γ.Γ., πρέπει να θεωρηθεί βέβαιο πως θα χαθεί κάθε πιθανότητα να λυθεί το Κυπριακό με διαπραγματεύσεις και το αδιέξοδο θα διαιωνιστεί. Οι πιθανές συνέπειες του αδιεξόδου θα είναι οι παρακάτω:

1. Η «*Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου*» (ΤΔΒΚ) θα ενοποιηθεί οικονομικά, πολιτικά και στρατιωτικά με την Τουρκία, οπότε ουσιαστικά τα δύο-πέμπτα της Κύπρου θα γίνουν ο 68ος νομός της Τουρκίας, έστω κι αν έχουν την ταμπέλα «ΤΔΒΚ».

2. Η στρατιωτική αντιπαράταξη μεταξύ των τουρκικών δυνάμεων και της δικής μας εθνοφρουράς θα συνεχιστεί, όπως θα συνεχιστεί και η κατάσταση ακήρυκτου πολέμου μεταξύ της Τουρκίας και Κύπρου.

3. Αν αποφασίσει η Ελλάδα να στείλει για ενίσχυση της άμυνας μας μια ή περισσότερες μεραρχίες, η Τουρκία θ' αντιδράσει, ενισχύοντας ακόμα περισσότερο τις δυνάμεις της στην Κύπρο και τελικά πιθανό να υπάρξει κίνδυνος Ελληνο-Τουρκικής ένοπλης σύρραξης πάνω στην Κύπρο, - στην οποία η Τουρκία θα βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση - που μπορεί να επεκταθεί και στο Αιγαίο, πράγμα που πιστεύω δε συμφέρει ούτε στον Κυπριακό Ελληνισμό ούτε στον Ελληνισμό γενικά.

4. 'Εστω κι αν για ένα χρονικό διάστημα, μικρό ή μεγάλο, δε γίνουν ένοπλες συγκρούσεις, το ελληνικό κομμάτι της Κύπρου με μισό εκατομμύριο κατοίκους θα ζει επ' αόριστον κάτω από τη δαμόκλεια σπάθη της Τουρκίας των 50 εκατομμυρίων, που ώς το τέλος του αιώνα πρόκειται ν' αυξηθούν σε 70 εκατομμύρια, με ανάλογη αύξηση των επεκτατικών φιλοδοξιών της Τουρκίας.

ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΜΙΑΣ ΣΥΜΒΙΒΑΣΤΙΚΗΣ ΛΥΣΗΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ Γ.Γ.

Τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα μιας συμβιβαστικής λύσης με βάση τις τελευταίες προτάσεις του Γ.Γ. θα είναι *η ουσιαστική υπογραφή ειρήνης με τους Τουρκοκυπρίους και την Τουρκία, η διάλυση της στρατιωτικής αντιπαράταξης μεταξύ των τουρκικών δυνάμεων και της Εθνοφρουράς μας, η αποχώρηση των τουρκικών κατοχικών στρατευμάτων έστω και σταδιακά, αλλά με «επαρκείς εγγυήσεις» - όπως προνοεί το έγγραφο του Γ.Γ. - η επάνοδος σε ειρηνική ζωή με τους Τουρκοκυπρίους και η επανενοποίηση της Κύπρου έστω κάτω από Ομοσπονδιακό καθεστώς.*

Ποιος λογικός άνθρωπος δε θα συμφωνήσει πως αυτά όλα δεν επισπεύδουν, όπως ισχυρίζονται όσοι απορρίπτουν τις προτάσεις του Γ.Γ., αλλά απομακρύνουν τους κινδύνους να παγιωθεί η διχοτόμηση της Κύπρου και να καταληφθεί ολόκληρη από την Τουρκία;

'Ενα άλλο επίσης πολύ σημαντικό πλεονέκτημα θα είναι πως, μ' αυτήν τη λύση *οι Ελληνοκύπριοι θα μπορέσουν, όπως έγραψα σε προηγούμενα άρθρα μου, να αξιοποιήσουν για καλά την ιστορικά αποδειγμένη οικονομική δυναμικότητα τους για να κάνουν την Κύπρο μια ευημερούσα νήσο, στην ευημερία της οποίας πρέπει να συμμετέχουν και οι Τουρκοκύπριοι, πράγμα που θα αποτελεί την καλύτερη εγγύηση για την ανεξαρτησία της Κύπρου στο μέλλον, γιατί όταν αυτοί είναι ευχαριστημένοι από τη ζωή τους στην Κύπρο δε θα μπορεί να βρει η Τουρκία πρόφαση για να ξαναεισβάλει και να καταλάβει την Κύπρο.*

Και τονίζω παραπάνω την αξιοποίηση «*για καλά»,* γιατί οι οικονομικές επιτυχίες των Ελληνοκυπρίων στα τελευταία 12 χρόνια είναι πολύ ακροσφαλείς και αν δεν επιτευχθεί λύση του Κυπριακού, κινδυνεύουν να εξανεμιστούν, όπως εξανεμίστηκαν οι πριν το 1974 εξαιρετικές οικονομικές επιτυχίες των κατοίκων της Αμμοχώστου, της Μόρφου και άλλων περιοχών που κατελήφθηκαν από τα τουρκικά στρατεύματα.

ΓΙΑΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΕΧΤΟΥΜΕ ΟΠΩΣ ΕΧΕΙ ΤΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ΤΟΥ Γ.Γ. ΤΟΥ ΟΗΕ ΤΗΣ 29.3.1986[383] (13.11.1986)

Η συστηματική προπαγάνδα του μικρού «*απορριπτικού μετώπου»*, που υποστηρίζει τη μυωπική πολιτική αυτοκτονίας, του ότι «*είναι καλύτερα να μείνουμε όπως είμαστε»*, δημιούργησε την εσφαλμένη γενική εντύπωση τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα πως το τελευταίο έγγραφο του Γ.Γ. του ΟΗΕ κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ της 29ης Μαρτίου 1986 με τίτλο «*Σχέδιο Πλαισίου*

[383] Δημοσιεύτηκε στις 13 Νοεμβρίου 1986 στην «Αλήθεια» και το «Φιλελεύθερο» και στις 21 Νοεμβρίου 1986 στα «Πολιτικά Θέματα».

Συμφωνίας για την Κύπρο» είναι τόσο άσχημο που πρέπει ν' απορριφθεί από τη δική μας πλευρά χωρίς δεύτερη σκέψη. Η διαστρέβλωση του εγγράφου του Γ.Γ. έφτασε σε τέτοιο βαθμό ώστε ο Αρχισυντάκτης της κυπριακής εφημερίδας «*Σημερινή»*, η οποία υποτίθεται πως υποστηρίζει το «*αντιαπορριπτικό»* κόμμα ΔΗΣΥ, (Δημοκρατικός Συναγερμός) να γράψει σε άρθρο του στις 30 Οκτωβρίου τα εξής:

«Η "Σημερινή" εξήγησε και ανέλυσε στον Κυπριακό Ελληνισμό ότι η αποδοχή του θα σήμαινε ταχύτερη και ευκολότερη παράδοση και υποταγή στους Τούρκους».

Επίσης η Αθηναϊκή εφημερίδα «*Καθημερινή»* σε κύρια άρθρα της στις 9 και 16 Απριλίου 1986 υποστήριξε πως, αποδοχή του τελευταίου εγγράφου του Γ.Γ. «*θα ισοδυναμούσε με αυτοχειριασμό του Κυπριακού Ελληνισμού».*

Τα κυριότερα επιχειρήματα εκείνων που απορρίπτουν το τελευταίο έγγραφο του Γ.Γ. του ΟΗΕ κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ της 29ης Μαρτίου 1986 με τίτλο "*Draft Framework Agreement on Cyprus"*, είναι τα πιο κάτω:

ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

Το πρώτο επιχείρημα του απορριπτικού μετώπου είναι ότι δήθεν, «*το έγγραφο τούτο του Γ.Γ. δίνει διεθνή προσωπικότητα στις ομόσπονδες επαρχίες οι οποίες θα μπορούν έτσι να συνάπτουν συμφωνίες με ξένα κράτη π.χ. για άμυνα ή για εξωτερικό εμπόριο, και κατά συνέπεια, το νέο προτεινόμενο καθεστώς θα είναι "Συνομοσπονδιακό" και όχι "Ομοσπονδιακό" όπως συμφωνήθηκε στη συνάντηση κορυφής Μακαρίου-Ντενκτάς το 1977».***Όπως ανέπτυξα στο προηγούμενο άρθρο μου ο ισχυρισμός αυτός είναι αστήρικτος.***

Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΞΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ Ο ΕΚΛΟΓΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

'Ενα άλλο επιχείρημα του απορριπτικού μετώπου είναι ότι δήθεν, «*δεν περιλαμβάνεται στις εξουσίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης ο έλεγχος της εισόδου ξένων στην νήσο»*. Επίσης, ότι δήθεν «*δεν λαμβάνεται πρόνοια για Ομοσπονδιακό Εκλογικό Νόμο, και ότι οι παραλείψεις αυτές είναι τόσο σοβαρές ώστε δικαιολογείται η απόρριψη του εγγράφου του Γ.Γ.».*

Πρόνοιες και για τα δυο αυτά θέματα περιλαμβάνονται στις συμφωνίες των δυο πλευρών οι οποίες ενσωματώνονται στο τελευταίο έγγραφο του Γ.Γ. όπως και στα προηγούμενα με την εξής πρόνοια:

«1.1 (c) (vii) Τα μέρη επιβεβαιώνουν όλα τα άλλα σημεία που συμφωνήθηκαν κατά τη διάρκεια των διακοινοτικών συνομιλιών όπως περιλαμβάνονται στο έγγραφο «revision» 18.v.82, που το πρώτο μέρος του περιγράφει τις γενικές πρόνοιες, και τα επόμενα μέρη Β' και Γ' περιγράφουν τα βασικά δικαιώματα και τις ελευθερίες».

Επειδή το έγγραφο «*Revision 18.v.82»* δε δόθηκε στη δημοσιότητα, φαίνεται πως αγνοείται από εκείνους που προβάλλουν τον ισχυρισμό που αναφέρεται στην αρχή της παρούσας παραγράφου.

'Οπως φαίνεται στην παράγραφο 10 (σ.6) του «*Revision 18.v.82»,* συμφωνήθηκε κατ' αρχή να ισχύουν στο Σύνταγμα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Κύπρου, μεταξύ άλλων, τα άρθρα 31, 32, 34 και 35 του Συντάγματος του 1960, «*νοουμένου ότι θα γίνουν οι αναγκαίες τροποποιήσεις για προσαρμογή στην Ομοσπονδιακή μορφή του Συντάγματος».* Απ' αυτά, το άρθρο 32 του Συντάγματος 1960 προνοεί τα εξής:

«Τίποτε από όσα προνοούνται στο παρόν μέρος δεν εμποδίζει τη Δημοκρατία να ρυθμίζει με νόμο οιοδήποτε θέμα που σχετίζεται με τους αλλοδαπούς, με τρόπο που συνάδει στο διεθνές δίκαιο».

Επίσης, στην παράγραφο 21, σελίδα 8, προνοούνται τα εξής:

«Οι εκλογές θα είναι άμεσες και γενικές (εκτός αν γίνεται άλλη πρόνοια στο Σύνταγμα). 'Ολοι οι Κύπριοι πολίτες κάτοικοι είτε της μιας είτε της άλλης επαρχίας ή πολιτείας, θα έχουν δικαίωμα εκλογής όταν συμπληρώσουν το 18^{ο} έτος της ηλικίας τους».

Βέβαια, οι πιο πάνω πρόνοιες, όπως και όλες οι άλλες πρόνοιες του «*Πλαισίου Συμφωνίας»*, χρειάζονται συμπλήρωση. Ακριβώς είναι γι' αυτό το λόγο που, όπως προνοεί το έγγραφο του Γ.Γ. στην παράγραφο 14.1:

«Τα μέρη συμφωνούν να συστήσουν ομάδες εργασίας για να επεξεργασθούν τις λεπτομερείς συμφωνίες για τα θέματα που αναφέρονται σ' αυτή τη συμφωνία».

Είναι, πιστεύω, φανερό πως, οι ισχυρισμοί που αναφέρονται στην αρχή της παρούσας παραγράφου είναι κι αυτοί αβάσιμοι.

ΤΑ ΚΑΤΑΛΟΙΠΑ ΤΩΝ ΕΞΟΥΣΙΩΝ

'Ενας άλλος ισχυρισμός του απορριπτικού μετώπου εναντίον των προτάσεων του Γ.Γ. είναι ότι το τελευταίο έγγραφο παραχωρεί τα κατάλοιπα των εξουσιών στις Ομόσπονδες Επαρχίες, πράγμα που δεν έκαμναν τα έγγραφα της συνάντησης κορυφής του Ιανουαρίου 1985.

Η αλήθεια είναι η ακόλουθη:

Σ' όλα τα έγγραφα του Γ.Γ., ύστερα από την απαρίθμηση των 12 εξουσιών της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης αναφέρονται τα εξής:

«2.2 Επιπρόσθετες εξουσίες μπορούν να δοθούν στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση ύστερα από κοινή συμφωνία των δυο πλευρών».

Στο «*Σχέδιο Δήλωσης»* του Γ.Γ., το οποίο συνόδευε το «*Ενοποιημένο Σχέδιο Συμφωνίας»* του Απριλίου 1985, το οποίο αποδέχτηκε η Κυπριακή Κυβέρνηση, προστίθενται τα εξής:

«Το άρθρο 1.2 της Συμφωνίας υπονοεί ότι οι κατάλοιπες εξουσίες θα υπάγονται στις δυο επαρχίες ή πολιτείες».

Είναι φανερό πως η πιο πάνω προσθήκη δεν αποτελεί καινούργια πρόνοια αλλά είναι «*συμπερασματική»* της πρώτης πρόνοιας για «*Επιπρόσθετες εξουσίες»*. Αφού η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση δεν μπορεί να έχει άλλες εξουσίες εκτός των 12 χωρίς την κοινή συμφωνία και των δυο πλευρών, εννοείται πως οι άλλες από τις 12 εξουσίες θα υπάγονται στις Ομόσπονδες Επαρχίες. Αυτό συμβαίνει σ' όλα σχεδόν τα Ομοσπονδιακά κράτη - ΗΠΑ, Ελβετία, Αυστραλία, Ομοσπονδιακή Γερμανία, κ.λ.π. Η μόνη εξαίρεση είναι ο Καναδάς, του οποίου το Σύνταγμα καθορίζει τις εξουσίες των Επαρχιών και αφήνει τις «*κατάλοιπες»* στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση. 'Αλλωστε θα 'ταν παράλογο να καθορίζονται στο Σύνταγμα οι εξουσίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης και ταυτόχρονα ν' αφήνονται σ' αυτήν και οι «*κατάλοιπες»*. Τότε ποιες εξουσίες θα είχαν οι Ομόσπονδες Επαρχίες; (Δες βιβλίο K.C. Wheare, FEDERAL GOVERNMENT, Fourth Edition, p.79, Oxford, 1967.)

ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ

«Το τελευταίο έγγραφο του Γ.Γ. δεν προνοεί για αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων, κι έτσι αυτά μπορεί να μείνουν για 5, 10, ή ακόμα και για 100 χρόνια».

Αυτός ο ισχυρισμός μπορεί να λέγεται για εξωτερική κατανάλωση, δεν πρέπει όμως να τον προβάλλουμε σαν επιχείρημα για απόρριψη των προτάσεων του Γ.Γ., για τους ακόλουθους λόγους:

Τόσο τα έγγραφα του Ιανουαρίου 1985, που υποστήριξε η πλειοψηφία της Βουλής, όσο και το έγγραφο του Απριλίου 1985 που το αποδέχτηκε η Κυπριακή Κυβέρνηση, κάνουν την ίδια πρόνοια που κάνει και το τελευταίο έγγραφο στην παράγραφο 8.1 και που λέει:

«8.1 Πριν από την εγκαθίδρυση μιας μεταβατικής Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης θα συμφωνηθεί χρονοδιάγραμμα για αποχώρηση όλων των μη κυπριακών δυνάμεων και στοιχείων όπως και ικανοποιητικές εγγυήσεις. Στο μεταξύ θα επιδιωχθούν και από τις δυο πλευρές μέτρα για κατάργηση της αντιπαράταξης, με τη χρησιμοποίηση των καλών υπηρεσιών και τη βοήθεια της ειρηνευτικής δύναμης των Ηνωμένων Εθνών (UNFICYP)».

Το γεγονός ότι η τουρκική πλευρά συμφώνησε να συζητηθεί και να καθοριστεί πριν από την εγκαθίδρυση της μεταβατικής Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης χρονοδιάγραμμα για την αποχώρηση από την Κύπρο των τουρκικών κατοχικών στρατευμάτων, πρέπει να θεωρηθεί σαν ένα πολύ θετικό στοιχείο των προτάσεων του Γ.Γ. και όχι αρνητικό.

Επίσης θετικό στοιχείο είναι και η παρακάτω επιπρόσθετη πρόνοια του τελευταίου εγγράφου του Γ.Γ.:

«8.2 Οι δυο πλευρές αναλαμβάνουν να συζητήσουν αυτά τα προβλήματα με καλή πίστη και να εξετάζουν τις αμοιβαίες ανησυχίες έναντι αλλήλων».

ΤΟ ΕΔΑΦΙΚΟ

«Οι πρόνοιες του τελευταίου εγγράφου για το εδαφικό είναι χειρότερες απ' εκείνες των προηγούμενων εγγράφων του Γ.Γ.». Αυτός είναι ένας άλλος ισχυρισμός των «*απορριπτικών*».

Τα διάφορα έγγραφα του Γ.Γ. έκαμναν τις παρακάτω πρόνοιες για το εδαφικό:

Τα έγγραφα του Ιανουαρίου 1985 προνοούσαν τα εξής:

«6. Στις προβλεπόμενες συναντήσεις υψηλού επιπέδου που θα γίνουν, θα συμφωνηθούν εδαφικές προσαρμογές επιπρόσθετες εκείνων που προτάθηκαν από την Τ/Κ πλευρά στις 5.8.1981, έχοντας κατά νουν τα κριτήρια που περιλαμβάνονται στην υψηλού επιπέδου συνάντηση του 1977. Το μέγεθος της τέτοιας προσαρμογής θα καθοριστεί στην υψηλού επιπέδου συνάντηση με ένα ποσοστό έκτασης, το οποίο θα αντιστοιχεί με 29% και 71% αντίστοιχα».

Σχετικά με τα τελευταία ποσοστά, ο κ. Ντενκτάς στη μακροσκελή επιστολή του προς το Γ.Γ. στις 8.8.1985 που ισχυριζόταν ότι υπήρχαν πολλές διαφορές μεταξύ των εγγράφων του Γ.Γ. του Ιανουαρίου 1985, τα οποία αποδέχτηκε, και του «*Ενοποιημένου Σχεδίου Συμφωνίας»* του Απριλίου 1985, το οποίο απέρριπτε, έγραψε μεταξύ άλλων τα εξής:

«Είχαμε μείνει σύμφωνοι με το Γ.Γ. ότι το ποσοστό του 29+% που φαίνεται στην παράγραφο 4 των εγγράφων που μας παρουσίασε στις 27.11.1984 σήμαινε ότι η έκταση της Τ/Κ πτέρυγας της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας ενώ θα είναι μεταξύ 29 και 30% θα είναι πιο πλησίον του 30%. Ο αριθμός 29+% γράφτηκε στα έγγραφα της 27.11.1984, (τα οποία κατατέθηκαν στη συνάντηση κορυφής στις 17.1.1985), σαν έκφραση αυτής της έννοιας». (Δες το πλήρες κείμενο της επιστολής Ντενκτάς στο μηνιαίο Τ/Κ περιοδικό «*New Cyprus*», December 1985). Στην επιστολή του ο κ. Ντενκτάς διαρκώς αναφέρεται στα «*έγγραφα που μας παρουσίασε ο Γ.Γ. στις 27 Νοεμβρίου 1984»* τα οποία όμως δε δόθηκαν στη δημοσιότητα.

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ

Το «Σχέδιο Πλαισίου Συμφωνίας» του Γ.Γ. της 29ης Μαρτίου 1986 δε δίνει προτεραιότητα στα βασικά θέματα της αποχώρησης των ξένων στρατευμάτων, των εγγυήσεων και των τριών ελευθεριών» είναι ένας άλλος ισχυρισμός των «*απορριπτικών*».

Οι πρόνοιες του εγγράφου τούτου γι' αυτά τα βασικά θέματα είναι οι ίδιες μ' εκείνες των εγγράφων του Ιανουαρίου 1985 που τα υποστήριξε η πλειοψηφία της Βουλής, και του «*Ενοποιημένου Σχεδίου Συμφωνίας»* του Απριλίου 1985 το οποίο αποδέχτηκε η Κυπριακή Κυβέρνηση.

Σχετικά με την προτεραιότητα που πρέπει να δοθεί σ' αυτά τα θέματα, ο Γ.Γ. γράφει τα εξής στην έκθεση του προς το Συμβούλιο Ασφαλείας στις 11 Ιουνίου 1986 (παράγραφος 17):

«Οι διαδικασίες που πρότεινα περιλαμβάνουν τη σύγκληση υψηλού επιπέδου συναντήσεων των οποίων η ατζέντα θα περιλαμβάνει ευθύς εξαρχής τα θέματα της αποχώρησης των ξένων στρατευμάτων, των εγγυήσεων και ελευθεριών».

Με άλλα λόγια, ο Γ.Γ. πρότεινε ήδη, τα τρία βασικά θέματα να συζητηθούν σε συναντήσεις κορυφής ευθύς μετά την υπογραφή του εγγράφου του.

'Οσον αφορά τον όρο που έβαλε ο Πρόεδρος Κυπριανού στην απάντηση του στο Γ.Γ. σχετικά με το τελευταίο έγγραφο του Μαρτίου 1986, πως «*πριν πάρει θέση πάνω στο έγγραφο του Γ.Γ. πρέπει να συγκληθεί είτε Διεθνής Διάσκεψη είτε συνάντηση κορυφής για να εξετάσει τα πιο πάνω τρία βασικά θέματα*», είναι γνωστή η απάντηση του Γ.Γ. πως ούτε η Διεθνής Διάσκεψη ούτε η συνάντηση κορυφής είναι εφικτές προτού εγκριθεί το έγγραφο του Γ.Γ. κι από τη δική μας πλευρά. Συνεπώς με το να επιμένουμε σ' εκείνη τη θέση, διαιωνίζουμε το αδιέξοδο με όλες τις δυσμενείς για την Ε/Κ πλευρά συνέπειες.

Αλλά και αν υποθέσουμε πως, τελικά ο κ. Ντενκτάς δεχθεί να συναντηθεί με τον Πρόεδρο Κυπριανού όπως ζητά, τί θα γίνει; Αν λάβουμε υπόψη το τεράστιο χάσμα που χωρίζει τις δύο πλευρές σ' αυτά τα θέματα, το αποτέλεσμα μιας τέτοιας προκαταρκτικής συνάντησης κορυφής δεν μπορεί να είναι άλλο από την επίσπευση του ναυαγίου της πρωτοβουλίας του Γ.Γ., με άμεσες πιθανές συνέπειες τον εποικισμό του Βαρωσιού και την αναγνώριση του παράνομου Τ/Κ κράτους από κάποιες Ισλαμικές χώρες.

Τα δυσκολόλυτα αυτά θέματα μπορούν να λυθούν μόνο με πολύμηνες διαπραγμαγματεύσεις και με την παρασκηνιακή βοήθεια των Μ. Δυνάμεων, πράγμα που δεν μπορεί να γίνει σε μια ολιγοήμερη συνάντηση κορυφής.

Γιατί άραγε επιμένει σ' αυτήν την «*μη-εφικτή*» αλλά και ασύμφορη συνάντηση που είναι σχεδόν βέβαιο πως θα επισπεύσει το ναυάγιο της πρωτοβουλίας του Γ.Γ.;

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ VETO

Ένας άλλος ισχυρισμός των απορριπτικών είναι ότι «*με τα δικαιώματα VETO που θα έχει η Τ/Κ πλευρά στη διακυβέρνηση της Ομοσπονδίας σύμφωνα με το τελευταίο έγγραφο του Γ.Γ., οι Τούρκοι θα είναι "Κύριοι στο Βορρά και Συνέταιροι στο Νότο" και αναμφίβολα θα χρησιμοποιήσουν αυτά τα δικαιώματα για να παρεμποδίζουν την ομαλή λειτουργία της Ομοσπονδίας, με σκοπό να βρει την ευκαιρία η Τουρκία σαν εγγυήτρια δύναμη να ξαναεισβάλει και να καταλάβει ολόκληρη την Κύπρο».*

1. Πρώτα-πρώτα, οι πρόνοιες του τελευταίου εγγράφου του Γ.Γ. στις 29.3.86 για τα VETO, είναι πολύ καλύτερες για μας απ' εκείνες των εγγράφων του Ιανουαρίου 1985 και αναφέρουν τα εξής:

α. Για τη θέσπιση νόμων για «*μη σημαντικά θέματα»,* τα έγγραφα του Ιανουαρίου 1985 προνοούσαν πως χρειάζονταν να ψηφιστούν από την Κάτω Βουλή με απλή πλειοψηφία και από την 'Ανω Βουλή με πλειοψηφία που θα περιλάμβανε «*τη θετική ψήφο των 30% κάθε κοινότητας»*.

Το τελευταίο έγγραφο (παράγραφος 3.1) παρέλειψε το 30% και προνοεί μόνο για «*πλειοψηφίες των μελών κάθε Βουλής»*.

β. Για όλες τις αποφάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου τα έγγραφα του Ιανουαρίου 1985 προνοούσαν πως έπρεπε να παίρνονται «*με απλή πλειοψηφία η οποία όμως πρέπει να περιλαμβάνει και μια Τ/Κ ψήφο υπέρ».*

Στο έγγραφο του Απριλίου 1985 (παράγραφος 3.3) προστέθηκε πως, η πιο πάνω πρόνοια θα ίσχυε μόνο για «*θέματα ειδικής ανησυχίας για την Τ/Κ κοινότητα»*.

Στο έγγραφο του Μαρτίου 1986 προστέθηκαν ύστερα από τον όρο *«ειδικής ανησυχίας για την Τ/Κ κοινότητα»* οι λέξεις «*που θα συμφωνηθούν»,* οι οποίες δίνουν δικαίωμα στη δική μας πλευρά να έχει λόγο στον καθορισμό των θεμάτων αυτών.

2. Στο έγγραφο του Απριλίου 1985 έγινε πρόνοια για διάφορες «*συνταγματικές κατοχυρώσεις και μηχανισμό σπάσιμων αδιεξόδων»* σε περίπτωση άσκησης των πιο πάνω VETO.

Το έγγραφο του Μαρτίου 1986 πρόσθεσε ακόμα ένα μέτρο για επίλυση των αδιεξόδων, το εξής:

«Σε περίπτωση αδιεξόδων... ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος, άμα τους ζητηθεί, θα διορίζουν ειδικά γι' αυτόν το σκοπό ένα πρόσωπο ο καθένας, τα οποία θα επιλέγονται με βάση τη γνώση του προκειμένου θέματος, και τα οποία, με τη βοήθεια αν χρειαστεί, εμπειρογνωμόνων από την Κύπρο ή το εξωτερικό, θα συμβουλεύουν το Νομοθετικό Σώμα ή το Υπουργικό Συμβούλιο (ανάλογα με την περίπτωση)». (παράγραφοι 3.2 και 4.4).

Αναμφίβολα οι πιο πάνω προσθήκες αποτελούν θετικά σημεία του τελευταίου εγγράφου και όχι αρνητικά.

3. Σχετικά με τα τουρκικά δικαιώματα VETO, οι ισχυρισμοί των απορριπτικών που αναφέρονται στην αρχή της παρούσας παραγράφου, αποτελούν, πιστεύω, ένα είδος «*αυτοπραγματοποιούμενης προφητείας»*, γιατί και το ιδεωδέστατο Σύνταγμα δεν μπορεί να δουλέψει αν τα ενδιαφερόμενα μέρη δε θέλουν να το κάνουν να δουλέψει.

Αν είμαστε ειλικρινείς και θέλουμε, τα λάθη μας να μας γίνουν μαθήματα, πρέπει να παραδεχτούμε πως οι δυσκολίες στην ομαλή εφαρμογή του Συντάγματος του 1960 δεν οφείλονταν στην άσκηση του VETO είτε από τον

Τούρκο Αντιπρόεδρο είτε από τους Τούρκους Βουλευτές. Η μόνη περίπτωση που οι τελευταίοι άσκησαν το VETO ήταν για την επαναθέσπιση του νόμου για το Φόρο Εισοδήματος, σαν αντίμετρο γιατί η δική μας πλευρά δεν εφάρμοζε τις πρόνοιες του Συντάγματος για χωριστά δημαρχεία και για 30% αναλογία Τ/Κ Κυβερνητικών υπαλλήλων και άλλα. Τελικά όμως η άσκηση αυτού του VETO απέβηκε σε βάρος της Τ/Κ κοινότητας γιατί μετατρέψαμε το Φόρο Εισοδήματος σε προσωπικές εισφορές προς τις Κοινοτικές Συνελεύσεις, για κάλυψη των εξόδων της παιδείας κάθε κοινότητας χωριστά, οπότε οι εισφορές (φόρος εισοδήματος) των Ε/Κ που χρησιμοποιούνταν για την ελληνική παιδεία έφθαναν τα 93% του συνόλου, ενώ οι εισφορές των Τ/Κ για την τουρκική παιδεία ήταν μόνο 7% του συνόλου.

ΓΙΑΤΙ ΟΙ Τ/Κ ΔΕΝ ΜΑΣ ΕΧΟΥΝ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ

Τον πραγματικό λόγο γιατί το Σύνταγμα του 1960 δε δούλεψε ομαλά τον ομολόγησε ο Πρόεδρος Μακάριος σε επιστολή που έστειλε την 1η Μαρτίου 1964 στον τότε Πρωθυπουργό της Ελλάδας Γεώργιο Παπανδρέου στην οποία μεταξύ άλλων του έγραφε:

«Είμαι ο υπογράψας τας Συμφωνίας αυτάς (Ζυρίχης και Λονδίνου) εκ μέρους των Ελλήνων της Κύπρου. Κατά την προσωπικήν μου γνώμην, υπό τας επικρατούσας τότε συνθήκας "ουκ ην άλλως γενέσθαι" (δεν μπορούσε να γίνει αλλιώτικα). Ουδ' επί στιγμήν όμως επίστευσα ότι αι Συμφωνίαι θα απετέλουν μόνιμο καθεστώς. 'Ητο καθεστώς ανάγκης και κατά την άποψιν μου, η μη χείρων τότε λύσις του κυπριακού δράματος. 'Εκτοτε διεθνώς και επιτοπίως άλλαξαν αι συνθήκαι, νομίζω δε ότι ήλθεν ο καιρός διά να επιχειρήσωμεν την απαλλαγήν μας εκ των επιβληθεισών Συμφωνιών». (Δες βιβλίο Νίκου Κρανιδιώτη «*Ανοχύρωτη Πολιτεία», Τόμος Α'*, σ.135, Αθήνα 1985.)

Αυτήν την ομολογία την έκαμε ο ίδιος ο Μακάριος, ο οποίος όταν ανέλαβε την Προεδρία είχε δώσει όρκο («*επίσημη διαβεβαίωση»*) για «*πίστιν και σεβασμόν εις το Σύνταγμα»* το οποίο απέκλειε και την 'Ενωσιν και τη Διχοτόμηση.

Αυτό, όπως και πολλά άλλα που συνέβηκαν στα χρόνια 1963-1974, φαίνεται πως είναι οι αιτίες γιατί οι Τουρκοκύπριοι δε μας έχουν εμπιστοσύνη και ζητούν τα δικαιώματα VETO.

ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΤΩΝ Τ/Κ

4. Λαμβάνοντας υπόψη πως, σήμερα το κατά κεφαλήν εισόδημα των Τ/Κ είναι μόνο το ένα-τρίτο εκείνου των Ε/Κ, και πως αν ενοποιηθούν οικονομικά με την Τουρκία, αυτό θα λιγοστέψει ακόμα πιο πολύ, το συμφέρον τους θα είναι να συμβάλλουν στην ομαλή λειτουργία της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης παρά να την τορπιλλίζουν, γιατί απ' αυτή θα παίρνουν πολύ περισσότερα από όσα θα πληρώνουν σαν φόρους, προπάντων με την ίδρυση του «*Ταμείου για Ανάπτυξη*

της Τ/Κ Επαρχίας» που προβλέπεται στο άρθρο 9.1 του τελευταίου εγγράφου του Γ.Γ.

Στην περίπτωση αυτή ισχύει πιστεύω το απόφθεγμα του μεγάλου 'Ελληνα ιστορικού Θουκυδίδη πως «*ο ασφαλέστερος δεσμός μεταξύ πολιτειών όπως και μεταξύ ατόμων είναι το κοινό συμφέρον*».

Πιστεύω πως, αν φανούμε οικονομικά γενναιόδωροι έναντι των Τουρκοκυπρίων ώστε να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο για να φτάσει ή έστω να πλησιάσει στο δικό μας, αυτοί θα προτιμούν να συνεχίσουν να είναι πολίτες της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Κύπρου παρά πολίτες της Τουρκίας, πράγμα που θ' αποτελεί την καλύτερη εγγύηση πως δε θα ξαναεισβάλει στην Κύπρο η Τουρκία.

5. Είναι γελοίος και παραπλανητικός ο ισχυρισμός πως, με τα δικαιώματα VETO των Τ/Κ αυτοί θα είναι «*Κύριοι στο Βορρά και Συνέταιροι στο Νότο»*. Στο βαθμό που το Σύνταγμα θα δίνει αυτονομία στους Τ/Κ στο Βορρά, στον ίδιο βαθμό θα δίνει αυτονομία και στους Ε/Κ στο Νότο. Και όσον αφορά τα δικαιώματα της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης πάνω σ' ολόκληρη την Κύπρο, η Ε/Κ πλευρά με τη μεγαλύτερη συμμετοχή που θα έχει στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση και με τον τελικό λόγο που θα έχει για την οικονομική βοήθεια προς την Τ/Κ επαρχία, θα έχει και ανάλογα δικαιώματα σ'ολόκληρη την Κύπρο.

6. Τελικά, είναι παρανοϊκός ο ισχυρισμός πως αν υπογράψουμε συμφωνία για λύση του Κυπριακού, όπως εισηγείται ο Γ.Γ., θα υπάρχει μεγαλύτερος κίνδυνος να καταλάβει η Τουρκία την Κύπρο παρά αν δεν υπογράψουμε. Και είναι πράγματι παρανοϊκός αυτός ο ισχυρισμός, αν ληφθούν υπόψη πως:

α. Αν δεν υπογράψουμε συμφωνία και συνεχιστεί το αδιέξοδο, πρώτο, τα δύο-πέμπτα της Κύπρου (37% πλέον 3% νεκρή ζώνη) θα γίνουν ουσιαστικά και οριστικά ο 6στος νομός της Τουρκίας, έστω κι αν θα έχουν την ταμπέλα «*ΤΔΒΚ»* και δεύτερο, ο τουρκικός κατοχικός στρατός θα παραμείνει μόνιμα σε εχθρική αντιπαράταξη εναντίον μας κατά μήκος 180 χιλιομέτρων διά μέσου της νήσου έτοιμος και ικανός οποιαδήποτε στιγμή να καταλάβει την Κύπρο μέσα σε 48 ώρες, όπως δήλωσε πολλές φορές ο σημερινός Πρωθυπουργός της Ελλάδας κ. Παπανδρέου.

β. Αντίθετα, αν υπογράψουμε συμφωνία όπως μας προτείνει ο Γ.Γ. - Πρώτο, η Κύπρος θα ενοποιηθεί κάτω από την Κυπριακή Ομοσπονδία η οποία θα έχει κυριαρχία πάνω σε όλο το έδαφος της νήσου (εκτός των Βρετανικών βάσεων) και

Δεύτερο, με τη συμφωνία θα τερματιστεί ο ακήρυκτος πόλεμος Κύπρου και Τουρκίας και θ' αποχωρήσουν τα τουρκικά κατοχικά στρατεύματα. Το μόνο συζητήσιμο θέμα είναι αν θα παραμείνουν η ΕΛΔΥΚ και η ΤΟΥΡΔΥΚ, την παρουσία των οποίων προνοεί η Συμφωνία Συμμαχίας του 1960.

γ. Τελικά, με μια ειρηνική λύση του Κυπριακού θα μετατεθεί ο Ελληνο-Τουρκικός ανταγωνισμός πάνω στην Κύπρο από το πολεμικό πεδίο στο οποίο οι Τούρκοι έχουν απόλυτη υπεροχή, στο πεδίο της ειρηνικής άμιλλας στο οποίο, όπως απέδειξε η παλιά και η πρόσφατη ιστορία της Κύπρου, ο Κυπριακός Ελληνισμός έχει αναμφισβήτητη υπεροχή.

Είναι φανερό πως, με την υπογραφή της συμφωνίας ο τουρκικός κίνδυνος απομακρύνεται και εναπόκειται στη μελλοντική πολιτική ηγεσία, αφού διδαχτεί από τα λάθη του παρελθόντος, να πολιτευτεί έναντι των Τουρκοκυπρίων με τρόπο που δε θα δώσει την ευκαιρία στην Τουρκία να πραγματοποιήσει νέα εισβολή στο μέλλον.

ΟΙ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΛΟΓΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τόσο η Κυβέρνηση όσο και η Αντιπολίτευση, διαπιστώνουν και διακηρύττουν πως -

1. Η Τουρκία σκοπό έχει να εδραιώσει τη διχοτόμηση της Κύπρου και να ενσωματώσει τη Βόρεια Κύπρο στη δική της οικονομία - πράγμα που άρχισε κιόλας με τη μετατροπή της σε «*ελεύθερη βιομηχανική και εμπορική ζώνη*» - και όταν κάποτε βρει την κατάλληλη ευκαιρία να καταλάβει ολόκληρη τη νήσο.

2. Τον τελευταίον καιρό ο τουρκικός κατοχικός στρατός ενισχύθηκε ποσοτικά και ποιοτικά.

3. Ο Ντενκτάς προετοιμάζεται να εποικίσει τα Βαρώσια.

4. Ο Ντενκτάς προετοιμάζεται να ζητήσει αναγνώριση του παράνομου κράτους του από Ισλαμικές χώρες.

Ταυτόχρονα έχει διαπιστωθεί πολλές φορές τόσο από τις κυβερνήσεις Αθηνών και Λευκωσίας όσο και από τα μεγαλύτερα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα και στην Κύπρο, πως το Κυπριακό πρόβλημα πρέπει να λυθεί με ειρηνικά και όχι με πολεμικά μέσα. Επίσης, όσοι δεν εθελοτυφλούν αντιλαμβάνονται πως, ο χρόνος δουλεύει εναντίον μας και υπέρ των τουρκικών επιβουλών.

Το λογικό συμπέρασμα απ' αυτές τις διαπιστώσεις δεν μπορεί να είναι άλλο από το ότι οφείλουμε να βιαστούμε ΝΑ ΔΕΧΘΟΥΜΕ ΤΗΝ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΕΦΙΚΤΗ ΛΥΣΗ για ν' αποφύγουμε όλους τους κινδύνους που διαπιστώνουμε. Και κάτω από τις παρούσες περιστάσεις πιστεύω πως, η καλύτερη εφικτή λύση βρίσκεται στα πλαίσια του τελευταίου εγγράφου του Γ.Γ. το οποίο, τόσο η Αντιπολίτευση όσο και η Κυπριακή Κυβέρνηση, πρέπει να δεχτούν χωρίς επιφυλάξεις για τους παρακάτω λόγους:

α. Ο κ. Ντενκτάς ύστερα από παρασκηνιακές πιέσεις της Αμερικής και άλλων χωρών πάνω στην 'Αγκυρα, δέχθηκε το τελευταίο έγγραφο του Γ.Γ. δηλώνοντας στην επιστολή του προς τον Γ.Γ. στις 27 Απριλίου 1986: «*Είμαι*

έτοιμος να υπογράψω το «Σχέδιο Πλαισίου Συμφωνίας» όπως έχει, αφού συμπληρωθούν οι ανοικτές ημερομηνίες που υπάρχουν στο έγγραφο» δηλαδή η ημερομηνία που θα επιστραφούν τα Βαρώσια και τα άλλα χωριά της Μεσαορίας και

β. Εφόσον ο κ. Ντενκτάς δέχθηκε το έγγραφο του Γ.Γ. ύστερα από πιέσεις, είναι φυσικό να θέλει να βρει ευκαιρία να υπαναχωρήσει. Τέτοια ευκαιρία θα βρει αν συνεχίσουμε να μην αποδεχόμαστε το έγγραφο του Γ.Γ. με τη μάταιη ελπίδα πως θα πιεστεί ξανά η 'Αγκυρα και ο Ντενκτάς να δεχθούν τροποποίηση του εγγράφου.

γ. Με την αποδοχή του εγγράφου του Γ.Γ. και από τη δική μας πλευρά θα δεσμευτεί η Τ/Κ πλευρά -

i. όχι μόνο να μην εποικίσει τα Βαρώσια όπως σκοπεύει τώρα να κάνει, αλλά σύμφωνα με την παράγραφο 10.1 του εγγράφου του Γ.Γ., πρέπει να επιστρέψει σύντομα - σε ημερομηνία που θα καθοριστεί - κάτω από μεταβατική διοίκηση της UNFICYP την περιοχή των ξενοδοχείων του Βαρωσιού, και τα χωριά Λύση, Κοντέα, 'Αχνα, Μακράσυκα, Καλοψίδα, Αχερίτου, Πυρόι, Αυλώνα, Γαληνή, Λουτρός, Ποταμός του Κάμπου, κλπ.

ii. Σύμφωνα με την παράγραφο 11.1 του εγγράφου του Γ.Γ. να μην επιδιώξει αναγνώριση του παράνομου κράτους της από ξένες χώρες,

iii. Σύμφωνα με την παράγραφο 8.1 του ιδίου εγγράφου «*θα επιδιωχθούν και από τις δυο πλευρές κατάργηση της στρατιωτικής αντιπαράθεσης με τις καλές υπηρεσίες και τη βοήθεια της UNFICYP».* Κάτω από τις περιστάσεις αυτές εισηγούμαι πως το εθνικό συμφέρον, απαιτεί να ξαναρχίσουμε διαπραγματεύσεις με βάση το έγγραφο του Γ.Γ. αφού ο Πρόεδρος Κυπριανού δηλώσει προς τον Γ.Γ. περίπου τα εξής:

«Αναφέρομαι στην επιστολή μου σε σας, ημερομηνίας 10.6.1986, και στην έκθεση σας προς το Συμβούλιο Ασφαλείας ημερομηνίας 11 Ιουνίου 1986 στην οποία δηλώσατε μεταξύ άλλων στην παράγραφο 17 τα εξής:

α. Οι διαδικασίες που πρότεινα περιλαμβάνουν τη σύγκληση υψηλού επιπέδου συναντήσεις, των οποίων η ατζέντα θα περιλαμβάνει ευθύς εξ αρχής τα θέματα της αποχώρησης των ξένων στρατευμάτων, των εγγυήσεων και των τριών ελευθεριών,

β. Καμιά από τις δυο πλευρές δε θα δεσμεύεται τελειωτικά όσον αφορά τη συνολική λύση, πριν επιλυθούν όλες οι πτυχές του Κυπριακού.

'Εχοντας τα πιο πάνω υπόψη μου, λαμβάνω την τιμή να σας πληροφορήσω ότι είμαι έτοιμος να υπογράψω το "Σχέδιο Πλαισίου Συμφωνίας" όπως έχει, αφού συμπληρωθούν οι ανοικτές ημερομηνίες που υπάρχουν σ' αυτό».

Ελπίζω κι εύχομαι, ο Πρόεδρος Κυπριανού, οι Σύμβουλοι του, το Υπουργικό του Συμβούλιο και οι άλλοι Πολιτικοί Αρχηγοί να συνειδητοποιήσουν την τεράστια ιστορική ευθύνη που έχουν για την τύχη του Κυπριακού Ελληνισμού,

και να πάρουν τις αποφάσεις που εισηγούμαι πιο πάνω, για ν' αποφύγουμε τους θανάσιμους κινδύνους που οι ίδιοι διαπιστώνουν.

ΠΩΣ Θ' ΑΠΟΔΕΙΞΟΥΝ ΕΜΠΡΑΚΤΑ ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ ΠΡΟΕΔΡΟΙ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΕΣ[384]

(12.7.1987)

Τον προσεχή Φεβρουάριο (1988) πρόκειται να διεξαχθούν στην Κύπρο Προεδρικές εκλογές. Προς το παρόν ως υποψήφιοι φέρονται:

1. ο σημερινός Πρόεδρος *Σπύρος Κυπριανού*,
2. ο Πρόεδρος του (δεξιού) *Δημοκρατικού Συναγερμού, Γλαύκος Κληρίδης*,
3. ο Πρόεδρος του Σοσιαλιστικού κόμματος *ΕΔΕΚ, Βάσος Λυσσαρίδης* και
4. ο Γιώργος Βασιλείου, ο οποίος παρουσιάζεται ως Ανεξάρτητος, αλλά υποστηρίζεται από το Κομμουνιστικό κόμμα *ΑΚΕΛ*.

Με την ευκαιρία αυτή ο γράφων υπέβαλε στους υποψήφιους τις πιο κάτω απόψεις και εισηγήσεις.

Η Συμφωνία της Ζυρίχης, που αποτέλεσε τη βάση της ίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας, προέβλεπε πως το σύστημα διακυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας θα είναι *Προεδρικό*, προφανώς με πρότυπο το Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, αλλά με διαφοροποιήσεις που επέβαλλαν οι περιστάσεις της Κύπρου.

ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΞΙΣΟΡΡΟΠΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΞΟΥΣΙΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

Μια απ' αυτές τις διαφοροποιήσεις σχετίζεται με τους περιορισμούς και εξισορροπήσεις (CHECKS AND BALANCES) των εξουσιών του Προέδρου της Δημοκρατίας. Στην Αμερική, οι εξουσίες του Προέδρου περιορίζονται και εξισορροπούνται από την 'Ανω Βουλή (τη Γερουσία) η οποία έχει το δικαίωμα αρνησικυρίας (ΒΕΤΟ) σχετικά με τις αποφάσεις του Προέδρου για εξωτερικές υποθέσεις και για υποθέσεις άμυνας και ασφάλειας, όπως και για τους διορισμούς από τον Πρόεδρο, των Υπουργών, του Γενικού Εισαγγελέα, των μελών του Ανωτάτου Δικαστηρίου και των Πρεσβευτών Αμερικής σε ξένες χώρες και άλλων ανώτερων αξιωματούχων της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης.

Στην περίπτωση της Κυπριακής Δημοκρατίας, το Σύνταγμα, σύμφωνα με τη Συμφωνία της Ζυρίχης, προέβλεπε πως οι περιορισμοί και οι εξισορροπήσεις

[384] Δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες «Αλήθεια» και «Φιλελεύθερο» στις 12 Ιουλίου 1987 και στον «Αγώνα» στις 14 Ιουλίου 1987, και το έστειλα στους υποψήφιους των προεδρικών εκλογών, Γλαύκο Κληρίδη, Σπύρο Κυπριανού, Βάσο Λυσσαρίδη και Γιώργο Βασιλείου, οι οποίοι όμως απέφυγαν να μου απαντήσουν, και κανένας τους δεν ανέφερε στις προεκλογικές ομιλίες του αυτό το θέμα. Τελικά, όταν εξελέγη πρόεδρος ο κ. Βασιλείου άφησε τα πράγματα όπως ήταν.

των εξουσιών του 'Ελληνα Προέδρου της Δημοκρατίας θα ασκούνταν από τον Τούρκο Αντιπρόεδρο. *'Ετσι δόθηκαν στον Αντιπρόεδρο δικαιώματα ΒΕΤΟ σχετικά με τις εξωτερικές υποθέσεις και τις υποθέσεις άμυνας και ασφάλειας όπως και σχετικά με το διορισμό των παρακάτω αξιωματούχων, ο οποίος, σύμφωνα με το άρθρο 47 του Συντάγματος, έπρεπε να γίνεται από κοινού από τον Πρόεδρο και τον Αντιπρόεδρο:*

Ο Γενικός Εισαγγελέας και ο Βοηθός του

Ο Γενικός Ελεγκτής και ο Βοηθός του

Ο Διοικητής και ο Υποδιοικητής της Κεντρικής Τράπεζας

Ο Πρόεδρος και τα Μέλη της Δημόσιας Υπηρεσίας

Ο Γενικός Λογιστής και ο Βοηθός του

Ο Αρχηγός και ο Υπαρχηγός της Αστυνομίας

Ο Πρόεδρος και οι Δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου

Επίσης, ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος είχαν το δικαίωμα ν' αποφασίσουν από κοινού να παύσουν οποτεδήποτε το Διοικητή ή/και τον Υποδιοικητή της Κεντρικής Τράπεζας και τον Αρχηγό ή/και τον Υπαρχηγό της Αστυνομίας.

Σχετικά με τους Υπουργούς της Δημοκρατίας, το Σύνταγμα προέβλεπε πως η πράξη του διορισμού τους θα υπογραφόταν από κοινού από τον Πρόεδρο και τον Αντιπρόεδρο, αλλά η υπόδειξη και η παύση των Υπουργών θα γινόταν από τον Πρόεδρο όσον αφορά τους 'Ελληνες Υπουργούς, και από τον Αντιπρόεδρο για τους Τούρκους Υπουργούς.

Αυτή ήταν η κατάσταση στα χρόνια της ομαλής λειτουργίας της Δημοκρατίας, 1960-1963.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ, Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΕΧΕΙ ΝΤΕ ΦΑΚΤΟ ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Από το Δεκέμβριο 1963 που, ύστερα από τις διακοινοτικές συγκρούσεις, ο Τούρκος Αντιπρόεδρος απεχώρησε από την Κυβέρνηση της Δημοκρατίας, ο Πρόεδρος έχει ντε φάκτο απολυταρχικά δικαιώματα σχετικά με τις εξωτερικές υποθέσεις, τις υποθέσεις άμυνας και ασφάλειας όπως και για τους διορισμούς των πιο πάνω αξιωματούχων της Δημοκρατίας.

Τώρα που οι υποψήφιοι για τις Προεδρικές εκλογές του προσεχούς Φεβρουαρίου διακηρύττουν στο πρόγραμμά τους πως είναι δημοκράτες, είναι πιστεύω, ευκαιρία να το αποδείξουν έμπρακτα, αναλαμβάνοντας τη δέσμευση, αν εκλεγούν, να κυβερνούν δημοκρατικά, αυτοπεριορίζοντας τα ντε φάκτο απολυταρχικά δικαιώματα του Προέδρου, με βάση τις αρχές που ισχύουν στο Προεδρικό Σύστημα της Αμερικής, που προφανώς ήταν το πρότυπο της Συμφωνίας της Ζυρίχης. Αυτό θα μπορούσε να γίνει με τον πιο κάτω τρόπο:

ΑΥΤΟΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΝΤΕ ΦΑΚΤΟ ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ

Ο νέος Πρόεδρος της Δημοκρατίας θα ’πρεπε να προτείνει στην Κυπριακή Βουλή να θεσπίσει Νόμο που να προνοεί τα παρακάτω, τα οποία θα ισχύουν όσον καιρό η θέση του Τούρκου Αντιπροέδρου παραμένει κενή:

1. *Η Βουλή θα ασκεί το δικαίωμα οριστικής αρνησικυρίας (ΒΕΤΟ) σχετικά με τις εξωτερικές υποθέσεις και τις υποθέσεις άμυνας και ασφάλειας που προβλέπονται στο άρθρο 50 του Συντάγματος του 1960.*

2. Σχετικά με το «*Κυπριακό Πρόβλημα»* που δημιουργήθηκε μετά το 1963, και που αφορά υποθέσεις πολύ σοβαρότερες απ' αυτές που αναφέρονται στην παράγραφο (1), *το Νομοσχέδιο πρέπει να προνοεί για την ίδρυση «Εθνικού Συμβουλίου» που θ' αποφασίζει συλλογικά και υπεύθυνα για το χειρισμό του Κυπριακού προβλήματος εκ μέρους της ελληνοκυπριακής πλευράς*. Το Εθνικό Συμβούλιο θ' αποτελείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, ο οποίος θα προεδρεύει του Συμβουλίου, και από μέλη που θα ορίζονται από τα κόμματα που εκπροσωπούνται στη Βουλή, κατ' αναλογίαν (π.χ. το ένα τρίτο) του αριθμού των Βουλευτών κάθε κόμματος, και οι αποφάσεις του θα είναι έγκυρες και δεσμευτικές όταν εγκρίνονται από την απόλυτη πλειοφηφία των μελών του.

3. *Ο διορισμός από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κάθε υπουργού και υφυπουργού θα υπόκειται στην έγκριση της Βουλής*. Αυτό είναι αναγκαίο να γίνει ώστε η διακυβέρνηση να γίνεται δημοκρατικά, γιατί σήμερα που ο Πρόεδρος διορίζει και παύει τους Υπουργούς κατά βούληση, *οι Υπουργοί κατάντησαν να είναι υπάλληλοι του Προέδρου και όλες οι αποφάσεις της Κυβέρνησης παίρνονται ουσιαστικά από τον ίδιο τον Πρόεδρο, ενώ σύμφωνα με τα άρθρα 46 και 54 του Συντάγματος, όλες οι αποφάσεις της Κυβέρνησης έπρεπε να παίρνονται συλλογικά από το Υπουργικό Συμβούλιο, στις συνεδρίες του οποίου προεδρεύει ο Πρόεδρος χωρίς δικαίωμα ψήφου.*

4. *Επίσης θα υπόκεινται στην έγκριση της Βουλής ο διορισμός όλων των αξιωματούχων που αναφέρονται πιο πάνω, ο οποίος έπρεπε, σύμφωνα με το άρθρο 47 του Συντάγματος να γίνεται από κοινού, από τον Πρόεδρο και τον Αντιπρόεδρο.*

5. *Στο μέλλον, κανένα πρόσωπο δε θα κατέχει τη θέση Προέδρου της Δημοκρατίας για παραπάνω από δυο θητείες.*

Ο πιο πάνω Νόμος θα δικαιολογείται με βάση το «*δίκαιο της ανάγκης»*, όπως δικαιολογήθηκαν και οι Νόμοι με τους οποίους καταργήθηκαν η «*Ελληνική Κοινοτική Συνέλευση»*, «το *Συνταγματικό Δικαστήριο»* και πολλές άλλες διατάξεις του Συντάγματος του 1960.

Πιστεύω πως, εκτός άλλων μέτρων καλής διακυβέρνησης που θα πάρει ο νέος Πρόεδρος, οι πιο πάνω αυτοπεριορισμοί των σημερινών ντε φάκτο απολυταρχικών εξουσιών του Προέδρου, θα κάνουν τη διακυβέρνηση της

Κυπριακής Δημοκρατίας πραγματικά δημοκρατική. *Το λόγο τώρα έχουν οι υποψήφιοι για το Προεδρικό αξίωμα.*

ΠΟΥ ΜΑΣ ΟΔΗΓΕΙ Η «ΑΠΟΡΡΙΠΤΙΚΗ» ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ[385] (11.11.1987)

Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί πως, σήμερα διακυβεύεται το μέλλον του Κυπριακού Ελληνισμού. 'Ηδη τα δύο-πέμπτα του νησιού μας εκτουρκίστηκαν και πάνε να γίνουν ντε φάκτο επαρχία της Τουρκίας και υπάρχει κίνδυνος αργά ή γρήγορα να έχουν την ίδια τύχη και τα υπόλοιπα τρία-πέμπτα.

Γι' αυτό, οι 'Ελληνες ηγέτες της Κύπρου, όπως και οι ηγέτες της Ελλάδας, έχουν βαρύτατο ιστορικό καθήκο να βρουν τρόπο να αποτραπούν οι θανάσιμοι αυτοί για τον ελληνισμό κίνδυνοι.

'Οπως είναι γνωστό, στην Κύπρο επικρατούν δυο διαφορετικές απόψεις για την πολιτική που πρέπει ν' ακολουθήσουμε. Η πρώτη άποψη υποστηρίζει πως πρέπει να επιδιώξουμε να βρούμε μέσω των Ηνωμένων Εθνών την «*καλύτερη εφικτή»* συμβιβαστική λύση για το Κυπριακό, όσο το δυνατόν πιο γρήγορα. Η άποψη αυτή που ορθά χαρακτηρίζεται ως «*ρεαλιστική»*, υποστηρίζεται κατ' αρχήν από την πλειοψηφίαν της Βουλής.

Η δεύτερη άποψη που είναι γνωστή σαν «*απορριπτική»,* υποστηρίζει πως είναι προτιμότερο να μείνουμε όπως είμαστε και να περιμένουμε κάποιες «*καλύτερες συγκυρίες»* στο μέλλον. Την άποψη αυτή, την υποστήριξε ανοικτά τελευταία, ο πρώην πρέσβης της Ελλάδας στην Κύπρο Μιχαήλ Δούντας, ο οποίος ήταν μόνιμος αντιπρόσωπος της Ελλάδας στα Ηνωμένα 'Εθνη στα τελευταία 5 χρόνια και ο οποίος φαίνεται πως συνέτεινε στην απόρριψη από τον Πρόεδρο Κυπριανού των προτάσεων του Γ.Γ. του ΟΗΕ στη συνάντηση κορυφής τον Ιανουάριο 1985.

'Οπως φαίνεται καθαρά από την παρακάτω ανάλυση, ο Κυπριακός Ελληνισμός μπορεί να σωθεί μόνο αν ακολουθήσουμε με συνέπεια μια «*ρεαλιστική»* πολιτική, όπως την περιγράφω πιο κάτω, ενώ αντίθετα, αν ακολουθήσουμε την «*απορριπτική»* πολιτική, το άμεσο αποτέλεσμα θα είναι πως τα δύο-πέμπτα του νησιού μας θα γίνουν οριστικά ντε φάκτο επαρχία της Τουρκίας, και τα άλλα τρία πέμπτα θα βρίσκονται επ' αόριστον κάτω από τη δαμόκλεια σπάθη ενός τρίτου Αττίλα, με ολέθριες συνέπειες για το μέλλον του Κυπριακού Ελληνισμού.

[385] Δημοσιεύτηκε στις 11 Νοεμβρίου 1987 στις εφημερίδες «Αγών», «Αλήθεια» και «Φιλελεύθερος» και στις 13.11.1987 στα «Πολιτικά Θέματα» της Αθήνας.

Η «ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ» ΑΠΟΨΗ

Είναι τώρα 24 χρόνια που ο ανταγωνισμός μας με τους Τούρκους διεξάγεται στο στρατιωτικό πεδίο, στο οποίο, πρέπει να ομολογήσουμε, αυτοί έχουν μεγάλη υπεροχή και είναι σε θέση αργά ή γρήγορα να καταλάβουν ολόκληρη την Κύπρο. Η ιστορική όμως πείρα, και ειδικότερα η πείρα των τελευταίων 14 χρόνων, αποδεικνύει πως εμείς υπερτερούμε κατά πολύ στο πεδίο της ειρηνικής άμιλλας: Ενώ το 1974 ξεσπιτώθηκε διά του πυρός και σιδήρου του Αττίλα το ένα τρίτο του πληθυσμού μας το οποίο έχασε όλα τα υπάρχοντα του, και ενώ ταυτόχρονα χάσαμε τα τρία-τέταρτα των πλουτοπαραγωγικών μας πηγών, χάρη στις ικανότητες του λαού μας υπερνικήσαμε τις δυσκολίες και αναπληρώσαμε τις απώλειες και σήμερα το κατά κεφαλήν πραγματικό (σε σταθερές τιμές) εθνικό εισόδημα μας είναι 20% ψηλότερο εκείνου του 1973, ενώ το κατά κεφαλήν εθνικό εισόδημα των Τουρκοκυπρίων, οι οποίοι σφετερίστηκαν το μεγαλύτερο μέρος των ελληνοκυπριακών περιουσιών, (το υπόλοιπο μέρος το σφετερίστηκε ο τουρκικός στρατός) σήμερα είναι μόνο το ένα-τρίτο του δικού μας.

Το λογικό συμπέρασμα είναι πως, αν θέλουμε να επιβιώσει ο Κυπριακός Ελληνισμός πρέπει, έστω και με θυσίες, και προτού είναι πολύ αργά, να μεταθέσουμε τον ανταγωνισμό μας με τους Τούρκους από το πολεμικό πεδίο στο πεδίο της ειρηνικής άμιλλας. Παρόμοια ιστορικά παραδείγματα λαών που έχασαν τον πόλεμο αλλά κέρδισαν την ειρήνη, έχουμε τη Δυτική Γερμανία και την Ιαπωνία ύστερα από το Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο.

'Ετσι, για να σωθούμε από τον τουρκικόν επεκτατισμό, πρέπει να επιδιώξουμε ενεργά με τη βοήθεια κυρίως των Ηνωμένων Εθνών, της Αμερικής και του Κογκρέσου της, και της ΕΟΚ και του Ευρωκοινοβουλίου από τους οποίους η Τουρκία εξαρτάται οικονομικά και στρατιωτικά, «*την καλύτερη εφικτή»* λύση του Κυπριακού προβλήματος.

Πρέπει να επωφεληθούμε της σημερινής ευνοϊκής για μας διεθνούς συγκυρίας που, έστω για διαφορετικούς λόγους, τόσο οι Δυτικές όσο και οι Ανατολικές χώρες θέλουν την Κύπρο να παραμείνει μια ανεξάρτητη χώρα και ούτε να διχοτομηθεί ούτε να απορροφηθεί από την Τουρκία - οι Δυτικές, γιατί θέλουν να εξομαλύνουν τις σχέσεις των συμμάχων τους, Ελλάδας-Τουρκίας, και οι Ανατολικές, γιατί δε θέλουν να μετατραπεί η αδέσμευτη Κυπριακή Δημοκρατία σε χώρα του ΝΑΤΟ.

'Εστω κι αν η «*εφικτή»* λύση θ' απέχει πολύ από την «*ευκταία»* (επιθυμητή), αυτή θα έχει σαν αποτέλεσμα τον τερματισμό του ακήρυκτου πολέμου της Τουρκίας εναντίον μας, την αποχώρηση των υουρκικών κατοχικών στρατευμάτων από την Κύπρο, την επανένωση της Κύπρου κάτω από μια ομοσπονδιακή Κυβέρνηση και την επάνοδο μας σε ειρηνικές συνθήκες.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, θα έχουμε τη δυνατότητα, παρά τα τυχόν μειονεκτήματα της λύσης, ν' αξιοποιήσουμε για καλά (και όχι όπως σήμερα που «*οικοδομούμε επί της άμμου»*) τις ιστορικά αποδειγμένες δυναμικότητες μας για

να κάνουμε την Κύπρο μια αναπτυγμένη, ακμάζουσα και ευημερούσα ήσο, στην ευημερία της οποίας πρέπει να συμμετέχουν όλοι οι κάτοικοί της, 'Ελληνες και Τούρκοι.

Σχετικά με τις μελλοντικές μας σχέσεις με τους Τουρκοκύπριους, πρέπει να δώσουμε έμφαση σε όσα μας ενώνουν παρά σε όσα μας χωρίζουν: Μας ενώνει η ανάγκη να ζήσουμε μέσα σε ειρηνικές συνθήκες που θα μας επιτρέψουν ν' αναπτύξουμε την Κύπρο, όπως ανέφερα παραπάνω, έχοντας υπόψη το σοφό γνωμικό του μεγάλου 'Ελληνα ιστορικού Θουκυδίδη πως «*ο ασφαλέστερος δεσμός μεταξύ ατόμων όπως και μεταξύ πολιτειών είναι το κοινό συμφέρον*»

Δεύτερο, αφού διδαχθούμε από τα λάθη του παρελθόντος, πρέπει να φανούμε γενναιόδωροι έναντι των Τουρκοκυπρίων και να τους βοηθήσουμε να συμμετάσχουν κι αυτοί στην προβλεπόμενη ευημερία της νήσου μας - όπως άλλωστε προβλέπει και το τελευταίο έγγραφο του Γ.Γ. του ΟΗΕ, με τη δημιουργία ειδικού «*Ταμείου Ανάπτυξης της Τ/Κ ομόσπονδης επαρχίας*». Αυτό συμπίπτει με τα καλώς νοούμενα μακρόπνοα εθνικά συμφέροντα μας, γιατί άμα ζούμε αρμονικά με τους Τουρκοκύπριους και ευημερούν κι αυτοί μαζί μας, τότε δε θα μπορεί η Τουρκία να βρει στο μέλλον την πρόφαση που χρειάζεται για να ξαναεισβάλει και να καταλάβει την Κύπρο - νοουμένου βέβαια, πως οι ηγέτες των Ελλήνων της Κύπρου και της Ελλάδας δε θα επαναλάβουν τα λάθη του παρελθόντος. 'Ετσι οι Τουρκοκύπριοι, θα αποτελέσουν την καλύτερη εγγύηση για την ανεξαρτησία της Κύπρου στο μέλλον.

Γι' αυτούς τους λόγους πιστεύω, πως, μόνο με μια ρεαλιστική πολιτική που θα επιδιώξει ενεργώς την καλύτερη εφικτή λύση του κυπριακού όπως ανέφερα πιο πάνω, θ' αποφευχθεί ο κίνδυνος του τελειωτικού εκτουρκισμού, πρώτα της Βόρειας και αργότερα ολόκληρης της Κύπρου.

Η «ΑΠΟΡΡΙΠΤΙΚΗ» ΑΠΟΨΗ

Την αντίθετη άποψη, η οποία χαρακτηρίζεται σαν «*απορριπτική*», την υποστηρίζουν κυρίως ο Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος (όχι όμως και το ποίμνιό του), ο Βάσος Λυσσαρίδης, Πρόεδρος της Βουλής και πρόεδρος της ΕΔΕΚ, η οποία στις τελευταίες βουλευτικές εκλογές του 1985 εξασφάλισε μόνο τα 11% των ψήφων και ο Τάσσος Παπαδόπουλος, πρόεδρος της 'Ενωσης Κέντρου η οποία δεν πήρε μέρος στις τελευταίες βουλευτικές εκλογές αλλά στις προηγούμενες του 1981 πήρε κάτι λιγότερο από τα 3% των ψήφων. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, που το κόμμα του, ΔΗΚΟ, πήρε στις τελευταίες βουλευτικές εκλογές κάτι λιγότερο από 28% των ψήφων, ακολουθεί μια επαμφοτερίζουσα πολιτική - λέει πως υποστηρίζει την πρωτοβουλία του Γ.Γ. του ΟΗΕ, αλλά στην πράξη απορρίπτει όλες σχεδόν τις προτάσεις του.

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΗ Μ. ΔΟΥΝΤΑ

Την «*απορριπτική»* άποψη την ανέπτυξε και την υποστήριξε τελευταία ο 'Ελληνας πρέσβης Μ. Δούντας (Μ.Δ.) σε συνεντεύξεις που έδωσε στις ελληνικές εφημερίδες της Νέας Υόρκης «*Πρωϊνή»* και «*Εθνικός Κήρυκας»* και οι οποίες αναδημοσιεύθηκαν σε κυπριακές εφημερίδες όπως και στην «*Καθημερινή»* των Αθηνών στις 19 και 20 Σεπτεμβρίου.

Στο προλογικό σημείωμα της «*Καθημερινής»* αναφέρεται ότι ο Μ.Δ. υπηρέτησε ως πρέσβης της Ελλάδας στη Λευκωσία για μια πενταετία μετά την τουρκική εισβολή (1974-'79) και ως μόνιμος αντιπρόσωπος της Ελλάδας στα Ηνωμένα 'Εθνη από το 1982 ώς τον Αύγουστο 1987 και τονίζεται ότι ο ίδιος «*κατέχει όσο λίγοι άλλοι όλες τις πτυχές και τη «δυναμική» του Κυπριακού προβλήματος»*.

Με την πείρα που έχει ο Μ.Δ. για το Κυπριακό, θα περίμενε ένας απ' αυτόν να υποδείξει στις κυβερνήσεις Κύπρου και Ελλάδας μια θετική και εύστοχη πολιτική που θ' ανακόψει και θ' ανατρέψει τη σημερινή κατηφορική πορεία της Κύπρου προς την πλήρη τουρκοποίηση της. Αντί τούτου, ο Μ.Δ., παρόλο που παραδέχεται πως ο χρόνος τρέχει εις βάρος μας, συστήνει ν' ακολουθήσουμε την εξής στείρα και μοιρολατρική πολιτική: Να εγκαταλείψουμε το διακοινοτικό διάλογο και την αναζήτηση «*συμφωνημένης λύσης»*, την οποία θεωρεί «*ουτοπιστική»*, αλλά «*να κρατάμε το θέμα ανοικτό ως κατοχικό θέμα»*, ελπίζοντας ότι «*κάτι μπορεί να συμβεί στο μέλλον»,* και αναμένοντας «*κάποια καλύτερη συγκυρία»*.

Οι απόψεις αυτές του Μ.Δ. ο οποίος μέχρι τελευταία αντιπροσώπευε την Ελλάδα στα Ηνωμένα 'Εθνη, έρχονται σε πλήρη αντίθεση μ' εκείνες των κυβερνήσεων όλων των ξένων χωρών - δυτικών, ανατολικών και αδέσμευτων - οι οποίες κάθε λίγο δηλώνουν πως «*υποστηρίζουν την πρωτοβουλία του Γ. Γ. του ΟΗΕ για λύση του Κυπριακού μέσω διακοινοτικών συνομιλιών»*.

Ο Μ.Δ. φθάνει σ' αυτό το μοιρολατρικό συμπέρασμα, κάνοντας τους ακόλουθους συλλογισμούς:

Η ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΗ Μ. ΔΟΥΝΤΑ

«*Η Ελλάδα δεν έχει τη δύναμη να αποκαταστήσει το «στάτους κβο» (στην Κύπρο)»,*

«*Καμιά από τις Μ. Δυνάμεις δεν είναι διατεθειμένη ν' ασκήσει τόση πίεση στην Τουρκία ώστε αυτή ν' αποχωρήσει (από την Κύπρο)»,*

«*Η Κύπρος έχει μείζονα γεωπολιτική σημασία για την Τουρκία κι εντάσσεται στις επεκτατικές της βλέψεις προς Δυσμάς»,*

«*Είναι εντελώς ουτοπιστικό πως η Τουρκία θα εγκαταλείψει τις γεωπολιτικές βλέψεις της»,*

«*Αν λοιπόν η Τουρκία δεν έχει να φοβηθεί τίποτα από την Ελλάδα, ούτε από καμιά Μ. Δύναμη, γιατί να υποχωρήσει;»*,

«*Σε συμφωνημένη λύση η Τουρκία ποτέ, μα ποτέ, δε θα συμφωνήσει ... δε θα δεχθεί ο,τιδήποτε που θα συνιστά βελτίωση υπέρ των Ελλήνων»*,

«*Οι διακοινοτικοί διάλογοι είναι καταδικασμένοι ν' αποτύχουν».*

Στις συνεντεύξεις του ο Μ.Δ. επίσης υποστήριξε πως δεν υπήρξαν ποτέ «*χαμένες ευκαιρίες»* και πως «*ουδέποτε μας προσφέρθηκε κάτι που θα συνιστούσε βελτίωση υπέρ των Ελλήνων και εμείς το απορρίψαμε. Ουδέποτε! Σας το βεβαιώνω και το υπογράφω»* τόνισε εμφαντικά ο Μ.Δ.

Οι συλλογισμοί που κάνει ο πρέσβης Μ. Δούντας (Μ.Δ.) και τα συμπεράσματα που βγάζει για να υποστηρίξει την «*απορριπτική»* πολιτική είναι πιστεύω πέρα ώς πέρα λανθασμένα για τους εξής λόγους:

Ο ΧΡΟΝΟΣ ΚΥΛΑ ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ ΜΑΣ

1. Παρόλο που παραδέχεται πως «*ο χρόνος κυλά εις βάρος μας»* ο Μ.Δ. δε λαμβάνει υπόψη τις συνέπειες του χρόνου, και τελικά συστήνει να περιμένουμε επ' αόριστον «*καλύτερες συγκυρίες»*. Ο χρόνος όμως ώς τώρα βοήθησε την Τουρκία να πραγματοποιήσει ένα μεγάλο μέρος των «*γεωπολιτικών βλέψεών»* της πάνω στην Κύπρο και προχωρεί να τη βοηθήσει να τις ολοκληρώσει. Και όσο αργούμε να φθάσουμε σε μια λύση του Κυπριακού, τόσο δύσκολο, αν όχι αδύνατο θα είναι, να αντιστρέψουμε αυτά που ο χρόνος συσσωρεύει εις βάρος μας.

'Υστερα από την απόρριψη από τον Πρόεδρο Κυπριανού του «*Σχεδίου Πλαισίου για τη λύση του Κυπριακού»* του Μαρτίου 1986, και ύστερα από την επίσκεψη στη Βόρεια Κύπρο του Τούρκου Πρωθυπουργού κ. Οζάλ τον Ιούλιο 1986, συνάφθηκε πρωτόκολλο μεταξύ της Τουρκίας και της παράνομης «*Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου (ΤΔΒΚ)» με το οποίο ενοποιείται σταδιακά η οικονομία της «ΤΔΒΚ»* με εκείνη της Τουρκίας. Παρόλο που η πλειοψηφία των Τ/Κ φαίνεται να διαφωνεί μ' αυτή την οικονομική ενοποίηση, αυτή πάει να ολοκληρωθεί. Επίσης, όπως είναι γνωστό, από το Μάρτιο 1986 κι εδώ, η Τουρκία αύξησε σημαντικά τα κατοχικά της στρατεύματα και βελτίωσε τον οπλισμό τους. Επιπρόσθετα αυξήθηκαν οι Ανατολίτες έποικοι από 30.000 σε 60.000 και το κόμμα τους συμμετέχει τώρα στην κυβέρνηση της «*ΤΔΒΚ»* στη θέση του δεύτερου σ' εκλογική δύναμη Τ/Κ κόμματος που αποχώρησε από την κυβέρνηση σ' ένδειξη διαμαρτυρίας για το οικονομικό πρωτόκολλο με την Τουρκία.

'Ετσι, ο χρόνος προχωρεί να ολοκληρώσει τη στρατιωτική, οικονομική και πολιτική ενοποίηση της Βόρειας Κύπρου με την Τουρκία. Μ' αυτή την ολοκλήρωση, τα δύο-πέμπτα θα γίνουν ντε φάκτο επαρχία της Τουρκίας έστω κι αν για καμουφλάζ θα έχουν την ταμπέλα της «*ΤΔΒΚ»*. Αυτό θα σημαίνει πως το

κράτος μας του μισού εκατομμυρίου, θα έχει πολύ ακροσφαλή εχθρικά σύνορα μήκους 180 χιλιομέτρων διά μέσου της Κύπρου, με την Τουρκία των 50 εκατομμυρίων και ο Κυπριακός Ελληνισμός θα ζει επ' αόριστον κάτω από τον εφιάλτη ενός τρίτου Αττίλα, με ολέθριες για τον ελληνισμό οικονομικές και δημογραφικές συνέπειες, έστω κι αν η Τουρκία δεν πραγματοποιήσει σύντομα αλλά απλώς απειλεί την κατάληψη της Νότιας Κύπρου.

Το συμπέρασμα που βγαίνει από τα πιο πάνω είναι πως, αν θέλουμε να σωθούμε πρέπει να προλάβουμε έστω και σ' αυτή τη δωδεκάτη ώρα, τα κακά που συσσωρεύει ο χρόνος εις βάρος μας, παρά ν' αυταπατώμαστε πως θα παρουσιαστεί στο αόριστο μέλλον «*κάποια καλύτερη συγκυρία*» που θα μας επιτρέψει να τ' ανατρέψουμε.

ΝΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΟΥ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΚΟΓΚΡΕΣΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΟΚ

2. Οι συλλογισμοί και τα συμπεράσματα του Μ.Δ. αποτελούν ένα είδος «*αυτοδικαιούμενης προφητείας*»: Στην ουσία προβλέπει (προφητεύει) δογματικά πως η Τουρκία θέλει και μπορεί να καταλάβει ολόκληρη την Κύπρο και πως οι Μ. Δυνάμεις δεν είναι διατεθειμένες να την εμποδίσουν. 'Αρα, λέει, είναι ουτοπιστικό να προσπαθούμε, μέσω διακοινοτικών συνομιλιών, όπως μας συστήνει ο ΟΗΕ και όλα τα μέλη του, να βρούμε μια συμβιβαστική λύση για να σωθούμε. Αν ακολουθήσουμε τη συμβουλή του αναμφίβολα η πρόβλεψη (προφητεία) του θα δικαιωθεί.

Σήμερα όμως ζούμε σ' ένα αλληλοεξαρτώμενο κόσμο, στον οποίο ούτε κι αυτές οι Μ. Δυνάμεις δε μπορούν να πραγματοποιήσουν τις επιθυμίες τους. Η Τουρκία, η οποία σήμερα εξαρτάται στρατιωτικά και οικονομικά από την Αμερική και την ΕΟΚ, της οποίας θέλει να γίνει μέλος, δε θα μπορούσε να πετύχει στην Κύπρο αυτά που πέτυχε από το 1978 μέχρι σήμερα, αν εμείς δεν απορρίπταμε τις Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικές προτάσεις του 1978.

'Οπως είναι γνωστό, το Αμερικανικό Κογκρέσο επέβαλε στην Τουρκία το Φεβρουάριο 1975 εμπάργκο (απαγόρευση) εξαγωγής όπλων ως αντίποινο γιατί χρησιμοποίησε αμερικανικά όπλα στην εισβολή στην Κύπρο. Το Σεπτέμβριο 1978 ο Πρόεδρος Κάρτερ έπεισε το Κογκρέσο να αποσύρει το εμπάργκο υπό τον όρο ότι η Τουρκία θα δεχόταν λύση του Κυπριακού με βάση ένα σχέδιο που ετοίμασαν οι Κυβερνήσεις Ηνωμένων Πολιτειών, Βρετανίας και Καναδά και το πρότειναν το Νοέμβριο 1978. Το σχέδιο εκείνο ήταν πολύ καλύτερο απ' όσα μας προτάθηκαν από τότε μέχρι σήμερα, και προνοούσε κοντά σ' άλλα για αποχώρηση όλων των μη Κυπριακών ενόπλων δυνάμεων από το έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας ως «*αναπόσπαστο μέρος μιας τελικής ρύθμισης του Κυπριακού*». Επίσης προέβλεπε για άμεση επιστροφή στην ελληνική Αμμόχωστο (Βαρώσια) «*χωρίς αριθμητικό περιορισμό*» όλων των κατοίκων της, οι οποίοι αποτελούν το 20% όλων των προσφύγων και η κτηματική περιουσία

τους (ξενοδοχεία κ.λ.π.) υπολογίστηκε το 1974 πως άξιζε άνω των 2 δισεκατομμυρίων κυπριακών λιρών.

Δυστυχώς χάσαμε εκείνη την ευκαιρία γιατί, ο Πρόεδρος Κυπριανού την απέρριψε παρά τις επίμονες συστάσεις της Ελληνικής κυβέρνησης να τις δεχτεί. Αυτή ήταν μια από τις «*χαμένες ευκαιρίες*» που ο Μ.Δ. μας το βεβαιώνει και το υπογράφει «*πως ουδέποτε υπήρξαν*».

Ο νόμος που ψήφισε το Αμερικανικό Κογκρέσο για την άρση του εμπάρκο προς την Τουρκία, αρ. 95-384 και ο οποιος ισχύει ακόμα, είχε βάλει τους πιο κάτω όρους:

Πρώτος όρος ήταν ότι, προτού αρθεί το εμπάρκο, ο Αμερικανός Πρόεδρος έπρεπε να πιστοποιήσει ότι «*η Κυβέρνηση της Τουρκίας ενεργεί με καλήν πίστη για να πραγματοποιηθεί μια δίκαιη και ειρηνική λύση του Κυπριακού, και αποχώρηση των Τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων από την Κύπρο στα πλαίσια μιας λύσεως του Κυπριακού*». Ο Πρόεδρος Κάρτερ έδωσε αυτή την πιστοποίηση γιατί, όπως εξήγησε στη διμηνιαία έκθεσή του προς το Κογκρέσο για τη Κύπρο στις 29 Ιανουαρίου 1979, «*ο Πρωθυπουργός Ετζεβίτ έδωσε τη δημόσια διαβεβαίωση πως οι Τουρκοκύπριοι είναι έτοιμοι να επιστρέψουν στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων και άφησε να νοηθεί πως θ' αποδέχονταν τις εισηγήσεις που υπέβαλαν στις 10 Νοεμβρίου 1978 οι Κυβερνήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών, του Ηνωμένου Βασιλείου και του Καναδά, σαν συμβολή στις διαπραγματεύσεις, αν οι Ελληνοκύπριοι ήταν διατεθειμένοι να κάνουν το ίδιο».*

Δεύτερος όρος, ο οποίος εξακολουθεί να ισχύει, ήταν ότι «*κάθε φορά που πρόκειται να δοθεί στρατιωτική βοήθεια προς την Τουρκία, ο Αμερικανός Πρόεδρος πρέπει να πιστοποιεί προς το Κογκρέσο, με πλήρεις επεξηγήσεις, πως η βοήθεια συνάδει προς τις αρχές της Αμερικανικής πολιτικής στην Ανατολική Μεσόγειο, οι οποίες περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων, τη γρήγορη και ειρηνική λύση του Κυπριακού, και την αποχώρηση των Τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων από την Κύπρο σε συσχετισμό με τη λύση του Κυπριακού».*

Η απόρριψη από την Κυπριακή Κυβέρνηση των Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικών (ΑΒΚ) προτάσεων του Νοεμβρίου 1978, απογοήτευσε και δυσαρέστησε πολύ το Ελληνο-Αμερικανικό λόμπυ και τους φίλους μας στο Κογκρέσο, με αποτέλεσμα να μειωθεί για αρκετό καιρό το ενδιαφέρον τους για το Κυπριακό.

Μια ενθαρρυντική ένδειξη πως το Κογκρέσο άρχισε και πάλι να ενδιαφέρεται για το Κυπριακό είναι και η απόφασή του τον περασμένο Αύγουστο (1987) να επιβάλει τους πιο κάτω όρους στην παραχώρηση στρατιωτικής βοήθειας στην Τουρκία:

«Απαγορεύεται η χρησιμοποίηση αμερικανικού στρατιωτικού υλικού από τα τουρκικά κατοχικά στρατεύματα στη Βόρεια Κύπρο»,

«Ζητείται από την Τουρκία να ελαττώσει τις στρατιωτικές της δυνάμεις στη Βόρεια Κύπρο και να επιτρέψει την επανεγκατάσταση των κατοίκων της ελληνικής Αμμοχώστου (Βαρώσια)» και

«Καταδικάζεται η συνέχιση και αύξηση του εποικισμού της νήσου από πολίτες της Τουρκίας».

Επίσης ενθαρρυντικές είναι και οι πρόσφατες δηλώσεις πολλών μελών του Κοινοβουλίου της ΕΟΚ πως η λύση του Κυπριακού πρέπει ν' αποτελεί προϋπόθεση πριν ληφθεί απόφαση για την αίτηση της Τουρκίας να γίνει πλήρες μέλος της ΕΟΚ.

Για να μας βοηθήσουν όμως αποτελεσματικά τόσο το Κογκρέσσο όσο και η ΕΟΚ, πρέπει ν' ακολουθήσουμε - πράγμα που δεν κάναμε ώς τώρα - την παρακάτω σοφή συμβουλή που έδωσε στον Πρόεδρο Κυπριανού, ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής σε μια προσφώνησή του στις 7 Απριλίου 1983:

«Πρέπει να προσδιορίσουμε, κατά τρόπο σαφή και συγκεκριμένο, τις βασικές μας επιδιώξεις. Γιατί, αγώνας με στόχους αόριστους, αντιφατικούς ή και ανέφικτους, είναι αδιανόητος. Αλλά και γιατί, για να μας βοηθήσουν εκείνοι που θέλουν να μας βοηθήσουν, θα πρέπει να ξέρουν τι ακριβώς επιδιώκουμε και να πιστεύουν ότι αυτό που επιδιώκουμε είναι λογικό και δίκαιο».

Για παράδειγμα, ένας λόγος γιατί ούτε το Αμερικανικό Κογκρέσο ούτε η ΕΟΚ υποστηρίζουν το αίτημά μας να φύγουν όλα τα τουρκικά στρατεύματα προτού βρεθεί λύση του Κυπριακού, είναι γιατί δεν είναι καθόλου πειστικό το επιχείρημα μας πως, άμα φύγουν, σύντομα θα λυθεί το Κυπριακό, γιατί ξέρουν πως δεν μπορέσαμε να το λύσουμε στα δέκα χρόνια πριν την τουρκική εισβολή παρόλο που οι Τουρκοκύπριοι, που ήσαν «*αυτοεγκλωβισμένοι»*, δέχτηκαν να εγκαταλείψουν όλα τα προνόμια που τους έδινε το Σύνταγμα του 1960 αν τους παραχωρούσαμε «*τοπική αυτοδιοίκηση»*.

'Ολες όμως οι ξένες χώρες συμφωνούν πως, τα τουρκικά στρατεύματα πρέπει ν' αποχωρήσουν από την Κύπρο άμα βρεθεί λύση του Κυπριακού. Κι αυτό είναι το πνεύμα του μέρους της τελευταίας πρότασης του Γ.Γ. του ΟΗΕ - την οποία ο Πρόεδρος Κυπριανού απέρριψε, ενώ ο κ. Ντενκτάς αποδέχτηκε - που έλεγε πως ένα από τα θέματα των διακοινοτικών συνομιλιών θα ήταν «*ο καθορισμός χρονοδιαγράμματος για την αποχώρηση των μη-κυπριακών στρατιωτικών δυνάμεων και στοιχείων, καθώς και επαρκών εγγυήσεων, πριν από την εγκαθίδρυση μιας μεταβατικής Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης»*.

Πάνω στο ίδιο ζήτημα ο Πρωθυπουργός της Τουρκίας κ. Οζάλ δήλωσε τελευταία πως «*άμα βρεθεί λύση του Κυπριακού, τα τουρκικά στρατεύματα θ' αποχωρήσουν από την Κύπρο, εκτός των αποσπασμάτων της ΤΟΥΡΔΥΚ»* η οποία, σύμφωνα με τη *«Συνθήκη Συμμαχίας»* αριθμούσε μόνο 650 στρατιώτες.

Τώρα που οι δυο υπερδυνάμεις άρχισαν να συνεργάζονται για λύση διεθνών προβλημάτων και δεδομένου πως κι οι δυο θέλουν την Κύπρο να παραμείνει μια ανεξάρτητη χώρα και ούτε να διχοτομηθεί ούτε να απορροφηθεί από την Τουρκία, υπάρχει ελπίδα, αν τους πείσουμε πως πραγματικά θέλουμε να λυθεί το Κυπριακό με μια «*αμοιβαία αποδεκτή»* συμφωνία, όπως ορίζουν όλα τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, να πιέσουν αποτελεσματικά την Τουρκία να δεχτεί μια λογική και δίκαιη λύση.

'Ολα τα πιο πάνω αποδεικνύουν, πιστεύω, πως η δογματική άποψη του Μ.Δ. πως «*καμιά από τις Μ. Δυνάμεις δεν είναι διατεθειμένη ν' ασκήσει πίεση στην Τουρκία, και κατά συνέπειαν πρέπει να εγκαταλείψουμε τον διακοινοτικό διάλογο και την αναζήτηση συμφωνημένης λύσης και να περιμένουμε καλύτερη συγκυρία»*, είναι λανθασμένη και ηττοπαθής, και οδηγεί όχι στη ματαίωση, όπως ισχυρίζεται ο Μ.Δ., αλλά στην ολοκλήρωση των «*γεωπολιτικών βλέψεων της Τουρκίας»* πάνω στην Κύπρο.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ[386] (5.2.1988)

ΤΙ ΕΙΠΕ Ο κ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΠΡΙΝ ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΙ ΛΕΕΙ ΣΗΜΕΡΑ

Ο κ. Σπύρος Κυπριανού είναι Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας εδώ και 10-μισι χρόνια και παρόλο που υπέστη τελευταία ένα δεύτερο έμφραγμα της καρδίας, επιμένει να επανεκλεγεί για μια ακόμα πενταετία. Ο ίδιος, μιλώντας πριν δέκα περίπου χρόνια (στις 23 Απριλίου 1978) είχε πει πως «*σήμερα διακυβεύεται οριστικά και ίσως τελεσίδικα το μέλλον του τόπου μας και η ευθύνη μας είναι τεράστια».* Τα ίδια περίπου διαπίστωσε και πριν λίγες μέρες (στις 17 Ιανουαρίου 1988) λέγοντας πως «*η Κύπρος περνά σήμερα τις πιο κρίσιμες ώρες της ιστορίας της»*. Επίσης στο διάγγελμα του με την ευκαιρία της περασμένης επετείου της ανεξαρτησίας της Κύπρου την 1ην Οκτωβρίου 1987, είπε πως *«Ο Κυπριακός Ελληνισμός αντιμετωπίζει κίνδυνον εθνικού αφανισμού».*

Εφόσον πριν δέκα χρόνια είχε διαπιστώσει πως «*διακυβευόταν οριστικά το μέλλον του τόπου μας»* και η «*ευθύνη του ήταν τεράστια»*, τι έκανε ο κ. Κυπριανού σ' αυτά τα χρόνια που ήταν Πρόεδρος, με απολυταρχικά σχεδόν δικαιώματα, για να σώσει τον τόπο μας και τι σκοπεύει τώρα να κάνει στα προσεχή πέντε χρόνια, αν επανεκλεγεί, για να ματαιώσει «*τον κίνδυνο εθνικού*

[386] Δημοσιεύτηκε στα «Πολιτικά Θέματα» της Αθήνας στις 5 και 12 Φεβρουαρίου 1988, στην «Αλήθεια» στις 5, 6, 7 Φεβρουαρίου 1988, και στο «Φιλελεύθερο» στις 6, 7, 8 Φεβρουαρίου 1988.

αφανισμού» που διαπιστώνει σήμερα. Την απάντηση στο δεύτερο ερώτημα, μας την έδωσε ο ίδιος στην τελευταία ομιλία του στη Λάρνακα στις 17 Ιανουαρίου 1988, στην οποία είπε τα εξής:

«Εμείς δεν πρόκειται να αλλάξουμε την πολιτική μας. 'Αλλοι ζητούν αλλαγή. Εμείς πιστεύουμε στην ορθότητα της γραμμής που ακολουθούμε και εναπόκειται στο λαό με την απόφαση που θα πάρει στις εκλογές, να μην επιτρέψει νέες υπονομεύσεις της γραμμής αυτής».

Στις κοινωνικές και άλλες επιστήμες όταν ένας θέλει να προβλέψει τι θα γίνει στο μέλλον αν συνεχιστεί η ίδια τάση, κάνει μια «*προέκταση»* (EXTRAPOLATION) των όσων έγιναν στο άμεσο παρελθόν και βγάζει τ' αναγκαία συμπεράσματα. Και στην προκειμένη περίπτωση *αν θέλουμε να δούμε τι θα γίνει η Κύπρος στα προσεχή πέντε χρόνια, αν επανεκλεγεί ως Πρόεδρος ο κ. Σπύρος Κυπριανού, και αν συνεχίσει, όπως δηλώνει, την ίδια πολιτική για το Κυπριακό, δεν έχουμε παρά να δούμε τι έγινε στα περασμένα δέκα χρόνια της προεδρίας του.*

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΗΜΕΡΑ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΕ ΠΟΛΥ ΧΕΙΡΟΤΕΡΗ ΓΙΑ ΜΑΣ ΘΕΣΗ ΠΑΡΑ ΠΡΙΝ ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

1. **ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΑ**. Πριν δέκα χρόνια τα τουρκικά στρατεύματα στην κατεχόμενη Κύπρο ήταν περίπου 29.000 με πεπαλαιωμένο οπλισμό γιατί, η Αμερική είχε επιβάλει σ' αυτήν από το 1975 εμπάρκο (απαγόρευση αποστολής) πολεμικού υλικού σαν αντίποινο για τη χρησιμοποίηση αμερικανικών όπλων στην εισβολή της Κύπρου. Σήμερα τα τουρκικά κατοχικά στρατεύματα αυξήθηκαν σε 35.000 και εφοδιάστηκαν με καινούργιο οπλισμό.

Επίσης, σήμερα διαθέτουν στο Λευκόνοικο ένα μεγάλο αεροδρόμιο μέσω του οποίου μπορούν να ενισχύουν όσο θέλουν μέσα σε λίγη ώρα τις δυνάμεις τους, και ένα καινούργιο λιμάνι κοντά στην Κερύνεια που το χρησιμοποιούν ως ναύσταθμο, και μέσω του μπορούν να μεταφέρουν σε λίγες ώρες από τα λιμάνια της Νότιας Τουρκίας όσο στρατό και οπλισμό θέλουν. Επιπρόσθετα, όπως αποκάλυψε ο Πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου στις 24 Απριλίου 1987, *η Τουρκία διατηρεί απέναντι στη βόρεια Κύπρο τη δεύτερη της στρατιά σε επίπεδο ετοιμότητας άνω του 80%.*

'Αρα από στρατιωτική άποψη σήμερα είμαστε σε πολύ χειρότερη θέση παρά πριν 10 χρόνια.

2. **ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΤΕΣ ΕΠΟΙΚΟΙ**. Πριν δέκα χρόνια ο αριθμός των εποίκων στη Βόρεια Κύπρο από την Ανατολία ήταν περίπου 29.000 και θα ήταν σχετικά ευκολότερο να σταλούν πίσω στην Τουρκία παρά σήμερα, γιατί -

α. Πολλοί (περίπου το ένα τρίτο των ανδρών) παντρεύτηκαν στο μεταξύ με τουρκοκύπριες γυναίκες,

β. Στα 10 χρόνια γεννήθηκαν περίπου 8.000 παιδιά εποίκων,

γ. Ο συνολικός αριθμός τους, σύμφωνα με κυβερνητικούς υπολογισμούς, αυξήθηκε στα τελευταία χρόνια σε 60.000 και

δ. Οι έποικοι ίδρυσαν πολιτικό κόμμα το οποίο τώρα συμμετέχει στην Κυβέρνηση της παράνομης «*Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» («ΤΔΒΚ»).*

'Αρα, και από δημογραφική άποψη σήμερα η Κύπρος είναι σε πολύ χειρότερη θέση, παρά πριν 10 χρόνια.

3. **ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ**. Πριν δέκα χρόνια κυκλοφορούσε ακόμα στη Βόρεια Κύπρο η Κυπριακή λίρα και αν ο κ. Κυπριανού δεχόταν το «*Πλαίσιο για λύση του Κυπριακού»* που είχαν προτείνει στις 10 Νοεμβρίου 1978 οι κυβερνήσεις Αμερικής, Βρετανίας και Καναδά, δε θα ήταν δύσκολο να επανενωθεί η οικονομία της Βόρειας Κύπρου με τη δική μας. Στο μεταξύ όμως υποχρεώθηκαν όσοι Τουρκοκύπριοι (Τ/Κ) είχαν τραπεζικές καταθέσεις σε κυπριακές λίρες (π.χ. το υποκατάστημα Μπάρκλεϋς στην Κερύνεια είχε καταθέσεις 6 εκατομ. κυπριακών λιρών) να τις μετατρέψουν σε τουρκικές λίρες.

Επίσης, ύστερα από την επίσκεψη του Πρωθυπουργού της Τουρκίας κ. Οζάλ στη Βόρεια Κύπρο τον Ιούλιο 1986, υπογράφτηκε πρωτόκολλο ενοποίησης της οικονομίας της «ΤΔΒΚ» μ' εκείνη της Τουρκίας, το οποίο εφαρμόζεται από τότε σταδιακά.

Παράλληλα, οι Τ/Κ προχωρούν να αναπτύξουν την οικονομία τους και όπως λέει ο κ. Ντενκτάς, έχουν εμπορικές σχέσεις με 60 χώρες, μερικές από τις οποίες ίδρυσαν στη Βόρεια Κύπρο «*Γραφεία»* που αποτελούν ντε φάκτο προξενεία. Επίσης πολλά ξένα εργοστάσια έδωσαν χωριστές αντιπροσωπείες σε Τ/Κ.

'Ετσι βλέπουμε πως, στα τελευταία δέκα χρόνια η Κύπρος από οικονομική άποψη διχοτομήθηκε για καλά.

4. **Η ΑΝΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΝΟΜΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**. Μετά την υουρκική εισβολή οι Τ/Κ ανακήρυξαν το Φεβρουάριο 1975 το λεγόμενο «*Τουρκικό Ομόσπονδο Κράτος της Κύπρου».* Παρόλο που το ονόμασαν «*κράτος»* δεν επιδίωκαν να αναγνωριστεί σαν ανεξάρτητο κράτος και το ονόμασαν «*Ομόσπονδο»,* προφανώς γιατί είχαν προοπτική, αν λυόταν το Κυπριακό με Ομοσπονδιακό σύστημα διακυβέρνησης, ν' αποτελέσει το ένα σκέλος της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης. Αυτή η κατάσταση υπήρχε το 1978 όταν ανέλαβε την προεδρία ο κ. Κυπριανού.

Στα χρόνια που επακολούθησαν, ο Πρόεδρος Κυπριανού έχασε διάφορες ευκαιρίες να προωθήσει λύση του Κυπριακού με βάση το Ομοσπονδιακό σύστημα όπως προβλεπόταν από τη Συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς. Π.χ. το Νοέμβριο 1978 ο κ. Κυπριανού απέρριψε τις Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικές προτάσεις. Επίσης δε δέχτηκε την «*Αξιολόγηση»* που υπέβαλε ο τότε Γ.Γ. του ΟΗΕ κ. Βάλντχαϊμ το Νοέμβριο 1981. Και τον Αύγουστο 1983 απέρριψε τους «*Δείκτες ντε Κουεγιάρ».*

'Υστερα απ' αυτά, ο κ. Ντενκτάς βρήκε την ευκαιρία ν' ανακηρύξει το Νοέμβριο 1983, έστω παράνομα, ανεξάρτητο κράτος με το όνομα «*Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» («ΤΔΒΚ»)* το οποίο αναγνώρισε μόνο η Τουρκία.

Αναμφίβολα, αυτή ήταν για μας μια σοβαρή οπισθοδρόμηση του Κυπριακού προβλήματος, γιατί έβαλε το θεμέλιο για τη μονιμοποίηση και μελλοντική νομιμοποίηση της διχοτόμησης της Κύπρου. 'Ηδη αρκετές Ισλαμικές χώρες είναι έτοιμες, μόλις παύσει η Αμερική να τις συγκρατεί, ν' αναγνωρίσουν την «ΤΔΒΚ» σαν χωριστό ανεξάρτητο κράτος, πράγμα που θα δυσκολέψει πολύ την ειρηνική λύση του Κυπριακού. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Προέδρου του Πακιστάν τον περασμένο Οκτώβριο που έλεγε πως η χώρα του «*θα αναγνωρίσει την "ΤΔΒΚ" αν φανεί πως δεν υπάρχει πια ελπίδα να υπάρξει συμφωνία πάνω στις προτάσεις του Γ.Γ. του ΟΗΕ».*

'Αρα από κάθε άποψη, στρατιωτική, δημογραφική και πολιτική, η διχοτόμηση της Κύπρου στα τελευταία δέκα χρόνια εδραιώθηκε σημαντικά.

Ο κ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΑΣΥΝΕΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΔΗΛΩΣΕΙΣ

'Οπως είναι γνωστό, ο κ. Σπύρος Κυπριανού ανακηρύχτηκε Πρόεδρος της Δημοκρατίας χωρίς ανθυποψήφιο στο τέλος Ιανουαρίου 1978, επειδή ο ανθυποψήφιος του κ. Γλαύκος Κληρίδης είχεν αποσύρει την υποψηφιότητά του σε ένδειξη συμπόνιας προς τον κ. Κυπριανού για την απαγωγή του γιου του. Στις προγραμματικές του δηλώσεις ενώπιον της Βουλής στις 28 Φεβρουαρίου 1978, ο κ. Κυπριανού είπε κοντά σ' άλλα τα πιο κάτω:

«Εξακολουθούμε να πιστεύουμε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Δυτική Ευρώπη είναι σε καλύτερη θέση από κάθε άλλον να βοηθήσουν για την εξεύρεση λύσεως του Κυπριακού προβλήματος, σύμφωνα με τις αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών. Και προς την κατεύθυνση αυτή θα πράξουμε κάθε τι το δυνατόν για ν' αναπτύξουμε στενούς δεσμούς φιλίας και συνεργασίας με το Δυτικό κόσμο».

Για τις σχέσεις του με την Ελληνική Κυβέρνηση, είπε:

«Τη συνεργασία μεταξύ Αθηνών και Λευκωσίας θα την ενισχύουμε διαρκώς και θα την εδραιώσουμε και θα την περιφρουρήσουμε. Γιατί αυτή η συνεργασία και αυτή η σύμπνοια αποτελεί μια από τις πιο βασικές προϋποθέσεις για τον

επιτυχή χειρισμό της εθνικής μας υποθέσεως και για την ευτυχή κατάληξη του αγώνα μας».[387]

Για την επιστροφή των προσφύγων, είπε:

«Θέλω να διαβεβαιώσω και πάλιν τους ξεριζωμένους αδελφούς μας πως δε θα παύσω να αγωνίζομαι για την επιστροφή τους στις πατρογονικές τους εστίες».

ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΑΠΟ ΤΟΝ κ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΤΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟ-ΒΡΕΤΑΝΟ-ΚΑΝΑΔΙΚΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΤΟΥ 1978

Εννέα περίπου μήνες αργότερα (στις 10 Νοεμβρίου 1978), οι Κυβερνήσεις Ηνωμένων Πολιτειών, Βρετανίας και Καναδά, πρότειναν ένα «*Πλαίσιο για λύση του Κυπριακού»* που βασιζόταν πάνω στη Συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς του Φεβρουαρίου 1977, τις αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών, και εν μέρει, πάνω στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας του 1960. Η λύση που προτεινόταν, την οποία ο κ. Κυπριανού απέρριψε απερίσκεπτα, μπορούσε να θεωρηθεί ως η «*καλύτερη εφικτή»* λύση του Κυπριακού, και εν πάση περιπτώσει ήταν πολύ καλύτερη από εκείνη που προνοούσε το «*Ενοποιημένο Σχέδιο Συμφωνίας»* που πρότεινε ο Γ.Γ. του ΟΗΕ κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ τον Απρίλιο 1985 και το οποίο αποδέχτηκε ο κ. Κυπριανού.

Να μερικές πρόνοιες του «*Πλαισίου»* που πρότειναν οι τρεις Κυβερνήσεις.

1. «*Αναπόσπαστο μέρος μιας τελικής Συμφωνίας πρέπει να είναι η απόσυρση όλων την μη-κυπριακών ενόπλων δυνάμεων (εκτός εκείνων για τα οποία θα γινόταν ειδική συμφωνία να παραμείνουν)»* υπονοώντας προφανώς την ΕΛΔΥΚ και την ΤΟΥΡΔΥΚ.

2. Ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος θα εκλέγονταν από όλους τους πολίτες της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας και εάν εκλεγόταν ως Πρόεδρος 'Ελληνας, ο Αντιπρόεδρος θα ήταν Τούρκος.

3. Ούτε ο Τούρκος Αντιπρόεδρος ούτε οι Τούρκοι υπουργοί θα είχαν δικαιώματα βέτο όπως θα είχαν σύμφωνα με το Σχέδιο Συμφωνίας του Απριλίου 1985. Το μόνο δικαίωμα βέτο θα το είχαν ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος από κοινού (αν συμφωνούσαν και οι δυο) πάνω σε νομοσχέδια που θα ψήφιζαν οι δυο Βουλές, αυτά όμως τα νομοσχέδια θα ξαναϋποβάλλονταν στις Βουλές και θα εγίνονταν νόμοι αν ψηφίζονταν από τα δύο-τρίτα και των δύο Βουλών.

4. «*Η ελευθερία διακίνησης, η ελευθερία εγκατάστασης και το δικαίωμα ιδιοκτησίας θα ενσωματώνονταν στο Ομοσπονδιακό Σύνταγμα με μόνο τέτοιες τροποποιήσεις όσες χρειάζονται για να διατηρηθεί ο χαρακτήρας κάθε επαρχίας»* δηλαδή «*της Βόρειας επαρχίας, η οποία θα κατοικείτο κυρίως από Τουρκοκύπριους και της Νότιας επαρχίας η οποία θα κατοικείτο κυρίως από Ελληνοκύπριους».*

[387] Πρακτικά της Βουλής, 28.2.1978, σ. 1002-3.

5. Παράλληλα με την επανέναρξη των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων θα γινόταν επανεγκατάσταση των κατοίκων «*όλης της περιοχής Βαρωσίων που βρίσκεται ανατολικά του χωριού 'Αγιος Νικόλαος και νοτίως του παλαιού δρόμου Λευκωσίας-Αμμοχώστου».* Θα μπορούσαν να επιστρέψουν εκεί «*όσοι πρώην κάτοικοι της περιοχής ήθελαν, χωρίς αριθμητικό περιορισμό, και όσοι επέστρεφαν δε θα υπέκειντο σε περαιτέρω ακούσιο εκτοπισμό».* Η περιοχή θα διοικείτο υπό την επίβλεψη των Ηνωμένων Εθνών, «*με βάση τους Κυπριακούς Νόμους και Κανονισμούς».*

6. Επιπρόσθετα, θα λαμβανόταν πρόνοια για επιστροφή και των άλλων προσφύγων στα σπίτια και τα κτήματα τους, «*στο βαθμό που θα ήταν δυνατό και που θα συμφωνούσε με το δικοινοτικό χαρακτήρα της Δημοκρατίας»*, και για αποζημίωση εκείνων που δε θα μπορούσαν ή δε θα ήθελαν να επιστρέψουν. Για τις αποζημιώσεις θα δημιουργόταν ένα «*Ταμείο Συνδιαλλαγής»* στο οποίο θα καλούνταν οι ξένες Κυβερνήσεις και Διεθνείς Οργανισμοί να συνεισφέρουν.

Ο κ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΑΓΝΟΗΣΕ ΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ Ν' ΑΠΟΔΕΧΤΕΙ ΤΙΣ ΑΒΚ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Να τι γράφει σχετικά με τις Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικές (ΑΒΚ) προτάσεις ο τότε Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας, κ. Γεώργιος Ράλλης σ' ένα τελευταίο βιβλίο του:

«Μια σοβαρή προσπάθεια των Αμερικανών να προωθήσουν κάποιο συμβατικό σχέδιο, δε βρήκε ανταπόκριση από την ελληνοκυπριακή πλευρά και απορρίφθηκε χωρίς πολλή σκέψη, μολονότι ως υπουργός Εξωτερικών είχα τότε συστήσει στους Κυπρίους να διερευνήσουν προσεκτικά τις δυνατότητες που τους παρείχε το σχέδιο.... Από το 1974 η Κύπρος και η Ελλάδα αγωνίζονται για να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των τρίτων χωρών για το Κυπριακό και να πετύχουν την υποστήριξή τους για την εξεύρεση μιας δίκαιης λύσεως. Αυτό είναι, άλλωστε, και το νόημα της "διεθνοποιήσεως" ... Από όλες (όμως) τις χώρες, η Αμερική είναι ίσως η μόνη που έχει και το συμφέρον, αλλά και τη δυνατότητα να βοηθήσει αποτελεσματικά. Το γεγονός και μόνο ότι η Αμερική αποφάσισε να υποβάλει δικό της σχέδιο, σήμαινε ότι δεσμευόταν να αναμιχθεί ενεργά στο θέμα και να χρησιμοποιήσει τις δυνάμεις της για να υποστηρίξει - και να εφαρμόσει - το σχέδιό της. Αυτή τη δέσμευση άλλωστε επιδιώξαμε και πετύχαμε στο Κογκρέσο, όταν σταμάτησαν το "εμπάργκο" κατά της Τουρκίας.»... «Η απόρριψη του αμερικανικού σχεδίου, χωρίς μάλιστα καμιά συζήτηση με τους Αμερικανούς πάνω σ' αυτό, υπήρξε βαρύτατο σφάλμα».[388]

Αυτά που γράφει στο βιβλίο του ο τότε υπουργός Εξωτερικών, κ. Γεώργιος Ράλλης, επιβεβαιώνονται και από τη βιογραφία του τότε Πρωθυπουργού της Ελλάδας, κ. Καραμανλή, στην οποία αναφέρεται πως «*δυστυχώς η Κυπριακή*

[388] Γ. Ράλλη, «Ώρες Ευθύνης», Αθήνα 1983, σ. 316-7.

Κυβέρνηση απέρριψε την αμερικανική πρωτοβουλία, παρά τη συμβουλή του Καραμανλή να την αποδεχθεί».[389]

Ο ΕΤΖΕΒΙΤ ΕΙΧΕ ΥΠΟΣΧΕΘΕΙ ΣΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΚΑΡΤΕΡ ΟΤΙ ΟΙ Τ/Κ ΘΑ ΑΠΟΔΕΧΟΝΤΑΝ ΤΙΣ ΑΒΚ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι «*απορριπτικοί»* οι οποίοι αρνούνται πως υπήρξαν ποτέ «*χαμένες ευκαιρίες»*, ισχυρίζονται πως, έστω κι αν ο κ. Κυπριανού αποδεχόταν τις ΑΒΚ προτάσεις, η τουρκική πλευρά θα τις απέρριπτε. Εκτός του ότι είναι ανόητη η δικαιολογία της απόρριψης μιας πρότασης για λύση του Κυπριακού από τη δική μας πλευρά με το επιχείρημα πως η άλλη πλευρά θα το απορρίψει, στην προκειμένη περίπτωση όλες οι ενδείξεις ήταν πως η τουρκική πλευρά ήταν υποχρεωμένη να το αποδεχτεί για τους εξής λόγους:

Το Σεπτέμβριο 1978 όταν το Αμερικανικό Κογκρέσο ακύρωσε το εμπάργκο (εξαγωγής) όπλων προς την Τουρκία, που είχε επιβάλει το Φεβρουάριο 1975, περιλήφθηκε στο σχετικό νόμο όρος ότι, τότε μόνο θα ίσχυε η ακύρωση του εμπάργκο αν ο Πρόεδρος Κάρτερ διαβεβαίωνε γραπτώς το Κογκρέσο (πράγμα που έκανε) ότι «*η Τουρκία ενεργεί με καλήν πίστη για την επίτευξη μιας δίκαιης και ειρηνικής λύσης του Κυπριακού προβλήματος».* Επίσης ο ίδιος νόμος, ο οποίος ισχύει ακόμη, υποχρεώνει τον Πρόεδρο, προτού δοθεί νέα στρατιωτική βοήθεια στην Τουρκία, να δίνει στο Κογκρέσο την ίδια διαβεβαίωση.

Να τι έγραψε ο Πρόεδρος Κάρτερ την 29ην Ιανουαρίου 1979, στην έκθεσή του προς το Κογκρέσο για το Κυπριακό που τον υποχρέωσε ο ίδιος νόμος να υποβάλλει κάθε δύο μήνες:

«Η Κυβέρνηση της Τουρκίας υιοθέτησε εποικοδομητική στάση απέναντι στις προσπάθειες για την επανάληψη των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων. Ο Πρωθυπουργός Ετζεβίτ έδωσε τη δημόσια διαβεβαίωση πως οι Τουρκοκύπριοι είναι έτοιμοι να επιστρέψουν στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων, και άφησε να νοηθεί πως θ' αποδέχονταν τις εισηγήσεις που υπέβαλαν στις 10 Νοεμβρίου 1978 οι Κυβερνήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών, του Ηνωμένου Βασιλείου και του Καναδά, σαν συμβολή στις διαπραγματεύσεις, αν οι Ελληνοκύπριοι ήταν διατεθειμένοι να κάνουν το ίδιο».[390]

Η απόρριψη των ΑΒΚ προτάσεων από τον κ. Κυπριανού δείχνει την ανερμάτιστη πολιτική του για το Κυπριακό. Από τη μια ζητούσε και ζητά από την Αμερική και άλλες χώρες να βοηθήσουν στη λύση του Κυπριακού, και όταν το κάνουν, αυτός απορρίπτει τις προτάσεις τους. Επίσης από τη μια, δηλώνει πως «*θα ενισχύει διαρκώς, θα εδραιώσει και θα περιφρουρήσει τη συνεργασία μεταξύ Αθηνών και Λευκωσίας»*, και από την άλλη κωφεύει στη συμβουλή της Ελληνικής Κυβέρνησης να μην αφήσει να πάει χαμένη μια ευκαιρία που παρουσιάστηκε για

[389] C.M. Woodhouse: «Karamanlis», Oxford 1982, p. 280.
[390] Επίσημη ανακοίνωση Αμερικανικής Πρεσβείας, 30.1.1979.

προώθηση λύσης του Κυπριακού. Επιπρόσθετα, ενώ διαβεβαιώνει τους πρόσφυγες πως «*δε θα παύσει ν' αγωνίζεται για την επιστροφή τους»* απέρριψε πρόταση να επιστρέψουν αμέσως όλοι οι Βαρωσιώτες (που αποτελούν το 20% όλων των προσφύγων και οι περιουσίες τους άξιζαν το 1974 πάνω από δύο δισεκατομμύρια κυπριακές λίρες) και να επιστρέψουν επίσης μετά τη λύση του Κυπριακού και πολλοί άλλοι πρόσφυγες και να αποζημιωθούν οι υπόλοιποι από ένα διεθνές ταμείο.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ-ΝΤΕΝΚΤΑΣ 17.1.1985

Μια άλλη ευκαιρία που έχασε ο κ. Κυπριανού να προωθήσει μια ειρηνική λύση του Κυπριακού, ήταν στις 17 Ιανουαρίου 1985 όταν έγινε η συνάντηση του με τον κ. Ντενκτάς στην παρουσία του Γ.Γ. του ΟΗΕ κ. Πέρεζ ντε Κουεγιάρ.

'Οπως είναι γνωστό, από τις 10 Σεπτεμβρίου ώς τις 12 Δεκεμβρίου 1984 έγιναν τρεις γύροι χωριστών (*«εκ του σύνεγγυς»)* συνομιλιών του Γ.Γ. του ΟΗΕ με τον κ. Κυπριανού και τον κ. Ντενκτάς. Στους δυο πρώτους γύρους ο κ. Ντενκτάς επέμενε στις θέσεις που υποστήριζε από το 1974 και ύστερα, που περιλάμβαναν μεταξύ άλλων ίση συμμετοχή στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση Ελληνοκυπρίων (Ε/Κ) και Τουρκοκυπρίων (Τ/Κ), ίσο αριθμό βουλευτών και υπουργών, εκ περιτροπής προεδρία, Τ/Κ ζώνη ίση με 32,8% του εδάφους της Δημοκρατίας κ.λ.π.

Στον τρίτο όμως γύρο, ύστερα από παρέμβαση του Αμερικανού Προέδρου κ. Ρήγκαν στον Πρόεδρο της Τουρκίας κ. Εβρέν και ύστερα από οδηγίες (διαταγές) του κ. Εβρέν προς τον κ. Ντενκτάς, ο τελευταίος έκανε αρκετές υποχωρήσεις για τις οποίες ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας κ. Ανδρέας Παπανδρέου έκανε την εξής δήλωση στις 2 Ιανουαρίου 1985:

«Το Κυπριακό, για πρώτη φορά σε μια ολόκληρη δεκαετία δείχνει σημάδια θετικά. Δεν υπάρχει καμιά αμφισβήτηση ότι, η Τουρκική πλευρά έχει κάνει σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση μιας βιώσιμης, δίκαιης λύσης του Κυπριακού».

Στην έκθεση του προς το Συμβούλιο Ασφαλείας στις 12 Δεκεμβρίου 1984 ο κ. ντε Κουεγιάρ έγραψε κοντά σ' άλλα τα πιο κάτω:

«Κατά τη διάρκεια του τελευταίου γύρου των διαπραγματεύσεων πάρθηκαν μείζονες πολιτικές αποφάσεις και έχω να εκθέσω πως η Τ/Κ πλευρά μου διαβίβασε μια θέση, που ήταν, τόσο για τη συνταγματική όσο και για την εδαφική πτυχή, σημαντικά βελτιωμένη σε σύγκριση μ' εκείνη που τηρούσε στα προηγούμενα χρόνια. Ώς τις 12 Δεκεμβρίου, κατέληξα στο συμπέρασμα πως θα μπορούσε να υποβληθεί από μένα στην κοινή συνάντηση κορυφής στις 17.1.85 ένα έγγραφο σαν προσχέδιο συμφωνίας. Ελπίζω πως στη συνάντηση κορυφής, οι δυο συνομιλητές θα συνάψουν μια συμφωνία που θα περιλαμβάνει τα

αναγκαία στοιχεία για μια περιληπτική λύση του Κυπριακού με σκοπό τη σύσταση μιας Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Κύπρου».

'Ετσι, ο Γ.Γ. του ΟΗΕ με την εντύπωση πως, επιτέλους, συμφώνησαν κι οι δυο πλευρές στις προτάσεις του που περιέχονταν στα έγγραφα που τους παρουσίασε, κάλεσε συνάντηση «*κορυφής»* (Κυπριανού-Ντενκτάς) στις 17 Ιανουαρίου 1985.

Στην εναρκτήρια ομιλία του εκείνη τη μέρα ο Γ.Γ. είπε τα εξής:

«Αν είστε αποφασισμένοι να καταλήξετε σε συμφωνία, υπάρχει τώρα μια μοναδική ευκαιρία. Και αν χαθεί αυτή η ευκαιρία, είμαι βέβαιος πως θα συμφωνήσετε πως αυτή δε θα ξαναβρεθεί εύκολα».

'Οσο συγκαλυμμένα κι αν διατύπωσε ο Γ.Γ. την προειδοποίηση του, δεν χρειαζόταν μεγάλη οξυδέρκεια για ν' αντιληφθεί ένας πως, αυτή απευθυνόταν προς τον κ. Κυπριανού και μόνο σ' αυτόν. Δυστυχώς η απάντηση του κ. Κυπριανού ήταν αρνητική, γιατί αντί να αποδεχτεί τα έγγραφα του Γ.Γ. σαν βάση για λύση του Κυπριακού - όπως τα αποδέχτηκε ο κ. Ντενκτάς - αυτός δήλωσε πως τα αποδέχεται μόνο «*σαν βάση για επαναδιαπραγμάτευση»* όλων σχεδόν των πτυχών του Κυπριακού. 'Ετσι χάθηκε και εκείνη η ευκαιρία.

Την άρνηση του κ. Κυπριανού ν' αποδεχτεί τις προτάσεις του Γ.Γ. του ΟΗΕ την καταδίκασε στις 22 Φεβρουαρίου 1985 η πλειοψηφία της Βουλής, η οποία ζήτησε και την παραίτηση του από την Προεδρία με απόφαση της στις 29 Μαρτίου 1985.

Ο κ. Κυπριανού αρνήθηκε να παραιτηθεί και προφανώς για να σώσει το γόητρό του, ζητούσε επίμονα από τον Γ.Γ. να συγκαλέσει νέα συνάντηση κορυφής.

Προφανώς για να διευκολύνει τον κ. Κυπριανού ν' αποδεχθεί τα έγγραφα που είχε απορρίψει τον Ιανουάριο, ο Γ.Γ. ετοίμασε στις 12 Απριλίου 1985 ένα νέο έγγραφο με τίτλο «*Ενοποιημένο Σχέδιο Συμφωνίας»* στο οποίο ενοποιούσε τα έγγραφα του Ιανουαρίου με κάποιες μικρές αλλαγές.

Ο κ. Κυπριανού δήλωσε στον Γ.Γ. πως αποδέχεται αυτό το έγγραφο, ο κ. Ντενκτάς όμως, ο οποίος προετοίμαζε δημοψήφισμα για έγκριση του Συντάγματος της παράνομης «*ΤΔΒΚ»* (που έγινε το Μάιο 1985) όπως και «*Προεδρικές»* και «*Βουλευτικές»* εκλογές (που έγιναν τον επόμενο μήνα) απέρριψε το έγγραφο με τη δικαιολογία πως υπήρχαν πολλές διαφορές μεταξύ του εγγράφου εκείνου και των εγγράφων του Ιανουαρίου.

Στη συνέχεια, ο Γ.Γ. στην προσπάθεια του να επιτύχει συμφωνία των δυο πλευρών, τους υπέβαλε τον επόμενο χρόνο (στις 29 Μαρτίου 1986) ένα καινούργιο έγγραφο με τίτλο «*Σχέδιο Πλαισίου Συμφωνίας για το Κυπριακό»*, το οποίο ήταν ουσιαστικά το ίδιο όπως το προηγούμενο που είχε αποδεχτεί ο κ. Κυπριανού, με ασήμαντες διαφορές.

Αυτή όμως τη φορά, ενώ ο κ. Ντενκτάς απάντησε στο Γ.Γ. «*είμαι έτοιμος να υπογράψω το "Σχέδιο Συμφωνίας για το Κυπριακό"* όπως έχει», ο κ. Κυπριανού απάντησε στο Γ.Γ. στις 20 Απριλίου 1986 ως εξής:

«Προτού η Ε/Κ πλευρά εκφράσει τις απόψεις της πάνω στο περιεχόμενο του "Σχεδίου Πλαισίου Συμφωνίας" που μας παρουσιάσατε, είναι ανάγκη να υπάρξει συμφωνία πάνω στα βασικά θέματα του Κυπριακού προβλήματος σαν ζήτημα προτεραιότητας, και γι' αυτό εισηγούμαστε Διεθνή Διάσκεψη ή αν αυτή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί, τότε να γίνει συνάντηση "υψηλού επιπέδου" (δηλαδή Κυπριανού-Ντενκτάς) για να συζητήσει τα θέματα αποχώρησης των τουρκικών στρατευμάτων και εποίκων, αποτελεσματικών διεθνών εγγυήσεων και εφαρμογή των τριών ελευθεριών».

Ο Γ.Γ. απάντησε πως οι εισηγήσεις του κ. Κυπριανού είναι ανέφικτες, γιατί, πρώτο, ο Γ.Γ. βολιδοσκόπησε τα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας και βρήκε πως, εκτός της Σοβιετικής 'Ενωσης, τα άλλα μέλη δεν είναι διατεθειμένα να πάρουν μέρος σε μια διεθνή διάσκεψη για το Κυπριακό και δεύτερο βολιδοσκόπησε και τον κ. Ντενκτάς για μια συνάντηση «*υψηλού επιπέδου»* κι αυτός απάντησε πως, προτού γίνει τέτοια συνάντηση πρέπει ο κ. Κυπριανού ν' αποδεχθεί το «*Σχέδιο Πλαισίου Συμφωνίας».*

Επίσης, όπως γράφει στην έκθεση του ο Γ.Γ. στις 11 Ιουνίου 1986, (παράγραφος 12), ο ίδιος σε συνάντηση του με τον Υπουργό Εξωτερικών κ. Γ. Ιακώβου στις 29 Μαΐου 1986 του εξήγησε τα παρακάτω:

(α) «*Τα θέματα που ήθελε ο κ. Κυπριανού να συζητήσει προκαταβολικά σε συνάντηση "υψηλού επιπέδου" (δηλαδή με τον κ. Ντενκτάς) περιέχονται στο έγγραφο του Μαρτίου 1986 και θα περιληφθούν ευθύς εξ αρχής στην ατζέντα των συναντήσεων "υψηλού επιπέδου" οι οποίες θα γίνουν ευθύς μόλις ληφθεί ευνοϊκή απάντηση από τον κ. Κυπριανού».*

(β) Σύμφωνα με το ίδιο έγγραφο, όλες οι πρόνοιες του αποτελούν «*ένα ενιαίο σύνολο»,* που σημαίνει πως «*καμιά πλευρά δε δεσμεύεται μ' αυτές, εκτός μόνο αν λυθούν όλα τα θέματα με τρόπο που ικανοποιεί και τις δυο πλευρές».*

(γ) Επίσης το έγγραφο προνοεί ότι «*η Μεταβατική Κυβέρνηση τότε μόνο θα συσταθεί, αν επιτευχθεί συμφωνία πάνω σε όλα τα θέματα».*

Σ' όλες αυτές τις καθαρές εξηγήσεις, ο κ. Κυπριανού απάντησε στις 10 Ιουνίου 1986 πως επιμένει να γίνει είτε Διεθνής Διάσκεψη, είτε συνάντηση «*υψηλού επιπέδου»* για να συζητήσει προκαταβολικά τα τρία βασικά θέματα, προτού εκφράσει τις απόψεις του πάνω στο τελευταίο έγγραφο του Γ.Γ.

Παρόλο που αυτή ήταν η επίσημη απάντηση του κ. Κυπριανού, ο Υπουργός Εξωτερικών δήλωσε πολλές φορές πως «*για μας το έγγραφο του Γ.Γ. είναι νεκρό».*[391]

[391] Δες π.χ. «Φιλελεύθερο», 24.3.1987.

Η ειρωνεία της όλης υπόθεσης είναι ότι ο κ. Κυπριανού τελείωνε την επιστολή του της 10ης Ιουνίου 1986 προς το Γ.Γ. με την εξής υποκριτική κατακλείδα:

«Θα ήθελα να σας διαβεβαιώσω για την προθυμία μας να συνεργασθούμε μαζί σας για περαιτέρω πρόωθηση της διαπραγματευτικής διαδικασίας, μέσω της οποίας θα επιτευχθεί λύση του Κυπριακού προβλήματος με διαπραγματεύσεις».

Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις, δημιουργήθηκε και πάλιν και συνεχίζεται, εδώ και δυο σχεδόν χρόνια, το αδιέξοδο για το οποίο η διεθνής κοινή γνώμη τάχθηκε εναντίον μας, γιατί τόσον ο κ. Ντενκτάς όσο και η Τουρκία δεν χάνουν ευκαιρία να επαναλαμβάνουν ότι είναι πρόθυμοι να λύσουν το Κυπριακό με βάση το τελευταίο έγγραφο του Γ.Γ., και μας κατηγορούν πως δε θέλουμε λύση του Κυπριακού «*γιατί καλοπερνούμε».*

'Ετσι, φτάσαμε στη σημερινή πολύ επικίνδυνη για μας κατάσταση την οποία περιγράψαμε στην αρχή του άρθρου. Στο μεταξύ, έγινε η παρακάτω χειροτέρευση της κατάστασης στην Κύπρο, που θα αποφευγόταν αν γινόταν αποδεκτό το έγγραφο του Γ.Γ. του Μαρτίου 1986, έστω με επιφύλαξη μερικών αρνητικών του σημείων, όπως εισηγήθηκε ο κ. Γλαύκος Κληρίδης με επιστολή του προς τον κ. Κυπριανού και με αντίγραφο στον κ. Α. Παπανδρέου, περί τις 10 Ιουνίου 1986.

Το ότι θ' αποφευγόταν η χειροτέρευση της κατάστασης, γίνεται φανερό από τις πιο κάτω πρόνοιες του εγγράφου του Γ.Γ. που θα ίσχυαν μετά την αποδοχή του και από τις δυο πλευρές.

1. Σύμφωνα με την παράγραφο 8.1 του εγγράφου, οι δυο πλευρές θα αναλάμβαναν υποχρέωση να πάρουν «*μέτρα για άρση της στρατιωτικής αντιπαράταξης, χρησιμοποιώντας τις καλές υπηρεσίες και τη βοήθεια της Ειρηνευτικής Δύναμης του ΟΗΕ».* 'Ετσι θα πραγματοποιόταν ελάττωση των τουρκικών κατοχικών δυνάμεων, και όχι αύξηση τους όπως συνέβηκε.

2. Σύμφωνα με την παράγραφο 11.1, οι δυο πλευρές θα συμφωνούσαν «*να μην κάνουν καμιά ενέργεια ή πράξη που τείνει να επηρεάσει δυσμενώς την πορεία που περιγράφεται στο έγγραφο». 'Ετσι, δε θα μπορούσε ο κ. Ντενκτάς να υπογράψει, όπως έκαμε, «πρωτόκολλο για ενοποίηση της οικονομίας της Βόρειας Κύπρου με την Τουρκία», ούτε θα επιδίωκε αναγνώριση της παράνομης «ΤΔΒΚ».*

ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

1. ΑΝ ΕΠΑΝΕΚΛΕΓΕΙ ΠΡΟΕΔΡΟΣ Ο κ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ

'Οπως γράψαμε στην αρχή του άρθρου, αν θέλουμε να δούμε τι θα γίνει η Κύπρος στην προσεχή πενταετία, αν επανεκλεγεί Πρόεδρος ο κ. Κυπριανού ο οποίος δήλωσε πως «*δεν πρόκειται να αλλάξει την πολιτική του»* για το

Κυπριακό, δεν έχουμε παρά να κάνουμε μια προέκταση (EXTRAPOLATION) των όσων συνέβησαν επί προεδρίας του στην τελευταία δεκαετία.

Τα συμπεράσματα που βγαίνουν απ' αυτήν την προέκταση, είναι τα παρακάτω:

1. Θα συνεχίζεται επ' αόριστον, έστω με κάποιες διακοπές, το αδιέξοδο για λύση του Κυπριακού, και όσο περνά ο καιρός τόσο δυσκολότερη θα γίνεται και θα απομακρύνεται η λύση.

2. Η «*Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» («ΤΔΒΚ»)* θα αναγνωριστεί επίσημα ως «*Ανεξάρτητο Κράτος»* από ένα αριθμό Ισλαμικών χωρών, ενώ πολλές άλλες χώρες θα την αναγνωρίσουν ντε φάκτο και θα ιδρύσουν σ' αυτήν Εμπορικά Γραφεία τα οποία θα έχουν θέση ανεπίσημων Προξενείων.

3. Η «*ΤΔΒΚ»* θα ενοποιηθεί πλήρως με την Τουρκία, συνάπτοντας συμφωνία για ελεύθερη διακίνηση ανθρώπων, εμπορευμάτων, υπηρεσιών και κεφαλαίων.

4. Η Τουρκία θα επιδιώξει να «*νομιμοποιήσει»* και να μονιμοποιήσει την παρουσία Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων στη Βόρεια Κύπρο, υπογράφοντας με την «*ΤΔΒΚ», «Συμφωνία Συμμαχίας».*

5. Οι Ανατολίτες έποικοι θ' αυξηθούν και θα ελέγχουν την Κυβέρνηση της «*ΤΔΒΚ».*

6. Τα δύο-πέμπτα της Κύπρου θα γίνουν ουσιαστικά επαρχία της Τουρκίας αν και για καμουφλάζ θα έχουν την ταμπέλα «*ΤΔΒΚ».* 'Ετσι, το κράτος μας με πληθυσμό μισό εκατομμύριο θα έχει ακροσφαλή εχθρικά σύνορα μήκους 180 χιλιομέτρων με την Τουρκία των 50 εκατομμυρίων. 'Εστω κι αν η Τουρκία, προς το παρόν δεν καταλάβει ολόκληρη την Κύπρο, ο Κυπριακός Ελληνισμός θα ζει συνεχώς κάτω από την απειλή της δαμόκλειας σπάθης ενός τρίτου Αττίλα, πράγμα που ψυχολογικά θα έχει πολύ δυσμενείς οικονομικές και δημογραφικές συνέπειες για τους 'Ελληνες της Νότιας Κύπρου.

2. ΑΝ ΕΚΛΕΓΕΙ ΠΡΟΕΔΡΟΣ Ο κ. ΚΛΗΡΙΔΗΣ

Ο κ. Γλαύκος Κληρίδης είναι ο μόνος από τους υποψήφιους που, αν εκλεγεί Πρόεδρος, έχει την πολιτική πείρα, την οξυδέρκεια και την πολιτική θέληση να επιδιώξει και να πραγματοποιήσει, προτού είναι πολύ αργά, μέσω των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων, υπό την αιγίδα του Γ.Γ. του ΟΗΕ, και με την παρασκηνιακή βοήθεια της Αμερικής, της Βρετανίας και των άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, την «κ*αλύτερη εφικτή λύση*» του Κυπριακού προβλήματος.

Μ' αυτόν τον τρόπο θα αποφευχθεί το επ' αόριστον αδιέξοδο με όλες τις τραγικές συνέπειες για τον Κυπριακό Ελληνισμό που περιγράψαμε πιο πάνω. 'Εστω κι αν η «*εφικτή»* λύση θ' απέχει πολύ από την «*ευκταία»* (επιθυμητή), αυτή

θα έχει σαν αποτέλεσμα τον τερματισμό του ακήρυκτου πολέμου της Τουρκίας εναντίον μας, την αποχώρηση των τουρκικών κατοχικών στρατευμάτων από την Κύπρο, την επανένωση της Κύπρου κάτω από μια ομοσπονδιακή κυβέρνηση και την επάνοδο μας σε ειρηνικές συνθήκες.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, θα έχουμε τη δυνατότητα, παρά τα τυχόν μειονεκτήματα της λύσης, ν' αξιοποιήσουμε για καλά (και όχι όπως σήμερα που «*οικοδομούμε επί της άμμου*») τις ιστορικά αποδειγμένες δυναμικότητες μας για να κάνουμε την Κύπρο μια αναπτυγμένη, ακμάζουσα και ευημερούσα νήσο, στην ευημερία της οποίας πρέπει να συμμετέχουν όλοι οι κάτοικοί της, 'Ελληνες και Τούρκοι.

3. ΑΝ ΕΚΛΕΓΕΙ ΠΡΟΕΔΡΟΣ Ο κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τα δυο σοβαρά μειονεκτήματα του κ. Γιώργου Βασιλείου, αν εκλεγεί Πρόεδρος είναι ότι, είναι πολιτικά άπειρος και ότι εκλέγεται με τις ψήφους του ΑΚΕΛ το οποίο είναι συνυπεύθυνο με τον κ. Κυπριανού για την απόρριψη των Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικών προτάσεων του 1978 με το επιχείρημα πως «*αυτές προέρχονταν από χώρες του ΝΑΤΟ και η λύση που πρότειναν ήταν "Νατοϊκή"».*

Αν ο κ. Βασιλείου, εκλεγόμενος Πρόεδρος, έχει το σθένος να απαγκιστρωθεί από την επιρροή του ΑΚΕΛ και ν' ακολουθήσει μια ανεξάρτητη ρεαλιστική πολιτική για το Κυπριακό, όπως υπόσχεται προεκλογικά, και αν επιδείξει πολιτική ικανότητα ανάλογη με την επαγγελματική του ικανότητα, τότε θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ο κατά δεύτερο λόγο καλός (second best) Πρόεδρος.

4. ΑΝ ΕΚΛΕΓΕΙ ΠΡΟΕΔΡΟΣ Ο κ. ΛΥΣΣΑΡΙΔΗΣ

Η πιθανότητα να εκλεγεί Πρόεδρος ο κ. Λυσσαρίδης είναι μηδαμινή γιατί, παρόλη τη ρητορική του δεινότητα, η εκλογική υποστήριξη του ώς τώρα δεν ξεπέρασε το 11%. Αν όμως, υποθετικά, εκλεγεί ως Πρόεδρος, όλες οι ενδείξεις είναι πως θα ακολουθήσει την ίδια απορριπτική πολιτική του κ. Κυπριανού, ή και χειρότερη, με όλες τις τραγικές συνέπειες για τον Κυπριακό Ελληνισμό, γιατί αυτός και επί προεδρίας Μακαρίου ακόμα, ήταν εναντίον Ομοσπονδιακής λύσης του Κυπριακού, και ήταν και εξακολουθεί να είναι εναντίον επιδίωξης εξεύρεσης λύσης μέσω των διακοινοτικών συνομιλιών.

1959, η Κύπρος πανηγυρίζει την άφιξη του Μακαρίου

1995, ο Χριστοφής Οικονομίδης έξω από το σπίτι (στη κατεχόμενη Λευκωσία) όπου έζησε με την οικογενεια του μέχρι το 1960

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο Χριστοφής Οικονομίδης γεννήθηκε το Δεκέμβριο του 1908 στο Λευκόνοικο, το οποίο κυριεύθηκε από τα τουρκικά στρατεύματα στις 15 Αυγούστου 1974.

Ήταν πτυχιούχος οικονομικών και πολιτικών επιστημών του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, διπλωματούχο μέλος του Ινστιτούτου Τραπεζιτών του Λονδίνου, και Εταίρος (Fellow) του Συνδέσμου Εγκεκριμένων Λογιστών του Λονδίνου.

Εργάστηκε ως αρχιλογιστής της Γεωργικής Τράπεζας Κύπρου (1929-1950) από όπου αποχώρησε το 1951 και ίδρυσε την ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΛΤΔ, η οποία ανέλαβε από το 1954, και συνεχίζει να έχει, μεταξύ άλλων, την αποκλειστική αντιπροσωπεία και εισαγωγή στην Κύπρο των γερμανικών αυτοκινήτων «ΜΕΡΣΕΝΤΕΣ-ΜΠΕΝΖ», και της οποίας ήταν Πρόεδρος μέχρι το τέλος του 2007.

Για 15 συνεχή χρόνια (1957-1972) εκλεγόταν και υπηρετούσε ως μέλος του Κεντρικού Συμβουλίου του Κυπριακού Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου.

Παράλληλα με την επαγγελματική του εργασία, από χρόνια μελετούσε και έγραφε για κυπριακά και διεθνή οικονομικά και πολιτικά θέματα στον Κυπριακό Τύπο - από το 1932 (όταν άρχισε να εκδίδεται η πρώτη καθημερινή εφημερίδα στην Κύπρο) ώς το 1941 με το ψευδώνυμο Γ. Νοβάλης, από το 1942 ώς το 1952 με το ψευδώνυμο Χ. Νούσης, και από το 1953 μέχρι το 2007 με το όνομα του. Οι TIMES και οι FINANCIAL TIMES του Λονδίνου δημοσίευσαν πολλές επιστολές του για διεθνή οικονομικά θέματα και για το Κυπριακό πρόβλημα.

Μαζί με άλλους Κυπρίους οικονομολόγους, ίδρυσε το 1962 την ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ (ΕΚΟΜ), της οποίας υπήρξε Πρόεδρος από το 1962 ως το 1979, οπότε ανακηρύχτηκε Επίτιμος Πρόεδρος.

Από το 1968 ώς το 1980 υπήρξε μέλος του Κεντρικού Συμβουλίου του Διεθνούς Οικονομικού Συνδέσμου (International Economic Association) και πήρε ενεργό μέρος στα συνέδρια του που έγιναν από το 1968 ώς το 1989, στον Καναδά, Γιουγκοσλαβία, Αυστρία, Ουγγαρία, Ολλανδία, Ιαπωνία, Μεξικό, Ισπανία και Ελλάδα. Το 1970, κατόπιν δικής του εισήγησης, ο ίδιος Σύνδεσμος διοργάνωσε ειδικό συνέδριο στο Μπλεντ της Γιουγκοσλαβίας με θέμα *«Πώς μπορεί να γεφυρωθεί το οικονομικό χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών*

χωρών» και η ομιλία του περιελήφθη στο βιβλίο *«The Gap Between Rich and Poor Countries»* (London, 1972).

Το 1973 εξέδωσε το βιβλίο *«Earned International Reserve Units: The Catalyst of two Complementary World Problems - Monetary and Development»* (Oxford, 1973), στο οποίο εισηγήθηκε ένα πρωτότυπο τρόπο μεταρρύθμισης του Διεθνούς Νομισματικού Συστήματος και αντικατάστασης του χρυσού με ένα χάρτινο διεθνές νόμισμα που θα εκδιδόταν από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και με το οποίο θα χρηματοδοτείτο η οικονομική ανάπτυξη του Τρίτου Κόσμου. Παρόλο που το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο δεν υιοθέτησε τις εισηγήσεις του, ωστόσο, τιμής ένεκεν, τον προσκαλούσε και έπαιρνε μέρος στα ετήσια συνέδρια του ΩΣ ΕΙΔΙΚΟΣ ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟΣ (SPECIAL GUEST) από το 1973 ώς το 1980.

Το 1975 προσκλήθηκε από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και εργάστηκε εκεί για ένα χρόνο ως επισκέπτης ερευνητής-καθηγητής (Visiting Research Fellow) για οικονομικά και διεθνή νομισματικά θέματα.

Από το 1978 ίδρυσε στη Λευκωσία και διεύθυνε το «ΚΕΝΤΡΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ» (ECONOMIDES CENTRE FOR ECONOMIC AND POLITICAL RESEARCH).

Ήταν παντρεμένος με τη Μαρία, το γένος Λοΐζου Βασιλειάδη, και απέκτησαν ένα γιο (τον Φαίδρο Οικονομίδη, ο οποίος διετέλεσε Υπουργός Οικονομικών της Κυπριακής Δημοκρατίας από το 1993 μέχρι το 1996, και δυο κόρες (την Έρση Ζαχαριάδου-Οικονομίδου και τη Λήδα Τόλη Άννινου), οι οποίες μέχρι το 2003 συνδιεύθυναν την ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΛΤΔ.

Ο Χριστοφής Οικονομίδης απεβίεωσε σε ηλικία 99 χρόνων στις 31 Δεκεμβρίου 2007. Αφήνει πίσω του επτά εγγόνια και επτά δισέγγονα.

Είναι συγγραφέας, επίσης, των εξής βιβλίων και μελετών:

1. «Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ» - Λευκωσία 1966. Ιστορική μελέτη που αντικρούει τον ισχυρισμό πως οι Τουρκοκύπριοι προήλθαν κυρίως από μαζικούς, κατά καιρούς, εξισλαμισμούς Ελληνοκυπρίων.

2 «IF DEVELOPMENT AID WOULD EARN SDRs» μελέτη που δημοσιεύτηκε στην WASHINGTON POST της Αμερικής στις 15 Οκτωβρίου 1972.

3. «NEW SDRs MUST BE EARNED» μελέτη που δημοσιεύτηκε στους TIMES του Λονδίνου στις 22 Ιανουαρίου 1973.

4. «A REMEDY FOR THE NEW STAGFLATION» μελέτη που δημοσιεύτηκε στους TIMES του Λονδίνου την 31η Δεκεμβρίου 1975.

5. «THE BRITISH ECONOMIC CRISIS IN THE CONTEXT OF THE CURRENT WORLD ECONOMIC DISORDER». Πολυγραφημένη μελέτη που υποβλήθηκε στις 25 Οκτωβρίου 1976 στην Επιτροπή του Βρετανικού

Υπουργείου Οικονομικών που διορίστηκε να μελετήσει τα οικονομικά προβλήματα της Μ. Βρετανίας.

6. «ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΙΜΟΤΑΤΗ ΤΟΥ ΦΑΣΗ» (βιβλίο) Λευκωσία, Σεπτέμβριος 1978.

7. «A PRAGMATIC ANALYSIS OF THE CURRENT WORLDWIDE STAGFLATION» (1981). Πολυγραφημένη μελέτη που η συγγραφή της χρηματοδοτήθηκε από ένα Ειδικό Ταμείο της Τραπέζης της Αγγλίας (U.K. HOUBLON-NORMAN FUND) και υποβλήθηκε στην ίδια τράπεζα.

8. «ΠΩΣ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΛΥΘΕΙ ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΠΡΟΤΟΥ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ ΑΡΓΑ» (βιβλίο) Λευκωσία, Νοέμβριος 1985.

9. «ΑΠΟΜΥΘΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΣΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 50 ΧΡΟΝΙΑ» (βιβλίο), Α΄ Έκδοση, Λευκωσία, 1993.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αβέρωφ Ε.	*Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών (1950-1963)*	Αθήνα, 1981
Αδάμου Χ.	*Εξομολόγηση*	Λευκωσία, 1985
Αθανασίου Ν.Α.	*Ο 'Αγνωστος Πόλεμος Αθηνών-Λευκωσίας*	Αθήνα, 1989
Αλεξανδράκης Μ. και άλλοι	*Κυπριακό 1950-1974, Μια Ενδοσκόπηση*	Αθήνα, 1987
Αλή Ιχσάν	*Τα Απομνημονεύματα μου*	Λευκωσία, 1980
Αριστοτέλους Α.	*Στρατηγική Αποτροπής, Κλειδί Αποτυχίας Τουρκικών Σχεδίων στην Κύπρο*	Λευκωσία, 1981
Αριστοτέλους Α.	*Το Ισοζύγιο Τρόμου*	Λευκωσία, 1989
Αριστοτέλους Α.	*Ελλάδα/Τουρκία/Κύπρος Στρατιωτικά Στοιχεία και Αριθμοί*	Λευκωσία, 1991
Αριστοτέλους Α.	*'Αμυνα και η Κοινή Γνώμη στην Κύπρο*	Λευκωσία, 1992
Βλάχος Α.	*Δέκα Χρόνια Κυπριακού*	Αθήνα, 1980
Βλάχος Α.	*Μια Φορά κι 'Ενα Καιρό 'Ενας Διπλωμάτης (4 Τόμοι)*	Αθήνα, 1985-6
Βουλή των Ελλήνων	*Πόρισμα της Εξεταστικής Επιτροπής για το Φάκελο της Κύπρου*	Αθήνα, 1989
Βραχίμης Γ.	*Μακάριος, Μύθος και Πραγματικότητα*	Αθήνα, 1979
Γαρουφαλλιάς Π.	*Ελλάς και Κύπρος, Τραγικά Σφάλματα και Ευκαιρίες που Χάθηκαν 1964-5*	Αθήνα, 1982
Γρηγοριάδης Σ.	*Ελλάς - Τουρκία - Κύπρος 1830-1979*	Αθήνα, ……
Γρίβας Δ.	*Απομνημονεύματα Αγώνος ΕΟΚΑ 1955-59*	Αθήνα, 1961
Γρίβας Δ.	*Αγών ΕΟΚΑ και Ανταρτοπόλεμος*	Λευκωσία, 1962
Γρίβας Δ.	*Χρονικό Αγώνος ΕΟΚΑ 1955-59*	Λευκωσία, 1972
Δαμωνίδης	*'Ακρως Απόρρητο, το Πρωτόκολλο της 17ης Δεκεμβρίου*	Αθήνα, 1973
Δαμωνίδης	*Ιούλιος 74 - Έκλεισε Χρόνος, με Πρόλογο*	Αθήνα, 1975
Δαμωνίδης	*Κυπριακό (1977-79) Συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς, Αμερικανικό Σχέδιο*	Αθήνα, 1979
Δεκλερής Μ.	*Το Κυπριακό Πρόβλημα 1972-74, Η Τελευταία Ευκαιρία*	Αθήνα, 1981
Δενδρίνος Α.	*30 Χρόνια Ξεπουλήματος (1954-1984)*	Αθήνα, 1986

Ευδόκας Τ.	*Εγώ Είμαι η Κύπρος*	Λευκωσία, 1989
Ζαννέτος Φ.	*Ιστορία της Νήσου Κύπρου*	Λάρνακα, 1910
Ζαννέτος Φ.	*Κύπρος κατά τον Αγώνα της Παλιγγενεσίας 1821-1930*	Αθήνα, 1930
Ηλιοφώτου Χ.	*Η συμμετοχή της Κύπρου στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*	Λευκωσία, 1985
Ηλιοφώτου Χ.	*Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος και Προσφορά Κύπρου*	Λευκωσία, 1987
'Ηφαιστος Π.	*Οι Σχέσεις της Κύπρου με τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες 1972-90*	Αθήνα, 1991
Θεοδωρόπουλος Β.	*Οι Τούρκοι και Εμείς*	Αθήνα, 1988
Ιγνατίου Μ.	*Το Σεμινάριο της Ρώμης*	Αθήνα, 1989
Ιεροδιακόνου Λ.	*Το Κυπριακό Πρόβλημα, Πορεία προς τη Χρεωκοπία*	Αθήνα, 1975
Ιωάννου Φ.	*Στα Αχνάρια μιας 10ετίας 1940-50, Έτσι 'Αρχισε το Κυπριακό*	Λευκωσία, 1976
Κακαουνάκης Ν.	*2650 Μερόνυχτα Συνωμοσίας (2 Τόμοι)*	Αθήνα, 1976
Κακουλλή Λ.	*Αριστερά και Τουρκοκύπριοι*	Λευκωσία, 1990
Καρούζης Γ.	*Διακατοχή γης εις Κύπρον*	Αθήνα, 1972
Καρούζης Γ.	*Η Τραγωδία της Κύπρου, Γεωγραφική Προσέγγιση*	Λευκωσία, 1974
Καρούζης Γ.	*Κυπριακό Πρόβλημα, Σχέδιο Λύσεως*	Λευκωσία, 1975
Καρούζης Γ.	*Τουρκική Εισβολή και Αντιμετώπιση της*	Λευκωσία, 1976
Κατσελλή Ρ.	*Γυναίκα Κερύνειας, Πρόσφυγας στον Τόπο μου*	Λευκωσία, 1975
Κάτσης Α.	*Από την Ανεξαρτησία μέχρι την Τουρκική Εισβολή*	Λεμεσός, 1977
Κιτσίκης Δ.	*Συγκριτική Ιστορία Ελλάδας και Τουρκίας στον 20^{ο} Αιώνα*	Αθήνα, 1978
Κιτσίκης Δ.	*Ιστορία του Ελληνο-Τουρκικού Χώρου 1928-73*	Αθήνα, 1981
Κληρίδης Γ.	*Η Κατάθεση μου (4 Τόμοι)*	Λάρνακα, 1988-91
Κλόκκος Μ.	*Λευκόνοικο το Καμάρι της Μεσαορίας*	Λευκωσία, 1978
Κρανιδιώτης Γ. και άλλοι	*Ο Μακάριος όπως τον είδα*	Αθήνα, 1980
Κρανιδιώτης Γ.	*Κυπριακό Πρόβλημα 1960-74*	Αθήνα, 1984
Κρανιδιώτης Ν.	*Προτεινόμενες Λύσεις και 'Εννοια Ανεξαρτήτου Κυρίαρχου Κυπριακού Κράτους*	Αθήνα, 1975
Κρανιδιώτης Ν.	*Δύσκολα Χρόνια Κύπρος 1950-60*	Αθήνα, 1981

Κρανιδιώτης Ν.	*Οι Διεθνείς Διαστάσεις του Κυπριακού*	Αθήνα, 1983
Κρανιδιώτης Ν.	*Ανοχύρωτη Πολιτεία, Κύπρος 1960-74 (2 Τόμοι)*	Αθήνα, 1985
Κρανιδιώτης Ν.	*Δύο Κρίσιμες Φάσεις του Κυπριακού*	Αθήνα, 1986
Κρανιδιώτης Ν.	*Διαπραγματεύσεις Μακαρίου-Χάρντιγκ 1955-56*	Αθήνα, 1987
Κυπριακή Δημοκρατία	*Σύνταγμα 1960*	Λευκωσία, 1960
Κυπριανός, Αρχιμανδρίτης	*Χρονολογική Ιστορία της Νήσου Κύπρου*	Βενετία, 1788
Κυπριανού, Λυσσαρίδης, Αβέρωφ	*Μακάριος, όπως τον είδαν. Πολιτική Κύπρου και Ελλάδος*	Αθήνα, 1980
Κύρου, Α.	*Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*	Αθήνα, 1955
Κύρρης Κ.	*Κύπρος Μεταξύ Ανατολής και Δύσης Σήμερον*	Λευκωσία, 1964
Κύρρης Κ.	*Συμβιωτικά Στοιχεία στην Ιστορία των Δύο Κοινοτήτων της Κύπρου*	Λευκωσία, 1976
Κύρρης Κ.	*Κύπρος, Τουρκία και Ελληνισμός, Θεσμοί, Δομές, Σχέσεις, Προβλήματα*	Λευκωσία, 1980
Κωνσταντινίδης Α.	*Κυπριακό, Μυθολογία και Πραγματικότητα*	Λευκωσία, 1976
Κωνσταντινίδης Α.	*Η Κύπρος θα Επιβιώσει Μέχρι το 1984;*	Λευκωσία, 1977
Κωνσταντινίδης Α.	*Το Κίτρινο Βιβλίο Σπύρου Κυπριανού*	Λευκωσία, 1982
Κωνσταντινίδης Κ.	*Αγγλική Κατοχή της Κύπρου του 1878*	Λευκωσία, 1930
Λανίτης Ν.	*Δούλη, Ελλάς του Νότου*	Αθήνα, 1954
Λοϊζίδης Σ.	*Κύπρος, Ζητεί Αυτοδιάθεσιν*	Αθήνα, 1956
Λοϊζίδης Σ.	*'Ατυχη Κύπρος 1910-80*	Αθήνα, 1980
Λουκαΐδης Λ.	*Νομικαί Επιπτώσεις Πραξικοπήματος 15 Ιουλίου 1974*	Λευκωσία, 1976
Λυμπουρίδης Α.	*Αγγλοκρατία στην Κύπρο – (2 Τόμοι)*	Λευκωσία, 1985-6
Λυμπουρίδης Α.	*Εξέχουσες Μορφές της Κυπριακής Ιστορίας*	Λευκωσία, 1987
Μαθιόπουλος Β.	*Θα χάσουμε την Κύπρο; - Συρρίκνωση του Ελληνισμού*	Αθήνα, 1984
Μακαρίου, Ίδρυμα	*Άπαντα Μακαρίου (3 Τόμοι)*	Λευκωσία, 1991-3
Μαρκεζίνης Σπ.	*Πολιτική Ιστορία Νεότερης Ελλάδας* (4 *Τόμοι)*	Αθήνα, 1966
Μαρκεζίνης Σπ.	*Αναμνήσεις 1972-4*	Αθήνα, 1979
Μαχλουζαρίδης Π.	*Κύπρος 1940-60*	Λευκωσία, 1985

Μούσκου Γ.	*Ο Μακάριος όπως τον έζησα*	Λευκωσία, 1984
Μπιράντ Μ.	*Απόφαση, Απόβαση*	Αθήνα, 1984
Μπιράντ Μ.	*Παζαρέματα*	Αθήνα, 1985
Μπίτσιος Δ.	*Φύλλα από 'Ενα Ημερολόγιο*	Αθήνα, 1978
Μπίτσιος Δ.	*Κρίσιμες 'Ωρες*	Αθήνα, 1982
Μπίτσιος Δ.	*Πέραν από τα Σύνορα 1974-'77*	Αθήνα, 1982
Μπονάνος Γ.	*Κυπριακό, Αλήθεια, 21 Απριλίου, 25 Νοεμβρίου*	Αθήνα, 1986
Μυλωνάς Ν.	*Αγόρευσις διά Υποτελικό Φόρο*	Λευκωσία, 1926
Μυστριώτης Π.	*Μακάριος, Ιστορικά Ντοκουμέντα*	Λευκωσία, 1977
Ξύδης Α.	*Πολιτικά - Κυπριακό*	Αθήνα,.....
Ξύδης, Α. και άλλοι	*Μακάριος και οι Σύμμαχοι του*	Αθήνα, 1972
Οικονομίδης Χρ.	*Η Ελληνική και Τουρκική Εξέλιξη του Πληθυσμού της Κύπρου επί Τουρκοκρατίας*	Λευκωσία, 1966
Οικονομίδης Χρ.	*Κυπριακό Πρόβλημα στην Κρισιμότατη του Φάση*	Λευκωσία, 1978
Οικονομίδης Χρ.	*Πώς Μπορούσε και πώς Μπορεί να λυθεί το Κυπριακό Προτού Είναι Πολύ Αργά*	Λευκωσία, 1985
Οικονομίδης Χρ.	*Ιστορία του Χρήματος στην Κύπρο (1571-1960)*	Λευκωσία, 1987
Παλαμάς - Ξανθόπουλος Χ.	*Διπλωματικό Τρίπτυχο*	Αθήνα, 1979
Παναγιωτάκος Κ.	*Ανάλεκτα περί Κυπριακού Φακέλου*	Αθήνα, 1984
Παπαγεωργίου Σ.	*Μακάριος, Πορεία δια Πυρός και Σιδήρου*	Αθήνα, 1976
Παπαγεωργίου Σ.	*Κυπριακή Θύελλα 1955-'59*	Αθήνα, 1977
Παπαγεωργίου Σ.	*Καποδίστριας και οι Ρίζες του Κυπριακού*	Αθήνα, 1977
Παπαγεωργίου Σ.	*Από τη Ζυρίχη στον Αττίλα (3 Τόμοι)*	Αθήνα, 1980
Παπαγεωργίου Σ.	*Ζήδρος, Αφιέρωμα*	Αθήνα, ……
Παπαγεωργίου Σ.	*Κρίσιμα Ντοκουμέντα Κυπριακού (1959-67) (3 Τόμοι)*	Αθήνα, 1983
Παπαγεωργίου Σ.	*Αρχείο Παράνομων Εγγράφων Κυπριακού Αγώνος 1955-'59*	Λευκωσία, 1984
Παπαγεωργίου Σ.	*ΑΚΕΛ, το άλλο ΚΚΕ*	Αθήνα, 1984
Παπαγεωργίου Σ.	*Κοφίνου: Μικρός Αντιφάκελος*	Αθήνα, 1987
Παπαϊωάννου Ε.	*Ενθυμήσεις από τη Ζωή μου*	Λευκωσία, 1988
Παπανδρέου Γ.	*Κύπρος το Νέον 'Οχι του Ελληνισμού*	Αθήνα, 1956

Παπαχρυσοστόμου Κ.	*Αρχείο Πεσόντων, Κυπριακός Απελευθερωτικός Αγώνας 1955-1959*	Λευκωσία, 1969
Παυλίδης Α.	*Μακάριος, Από τη Γέννηση μέχρι την Ανεξαρτησία (3 Τόμοι)*	Λευκωσία, 1981
Παυλίδης Α.	*Φάκελος Κύπρου, 'Ακρως Απόρρητο, (2 Τόμοι)*	Λευκωσία, 1982
Παυλίδης Α.	*Ιστορία της Νήσου Κύπρου, (4 Τόμοι)*	Λευκωσία, 1991-3
Πεσμαζόγλου Γ.	*Το Χρονικό της Ζωής μου (1889-'79)*	Αθήνα, 1980
Πικρός Γ.	*Βενιζέλος και το Κυπριακό*	Αθήνα, 1980
Ράλλης Γ.	*'Ωρες Ευθύνης*	Αθήνα, 1983
Σαμάρας Π.	*Ελληνική Καταγωγή Τουρκοκυπρίων*	Αθήνα, 1987
Σαρρής Ν.	*Η 'Αλλη Πλευρά, (3 Τόμοι)*	Αθήνα, 1977-83
Σεραφείμ Ε.	*Ο Απελευθερωτικός Αγώνας της Κύπρου 1955-'59*	Λευκωσία, 1983
Σέρβας Π.	*ΑΚΕΛ, και τα Προβλήματα του Τόπου*	Λευκωσία, 1942
Σέρβας Π.	*Κυπριακή Τραγωδία, Πώς τα Καταφέραμε και Φτάσαμε στο Μηδέν*	Αθήνα, 1975
Σέρβας Π.	*Κυπριακό, Ευθύνες (4 Τόμοι)*	Αθήνα, 1980-91
Σέρβας Π.	*Κυπριακό «Στρατηγική» και Στρατηγική*	Αθήνα, 1988
Σέρβας Π.	*'Ενα 'Αλλο Μνημόσυνο*	Λευκωσία, 1988
Σκιαδόπουλος Κ.	*Ήττα Χωρίς Πόλεμο, Κυπριακή Τραγωδία 1974*	Αθήνα, 1988
Σπυριδάκης Κ.	*Ιστορία Ενωτικού Ζητήματος της Κύπρου*	Λευκωσία, 1950
Σπυριδάκης Κ.	*Σύντομος Ιστορία της Κύπρου*	Λευκωσία, 1972
Στερν Λ.	*Λάθος 'Αλογο: Πολιτική Επεμβατισμού και Αποτυχία Αμερικανικής Διπλωματίας*	Λευκωσία, 1978
Στεφάνου, Στ.	*Πολιτικαί Υποθήκαι Ελευθερίου Βενιζέλου*	Αθήνα, 1977
Στυλιανού Π.	*Χρονικό Αγώνα 1955-'59, 'Ωρες Ανάστασης*	Λευκωσία, 1967
Στυλιανού Π.	*Κίνημα Οκτώβρη 1931 στην Κύπρο*	Λευκωσία, 1984
Τενεκίδης Γ. και άλλοι	*Κύπρος, Ιστορία, Προβλήματα και Αγώνες Κυπριακό: Διπλωματία και Πολιτική.Ανατομία ενός Λάθους του λαού της*	Αθήνα, 1981
Τερλεξής Π.	*Κυπριακό: Διπλωματία και Πολιτική Ανατομία ενός Λάθους*	Αθήνα, 1971
Τούμπας Ι.	*Από το Ημερολόγιο Ενός Υπουργού*	Αθήνα, 1986

Τορναρίτης Κ.	*Ο Μακάριος όπως τον γνώρισα*	Λευκωσία, 1984
Φαλάτσι Ο.	*Συνάντηση με την Ιστορία. Συνέντευξη Μακαρίου και 'Αλλων*	Αθήνα, 1976
Χατζηκωστής Γ.	*Η Κυπριακή Εξέγερση 1931*	Λευκωσία, 1983
Χριστοδούλου Μ.	*Η Πορεία μιας Εποχής*	Αθήνα, 1987
Ψυχάρης Σ.	*70 Κρίσιμες Μέρες*	Αθήνα, 1976

Εφημερίδες Κύπρου: *Αλήθεια, Απογευματινή, Εθνική, Ελευθερία, Ελεύθερη Κύπρος, Εμπρός, Κύπρος, Σημερινή, Φιλελεύθερος, Χαραυγή.*

Εφημερίδες και Περιοδικά Αθήνας: *Καθημερινή, Πολιτικά Θέματα, Οικονομικός Ταχυδρόμος.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΑΓΓΛΙΚΗ

Adams T.	*AKEL, The Communist Party of Cyprus*	Stanford, 1971
Alastos D.	*Cyprus past and... future*	London, 1943
Alastos D.	*Cyprus in History, A Survey of 5.000 Years*	London, 1955
Alastos D.	*Cyprus Guerrilla Grivas, Makarios and the British*	London, 1960
Alastos D.	*Cyprus, What Now*	London, 1964
Attalides M.	*Cyprus Nationalism and International Politics*	Edinburgh, 1979
Baker, Sir S.	*Cyprus as I Saw it in 1879*	London, 1879
Casson S.	*Ancient Cyprus, its Art and Archaeology*	Oxford, 1937
Colonial Office	*Ghana Proposed Constitution*	London, 1957
Colonial Office	*Report of the Federation of MalayaConstitutional Committee*	London, 1957
Colonial Office	*Malta's Constitutional Report*	London, 1947
Crawshaw N.	*Cyprus Revolt, an Account of the Struggle for Union with Greece*	London, 1978
Cyprus Government	*Cyprus Censuses of Population 1881, 1891, 1901, 1911, 1921, 1931, 1946*	
Cyprus Republic	*Census of Population and Agriculture 1960 (4 Volumes)*	Nicosia, 1962
Cyprus Republic	*Micro-census of Population 1973*	Nicosia, 1973
Denktash R.	*Cyprus Triangle*	London, 1982
Eden, Sir Anthony	*Full Circle*	London, 1960
Ehrlich Th.	*Cyprus 1958-1967 International Crises and the Rule of Law*	Oxford, 1974
Ertekun N.	*Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of N. Cyprus*	Oxford, 1981
Evdokas T.	*Refugees of Cyprus, Socio-psychological Study*	Nicosia, 1976
Foley Ch.	*Island in Revolt*	London, 1962
Foley Ch.	*Cyprus from Rebellion to Civil War, Legacy of Strife*	London, 1964
Foot H.	*A Start in Freedom*	London, 1964
Foot S.	*Emergency Exit*	London, 1960
Gazioglu A.	*Turks in Cyprus (A Province of the Ottoman Empire)*	London, 1990
Georghallides G.S.	*Churchill's 1907 Visit to Cyprus, A Political Analysis (Επετηρίς ΚΕΕ ΙΙΙ)*	Nicosia, 1970

Georghallides G.S.	*Commutation of Cyprus's payment of Turkish Debt Charge (Επετηρίς K.E.E. IV)*	Nicosia, 1971
Georghallides G.S.	*Memorandum by Mr Headlam-Morley et al, respecting Cyprus (Επετηρίς KEE V)*	Nicosia, 1972
Georghallides G.S.	*Memoranda by Sir Charles Tyser et al, on the Constitution of Cyprus (Επετηρίς KEE VII)*	Nicosia, 1975
Georghallides G.S.	*Turkish and British Reactions to Emigration of T/C to Anatolia 1924-1927*	Thessaloniki, 1977
Georghallides G.S.	*Political and Administrative History of Cyprus (1918-'26)*	Nicosia, 1979
Georghallides G.S.	*Servitude Preferred by G.B. Pusey (Επετηρίς KEE XI)*	Nicosia, 1982
Georghallides G.S.	*Cyprus and the Governorship of Sir Ronald Storrs*	Nicosia, 1985
Harbottle M.	*The Impartial Soldier*	Oxford, 1970
Hill, Sir George	*History of Cyprus, Vol. I-IV*	Cambridge, 1949-1952
Hitchens Chr.	*Cyprus*	London, 1984
HMSO	*Cyprus: Terrorism in Cyprus, the Captured Documents*	London, 1957
HMSO	*Zurich Agreements and Constitutional Proposals for Cyprus 1956-'60*	London, 1959
HMSO	*Cyprus, Treaty of Establishment, Constitution etc*	London, 1960
Hunt, Sir David	*Footprints in Cyprus, an Illustrated History*	London, 1982
Ioannides Ch.	*In Turkey's Image*	U.S.A., 1991
Koumoulides J.	*Cyprus in Transition 1960-'85*	London, 1986
Kyriakides St.	*Cyprus, Constitutionalism and Crisis Government*	U.S.A., 1968
Kyrris C.	*Peaceful Coexistence in Cyprus Under British Rule and After Independence*	Nicosia, 1977
Kyrris C.	*History of Cyprus, with an Introduction to the Geography of Cyprus*	Nicosia, 1985
Lee D.	*Great Britain and the Cyprus Convention Policy of 1878*	Harvard, 1934
Loizos P.	*Aspects of Pluralism in Cyprus*	Nicosia, 1972
Loizos P.	*The Heart Grown Bitter - A Chronicle of Cypriot War Refugees*	Cambridge, 1981
Luke, Sir Harry	*Cyprus Under the Turks 1571-1878*	London, 1969

Macmillan H.	*Riding the Storm, 1956-'59*	London, 1971
Macmillan H.	*Pointing the Way 1959-'61*	London, 1972
Mayes S.	*Makarios, a Biography*	London, 1981
Mayes S.	*Cyprus and Makarios*	London, 1960
Mediterranean Affairs Institute	*The Cyprus Dilemma - Options for Peace*	New York, 1967
Modinos P.	*Chypre Le Dur Chemin de l' Histoire*	Nicosia, 1987
Necatigil Z.	*Cyprus Question and the Turkish Position in International Law (The)*	Oxford, 1989
Noel-Baker F.	*My Cyprus File - Fakellos Kyprou - KIBRIS MASELERI*	Nicosia, 1985
Orr C.	*Cyprus Under British Rule*	London, 1972
Panteli S.	*A New History of Cyprus, from Earliest Times to Present Day*	London, 1984
Panteli S.	*The Making of Modern Cyprus*	London, 1990
Papandreou A.	*Democracy at Gunpoint*	London, 1973
Patrick R.	*Political Geography and the Cyprus Conflict 1963-'71*	Montario, 1976
Persianis P.	*Church and State, Cyprus Education*	Nicosia, 1978
Polyviou P.	*Cyprus Tragedy and Challenge*	London, 1975
Polyviou P.	*Cyprus Conflict and Negotiation 1960-1980*	London, 1980
Polyviou P.	*Cyprus in Search of a Constitution*	Nicosia, 1976
Purcell H.	*Cyprus*	London, 1969
Reddaway J.	*Burdened with Cyprus, British Connection*	London, 1986
Rossides Z.	*Cyprus Island and Union with Greece*	Nicosia, 1951
Rossides Z.	*Cyprus, Its Problem*	Nicosia, 1957
Salih H.	*Cyprus Impact of Diverse Nationalism and State*	Alabama, 1978
Spyridakis C.	*A Brief History of Cyprus*	Nicosia, 1963
Stavrinides Z.	*Cyprus Conflict, National Identity and Statehood*	Nicosia, 1975
Stephens R.	*Cyprus, a Place of Arms*	London, 1966
Storrs, Sir Ronald	*Orientations*	London, 1937
Tenekides G.	*Chypre, Histoire Recente et Perspectives d' Avenir*	Paris, 1964
Theodoulou Chr.	*Cyprus Question: Some Facts*	Athens, 1975
Tornaritis C.	*Cyprus and its Constitutional and Other Legal Problems*	Nicosia, 1977
Urquhart B.	*Life in Peace and War*	London, 1987
Vanezis P.N.	*Makarios, Faith and Power*	London, 1972
Waldheim K.	*The Challenge of Peace*	London, 1980

Wheare K.	*Federated Government*	Oxford, 1963
Woodhouse C.	*Karamanlis: The Restorer of Greek Democracy*	Oxford, 1982
Xydis S.	*Cyprus, Reluctant Republic*	1973
Xydis S.	*Cyprus Conflict and Conciliation 1954-1958*	Ohio, 1967
British Public Records:	*CO 67, CO 537, FO 371, C.A. 47*	London, 1947-1992
British White Papers:	*Cmd*	London, 1878-1960
United Nations:	*General Assembly's and Security Council's Verbatim Records, Secretary General's Reports to the Security Council, General Assembly's and Security Council's Resolutions*	U.N. 1954-1993
United Nations Handbook		U.N. 1986
Encyclopaedia Britannica		U.S.A. 1988
House of Commons:	*Debates*	London, 1946-1960
Cyprus Newspapers:	*Cyprus Mail, Cyprus Weekly*	Nicosia, 1968-1993
London Newspapers:	*The Financial Times, The Times*	

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ
ΤΟΜΟΣ Α'

Αβέρωφ Ευάγγελος

Εγκαιρη ενημέρωση Μακαρίου για Συμφωνία Ζυρίχης ***- 157-9***

Πώς εμπόδισε στις 18.2.1959 τη ματαίωση Συμφωνιών Λονδίνου και Ζυρίχης από Μακάριο ***- 157-9***

Αλληλογραφία με Συγγραφέα (10.5.1971), (21.11.1975) ***- 312, 373-4***

«Το υπόμνημα σας άριστο και προφητικό. Αν όσα γράφατε τότε τα είχαν προσέξει, θα αποφεύγοντο πολλές συμφορές.» (30.12.1976) ***- 394-5***

«Αν πολλοί αδελφοί μας είχαν τη δική σας πολιτική σκέψη θα ήταν άλλη η τύχη της αγαπητής όσο και μαρτυρικής νήσου.» (αναφέρεται στη μελέτη του Συγγραφέα) (27.10.1976) ***- 382-92***

Προειδοποίηση στον Μακάριο να μην τροποποιήσει μονομερώς το Σύνταγμα (19.4.1963) ***- 492-4***

Μυστική συμφωνία με Α. Παπανδρέου να επιδιωχθεί λύση Κυπριακού με πολιτικά και όχι στρατιωτικά μέσα (23.12.1983) ***- 475-6***

Άγγλοι, κατάκτηση Κύπρου

Πρόταση στο Σουλτάνο για εξαγορά ***- 170-1***

Τελεσίγραφο στο Σουλτάνο ***- 13, 171-2***

Υπογραφή Συνθήκης με Σουλτάνο 4.6.1878 ***- 9-10, 172***

ΑΚΕΛ

1949, Εγκατάλειψη επιδίωξης αυτοκυβέρνησης και υιοθέτηση πολιτικής Ενώσεως ***- 133***

Απόρριψη Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικού Σχεδίου κατόπιν οδηγιών της Μόσχας ***- 423-5***

Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικό (ΑΒΚ) Σχέδιο Λύσης

Σχέδιο Λύσης (10.11.1978) ***- 410-20***

Επιστροφή των Βαρωσίων ***- 410***

ΑΚΕΛ, ενώ στην αρχή το δεχόταν, ύστερα από υποδείξεις από Μόσχα το απέρριψε ***- 422-5***

Ελληνική Κυβέρνηση συμβούλευσε Κυπριανού να το δεχτεί ***- 425-30, 530-1***

Ετζεβίτ, είχε δεσμευτεί να το δεχτεί (ύστερα από άρση αμερικανικού εμπάρκο εξαγωγής όπλων στην Τουρκία) αν το δεχόταν και η Ε/Κ πλευρά ***- 423-4***

Πρόεδρος Κυπριανού το απέρριψε ***- 422-5***

Αμερικανική Κυβέρνηση

(Δες αμερικανικό εμπάρκο κατά Τουρκίας)

Πρόεδρος Τζόνσον εμπόδισε τουρκική εισβολή 1964 ***- 52-3***

Μήνυμα Προέδρου Ρήγκαν προς Εβρέν, Νοέμβριο 1984 ***- 484-5, 532-5***

Υποσχέθηκε βοήθεια $250 εκατ. ***- 492-4***

Αμερικανικό εμπάρκο κατά Τουρκίας
Επιβολή του, το Φεβρουάριο 1975 ***- 422-4***
Άρση του 26.9.1978 ***- 422-4***
Όροι Κογκρέσου για άρση του ***- 422-6, 522-5***

Αποικίες, Βρετανικές, άλλες
Σύνταγμα Ιαμαϊκής ***- 108-9***
Συνταγματικές εξελίξεις ***- 130-1***

Απορριπτική Πολιτική
Απόψεις Κουφουδάκη και αντίκρουση τους ***- 487-94***
Απόψεις Μιχάλη Δούντα και αντίκρουση τους ***- 520-1***
Η ίδια πολιτική ακολουθείται από Αρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο, Βάσο Λυσσαρίδη, Τάσσο Παπαδόπουλο και Σπύρο Κυπριανού…και από μερικούς πολιτικά μύωπες Ελλαδίτες καθηγητές ***- 519-20***

Αραδιπιώτης Γεώργιος,
Ομιλία στη Διασκεπτική ***- 123-4***

'Ατσεσον Ντίην
Καρπασία, Τουρκική βάση με κυριαρχικά δικαιώματα, Α' Σχέδιο ***- 269-70***
Με ενοικίαση 50 χρόνων, Β' Σχέδιο ***- 270***
Γ. Παπανδρέου: «Μας χαρίζουν πολυκατοικία και δίνουμε διαμέρισμα» ***- 272***
Γ. Παπανδρέου, αμφιταλαντευόμενη στάση ***- 270-1***
Μακάριος, εναντίον και των δυο σχεδίων ***- 270-2***
Τουρκία απέρριψε Β' Σχέδιο ***- 271(270)***

Βαρώσια
Κυπριανού απέρριψε πρόταση Ντενκτάς για επιστροφή (25.7.1978) ***- 407***
Δήλωση Ετζεβίτ για επιστροφή (11.5.1978) ***- 408***
Δήλωση Κάρτερ για επιστροφή (9/78) ***- 408-9***
Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικές προτάσεις για επιστροφή (10.11.1978) ***- 410-22***
Επανεισαγωγή Κυπριακής Λίρας στην Τ/Κ κοινότητα με αντάλλαγμα τα Βαρώσια (20.12.1980) ***- 432-3***
Επιστροφή τους ζήτησε Συμβούλιο Ασφαλείας με ψήφισμα 550 (11.5.1984) ***- 424-5***
Επιστροφή τους σύμφωνα με προτάσεις Γ.Γ. 29.3.1986 ***- 513-4***
Επιστροφή τους σύμφωνα με μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης ***- 87-8***

Βασιλείου, Γιώργος, Πρόεδρος Δημοκρατίας
Το πρώτο σοβαρό λάθος του ***- 76***
Το δεύτερο πιο σοβαρό λάθος του ***- 79-81***
Οι απερίσκεπτες και προκλητικές προς την τουρκική στρατιωτική ηγεσία δηλώσεις του ***- 79-81***
Τεράστια αύξηση δημόσιου χρέους επί προεδρίας του ***– 83-4***

Βάσεις, Βρετανικές στην Κύπρο
Αντιπαροχή ***- 168, 194-6, 197-201***
Όχι μετατροπή τους σε Χογκ Κογκ ***- 185-6***
Κυρίαρχες, όχι όμως με απόλυτα δικαιώματα ***- 185, 195-6***
Απαγόρευση εγκατάστασης ξένων ***- 185-7***
Η Αγγλία να μην κάμνει ό,τι θέλει ***- 197-201***
Μέλλον των Βάσεων ***- 216-7***
Μεταβίβαση τους, τελικά στην Κύπρο ***- 216-7***
Τελική Συμφωνία ***- 216-7***

Βενιζέλος, Ελευθέριος
Λάθος του που δε ζήτησε την Κύπρο το 1917 ***- 26-7***
Συνθήκη Φιλίας, Ουδετερότητας, Συμφιλίωσης και Διαιτησίας Βενιζέλου-Ατατούρκ (1930) ***- 292-4***
«Ανάγκη προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες εξωτερικές περιστάσεις» ***- 328-9, 366-7***
Δηλώσεις του σχετικά με ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ Τουρκίας-Ελλάδας (1923) ***- 420-1***

ΒΕΤΟ Τουρκοκυπρίων
Δες Τουρκοκυπριακά ΒΕΤΟ

Βρετανική Κοινοπολιτεία και Κύπρος
Συμφέρει να παραμείνουμε ***- 224-8***
Κληρίδη Γλαύκου επιστολή ***- 229***
Απόφαση Βουλής ***- 231-2***

Γενική Συνέλευση των Η.Ε.
Προσφυγή Ελληνικής Κυβέρνησης για το Κυπριακό, 1954-8 ***- 163-4***
Ψήφισμα 3212 (1.11.1974) ***- 417-8, 356-7***
Ψήφισμα 3395 (20.11.1975) ***- 418-9***
Απέρριψε αίτημα Κυπριακής Κυβέρνησης για επιβολή κυρώσεων κατά της Τουρκίας αν δεν αποσύρει τα στρατεύματα της 16.11.1979 ***- 465-71***

Γενικός Γραμματέας (Γ.Γ.) των Η.Ε.

Να ετοιμάσει και υποβάλει στις δυο πλευρές ολοκληρωμένο σχέδιο λύσης του Κυπριακού ***- 405-6, 458-9, 472-3***

Δείκτες Πέρεζ ντε Κουεγιάρ (8.8.1983) ***- 465-71***

Έγγραφα 17.1.85 ***- 482-4, 532-5***

«Ενοποιημένο Σχέδιο Συμφωνίας» (12.4.1985) ***- 489, 532-5***

«Σχέδιο Συμφωνίας για το Κυπριακό» (29.3.1986) ***- 497-503, 532-5***

Γ.Γ. να παίξει ρόλο «συμβουλευτικού διαιτητή» ***- 466-7, 472-3***

Σύγκριση εγγράφου 29.3.86 με προηγούμενα ***- 499***

Τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης ***- 86-7***

«Η τρέχουσα προσπάθεια δεν μπορεί να συνεχιστεί επ' άπειρον» ***- 86-7***

Γρίβας-Διγενής Γεώργιος, Στρατηγός

Αρχηγός ΕΟΚΑ ***- 156***

Συνάντηση με Μακάριο 28.1.1956 ***- 147-9***

Αρχηγός ΕΟΚΑ Β' και η δράση του εναντίον του Μακαρίου ***- 330-1***

Δέρβης Θεμιστοκλής

Μυστική 'Εκθεση Κυβερνήτη (4.12.1947) για συνομιλία μαζί του: «Προς το παρόν η 'Ενωσις δεν είναι ούτε πρακτικά εφαρμόσιμη, ούτε επιθυμητή» ***- 132-3***

Δημαρχεία, χωριστά

Εισηγήσεις Συγγραφέα ***- 235-6***

Συνταγματική Πρόνοια ***- 232-4***

Μακάριος εισηγήθηκε αυτή τη Συνταγματική πρόνοια ***- 234-5***

Διακοινοτική Διένεξη ***- 234-6***

Διακοινοτικές Συνομιλίες 1968-'86

Άρχισαν Ιούνιο 1968 ***- 288-9***

Σεπτέμβριο 1972 ο Ντενκτάς δέχτηκε να εγκαταλείψει η Τ/Κ κοινότητα όλα τα προνόμια που είχε με το Σύνταγμα 1960, αν παραχωρείτο σ' αυτήν τοπική αυτοδιοίκηση αλλά ο Μακάριος την απέρριψε ***- 343-4***

Συμμετοχή και εκπροσώπων της Βουλής ***- 479-82***

Στη συνάντηση 17.1.85 να μην επαναληφθεί το λάθος του Μακαρίου στις 29.2.1956 ***- 482-4***

Ο Πρόεδρος Κυπριανού απέρριψε προτάσεις Γ.Γ. 17.1.1985 ***- 484-5***

Διασκεπτική Συνέλευση

Αρχική δήλωση Υπουργού 23.10.1946 ***- 102-3***

Συμμετέχοντα πρόσωπα ***- 102-3***

Αποχή δεξιάς παράταξης ***- 102-3***

«Τίποτε γραμμένο με αόρατη μελάνη» ***- 102***
Αυτοκυβέρνηση ζήτησαν 8 μέλη ***- 102-3***
«Τί σύνταγμα θέλουμε και γιατί το θέλουμε» (άρθρα του Συγγραφέα) ***- 104-17***
Αυτοκυβέρνηση ευνοούσε Υπουργός Αποικιών ***- 117-8***
Αυτοκυβέρνηση ευνοούσε ο Ατλήη ***- 118-9***
Βρετανικό Υπουργικό Συμβούλιο απέρριψε πρόταση Υπουργού Αποικιών ***- 119-20***
Τελική πρόταση Υπουργείου ***- 120-1***
Ιωάννη Κληρίδη ομιλία ***- 122***
Σέρβα, ομιλία ***- 122-3***
Αραδιπιώτη, ομιλία ***- 123-4***
Χούρη ομιλία ***- 124***
Ντενκτάς ομιλία ***- 124-5***
Απόρριψη Βρετανικών προτάσεων ***- 126***
Τελική 'Εκθεση Κυβερνήτη ***- 127-8***
Διάλυση της ***- 128-9***
Χαμένη ευκαιρία ***- 37, 129-30***

Διασκέψεις Γενεύης
Πρώτη, 25-30 Ιουλίου 1974 ***- 58-9***
Δεύτερη, 10-14 Αυγούστου 1974 ***- 1959***

Διάσκεψη Λονδίνου 1955
Δες Τριμερής Διάσκεψη Λονδίνου 1955

Διζωνική Ομοσπονδία
Εισήγηση Συγγραφέα (24.8.1975) ***- 366-71***
(6.3.76) ***- 376-7***
(27.10.76) ***- 382-91***
Συμφωνία Μακαρίου Ντενκτάς (12.2.1977) ***- 392-3***
Χάρτης Μακαρίου (3.4.1977) ***- 68-9, 350-2, 392-3***
Οι απόψεις Μακαρίου και Εθνικού Συμβουλίου ***- 68-9***
Έκταση της Τ/Κ Ζώνης ***- 392-3, 454***

Διχοτόμηση Κύπρου
Προειδοποίηση του Συγγραφέα, (22.6.1968) ***- 288-94***
(26.4.1971) «Οι πιο εύφορες περιοχές, Καρπασίας, Τρικώμου, Λευκονοίκου, Κυθραίας, Κερύνειας και Μόρφου, θα γίνουν τουρκική επαρχία» και «προσφυγοποίηση των κατοίκων τους» ***- 305-6***
Αγγλική Πολιτική «Διαίρει και Βασίλευε» ***- 291-2, 301***

Δηλώσεις Λέννοξ Μπόυντ (19.3.1959) ***- 247-8***

Χωριστό δικαίωμα αυτοδιάθεσης για Τ/Κ ήταν επινόηση 'Αγγλου Υφυπουργού Εξωτερικών, 30.11.56, και δήλωση Υπουργού Αποικιών, (19.12.1956) ***- 160-1***

Εβρέν, Στρατηγός και Πρόεδρος Τουρκίας

Κατόπιν μηνύματος Προέδρου Ρήγκαν, διέταξε τον Ντενκτάς να δεχτεί προτάσεις Γ.Γ., 17.119.85 ***- 484-5***

Εδαφική πτυχή Κυπριακού

Στη συνάντηση Μακαρίου-Ντενκτάς (1977) ο Μακάριος πρότεινε Τ/Κ ζώνη 20-25% ***- 392-3***

Ντενκτάς ήθελε Τ/Κ ζώνη 32.8% ***- 363-5, 392-3***

Ντενκτάς δέχτηκε Τ/Κ ζώνη 29+% ***- 484-5, 498-9***

Κυπριανού δέχτηκε (12.4.1985) 29% ***- 74-5***

Εθνικό Συμβούλιο

Πρέπει να διευρυνθεί ***- 97-8***

Εθνικόφρονες

Μποϋκόταραν Διασκεπτική ***- 102-4***

Εναντίον νέου Συντάγματος, 1947 ***- 102-4***

Μυστικές δηλώσεις αρχηγού τους, Θ. Δέρβη, στον κυβερνήτη εναντίον Ενώσεως ***- 132-3***

Ε/Κ και Τ/Κ Σχέσεις

Συνεργασία Ε/Κ και Τ/Κ βουλευτών 1925-27 ***- 28***

Ζούσαν ειρηνικά για εκατοντάδες χρόνια ***- 289-91***

Συνεργασία σε εξεγέρσεις εναντίον Οθωμανικού καθεστώτος, (1578), (1764), (1833) ***- 290-292***

Να απαγκιστρώσουμε τους Τ/Κ από οικονομική εξάρτηση από Τουρκία ***- 371***

Το «κοινό συμφέρον ο ασφαλέστερος δεσμός» Θουκυδίδης ***- 384-5***

«Να συγκεντρώσουν την προσοχή τους στα σημεία που τους ενώνουν» ***- 472-3***

Έλλειψη εμπιστοσύνης ***- 510***

Εκκλησιαστική Περιουσία

Να φορολογηθεί (12.5.1981) ***- 438-41***

Αντί να φορολογηθεί, επιχορηγείται με £1 εκατομμύριο ***- 441-3***

Ελληνική Κυβέρνηση

Αποστολή και απόσυρση μεραρχίας ***- 50, 274***

Απάντηση πρέσβη Ελλάδας, 17.6.1971 ότι διαβίβασε τη μελέτη «Ρεαλιστική Εθνική Λύση» στο Υπουργείο Εξωτερικών ***- 317***

Δες Παπανδρέου Γεώργιος, Παπανδρέου Ανδρέας και Παπαδόπουλος Γεώργιος
«Μνημόνιο» Συγγραφέα που εισηγείται παραίτηση του Μακαρίου από την προεδρία,(7.10.1974) ***- 348-50***

'Ενωσις

Απόρριψη από Βασιλέα Κωνσταντίνο προσφοράς Αγγλίας 1915 ***- 26***

Απάντηση 'Αγγλων 1926, 1929, «το ζήτημα Ενώσεως έκλεισε οριστικά» ***- 28-9***

Εξέγερση 1931 ***- 29-30***

Ήντεν 1941 πρότεινε υπόσχεση για μεταπολεμική 'Ενωσιν, την οποία απέρριψε ο Τσιέρτσιλ ***- 31-4***

Λόγοι για τελειωτική απόρριψη από 'Αγγλους της Ενώσεως 1945 ***- 34***

«'Ενωσις και μόνον 'Ενωσις». Σύνθημα Εθνικοφρόνων 1947 και ΑΚΕΛ 1949 ***- 132-3***

«Προς το παρόν η 'Ενωσις δεν είναι πρακτικά εφαρμόσιμη ούτε επιθυμητή». Δηλώσεις Αρχηγού Εθνικοφρόνων Θεμιστοκλή Δέρβη σε ιδιαίτερη συνομιλία του με τον Κυβερνήτη (4.12.1947) ***- 132-3***

Ενωτικό Δημοψήφισμα, 15.1.1950 ***- 132-3***

Αγώνας ΕΟΚΑ ***- 156***

Εγκατάλειψη Ενώσεως με δηλώσεις Μακαρίου εις Μπάρμπαρα Κασλ, (22.9.1958) ***- 164-5***

Μεσολαβητής Πλάζα εναντίον ***- 260-2***

Μεταφορά Ελληνικής Μεραρχίας στην Κύπρο (1964-'67) ***- 274***

Μονομερής Ανακήρυξη Ενώσεως, πρόταση Γ. Παπανδρέου, (20.8.64) ***- 270-1***

Γ. Παπανδρέου, 27.10.1964: «η 'Ενωσις έρχεται» ***- 274***

Ψήφισμα Κυπριακής Βουλής για 'Ενωσιν, (26.6.1967) ***- 274***

Συμβιβασμός Ζυρίχης 1959, «ούτε 'Ενωσις ούτε Διχοτόμηση» ***- 301-2***

Απόψεις του Συγγραφέα:

«'Ενωσις δεν πραγματοποιείται ούτε με δυναμικά μέσα, ούτε μέσω του ΟΗΕ, ούτε με ανταλλάγματα στην Τουρκία και ούτε με την πάροδο του χρόνου», (26.4.1971) ***- 303, 310-1***

«'Ενωσις δεν είναι αυτοσκοπός για τον οποίο πρέπει να θυσιαστεί η πρόοδος Κύπρου και Ελλάδας» ***- 310-1***

«Το καλό το παλληκάρι ξέρει κι άλλα μονοπάτια»: «Να κάνουμε την Κύπρο ένα δεύτερο ακμάζον Ελληνικό κέντρο», (26.4.1971) ***- 310-1***

«Κυνηγάμε δυο λαγούς ταυτόχρονα: Την 'Ενωσιν και την Ανεξαρτησία. Τελικά θα χάσουμε και τα δυο, και θα οδηγηθούμε στο διαμελισμό της νήσου και σε εθνικές περιπέτειες», (26.4.1971) - ***310-1***

«Μη-ρεαλιστικός ο στόχος Ενώσεως» (Βασιλείου 31.10.1988) ***- 310-1***

Εξοπλιστικό πρόγραμμα Κυβέρνησης Βασιλείου

Σοβαρές κατηγορίες για υπερτιμολογήσεις και προμήθειες ***- 84***

Αδυνατίζει η υπόθεση μας για αποχώρηση των Τουρκικών στρατευμάτων ***- 81-2***

ΕΟΚ και Κύπρος

24.8.1975. Εισήγηση Συγγραφέα: «όταν η Ελλάδα γίνει δεκτή ως πλήρες μέλος της ΕΟΚ να προσπαθήσει και η Κύπρος να γίνει μέλος της». (Η Ελλάδα έγινε μέλος της ΕΟΚ την 1.1.1981 και η Κύπρος έκαμε αίτηση στις 4.7.1990) ***- 372***

Έκθεση της Κομισιόν 30.6.1993 ***- 92-3***

ΕΟΚΑ, Αγώνας

Βασικός σκοπός του ***- 156***

Η έναρξη του ήταν δικαιολογημένη ***- 38-9, 156***

Πλεονεκτήματα αν σταματούσε με αποδοχή στις 29.2.1956 προτάσεων Χάρντιγκ ***- 38-9, 156***

Θύματα του αγώνα, 204, από τα οποία μόνο 7 πριν από τις 29.2.1956 ***- 156(146)***

ΕΟΚΑ Β'

Η ανατρεπτική δράση της ***- 330-1***

Η Χούντα του Γ. Παπαδόπουλου την καταδίκασε στις 26.8.1973 ***- 330-1***

Έποικοι, Ανατολίτες

Αναμφισβήτητες αποδείξεις ***- 460-4***

Επιμιξία με Τ/Κύπριες ***- 462-3***

Παραβίαση Συνθήκης Γενεύης (1949) και Συνθήκης Εγκαθίδρυσης Κυπριακής Δημοκρατίας ***- 464***

Αύξηση τους ***- 526-7***

Ετζεβίτ, Μπουλέντ

Ζήτησε λύση Ομοσπονδίας (Αρχές 1974) ***- 339***

Υποσχέθηκε στον Πρόεδρο Κάρτερ ότι θα δεχόταν τα ΑΒΚ Σχέδιο Λύσης Κυπριακού ***- 4225, 531-2***

Ζορλού, Φατίν

Τριμερής Διάσκεψη Λονδίνου ***- 134-5***

Καταδίκη του εις θάνατο ***- 134-5***

Ζυρίχης και Λονδίνου, Συμφωνίες

Παρολίγο να τις τορπιλλίσει ο Μακάριος στη σύσκεψη Λονδίνου (18.2.1959) ***- 157-9***

Σολομώνια απόφαση Καραμανλή στο δίλημμα «Διχοτόμηση ή Ανεξαρτησία» ***- 312***

Αναβίωση Συνθήκης Βενιζέλου-Ατατούρκ 1930 ***- 302***

Συμβιβασμός «ούτε 'Ενωσις ούτε διχοτόμηση» ***- 288-94***

Με ανατροπή Συμφωνιών (Δεκέμβριος 1963) δημιουργήθηκε de facto διχοτόμηση ***- 302***

Για τα δεινά της Κύπρου δε φταίνε οι Συμφωνίες αλλά η απόπειρα ανατροπής τους ***- 495-6***

Ψευδής ο ισχυρισμός ότι το Ζυριχικό καθεστώς δεν μπορούσε να λειτουργήσει ***- 215-6***
Πλεονεκτήματα Συμφωνιών ***- 41***

'Ηντεν, 'Αντονυ
1941 πρότεινε υπόσχεση για 'Ενωσιν μεταπολεμικά ***- 31-4***
Παρότρυνε Τουρκία να ενδιαφερθεί για Κύπρο ***- 244***
Ενημέρωσε τον Μεντερές για προτάσεις Χάρντιγκ ***- 141-5***

Θουκυδίδης
«Ο ασφαλέστερος δεσμός, το κοινό συμφέρον» ***- 519***

Ιερά Σύνοδος
Καθαίρεσε τον Μακάριο ***- 330-1***
Η «Μείζων και Υπερτελής Σύνοδος» ακύρωσε την καθαίρεση Μακαρίου και καθαίρεσε τους τρεις Μητροπολίτες ***- 330-1***
Απόφαση στις 2.4.75 να παραιτηθεί ο Μακάριος από την Προεδρία αν οι διαπραγματεύσεις καταλήξουν σε λύση ***- 350-2***

Καραμανλής Κωνσταντίνος
Απείλησε Μακάριο και Κυπρίους στις 17.2.1959 ότι, αν ο Μακάριος δεν υπέγραφε Συμφωνία Λονδίνου η Ελληνική Κυβέρνηση θα έπαυε να υποστηρίζει περαιτέρω αγώνα Κυπρίων ***- 157-'59***
Συμβούλευσε Πρόεδρο Κυπριανού να δεχτεί το ΑΒΚ Σχέδιο Λύσης του Κυπριακού ***- 530-1***

Κληρίδης, Γλαύκος
Το θέμα της παραμονής Κύπρου στη Βρετανική Κοινοπολιτεία ***- 224-8, 231-2***
Λάθος του που, ενώ διαφωνούσε με τη μονομερή τροποποίηση του Συντάγματος το Νοέμβριο 1963, προετοίμασε, κατ' εντολήν του Μακαρίου, το προσχέδιο για τροποποίηση ***- 47***
«Στις διακοινοτικές συνομιλίες 1968-'74 καταλήξαμε σε μια βελτιωμένη Ζυρίχη» ***- 336-7***
Το Σεπτέμβριο 1972 προσπάθησε ανεπιτυχώς να πείσει τον Μακάριο να δεχτεί «βελτιωμένη Ζυρίχη» ***- 343-4***
Λάθος του, που το αναγνώρισε εκ των υστέρων, γιατί, αντί να εκδηλώσει δημόσια τη διαφωνία του, συνέχισε να είναι Συνομιλητής ***- 50-1***
Αποστολή από τον Συγγραφέα αντιγράφου «Μνημονίου» που εισηγείτο παραίτηση Μακαρίου από προεδρία (7.10.1974) ***- 350***
Υπέβαλε παραίτηση του ύστερα από απόφαση Ιεράς Συνόδου, (2.4.75) ***- 351 (304)***
Παραίτηση του από Συνομιλητής (7.4.1976) ***- 64-5, 455-6***
Η Τουρκία επιδίωκε και πέτυχε παραίτηση Κληρίδη «γιατί έχαιρε εκτίμησης στη Δύση» ***- 64-65***

Κραυγή αγωνίας Κυπριακού Ελληνισμού αν συνεχιστεί το αδιέξοδο, (2/1986) ***- 488***

Δέχτηκε πλήρως τα «μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης» ***- 86-95***

«Μπορεί και πρέπει να ετοιμάσει ο ίδιος πρόγραμμα στρατηγικής και τακτικής για λύση του προτού είναι αργά» ***- 97***

«Να μεταθέσει την ελληνοτουρκοκυπριακή διαμάχη από το πολεμικό πεδίο στο πεδίο ειρηνικής άμιλλας» ***- 99-100***

Κληρίδης Ιωάννης

Ομιλία στη Διασκεπτική ***- 102-3, 122***

Ανθυποψήφιος του Μακαρίου 13.12.59 ***- 196***

«Κοσμικό» (Secular) Κυπριακό Κράτος

Εισήγηση του Συγγραφέα 24.8.75, να απαγορευθεί σ' όλους τους ιερωμένους να πολιτεύονται, υιοθετήθηκε από Γ.Γ. κ. Γκάλι στη «Δέσμη Ιδεών» του ***- 371***

Κουεγιάρ (Ντε), Πέρεζ, Γ.Γ.

Δες προτάσεις Γ.Γ. για λύση Κυπριακού

Κουφουδάκης, Βαγγέλης

Οι απορριπτικές απόψεις του και οι αυτοπραγματοποιούμενες προφητείες του ***- 487-94***

Κρανιδιώτης Νίκος

Παραπλανήθηκε από Ρέντεγουέη ***- 139-40***

Επιβεβαιώνει ότι ο Μακάριος δεν έκλεισε το Κυπριακό στη δεκαετία 1964-74 γιατί δεν ήθελε να ξαναϋπογράψει αποκλεισμό Ενώσεως ***- 340***

Σε συνέντευξη του στις 23.7.1987 αντί να υποδείξει τα λάθη του Μακαρίου, προσπαθεί να ρίξει την ευθύνη στους ξένους ***- 335-43***

Κυπριακή Βουλή

Βουλευτές διορίζονταν και καθοδηγούνταν από τον Μακάριο ***- 44***

Εκπρόσωποι της να συμμετέχουν στις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις γιατί αυτή είναι διάδοχος της Ελληνικής Κοινοτικής Συνέλευσης ***- 479-82***

Κυπριακή Δημοκρατία

Πρόοδος της 1960-'63 ***- 45-6***

Έγινε μέλος Αδεσμεύτων αντί του ΝΑΤΟ που είχε συμφωνηθεί στη Ζυρίχη ***- 46***

Κυπριακή Λίρα

«Επανεισαγωγή της στην Τ/Κ κοινότητα με αντάλλαγμα τα Βαρώσια», (20.12.1980) ***- 432-3***

Κυπριακό Πρόβλημα

Πριν από το 1878 ***- 4-25***

Από 1878-1914 ***- 25***

Από 1914-1920 ***- 26***

Από 1920-1925 ***- 27***

Από 1925-1931 ***- 28-9***

Από 1931-1959 ***- 29-34***

15.2.1964, «Διχοτόμηση ή Ομοσπονδοποίηση (πριν 1974) ιστορικά και πρακτικά αδύνατη» ***- 236-42***

Σχέδια 'Ατσεσον (1964) ***- 268-73***

Κίνδυνος Διχοτόμησης αν δε λυθεί (22.6.1968) ***- 288-94***

«Ρεαλιστική εθνική λύση του Κυπριακού προτού είναι αργά», 26.4.1971 ***- 300-11***

Ο χρόνος δουλεύει εις βάρος μας (26.4.1971) ***- 303***

Συμβιβαστική λύση (26.4.1971), (8.6.1973) ***- 307***

Τοπική Αυτοδιοίκηση Τ/Κ (26.4.1971) ***- 309-10***

«Να μεταθέσουμε την Ελληνο-Τουρκο-Κυπριακή διαμάχη από το πολεμικό στο ειρηνικό πεδίο, στο οποίο υπερέχουμε» ***- 324, 383, 396, 402***

Σεπτέμβριος 1972, η Τ/Κ πλευρά δέχτηκε εγκατάλειψη όλων των προνομίων που είχε αν της παραχωρείτο τοπική αυτοδιοίκηση ***- 339***

Εθνική αυτοκτονία αν δοκιμάσουμε να το λύσουμε με τη βία (24.8.1975) ***- 367***

Διζωνική λύση (24.8.1975),(6.3.1976), (27.10.1976), (27.1.1977) ***- 369-70, 376-7, 386, 392-3***

Συμβιβασμός με αμοιβαίες υποχωρήσεις (27.10.1976) ***- 384-5***

Μακροχρονίου αγώνα συνέπειες: Μακρός χρόνος παγιώνει τετελεσμένα και αγώνας μεγαλώνει χάσμα δύο κοινοτήτων ***- 385***

Συμφωνία Κυπριανού-Ντενκτάς ***- 425-8***

Λύση με Διαιτησία Συμβουλίου Ασφαλείας (4.5.1978), (10.6.1980) ***- 405-6***

Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικό Σχέδιο (10.11.1978) ***- 410-22***

Λύση του να επιδιωχθεί με πολιτική τέχνη και όχι με «νομικιστικό» πνεύμα ***- 480***

Τραγικές συνέπειες της μη-λύσης ***- 492, 502***

Πλεονεκτήματα λύσης ***- 492-4***

Κυπριακός 'Υμνος

Να φτιάξουμε (14.12.1981) ***- 445-6***

Διαφορά Κράτους και 'Εθνους ***- 446-8***

1960-6, ανακρουόταν μουσικό εμβατήριο ***- 449-50***

Από το 1966 υιοθετήθηκε ο Ελληνικός Εθνικός 'Υμνος ***- 448-51***

Κυπριανού Σπύρος

Η ευθύνη του για την ανατροπή συμβιβασμού Ζυρίχης ***- 47***

Ευχές Συγγραφέα (28.2.1978) ***- 402***
Η απαγωγή του γιου του και η απόσυρση Κληρίδη από προεδρική εκλογή (16.12.1977) ***- 71***
25.7.1978, Τηλεγράφημα Συγγραφέα: «Να μην απορριφθεί πρόταση Ντενκτάς για επιστροφή Βαρωσίων» ***- 407***
12.5.1979, «Να ολοκληρώσεις και όχι να παραμερίσεις Συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς» ***- 425-428***
Συμφωνία με Ντενκτάς (19.5.1979) ***- 429-30***
Δηλώ ότι «δε θα συναντήσω ποτέ» τον Ντενκτάς, (3.8.1978) ***- 408-9***
Απόρριψη Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικού Σχεδίου ***- 422-5,529-30***
«Ούτε απέρριψα ούτε αποδέχτηκα» τους δείκτες του Γ.Γ. ***- 470***
Το φανταστικό «συγχαρητήριο» τέλεξ που του έστειλε ο κ. Sherry ***- 470-1***
Έχασε ευκαιρία (17.1.1985) παρά προειδοποίηση Συγγραφέα ***- 482-4***
Δέχτηκε το «Ενοποιημένο Σχέδιο Συμφωνίας» (12.4.1985) ***- 532-5***
Δε δέχτηκε το «Σχέδιο Πλαισίου Συμφωνίας» (29.3.1986) ***- 532-5***
Η πολιτική του στα δέκα χρόνια (1978-'88) της προεδρίας του ***- 526-8***
Ευκαιρίες για προώθηση λύσης Κυπριακού που έχασε ***- 72-6***

Κύπρος, στο παρελθόν
Έλληνες κάτοικοι τους τελευταίους 30 αιώνες ***- 237***
Κύπρος ενιαία για 20 αιώνες ***- 236***
Ερχομός Τούρκων στην Κύπρο ***- 237-8***
Συνθήκη Λωζάνης 1923 ***- 238-9***
Συνεργασία Ε/Κ και Τ/Κ εναντίον Τουρκικού καθεστώτος 1578, 1764, 1833 ***- 290-1***

Λέννοξ-Μπόυντ, 'Αλαν
Συνάντηση με Μακάριο, 29.2.1956 ***- 152-4***
Διχοτομική πρόταση, 19.12.1956 ***- 247-8***

Λυσσαρίδης Βάσος
Η ευθύνη του για την ανατροπή του συμβιβασμού Ζυρίχης ***- 47***
Η πολιτική που εισηγείται, τείνει να διαιωνίσει το αδιέξοδο ***- 476-8***

Λωζάνης, Συνθήκη 1923
Δόθηκε δικαίωμα στους Τ/Κ να μεταναστεύσουν στην Τουρκία ***- 238-9***
Ελάχιστοι Τ/Κ μετανάστευσαν στην Τουρκία ***- 238-9***

Μακάριος, Αρχιεπίσκοπος και Πρόεδρος
Ως Μητροπολίτης Κιτίου και Πρόεδρος Γραφείου Εθναρχίας οργάνωσε Ενωτικό Δημοψήφισμα, 15.1.1950 ***- 132-3***

Ο όρκος της Φανερωμένης, 28.8.1954 ***- 340-1 (298-9)***

Διαπραγματεύσεις με Χάρτινγκ (1955-'56) ***- 134-59***

Ανεξαρτησία, πρόταση στη Μπάρπαρα Κασλ, (22.9.1958) ***- 164-5***

«Κρημνοβατική» πολιτική του ***- 39-40, 154-6***

Αποτυχία της «κρημνοβατικής» πολιτικής του στις 29.2.1956 ***- 155-6***

Παρολίγο να ματαιώσει την υπογραφή συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου, (18.2.1959) ***- 157-9***

Θριαμβευτική επιστροφή του στην Κύπρο 1.3.1959 και διακήρυξη του ΝΕΝΙΚΗΚΑΜΕΝ ***- 166***

Εκλογή του στην Προεδρία, 13.12.1959 ***- 43, 196***

Διόριζε και καθοδηγούσε τους βουλευτές ***- 44***

Αβάσιμος ισχυρισμός του ότι το Σύνταγμα δεν μπορούσε να δουλέψει ***- 218-23***

Επίσκεψη εις 'Αγκυρα (1962) και προειδοποίηση του Ινονού να μην αποπειραθεί να τροποποιήσει το Σύνταγμα ***- 232***

«Σχέδιο Μακαρίου» και «Σχέδιο Ακρίτα» ***- 48***

Αγνόησε προειδοποιήσεις 'Αγκυρας και Αβέρωφ ***- 48, 495***

Επιδίωξε μονομερή τροποποίηση του Συντάγματος, παρά την προειδοποίηση του Αβέρωφ (19.4.1963) ***- 495-6***

Επιστολή του στο Γεώργιο Παπανδρέου (1.3.1964) ***- 508-10***

Εναντίον σχεδίου 'Ατσεσον ***- 268-70***

Καθαίρεση του από την Ιερά Σύνοδο ***- 330-1***

Ακύρωση της καθαίρεσης από τη «Μείζονα και υπερτελή Σύνοδο» ***- 330-1***

Γιατί δεν έλυσε το Κυπριακό από το 1968-1974 ***- 335-44***

Δεν ήθελε να ξαναϋπογράψει αποκλεισμόν Ενώσεως για να μη ξανακατηγορηθεί για Επιορκία ***- 340***

Αρνήθηκε να υπογράψει μια «βελτιωμένη Ζυρίχη», 1971, 1972, 1974 ***- 50-1, 335-44***

Αγνόησε προειδοποιήσεις του Συγγραφέα ***- 51-2***

Πίστευε ότι οι Τ/Κ θα κατέρρεαν ***- 341***

Δεν πίστευε ότι η Τουρκία θα εισέβαλλε ***- 341-2***

Είχε «διχασμένη προσωπικότητα» ***- 45, 346-8***

Αν ήταν συνεπής με την πολιτική του «εφικτού» που ήταν το σύνθημα του στις Προεδρικές εκλογές 1968, θα έλυε το Κυπριακό το 1971-'72 ***- 338***

Άλλαξε τον όρκο του Συντάγματος όταν επανεξελέγη το 1968 και 1973 ***- 340-1***

«Επέζησα 13 Ελλήνων Πρωθυπουργών και θα επιζήσω και του 14ου» απάντηση στο Γεώργιο Παπαδόπουλο, (Ιούνιος 1971) ***- 337-8, 344-5***

Ομιλία του στο Συμβούλιο Ασφαλείας, 19.7.1974, και η πιθανή εξήγηση της (έπεσε στην παγίδα του Ετζεβίτ;) ***- 55-6***

Προειδοποίηση Κίσσιγκερ στον Μακάριο ότι θα γινόταν απόπειρα δολοφονίας του (1970) ***- 344-6***

Αντί να αναγνωρίσει την τραγική αποτυχία της πολιτικής του και να παραιτηθεί, επέστρεψε στις 7.12.1974 ***- 62-3***

Το δίλημμα που αντιμετώπιζε ***- 62-3***

Ετοίμασε τον τάφο του από το 1975 ***- 398-9***

Συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς (12.2.1977) ***- 392-3***

Πρώτη καρδιακή προσβολή 3.4.1977, την ημέρα που παραδίδετο ο διχοτομικός χάρτης του ***- 350-2***

Θάνατος (3.7.1977) ***- 398-9***

«Χαρισματικός Αρχηγός» ***- 44, 398-9***

«Ο Μακάριος ήταν Μεγάλος Αρχηγός, τα ράσα όμως τον εμπόδισαν να γίνει Μεγάλος Πολιτικός» ***- 70-1***

Η αντίδραση του Γρίβα και της ΕΟΚΑ Β' πιθανόν να θεωρηθεί ως ένα «ελαφρυντικό». Δεν τον απαλλάσσει όμως από τη βαρύτατη ευθύνη που είχε για την τύχη της Κύπρου, την οποία κρατούσε στα χέρια του ***- 398-9***

Μακαρίου και Συγγραφέα - Συναντήσεις και συζητηθέντα θέματα.

31.10.1959, Απαιτήσεις μας από Βρετανία: Επιστροφή υποτελικού φόρου και αντιπαροχή για βάσεις ***- 193-6***

12.1.1960, Για το καθεστώς των βάσεων και τις οικονομικές απαιτήσεις μας από Βρετανία ***- 203-4***

30.3.1965, Για έκθεση Μεσολαβητή Γκάλο Πλάζα ***- 260-2***

28.11.1966, Για το μυστικό συνέδριο στο Πανεπιστήμιο Λονδίνου για το Κυπριακό ***- 287-8***

8.6.1973, Προτροπή στον Μακάριο να λύσει το Κυπριακό σύντομα για ν' αποφευχθεί επέμβαση Ελληνικής Χούντας και Τουρκίας, και απάντηση Μακαρίου ***- 333-4***

5.9.1974, Στο Λονδίνο μετά την εισβολή. Ο Συγγραφέας υπενθύμισε στον Μακάριο τη μακροπρόθεσμη ευθύνη του γιατί δεν έκλεισε το Κυπριακό στα χρόνια 1968-74 ***- 344-6***

27.10.1976, Ο Συγγραφέας εισηγήθηκε να εγκαταλειφθεί η πολιτική του «μακροχρόνιου αγώνα», να επιδιωχθεί επανάληψη των διαπραγματεύσεων με βάση διζωνική ομοσπονδία και Τ/Κ περιοχή 20%, και να λεχθεί η αλήθεια στους πρόσφυγες ότι δεν μπορούν να επιστρέψουν όλοι στα σπίτια τους, αλλά θα αποζημιωθούν ***- 382-91***

Μακαρίου και Συγγραφέα αλληλογραφία

21.5.1959, Οικονομικές απαιτήσεις μας από Βρετανία ***- 183***

3.6.1959, Να μη μετατραπούν οι Βρετανικές Βάσεις σε Χογκ-Κογκ ***- 185, 185 (192)***

2.10.1959, Απάντηση Μακαρίου ***- 192***

31.10.1959, Ανακεφαλαίωση απαιτήσεων μας από Βρετανία ***- 195-6***

18.12.1959, Να μη μπορεί η Βρετανία να μεταβιβάσει τις βάσεις σε άλλη δύναμη (π.χ. Τουρκία) ***- 197-204***

1.1.1960, Τα προβλήματα που θα προκύψουν από τις Βάσεις ***- 201-2***

25.2.1960, Απάντηση Μακαρίου ***- 205***

18.3.1960, Να επιφυλαχθεί το δικαίωμα Δημοκρατίας για επιστροφή του Υποτελικού Φόρου ***- 201***

2.7.1960, Για φορολογικούς Νόμους ***- 218-9***

29.1.1961, 2.3.1961, Συμφέρει να παραμείνουμε στην Κοινοπολιτεία ***- 224-8***

2.3.1961, Απάντηση εκ μέρους του Μακαρίου ***- 230***

11.6.1963, Το πρόβλημα των χωριστών δήμων (συνάντηση με Μακάριο) ***- 232-6***

20.8.1964, Εισήγηση να καταγγελθεί η Συνθήκη εγγυήσεως ύστερα από βομβαρδισμό Τηλλυρίας ***- 263-6***

2.9.1964, Απάντηση Μακαρίου ***- 267***

24.8.1966, Βοήθεια σεισμόπληκτων Τουρκίας ***- 277***

12.11.1966, 7.1.1967, Μυστικό Συνέδριο στο παν/μιο Λονδίνου για Κυπριακό ***- 278-84***

24.6.1968, Σοβαρός κίνδυνος διχοτόμησης αν αποτύχουν οι διαπραγματεύσεις ***- 288-94***

27.4.1971, Ρεαλιστική Εθνική λύση του Κυπριακού προτού είναι αργά ***- 300-11***

14.12.1972, «Να υπογράψουμε τη διεθνή σύμβαση προστασίας πνευματικής ιδιοκτησίας» ***- 321-2*** *(υπογράφτηκε μετά 4 χρόνια) 18.12.1972, Απάντηση εκ μέρους Μακαρίου* ***- 323***

12.2.1973, «Να υπογράψετε πολύ σύντομα την καλύτερη εφικτή λύση με την οποία η ένοπλη ελληνοτουρκοκυπριακή διαμάχη να δώσει τη θέση της στην ειρηνική άμιλλα» ***- 324***

31.3.1973, Απάντηση Μακαρίου ***- 325***

9.4.1973, Η «καλύτερη εφικτή λύση» και «το μη χείρον μεταξύ 2 κακών» ***- 326-9***

23.4.1973, Απάντηση Μακαρίου ***- 332***

10.10.1974 «Το εθνικόν καθήκον σας επιβάλλει να παραιτηθείτε από την προεδρία, γιατί δεν είστε ο αρμόδιος να διαπραγματευθείτε, και τελικά να υπογράψετε μια καινούργια συμφωνία με τους Τούρκους, η οποία θα είναι πολύ χειρότερη για τους 'Ελληνες παρά οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου, τις οποίες προσπαθήσατε να ανατρέψετε, ή εκείνες που αρνηθήκατε να υπογράψετε στα χρόνια 1968-74» ***- 348-50***

Έμμεση απάντηση του μέσω Ανδρέα Αζίνα, ο οποίος συνόδευε τον Μακάριο, ότι θα παραιτείτο λίγο καιρό ύστερα από επιστροφή του. Αυτό το επιβεβαιώνει και ο Τάσσος Παπαδόπουλος, ο οποίος συνόδευε επίσης τον Μακάριο ***- 350-2***

Αυτό επιβεβαιώθηκε έμμεσα επίσης από απόφαση Ιεράς Συνόδου 2.4.75 ***- 350-2***

Αν παραιτείτο δε θα είχε το άγχος που του προκάλεσε καρδιακή προσβολή και τον οδήγησε στον τάφο ***- 350-2***

25.11.1974. «Να ζητηθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας να εξουσιοδοτήσει την ΟΥΝΦΙΚΥΠ, αφού ενισχυθεί κατάλληλα να χρησιμοποιήσει στην ανάγκη και βία (όπως έπραξε στο Κόγκο το 1960-'61) για να προστατεύσει όλους τους Κύπριους πρόσφυγες, 'Ελληνες και Τούρκους, να επιστρέψουν στα σπίτια τους σύμφωνα με το ψήφισμα 3212 της 1.11.1974» ***- 352-9***

24.8.1975, «Εφικτή λύση του Κυπριακού που θα ματαιώσει τον επικρεμάμενο κίνδυνο τουρκοποίησης της Κύπρου» ***- 365-71***

«Θα 'ταν εθνική αυτοκτονία να δοκιμάσουμε να λύσουμε το πρόβλημα μας με τη βία» ***- 367***

«Η υπεροχή μας δεν βρίσκεται στον πόλεμο αλλά στη ειρηνική άμιλλα» ***- 367-8***

«Θέματα πρωταρχικής σημασίας, η αποχώρηση των τουρκικών κατοχικών δυνάμεων και εγγύηση από 4 Μ. Δυνάμεις» ***- 368-9***

«Τώρα που οι Τ/Κ συγκεντρώθηκαν στη Βόρεια Κύπρο, και δεν υπάρχει τρόπος να τους υποχρεώσουμε να πάνε πίσω στα χωριά τους κάτω από Ε/Κ Διοίκηση, η μόνη λύση είναι η διζωνική ομοσπονδία» ***- 369-76***

Επιδίωξη μας στο εσωτερικό μέτωπο, σιγά-σιγά να απαμβλύνουμε τις διαφορές μας με τους Τ/Κ και να τους απαγκιστρώσουμε από την οικονομική εξάρτηση τους από την Τουρκία ***- 371***

«Στο εξωτερικό μέτωπο, όταν η Ελλάδα γίνει πλήρες μέλος της ΕΟΚ να προσπαθήσει να γίνει και η Κύπρος πλήρες μέλος της» ***- 371***

(Σημείωση: Η Ελλάδα έγινε πλήρες μέλος της ΕΟΚ την 1.1.1981 και η Κυπριακή Δημοκρατία έκανε αίτηση να γίνει πλήρες μέλος στις 4.7.1990) «Το νέο Σύνταγμα να απαγορεύσει στους 'Ελληνες ιερωμένους να πολιτεύονται, όπως απαγορεύεται από το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας στους Μουσουλμάνους ιερωμένους να πολιτεύονται» ***- 371***

(Αυτό υιοθετήθηκε στη Δέσμη Ιδεών Γκάλι) ***- 372***

23.9.1975 Απάντηση Μακαρίου: «Αι απόψεις, τας οποίας κατά το παρελθόν εις δημοσιογραφικά άρθρα σας και δι' άλλων τρόπων διετυπώσατε ήσαν πάντοτε άξιαι πολλής προσοχής, έστω και εάν είχομεν επ' αυτών ορισμένας επιφυλάξεις» ***- 375***

6.3.1976, «Η συγκέντρωση όλων των Τ/Κ στο Βορρά, είναι δυστυχώς ένα ιστορικό γεγονός τετελεσμένο που δεν μπορούμε να το αντιστρέψουμε ούτε με την πειθώ (ή με τα ψηφίσματα του ΟΗΕ), ούτε με τη βία και ούτε ύστερα από μακροχρόνιο αγώνα» ***- 376-7***

Να δεχτούμε διζωνική λύση υπό τον όρο να περιοριστεί η Τ/Κ ζώνη στο 20% ***- 376-7***

22.4.1976, Απάντηση Μακαρίου ***- 378***

13.9.1976, «Ως Αρχιεπίσκοπος και κατά παράδοση Εθνάρχης των Ελλήνων της Κύπρου, και ταυτόχρονα, ως Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, ουσιαστικά κρατάτε, όπως και στο παρελθόν, την τύχη της Κύπρου στα χέρια σας. Επομένως έχετε ιστορικό καθήκον, προσαρμόζοντας, κατά το παράδειγμα του Ελευθερίου Βενιζέλου, την πολιτική σας στις εξωτερικές περιστάσεις που έχουν αλλάξει, να υιοθετήσετε μια εύστροφη ρεαλιστική και ορθολογική πολιτική που θα μπορέσει τελικά να βγάλει την ιστορική μας Μεγαλόνησο από το βάραθρο στο οποίο έχει πέσει» ***- 379-80***

«Να μην περιορίζεστε στο στενό κύκλο των yes-men που σας περιστοιχίζει» και «να μη παρασύρεστε από την αλαζονική ιδέα πως, ό,τι κόψει το σοφό σας το κεφάλι είναι το πιο σωστό» ***- 379-80***

6.11.1976, Σύνοψη των απόψεων του Συγγραφέα σχετικά με τη λύση του Κυπριακού που τού ανέπτυξε στη συνάντηση τους στις 27.10.1976 ***- 381***

«Να μεταθέσουμε τον ελληνοτουρκοκυπριακό ανταγωνισμό από το πολεμικό πεδίο στο οποίο υστερούμε, στο ειρηνικό οικονομικό πεδίο στο οποίο υπερέχουμε, όπως έκαμαν η Γερμανία και η Ιαπωνία» ***- 382-91***

19.1.1977, Ευχετήριο τηλεγράφημα στον Μακάριο ***- 396***

5.4.1977, Τηλεγράφημα στον Μακάριο με ευχές για γρήγορη ανάρρωση ***- 396***

9.5.1977, Σας εύχομαι πλήρη ανάρρωση για να μπορέσετε να συνδέσετε το όνομα σας στην Ιστορία της Κύπρου με τη ματαίωση του κινδύνου της τουρκοποίησης που μας απειλεί ***- 396***

13.7.1977, Απάντηση Πάτροκλου Σταύρου εκ μέρους Μακαρίου: «Ο Μακαριώτατος εκφράζει ιδιαιτέρα εκτίμηση διά το εν προκειμένω ενδιαφέρον σας» ***- 397***

Μακαρίου-Χάρτινγκ Διαπραγματεύσεις
Προτάσεις Χάρτινγκ ***- 141-54***
Δικαίωμα Αυτοδιάθεσης υπό αίρεση στρατηγικών συμφερόντων Αγγλίας και συμμάχων της ***– 137***
Οι δυο αρνήσεις των προτάσεων ***- 136-7***
Χάρτινγκ ομολόγησε πως η πρόταση για υπό όρους αυτοδιάθεση ήταν «δόλωμα» ***- 139***
Τουρκική Κυβέρνηση ενέκρινε εκ των προτέρων προτάσεις Χάρτινγκ ***- 137-8, 141-5***
Γρίβα-Μακαρίου συνάντηση εις Κύκκο ***- 147-9***
Σύσκεψη αντιπροσώπων διαφόρων τάξεων με Μακάριο ***- 149-50***
Ρέντεγουεϋ παραπλάνησε Κρανιδιώτη ***- 139-40***
Μακάριος είχε αποφασίσει να δεχτεί προτάσεις Χάρτινγκ ***- 147-50***
Τελευταία συνάντηση και ναυάγιο των διαπραγματεύσεων 29.2.56 ***- 157-9***
Αμφιλεγόμενο θέμα των 19 βομβών, 29.2.1956 ***- 151-2***
Χαμένη ευκαιρία ***- 140***

Μακμίλλαν, Χάρολντ
Τριμερής Διάσκεψη Λονδίνου ***- 134-5***
Προτάσεις 1958 ***- 164-5***

Μαρκεζίνης Σπύρος
Πρόταση για λύση Κυπριακού «όπως της Τριέστης» ***- 275-6***

Μεντερές, Ατνάν
Ενημέρωση από 'Ηντεν για προτάσεις Χάρντιγκ ***- 141-2***
Καταδίκη του εις θάνατο ***- 134-5***

Μεσολαβητής ΟΗΕ
Δες Πλάζα, Γκάλι, και Υπόμνημα Συγγραφέα στους Μεσολαβητές

Μη-χείρον (το) βέλτιστον
Τοπική αυτοδιοίκηση Τ/Κ, 9.4.1973, 23.4.1973 ***- 326-9***
Συμφωνίες Ζυρίχης (1959) ***- 496***

Μικτή Επιτροπή Λονδίνου 1959-'60
Υποβολή απαιτήσεων μας ***- 207-10***
Απόρριψη επιστροφής Υποτελικού ***- 209-10***
Υποβίβαση απαιτήσεων μας από Μακάριο ***- 210***

Μπίτσιος, Δημήτρης
«Προμηνύματα της Τραγωδίας» 1974 ***- 452-7***
Μακάριος δέχτηκε Τ/Κ Ζώνη 25% ***- 454***
Συμφωνία με Τσαγκλαγιαγκίλ, 12.12.1975 ***- 63-4***
«Η αντικατάσταση Κληρίδη ως συνομιλητή ζήμιωσε την Ε/Κ πλευρά» ***- 455-6***

ΝΑΑΦΙ
Δικαιώματα για αφορολόγητα ***- 186, 189-90***

Ντενκτάς Ραούφ
Ομιλία στη Διασκεπτική ***- 124-5***
Αλληλογραφία με Συγγραφέα, 3.7.1968, 11.7.1968 ***- 298***
Ως συνομιλητής το 1971 δέχτηκε εγκατάλειψη των Τ/Κ Συνταγματικών προνομίων 1960 έναντι παραχώρησης «τοπικής αυτοδιοίκησης» ***- 339***
Το ίδιο τον Σεπτέμβριο 1972 ***- 343-4***
Παρά τη δήλωση Ετζεβίτ για Ομοσπονδία (Απρίλιο 1974) ήθελε λύση στα πλαίσια Συντάγματος με τοπική αυτοδιοίκηση ***- 339***
Με διπλομέτρημα εξογκώνει την κτηματική περιουσία των Τ/Κ από 16,8% σε 32,8% ***- 363-5***
Συμφωνία με Μακάριο (1977) ***- 392-3***
Πρόταση για επιστροφή Βαρωσίων (25.7.1978) ***- 407***
Συμφωνία με Κυπριανού (19.5.1979) ***- 429-30***
Ανακήρυξη της παράνομης «ΤΔΒΚ», (15.11.1983) ***- 471***
Δέχτηκε προτάσεις Γ.Γ. 17.1.1985 ***- 484-5, 532-5***
Απέρριψε τις προτάσεις Γ.Γ. 12.4.1985 - Δέχτηκε προτάσεις Γ.Γ. 29.3.1986 ***- 73-6***
Υπαναχωρήσεις σχετικά με τα «μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης» ύστερα από θάνατο Οζάλ (24.4.1993) ***- 88***

Ντισραέλι, Βενιαμίν
Κατάκτηση Κύπρου ***- 170-1***
Ρωσσο-Τουρκικός πόλεμος 1877-1878 ***- 171***

Οικονομικές απαιτήσεις μας από Βρετανία
Εισηγήσεις του Συγγραφέα στον Μακάριο ***- 166-70, 188-90, 193-6, 206***
Ανάλυση απαιτήσεων μας ***- 166-70***
Επιστροφή Υποτελικού Φόρου ***- 166-8, 193-6, 206***
Ιστορία Υποτελικού Φόρου ***- 170-82***
Αντιπαροχή Βάσεων ***- 168, 195-6, 203-4***
Επιστροφή Εξόδων 'Εκτακτης Ανάγκης ***- 167-8***
Σύγκριση με βοήθεια στη Λιβύη ***- 168***

Σύγκριση με Μαλαισία ***- 168***
Πρόγραμμα Οικονομικής Ανάπτυξης Απραγματοποίητο ***- 170***
Σύνοψη απαιτήσεων μας ***- 211-2***
Υπόμνημα Μακαρίου στη Μικτή Επιτροπή 24.1.1960 ***- 207-12***

Οικονομική βοήθεια Βρετανίας στην Κύπρο
Ποσό βοήθειας 1960-'65 ***- 213***
Διακοπή βοήθειας μετά το 1965 ***- 214***
Παράλειψη Μακαρίου να ζητήσει συνέχιση της ***- 213-5***
Κυπριανού ζήτησε καθυστερημένη βοήθεια £200 εκατ. ***- 214-5***

Ομοσπονδία και όχι Συνομοσπονδία
Οι κυριότερες διαφορές μεταξύ ομοσπονδίας και συνομοσπονδίας ***- 489***

Ομοσπονδιακή Λύση
Δες Κυπριακό Πρόβλημα

Ονάν, Ουμίτ Σουλεϊμάν
Συμμετοχή του στο μυστικό συνέδριο στο Πανεπιστήμιο Λονδίνου ***- 278-84***
Διορισμός του ως Τ/Κ συνομιλητή ***- 455***

ΟΥΝΦΙΚΥΠ
Αποστολή της στην Κύπρο με απόφαση Συμβουλίου Ασφαλείας 4.3.1964 ***- 243-4***

Πανεθνική Διάσκεψη
Με τις υπάρχουσες συγκρουόμενες απόψεις των κομμάτων, θα αποτύχει ***- 96-7***

Πανεπιστήμιο Λονδίνου, Μυστικό Συνέδριο για Κυπριακό, 17-21.10.1966
Συμμετοχή και ομιλία Συγγραφέα ***- 281-2***
Απόψεις Ουμίτ Σουλεϊμάν Ονάν ***- 278-80***
Απόψεις 'Αγγλων και Αμερικανών καθηγητών ***- 278-84***
Επιστολές στον Μακάριο 12.11.1966, 7.1.1967 ***- 284-5***

Παπαδόπουλος Γεώργιος (Δικτάτορας)
Μήνυμα στον Μακάριο (18.6.1971) που του ζητούσε να δεχτεί λύση του Κυπριακού με Τ/Κ τοπική αυτοδιοίκηση ***- 337-8***

Παπαδόπουλος Τάσσος
Η ευθύνη του για την ανατροπή συμβιβασμού Ζυρίχης ***- 47***

Διορίστηκε συνομιλητής στη θέση του Κληρίδη και παρέδωσε στην τουρκική πλευρά το διχοτομικό χάρτη του Μακαρίου ***- 64-5, 70***

Παπανδρέου, Ανδρέας

Δηλώσεις του για αδυναμία Ελλάδας να επέμβει όταν οι Τούρκοι βομβάρδιζαν την Κύπρο τον Αύγουστο 1964 ***- 476-7***

«Η Τουρκία μπορεί να καταλάβει την Κύπρο σε 40 ή 72 ώρες» (29.3.1983) ***- 466, 477***

Μυστική συμφωνία με Αβέρωφ, να επιδιωχθεί λύση Κυπριακού με πολιτικά και όχι στρατιωτικά μέσα (23.12.1983) ***- 475-6***

Ευνοϊκά σχόλια του για προτάσεις Γ.Γ., (17.1.1985) ***- 499-500, 532-5***

Δηλώσεις του (23.4.86) δείχνουν πως δε διάβασε έγγραφο Γ.Γ. 29.3.1986 ***- 497-503***

Παπανδρέου Γεώργιος

Αμφιταλαντευόμενη στάση έναντι Σχεδίων 'Ατσεσον ***- 270-1***

«Με σχέδιο 'Ατσεσον μας δίνουν πολυκατοικία και δίνουμε διαμέρισμα» ***- 272***

«'Ενωσις έρχεται... Κύπρος θα συνεχίσει πορεία Μ. Αλεξάνδρου», 27.10.1964 ***- 274***

Πρόταση για μονομερή ανακήρυξη Ενώσεως, 20.8.1964 ***- 270-1***

Πλάζα Γκάλο, Μεσολαβητής ΟΗΕ

Απόφαση Συμβουλίου Ασφαλείας ***- 243-4***

Υπόμνημα Συγγραφέα ***- 243-53***

Επιστολές προς Συγγραφέα ***- 255-9***

Προτάσεις Πλάζα ***- 260-2***

Πλάζα απέρριψε Τ/Κ προτάσεις για διαχωρισμό και ομοσπονδοποίηση ***- 260-2***

Απέρριψε αίτημα Ε/Κ για «αδέσμευτη ανεξαρτησία» και δικαίωμα για «'Ενωσιν» ***- 260-2***

Εισηγήθηκε θεληματική εγκατάλειψη από Ε/Κ δικαιώματος για 'Ενωσιν ***- 260-2***

Μακάριος απέρριψε προτάσεις του ***- 260-2***

Τουρκία απέρριψε προτάσεις του ***- 260-2***

(Δες και Υπόμνημα του Συγγραφέα στους Συνομιλητές)

Προεδρικές Εκλογές

13.12.1959, Εκλογή Μακαρίου ***- 196***

26.1.1978, Εκλογή Σπύρου Κυπριανού ***- 402***

Πρόσφυγες

Ψήφισμα 3212 (1.11.1974) «να επιστρέψουν όλοι στα σπίτια τους» ***- 356-9***

Τότε υπήρχαν 15.000 Ε/Κ στην Καρπασία, οι οποίοι διώχτηκαν σχεδόν όλοι, και 30.000 Τ/Κ στο Νότο, οι οποίοι αργότερα μεταφέρθηκαν όλοι στο Βορρά ***- 417-9***

Επιστροφή τους με βοήθεια ΟΥΝΦΙΚΥΠ (25.11.1974) ***- 358-9***

Να λεχθεί σ' αυτούς η αλήθεια (27.10.1976), (12.5.1979) ***- 389-90, 428***

Ψήφισμα 3395 (20.11.1975) «Εθελοντική επιστροφή προσφύγων στα σπίτια τους» ***- 418-9***

Προτάσεις ΑΒΚ Σχεδίου ***- 417-9***

Με ελάττωση Τ/Κ ζώνης σε 29% θα επιστρέψουν στα σπίτια τους στις περιοχές που θα μας επιστραφούν, περίπου οι μισοί πρόσφυγες ***- 492-4***

Ράντκλιφ Λόρδου, Προτάσεις

Σχέδιο Συντάγματος ***- 160-4***

Σύγκριση με Σχέδιο Συγγραφέα ***- 161-3***

Εναντίον ίσης συμμετοχής Τ/Κ εις Κυβέρνηση, και Ομοσπονδοποίησης ***- 160-1***

Απόρριψη από Ελληνική Κυβέρνηση ***- 160-1***

Αποδοχή από Τουρκία ***- 160-1***

Ρήγκαν, Αμερικανός Πρόεδρος

Κατόπιν μηνύματος του προς τον Τούρκο Πρόεδρο Εβρέν, ο Ντενκτάς δέχτηκε προτάσεις Γ.Γ. 1-7.1.1985 ***- 484-5, 532-5***

Υποσχέθηκε, και το Κογκρέσο ενέκρινε, βοήθεια $250 εκατομ. για έξοδα επανεγκατάστασης προσφύγων ***- 492-4***

Ρολάνδης, Νίκος

Επιχειρήματα του εναντίον Αμερικανο-Βρετανο-Καναδικού Σχεδίου ***- 422-5***

Παραίτηση του από θέση Υπουργού Εξωτερικών, (20.9.83) ***- 470***

Σανταγιάνα, Γεώργιος

«'Οσοι δεν αναγνωρίζουν τα λάθη τους και δε διδάσκονται απ' αυτά είναι καταδικασμένοι να τα επαναλάβουν» ***- 342-3***

Σέρβας, Πλουτής

Ομιλία στη Διασκεπτική ***- 102-3, 122-3***

Σουλτάνος και Κύπρος

Πρόταση 'Αγγλων για εξαγορά Κύπρου ***- 170-1***

Χρέη προς τους 'Αγγλους ***- 172-3***

Τελεσίγραφο από 'Αγγλους ***- 171-2***

Συνθήκη για Κύπρο 4.6.1878 ***- 172***

Συγγραφέα, αλληλογραφία με άλλους

Με Σπύρο Κυπριανού, Υπουργό Εξωτερικών, 24.7.1968 ***- 296***

Με Ραούφ Ντενκτάς 3.7.1968, 11.7.1968 ***- 297-8***

Μελέτη «Ρεαλιστική Εθνική Λύση Κυπριακού προτού είναι αργά», 26.4.1971, στάληκε σε 300 σημαίνοντες Έλληνες Κύπρου και εξωτερικού ***- 300-11***

Απάντηση Καραμανλή ***- 316***
Έλληνα Πρέσβη στη Λευκωσία ***- 317***
Αβέρωφ ***- 373-4***
Διαφόρων ***- 318-21***

Συμβούλιο Ασφαλείας (Σ.Α.) των Η.Ε.
Ψήφισμα 186 (4.3.1964) ***- 243-4***
Χρησιμοποίησε ένοπλες δυνάμεις για να σώσει το Κόγκο από τη Βελγική εισβολή (1960) ***- 355-6***
«Να χρησιμοποιηθεί η ΟΥΝΦΙΚΥΠ για προστασία προσφύγων να επιστρέψουν στα σπίτια τους» (25.11.1974) ***- 356-9***
Λύση Κυπριακού με διαιτησία Συμβουλίου Ασφαλείας (4.5.1978), (10.6.1980) ***- 403-5***
Να επιβληθούν κυρώσεις κατά Τουρκίας για εφαρμογή ψηφίσματος 3212 (21.2.1975) ***- 356-9***
Να εφαρμοστεί το ψήφισμα 3212 (1.11.1974) ***- 356-9, 425-8***
Ψήφισμα 365 επικύρωσε το 3212 ***- 356-9***
Απέρριψε αίτημα Κυπριακής Κυβέρνησης για επιβολή κυρώσεων κατά Τουρκίας αν δεν αποσύρει τα στρατεύματα της (15.11.1978) ***- 466***
Ψήφισμα 541 (18.11.1983) καταδίκασε ανακήρυξη παράνομου Τ/Κ κράτους ***- 471***
Ψήφισμα 550 (11.5.1984) ζήτησε επιστροφή Βαρωσίων ***- 422-5***
Αμείλικτο δίλημμα που αντιμετωπίζουμε ***- 481-2***
Ψήφισμα 774 (26.8.1992) ***- 458-9***
Ψήφισμα 789 (25.11.1992) ***- 458-9***

Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου
Δες Ζυρίχης και Λονδίνου Συμφωνίες

Συνθήκες Εγγυήσεως και Συμμαχίας (1960)
Οι πρόνοιες τους ***- 42***
Εισήγηση του Συγγραφέα να καταγγελθούν μετά το βομβαρδισμό Τηλλυρίας, (8/'64) ***- 264-6***

Συνθήκη Εγκαθίδρυσης Κυπριακής Δημοκρατίας
Πρόνοιες της ***- 215-6***
Annex Δ' Περιορίζει μετανάστευση στην Κύπρο ***- 464***

Συνθήκη Λωζάνης
Δες Λωζάνης Συνθήκη 1923

Σύνταγμα Αυτοκυβέρνησης
Ενωτικός Αγώνας και Σύνταγμα ***- 104-6***
Πλεονεκτήματα ***- 106-8***
Σχέδιο του Συγγραφέα ***- 106-17***
Σύγκριση με Σύνταγμα Κτήσης ***- 106-8***
Σύνταγμα Μάλτας ***- 108-9***
Διασκεπτικής Αίτημα 8 μελών 1947 ***- 102-4***
Τούρκοι εναντίον αυτοκυβέρνησης ***- 124-5***
Προτάσεις Χάρτινγκ ***- 134-47***
Σχέδιο Ράντκλιφ ***- 160-1***
Σύγκριση Προτάσεων Ράντκλιφ και Συγγραφέα ***- 161-3***

Σύνταγμα 1960
Αντιπρόεδρος Κιουτσιούκ ουδέποτε χρησιμοποίησε το δικαίωμα «βέτο» ***- 220-3, 306-7***
Τ/Κ βουλευτές συμφώνησαν να εγκαταλείψουν δικαίωμα χωριστής πλειοψηφίας για φορολογικούς νόμους αν η παιδεία χρηματοδοτείτο με αναλογία 30:70 ***- 220-3***
Αβάσιμος ισχυρισμός Μακαρίου ότι τα Τ/Κ βέτο εμπόδιζαν ομαλή λειτουργία του Συντάγματος **- 220-3**
Πώς θα γίνει πιο δημοκρατικό, εισηγείται ο Συγγραφέας ***- 516-7***

Συνταγματική Πτυχή
Λύση της σύμφωνα με ΑΒΚ Σχέδιο ***- 410-22***

Τάιμς Λονδίνου, επιστολές Συγγραφέα
10.6.1966, Αντίκρουση άποψης Μαρκεζίνη ***- 275-6***
7.2.1980, Τα έξοδα της τουρκικής εισβολής ***- 431***
10.6.1980, Λύση με διαιτησία Συμβουλίου Ασφαλείας ***- 405-6***
10.6.1980, Σχόλιο σε κύριο άρθρο των Ταϊμς για επιστολή Συγγραφέα ***- 406***
20.12.1980, Επανεισαγωγή Κυπριακής λίρας στην Τ/Κ κοινότητα με αντάλλαγμα τα Βαρώσια ***- 432-3***

Τζάκσον, Σερ Ε.
Πρόεδρος Διασκεπτικής ***- 122***
Προτάσεις ***- 102-3, 122***

Τοπική Αυτοδιοίκηση
Βασικό Τ/Κ αίτημα ***- 339***
Αρχές 1974 συμφωνήθηκε φόρμουλα για την τοπική αυτοδιοίκηση ***- 339***

«Τουρκική Δημοκρατία Βόρειας Κύπρου», Παράνομο Κράτος
Ανακήρυξη του, 15.11.1983 ***- 471, 527-8***
Καταδίκη του από Συμβούλιο Ασφαλείας ***- 471***
Κανένα κράτος εκτός Τουρκίας δεν το αναγνώρισε ***- 471***

Τουρκική Εισβολή
Ο Μακάριος δεν πίστευε ότι θα γινόταν ***- 341-2***
Αττίλας Α' ***- 57-8***
Αττίλας Β' ***- 61***
Στρατιωτικές δυνάμεις ***- 354-5***
Έξοδα Τουρκίας ***- 431***
Προειδοποίηση 'Αγγλων και Αμερικανών από το Νοέμβριο 1973 ***- 452-3***

Τουρκική Πολιτική
Η φοβία της Τουρκίας για πλήρη περικύκλωση της από ελληνικά νησιά ***- 79-81, 134-5***

Τουρκικών στρατευμάτων αποχώρηση
Ψήφισμα 3212 ***- 356-9, 506-7***

Τ/Κ και Ε/Κ Σχέσεις
Δες Ε/Κ και Τ/Κ σχέσεις

Τουρκοκυπριακά ΒΕΤΟ
Στο Σύνταγμα 1960 και στις προτάσεις Γ.Γ. ***- 490-1***
Δεν εμπόδισαν Ε/Κ να διευθύνουν Κυπριακή Δημοκρατία 1960-3 ***- 496***
Δε θα συμφέρει στην Τ/Κ κοινότητα να τα χρησιμοποιήσει για να τορπιλλίσει ομαλή λειτουργία Ομοσπονδίας ***- 501-2***

Τουρκοκύπριοι (Τ/Κ)
Ερχομός τους στην Κύπρο μετά το 1571 ***- 237-8***
Συνθήκη Λωζάνης τούς έδωσε επιλογή να πάνε στην Τουρκία ***- 238-9***
Ελάχιστοι Τ/Κ πήγαν στην Τουρκία ***- 238-9***
Συνεργασία με Ε/Κ στο παρελθόν ***- 290-1***
Ανάγκη αμοιβαίας κατανόησης με Ε/Κ ***- 307-9***
Πώς βλέπουν τα γεγονότα 1963 και μετά ***- 307-9***
Τοπική αυτοδιοίκηση που ζητούσαν ***- 309-10***
Η κτηματική περιουσία τους μόνο 16,8% και όχι 32,8% ***- 363-5***

Τριέστη και Κύπρος
Προβλήματα και λύσεις διαφέρουν ***- 275-6***

Τριμερής Διάσκεψη Λονδίνου 1955
Τουρκικές απόψεις για Κύπρο ***- 134-5***
Δικαίωμα αυτοδιάθεσης ***- 134-5***
Βρετανικές απόψεις ***- 135-6***
Βανδαλισμοί Κωνσταντινούπολης και Σμύρνης, (6.9.55) ***- 134-5***
Φοβία Τουρκίας από πλήρη περικύκλωση από ελληνικά νησιά ***- 134-5***

Τσέρτσιλ, Ουϊνστον
Έκθεση για τον Υποτελικό Φόρο ***- 176-7, 184***
Αρνήθηκε το 1941 υπόσχεση για μεταπολεμικήν 'Ενωσιν ***- 31-5***

Υπόμνημα του Συγγραφέα στους Μεσολαβητές ΟΗΕ ΤΟΥΟΜΙΟΓΙΑ, και ΠΛΑΖΑ - 243-255
Αντονυ 'Ηντεν, απόψεις ***- 244***
Αποτυχία Καντονοποίησης Παλαιστίνης ***- 249-51***
Αποτυχία Ομοσπονδοποίησης Ινδιών ***- 249-51***
Επιστολή προς Tuomioja ***- 255***
Επιστολές προς Galo Plaza ***- 256, 258-9***
(Δες και Πλάζα, Γκάλι)

Υποτελικός Φόρος
Απαίτηση μας για επιστροφή ***- 166-7***
Ιστορία του ***- 170-82***
Καταδίκη του από Τσέρτσιλ ***- 176***
Μετονομασία του μετά 1914 ***- 178***
Νομοθετικά ψηφίσματα για επιστροφή ***- 178***
Υποχρέωση της Αγγλίας και όχι της Κύπρου ***- 174-5***
Υπολογισμός του ***- 180***
Χορήγημα, Βρετανικό ***- 177***
Κατάργηση του ***- 179***
Συγχωροχάρτι, να μη δοθεί στην Αγγλία ***- 179, 206***
Συγχωροχάρτι έδωσε ο Μακάριος ***- 213***

Φαϊνάνσιαλ Ταϊμς Λονδίνου, επιστολές Συγγραφέα
21.2.1975. Να επιβληθούν από το Συμβούλιο Ασφαλείας κυρώσεις κατά της Τουρκίας αν δεν αποσύρει τα στρατεύματα της ***- 360***

14.8.1975 Διάψευση του ισχυρισμού του κ. Ντενκτάς ότι οι Τ/Κ είναι ιδιοκτήτες 35% της Κυπριακής γης ***- 361-2***

16.2.1978, Ενοποίηση Κυπριακής Οικονομίας ***- 399-401***

4.5.1978, Λύση με διαιτησία Συμβουλίου Ασφαλείας ***- 403-4***

25.6.1981, Να διοριστεί Επιτροπή Καλών Υπηρεσιών του ΟΗΕ για την Κύπρο ***- 443-5***

21.2.1983, Ο Γ.Γ. να ετοιμάσει και υποβάλει στις δυο πλευρές ολοκληρωμένο σχέδιο λύσης του Κυπριακού ***- 457-9***

25.1.1984, Ο Γ.Γ. να παίξει ρόλο «συμβουλευτικού διαιτητή» ***- 472-3***

21.12.1985, Εκπρόσωποι της Βουλής να χειρίζονται το Κυπριακό ***- 486***

Φορολογικοί Νόμοι

Γκάφα, να λήξουν 31.12.1960 ***- 220-3***

Εισήγηση Συγγραφέα προς Μακάριον ***- 218-9***

Ακύρωση τους ***- 220-3***

Μετατροπή Φόρου Εισοδήματος σε Προσωπικές Εισφορές ***- 220-3***

Χάρτινγκ

Δες Μακαρίου-Χάρτινγκ Διαπραγματεύσεις

Χάρτης του Ατλαντικού

Δικαίωμα αυτοκυβέρνησης των Αποικιών ***- 101***

Χάρτης των Η.Ε

Πρόνοιες για τις Αποικίες ***- 101-2***

Δικαίωμα Αυτοδιάθεσης ***- 46-7***

Σεβασμός Διεθνών Συνθηκών ***- 46-7***

Χόπκινσον, Υφυπουργός Αποικιών

28.7.1954, Μεταξύ άλλων «η Κύπρος δε θ' αποκτήσει ΠΟΤΕ πλήρη ανεξαρτησία» ***- 156, 245-7***

Χούρης Μισιέλ

Ομιλία στη Διασκεπτική ***- 124-5, 102-3***

Χρυσόστομος, Αρχιεπίσκοπος

Επιβεβαιώνει ότι ο Μακάριος απέρριψε «βελτιωμένη Ζυρίχη», γιατί ανέμενε ότι οι εγκλωβισμένοι Τ/Κ θα κατέρρεαν ***- 343-4***

Υποστηρίζει απορριπτική πολιτική ***- 519***